

ସନ୍ତତ୍ୟକ ସେବାଯୁଦ୍ଧ

ଶରଚନ୍ଦ୍ର ପୁଣ୍ଡର

ପ୍ରଫେସର ଶାହତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

(୧୯୩୪)

ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟତମ ମୂର୍ଦ୍ଧଣ୍ୟ
ମଣିଷ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା
ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଞ୍ଚ ପ୍ରଫେସର,
ଜ୍ଞାନଗର୍ଜା ରୁକ୍ଷ,
ପ୍ରିୟବାକ୍ ଚତ୍ର,
ସହଦୟ ସମାଲୋଚକ,
ସକ୍ଳଦ ଜବି
ସର୍ବୋପରି ପ୍ରିୟପଣପୂରିତ
ମଣିଷ ଭାବେ ଉକ୍ତର ପ୍ରଧାନଙ୍କ
ପରିଚୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।
ସଂପ୍ରତି ‘ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯେତ’
ହୋଇ ରତ୍ନ-ମିତ-ପୃତ
କାବ୍ୟସର୍ଜନାରେ ଅଭିନିବିଷ୍ଟ ।

ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯତ

ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ

ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ

(ଆମ୍ବଳୀବନୀ)

ରଚନା : ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

ଯୋଗ୍ବ୍ରା, ମଞ୍ଜି ସାହି, କଟକ - ୩

ପ୍ରକାଶକ : ବିଜୟନୀ ପବ୍ଲିକେସନ୍ସ

ଶକରପୁର, ଅନୁଶୋଦନ ମାର୍କେଟ, କଟକ - ୭୫୩ ୦୧୨

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୨୦୧୧

ପ୍ରଲୁପ : ବିଜୟ ପ୍ରଧାନ

ମୁଦ୍ରଣ : ଭାଗବତ ପ୍ରେସ୍, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ : ₹ ୨୨୫

Sahityara Sebayat

(An Autobiography)

Author :

Sarat Chandra Pradhan

Jobra, Majhi Sahi, Cuttack

Publisher : Bijayinee Publications

Shankarpur, Arunoday Market, Cuttack - 753 012

First Edition : 2011

Cover Design : Bijay Pradhan

Printed at : Bhagabat Press, Cuttack

Price : ₹ 225

ISBN : 978-81-89881-76-4

ସାହିତ୍ୟ ସେବାୟତର ସ୍ଵଗତୋକ୍ତି

ଭାରତୀୟ ପୁରାଣ ପରଂପରାରେ ଉଦ୍‌ବାଚ ଓ ପରକାନର ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ରଖିଛି ଚିତ୍ରବୃଷ୍ଟି । ମଣିଷ ଜୀବନର ସେ ଅଭ୍ୟାସ ପଞ୍ଜିକାର । ମୃତ୍ୟୁ ଅତେ ଯମରାଜଙ୍କ ଦରବାରରେ ତାଙ୍କୁ ହଁ ଜୀବନର ସକଳ ବୃତ୍ତାତ ପେସୁ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବଦ୍ରସାରେ ପାପଘୂଣ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇଥାଏ; ଧରାବରେଣ ବା ସର୍ବଜ୍ଞାତର ନିଷ୍ଠା ବି ନିଆଯାଇଥାଏ । ସେଠି ଧର୍ମଦେବ ବନାମ ଯମହଁ ନ୍ୟାୟାଧୀଶ । ସେ ହଁ ମହାବାଜ, ତାଙ୍କର ବିଚାର ହଁ ହୃଦ୍ଭାସ । କିନ୍ତୁ ଉଦ୍‌ବାଚର କଥା ନିଆରା । ଏଠି ବ୍ୟକ୍ତିଏ ନିଜକୁ ପ୍ରକାଶ ଦରିବାକୁ ନାନା ମାର୍ଗ ଦରି ନିଏ । ସେ ଯଦି ସାହିତ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ, ତା'ର ବିଚାର ମଞ୍ଚରେ ବହୁ ଜ୍ଞାନ, ବହୁ ନ୍ୟାୟନିୟତାଙ୍କ ଭିଡ଼ । ସେ ହୋଇପାରନ୍ତି ପାଠକ, ହୋଇପାରନ୍ତି ଅତୁରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ, ହୋଇପାରନ୍ତି ସାହିତ୍ୟରସିକ; ସେ ବି ହୋଇପାରନ୍ତି ସମୀକ୍ଷକ । ବିନ୍ତ ସର୍ବାଙ୍ଗେ ସ୍ଵର୍ଗ ନିଜେ ହଁ ନିଜ ଲେଖାକୁ ପ୍ରଥମେ କରିବା ଦରକାର । ଯା'ର ନାମାନ୍ତର ଆମ୍ବୁଦ୍ଧମାୟିକା । ତା' ହେଲେ କୃତିତ୍ତର ମହବୁବ ଫୁଟେ, ସୁରରି ଚହଟେ ।

ପ୍ରଥମେ କହିରଖେ, ସାହିତ୍ୟ କୃତିତ୍ତିଏ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲାମାତ୍ରେ ସ୍ଵୟମରା ହେବାକୁ ଚାହେଁ । ତା'ର ଚାହାଣି, ତା'ର ଛଟକକୁ ସହୃଦୟ ପାଠକେ ନିରେଖିତ, ଦୃଷ୍ଟି ପବାନ୍ତ ବୋଲି ତା'ର ଅଭିଜାପ । ଲେଖକଟିଏ ତ ମା' ମନ ନେଇ ଲେଖାଟିକୁ ଭୂପ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ପରେ ଲେଖକର 'ବା' ବଦଳି ଯାଏ, ସେ ନିର୍ବାକ ହୋଇଯାଏ; ଯଦିବା କିଛି କହିବାକୁ ବସେ, ତେବେ ତାକୁ ମୁହଁସୁଲିର ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼େ, କୃତିକୁ କିଏ କେମିତି ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଅତରାଳରେ ରହି ସେ କଜି ବସେ, .ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ ଅଳକ୍ଷିତରେ ପାଠକୀୟ ସୀକୃତିକୁ ଲୋଡ଼ି ବସେ । ଏହା ଲେଖକର ଅତିନିହିତ ଅଭୀପ୍ରସା ନିଷ୍ଠିତ ।

ମୁଖ୍ୟବନ୍ଦ ବା ଅଗ୍ରଲେଖାରେ କୃତିତ୍ତର ଖଳକ ଦେବାକୁ ପଡ଼େ । ଭୂମିକାକୁ କେହି କେହି ଅଳକ୍ଷିତ ବିଜ୍ଞାପନ ବୋଲି ବି କହିବସନ୍ତି । ଅତିତରେ ଲେଖକ ବା କବିତ୍ତିଏ ଭୂମିକା ଲେଖାକୁ ପ୍ରସାଦ କରୁ ନଥୁଲେ । କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟମରେ ଏ ଆରିମୁଖ୍ୟ ବଦଳି ଗଲା । ସେକାଳର କବିଏ ନିଜ କୃତିରେ ଆଶୀୟ, ନମସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ବସୁନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ସଂଯୋଜନ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେ । ବସୁନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କାବ୍ୟର ଦେହନି ଓ ସ୍ଵରୂପ ଉଦ୍‌ଘାତିତ ହେଲା ।

ଏହାକୁ କୃତିର ସଂଗ୍ରାପିତ ଅବରଣିକା ବୋଲାଯାଇପାରେ, ଏଥରେ ଅବଶ୍ୟ କବି ବା ଲେଖକଙ୍କର ବିଜ୍ଞାପନୀ ମନ ଓ ମନନର ଝଳକ ଯେ ନ ରହିଛି, ତାହା ହୁହେଁ ।

ସଂପ୍ରତି କିନ୍ତୁ ଲେଖକେ ପ୍ରକାଶର୍ଣ୍ଣୀ କୃତିର ସଂଚରଣ ଜୁମି ଓ ସ୍ଵରୂପ ସଂପର୍କରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଦେବାକୁ ଅନିବାର୍ୟ ମୁନେ କରାନ୍ତି । ଆଜିକାଳି ତ ଲୋକେ ଗ୍ରୂହପାଠ କରିବାକୁ ବଢ଼ି ବିମୁଖ । ଏଣୁ କୃତିର ଝଳକ ନ ଦେଲେ ତାହା ହୁଏତ ବିଜ୍ଞପ୍ତ ହେବାରେ ତେରି ହେବ । ଏଣୁ ଏବେ ମୁଖ୍ୟବନ୍ଧର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ।

‘ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ’ ଏ ଲେଖକର ଆମ୍ବରିତ । ଏହା ଏକ ଅକିଞ୍ଚନର ଜୀବନଗାଥା । ସବୁଦିନ ତ କୁଣ୍ଡିତ ପ୍ରତିକରିତ ମୋର ଆଚରଣ । ଏବେ ଏକ ଶରତ ସବାଳର କଥା ମନେପଦ୍ମି । ସେବିନ ସକାଳେ ହୁଇଜଣ୍ଣ ଯୁବ ସାରସ୍ଵତସେବୀ ମୋ ଘରେ ପାଦ ପକାଇଲେ । ତା’ପରେ ମୋ ଚେତନାର କୁଣ୍ଡିତପ୍ରତିକରିତ କମିତି ପାଖୁଡ଼ା ମେରିଲା, ତା’ର ନିଟୋଳ କାହାଣୀ କହୁଛି; ତା’ର ପଳକୁଣ୍ଡିତ ତ ଏଇ ଆମ୍ବରିତ । କାବ୍ୟରେ ବୃକ୍ଷଦୋହଦ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥିଲା । ନାୟିକାର ଆଶ୍ରେଷ, ପଦାୟାତ, ତୁମନ, ପଳକପାତ ପରି ବିରିନ ଅଭିନ୍ୟାରେ କୁଣ୍ଡିତ ତହୁଟି ମୁକୁଟି ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ସେବିନର ଏକ ଘଟଣା ବି ମୋତେ ଆମ୍ବରିତ ଲେଖିବାକୁ କିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକିତ କଳା; ତାହା ବିଯାନ କରୁଛି-

ଅଭ୍ୟେବରର ମାହ୍ୱକାଟିଆ ଆକାଶରେ ବାନ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ବିଶ୍ରେଷ ହୋଇ ପଦ୍ମଥଳା, ଆକାଶରେ ବଜାବା ପଂକ୍ତି କୁଳାୟ ରହୁଥିଲେ, ମୋ ଦୁଆରେ ରହିଜବାର ମୁଷ୍ଟ ନିମନ୍ତ୍ରଣ, ଚରର ଗଛରେ ଅଗଣିତ ଧନାଧନ ଫୁଲ । ହୀତାର ହୁଇଜଣ୍ଣ ଯୁବ ସାହିତ୍ୟକଳ ଶନେଃ ପ୍ରବେଶ ଏବଂ ହସହସ ବଦନରେ ତ୍ରିଲୁମରେ ବସି ମୋତେ କହି ବସିଲେ- ସାର, ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ଏକ ମାସୁଣି ଅଛି; ଆମକୁ ନିରାଶ କରିବେ ନାହିଁ; ତକିତ ହେଲି । ମନଟା ଥମଥମ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏ ପିଲାକର କିବା ମାସୁଣି ଥାଇପାରେ । ମୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା- ନିଃସକୋଚରେ ମାରିପାର । ଯଦି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥାଏ, ନିଷ୍ଠା ତୁମର ଅଭିକାଷ ପୂରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ଶ୍ରୀମାତ୍ ପ୍ରକାଶ କୁମାର ପରିଦ୍ଵାଳ ଉଜ୍ଜିତରେ ‘ଜନସୁଧା’ର ସଂପାଦକ ଦିଲୀପ କୁମାର ବେଉରା ମୋତେ ପ୍ରଶିପାତ ପୂର୍ବକ ସମ୍ମନ ସହକାରେ ପାଞ୍ଚେଟି ଖାତା ଓ ପାଞ୍ଚେଟି ଉପରେ ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ; ଆଉ କହିଲେ ତିଥେମର ଶେଷସୁଦ୍ଧା ଗୋଟେ ଖାତା ପୂରଣ କରି ଆପଣ ନିଜ ବିଷୟରେ ଲେଖାଟିଏ ଦେବେ । ମୋ ପାଞ୍ଚେଟ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା- ନିଜ ବିଷୟରେ ନିଜେ ଲେଖିଲେ ହ୍ରେଷାରବ ହେବ ସିନା । ଏହା ଶୁଣି ପୁନ୍ରପ୍ରତିମ ଅଧ୍ୟାପକ ପରିଦ୍ଵାଳ କହିଲେ- ସାର, ଆପଣ ନିଜ ଲେଖା ବିଷୟରେ ସମୀକ୍ଷା ବା ବଢ଼ିବ୍ୟ ବାହିବାକୁ ଦିଲୀପ କହୁନାହାନ୍ତି । ସେ ତାହୁଙ୍କି ପ୍ରତି ମାସରେ ତାଙ୍କ ସଂପାଦିତ ‘ଜନସୁଧା’ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଆମ୍ବରିତରୁ ଖେଦାଏ, ଖେଦାଏ । ତାହା ପ୍ରତି ମାସରେ କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ‘ଜନସୁଧା’ରେ ପତ୍ର ହେବ । ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ହୀତାର ହୁହେଁ

କିମ୍ବି କହିପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋ ମନଟା ବିଶ୍ଵାସ ସାଗର ବନିଗଲା । ମୁଁ ବି ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ପରି ନ ଯଣେ ନ ତଣେ ଅବସ୍ଥା ରେଖିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଏ ସମୟରେ ମୋ ପହାକୁ ଦେଖି ଯୁବବନ୍ଦୁଦୟ ଓଳକି ହେଲେ । ମୋ ପହା ତ ସେମାନଙ୍କ ଆଦରଣୀୟା ମାଉସୀ । ସେ ବି ଏ ପିଲାକୁ ଯଦି ସାମାନ୍ୟ ଚର୍ଯ୍ୟା କଲାପରେ ଉଭୟ ବିଦ୍ୟ ନେଲେ । ସେବିକୁ ମୋ ମନଟା ମେଘାତ ହୋଇ ଉଠିଲା । କୁଆଁର ପୁନେରୁ ପରେ କାର୍ତ୍ତିକ ପଞ୍ଜିଲା । ମୁଁ ଶିରଦୟାତ ଧରା ବନ୍ଦ ଯାଇଥିଲି । ମନଟା ଓଦା ଓଦା ହୋଇ ପଦ୍ମଥଳା— ମୁଁ ଚିତାକୁକ ହେତୁ ଉଦାସିଆ ଦିଶୁଥିଲି । ମୋର ଏହି ଜାବାକୁଜ ୦ାଣିକୁ ଦେଖି ମୋର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନ ସୁଧାର ଚନ୍ଦ୍ର ବେହୁରା ଦିନେ ପଚାରିଲେ, ସାର, ଆପଣ କାହିଁକି କେତେ ଦିନ ହେବ ଏମିତି ଉଦାସିଆ ଦିଶୁଛନ୍ତି; ଆପଣଙ୍କର କ'ଣ ହୋଇଛି ? ଆପଣଙ୍କ ମନ କ'ଣ ଭଲ ନାହିଁ ? ମୁଁ ବାଆଁରେ କହୁଥିଲି— ନାହିଁ ସୁଧାର, କିମ୍ବି ନାହିଁ । ସେ କହୁଥିଲେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତମାନେ ବେଳେବେଳେ ଉଦାସିଆ ହୋଇ କିମ୍ବି ତୃତୀ ସୃଷ୍ଟିରେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବଥାରେ ହଠାତ ମୋ ମେଘାଜ ମନରେ ଦଳକାଏ ବିକୁଳ ସଂଚରିଗଲା । ଶୁଣି ହେଉଥିଲି— ମୁଁ କ'ଣ ସତରେ ‘ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ’ ।

୨୦୦୮ ନରେମରର ଏକ ଶୀତାର୍ଥ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଦିଲାପ ବାବୁ ପଠାଇଲେ ଜଣେ ସାରସ୍ଵତ ସେବାକୁ ମୋତେ ସଜ୍ଜରେ ଧରି ‘ଶତାବୀ ଭବନ’ ଯିବାକୁ । ସେଠାରେ ସାହିତ୍ୟ ଆସର ବନାମ ପଠାଣି ପଢନାୟକଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ଉପବର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ପହଞ୍ଚ ଦେଖେ ତ ସେହି ‘ସାରସ୍ଵତ ସନ୍ଧ୍ୟା’ର ମୁଖ୍ୟ ଆବର୍ତ୍ତନ ଥିଲା, ପଠାଣି ବାବୁଙ୍କ ଆମ୍ବଚରିତ ‘ଜୀବନର ଚଳାପଥେ’ର ଉଦ୍ଧୋଜନ । ବହୁ ସାହିତ୍ୟକ, କୁନ୍ତିଜୀବୀ, ପାଠକ ବୁଝ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେହି ଉପବର ଉଦ୍ୟାଚକ ଥିଲେ ପ୍ରକଶ୍ୟାତ ସାହିତ୍ୟକ ପୂର୍ବତନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଜାନଜୀବନୁର ପଢନାୟକ । ସରାପତିତ କହୁଥିଲେ ବାବୀ ହୃଦାନନ୍ଦ ରାୟ । ସମ୍ବାନ୍ଧିତ ଅତିଥି ଥିଲେ ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ରହାକର ଚଜନି । ସେହି ଅବସରରେ ପଠାଣି ଅନୁରାଗୀ କେତେକୁ ଡବାଗଲା । ଆଲୋଚନା ପ୍ରସଜ୍ଜରେ ‘ଜୀବନର ଚଳାପଥେ’ ସହ ସମସାମ୍ୟିକ ପାଣିପାଇ ଓ ପଠାଣିକ ସାରସ୍ଵତ ଦିଗ୍ଭର ଚର୍ଚା ହେଲା । ସବୁଠି ପଠାଣି ବାବୁଙ୍କ ନିଟୋକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଓ ଶିକ୍ଷକ ସୁଲଭ ୦ାଣିର ପରାକାଷାର ବର୍ଣ୍ଣନା ପରେ ପ୍ରାତିନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ପଢନାୟକ ଅନୁଭ ପ୍ରତିମ ପଠାଣିକର କଥା କହୁ କହୁ ଉଭୟ କିପରି ଏକା ସୁଲଭ ହାତ୍ର ଥିଲେ କହିବା ସହିତ ‘ଜନସୁଧା’ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ଶିକ୍ଷାବିଦକ ଆମ୍ବଚରିତମାନ ପ୍ରକାଶରେ ବନ୍ଦ ପରିବର, ତା’ର ବଥା କହୁ କହୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାହାର ଜୀବନଗାଥା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ପଚାରତେ ଦିଲାପ କହିଥିଲେ— ପ୍ରଫେସର ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କର । ଏ କଥାଟା ସେହି ସରାସରରେ ହେଁ ମୁଖ୍ୟଅରିଥ ଘୋଷଣା କରି ଦେଲେ । ଏ ଘୋଷଣା ପରେ ମୁଁ ଏକ ପ୍ରକାର ତୁଟ୍ଟିବନ୍ଦ ଅଭିଷିଥ ଜୀବ ପାଇଚିଗଲି । ମୋ ମନରେ ଅଜସ୍ର ପ୍ରଶବାଚାର । ମୋର କେତେକ ସତାର୍ଥ କହୁଥିଲେ— ଯାହା ହେଉ, ତୁମେ ଆମ୍ବଜୀବନୀ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରି

ଦେଇଛି । ମୁଁ ନୀରବ ରହିଥିଲି । ମୁଁ ଏକ ପ୍ରକାର ହରଭିଧାଶାରେ ପଡ଼ିଯାଉଥିଲି । ମୋ ମନରେ ଯୁଗପରି ଭାବରେ ଖୁବା ଓ ତାରାର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ । ମୁଁ ବେଳେବେଳେ ମୋଘାର ହୋଇଯାଉଥିଲି । ସୁଣି ହେବାକୁ ଲାଗିଲି, ବ’ଣ ବା ଅଛି; ମୋ ଜୀବନ ତ ନିଆରା । ମୋର ବା କି ଅଛୁରବ ? ମୋର ବା କ’ଣ ଅଛି ବାର୍ତ୍ତା, ମୁଁ ପୁଣି ଅଜଣା ଅଶ୍ଵଣା ଅଞ୍ଜର ପ୍ରକଳ୍ପିତିଏ, ବଣ୍ୟଜଙ୍ଗର ଘେରା ଅଞ୍ଜର ପିଲାଟିଏ, ଘାତ ପ୍ରତିଯାତରେ କଲେଜ ମାଡ଼ିଷ୍ଟି । ରେରେହ୍ରାର ବାର ରଜିଆ କୋଠା ମୋ ମନରେ ସେତେବେଳେ ଅସୁମାରୀ ସ୍ଵପ୍ନ ଆଣି ଦେଇଥିଲା; ପାଠପଢା ପରେ ବେତୋଟି ବରେଜରେ ଅଧାପନା ବରିବା ବ୍ୟତୀତ-ମୋର ବା କାର୍ତ୍ତିକାପ କ’ଣ ଅଛି ଯେ ଆମ୍ବାବନୀ ଲେଖିବି । ବେଳେବେଳେ କେବେ କେମିଟି ଅବଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ ସାଇଛି; କିଛି କବିତା ଲେଖିଛି, କିଛି ସମାଜୋଚନା ଲେଖିଛି । ଏ ସବୁକୁ ନେଇ ବା କି ଆୟୁଚିତ ହେବ । ମୋ ଜୀବନ ତ ରହନ ବନ ହୁହେଁ ଯେ ତାକୁ ଦେଖାଇ ପଥ୍ୟକୁ ବିହୁନ କରିବି । ବୁଦ୍ଧବଦ୍ଧିଆ ଖୋଲା ଜଙ୍ଗଳ, ଖଣ୍ଡିତ ଆକାଶ; ଖୋଲା ମେଳା ଜୀବନ ଭୂର୍ଜ୍ଜି; ଏ ସବୁର ବା କି ରୂପ ଦେବି ?

ତଥାପି ବିଜ୍ଞଜନକ ନିର୍ବେଶ ଓ ଭରର ପିଢ଼ିର ସାହିତ୍ୟାକୁରାଗୀଙ୍କ ଅଛୁରୋଧ ଏହି ନପାରି ମୋର ଜୀବନ ନଈର ବଥା କହିଛି, ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତର କା’ ନେଇ ବହିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ବରିଛି । ଏଥରେ ମୋ ଜୀବନର ଜନୟତା ସହିତ ସମକାଳୀନ ଜୀବନ, ପରିବେଶ, ପରିସିଦ୍ଧି, ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାରର ଫେଣ୍ଟାଫେଣ୍ଟି ଛବି; ମ୍ୟକ୍ରିଗର ଜୀବନର କିମ୍ବି ଦାର୍ଶିକ ପ୍ରତିପାଳନ ବି ରହିଛି; ପାଠକେ ତାହା ଦେଖିପାରନ୍ତି । ସହୃଦୟବର୍ଷ ଏହି ଅପାତ୍କେୟ କୃତିକୁ ବାନେ ମାତ୍ର ନେତ୍ର ଦାଳି ଚାହେଲେ ନିଜକୁ କୁଣ୍ଡାର୍ଥ ମଣିବି ।

“ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ” ପର୍ଯ୍ୟାୟମ୍ବନେ ଜାତ୍ରାରୀ ୨୦୦୯ ରୁ ଜନସ୍ଵଧା ରେ ପ୍ରବାଶ ପାଇ ୨୦୧୦ ରେ ଶେଷ ହୋଇଛି । ଉତ୍ୟବସରରେ ବହୁ ବହୁ, ବହୁ ପାଠକ ମୋର ଶିଆଳି ଲେଖାକୁ ତାରିପ କରିଛନ୍ତି, ବଧେଇ ଜଣାଇ ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି, ଫୋନ କରିଛନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ‘ଜନସ୍ଵଧା’ରେ କୁମାର୍ତ୍ତ ଭାବରେ ହୁଇ ମାସ ବାହାରିବା ପରେ ମୋ ଲେଖାକୁ ପଢ଼ି ପ୍ରଖ୍ୟାତ କଥାଶିଳ୍ପୀ ମନୋଜ ଦାସଙ୍କ ସମ୍ବେଦ ସମ୍ବାଧଣ ମୋର ଲେଖକୀୟ ସରାକୁ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସିତ କରିଛି; ମୋର ମୋଘାର ମନ, ବର୍ଣଣ ମୁଖ୍ୟର ହୋଇ ହୋଇ ‘ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ’କୁ ସୁଜି ପାରିଛି ।

ଆଜି ଏଇ ଅବସରରେ ପ୍ରାକ୍ ଲେଖକ ମନୋଜ ଦାସ, ସହୃଦୟ ପାଠକପାଠିକା, ଷାତ୍ରଷାତ୍ରୀ, ବିଜ୍ଞିନୀ ସଂସାର କର୍ମବର୍ଗୀ ଶ୍ରୁଦ୍ଧେୟ ଦିଲାପ କୁମାର, ପ୍ରବାଶ କୁମାର, ସୁଧାର ଚନ୍ଦ୍ରକ ପରି ପରିଚିତ ଅପରିଚିତ ବଂଧୁବର୍ଷ, ସେହୀ ଶୁଣଗ୍ରହୀ ପତ୍ରାଳାପକାରୀ ବିଦ୍ୟା ସୁନ୍ଦର ଓ ସାହିତ୍ୟାକୁରାଗୀଙ୍କ ବଧେଇ ଜଣାଉଛି ।

ବାରଦେବୀ ମୋ ଜାତି ଓ ମୋ ଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟକରା କରନ୍ତୁ, ଏହାହି ମୋର ମିନାତି । କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣମା, ୨୦୧୦

ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

ସୂଚୀପତ୍ର

୧.	ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ	॥ ୧ ॥
୨.	ଗାଁ ମାଟି; ଗାଁ ଆବାଶ	॥ ୩ ॥
୩.	ପରିବାରର ଉଷ ଖୋଜା	॥ ୯ ॥
୪.	ମୋ କୁମି ଓ ମୋ ବଥା	॥ ୧୨ ॥
୫.	ଅଛୁଲାବେଳ; ବାହୁଡ଼ କାଳ	॥ ୧୭ ॥
୬.	ଗାଁ ଛାଡ଼ ଓ ପାଠପଢା	॥ ୧୯ ॥
୭.	ନଈର କୁହୁକ : ଚମ୍ପୁଆର ଡାକ	॥ ୨୮ ॥
୮.	କେହୁଝର ଓ କେହୁଝର	॥ ୩୪ ॥
୯.	ତୁଇତି ନଈର ସହର	॥ ୪୪ ॥
୧୦.	ପ୍ରୀପ୍ର କୁଟିରେ ଗାଁରେ	॥ ୫୦ ॥
୧୧.	ରେବେହାରେ ଶେଷ ଦି'ବର୍ଷ	॥ ୫୪ ॥
୧୨.	ବୁଦ୍ଧି ସନ୍ଧାନରେ କେହୁଝର	॥ ୮୪ ॥
୧୩.	ବିଦ୍ରିତ ମେଘର ସହର	॥ ୮୮ ॥
୧୪.	ଅଛୁଗୋଳରେ ପହିଳି ପାଇ	॥ ୯୯ ॥
୧୫.	ମୋ ଘର, ମୋ ସଂସାର	॥ ୧୧୧ ॥
୧୬.	ପହିଳିପାଇର ଆଉ କେତୋଟି ଉପଳରୁ	॥ ୧୨୯ ॥
୧୭.	ଅଛୁଗୋଳରେ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା	॥ ୧୨୯ ॥
୧୮.	ସ୍ଵାତିର ତାର୍ଥ ଦେକାନାଳ	॥ ୧୪୯ ॥
୧୯.	କୁବନେଶ୍ୱରରେ ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତ	॥ ୧୭୩ ॥
୨୦.	ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତର ରୂପ ଓ ଅଛୁରୂପି	॥ ୧୮୯ ॥
୨୧.	ରେବେହାରେ ଅଧ୍ୟାପନା	॥ ୨୦୯ ॥

୨୯.	ରେରେହ୍ଲା ରହଣିର କେତେବ ଅବବୋଧ	॥ ୨୧୭ ॥
୨୩.	ଅଛୁଗୋଳରେ ଦିତୀୟ ପାଳି	॥ ୨୨୯ ॥
୨୪.	ଆଉ ଏକ ଜର୍ମରୂପିରେ ପ୍ରଥମ ପଦପାଠ	॥ ୨୪୧ ॥
୨୫.	କରକରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶରେ ରହଣି	॥ ୨୭୧ ॥
୨୬.	ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଆଠଟି ଆଷାଡ଼	॥ ୨୭୭ ॥
୨୭.	ଗଞ୍ଜାଧର-ଗଙ୍ଗାତ୍ରୀ ଆଖ୍ୟାନ	॥ ୨୮୭ ॥
୨୮.	ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଉତ୍ସପଣ	॥ ୨୯୭ ॥
୨୯.	ଦାରିଦ୍ରୁତି ତନର ସେହି ଘରଟି	॥ ୨୯୭ ॥
୩୦.	ଆସିଲାରେ ବିଦାୟ ବେଳ	॥ ୩୦୪ ॥
୩୧.	ବିଦାୟ, ଜ୍ୟୋତିବିହାର ବିଦାୟ	॥ ୩୧୪ ॥
୩୨.	ଏଣିକି ଯୋତ୍ରାରେ ବାସ	॥ ୩୩୧ ॥
୩୩.	ଅବସରର ଅଭିପ୍ରାଯ	॥ ୩୩୪ ॥
୩୪.	ଜାଷାଚାରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ	॥ ୩୪୧ ॥
୩୫.	ଭାଷାକୋଷ ସଂକଳନ ସଂପର୍କରେ ଦି'ପଦ	॥ ୩୪୮ ॥
୩୬.	ବାଣୀବିହାରରେ ବାଣୀ ଆରାଧନା	॥ ୩୪୭ ॥
୩୭.	ଗୋଧୂତି ବେଳାର କେତୋଟି ଅଛୁଲା ଯୁଟି	॥ ୩୪୯ ॥
୩୮.	ନଈରେ ନଈ, ସେଇ ତ ନଈ	॥ ୩୫୩ ॥
	ପରିଶିଷ୍ଟ	॥ ୩୬୭ ॥

ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯତ

ଆଖିରେ ଆଖିଏ ପ୍ରଶ୍ନ । କ'ଣ ବା ଉଚର ଦେବି । ଅନେକ ପଢାଇବି—‘କାହିଁ ତୁମର ମାଟି ? କାହିଁ ତୁମର ଆକାଶ ?’ ଗୋଧୂନିର ପଥକଟାଏ କ'ଣ ବା ଉଚର ଦେବ । ଶୁମସୁମ ହୋଇ ବସି ରାବେ, ଜୁହୁଜୁହୁ ହୋଇ ଚାହେଁ । ରଣଭଣ ହୋଇ କୁଷରେ ଫୁଲସବୁ ଫୁଟିଛନ୍ତି । ଖେଳନ ପ୍ରଜାପତିଏ ଉଡ଼ି ତୁରୁଛନ୍ତି । ପୋଟିବୋରେ ବସିଛି; ନୀଡ଼ ବାହୁଡ଼ା ପକ୍ଷୀଙ୍କ କଜରବ ଶୁରୁଛି । ଖେଳ ରେଳଗାଡ଼ିଟିଏ ଧରି ଅହମଦାବାଦରୁ ଆସିଥିବା ସାହୁ ହଠାତ ପଢାଇଲା ଓ କହିଲା—“ଦାତୁ, (ଜେଜେ) କ'ଣ ରାହୁଛ ? ଏଇ ଦେଖନା ମୋ ରେଳଗାଡ଼ିକୁ, ଶୁଣ ତା'ର ବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧ ଶହରୁ । ସେ କେମିଟି ରେଲ ଉପରେ ରହିବାଲିଛି, ପୁଣି ଦେଖ, କହୁଛି, ସଂଜ ଆସିଲେ ତୁମେ ଜମା ଉରିବନି । ବାପା ଅଛନ୍ତି, ମମୀ ଅଛି, ମୁଁ ବି ଅଛି । ଜମା ଉରନା । ତୁହାମାନେ ସତେ କ'ଣ ଦୁଆକ ପରି ଉରନ୍ତି ? ବୋଉମା’ଟା (ଜେଜେ) କହେ— ତୁମେ କୋଆଡ଼େ କମଜୋର ହେଇପଦୁଷ୍ଟ ? ଏହା କ'ଣ ସତ ? ଜମା ଉରିବନି !” ଏଇ ଅଭୟବାଣୀ ଶୁଣାଉଥିଲା ପାଞ୍ଚବରଷ ନାଟି ସାବୁ । ଅବାକ ହୋଇପଦୁଥିଲି; ଭାବୁଥିଲି ରେଳଗାଡ଼ି ପରି ଏଇ ଜୀବନଯାତ୍ରା । କେଉଁ ଶେସନରେ ଏ ଆରୋହାଟି ଓହ୍ଲାଇବ । କେଉଁଠିବୁ ତା'ର ବା ଶେଷଯାତ୍ରା । ମଣିଷ ଜାଣେନା । ଜନ୍ମ ହେଲାମାତ୍ରେ ମଣିଷ ଶିଶୁ ରେଳଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ; ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତା'ର ଶେଷ ଘଣା ବାଜେ । ତାହା ତା'ର ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିର ହୁଏଟ ଶେଷ ଶେସନ । ଅବୋଧ ବାକୁତର କଥାଶୁଣି ସେବିନ ମୁଁ ଅବାକ ହୋଇଥିଲି । ସେ ହୁଏଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲା ଆମ କଟକ ଘରର ନିଷ୍ପତ୍ତତାକୁ; ଆମେ ତୁହାକୁହା ଦୁଇଟା କଟକରେ ରହିଛୁ । ଆମ ପାଖରେ କେହି ନାହିଁ । ଶେଷୁ ସାହୁ ଓରଧ ସୁନ୍ଦର ଆମକୁ ହୁଏଟ ମଦଦ ଦେଉଥିଲା ।

ଆଜି ଯୌଥ ପରିବାର ବିଶ୍ଵାସି । ସମାଜରେ ଏକବି ପରିବାରର ଜୟଯାତ୍ରା । ବର୍ଷୀଯାନ୍ ବାପା ମାଆ ଜୀବନର ସଂଜ ବେଳଟାରେ ବରବସୁଲା ପରି ରହୁଛନ୍ତି । ପାଖରେ ଆହାସାହା ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ । ରୋଗ ବେମାରି ହେଲେ ସାଂଘରାଥୀଏ ବେବଳ ସାହା ଜରସା; ନହେଲେ ଜରାନିବାସ ହିଁ ଆଶ୍ରୟ ଘନ । ଜାରତୀୟ ସମାଜଜୀବନ ବିଶେଷଟଃ ଯୌଥ ପରିବାରର ବିପରୀତ ଦେଖିଲେ ପରିବାରା ମଣିଷଟି ପ୍ରତି ହୁଏ । ପିଲାବେଳ କଥା

ମନେପଡ଼େ । ଗାଁ ମାଟି, ଗାଁର ଆକାଶ ହାତ ବଢ଼େଇ ଡାକେ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ‘ସର୍ବ ହରତେ ବିଦାୟ’ କବିତାର କାବ୍ୟନାୟକ ମୋ ମନରେ ସବାର ହୋଇଯାଏ ।

‘ସର୍ବ ହରତେ ବିଦାୟ’ର ନାୟକ ହେଉଛି ଧରାବତରଣକାମୀ ମାନବାମ୍ବା । ମଣିଷଟିଏ ପୁଣ୍ୟ କଲେ ସର୍ବବାସୀ ହୃଦ ବୋଲି ଆମେ ବିଶ୍ଵାସ କରିଥାଏଁ । କଠୋପନିଷଦ୍ଧ ସର୍ବରୋକୁ ଅନନ୍ତ ସୁଖର ଆକୟ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ସର୍ବ ଜୋକରେ ବୌଣୟି ଭୟ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କୁହାଯାଇଛି, “ହେ ମୃତ୍ୟୁ, ତୁମେ ସେଠାରେ ନ ଥାଅ, ସେଠାରେ ଜରାକୁ କେହି ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କ୍ଷୁଧାପିପାସା ଭୟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଶୋକରହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବରୋକରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥାଏ ।” ଅନ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରାରେ ବହିଜେ ସର୍ବ ହେଉଛି ଅନନ୍ଦର କୂମି; ଆଗୋକର ନିଜଯ; ସେଠି ଅନ୍ଧାର ନଥାଏ । ଅଶ୍ଵ ନାହିଁ, ଅଛି ପୁଲବର ନଦନ ବନ । କିନ୍ତୁ ଧରାର ଜାବନ ହେଉଛି— ସୁଖଦୁଃଖର, ହସକାହର, ଅପି ଆର ନାସ୍ତିର ରୀକାକୂମି । ଏ କୂମି ହିଁ ମାନବାମ୍ବାର ଉପସିତଧୋମ । ବସୁଚଂ ମଣିଷ ତାହେଁ ଧରାବତରଣ । “ସର୍ବ ହରତେ ବିଦାୟ”ର ନାୟକଟି ଏହାହିଁ ହୃଦେତ ଚାହିଁଥିଲା । ମୁଁ ବି ତାହେଁ ଗୋଧୂଳି ବେଳାରେ ଗାଁ ମାଟି ଗାଆଁ ଆକାଶକୁ ।

ଗାଁ ମାଟି; ଗାଁ ଆକାଶ

ସମୟ ଖଣ୍ଡରେ ଗୋଧୁକୁର ରକ୍ତିମ ଥାରା; ଲାଲ ଚହଚହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସଂକ ହେଲେ ମାଆ କୋନକୁ ତେଇଁ ପଡ଼ନ୍ତି ବୋଲି ସେବିନ ଜେଜୀମା କହୁଥିଲେ । ଚିବି ପିଲାଙ୍କ ପରି ହଜଦୀ ମନ୍ଦାର ରାତିରେ ମା’ ଶୁଆଇ ଦିଅଛି ଝନ୍ତକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ । ତେଣୁ ସବାକେ ଉଦୟାକଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଚନାବେଳେ ଲୋହିତ ବରଣ ଦିଶନ୍ତି । ପୁଅୀରେ ହଜଦୀ ରଞ୍ଜର ଖରାପଡ଼େ । ସେଇ ହଜଦୀ ଶୁଷ୍କରୁକୁ ଖରା ଆମ ଗାଁରେ, ମୋ ଜନ୍ମମାଟିରେ ବେମିତି ବିନ୍ଦୁତି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା; ସବୁ ମନେପଦ୍ମାନ୍ତି । ଆମେ ସାତରାଇ ଭଉଣୀ ମିଶି ସବାକେ ପ୍ରାର୍ଥନା ରାଉଥିଲାବେଳେ ବାପା କହୁଥିଲେ-ପିଲାଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଷା ପଛରେ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେଣି; ଅନାଥ, ଆକାଶଟା କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଣ୍ଡି । ଦେଖରେ ପିଲେ, ଭଲବରି ଦେଖ । ଆମେ ବଲବଲ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଦେଖୁଥିଲା । ମୁଁ କହୁଥିଲି- ବାପା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ତ ରୋଟେ ପକ୍ଷୀ ପରି ତେଣା ଖାଡ଼ିଦେଲେ ହଜଦୀ ରଞ୍ଜର ଖରା ଚାରିଆଡ଼େ ବିଶେଇ ହୋଇପଦ୍ମାନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ବାପା ତୁମେଇ ଦେଉଥିଲେ ତାକର ମାନ୍ତ୍ରିଆ ଦଙ୍ଗରେ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଲୋକ ପିଣ୍ଡ । ସେ ବି ତ ବିଶ୍ଵବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ତାରାଟିଏ । ବାପାଙ୍କ କଥା ମୋ ବାକୁତ ମନକୁ ଚହାଇର ଦେଇଥିଲା । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ କିଛି ତୁମ୍ଭ ନଥିଲି । ବରଂ ବର୍ଷବୋଧର ‘ଆକାଶ ଦିଶେ ବି ସୁନ୍ଦର / ତାହାକୁ ରଚିଲେ ଜିଷ୍ଠର’, କଥାଟାକୁ ହିଁ ମନେପକାଉଥିଲି ।

ବୋଉ କହୁଥିଲା- ମାଟି ଠିକ୍ ମାଆଟିଏ ପରି ସମସ୍ତକୁ ବୋଜରେ ଧରିଛି । ତା’ ଉପରେ ଗୋଡ଼ କଚାଡ଼ି ଦମଦମ ଚାଲ ନା । ଠିଆ ହୋଇ ମୁଠ ନା । ବୋଉ କଥାମାନି ଆମେ ସବୁ ବସି ପରିସ୍ତା କରୁଥିଲୁ । ବୋଉ ମୋର ପାଠ ପଢ଼ି ନଥିଲା । ସେ ବେମିତି ଏଇ ବୈଦିକ ରକ୍ଷିତ ‘ମାତା କୁମିଃ ପୁତ୍ରୋଽହୁ ପୃଥିବ୍ୟା’ ଉଚ୍ଚିକ୍ଷା ଅତୁଚିତନକୁ ତୁଣ୍ଡିଥିଲା । ଅଛିଅର୍ଥକି ସହି ସାତସାତଟା ପିଲାଙ୍କୁ ବଡ଼ କରିଥିଲା । ଭାବିଲେ ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ ଆସେ ବୋଉ ପାଇଁ; ତାର ସହନଶୀଳ ଧରିତ୍ରୀର ରୂପ ମନେପକାଇ ଆସି ମୋର ଜବେଇ ଉଠେ । ଏବେ ତ ବୋଉ ଆକାଶରେ ତାରା ବନି ସାରିଛି । ବାପା ବି ବୋଉ ଉଦୟାମରୁ ବିଦାୟ ନେବାର ଦଶ ବର୍ଷ ପରେ ୨୦୦୪ ମସିହାରେ ଭାଲିଗଲେ । ଏବେ ପରିଣତ ବୟସରେ ବାପାବୋଉ ମନେପଡ଼ନ୍ତି । ମୋ ମନର କଥା ‘ବାପା ଚାଲିଗଲା ପରେ’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାରେ ଅଳକ୍ଷିତରେ କହିପକାଇଛି । ବାପା ଥିଲେ ଜୀବନ ଖନାର ମେରିଷୁଣ୍ଡି । ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର

ବେଗଂକା ପକାଇ ତାଙ୍କୁ ଥଥାପି ଖୋଜି କୁଳୁଆଉଁ । ଏହା କେବଳ ଯୌଥ ପରିବାରରେ ଜୀବିବାର ଏକ ଚରିକା ଥିଲା । ବାପା ଗଲାପରେ ତାରମାନେ ଏବେ ଅଳଗା ଅଳଗା ରହୁଛି । ଉଦ୍ଧରଣ ଦୁଇଜଣ ଆଗରୁ ବାହା ହୋଇ ବିଦା ହୋଇଥିଲେ । ବାପା ବରଗଛ ପରି ତାକ ମେଳି ରହିଥିଲେ । ସେଇଥିପାଇଁ ତ କହିଥିଲି-

“ବାପାମାନେ ଚିରଦିନ ବାପା;
ବରଗଛ ପରି
ରେହିଥାଏ ତାକ ଦେଇ
ଘରାରୁ ଘରାର,
ଅନେକ ଓହଳ
ଉପୁଡ଼ିବ କିପରି ବା
ଖଢ଼ ତୋପାନରେ
ବାପା ଯଦି ବସିଥାନ୍ତି ଘରେ ।”

ବୋଉତ ଥିଲା ବରଗଛ ପରି ଶାୟାଦାତ୍ରୀ । ସ୍ଵେଚ୍ଛା, ଶ୍ରୀମତୀ, ଦୟା, ତିତିକ୍ଷାର ମୂର୍ଚ୍ଛମତୀ ପ୍ରତିମା । ବାପା ବୋଇ ଦୁହେଁ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଗାଁ ମାଟି ଅଛି, ରାଞ୍ଚି ଆକାଶ ଅଛି । ଉରୟ କରପାତି ମୋତେ, ମୋ ପରିବାରକୁ କୋନେଇ ନେବାକୁ ସତତ ଦଶାୟମାନ । ଆମ ପରି ଅପଦାର୍ଥୀ ଏବେ ଗାଁ ମାଟି ମାତ୍ର ନାହାନ୍ତି । ଗାଁ ଆକାଶର ଜନ୍ମିତୁଣା ତାରକା ଖଚିତ ଆକାଶକୁ ତାଜେମାତ୍ର ନେତ୍ର ତାନି ତାହଁନାହାନ୍ତି । ଆମେ ବା ବୈଦିକ ରଷିର ଦାବ୍ୟା ପୃଥବୀର ଯୁଗଳ ରୂପକୁ ହେବିବୁ ବା କାହିଁକି ? ଆମେ ତ ଏବେ ନିଜ ହାତରେ ତତ୍ତ୍ଵ ପା । ଧରା ଓ ଆକାଶକୁ ପ୍ରଦୂଷିତ କରି ଧୂନିଧୂଆଁ ଘେରା ସହରମୁଖୀ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଁ । ଏଣୁ ଗାଁ ମାଟି ଓ ଗାଁ ଆକାଶର ତାକ ଆମେ ଶୁଣି ଶୁଣୁନା; ତା’ର ବିଷଟିତ ହୃଦ ଦେଖି ଦେଖୁନା । ଆମେ କେବଳ ପଢ଼ିବଦନା ଏକବିନ୍ଦୁ ପରିବାରର ସ୍ଵପ୍ନରେ ମଜଗୁନା । ଗାଁ କୁ ଗଲେ ଦରଭଞ୍ଚା ଅବା ଜାଞ୍ଚି ଜାଞ୍ଚି ଯାଇଥିବା ଯୌଥ ପରିବାରକୁ ତେବୁ ।

ମୋ ରାଞ୍ଚି ନାମ ଚୋଲକନଶ୍ଚ । ଚାରିଆଡ଼େ ଆମଟୋଟା । ପୂର୍ବପାଖରେ ଚମ୍ପା ନିକଟରେ ସାତ କୁଣ୍ଡିଆରୁ ଆମ ଗାଁ ଦେଇ ଦୁରମୁଖାଯାଏ ଲମ୍ବି ସଡ଼କଟିଏ । ଏହା ଛଥ ନମ୍ର ଜାତୀୟ ରାଜପଥ ସହ ମିଶିଛି । ଗାଁରେ ଦଶଟି ପରିବାର । ସମସ୍ତେ କୁଣ୍ଡିଜାବା । କୌନିକ ଉପାଧି ଗିରି ଓ ମଧ୍ୟାନ ।

ଗାଁର ନାମ ଚୋଲକନଶ୍ଚ ହେବାର କାରଣ ସଂପର୍କରେ ବାପା କହୁଥିଲେ । ଏଇ କୁଣ୍ଡିଜାବରେ ଚୋଲକ ଓ ନଶ୍ଚାବାହୁରି ରହିର ଜଙ୍ଗଳ ଥିଲା । ତାଙ୍କୁ କାଟି ବସଟି ଯାପିତ ହେଲା । ତେବେ ଚୋଲକ ଓ ନଶ୍ଚାବାହୁରି ରଙ୍ଗ ଏବେ ଦେଖିବାକୁ ସାତସପନ । ତେବେ ନାଁଟା ରହିଛି ଚୋଲକନଶ୍ଚ । ଗାଁର ଦଶଟିରେ ଅନଟି ଦୂରରେ ଜାଲୁକା ନାଲ । ଏହା

ଶୋଇବନ୍ତା ଓ କରଞ୍ଜିଆ ଗାଁର ଜମିବାଢ଼ି ସୀମାରେଖା । ପଣ୍ଡିମରେ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆଟାଏ, ଯେଉଁଠି ଲାଳ ଚହଚହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନିତି ବୁଦ୍ଧିଯାଏ । ପୂର୍ବରେ ତୁର କିଲୋମିଟର ଗଲେ ପୁଣ୍ୟତୋୟା ବୈତରଣୀ ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ଟିନି କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ବୈତରଣୀର ଉପନଦୀ ଅରତେଇ । ଅରତେଇରୁ ଆମ ଗାଁ ଯାଏ ଏବେ ତୁବ ବୁଦ୍ଧିକିଆ ଶାନ୍ତିଷ୍ଠର ଜ୍ଞାନ । ମୋ ପିଲାବେଳେ ବଡ଼ବଡ଼ ଶାନ୍ତରୁ ମାନ ରହିଥିଲା । ଏବେ ନାହିଁ, ରହିଛି ପତନା ବଣ । ଆଗେ ଏଇଠି ସଂଜ ହେଲାମାତ୍ରେ ବିଲୁଆଏ ‘ତୁକେ ହେ’ ରାବରେ ଗରନ ପବନ କମ୍ପାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଭାବୁ ସବୁ ମହୁଳ ଗଛ ମୂଳର ଉଇ ତୁଳାକୁ ବିଦାରି ଉଇ ଖାରଥିଲେ, ମହୁଳ ଫୁଲ ଖାଇ ତୁନି ହୋଇ ପତନା ବଣରେ ସକାଳରେ ଖରା ପୁଉଥିଲେ । ମହୁଳ ଗୋଟାଳିଏ ବେଳ ଅବେନରେ ଭାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଘାରିଲା ବି ହେଉଥିଲେ । ଆମ ବଡ଼ ଜେଜେକ ଗାଲକୁ ଭାବୁଟିଏ ଶୁଣି ବିଦାରି ପକାଇଥିବା କଥା ତୁଡ଼ିମା (ଜେଜୀମା) କହୁଥିଲା । ଏଣୁ ଆମେ ସଂଜ ସକାଳେ ନିଷ୍ଠାଟିଆ ପୋଖରୀ କୁଳରେ ଥିବା ତୁରକୋନି ଗଛ ମୂଳକୁ ଯାଇ ନଥିଲୁ । ଖଟାମିଟା କଜା ମିଥିମିତି ପାତିଲା ତୁରକୋନି ଖାଇବାକୁ ବେଶ ସୁଆଦିଆ । ଭାବୁ ଏହାକୁ ବା ଆଦରିବ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ପୁଣି ଶୁଣିଛୁ ନେକଳା (ହେଣାବାଘ) ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ମୁଣ୍ଡିଆ (ହୁଡ଼ି) କଜ ପୋଖରୀକୁ ଆସି ପାଣି ପିଏ, ରାତିରେ ଆସି ଛେନି ଗୋଧୁକି (ଛେନିରେଖା ଘର) ରୁ ମେଘା ଛେନିକୁ ମାରି ପଦା କରିଦିଏ । ଗୋଟେ ଅଧେକୁ ବି କାମୁଡ଼ି ଧରି ଚାଲିଯାଏ । ତା' ପରଦିନ ସକାଳେ ଗ୍ଲାରେ ଚହଜ ପଢ଼ିଯାଏ । ଜ୍ଞାନ ଜଟା ହୋଇ ପତନା ବଣ ହୋଇଯିବାରୁ ନେକେନା ଓ ତୁଣ୍ଡାକୁ ସବୁ ତୁରକୁ ପକାଇଲେ ବିଯା ତୁହି ତୁଦାମୂଳେ ପଥରଖୋଲରେ ରହି ରାଇଖାଇଅଂଶୀ ଖରାବେଳେ ବିଲବାଢ଼ିରେ ତରୁଥିବା ଛେନିମେଘାକୁ ମାରି ଶିକାରକୁ ଧରି ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଖରାଦିନେ ଲୋକେ ଛେନିମେଘା ଓ କଥ୍ରିନୀ ବାହୁରାକୁ ୧୦/୧୧ଟା ବେଳୁ ରୁହାନରେ ଭର୍ତ୍ତା କରି ଦିନ ୩/୪ଟା ବେଳେ ପୁଣି ଚରିବାକୁ ଛାଇଥିଲେ । ଆମେ ବି ପିଲାବେଳେ ଜେଜୀମାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଉତୁଉଦିଆ ଖରାବେଳେ ତୁଣ୍ଡାକୁ (ଗଧଥା) ଜଯରେ ଛେନି ମେଘାକୁ ଗୁହାକରେ ଶୁଆଢ଼ି ଦେଉଥିଲୁ । ଏସବୁ ଥିଲା ମୋର ପ୍ରାରମ୍ଭେରୀ ସ୍ଵର୍ଗ ପଢ଼ାବେଳର ଗାଁର ଚନଣି ଓ ଦୃଶ୍ୟପତଙ୍ଗ ।

ସେତେବେଳେ ଗାଁ ଆକାଶଟା ଥିଲା ବେଶ ମନଲୋଗା । ରତ୍ନରେଦରେ ତା'ର ରୂପରଞ୍ଜ ବଦଳୁଥିଲା । ଆମ ପିଲାକ ମେଳରେ କଥା ପଦ୍ଧତିରେ ଆକାଶଟା ରାଗିଯାଏ, ତେଣୁ ଗୁମସ୍ମମ ଦିଶେ । ବର୍ଷା ଆସିଲେ କୁହୁରି କୁହୁରି କାହେ; ମେଘ ସବୁ ତା'ର ଅଳରା ବାଳ, ଶରତ କାଳରେ ଜନ୍ମ ତାରାକ ଗହଣରେ ଆକାଶ ମୁରକି ମୁରକି ହସେ । ହେମନ୍ତ ଆସିଲେ ଜାତି ଜାତିକା ଫୁଲଫୁଲେ, ହଳଦି ଗରଗର ଧାନକେଷାକୁ ଧରି ପୁଥୀ ତରାଟି ତରାଟି ଚାହେଁ । ଆକାଶ ସହି ପାରେନା; ଏଣୁ ରୂପି ବସେ । ଶୀତଦିନେ କୁହୁରିର ସଫେଦ ପରାତି ଭିତ୍ତି ଆକାଶ ସଜ ହୁଏ । ବସନ୍ତରେ ଧରା ଓ ଆକାଶର ବାହାଘର ।

ବଣ ଜ୍ଞାନରେ ପୁଲ ସବା ବେଶ ଜମିଯାଏ । ଏ ସବୁ ନାନା କଥା କହି ହୃଷୀ, କହୁଣା, ମୁରଳୀ, ଅଛୁ, ଅଜଦ ମହୁରୁ ଆଦି ସାଂଘ ପିଲାଏ ଏକାଠି ଖେଳୁଥିଲୁ । ସଂଜ ନର୍ଜ ଆସିଲେ ଗାଉଗୋରୁ ଗାଁ ଦାଣରେ ଧୂଳି ଉଡ଼ାଇ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି, ଆମେ ସବୁ ମାରଣା ଷ୍ଟେ, ଶିଙ୍ଗାକୁ ବଳଦ ଦେଖିଲେ ପିଲାକୁ ଚଢ଼ିଯାଉଁ ଏବଂ ଆକାଶରେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଫେରୁଥିବା କାଉ, ମୋଳା ମୋଳା ହେଉଥିବା ବର, ଗାଁ ଘର ଚାଳରେ ବସି ଘୁମୁରି ଘୁମୁରି ତାହୁଥିବା ପାରାକୁ କୁହୁହକ ବଣତଃ ଚାହୁଁଥାଉ । ଗାଁ ଆକାଶରେ ଛାଇ ଆହୁଥର କୁହୁକ ଆମକୁ ମୁଣ୍ଡ ବରୁଥିଲା । ଏଇ ଥିଲା ମୋ ଗାଁ, ମୋ ମାଟିର ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଆକାଶ ।

ଆଜି ଗାଁ ଆକାଶର ସେଇ ଚିର ଉଲ୍ଲାସକ ପ୍ରେଷାପତ୍ର ନାହିଁ । ଗାଁ କୁ ଗଲେ ଦେଖୁଛି ମାରଦିଂରେ ହୋଇଲେ ମାନମାନ ତ୍ରୁକ୍ରର ପନ୍ଥୁଆର । ଗାଁ ଆକାଶ ଧୂଳି ଧୂସରିତ; ଫେରୋଇ, ଡିଜେଇ ଗନ୍ଧରେ ପବନ ଭରା । ଗାଁର ଚାଳଘର ମଥାଶରେ ଲାଲ ଧୂଳିର ଆସିରଣ । ମନେହେଉଥିଲା ଚାଳ ସବୁ ଓଡ଼ଣି ପକାଇ ନଇନଇଁ ଚାହୁଥିବା ନବାରତ ହୁଆବୋହୁଁ । ସତେଜି ନୀରବ ପ୍ରତିବାଦ ସବା କରି ଏକତ୍ର ହୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ପିଲାଦିନର ଗାଁ ମାଟି, ଗାଁ ଆକାଶର ଏତାହୁଣ ବିମୋହନ ଛବିର ରୂପାତରରେ ମୋ ମନରେ ଶତ ସହସ୍ର ବୃଣ୍ଣିକ ଦଂଶନର ଜ୍ଵାଳା ଅନ୍ତରୁତ ହେଉଥିଲା । କି ଥିଲା ରାଜ୍ୟ, କି ହୋଇଛି ଆଜ କହି ବିବାହ ହୋଇପଦ୍ଧତି; ଆଖିରେ ଲୁହ ଜକେଇ ଉଠୁଥିଲା । ପୁଣି ହେଲୁଥିଲି ଗାଁର ସୁନା ମୁହଁ, ରୂପା ଆଖିକୁ । ଆଉ ଆକାଶର ନୀରବ ନିଟୋଳ ସେକାଳର ଠାଣିକୁ । ରାଜନୀତିର ପଶାପାଳିରେ ଗାଁ ଟା ଏବେ ତ ହୁଲୁକୁଛି । ଦେହ ସୋହାର, ଦାଦା ଭାଇ ତାବ ହୁଜିହୁଜି ଯାଉଛି । ଗାଁରୁ ଦେବ ବିଲୋମିଟର ତୁରରେ ଆମ ଗାଁର ଲୁମିଜ ସାଇ । ଜୟୀ କୁହା, ସାତା ମାଉସୀ, କୁହୁ ରାଇ, ମାତାକି.ରଣଜି, ପାଣ୍ଡ ସଂପାଦ ବାପା, ବଜଦୁ ବବା ଏବଂ ରାଜୁମୁଖୀ ଦାଦି ଆଦି ଥିଲେ ଆମ ଘରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୁମିଜ ଜନଜାତିର ମୂଳ ଜୀବି ଆସୁଥିବା ଚିହ୍ନା ମୁହଁ ସବୁ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ରାତ୍ରି ମୁଖୀ ଥିଲା ଘାସି; ଅସୁଣ୍ଡ ଗୋଷ୍ଠୀର । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଲୁମିଜ ପରି ଜନଜାତିର ବା ତପେସିର ଲୁହ ଜାତିର ଲୁମିପୁତ୍ର । ଏମାନେ ସବୁ ବାପାଙ୍କ ମାତ୍ରର ଚାକିରା ଛାଡ଼ିଲା ପରେ ସାହା ଭରସା । ଏଇମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ବାପା ନିଜର ବୁଲୁରାଣ ମେଣ୍ଡାଇବାକୁ ଚାଷବାସ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ସବୁ ଥିଲେ ଦିନମଜୁରିଆ । ଜୟୀକୁହା ଓରତ ଜୟୀ ବେଶକାର ସକାନେ ମୋତେ କାନ୍ଦରେ ଥରୁଟିଏ ନିଶ୍ଚଯ ବସାଉଥିଲା, ବଡ଼ ଶ୍ରୀଦା କରୁଥିଲା । ସାତା କୁହୀ ହେଉଛି ଜୟୀର ସ୍ତର; ବାପା ବୋଉ ତାକୁ ମାଉସୀ ବୋଲି ତାହୁଥିଲେ । ସେ ଆମ ସମସ୍ତ ପିଲାକୁ କୁଅରୁ ପାଣି ଚାଣି ଗାଧୋଇ ଦେଉଥିଲା । ନଚେଦ ବଡ଼ ପୋଖରୀରେ ହୁଠ ପଥରରେ ବସାଇ ଘଷିମାଜି ଆମମାନଙ୍କ ଘରକୁ ଆଶୁଥିଲା । ଆମେ ଓଦା ସରସର ଗାମୁଙ୍ଗା ପିନ୍ଧି ଦରଢି ଦରଢି ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲୁ । ବୋଉକୁ ବାରମାସରେ ତେର ରୋଗ ହେଉଥିଲା, ଏଣୁ ଏଇ ବୋଉର ଅନ୍ତରେ

ମାଉସୀ ହଁ ଆମ ଘରର ବାହାର କାମ କରିଦେଉଥିଲା ଓ ପେଜରାତ ମିଶା କଂସେ ପଖାଳ ଖାଇ ଧାନ କୁରୁଥିଲା; ଜେଜାମା ଦେକିମୁଣ୍ଡରେ ବସି କୁରୁଣିରେ ହାତ କୁଳେଇ ଶୁଣିଲା ଉଷ୍ଣନା ଧାନକୁ ସେବେଇ ଦେଉଥିଲେ; କୁରୁଣିରୁ ଚାଉଳ ବାହାର କରିବା ଓ ଉଷ୍ଣନା ଧାନ ଭରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଧାନ ସେବେଇବା କାମରେ ଜେଜାମା ବେଶ ଓପାଦ ଥିଲେ । ସେଇ ପୁରୁଣା ଦେକିଶାଳ, ଦେକି ଓ ସୁମା (ଦେକିମୁଣ୍ଡର ଧାନ ଚାଉଳ କୁଟିବାର ପାହାରୁଣିମୁଣ୍ଡ) ଅଛି, ଦେକିଶାଳର କୁରୁଣି ରାତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ବାର କ୍ରତ, ଓଷା ପାଇଁ ନିରୋଜା ପୂଜା ଚାଉଳ କୁଟା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଗାଁରେ ଦେକିରେ ଆଉ ପାହାର ପତ୍ରାହାର୍ହି; ବିଯା ଦେକିଶବ୍ବ ଶୁଭୁନାହିଁ । ଗାଁ ପାଖ ଧାନପେଷା କଳ ହଁ ଗାଁ ଲୋବକର ଆଶ୍ରାୟକ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ନୋବକ ଚନଣି ବଦନିଛି । ଗାଁର ସାତଶେଣିଆ ଘର ନାହିଁ । କାଠର ଉରା ବଢ଼ ସଂଘାରେ ଲାଗିଥିବା ବିରିନ ଆକୁଟିର ଛୋଟ ଛୋଟ ଖୁଣ୍ଡ (ଯେଉଁଠିକି ଶେଣା ସବୁ ରହେ), ଶେଣି, ସଂଘାରେ ରହି ଉଠିଥିବା ରୁଅ ବତାରେ ବେତରା ଚାକ ଛପର ଘର ସବୁ ଆଉ ନାହିଁ । ଚାଳ ଛପର ବଦଳରେ ଖପରୁଳି ନହୁବା ଟାଇଲ ଘର ଶୋଇବା ପାଉଛି । ପିଲାଙ୍କ ବହିରେ—‘ଟାଇଲ ଛପର ଘର / ନିଆଁକୁ ନଥୁବ ତର’ ପରି ଉତ୍ସାହାରରେ ଗ୍ରୀମାଣି ମଣିଷକୁ ସତେଜ କରାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଗାଁରେ ଗୋଟିକ ଲାଇ ଓ ବସୁବାଦୀ ଜୀବନଧାରାର ତୋରଣ ଖୋଲି ଖୋଲି ଯାଉଛି । ଗାଁ ମଣିଷର ଧର୍ମୀୟ ଅନୁଚ୍ଛନ୍ନ, ନିର୍ମିପର ସରଳ ଜୀବନ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଦେଉଛି । ରାଜନୀତିର ଘଟାଗୋପରେ ମଣିଷ ପଣିଆର ତମାଦି ହେଉଛି । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଗାଁ ମାଟି, ଗାଁ ଆକାଶ ସମୟର ରଣ କୁହୁଡ଼ି ରିତରେ ତଥାପି ତିଷ୍ଠିଛି; ରାଜନୀତିଆ ଲୋକେ ଷଷ୍ଠୀସୁର ପରି ଧେଇ ପଶିଲେ ଗାଁ ଲୋକେ ଗାଁ ମାଟିର ହାଲଚାଳ, ଗାଁ ଆକାଶର ଦ୍ରୁହସିତ ଇଣିତ କୁଣ୍ଡ ‘ସାଧୁସ ସାବଧାନ’ ବାଣୀଟାକୁ ଏବେ ଶୁଣି ହେବାର ବେଳ ଆସିଛି ।

ଚାକ ସଂସ୍କୃତର ଅବସାନ ଘଟି ଯୌଧ-ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତି ପ୍ରବଣତା ଆସିବା ସ୍ଵାଭାବିକ । ଏ ପ୍ରବଣିକାମୀ ବସୁତାନ୍ତିକ ଜୀବନର ଲକ୍ଷଣ । ଟେବେ କଂକ୍ରିଟର ଜ୍ଞାନ ରିତରେ ହଜି ନଯାଇ ତାର ନୈସର୍ଗିକ ବାତାବରଣକୁ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାର ସମୟ ଅବଶ୍ୟ ଉପଗତ । ‘କୁଟିଶାଅ, କାଟି ପିନ୍ଫ’ର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥକୁ ପ୍ରହଣ ନ କରି ଆମେ ତାର ଅନ୍ତନିର୍ଦ୍ଦିତ ଅର୍ଥକୁ କୁଣ୍ଡରେ ବାପୁଜୀଙ୍କ ସ୍ଵପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧ ସାବଲମ୍ବନ ହେବା କଥାକୁ ଶୁଣି ହୋଇବସେ । ଗାଁ ମାଟି, ଗାଁ ଆକାଶର ଅସମ୍ଭବ ରୂପ ମୋ ମନରେ ରଖ କୁଣ୍ଡ ଦିଏ । ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନରେ ବାଳ୍ୟ, କୌଶଳରେ ଯୌବନର ପ୍ରିୟ ରୂପି କେହୁଣ୍ଡର ଓ ତାର ଗାଁ ରୂପିଙ୍କ ଏବେ ବି ଖୁରିହୁଏ; ଶତବ୍ରପା କେହୁଣ୍ଡରର ସ୍ଵାତଂ ରୂପଟି ଝଟକି ଉଠେ । ‘ମୋ’ ଦେହର ଉପକଣ୍ଠେ କିଛି ମେଘ, କିଛି ସ୍ଵପ୍ନ / କୁଷଚୂଡ଼ା ଫୁଲ, ତୁମେ କେହୁଣ୍ଡର’ କହି କୁହୁ ଗଡ଼ାଏ । ପହା ପଚାରତ୍ତି-କ’ଣ ରାହୁଣ ? ମୋ

ମୁହଁରେ କୌଣସି ଉଚ୍ଚର ନଥାଏ । କେବଳ ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁରହେ । ଶୁଣି ହେଉଥାଏ କେଉଁଛର ଓ କେଉଁଛର; ମୋ ଗାଆଁ, ମୋ କୁଇଁ । ତା' ରିତରେ ଓଡ଼ିଶୀ ଜୀବନ ଓ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କରିତ ଚଥା ସେହି ମମତା ଭରା ପୁଅୀ ମୁହଁଟି ଝକି ଦିଶେ । ରାମାୟଣରେ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ କହିଥିବା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ଉଚ୍ଚିତି ମନେପଡ଼େ- ‘ଜନନୀ ଜନ୍ମକୁମିଳି ସ୍ଵର୍ଗାଦପି ଗରୀୟସା’ । କବିଗୁରୁ ବାଲାକିଙ୍କ ଭାରତୀୟ ଜୀବନବୋଧ ଏବଂ ପାରିବାରିକ ଦୃଷ୍ଟି ମୋତେ ବିଦୁତ କରେ ଏବଂ ତୁହାର ତୁହାର ଗାଁ ମାଟି, ଗାଁ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁରହେ ।

ପରିବାରର ଉତ୍ସ ଖୋଜା

ପୁରାଣ ବହେ— ଆଦି ପୁରୁଷ ମହୁକ ଓରସ ଜୀବ ସତାନ ହେଉଛି ମାନବ । ଏଇ ମାନବମାନେ ଭାଜକ୍ରମେ ଦେଶରୁ ଦେଶାତ୍ମର ଯାତ୍ରା କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନକୁ ନାନା ବାଗ, ନାନା ପରିବେଶରେ ଜହିଲ୍ଲାଟି, ସବୀଯ ଦଙ୍ଗରେ ଠିଆ କରାଇଛନ୍ତି । ତେବୁ ଏତେ ଜାତି, ଏତେ ପ୍ରଜାତି, ନଈକେ ବାକ, ଦେଶକେ ଫାଁକ କଥାଟା ମିଛ ହୁହେଁ । ସେତବେଳୁ ପରି ଉତ୍ସାହୀ ରଷ୍ଟିକୁମାର ବିବାହ ବିଧୂବିଧାନ ପ୍ରଥମେ ଚକାଇବା କଥା ମହାରାଜର ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦିବ । ନାରୀ ପୁରୁଷ ସୁଘିର ହୋଇ ଯେଉଁ ନୀଡ଼ ରଚନା କରନ୍ତି, ତାହା ତ ବନ୍ଦିଯାଏ ଘର । ମାତୃକେନ୍ଦ୍ରିକ ପରିବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ପିତୃକେନ୍ଦ୍ରିକ ପରିବାରରେ ପରିଣାମ ହୁଏ । ତାରଣଣୀଙ୍କ ମଣିଷ ବେବଳ ପଶ୍ଚପାନକୁ ବୁଝି ନକରି କୃଷିଜୀବୀ ସାଜେ । କ୍ରମେ କୁଳ ଓ ଗୋତ୍ରକ୍ରମ ଗଢ଼ି ଉଠେ । ଭାରତୀୟ ପରମରାରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ରଷ୍ଟି ଏବେକ କୁଳର ଆଦି ଶକୁ । ଏଣୁ ଗୋତ୍ରକ୍ରମକୁ ପ୍ରତିଲୋମ ରୀଟିରେ ଲୋଡ଼ିଲେ ଆମେ ଜଣେ ଜଣେ ରଷ୍ଟିକୁ ରେବୁ । ତାଙ୍କ ନାମାକୁସାରେ ଗୋତ୍ରର ନାମ ବିଧାନ । ଯେମିତି କଣ୍ୟପ, ବଶିଷ୍ଠ, ମାର୍କଣ୍ଡ, ଅତ୍ରି, ଭରତୀଜ ପ୍ରମୁଖ ରଷ୍ଟିକ ନାମକୁ ନେଇ କାଶ୍ୟପେୟ, ବାର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ, ମାର୍କଣ୍ଡେୟ, ଭରତୀଜ ପରି ଗୋତ୍ରର ନାମକରଣ କରାଯାଇଛି । ସେହିପରି ବ୍ୟାଗ୍ର, ହସ୍ତିନ, ନାରେଣ ପରି ରଷ୍ଟିକ ନାମାକୁସାରେ ବାଘ, ହାତୀ, ନାରେଣ୍ୟ ପରି ଗୋତ୍ର ସ୍ଵତ୍ର ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଏସବୁ ହେଉଛି ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁର ପରିଚଯ ସ୍ଵତ୍ର । ପୁରୀ ମହିରକୁ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ବିକେଚଟିଏ ମାର୍ଗିରେ ଦର୍ଶନାର୍ଥୀଙ୍କ ଗୋତ୍ରଟି କହିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଏହି ଗୋତ୍ର ପରମରା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ମୋର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ହସ୍ତିନ ରଷ୍ଟିର ଉରର ଦାୟାଦ । ଏଇଠି କହିରଖେ ଆମେ ସବୁ ବଶପାହାଡ଼ ଘେରା ମୁଲକର ମଣିଷ । ଆଦିବାସୀମାନେ କଇଁଚ (କହିମ) ବାରହା, ନାଗ, ରତ୍ନଆ, କାଉଁଚିଆ, ବୁଦ୍ଧର ପରି ନାନା ପଶ୍ଚପକ୍ଷୀ ଆଦି ଜୀବଙ୍କୁ ଗୋତ୍ରର ଆଧାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସେହି ଅନୁକ୍ରମରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସହ ଅବସାନ ପାଇଁ ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ନିଜର ଗୋତ୍ର ପ୍ରବରକୁ ହାତୀ ନାମରେ ନାମିତ କରିବା ବି ଅହେତୁକ ହୁହେଁ । ଗୋତ୍ର ପରମରା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ହେଉଛୁ ହସ୍ତୀ ଗୋତ୍ରୀ । ଶୁଣାଯାଏ ମୋ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ବିହାରର ବର୍ମମାନର ଖଡ଼କଣ୍ଡର ସିଂହଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର କୁଟିଶା ଗାଁର ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ସେଠି କୋଟିଦା ଗଛ ଥିଲା । କୋଟିଦା ଫଳ ଖାର

କୋଚିଡ଼ା ଖାଇ ଚଢେଇ ଦୂରି କୁକୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଗାଁର ନାମ କୁଚିଷା । ବଂଶ ବଢ଼ିବାକୁ ରିନ ରିନ ଜାଗାରେ ଯାଇ ବସନ୍ତ ପ୍ଲାପନ କରି ରହିଲେ । ବାପା କହୁଥିଲେ- ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷ କୁଚିଷାରେ କୋଆଡ଼େ ସାତ ଭାଇୟା ପରିବାର ନାମରେ ଅଜିହିତ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭରଣୀ ଥିଲା । ଏମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସିଂହକୁମ, ମୟୁରଭଞ୍ଜ ଓ କେହୁଝର ଅଞ୍ଚକୁ ଚାଲିଆସି ଘର କରି ରହିଲେ । ସିଂହକୁମିର କୁଚିଷା, ସରସ୍ଵତୀପୁର ଗାଁରେ; ମୟୁରଭଞ୍ଜର ଗୋରୁ ମହିଷାଶୀ, ବାଦମପାହାଡ଼, ପଥର ଖମ, ଶରଦା ଗାଁରେ ଏବଂ କେହୁଝର ଟୋଳକନ୍ତୁ ଗାଁରେ ଏଇମିତି ସାତୋଟି ଗାଁରେ ଏମାନେ ଘର କରି ରହିଲେ । ଏବେ କେହି କାହାରି ସହ ଅବଶ୍ୟ ଯୋଗସ୍ତ୍ର ରଖି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ଗୋତ୍ରକୁ ଧରି ଯାହାକିଛି ସଂପର୍କର ସଂକେତ ମିଳିଥାଏ ।

ପୂର୍ବକୁ କହିଛି ଟୋଳକ ଓ ନନ୍ଦାବାବୁରୀ ବଣକୁ କାଟି ଆମ ଗାଁ ପାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଟୋଳକ ରହିର ଫଳ ତରକାରୀ ହୁଏ । ଆମର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଯେ କି ଟୋଳକ ନନ୍ଦାରେ କୁଟୀର ବିରଚନା କଲେ ତାକ ନାମ ଥିଲା କୃପା । ସେଇ କୃପାସିନ୍ହ କୃପା କରି କଷକୀ ଗଛ ନନ୍ଦା ବାବୁରାକୁ କାଟି ପକାଇଲେ କିନ୍ତୁ ଟୋଳକ ଗଛକୁ ନ କାଟି ନନ୍ଦା କରି ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ତେଣୁ ଏ ଗାଁ କୁମିର ନାମ କୁଆଡ଼େ ହେଲା ଟୋଳକନ୍ତୁ । ସେ ଯାହାହେଉ ମୋ ବଂଶର ପାଞ୍ଚ ପିତ୍ତିର ଆଦି ପୁରୁଷ ଥିଲେ କୃପାସିନ୍ହ । ତାଳର ପୁତ୍ର ଥିଲେ କେଶବ ଏବଂ ତାଳର ପହିଁ କୌଣ୍ଠିଲ୍ୟା । କେଶବଙ୍କର ଟିନିପୁଅ ହାତିଆ, ଭାଲୁ ଓ ମଣିଆ । ଭାଲୁ ଥିଲେ ବାପାଙ୍କ ଜେଜେ । ତାଳର ପହିଁଙ୍କ ନାମ ମୁହା । ଏହି ଦମ୍ପତ୍ତିର ଚାରିପୁଅ ଓ ଗୋଟିଏ ଖିଆ । ସେମାନେ ହେଲେ ବରକୁ, ରୀମ, ପକ୍ଷର, ବିଦ୍ୟାଧର ଓ ଗୁରୁଟି । ମୋ ବାପା ଥିଲେ ପକ୍ଷ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ପୁତ୍ର । ବାପାଙ୍କ କେହି ଆଉ ଭାଇ ନଥିଲେ । ଥିଲେ ହୁଇ ଭରଣୀ ବିଲ୍ଲା ଓ ରାଧିକା ।

ମୋ ବାପାଙ୍କ ନାମ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ; ବୋଉର ନାମ ଚମ୍ପାବତୀ । ବାପାଙ୍କୁ ଲୋକେ ପାରୁ ମାନ୍ଦର ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଆମ ଘର ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ମାନ୍ଦୁପର ବୋଲି ଖ୍ୟାତି ଲାଗିଥିଲା । ବାପା ଅପର ପ୍ରାଇମେରା କ୍ଲାସ୍‌ରେ କେହୁଝରରେ ପାଷ ହୋଇ ବୁରି ପାଇଥିଲେ । ସେ ସମୟର କେହୁଝର ଗଡ଼ଜାତର ଚମ୍ପାଆ ଉପଖଣ୍ଡର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦେବ ନୋଟିସ କଲେ ସେ ବାପା ଯାଇ କେହୁଝର ଗଡ଼ରେ ମିଟିର ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ସେତେବେଳେ କେହୁଝରରେ ହଇଜା, ବସନ୍ତରେ ବହୁଲୋକ ମରୁଥିଲେ । ଜେଜେ ବିଶେଷତଃ ଜେଜାମା ଘାଟ ଘେନିଲେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ସେଇଠି ବାପାଙ୍କ ଔପଚାରିକ ପାଠପଦାର ତୋରି ବନ୍ଦାହେଲା । ତାଙ୍କୁ ଚମ୍ପାଆରେ ତହବିନଦାର ଚାକିରୀ ମିଳିଲା କିନ୍ତୁ ସେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । ତାଙ୍କ ମାମୁ କହେଇ ପ୍ରଧାନ ଯେବି ଜଣେ ଅମିନ, ତାଙ୍କ ସହ ରହି କିଛିଦିନ ଅମିନ କାମ ଶିଖିଲେ କିନ୍ତୁ ଅମିନ କାମ

କରିବାକୁ ବାପାଙ୍କ ମନ ଡାକିଲା ନାହିଁ । ଶୈଷରେ ରାଜ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବାପାଙ୍କ ଭୁଲ୍‌ପୁରରେ ଶିକ୍ଷବତା ବରିବାକୁ ହେଲା । ସେହି ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ ଦୁଇବର୍ଷ (୧୯୭୩-୭୪) ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ପିଲାଏ ଲାଗଲାଗ ଦୁଇବର୍ଷ ଉତ୍ତମ ଫଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ବୁଝି (ସଲରିପ୍) ପାଇଲେ । ତହୁରା ବାପାଙ୍କର କାହିଁକାପ୍ରସାଦର ଅପର ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲକୁ ବଦଳି ହେଲା । ସେଠାରେ ଦୁଇବର୍ଷ ରହଣି ପରେ ସେଇ କାହିଁକାପ୍ରସାଦ ମିତିର ରଖ୍ଷାକୁଳାର ସ୍କୁଲରେ ତାଙ୍କୁ ଚତୁର୍ଥ ଶିକ୍ଷବ ରାବେ ଢାରିବର୍ଷ ଶିକ୍ଷବତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ଢାକର ଶ୍ଵାସରୋଗଗ୍ରୁଷ ପିତା ପକରକର ପରଲୋକ ହେଲା । ମା' ବିମନା ଦେଇ ପୁଅକୁ ଢାକିରୀ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଜିଦ୍ବ ବଲେ । ମାହୁରତ ବିଚରା ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ବି ଢାକିରି ଛାଡ଼ି ଚାଷକୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣବାର ଫେସା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ ।

ସଫଳ ଶିକ୍ଷବ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କିପରି ସଫଳ କୃଷ୍ଣକଟିଏ ହେବେ, ଅହରହ ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ । ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ସଞ୍ଚୟା ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଢାଳିଥିଲା । ଆମେ ଭାଇଭାଇଣୀ ମିଶି ସାତ । ଏଣେ ବଡ଼ ପିତାସୀ ଅଧା ବୟସରେ ବିଧବା ହୋଇ ଢାକର ଚିକି ପୁଅ ରବାହ୍ରକୁ ଧରି ଆମ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲା । ଏଣେ ସାନ ପିତାସୀଙ୍କ ସ୍ଥାମୀ ରାଜ ପିତାସା ବାରହୁଳା ସାଜି ଏଠି ସେଠି ଫୁଲାପାକିଆ ରାବେ ହୁହୁଥିଲେ । ରାଧକା ପିତାସୀ ଆମ ଘରେ ରହିଥିଲେ । ଜେଜୀମା ସାନ ପିତାସୀର ଦୁଃଖ ସହି ନପାରି ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ବୋଉ ଓ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଚିହ୍ନିକି ଉଠୁଥିଲା । ଏଣେ ବୋଉ ରୋଗୀ । କେତେବେଳେ ପଞ୍ଚବାଟ ତ କେତେବେଳେ ନିମ୍ନନିଆ । ଏଥୁପାଇଁ ବରଦାନି ଓ ଢାକରୀ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ବିକିଷ୍ଟା କରାଇ ବାପା ହତ୍ସନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଆମର ମୂଳିଆ ମୂଳିଆଣୀମାନେ ହିଁ ବନ୍ଦୁସମୟରେ ବାପାଙ୍କର ସାହାରରସା ଥିଲେ । ବାପା ଜନକମୂଳିକ ପରି ସବୁ ଦେଖୁଥିଲେ, ବିରିନ୍ଦ ସମସ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିତିନିଆ କାମ ବରି ଢାଳିଥିଲେ, ସେ କହୁଥିଲେ ସୁଖଦୁଃଖ ମୁଣ୍ଡେଇ ତୁଳିବା ହିଁ ତ ମଣିଷର ନିୟତି ।

ମୋ-ଭୂମି ଓ ମୋ କଥା

ଜୀବନର ଯାତ୍ରା ପଥରେ ମୁଁ ବି ତ ଏକ ଅସିରପାଦ ମଣିଷ । ସେଥିପାଇଁ ତ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ରାଜି କାନେ କାନେ ଅନି କରି କ୍ରୁହେ, “ଦିଅ ମୋଟେ ଚିକେ ଭୂମି; ଚିକିଏ ଆକାଶ ।” ପହିଲି ଆଗୋକ କେବେ ଦେଖିଲି, ଭେମିତି ଦେଖିଲି, ମୁଁ ତ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ମୋ ଜେଜୀମା ବିମାନ ଦେଇଲି ମୁଖନିଃସ୍ପତ ଉପାଖ୍ୟାନକୁ ଏବେ ବୟାନ କରୁଛି ।

ମୋ ଜେଜେ ପକର ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ବଡ଼ ରୋକଠୋକ, ସାଧ୍ୟାସିଧା ମଣିଷ । ପିଲାବେଳୁ ସେ ଶ୍ଵାସରୋଗୀ । ବୈଦ୍ୟକ ପରାମର୍ଶରେ ଅଫିମ ମଧ୍ୟ ସେବନ କରୁଥିଲେ; ଦିନେ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କର ମନେହେଲା ଅଫିମଖୋର ହୋଇ ଲୋକେ ଜମିବାଢ଼ି ବିକି ପକରିବାମ ହେଉଛନ୍ତି । ମୋର ବି ତ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ହେବ ବହି ସେଇଦିନୁ ସେ ଅଫିମ ଖିଆ ଛାଡ଼ିଦେଲେ; ପକରେ ରାତିରେ କାରିକାଶି ବେଦମ ହେଉଥିଲେ । ଏଇ ଶ୍ଵାସରୋଗ ହିଁ ଶେଷରେ ତାଙ୍କର ପରଲୋକ ଗମନର କାରକ ହେଲା । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ନିଜ ବୋହୁ କୋଳରେ ଜନ୍ମିବେ ବୋଲି ସେ କୁଆଡ଼େ ସ୍ଵପ୍ନରେ କହିଥିଲେ । ଜେଜେ ତ ମୋ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ଜନ୍ମବେଳେ ଜାବିତ ଥିଲେ । ଭାଇଙ୍କ ପରେ ଭଉଣାଟିଏ ଜନ୍ମି ଏହୁଡ଼ିଶାନରେ ହିଁ ଚାଲିଗଲା । ଜେଜେକର କାନ ହେଲା ୧୯୩୩ ସାଲରେ । ମୁଁ ଜନ୍ମିଲି ସେଇବର୍ଷ ଅକ୍ଟୋବର ୧୫ ତାରିଖରେ । ବସ୍ତୁତଃ ଆମ ଘରେ, ଆମ ପରିବାରରେ ଜେଜେ ବନାମ ପକର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ଆମାର ନବଜନେବର ହେଉଛି ମୋ ବୋଉର ଦିଟୀୟ ପୁତ୍ର; ଅର୍ଥାତ୍ ସେଇ ନବଜାତକଟି ଯାର ନାମକରଣ କରାଯାଇଥିଲା ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ।

ମୋ ଜନ୍ମଦିନ ଜେଜୀମାର ଭଉଣାଟିଏ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଭିଶେଇ ସାଥୀତ ନବଜାତ ଶିଶୁରୂପେ ଆବିର୍ତ୍ତ ହୋଇଛି ବୋଲି ହୁନହୁନି ପକାଇଥିଲେ । ସେହି ଜରଜର ଆଖିରେ ତାହୁଥିଲେ । ସେଇ ଜନ୍ମଦିନରୁ ହିଁ ମୋଟେ ସେମାନେ ଗଇଁ (ଭିଶେଇ) ବୋଲି ନିର୍ବିକାର ଭାବେ ତାକିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଜନ୍ମଦିନୁ ତିନି, ଚାରୋଟି ଜରତାଙ୍କର ସେହର ଗଇଁ ବନ୍ଦିଗଲି ମୁଁ ।

ଆଜି ଅବଶ୍ୟ କୁହୁଛି ଯେ ପୂର୍ବଜଟିଏ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିତ୍ରିରେ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ତର ପୌତ୍ରରୂପେ କା ଘେନି ଜନ୍ମିବା ଏକ ଆଦିବାସୀ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପରମରା । ମୋ ଗାଁ ଥିଲା ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟସିତ ଅଞ୍ଜନର ଛୋଟ ଗାଥାଟିଏ । ଏଣୁ ଶଶ୍ଵର ନିଜ ବୋହୁ କୋଳରେ ନାଟି ହୋଇ ଜନ୍ମିବା ସେଇ ଜନଜାତି ବିଶ୍ୱାସର ଏକ ପକଣଶୁଣି ନିଶ୍ଚଯ ।

ଏଇଠି କହିରଖେ ଆମେ ଥିଲୁ ପାଞ୍ଚରାଇ ଓ ଦୁଇରଉଣୀ । ବୟଙ୍ଗକୁମରେ ଭାଇରଉଣୀଏ ହେଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ପୂରୁଷର, ନରେନ୍ଦ୍ର, ମାତ୍ରା, ଜନାର୍ଦନ ଓ ତୁଳନୀ । ବଡ଼ଭାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ ସମବାୟ ବିଭାଗୀୟ ଅଫିସର; ମୋ ତଳ ଭାଇ ପୁରୁଷର ଗ୍ରାମ୍ୟ ପୋଷଣାଷ୍ଟର ଚକିତି ଛାଡ଼ି କୃଷିଜୀବୀ ହେଲା, ନରେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା ପର୍ଶ୍ଵ ଚକିତିକ, ସାନ ଭାଇ ଥିଲା ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ, ମାନ୍ଦୀ ସରକାରୀ ମଧ୍ୟରେରାଜୀ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ବଂଶୀଧର ପ୍ରଧାନଙ୍କର ଧର୍ମପତ୍ରୀ ଥିଲା । ଏବେ ସେ ପରିଜୋକ ବାସିନୀ । ସାନ ଭଉଣୀ ତୁଳନୀ ହେଉଛି କଣେ ମାରନ୍ତି ଅଫିସର ଚର୍ଚାକୁ ଘରିକ ସହଧର୍ମଣୀ । ବସୁତଃ ସମସ୍ତେ ଅଛ ବହୁତେ ଉଚ୍ଚ ମଧ୍ୟବିର ନ ହେଲେ ହେଁ ସାଧାରଣ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିର ପରିବାରର ଅତ୍ରୁଷ୍ଟ । ଅଭାବସ୍ତୁତ ପାଣ୍ଠ ମାଷରଙ୍କ ପୁଅଞ୍ଜିଅମାନେ ଜୀବନ ସମ୍ପ୍ରାମରେ ହାରିଯାଇ ନାହାନ୍ତି । “ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ସପତ୍ରୀ ହେବାରୁ ବରଦା/ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ତାଙ୍କର ସଂଗୀ ହେଲା ସଦା” କବି ଉଚ୍ଛିତ ସତ୍ୟ ହୋଇ ଆମ କାହାରିକୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସୀମାରେଖା ତଳକୁ ଖୟାଇ ନେଇନାହିଁ । ଉଦ୍‌ଯୋଗ ହିଁ ବଞ୍ଚିବାର ରାହା ବଢାଇଦିଏ । ଏ କଥା ବାପା ଆମକୁ ସବୁବେଳେ କହୁଥିଲେ, ମୋ ଜନ୍ମମାଟି ଚୋଇକନନ୍ତା ଆମ କାହାରିକୁ ନିର୍ମୁହୀଟ କରିଛି ବୋଲି କହିବି ନାହିଁ । ଏଣୁ ମୋ ଜନ୍ମମାଟି ହେଉଛି ସମ୍ବାଦନାର ମାଟି; ଶୁଭଦା ଓ ଶୁଦ୍ଧିମଣୀ ବଳ୍ୟାଣପ୍ରଦା ଜୀବନ ମାଟି । ଭୁଗୋଳ ପୋଥରେ ତାର ନାଁ ନଥାଇପାରେ, ତଥାପି ସେତ ଆମର ହସକାନ୍ଦର ଧରିଦ୍ରୁ । ତା’ର ପାଣିପକନ, ଆକୁଥ ଅନ୍ଧାର, ତାକୁ ଘେରି ରହିଥିବା ପ୍ରାକୁଟିକ ପରିବେଶ ଆମକୁ ଦୂରକୁ ଦାରୁ କରିଛି ।

ମୋ ଗାଁକୁ ଲାଗି ଭର୍ତ୍ତା ମୌଜା । ତା’ର ଅନନ୍ତ ଦୂରରେ ସରେଇ । ସେଠି ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାଉଁତି, ଗଣ୍ଡ, ଧୋବା, ରଣ୍ଡାରି, କମାର, କୁମିର, ଘାସି ପରି ବହୁ ଜାଟି, ବହୁ ବର୍ଷର ଲୋକେ ବାସ କରନ୍ତି । ତା’ର ପାଖରେ କଳନାଦିନୀ ବୈତରଣୀ ବହି ଚାଲିଛି । ବେଶରୀ କୁଣ୍ଡରେ ବୈତରଣୀ ଉଦ୍ଧେୟ ଗାଁ ଝିଅ ପରି ଡିଆମାରି ଜଳପ୍ରପାତର ଭାଟି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ମକର ଦିନ ସେଠି ମେଜା ହୁଏ; ଲୋକେ କେଶରୀ କୁଣ୍ଡରେ କୁଡ଼ି ପକାଇ ବୈତରଣୀ ତରରେ ଥିବା ଶିବକୁ ଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ପାଇକାକୁ ନୃତ୍ୟ ହୁଏ; କୁନ୍ତମୀ ସଂପ୍ରଦାୟର ଝିଅମାନେ ତୁସୁ ମୂର୍ଖକୁ ବିସର୍ଜନ କରିବାକୁ ସେଇ କେଶରୀକୁଣ୍ଡକୁ ଆସନ୍ତି । ମକରଦିନ ଅସୁମାରୀ ଲୋକଙ୍କ ଜିଦି ହୁଏ; ଦୋକାନ ବଜାରରେ ନିଷ୍ଠାଟିଆ ନରକୁଳଟା ରହିଲ ତହଜ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଗହ ଗହ ଶୁଭେ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଧନୀ ଗରିବ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତେ କୁଆ ବେଶ ପୋଷାକ ପିଷି ମବର ମେଳାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ।

ମକରଦିନ ବହୁବାନ୍ଦବଳ ମଧ୍ୟରେ କେଣ ସମ୍ବାଧଣ ହୁଏ । ତରୁଣ ତରୁଣୀଙ୍କର ଚତୁରାକ୍ଷ; ଧାଇଡ଼ାଙ୍କର ଘେନାଘେନି ପର୍ବ, ପିଲାକର ମକର ପିଠା ମାଡ଼, କୁଡ଼ାକୁଡ଼ାଙ୍କର ମକରକୁଡ଼ି, ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କର ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ, ଦୋକାନ ବଜାରର

ଛଇଛଟକରେ ବୈତରଣୀର ଚଟଦେଶ ନବ ଜନ୍ମ ପାଏ । ପଡ଼ୋଶୀ ଗାଁର ଏଇ ଶୋକପାୟୋରା ଉତ୍ସବ ଏବେ ବି ଉତ୍ତରୀର୍ଷ ବୟସରେ ବାରଯାର ସ୍ଥୁତି ପଥରେ ଉଠା ହୁଏ ।

ବାପା ବୋଉଳ ପରି ଏମିତି ଅନେକ ମୋ ଅତୀତ ଜୀବନର ଦିଶାରୀ ଓ ସ୍ଥୁତିର ଅତିଥ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ମୁଁ ଚଟପ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଅନାଇ ରହେ ।

ପିଲାବେଳେ କୁଗୋଳ ବହିରେ ପଡ଼ିଥିଲି ନଦୀ ମାତୃବା ଦେଶ କିମ୍ବା ନଦୀ ମାତୃକା ଭୂମିର କଥା । ଏଇ ତଥ୍ୟବିର ସାକ୍ଷାତ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଆମ ଗାଁ ପାଖ କୁଶାରୁଣା ଗାଁରେ । ଏଇ ଗାଁଟି ଅରତେଇର ଚଟରାଗରେ । ଚଟଦେଶ ବେଶ ତୀଖ । ବଢ଼ି ହେଲେ ନଈ ପାଣି କୁଳ ଲଘେନା; ଗାଁ କୁ ପାଣି ପଶେନା । ତେବେ କଟା (ଅଣ ଓସାରିଆ ନଈ ସୁଅକୁ ଲାଗି ରହିଥିବା ନିମ୍ନଭୁକୁ) ଦେଇ ବଢ଼ିପାଣି ପଶେ ଓ ଚଟ ଦେଶରେ ପରୁମାଟି ଅଜାତି ଦିଏ । ଫଳରେ ଧାନ, ବିରି, ମୁଗ ଆଦି ଫସଳ ସହ କନ୍ଦମୂଳ, ଆକୁ, ବିଳାଟି, ବାଇରଣ, କଞ୍ଚାରୁ, କାଙ୍କୁଡ଼ି ପରି ପନିପରିବା ଚାଷ ହୁଏ । ପୁଣି ଅନ୍ୟଦିନେ ଧାନଚାଷ ପରେ ତୁଟ, ମସୁର, ବିରି, ରାଶି, ଖସା (ଚିକ), କୋଳଥ, ବାଳିଜା (ଏକ ପ୍ରକାର ମୁଗ, ବର୍ଷାଦିନେ ହୁଏ) ପରି ତାଳିଜାଟୀୟ ଫସଳ ସହ ତୈଜବାଜ ଉପାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ଏ ଗାଁଟି ରଣ ଜନଜାତି ଲୋକଙ୍କର ବସଟି । ଘରେ ତୁଳଯର କୁଶାରୁଣା ତତ୍ତ୍ଵ ବି ରହନ୍ତି; ଦୁଇଟିନୋଟି ମୁଣ୍ଡା ପରିବାର ଓ କେତୋଟି ମରଧା ଘର ବି ଯେବାସ କରି ରହନ୍ତି । ସମସ୍ତେ କର୍ମୀଠ ଓ କର୍ମଜବା; ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତରେ ବାମ କରିଣ୍ଗାକୁ କାତର ତୁହାନ୍ତି । ଫଳରେ ଏଇ ରଣ ଗାଁଟିରେ ଗାଁର ଇଷ୍ଟଦେଶ ଧରନ୍ତି (ଧରିତ୍ରୀ)ରେ ଦୟାରୁ ଜଳ ଚାଷବାସ ହେଉଛି ବୋଲି ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ଏ ଦେବାଳର ଆସାନ ପ୍ରକଟି ହେଉଛି ମେନଶାନ । ଏଠି ଗର୍ଭୁକୀ (କୁଆଁରୀ ଦେବୀ) ପୂଜା ହୁଏ ।

ଏଇ ଗାଆଁର ଛୋଟା ଅବଧାନ ‘ପିର୍ଦ୍ଦରସ୍ତ’ କହି ଖବିନ୍ଦୁଆଁ କରି ମୋର ପାଠ ପଢା ଆରମ୍ଭ କରାଇଥିଲେ । ବସୁତଃ ଏ ଗାଁ ପ୍ରତି ମୋର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ମମତା ସେଇଦିନ୍ତୁ ରହିଛି । ଏହାର ଅନତିତ୍ରେ ଅରତେଇ ନାହିଁ । ବୈତରଣୀ ସହ ମିଶିଛି । ନଦୀଦୟର ସମ୍ବନ୍ଧମ ପ୍ରକଟିର ନାମ ହେଉଛି ମହିଷାକୁଦ । ନଦୀ ତୁଳଟି କୁଆଡ଼େ ଥିଲେ ତୁଳ ଉତ୍ତରଣୀ । ପରିଷରଠାରୁ ଛାଡ଼ିବାଟି ହୋଇ କାହିଁ କାହିଁ ଶେଷରେ ନଦୀ ହୋଇଗଲେ । ବଣ ଜଂଘଳ ପାହାଡ଼ କାନ୍ଦାରରେ ଭ୍ରମି ଭ୍ରମି ଏଇଠି ଜେଟି ମହିଷି ପରି ପ୍ରମାର ହୋଇ ନାଚିଲେ ଓ କୁଦା ମାରିଲେ । ଏଣୁ ଏ ପ୍ଲାନର ନାମ ମହିଷାକୁଦ । ଏ ତ ଏକ ଜନବିଶ୍ୱାସ । ତେବେ ଘାନଟି ମୋ ପିଲାବେଳେ ଘନ ଶାକ ଜଂଘଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଏଠି ବାଘର ଗର୍ଜନ ଶୁଭ୍ରଥିନା । ଜଂଘଳକୁ ଗାଇଗୋରୁ ଚରିଗଲେ ଆଉ ବାହୁଦୁ ନଥିଲେ । ଏବେ ଏଠି ବୈତରଣୀ ଶୟ୍ୟାରୁ ଲକ୍ଷ ଏକ ଶିବନିଜ ଘାପିତ ହୋଇ ମନ୍ଦିରଟିଏ ଟୋଳା ହୋଇ ପୂଜାପାଠ ଚାଲିଛି । ଘାନଟିର

ପୂର୍ବ ନୈସର୍ଗିକ ଶୋଭା ଦିଶେଷ ଉଣା ହୋଇନାହିଁ । ତୁର ନଈର ମିଳନପ୍ଲଟ ଏବେବି ବେଶ୍ ମନୋରମ । ଶରତ କାଳର ଆକାଶରେ ସୁଯୁଦ୍ଧା ଓ ଜନ୍ମଭାବର ଯୁଗପତ ଛବି ମନରୁ ଲିଭେନା । ଲାଲ ଚନ୍ଦର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଧୋବ ପରପର ଜନ୍ମ ଉଠିବା ଦେଖୁ ଆମ ବାନ୍ଧୁତ ମନ ଦିନେ କହୁଥିଲା ନାହିଁ ଧୂଟି ଉଡେଇ ପାଟର ରଙ୍ଗର ଧେନ୍ତିଏ ଘରମୁହଁ ହୋଇ ଦୌରୁଷି । ତା' ପଛରେ ଧୋବଲା କୁନ୍ତି ବାନ୍ଧୁରୀଟି ହୃଦୟରୁ ଦେଇ ଝୁଟିଷି । ଜାନକୀ, ଶିରପାଣି ପରି ମୋର ବାଲ୍ୟସାଥୀଏ ମୋ ବଥାକୁ ସମର୍ଥନ କରି କହୁଥିଲେ-ସତେ ତ । ଏହି ସାରା କଥା । ଏଇମିତି କେତେ ଅପାସୋରା କଥା ମନରେ ଚେଇଁଉଠେ । ମନ ରହନର ତଳାତଳ ଜଲାବାର କେତେ ସଂଗୋପିତ କଥା ଉଚାଣି ଉଠେ ।

ସନ୍ତୁଠି ମୋ କୁମି, ମୋ ପରିବେଶ, ମୋ ବଥା କୁମିତ ହୋଇଯାଏ । ଏ ଅଭାଜନ ମଣିଷଟି ସଂକ ଆକାଶକୁ ଢାହେଁ ଏବଂ ଉତ୍ତାର୍ଷ ବୟସରେ ସଂକ ସବାଳେ ମହାନଦୀ ବାରେଜରେ ତୁଳିଲାବେଳେ ସେଇ ଗାଁ, ସେଇ ମାଟିର ସୁଟି ଫେଣେଇ ଉଠିଥାଏ । ମୋର ଉଷାଚାରୀ ବଂଧୁଏ ପଚାରଟି- ପ୍ରଧାନ ସାର, ବ'ଣ ଭାବୁଛୁଟି; ମୁଁ ନୀରବ ରହେ । କଳନାଦିନୀ ମହାନଦୀର ଜଳପ୍ରବାହ ବାରେଜର ଫୁକାରରେ ପିଟି ହୁଏ ଓ ବାଢ଼ ଡେଇଁ ତଳକୁ ତଳ ଝୁଟି ଢାଳିଥାଏ । ଭାବୁଥାଏ- ଏଇତ ଜୀବନ । ଯୋଗ୍ରା ବି କଟକ ଓ ମୋ ଗାଁ, ଚୋଲକନଶ୍ଚ ବି କେହୁଣ୍ଠର । ସତେକି ମୂର୍ଚ୍ଛମତ ହରିହର ବିପ୍ରହ ପରି ଦେଶକାଳ ରେଦରେ ସତେ ଯେମିତି ଏକ ଓ ଅଭିନ ଦିଶନ୍ତି । କଟକ ରିତରେ ମୋ ଗାଁ, ମୋ କୁର୍ରି ନାଚି ଉଠେ ।

୩୫୫

ଅଞ୍ଚୁଲାବେଳ, ବାହୁଡ଼ କାଳ

ଜରତରେ କିଛି ହଜେ ନାହିଁ; ସବୁଦିନ୍ତି ରୂପାତରିତ ହୁଏ । ବିଷ୍ଣୁନ ବହେ ଶତିର ରୂପାତରଣ ଅବିରଳ ଚାଲିଛି । ବିବର୍ଗନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମଣିଷ ଆସିଛି । ସମୟ ଗଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଅଜାତର ଶିଶୁ ଆଜିର କିଶୋର; କାଲିର କିଶୋର ଏବେକାର ଯୁବକ । ଯୁବକ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ପ୍ରୌଢ଼; ପ୍ରୌଢ଼ ପୁଣି ଜରାକୁ ବରିନିଏ । ଏଇ ତ ନିର୍ବିଦ୍ଧିନିଆ ଜାଗାତିକ ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ।

କାଲିପରି ମନେହେଉଛି ଭାଇ ଉତ୍ତରାଙ୍କ ଗହଣରେ ଖେଳାକୁଳା କରୁଥିଲା । ସାରାପାଥୀଙ୍କ ମେଳରେ ଧୂଳିଶେବ; ଧୂଳି ବାଲିରେ ଛୋଟ ସବୁ କାଠିଟିଏ ପୋତି ସାଥୀ ଶିଶୁକୁ ପୁଲୁଥିଲି— “ଏଠି ପୋଇ ସେଠି ପୋଇ । କେଉଁଠି ଅଛି ନିଦ ଗୋଇ” ସାଥୀଟି କରୁଥିଲା— “ପୋଇରେ ପୋଇ । ନିଦ ହଜିଗଲା ଠିକଣା ନାହିଁ । କିଆଁ ତୁ କାହୁରୁ କନିଆ ପାଇଁ ?” ଧୂଳି ପିଙ୍ଗାପିଙ୍ଗି, ପୁଣି ତାଲେ ଧୂଳିର କୋଠି କୋଠିକା ଘର କରି ତା’ ଭିତରେ ଡହାବାଲିକୁ ପାଦରେ ଥାପି କୁମା(କୁଟୀର) ଟିଆରି କରିବାର ଝୁଲରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରରେ ତାଳ ପକାଇ କହୁ— “ମୋର କୁମା ଭାଗ ନାହିଁ । କୁଟୀର କୁମା ଭାଗ ।” ଏତିକିବେଳେ ହୀରା, ବିଲେଇ ପରି ସାର ଝିଅମାନେ ଆମର କୁମା କାହିଁକି ଜାର୍ହିବ ବୋଲି କାହିଁ ଉଠନ୍ତି । ଜେଜାମା ପାଖରେ ଫେରାଦ ବି ହୋଇଥାନ୍ତି ।

କେଉଁଦିନ ବା ତାଳମାଳକି ଖେଳ ମୁରଳୀ, ଅରୁ ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ପିଲାଏ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଉଥିଲେ । ତୋଟା ଭିତରେ କୁଆଣିଆ ଆମତାକୁ ଚାରିପାଞ୍ଚଜଣ ପିଲା ରିଦିଆଣି ସେଇ ତାଳରେ ମୋ ପରି ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲାକୁ ବସାଇ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ମଞ୍ଚେଲାଗୁ ତାଳ, ଶୁନ୍ଦେଲାଗୁ ତାଳ ବହି ତାଳ ମାରି ହସୁଥିଲେ । ଛୋଟ ପିଲାଏ କାହିଁ ଉଠନ୍ତରୁ । ସେତେବେଳେ ଆମକୁ ତୋଷ କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟିରେ ପୂରାଇଥିବା ପିଲୁକିଟିଏ ଆମ ଦିନରେ ଆମ କଷିଟିଏ ଲୁଣ ଦେଇ ଆମକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲେ । ଏଇମିତି ଥିଲା ପିଲାବେଳ, ଅପାସୋରା ବାହୁଡ଼ କାଳ ।

ଟିକେ ବଡ଼ ହେଲାପରେ ବାଘଷେକି ଖେଳ ଯାଇ ଅନ୍ୟକାମ ବାଘମଞ୍ଜରୀ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତରୁ । ନଚେତ ଦାଣିଆଖେଳ ଅଥବା କୁତକାଳି ଖେଳରେ ମାରୁଥିଲୁ । ଆଜି ସେ ସବୁ ସ୍କୁଟି ଦର୍ପଣରେ ଜଳଜଳ ଦିଶୁଛି । ସେତେବେଳେ ବାପାଳ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଗାଁର ପ୍ରଧାନ (ମୁଖିଆ) ଜମନ୍ତ୍ର ଗିରିକ ବାରଣାରେ ଚାହାନିଟିଏ ବସିଲା । ରୁଣୁରୁଣାର

ଗୋପୀକାଥ ମହାତ୍ମି; ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ସବୁ ଓ ଛୋଟା । ଏଣୁ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଛୋଟା ଅବଧାନ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେହି ଗୋପୀ ଅବଧାନେ ହେଉଛନ୍ତି ମୋର ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ । ତାଙ୍କର ଗୋରା ଚକଚକ ଚେହେରା । ମୁଁହଁରେ ଖରା ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଚକଚକ କରୁଥିଲା । ହାତରେ ଥିଲା ପାଚିଲା ବେତ । ବେତରେ ତେଜ ଦେଇ ଦେଇ ଚିରଣ ଦିଶୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପାଚିଲାବେତ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏଇ ବେତକୁ ଅବଧାନେ ଜ୍ଞାନ ଦାସ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରୁଥିଲେ । ଏଥରେ ଶୂନ୍ୟ ନେବାଠାରୁ ପିଠିରେ ବସିବା ପରି କାମ ଚାଲିଥିଲା । ଏଣୁ ଘରୁ ସହକ ଆସି ଖଢ଼ି ଧରି ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲୁ । ଏଇ ଅବଧାନେ ଚାଟଶାଳୀ ପାଠ ସହ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ମଧୁସୂଦନ ରାତ୍ରି ବର୍ଷବୋଧ ପଢାଉଥିଲେ । ସଂଖ୍ୟାକିଳିନ, ଫେଡ଼ାଶ ମିଶାଶ, ହରଣଶୁଣନ ପରି ପାଠ ବି ଶିଖାଉଥିଲେ । ବାପା ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ଆସି ଅବଧାନ ଆପଣଙ୍କୁ କମିଟି ପଢାଇବାକୁ ହେବ, ତାର ସ୍ଵର୍ଗ ବଚାଇ ଦେଉଥିଲେ । ତୁର ଟିକିବର୍ଷ ତାହାକି ଚାଲିଲା । ତା'ପରେ ବୋଧକୁସ ଅବଧାନକ ପାଇଣା ଲୋକେ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାହା ବହ ହୋଇଗଲା । ଆଜି ତ ସେଇ ଲୋକେ ନିଜର ନାଟି ଅଣନାଟିକୁ ଲାଙ୍ଗାଜୀ ମିଦିଯମ ସ୍କୁଲର ନର୍ତ୍ତରୀ ବା ପ୍ରି ନର୍ତ୍ତରୀ କ୍ୟାସରେ ନାମ ଲେଖାଇବାକୁ ଦଶହକାର ଟକା ଦେବାକୁ ପଛାଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ପ୍ରତିମାସ ୩/୪ ବର୍ଷର ପିଲାକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାବଦ ତୁଳନାକାର ଟକାରୁ ବିମ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉନାହିଁ । ଏବେ ‘ବିମଲଗୋଚନ ଶ୍ରୀହରି’ ଗୀତ ଗାଇ ପିଲାଏ ମାଗଣ କରୁନାହାନ୍ତି । “ଖର୍ଚ୍ଚ କୁଇଁରେ ମୁଁ ପାଠ ପଢ଼ିବି” ପରି ବଚନିକାକୁ ପିଲାଏ ପାପୋରି ଦେଇଗଣି । ତା' ବଦଳରେ ନର୍ତ୍ତରୀ ରାଇମ୍ ମୁଖ୍ୟ ହେଉଛି । ବାପା ବୋଉ (ମାଆ) ତାକ ତ ଶିଶୁଏ ଏଣିକି କୁଇଗଲେଣି । ତାତି, ମମି, ସଂସ୍କାର ପଦ୍ମାରାରେ ଆମେ ମାଟିଛୁ । ମୋ ପରି ବର୍ଷୀଯାନ ଲୋକେ କେବେ କେମିଟି ପରମରା କଥା ଉଠାଇଲେ ଆମ ନାଟି ନାହୁଣୀ ଆମକୁ ପୁରୁଣା କାନିଆ ଧୋକଡ଼ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କଥାକଥାକେ ଏତ ଜେନେରେସନ ଗ୍ୟାପ (ଯାର ଓଡ଼ିଆ ଭୂପ ପିଲିଗତ ବ୍ୟବଧାନ) ବହି ଦେଇ ଯୋହାଇରା ବୋଉ ବାପା, କେଜେ କେଜୀ, କବା ଶୁଣୀ, ମାମୁଁ ମାଇଁ, ପିରସା ପିଇସୀ ପରି ତାଙ୍କୁ କୁଳି ସାରିଲେଣି । ତା' ବଦଳରେ ମମି, ତାତି, ଗ୍ରାମ ପା, ଗ୍ରାମମମ, ଅକଳ, ଆଣି ତାଙ୍କରେ ଗାଁ ଭୁଲୁଁ ପାଟି ପଦ୍ଧତି । ଆମେ ସବୁ ସେତେବେଳେ ସ୍କୁଲଜକଙ୍କ ଦେଖିଲେ ଓନରି ହେଉଥିଲୁ, ପ୍ରତିପାତ କରୁଥିଲୁ । ଏବେ ତ କରମର୍ଭନ ଅବା ହାଲୋ ହାୟ ସଂସ୍କାର ଆମକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ପିଲାଏ ସାଂପକୁ ଦେଖିଲେ ‘ହାଲୋ, ହାୟ’ ବିଦାୟ ଦେଲାବେଳେ ‘ବାୟ’ ‘ବାୟ’ ଧନିରେ ଗାଁ ଭୁଲୁଁ କମାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆମ ଗାଁ ନୋକେ ବି ଜରଟାକରଣର ମାଧ୍ୟମର ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବାକୁ ସୁଖ ମଧ୍ୟରୁଥିଲା । ଗାଁଏ ଗାଁଏ ଲାଙ୍ଗିସ ମିଦିଯମ ସ୍କୁଲ ରହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ । ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସାୟାକରଣ ଓ ବ୍ୟସନ ବା କୋଟିଂର ରାହୁଗ୍ରାସରେ ଗାଁ ସହର ଆକ୍ରାତ ହୋଇପଡ଼ିଲାଣି । ତଥାକଥୁତ ଶିକ୍ଷାର

ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ମଣିଷର ଚେଳାର ଫୁଲବଣ ସବୁ ଖାଉଁନ୍ତି ଯିବାକୁ ବସିଲାଣି । ପାଠର ମୋଳାଯମ୍ ଦଶି ମଣିଷର ଢେରିବିବସରାକୁ ଆଉ ଛୁଇଁପାରୁ ନାହିଁ । ଆମେ କେବଳ ଧନ ଦଇଲତର କୁକୁବ, ନିଜକୁ କୁବେର କରି ଗଡ଼ିବାର ଚିତ୍ତାରେ ଦିନରାତି ଘାରି ହେଉଛୁଁ । ବାନ୍ଦବୀୟ ଆତର୍ଜୀବିତା ଆମକୁ ଗ୍ରାସ କଲାଣି । ଏହିପରି ତୁର୍ଦମନୀୟ ମାନସିକତାର କୁଦିଆଣା ଜାଗ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ଛହି ହେଉଛନ୍ତି । ଆଜିର ଶିଶୁ ଆସତାକାଲିର ନାଗରିକ ଏବେ ତ ସମୟର ନାଗପାଞ୍ଚରେ ବନ୍ଧା । ତାଙ୍କୁ କିଏ ବା ମୁକ୍ତି ଦେବ ?

ଏସବୁ ଅନୁଭିତନ ମନଶ୍ଵରର ଚଳାତଳ ଜଳାକାରେ ସତତ ପିତି ହୋଇଯାଏ । ମୁଁ ମିଟି ମିଟି କରି ସେଇ ପିଲାବେଳର ନୀଳାର ଆକାଶ, ସେଇ କଳିଧରା ଦେଳ, ଜନ୍ମଫୁଲ ଫୁଟା ଶୈଶବ, ପ୍ରଜାପତି ପଛରେ ଗୋଡ଼ା ମଧ୍ୟର ସକାଳକୁ ମନେପକାର, ଦୀଘ ନିଃଶ୍ଵାସ ପକାଇଥାଏ । ଆଖିରେ ଲୁହ ଦଳଦଳ କରେ । ଝିଅର ଝିଅ ତଳ ପଚାରେ-‘ଅଜା, ତୁମେ କାହୁଛ ?’ ଲୁହ ପୋଛି ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇ କହେ-ନାହିଁରେ ପାଗଳା ଆଖିରେ କ’ଣ ତେ ପଡ଼ିଗଲା । ସବୁଠି ମାପତୁପୁ କଥା ! ବାହାର ଓ ଭିତରେ ମେଳ କାହିଁ ?

ଗାଁ ଛାଡ଼ି ଓ ପାଠସାହିତ୍ୟ

ଖାସା ଖାସା ମନେପଡ଼ୁଛି । ଚାହାଜିରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଅବଧାନେ ବେଳେବେଳେ ମହାରାଜତ ଓ ରାମାଯଣରୁ ବାହାଣୀ କହୁଥିଲେ । ଏବଳବ୍ୟର ସୁରୁଦକ୍ଷିଣା, ରାମର ବିଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଖାଆ, ଭୁରିଶ୍ରୀବାର ପାଗବନ୍ଧା, କୁର ପାଞ୍ଚବକ ପଶାଷ୍ଣେକ ପରି ମହାରାଜତ ବଥା ଏବଂ ରାମାଯଣର ସିତାବିବାହ, ରାମ ବନବାସ, ରାମଙ୍କ ମାୟାମୁଗ ପଛରେ ଅନୁଧାବନ, ଲକ୍ଷ୍ମଣର ଶତିରେବ-ହତୁମାନର ବିଷଳ୍ୟବରଣୀ ଆଣିବା ପରି ବାହାଣୀ କହୁଥିଲେ । ଏସବୁ ଶୁଣିଥିଲୁ; ବିନ୍ଦୁ ପଢ଼ି ନଥିଲୁ । ରାତିରେ ଶୋଇଲାବେଳେ ବାପାଙ୍କୁ ପଚାରିଲି, “ବାପା ଭୁରିଶ୍ରୀବାତ ବଡ଼ ବାରଚାଏ । ସେ କାହିଁବି ବାରମାର ପାଗ ବାହୁଥିଲା ଓ ଖୋଲୁଥିଲା, ପୁଣି ବାହୁଥିଲା ।” ବାପା ମୋ କଥାଶୁଣି ବୁଝାଇଦେଲେ ଯେ ଭୁରିଶ୍ରୀବାର ପାଞ୍ଚବକ ପ୍ରତି ଦରଦ ଥିଲା ଓ ସେ ପାଞ୍ଚବକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବାକୁ ତାହୁଁ ନଥିଲେ । ଶେଷରେ ହୁଏୟାଧନର ବାଧ୍ୟବାଧକତା ହେଉ ତାଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ର ଧରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସେନାପତି ହୋଇ ବି ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେବଳ ତାଙ୍କର ଗଦାକୁ ହଲାଉଥିଲେ; କାହାରିକୁ ଗଦାରେ ଆପାତ କରୁ ନଥିଲେ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମୁହଁର୍ର ଓ ସୁଯୋଗକୁ ଉପୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସେହି ଅରିନଷ୍ଟିତ ମୁହଁର୍ରଟି ସେଦିନ ଆସିଥିଲା । ଶେଷରେ ସେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଇ ହେଉଛି ବହୁ ଆତମରରେ ଲଗୁକିଯାଇ ନମ୍ନା । ଏଣୁ ବିଜମ ନ କରି ନିଜର ବାମ କରିଯିବା ଦରକାର । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ପ୍ରବତ୍ତନ ଘର୍ବିରିଷ୍ଟି- ‘ପାଗ ବାହୁ ବାହୁ କବେରୀ ବରଷାପ୍ତ’ । ଏତ ଏକ ଅନୁକୃତିସିତ କଥା । ବାପା ଥିଲେ ସତେଜେ ମଣିଷ । ଫଳରେ ଅବଧାନେ ଚାଲିଗଲାପରେ ବାପା ମୋତେ ନେଇ କରଞ୍ଜିଆ ଉ : ପ୍ରା ସ୍କୁଲର ଦିଟାଯ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଦେଲେ । ଏ ସ୍କୁଲଟି ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ପୁରୁଣା ସ୍କୁଲ । ଏହା କ୍ରୀ ୧୯୦୩ରେ ଚାଚଶାଳୀ ରୂପେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଖୁବୀ ୧୯୦୩ ରେ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ହେଲା । ମିଃ ହାପିଲ ସାହେବ ଏ ସ୍କୁଲକୁ ଖୁବୀ ୧୯୦୩ ରେ ଉ : ପ୍ରା ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ କଲେ । କଥିତ ଅଛି ଜ୍ୟୋତିଷ୍ପୂର ଉ : ପ୍ରା । ସ୍କୁଲରେ ପିଲା ନହେବାରୁ ତାହା କରଞ୍ଜିଆକୁ ଉଠାଇ ଅଣାଗଲା । କୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଏ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଥମ ହେବ ପଣ୍ଡିତ । ସେବିବୁ ଏ ସ୍କୁଲ ଏତିହ୍ୟମଣିଷିତ ସ୍କୁଲ ରୂପେ ପରିବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ଏ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ି ମୋ ବାପା ବି ବୁଝି ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏଣୁ ସ୍କୁଲ ସହ ଆମ ପରିବାରର

ପଢ଼ିଗପତ ସଂପର୍କ ରହି ଆସିଥିଲା । ମୋର ଚାହାନି ସାଥୀଏ ବି ଦେଖାଶିଖା ସେଇ ସ୍କୁଲକୁ ରଙ୍ଗେ । ଆମେ ଏକାସାପରେ ପାଞ୍ଚ ଛଅଜଣ ସ୍କୁଲରୁ ଚାଲିଚାନି ଯାଉଁଥିରୁ । ଖେଳକୁଟିରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ବୋଉ ପୋଡ଼ିପିଠା ଓ ଚିନିରେ ଗୁଆଘିଅ ପକାଇ ସେ ସବୁକୁ ପତ୍ର ଚର୍ଚିରେ ସିଇକରି ଦେଇଥାଏ । ତାକୁ ବଡ଼ଭାଇ ରହିଥିବା ବୋର୍ଡିଂ ଘରେ ରଖି ଦେଇଥାଏ । ଖେଳକୁଟି ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲେ ଭାଇ ଓ ମୁଁ ତାକୁ ଖାଉଥିରୁ । ନିତି ଜଳଖୁଆ ନେଉଥିଲି । ମୋ ଭାଇ ସେତେବେଳେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ବୁଝି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହି ପଡ଼ାପଡ଼ି କରୁଥିଲେ ।

ଭାଇକର ହଷ୍ଟେଲ ରହିବା ସଂପର୍କରେ କାହାଣୀଟିଏ ଥିଲା । ଭାଇ ହୁଏତ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ପାଠଚାର ଥିଲେ । ସେ ସାଙ୍ଗପିଲାଙ୍କ ସହ ଗାଁରୁ ଚାଲିଚାନି ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ସବାଳ ନଅଗାରେ ଟିକି କିଲୋମିଟର ବାଟ ଯାଉଥିଲେ ଓ ସଂଜ ପାଞ୍ଚଟାରେ ସ୍କୁଲରୁ ଫେରୁଥିଲେ । ଆମ ଗାଁ ଟୋଳକନଶାରୁ କରଞ୍ଜିଆ ଗଲାବେଳେ ଛୋଟ ନଈଟିଏ ପଡ଼େ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ଭାଇକାନାଳ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଏହାର ସ୍ରୋତ ଶୁଷ୍କେନା । ସେତେବେଳେ ସେଇ ଭାଇକାରେ ଆଜିପରି ଘରରା ପୋଲ ହୋଇନଥିଲା । ବର୍ଷ ସାରା ସବୁ ଜଳଧାରାଟାଏ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିଲା । ବର୍ଷାଦିନରେ ସେ ନାଳ ପୂରି ପାଣି ଛାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆମର ସ୍କୁଲ ଯିବା ବହ ହେଉଥିଲା । ନାଳ ତୁଳପାଖରେ ତୁଳତୁଳଦିଆ ଜଂଗଳ ଥିଲା, ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚରେ ବାଲିକୁଦର ବା ପଠା । ତୁଳ ଟିନୋଟି ଜାଗାରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛ ଉପରେ ଲଟା ମାଢ଼ିଥିଲା । ସେଇ ଗଛ ମୂଳଟିମାନ ଗୋଟେ ଗୋଟେ କୁଞ୍ଚପରି ଦିଶୁଥିଲା । ଏହି ଲତାଘର ତଳେ ଗାଁର ଗାଇଆଜମାନେ ଗାଇ ଚରାଉଥିଲାବେଳେ ବିଶେଷତଃ ଉତ୍ତରଦିଆ ଖରାବେଳେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିଲେ । ଆମ ଉଚ୍ଚରୁ କେହି କେହି ପାଠଚାର ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁଦିନ ଘରୁ ଲେଖି ଆଣିବାକୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା ରଚନା ବା ଲିଖନଟିମାନ ଲେଖି ନଥାଇଁ କିମା ଅଳ୍ପ କଷି ନଥାଇଁ, ସ୍କୁଲକୁ ନ ଯାଇ ବେଳେବେଳେ ଘରୁ ଆସି ସେଇ ଲଟାତଳେ ଛୁଟିଥିଲୁଁ ଓ ସାପା ପିଲାଏ ସ୍କୁଲରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ସାପା ହୋଇ ଘରକୁ ଫେରୁଥିରୁ । ଏଥରେ ଘରେ ବାପା ମା ଆମର ସ୍କୁଲ ନ ଯିବା କଥା ଜାଣୁ ନଥିଲେ । ମୋ ଭାଇ ବି ଦିନେ ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପ୍ରଦର ରଚନା ଲେଖି ନଥିଲେ, ଫଳତଃ ଉପରେ ସେଇଠି ରହିଗଲେ । ଏଇ କଥା ତାଙ୍କ ସାପା ମୁରଳୀ ଭାଇ ମୋଟେ କହିଥିଲା । ଭାଇ ସ୍କୁଲରୁ ସେ ଦିନ ସାଙ୍ଗପିଲାଙ୍କ ସଂଗେ ଫେରିଲେ; ସଂଧ୍ୟାରେ ବାପା କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଭାଇର ପାଠପଡ଼ା ବିଷୟ ପଚାରିଲେ । ସେଦିନ ସ୍କୁଲରେ କ'ଣ ପଡ଼ା ହେଲା ତା'ର ତଦାରକ୍ଷ କରି ବସିଲେ । ଭାଇ ନିର୍ବିକାର ଭାବରେ ସ୍କୁଲ ଯାଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍କୁଲର ପାଠପଡ଼ା ଓ ବର୍ଷିତା କାମ କରିବା ବିଷୟରେ କହି ସଫେଇ ଦେଲେ । ନିଜେ ସ୍କୁଲ ନ ଯାଇ ଭାଇକା କୁଳରେ ଛୁଟି ରହିଥିବା କଥା କହିଲେ ନାହିଁ । ଭାଇକ କଥା ଶୁଣି ମୋଟେ ହସ ମାହୁଥାଏ । ଭାଇଟା

କେଡ଼େ ମିଛୁଆ ସତେ ! ସେ କଥାସବୁ କହୁକହୁ ବେଳେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଭୟରେ ଅଚକି ଯାଉଥିଲେ । ପାଠି ତାଙ୍କର ଖଣ୍ଡ ବାଜି ଯାଉଥିଲା । ଏମିତି ତାଙ୍କର ନାଗନାର ତୁଳଦିନ ନାଳକୁଳରେ ଲଟାକୁଞ୍ଜରେ ପାଠ ଭୟରେ ଛୁଟା ଚାଲିଲା । ଭାଇ ଦିନେ ମୋତେ ହଜଦୀ ଗରଗର ବନ୍ଦନକୋନି ଖାଇବାକୁ ନ ଦେଇ ଏକା ଖାଇଗଲେ । ମୋର ରାଗ ହୋଇଥିଲା । ବାପା ସଂଜ୍ଞବେଳେ ଆମ ତୁଳରାଇକୁ ପଡ଼ାଇ ବସିଲେ । ଭାଇକୁ ସେ ହସ୍ତାର ରଚନା ଲିଖନ ଲେଖିଛି କି ନାହିଁ ତଥାରଖ କଲେ । ଭାଇ ରଚନା ଲେଖି ନଥିଲେ, ବାପା ତାଙ୍କୁ ବଚାଇ ଦେଲେ, ନିୟମିତ ସ୍ଵଳ ଯାଉଥିବୁ ତ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଫେଁ କିମା ହସିଦେଲି । ମୁରଳୀ ଭାଇ ଓ ନିଜ ଭାଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କିମିତି ତୁଳଦିନ ଧରି ସ୍ଵଳ ନଯାଇ ଛୁଟିଥିଲେ, ସେଇ କଥା ବହିଦେଲି ।

ବାପା ଭାଇକୁ କଥାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପଚାରିଲେ । ବହୁ କଷରେ ଭାଇ ମଞ୍ଚିଲେ । ରାଗରେ ବାପା ତୁଳଚାରି ତାପୁଡ଼ା ବି କଷିଦେଲେ । ତୁଳୀମା' ଓରି ଜେଜାମା କାନ୍ଦବୋବାକି ଶୁଣି ପିଲାକୁ କାହିଁକି ମାରୁଥି କହି ବାପାକୁ ବହେ ଗାନ୍ଧିଦେଲେ । ସେଇଦିନହିଁ ବାପା ଭାଇକୁ ହଷ୍ଟେଲରେ ରଖିବାକୁ ପିଇ କଲେ । ତା' ପରଦିନ ତୁଡ଼ା, ତାଉଳ, ତାଲି ଓ ବିଷଣୁପତର ଧରି ତିନିଚାରିଟାବେଳେ ଜୟ ମୂଳିଆକୁ ସଂଘରେ ଧରି ସେଇ ଜିନିଷତବ ବୋହିନେବାକୁ କହି କରଞ୍ଚିଆ ସ୍ଵଳକୁ ଚାଲିଲେ ଓ ହଷ୍ଟେଲରେ ଭାଇକୁ ରଖାଇ ଆସିଲେ । ଭାଇ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିବାର ତିନିଚାରିମାସ ପରେ ସ୍ଵଳରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାହେଲା । ସାଂଘ ଗହନରେ ମୁଁ ନିତି ସ୍ଵଳକୁ ଯାଉଥିଲି । ବିରିମାଡ଼ ଦେଖି ବୋଜଥ ତୋପା ନ୍ୟାୟରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ନାଳକୁଳରେ ଛୁଟି ନାହିଁ କିମା ପାଠଚୋର ହୋଇନାହିଁ ।

ସେ କାଳରେ ମାର୍ଗଶେଷ ଓ ଏପ୍ରିଲ ଆରମ୍ଭବେଳକୁ ସକାଳ ସ୍ଵଳ ହେଉଥିଲା । ଆମେ ସକାଳୁ ସକାଳୁ ପୋଡ଼ିପିଠା କିମା ଚକ୍ରନି ଅବା ଚିତର (ପଳମପିଠା) ପେଟେରେଖାଏଁ ଖାଇଦେଇ ସ୍ଵଳକୁ ବାହାରି ପରୁଥିଲୁ । ସ୍ଵଳରେ ପହଞ୍ଚାପରେ ସ୍ଵଳଘର ଓଳା ଓ ସ୍ଵଳ କ୍ୟାମ୍ସ ସଫାସୁତ୍ରରା କଳାପରେ ସମ୍ବୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲୁ । ସମବେତ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ମଧୁରାଓକର 'ଅଷ୍ଟକ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପତି' ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରାର୍ଥନାଟି ଗାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଆମ ସ୍ଵଳର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାକୁ; ଆଉ ତୁଳଙ୍ଗଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ପ୍ରଧାନ ଓ ହରିହର ମିଶ୍ର । ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ବନାମ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ତ ଆମର ଲ୍ଲାସ ନେଉ ନଥିଲେ । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ପ୍ରଧାନ ହେଉଛନ୍ତି ମୋର ନିଜ ମାମ୍ବୁ । ସେ ପ୍ରଥମ ଓ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ପିଲାକୁ ପଡ଼ାଉଥିଲେ । ଆମକୁ ପଡ଼ାଉଥିଲେ ହରି ଗୁରୁଜୀ, ହରିସାର ବାଜରା ମଣିଷ; ପୁଥୁନକାୟ, ଚାଲିଲାବେଳେ ଲସରପସର ଚାଲିଥିଲେ । ଥରେ ଆମ ସ୍ଵଳ ପାଖ ସଢ଼କରେ ମାହୁତ ହାତାଟିଏ ଧରି ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲାଇଥିଲା । ଗୋକକୁ ହାତପାତି ଦି'ପଇସା ରୋଜଗାର କରୁଥିଲା । ହରିସାର ଆଗ୍ରହରେ ପିଲାଏ ଆସ ହାତୀ ଦେଖିବ ବୋଲି ତାକ

ପକାଇଲେ । ଆମେ ସବୁ ହାତୀ ଦେଖିବାକୁ ଧାଇଁଛୁ, ତେବେ ଆମ ଭିତରୁ କେହିଜଣେ ବହିଲା-‘ହୃଦୟକୁ ମୁଢଳୁ କହିଲେ/ ବାପାରେ ହାତୀ ଆସିଲେ’ । ସାରଙ୍କ ଲସରପସର ଚାଲି, ହୁମହୁମ ପାଦପକା ଓ ମୁହୂରା (ଗୋଲ ତକିଆ) ବନିଲା ବନିଲା ପରି ହାତକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କେହିଜଣେ ବସୁଲିଆ ଏ ମତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲା । ସେଇଦିନୁ ଆମେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ମୁଢଳୁ ସାର ବୋଲି ଆମ ଭିତରେ ଡାକୁଥିଲୁ । ଏକଥା ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ସାରଙ୍କ ବାନକୁ ଗଲା । ସେହିନ ଆମକୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାଏ କାଳ ଆସେଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏତିକିବେଳେ ଆମ ପଢାବୋଠିର ଅନ୍ୟପାଞ୍ଚରେ ବସିଥିବା ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ପିଲାଏ ପଦ୍ଧତିରେ-

“ତିନି ତକିଆ ଗାଡ଼ିଟି ମୋର ତାଳେ ପବନ ପରି
ଆସରେ ରାଇ ଚଢ଼ିବ ଯେବେ ମଉଜ ହେବ ରାରି ।”

ଆମେ ତ ଆସେଇପଡ଼ି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥର ଘୋଡ଼ା ପରି ଦିଶୁଥିଲୁ । ଆମ ଘୋଡ଼ର ଆଶ୍ରତବ ଘୋଜେଇ ଫାଟି ପଦ୍ଧତିରେ । ପରେ ଜାଣିଲୁ ଯେ ‘ହୃଦୟକୁ ମୁଢଳୁ’ ଉପାଖ୍ୟାନର ସ୍ରଷ୍ଟା ହୃଦୟ ରାଇ । ନେତ୍ରାନନ୍ଦ (ହୃଦୟ) ମୋ ଭର୍ତ୍ତାନାଶୀ ଚମାନାନା (ପିଇସି)ଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏମିତି ମରଜିଆ କଥା କହିବା ତାର ସ୍ଵରାବ । ହୃଦୟ ରାଇ ମୋତୁ ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷ ବଡ଼ ହେଲେ ବି ଥିଲା ମୋର ସହଧ୍ୟୀ । ତାରି ପ୍ରରୋତ୍ତନାରେ ଖରାଦିନିଆଁ ସକାଳୁଆ ସ୍କୁଲ ପଢାସାରି ଘରକୁ ଫେରିଲାବେଳେ ଥରେ ମୁଁ ବି ବିତ୍ତି ଟାଣି ଦେଲି । ଯା’ଏ କୁଆଡ଼େ ମୁଣ୍ଡ ହୁଲାଇଦେଲା, ଭାବୁକାନାଳର ବାଲିରେ ତାରିକାଟିଆ ହେଇ ପଡ଼ିଗଲି । ସାଥୀପିଲାଏ ପାଣି ସିଞ୍ଚିଲେ । ରାଇହେରିବା କୁହୁଥିବା ଲଚାରୁହଟିରେ ଆମେ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ସାଷାମ ହେଲାପରେ ଘରକୁ ଆସିଲୁ । ସେଇଦିନୁ ଆଉ ଜୀବନରେ ବିତ୍ତି ଟାଣି ନାହିଁ କିମ୍ବା ସିରାରେଟ ଟାଣିନାହିଁ । ମାଦକଦ୍ରୁଦ୍ୟ କୁଇବାକୁ ଡର ମାଡ଼ିଛି ।

ଏଇମିତି ଦେଖୁଦେଖୁ ଦୁଇବର୍ଷ ତାଳିଗଲା । ଆମେ ତହୁର୍ଥେଶ୍ବରୀ ଛାତ୍ର ହେଲୁ । ଆମକୁ ହେତୁଯାର ସାହିତ୍ୟ ପାଠ ଓ ପଠନରେ ଧ୍ୟାନଦେବାକୁ ସତତ ତାରିଦ କରୁଥିଲେ । ନିଜେ ପାଳାବାଲାକ ପାଇଁ ଜଣାଣ ଓ ରୀତ ଲେଖୁଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ପଡ଼ାରେ ତାକର ମନ ନଥାଏ । ବିନ୍ଦୁ ବୁଝି ପାଇବାକୁ ହେଲେ ଅଳରେ ଧୂରୀଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିପାଇଁ ମୋ ବାପାଙ୍କ ପରି ଅଭିବାବକ ବ୍ୟକ୍ତିବ୍ରତ ହେଉଥିଲେ । ରହମତ ଅଳିଙ୍କ ଗଣିତ ସୋପାନ ଆମର ପାଠ୍ୟ ଥିଲା । ମୁଁ ଚିକେ ଗଣିତରେ କଟା ଥିଲି । ଏତିକିବେଳେ ହେତୁଯାରଙ୍କ ବଦଳି ଅଢ଼ିର ଆସିଲା ଉଷ୍ଣଶା ସ୍କୁଲକୁ । ମହାକୁଳ ସାର ଥିଲେ ଚିଆସିପଣି ଗାଁ ପାଇଦା । କରଣିଆ ଉ. ପ୍ରା. ସ୍କୁଲରୁ ତାର ଦୂରତା ମୋଟେ ତିନିତାରି କିଲୋମିଟର । ବୈଚରଣୀ ବୁଝିଆ ଗାଁ । ରାଇବୁଝି ଓ କାନ୍ଦିକନା ଗାଁ ତେଲୁଲେ ସେଇ ଗାଁ ପଢେ । ସାରଙ୍କ ସହ ଆମେ ୨/୩ ଜଣ ତାଳ ଘରକୁ ଚାଲି ଯାଇଲୁ । ଗୁରୁମାଳ ସେହି ଆଦର ପାଇଲୁ । ତାଳ ଘର ଥିଲା କୁହୁ ଆଶ୍ରମ ପରି । ସେ ଆମପରି ପିଲାକୁ ଦେଖିଲେ କୋଟିନିଧି ପାଇଗଲା

ପରି ମଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତିପୁଅ ରମ୍ଭମଣି, ଚିନ୍ତାମଣି ଓ ଯତୁମଣି । ସେତେବେଳେ ବଡ଼ ଦୁଇଜଣ ଚାକିରି କଲେଣି । ସାନ ଯତୁମଣି ଆମ ବୟସର । ଗାଁ ପାଖ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ଏଇ ଯତୁମଣି ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ରେଭେସ୍ଟା କଲେଜରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମୋର ସହଧ୍ୟାୟୀ ହେଲେ । ଶୁଭମା ଆମକୁ ଖରିପିଠା କରି ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ପରଦିନ ସାରଙ୍କ ସହ ସକାଳୁ ସକାଳୁ କରଞ୍ଜିଆ ଫେରି ଆସିଛୁ । ଆସିଲାବେଳେ ବାଟରେ କଣ୍ଠେଇବୋଲି, କୁରକୋଳି ଖାଇଲୁ । ଯେଉଁ ହେଡ଼େସାର ପାଠ ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ ଚିକିଏ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ଵ ଅର୍ଥିମା ହେଉଥିଲେ; ଯା'ର ଗୋରା ତକତକ ତେହେରା ରାଗରେ ପାଠ ଲାଇ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ବଦାମୁଣ୍ଡ ଚାରିପାଖର ବାଳଗୁଡ଼ାକ ଠିଆଠିଆ ହୋଇପଦୁଥିଲା । ବେଳେବେଳେ ସେ ଶୁଭିଲିଖନ ତାକୁଥିଲେ, କନାନ ଶୁଦ୍ଧ ପରଖିବା ପାଇଁ । 'ମୁଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ହୁହେଁ, ମୁଁ ଜୈରବ ଚନ୍ଦ୍ର ।' ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରପ ଦେଖି ଆମର ପିଲେହି ପାଣି ହୋଇଯାଉଥିଲା । ସେହି ସାରଙ୍କ ଘରେ ଏତେ ସେହି, ଏତେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୋପରି ବହୁ ଛାତ୍ରଙ୍କର ସ୍ମୃତିର ଧନ ହୋଇ ରହିଛି । ହେତୁ ସାର ଥିଲେ ଯେପରି କଠୋର ସେହିପରି କୋମଳ । ପାଠପଡ଼ାବେଳେ ଶିକ୍ଷ୍ୟମାନେ ଅମନ୍ୟୋଗୀ ହେଲେ ରାଗରେ ମେମେ ହୋଇ କରକାପାଠ ପରି ବିଦ୍ୟାଗାୟତ୍ରା ଅତ୍ତାହି ଦେଉଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ପରମ୍ପରାରେ ତାଙ୍କର ରୋଷ କଷାୟିତ ଆସି ଛଳଛଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ସତେଜି କ୍ରୋଧର କରକାଶୁଡ଼ିକ ସେହି କରୁଣାର ଉତ୍ତରପରେ ହଠାତ ରହି ଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଜଣେ ସୁଦର୍ଶନ ସେହା କର୍ମପ୍ରବଣ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବଦଳିରେ ଆମେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାଏ ରାଶିପଡ଼ିବା ସ୍ଥାରାବିକ । ସାରଙ୍କ ବିଦ୍ୟାୟ ସଭାରେ ପିଲାଏ କୁହୁରି କୁହୁରି କାହିଁଥିଲେ । ଏହି ସାର ଉତ୍ତରକାଳରେ କେତେକ ଜଜନ, ଜଣାଣ ଓ ଛିନମତ୍ତା ପରି ତୁରଣ୍ଟିଗୋଟି ପ୍ରାଣନ ରୀତର କାବ୍ୟ ଲେଖି କେନ୍ତେରର ଚମ୍ପାଆ ଉପଖଣ୍ଡରେ କବି ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାକୁଳ ବୋଲି ଅଭିନନ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ହେଡ଼େସିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବଦଳରେ ଆସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଲେ ସୁଦର୍ଶନ ମହାତ । ନାମ ସୁଦର୍ଶନ ହେଲେ ହେଁ ରୂପରେ ସୁଦର୍ଶନ ନଥିଲେ । ଶୁଣରେ ତାଙ୍କର ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରବତ୍ତ ନିଷା ଓ ପ୍ରତିସର୍ବୀ ରୂପ ଅବତରି ଆସୁଥିଲା । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ପଢା କୌଣସି ରାମସାରଙ୍କ ପରି ସବୁ ଓ ସବୁହ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଅକକ୍ଷା ଓ ଗଣିତ ଶିକ୍ଷାଦାନରେ ସେ ବଡ଼ ଧୂରାଣ ଥିଲେ । ମୁଁ ଅକରେ ଧୂରାଣ ନଥିଲି । ଅକବହିର ସ୍ତ୍ରୀଦି ଆୟର କରିବାକୁ ମୋର ଆସ୍ରହ ଜାତ ହେଉ ନଥିଲା । ମୋ ବାପା ମୋର ହୁର୍ବକତା ଜାଣିଥିଲେ । ସୁଦର୍ଶନ ଥିଲେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣାଶୁଣା ଅକମାନ୍ତ୍ର । ଏହି ମହାତ ସାର ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗଦେବା ପରେ ଦିନେ ଆମ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସୁଦର୍ଶନ ସାର ଆମ ଘରେ ସେବିନ ରାତ୍ରି ରୋଜନ

ପରେ ବାପାଙ୍କ କୋଠରିରେ ଶୋଇଲାବେଳେ କଥାବାର୍ତ୍ତ ହେଲେ । ମୋର ପାଠ୍ୟଦା ଏବଂ ଅଳକଷ୍ଣାରେ ତୁଟିବିତ୍ତ୍ୟତି ବିଷୟରେ ବାପା ସାବନ୍ତ୍ର କହିଲେ । ତା'ପରଦିନଠାରୁ ଜାଇଲ ପରି ମୋର ବି ହଷ୍ଟେଲ ନିବାସ ହେଲା । ସନାତନ ନାଏକ, ପ୍ରଞ୍ଚାଦ ନାଏକ, ଶିରପାଣି ମହାକୁଳ, ଜାନକାରାମ ମହାତ, ରଷତ ମହାତ, କୁବନ ମହାତ ପରି ୧୨/୧୪ ଜଣ ଅନ୍ତବାସୀଏ ହଷ୍ଟେଲରେ ରହିଲୁ । ଆଗର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଅମଳରେ କୁଷେଯା ଓ 'ପାଣତି (ପାଣି ଦେଲାବାଲା) ଟିଏ ଥିଲା । ସୁଦର୍ଶନଙ୍କ ସମୟରେ ସେମାନେ କୁତୁମି ଜାତିର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ସେବାଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାକୁ ନାପସଥ କଲେ । ଶୈଷରେ ଆମେ ସମ୍ପେ ମିଶି ତୁଳି ଜନାଉ ଓ ସୁଦର୍ଶନ ସାର ଜାତ ରାହନ୍ତି, କେଡ଼ପେଲା ଶାର (ସଜନା ଶାର) ଖରଢ଼ି, ବିରି ବା କୋନଥ ନଚେତ ଦେଖି ହରଢ଼ ତାଳି ରାହି କେତେବେଳେ ରସ୍ତା ପତ୍ର ଓ ଲକ୍ଷ ଛୁଳ କରନ୍ତି, କେତେବେଳେ ଛୁଳ ନକରି ତତା ଗୁଆଣିଅ ଚାମୁତେ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଶୀତଦିନେ ଭାତଗୀଜା ବହକିଆ ପେଜକୁ ତେବେଳିରେ ରଖି ତା' ଭିତରେ କେଡ଼ପେଲା ଶାର କିନ୍ତି ଚକଟକ ଫୁରୁଥିବା ପେଜରେ ପକାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସକାଳବେଳକୁ ତାହା ଥଳକା ଥଳକା ହୋଇ ବସିଯାଇଥାଏ । ତାକୁ ଛୁରୀରେ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରି କାଟି ଗୁଡ଼ ପକାଇ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ପରେ ସାମତି ଜଳଜାତିର ପିଲାଟିଏ ପାଣତି ଓ ରୋଷେଯା ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଦେବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଲା । ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ସାମତି ଓ ରୂପୀ ଉଭୟ ପାଣିଛୁଆ ଜଳଜାତି । ସୁଦର୍ଶନ ପଣ୍ଡିତେ ଏଣିକି ପାଠ୍ୟଦାରେ ମନପ୍ରାଣ ଡାଇଦେଲେ । ନିତି ସବାକୁ ଉଠାଇ ନିଷ୍ୟକାମ ସାରିବାକୁ ବହନ୍ତି । ତାକରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଆମେ ସମ୍ପେ ନିମ୍ନ କିମ୍ବା ବରଞ୍ଜ କାଟିରେ ଦାତ ଘର୍ଷ । ବରିଚା ଦାତରେ ଧାରଧାର ହୋଇ ଖୋଜା ଗାତରେ ମଳତ୍ୟାଗ କରି ମାଟିରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଇ ପରେ ବାଲୁଟିରେ ନେଇଥିବା ପାଣି ଦ୍ୱାରା ଶୌତବାୟ କର । ପୂର୍ବବଦ୍ଧ ପୋଖରୀ କଢ଼କୁ ମନତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଆମକୁ ଯିବାକୁ ଆଉ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ବଢ଼ୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ାବେଳର କଥା । ସରସତୀ ପୂଜାଦିନ ମୋର ସତାର୍ଥ ସନାନେ ନାଏକ ସରସତୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୂଜାପୂଜନ୍ତିଏ ଆଣି ମୋ କାନରେ ଖୋସିଦେଲେ । ଅତୁରୂପ ଭାବରେ ମୁଁ ବି ତାଙ୍କ କାନରେ ପୂଜାପୂଜନ୍ତିଏ ଖୋସିଦେଲି । ଫଳରେ ସେବିକୁ ଆମେ ହେଲୁ ହୁଇ ସଂଘାତ । ଉତ୍ତ ଦିନରୁ ଆମେ 'ତୁ' ବଦଳରେ ପରମାରକୁ 'ତମେ' ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଆମ ବାପାମାଆ ବି ଆମର ଏଇ ମିତ ବସିବାକୁ ସ୍ଵାକୃତି ଦେଲେ । ଏଣିକି ପୂଜାପର୍ବାଣିରେ ପରମାର ଘରକୁ କେତି ପଠାହେଲା । ସଂଘାତେ ମୋତେ ସେ କର୍ଷ ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ; ତାଙ୍କ ଗାଁରେ ଛର୍ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ଛର୍ମ କୃତ୍ୟରେ ନମରାଜ ଶିବଙ୍କର ତାଣବ ତଥା ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରାର ଦୁଶ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା । ସେ ଗାଁ ର ନାଏକ (ଗାଁ ମୁଖିଆ) ଛର୍ମ କିପରି ଏକ ଯୁଦ୍ଧକାନୀନ କୃତ୍ୟ ଏବଂ

ରାଜା ମାଣ ଉଞ୍ଜଳ ସମୟରୁ ନଟରାଜ ଶିବ ପ୍ରତିମା ସମୟରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇଥାସୁହି, ତା'ର ବିଦରଣୀ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ସେଠାରେ ଥିବା ନଟରାଜ ମୂରଁତଙ୍କେ ୧୩ ଧାତ୍ତର ଅଭିନେଷଟିଏ ରହିଥିଲା ଏବଂ ଜଣେ ରାଜପୁତ୍ର ଶିବଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିବାର ମୁଦ୍ରାରେ ରହିଥିଲେ; ଏହି ରାଜପୁତ୍ର ବୋଆଡ଼େ ବିନ୍ଦ୍ୟାଚବୀର ରାଜକୁମାର ଶତ୍ରୁରଜ । ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ଏଇ ଅସନପାଠ ଗ୍ରାମ । ସେତେବେଳେ ମୋ ବାକୁତ ମନରେ ଏସବୁ କିଛି ପଶୁ ନଥିଲା । ଆମେ ବେବଳ ୩୦କୁ ଆସ୍ତାନ ଜାଣି ସେହି ପାଠକୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରୁଥିଲୁ ।

ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିର ଉପର ସରକେ ପୋଡ଼ିଯିଠା ଖାଇବୁ, ପଣା ପିଇବୁ । ରାତିରେ ଛାଇନାଚ ଦେଖି ସବାରେ ବହିବନ୍ଦ୍ରାନି ଧରି ଚାଲିଚାରି ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଫେରିବୁ । ଫେରିଲାବେବେ ସଂଘାତକର କଣେ ସଂପର୍କୀୟ ଆମକୁ କଲେଉମିଶା ମୁଦ୍ରିତ ଜାଣ । ଚିତ୍ରାନ୍ତି ମାନ୍ଦ ଓ ମୁଦ୍ରି ମିଶାଇ ଖାଇଲେ ଯେମିତି ଲାଗିଲା । ପରେ ସଂଘାତ କହିଲେ ଯେ କଲେଇ ଆଉ କିଛି ହୁହେଁ, ଏକ ଖାତିପୋକ ବିଶେଷ । ଏହା ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ବାଥୁଡ଼ି, କୁମିଳ, ଶଥର ପରି ଜନଜାତିକର ଏବଂ ପ୍ରିୟ ଖାଦ୍ୟ । ସଂଘାତକ ବଥା ଶୁଣିଲା ପରେ ଆଉ ଦିନେହେଲେ ଏହି କଲେଇଜା ଖାଇନାହିଁ । ମୁଁ କଲେଇରେ ପଡ଼ିଲାବେଳକୁ ସଂଘାତ ମାଜନର ପଢ଼ି ଏଲିମେଣ୍ଟେରା ଟ୍ରେନିଂ ନେଇ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ହୁଏ ଯୋଗ ଦେଲେ । ପରେ ତାଙ୍କ ସହ ଥରେ ଦୁଇଅର ବେବଳ ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଛି; ତେବେ ଜୀବନ ଜୀବାହରେ ଆମେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାଜରେ ବେହି ବାହାରି ଖବର ରଖିପାରି ନାହିଁ । ତେବେ ମୋର ସେହି ପିଲାବାକର ମିତଙ୍କୁ ବହୁସମୟରେ ମନେପବାଧ, ତାଙ୍କର ବାଥୁଡ଼ି ଜନଜାତି ସ୍କୁଲର ସାରଳ୍ୟ, ଦେହଶ୍ଵରା ଏବଂ ନିର୍ମଳ ହସ ଆଜି ବି ଜୀବନସଂଧାରେ ମଲ୍ଲୀପୁଲର ବାସା ପରି ମନେହନକୁ ଆବଶ୍ୟ ନେଉଛି ।

ସେ କାଜର ଶିକ୍ଷକମାନେ କିପରି ତାତ୍ପର୍କୁ ପାଠପଢ଼ାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନୀ; ତାର ଏବଂ ଅଂଗେ ଲିଗା କଥା କହା କହୁଛି ।

ଶନିବାରକୁ ଶନିବାର ପାଖପାଖ ସ୍କୁଲର ପଞ୍ଚମଶ୍ରେଣୀର ଚାରିକାମା ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ସ୍କୁଲରେ ଏକତ୍ର ମୋଳ ହେଉଥିଲା । ସେଠି ବୁଝି ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ବଜା ହୋଇଥିବା ପିଲାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ । ଏହି ପରୀକ୍ଷା, କରଜିଆ, ଜଣା, ଉତ୍ସୁକ୍ଷା ପରି ଟିକୋଟି ଅପର ପ୍ରାରମ୍ଭେ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଦାରା କରାଯାଉଥିଲା । ଏଥପାଇଁ କୁବନ ମହାତ ଓ ମୋଟେ ସାଂଘରେ ଧରି ସୁଦର୍ଶନ ପଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ସୁକ୍ଷା ଓ ଜଣା ଯାଇଛନ୍ତି । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ଉତ୍ସୁକ୍ଷାରେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଆଖାତୁରୁପ ଫଳ ଦେଖାଇପାରିବୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ମନ ଜଣା । ସେ ପନ୍ଦରଦିନ କାଜ ସଂତ୍ରେଷିତ ପକାଇଲେ ଆମକୁ ଅଳ କଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖାଇବାରେ ଲାଗିଲେ । କିପରି ପରି ଲେଖିବାକୁ ହେବ,

କିପରି ରଚନା ଲେଖିଲାବେଳେ ଉଗବମାନିକୁ ପ୍ରଯୋଗ କରି ଲେଖାକୁ ସରସ କରିବାକୁ ହେବ, ତାର ସ୍ଵତ୍ତ ବତାଇଦେଲେ । ସୁଦର୍ଶନ ସାର ସେତେବେଳେ କୃଷିବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ ବହି ଲେଖୁଥିଲେ, ଉଗବମାନ ସଂପ୍ରଦୟ କରୁଥିଲେ । ଏଥର ସାର ଉଷ୍ଣଶାର ହେଉପଣ୍ଡିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାକୁଳ ଓ ଉଷ୍ଣାର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତ ଦୀନବନ୍ଧୁ ମହାତଙ୍କୁ ଆହ୍ଵାନ ଦେଇ କହିଲେ, ହେଉ ରାମବାକୁ, ହେ ଦୀନବନ୍ଧୁ, ଏଥର ଦେଖ ମୋ ପିଲେ ନିଷ୍ଠେ ପ୍ରଥମ ହେବେ । ମହାକୁଳ ପଣ୍ଡିତେ ତ ଥିଲେ ମୋର ଶିକ୍ଷକ । ରୀମବନ କରୁତାକୁ ଜଣା ନ୍ୟାୟରେ ଉଷ୍ଣାର ହେଡ଼ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଧରି କଢ଼ାକଢ଼ା ଦଶଟି ଅଳ୍ପ ପ୍ରଶ୍ନ ପକାଇଲେ; ସେଥିରୁ ପାଞ୍ଚଟିର ଉରର ଦେବାକୁ ହେବ । ନିଜେ ହୁଇଟି ରଚନା ଦେଲେ । ‘ଗୋଟେ ନହିଁଆର ଆୟୁକଥା’; ଅନ୍ୟଟି ‘ପରବେଳି କୁମୀର’ । ଆମଆଟେ ନହିଁଆ ଚାଷ ନାହିଁ । ନହିଁଆର ଆୟୁକଥାକୁ ଲେଖିବି ବା କିପରି ? ମୁଁ ଦିଲାୟ ରଚନାଟି ଲେଖିଲି । ବିରୀଷଣକୁ ନମ୍ବନା ଦେଇ ଉଚ୍ଚ କଥାର ମମ୍ପଟି ବୁଝାଇଦେଲି । ରାମସାର ବୁଝିଥିଲେ ଆମ ପରି ଅଛୁ ବୟସର ପିଲାଏ ବୁଝାଇ କରି ଏପରି ବିଷ୍ୟରେ ରଚନା ଲେଖିବା ଏକ କାଠିକର ପାଠ । କେବାଣି କେମିଟି ବିରୀଷଣକୁ ଦୃଷ୍ଟାତ ଦେଇ ପ୍ରବଚନଟିକୁ ରଚନାରୂପ ଦେଇପାରିଥିଲି; ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ଏ କାହାଣାର କଥବ ଥିଲେ ମୋର ସେଇ ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷକ ଛୋଟା ଅବଧାନ । ପୁଣି ରାଗ୍ୟକୁ ଅଳ୍ପ ପାଞ୍ଚଟିବି ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା । ସୁଦର୍ଶନ ସାରଙ୍କ ଟେକ ରହିଲା । ସେଦିକୁ ତାଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ହେଲା— ତ୍ରୋଣଶିଷ୍ୟ ଅର୍କୁଳ ପରି ତାଙ୍କର ମହିଳା ଆମେ ବଜାୟ ରଖିବୁ । ସେତେବେଳେ କେହୁଙ୍କର ଟାଉଦର ଗିର୍ବସନ ହାଇସ୍କୁଲ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷମାନର ଧରୁଜୟ ନାରାୟଣ ହାଇସ୍କୁଲରେ ବୁଝି ପରୀକ୍ଷା ହେଲା । ମୋର କେବଳ ସବୁ ଗଣିତ ଉରର ଠିକ୍ ଥିଲା । ମୋଟେ ବି ବୁଝି ମିଳିବ ବୋଲି ସାର କହନେ ଆଶାରେ ସମୟ ବିତେଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବିଜ୍ଞାଦିନ ପରେ ବୁଝି ପରୀକ୍ଷାଫଳ ବାହାରିଲା । ଚମ୍ପୁଆ ଉପଖଣ୍ଡରେ ସର୍ବୋତ୍ତମାନ ରଖି ମାସକୁ ପାଞ୍ଚଟକା ଲେଖାଏ ବୁଝି ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଲି ।

ବର୍ଷମାନ ସମସ୍ୟା ହେଲା—ଷ୍ଟେଗ୍ରେଣୀରେ ନାମ ନ ଲେଖାଇଲେ ବୁଝି ମିଳିବ ନାହିଁ । ମୋର ତ ଇଂରାଜୀର ଅକ୍ଷର ପରିଚୟ ବି ନଥିଲା । ଉ.ପ୍ରା. ବୁଝି ପରୀକ୍ଷା ପରେ ୨/୩ ମାସ ସମୟ ମିଳିଲା । ଆମ ଗାଁ ପାଖ ସରେଇ ମୌଜାର ପ୍ରତାପ ନାୟକ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ୍ବ କରି ଆଇ.ଏ. ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଘରେ ଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ଚାକିରି ପାଇ ନଥିଲେ, ଚେବେ ଚାକିରିର ସଂଧାନରେ ଗାଁରେ ସମୟ ବିତାଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଚାକିରି ପାଇ ଆବେଦନ କରୁଥାନ୍ତି । ବାପାଙ୍କ ଅଛୁରୋଧକ୍ରମେ ମୁଁ ସଞ୍ଜବେଳେ ଘଣ୍ଟାଏ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଇଂରାଜୀ ଶିଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର ପରିଚୟ, କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦ, କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜୀବାକ୍ୟ ମାତ୍ର ଆୟର କରିପାରିଲି । ଯାହାହେଉ, ଚମ୍ପୁଆ ମି.ଇ. (ମିଟିଲ ଇଂଲିସ) କ୍ଷଳରେ ଆହୁମିଶନ ନେଇପାରିଲି ଷ୍ଟେଗ୍ରେଣୀରେ । ଷ୍ଟେଗ୍ରେଣୀରେ ପାଦଦେଲାବେଳେ

ମୋତେ ବଡ଼ ହତାଶ ଲାଗୁଥିଲା । କାହିଁକି ପଞ୍ଚମରେ ପୂଣି ନ ପଡ଼ି ଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଲି ବୋଲି
ନିଜକୁ ଧୂରାର କହୁଥିଲି । ଉଠାଇଁ ଜାଣି ନଥିବାରୁ ମୋତେ ଆକାଶିଆ ଲାଗୁଥିଲା ।
ବୃଦ୍ଧିଧାରୀ ପିଲା ହୋଇ ଉଠାଇଁରେ ଫେଲ ହେଲେ ଲୋକେ କ'ଣ କହିବେ ବୋଲି
ଭାଙ୍ଗି ପଢୁଥିଲି । ଗାଁରେ ବସି କଷନାରେ ଦେଖୁଥିଲି ଚମ୍ପିଆର ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହି ଏରକା
ପାଳରେ ମେଘ ଆହୁଆନରେ ଉଠିଆସୁଥିବା ହାନିମାନି ଜନ୍ମକୁ ।

ନିଜର କୁଳ୍ଲକ : ଚମ୍ପୁଆର ଡାକ

ଚମ୍ପୁଆ ଦୈତରଣୀ ଚଟବର୍ତ୍ତୀ ଛୋଟ ସହର ବନାମ ନିର୍ମାଣୀ ଗାଁଟିଏ । ଏହା ଚମ୍ପୁଆ ଉପଖଣ୍ଡର ସଦର ମହିଳାମା । କେହୁଙ୍କର ଭଲାର ତିନୋଟି ସବ୍ରତିରିଜର ଭିତରେ ଚମ୍ପୁଆ ଶତିଜ ସଂପଦରେ ଭରା । ବଢ଼ିଲ, ଯୋଡ଼ା, ମାଡ଼କାମବେଡ଼ା ପରି ଶତିବଳୁଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳ ହେତୁ ଚମ୍ପୁଆ କୁବେର ଭୁବନ ବନିବା କଥା । କିନ୍ତୁ ୧୯୪୪ ମସିହାଯାଏ, ଚମ୍ପୁଆରେ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲଟିଏ ନଥିଲା । ସେଇବର୍ଷ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରୀଣୀରେ ଇଂରାଜୀ ପଡ଼ାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ମିତିକି ଇଂଲିସ ସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ୧୯୪୭ ରେ ପଞ୍ଚଶ୍ରୀଣୀ ଖୋଲିଲା । ୧୯୪୮ ରେ ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲ ହେଲା । ସେ ସମୟର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ (ସେତେବେଳେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କୁହାଯାଉଥିଲା) ହରେକୁ ନହିଁବଳ ଉଦ୍ୟମରୁ ଏ ସ୍କୁଲଟି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେଇ ୧୯୪୮ ରେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା । ଯାନୀୟ ଲୋକେ ଏହାର ନାମ ରକ୍ଷିଥୁଲେ ମହିଳାଙ୍କ ହାଇସ୍କୁଲ ।

୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଉ.ପ୍ରା. ପାର୍ଲିଯମ୍ ସେଇ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ସେତେବେଳେ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଶତପଥୀ ଥିଲେ ପ୍ରାନ ଶିକ୍ଷକ । ଭାଗୀରଥୀ ମହାତ, ନରୋରମ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ । ଭାଗୀରଥ ଓ ନରୋରମ ଉଚ୍ଚ ବି.ଏ. ପାଶ କରି କିଛିକାଳ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଓକିଲାଟି ପଡ଼ିବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ପରେ ପଞ୍ଚିତ ହଳଧର ମିଶ୍ର, ଗଜାଧର ସାହୁ ଓ ପ୍ରତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ପରି ଶିକ୍ଷକ ଆସି ଶିକ୍ଷକତା କଲେ ।

ପଞ୍ଚଶ୍ରୀଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲାବେଳେ ମୋର ଇଂରାଜୀ ଝାନ ଅଛି କି ନାହିଁ ତା'ର ପରାମ୍ବା ଦାୟିତ୍ବ ଭାଗୀରଥ ମହାନ୍ତ ପାରଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ମୋତେ 'ବାହାରକୁ ଯିବି' ର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ କହିଲେ- ମୁଁ ଛାନିଆ ହୋଇ କହିପକାଇଲି- May you go out Sir । ସେ ହସିହସି ପାଠି ପଢ଼ିଲେ । ତା'ପରେ ସେ କହିଲେ- ମୁଁ ହୁହେଁ ତୁମେ ବାହାରକୁ ଯିବ; କ'ଣ ହେବ କହ ? କ'ଣ ଉଭର ଦେବି ମୋ ମୁଖରେ କିଛି ପରିଲା ନାହିଁ । ତା'ପରେ କିଛି ଶବ୍ଦ ଓ ଜୋଟେ ହୁଇବି ବାକ୍ୟ ଡାକିଲେ । ଯାହାହେଉ ତାହା ଲେଖିପାରିଲି । ତାକରି ସୁପାରିଶରେ ମୋ ନାମ ପଞ୍ଚଶ୍ରୀଣୀରେ ଲେଖାଇଲା । ମୋର ଇଣ୍ଡରିଆୟର କୃତିତ୍ଵ ଶୁଣି ସେଇବିତ୍ର ମୋତେ ପିଲାଏ 'go out sir' ଆସିଲେ

ବୋଲି ଥଣ୍ଡା କରୁଥିଲେ । ସାର ସିନା ଦୟାପରବଶ ହୋଇ ଜାଗାଜୀ ଜାଣିଛି କହି ସୁପାରିଶ କଲେ; ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଷ୍ଟର ଶ୍ରେଣୀର ଡାରାଜୀ ପାଠ ଆୟର କରିପାରୁ ନଥିଲି । ଏଥପାଇଁ ନରୋରମ ସାରକ ଉପଦେଶାବୁଦ୍ଧାରେ ଆଚାର୍ୟ ହରିହର ଦାସକ 'Child's easy first grammar' ବହିଟିଏ କଣି ପଢାପଡ଼ି ଆରମ୍ଭ କଲି । ପାଠୀ ଜାଗାଜୀ ବହିର କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଅଂଶ କୁଣ୍ଡିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନରୋରମ ସାର ସାହାୟ୍ୟ ବରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେ 'ଲ' ପଢ଼ିବାକୁ କଟକ ଚାଲିଗଲେ । ଏହା ପରେପରେ ମୋ ଦଶା ଦେଖେ କିଏ ? ଷ୍ଟରମାସିକ ପରୀକ୍ଷା ହେଲା; ବହୁବଳରେ ଜାରେଜାରେ ଶହେରୁ ୩୯ ନମର ରଖିଲି । ଫେର ହେବା ଲାଜୁ ଯାହାହେଉ ମୁଣ୍ଡ ମିଳିଲା । ତା'ପରେ ନିଜ ଉପରେ ଭରସା ଆସିଲା, ଜାଗାଜୀର ସେହି ବ୍ୟାକରଣ ବହିଟିର ସହାୟତାରେ କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଶିଖନଧାରା ବି ଜାଣିପାରିଲି । ଫଳଟି ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଜାଗାଜୀରେ ୨୭ ମାର୍ଗ ମିଳିଲା । ଫଳଟି ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀବେଳକୁ ଜାଗାଜୀ ପ୍ରତି ଆଉ ଭୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏଇବିନ୍ତି ଜାଣିଲି-ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ଅସାଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ପରୁ ବି ଚେଷ୍ଟାବଳରେ ଗିରି ଲାଙ୍ଘିପାରେ । ଆମ ହେତ୍ତମାସର ଥିଲେ କଲା ପ୍ରବଶ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ପୂର୍ବରୀ ବିତରଣ ଉପଳକ୍ଷେ ଗୋଟିମ କୁନ୍ଦକ ବିଷୟରେ ଏକ ନାଟିକା ଲେଖିଥିଲେ । ସେଇ ନାଟିକାରେ ଝୋମେକ ସାରଥୀ ଛନ୍ଦକର ଭୂମିକାରେ ମୋତେ ଅଭିନୟ କଲାବେଳେ ମୁଁ ଅସ୍ତ୍ରବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପାରୁଥିଲି । ଶେଷରେ ଯେନତେଜ ପ୍ରକାରେଣ କାମଚା ତୁଳାଇନେଲି । ସେହିଦିନୁ ଅବଶ୍ୟ ଅଭିନୟ କହିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣରେ ଭୟ ସଂଚାର ହୋଇଥାଏ ।

ତେବେ ଏଇଠି ବହିରଖେ ଆମ ସ୍କୁଲଟି କଚେରୀର ଅଧ ଫଳଙ୍ଗ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଉଭର ପାଖେ ଶାକରଙ୍ଗର ସମାହାର । ପଣ୍ଡିମପଟେ ଯାଇଯୁର ରୋଡ଼ଠାରୁ ବେହୁଣ୍ଡରଗଢ଼ ଦେଇ ଚାଇଁବସାୟାଏ ଲମ୍ବିଥିବା ସତ୍କ; ତା' କଢ଼ରେ ପୋଷ ଅଫିସ । ଦକ୍ଷିଣରେ ତ୍ରୁଆ ଥାଳା; ପୂର୍ବରେ ଛୋଟ ସତ୍କ ଓ ଉପଖଣ୍ଡ ଅଧୁକାରୀ (ୱେବ୍.ଡି.ଓ) ଲୁ ରହିବା ବଞ୍ଚିଲା । ତାକୁ ଲାଗି ଖେଳପଡ଼ିଥା । ଖେଳପଡ଼ିଥା ପାର ହେଲେ କଚେରୀ କୋଠା । ସଂକଳ୍ପ ପରିସର ଭିତରେ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲ ଓ ପିଲାକ ହସ୍ତେଲ । ସ୍କୁଲ କ୍ୟାମସରୁ ପାଞ୍ଚଶହ ମିଟର ଦୂରରେ ବନ୍ଦଟିଏ ଏବଂ ବନ୍ଦଦାଢ଼ରେ ସୁଗରୀର ପୋଖରାଟିଏ । ତାର ଅନନ୍ତଦୂରରେ ବୈତରଣୀନର ଲୁହାପୋଲ । ଓଡ଼ିଶା ଓ ବିହାର (ବର୍ଷମାନର ଖାତ୍ରକଣ୍ଠ) ର ସଂଯୋଗ ସେହି । ପୋଲଜେନ୍କୁ ବୈତରଣୀର ଉପକଳୟନା ଘର୍ଷରନାଦିନୀ ରୂପ ଯେପରି ଉତ୍କର ସେହିପରି ସିଂହା ଓ ମନୋରମା । ବୈତରଣୀ ସତତ ବୃତ୍ୟରତା । ଏହା ଯେତିକି ଉତ୍କରା ସେତିକି ହାୟମୟୀ । ତା'ର ଝର୍ଣ୍ଣର ନାଦ ଭିତରେ ଅବ୍ୟୁକ୍ତ ସଂଗୀତର ମୂର୍ଚ୍ଛନାର କୁନ୍ଦକ ପଥକକୁ ମୁଢ଼ କରେ । ସାନକାଳରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଚିକଟିକ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଉପଳ ଚଟାଣରେ ପିଟି ହେଉଥିବା ବିଶ୍ଵବିଧ ତରଙ୍ଗରେ ଖଣ୍ଡିତ ଉତ୍ସୁଧକୁ ଦେଖିବୁଏ । ମଣିଷ ସବୁଠି ରେଣେ

କୃତ୍ୟେରତା ଟଟିନୀର ଅପାୟୋରା ଶୋଭାକୁ । ଏଣୁ ବୈତରଣୀ ସତେଜି ପ୍ରକୃତିରାଣୀର ପ୍ରବହ୍ମମାନ କୁହୁକ ପେଡ଼ିବୁ ଖୁସି ପହଞ୍ଚିବା ଉଲ୍ଲାସଟିଏ ।

ଏଣେ ଚମ୍ପୁଆ ହିଁ ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟେଷ୍ଟି କେହୁଙ୍ଗରର ଉରର ଭାଗର ସୀମାତ । ଏହି ଉପାତ୍ତରେ ଧରଣୀଧର ନାଏକ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମାନିର୍ଭାରଣ ପାଇଁ ସର୍ବେ କରୁଥିଲେ । ଭନବିଂଶ ଶତାବୀର ଶେଷ ଦଶହିର ଏ ଜନନେତାଟି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ପରି ସାରସ୍ଵତ ସ୍ରବ୍ଧାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅପରାପଟାଏ, ଶୁଆଁରଟାଏ, ସରକବିଶାସୀ ଭୂଯାଟିଏ । ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଆମୁଚରିତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ମହାରାଣୀ ପୁତ୍ର । “ଅତିଶୀଘ୍ର ଶହେ ହେଲେ ପାନ, ଦୁଇଶହ ଶୁଆ ପଠାଇବୁ ଉରର ପଚକୁ ମାହାରା କରି ଆଖୁବାହିକୁ ଶାପ୍ର ପାଣି କୁହାଇବୁ, ନେହିଲେ ଆଖୁବାହି ବିନାଶ ଯିବ ବୋଲି ଜାଣିବୁ” ପରି କୁଟୁମ୍ବିପିର ଶରବ୍ୟ ଏହି ଜନନାୟକ, ଅଥବା ସେ ଥିଲେ ରୂପୀ ଜନଜାତିର ପ୍ରଜ୍ଞାଦାପ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ଏହି ନୟାୟକାମୀ ଜନଆୟନକ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ କୃତକପଟ ଓ କୌଣସି ହେତୁ ପାଣି ଫାଟିରନା । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ କୁଦ୍ରିରେ କୁଡ଼ା ହାତୁଆ ଘୋଡ଼ାରେ ସବାର ହୋଇ ଲାଗି । ତରବାରି କାନ୍ତରେ ପକାଇ ଧରଣୀଧର ଜଂରେଜ ସେନାଧକ୍ଷ ଗାଲିଯ ସାହେବଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ ଏବଂ ତରବାରି ଟେକି ସଲାମ କରି ବହା ହୋଇଥିଲେ । ସେଇଠି କେହୁଙ୍ଗର ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଆମୁଚରିତ କହେ; କିନ୍ତୁ ତହାନିକ ସରକାରୀ ରେକର୍ଡିପତ୍ର ଦେଖିଲେ ବେଠିବେଗାରୀ ଓ ରାଜ ଅତ୍ୟାଚାର ହିଁ ସେହି ରୂପୀ ବିଦ୍ରୋହର ହେତୁ ଥିଲା । ଫକୀରମୋହନ କେହୁଙ୍ଗରର ରାଜବର୍ମତାରୀ ଥିବାକୁ ଏତାହୁଶ ରୋତକ ବର୍ଷନା ଦେଇ ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହର ମୂଳକଥାକୁ ଆଡ଼େଇଯାଇଛନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଧରଣୀଧର ଥିଲେ କେହୁଙ୍ଗର ମାଟିର ପ୍ରଥମ ଜନନେତା ଓ ରାଜ୍ୟଅଧ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତିଷ୍ଠର୍ତ୍ତା ଅଧିକିଷ୍ଟା ଓ ଆବ୍ରେୟ ପରିପ୍ରକାଶ । ଏହି ଧରଣୀଧରଙ୍କ ଭିଶୋଇ ଦେଇପରେ ମହାପାତ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଘର ଥିଲା ସିଂହବୁନୀର ପଦମୂର ଗାଁ । ଏହା ବୈତରଣୀ ତତ୍ତର ଗାଁ । ଜଳଟିଗଢ଼ିରୁ ଚାରିକିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ମହାପାତ୍ର ସାହାଧାରୀ ସେହି ରୂପୀ ପରିବାର ଏବେ ବି ବସବାସ କରି ରହୁଛନ୍ତି । ଧରଣୀଧର ସେ ବାନର ସର୍ବେ ସ୍ମୂଳରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ସାହେବମାନଙ୍କୁ ବିପରି ଅରିବାଦନ କରାଯାଏ, କିପରି ସ୍ଵାଗତ କରାଯାଏ, ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା ନିଷ୍ଠା । ତେବେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଆମୁଚରିତରେ ଏତାହୁଶ ଚିତ୍ରଣ କରିବାରେ ଅତିକଥନ ରୀଟି ହୁଏତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ କଥାକାର ସୁଲଭ ବର୍ଷନାକୌଣସି ହୋଇପାରେ । ସେ ଯାହାହେଉ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ସର୍ବେ ଦ୍ୱାରା କେହୁଙ୍ଗର ଓ ସିଂହବୁନୀର ବିବାଦୀୟ ସୀମାନିର୍ଭାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାହିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ କେହୁଙ୍ଗରରେ ଆଗରୁ ଅପର କେହୁଙ୍ଗର ଓ ଲୋଅର କେହୁଙ୍ଗର ନାମରେ ଦୁଇଟି ସବତ୍ତିଜନ ଥିଲା । ଧରୁଜୟ ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରାଜୁତିକାକରେ ଅପରକେହୁଙ୍ଗର ସଦର କେହୁଙ୍ଗର ଓ ଚମ୍ପୁଆ ନାମରେ ଦୁଇଟି

ଉପଖଣ୍ଡ (ସବଦିରିଜନ) ରେ ବିରକ୍ତ ହେଲା । ଲୋଅର କେନ୍ଦ୍ରର ନାମ ହେଲା ଆନନ୍ଦପୁର ଉପଖଣ୍ଡ । ଚମ୍ପୁଆ ଉପଖଣ୍ଡର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଥମେ ଥିଲା ନୟାଗଡ଼ଠାରେ । ୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦେକିନ୍ତି ଏହା ଚମ୍ପୁଆକୁ ପ୍ଲାନାଟରିଓ ହେଲା । ବସ୍ତୁତଃ ବୈତରଣୀ ଚଟକୁମିରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଏ ବସ୍ତି ଏବେକାର ଚିକି ଟାଇକଟି ଛନ୍ଦିଂଶ ଶତକର ଶୈଷବେଳକୁ ହିଁ ରହିରିଥିଲା । ସତ୍ରୁରୀ ବର୍ଷ ପରେ ବି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟରାଜୀ ସ୍କୁଲଟିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ତଦ୍ବାରା ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କାର ଯଥାଯଥ ଫଳ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ପାଇ ନଥିଲେ । ଏଯାବତ୍ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଏହା ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ପାଇନାହିଁ । ଏକ୍ଷୟୁର୍ବର୍ଷ ଖଣିଷଂପଦପୂର୍ଣ୍ଣ କେନ୍ଦ୍ରର ଅବଧି ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା, ଦୀକ୍ଷା, ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟର ଶିକ୍ଷାର ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଖଣିଜ ସଂପଦ ଉତ୍ତରୋତ୍ତମ ହେଉଥିଲା । ପ୍ଲାନୀୟ ଲୋକେ ଯେଉଁ ତମିରରେ ରହିଥିଲେ, ସେହି ତମିରରୁ କିନ୍ତୁ ସେମାନକୁ ଅବଧି ମୁକ୍ତ ମିଳୁନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ରହିର୍ବର୍ଷ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରକଳ୍ପ ହୋଇ କୃତନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟାବରେ ଉଠାର୍ଣ୍ଣ ହେଲି; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳ୍ୟାଏ ସେଠି ଉଚ୍ଚ ରାଜୀ ବିଦ୍ୟାନୟଟେ ନଥିଲା ।

ଚମ୍ପୁଆରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମୋର ସହଧ୍ୟାସୀ ଥିଲେ ଯତ୍ନମଣି, ଜଗନ୍ନାଥ, କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ, ବାଞ୍ଚାନିଧ୍ୟ, ବେଶୁଧର, ନରୋରମ ଓ ଶଶିରୂପଶ ପ୍ରମୁଖ । ଯତ୍ନମଣି ସାହୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳିଯର ହେଲେ । ଜୟତ୍ତିରତ୍ନ ନିବାସୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ବିଞ୍ଚାନରେ ସ୍ଥାତକ ଶିକ୍ଷାପରେ ରାତ୍ରରକେଲା କାରଖାନାରେ ଶିକ୍ଷାନବିସ ହୋଇ ଜୀବିବା ନିର୍ବାହ ବରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଇ କଲେ । ନରୋରମ ସାହୁ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧାପକ ହୋଇ ନୟାଗଡ଼ କଲେଜର ଅଧିକ ପଦ ମଣ୍ଡନ କରିଥିଲେ । ତାକିରି ଜୀବନର ଶୈଷବାଗରେ ନିଜ ଜୟନ୍ତାଟିରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଚମ୍ପୁଆ କଲେଜର ଅଧିକ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ବାଞ୍ଚାନିଧ୍ୟ ମିଶ୍ର ଓ ବେଶୁଧର ମିଶ୍ର କେନ୍ଦ୍ରର ଜିଲ୍ଲାର ବିରିନ ଦସ୍ତରରେ ଅମଳାରାବେ କାମକରି ଏବେ ଚମ୍ପୁଆରେ ଅବସର ଜୀବନ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଏବଂ ଜୟତ୍ତିରତ୍ନ ଶଶିରୂପଶ ରାଠୋର ଅକାଳରେ ଏକାଙ୍ଗାବାତ (ପାରାଲିସିସ)ରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ସଂସାରରୁ ବିଦ୍ୟା ନେଇଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ଜୀବନର ଏଇ ସାଥୀମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଏବେ ବି କାହିଁକି ଝଲମଲ ହୁଏ । ଗାଁକୁ ଗଲେ ଥରୁଟିଏ ହେଲେ ଚମ୍ପୁଆ ଯାଇ ଏହି ପୁରୁଣାସାଥୀଙ୍କ ସହ ଆକାପ ଆଲୋଚନା କରେ, ସୁଖହୃଦୟ ହୋଇ ଚମ୍ପୁଆରୁ ସାତ କିଲୋମିଟର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ମୋ ଗାଁକୁ ଫେରେ ।

ମୋ ଗାଁ ଟୋଳକନଶା ମୋତେ ମୋହାଲୁନ କରିଦିଏ । ତା'ର ମାଟିର ମହିଳା, ତା' ଚାରିପାଖେ ଘେରି ରହିଥିବା ଆମଟୋଟା, ଭାଲୁକା ନର କୁଳ, ଗାଁକୁ ଲାଗି ରହିଥିବା ଧାନକ୍ଷେତ, ଗାଁ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିବୁଲୁଥିବା ନାନା କିସମର ଚଢ଼େଇକ କିଚିରି ମିଚିରି ସର

ମୋତେ ମୁଣ୍ଡ କରିଦିଏ । ଉଚ୍ଚନ୍ତିଯମ ବାଉପରକ ରଚିତ ଆଲେକଜାଞ୍ଚାର ସେଲକାର୍କ କବିତାର ଅଭିଆ ଅଛୁବାଦ ‘ନିର୍ବାସିତର ବିଜାପ’ର କେତୋଟି ପଂଚ ମୋ ମନରେ ସବାର ହୋଇପଡ଼େ । ନିର୍ବାସିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆହାସାହାନୀନ ହୋଇ ସେବିନ କହିପକାଇଥିଲା—“କାହିଁ ବହୁତ କାହିଁ ପ୍ରେମସୁହର/ୟାର ପ୍ରାପତି ଯୋଗୁଁ ଦେବତା ନର” । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରେମ ଓ ବହୁଦ ହଁ ମଣିଷଙ୍କ ବାରମ୍ବାର ଧରାରେ ବଞ୍ଚ ରହିବାର ଜଣିତ ଦିଏ; ମନକୁ ଗ୍ରାମମୁଖୀ କରାଏ; ଦୈବତ ଜୀବନକୁ ହେଯ ମଣି ବଂଧୁ ମୁହଁ ଦେଖିବାକୁ ଅଧୀର ହୋଇଉଠେ, ବିଶେଷତଃ ବାଲ୍ୟ ଓ କିଶୋରର ସେହ ଜରଜର ମୁହଁର ଅପାସୋରା ସୁତି ବାରମ୍ବାର ଜାଗରୁକ ରଖି ସୁତିବାରଣ କରିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ ।

ସୁଲରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଶକ୍ତି ରାଠୋର ଥିଲେ ମୋର ଦେଖ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସାଥୀ । ତମ୍ଭୁଆ ମି.ଇ. ସୁଲ ହଷେଳରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ବହୁବାର ଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ବାପା ଚନ୍ଦ୍ରଜାତୁ ରାଠୋର ସିଂହଚନ୍ଦ୍ରମିର ଜଣେ ଗ୍ରାମ ମୁଖୀଆ, ଯାହାକୁ ଯାନୀୟ ଲୋକେ ‘ମୁଣ୍ଡ’ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏମାନେ ଥିଲେ ରଜ୍ୟପୁଣ୍ୟ ବା କ୍ଷତ୍ରୀୟ ଜାତିର ଲୋକ । ତାଙ୍କ ଘରେ ରାଜସୁଲଭ ଚନଣି ଥିଲା; ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ରାଜ୍ୟପୁଣ୍ୟାରୁ ଆସିଛନ୍ତି ବୋଲି ବଢ଼େଇ ବିକରିଥାନ୍ତି । ଜୟତିରତ ତମ୍ଭୁଆକୁ ଲାରି ବୈତରଣୀର ଅପର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଷୀ ଟିକିଗ୍ରାମ୍ୟ ଚାଉନ୍ତିଏ; ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ପେଣ । ମୁସଲମାନ, ରଜ୍ୟପୁଣ୍ୟ, ରଜକ, ଗୁରୁରାଜା ପରି ବିରିନ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ବାସରୁମି । ଏ ଛୋଟକାଟିଆ ସହରରେ ଗ୍ରାମ୍ୟଧିପତି ବନାମ ମୁଣ୍ଡ ସାହେବଙ୍କ ଦେଖି ଖାତିର । ବୈତରଣୀ ତାରରେ ଖୁବ ଉଚ୍ଚବୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ନିବାସ । କଥତ ଅଛି ଏଇଠି ସିଂହଚନ୍ଦ୍ରମିର ରାଜ୍ୟପରିବାରର ଉଥାସ ଥିଲା । ତାହା କାନ୍ତ୍ରମେ ପୋତା ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ମାଠିଆରୁ ଶଫେଟି ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା ପାଇଥିଲେ । ସେଥିରୁ ତୁରଟିନେଟି ଆମକୁ ଦେଖାଉଥିଲେ । ଏଇଠି ଆଉଗୋଟିଏ କଥା କହିରଖେ ଯେ ଚନ୍ଦ୍ରଜାତୁଙ୍କ ବିଧବା ଭରଣୀ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଧର୍ମପୁଅ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆମ ପାଖ ଗାଁ କରଞ୍ଜିଆରେ ଆଠ ଏକର ଜମି ଥିଲା । ବାପା ସେ ସତ୍ର ଜମି ଚାଷ କରି ଅଧେ ପରସର ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ମା’କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଚନ୍ଦ୍ରଜାତୁ ଅଜା ବହୁ ସମୟରେ ଆମ ଘରକୁ ଭରଣୀର ଧାନ ଖବର ତୁରଟିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଆସିଲାବେଳେ ଆମ ଗାଁ ପାଖ ଜମାନରୁ କିମ୍ବା ଗାଁ ପାଖ ବଡ଼ବଡ଼ ଓଷ୍ଠ ଗଛରେ ବସିଥିବା ହରତ୍ତ ଚଢ଼େଇକୁ ବହୁକରେ ଛରନାଗୁନି ପାଯାର ପୂର୍ବକ ଶିକାର କରି ଆମଗ୍ରୟରେ ଝାଟେ ତୁରଟି ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତୁରଟିନେଟି ଧରି ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲେ । ଉତ୍ତରା ଚଢ଼େଇ ଶିକାରରେ ବି ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅବ୍ୟଥ ଥିଲା । ଏସବୁ ମୋ କିଶୋର ମନରେ କୌତୁକ ସୁଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ବସୁତଃ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାନ୍ତରେ ଗିବସନ

ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଜାତୀୟ ସମର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀ (ଏନ୍.ସି.ସି.) ରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି ଏବଂ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଚାନନ୍ଦ ଶିଖିବାକୁ ଆସ୍ରମୀ ହୋଇଥିଲି । ତେବେ କ୍ଷୁଆଛାଡ଼ି ମୁଁ କେନ୍ଦ୍ରରଗଡ଼ରେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଶୁଣିଲି ଯେ ମୋ ସାଂଘ ଶକ୍ତିକବା ପକ୍ଷାୟାଚ ଗୋରରେ ଆକ୍ରାତ । ମୋର କଲେଜ ପଡ଼ାବେଳେ ସେ କବିରାଜ୍ ଚିକିତ୍ସା ହେତୁ ଖଟିଆ ଛାଡ଼ି ବାଢ଼ିଧରି ସାମାନ୍ୟ ଚାଲକୁଳ ବରିପାରିଲେ । ସେତେହେଲେ ତାଙ୍କ ସହ ଦେଖାହେଲାବେଳେ ସେ ଅଭିମାନ ଭରା ସ୍ଵରରେ କହୁଥିଲେ- ବାପାଙ୍କ ନିରୀହ ପକ୍ଷୀବଧ ଅପରାଧର ଦ୍ୱାରା ସ୍ଵରୂପ ହୃଦୟ ମୋତେ ଏହି ଏକାଙ୍ଗୀବାତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ହୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ କହିଥିବା ଏ କଥାଟି ସେବିନ ମୋର ଯୁବ ପ୍ରାଣରେ ଭାବାତର ଦୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ବନ୍ଦ୍ରବାହୁ ଅଜ୍ଞା ବି ପୁଅର ତୁମ୍ଭରେ ଭାଷିପଢ଼ି ଆଉ କେବେ ହେଁ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଧରି ନଥିଲେ । ଅଛୁଟୋତନାରେ ଘାରି ହେଉଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ବି ଆଖି ତୁଳିଲେ ।

ଚମ୍ପୁଆ ଥିଲା ମୋର କୈଶୋରର ଲୀଳାକୁର୍ରୁ । ତାର ପାଣିପବନରେ ମୁଁ ହୁଇବର୍ଷ କାଟିଥିଲି । ଏଇ ସମୟରେ ତାଙ୍କର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶଙ୍କ ଦେଖିଥିଲି । ସେ ଆମମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦେଇ ଭଲ ପାଇଥିଲେ । ଏହି ମାନବତାବାଦୀ ତାଙ୍କରଜଣକ ସେ ଅଞ୍ଚକର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଅଶ୍ଵିନୀଙ୍କୁମାର ପାଲନ୍ତି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କରଖାନାର ଅନତିକୁରରେ ମେଘନାଦ ପାଚେରୀଘେରା କଇଦିଶାନା (ଜେଲ) । ଜେଲ ଅତେବାସୀଏ ଜେଲ ପରିସର ଭିତରେ ଏକର ଏକର ବ୍ୟାପି ଘାନରେ ପନିପରିବା ଚାଷ କରୁଥିଲେ; ତତ୍ତରେ କୁରା କୁଣ୍ଡିଥିଲେ । ଜେଲର ଅନ୍ତରରେ ଥିଲା ନିକଲ୍ସନ ଫରେଷ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ । ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିରିନ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଆସିଥିବା ଫରେଷରମାନେ ଟ୍ରେନିଂ ନେଉଥିଲେ । ଏହି ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ ଅତିକ୍ରମ କଲେ ରାମଲା ଗାଁ ଓ ତାଙ୍କ ଲାଗି ସାତକୁଣ୍ଣିଆ ଶୀର୍ଷକ ଚିକି ପାହାଡ଼ିଏ । ସେଇଠି ପାହାଡ଼ର ଚତରି (ପାହାଡ଼ର ନିମ୍ନଭାଗର ସୁଦୀର୍ଘ ସମତଳ ପଥର) ରେ ସାତି ଗାତ । ସେହି ଗାତମାନ ଧାନ କୁଣ୍ଟିଣିର ଭ୍ରାତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏଣୁ ଏଇ ସାନ ପାହାଡ଼ (ହୁଣ୍ଡି) ର ନାମ ସାତକୁଣ୍ଣିଆ । ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସରେ ଏଇଠି ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଜାଇ, ପହିୟ ଟ୍ରୋପଦୀ ଏବଂ ମା' କୁତ୍ତୀ କିଛିଦିନ ବସବାସ କରି ଭିକ୍ଷାଲକ୍ଷ ଧାନକୁ କୁଟି ଭାଉଳ କରି ରୋଷେଇ କରି ଜୀବନ ବିତାଇଥିଲେ । ଏଇମିତି କିମ୍ବଦତ୍ତୀ ଆଧାରିତ ଚମ୍ପୁଆ ଥିଲା ମୋର କୈଶୋରର ଶିକ୍ଷାଯ୍ୱକ୍ତି । ତା'ର ଆହ୍ଵାନ ଏବେ ବି ମୋତେ ମନ୍ତ୍ରମୁଖ କରିଥାଏ ।

ଚମ୍ପୁଆ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ଭାରତ ସାଧୀନ ହେଲା । ୧୯୪୭ ଅଗଷ୍ଟ ପଦର ଦିନ ଟ୍ରିଭଙ୍ଗୀ ପତାକାଟଳେ ଠିଆ ହୋଇ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଉଦ୍‌ଧିବାର ଛବି ଦେଖି ଭାରତମାତାଙ୍କ ଜୟ ଧ୍ରନିକରି ଆମେ ସତ୍ତ୍ଵ ପିଲାଏ ଗରନ ପବନ ମୁଖରିତ କରିଥିଲୁ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଆମଙ୍କୁ ଟ୍ରିଭଙ୍ଗୀର ତାପ୍ରୟେ ଓ ଅଶୋକଚକ୍ର ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ଦେଇ ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ବର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଉତ୍ସାର କରିଥିଲେ ।

ସେବିକୁ ମୋ ପରି କିଶୋରଙ୍କ ମନ ରହନରେ ସାଧୀନ ଦେଖ ଓ ଜାତିର ସାରିମାନ ବିଷୟରେ ଚାନ୍ଦୁଷ ଅନୁଭବ ଆସିଥିଲା । ଏଣିକି ଆମେ ସାଧୀନ ଭାରତରେ ସାଧୀନ ସତାନ ଦୋରି ସରବର୍ତ୍ତରେ କହିବାର ଅବକାଶ ପାଇଥିଲୁ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚମ୍ପୁଆ ରହଣି ମୋର ସୁତିର ଧନ ହୋଇ ରହିଛି । ଦୈତ୍ୟରଣୀ ନଈର ନିବରତିନ ପ୍ରବାହକୁ ଲୁହାପୋଳରୁ ନିରେଖିବା ଏବେ ମଧ୍ୟ ମନେପଡ଼େ । ନଦୀର କୁହୂବ ଓ ମାଟିର ତାକ ତ କାଳେକାଳେ ମଣିଷଙ୍କୁ ଆନମନା କରିଥାଏ; ଏହାହିଁ ତ ପାର୍ଥବ ମଣିଷର ନିୟଟି ଓ ବଞ୍ଚିବାର ରାହା ।

କେନ୍ଦ୍ରର ଓ କେନ୍ଦ୍ରର

କେନ୍ଦ୍ରର ମାଟିରେ ମୋର ଜନ୍ମ । ଏଇ ମାଟି ମୋ ଚେତନାରେ ଏବେ ଜେତବନ ପାଇଛି । ବୌଦ୍ଧ ପରମାରେ ଏହି ବନ ହେଉଛି ନିଷା ଓ ଅନୁରାଗର ପ୍ରତାବ । ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀଜୀବନର ସମସ୍ତ ସଂଚିତ ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ଏହାକୁ କ୍ରୂୟ କରିଥିଲେ । ଏହି ବନଭୂମି ବିକ୍ରୂଯରେ ଏକ ସର୍ବ ଥିଲା; ସମସ୍ତ ବନପାନୀକୁ ସର୍ବମୁଦ୍ରାରେ ଆଲ୍ଲାଦନ କରାଗଲେ ହିଁ ଏହା ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ଜଣକ ତୁର୍ଫ ଆରାଧନା ପାଇଁ ନିଜର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ବିନିମୟ କରି ଉଚ୍ଚ ସର୍ବ ପୂରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତୁର୍ଫଚର୍ଯ୍ୟାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତେବେ ମୁଁ ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ ତୁର୍ଫେଁ ତଥାପି ବୌଦ୍ଧ ପରମାର ଶ୍ରେଷ୍ଠୀର ମନୋଭୂମି ନେଇ କେନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରତି ମୋର ମମତା ଦାଢ଼ି ଦେଇଛି । ମୋ ଚେତନାରେ ସେଇ ମମତାର ଭୂମି ମୋ ଆଦିଭୂମି ହେଉଛି କେନ୍ଦ୍ରର ଯାହାକି ମୋ ଚେତନାର ସର୍ବମୁଦ୍ରାରେ ଆଲ୍ଲାଦିତ । ଏ ଚେତନା ଅଧିକ ଶାଖିତ ହୋଇଥିଲା କେନ୍ଦ୍ରରରେ ପଡ଼ିଲାବେଳୁ । କେନ୍ଦ୍ରରଗଡ଼ରେ ୧୯୪୮ ଜୁଲାଇରେ ବିବସନ୍ ହାଇସ୍କୁଲର ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୋର ନାମଲେଖା ହେଲା । ଆଗରୁ ଅବଶ୍ୟ ଉଚ୍ଚପ୍ରାଥମିକ ବୃଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଓ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚରାଜୀ ବୃଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ଏଇ ସ୍କୁଲରେ ହିଁ ଦେଇଥିଲା । ସେହି ଅବସରରେ ଏ ସ୍କୁଲ ସହ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ପରିଚୟ ଥିଲା ।

ଏ ସ୍କୁଲଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ୧୯୩୪ ମସିହାରେ । ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଥିଲେ ରାଜା ବନରତ୍ନ ଉଞ୍ଜ । ଆନନ୍ଦପୁରରେ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ଆଉ ଏକ ଉଚ୍ଚଉଚ୍ଚରାଜୀ ବିଦ୍ୟାନୟକୁ ସେହି ବନରତ୍ନ ଉଞ୍ଜ ହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତଥାପି କେନ୍ଦ୍ରର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ପଦ୍ମଆ ଅଞ୍ଚଳ ହୋଇ ରହିଥିଲା; ଏବେ ମଧ୍ୟ ଉହିଛି ।

କେନ୍ଦ୍ରର ଅଞ୍ଚଳ ଅତୀତରେ ବିନ୍ଦ୍ୟାଚବୀ ରାଜ୍ୟର ଅତିର୍କର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ଏଥରେ ନାଗବଂଶୀ ଉପାଧୁଧାରୀ ରାଜାମାନେ ରାଜୁଟି କରୁଥିଲେ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିନ୍ଦ୍ୟାଚବୀ ରାଜ୍ୟ ଶତବିଷ୍ଣବିତ ହେଲା । ଶତ୍ରୁଉଞ୍ଜ ଥିଲେ ନାଗବଂଶର ବିନ୍ଦ୍ୟାଚ ରାଜା । ତମ୍ଭୁଆ ଉପଖଣ୍ଡର ଅସନପାଟ ଗାଁ ଥିଲା ନାଗବଂଶୀ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ । ଏତୁ ଆବିଷ୍କୃତ ନଟରାଜ ମୂର୍ତ୍ତିନେ ୧୩ ଧାରି ଏକ ସଂସ୍କୃତକାଣ୍ଡ ଅଗ୍ରିଜେଷ ମିଳିଛି । ଯେଉଁଥରୁ ତାକୁକିକ ନାଗବଂଶୀ ରାଜା ଶତ୍ରୁଉଞ୍ଜଙ୍କ କାର୍ତ୍ତିକାପର ସୂଚନା ମିଳେ । ତେବେ ଏହି ବଂଶର ପଚନ ପରେ ‘ବିନ୍ଦ୍ୟାଚବୀ’ ରାଜ୍ୟ ରାଜରାଗ ହୋଇ ‘ଜାହୋର’ ନାମକ ଶ୍ଵର ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ

ଶେଳା । ଶାତି ରଜ୍ଞ ଓରପ ଶାତିଦେବ ଥିଲେ ଏହି ରଜ୍ଞ ଉପାଧୁଧାରୀ ରାଜବଂଶର ରାଜୟପୁତ୍ର । ତାକ ତରବାରିଟି କାଠରେ ଚିଆରି ହୋଇଥିଲା । ସେ ବୌଦ୍ଧ ତନ୍ତ୍ରଯାନର ଅନ୍ୟତମ ବିଷ୍ୟାଟ ସାଧକ । ଘଟଶାକ୍ରମେ ମରଧ ରାଜାଙ୍କର ସେନାପତି ହୋଇଥିଲେ । ରାଜ ଅଛୁରୋଧରେ କାଠ ତରବାରାଟି କୋଷମୁକ୍ତ ବରତେ ମରଧରାଜାଙ୍କ ଉନ୍ନିଜିତ ଥିବା କଷ୍ଟଟି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ନିର୍ମିଳିତ ଚଷ୍ଟଟି କେବଳ ଅକ୍ଷତ ରହିଥିଲା । ଏହି ଘଟଶାପରେ ଶାତି ରଜ୍ଞ ଶାତିଦେବ ବନାମ ‘କୁସୁକ୍ର ପା’ ହୋଇ ନାହନାରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଆଚାର୍ୟ ହୋଇ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ଏଇ ଶାତି ରଜ୍ଞଙ୍କର ପ୍ରୁଥମ ସାଧନାପାଠ କେନ୍ଦ୍ରରେଠାରୁ ୧୩ ବିଲୋମିଟର ଦୂରପ୍ରାପ ପକାଶପଙ୍ଗା ଗାଁରେ ରହିଛି । ଏ ଗାଁର କୁଡ଼ିରେ ସଙ୍କେରଣଙ୍ଗ ଘୁମା ଏବେ ବି ରହିଛି । ବସୁତଃ ଅଣତର ‘ଜାହୋର’ ବର୍ଷମାନର କେନ୍ଦ୍ରର ଅର୍ଥାତ୍ ଜାହୋର (ଜଂଘର) ରାଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଯାପିତ ରାଜଧାନୀ ‘କେନ୍ଦ୍ର ଜହର’ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ‘କେନ୍ଦ୍ରର’ ହୋଇଛି ବୋଲି କେହିକେହି ମତ ଦେଇଥାଏଇ । ସଂପ୍ରତି ‘ଜାହାର’ ଶବର ଅର୍ଥ ଜଂଘର । ଜାହୋର ଥିଲା ବିଷ୍ୟାଟବା ରାଜ୍ୟର ଏକ ମିନି ସଂସ୍କରଣ । ଅଟବୀ ରାଜ୍ୟ କହିଲେ ବଣଜଂଘର ରାଜ୍ୟ । କେନ୍ଦ୍ରରେ ବଡ଼ ଜଂଘରକୁ ‘ଅଟେଇ’ କୁହାଯାଏ । ବସୁତଃ ଏହି ଜଂଘର ଅଧ୍ୟେଷ୍ଟି କୁଞ୍ଜଷ୍ଟି ଅଟୀଟରେ ଜାହୋର ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥିବା ଅସମ୍ଭବ ହେଁ ।

ପୁଣି କଥ୍ତ ଅଛି କେହୁଙ୍କରର ପ୍ରଥମ ରାଜ୍ଞୀ ଜ୍ୟୋତିରଜ୍ଞଙ୍କୁ ଏଇ ଭୂମିଖଣ୍ଡର
ଜନଜାତିର ପ୍ରତିକା ପାଠକ ଭୂଯାମାନେ ମନ୍ୟୁରରଜ୍ଞଙ୍କୁ ଚୋରାଇ ଆଣି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଅଟବୀ ରାଜ୍ୟ
କେହୁଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମନ୍ୟୁରରଜ୍ଞ ରାଜ୍ଞୀ ଜ୍ୟୋତିରଜ୍ଞ କନିଷ୍ଠ ପୃତ୍ର ।
ଜ୍ୟୋତିରଜ୍ଞ ମନ୍ୟୁରରଜ୍ଞର ଆଦିପୁରରେ ଏବଂ କନିଷ୍ଠପୃତ୍ର କେହୁଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିରରେ
ଉଆସ କରି ରହିଲେ । ହୁଇ ଜାଇଲ ରାଜ୍ୟର ବିଭାଜିକା ଥିଲା ବୈଚରଣୀ ନଦୀ । ପରେ
ଜ୍ୟୋତିରଜ୍ଞ ଜ୍ୟୋତିରରୁ ଗଡ଼ ଉଠାଇ ନେଇ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟରାଗରେ କେହୁଙ୍କରରେ
ଗଡ଼ ଘାପନ କରି ରହିଲେ । କେହୁଙ୍କରରେ ଗଡ଼ ବା ସେହି ଅଟବୀ ବା ଜଂଘଳ ଭୂମିଖଣ୍ଡର
ସଦର ମହିକୁମା କରିବା ସଂପର୍କରେ ଏକ ମଧ୍ୟର କାହାଣୀ ରହିଛି । ଏହା ମାଦନା ପାଞ୍ଜି
ବର୍ଷତ ବିହାନାସୀ କଟକରେ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଅଛୁରୁପ । ମାଦଲାପାଞ୍ଜିରେ ଶ୍ୟାମନାଳ
ପକ୍ଷୀକୁ ବର ମାତ୍ରିବସୀବା ଘାନରେ କେହୁଙ୍କର ଲୋକକଥା ର କେହୁଆ (ହେଟାବାଘ) କୁ
କୁଆବିନୋର ମାତ୍ରିବସୀବାର ପ୍ରସଂଗ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏ ଘାନ ହେଉଛି ବକୁଆ ମାଟି ଓ
ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ଲଟ ।

ଅନ୍ୟଏକ ଉପାଖ୍ୟାନରେ ଅଗନାର୍ତ୍ତ ବନରେ କେହୁଗଛ ମୂଳରେ ଫୁରଣାଟିଏ ବହିଯାଉଥିଲା । ସେ ଛାନଟିର ମନୋରମ ପରିବେଶ ଜ୍ୟୋତିତଞ୍ଜଳ ମନକୁ ପାଇଲା । ତେଣୁ ଏ ଛାନର ନାମ ହେଲା କେହୁତର । ପଣି କେହି କେହି ଛାହାରୀ ଜେହନେ

ନାମବିଧାନରେ ଉପେତ୍ରୀୟ କଜ୍ଜନାର ଆରୋପ କରିବାକୁ ପଛାନି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ କ+ଇହୁ+ର = କେହୁର । ଅର୍ଥାତ୍ ‘କ’ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମଞ୍ଚକ । ‘ଇହୁ’ ର ଅର୍ଥ ଚତ୍ର । ରେର ଅଭିଧାରଣ ଅର୍ଥ ରେଣା । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଯାହାର ମଞ୍ଚକରେ ଚତ୍ର ଅଛନ୍ତି, ଏବଂ ଯେଉଁଠି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରେଣାଏ । ଅନ୍ୟ ଜାଷାରେ କହିଲେ, ଶିବଙ୍କ ଶିରଭାଗରେ ଚତ୍ର ଏବଂ ସେଇ ମଞ୍ଚକଭାଗରୁ ଗଞ୍ଚା (ଗୁପ୍ତଗଞ୍ଚା ବୈତରଣୀ) ରେଣି ପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ଶିବ ହେଉଛନ୍ତି ଉଚ୍ଚ ଘନର ପାଠ ଦେବତା । ସ୍ଵରାବେ ତ୍ରିତ୍ୱର ମହାଦେବ ତ ଦେବତାର ଉପରିଲୁକର ଅଧିଷ୍ଠାତା । ବସ୍ତୁତଃ ସେହି ଯାନଟି ହେଉଛି କେହୁରେ । ଏହିପରି କେହୁରେ ନାମକରଣ ସଂପର୍କରେ ରିନରିନ ଲୋକପ୍ରତିକିତ ବାହାଣୀମାନ ରହିଛି ।

ଏହି ନାନା କାହାଣୀବିଧୂତ କେହୁର ଗଢ଼ରେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଶିବସନ ହାଇସ୍କୁଲର ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ମୋର ଛାତ୍ର ହେବାର ସୁଯୋଗ ହେଲା । ଏ ହାଇସ୍କୁଲଟି ଉଚ୍ଚମୁହଁ, ବେଶ ପ୍ରଶ୍ନ, ପୂର୍ବପାଞ୍ଜେ ଅଫିସ, ହେତୁମାଧ୍ୟରଙ୍କ କୋଠରି ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବିଶ୍ଵମାନୟ । ଉଚ୍ଚର ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ଆଠଟି ପ୍ରଶ୍ନ କୋଠରି, ଯେଉଁଠି କ୍ଲାସ୍ ସବୁ ହେଉଥିଲା । ପଣ୍ଡିମପକ୍ଷକୁ କୁଆ ହୋଇ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ ବିଜ୍ଞାନଗାରଟାଏ । ସ୍କୁଲ ଘର ସବୁ ଆୟତାକାର ଷେତ୍ର ଆକାରରେ ଚିଆରି । ଏ ସବୁର ମଧ୍ୟରାଗରେ ଜାତିଜାତିକା ଫୁଲଗଛର ସମାବେଶରେ ସୁଶୋଭିତ ବରିଚାରିଏ । ଏହାର ପଣ୍ଡିମ କୋଣରେ ଚିନିଚମ୍ପା ଫୁଲଗଛର ଜାମ୍‌ପିତି ଛାଯାଦିଷ୍ଟ କୁଞ୍ଜିଏ । ଏଇଠି ଖେଳକୁଟିବେଳେ ସାଙ୍ଗସାଥୀ ମୋରରେ ବିଶିବାକୁ ପିଲାକୁ ଭାରି ଜଳ ଲାଗେ । ସ୍କୁଲକୁ ଲାଗି ଇଂରାଜୀର ଏଲ୍ ଆକାରର ୧୪/୧୫ କୋଠରି ବିଶିଷ୍ଟ ହସ୍ତରେ । ହସ୍ତରୁ ଲାଗି ବର୍ଣ୍ଣାକୁଟିର ଖେଳପଢ଼ିଥା । ପଢ଼ିଆକୁ ଡେଲ୍‌ଲେ ଦକ୍ଷିଣରେ ରହିଛି ହେଡ଼ମାଧ୍ୟରଙ୍କ କାର୍ଗରସ୍ତ । ଏହିପରି ଏବ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥି ସ୍କୁଲ ଓ ହସ୍ତରେ ଦୀଘୀ ଚାରିବରସ୍ତ ମୋର ବିତିଥିଲା । କେହୁର ହୋଇଥିଲା ମୋର ଆୟ ତାରୁଣ୍ୟର ଜୀବନକୁ ଅବଗୋକିବା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ଆଦରି ନେବାର ଭିତ୍ତିରୁମି । ଏହାର ପ୍ରମୁଖ ଘବି ହେଉଛି କେହୁର ।

କେହୁରର ଶିବସନ ହାଇସ୍କୁଲ (ଧରୁର୍ଜୟ ନାରାୟଣ ହାଇସ୍କୁଲ) ରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମୋର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଗୌରୀପଦ ତ୍ରିପାଠୀ । ସେ ଥିଲେ ଶତ୍ରେଜକଳା ପରି ବିହୁନାଅଳର ଓଡ଼ିଆ ସନ୍ତାନ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଜାତୀୟତାବୋଧ ବଢ଼ ତୀତ୍ର ଥିଲା । ଆମର ଗଣିତ ପଡ଼ାଉଥିଲେ ହରିବନ୍ଧୁ ଦାଶ । ସେ ତେଜାନାଳର ମାର୍ତ୍ତିଷ୍ଠାନ ନିବାସୀ । ତେଜାନାଳ ପ୍ରକା ଆହୋକନର ନେତା ଶାରଙ୍ଗଧର ଦାସଙ୍କ ସାନ୍ତିଧ୍ୟ ସେ ଲାଗିଥିଲେ । ଏହୁ ତାଙ୍କର ମାନସରେ ଅପଶାସନ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ତୁଳଣବ ସ୍ଥାନରୁ କାରିବାକ ଥିଲା । କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତେଜାନାଳର ଜୀବନ ସଂକଟ ସଂପର୍କରେ ସେ କହୁଥିଲେ । ନୃସିଂହ ଚରଣ ଦାସ ଥିଲେ ଇତିହାସ ଓ ସାହିତ୍ୟର ଶିକ୍ଷକ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ସମୟର ବେଶ

ଅଗ୍ରଣୀ ଛାତ୍ର । ଜୀବନୀ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଗରୀର ପ୍ରବେଶ ଥିଲା । ସେ କୈଶୋରରୁ କବି ମାୟାଧର ମାନସିଂହଙ୍କ ପ୍ରେମ କବିତାକୁ ମୁଖ୍ୟ କରି ଉଚ୍ଚିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କେଉଁ କବିତାଟି କି ପରିବେଶରେ କେତେବେଳେ କାହା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ରଚିତ ତାର ଚାଲୁକ କାହାଣୀ କହି ସେ ଛାତ୍ରକ୍ଷାତ୍ରୀଙ୍କ କବିତାମନ୍ୟ କରିଦେଉଥିଲେ । ‘ଏଇ ସହକାର ତଙ୍କେ’ କବିତାର ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରୁ ‘ବିରହୀ ଘନ’ ପରି ଅନେକ କବିତାର ରିରିଗୁମି ସହ କବିତା ଲେଖାର ହେତୁ ସଂପର୍କରେ ସେ ବିବରଣୀ ସବୁ ଦେଉଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ମୋ ପରି ତୁଣୁତୁଣୀଏ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରମୁଣ୍ଡ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଯାଉଥିଲୁ । ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ପଠନ ଓ ପଠନରେ ଆମପରି ଜୀବନୋକ୍ତୁଣୀ ତହୁଣ ହୃଦୟରେ ସାରସ୍ଵତ ରସାଚୁରବ ସହ ଅତ୍ୱଦୃଷ୍ଟିର ସାରସ୍ଵତ ବୀଜ ଅଳକ୍ଷିତରେ ବପନ କରାଯାଉଥିଲା । ନୃସିଂହ ସାରକ ପାଠ ପଡ଼ାଇବାର ସରସତା ଅନନ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ବହେ ପାନ ଖାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାତିରୁ ପାନବୋଜ ଅଳକ୍ଷିତରେ ଝରି ପଦ୍ମଥିଲା, ସେ କିନ୍ତୁ ଜାଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ଏହି ସଦାଶୟ ଶିକ୍ଷକ ନିଜର ବିଦବତାଦାରା ପ୍ଲାନୀୟ ବିଦ୍ୟାନ ମଣ୍ଡଳିର ଆଦର ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସେ ସମୟର ଜନେକ ରାଜୀ ସାହେବ ନିଜ ପୁତ୍ର ରାଜକୁମାରଙ୍କ ପାଇଁ ସାମୟିକ ଗୁହସିକ୍ଷକ ରୂପେ ବରିନେଇଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକ ଦାସ ରବିବାରକୁ ମିଶାଇ ସପ୍ତାହକୁ ତିନିଦିନ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ପଢାଇବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ରାଜକୁମାର ପାଠ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ପେଖନା ଓ ରାଜକୀୟ ଆଦବକାଇଦା ଦେଖାଉଥିଲେ, ତାର ବିବରଣୀ ଦେଇ ସାର ଆମମାନଙ୍କୁ ହସେଇ ହସେଇ ବେଦମ୍ କରିଦେଉଥିଲେ ।

ସାର ପାଠ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଗଲାମାଟ୍ରେ ରାଜ ଉଥାସରେ ପ୍ରତିଦିନ ଗୁରୁଚର୍ଯ୍ୟା ହୁଏ । ଗୁରୁଙ୍କୁ ପୂଜନଚନ୍ଦନ ଦେଇ ପୂଜା କରାଯାଏ । ତା’ପରେ ରାଜକୁମାର ଆସନ୍ତି । ସାର ତାଙ୍କ ପଚାରଟି-ରାଜକୁମାର ମଣିମା, ବର୍ଷମାନ ବିଦ୍ୟା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଉ, ସେତେବେଳେ ରାଜ କୁମାର କହନ୍ତି- ଆମେ ଯାହା ପଡ଼ିବୁ ତାହା ମାମା ରାଣୀ ସାହେବା କହିବେ । ତା’ପରେ ଏକ ପରିଚାରିକା ରାଣୀହିସପୁରକୁ ଯାଇ ରାଣୀମାଙ୍କ ପଚାରିବ । ରାଣୀମା’ କହିବେ ଆମେ ତ ଏମତ ବିଦ୍ୟା ବିଷୟରେ ଅବଗତ ନୋହୁଁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଛୋଟରାଯ ସାହେବ (ରାଜକ ସାନଭାଇ) କୁ ପଚରାଯାଉ । ପରିଚାରଟିଏ ଦୌଡ଼ିଦୌଡ଼ି ଛୋଟରାଯଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଛୋଟରାଯ ଯଦି ପୂଜାର୍ତ୍ତନା କରୁଥିବେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟକୌଣସି ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାବେ, ପରିଚାରଟିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ତା’ପରେ ଛୋଟରାଯ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ସେବିନର ପାଠ୍ୟନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନିରୂପଣ କରନ୍ତି । ତା’ପରେ ଯାଇ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ପାଠପଡ଼ା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏତେବେଳକୁ ସାରଙ୍କୁ ମିଷାନ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶାନ୍ତି ଗୋଜନ କରିବାକୁ ହୁଏଯାଏ । ତା’ପରେ ୧୫/୧୦ ମିନିଟ୍ ପଡ଼ା ହେଲା ପରେ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ଅଜ ଅସୁଖ ଲାଗେ । ସେ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ପାଖରୁ ବିଦ୍ୟା ନିଅନ୍ତି । ଏହିମିଟି ନିତିଦିନିଆଁ ରାଜକୁମାରଙ୍କ

ପାଠପଢ଼ା ଚାଲିଆଏ । ନୁସିଂହ ସାରକୁ କାରଟିଏ ନେଇ ତାଙ୍କ କ୍ଷାର୍ଟରସରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସେ । ଏଇମିତି କାରରେ ଆସିବା ଓ ଯିବାରେ ସମୟ ବିତେ । ପାଠପଢ଼ା ବା କାର୍ତ୍ତ ?

ସାରକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପାରିଶ୍ରମିକ ମିଳିଥିଲା । ବହୁକୁଳୁମୀ ଶିକ୍ଷକ ଜଣକ ୦କେଇ ପାଠପଢ଼ାକୁ ଆଦରି ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ ଯାହାହେଉ ରାଜସ୍ଥାନର ମେଓ କଲେଇର ଗ୍ରୀକ୍ଷକାଳୀନ ଅବକାଶ ସରିଲା, ସାର ମଧ୍ୟ ରାଜକୁମାରଙ୍କ ମନମୁଖୀ ପାଠପଢ଼ା ଜନିତ ଶିକ୍ଷକୀୟ ମାନସିକ ଅବସାଦରୁ ପ୍ରାହି ପାଇଲେ ।

ଗଢ଼ିଜାତ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କ ପାଠପଢ଼ା ତଙ୍ଗ ହୁଏଟ ଏପରି ଥିଲା । ଗୁହ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଦାୟରେ ପଢ଼ି କେବଳ ପେଚପାଟଣା ପାଇଁ ଏପରି ଶିକ୍ଷାଦାନ ବୁଝିକୁ ଆଦରି ନେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ଅଞ୍ଜେନିରା କଥାକୁ ନୁସିଂହ ସାର ବଞ୍ଚାଣି ଶିକ୍ଷକ କିପରି ଆବଶ୍ୟକ ଛାନେ ପରିଷିତିର ଦାସ ହୋଇଥାଏ ଓ ତାର ପ୍ରଞ୍ଚାଦୀୟ ମନ ଓ ମନନକୁ ଛାଇ ବିଶେଷରେ ବନି ଦେଇଥାଏ, ତାର କାହାଣୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ସଂପ୍ରତି ବିରକ୍ତାଙ୍ଗୀ ପରିବାରରେ ପିଲାଏ ପାଠପଢ଼ିଲାବେଳେ ଏରକି ଖୋଇ ଦେଖାଉନାହାନ୍ତି, ତାହା ବୋଲାଯାଇ ନପାରେ । ନଟବର ଦେବତା ଆମକୁ ଉଚ୍ଚରାଜୀ ପଢ଼ାଇଥିଲେ, ଉଚ୍ଚରାଜୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ପତ୍ର ଲିଖନର ଧରା ଓ ଧାରା ସଂପର୍କରେ ଅବହିତ କରାଉଥିଲେ । ଆଉଜଣେ ବି.ଏଡ଼.ଟ୍ରେନ୍ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକୁମାର ଦାସ । ପଣ୍ଡିତ ରଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷକ । ତାଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ାରେ ଆମେ ଆବିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ସଂସ୍କୃତ ଏକ ମୃତ୍ତବ୍ରାଷ୍ଟା କହି ଯେଉଁମାନେ ଆହୁଦିତ ହେଉଥିଲେ, ପଣ୍ଡିତେଇ ପାଠପଢ଼ା ଥିଲା ତାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିବାଦ । ତାଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ାଇବାର ସୌକର୍ଯ୍ୟ ଓ ଠାଣି ଏବେ ବି ମନେପଡ଼େ ।

ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଷତଙ୍କୀ । ସେ ବିଜ୍ଞାନଗାରରେ ନିରଗନ୍ଧକ ନିୟମାବଳୀର ପରୀକ୍ଷଣ ସହ ଅମୁଜାନ, ଉଦ୍ଭାବନ ଶୁଣାବୁଣ ବିଷୟରେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖାଇ ଦେଉଥିଲେ । ବୃଦ୍ଧାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଭୁଗୋଳ ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ସମର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀଙ୍କ ତାଳିମ ଦେବା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତମ ଦାୟିତ୍ୱ । ତାଙ୍କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସଂଜ୍ଞବେଳେ ବିଶେଷତଃ ରବିବାର ଓ ଅନ୍ୟ ଛୁଟି ଦିନରେ ବାମ, ତାହାଣ ଏବଂ ‘ପିଛେ ଘର’ ଶବରେ ସେହି ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳ କଣ୍ଠ ଉଠୁଥିଲା । ମୁଁ ବି ଅଷ୍ଟମ, ନବମ ଓ ଦଶମ ତିନିବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କଠାରୁ ସମରଶିକ୍ଷା ସଂପର୍କରେ ତାଳିମ ପାଇଥିଲି । ନବମ ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଲାସ୍ ଉଠା ପରୀକ୍ଷାପରେ ଆମପରି ସମରଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ (କାଡ଼େଟ) ମାନଙ୍କୁ ମରି ବୃଦ୍ଧାବନ ସାର ଚାରବାଟିଆରେ ଗ୍ରୀକ୍ଷକାଳୀନ ଟ୍ରେନିଂ କ୍ୟାମକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ନେଇଥିଲେ । ଏଇଠି ସାମରିକ ଶିକ୍ଷା ସଂପର୍କତ ବିଜ୍ଞାନ ଧାରଣା ସୁବେଦାର, ସେବେଶ ଲେପରମାଣ୍ଡ, କାପଟେନ୍ ଓ ମୋଜର ପରି ଅଫିସରଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷିବାର ସୁଯୋଗ ଆମକୁ ମିଳିଥିଲା । ତେବେ ଏ ଶିକ୍ଷା ଥିଲା ‘ବାଘ ନ ଦେଖିଲେ ବିଲେଇ ଦେଖ’ ନ୍ୟାୟର ସମରଶିକ୍ଷା ନିଷ୍ଠା । ଏ ଶିକ୍ଷାବଳେ

ମୋ ମନସ୍ଥକରେ ନିଯମାବୁର୍ବିତାର ବାଜବପିତ ହେଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧାପକ ଜୀବନରେ ଅଧାପନା ପ୍ରକୋଷ୍ଠାରୁ ସଭାସମିତିଯାଏ ଯେକୌଣସି ଘାନରେ ମୁଁ ଯଥା ସମୟରେ ଉପହିତ ହୋଇଛି । ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ ମୋତେ ଘଷାକଷା ସାର ବୋଲି ଥଙ୍ଗା କରି କହୁଥିଲେ ।

ପୂର୍ବ କଥୁତ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ତଳକ୍ଷୁସମାନଙ୍କରେ ପଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କହୁଣାକର ଦୀକ୍ଷିତ, ରଞ୍ଜାଧର ନନ୍ଦ, କୃପାସିନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତରାୟକ ପରି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୃପାସିନ୍ଦ୍ର ସାର ଥିଲେ ଆମର ସହକାରୀ ହସ୍ତେଲ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଏବଂ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଥିଲେ ହରିବନ୍ଦୁ ଦାଶ । ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥିଲାବେଳେ କୃପାସିନ୍ଦ୍ର ଶୁଭ୍ରଜୀକର କେହୁଣ୍ଠରେ ପରଲୋକ ହେଲା । ଆମେ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଶୋକାକୁ ପରିବେଶରେ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ଵାସକୁ ନେଇ ଦାହ କରିଥିଲୁ । ସେଇଠି ମୃତ୍ୟୁ କିପରି ଦେନକାଳକୁ ଅପେକ୍ଷା ନକରି ହଠାତ୍ ଆସେ; ନାକ୍ୟାତ୍ମାରେ ଜୀବନିଃଶାସ ବହେ, ଯାର ଅନ୍ୟନାମ ଅଣତାଶ ପବନ; ତାର ସ୍ଵରୂପ ଆମପରି ପିଲାଖ ସେବିନ ଦେଖିଥିଲୁ । ପ୍ରିୟଜନକୁ ଶ୍ଵାସକରେ ଚିତାରେ ଶୁଆଇ ଦେବାର ହୃଦୟ ଚିତ୍ରରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଢ଼ୁଥିଲୁ । ପଣ୍ଡିତ ରଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର ‘ଜୀର୍ଣ୍ଣନୀବାସାନି ଯଥା ବିହାୟ’ ପରି ଜଗବତବାଣୀ ଶୁଣାଇ ଲୋକାତୀତ ଜୀବନର ସ୍ଵରୂପ ସଂପର୍କରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଦେଉଥିଲେ । ସେଇ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କ୍ଲାସରେ ଶକରାତାର୍ଯ୍ୟକ ମୋହମ୍ମଦଗରରୁ ଶ୍ଵେକମାନ ଉଦ୍ଧାର କରି ମଣିଷ ଜୀବନର ଅନ୍ତିକଟା ସଂପର୍କରେ ଆମକୁ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁଭୀକୁ ଉପଶମ କରିବା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏବେ ଜୀବନର ଅସ୍ତରାଗ ବେଳାରେ ବୁଝୁଛି-ରବାନ୍ତକାଥକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଶ୍ୟାମପୂର୍ବର କୁହାଯାଇଛି କାହିଁକି ? ଜୀବନବଧୂ ମୃତ୍ୟୁରୂପୀ ବରର ଗହାରେ ବରଣମାଳା ଦେବାର ଗୁଡ଼ାଥିକୁ ବି ହେଲୁଛି ।

ଏଇଠି କହିରଖେ ମୋର ଦ୍ରୁଇଂଶିକ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ ପଢନାୟକଙ୍କ କଥା । ଆମେ ଅଷ୍ଟମଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଦ୍ରୁଇଂ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦ୍ରୁଇଂ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସ୍କୁଲ କ୍ୟାମ୍‌ସରେ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଘର ଥିଲା । ଦୁର୍ଗାସାର ସେଇଠି ପିଲାକୁ ରଂଗ ଦୂରିର କୁହୁକ ଦେଖାଇ ଚିତ୍ରକନର କଜାକୋଶନ ଶିଖାଉଥିଲେ । ଏଇ ଦୁର୍ଗାସାର ପରବର୍ତ୍ତୀକାନରେ ବନାରପ ହିତୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ଚିତ୍ରକନା (ପାଇନ୍-ଆର୍ଟ) ର ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିଲେ । ଦୁର୍ଗା ସାରଙ୍କ ଥିଲା ଗୋରା ତକତକ ସୌମ୍ୟ ଚେହେରା; ଆମ କ୍ୟାମ୍‌ସରେ ପଢ଼ୁଥିବା ଯୌଦ୍ୟମିନୀ ନାମୀ ସହଧ୍ୟାଯିନୀଟି ପରେ ତାଙ୍କର ପଚାଇ ହୋଇଥିଲା । ସାରଙ୍କ କଜାଚାତ୍ରୀ ଓ ଶିଶୁ ଜବିତା ଲେଖିବା ଜଂଘି ବଡ଼ ଚମକ୍ତାର ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆଉ କେହି ନହେଲେ ମୋ ପରି କେତେକ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ ସାରଙ୍କ ଚିତ୍ରକନା ଦେଖି କିମ୍ବା କବିତା'ର ମଧ୍ୟର ଆହୁରି ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରମୂଳ ହୋଇ ମନେମନେ ଜାହୁଥିଲୁ ସାରଙ୍କ ପରି କବିତା ଲେଖିବାରେ କ୍ଷମ ହୁଅଛି ଜଳା । ତେବେ ମୋ ସ୍କୁଲ ଜୀବନର କବିତା ଲିଖନ ପ୍ରତି ପ୍ରବଣତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ

ହୁର୍ଗାପ୍ରସାଦକର ଲୂମିବାକୁ ଅସୀକାର କରିବୁଥିଲା । ପୁଣି ଏ ସମୟରେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ସଞ୍ଚୀତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଯୋଗେନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ନିଯୋଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ଥାନ୍ୟ ରକ୍ଷା ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ଧାରଣା ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର କରୁଣାକର ବେହେରା ସପ୍ରାହ୍ରତ୍ର ହୁଇଥର ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଆସୁଥିଲେ । ଆମର ହିମୀ ଶିକ୍ଷାର ଦୟିତରେ ଥିଲେ ଗିରିଧାରୀ ବିନ୍ଦୁ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣାରେ ପିଲାଏ ପ୍ରାରମ୍ଭିତ ପରିଚୟ ଓ ରହୁ ଯାଏ ହିମୀ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ କୃତିତ୍ତ ହାସଳ କରିପାରୁଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ଏ ସ୍ଵର୍ଗଟି ଥିଲା ଏକ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷା ନିବେତନ ।

ମୋ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ଆଉ ତୁଳଜଣ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଯୋଗଦାନ ଏବଂ ସ୍ଵଜ୍ଞତାକ ପରେ ନିଷ୍ଠମଣି ଆମମାନକୁ ବ୍ୟଥୁତ କରିଥିଲା । ସେମାନେ ଉଭୟ ଥିଲେ ଏମ.୧. ଡିଗ୍ରୀୟାରୀ । ଅନାମ ଚରଣ ସାଇଁ ଥିଲେ ସମ୍ମୁଖରେ ଏମ.୧. ଏବଂ ବନ୍ଦରପ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ଥାନକୋରର ଡିଗ୍ରୀରେ ପ୍ରଥମମାନ ଲାଭିଥିବା ଦ୍ୟନ୍ତି । ଏ ମହାଶୟଦ ସମ୍ମ କେଇମାସର ରହଣି କାଳରେ ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୱବ୍ରା ଓ ସୁଧାର ସାରାବ ହେତୁ ପିଲାକ ମନ କିଣି ନେଇଥିଲେ । ସେ ଅଧାପକ ଚାକିରା ପାଇ ସ୍ଵର ଜାହିଲା ପରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଉକ୍ତନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ଵାନାମଧନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିଲେ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପଢ଼ନାୟକ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜୀରେ ସ୍ଥାନକୋରର ଡିଗ୍ରୀ ସହ ବି.ଇଡ଼ି ଏବଂ ବି.୩୯. ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରି ଶିକ୍ଷକତାକୁ ଆଦରି ନେଇଥିଲେ । ସେ ଜଗାଏଟ ୨/୩ ବର୍ଷ ଚାକିରି କରିବା ପରେ କଲେଜରେ ଇଂରେଜୀ ଅଧାପକ ହେଲେ । ଅବସର ନେଇବାପରେ ଓକିଲାଟିକୁ ପେସା କରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ ।

ଏଇମିତି ଦେଖିଲେ ମୋ ସ୍ଵର ଜୀବନାବାଶରେ ତାରକାପ୍ରତି କେତେକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ରେଟିଙ୍କି । ସେମାନକର ଆଲୋକରେ ଜୀବନର ରାହାକୁ ଆତେଳ ନେଇପାରିଛି । ଆଉ କେତେକ ଭସାମେଘ ପରି ମୋ ମନ ରଗନରେ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଯାଇଛନ୍ତି । କେହି କେହି ବା ବର୍ଷଶମ୍ଭୁଷର ମେଘ ସାହି ମୋ ଚେତନା ରାଜ୍ୟରେ ବାରି ସଂପାଦ କରିଯାଇଛନ୍ତି ଯାରି ଫନ୍ଦରେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯତ ହେବାର ସୁହା ମୋ ମନରେ ଜାଗିଛି ।

ସ୍ଵର ଜୀବନରେ କେତୋଟି ଘଟଣା ଘୂରିଫେରି ମୋଟେ ଅଶ୍ଵୁଷଜଳ କରିଦିଏ । ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀର କେତେକ ସାଂଗସାଥୀ ରଞ୍ଜାଧର ସାରକ ରହଣରେ ସାନ ଘାଗରା ଜନପ୍ରପାତ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ସେଠି ବଣଗୋଛି ବି କରୁ । ସେବେବେଳେ ସାନଘାଗରା ଚାରିପାଞ୍ଜେ ଘଣ୍ଟ ଜୁଗଳ ଥିଲା । ବାରରାସି ପାହାଡ଼ରୁ ବାହାରିଥିବା ମାତ୍ରକାହଣା ନଈରେ ହୁଇଟି ଜନପ୍ରପାତ । ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଘାଗରା ଓ ଅନ୍ୟଟିର ନାମ ସାନ ଘାଗରା । ଉଦ୍ଦୟୋଗିତାମାନକାହଣା ନଈ ୧୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପାହାଡ଼ କୁହରରୁ ହୋଇ ତଳକୁ ତେଜିପଡ଼ିବାଦାରା ସାନ ଘାଗରା ଜନପ୍ରପାତ ସୁଷି ହୋଇଛି । ଘର୍ଯ୍ୟର ନାଦିନୀ ଜଳ ପ୍ରବାହ ନିମ୍ନକୁ ଝୟି ପଡ଼ିଲାବେଳେ ତହେରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ିଲେ ସେଠି ଅବିରଳ ଜନ୍ମଧରୁ ସୁଷି ହୋଇ ପୁଣି

ପରମ୍ପରାରେ ମିଳେଇ ଯାଏ । ‘ବାଘନୀସହନାଲା’ ର ସାତରଙ୍ଗୀ ଜନ୍ମଧରୁ ଦର୍ଶକ ଆଖିରେ ସତତ ଛୁଟକାଳି ଖେଳର ବର୍ଣ୍ଣାଢ୍ୟ ପରିବେଶଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରିଆଏ । ଏହିପରି ଏକ ରମଣୀୟ ପରିବେଶ ସେବିନ ମୋ ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ ବୋଲି ଦେଉଥିଲା । ତାକୁ ସେବିତୁ ଏମାବଦି ଛୁଟିପାରି ନାହିଁ । ତାହା ଆଜି ବି ମୋ ସ୍କୁଲ ଜୀବନର ସ୍କୁଲିର ପାଖୁଡ଼ାଗୁଡ଼ିକୁ ସତତ ଖୋଲିଦେଉଯାଏ । ମନେପଦ୍ମାଷ୍ଟି ‘ଘାରରା’ କବିତା ରଚନାର ଇତିକଥା । ଅଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ହାତଲେଖା ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରଥମେ ଲ୍ଲାନିତ ହେବା ଓ ତାକୁ ପାଠ କରି ମୋର ସହଧାୟିନୀଙ୍କର ଚିପଣୀ ‘କିହୋ କବି’ ବୋଲି ସଂବୋଧନ କରିବାର ବେଳ ଏବଂ ତାର ପ୍ରତ୍ୟେରରେ ‘ତୁମେ ତ ମୋ କବିତା’ ବୋଲି କହିବା ପରିପ୍ରେଷ୍ଟୀରେ ଉଠିଥିବା କାଳ ଦୈଶ୍ୟୀ ଝଢକୁ । ଏସକୁ ନେଇ ବୋଲଣା ଶୁଣିବାର ତୁମନିଧର ଅନୁଭବ ଏବେ ବି ଖଣ୍ଡକୁ ମେଘମାନା ହୋଇ ମୋ ମନରେ ଉଠି ପୁଣି ତିରୋହିତ ହୋଇଯାଏ । ସେବିନ ଯିର କରିଥିଲି ଆଉ କବିତା ଲେଖିବି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଶିକ୍ଷକ ନୃସିଂହ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ସେକାଳର ତ୍ରିଶିରକ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ପ୍ରକ୍ଷ୍ୟାତ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟକ ଓ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଦୁର୍ଗା ପ୍ରସାଦ ପଢନାୟକଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ମୋତେ ପୁଣି ମୌଘଳୀ କରିଦେଲା । କବିତା ଲେଖା ଛାଡ଼ିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ମୋ ହାଇସ୍‌କୁ ପଡ଼ାବେଳର ସାଥୀସାଥୀଏ କିଏ କେଉଁଠି କିପରି ଅଛନ୍ତି ବା ରବରୁଙ୍କୁ ବିଦାୟୀ ନେଲେଣି, ତା’ର ଖବର ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ । ତୁଳତିନିଜଶକ୍ତି ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଘର ପଚାଶ ବର୍ଷ ଜୁତରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଭେଟ ହୋଇନାହିଁ । ତେବେ ମୋ ସଂଗେ ପଦ୍ମଥିବା ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବାଙ୍ମର ସେହି ଛନ୍ଦନ କଥା, ଜନ୍ମ ପଖନା ମୁହଁ, ଫରୁବୋଜା ୩୦, ଏବଂ ମଲିପୂଲିଆ ହସ ଏବେ ବି ମୋ ସ୍କୁଲିରେ ଦେଉ ଭାଙ୍ଗିଲା । ମନେପଡ଼େ ଶ୍ରାନ୍ତିବାସ ଚୌଧୁରାର ସେହିପିଣ୍ଡ ସମାପଣ, ଶରଦ କମିଟି ଅଛୁ । ନଟବର ଚୌଧୁରା କହୁଥିଲା ପଡୋଶୀ ଗାଁର ପିଲା ହୋଇ ବି ଦିନେ କିଏ କେଉଁଠି ରହିବା ତା’ର ଜୟଭା ନାହିଁ । ଚିହ୍ନ ଆକାଶଟା ହୁଏଟ ଅତିଚାଲି ମନେହେବ । ଅଞ୍ଜନି କହୁଥିଲା—ତୁମେ ପୁଅ ପିଲାଏ ମୁକ୍ତ ଆକାଶରେ ଉଚିତ କିନ୍ତୁ ଆମେ ଖଣ୍ଡିରିବା ଦେଉଥୁବି ନାହିଁ, କାହା ପଞ୍ଜରୀରେ ବହିନୀ ପକ୍ଷୀ ହୁଏଟ ବନ୍ଦିଯିବୁ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟିଯାନ ଖିଅ ବିନୋଦିନା ଓ ସୁହାସିନା ହିନ୍ଦୁ ଘରର ଖିଅ ଅଞ୍ଜନି କଥାଶୁଣି ଖଣ୍ଡିଲି ହସରେ ଫାଟି ପଦ୍ମଥିବାରେ କବିତା କାଳରେ କିଏ କେଉଁଠି ରହିଲେ ତା’ର ଉଦ୍‌ଦେଶ ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ ।

ତେବେ ମୋ ପିଲାବେଳର ସାଥୀ ଶ୍ରୀନିବାସ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଜାତୀୟ ରାଜ୍ୟଥ ବିଭାଗରେ ସୁପରିଚେଣେ ଲାଙ୍ଗନିଯାର ହୋଇ ଅବସର ନେଲାପରେ ଏବେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଶାରାଗରେ ରହିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ସଂଗେ କେବେ କେମିଟି ଦେଖାନ୍ତିରେ ନଟବର ସହ ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ କେହିବରରେ ଭେଟେ । ସେ କେହିବର ଜିଲ୍ଲା, ଧନଞ୍ଜୟ ନାରାୟଣ ସ୍କୁଲର ଅବସରପ୍ରାସ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ । ସ୍କୁଲ ସାଥୀ ଶଶିଭୂଷଣ ସାହୁ ଉଦ୍ୟମାନ ଆଇନଙ୍କୀବୀ

ହୋଇ ଆସିଲାବେଳେ ମଚର ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛନ୍ତି । ଶୁଣୁଛି ରତ୍ନଜନ ସାହୁ ସମବାୟ ବିଭାଗର ଅନ୍ୟତମ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅବସର ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲ ସାଥୀ ଦୁଃଖାସନ ସାହୁ ଏବେ ଶିକ୍ଷପତି ଓ ଖଣ୍ଡମାଳିକ । ମୋର ଆଉ ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସାଥୀ ଥିଲେ ରମ୍ଭନାଥ କୌଣସି । ଶ୍ରୀନିବାସ, ରମ୍ଭନାଥ, ନନ୍ଦବର ଓ ଆମେ ଯେତେ ଆମ ଗାଁ ପାଖ ସାଂଘସାଥୀଏ ମିଶି ତାହାରେବା କରି ରହିଥିବା ବ୍ରଦ୍ଧପୁର କରଞ୍ଜିଆରେ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାର ଶପଥ ନେଇ ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ ପରେ ରମ୍ଭନାଥ ଆଉ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନଥିଲେ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପରେ ସେହି ମି.ଇ. ସ୍କୁଲଟି (୧୯୪୩) ପରେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସେହି ଅଞ୍ଜନରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସାକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ମୋର ବନ୍ଦୁ ସେହି ଦୀଧିତିକୁ ରମ୍ଭନାଥ ଏବେ ଆଉ ଉତ୍ସାହମରେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀମ ଓ ସାଧନାରେ ରହା ମି.ଇ. ସ୍କୁଲ ଏବେ ୪୭ ବର୍ଷ ହେବ ହାଇସ୍କୁଲ ହୋଇଛି । ରମ୍ଭନାଥଙ୍କ ପରି ସାମିପନୀଏ ଅବଶ୍ୟ ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି ।

ଏହିପରି ନାନା ଘଟଣା ଓ ସାଂଘସାଥୀ ମେନରେ ବିତ୍ତିଥିବା ସ୍କୁଲିମୁଖରିତ ଦିନରୁହିକ ସମୟପ୍ରୋତରେ ହଜିଯାଇଛି, ତାକୁ ମନେପକାଇଲେ ଦୀର୍ଘଷ୍ଠାସ ଉଠେ । ପୁରୁଣା ମୁହଁ ସବୁ ତାହ ପରି ମେଘ ଆତ୍ମଆନରେ କୁଚକାଳି ଖେଳି ତୁଳନ୍ତି । ତରୁଣ ମନର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟକାଳୀନ ଉତ୍ସାହ ଗୋଧୁଳିରେ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏନା । ସମୟ ସମ୍ବ୍ରଦେକାରେ ଏହି ଦେହଣୀ ଏକ ଜୀର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିର ପରି ଠିଆ ହୋଇଛି । ସଂଜ ହେଲେ ଜନ୍ମ ଉଚ୍ଚଲେ ପୂନେଇ ତିଥିରେ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ କୁଆରିଆ ହେଲାପରି ଏବଂ ବେଳାରୁମିରେ ସମ୍ବ୍ରଦ୍ଧ କୁଆର ବେଳୁବେଳ ଅଧିକ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ହୋଇ ବାତେଇ ହେଲା ପରି ମୋ ମନବେଳାରେ ତାରୁଣ୍ୟର ନାନା ସ୍କୁଲ ଅବିରତ ପିତି ହେଉଛି । ଗୋଧୁଳିରେ ଚବମକ ଯୌବନର ଭାଷା, ତାରୁଣ୍ୟର ସ୍କୁଲ, କୈଶୋରର ପ୍ରଜାପତି ପଞ୍ଚରେ ଦୌଡ଼ା, ବାଲ୍ୟର ବିଲ୍ଲୋକ ଅଞ୍ଚଳପଣ ସବୁ ଏକାକାର । ଏଣୁ ଆମୁଚରିତ ହୁଏତ ସ୍କୁଲରେ ବୁଝା ଅଜ୍ଞେନିରା କଥା ବୁଣାଗରତ ଶର ଶୁଣିବା ମାତ୍ର ।

ଗିବସନ ହାଇସ୍କୁଲରୁ ମୋଟେ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ହେଲା ୧୯୪୭ ମସିହାରେ । ସେ ବର୍ଷ ଉତ୍ତର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ସାହ ହୋଇ ରେତେବୁ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେବାର ଅବକାଶ ଆସିଲା । ମନ ଅଳକ୍ଷିତରେ ପ୍ରକ୍ଷପ ଉତ୍ସାହା ମେହପଞ୍ଜନା କେନ୍ଦ୍ରରମାଟିରୁ ସତରେ କ'ଣ ବିଦାୟ ନେଇହୁଏ ?

ଦୁଇଟି ନିର୍ଜିର ସହର

ପିଲାବେଳେ ବର୍ଷବୋଧରେ ପଡ଼ିଥିଲି- ‘କଟକ ନଗର, ଧବନ ଚଗର / ମେଘ ବରଷଙ୍ଗ, ରଇତ ଚଷର ।’ ସେଇଦିକୁ ମନରେ ପ୍ରବକ ଆସୁଥିଲା କେମିତି ଥରେ କଟକ ନଗରକୁ ଦେଖନ୍ତି । ସେଠି ଫୁଲୁଥିବା ମେଆ ମେଆ ଚଗର ଫୁଲ ତୋନନ୍ତି । ପୁଣି ଦେଖନ୍ତି ଛୁଗୋଳ ପୁଷ୍ଟାରେ ଲିଖିତ ତୁର ନଦୀ ବେଶିତ କଟକ ସହରର ଠାଣିକୁ; ତା’ର ସୌଧମାଳିନୀ ହୁପକୁ । ରେତେକୁ ସାହେବଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଷ୍ୟାଟ ରଷତ ରହାର ଗେରୁଆ ରଙ୍ଗର କଲେଜର ମନୋହର କୋଠା ଓ ତାର କାମସରେ ପଡ଼ିବର ଓ ରହିବାର ଉଦାମ ଆକର୍ଷଣ ମନରେ ଯେ ବସା ବାନ୍ଧୁ ନଥିଲା, ତାହା ହୁହେଁ । ବସୁଂଠ କଟକ ଥିଲା ବାଲ୍ୟକାଳର ଉପିତ ଅନକାୟରୀ ଏବଂ ତାହୁଣ୍ୟର ବହିତ ନୈମେଷାରଣ୍ୟ । ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା (ଆଜିର ସେକେଣ୍ଟାରୀ ବୋର୍ଡ ପରୀକ୍ଷା) ଦେଲାପରେ ଗାଁରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତାର ସମ୍ବଲପୁରରେ କମର୍ ପଦ୍ମଥିଲେ । ସେ ମାଟ୍ରିକ ପାଶ କଲାପରେ ବର୍ଷେ ଜାଳିକା ପ୍ରସାଦ ମି.ଇ. ଶୁଳରେ ଶିକ୍ଷବତା କରି ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ସଂତ୍ୟ କରିଥିଲେ, ତାକୁ ପାଥେଯ ପୂର୍ବକ କଲେଜ ପଡ଼ିବାକୁ ଯାଇଥାଟି । ସେ ଥିଲେ ରାଗାଧର ମେହେର କଲେଜ, ସମ୍ବଲପୁରର କଲେଜ ଛାତ୍ର । ମୋ ବାପା ଓ ବନମାଳୀ ପିତରା ଦିନେ କଥାବାର୍ତ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଶରତ୍ତା ପାୟ ତ କରିଯିବ, କିନ୍ତୁ ତାକୁ ବି କୁହାଯାଉ ସେ ବର୍ଷେ ତୁରବର୍ଷ ତାକିରି କରିଯାଉ, ତା’ପରେ କଟକରେ ଯାଇ ପଡ଼ିବ । ଏକଥା ବୋଉ ଶୁଣିଥିଲା-ସେ ମୋତେ ତାକି କହିଲା- ‘ତୋ ବାପାଙ୍କ ଭାଲୁ ତୁ ତୁରବର୍ଷ ଅଟକି ଯା । ତାକିରିବାକିରି କର । ତା’ପରେ କଟକରେ ଯାଇ ପଡ଼ିବୁ ।’ ବୋଉର କଥାଶୁଣି ରାଗରେ ସେହିନ ମୁଁ ଜନି ଉଠିଥିଲି ।

ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ପଛ ବାହାରି ନଥାଏ । ବାପା ମୋତେ ସାଂଗରେ ଧରି ମୂଳିଆ ଓ ବଗାଳ (କୋଠିଆ) ମାନେ କଢାଣ (ବର୍ଷା ପରେ ପ୍ରଥମ ମାଟ୍ରିକ୍ଷା) କରୁଥିବା ଶେଷେଦିକୁ ନେଇଯାଆଟି । କେମିତି ଜମି ଚଷା ଚାଲିଛି । ତା’ପରେ ସେ ଜମିକୁ ଦିତାଯବାର ଚଷିବାକୁ ବାହିଁକି ଦୋଅଡ଼ କୁହାଯାଏ, ତାହାବି ତୁଖୋଲ ବସନ୍ତ । ଏସକୁ କଥା ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ କିଛି ପଶୁ ନଥିଲା । ମୁଁ ରାତୁଥାଏ କିପରି ପରୀକ୍ଷା ଫନ ରଳ ହୁଅଟା ଓ ମୁଁ ରେତେକୁ କଲେଜରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ମେ ଶେଷରାଗରେ ପରୀକ୍ଷା ଫନ ବାହାରିଲା । ଦିତାଯ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଖ କରିଛି । ଅଛ କେଇଟି ନମର ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମିଳିନାହିଁ । ମନଟା ଭାଗିରଳା ।

ମୁଁ ତ ଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷା ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଥମ ବା ଦିତୀୟ ପ୍ଲାନ ରଖି ବ୍ରମାଗତ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇ ଆସୁଥିଲି, ଏମିତି ବିପ୍ରୟୟତ ହେତୁ ବା କ'ଣ, ତା'ର କୁଳକିନାରା ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ଦିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପୃତୁଥିବାବେଳର ସାହିତ୍ୟ ବହିର ପଦ୍ୟଟିଏ ହଠାତ୍ ମନେପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା- “ବଡ଼ ହେଲେ ମୁଁ କୃଷ୍ଣ କେବି / ଲଜ୍ଜାକ ଧରି ମୁଁ ଚାଷ କରିବି ।” ଏଯା ହିଁ ମୋତେ କରିବାକୁ ହେବ ଜାବି ଉଦାସ ଲାଗିଲା ।

ମୂଳିଆ ବରାନଙ୍କ ସହ ହଜ ଲଜ୍ଜାକ ଧରି ଚାଷ କରିବାର ମାନସିକତା ବି ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କିଆରିର ଜଣେ ମୂଳିଆଙ୍କ ସଂଘେ ହଜଟିଏ ଧରି ଚଷିଲାବେଳେ ବଡ଼ କୁଟ ହୋଇପଦୁଥିଲି । ହାତ ଓ ଆଗରୁ ଲାଗନ ମୁଠି ଭଲ କରି ଧରି ନଥିଲା । କେବେ ବଦବା ସରକରେ ମୁଠି ଧରି ହୁଣ୍ଣ ମୂଳିଆ ସଂଘେ ତୁର ତାରି ଓର ହଜ ଧରି ଚାଷ କରିବାର ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା । ତେବେ ସକାଳୁ ବାସିଆମବେଳ (ସକାଳ ଖୁଆ ସମୟ) ଯାଏ ଦୋଆଡ଼ ଜମିରେ ଲାଗନ ମୁଠି ଧରିଲାବେଳକୁ ହାତରେ ବିଶ୍ରି ବସିଗଲା । ତା'ପରେ ଜମିରେ ହୁଣ୍ଣାଳ (ଟେକା) ପିତୁଥିବା (ବଡ଼ବଡ଼ ମାଟି ଡେଳା ଭାର୍ତ୍ତି ଛୋଟ କରୁଥିବା) ବରାନ ହାତରେ ହଜ ଧରିବା କାମ ଦେଇ ଘରକୁ ଚାଲିଆସି ହାଲିଆ ହୋଇ ଶୋଇ ପଦୁଥିଲି । ରାତରେ ବିଜବିନେଇ କହି ଉଠୁଥିଲି- ‘ହାୟରେ ବିଧାତା ଏଇଠି କ'ଣ ମୋ ପାଠପଢ଼ାରେ ଡୋରି ବନ୍ଦାହେଲା ?’ ଏଇଯା କପାଳରେ ଥିଲା ।’ ନାପା ଦିନେ ତୁହେଁ ଲାଗଲାଗ ତୁର ତିନିଦିନ ଶୋଇବା ଅବସ୍ଥାର ବିଳାପ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ଦିନେ ମୋତେ ସକାଳୁ ଡିତି ହଠାତ୍ କହିଲେ- ଶରଦ, ତୁ ପାଠପଡ଼ିବାକୁ କଲେଜମାନଙ୍କୁ ଦରଖାସ୍ତ କର । ବାପାଙ୍କ ଆଦେଶ କେବେ ଅମାନ୍ୟ କରିନାହିଁ ।

ତା'ପରଦିନ ବାପାଙ୍କ ମାମୁୟାଥ ଭାଇ ବନରାମ କାକାଙ୍କ ସାଇକେଲ ପଛରେ ବସି ତମ୍ଭୁଆ ଯାଇ ରେବେକ୍ଟା କଲେଜର ଫର୍ମ ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ ପକାଇଦେଲି । ନିର୍ମୂପିତ ତାରିଖରେ ଫର୍ମପୂରଣ କରି ଆଇ.ଏସ୍‌ସି ଜ୍ଞାନରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଦରଖାସ୍ତ ବି କରିପକାଇଲି । ନାଁ ଲେଖାଇବାକୁ ଡାକରେ ଚିଠି ଆସିଲା । ନଟ, ଶ୍ରୀନିବାସ ଓ ମୁଁ ତିନିକଣ ମିଶି କଟକ ଆସି ଅନ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି କଲେଜ ଛକରେ ଥିବା ଚାଲଛପର ହୋଟେଲଟିରେ ରାତିଟିଏ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଲା । ତା' ପରଦିନ ଦିନ ୧୧ଟା/୧୨ଟାବେଳେ କଲେଜରେ ନାଁ ଲେଖାଇ ହସ୍ତେଲ ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ ପକାଇ ଫାଇବ୍ ଡାଉନ ଟ୍ରେନରେ ଟିକଟ କାଟି ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ ଷେସନଙ୍କୁ ଚାଲିଗଲା । ତା'ପରଦିନ ସକାଳ ରାଧାଶ୍ରୀମା ବସ୍ତୁ ସର୍ବିସରେ କେନ୍ଦ୍ରିତ ଦେଇ କାନିକାପ୍ରସାଦ ଗଲା । ସେଇତ୍ତ ହେଲା ଗାଁକୁ ଗ କିଲୋମିଟର ପଦୟାତ୍ର । ଏଇ ଦିନକର ରହଣିରେ କଟକରେ ଇଟା ରଞ୍ଜର କଲେଜ ପୌଧକୁ ଦେଖି ବିଦ୍ୟା ବିମୁକ୍ତ ହୋଇପଦୁଥିଲି । ରେବେକ୍ଟାର କାମୟ, କନିକା ଲାଇଟ୍ରେରୀ ଓ ରେବେକ୍ଟା ଅନିଯତରେ ଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ରିକା ବିଲୋକ ନେବ୍ରୁରେ ଚାହୁଁଥିଲି ଏବଂ ସାଂଗମାନଙ୍କ ସହ ଟଟାର୍ଟ କିପରି କାମ ସାରି ତ୍ରେତା

ଧରି ଗାଁକୁ ଫେରିବୁ, ତାର ଯୋଜନା ବି ଚାଲିଥିଲା । ଏଣୁ କଟକରେ ପ୍ରଥମ ପଦାର୍ପଣ ଥିଲା ଘଣାବିହାନ । ତେବେ ତୁଳଟି ନଈର କୋଳରେ ପରିପାଳିତ କଟକ, ମୋ ଆଖିରେ ମାୟାର ଅଞ୍ଜନ ବୋନି ଦେଇଥିଲା । ତା'ର ଛଟକ ଯେ ଦିନେ ମୋଟେ ଅଟକ କରି ଉଣ୍ଡିବ, ତାହା କନିପାରି ନଥିଲି ।

କୁଳାଇମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ କଲେଜ ଖୋଲିଲା ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁଟି ପରେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ବିଶ୍ଵାସ ପତ୍ର ଓ ବାଙ୍ଗଚିମାନ ଧରି ବଜଦ ଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ଚମ୍ପୁଆ ଆସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ରଣ୍ଟାରୁ ଆମ ଗାଁ ଦେଇ ଲାଗି ସତ୍ତକଟିଏ ଚମ୍ପୁଆର ସାତ କୁଳଣିଆୟାଏ ଲମ୍ବିଥିଲା । ବାଟରେ ଅରତେଇ ନଈ । ଦିନେ ତୁଳଦିନ ଆଗରୁ ତାର ଉପରମୁଣ୍ଡରେ ହୃଦୟ ବର୍ଷା ହୋଇଥିବାରୁ ନଈ ବଢ଼ିଆଏ ଏବଂ ଶୁଣୁଣା ଘାଟରେ ଡାଙ୍ଗାପଡ଼ିଥିଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ ବଜଦଗାଡ଼ିରୁ ଓଲ୍ଲାଇପଡ଼ିବୁ, କିନ୍ତୁ ଯିବୁ କେମିତି ? ତେଣେ ଯେ କଲେଜ ଖୋଲିଗଲାଣି । ବାଗା ସଂଗେ ସଂଗେ ଆମ ଗାଁ ପାଖ ଭୂମିଜ ସାଇରୁ ତିନୋଟି ରାହୁଆ ମୂଳିଆ ଯୋଗାଡ଼ କରି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡାଙ୍ଗାରେ ନଦୀ ପାର କରାଇ ଚମ୍ପୁଆ ପଠାଇଦେଲେ ଓ ନିଜେ ବି ଡ.ସିଲେ । ଯାହାହେଉ ଦିନ ଗୋଟାଏ ବେଳେ ଚାଇଁବସାରୁ ଯାଜ୍ୟୁର ରୋଡ଼ ଯାଉଥିବା ନୟଟିଏ ପାଇ ବାପାକଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଯାଜ୍ୟୁର ରୋଡ଼ ଆସିବୁ । ରାତିରେ ତ୍ରେନ୍ ଏରି ସକାଳୁ ସକାଳୁ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ତା'ପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ହାତଶା ଚିକାରେ ଜିନିଷଣ ଓ ଲାଦି ଆମେ ତିନିହେଁ ଚାଲିଗାଲି ରେତେବ୍ବା କଲେଜ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମୁଁ ତୁଳଦିନ 'ସମାନଙ୍କ ସଂଗେ ରହିଲି । ପରେ ଶରଦିଆ ସାଇରେ ରହୁନାଥ ସାହୁଙ୍କ ଘରେ ମୋର ଦ୍ୱାରମିକ ବିଦ୍ୟାନୟର ହେଡ଼ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପୁଅ ଯଦୁମଣିଙ୍କ ସହ ସାଂଘ ହୋଇ ଉଡ଼ାରେ ରହିଲୁ । ରହୁବାବୁ ଥିଲେ ରେତେବ୍ବା କଲେଜର ଭୂଗୋଳ ବିଭାଗର ଲାବୋରେଟୋରୀ ଆସିଥାଏ । ଆମେ ତୁହେଁ ହୋଟେଲରେ ଖାଇଁ, କଲେଜ ଯାଉ । ଯଦୁମଣି ଆଇ.ଏ. ପଦ୍ମଧାନ, କିନ୍ତୁ ଆଇ.ଏସ୍ ସି. କ୍ଲାସରେ ଭଲ କରିବାକୁ ହେଲେ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ତ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ, ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ରଣିତକୁ ପଡ଼ିବା ସହ ଭୂଗୋଳକୁ ଅଧିକ ବିଷୟ ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ଏଥପ୍ରତି ଯଥାଯଥ ଧ୍ୟନ ଦେଇପାରିଲି ନାହିଁ । ବାପା ମୋ ଖର୍ଚ ପାଇଁ ବହୁ ସମୟରେ ଆବଶ୍ୟକ ପଇସା ପତ୍ର ପଠାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲେ ନାହିଁ । ଭାଇ ବି.କମ୍ ପଦ୍ମଥାତି । ତାଙ୍କ ପଢାପ୍ରତି ବାପା ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଏଣୁ ଭାବିଲି କଟକରେ ସୁବିଧା ପାଇଲେ ଷ୍ଟୋର ଷ୍ଟୋର ପିଲାକୁ ଶୁୟସନ କରି କିଛି ପଇସା ରୋଜଗାର କରି କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଳାଇନେବି; କିନ୍ତୁ ଶୁୟସନ କୁଟିଗା ନାହିଁ । ପିଇ କଲି ପାଠପଢ଼ା ଛାଡ଼ିଦେଇ ଗାଁ ପାଖ କୌଣସି ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା କରି ଭାଇକ ପରି କିଛି ପଇସା ସଞ୍ଚାର କରି ପାଠ

ପଢ଼ିବି । ରାଜକୁ ସିନା ନିର୍ଭୟେ ରେବେନ୍‌ସିରେ ସରବାରୀ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲରେ ବର୍ଷକ ପାଇଁ ଚାକିରି ମିଳିଥିଲା । ମୋତେ ମିଳିଲେବା କାହିଁ । ଆମେ ସମ୍ପଦେ ମିଳି ଯେଉଁ କରଞ୍ଜିଆ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲଟି ବସାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲୁ ସେଇଠି ପୂଜାଲୁଚିରେ ପାଠ ପଡ଼ାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ତା'ପରେ ମୋର ଆରାଧିକାରୀ ପାଠପଦାର ତୋରି ସେଇଠି ବନ୍ଧା ହେଲା । କରଞ୍ଜିଆ ମି.ଇ.ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ସିନା ପଡ଼ାଇଲି, ମୋତେ ବା ଦରମା ଦେବ କିଏ ? ଆମେମାନେ ତ ଚାହାରେବା କରି ସ୍କୁଲ ଯାପନ କରିଥିଲୁ । ତେବେ ଆଶାଥିଲା, ଓଡ଼ିଶା ସରବାର ଉପାର୍କ ଅଞ୍ଚଳର ସ୍କୁଲଟିକୁ ଯଥାଶୀଘ୍ର ସହାୟତା ଯୋଗାଇଦେବେ ଓ ହାତୁ ନେଇଯିବେ ।

ମେ ମାସରେ ରେଜେନ୍ଟ୍ କଲେଜ ବନ୍ଦ ହେଲାବେଳେ ଶ୍ରୀନିବାସ ଓ ନଟବର ତାଙ୍କ ଗାଁ କରଞ୍ଜିଆକୁ ଆସିଥାଏଛି । ମୋ ବାପା ଓ ଶ୍ରୀନିବାସ ଚୌଧୁରାଙ୍କ ବାପା ବାବାଙ୍କ ଚୌଧୁରୀ ବାଇୟବନ୍ଦୁ । ଦୁଇଁ କରଞ୍ଜିଆ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ସତୀର୍ଥ ଥିଲେ । ମୋର ପାଠପଦା ବନ୍ଦକୁ ବାବାଙ୍କ ମରସା ନାପସହ ବଲେ । ବାପା ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅସହାୟତା ପରି କାରଣକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ବାହି ବସିଲେ । ମରସା କହିଲେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ତୋର ଅଭାବ କଥା ତ ମୋତେ କହିନାହିଁ ନଚେତ ତୋ ପିଲାଙ୍କ ପଢ଼ା ପାଇଁ ମୁଁ ଯଦ୍ସମାନ୍ୟ ସହାୟତା କରିଥାଏ । ପିଲାଏ ଚାକିରି କଲେ ତାହା ପରିଶୋଧ କରିଥାଏ ପୁଣି ଜୋର ଦେଇ ସେ କହିଲେ- ତୁ ପିଲାଙ୍କ ପାଠପଦା ବନ୍ଦ କରନା ।

ବାପା ସେ କଥା ଶୁଣି ବୁମିମାରି ବସିଲେ । ତାଙ୍କ ରିଣୋଇ ବନମାଳୀ (ବଡ଼ବାପା ଝିଅ ରତ୍ନୀ ଚମାକ ସାମା) କ ସହ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରି କୁହରେ ପୁଣି ମୋ ନାମ ଲେଖାଇ ସେଇ ରେଜେନ୍ଟ୍ ରେ ପାଠ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଦୃଢ଼ ଶପଥ ନେଲେ । ବନମାଳୀ ପିରସା ମଧ୍ୟ ସେବିତୁ ଆମର ଅଭାବ ଅସୁରିଧାବେଳେ ଟଙ୍କା କରଦି ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିଲେ । ଧାନ ଦର କମିଲେ ବାପା ଧାନ ବିକି ପିରସାଙ୍କ ଧାର ପରିଶୋଧ କରୁଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ବାପା ଆମର ପଡ଼ାଖର୍ତ୍ତ ତୁଳାଇବାକୁ ବଗାଙ୍କ ମୂଳିଆଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଚିନାବାଦାମ, ମୁଗ୍ର, ବିରି ଆଦି ଡାଲି ଜାଣୀୟ ଅର୍ଥକାରୀ ଫର୍ମଲ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ । ରାଗ୍ୟକୁ ସେ ବର୍ଷ କୋଆଡ଼େ ଅନ୍ୟବର୍ଷ ତୁଳନାରେ ତୁଳବୁଣ୍ଟା ଫର୍ମଲ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ମହିନେଟୀ ବି ଆଠ ନିଚର ଯାଏ କ୍ଷୀର ଦେଲା । ତୁଳଣ ଗାର ପାଞ୍ଜିଲିଟର କ୍ଷୀର ଦେଲା । ମୁଁ ପୁଣି ରେଜେନ୍ଟ୍ କଲେଜରେ ଆଇ.ଏ. ଲ୍ଲାସରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି ଓ ପୂର୍ବ ପ୍ଲାଟ୍ରାବାସରେ ରହିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା । ବାବା ଏ ଅବକାଶରେ ଦିନେ କହୁ କହୁ କହିଲେ ବାପା, ଶରତ, ମୁଁ ନ ଏବେ ପୁଣ୍ୟ ବନ୍ଦ ଯାଇଛି । ପୁରାଣରେ ଧେତୁରପା ବସୁନ୍ଧରାକୁ ରାତା ପୁଣ୍ୟ ଦୋହନ କରିବାର କାହାଣୀଟା ସେତେବେଳେ ମୋତେ ଜଣା ନଥିଲା, ଏଣୁ ବାପାଙ୍କ ବଥାର ମମ ମୁଁ ହୁଣ୍ଡି ନଥିଲି । ତେବେ ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଜ୍ୟୋତି ଫୁଟିଥିଲା । ବାପା ନାକା ରକମ ଚାଷ କରି ସେ ବର୍ଷ ଅଧିକ ଉପାର୍ଜନକ୍ଷମ ହୋଇପାରିଥିଲେ ।

୧୯୪୩ ମସିହାରେ ରେଜେକ୍ଟାରେ ଆଇ.୬. କ୍ଲାସରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାଛେଲା । ସେତେବେଳେ ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ବାନାର୍ଜୀ ଅଧ୍ୟେଷ ପଦ ମଣ୍ଡଳ କରୁଥାନ୍ତି । ଆଜିପରି ସେତେବେଳେ କଲେଜ ପରିସର ଏତେ ଗହନ ଚହନ ନଥିଲା । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସର ତଥା ବିଧ୍ୟାରକ ଥାଥାଟି ପ୍ରଫେସର ବିଧୁରୂପଣ ଦାସ । ଛାତ୍ରବାସରେ ନିଯମ ବଡ଼ କଢ଼ାକଢ଼ି ଥିଲା । ସଂଧ୍ୟା ଛାତ୍ରବେଳକୁ ହଷେଲରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫେରିବାକୁ ପଦ୍ଧତିରେ । ତା'ପରେ ବାହାରକୁ ରାଜେ ଗେର ପାସ ବହିରେ ଦସ୍ତଖତ କରି ବାହାରକୁ ଯିବା ଓ ଆସିବାର ସମୟ ଲେଖିବାକୁ ପଦ୍ଧତିରେ । ମଣ୍ଡିରେ ମଣ୍ଡିରେ ତଥା ବିଧ୍ୟାରକ ବା ସହକାରୀ ତଥା ବିଧ୍ୟାରକ ଅଚାଳକ ଆସି ପରିଦର୍ଶନ କରିଯାଉଥିଲେ । ଫଳରେ ରାତ୍ର ସାଢ଼େ ନଅଟାରେ ରୋଜନ ଘଣ୍ଠା (Dining Bell) ବାଜିବା ଯାଏ ସମସ୍ତେ ଚେତ୍ରକୁ ପାଖରେ ପଡ଼ାରେ ବସୁଥିଲେ । ଦଶଟା ସାଢ଼େ ଦଶଟା ସୁଦ୍ଧା ରାତ୍ରଭୋଜନ ସରୁଥିଲା । ସକାଳେ ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ରବେଳକୁ ଆମେ ସବୁ ବିଷ୍ଣୁଶା ଛାଡ଼ି ପଡ଼ାଯଣ୍ଠା (Study Bell) ବାଜିବା ମାତ୍ରେ ସକାଳ ସାଢ଼େ ଛାଅ ସୁଦ୍ଧା ପଡ଼ାରେ ବସୁଥିଲୁ । ଶନିବାରକୁ ଶନିବାର କେଉଁଦିନ ଉର୍ବର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ତ କେଉଁଦିନ କବିତା ପାଠ, ବେଳେଦିନ ଗଞ୍ଜାଦି ପାଠ କରାଯାଉଥିଲା । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସରେ ହିଁ ‘ଖାଲ ମ୍ୟାରାଜିକ’ ବାହାରୁଥିଲା ।

ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସରେ ୧୯୪୩ ରୁ ୧୯୪୭ ସାଲଯାଏ ରହିଥିଲା । ଏଇ ଛାତ୍ରବାସରେ ରହିଲା ସମୟରେ ମୋ ମନରେ ସାହିତ୍ୟସେବା ହେବାର ଝୁଲ୍କ ଆସିଲା । ଏ ଛାତ୍ରବାସରେ ଅତାରରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରଥମୟଶା ସାରସ୍ଵତ ସେବୀଙ୍କ କଥା ମନଗହନରେ ଉଚି ମାରୁଥିଲା । ଏଇ ଛାତ୍ରବାସରେ ପ୍ରଥମୟଶା ଔପନ୍ୟାସିକ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି ରହିଥିଲେ । ବିଷ୍ଣ୍ୟାତ ସାହିତ୍ୟିକ କାଳିମାତରଣ ଥିଲେ ହଷେଲ ମୁଖ୍ୟ ପତ୍ର ‘ଜାଗରଣ’ ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସଂପାଦକ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏ ପତ୍ରକାର ସଂପାଦନା ଦାୟିତ୍ବ ନେଇଥିଲେ ବସନ୍ତ କୁମାର ଶତପଥୀ, ଶ୍ରୁଦ୍ଧାକର ସୂପକାର, ବିଦ୍ୟାଧର ମିଶ୍ର, ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାଶ, ବିଦ୍ୟାଧର ମହାନହିଆ, ଜେନାମଣି ନରେନ୍ଦ୍ର କୁମାର, ରମାକାନ୍ତ ରଥ, ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ଓ ଯୋଗେଶ ଚତୁର ପଟିଙ୍କ ପରି ଜବିଷ୍ୟତର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତା ଓ ସାରସ୍ଵତ ପୁରୁଷ । ଏଣୁ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ସାରସ୍ଵତ ସେବୀ ଓ କାବ୍ୟପୁରୁଷଙ୍କ ପୀଠକୁମି । ଏ ଛାତ୍ରବାସରେ ରହଣି ମୋ ପରି ତୁଣ୍ଡଳ ସାହିତ୍ୟପଥର ପଥୁକି ହେବାକୁ କମ ଉପାହ ଯୋଗାଇ ନଥିଲା ।

ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନ ତଥା ଛାତ୍ରକୁଳଙ୍କ ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମା ଆହୋନର ପ୍ରକାର ଗରୀର ଓ ଗମୀର ହୋଇଥିଲା । ମୋ ଜକ୍କପୀୟ କେନ୍ଦ୍ରର ହୋଇଥିବାରୁ ସିଂହରୂପ, ପଦେଇକଳା ଓ ଶରସ୍ଵତୀ ପରି ଓଡ଼ିଆରାସୀ ଲୋକଙ୍କ ଦୁଃଖଦୁର୍ଦଶାକୁ ଦେଖିଛି, ମୋର ଆମୀୟସ୍ଵଜନ ବି ସିଂହରୂପ ଅଞ୍ଚଳର । ସେମାନେ କିପରି

ସେ ସମୟର ହିମାରାଷ୍ଟୀ ବିହାରୀଙ୍କ ଅପଶାସନ ଓ ଗୁଣାରାଜରେ ହତଥ୍ବ ହେଉଥିଲେ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିଲେ । ବସୁତଃ ମୋ ପରି ଉପାଚ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀଙ୍କ ବିଲ୍ଲିନାଅଳ ଲୋକଙ୍କ ଦୁଃଖକୁ ଆଖିରେ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଏ ବିଲ୍ଲିନାଅଳର ଅବହେଳିତ ଓଡ଼ିଆମାନେ କିପରି ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶି ଆପଣାର ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଅଂଶୀଦାର ହୁଅଛେ, ତାହାର୍ହ ଥିଲା ଆମମାନଙ୍କର ଧ୍ୟେୟ । ଏହି ସୀମା ଆହୋଜନ କିପରି ଫଳପ୍ରଦୂ ହୁଅନ୍ତା, ଓଡ଼ିଆଏ ତାଙ୍କର ନାୟ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇବେ ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଯୁବପିତ୍ର ବିଶେଷତଃ ଛାତ୍ରକୁଳ ତାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିର ପଶାଖେକ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସଂପ୍ରାମୀ ଜାହାଣିର ଅଭାବ ହେତୁ ସୀମା ଆହୋଜନରୁ ଓଡ଼ିଶା ତାର ଯଥାୟଥ ପ୍ରାପ୍ୟ ପାଇଲା ନାହିଁ । ରାଜେତ୍ର ପ୍ରସାର ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସିନ୍ଧୁକ ପରି ରାଜନେତାଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରଗାଷରେ ଷତେଇକଙ୍ଗା, ଖରସୁଆଁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବିହାରର ଶାସନାଧାନ ହୋଇ ରହିଲା । ଗୋପବଂଧୁ ଓ ଗୋଦାବରାଶଙ୍କ ପରି ଜନନୀୟବଳ ସ୍ଵପର ଓଡ଼ିଆରାଷ୍ଟୀ ଅଞ୍ଚଳ ଏକତ୍ର ହେବାର ଅଗୀପ୍ରସା ପରାହତ ହେଲା । ଫଜଳ ଅଳୀ, ଦୃଦ୍ୟନାଥ କୁଞ୍ଚୁର, କେ.୬ମ. ପାନିକର, ପ୍ରମୁଖ ସୀମା ନିର୍ବାରଣ କମିଟିର ତେଯାରମ୍ୟାନ୍ତି, ସଦସ୍ୟ ଥିବା ସର୍ବେ ଓଡ଼ିଶା ତା'ର ହକ ଦାବି ହାସନ କରିପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଏ ସମୟରେ ୧୯୪୪ ମସିହାରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ ଏକ ତୁର୍ବିପାକ ଦେଖାଦେଲା । ମହାନଦୀରେ ପ୍ରବଳ ବନ୍ୟା ଫଳରେ ଦଳେଇ ଯାଇ ଗାଁର ଗାଁରିଲା । ମହାନଦୀର ନଈକୁଳିଆ ବିଶେଷତଃ ତଳ ଅଞ୍ଚଳର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆର୍ଥିନୀଟିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଗାଁରିଗଲା । ରେରେହା କଲେଜରୁ ବନ୍ୟାପୀଡ଼ିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେବା କରିବା ନିମିତ୍ତ ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । ବନ୍ୟା ଦୁର୍ବିପାକ ଗୋରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଦୁର୍ବିଶା ବନ୍ୟାପରେ ଅଧିକ ଦୁଃସହ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ଯେଉଁ ସହାୟତା ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଯାଉଥିଲା । ତାହା ବହୁସମୟରେ ବନ୍ୟାପ୍ରତି ଲୋକେ ନ ପାଇ ତଥାକଥିତ କୁଳି ନେତାଏ ମାରି ନେଉଥିଲେ । ଏହା ଦେଖିଲାବେଳେ ଓ ଶୁଣିଲାବେଳେ ମନ ବିଦ୍ୟୋହା ହୋଇଥିଲୁଥିଲା । କଲେଜର ସେହାସେବୀଏ ବହୁ ସମୟରେ ଏହାକୁ କରୁପକ୍ଷଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟିକୁ ଆଣିବାକୁ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରୁନଥିଲେ । ସେହିଦିତୁ ମୋର ପ୍ରତାତି ଆସିଥିଲା ଯେ ଯୁବପ୍ରାଣ ହେଁ ଅଧିକ ପ୍ରକଟି, ଅଧିକ ଉଦାର ଓ ଅଧିକ କ୍ରିୟାଶୀଳ । ସେହିଦିତୁ ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଛି ଯେ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ଚାହିଁଲେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ପ୍ରଗତି ଅଧିକ କ୍ଷିପ୍ର ହୋଇପାରିବ । ତେବେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକାରୀ ମାନସର ସୁନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନିମିତ୍ତ ତୁଳା ଆଦର୍ଶ ଲୋଡ଼ା । ଉରାକ ବନ୍ୟାର ମୁକାବିଲା କଲାପରି ଉଦାର ବ୍ୟକ୍ତିପରା ଦାରା ବିଶ୍ୱାସ ଛାତ୍ରମାଜକୁ ଆୟର କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଆଗିମୁଖ୍ୟର ନମୁନା ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି ଖଦତ୍ତ ପୋଷାକ ପରିହିତ ଉଂରାଜୀ ଅଧାପକ ସର୍ବେଶ୍ଵର ଦାଶଙ୍କ ତୁଳା ମନୀଷାରେ । ନଦୀର ଉରାକ

ବନ୍ୟାବେଳେ ହେଉ ବା ଧର୍ମଘଟର ଆହୁନ ଦେଇ ଛାତ୍ରସମାଜ ପ୍ରମର ହେଉଥିବା ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଅଧାପକ ଦାଶକ ଉପର୍ଯ୍ୟତିରେ ବିଶ୍ୱାସ ଛାତ୍ରକୁଳ ଦିଶାହରା ହେଉ ନଥିଲେ । ବସ୍ତୁଚଂ ସେହିଦିକୁ ଶ୍ରୀ ଦାଶକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ମୋତେ ଆକୃଷ କରିଆସିଛି ।

ରେଣେରୁରେ ଜଣ୍ମରମିତ୍ତିଏତ୍ ଓ ସାତକ କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଳାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଵକୀୟତା ରଖି ବାରିହୋଇ ପଡ଼ୁଥିବା ଅଧାପକ ଓ ଅଧାପିକାମାନଙ୍କର ଛାତ୍ର ହେବାର ସ୍ଵୀଯୋର ପାଇଥିଲି । ଶଂସିତ କାଳରେ ଜାଗରାତ୍ରୀ ବିଭାଗରେ ପ୍ରଫେସର ବିଧୂରୂପଣ ଦାସ, ଏ.ପି. ଓଡ଼ିରାଜ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ପତି, ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାଶ, ଟ୍ରିନୋଚନ ମିଶ୍ର, ସି.ବି.ଏବ୍. ଦାସ, ପ୍ରଭାତ ନଳିନୀ ଦାସ ପ୍ରମୁଖ ଅଧାପକ ଥିଲେ । ପରେ ଯତୀତ୍ର ମୋହନ ମହାତ୍ମ ଓ ଦେବପ୍ରସାଦ ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ପରି କେତେଜଣ ଯୁବ ଅଧାପକ ଏ ବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ତେବେ ତଳ କ୍ଲାସମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବାଣ ଅଧାପକମାନେ ହିଁ ଅଧିକ କ୍ଲାସ ନେଉଥିଲେ । ତକ୍ତର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଅର୍ଥନୀଟି ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର । ଏ ବିଭାଗରେ ତକ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ତକ୍ତର ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ତକ୍ତର ବିଦ୍ୟାଧର ମିଶ୍ର, ତକ୍ତର କ୍ଷେତ୍ରମୋହନ ପଞ୍ଜନାୟକ ଏବଂ ଧରଣୀଧର ଜେନା ପ୍ରମୁଖ ଅଧାପକ ଥିଲେ । ଆମର ଆଇ.ଏ. କ୍ଲାସରେ ଅର୍ଥନୀଟି ପଢାଇଥିଲେ ତଃ ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର । ସେ ଅର୍ଥନୀଟିର ଜୀବିତରୁ ସହଜ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ଭାଷାରେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ବୁଝାଇ ଦେଉଥିଲେ । ତାହା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମନରେ ଲାଭି ରହୁଥିଲା । ଅର୍ଥନୀଟି ପରି ନାରୟ ପାଠକୁ ଯେ ଏପରି ସରସ ଓ ସୁନ୍ଦର କରାଯାଇପାରେ, ତା'ର ଏକକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଥିଲେ ତକ୍ତର ମିଶ୍ର । ସେ ସମୟରେ ନଗରବିଜ୍ଞାନ ଥିଲା ଅର୍ଥନୀଟିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବିଷୟ । ଆମକୁ ଏ ବିଷୟରେ ତକ୍ତର ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାକର୍ତ୍ତ୍ଵୀ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁର ହୃଦୟରୀହାୟୀ ଉପଯାପନରେ ଆମେ ମହମୁଷ ହୋଇଯାଉଥିଲୁ ।

ମୋର ଆଇ.ଏ. କ୍ଲାସର ଗଣିତ ଅଧାପକ ଥିଲେ ତକ୍ତର ଘନଶ୍ୟାମ ସାମନ୍ ଓ ଅଧାପକ ଶକ୍ତର୍ତ୍ତା ମହାପାତ୍ର । ତକ୍ତର ସାମନ୍ ଗାଣିତିକ ଅବବୋଧ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଚଳ ଉପଯାପନ ହେତୁ ଆମେ ଟ୍ରିକୋଣମିତି ଓ ଅବକଳନ (କାଳକୁଳସ୍) କୁ ସହଜେରେ ଆୟର କରିପାରୁଥିଲୁ । ଅଧ୍ୟାପକ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପାଠ୍ୟଦାନ ରାତି ଥିଲା କ୍ଷିପ୍ର । ସେ ଚଚାଚଟ ବୀଜଗଣିତ କିମ୍ବା ଜ୍ୟାମିତି ସ୍ମର ସବୁ କ୍ଲାସବୋର୍ଡରେ ଲେଖି ବୁଝାଇଥିଲେ, ଛାତ୍ରଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଅମନ୍ୟୋଗୀ ହେଲେ ତାର ବୁନ୍ଦିନାରା ପାର ନଥିଲା ।

ଆମର ଓଡ଼ିଆ କ୍ଲାସ ନେଉଥିଲେ ଅଧାପକ ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା, ଅଧାପକ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ ଅଧାପିକା ଆଶାଲତା ବେହେରା । ଅଧାପକ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପାଠକ ବିଶେଷତଃ କାବ୍ୟବଦିତା ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ବାରଦେବୀ ସ୍ଵର୍ଗ ମୂରିମଣୀ ହୋଇ ସାରକ କଷରେ ବିଜେ କଳାପରି ମନେହେଉଥିଲା । ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ଅଧାପକ ଜୟକୃଷ ମିଶ୍ର

ମଧ୍ୟ ଆମର କ୍ଲାସ୍ ନେବାକୁ ଆସି ଆମମାନକୁ କାବ୍ୟମନସ୍ କରିଦେଉଥିରେ । ଗୋପାଳ ମିଶ୍ରଙ୍କ “ଫରୁଣ ମାସରେ କୋଇଳି କୁହୁ / କହ ହୃଆବୋହୁ ଭଉଣୀ ତୋହର ଅଛିକି ଆଉ” ପରି ରୋମାଣ୍ଡିକ କବିତା ଛାତ୍ରମହିଳରେ ଚର୍ଚାର ବିଷୟ ବନି ଯାଉଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପିକା ବେହେରାଙ୍କ ମାତ୍ରସୁଲର ଠାଣି ଛାତ୍ରହାତ୍ରୀଙ୍କ ସେହାତୁର କରୁଥିଲା ।

ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ଆଇ.ଏ. ପଠନ ସମୟରେ ଅଳକ୍ଷିତରେ ଉପଗୋତ୍ର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ବିଦ୍ୱବ୍ରା ଓ ପଠନସ୍ଥିତା ମୋ ପରି ଛାତ୍ରହାତ୍ରୀଙ୍କର ପାଥେଯ ବନି ଯାଉଥିଲା । ବେହୁଣେର ପରି ଜ୍ଞାନ ଘେରା ଏବଂ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତର୍ଗୁସର ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରକଟିତିଏ ଆସି କଟକ ନଗରର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ଓ ଚାହାଣି ଛକକରେ ବେହୁଣେକ ଆକୃଷ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ମୋର ପଠନସ୍ଥିତାକୁ ଏବୁ ଦ୍ୱିତୀୟ କରିଦେଉଥିଲା ।

ଆମେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ କନିକା ଲାଇବ୍ରେରୀର ଦକ୍ଷିଣୟ କୂତନ ଗ୍ରହାର ସୌଧିତି ନିର୍ମିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ଯେଉଁ ସୌଧିତିରେ ତଥ୍ୟରିକ ପୁସ୍ତକ ଓ ପତ୍ରପତ୍ରିକା (Reference and journal) ମାନ ରହିଛି, ତାହା ହେଉଛି ମୂଳ କନିକା ପୁସ୍ତକାଗାର । ଏହି ପୁସ୍ତକାଗାରଟି କନିକା ମହାରାଜା ରାଜେନ୍ଦ୍ର ନାରାୟଣ ଉତ୍ସବରେ ଆବୁଜୁଳ୍ୟରେ ୧୯୭୭ରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

ତେବେ ଏଠାରେ ଦ୍ୱାରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ରେଭେହୁ ମହାବିଦ୍ୟାଜୟ ହୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ଆଧୁନିକ ଜୀବନଧାରା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାର ପ୍ରାଣକେନ୍ତ୍ର । ଓଡ଼ିଶାରେ ନବଚେତନାର ପରିପ୍ରକାଶରେ ରେଭେହୁର ଅବଦାନକୁ ଅସ୍ଵାକାର କରାଯାଇ ନପାରେ । ଭଜବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦିତୀୟାର୍ଦ୍ଦରେ ୧୮୭୮ ମସିହାରେ ଏହା କଟକ କଲେଜ ନାମବହୀ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏଥରେ ଏଫ୍.ଏ. (ଇଣ୍ଟର୍ ମିଟିଏର୍ କ୍ଲାସ୍) ହୁଁ ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଏଫ୍.ଏ. କ୍ଲାସ୍ରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟସୂଦନ ରାଓ, ପ୍ରୟାତୀମୋହନ ଆଚାର୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ପରି ସାରବସ୍ତ ସେବୀଏ । ୧୮୭୭ରେ ଏହା ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ହେଲା । ଟି.ଇ. ରେଭେହୁଙ୍କ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷା ଓ ସାରବସ୍ତ ବଳୟକୁ ରହିବନ୍ତ କଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ୧୯୭୭ ରେ ସଂପ୍ରତି ପରିଜନିତ ରେଭେହୁ କଲେଜର ସୌଧ ଓ ପରିସର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଏହାର ଭିତ୍ରପୁସ୍ତକ ପଡ଼ିଥିଲା ୧୯୧୯ରେ । ଏ ଛାନଟିକୁ ଅଣାଟରେ ଜରେଇ ଶାସକେ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପଡ଼ିଆ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଏହାର ନାମ ଥିଲା ଚକରଚାନ ମଇଦାନ ବା ଚକରଚାନ ପଡ଼ିଆ । ଏଠି ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଉକ୍ତର ଅଶ୍ଵକୁ ତାଳିମ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ସେଇ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପଡ଼ିଆ ହୋଇଗଲା ଉଦାମ ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ବିକାଶମୁଖୀ ଓ ଶୁଣ୍ଣକିତ କରିବାର ଶିକ୍ଷାମହିର ରେଭେହୁ କଲେଜ ଓ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଓଡ଼ିଶା ଚେତନାର ପୁଣ୍ୟତା । ସତ୍ୟବାଦୀ ଚେତନାର

ପ୍ରାଣପୁରୁଷ ଗୋପବଂଧୁ ଦାସ, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ, ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ଓ ଆଚାର୍ୟ ହରିହର ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସତ୍ରଜ ଗୋପୀର ବାଲିମୀଚରଣ ପାଣିପ୍ରାସୀ, ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟନାଥ ପତ୍ରନାୟକ, ଅନୁଦାଶକର ରାୟ, ଶରତ୍କତ୍ତ୍ଵ ମୁଖ୍ୟାର୍ଜୀ ଓ ହରିହର ମହାପାତ୍ର ଆଦି ପ୍ରଥମେଣା କବି ଲେଖକେ ଏହି ଶିକ୍ଷାନିକେତନରୁ ସେମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ସ୍ଵର୍ଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମାୟାଧର ମାନସିଂହ, ଗୋପୀନାଥ ମହାତ୍ମି, କାନ୍ତୁଚରଣ ମହାତ୍ମି, ବିଶ୍ୱାରୀ ଚରଣ ଦାସ, ଅଞ୍ଚଳମୋହନ ପତ୍ରନାୟକ, ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ ଆଦି କବି ଓ ବାନ୍ଧାବାରଙ୍କୁ ବି ଏହି ରେଭେନ୍ତା କଲେଜ ହିଁ ସାରସ୍ଵତ ସାଧନ ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ପ୍ରେରଣା କୁମି ହୋଇପାରିଥିଲା । ବସ୍ତୁଚଂ ରେଭେନ୍ତା ହିଁ ହେଉଛି ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଯୁଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ । ଏଇଠି ଆର୍ଦ୍ଦବଳୀର ମହାତ୍ମି, ରିରିଜାଶ୍ଵର ରାୟ, କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ତ୍ରିପାଠୀ, ପ୍ରତ୍ୟାଦ ପ୍ରଧାନ, ନଟବର ସାମତରାୟକ ପରି ବିହାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଳ୍ପ୍ୟଦୟ, ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ରେଭେନ୍ତା କଲେଜର କୁମିକା ସତତ ସ୍ଵରଣୀୟ; ଏଥରେ ମତାତର ନାହିଁ ।

ରେଭେନ୍ତାରେ ବି.୧. ଓ ଏମ.୧. ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଆର୍ଥିକ ଅନନ୍ତନ ଏକ ପ୍ରକାର ଦୂର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ପୂର୍ବଚନ ଗଢ଼ାତର କେତେକ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ବୁଝି ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥାନୁସାରେ ମୋତେ ବି ବାର୍ଷିକ ଅନୁଦାନ ମିଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହା ମୋର ପଡ଼ାଖର୍ତ୍ତ ହୁଲାଇବାରେ ସହାୟତା କରିଥିଲା । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସରେ ଆମର ମାସିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହାରାହାରି ପଢ଼ାଇବା ପଦ୍ଧତିରୁ ଦୋସା କିମ୍ବା ଲାଗି ଆଣି ଖାରିଥିଲୁ । ବେଳେବେଳେ ଗାଁରୁ ଆଣିଥିବା ଦୁଡ଼ା ସହ କଦମ୍ବ ଚକଟି ସବାଜ ଖିଆ ଚକେଇ ନେଉଥିଲୁ । ଏଣିକି ‘ଅନୁଚିତ’ ଚମକ୍ରାରାଃ, ବାତରେ କବିତା କୁଟଃ’ କହି ପଡ଼ାକୁ ଏହେଇ ଦେବା କିମ୍ବା ନିଜକୁ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରିବାର ବାହାନା ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ପାଠପଡ଼ା ବେଳୁବେଳ ସବାର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଭଲ ନ ପଡ଼ିଲେ କିପରି ଗାଁରେ ମୁହଁ ଦେଖାଇବି ବୋଲି କୁଣି ହେବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସ ଥିଲା ଅଗ୍ରଗାମୀ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଆବାସ ସ୍ଥଳ । ସେତେବେଳେ ଏଇଠି ଅନ୍ତେବାସୀ ଥିଲେ ନିହାର ରଜନ ହୋତା, ଯୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟି, ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, କୌଣ୍ଡରୀ ହେମକାନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ରବିଷ୍ୟତର ପ୍ରଶାସକ, ପ୍ରକ୍ଷ୍ୟାତ ବୈଜ୍ଞାନିକ, କବି ଓ ବାନ୍ଧାବାର । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସକୁ ଲାଗି ମାତ୍ର ନମର ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ଏମ.୧. ଇଂରାଜୀ କ୍ଲାସର ଛାତ୍ର ଭାବେ ରହି କବି ରମାକାନ୍ତ ରଥ ଓଡ଼ିଆ ବାବ୍ୟଷେତ୍ରରେ କୃତନ ସମାବନା ସ୍ଵଜନର

ଦିଗନ୍ତକୁ ଜୋଡ଼ି ବସୁଥିଲେ । ଲକ୍ଷିତେହୁ ମାନସିଂହ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟକୁରେ ପୂର୍ବଜ୍ଞାତ୍ରାବାସର ଅନ୍ୟତମ ଅନ୍ତେବାସୀ ଥିଲେ । ଫଳରେ ଏହି ଛାତ୍ରାବାସ ହେଉବିଷ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସ୍ଵରଣୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିବାକୁ ଗଡ଼ିବାରେ ଧାତ୍ରୀର ଭୂମିକା ପ୍ରହଙ୍ଗ କରିଥିଲା । ମୁଁ ବି ଥିଲି ଛାତ୍ରାବାସର ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ୭୭, ୭୪ ଓ ୮୯ ନମ୍ବର ପ୍ରକୋଷ୍ଠର ଅନ୍ତେବାସୀ । ଏହି ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହଣି କାଳରେ ମୋର ଗଡ଼ିଜାତୀ ଉଚ୍ଚାର ସ୍ଵରାବ ମୁଁ ଛାଢି ପାରି ନଥିଲି । ଲାକୁଆ ଲାକୁଆ ଜାବ ହେତୁ ସଖାସୋଦର ସାମୁଚ୍ଚି ପାରୁ ନଥିଲି । ଧରଣୀଧର ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ସୁରେଶ ମଦନରାୟ, ରଘୁନାଥ ରଥ, ଦୟାନିଧି ପରିଭା ପରି ବେତେବେ ସହାଧ୍ୟାୟୀଙ୍କ ସହ ସଖ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଥିଲି । ଧରଣୀଧର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅର୍ଥମାଟିର ଅଧ୍ୟାପକ, ସୁରେଶ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରକାଶନ ସେବାର ଅଧିକାରୀ; ରଘୁନାଥ ହେଲେ କୃତ୍ତବ୍ୟ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ଦୟାନିଧି ଗଣିତର ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ଅନ୍ୟମୁକ୍ତ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଥିଲେ । ଆମେ ଏଇ କେତେଜଣ ବଂଧୁ ପ୍ରତିଦିନ ସଂଜବେବେ ଅବଶ୍ୟ ମହାନଦୀ କୁଳକୁ କୁଳି ଆସୁଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ମହାନଦୀ ଆନିକଟ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ପାଣିକୁ କୁହା ସଟକୁ ଦ୍ୱାରା ଅଟକା ଯାଉଥିଲା; ବର୍ଷାଦିନେ ବଢ଼ିବେଳେ ସଟକୁଗୁଡ଼ିକ ତଙ୍କକୁ ପକାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା; ତା' ଉପରେ ଉରାକ ଜଳ ପ୍ରବାହ ଛୁଟି ଚାଲିଥିଲା । ଶୀତଦିନେ ନରେମର ଡିସେମ୍ବର ବେଳକୁ ସଟକମାନ ଟେକି ପାଣିକୁ ନିଯନ୍ତ୍ରଣ କରି ଫେଯାର ଓେଦର ରାସ୍ତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ କଟକରୁ ଜଗତପୁର ଦେଇ ଦୂରଦୂରାତକୁ ସଂଯୋଗ କରାଯାଉଥିଲା । ଏଇବାଟ ଦେଇ କେହୁଙ୍କର, ବାଲେଶ୍ୱର, ବାରିପଦା ପରି ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳକୁ ବସ ସର୍ବସ ଚାଲୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମହାନଦୀ ପୋଇ ନିର୍ମିତ ହୋଇନଥିଲା । ରେବେକ୍ଟାରେ ପଢ଼ିନାବେଳେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ଛୁଟିରେ ଆନିକଟ ଉପର ଦେଇ ବସରେ କେହୁଙ୍କର ଯିବାଆସିବା ବରିଷ୍ଟ । ପୁଣି ପ୍ରତିଦିନ ସଂଜ ହେଲେ ମହାନଦୀକୁଳରେ ବିଶେଷତଃ ଆନିକଟ ଦେଇ କିନ୍ତିବାଟ ନଗରେ, ଆମ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ମନ ମାତ୍ର ନଥିଲା । ମହାନଦୀର କୁଳକୁଳ ନାଦ, ମହାନଦୀ ବକ୍ଷରେ ଦୂରଦୂରାତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁଡ଼ିଯିବାର ରକ୍ତମ ଆରା ଆମର ତୁଳନ ପ୍ରାଣକୁ ଆବିଷ୍ଟ କରିଦେଉଥିଲା । ବିଦ୍ୟ ନଯନରେ ଦେଖୁଥିଲୁ ଗୋଧୂକିବେଳାରେ ଆକୁଅ ଅନ୍ଧାରର ସୁରପତ ଦୃଶ୍ୟ । ହଷ୍ଟେଲକୁ ଫେରିଲାବେଳେ ତାତଦଶା କେନାକର କଡ଼ରେ ଧୂସର ନାଲିଗୋଡ଼ିର ରାସ୍ତାରେ ଲାମ ପୋଷଗୁଡ଼ିକରେ ଆକୁଅ ବଚୀ ଜହିରତୁଥିଲା । ଆମେ ସଂଧ୍ୟା ଛାନ୍ତା ସୁନ୍ଦା ହଷ୍ଟେଲରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲୁ ।

ଏଇ ହଷ୍ଟେଲ ରହଣି କାଳରେ ଆମ ସତୀର୍ଥ ସୀତାକାନ୍ତକ ପଠନସ୍ଥା ଓ ଧୀମରା ଆମକୁ ମୁଣ୍ଡ କରୁଥିଲା । ସେ ଆଇ.ଏସ୍.ସି. ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ଓଡ଼ିଆ ଉତ୍ସବ ଜାପାରେ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖି କଲେଜ ତଥା ହଷ୍ଟେଲରେ ପ୍ରଞ୍ଚାଦୀପୁତାର ପରିଚୟ

ଦେଉଥିଲେ । ଏଇ ଛାଡ୍ରାବାସରୁହଁ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟଚେତନାର ଅନ୍ତରଣ ଘଟି ବିକାଶମୁଖୀ ହୋଇଥିଥିଲା । ଏ ସମୟରେ କେତେଜଣ ଯୁବ ଅଧାପକଳ ଉଦୟମରେ ‘ସତର ତେ କୁଳ’ ନାମରେ ସାରସ୍ଵତ ଆସଇଟିଏ ନାଟ୍ୟକାର ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସଙ୍କ ଘରେ ଗଡ଼ିଥିଥିଲା । ଏହାର ଉଦ୍‌ୟୋଗୀ ଥୁଲେ ଯତୀନ୍ତ୍ର ମୋହନ ମହାନ୍ତି ଓ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଦାସଙ୍କ ପରି ଯୁବ ଅଧାପକ । ଏ ଆସରରେ ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର, ଶରତ ମହାନ୍ତିକ, ନିହାରରଞ୍ଜନ ହୋଟା ଓ ରବୀନ୍ତ୍ର ପ୍ରସାଦ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପରି ସାହିତ୍ୟାକୁରାଗୀ ଛାଡ଼ି ଓ ସର୍ଜନମୁଖୀ ତତ୍ତ୍ଵର ସାହିତ୍ୟକଙ୍କର ସମାଗମ ହେଉଥିଲା । ଏ ଆସରରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିୟମିତ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲି । ସେଠାରେ ଗନ୍ଧ କବିତାଦି ପଠିତ ହୋଇ ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲା । ତତ୍ତ୍ଵକିବ ସାହିତ୍ୟକ ପାଣିପାର ଓ ସର୍ଜନାରିମୁଖ୍ୟ ବିଷୟରେ ବି ଚର୍ଚା ଚାଲିଥିଲା । ଏଇଠି ବୁଝିପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ଓ ଭାବୁଜୀରାଣ୍କ କବିତାର ଭିରି ଓ ଭୂତି ସଂପର୍କରେ ଯତୀନ୍ତ୍ରମୋହନ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ଯ କରାଉଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ପଡ଼ୋଶୀ ସାହିତ୍ୟରେ ବିଶେଷତଃ ବଞ୍ଚାକାରେ କିପରି ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ଉତ୍ତରଣ ଘରୁଥିଲା, ତାର ସୂଚନା ବି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଭାବୁଜୀ ରାଓ ଆସି ଦେଲେବେଳେ କବିତା ପାଠ କରୁଥିଲେ । ଆମେମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍କଲିଷ୍ଟି ଗନ୍ଧ କବିତାଦି ପାଠ କରି ଜ୍ଞାନାର ବୁଣ୍ଡାବୁଣ ବିଷୟରେ ଅବଶ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ । ଏହି ଆଲୋଚନା ଆସର ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଳକ୍ଷିତରେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ ହେବାର ପ୍ରେରଣା ଲୁମି ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ଏଇଠି ମନୋରଞ୍ଜନ ଦାସ ନିଜର ନାଟ୍ୟଚେତନାର ବୁଢ଼ନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ନିଜର ବିଭିନ୍ନ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ ନାଟକର ଭାବବସ୍ତୁ ତଥା ଗଠନକୌଣସି ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଉଥିଲେ । ଫଳତଃ ମନୋରଞ୍ଜନଙ୍କ ସଦନରେ ଅନୁଷ୍ଠାତା ଆସରକୁ ହଁ ଜନ୍ମନାର କଳା ‘ପ୍ରଞ୍ଚା’ ପରି ଆଧୁନିକ କବିତାର ମାର୍ଗଦର୍ଶୀ ପଢ଼ିବା । ଏଇ ପଢ଼ିକାରେ ବୁଝିପ୍ରସାଦଙ୍କ କାଳପୁରୁଷ, ଭାବୁଜୀଙ୍କ କେତେ କବିତା, ସୀତାକାନ୍ତଙ୍କ କିଛି କବିତା, ମୋର କେତୋଟି କବିତା, ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଏକିଅଟ, ପାଇଶଙ୍କ କେତେକ ଅନୁଷ୍ଠାତା କବିତା ଏବଂ ଆଧୁନିକ କବିତା ସଂପର୍କର ଯତୀନ୍ତ୍ର ମୋହନ ସାରଙ୍କ ଆଲୋଚନା ମାନ ଯାନ ପାଉଥିଲା । ଏତ୍ତବ୍ୟତୀତ ସର୍ଜନା ପ୍ରୟୋଗୀ ତତ୍ତ୍ଵର ତତ୍ତ୍ଵର ଲେଖାରେ ‘ପ୍ରଞ୍ଚା’ ବେଶ ରହିମନ୍ତ ହୋଇଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଏ ପଢ଼ିକାରି ମଧ୍ୟ କେତୋଟି ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶ ପରେ ବହ ହୋଇଗଲା । ତେବେ ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟଚେତନା ଓ ବୁଢ଼ନ ଭୂତି ଗଠନରେ ଏ ପଢ଼ିକାର ଅବଦାନଙ୍କୁ ଯେବେହି ଅବଶ୍ୟ ସୀକାର କରିବେ ।

ରେଜେନ୍ଟ୍ କଲେଜର ପୂର୍ବ ଛାଡ୍ରାବାସରେ ରହଣି କାଳରେ ମୁଁ ଅଧିକ କାବ୍ୟାକୁରାଗୀ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ସେ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ଖକାର, ଡରର, ଉକ୍ତନ ସାହିତ୍ୟ (ବୁଢ଼ନ ପ୍ରସ୍ତ୍ର), ନବଭାରତ ପରି ପଢ଼ିପଢ଼ିବା ପାଠ କରିବାର ସ୍ଵଯୋଗ ପାଇଲି । ହଷ୍ଟେନର ମୁଖପତ୍ର ଜାଗରଣ, ରେଜେନ୍ସୀଲ୍ସ୍ ଆର୍ଯ୍ୟ, ଉକ୍ତଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ, ଡରର ପରି ପଢ଼ିପଢ଼ିବାରେ ମୋ କବିତା ବି ଯାନ ପାଇଲା । ମୋର ବଂଧୁମାନେ ମୋ କବିତାରେ ଲୋକହେଦ, ଧନି

ମାଧୁୟ୍ୟେ ଓ ସାଂଗୀତିକତାର ସହାବସାନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୁଣ୍ଡ ହେଉଥିଲେ । ବଂଧୁ ସୀତାକାନ୍ତ ଜାଗରଣର ସଂପାଦକ ଥିଲାବେଳେ ମୋ କବିତାକୁ ତାରିଖ କରି ଯାନିତ କରିଥିଲେ । ଫନରେ ତାଙ୍କ ପରେ ଜାଗରଣର ସଂପାଦକ ପଦ ପାଇଁ ଉଚିଷ୍ୟତର ବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନୀ ଯୋଗେଶ ପଢ଼ିଲ ସହ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କଲି କିନ୍ତୁ ପରାଜିତ ହେଲି । ସେ ଥିଲେ ଚତୁର୍ଥ ବର୍ଷର ପଦାର୍ଥବିଦ୍ୟା ଅନେର ଅଗ୍ରଗାମୀ ଧୀମାନ ଛାତ୍ର । ତେବେ ୧୯୪୭ ରେ ମୋତେ ଜାଗରଣର ସଂପାଦକ ହେବାର ସ୍ଵୀଯୋଗ ମିନିଲା । ଏ ବର୍ଷ ଜାଗରଣରେ ମୋର ‘ଚଇତର ପୂଜ ସଂଜେ’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏ କବିତାର ଭାବବସ୍ତୁ ଓ ପ୍ରକାଶରଂଘୀ ସେ ସମୟରେ ଅନେକକୁ ମୁଣ୍ଡ କଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୋର ବହୁ ଅଧାପକ ଓ ଛାତ୍ରବଂଧୁ ମୋତେ ବଧେଇ ଜଣାଇଲେ । ଯତୀତ୍ର ମୋହନ ମହାନ୍ତି, ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଦାସ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରବିଦ୍ୟୁ ଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ପତ୍ନୀଯକ, ମୋ କବିତା ପଢ଼ି ତାରିଖ କଲେ ଏବଂ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି ମୋ କବିତାରେ ହୃଦୟ ସମାବନାର ବଳୟକୁ ଦେଖି ଶୁଭେଳା ଜଣାଇଥିଲେ । ତହ୍ରାରା କବିତା ଜ୍ଞାନିବାକୁ ମୁଁ ଅଧିକ ଉପସାହୀ ହୋଇପାଇଲି । ସେହିକୁ ଅନୁଭବ କଲି କବିତା ଲୋଡ଼େ ମୁହଁମମମତା, ପ୍ରେମ ପ୍ରଶନ୍ନତା, ଅଭାବ ଅନନ୍ତନର ନିରକ୍ଷିତରେ କାବ୍ୟପୂରର କ୍ଷେତ୍ର ବି ଲହଦିମାରିପାରେ । ତେବେ ପାଠ୍ୟୀୟ ସଂପ୍ରୀତି ବିନା କବିତାର ମହବ ଦିଗବିଦିଗରେ ଚନ୍ଦ୍ରଟି ପାରେ ନାହିଁ । କବିତା ଆଦର ପାଇଲେ କବିର ମନଟି ଆକାଶର ଜଳ ବନିଯାଏ । ସେ ଚେତନା ରାଜ୍ୟରେ ଆବଶ୍ୟ ହୋଇ ବେଳୁବେଳୁ ସାଧନା ପଥରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ବୋଧକୁ ଏ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କବିଏ ବାବ୍ୟମୋଦୀ ରସିକ ଓ ଗ୍ରାହକ କବିର ବେଳି ଆୟୁ ଘେନି ବଞ୍ଚି ରହନ୍ତୁ ବୋଲି ବାମନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅତୀତ କବିଙ୍କ ବାବ୍ୟକବିତାର ଜୀଜନପାଜନ ଜନିତ ଜୀବନାକୁବ ଯେ ଅସତ୍ୟ ହୁହେଁ ତାହା ସେଇ ଛାତ୍ରଜୀବନରୁହେଁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଆସିଛି । ଅନିଅଜ୍ଞ କବିତା ସତତ ତାହେଁ ଅନ୍ୟର ଆଦର ଓ ମିଶ୍ରବୃଦ୍ଧି ।

ମୋର ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସରେ ରହଣି କାଳରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି ଓକିଲାଟି ପଦ୍ମଥବା ନକୁଳ ରାଉଡ଼, ବକିମ ଦାସ, ନାରାୟଣ ଦାସ ଓ ପଦ୍ମନାର ଦାଶକ ପରି କେନ୍ଦ୍ରରେ ଜନ୍ମିତ କେତେକ ବରିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ କେନ୍ଦ୍ରର ଆସ୍ୟାସିଏସନ ୧୯୪୭-୪୮ ବେଳକୁ ଗଡ଼ା ହେଲା ଏବଂ କଟକରେ ଅଧ୍ୟୟନରତ କେନ୍ଦ୍ରର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଏକତ୍ର କରିବାର ପ୍ରୟାସ ଜାରି ରହିଲା । ସେଥିପାଇଁ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଏତ୍ୟକ ସମ୍ମିଳନୀର ମଧ୍ୟ ଆୟୋଜନ କରାଗଲା । ତହ୍ରାରା ପାଇସରିକ ସଂପର୍କ ପ୍ଲାପିତ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବିନ୍ଦୁ ୪/୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିଷ୍ଟି ରହି ପରେ ଏ ସଂପାଦିତ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ବହ ହୋଇଗଲା । ଫନରେ କେନ୍ଦ୍ରର ପିଲାଙ୍କ ରିତରେ ପାଇସରିକ ଚିହ୍ନ ପରିଚୟର ବାଟ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ତେବେ ସେହିକୁ ମୋ ମନରେ ଅବହେଳିତ କେନ୍ଦ୍ରର ଦୃଶ୍ୟପକ୍ଷ ବହୁସମୟରେ

ଦିଶିଯାଏ; ଏବଂ ମୋତେ ଆନମନା କରିଦେଉଥାଏ । ଏବେବି ଉଭର ବୟସରେ ଭାବେ କାହିଁ କେହୁଣ୍ଠର ସେହି ସୁନାନାକା ରୂପାଅଞ୍ଜି ଲୋତକସ୍ତୁଦର ଚେହେରା ? କାହିଁ ତାର ସ୍ଵପ୍ନବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ଅସ୍ପରା ଠାଣି ? ଏବେ ତ ତା'ର ଧୂଳି ଧୂସରିତ ରୂପ ଦେଖି ଆଖି ମୋର ଲୋକାପୁତ୍ର ହୋଇଯାଏ । ମୋ ପରି କେହୁଣ୍ଠରବାସୀଙ୍କ ନିଷାହୀନତା ମୋତେ ବ୍ୟପ୍ତବିବ୍ରତ କରିଦିଏ ।

ପଚାଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ କେହୁଣ୍ଠର ନିସର୍ଗ ଚେହେରା ପଥ୍ରକର ମନରେ ଅନକାପୁରୀର ଭ୍ରାତି ଆଣି ଦେଉଥିଲା । ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲି ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ରୁ କେହୁଣ୍ଠର ଗଲାବେଳେ ସବୁଜ ବନାନୀ ବାଟୋଇକୁ ସ୍ଵପ୍ନ ରାଜ୍ୟକୁ ନେଇଯାଉଥିଲା । ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ରୁ ଆନନ୍ଦପୁର ଯାଏ ବୈଚରଣୀ ଚଟକାଗରେ ବର୍ଷାଦିନରେ ବିଶ୍ଵାସୀ ସବୁଜ ଧାନକ୍ଷେତ, ଖୋଟ ନନ୍ଦିତାର ବୁଦ୍ଧବିଦିଆ ଶ୍ୟାମନ ସମାରୋହ, ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚରେ ଆଖୁ କ୍ଷେତ, ବସ୍ୟାତ୍ରୀ ମନରେ କେହୁଣ୍ଠର ଜାତହାନ୍ତି ସ୍ଵରୂପ ଯେ ଆନନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳ-ଏହି ପ୍ରତ୍ଯାତି ଆଣି ଦେଉଥିଲା । ସର୍ବତ୍ର ଦିଶିଯାଉଥିଲା ଯୌନ୍ୟଲକ୍ଷ୍ୟର ଅପାୟୋଗ ସିଂହାସନ ।

ଆନନ୍ଦପୁର ପାର ହେଲା ମାତ୍ରେ ଅଟେଇ ଅରଣ୍ୟର ଦିଗହଜା ଶୋଭା । ରାତିରେ ବସରେ ଗଲାବେଳେ ଘନ ଜଂଘଲରେ ବାଘର ହେଣାନ । ହାତୀପଳର ଦର୍ଶିତ ଜଂଘାରେ ରାତ୍ରାରୋକ, ରାତ୍ରା ପାର ହେବାର ଦୃଷ୍ୟ ଯେତିକି ରାତିପ୍ରଦ ସେତିକି ଚିଠୋକ୍ଲାସକ ମନେହେଉଥିଲା । ଗଛଲତାର ଆହୁଆକରେ ଜନ୍ମ ଆହୁଅର ଛୁଟକାନ୍ତି, ଜାହୁର ଲସର ପସର ତାଳି, ବିଲୁଆ ନନାର ହୁକେ ହୁ ତାଳ, ସମର କୁଣ୍ଡରାଦିର ଶକିତ ପନାୟନ ବସ ଆରୋହାକୁ କୁରୁହଜୀ କରିଦେଉଥିଲା । ପୂଜାକୁଟିରେ କଲେଜ ବଦ ହେଲା ପରେ ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ଏ ଦୃଷ୍ୟପଚ ମୋତେ ବି କମ୍ ସ୍ଵପ୍ନାତ୍ମର କରିଦେଉ ନଥିଲା । କେହୁଣ୍ଠର ହୋଇଉଠିଥିଲା ବନଦେବୀଙ୍କ ଶୋଭାସଦନ ।

ଶୀତଦିନରେ ବଡ଼ଦିନ ଛୁଟିରେ କେହୁଣ୍ଠର ହୋଇଉଠିଥିଲା ଶୀତର ନିର୍ଭୁଟ ନିକଯ । ଜନ୍ମ କୁହୁଡ଼ି ତାର ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ହେମ କାକର ପଢ଼ି ପଥ୍ରକର ଦାଟ ୦କଠ ବାଜି ଯାଉଥିଲା । ଲୋକେ ବସନ୍ତାଶ୍ରରେ ବଡ଼ବଡ଼ କାଠଗଣ୍ଠି ଜାକି ନିଆଁ ତାପୁ (ପୁର୍ବୀ)ଥିଲେ । ଶ୍ରୀନିବାସ, ନଟବର ଓ ମୋତେ ମିଶାଇ ତିନିସାଂଗ ଶ୍ରୀଷ୍ମମାସ ଛୁଟିରେ ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ସକାଳ ତାରିଚାବେଳେ କେହୁଣ୍ଠର ରହ ବସନ୍ତାଶ୍ରରେ ଘଣ୍ଟାଏ ଦେଢ଼ଯଣା ଅପେକ୍ଷା କଲା ଅବସରରେ ନିଆଁପାଖରେ ବସି ହାତକଞ୍ଚା ଶୀତର ମୁକାବିଲା କରୁଥିଲା । ପୁଣି ସକାଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଲାବେଳେ କେହୁଣ୍ଠର ରାଇବସା ବା କେହୁଣ୍ଠର ଟାଟା ବସ ଧରି ଜାନିକା ପ୍ରସାଦରେ ଓହାର ଗାଁକୁ ତାନିତାନି ଯାଉଥିଲା । ଗାଁରେ ଧୂଳି ଖେଳର ସାଂଗସାଥୀଏ କିପରି ଆସିଲୁ ବୋଲି ପଚାରିଲେ ଆମେ କହୁଥିଲୁ ଯେ ଚରଣ ଦାସ ବସ ସର୍ଜେଶ୍ଵର ଆସିଲୁ ।

ଡକ୍ଟାରା ହସର ଜନ୍ମରା ଉଠୁଥିଲା । ଆଜି ସେହି ସୁବସୁଲାର ଉଦାମରାକୁ ସ୍ଵରଣ କଲେ, ମନଶା କପୋଳ ପରି ମାଣକ ପୂରିଲା ପାଇକ ପୂରିଲା ଉଠରେ ପୃତା ଉଠ ବହି ବିଜାପ କରି ଅଟାଟକୁ ସ୍ଵରଣ କରି ବସେ । ଅଟାଟର ସୁତି ଉତ୍ସୁଧନୁର ଆରା ନେଇ ବେଳୁବେଳ ଅଧିକ ବର୍ଷନ ହୋଇଥାଏ । ଏଇମିତି ଦେଖୁଦେଖୁ ଚାରେଟି ବର୍ଷ କଟିଗଲା । ଦାଶରଥ ଦାସ, ବୃଦ୍ଧାବନ ଆଚାର୍ୟ ପ୍ରମୁଖ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହ ମୁଁ ବି ଓଡ଼ିଆ ଅନର୍ଥ ବିଷୟ ରଖି ସାତଙ୍କ ପରୀକ୍ଷାରେ ବସିଥିଲା । ପରୀକ୍ଷାପକ କୁନ୍ତ ମାସରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାର ଥିଲା । ସେ ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ଅନର୍ଥରେ କିମ୍ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବ କି ନାହିଁ ବଜନା ଜଜନା ବରାୟାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ.୧. ଓ ଅନର୍ଥରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇବା ଏକ ସ୍ଵପ ପରି ମନେହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆମର ଜୀବିତବ୍ୟ କ'ଣ ହେବ ବୋଲି ଅଛିର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲୁ । ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ବିରାଗର ବୁଢ଼ିବନ୍ଦ ଧାରଣା ବଦଳାଇ କଟିନ ଅଧ୍ୟବସାୟ କରି ଗରୀର ଅଧ୍ୟୟନ ଜରିଆରେ କିପରି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଲାଗ କରିବାକୁ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଆମେ କେତେକଣ ଜାଗତିଆର ରହି ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ାପଡ଼ି କରିଥିଲୁ । ଯଦି ଫଳ ଆଶାପ୍ରଦ ହୁଏ ତେବେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ.୧. ପଢ଼ି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାର ଅଭିଜାଷ ପୋଷଣ କରି ନିଜନିଜ ଗାଁକୁ ଫେରିଥିଲୁ ।

ଗାଁକୁ ଫେରିଲା ପରେ କଟକର ହାଟକ ବରଣୀ ରୂପ ଆଖିରେ ନାଚିଯାଏ । ସଂକବେଳେ କେଉଁଦିନ କାଠଯୋଡ଼ୀ ପଥର ବନ୍ଦରେ ବସି ନରାକ ସେପାଞ୍ଚେ ଲାକ ଟହନହ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବୁଢ଼ିବାର ଦୁଷ୍ୟପତ୍ର ନାଚିଯାଏ ତ କେତେବେଳେ ମହାନଦୀ ପଠାରେ ଓହ୍ଲେଇ ସତର୍ଣ୍ଣ ସହକାରେ କଣ୍ଠେରକୋହି ତୋଳିବାର କଥା ମନେପଡ଼େ । ନିଜାଟିଆ ନଈପଠା କିପରି ରାଧାକାନ୍ତ ଓ ସତି ରାଉତରାୟକ ପରି କବି- ବଜନାରେ ନହିବା ସାଜି କାବ୍ୟରୂପ ନିଏ, ତା' କଥା ବି ହେବିବସେ । ପୁଣି ମନେପଡ଼େ କାହିଆ ତୁଦାରେ ପାଇବ ବାବା ଓ ତାଙ୍କର ଅତୁରାମୀଙ୍କ ସହ ପୋଲିସ ସଂଘର୍ଷର ରକ୍ତକ କାହାଣୀ । ଆଉ ପୁଣି ହେଉଥାଏ ଶୀତିହ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କଟକର ହଜାରେ ବର୍ଷର ଉତ୍ତିବୁରକୁ; ସେତେବେଳେ ମହାନଦୀର ଶାଖାନଦୀଟି କିପରି ଛୋଟଧାରଟିଏ ଥିଲା । ଲୋକେ ବର୍ଷାଦିନେ ତୁଳଣାତ୍ମକ କାଠକୁ ଯୋଡ଼ି ବାହିଦେଇ ଭେଳାକରି ନଈପାର ହେଉଥିଲେ, ଏଣୁ ଏଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖାଟିର ନାମ ଦେଇଥିଲେ କାଠଯୋଡ଼ି । ସେଇ ସୁହୂର ଅଟାଟର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶାଖାଟି କାଳକ୍ରମେ କାଯା ବିପ୍ରାର କରି କରାନ ଟଟିନୀ ରୂପନେଇ ବାଇମୁଣ୍ଡି ପରି ଜନ ହିଟେଷୀଙ୍କର ମନଶହନକୁ ଥରାଇ ଦେଇଥିଲା । ସେଇ ମହାମନା ପ୍ରଜା ପାଟକଟିର ମାରୁଣିକୁ ଘେନା କରି ରାଜା ମର୍ବତ କେଶରୀ କାଠଯୋଡ଼ି ପଥରବନ୍ଦ ବାହିଥିଲେ । ଆଜି ସେହି ଜନସେବୀ ବାଇମୁଣ୍ଡି ନାହାନ୍ତି କିନ୍ତୁ କାନକାନ ଧରି ‘କଟକର ଚିତା ବାଇମୁଣ୍ଡିକି’ ପରି ଲୋକବାଣୀଟି ଜନମାନସରେ ତାଙ୍କ ସୁତିକୁ ଉଜାବିତ କରି ରଖିଛି ।

ପୁଣି ମନେପଡ଼େ କଟକର ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟ, ବାଲିଯାତ୍ରା ଏବଂ ବାରବାଟୀର ମୁଖ୍ୟଶାଳା । ସର୍ବତ୍ର ମୋ ଜାତିର ଲାତିହାସ ଲେଖା । କିମଦତୀ କହେ—ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବ ପୁଏ ଏଇଠୁ, ଏଇ ମହାନଦୀ ଘାଟରୁ ଦେଖ ବିଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟପୋତ ମେଲି ଦେଉଥିଲେ । ‘ଆ କା ମା ଝୋ’ କହି ଏଇଠି ସାଧବ ବୋହୁ ପ୍ରିୟତେ ମଣିଷଙ୍କୁ ନୌ ମେଲିବା ଓ ନୌ ଯାତ୍ରା ଫେରିବାର ସମୟକୁ ସୂଚନା ଦେଇ ଶୁଭମନାସି ବୋଲିତ ବହାଣ ବରି ଫେରୁଥିଲା ।

ଏଇ ବାରବାଟୀ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସଂଜନ୍ତ ଲୁମି । ଏ ଘାନରୁ ଓଡ଼ିଆ ବୀର ନିଜର ରକ୍ତ ଦେଇ ଦେଶମାତୃକାର ମାନ ରକ୍ଷିବାର ରୁଦ୍ର ଶପଥ ନେଉଥିଲା । ଏଇଠି ଉକୁଳର ନରପତି ନବଚକ୍ର ପ୍ରସାଦ ଗଢ଼ି ସର୍ବଦା ଯବନ ଶ୍ରଦ୍ଧିର ମୁକାଦିଲା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଶାର ଶୈଶ୍ଵର ସ୍ଥାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁତଦେବଙ୍କ ରାଣୀ ସାମ, ଦାନ, ଦତ୍ତ, ରେବ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗରେ ବିପକ୍ଷ ହୋଇ ପରିଶେଷରେ ସାଇଳ ସମାଧୁ ନେଉଥିଲେ । ଜନଶ୍ରୁତି ରାଣୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଆଜି ବି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳିତ ରକ୍ଷି ସ୍ଵରଣ କରାଇ ଦେଇଥାଏ ।

‘ଅଭିରା କଳା ପାହାଡ଼ / ଭାରିଲା ଲୁହାର ବାଡ଼ / ପିଇଲା ମହାନଦୀର ପାଣି / ସୁରଷ୍ଣ ଥାଳିରେ ହୀରା ପରଶିଲେ ମୁକୁତ ଦେବଙ୍କ ରାଣୀ’

ନାରୀ ଲୋକୁପ ମୁସଲମାନ ସେନାପତିଙ୍କଠାରୁ ନିଜର ପରିଚାରିକା ତଥା ଆମ୍ବାୟାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏଟ ଏହାଥିଲା ରାଣୀଙ୍କର ଶୈଶ୍ଵର ନିଯୋଗ । ଏ ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାର୍ଥ ହେବାରୁ ରାଣୀ ପରିବାରଙ୍କ ସହ ସଲିଲ ସମାଧୁ ନେଉଥିଲେ ବୋଲି ବି ଜନ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ।

ଅଧିକତ୍ତ ଜନଚେତନାରେ ବାରବାଟୀ ସନ୍ନିକଟପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ଘାଟର ନାମକରଣ ସହ ଟେଚନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ କଟକ ଆଗମନର ସୁନ୍ଦର ଆଖ୍ୟାନଟିଏ ବି ରହିଛି । ଟେଚନ୍ୟ ମହାନଦୀ ପାର ହୋଇ କଟକରେ ପାଦଦେଲା ମାତ୍ରେ ଏଇ ଭୁଲୁଁରେ ସାତଥର ଗଡ଼ ଯାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଏ ଘାଟର ନାମ ଗଡ଼ଗଡ଼ିଆ ହୋଇଛି ।

ଏ ଭୁଲେ ଦେଖିଲେ କଟକ ହୋଇଯାଇଥିଲା ମୋ ଚେତନାର ନୀଳ ସହର । ଏଇ ସହରର କାନ କାନର ଛାଇ ଛାଇ ଦେଖି ଆସିଛନ୍ତି ତୁରଟି ନର-କାଠମୋଡ଼ୀ ଓ ମହାନଦୀ । ଏ ନରତୁରଟି କଟକବାସୀଙ୍କ ବଞ୍ଚିବାର ସାଆରା ଦେଉଛନ୍ତି, ଆଗେଇବାର ବାଟ ବତାଇଛନ୍ତି । ଚରେବେଟି, ଚରେବେଟି କହି ଭାଣି ପଦୁଥବା ମଣିଷଙ୍କୁ ମା, ମାଉସୀ ସାଜି, ସାଉଁଛ ବି

ବସୁତୀଃ କଟକ ହୋଇଯାଇଥିଲା ମୋ ଚେତନାର ନୀଳ ସହର । ଏଇ ସହରର କାନ କାନର ଛାଇ ଛାଇ ଦେଖି ଆସିଛନ୍ତି ତୁରଟି ନର-କାଠମୋଡ଼ୀ ଓ ମହାନଦୀ । ଏ ନରତୁରଟି କଟକବାସୀଙ୍କ ବଞ୍ଚିବାର ସାଆରା ଦେଉଛନ୍ତି, ଆଗେଇବାର ବାଟ ବତାଇଛନ୍ତି । ଚରେବେଟି, ଚରେବେଟି କହି ଭାଣି ପଦୁଥବା ମଣିଷଙ୍କୁ ମା, ମାଉସୀ ସାଜି, ସାଉଁଛ ବି

ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ସାତକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଗାଁକୁ ଫେରିଲାବେଳେ କଟକ ମୋ ପାଦ ହୁଇଟାକୁ ଅଟକାଇ ରଖୁଥିଲା । ହୁଇଟି ନଈର ଅଳିଆଳା ତନ୍ୟା କଟକ ନଗରୀକୁ ଫେରି ଫେରି ଚାହୁଁଥିଲି, ଏଣେ ଗାଁକୁ ଯିବାର ମୋହ ବେଳୁବେଳ ମୋତେ କହାଯୁମର ବରିଦେଉଥିଲା । ଏତ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ନ ଯଣ୍ଠୀ ନ ତୟୋ ଅବସ୍ଥା ପରି । ତଥାପି ବିଦାୟ କଟକ, ବିଦାୟ, ବିଦାୟ କହି ତାହିଲା—ଚୌକରେ କଟକ କେହୁଙ୍କର ବସ୍ତରେ ସଂଜଦିଆବେଳେ ଟିକେଟ୍ କାଟି ବସିପଡ଼ିଲି ଏବଂ ଆଖିରୁ ଅବଶ୍ୟ ଅଜାଣତରେ ହୁଇଟୋପା ଲୁହ ବହି ଆସିଥିଲା । ଏ ଲୁହ କରେଇ ଜୀବନର ସାମଗ୍ରୀକୁ ଛାଡ଼ିବାର ନା ଗାଁକୁ ଫେରିବାର ? କା'ର ଜୋତକ ସାଉଁଚା ମୁଣ୍ଡ ନିମନ୍ତଣ ? କିଛି କହିପାଇଁ ନଥୁଲି ।

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟିରେ ଗାଁରେ

ଜନ୍ମଭୂମି ବିଶେଷତଃ ଯେଉଁ ମାଟିରେ ମଣିଷ ଶିଶୁ ପ୍ରଥମ କୁଆଁରାବ ଦେଇଥାଏ, ତାକୁ ସେ ବିସୋରି ପାରେନା । ରୁକ୍ଷ, ଏହୁଡ଼ିଶାଙ୍କର ହେଲି ଶିଶୁର ମର୍ଯ୍ୟାପ୍ରୀତି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସେ ଯେଉଁଠିକି ଯାଉନା କହିଁକି ତା’ର ଉଚ୍ଚାମାଟିର ତାକ ତାକୁ ବ୍ୟସ୍ତଚଞ୍ଚଳ କରିଦିଏ । ସେ ଜନ୍ମଭୂମିରେ ସ୍ଵକୀୟ ଆକାଶଟିଏ ରହିବାର ଆଶା ଯାବତ୍ତଜୀବନ ଛାଡ଼ିପାରେନା । ସେ ଯେଉଁଠି ଆରନା କାହିଁକି ମାଟିର ମାୟା, ଜନ୍ମଭୂମିର ତାକ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିସରାକୁ ଅତିଷ୍ଠ କରିପକାଏ । ବେଳକାଳ ପାଇଲାମାତ୍ରେ ଷଠି ଭୁଲକୁ ତାର ମନ ବାରଯାର ଫେରୁଥାଏ । ମଣିଷଟି ନିଜ ଜନ୍ମଘନୀ, ନିଜ ଗାଁର ମାୟାରେ ଛହି ହୋଇଯାଏ । ଏଣୁ ଅନର୍ଥ ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ମାତ୍ରେ କଟକର ହେବକ, କିମ୍ବା ତା’ର ବିଦୟ ପରିବେଶ ଅବା ତା’ର ପ୍ରାଣ ଉରନା ମୌତ୍ରୀବଂଧନ ବି ମୋତେ ଅଟକ ରଖିପାରି ନଥିଲା । ପରୀକ୍ଷା ସରିଲା ମାତ୍ରେ ଗାଁକୁ ଫେରି ଆସିଥିଲି ଗାଁ ମାଟିର ମାୟାରେ ।

ଗାଁରେ ସ୍ଵାତକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ଦୁଲତିନିମାସ ରହିଲି, ସେତେବେଳେ ଭାକୁକା କୁଳରେ କୁଳିଲାବେଳେ ଭର୍ତ୍ତାମୋଜାର ବାଲ୍ୟବଂଧୁ ଶରପାଣି ମହାକୁଡ଼ ଆସି ସୁରୁଥିଲେ । ସେ ସେତେବେଳକୁ ପ୍ରାଇମେରା ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକତା ଆରମ୍ଭ କରି ସାରିଥିଲେ । ସେ ବର୍ଷ ବସୁଥିଲେ ଯେ ତାକ କୁଡ଼ାବାପା (ଜେଜେ) ଥିଲେ ସେ ଅଞ୍ଚକର ଜଣେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ସାହୁକାର । ତାକର ବଢ଼ିବଢ଼ ଧାନକୋଠି (ଅମାରମାନ) ଥିଲା । ସେ ସୁନାରୂପା ବା ଜମିବାହି ବନ୍ଦକ ରଖି ଧାନ ରଖ ଦେଉଥିଲେ । ଅଭାବୀ ଲୋକେ ବର୍ଷାଦିନେ ତିରୋଟ ସମୟରେ ତାକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ରରିବ ଗୁରୁବାକ ସାହା ଉରସା ହେଉଥିଲେ । ସେ ମହାଜନୀ ଆରମ୍ଭ କଳାବେଳେ ରଣତ୍ରହୁତାକଠାରୁ ବେଠିବାବଦରେ ହନ ଅଣାଇ ନିଜ ଜମି ବି ଚାଷ କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ପାଞ୍ଚ ଦଶବର୍ଷ କାରବାର କରନ୍ତେ ତାକର ଧନ ଦଉଳଟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ଏଣିକି ନାରଣ ମହାଜନେ ଧନଗର୍ଭରେ ପ୍ରମର ହୋଇଉଠିଲେ । ଥରେ ଜଣେ ମନିମୁଣ୍ଡିଆ ଗରାବ ପ୍ରଜା ତା ପିଲା ବାଧୁକି ପଢ଼ିଥିବାରୁ ପାଞ୍ଜଣି ଧାନ ରଖ ମାରିଲେ । ଖଣ୍ଡିଏ ଧାନ କହିଲେ କୋଡ଼ିଏ ପାଇ । ପାଇ କହିଲେ ଦୁଇ ମାଣିଆ ପାଇ ବା ଚାରିମାଣିଆ ପାଇ ଯାର ପରିମାଣ ଯଥାକ୍ରମେ କିଲେ ଓ ଦୁଇକିଲେ । ମହାଜନଙ୍କୁ ସେତେବେଳକୁ ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ଚପିଲାଣି । କିନ୍ତୁ ବୟସ ବଢ଼ିବା, ହ ତାକର ଧନ ସଞ୍ଚଯ ଲୋର ମଧ୍ୟ ହୁଏତ

ବହୁଥିଲା । ସେ ସେଇ ଖାତକଟିକୁ ବନ୍ଦକ କାହିଁ ବୋଲି ପଚାରନେ, ସେହି ଗଣୀଟି କାହିଁ କାହିଁ ହୋଇରିଠିଲା ଏବଂ ନିଜର ହୁଲ୍ଲ ହାତକୁ ଦେଖାଇଦେଲା । ପାଖରେ ଥୋଇଥିବା ତାର ହୁଲ୍ଲ ଖାଞ୍ଚି ଓ ବାହାଙ୍ଗିକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ଏଥିରେ ଉଦ୍ଦଶ୍ୟ ହୋଇ ମହାଜନେ ତା'ର ଖାଞ୍ଚକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଲେ ଏବଂ ତହିଁରେ ପରିସ୍ରା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ଶିରପାଣି ହୋଇଥିଲେ ୨/୩ ବର୍ଷର ପିଲା । ସେ କହିପକାଇଥୁଲେ-ଜେଜେ, ମୋ ପାଇଁ ବି ଏମିତି ଜାଗା ମିଳିଲେ ମୁଁ ମୁଢ଼ିଛି । ସେତେବେଳେ ଜେଜେକର ହୁଏତ ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହେଲା । ମହାଜନେ ଆଉ ପରିସ୍ରା କରି ନଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଗଣୀ ଲୋକଟି କାହିଁ କାହିଁ ହୋଇ କୋଠି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଥିଲା ।

ଶିରପାଣି ବଖାଶୁଥିଲେ ଭାଗ୍ୟ ବିଡ଼ିମନାର କଥା । ପାଞ୍ଚ ସାବର୍ଷ ନ ପୁରୁଷ ମହାକୁଡ଼କ ପାଞ୍ଚପୁଅ ଭିତରୁ ଦୁଇପୁଅ ପାରନ ହୋଇ ବୁକିଲେ । ତାକର ଉଆସ ଏବଂ କୋଠିରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖାଦେଲା । ତାକର ଉଭରାଧ୍ୟକାରୀଏ ଏକ ପରେ ଏହା ଅରିଶପୁ ମାଟି କହି ସେ ଯାନଙ୍ଗାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଘର କରି ପହିଲେ । ମହାକୁଡ଼େ ମଳାବେଳକୁ ତାକର ଘର ଭାଗି ଭାଗି ପଢ଼ୁଥିଲା । ମୋ ସାଇକଲ ବାପା ମହେଶ୍ୱର ମଞ୍ଚସା ବି ବାଯା ହୋଇ ଦେଶାନ୍ତରୀ ହୋଇଥିଲେ । ମୋ ବଂଧୁଟି ଲୋକେଯୁଚ ନଯନରେ କାହାଣୀଟି କହି କୁହୁରି କୁହୁରି କାହିଁ ପଚାରୁଥିଲେ-ଶରତ, ତମେ କୁହ, ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଫଳ ଏଇ ଜହ ଜାବନରେ ହେଲାଇ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ଶରପାଣିର କଥାରେ ହତଚକିତ ହୋଇ ଭାକୁକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନଧାରକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ଓ ଆକାଶରେ ଅଦିନିଆଁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡିଆ ବାଦଳରେ ଲହଦି ଭିତରେ ଉଚ୍ଚ ଆସୁଥିବା ପୁନେଇ ଜହର ବିମକ୍କ ନଈର ପ୍ରବହମାନ ଜଳରେ ନିରେଖୁଥିଲି । ଜହତ ନଥିଲା, କିମା ଖଣ୍ଡିତ ବିମ ବି ନଈର ବହନା ସୁଅରେ ହଜି ଯାଉଥିଲା । ଭାବୁଥିଲି ଏଇତ ମାବନ । ଶିରପାଣି ସହ ସାହ୍ୟ ତ୍ରମଣି ସାରି ଗାଁକୁ ଧରନ ସହନ ପାଦ ପବାର ଫେରିଥିଲି ।

ଆଉ ଦିନକର କଥା । ସେ ଥିଲା ଗୌଦ୍ରୁଦ୍ଧ ମେ ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହ । ମୋ ସାନଭାଇ ଜନାର୍ଦନ ଓ ଟିକି ଭଉଣୀ ତୁଳସୀ ଭାଗ୍ୟର ପାଧୋଇ ସକାନ୍ତ ସକାନ୍ତ ବାପାଙ୍କ ସଂଗେ ଅଞ୍ଜିମୁଠି ପାଇଁ ସଜ ହୋଇ ବିଲକୁ ପେଡ଼ିବୁଗା ପିନ୍ଧି ବାହାରିଥାନ୍ତି । ଏଇ ସମୟରେ ଜେଜୀମା ବିମନା ଦେଇ ଜନାର୍ଦନକୁ କଥ୍ଯାନେଇ ଡାକିଲେ ଏବଂ ତା'ମୁଣ୍ଡରେ ଛଡ଼ା ଓ ଦାମୁଡ଼ିକୁ ଅଷ୍ଟ ଦାଗ ଦେଉଥିବା ଜାଗାକୁ ଧରି ଚାଲିଲେ । ଆମର ବାହୁରୀ ତୁଳିଟିକୁ ବି ଗୋଟାରୁସାରୀ ହାତୀର ଥୋରପାହାରର ପ୍ରତୀକ ବକ୍ରାକାର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦାଗ ଉତ୍ତପ୍ତ ଦାଆରେ ଡାହାଣ ପାଖ ପଛ ଫଢ଼ିଥାରେ ଦାଗ ଦେଲେ । ଏଥକୁ ପିଲାଦିକୁ ଦେଖିଆସିଛି । ଏହାକୁ ଅଖଣ୍ଡ ଦାଗ ବୋଲାଯାଏ । ଆଜି ବି ଗାଁ ଗହନିରେ ସେଇ ପରମରା ବଜାୟ ରହିଛି । ତେବେ ସେ ବର୍ଷ ଗାଁ ଦେହୁରି (ଗ୍ରାମ ଦେବତା ଉତେଇଶୁଣାର ପୂଜକ)

କହିଥୁଲେ ଯେ ପିଲାକ ପୁଷ୍ଟି କିମ୍ବା ପେଟବଥା ହେଉଥିଲେ, ସେହି ଅଞ୍ଜି ଢୁଣୀୟା ବନାମ ଅଷାଣିଦିନ ପେଟରେ ଚିଆଁ ଦେଲେ ଆଉ ଜୀବନସାରା ପେଟବଥା ହେବନାହିଁ କିମ୍ବା ପୁଷ୍ଟା ବଢ଼ିବ ନାହିଁ । ଗୋସେଇଁ ମା’ ଦେଖୁରି କଥାକୁ ବେଦର ଗାର ମନେକରି ଜନାର୍ଦନର ତଳିପେଟରେ ଚିଆଁ ଦେଲେ । ଜନାର୍ଦନ ଚିକ୍କାର କରି ଆକାଶ ପୁଥୀ ଫଟାଇ ଦେଇଥିଲା । ବାପା ମୋ ତଳ ଭାଇ ପୁରୁଷର ଏବଂ ଚିକି ଭରଣୀ କ୍ଷେତରେ ଅଞ୍ଜିମୁଠି କୁଣି ଆସିଲା ପରେ ଜେଜୀମାର କରାମତି ଦେଖି ଅଗ୍ରିଶର୍ମା ହୋଇଗଲେ ଅଥବା ମାତୃଭକ୍ତ ହେତୁ ହୁଏଟ ପାଠି ଖୋଲିଲେ ନାହିଁ । ଅଥବା ଭାଇ ଓ ମୁଁ ଜେଜୀମାକୁ ଗାନ୍ଧିଦେଇ ଉଭୟ ମଧ୍ୟମ ଦେବାକୁ ଆସୁଥାର ହୁଅଥେ ବୋର ଆମକୁ ବାରଣ ବଲା । ତେବେ ବିଂଶଶତବର ଷ୍ଟଷ୍ଠ ଦଶଶିଯାଏ ଆମ ଗାଁରେ ଏମିତି କେତେବେ ପ୍ରଥାବନ୍ଧ ଧାରଣା ମଣିଷଙ୍କୁ ଆଲୁନ କରି ରଖିଥିଲା । ଏବେ ଜାଣୁଛି ଦେହରେ ଚିତା କୁଟାଇବା, ଦାରିଦେବା, କିମ୍ବା ଜୀବନକୁର ପ୍ରତିକୁଟିକୁ ହାତ, ଗୋଡ଼ ବା ଦେହରେ ଅକେଇବା ଏକ ଜନଜାତିଗତ ବିଶ୍ୱାସର ସଂକେତାମୂଳକ ପରିପ୍ରକାଶ ବା ଟୋଟେମ । ଜନଜାତିର ମଣିଷ କହେ ଏ ଚିକୁଟି ବା ଏ ଦାଗଟି ଥିଲେ ଦେବତାର ରୋଷ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ରୋଗବାଗ ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଦାଗ ଜୀବନଧାରୀ ମାନବାମ୍ବାକୁ ଯମଦେବତା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବେ ନାହିଁ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସବର୍ତ୍ତନୀ ହୋଇ ଜେଜୀମା ଆମର ସାନଭାଇ ପେଟରେ ତ୍ୟ ଲୌହ ଦଶରେ ଚିଆଁ ଦିଆଇଥିଲେ । ସେହି ଲୌହ ଦଶଟିକୁ ତନକାଠି କୁହାୟାଇଥିଲା । ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ସେ ଅନ୍ତ ପରମରା ଆପ୍ତେ ଆପ୍ତେ ତିରୋହିତ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି ।

ଚମ୍ପାଆ ଉପଖଣ୍ଡ ଜନଜାତି ଅଧ୍ୟସିତ ଅଞ୍ଜଳ । ଏଠାକାର ଅଧିକାଂଶ ଜନଜାତି ପ୍ରକୃତି ନିରାଜନାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ । ବସୁତଃ ଏ ଅଞ୍ଜଳର ଅନେକ ପର୍ବପର୍ବାଣି ମଧ୍ୟ କୃଷିଭିରିକ । ଅଞ୍ଜି ଢୁଣୀୟା, ଭଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ଆଷାଡ଼ୀ ପୂଜା (ଅଷାହୁଆ ଉସବ), କ୍ଷୀରୀ ଉଭରା (ଧାନକଟା ପୂର୍ବରୁ ଧାନ କିଆରିରେ କ୍ଷେତ୍ରପୂଜା), କୁଆଷାଇ, କ୍ଷେତ୍ରବଦ୍ଧା (ଧାନକଟା ଶେଷଦିନ ବିଲରେ ପୂଜା) ଗୋରୁ ବହାଣ, ମକର ମେଳା, ପୁଷ୍ପପରବ, ମାଘେଇ ପରବ, ବା ପରବ ପରି ନାନା ପର୍ବ ଏଠାରେ ଯାକଯମକରେ ପାଇତ ହୁଏ । ଏ ସବୁ ପର୍ବପର୍ବାଣିରେ ଲୋକେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଧରିତ୍ରୀ ବା ମାଟି ମା’ କିମ୍ବା ଶସ୍ତ୍ର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀର ଅର୍ଚନା କରିଥାନ୍ତି । ଏହୁ ମୋ ଗାଁ, ମୋ ଅଞ୍ଜଳରେ ପ୍ରକୃତି ରୂପିଣୀ ବିରିନ୍ଦ ଗ୍ରାମଦେବତା ଗାଁର ମେନଶାଳମାନଙ୍କରେ (ପୂଜାପୀଠରେ) ପୂଜିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କେଉଁଠି ତାଙ୍କର ନାମ ଉତେଇଶ୍ଵରୀ ତ-କେଉଁଠି ପିତେଇଶ୍ଵରୀ, କେଉଁଠି ବା ତାରିଣୀ ହୋଇ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି । ସବୁଠି ଆଦ୍ୟଶର୍ମ ଆରାଧନା ଓ ପ୍ରକୃତିର ଗହୁରିକ ଅର୍ଚନା । ମାଘେଇ ମାଘେଇ ପରବ, ଉତେଇରେ ବା ପରବ ଓ ବାସଟି ବୁର୍ଗ ପୂଜାଦି ତାର ଦୃଷ୍ଟାତା । ଏହି ପେ ଦେଖିଲେ ଏହି ନିରୋକ ଜନଜାତି ବା ରିରିଜାତିର ଗହଣରେ ମୁଁ ବଢ଼ିଛି ଓ ମୋ କେତକାର ବିକାଶ ବି ଘଟିଛି ।

ଶରତ ରତ୍ନ ଆସିଲେ ଜନଜାତିର ବିଶେଷତଃ ବୋଲୁ ବା ମୁଣ୍ଡାଲୋବେ ମଣିକାକାର ବୁଆଙ୍ଗ ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅଛି । ମୁଣ୍ଡରେ ଥାଏ ପରହିଁ, ତହିଁରେ ଧୋବ ଫରପର ପରଚିମାନ ଖୋସା ଯାଉଥାଏ । ନୃତ୍ୟକାରୀ ଦକ୍ଷ ଉଙ୍ଗ ବେରଙ୍ଗ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥାଏ । କପ୍ତା ଶାହିକୁ ମାଲକଙ୍ଗାମାରି ଅଞ୍ଚାରେ ଧୋତି ପରିଧାନ କରିବା ବୁଆଙ୍ଗ ନୃତ୍ୟକାରୀଙ୍କ ବେଶପୋଷାକର ଅନ୍ୟତମ ରାଠି । ସେମାନଙ୍କ ଲିତରୁ କେତେବେଳେ ବୁଆଙ୍ଗ ବାଦ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା ସୂର୍ତ୍ତଟିରେ ଧରୁ ଆବାରର ଯନ୍ତ୍ରଟିର ସଂଚାଳନ କରନ୍ତି, ତହାରା ସେବେରେ ବୁଝ, ସେବେରେ ବୁଝ ପରି ଶୁଣି ଲକ୍ଷିତ ଶବ୍ଦ ଖଳାର ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ତାରି ତାଳେ ତାଳେ ଯୁବକମାନେ ଅର୍ଜ୍ଞ ଚନ୍ଦ୍ରାକର ହୋଇ ନାହିଁଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଥାଏ କର୍ଜୁଲିଆ ହସ; ଅଧରଦୟ ଆହୁରି ବନୁଆଏ-

“ସେବେରେ ବୁଝ / ସେବେରେ ବୁଝ
ଲିସ୍କି ଲିସାଏ
ସେବାଏ ସେବାଏ
ସେବେରେ ବୁଝ”-

ଏପରି ଲୋକ ସଂଗୀତର ମଧ୍ୟର ମୁର୍ଦ୍ଦୁନା, ଶ୍ରୋତାକୁ ବିହୁଳ କରିଦିଏ ।

ସଂଚ ହେଲେ, ବିଶେଷତଃ ଶୀତଦିନରେ ଆମ ଗାଁକୁ ଲାଗି ରହିଥିବା ଲୁମିଜସାଇରେ ଚାଲୁନାଚର ଆସର ଜମେ । ଯୁବକମାନେ ଚାଲୁ ବଜାନ୍ତି, ଯୁବତୀମାନେ ଚାଲୁନାଚର ତାଳେ ତାଳେ ଅର୍ଜମଣିନାକାରରେ ନଈଁ ନଈଁ ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଅଛି । ଏହି ଅବସରରେ ଅବିବାହିତ ଯୁବକଯୁବତୀଏ ଜୀବନସାଥୀ ବାହିବାର ଅବକାଶ ପାଇଥାଏ । ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ସେହି ଜନଜାତିରେ ବି ପ୍ରତ୍ଯାବ ପଢ଼ି ବିବାହ ହେବାର ଚଳଣି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ଝିକା ବିବାହ ବା ଉଦଜା ବିବାହ ପ୍ରଥା ଦିନୁଦିନ କମି ଆସିଲାଣି । ଫଳରେ ସବୁଠି ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାବ ବିନିମୟର ସଂଗାତ; ସବୁଠି ଲୋକାୟତ ଚେତନା ଓ ବିଦସ୍ତ ଭାବର ବୋଲାବୋଲି ଓ ସମହୃଦୟ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସୀମା ଓ ସରହଦ ଲୋଡ଼ି ବସିଲାବେଳେ, ତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରର ଚର୍ଚା କଲା ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସାରସତ ଭାବବୁଝରେ ନୃତ୍ୟର ବାକ୍ଷା ଓ ସମାଜ ପିଣ୍ଡିତ ମନୋଭୂମି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ହେବ, ଏହି ସାରସତ ଦୀକ୍ଷାତି ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟ ସେବାଏ ନିଜ ପରିବେଶରୁ ହେଲା ଉପରିଷ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ବି ମୋର ସାରସତ ଭାବବୁଝି ଓ କାବିୟକ ଚେତନା ନିଜ ଅଜନ୍ମିତରେ ଆପଣା ଜନ୍ମମାଟିରୁ ହୁଏଟ ପାଇଛି । ଏଣୁ ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯତ୍ତ ହେବାର ଆଦି ଦୀକ୍ଷା ସାହିତ୍ୟକ ମାତ୍ରେ ଆପଣାର ଭୂମିକଣରୁ ହେଲା ପାଇଥାଏ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଏହା ଦେଶକାଳ ରେତରେ ପକୁବିଟ ଓ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାଏ । ମୁଁ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା କି ହୁଏଁ, ତାହା ଭିନ୍ନ କଥା । ତେବେ ସାହିତ୍ୟର ପୂଜାପାଠରେ

ସେବାୟତ ହେବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ଏ ଯାବଦ ଜୀବନରେ ବନବରର ରଖିପାରିଛି ବୋଲି ଭାବେ ।

ମୋର ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ ହେବାର ଆକାଶକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆ ଅନର୍ଥ ନେବାଦିନରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଏଣୁ ଅନର୍ଥ ପରୀକ୍ଷାପଳକୁ ଅନାଇବା ଏବଂ ଫଳାକୁସାରେ ଉବିଷ୍ୟତ କର୍ମପଣ୍ଡା ନିର୍ବାରଣ କରିବି ଭାବି ବେଳ କାଶୁଥଳି । ଜୁହରେ ପରୀକ୍ଷାପଳ ବାହାରିଲା । ଅନର୍ଥ ମିଳିଛି କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମିଳିନାହିଁ । ସେ ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ଅନର୍ଥରେ କାହାରିକୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ମିଳିନଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରାୟ କେହି ପାଇଁ ନଥିଲେ, ଏଣୁ ଅହୁଶୋଜନାକୁ ସାଧାରଣୀବରଣ କରି ଆମ୍ବଲୁନିଠୁ ନିଜକୁ ଦୂରେଇ ରଖୁଥିଲି ।

ମନ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ସଂକଳ୍ପ ନେଉଥଳି ଯଦି ସ୍ନାତକୋରର ଶ୍ରେଣୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବି, ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ କ୍ଷମ ହେବି । ଏ ସମୟରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟବାଣୀଟି ମନରେ ସତତ ଅହୁରଣିତ ହେଉଥିଲା—“ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ବାଧା କୁଳୁଟିକି / ନ ଗଣି ସିଦ୍ଧି ଆଶେ ଟିକି” । ପୁଣି ମହାରାତର କଥା ମନ ଗହନରେ ଦେଉ ଭାର୍ତ୍ତ ଆସୁଥିଲା । ବ୍ୟାସ ଓ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ପରି କବିମାନେ ତ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଜୀମ ପ୍ରଥମଥର ହାରେ, ତା'ପରେ ସେ କବିନକାଳେ ପଞ୍ଚମୁଖୀ ଦିଏନା କିମ୍ବା ପରାଜିତ ହୁଏନା । ତେତନା ପ୍ରତିରେ ଏ ରୂପେ ଭାମର ମାନସିକତା ମୋଟି ସଂଚରି ଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ପଞ୍ଚକୁ ଆଉ ଫେରି ତାହିଁ ନାହିଁ; ରେବେନ୍ତାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ.୬. ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଆପ୍ରତ୍ତା ହୋଇପାଇଥିଲି । ଏତିକିବେଳକୁ ଭାଇକୁ ବି କୁଳ ଲେଇନ ଅପିସର ଭାବେ ନିଯୁତି ମିଳିଥାଏ ଓ ସେ ଗୋପାଳପୁରରେ ତ୍ରେନିଂରେ ଥାଆଇଛି । ଏଣୁ ମୋ ପାଠପଢ଼ାରେ ଆର୍ଥିକ ସଂକଟ ଆର ପ୍ରତିବନ୍ଦବ ହେବାର ଅବକାଶ ନଥିଲା । ଭାଇ ମୋଟେ ସ୍ନାତକୋରର ଶିକ୍ଷା ନିମିର ଉପସହିତ କଲେ । ଜୁଲାଇର ଶେଷଭାଗରେ ରେବେନ୍ତାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ.୬. ଅଧ୍ୟୟନାରେ କଟକ ଆସିଲି । ଏଥର ମୋର ରହଣି ହେଲା ବର୍ଷମାନ କୋଠିରେ । ଯେଉଁଠି ବର୍ଷମାନ ଜୀବନ କବି ବୀରକିଶୋର କଲେଇ ଚାଲିଛି, ତାହା ହେଉଛି ମୋ ସ୍ନାତକୋରର ଅଧ୍ୟୟନ କାଳାନ ଛାତ୍ରବାସର ପରିସର । ଏଥରେ ହାଟକ ବରଣୀ କଟକର ଛଟକ ନଥିଲା; ଥିଲା ଗେରୁଆରଗର କୋଠିର ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ରୂପ । ତାହାହିଁ ଥିଲା ସେ ସମୟରେ ସ୍ନାତକୋରର ଛାତ୍ରବାସ । ଏଇ ଭାଗାବୋଠି ଭିତରୁ ହିଁ ସେ କାହାର ଓଡ଼ିଶାର ଉବିଷ୍ୟତର ବୁଝିଜୀବୀ, ପ୍ରକାଶକ, ସାରସ୍ଵତସେବୀ ଓ ଜନସେବକ ନିଜନିଜର ଜୀବନର ଭାବା ଓ ଆମାମୀ ଦିନର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ମୁଁ ବି ଥିଲି ସେହି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାନିକ ଭିତରୁ ସାହିତ୍ୟସେବୀ ବନିବାର ସୁହାନେଇ ହୃଦୟରୁ ଘୂରିବୁନୁଥିବା ଅପିରପାଦ ମଣିଷଟିଏ ।

ରେଭେହାରେ ଶୋଷ ଦି' ବର୍ଷ

କୁଳାର ମାସର ଶୋଷ ସପ୍ତାହ । ଓଡ଼ିଆ ଏମ.ୟ. କୁଳରେ ନାମ ଲେଖାଇବାକୁ ଡାକରା ଆସିଲା ରେଭେହାର । ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ତ ଆବେଦନ କରିଥିଲି । ଏତେଣେସାଥେ ଜାବନ ଓ ଜୀବିକା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରମୁଖ ଶିକ୍ଷାନିକେନରେ ପୂଣି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଶିକ୍ଷାନିବିଷ ହେବାକୁ ଆହୁନ ଆସିବ ଭାବି ନଥିଲି । ସେ ଯାହାହେଉ, ବାପା ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟବଂଧୁ ବାବାଜୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପାଖରୁ ମୋ ନାମ ଲେଖାଦି ବାବଦରେ ଆବଶ୍ୟକ ଟଙ୍କାକୁଡ଼ି ଯୋଗାଡ଼ କରି ମୋର କଟକ ଯାତ୍ରାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଏଥର କୌଣସି ଆସବାବ ପତ୍ର ନ ନେଇ ଦିନେ ତୁଳବିନ ଚକ୍ରିବା ମୁତାବକ ତୁଗାପଟା ଓ ସାର୍ଟିଫିକେଟାଦି ଧରି ସକାରୁ ସକାରୁ ତମ୍ଭୁଆ ଆସି ବିନବେଳର ବସ ଧରି ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ ଅରିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲି ।

ସେତେବେଳେ ଆକାଶରେ ଶ୍ରାବଣୀ ମେଘର ସଂଚାର; ମେଘ ମେତୁରିତ ବନପାହାଡ଼; ମେଘ ଉହାଡ଼ରେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲୁଚକାନି ଖେଳ, ସ୍ଵର୍ଗସୁରିଆ ପବନର ତେଉ ତେଉକା ପ୍ରବାହରେ ମନତଳେ ଅଜସ୍ତ୍ର ଭାବନା ସତେକି ରୂପ ନେବାକୁ ବେଳ ଉଷ୍ଣ ମୋ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ରାତ୍ରା ତୁଳକଢ଼ରେ ସବୁଜ ଧାନଖେତ; ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚରେ ମାଇଲ ମାଇଲ ଧରି ନୀଙ୍କ ବନାନୀ; ତା' ରିଟରେ ରିରି ନଈର ଉଦୟୀ ନୃତ୍ୟ ଦେଖି କେନ୍ଦ୍ରରୀ ବନନିଷ୍ଠୀଙ୍କ ପ୍ରଣଟି ବାହୁଥରି । ବନସ୍ବିଥକାରେ ଫୁଟି ଦିଶିଯାଉଥିଲା ଅରତେଇର ଅଟ୍ସୀୟ ହସ, କୁକୁରବଚାର ଲହରା ନୃତ୍ୟ; ମୁଷନୀ ନଈର ରୋକମୁଷକ ନାଦ, ଏବଂ କୁସେଇର କୁଳଘ୍�ନୀବିନୀ କୁକୁକିନୀ ରୂପ ସହ ବୈତରଣୀର ଗୁରୁଗମୀର ଠାଣି ମୋତେ ଧ୍ୟାନମୟ କରି ଦେଇଥିଲା । ଫଳରେ ସେଇ ବସ ରିଟରେ ମୁଁ ସମାଧୀଷ ମୁନିଟି ପରି ନିଦ୍ରାବିଭୋର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ରେ ସଂଧ୍ୟା ସାତଟାରେ ବସ ଲାଗିଲା । କଷକୁରକ ଡାକରେ ନିଦ ଭାରିଲା । ରାତି ୧୨ଟାବେଳେ ଯାଇପୁର ରୋଡ଼ ଷେସନରେ ତ୍ରେବ ଧରି ସକାଳ ପାଞ୍ଚଟାରେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସର ଜଣେ ବଂଧୁଙ୍କ ଅତିଥି ହେଲି । ଦିନ ୧୧ଟାବେଳେ ରେଭେହାରେ ନାମ ଲେଖାଇବାର ସମୟ ଥିଲା ।

ରେଭେହା, ଏଇ ରେଭେହା ମୋ ଚେତନାରେ ଉଦ୍‌ଦିବର ଦୃଶ୍ୟ ମାତ୍ରଷ୍ପସାରି ପରି ମୋତେ ଡାକିଛି । ମୁଁ ବଣଜଙ୍ଗଲ ଘେରା ମୁଲକରୁ ଆସିଛି । ଆଖିରେ ମୋ ଆଖିଏ

କୁଆସ୍ପ, ଜୀବନର ରାହା ଲୋଡ଼ିବି; ଜୀବିକା ଖୋଜିବାର ସଂପର୍କରେ କୁକୁଜନଙ୍କ ପାଖରୁ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ପାଇବି । ଏଇ ଆଶା ନେଇ ମୋର ଏମ.୧. କୁପ୍ରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବାର ଅରୀୟା ଯାହାକୁ କୁହାଯାଇପାରେ ସ୍ଥାତକୋରର ପ୍ରତିକରିତ ଉପନୟନ । ଏବେକାର ପରିଚାଷାରେ ତାହା ନାମଲେଖା (ଆଡ଼ମିଶନ) । ଏ ତ ଶିକ୍ଷାନବିସ ହେବାର ଏକ ଅପଚାରିକ ବିଧି ।

ଆମମାନଙ୍କର ଆଡ଼ମିଶନ ଫର୍ମ ଓ ସାର୍ଟିଫିକେଟାଦିର ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଦାୟିତ୍ବରେ ଜନ୍ମେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ସେବିନ ତିନୋଟି ଚାରୋଟି ବିଷ୍ୟର ଏମ.୧. ଫର୍ମ ଉଦାରଖଣ୍ଡ କରି ଆବଶ୍ୟକ କାରଜପତ୍ର ଦେଖୁ ଦେଖୁ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଦୁଇଟା ହୋଇଗଲା । ନାମ ଲେଖା କାରଙ୍ଗରରେ ବେଶ ଭିତ୍ତି । ସହଧ୍ୟାଯନୀମାନେ ବି ଲମ୍ବା ଧାଢ଼ି କରି ନାମ ଲେଖାଇବା ପାଇଁ ଦଶାୟମାନା । ଆମେ ପୁଅପିଲା ଏବେ ଧାଢ଼ିବାଟି ଅପେକ୍ଷା ରତ । କିନ୍ତୁ ପଚାଶ ଷାଠିଏ ଯାଏ ବିଭିନ୍ନ ବିଷ୍ୟର ଝିଅଳ ନାମଲେଖା ଓ ଫି ନେବାର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ କିରାନୀ ବାକୁ ମୟୁଧା କଲେ ୫ ୨୦/୨୪ ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପହିଲେ ନାମ ଲେଖା କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେଇଲେ । ଏଥରେ ପିଲାଏ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇଗଲି ଗାଇଲେ— “ପାଇଥାକୁ ଯଦି ନାରୀ ଜନମ / ଦରମା ଦିଅନ୍ତୁ କରି ଆରାମ / ଶିବେ ମନାସିଶ କରୁଥାଅ ତପ / ଆର ଜନମରେ ନେବ ନାରୀରୂପ ।” ଏବଥା ଶୁଣି ଶିବବାକୁ ଯେ’କି ଥିଲେ ବରିଷ୍ଠ କିରାନୀ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ରାଗରେ ତମତମ ହୋଇଗଲିଲା । ଏହାପରେ ଜଣେ ପୁଅ ଓ ଜଣେ ଝିଅଳୁ ପାଇଁ କରି ନାମ ଲେଖାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ମୁଁ ପୁଅଙ୍କ ଧାଢ଼ିରେ ଝିଅଳେକ ପଛରେ ଥିଲି । ମୋ ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥନୀତିରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲେ ଝିଅ ଧାଢ଼ିରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଜଣେ ଶ୍ୟାମାଜୀ ତୁଣା । ତାଙ୍କର ନାମ ହେଉଛି ବାଣାପାଣି ମହାତ୍ମି ଯେକି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାନରେ ଓଡ଼ିଆ ଗଜଜଗତର ପ୍ରଜ୍ଞ୍ୟାତ ଗାନ୍ଧିଜୀ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ମୋର ନାମଲେଖା ସରତେ ମୁଁ ପୂର୍ବଶାତ୍ରାବାସକୁ ଫେରି ରାତିରେ ପାଇବୁ ତାଉନରେ ଯାଜପୁର ରୋଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚି ।

ଏହାଥିଲା ଏକ ବର୍ଷଶମୁଖର ସକାଳ । ଆଗଦିନ ସଂଜବେଳେ କଟକ ଆକାଶରେ ଦେଖିଥିଲି ଖୁଣ୍ଡିତ ଉତ୍ସନ୍ମାନ, ଅଥବା ବର୍ଷା ନଥିଲା । ଦୂରଦିଶବଜୟରେ ପଣିମାଞ୍ଚକର ସୂର୍ଯ୍ୟ ରତରଟ ହୋଇ କୁଡ଼ିଯାଉଥିଲେ । କଟକର ଧୂଳି ଧୂସରିତ ଆକାଶ ଧୂମାର ଦିଶୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଲାଗା କବି ଟି.୧.୬୩ ଏଲିଯଟ୍‌କର କଷିତ ମୁମୁର୍ତ୍ତି ମୂଳ ଗୋଧୂନିର ଦୃଶ୍ୟପତଙ୍ଗ ଏ ଯାବତ ଓଡ଼ିଶାର ଆକାଶକୁ ଆହୁନ କରି ନଥିଲା । ବରଂ ମୋ ମନରେ ଆକି ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ଲୋକ କବିର ଉଚ୍ଚିଟିଏ-

“ପୁର୍ବ ଆର୍ଦେହି ପଣ୍ଡିମେ ରୋଇ / ତାଙ୍କ ବୋଲେ ପୁତ୍ରା ନିଷେ ବର୍ଷର ।”

ଏହି ସଂଜରେ ତରବର ହୋଇ ପାଇବୁ ତାଉନରେ ଚଢ଼ି ଯାଜପୁର ଆସିଥିଲି । ଯାଜପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ମେଘାର ଆକାଶ ବନିଗଲା ବାରିସଂବନ୍ଧନର । ସକାଳକୁ

ଜୀବିଷ୍ଟପି ବର୍ଷା ଲାଗି ରହିଥିଲା । ବସରେ କେନ୍ଦ୍ରର ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲି । ବସର ଝକ୍କା କାଢରେ କଣ୍ଠାବାଡ଼ିଆ ବର୍ଷା ପିଟି ହେଉଥାଏ । ନିର୍ନ୍ମନେଷ ନଯନରେ ତାହିଁ ରହିଥିଲି ରାସ୍ତାକଡ଼ର ଶାକ ବାଥୁକାକୁ । ଝରନେର ବର୍ଷା ଝରିପଦ୍ମଥିଲା ପତ୍ର ଗହକରୁ । ଭାବୁଥିଲି ଏହା ସତେ କ'ଣ କୃତ୍ୟରତା ମେଘବାକାର ଉଶ୍ମଶ୍ଵେତ ହୃଦୟନିକଣ । ଏଇ ବର୍ଷା ତ ପୃଥ୍ବୀକୁ ସୁଜଳା ସୁଫଳା କରେ, ଏକାକୀ ମଣିଷ ହୃଦର ଭାକା ଓ ଭଜନର ହେତୁ ହୁଏ । ଏଣୁ ବର୍ଷା ହେଉଛି ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖର ସାଥୀ; ସର୍ଜନ ଏବଂ ଅର୍ଜନର ସହାୟକ; ଅଶ୍ଵ ଓ ପୁରକର ବାର୍ଷାବନ୍ଧ । ଏହିପରି ନାନା କଥା ଚିତ୍ର କରି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲି । ବସ ଆସି ରହିଲା ତାରିଣୀ ପାଠ ଘରଗାଁରେ । ସାନରାଇ ଭରଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ନଦିଆ କୋରା ଓ ତାରିଣୀଙ୍କ ରୋଗ ନଦିଆ କେତେଟି କଣି ସେ ବସରେ ବସି ବେନ୍ଦୁରେରେ ପହଞ୍ଚ ପୁଣି ଜ୍ଞାନ ବସ ଧରି ରିମୁନିରେ ଓହ୍ଲାଇ ଗାଁକୁ ଗଲି । ଏ ଥିଲା ମୋର ରେଣେକ୍ଷା କଲେଜରେ ସ୍ନାତକୋଶର ଶ୍ରେଣୀରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବାର ସତ୍ୟାଶ୍ରୀ ଉପାଖ୍ୟାନ ।

ଅଗର ତୃତୀୟ ସପ୍ତାହରେ କ୍ଲାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏମ.୧. ଛାତ୍ରଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦିଷ୍ଟ ଛାତ୍ରବାସ ବର୍ଷମାନ ହୋଇରେ ରହିଥିଲି । ଏହା ଓ.୧.ଏମ.ପି. (ଓଡ଼ିଶା ମିଲିଶାରୀ ପୋଲିସ୍) କ୍ୟାମ୍ପର୍କ ଲାଗି ରହିଥିବା ଜରାଜାର୍ଣ୍ଣ କୋଟିଏ । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରବାସରେ ମନୋଜ ପରିସରରୁ ଆସି ଗାଇଶୁହାନ ପରି ଏହି ଦରରଞ୍ଚା ଗେହୁରଙ୍ଗର ବୋଠାରେ ମୋର ସ୍ନାତକୋଶର ଅଧ୍ୟୟନର ଦୁଇବର୍ଷ ବିତିଥିଲା ।

ଛାତ୍ରବାସରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ଆମର ଛାତ୍ରବାସର ତର୍ବାବଧାରକ ଥିଲେ ଅଧାପକ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର । ତାଙ୍କ ପରି ଦେବ ଜରଜର, ଅଥବା ଆମୁରୋହା ଶିଆରି ମଣିଷ ବୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷ୍ମିତ ଦୁଃଖି । ଜଣା ଅଜଣା ଯେବୋଣସି ଛାତ୍ରଙ୍କ ଦେଖିଲେ ସେ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ କୁଶନ ଜିଞ୍ଚାବା କରନ୍ତି । ଘଣ୍ଟାକୁ ଘଣ୍ଟା ବା' ପିଅନ୍ତି । ଏତେ ବା' କାହିଁକି ପିଇଛୁଟି ବୋଲି ପଚାରିଲେ କହନ୍ତି- ‘ନଚାୟତସ୍ୟ ଭାବନା’ ବା' ନହେଲେ ବୌଣସି ଭାବନା କୁଟେ ନାହିଁ । କହି ଚା'ର ପ୍ରଶନ୍ତି ବଜାଏ ବିପର୍ତ୍ତି । ସେ ଥିଲେ ପ୍ରକୃତି ଉପାସକ କବି । ତାଙ୍କର ‘ମଞ୍ଜୁକାମଣିମାନିନୀ’ କୃତିତ୍ତ ଥିଲା ଆଠଟି ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟର ସମାର । ତର୍ହେରେ ‘ମାର୍ଯ୍ୟାରି’ ପରି ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟମାନ ପ୍ଲାନ ପାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ‘ଅଂଶୁପା’ କୃତିତ୍ତ ନେଣ୍ଠି କବି ମିଶ୍ର “ସୁରୂପା ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋଚର” ପରି କବିକର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଉଚ୍ଚିରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କ୍ଷୋଭକୁ ଦୂର କରିବାରେ ହୁଏତ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ ଜୟକୃଷ୍ଣଙ୍କ କାବ୍ୟର ଅଦର୍ଶ ଥିଲା ରାଧାନାଥଙ୍କ ଅମର କୃତି ‘ତିଳିକା’ । ଏହି ତିଳିକାଦର୍ଶରେ ଓଡ଼ିଆରେ ପଚାଶରୁ ଅଧିକ କାବ୍ୟକୁ ସେତେବେଳେକୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାରିଥାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଏହି କାବ୍ୟଧାରାର ଶର୍ତ୍ତ ଗୋକାରେ ପିଦିବା ଥିଲା ସାରାବିଜ କଥା । ତେବେ କବିଙ୍କ ବିଦ୍ୱବରା, ଓ ପାଣିତ୍ୟର ପରିଚୟ ହେଉଛି ତାଙ୍କର ମହାନକୃତି, ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ

‘ମାତୃମୁକ୍ତି ମୁକ୍ତାବଳୀ’ । ଏଥରେ ତେଜଶ୍ଵର ଉକ୍ତାସ (ଅଧ୍ୟାୟ) ରହିଛି । ଏହା କବିଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣର ବାଇଶ ବର୍ଷ ପରେ ୧୦୦୧ରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏଥରେ ବିଦେଶୀ କବିତାର ଭାବରୁ ଭାରତ କିପରି ମୁକ୍ତ ପାଇବା ସଂଗେ ଅବିଦ୍ୟାର ଭାବୁଗ୍ରାସରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ ତାର ପର୍ୟାୟକୁମିଳିକ ବିବରଣୀ ଚମ୍ପରୀଟିରେ ମହାକାବ୍ୟଧାରାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଏହି ନିଷ୍ଠକ କବି ମଣିଷକୁ ତ୍ର୍ଯାବଧାରକ ରୂପେ ପାଇ ଆମେ ସବୁ ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲୁ । ବର୍ଷେ ପରେ ଶ୍ରୀମୁଖ ମିଶ୍ର ଅନ୍ୟତ୍ର ବଦଳି ହୋଇ ତାଲିଯିବାରୁ ଲାହୋସ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ଭାବାନୀ ଚରଣ ରାୟ ହେଲେ ଆମର ତ୍ର୍ଯାବଧାରକ ।

ହସ୍ତେଇରେ ରହଣି ବାଜରେ ବିପିନ ବିହାରୀ ସ୍ବାର୍ଚ୍ଛା, ଜାପ୍ରାଦ କେଶରୀ ରାୟ ଓ ମୁଁ ଘେଟୀଏ ରୁମରେ ବହୁଥିଲୁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାଜରେ ସ୍ବାର୍ଚ୍ଛା ହେଲେ ରେଜେନ୍ରାରେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଫେସର ଓ ରାୟ ହେଲେ ବିଦ୍ୟାଧର ପୁର ଧାନ ଭବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ରର ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ । ଆମେ ତିନିଭଣ ତିନୋଟି ବିଷୟର ଛାତ୍ର । ଆମର ଅଧ୍ୟତ୍ତ୍ୟ ବିଷୟ ନେଇ ମୁକ୍ତିରେ କରିବାର ଅବକାଶ ନଥିଲା । ହସ୍ତେଇରେ ଯେତେ ସମୟ ରହୁଥିଲୁ ନିଜ ପାଠ ପକାରେ ମନୋନିବେଶ କରୁଥିଲୁ । କଲେଜରେ ଆମର କ୍ଲାସ ହେଉଥିଲା ୧୧ଟାରୁ ଅପରାହ୍ନ ପାଠ ଯାଏ । ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ବିଜ୍ଞାନ ଛାତ୍ରଙ୍କ ମେନରେ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପରି ସ୍ଥାତକେରାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ହେଲା ଏମ.୧. ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାର ମାନସିକତା ମନରେ ଜାଗିଥିଲା । ପାଇତଃ ବେଳେ ସାବଧାନ ହୋଇ ପଢାପଡ଼ି ପ୍ରତି ମନୋନିବେଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. କ୍ଲାସରେ ସେ ବର୍ଷ ସର୍ବମୋଟ ନଅଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କାତ୍ରୀ ଆଭିନିଶନ ନେଇଥିଲୁ । ଛାତ୍ରଙ୍ଗଙ୍କର ବିବାହ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ତାଙ୍ଗଙ୍କରେ ଏବଂ ପୁରୀରୁ ଆସି ଆମ ସଂଗେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ବିଜୟ ପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର, ସେହି ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷରେ ହେଲା ଶାତିନିବେତନ ଯାଇ ଏମ.୧. ପଡ଼ିବାର ସଂକଷ୍ଟ ନେଇ ରେଜେନ୍ରା ଛାତ୍ରଙ୍କରେ । ଆମେ ରହିଲୁ ସର୍ବମୋଟ ସାତମ୍ପାର୍ଶ୍ଵ; ବିଚିତ୍ରାନ୍ତ ମହାତି, ବୃଦ୍ଧାବନ ଆଚାର୍ୟ, ଦାଶରଥ ଦାସ, କୁଳମଣି ରାଜତ, ପ୍ରହୁଦ ଚରଣ ମହାତି, ସତିଦାନନ୍ଦ ଦାସ ଓ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ । ଆମ ସାଂଘମାନେ ଆମକୁ ସପ୍ରରଥୀ ବୋଲି ଡାକିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଆମ ତେଜନାରେ ଆମ ସାତଜଣକର ସପ୍ରରଥୀ ପୁଲଜ ମାନସିକତା ହୁଏତ ନଥିଲା । ତେବେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜର ଗୋଟେ ଗୋଟେ ପୁଥୀ ଭବିତାର ଯୋଜନା କଲାନେଜେ ପୁରୀ କଲେଜରୁ ଉତ୍ସବ ହୋଇଥିବା ମୁହଁୟଙ୍ଗ ନାୟକ ଆମ ରହଣରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଆମର ସଂଖ୍ୟା ହେଲା ଆଠ । ଆମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଚିତ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟୋଜେଷ । ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତନାକାର ତେହେରା, ସ୍ଵରୂପମୀର ତୃଷ୍ଣି, ଏବଂ ଭୋଜନ ସ୍ଵର୍ଗ ହେତୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଜୀମା ଭାଇ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲୁ । ବୃଦ୍ଧାବନ ଥିଲେ ଭଞ୍ଜଗୁମିଳ ସତାନ; ତାଙ୍କର ବୃଦ୍ଧାବନୀ ମନକୁ ସହଜରେ କବି ହେଉ ନଥିଲା । ଦାଶରଥ ତୁପାତକ ଧୋତି କୁର୍ରା ପିନ୍ଧା ସୁଠାମ ଯୁବକ ଏବଂ ତାଙ୍କ

ଆଜିରେ ଥିଲା ଖୋଜିଲା ଖୋଜିଲା ରାବ । ସତି ଥିଲେ ନିରୀହତାର ଅବତାର, କିନ୍ତୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତଯଠାରେ ପୁଣି ଉତ୍ଥିଲା ନିରୀହତିଆ ହେଲେ ବି ପୁରାଆଳ ପରି ଦେପରୁଆ ଠାଣି, ଏବଂ ସୁଖ ଆସୁ ହୁଅ ସେଥିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶାତିର ନଥିଲା; ବାବୁ ପ୍ରହାଦ ଥିଲେ ବାଲେଶ୍ଵରର ଗୋପାଳ ଗାଁର ହିରୋ, ତାଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ନିରୀହତା ଭିତରେ ରଖିକଣ୍ଠା ଲୁଚି ରହିଥିଲା । ମୁଁ ତ ସ୍ବରାବେ ଥିଲି ବଣ ପାହାଡ଼ ଘେରା ରାଜଜର ଜୀବନର ରାହା ଖୋଜୁଥିବା ମଣିଷ । ବସ୍ତୁତଃ ଆମ ସହାର୍ଥମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପାରସ୍ପରିକ ଦେହ, ଶ୍ରୁଦ୍ଧା ଭରି ରହିଥିଲା; ତେବେ ପ୍ରତିସର୍ବୀରାବ ଅଧ୍ୟୟନବେଳେ ନଥିଲା ବୋଲି କହିବା ସତ୍ୟର ଅପନାପ ହେବ ସିନା ।

ରେବେଳୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ବିଶିଷ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଅଧ୍ୟାପନା ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳାଉଥିଲେ । ଆମ ବିଜାଗର ପ୍ରଫେସର ଥିଲେ ଡକ୍ଟର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଟ୍ରିପା୦୧ । ସେ ଓଡ଼ିଆ ଶିଳାଲେଖ ସଂପର୍କରେ ବିଲାତରେ ରବେଶଶା କରି ପିଏବ୍.ଡି ଟିପ୍ରୋଫିଲାର କରିଥିଲେ । ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ସେ ସ୍ନାତକୋଶର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆକୁ ଗୋଟିଏ ବିଜାଗରେ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସୁଷ୍ମୃଦିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଏଥପାଇଁ ଛାତ୍ର ଅଶାନ୍ତିର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ସୁଚନ୍ଦୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ତେବେ ଆମେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଆରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଜର ଅବସାନ ଘଟି ନଥିଲା । ସେ ସବୁ ଯାହାହେଉ ଡକ୍ଟର ଟ୍ରିପା୦୧ ଉରଜମ୍ ଅରିଲେଖଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିରିନ ଶିଳାଲେଖ ଓ ତାମ୍ରଶାସନର ଭାଷାତାହିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଜିପିର ଉଭବ ତଥା ବିକାଶ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋକପାତ କରିଯାଉଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପା୦୧ଙ୍କ ସହ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଜାନକୀ ବନ୍ଦୁର ମହାନ୍ତି(କ), ଜୟକୁଷ ମିଶ୍ର, ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି, ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ନନ୍ଦବର ସାମନ୍ତରାୟ, ଗୌରାକୁମାର କ୍ରହା ଓ ଜାନକୀ ବନ୍ଦୁର ମହାନ୍ତି (ଖ), ଶାନ୍ତିଦେବୀ, କାନ୍ତୁ ଚରଣ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ବିଦ୍ୟାନ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଏହି ଅଧ୍ୟାପକ ମଣଙ୍ଗୀ ସହ କେତେକ ନବାଗତ ଅଧ୍ୟାପକ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀନିବାସ ମିଶ୍ର, ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍‌ଗାତା ଓ କୁଳମଣି ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖ ଅତର୍କୃତ ।

ଜାନକୀ ବନ୍ଦୁର (କ) ଦେଖିବାକୁ ଗୌରବର୍ଷୀ । ଜାନକୀ ବନ୍ଦୁର (ଖ) ଦେଖିବାକୁ ଶ୍ୟାମଙ୍କ ବା ଉଷ୍ଣତ କୁଷ । ଏଶୁ ‘କ’ କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ଗୋରା ଜାନକୀ ଓ ‘ଖ’ କୁ କଳା ଜାନକୀ । ଏଇକାବେ ଛାତ୍ର ତଥା ସାରସ୍ଵତେବୀ ବନ୍ଦୁଙ୍କ ମହିଳରେ ଉଭୟ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ‘କ’ ଜାନକୀରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ ଲେଖିବା ସହିତ ମେଘଦୂତ

ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ସେ ଆମମାନଙ୍କ କିଛିଦିନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତିଷ୍ଠାପ ପଡ଼ାଇଥିଲେ । ଜାନକୀ ବଲୁର (ଖ) ଥିଲେ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷକ । ତାଙ୍କର ‘ଚିର୍ଯ୍ୟକ’ କବିତା ସଂକଳନ ସେ ସମୟରେ ପାଠକ ମହିଳରେ ବହନ ପକାଇଥିଲା । ବିଶେଷତଃ “‘ରଞ୍ଜ ତୁମେ ମୋର ବିରାଟ ଆତକ/ ତୁମକୁ ପଡ଼ିଲେ ମନେହୁଏ ମୁଁ କଷ୍ଟଅଛି ଅଂକ । ତୁମେ ଦେଇଅଛ ଗୋଟେ ହସ୍ତେ ନାରୀ/ ଅନ୍ୟ ହସ୍ତେ ଏକ ବିରାଟ ଡିକସନାରୀ’” ପରି ପଂକ୍ତିରେ ଉପେକ୍ଷ ଉଞ୍ଜଳ କାବ୍ୟଦେହନିର ସ୍ଵରୂପ କଥନରେ ପାରମାରିକ ଉଞ୍ଜପ୍ରେମୀଏ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଉଥିଲେ । ଅଧାପକ ଜାନକୀ ବଲୁର ମହାତି (ଖ) ଓରଟ ଭରଦାଜ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ଗୀତିକବିତାର ତାହିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ‘ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିକାବ୍ୟ’ ଶାର୍ଷକ ଚର୍ଚାପ୍ରକଳ୍ପ ଲେଖି ଉଚ୍ଚରେଣ୍ଟ ଉପାଧି ଲାଇ କରିଥିଲେ । ସେ ଆମର ‘କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଚମ୍ପୁ’ର ଅଧ୍ୟାପନା ଦ୍ୱାୟିଦରେ ଥିଲେ ।

ଅଧାପକ ବଂଶୀଧର ମହାତି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବିଶେଷତଃ ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଓ ସାରଜା ମହାଭାରତର ପାଠ୍ୟ ଅଂଶର ପଠନ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କଲାବେଳେ ନଟବର ସାର ଆମକୁ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତିଷ୍ଠାପ ଓ ଗୋପାଳ ବାବୁ ଚତୁର ବିନୋଦ ତଥା ଗଜିପନ୍ୟାସ ସଂପର୍କରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗଜରୂପ ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ଦେଉଥିଲେ । ଛାତ୍ରାବସ୍ଥାରେ ରଣୟୁର ପ୍ରଜା ଆହୋଜନ ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରମ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନର ଫଳଶୁଣି ହେଉଛି ବିଦ୍ରୋହୀ ଦିବାକର, କୁରିବାସ ପାତଶାଣୀ ପରି ଜାଣ୍ୟ ତେଜନା ଉତ୍ସେକକାରୀ କାବ୍ୟକୃତି । କିନ୍ତୁ ଆମ ପରି ଯୁବକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେ ରୋମାଣ୍ଡିକ କବିତା ସଂକଳନ ଅଧିକ ମନ୍ଦୁଆଁ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଅବଶ୍ୟ ‘ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀ, ସୁନ୍ଦର ସମୃଦ୍ଧ; ‘କପୋଡ ତେଣାର ଛାଇ’ ପରି କବିତା ସଂକଳନ ଲେଖି ଯଶସ୍ଵୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେବେ ସେବାକର ଭୁବନେଶ୍ୱର ପାଠକଙ୍କ ଆଖିରେ ସେ ରୋମାଣ୍ଡିକ କବିର ଆଖ୍ୟା ନପାଇ ଲୋକ କାହାଣାର ଗୋପାଳ ଜାଣ ରୂପେ ଆଖ୍ୟାଯିତ ହୋଇଥିଲେ । ଫଳରେ ରୋମାଣ୍ଡିକ କବିକ ଯଥାର୍ଥ ମୂଳ୍ୟାନ୍ତନ ପରାହତ ହେଲା ।

ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଆକଳନ କରି ତା ବିଷୟରେ ବିସ୍ତର ବିଚାର କରାଯାଇ ନଥିଲା । ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟକବିତାର ଜୀବବୋଧ ଓ କାବ୍ୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଆଲୋଚନା ଆଧାର କୁମିଥିଲା ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ସଂକଳିତ କାବ୍ୟ କବିତାର ମୁଖ୍ୟବନ୍ଦ ସବୁ । ତେଣୁ ଆମର ଜୀବଶ୍ୟବତୀ ଓ ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ପରି କାବ୍ୟକୁଟିର ସାମନ୍ତିକ ବିଚାର ଦାୟିତ୍ୱ ହୁଇଥିଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ଉତ୍ସକ୍ଷମ ମିଶ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକ କୁମାର । ଉତ୍ସକ ଆଲୋଚନା ସଂସ୍କରଣ ପୁରୁତ୍ସ୍ଵୀ ଓ ଲଗ୍ନୁତ୍ସ୍ଵୀ ପରି କାବ୍ୟାବନୀର ଜାବଧରମ୍ ଓ ଶିଙ୍ଗରୀଟି ସହ ଓଡ଼ିଆ

କବିଙ୍କ କିପରି ସାଧମ୍ୟ ରହିଛି, ତାର ତୁଳନାମୂଳକ ବିଚାରରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ଥିଲା । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ସଂସ୍କୃତ କବିଙ୍କ କବିତାର ଅବତାରଣା କରିବା ସହ ମୁକ୍ତ ବିଶେଷରେ ମିଳନ, ଟେନିସନ୍‌କ ପଂଚିମାନ ଉଦ୍ଧାର କରି କ୍ଲାସ୍‌ରୁମରେ ବାଢ଼ୀ ପରିବେଶ ସୁଷ୍ଠୁ କରୁଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମାଳ ବଥନ ରୀତି ଏବଂ ବାକବିଜ୍ଞାପ ଥିଲା ବୈଦ୍ୟସ୍ଵର୍ଗ ଏବଂ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଧ୍ୟାପକ ଦୂସର ଚର୍ଚା ବେଳେବେଳେ ଦେଉଛରୁ ମୁଖଶାଳା ବଳିଗଲା ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା । ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ କାବ୍ୟଚର୍ଚା ସମୟର ବାଢ଼ ମାତ୍ର ନଥିଲା । ବାଜିସି ଲାଗିଲା ପରି ସେ ପଢ଼ାଇ ତାରୁଥିଲେ ଏବଂ କହିବାରେ କବିତା ଫୁଲୁଥିଲା । ଥରେ ସାରକ ପୋଟ ପୋଟ ପୁଅ ତିନୋଟି ହଠାତ୍ କ୍ଲାସ୍‌ରୁ ପଶି ଆସତେ, ସାର ଗାଇ ଉଠିଥିଲେ-

“ଆରେ ବାବା ହୃଦୟି, ପଦ, ବ୍ରଜରେ
ଆସିଲ କେତେ ଜ୍ଞାନରେ ପଦବ୍ରଜରେ ।”

ଏଠାରେ ବି ସେହି ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟଠାଣି । ତାଙ୍କର ତିନିପୁଅ ହୃଦୀ, ପଦ, ବ୍ରଜ ଅଚାନକ ଅସମ୍ଯାପନ ହୋଇଛି; ଅଥବା ଏ ପରିବେଶର ରାତିଟି ଥିଲା ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟାବୁଦ୍ଧି । ଶର୍ଷିତ ସମୟରେ କବି ରାଧାମୋହନ ଗଡ଼ନାୟକ ଉପରୁପୁ ଛନ୍ଦନାମରେ ‘ଯାଯାବର ଓ ଜାୟା’ ଶର୍ଷକ କବିତାଟିଏ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା-

“ଆର, କଲେଜର କିତାବ ମହନ
ଘନ ଚଞ୍ଚଳ ପରି
ଦେଖାହେଲେ ଜୟ ଦାସ ।”

ଅଧରରେ ତାଙ୍କର ଧନୀ କରଁଶୀ । ତାଙ୍କରେ କୁଣ୍ଡଳ ମୁଣ୍ଡଳା । କବି ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଠିଆ ହେଲେ । ଏହି ସିରାରେଟ ଶୁଭ୍ରମୁରଳୀଧର ବ୍ୟକ୍ତି କନିବା ଜାଇବ୍ରେରୀକୁ ବାହାରୁଥିଲେ, ଏଇମିତି ଆହୁରି କେତେ । ତେବେ ଏଠି କାବ୍ୟର ଜୟ ଦାସ ବେପରୁଆ ଠାଣି ସହ ଆମ ସାରକ ଜୀବନରଙ୍ଗୀ ମିଶି ଯାଇଥିଲା । ଏଣୁ ମୋର କହିବା କଥା ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ବି ସେହି ସମୟ ଜ୍ଞାନରେ କାବ୍ୟନାୟକ ବନି ଯାଇଥିଲେ । ଏଇଠି କହିରଖେ; କବି ଗଡ଼ନାୟକ ଓ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର ଥିଲା ଅନାବିନ ବନ୍ଧୁତା । ହୁହୁଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବହେମିନାନଠାଣି ପୁଟି ଉଠିଥିଲା । ଉରୟକ ଆଚରଣରେ ବି ବେଶ ମେଳ ଥିଲା, ହୁହେ ଥିଲେ ତା’ଖୋର ଓ ଜେନ୍‌ପ୍ଲୋକର । ଗଡ଼ନାୟକଙ୍କର ସିରାରେଟ ଓ ବିଡି ଥିଲା ଆଦରର ଧନ, ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ବନା ସିରାରେଟ ଟାଣିବାକୁ ସୁଖ ମଣ୍ଡଳ ଥିଲେ । ହୁଇ ବଂଧୁଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ସିରାରେଟ୍‌ର ବଢ଼ାଇ ଦେଉଥିଲେ, ସେଇଠି ରୁପିକଟା କରି ଗଡ଼ନାୟକ କହିଉଥିଲେ—ମୋର ବନା ସିରାରେଟ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଅବଳାରେ ହଁ ଚକିବ । ତାର ଭରରରେ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ପୁଣି ଶ୍ରେଷ୍ଠମୂଳକ ରଙ୍ଗିରେ କହିପକାଟି ବନ୍ଧୁ, ଅବଳା ଲୋଡ଼ିଲେ ବନା (ହେଣ୍ଟକପ)

ପିଲିବାକୁ ପଢ଼ିବ କେହି ନିଜର ସିଗାରେଟ କାଗଜ ଓ ସିଗାରେଟର ତମାଶୁ ବୁଝ ଉବାଟି ଚାକ ହାତେ ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଜାବରେ ଭରଯ କବିକ ରିତରେ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ବାବ୍ୟାକୁକୁଳିଟ କଥୋପକଥନକୁ ବନ୍ଧୁଏ ଉପରୋଗ କରୁଥିଲେ । ଯାଯାବର ଓ ଜାଯାର ବାବ୍ୟନାୟକ ରୂପେ ଜୟୀବାକୁ ଛାନିଟ କରିଥିବା କଥାଟିକୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇ ନପାରେ ।

ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ମୋ ତେଜାର କୁମିରେ ମୋରି ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ନାନା ଭାବମୂର୍ତ୍ତି ଧରି ଚହୁଟି ଉଠୁଥିଲେ । ମୋର ଆଉଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ କାନ୍ଦୁଚରଣ ମିଶ୍ର ଗେଡ଼ା ମଣିଷ; ଗୋରା ତକତକ ଦେହେରା । ପରିଧ୍ୟେଯ ଧୋବ ଫରଫର ଖଦତ ଧୋଟି ଓ ପଞ୍ଜାଗ । ତା' ଉପରେ ଧକାବଦର । କାନ୍ଦରେ ଗୋଟେ ପାଖେ ଚଦର ଝୁଲିପଦ୍ମଥିଲା । ଏହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ବେହି କେହି ଉଚରାୟଟିକୁ ଜାନ୍ମିଛେକର କାନ ବୋଲି ଉପହାସ ବି କରୁଥିଲେ । ସେ ଆମକୁ ‘ବିଦୟା ଚିତ୍ତାମଣି’ ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ଥରେ କୁସ୍ତରେ ସେ ପ୍ରଶା କଲେ, ରାଧା ତୁମକୁ କିପରି ପ୍ରତିକାଟ ହୁଆଛି, କିଏ କହିଲା- ରାଧା ନିତ୍ୟକାଜର ନାରାଟିଏ, ବାହା ମୁହଁରେ ରାଧା ଦିଶିଲା ପ୍ରେମ ବଜଦଳ ପ୍ରେମାକାହିଣୀ ପ୍ରତିମା; ମୋତେ ପଚାରତେ ମୁଁ କହିଥିଲି-ବିଦୟା ଚିତ୍ତାମଣିର ରାଧା ହେଉଛନ୍ତି ମହାଭାବର ପ୍ରତାକ ଅଦୟ ପ୍ରେମମୂର୍ତ୍ତି । ଏ ଉଚରଣ୍ଟି କାନ୍ଦୁବାକୁଙ୍କ ମନକୁ ଆବଶ୍ୟକ କରିବସିଲା । ଯଦିଓ ମୁଁ ବୈଷ୍ଣବ ତେଜାର ଧାର ଧାରେ ନାହିଁ; ବ୍ୟକ୍ତି ରିତରେ ଦେବତ ନ ଲୋଡ଼ି ଖୋଜେ ମହୁଷ୍ୟବିଦିତ । ତଥାପି ପାଇଁଟି ଯାଇଥିଲି ତାକର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ । ସେହିଦିକୁ ପଠନ ଓ ପାଠନବେଳେ ସେ ମୋତେ ଲୋକୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକଟ୍ୟରେ ପ୍ରଫେସର ପଦରୁ ସେ ଅବସର ନେବାଯାଏ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ମୋତେ ସ୍ଵରଣ କରି ଡାକୁଥିଲେ ।

ଏହମିଟି କଟିଗଲା । ଏମ.୧. କୁସ୍ତର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ । ଜାନୁଆରୀ, ଫେବୃଆରୀମାସ ବେଳକୁ ଗୋଟିଏ ଚତୁର ଉଦ୍‌ଘାତା ହୃତନ ଭାବେ ଅଧ୍ୟାପକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପାଇ ଆସିଲେ । ସେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଓ ଡେଇଆ ଉଚରଯ ବିଷୟରେ ସ୍ଥାତବୋରର ତିଗ୍ରୀପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ଏମ.୧. ପ୍ରଥମ ବର୍ଷରେ ‘କୁମାର ସମ୍ବବ’ ଓ ‘ରଘୁବଂଶ’ର କିଛି କିଛି ଅଂଶ ପାଠ୍ୟ ଥିଲା । ତା’ ସାପକୁ ପାଇଲି ଧକ୍କପଦ, ଜାତକ କଥା ସହୋର ଓ ପ୍ରାକୃତ ନାଟକ କର୍ତ୍ତର ମନ୍ତରୀ ଓ ଚର୍ଚ୍ୟାପଦ ପଢ଼ାଯାଉଥିଲା । ବର୍ଷ ସରିବାକୁ ବସିଲାଣି ଧକ୍କପଦ, ଜାତକ କଥା ସହୋହର କିଛି ଅଂଶ ଏବଂ କର୍ତ୍ତର ମନ୍ତରୀର ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ କେବଳ ପଢ଼ା ହୋଇଥାଏ । କୁମାର ସମ୍ବବ କିଛି କିଛି ପଢ଼ିଥିଲୁ, କିନ୍ତୁ ରଘୁବଂଶ ପଢ଼ି ନଥାଇ । ଅଧ୍ୟାପକ ଉଦ୍‌ଘାତା ଆମକୁ ରଘୁବଂଶର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ମାସକ ରିତରେ ପଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ହେଲା, ଏତିକିବେଳେ ମୋତେ ଆନ୍ତିକ ଭର (ଟାଇପ୍‌ଏର୍) ହେବାରୁ ପହରଦିନ କାଳ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଣ ମେଡ଼ିକାଲରେ ରହି ଚିକିତ୍ସା ହେଲି । ଏମ.୧. ପ୍ରଥମ ଜାଗ ପରୀକ୍ଷା ଦେବିକି ନାହିଁ, କିଛି ପିର କରିପାରୁ ନଥାଏ, ଏତିକିବେଳେ ପ୍ରଫେସର ହ୍ରିପାଠୀ ମୋତେ ପ୍ରବୋଧନା

ଦିଅତେ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ଅଛୁଷିତ ହେଉଥିବା ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପରୀକ୍ଷାରେ ଭାଗ ସ୍ଥାପି ସବେ ଯୋଗ ଦେଲି ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ମାତ୍ରେ ଗାଁକୁ ଚାଲିଗଲି । ଏଥର ପ୍ରୀତି ଅବକାଶଟି ମୋର ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧ୍ୟା ଭିତରେ କଟିଲା । ଏମ.୧.୧. ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପରୀକ୍ଷା ଦାଖରଥ ଓ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଆମ ସହଧ୍ୟାମୀ ଅନ୍ୟକେହି ଦେଇ ନଥିଲେ; ସମସ୍ତେ କହୁଥାଟି ଏଇ ହୃଦୟଜଣକର ବହୁପ ଦେଖ । ଏକାଥରେ ଏମ.୧.୧. ପରୀକ୍ଷା ଦେବା ଛାଡ଼ି ଭାଗ ଭାଗ କରି ପରୀକ୍ଷା ଦିଆଗଲିଛି । ଅଥବା ମୁହୂର୍ତ୍ତ କହୁଥାଏ-ବନିଯାରକୁ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ଵରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି, ତୋର କିଛି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଲୁ ଯେତେବେଳେ ପରୀକ୍ଷାଟା ଦେଇପକା । ତାରି କଥା ମୋତେ ଉପାହ ଯୋଗାଇଦେଲା । ପରୀକ୍ଷାରେ ବସିଗଲି । ନାର ନାର ଚାରିଦିନ ଧରି ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଲା । ଆଜିକାନି ପରି ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ପତ୍ର ପରେ ଅନ୍ୟପତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ୨/୩ଦିନ ବ୍ୟବଧାନ ରହୁ ନଥିଲା । ଲଗାଏତ ଚାରିଦିନ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ଆଗରୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇସାରିଥିଲି । ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ଦିନ ସଂଧ୍ୟାରେ ସେଇ ପାଇଁ ତାଉନରେ ତତ୍ତ୍ଵ ପୂର୍ବବଦ୍ଧ ମୋ ଚେତନାର ଆଦିରୁମି ଅଭିମୁଖେ ଯାଦ୍ରା କଲି । ଏହା ଥିଲା ମୋରି ଏମ.୧.୧. ପଡ଼ାର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର କଥା ।

ଏଥର ଚମ୍ପୁଆରେ ବସିରେ ଓହ୍ଲାଇଲାମାତ୍ରେ ଦେଖେ ତ ଭାଇ ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ସେ ଏବେ ଚମ୍ପୁଆରେ ରକରେ ସଂପ୍ରସାରଣ ଅଧିକାରୀ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ତାଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତରସତ୍ତିଏ ମିଳିଥାଏ । ବାସଟୀ ଭାଉଙ୍କ ବି ଜନଶ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆମ ହୃଦୟରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେହେବିତ ସମାଜଶରେ ହୃଥା କରି ନିଅଁ ପଡ଼ି ଆସୁଥିବା ଗୁହିଣୀ ଘରର ଛବିଟିଏ ମୂର୍ଚ୍ଛ ହେଉଥିଲା । ଜାରେଇ କବି ଥୋମାସ ହୁଡ଼କର ବେତୋଟି ଉଚି ବି ସେତେବେଳେ ମୋ ମନରେ ଫେଣେଇ ଉଠୁଥିଲା । ତା'ର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତର ହେଉଛି-

“ପ୍ରତି ହୃଦୟରେ ଘର
ଆର ଘରର ଅସଂ ବୁଝନ
ସବୁଠି ସେହି ଘରର / ଅନାହତ ସୁନ
ଆର ଘରର ଅତକ୍ରିୟ
ମଧୁର ଆହୁନ ।”

ମୁଁ ଚାହିଁଥିଲି ହୃଥା ଭାଉଙ୍କର ହସ ହସ ମୁହଁକୁ । ତାଙ୍କରି ହସର ଲହରରେ ମୁଁ ରକ୍ତ କଲୋନୀରେ ପାଦ ଥାପୁଥିଲି । ସେତେବେଳେ ସକାନ ଥାଠର ବାଜିଥିଲା । ଭାଉଙ୍କର ହାତ ପରଷା ଦିବ୍ୟ ରୋଜନ ଖାଇ ଚିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେଲି । ବେଳ ଲେଉଚାଣି ଭାଉଙ୍କ ସାଇକେଲଟି ଧରି ଗାଁକୁ ରମାନା ହେଲି ।

ଏଥରର ଶ୍ରୀଷ୍ନୁଟିଟି ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ଶିକ୍ଷିତ ସୂବକଳ ପାଇଁ ଥିଲା ଏକ ଆହ୍ଵାନ । ଆମେ ୧୯୪୩ ରେ କରଜିଆରେ ଯେଉଁ ମି.ଇ. ସ୍କୁଲଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲୁ, ତାହା ୧୯୪୭ ରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହାୟତାରେ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଅଷ୍ଟମଶ୍ରେଣୀରେ ୨୫ ଜଣ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ଦାୟିତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଆମର ସତୀର୍ଥ ନଗବର ଚୌଧୁରୀ । ଏ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରକୋଷ ନଥିଲା । ଏଣୁ ଏ ସ୍କୁଲକୁ କିପରି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରିବୁ, ଆବଶ୍ୟକ ମୁତ୍ତାବକ ଘରବାଡ଼ି ମିଳିବ ଏବଂ ଘର ତିଆରି ପାଇଁ ଆସବାବ ପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିବୁ, ତାହା ଆମଙ୍କୁ ଅସ୍ତିର କରିଦେଲା । ସ୍କୁଲ ପରିସରକୁ ଲାଗି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କିଛି ଜାଗାଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ହରିଜନ ସଂପ୍ରଦାୟର ଲୋକ । ତାଙ୍କ ଜାଗାଟି କାନ କାନ ଧରି ଅନାବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତି ବଡ଼ବିଲରେ କୌଣସି ଏକ ବାରଖାନାରେ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିଲାଟିଏ ଆମ ନବପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ଥିଲା । ସେ ଗାଁକୁ ଆସିଥିଲାବେଳେ ଶ୍ରୀନିବାସ ଓ ମୁଁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସେ ଆମଙ୍କୁ 'ତା' ଦେଇ ଆଗମନର କାରଣ ପଚାରତେ ଆମେ ଶକାକୁଳ ସର୍ବେ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଭୂମିଦାନ ମାରିଲୁ । ଭଦ୍ରଲୋକ ବିନାଦ୍ୱିଧାରେ ତାଙ୍କର ସେହି ଘାନଟିକୁ ସ୍କୁଲକୁ ଦାନ କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ଆମେ ଆମର ଭୂମି ଲାଭ ଅଭିଯାନର ହେତୁ ପାଇଁ ନଥିଲୁ । ପରେ ଜାଣିଲୁ ଯେ ସେହି ହରିଜନ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ଘରେ ବିନା ଆପରିରେ ଆମର 'ତା' ପିଇବା ହିଁ ଆମ ସଫଳତାର କାରଣ ଥିଲା । ସେ କାନ୍ଦରେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ ରେବଭାବ ରହିଥିଲା । ଏହାପରେ ଆମେ ମନମା, ଶିଳ୍ପୀଙ୍କ, ଅଶନପାଟ, କାର୍ଯ୍ୟକଳ୍ପନା, ଶୁଣ୍ଣିଶା ପରି ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟେଷ୍ଟି ଗାଁ ଗଣାକୁ ଯାଇ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଘରୋପଯୋଗୀ କାଠ ସଂପ୍ରଦାୟରେ ଲାଗିଗଲୁ । ଲୋକେ ବିନାଦ୍ୱିଧାରେ ଆମ ସ୍କୁଲକୁ ମେନଶାଳ (ଗାଁ ଦେବତା ପୂଜାଷଳ) ରୁ ଶାକଗଛମାନ କାଟି ଯୋଗାଇ ଦେଲେ । ଏଥପାଇଁ ସେମାନେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭେଦୀଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ କୁକୁଡ଼ାବନି ଦେଇ ଅବଶ୍ୟ ଏସବୁ ଗଛ କାରୁଥିଲେ ।

ତା'ପରେ ଆମ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ପାଇଁ ଆସିବ କେଉଁଠ ? ଆମେ ପାଞ୍ଚସାତଜଣ ସେ ଅଞ୍ଚଳର କଲେଜପଦ୍ଧାଆ ସାଂଘ ଏକାଠି ମିଶି ସିର କରୁ ଯେ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକାଠି କରି ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ସଂପ୍ରଦାୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତ ସେମିତି କେହି ଧନାଢ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନଥିଲେ । ତେବେ ବିଜିନ ଗାଁର ସ୍କୁଲ ନିମ୍ନମଧ୍ୟବିର ଲୋକେ ଆମର ଅଛୁରୋଧ କ୍ରମେ ଶକ୍ତି ମୁତ୍ତାବକ ସହାୟତା ଯୋଗାଇବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ଶ୍ରୀଷ୍ନୁଟି ପରେ ଆମେ କଲେଜ ଚାଲିଗଲେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଲକ୍ଷ ଧନରାଶି ସମୟାକୁସାରେ ସ୍କୁଲ ହୁଏତ ପାଇଁ ନପାରେ । ଏଥ ନିମିତ୍ତ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ସ୍କୁଲକଥା ପକାଇବାକୁ ଏକ ସଭା ଡାକିବାକୁ ଛିର କରୁଁ । ଏଥପାଇଁ ଆମ ଅଞ୍ଚଳର

ଦୁଇଜଣ ଜନନାୟକଙ୍କର ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିଥିଲୁ । ସେମାନେ ହେଲେ ରାଜବଳୀର ମିଶ୍ର ଓ ଶୁଭ୍ରଚରଣ ନାୟକ । ଉତ୍ତର ଥିଲେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପରିଷଦର ସଦସ୍ୟ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ରାଜ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ ଓ ବିଧାନସଭାର ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଦୁଇଁ ଏକଦା କାଳିକା ପ୍ରସାଦ ସ୍କୁଲରେ ବାପାଙ୍କ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଆମ ଅଛୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ଉତ୍ସବ ଆସି ଆମ କରଞ୍ଜିଆ ସ୍କୁଲ ଉନ୍ନତି କହେ ଆହୁତ ସରାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଉଦ୍ବୋଧନ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥୁରେ ଉଦ୍ବୋଧତ ହୋଇ ଲୋବେ ସାପ୍ରାହିକୀ ହାଟର ମାହାସ୍କୁଲ, ଗାଁ ପୋଖରୀରୁ ମାଛଧରା ବାବଦରେ ଲଜ୍ଜା ଚକ୍ର କରିଛି; କୁକୁଡ଼ା ଲଢ଼େଇରେ ଭାଗ ନେଉଥିବା ଲୋକେ ଦେଉଥିବା ମାହାସ୍କୁଲ ପଇସାଦିରୁ କିନ୍ତୁ ଭାଗ ଆମ ସ୍କୁଲ ଗ୍ରାମ ପାଇବା ଯାଏ ନିୟମିତ ଦେବାକୁ ନାପିଲେ । ଫଳରେ ସ୍କୁଲଟି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହେବା ଯାଏ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସହାୟତା ହେତୁ ଅସୁବିଧା ହେଲା ନାହିଁ । ଏହାକୁ ଆମେମାନେ ଜୀବନର ସ୍ଵରଣୀୟ ସଂକଳତା ବୋଲି ପ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲୁ । ସେବିତୁ ଆମର ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ଯେ ଏପରି ମାନସିକତା ପ୍ରହଣ କଲେ ଚମ୍ପୁଆ ଉଞ୍ଚନ ଆଉ ଅଞ୍ଚାନ ଟିମିରରେ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଏହାପରେ ଆମ ସ୍କୁଲର ଦେଖାରିଷା ଜ୍ୟୋତିପୁର, ଭଣା, ଉଖୁଣ୍ଡା ପରି ଭାଗରେ ହାଇସ୍କୁଲମାନ ଖୋଲିଲା । ସେଇ ଅଞ୍ଚନର ସତାନ ଭାବରେ ଏଥପାଇଁ ଆମେ ସବୁ କମ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇନାହୁଁ ।

ପୁଣି ୧୯୪୮ ମସିହାର ଜୁଲାଇ ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ରାହୁ । ଆକାଶରେ ଆଷାଡ଼ର ଦେଉ ଦେଉକା କନାହାଣିଆ ମେଘ । ବର୍ଷା ହେବ ଏଇ ଆଶା ଓ ଆଶକାରେ ଗାଁ ଛାଡ଼ିଲି । ଜଂଗଲରେ କୁରୁତି (କୁରେହି) ସ୍କୁଲର ସରା । ଦିଗ୍ ବିଦିଗରେ ବଣମଳୀର ମହକ ମୋଟେ ଭାବାଳୁଙ୍କ କରିଦେଉଥାଏ; ପୂର୍ବାହ୍ନରେ ବସ ଧରିଲି ଚମ୍ପୁଆରେ । ଗୋଧୁଳି ବେଳାରେ ଯାଇସୁର ରୋଡ଼ରେ ପହଞ୍ଚ ତ୍ରେବ ଧରି କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଏଥର ତ୍ରେବ ଝର୍କାରେ ବସି ଚାହୁଁଥିଲି ଅଷ୍ଟାୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବି ପୂର୍ବାଶାରେ ମେଘ ଲହଟି ଭାର୍ତ୍ତି ଉଠୁଥିଲା । ମନେପଦ୍ମଥିଲା ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ କବିଙ୍କର କଥା । ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କବିର ମନୀଷାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କେବେ ହୁଏ ବାହୁଣୀ ବିନାସୀ ତ କେବେ ପ୍ରେମାନ୍ତରାଗର ଗରୁଆ ଭାଗ । ଚନ୍ଦ୍ର ବି ଶୁକ୍ଳମାର ପ୍ରତିରୂପ, ପୁଣି ପାଳଟେ ସୁଧା ଅନୁରାଗର ଉଷ୍ଣାସ ଭାଗ । ଅଛୁତ ଏ କବିର କହିଲା । ଏହିସବୁ କଥା ଚିନ୍ତା କରୁକରୁ ରାତି ନଅଟାରେ ତ୍ରେବ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ବର୍ଷମାନ କୋଠିରେ ପହଞ୍ଚିଲି, ଯାହାକି ଥିଲା ସ୍ଥାତକୋରର ଅଧ୍ୟୟନରତ ଜୀବନର ଆଡ଼ା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ସେ ମୋ ପରି ସଂସାର ବନ୍ଦିବର୍ଦ୍ଧକ ଗୋଠିଲି ବା ଆଶ୍ରୟପଲି ।

ଶୁଣିଲି ଏମ.୧. ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଥମ ଭାଗ ପରିଷା ଫଳ ବାହାରିଛି । ଦୁଇଜଣ ବେବନ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ସେ ଦୁଇଜଣ କିଏ ? ଏ କଥା ଭାବି ଭାବି ରାତିଟା

କଟିଗଲା । ଭାବିନୀ ପରଦିନ ସକାଳେ ଦିନ ଦଶଚାବେଳକୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ନୋଟିସ୍ ବୋର୍ଡରେ ଦେଖିନେବି ନତେହି ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାଠୀଙ୍କୁ ପଚାରି ବୁଝିନେବି । ତା'ପରଦିନଟି ଥିଲା ସୋମବାର । ସହଧ୍ୟାୟୀ ବଂଧୁ ମୃତ୍ୟୁଜୟ ଦେଖାହେଲା ମାତ୍ରେ ମୋତେ କୁଣ୍ଡଳ କହିଲା- ‘ହଇଛେ ଜଂଘାରୀ ମୁଲକର ରାଜକୁମାର, ଆଜି ଶାତି ଭାଇ ଗୁରୁରାଟୀ ହୋଟେଲରେ ତା ରୋଜିଟିଏ ହେଉ । ତୁମେ ଦୁଇଟା ତ ଆମ ପୂର୍ବପିତିଙ୍କୁ ଚପି କମାଲ ଦେଖାଇଛୁ’; ତା' କଥାରୁ ବୁଝିନେଇ ଦାଶରଥ ଓ ମୋର ଏମ.୬. ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇଛି । ତା'ପରେ ମୃତ୍ୟୁଜୟ ହିଁ ଆମକୁ ନେଇ ଦୋକାନରେ ତା' ପିଆଇଥିଲା । ତା'ପରେ ଚଟାପଟ କ୍ଲାସକୁ ପଶି ଯାଉଥିଲା । ସେ କ୍ଲାସଟି ଥିଲା ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାଠୀଙ୍କର । ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଉକ୍ତର ଟ୍ରିପାଠୀ କ୍ଲାସକୁ ପଶିବା ମାତ୍ରେ କହିଲେ- ପିଲେ, ମୁଁ ହୁମମାନଙ୍କୁ ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵ ବିଶେଷତଃ ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ ପଡ଼ାଇବି । ଏ ସଂପର୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତ ଆବଶ୍ୟକାତ୍ମକାରୀ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ନାହିଁ । ଏଥୁପାଇଁ ହୁମମାନଙ୍କୁ ଉଲନରଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ ଭ୍ରାମାର, ହେମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାକୃତ ପିଲାନ, ସୁକୁମାର ସେନଙ୍କ ବାଗଲା ଭାଷାର ଇତିହାସ ଓ ସୁନୀତି କୁମାର ଚାରାଙ୍ଗୀଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ୱାନଙ୍କ କୃତିସବୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ହେବ । ତା' ସାଂଘରୁ ପ୍ରଥମେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନଦଶର୍ମା, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଓ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଭାଷା ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚା କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବନା ଦେଇ ପୃଥ୍ବୀର ଭାଷା ପରିବାର ଓ ତା'ର ସୂଚନା ଦେଇ ସେବିନର ପାଠପଢା ଶେଷ କଲେ । ଗଲାବେଳେ ଆମ ଭିତରୁ କିଏ କ'ଣ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ନେଇ ପଡ଼ିବୁ, ତାହା ନେଣି ଜଣାଇବାକୁ କହିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ଏମ.୬. ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗରେ ଚାରୋଟି ଛତ୍ରରେ ଯଥାକୁମେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ; ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟକବିତା ଏବଂ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପାଠ୍ୟଟିଏ ପଠିତ ହେଉଥିଲା । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର (ଅଷ୍ଟମ ବା ଶେଷ ପତ୍ର)ଟିରେ ଜ୍ଞାନପ୍ରତିବିରୋଧକାରୀ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଧର୍ଯ୍ୟନର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ଏଥୁପାଇଁ ସେତେବେଳେ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ, ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ ଓ ରାଧାନାଥୋର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଏକ ବିଷୟକୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ରୂପେ ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିଲା ।

ବର୍ଷମାନ କେଉଁ ବିଷୟଟିଙ୍କୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବି, ତାହା ଚିତ୍ରାର ବିଷୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରମାଦ କହୁଥିଲେ- ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଏତିହ୍ୟ ଓ ବିପୁଳ କାବ୍ୟସମ୍ପର୍କର ମହିମାମୟ ଭାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରି କାବ୍ୟରସର ମଧ୍ୟ ଆସାନ କରିପାରିବ; କାହୁ ବାବୁ କହୁଥିଲେ- ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ଥିତି ଓ ବ୍ୟାପ୍ତିଙ୍କୁ କଜିବାକୁ ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପଡ଼ । ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଶୀଧର ମହାତ୍ମିଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା-ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ସାହିତ୍ୟ ନ ପଡ଼ିଲେ ଯୋର ଓ

ଗୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ରେବ ତୁଟ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ମଧ୍ୟତତ୍ତ୍ଵକା ଓଡ଼ିଆ ଜନଜୀବନରେ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ କିପରି ମିଶ୍ରରାର ସର୍ଜନ୍ତି, ଜାଣିହେବ ନାହିଁ । ବିରିନ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଜେ ନିଜେ ପଡ଼ାଉଥିବା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ସଂପର୍କଟ ବିବରଣୀ ଦେଉଥିଲେ । ସବୁ ଶୁଣିଥିଲି ଓ ମୁହଁଅନ୍ୟକୁ ପଚାରିଲି- କ'ଣ କରିବା । ସେ କହିଲା-ଆରେ, ଉଞ୍ଚସାହିତ୍ୟର ତୁର୍ଗ୍ ରିତରେ ପଶିବାକୁ ହେଲେ ସଂସ୍କରଣ ରିରିଭୁମି ଲୋଡ଼ା । ଆଉ ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ ଟ ତେବେ ଓ ତଥ୍ୟର ଅଳ୍ପପାର । ଏ ତୁଳଟା ବିଷ୍ଣୁରୁ ଯେଉଁଟିକୁ ନେବୁ, ସେଥିରେ ଅବରାହନ କରି ଉରମ ଫଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା କାଠିବର ପାଠ । ଏଣୁ ଆମେ ରାଧାକାଥ ଓ ରାଧାନାଥୋରର ସାହିତ୍ୟକୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପାଠ୍ୟରୁପେ ନେଲେ କେମିତି ହୁଅଛା ? ଏହି ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପଡ଼ିଲେ ବିଶ୍ଵ ସାହିତ୍ୟର ଗବାଷ୍ପୁଢ଼ାବ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବା ।

ଏହିକଥା ଭାବି ଭାବି ଆମେ ତୁହେଁ ଦିନେ ରାତି ସାବେ ଆଠଟା ହେବ ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟକ ବାସରବନରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ନଟବର ସାର ରହୁଥିଲେ ରେଳ ଲାଇନ ଆରପାଖ ଚାଉନିଆରଙ୍ଗର ଏକ ଭଡ଼ାଘରେ । ସେତେବେଳକୁ ସାର ଶୋଇଥିବା କଥା ଜାଣି ଫେରିଲୁ । ଏମିତି ୨/୩ ଦିନ ଯାଇ ଦେଖୁ ତ ଅଧ୍ୟାପକ ନଟବର ସାମତରାୟ ନିତ୍ରିତ । ଆମେ ଭାବୁଥିଲୁ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଦେଖା ନ ଦେବା ପାଇଁ ଏହା ଏବ କୌଣସି । ବିନ୍ଦୁ ପରେ ଜାଣିଲୁ ଯେ ସାର କଲେଜର ଫେରିଲା ପରେ ପ୍ରତିନିଧି ସାବେ ଛାତ୍ରବେଳେ ଖାଇଦେଇ ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ରାତି ସାବେ ଦଶଟାବେଳକୁ ଉଠି ପାଠ୍ୟପଢ଼ାରେ ଲାଗିଯାଆଏ । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିଲେ । ଏହି ବହୁକୁରୁମ୍ବ ମଣିଷଙ୍କଣକ ଅଧ୍ୟୟନକୁ ଏକ ତପସ୍ୟା ବୋଲି ଧରି ନେଇଥିଲେ । ସେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସର ରିରିଭୁମି ସଂପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାରେ ରଚ ଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ମୁଗ୍ଧମୁଖ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟର ରାଧାନାଥ, ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ, ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟ ପରି କୃତିରେ ସଂକଳିତ ସମାଲୋଚନାକୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ବିରିନ ପତ୍ରପତ୍ରିବାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଓଡ଼ିଆ ସୁଧୀ ସମାଜରେ ଆହୁତ ହେଉଥିଲା । ସେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଲୋଚନାରେ ଏତିହାସିକ ବିଚାରଧାରାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ ଆଲୋଚନାମାଳ ଲେଖୁଥିଲେ । ଏସବୁର ଭବିଷ୍ୟତ ଫଳକୁ ଥିଲା ତାଙ୍କର ଗବେଷଣାମୂଳ ନିବନ୍ଧ “ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ (୧୮୦୩-୧୯୭୦)” । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟକ ସାରସ୍ତ ଚର୍ଚା କେଜାଣି କାହିଁକି ମୋ ମନରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ଏଣୁ ରାଧାନାଥୋରର ସାହିତ୍ୟ ଓପର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନର କ୍ଷେତ୍ର ରୂପେ ବାଞ୍ଚିନେବାକୁ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ସିର କରି ସାରିଥିଲି । ମୁହଁ ଯଜ୍ଞ ଓ ମୁଁ ରାଧାନାଥୋରର ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଶେଷ ପତ୍ର ରୂପେ

ନେବା ପାଇଁ ଆବେଦନ କରି ଦେଉଥିଲୁ । ଏ ବିଷୟ ନଟବର ବାହୁଦୁଳ ଜଣାଇବାର ଅଭିଜାପନ ନେଇ ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରୁ ଯାଇଥିଲୁ; ବିତ୍ତ ଉଗ୍ରାହିତ ଟିନିଦିନ ଯାଇ ତାଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା ।

ଦିନେ ଅଧ୍ୟାପକ ସାମଚରାୟ ବୁଝିରାଠି ଶାନ୍ତିରାଇ ଦୋକାନରେ ତା' ପିତୃଥିଲାବେଳେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଓ ମୁଁ ପଶିଗଲୁ । ସାର ଆମକୁ ତା ଗାସିଆ ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ପଚାରିଲେ- ‘ଆରେ ତୁମେ ତୁଳଣ କୁଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଆସିଲ ?’ ସତୀର୍ଥ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁଖ ଆଉଁପି ଆଉଁପି କହିଲା- ‘ଆମେ ତୁଳଣ ରାଧାନାଥୋରର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରୁ ବିଶେଷ ପତ୍ର ରୂପେ ନେବାକୁ ତାହିଁ ।’ ସାର ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଗଲେ ଓ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ- ‘ତୁମେ ତୁଳଣ ନିଜର ବୈରିଅର ଗଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ଦୈଷବ ଦର୍ଶନ ଓ ସାହିତ୍ୟରୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ରୂପେ ନିଅ । ମୁଁ ତ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଶରବ୍ୟ ହୋଇଛି । ତୁମେ ସବୁ ତୁମ୍ଭେ ରଙ୍ଗ କୁଣ୍ଡ ପାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଆମେ ତୁଳଣ ଦେଖୁଥିଲୁ- ସାରଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ବର୍ଷାକାଳୀନ ଆବାଶ ପରି ତେଉ ଦେଉବା ହୋଇଥିଲା । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମାଞ୍ଚକାଟିଆ ଖଣ୍ଡିତ ବାଦର ଦେହରେ ଜହାର କୁତକାଳି ପରି ହର୍ଷବିଷାଦର ମୁଗ୍ରପତ ଭାବ ଖେଳି ଯାଉଥିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତ କହୁଥିଲା- ‘ସାର, ଶରତ ଏମ.୩ ପ୍ରଥମ ରାଗ ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଛି । ମୋ କଥା ନିଆରା । ମୁଁ ତା ସହ ଡଙ୍ଗାରେ ବସି ପରୀକ୍ଷା ନଳିଟା ପାର ହୋଇଯିବି ନିଶ୍ଚିୟ ।’ ତଥାପି ନଟବର ବାକୁ କହୁଥିଲେ ତୁମେ ତୁହେଁ ଚିତ୍ତାବରି ଦେଖ, ‘ତୁର୍ଗମ ପଥ ଏ ରଙ୍ଗ / ରଯେ ତେଜିଲେ ମୁନିଜନ ।’ ତୁଳଦିନ ପରେ ଆମେ ତୁଳଣଙ୍କର ନାମ ରାଧାନାଥୋର ସାହିତ୍ୟକୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରପତ୍ର ନେବାର ବିଜ୍ଞାପ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଆମେ କୁଣ୍ଡକୁ ଗଲୁ । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମଚରାୟ ଆମର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ଅଧ୍ୟାପନାର ଦାୟିତ୍ବ ନେଲେ । ଏହା ଥିଲା ୧୯୪୮ ମସିହାର ଜୁଲାଇର ବିଥା । ସେବିନ ଆବାଶରେ ବର୍ଷଶମ୍ଭର ମେଘ କୋକରେ ବିକୁଳ ଚକଚକ କରୁଥିଲା, ପବନ ଥମି ନଥିଲା; ତୁହାକୁ ତୁହା ବର୍ଷା ହେଉଥିଲା ।

ସେବାକର ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ କାହିଁକି କଲେଇ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଆଦର୍ଶଯାଳୀୟ । ଏହି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଭାବମୂର୍ତ୍ତ ଛାତ୍ରକୁଳକ ଅଭିଭାବରେ ରାଗୀର ରେଖାପାତ ବରୁଥିଲା । ଏମାନେ ସତେଜି ଥିଲେ ପ୍ଲାଟୋକ ଆୟନ (100) ଗ୍ରାମ ବର୍ଷତ ନର୍ତ୍ତ ନର୍ତ୍ତ । ପ୍ଲାଟୋ ତାଙ୍କ ଡାଇଗ୍ରାମରେ ଶିକ୍ଷକର ସବୁପ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ କହିଥିଲେ- ଶିକ୍ଷକ ହେବ ବନ୍ଦ୍ୟା ଧାତ୍ରୀଟିଏ । ନର୍ତ୍ତ ବା ଧାତ୍ରୀଟି ସତାନ ସତାନ ପ୍ରତି ଶୁନ୍ୟ ନହେଲେ ରୋଗୀର ସେବାରେ ଅବହେଳା କରିବାର ସମାବନା । ସତାନବଣୀ ହେଲେ ତାର ସେବାକୁ ତା' ପିଲାଏ ରାଗ ନେବେ । ପ୍ଲାଟୋକ ସୁତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପର୍ଗୀକୃତ ନର୍ତ୍ତର ‘କା’ ନେବାକୁ କୁହାଯାଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ ଶିକ୍ଷକଟିଏ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରତି ସମର୍ପତ ନହେଲେ ଶିକ୍ଷ୍ୟମାନେ

ଆଶାକୁରୂପ ଶିକ୍ଷାପାଇବାରୁ ବଞ୍ଚି ହୋଇଥାଏଟି । ଏଣୁ ଭାରତୀୟ ପୁରାଣରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅସୁରୁକୁ ପର୍ବତୀମ ବୈରାଗୀ, ପାଣିବଳ ଅନ୍ୟତମ ଅସୁରୁକୁ କୃପାଚାର୍ଯ୍ୟ ନିଷାଦାନ; ତାଙ୍କର ସତାନସତତି ମୋହ ନଥୁଲା । ପୁରୁ ସାହିପନୀ କୃଷ୍ଣ ବଜରାମଙ୍କୁଶିକ୍ଷାଦାନ ବାକରେ ସତାନହରା ରୂପେ ଚିତ୍ରିତ; ପାଣିବଳ ଆଉ ଏକ ଅସୁରୁକୁ ହ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟ ପହିହରା ତଥାପି ନିଜ ପୁତ୍ର ଅଶ୍ଵଥମା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦରଦ ରହିଥିବାରୁ କବିଶୁରୁ ବ୍ୟାସ ହ୍ରୋଣଙ୍କୁ ବନ ଦୋଷାରୋପ କରିନାହାଏଟି, ଏସବୁ ବିଷୟ ହୃଦବୋଧ କରି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ରୂପରେଖା କିପରି ହେବା ବିଧେୟ, ତା' ସଂପର୍କରେ 'ଖକାର'ରେ 'ଶିକ୍ଷକ' ଶିରୋନାମାରେ ବବିତାଟିଏ ଲେଖିଥିଲା । କବିତାରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଫୁଲ ବର୍ଷିତାର ମାହି ଓ ତାତରକ୍ଷାନାର ଆପ୍ରୋତ୍ତ ପିନ୍ଧା ନର୍ତ୍ତ ସହ ତୁଳନା କରିଥିଲା । ଶିକ୍ଷକର ଆମ୍ବକଥନ ଶୈଳୀରେ ଛାତ୍ରୀର ପାଇଚି ଯାଆଏ ତାଙ୍କ ଆଖିର 'କେତେ ତାର୍ଥ କେତେ ବସୁନ୍ଧରା' ର ପ୍ରତିରୂପ । ପରିଶେଷରେ ଶିକ୍ଷକ ସ୍ଵରତ ଭାଷଣରେ କହି ବସନ୍ତ-

‘ବର୍ତ୍ତ ଫୁଲଙ୍କ ବାସ ଫୁଲଙ୍କ ସହର
ଅନାସତେ ମାକାରୁକେ ମୁହଁ ମାକାବାର,
ମୁଁ ସତେବି ନିର୍ବିକାର ତାତରକ୍ଷାନାର
ଆପ୍ରୋତ୍ତ ପିନ୍ଧା ନର୍ତ୍ତ ଅବା ଗୋପ ପାଟଣାର ।’

ଏହି ଅରିବ୍ୟକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ସମୟର ସାଧନାରେ ଅନାସତ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ଦାନାବାନ୍ତେ । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟଙ୍କ ପରି ଏ ଜାତିର ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ ବ୍ୟକ୍ତିରା ଏବେ ବୁଦ୍ଧି ଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏଟି ।

ଏଇଠି ସ୍ଵରଣ ବରାୟାଇପାରେ ଯେ ୧୯୪୮-୪୯ ମସିହାବେଳକୁ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ’ କହିଲେ ପଣ୍ଡିତ ବିନାୟକ ମିଶ୍ରଙ୍କ “ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ” ତାରିଣୀ ଚରଣ ରଥଙ୍କ ‘ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ’, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମ ପରିଶାମ, ୧ମ ଭାଗ, ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହଙ୍କ ‘ପ୍ରାଚୀନ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ’ ପଣ୍ଡିତ ସ୍କୁର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ ଦାସଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପରିଚଯ’, ପ୍ରମ୍ବ ରଜନ ସେନଙ୍କ Modern Oriya Literature', J.B. Mohanty ଙ୍କ 'History of Oriya Literature' ବିଜୟ ଚନ୍ଦ୍ର ମହିମଦାରଙ୍କ 'Typical Selections from Oriya Literature' ର ମୁଖ୍ୟବନ୍ଧ, ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ପ୍ରକାଶିତ ବିଜିନ ପ୍ରକଳ୍ପ ମୁଖ୍ୟବନ୍ଧ ବ୍ୟଖ୍ୟାତ ଅନ୍ୟ ବୌଣସି ସାରସ୍ଵତ ବୃଦ୍ଧି ନଥୁଲା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵ ଚର୍ଚା କହିଲେ ଗୋପୀନାଥ ନଦ୍ରମାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵ, ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ କେବୋଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ବିନାୟକ ମିଶ୍ରଙ୍କ କେବୋଟି ଲେଖାହେତୁ ଉପଳବ୍ଧ ହେଉଥିଲା । ବସୁତେ ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. ଛାତ୍ର କ୍ଲାସରେ ସୁନ୍ଦର ସେନଙ୍କ ରଚିତ ‘ବାଙ୍ଗଲା ଭାଷାର ଇତିହୃର’ ପରି ବହି ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ଫଳରେ ଏମ.୧. ଦିତୀୟ ଭାଗ

ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରାତ୍ମେ ପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି କାଠିବର ପାଠ ହେଉଥିଲା । ଆମର ସପ୍ରମାପତ୍ରଟି ଥିଲା ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟକବିତା, ଏବଂ ଅଷ୍ଟମଟି ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନ ନିମିର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମଚରାୟ ଆମର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ପଡ଼ାଇବାକୁ ଯେଉଁଦିନ ଆସିଲେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଆମର ପାଠପଢାର ସୀମାବନ୍ଦତା ଓ ପୁଣ୍ଡକ ପ୍ରାସ୍ତିର ଅରାବ ସଂପର୍କରେ ସାହିତ୍ୟ ଜଣାଇଲୁ । ଆମକଥା ଶୁଣି ସାର ହସିଲେ । ଆଉ ବହିଲେ ବୈଷବ କବି ଓ ସନ୍ତମାନେ କହିଛନ୍ତି—ଖୋଜିଲେ ଜଣ୍ମର ମିଳନି, ସଦେହରେ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସନ୍ତି । ତୁମେ ଦୁଇଟା ଅଳାଜୁକ, କହୁଛ ବହି ମିଳନାହିଁ, ଖୋଜିଲେ ମିଳିବ, ଏଥିପାଇଁ ତୁମକୁ ସାଧନା କରିବାକୁ ହେବ, ତପସ୍ୟା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେହିଦିକୁ ଆମେ ଜାଣିଥିଲୁ ଗବେଷଣାର ଅନ୍ୟନାମ ତପସ୍ୟା । ଅଧ୍ୟୟନର ଅନ୍ୟନାମ ପୁଣ୍ଡକରୁ ଦୋସର ଭାବେ ବରିନେବା ଓ ତା' ସହ ଆଚରିତତା ପ୍ରାପନ କରି ଜାବନର ଯାତ୍ରାପଥରେ ଆଗେଇ ଯିବା । ଶ୍ରୀ ସାମଚରାୟ କହୁଥିଲେ— ତୁମେ ତପସ୍ୟା କର କିନ୍ତୁ ତୁମ ତପସ୍ୟା ବନାମ ଅଧ୍ୟୟନ ହେଉ ନିଷା ଆଧାରିତ । ତହିଁରେ ଛଳନା ନ ରହୁ । ଗୁଡ଼ାଏ ନ ପଡ଼ି ଆଗେ ତୁମେ ଅଛ ପଡ଼, କିନ୍ତୁ ଭଲଭାବରେ ଆୟର କରିନିଅ । ମୂଳଦୁଆ ଦୃଢ଼ ହେଉ । ଆଧାର ଗ୍ରହିତ୍ବ ଜଳ ଭାବରେ ଆୟର କଲାପରେ ଆହୁଷଙ୍ଗିକ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ ତୁମର ପାଠୀ ଅଧୁକ ପନ୍ଦପ୍ରସ୍ତୁ ହେବ । ମୋର ସତର୍ଥ ମୁହ୍ୟଜ୍ଞ ଓ ମୁଁ ସାରକ କଥାକୁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ପାକିବାକୁ ଜାରିକୁ । ମୁହ୍ୟଜ୍ଞ ହୁମାନ ପରି ଧାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧି ବହି ଯୋଗାଦରେ ଜାରିଯାଏ । ଆମେ କନିକା ଲାଇବ୍ରେରୀର ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତା, ନାଟକ, ରହ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସ, ଭ୍ରମଣ ବୁଝାଇ ଆଦି ସର୍ଜନଧର୍ମୀ ଯାବଣ୍ୟ ବହି କାହିଁରେ ଆଣି ପଡ଼ିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲୁ । ମୁହ୍ୟଜ୍ଞ ତା' କାହିଁରେ ନେଇଥିବା ବହିରୁ ଖଣ୍ଡେଅଧେ ପଡ଼ି ଅନ୍ୟଶୁଦ୍ଧିକ ଆଣି ମୋ ପାଖରେ ଥୋଇଦିଏ ଆଉ କହେ— ନୋଟ କରିଦେ ‘ମୋତେ କହିବୁ । ଆମେ ଦୁଇବନ୍ଦୁ ବହୁ ସମୟରେ କଲେଇ ସାମାରେ ମୁକ୍ତରାଟୀ ଦୋକାନରେ ତା' ରାଣ୍ଡିଆ ଖାଇ । ବେଳେବେଳେ ସାହିତ୍ୟ ଆମ ସଂଗେ ଯିବାକୁ ବି ଅନି କରି ବସୁ । ସାର ଆମକଥା କାଟି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ସାର ଆମର ଦିଗ୍ବୁଦ୍ଧା, ଯୌବନର ଶିକ୍ଷାସ୍ଵରୁ ହେବା ସହ ବନ୍ଦୁ ବନିଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣାରେ ଆମେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପଠନ ଓ ପାଠନର ଧାରାକୁ ଜାଣିପାରିଲୁ । ରାଷ୍ଟ୍ରାତ୍ମେ, ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ, ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କବିତାକୁ କିପରି ସୀମିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଆୟର କରାଯାଇପାରିବ, ତା'ର ସ୍ଵର୍ଗ ସଂପର୍କରେ ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତେ, ସେ କହିଥିଲେ ‘ନାହେ ସୁଖମଣ୍ଡି’ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରେରଣାରେ ଆମେ ସୁନୀତ କୁମାର ଚାର୍ଜ୍‌କୁ ‘Origin and Development of Bengali Language’ ବହି ଯୋଗାଦି କରି ପଡ଼ିଲୁ, ନୋଟ କଲୁ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ କିପରି ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ, ଆଲୋଚନାର ସୌକର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସକୁ କାଳତେବରେ କିପରି ବିଭାଜନ କରାଯିବ ଏବଂ ପ୍ରତିମୂରତା ମୁଖ୍ୟ

ପ୍ରବୃତ୍ତି ତା'ର ପ୍ରମୁଖ ସ୍ରଷ୍ଟାଙ୍କ ବିଷୟରେ କିପରି ଆଲୋଚନା କରିବା ଦରକାର, ସେ ସଂପର୍କରେ ସାର ଧାରଣା ଦେଲେ । ଫଳରେ ଏମ.୧. ହିତୀୟ ଭାଗ ପରାମାରେ ସର୍ବୋତ୍ତମା ଫଳ ଦେଖାଇବାରେ ମୁଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲି । ଦିନେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୁସ୍ତର ପଚାରିଥିଲି-
ପଞ୍ଚସଙ୍ଗା, ପଞ୍ଚଶାଖା, ପରି ଶବ୍ଦ କିପରି ଜାତିହାସରେ ଛାନ ପାଇଛି । ତାର ଉତ୍ତରରେ
ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ‘ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ’ ବବିତାରୁ କିପରି ପଞ୍ଚସଙ୍ଗା କଥାଟି ପ୍ରସରି ଯାଇ ସାହିତ୍ୟ
ଜାତିହାସରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି ତାହା କୁଣ୍ଡାର ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ସମ୍ବୁଦ୍ଧିତ ଉତ୍ତର
ଦେବାକୁ ଯାଇ ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟ ‘ସଙ୍ଗାହୀନ ପଞ୍ଚସଙ୍ଗା’ ଗ୍ରୁହର ପରିବନ୍ଧନା ମଧ୍ୟ
କରିଥିଲେ ।

ଆମେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ବଳସା ଚଉଟିଶାର ନାମବରଣ, ବାଜ ନିର୍ମିପଣ, ‘ଦୀନକୃଷ୍ଣ
ଜଣେ ନା ଦୁଇଜଣ’, ‘ବଜାର ବୋଲି’ ବାହାର ଓ ଶିଶୁବେଦ ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚ ବିଚର୍ଚ
ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟ ଶିଶୁବେଦର ବାଜ ଓ ତା'ର ସାରସତ
ଅବଦାନ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଶୀଧର ମହାତ୍ମା ଆଲୋଚନାର ପ୍ରତିଆଲୋଚନାରେ
ଭାଗ ନେଇ ନିଜର ନିର୍ଭୀବ ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହିଦ୍ଵାରା ଅଧ୍ୟାପକ ଦୟକ
ମଧ୍ୟରେ ମତାତର ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ମନାତରରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ସେହିପରି କଳସା ଚଉଟିଶା ସଂପର୍କଚ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ‘ବଜାର ବୋଲି’ ର
ପିତୃତ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଏକ ନା ଦୁଇ ? ଏବଂ ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାଏ ଏକ କାଳର ନା ଜିନି ସମୟର ପରି
ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଆ ସାରସତେବୀ ଚଥା ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଜିତରେ ବାଦପ୍ରତିବାଦ
ଚାଲିଥିଲା । ଏଥରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ନିଜ ନିଜର ଅନୁଗାମୀ ଅନ୍ତେଷ୍ଟଣରେ ନଜର ଦେବାକୁ
ଝୁଲୁ ନଥିଲେ । ଫଳରେ ନିରୀକ୍ଷାତ୍ରୀଙ୍କ ବେଳେବେଳେ ଶରବ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ପରାମାର
ବାଜରେ କେହି କେହି ଅଧ୍ୟାପକ ତାରଣ ଓ ମାରଣ ରୂପୀ ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଶାତ୍ରୁଙ୍କ ଉପରେ
ପ୍ରଯୋଗ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାସ୍ଵରୂଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ସେମାନେ
ହରାଉଥିଲେ ।

ତେବେ ଏଠାରେ ମନେରଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ ଯେ ଏହି ସାରସତ ବିଚର୍ଚ ହେତୁ ଓଡ଼ିଆ
ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ଦେହକ ବେଳୁବେଳ ଆବିଷ୍ଟ ଚଥା ଆଲୋକିତ ହେବାର ପରିବେଶ
ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେ ଯାହାହେଉ କହନ୍ତର ଶିକ୍ଷାର ଅଳକ୍ଷିତରେ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଆମେ
ସବୁ କ୍ଷତିପ୍ରସତ ହୋଇନାହୁଁ ବୋଲି ବହିବା ସତ୍ୟର ଅପକାପ ମାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ
ଆଲୋଚନାର ପାଣିପାର ସମୟ କୁମେ ଅଧିକ ସବୁ ଓ ସବୁଦ ହେବାର ସୁଚନା ମିଳିଥିଲା ।

ଏମ.୧. ଅଧ୍ୟୟନ ପୂର୍ବରୁ ସମାଲୋଚନା ତରୁ ଓ ତା'ର ରୂପରେଦ ସଂପର୍କରେ
ମୋର ଧାରଣା ଅସମ୍ଭ ଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ସାମତରାୟଙ୍କ ଅଧ୍ୟାପନା ହେତୁ ସାରସତ
ବୀକ୍ଷାର ସବୁପକୁ ଜାଣିଲି ଏବଂ ନିଜେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ବିକାଶଧାରା’ ଶୀର୍ଷକ ସମୀକ୍ଷାମୂଳ

କିବନ୍ଦିଏ କେଣ୍ଠି ଉକୁଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ସମାବର୍ତ୍ତନ ଉପବରେ ପୁରସ୍କତ ହେଲି । ଏ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ବେଶ ଉଚ୍ଚଦରର ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଡକ୍ଟର ଟ୍ରିପାୟୀଙ୍କର ମତ ଥିଲା । ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚନ୍ତିଷ୍ଠ ଓ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ କରିବାର ଅଭିଜାପ ଥିଲେ ହେଁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରବନ୍ଧର ପାଞ୍ଚଲିପି ଏବଂ କେତେକ ପୋଷାକ ପରିଲୁହ ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ବସନ୍ତ ଚୋରି ହୋଇଗଲା, ଫଳରେ ନାଟକ ବିଷୟକ ବିଚାରବିମର୍ଶ କରିବାର ସୁହା ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ତୁରମାସ ଧରି କନ୍ତିକା ଲାଇଟ୍‌ରେଗୀର ବିରିନ୍ଦ ନାଟ୍ୟର ଅତ୍ୱଶୀଳନ ଏବଂ ନାଟକ ଉଚ୍ଚବିଷୟକ ଆଧାର ଗ୍ରହ ପାଠର ବାନ୍ଦ୍ୟରୂପ ଲୋକଜୋତନକୁ ଆଣି ନପାରିବାରୁ ମୁଁ ବିଷାଦଗ୍ରୂପ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ଭାବିଲି, ସମୟ ବୋଧକୁ ଏ ମୋର ସମୀକ୍ଷକ ସରାର ଉଚରଣ ସେତେବେଳେ ଚାହିଁ ନଥିଲା ।

୧୯୪୫ ମସିହା ମୋର ଜୀବନର ଏକ ସ୍ଵରଣୀୟ ବର୍ଷ । ସ୍ଵାତକୋରର ପରୀକ୍ଷା ଯେତିକି ପାଖେଇ ଆସୁଥାଏ ମନରେ ସେତିକି ଉଦ୍ଦବେଗ ଫେଣେଇ ଉଠୁଥାଏ । କୃଷ୍ଣକଟିଏ ଚାଷକମିକୁ କଢାଣ, ଦୋଅଡ଼ ସାରି ବିହନ କୁଣିବାକୁ ଯେମିତି ଉପସିତ ସମୟକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଥାଏ, ମୁଁ ଏପ୍ରିଲ ଶେଷ ସପ୍ତାହକୁ ଅନାଇ ରହିଥାଏ, ଅଥବା ଏମ.୧. ଶୈଷରାଗର ପରୀକ୍ଷା ହେଲା । ମେ ମାସରେ ଲାଗଲାଗ ଚାରିଦିନରେ ପରୀକ୍ଷା ଶେଷ । ସେ ବର୍ଷ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ସବାସ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ତଥା ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଆଧାରିତ ପ୍ରଶପତ୍ର ତୁରଟି ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତ ପଡ଼ିଥିଲା କିନ୍ତୁ ଭାଷାତର୍ତ୍ତ ବିଷୟକ ପତ୍ରଟି କୃତ୍ତା ଦଙ୍ଗର ହୋଇଥିବାରୁ ମୋର ବହୁ ବହୁ ତାର ଯଥାଯଥ ଉଚର ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଆଉ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ କୁଣି ପ୍ରକାଶ କରୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ମନରେ ହାତାଶ ନଥିଲା । ସୁନୀତ କୁମାର ଚାରଙ୍ଗାଙ୍କ ବହିଟି ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଭାଷାବିଷୟକ ପ୍ରଶାବନୀର ଆତ୍ମଜୀବିକ ଉଚର ମୁଁ ଲେଖିପାରିଥିଲି । ପୁଣି ଭାଧାନାଥୋରର ସାହିତ୍ୟର ବିରିନ୍ଦ ବିରାଗର ସବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନ ସଂପର୍କରେ ସାଇକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆମକୁ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇରଣୀ ଲାଗିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ରଟିରେ ଆଶାକୁରୁପେ ଫଳ ପାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେବି ବୋଲି ଆଶା ରଖିଥିଲି । ମେ ରେ ପରୀକ୍ଷା ସରତେ ଗାଁ ମାଟିର ତାକରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଉଚରନା ହୋଇ ଘରମୁହଁ ହେବୁ ।

ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ଗୌତୁଦଷ୍ଟ ମାଟିର ଦୀର୍ଘଶୀଏ ମନରେ ଅସରତି ଭାବନା ଆଣିଦେଉଥାଏ । ଗଛବୁନ୍ଦ ଅରକ୍ଷିତ ପିଲାପରି ଯେମିତିକି ଥିଲାବାଳାକୁ ମାରିଲା ପରି ଆକାଶକୁ ହିଁ ବିନ୍ଦୁଏ ଜଳ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାନ୍ତି । ପଳାସ ଗଛରେ ଲାଲ ଚନ୍ଦରହ ଫୁଲ ଫୁଟେଇ ଘନକୃଷ୍ଣ ମେଘ ପାଇଁ ଲଜ୍ଜାଭୁଣା ମନେହେଉଥାଏ । ଧାତିକୀ ଫୁଲ ବନ ବାଥୁକାରେ ବିନ୍ଦୁଟି ହୋଇପଦ୍ଧାଏ । ରିନିର ଲଜାରେ ଲାଲି ଓ ଗେରୁ ମିଶା ରଂଗର ଅସୁମାରି ଫୁଲ

ବନଲକ୍ଷ୍ମୀର ହାର ପରି ପ୍ରତୀତ ହେଉଥାଏ । ଲାଜେଇ ବଣମଳୀ ଲତା ଉହାଡ଼ରେ ମୁରୁକ୍ତି ହସା ଦେଇ ତଳେ ଲୋଟି ପଢ଼ୁଆଏ । ସବୁଠି ‘ସୁହରେ ଚୃଷ୍ଣିର ଅବସାଦ ନାହିଁ’ ପରି କବିବାଶୀର ଚାକ୍ଷୁଷ ଅଭିଯ୍ୟତି । ସବୁଠି ସୁଷମାର ଅଖଣ୍ଡ ରାଜୁତି, ଗାଁ ପାଖେର ଆସିଲା । ରାଇଁଖାଇଁଆ ଖରାବେଳଚାରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଗଲି । ବୋଉର ଆନନ୍ଦ ବହିଲେ ସରିବ ନାହିଁ । ବାପାଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ କରନ୍ତେ-ତାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନଥିଲା— ପରିକାରେ କେମିତି ହେଇଛି ? ଏକପ୍ରକାର ଭଲ ହୋଇଛି ଉରର ଶୁଣି ବାପା ଆଖିବୁକ୍ତି ବାହା ଉଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣତି ଜଣାଉଥିଲେ । ଭାଇ ଉତ୍ତରାକଂଠ କଟକରୁ ନେଇଥିବା ମିଠା ପାଯାବେଳରୁ ଘୋଟେ ଘୋଟେ ପାନ୍ଧିରେ ପକାଉଥିଲେ । ଏଇଥିଲା ସେତେବେଳେ ଆମ ପରିବାର, ଆମ ଘରର ଦୃଷ୍ୟପତ୍ର ।

ଏବେ ଗାଁକୁ ଘଲେ ସେ ଆନନ୍ଦ, ସେ ଉଲ୍ଲାସ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନା । ସଂପ୍ରତି ଯୌଥ ପରିବାର ଖଣ୍ଡ ବିଶ୍ଵାସିତ । ତାସନ୍ଧର ପରି ସବୁ କୁଷ୍ମଦ୍ଧି ପଢ଼ିଛି ଓ ପଢ଼ୁଛି । ସବୁଠି ଏକକ ପରିବାରର ବାନା ଫରଫର ହୋଇ ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧି । ଘରୁଆ ମଣିଷର ମନରେ ସେହି ଘୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ— କାହିଁ ଏମନ୍ତ ଘର ? ଯେଉଁଠି ମନରେ ମନ୍ତ୍ର ମିଶାଇ ସେହର ପତିଆରାରେ ମଣିଷ ବହୁବାର ରାହା ପାଇପାରିବ; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ବାପାବୋଉଳ ରହଣରେ ଗୋତ୍ର ଦଷ୍ଟ ଦ୍ଵିପ୍ରହରଣ ବି ମୋଟେ ଛାଯାଦ୍ଵିଷ ତୁରତଳ ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ପରିକା ଦେବା ପରେ ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଆଶା ଓ ଆଶକାର ତାବ୍ର ଉଦ୍‌ବେଳନ ଥିଲା, ତାହା ଗାଁରେ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ କୁଳ ପରେ କୁଳାଇ ଆସିଲା । ଗାଁ ପାଖ କରଞ୍ଜିଆର ହୁଆ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହାଇକୁଳ ପାଇଁ ଶ୍ରୀନିବାସ, ନଟବର ସମେତ ସାଥୀପିଲାଏ ପାନୀୟ ପଞ୍ଚାୟତ, ରତ୍ନଜୋବ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସୁଲଭ ପାଯୀଯର କିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ, ସୁଲଭ ଆର୍ଥିକ ସିଦ୍ଧି କିପରି ସୁଧୁରିବ ଏବଂ ପିଲାଏ କିପରି ଯଥାୟଥ ଶିକ୍ଷା ପାଇବେ ତାର ବ୍ୟବସା କରିବାକୁ ଜନସାଧାରଣ ପାଖେ ଆବେଦନ କରୁଁ । ଆମମାନକର ଆବେଦନରେ ପାନୀୟ ଜନସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ମୁତ୍ତାବକ ସହାୟତା ଯୋଗାଇ ଦେଇଲେ । କେଉଁ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ ସୁଲ ଘର ପାଇଁ ଶାକ ରଣ୍ଡି ତ କିଏ ଘର ଛାଆଣି ପାଇଁ ଖପରାଇ, କିଏ ବା ଶ୍ରମଦାନ କରି ସୁଲଘର କାନ୍ଦ ରହିଲେ । ତଥାରା ସୁଲଟିର ଚକିବା ମୁତ୍ତାବକ ପରିଷିତି ଦେଖି ଆମ ମନରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ସାଧକଙ୍କ ସ୍ଥାନ୍ତି ଉତ୍ସେକ ହେଉଥିଲା । ଅନୁଭବ ବରୁଥିଲୁ ନିଷା ଓ ମନୋନିବେଶର ଅମୃତମୟ ପରିଣତି ସଂପର୍କରେ । ବସୁତଃ ମନେ ହେଉଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷର ପାରିବାରିକ ଚକଣି ହେବ ତାର ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ପ୍ରତୀକିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ମୋ ଗାଁ ପାର୍ଶ୍ଵବରୀ ବୁମିଷ୍ଟରେ ଯେଉଁ ଆଦିବାସୀ ସୁଲଭ ସାରଳ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ଵାସ ସେବିନ ରହିଥିଲା, ଆଜି ହୁଏତ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ନାନା ଅନୁଚ୍ଛିତା ଏବେ ଜୀବନର ସଂଜ୍ଞବେଳେ ମନେପଡ଼େ । ଜୀବନର ହସକାନ୍ଦ, ରାଗରୋଷ, ସୁଖବୁଝଣ, ବ୍ୟଥାବେଦନା ଏବଂ ସୁପୀକୃତ ଅଭିମାନର ଅତରୀଣ

ପ୍ରବାହରେ ମନଚା ଉଚୁବୁଦ୍ଧ ହେଲେ ବି ମଣିଷଙ୍କୁ ମର୍ଯ୍ୟବାସ ବିହୁନ କରେ । ଏଣୁ ରବାହୁନାଥଙ୍କ ପରି କହିବାକୁ ଉଲ୍ଲାଙ୍ଘେ—‘ମରିତେ ଚାଇନା ଆମି ସୁନ୍ଦର ଭୁବନେ ।’

ତେବେ ମର୍ଯ୍ୟପ୍ରୀତି ଭିତରେ ବି ମଣିଷ ବରିନିଏ ତା’ର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାକୁ । ଏଥପାଇଁ ତା’ର ନୋଡ଼ାପଡ଼େ ପ୍ରତି ମିଶ୍ରମ ପାଇଁ ଏକ ବୃଦ୍ଧି । ପୁଣି ଏହି ବୃଦ୍ଧି ନିର୍ବାଚନଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମନ ଓ ମନନର ଫଳ ହୋଇପାରେ ବା ହୋଇ ବି ନପାରେ । ସେ ଯାହାହେଉ କୁଳାଇ ଶୈଖସପ୍ରାହରେ ମୋର ସ୍ଵାତକୋରର ପରୀକ୍ଷାଫଳ ବାହାରିଥିଲା । ସ୍ଵାତକୋରର ପରୀକ୍ଷାରେ ମୋତେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ କେବଳ ମିଳିକାହିଁ ପରତୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହେବାର ଗୌରବ ବି ମିଳିଛି । ପରୀକ୍ଷା ଫଳ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଜନେକ ହିତେଷୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଏ ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରତୀତି ଆସି ନଥିଲା । ଗାଁରୁ ଅସିବାର ପରଦିନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅର୍ପିତର ନୋଟିସବୋର୍ଡରେ ପରୀକ୍ଷାଫଳ ଦେଖିଲା ପରେ ହିଁ ସାରଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରିଥିଲି । ‘ଯାହା ନ ଦେଖିବ ବେଳି ନୟନେ/ ପରତେ ନ ଯିବ ବୁଝୁବଚନେ’ କଥାଟି ମୋର ଶିକ୍ଷକ ପିତା ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେ । ଚାକୁଷ ପ୍ରମାଣ ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରମାଣଙ୍କୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଅଧିକ ଦେବାକୁ ସେ ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେ । ତାକର ଉତ୍ତରଦାୟାଦ ସେ କଥାକୁ ଭୁଲାତା ବା କିପରି ?

ବୃତ୍ତି ସନ୍ଧାନରେ କେହୁଣ୍ଡର

୧୯୪୯ ମସିହା ଜୁଲାଇ ଶେଷଦେନକୁ କେହୁଣ୍ଡରକୁ ଫେରୁଥିଲି । ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ, କେହୁଣ୍ଡରରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଖାଲି ଅଛି ବୋଲି ବିଜ୍ଞାନୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ମୋ ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କ ହାଇସ୍କୁଲର ସାଂଗ୍ର ହରିହର ରଥକ ସହ ହଠାତ୍ କେହୁଣ୍ଡର ବସ୍ତାଏରେ ଦେଖାହେଲା । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରଥ ଥୁଲେ କେହୁଣ୍ଡର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜର ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ । ମୋତେ ଦେଖି ସ୍ଵରାବ ସୁଲଭ ହସହସ ମୁହଁରେ ବହିଲେ- ପ୍ରଧାନ ବାବୁ, ଆମ କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଖାଲି ଅଛି ହେ, ତୁମେ ଦରଖାସ୍ତଚାର କର, ତାକିରି ମିଳିଯିବ ବୋଲି ମନେହେଉଛି । ଅଧ୍ୟାପକ ରଥକ କଥାକୁସାରେ କଲେଜରେ ଦରଖାସ୍ତଚାର ପକାଇବାକୁ ଗଲି । ସେତେବେଳେ ସେହି ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେଜଟିରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରାଜକିଶୋର ମିଶ୍ର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରି ଦରଖାସ୍ତଚାର ବଢ଼ାଇ ଦିଅତେ ସେ ମୋ ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ବାସନ୍ତାନ ଆଦି ବିଷୟରେ କେତୋଟି ଆହୁଷ୍ଣଗିବ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ତା'ପରେ ସେ ମୋ ଦରଖାସ୍ତ ରଖି ତା' ପରଦିନ ଖାଲିଥିବା ବିରିନ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇଁ ସାକ୍ଷାତକାର ହେବାକୁ ଆଗରୁ ନେଟିଥି ଦେଇଛୁ ବୋଲି କହିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଁ ବି ଆସଟା କାଳି ସାକ୍ଷାତକାର କରାଯିବାର ବ୍ୟବସା କରାଯିବ । ଆପଣ ଦିନ ୨ଟାବେଳେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ବଂଗକାକୁ ଆସନ୍ତୁ ବହି ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ପତ୍ରଚିଏ ବଢ଼ାଇଦେଲେ । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ଡାକରା ମିଳିବ ମୁଁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ନଥିଲି । ଅଗତ୍ୟା କୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ରିକିଳ ଭାଗରୁସରେ ମୋତେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଥିଲେ ଡି.ଏଫ.ଓ ଅଫିସର କିରାନି ଓ ସଂପର୍କୀୟ ଭାଇ । ପରଦିନ ସେ ମୋତେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ବଂଗକା ପାଖରେ ନେଇ ଦିନ ଗୋଟାଏବେଳେ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ସେତେବେଳେ କୁତ୍ର ବିଜ୍ଞାନର ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ବସି ସାକ୍ଷାତକାର ସରତେ କଲେକ୍ଟର, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଓ ବୋର୍ଡର ସଦସ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ରୋଜନ ବିରତି ଅବବାଶରେ ଟାଙ୍କିରିଲେ । ଆମେ କେତେଜଣ ଅପରାହ୍ନରେ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଛୁ ଯେମିତିବି ଆମେ ବିଷ୍ଣୁଶମନାକ କପୋଡ; ଖୁଦ କଣିକା ପାଇଁ ତେଣା ଛାଟି ଭାଲ ଟାରିପାଖେ ଘୁରି କୁଳିଛୁ ।

ଅପରାହ୍ନ ଟିନିଟାରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଇଁ ବୋର୍ଡ ବସିଲା । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ର ବୋର୍ଡରେ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରାଜ କିଶୋର ମିଶ୍ର ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡର ଚେଯାରମ୍ୟାନ,

କଲେଭୁଚର ବିପିନ ବିହାରୀ ରଥ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ ସୁପରିଶେଫେ ଦୁର୍ଗାମାଧବ ମିଶ୍ର ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ ।

ଶୌଣ୍ଡ ବିଷୟ ବିଶେଷଙ୍କ ଉପର୍ଯ୍ୟତି ମୁଁ ସେଠି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନଥିଲି । ସେହି ସାକ୍ଷାତକାରବେଳେ ପାଞ୍ଜଳି ମାତ୍ର ମୋର ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଥିଲେ । ପ୍ରତି ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ୧୦/୧୪ ମିନିଟ୍‌ରୁ ଅଧିକ ସମୟ ରଖୁ ନଥିଲେ । ପ୍ରଶମାନ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କୈନ୍ତ୍ରିତ । ମୁଁ ଥିଲି ପଞ୍ଚମ ନମ୍ର ସାକ୍ଷାତକାମୀ ପ୍ରାର୍ଥୀ । ଏହା ଥିଲା ମୋ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତକାର । ମନରେ ଭୟ ନଥିଲା; ହେଲେ ହେବ, ନ ହେଲେ ନାହିଁ ସାକ୍ଷାତକାରର ଅଭିଷ୍ଠତାଟାଏ ତ ହେବ ଭାବି ମନକୁ ଦମ୍ଭ କରିଦେଉଥିଲି । ଡାକରା ପାଇବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ପ୍ରବେଶ କରି । ବିଚାରକ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇଲି । କେହୁଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅବଦାନ ସମ୍ପର୍କରେ ପାଞ୍ଚମିନିଟିରେ ଅବଶ୍ୟକ କରାଇବାକୁ ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ହୁହାଗଲା । ଏ ପରିପ୍ରେକ୍ଷଣରେ କେହୁଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ-ପରମା, ତାର ଭାଷାବିଭବ ଏବଂ ଜୋକ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ କେହୁଙ୍କର ରାଜ ଦରବାରଦାରା ସଂକଳିତ କେତେକ ପୁସ୍ତକର ସୂଚନା ଦେଲି । ରେଭେସ୍ଟାରେ ଏମ.୩. ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପା୦୧ ଥରେ ଆମ କୁସ୍ରାଵ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରଙ୍କ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ସାରସ୍ଵତ ଦିଗନ୍ତ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ କହିଥିଲେ । ଶୌଣ୍ଡର୍ୟକ୍ରମେ ସେହି ବିଷୟକ ପ୍ରଶାନ୍ତି ହେଲା ମୋର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତକାର ବାଜର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଶାନ୍ତି । ତା'ପରେ ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ଦୁର୍ଗାମାଧବ ମିଶ୍ର ତଢକାନାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓ ତାର ପାଣିପାଇ ସଂପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ହୁଇଟି ପ୍ରଶାନ୍ତି କଲେ । ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ମୋର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ଥିବାକୁ ଶ୍ରୀମୁକ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଶାନ୍ତି ସଠିକ ଉଚ୍ଚର ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲି । ପରିଶେଷରେ କଲେଜ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ମିଶ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ହୁଇଟି ନମ୍ବନା ଦେବାକୁ କହନ୍ତେ ‘ମାଟିର ମଣିଷ’ ଉପନ୍ୟାସରେ ଗାନ୍ଧିବାଦ କିପରି କଜାମକ ରୂପ ନେଇଛି, ତାହା ବ୍ୟାନ କରି । ଏ ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚର ଦେଲାପରେ ନିଜ ଉପରେ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେ ଆସି ଯାଉଥିଲା । ଶେଷରେ ଏସ.ପି. ମିଶ୍ର ସାହେବ ନିଜର କବିସ୍ଵରୂପ ରୟିକତା କରି ‘ହିଲ ବିହଟି’ କ’ଣ ବୋଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶାନ୍ତି କଲେ । ସେତେବେଳେ ହୁଇଚାରିଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଅମୃତ ବଜାର ଇଂରାଜୀ ଦେଇନିକ ପତ୍ରିକାରେ ‘ହିଲ ବିହଟି’ ଶିରୋନାମାରେ ଘରିବାସିନୀ ତରୁଣୀଙ୍କ ଜୀବନ ଶୈଳୀ ସଂପର୍କରେ ଲେଖାଟିଏ ବାହାରିଥିଲା । ତାହା ଦେଇବ୍ରମ୍ଭମେ କଟକ ରେଲ ଶେଷନର ହୁଇଲାର ଶକ୍ତିରେ ବହି ଦେଖିଲାବେଳେ ଯୁବସ୍ଵରୂପ ଓସବ୍ୟରେ ପଢ଼ି ଦେଉଥିଲି । ତେଣୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଉଚ୍ଚର ଦେବାରେ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହେଲି । ଉଚ୍ଚର ତାଙ୍କ ମନକୁ ପାଇଥିଲା । ଏଇ ଉଚ୍ଚର ତାଙ୍କୁ ଥିଲା । ସେ ମୋତେ ତାରିଷ କଲେ । ସବୁ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଆଶାକୁରୂପ ଉଚ୍ଚର ଦେଉଥିବାକୁ ମୁଁ ହସହସ ବଦନରେ ସାକ୍ଷାତକାର ପ୍ରକୋଷ୍ଟରୁ ବାହାରି ଆସିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ସମୟ ସଂଧା ସାବେ ପାଞ୍ଚଟା ।

କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସେନୋ ବାବୁ ଆମମାନଙ୍କୁ କପେ ଲେଖାଏଁ ଚା' ଦେଇ ଫଳାଫଳ ୧୪ ମିନିଟ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ଆପଣମାନେ ଚିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ କହି ଚାଲିଗଲେ । ଦଶମିନିଟ୍ ଯାଇନାହିଁ; କଲେଜ ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡର ଅଧିକ୍ଷେ କଲେକ୍ଟର ମୋଟେ ଦକାଇ ପଠାଇ ହାତେ ହାତେ ନିୟମିତ ପତ୍ରଚିଏ ଧରାଇଦେଲେ ଏବଂ ଅରଷ ପହିଲା ସୁନ୍ଦା ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ସେଥିରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା । ମୋର ହାଇସ୍କୁଲ ସହାଯାତ୍ମକ ତୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଭାଇ ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ହସ ହସ ବଦନରେ ତୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଭାଇ ଓ ମୁଁ କଲେକ୍ଟର ବଂଗନାରୁ ବାହାରି ଆସିଥିବୁ । ସେତେବେଳେ ସଂଧ୍ୟା ତାରାଟି ଆକାଶରେ ଫୁଟି ଦିଶୁଥିଲା । ତୁର୍ଯ୍ୟାଧନ ଭାଇ କହୁଥିଲେ—ଦେଖ ଶରଦି, ଆକାଶକୁ ଦେଖ; କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ଏହି ଚିତ୍ରିତ ଆକାଶ ।

୩୫୫

ଚିତ୍ରିତ ମେଘର ସହର

କେନ୍ଦ୍ରରେଗଡ଼ ହେଉଛି ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ମହିଳାମା । ଅନଟିହୂରରେ ବାରରାଣି ଓ ଚାକିଆ ପାହାଡ଼ । ଏଇ ବାରରାଣି ପାହାଡ଼ରୁ ଅରଦେଇ ଓ ମାନ୍ଦକାନଶା ନଈର ଉପରି । ମାନ୍ଦ କାନଶାରେ ସାନ ଘାଗରା ଓ ବଡ଼ ଘାଗରା ପରି ନୟନ ମନୋହାରୀ ହୁଇ ହୁଇଗା ପ୍ରପାତ ଦର୍ଶକଙ୍କ ବିହୁର କରେ । କେନ୍ଦ୍ରର ସାରା ଛୋଟବଡ଼ ପାହାଡ଼ ଓ ଗିରି ନଈର ସମାବେଶ । ଗନ୍ଧାର୍ମନ, ମାଳକ୍ଷ ନଚା, ଗୋନାସିକା, ଠାକୁରାଣୀ, ଚମକା, ବୋଲାଟ, ଖକୁରା, ରଙ୍ଗା, ମହାପର୍ବତ, ଖଣ୍ଡାଧାର, ସୀତାବିଶ୍ଵ ଓ ବହନା ପରି ପାହାଡ଼ର ମେଘନାରେ କେନ୍ଦ୍ରର ଧରିପ୍ରୀ ବେଶ ସୁଶୋଭିତ । କେନ୍ଦ୍ରର ଗଡ଼ ଏହି ପର୍ବତମାନିନୀ କୁଞ୍ଜଶ୍ଵର ପ୍ରାଣେଷ । ଏଇଥରୁ ଚାହିଁଲେ କେନ୍ଦ୍ରର ଆକାଶରେ ପାହାଡ଼ ସବୁ ସଂଜବେଳେ ସିଲହର୍ଷ ଛବି ପରି ପ୍ରତିଟି ହୁଅନ୍ତି । ବର୍ଷାର ସମାରମରେ ପର୍ବତ ଶିଖର ସବୁ ମେଘାଢ଼ିତ । ମେଘ ଉପରେ ସଞ୍ଜ ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ପଡ଼ି ନାନାରଙ୍ଗ ଉନ୍ନଟେ । ମେଘ ସବୁ ଚିତ୍ରିତ କାନ୍ତରାସ ପରି ଆକାଶରେ ଶୋଭା ପାଉଥାଏ । ସତେଜି ଏଇ କେନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରକୃତିର ଏକ ସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗଶାଳା । ଖଣ୍ଡଶିଥିଆ ବହଦ ଘେରା ଆକାଶ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ି କେନ୍ଦ୍ରରେଗଡ଼କୁ ଏକ ଚିତ୍ରିତ ମେଘର ସହରରେ ପରିଣଟ କରିଦିଏ । ଏହି ଚିତ୍ରିତ ମେଘର ସହରରେ ହୋଇଥିଲା ମୋର ପାଠପଡ଼ା ଏବଂ ଏଇଠି ହେଲା ମୋର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ପ୍ରଥମ ଝେଳା ନାହିଁ ।

କୁଳାଇ ଶୈଷଦିନ ନିଯୁକ୍ତି ପତ୍ର ପାଇ ଗାଁକୁ ଛୁଟିଯାଇଥିଲି । ବାପା ବୋଉ ଓ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମୋ ଚାକିରୀ ଜୀବନର ଖତିଲୁଆଁ ସମାଦ ଶୁଣାଇବା ଥିଲା ମୋର ଉଦେଶ୍ୟ । ୧୯୪୯ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ପହିନାରେ କେନ୍ଦ୍ରର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇ ମୁଁ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝିକୁ ଜୀବିକାର ମାର୍ଗ ଭୂପେ ବାହିନେଲି । ଅଗଷ୍ଟ ଆଣିଦେଲା ମୋ ପାଇଁ ଇଷ୍ଟ ଓ ଶିଷ୍ଟ ଭାବେ ଜୀଇଁବାର ଏକ ବାଟ ।

କେନ୍ଦ୍ରର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ୧୯୪୭ ମସିହାରେ । ସେତେବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରର ଜିଲ୍ଲାପାନ ଥିଲେ ବି. ରେକଟ ରମଣ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକିରେ ସାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ଦଶବର୍ଷ ପରେ କେନ୍ଦ୍ରରରେ କଲେଜଟିଏ ଖୋଲିଲା । କେନ୍ଦ୍ରର ଲୋକେ ଅଞ୍ଚାନ ତମିସ୍ରାରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବାର ଶୋଭନ ଆଲୋକ ରେଖାଟିଏ ଦେଖିଲେ । ଖଣ୍ଡମାନିକ ମହନ୍ତି ସିରାଜ ଉଦ୍ଦିନ ଯଦିଓ ପାଠଶାଳ ପଡ଼ି ନଥିଲେ; ତାଙ୍କର ଥିଲା ଅତର୍ଦୂଷି । ସେ ବଡ଼ବିଳ ଅଞ୍ଚଳରେ

ଖଣ୍ଡିଶ୍ଵାଦାନ ଲିଙ୍କ ନେଇ କୋଟିପତି ହୋଇପାରିଥିଲେ । କଲେକ୍ଟର ଗେଳଟରମଣଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଓ ପ୍ରକାଶନିକ ପ୍ରଚାରବୁ କେହୁଣ୍ଡରେଗଡ଼ର ଉରର ପ୍ରାଚିରେ ଦଶହଜାର ବର୍ଷପୁଣ୍ଡ ପରିମିତ ପ୍ଲାନରେ ଘୋଧଟିରେ କେହୁଣ୍ଡର ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଥମ କଲେଜ ଜନ୍ମନେଲା ।

କେହୁଣ୍ଡର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ଅଧିକ ଥିଲେ ଅଧାପକ ରାଜ କିଶୋର ମିଶ୍ର । ସେ ଉପାୟନ ବିଜ୍ଞାନର ଜଣେ କୃତବ୍ଯ ଶିକ୍ଷକ । ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ମଣିଷ । ଖବତ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ଖବତ କହିଲେ ପଞ୍ଜାବୀ, ଧୋତି ଓ ଉରରୀୟଟିଏ ଥିଲା ତାଙ୍କର ପରିଧାନ । ଧଳା ପରପର ପୋଷାକ ସାଇକୁ ମୁଣ୍ଡବାଳ ବି ଧଳା । ଏକାତ୍ମ ଦେହୀ ଓ ଛାତ୍ରବସ୍ତନ କିନ୍ତୁ ଏବ ବାରିଆ ତଥା ଜିଦିଶ୍ଵାର ଲୋକ ସେ । ଜନେବେଳା ସହିତ ପ୍ଲାନୀୟ ଲୋକ ଏବଂ ହରିଜନ ତଥା ରିରିଜନ ବିପରି ଶିକ୍ଷାକାର କରିବେ, ସେ ବିଷୟରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଥିଲେ, ଅଥବା ମାନସିକ ପ୍ରରକରଣ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପରିପାଳନା କରିବାକୁ ହୁଏଟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲେ । ତେବେ ମୁଁ କେହୁଣ୍ଡରରେ ମାସେ ତେବେଶି ଦିନ ରହିଲା ଅବସାରେ ତାଙ୍କର କର୍ମପ୍ରବଣତା ଓ ଲୋକାର୍ଥିମୁଖୀ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ପରିପାଳନା କରିବାକୁ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ରାଜାଙ୍ଗରେ ହରିହର ରଥ, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନରେ ମାନବେତନ ହୋଟା, ଉପାୟନ ବିଜ୍ଞାନରେ ଜନାଥନ ପ୍ରଧାନ, ପ୍ରାଣୀ ବିଜ୍ଞାନରେ ହରପ୍ରିୟା ଦେବୀ, ରୂତରୁରେ ରତ୍ନାଥ ରଥ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ଲୋକ ନିଜେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ବିଷୟ ଅଧାପନା ପାଇଁ ବଟକୃଷ୍ଣ ମହାତ୍ମ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ନିଯୋଜିତ ଥିଲେ । ଏହି ଅଧାପକ ଅଧାପିକାଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ଲାନର ବାସିନ୍ଦା ଥିଲେ । ଅଧାପକ ହରିହର ରଥ ଓ ମୁଁ ଥାରୁଁ କେହୁଣ୍ଡରର, ମାନବେତନ ବାହୁଙ୍କ ଘର ସମଳପୂର, ଅକ୍ଷୟ ବାହୁଙ୍କ ଘର ଓ ବାରିପଦା, ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାରୀ କଟକର, ଜନାଥନ ଥିଲେ ଖ୍ରୀତ୍ୟାନ ସଂପ୍ରଦାୟର ଯେ କି କେହୁଣ୍ଡର କଲେଜରେ ଯୋଗଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ରେତେନ୍ତୁ କଲେଜର ଉଚ୍ଚିଦ ବିଜ୍ଞାନର ଲାବୋରଟୋରୀରେ ସହଯୋଗୀ ବା ଲାବୋରଟୋରୀ ଆସିଷ୍ଟ୍ ରୂପେ କାମ କରିଥିଲେ । ରମ୍ଭନାଥ ବଡ଼ମାର ଏବଂ ବଟକୃଷ୍ଣ ପୁରୀ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ । ବସ୍ତୁତଃ ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେଜଟିରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମାଗମ ଘଟିଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଘରୋର କଲେଜରେ ଯେପରି ଆଞ୍ଚଳିକତାର ଖାଲିପବନ ବେଳ ଅବେଳରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ, ଏ କଲେଜରେ ତାର ଅବକାଶ ହିଁ ନଥିଲା । ବିଂଶ ଶତବର ସମ୍ବନ୍ଧ ଦଶକିରେ ରହି ଉଠିଥିବା ଏହି ଶିକ୍ଷାକୁଷ୍ଟାନରେ ଘୋହାଦ୍ୟପୁର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ରହିଥିଲା ।

ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ ପାଠ ପଡ଼ାଇବା ଓ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଠାରାଗୀ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପମାନ ନିଆୟାଉଥିଲା । ପ୍ରତି ସପ୍ରାହରେ ଶନିବାର ଦିନ କୌଣସି

ଏକ ବିଷ୍ଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତଣ କରି ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ, ବିଜ୍ଞାନ, ଲିଟିହାସ, ସମାଜତଥାଦି ବିଷ୍ଣୁରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କିମ୍ବା ବୃତ୍ତା ଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଥିଲା । ମୋର ମନେ ପତ୍ରି ମୋର ସୁଜ୍ଜକାଳ ରହଣିବାକରେ କେହୁଝର ସାହିତ୍ୟ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ବିଷ୍ଣୁରେ ଥରେ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାବରୂପ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଉଥରେ ମୋତେ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାବରୂପ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ କେହୁଝର ହିଁ କିପରି ଓଡ଼ିଶାର ଆଦିବାସୀ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତର ଆଦିପୀଠ ତାହା ଦର୍ଶାଇଥିଲା । ଏଇ ଭୂମିର କଥାବସ୍ଥା ବିଶେଷତଃ ଭୂମୀ ପରିବାରର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ନେଇ ଘୋପାଳ ବଲୁର ଦାସଙ୍କ ଭୀମାରୂପୀ ଉପନ୍ୟାସ ଭୂପ ପାଇଛି ଏବଂ କେହୁଝରର ପ୍ରଜା-ବିଦ୍ରୋହ କିପରି ନିଷେଷିତ ଆଦିବାସୀ ଘୋଷୀର ସତ୍ସୂର୍ଖ ଜଣ ଆଦୋଜନ ତାକୁ ସେବିନର ବକ୍ତବ୍ୟରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଏହି ଆଦୋଜନ ରିରିଜନଙ୍କର ବେଠିବେଶାରୀ ଓ ରାଜାର ଅପଶାସନର ଏକ ତୀର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିବାଦ ଥିଲା । ଯାହାକୁ ରହା ମେଳି ଓ ଧରଣୀ ମେଳି ବୋଲି ନାମ ଦିଆ ଚାଲିଥିଲା । ଫକାରମୋହନଙ୍କ ପରି ଚର୍ଚାର ରାଜପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ କୃତକପଟଟା ଫଳରେ ବିପୁଲୀ ଜନନେତା ଧରଣୀଧର ଭୂମୀ ଓ ରୂପ ଧରଣୀଧର ନାଏକ କିପରି ଜେଳ ଗଲେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟର ନିର୍ବାସିତ ହେଲେ, ତାର ଭୂପତିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ସେଇଠି ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲା ଯେ ଓଡ଼ିଆ କଥା ସାହିତ୍ୟର ଜନକ ଥିଲେ ଫକାରମୋହନ ଅଥବା ତାଙ୍କ ଚେତନାରେ ସାମନ୍ତ ସୁଲଭ ମାନସିକତା ବି ରହିଥିଲା ଯାହାକି କେହୁଝରର ଭୂମୀ ବିଦ୍ରୋହ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ କାମନା କରୁଥିଲା ଏହି ନିଷେଷିତ ଜନଜୀବିର ନିହିତ ନେତାଟି କିପରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଯଥାଯଥ ଆଦର ପାଇବ, ସେଥାର୍ କାର୍ଯ୍ୟାବୁଷ୍ମାନ ହେବା ଦରକାର । ସେତେବେଳେ ପୁଣି କେହୁଝରର ରେକର୍ଡ ବୁମନ୍ତ ଯାଇ ଧରଣୀଧରଙ୍କ ଆଦୋଜନ ସଂପର୍କଟ କାରଜପତ୍ର ସଂପ୍ରଦାସ କରି ଫକାର ମୋହନଙ୍କ ଆମୃତରିତ ବର୍ଣ୍ଣତ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ସହ ତାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ଏଥପାଇଁ ଚର୍ଚପକ୍ଷଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ନଥୁପତ୍ର ଖୋଜିଥିଲା । ସେଇଠି ଦେଖିଥିଲା ଫକାରମୋହନଙ୍କ ଉପରେ ଗଡ଼ଜାତ ମାହାଲର ସୁପରିଟେଣ୍ଟ୍ ଗ୍ୟାନିପା ସାହେବଙ୍କ କରୁ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଏବଂ ତାକୁ କେହୁଝର ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆଦେଶ । କିନ୍ତୁ ଫକାରମୋହନଙ୍କ ଆମୃତରିତରେ ଏସବୁ କଥାକୁ କୌଣସି ପୂର୍ବକ ରୋଚକ ଭାଗୀରଥୀରେ ବନ୍ଦାନ କରାଯାଉଛି । କେତେବେଳେ ସେ କାକର କଷ୍ଟରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାୟ ଜନନେତା ଧରଣୀଧରଙ୍କ ହୃଦୀ ହାତୁଆ ଘୋଡ଼ାରେ ଲାଇ କଷ୍ଟା ଧୋତି ପିନ୍ଧାଇ ଜରିର କାମ କରା ଗେପି ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଇ ଜାଗରେ ସେନାନୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଉଛି ଏବଂ କିପରି ଜାଗାଙ୍କ ତରବାରି ଟେକି ସାହେବଙ୍କୁ ସଜାମ କରିବାକୁ ହେବ, ଶିଖାଯାଉଛି । ସବୁଠି ରହିଛି ଅପନ୍ୟାସିକ ସୁଲଭ ବୈଦସ୍ୟ ଓ ତାତୁରୀ । ପୁଣି ରହିଛି ଗୋକ୍ରାନ୍ତିକ ଖମାରିଆ ପାଖକୁ

ଶହେ ପାଇଁ ଦୁଇଶହିର ଶୁଆ ପଠାଇବାର କୃତ ଉଚ୍ଚିତ । ସବୁଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ କଥାକାରର ଚକ୍ର ଆଖ୍ୟାନ । ଏହା ଜିତରୁ ଏତିହୟିକ ସତ୍ୟ ଉତ୍ସୋହନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଭୂଯା ଆଯୋଜନ (୧୯୯୧-୧୯୯୨) ସଂପର୍କତ ନଥୁପତ୍ର ଖୋଜିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏଥିପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ରଭାରର ସୁଜ୍ଞକାଳ ରହଣି ରିତରେ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପ୍ରତ୍ୱେଷ୍ଟା ମାତ୍ର କରିଥିଲି । ଜୀବିକା ସଂଧାନରେ କେନ୍ଦ୍ରଭାର ଛାଡ଼ି ଅନ୍ତର୍ଗୋକ ଗଲାପରେ ସେହି ରେକର୍ଡ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ୧୯୭୦ ମସିହା (ପ୍ରୀଷାବକାଶରେ ମୁଣି କେନ୍ଦ୍ରଭାର ରେକର୍ଡ ରୁମରେ ସେହି ନଥୁପତ୍ର ଲୋଡ଼ିଙ୍ଗାବେଳେ ତାହା ଓଡ଼ିଶା ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କାର (ଆବକାରକ)କୁ ଚାଲିଯାଇଛି ବୋଲି ରେକର୍ଡରୁମର ଅଧିକାରୀ କହିଥିଲେ । ତେବେ ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ୧୯୮୩-୮୪ ମସିହାବେଳକୁ ଜନନେତା ଧରଣୀଧରକ ସ୍ଥତିକୁ ଉତ୍ସାହିତ ରଖିବାକୁ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜର ନାମ ହେଲା ଧରଣୀଧର କଲେଜ । ତେବେ ଚାକିରିଜୀବନର ଆଦିରାଗରେ ଜନସମାଜରେ ରଖିଥିବା ବଢ଼ିବ୍ୟତି ପରେ ଯାହାହେଉ ପାକାର ହୋଇଛି । ରିଜିଷ୍ଟରଙ୍କ ବିଦ୍ୟୁତୀ ପ୍ରତିନିଧି ସମ୍ବାନ୍ଧିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ଧରଣୀଧରକ ଜୀବନ କାହାଣୀ ଏବେ ବି ସୁସ୍ଥ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ଆମରି ନିପାରିଲାପଣ ନିଶ୍ଚଯ । ସେତେବେଳେ ଏହି ସଭାକୁ କେନ୍ଦ୍ରଭାର ସହରର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ, ଜିଲ୍ଲାପାଇଁ, ଡାକ୍ତର, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଅନୁରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତଶ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ସଭାମାନଙ୍କରେ ଆମନ୍ତିତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଅଥବା ବିଦ୍ୟାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ କେହି ନା କେହି ସଭାମାନ ମନ୍ଦିର କରୁଥିଲେ । କେନ୍ଦ୍ରଭାର ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ବଢ଼ିବ୍ୟ ହେଲାବେଳେ ସଭାପତି ଆସନ ଅନକାର କରିଥିଲେ ସ୍ଵର୍ଗ ଜିଲ୍ଲାପାଇଁ ବିପିନ ବିହାରୀ ରଥ । ଅନ୍ୟ ଦିନର ସଭାରେ କବି ଗାଁତିକ ତଥା ପୋଲିସ ପ୍ରକାଶକ ଦୁର୍ଗାମାଧବ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ବ କରିବାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୱାବ ଦେଇଥିଲେ । ଏଥୁ ପୂର୍ବରୁ ସୁଚିତ୍ତିତ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଦେବାକୁ ବନ୍ଧୁ ମୀନବେଳେ ହୋତାକଠାରୁ ପ୍ରାବ ସୁଚନା ପାଇ ନିର୍ମିତ ବଢ଼ିବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆସିଥିଲି । ଫଳରେ ବନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାନ ଓ ଜ୍ଞାନପ୍ରାତ୍ମକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ପ୍ରକାଶକାର ଉତ୍ସର ଦେବାକୁ ମୋଟେ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହୋଇ ନଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଏ ସବୁ କ'ଣ ନବନିୟମିତର କଷଟ୍ଟି ନା ଅଧିକାର ପାଇଁ ଜନଜୀବନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାବିମୁଖୀ ଏବଂ ଜାଗରତ୍ତକ ରଖିବାର କୌଣସି ? ସେ ଯାହାହେଉ ଅଧିକ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅଭିରରେ କୃତଙ୍କତା ଜଣାଇଥିଲି ।

ଆଉ ଦୁଇତି ଶକ୍ତିବାଦୀୟ ଆନୋଦନା କଷଟ କଥା ମନେଅଛି । ଗୋଟିକରେ ମୋ ସହ ଏକାଦିନରେ ନବନିୟମିତ ରଘୁନାଥ ରଥକ ବଢ଼ିବ୍ୟ ପ୍ରଦାନର କଥା । ସେ କହୁଥିଲେ ପୃଥ୍ବୀ ସୃଷ୍ଟିର ରହସ୍ୟ । ବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପୃଥ୍ବୀ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ଜୀବଜୀବନର ଉତ୍ସର ତଥା ବିକାଶ ଘଟିଲା ତା'ର ବିବରଣୀମଧ୍ୟ ବିତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ କେତେବେ ପୂରାଣ ବିଶ୍ୱାସୀ ରୂପିବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍ସର ହୁଁ ଏ ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ରଷ୍ଟା, ଦ୍ରୁଷ୍ଟା ଓ ନିଯତା କହି ପ୍ରତିମୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇ ଶ୍ରୋକାଦି ଆବୁରି କରି ନିଜର

ପାଞ୍ଚମ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଲୁକୁ ଲାଗିଛେ, ଅଧିକ ମିଶ୍ର ବିରବ୍ୟାଳ ତତ୍ତ୍ଵର ଅବତାରଣା କରି ଅଧାପକ ରଥକୁ ସମର୍ଥ କରିଥିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ଦିନ ପଡ଼ିଲା ସେହି ନବନିୟୁତ ସାଧାରଣଙ୍ଗାନ ଅଧାପକକ ପାଇ । ତାକୁ ତହାନ୍ତିକ ରଜାନୀତିକ ପୃଷ୍ଠପତ୍ର ଓ ରଜାତ ମିଶ୍ରଙ୍ଗର ଫଳଶ୍ରୁତି ବିଷୟରେ ଭାଷଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବଚନ୍ତ୍ଵ ବାବୁ ସାବଳୀଙ୍କ ଭାବରେ ଯଥାଯଥ ତଥ୍ୟ ଦେଇ ତାଙ୍କର ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଆମେ ନବନିୟୁତ ଅଧାପକ ତ୍ରୟକୁ ଲାଗିଲାଗ ତାରୋଟି ଶନିବାରରେ ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ ଦେବାର ଆୟୋଜନ ଯେ ଆମ ବିଦ୍ୟାକୁଷି କହିବା ଏବଂ କହିବା ଭାବୀକୁ ତଥାଲିବା ପାଇଁ ହୁଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ତେବେ ଅନ୍ୟ ଅଧାପକକୁ କଲେଜ ଖୋଲିଲାବେଳେ ସାର୍ଟିଫିକେସନ୍ ଓ ମାର୍କିଟିଙ୍ଗ ଦେଖି କରୁଥିଲେ ।

ଅଧାପକ ଭାବେ ନିଯୁତି ପାଇଲା ପରେ କେହୁଙ୍କର କୋଟି କୋଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗଢ଼ିଗଲେ ଯେଉଁ ପଡ଼ାଟି ପଡ଼େ, ସେଇ ପଡ଼ାରେ ନବନିର୍ମିତ କୋଠାଘରର ଉପର ମହଲାରେ ଆମେ ଟିନିଜଣ ଟିନୋଟି ରୁମ୍ ନେଇ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ରହିଲୁ । ଟିନିହେଁ ସାଂଘ ହୋଇ ରୋଷେଇ ବରୁ, କଲେଜ ଯାଇ ଏବଂ ବାହୁଦୂର । ଏଇମିତି ଦିନ ଗଢ଼ିଚାଲେ । ତେବେ ଆମେ ଟିନିହେଁ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ଖୋଲୁଆଉଁ ସରକାରୀ ଦସ୍ତଖତ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୀତି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଦରଖାସ୍ତ କରି ସାରିଥାଏ ସରକାରୀ କଲେଜରେ ଅସ୍ଥାୟା ନିଯୁତି (Adhoc) ପାଇଁ । ରଥ ଅପେକ୍ଷା ବରୁଆଟି ସରକାରଙ୍କ କୁତୁହାବିଦ ନିଯୁତିକୁ ଏବଂ ବଂଧୁ ମହାତ୍ମ ଚାହୁଁଆଟି କିପରି ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଶାସନ ସେବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବେ । ସେ ଜଣିଥିଲେ ଯେ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ଅଧାପକ ତାବିରିଟିର କିନ୍ତୁ ଘିରତା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଆମେ ଟିନିଜଣ ଚାହୁଁଥିଲୁ ଘରୋଇ କଲେଜ ପିଞ୍ଜରାରୁ କିପରି ଖେଲି ମନ ମୁତାବକ ନୀତି ରଚିବୁ । ଏଣୁ ଆମେ ଟିନିହେଁ ନିଜ ନିଜର ଜୀବନର ମାର୍ଗ ଖୋଲି ବୁଝାଉଁ, କିନ୍ତୁ କଲେଜରେ ପିଲାଙ୍କ ପାଠପଡ଼ା ଓ ଆକୁଷ୍ଣଜୀବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଅବହେଳା କେବେ ହେଁ କରିନାହୁଁ । ତେବେ ସଂଜବେଳେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟର ଦୋତାଳା ଉପରେ ତଥି କେହୁଙ୍କର ଚିତ୍ରିତ ଆକାଶକୁ ଚାହୁଁ । ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ମେଘରେ ଅଞ୍ଚାଚଳଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ରକ୍ତିମ କିରଣ ବିହୁଦ୍ଵାରା ହୋଇପଡ଼ୁଆଏ ।

ଆମେ ଦିନେ ଟିନିବନ୍ଦୁ କଲେଜରୁ ଫେରି ଖୋଲରେ ତା କରି ପିଲାଙ୍କ; ହଠାତ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଜଣେ ରେଖ ଅପିସର । ତାଙ୍କର ନାମ ବସନ୍ତ କୁମାର ପ୍ରଧାନ । ଏଇ ବସନ୍ତବାବୁ ରେଖେବୁ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ମୋର ସତାର୍ଥ ଥିଲେ; ସେ କେହୁଙ୍କର ଡି.ଏୟୁ.ଓଙ୍କ ଅପିସରେ କାର୍ଯ୍ୟର ରେଖ ଅପିସର ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦେଖି ବଂଧୁ ରଥ କହିଲେ- ବସନ୍ତ ବାବୁ, ଆମେ କେହୁଙ୍କର ରହଣି କାଳରେ ଅତତଃ ଅମ୍ଭଟେ ବୈତରଣୀ ନଦୀର ଉପରିଷଳ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ? ବସନ୍ତ ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇ ଯେ ଅଗ୍ରତ ପହରତାରିଷ ଦିନ ଜାତୀୟ

ପଡ଼ାକା ଉରୋଜନ ପରେ ପରେ ଆପଣ ତିନିବନ୍ଦୁ ଓ ମୋତେ ମିଶାଇ ଢାରିଜଣ ଏକ ଜ୍ଞାପରେ ଗୋନାସିକା ଯିବା । ଉଦିଷ୍ଟଦିନ ସକାଳ ୧୦ଟାବେଳକୁ ଆମକୁ ଧରି ସେ ତେଲକୋଇ ରାତ୍ରାରେ ଢାଲିଲେ । କେହୁଙ୍କର ଗଡ଼ଠାରୁ ୧୫ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଗୋନାସିକା ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୯୮୮ ମିଟର । ଏ ପର୍ବତରୁ ବୈତରଣୀ ନଦୀ ବାହାରି ୩୪୪ କି.ମି. ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଧାମରା ମୁହାଶରେ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଶିଛି । କେହୁଙ୍କର ଭୂମିଖଣ୍ଡରେ ଏହା ପ୍ରାୟ ୨୦୦ କିଲୋମିଟର ପ୍ରବାହିତ । ଏଣୁ କେହୁଙ୍କର ହେଉଛି ବୈତରଣୀ ସର୍ଯ୍ୟତାର ଦାନ । ବୈତରଣୀ ପ୍ରଥମେ କୁନ୍ତ୍ର ଝରଣାଟିଏ ହୋଇ ପର୍ବତରୁ ନିର୍ଗତ ହେଲା । ଯେଉଁ ଶିଳାଖଣ୍ଡରୁ ଏହା ବାହାରିଲା ତାର ଆକାର ଗୋନାସିକା ଆକୃତିର । ବୈତରଣୀ ପର୍ବତରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇ କୁଆଙ୍ଗ ପଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ନିଜ ଗାଁକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ କୁଆଙ୍ଗମାନେ ଝରଣା ଉସରେ ଲୋକବଥା ଅଛୁଟାରେ ଗୋରୁ ମୁଣ୍ଡଟିଏ ଥାପି ଦେଲେ । ସେହି ମୁଣ୍ଡଟି ଏବେ ଶିଳା ପାଇଟି ଯାଉଛି । ବୈତରଣୀ ଉତ୍ୟରିଷ୍ଟକର ପ୍ରତ୍ୱରଖଣ ବି ଦେଖିବାକୁ ଗୋନାସିକାକାର । ସେହି ଶିଳା ଫଳକର ଗୋଟିଏ ରହୁ ଦେଇ ବାଲି ଝରିଆସେ । ଅନ୍ୟ ରହୁରେ ପାଣି ଝରେ । ବୈତରଣୀ ଏତାଦୁଶ ରୂପରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ ପୁନର୍ ଗୋପ୍ୟ ହୋଇ ତୁଳ କିଲୋମିଟର ପରେ ତୁର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ହୋଇଛି ଏବଂ କୁଆଙ୍ଗ ପଲ୍ଲୀରେ । ତାର ନାମ ବୁପୁରଙ୍ଗା । ଗାଁର ଟଟରାଗରେ ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ଟି ଦଶାୟମାନ, ତା'ର ନାମ ବି ବୁପୁରଙ୍ଗା । ବନ୍ଧୁତଃ କୁଆଙ୍ଗଙ୍କ ବିଶାସରେ ବୁପୁରଙ୍ଗାରେ ପୁନଃ ଆବିର୍ଭୂତ ନରଟି ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଜନ୍ମଦେବୀ । ଏହି ଦେବୀ ହଁ ବୈତରଣୀ ନାମ ବହି ପୁଣ୍ୟ ବିତରଣ କରିବାକୁ ଆବିର୍ଭୂତା । ଏଇଠି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି ବ୍ରହ୍ମକୁଣ୍ଡ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମେଶର ମହାଦେବକ ମନ୍ଦିର । ବୈତରଣୀର ଉତ୍ୟରିଷ୍ଟକ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୂର୍ୟରେ ଯେପରି ମନୋରମ, ଧର୍ମୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେହିପରି ପବିତ୍ର । ଏହିପରି ଭାବୁ ଭାବୁ ଆମେ କୁଆଙ୍ଗ ପଲ୍ଲୀର ମଣ୍ଡର(ମଜାଙ୍ଗ)ରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ସେଇଠି ଦିନରାତି ଧୂନି ଜଳେ; ଏହାର ନାମାତର ରକ୍ଷିଧୂନି । ଅବିବାହିତ ଯୁବବୁଦ୍ଧତା ଏଇଠି ମୋଳ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ଜୀବନ ସାଥୀ ବାହୁଦ୍ଧାରି । ଅତିଥି ଅର୍ଯ୍ୟାରତ ଆସିଲେ ଏଠାରେ ଚର୍ଚା କରାଯାଏ । କୁଆଙ୍ଗ ନିଜକୁ ରକ୍ଷିପୁତ୍ର ବୋଲି ମନେକରେ ଏବଂ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମ ମଣିଷ ବୋଲି ଭାବେ । ସେ ରିକାବୁରିକୁ ଘୃଣା କରେ । ଶିକାର ଓ ଫଳମୂଳ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ବଞ୍ଚିଥିବା କୁଆଙ୍ଗମାନେ ଏଣିକି ଭାଷ କରିବାକୁ, ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ଏହି ପ୍ରକୃତିର ସନ୍ତାନସତତିଏ ସମତଳ ଭାଗର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସଂସର୍ଗରେ ଆସି ବଦଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ତାଙ୍କର ପୋଷାକ ପରିଷ୍କାର ବଦଳୁଛି, କିନ୍ତୁ ତେତନା ଜଗତରେ ସେମାନେ ଯେପରି ସରଳ, ସେହିପରି ଅରିଥୁ ପରାୟଣ, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଏଯାବତ କଳିଷ ହୁଇଁ ନାହିଁ । କପଟତା, ଠକାମି, ଅବିଶାସ ତାଙ୍କ ସର୍ବ କରିପାରି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବାଦ୍ୟର ତାନେ ତାଜେ ଜୀବନକୁ ଉପରୋକ୍ତ ମନ୍ତିରରେ ॥

ରାଥଁନ୍ତି ଓ ନାଚନ୍ତି । ଏସବୁ ଦେଖି ଆଜିର ମଣିଷ ସେହି ପ୍ରକୃତିପ୍ରେମୀ ଜନଜାତି କିପରି ସ୍ଵରାବସ୍ତୁଲର ଭାବରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିବେ, ଚିତ୍ତା କରିବାର ସମୟ ଆସିଛି । ଏଇକଥା ଭାବି ଆମେ ଫେରୁଥିଲୁ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଜନଜାତିର କଳ୍ୟାଣକ୍ଷେ ଜୁଆଙ୍ଗ ଉନ୍ନୟନ ସଂସା ରହାଯାଇଛି । ତେବେ କେନ୍ତୁଷ୍ଟର କୈନ୍ତ୍ରିକ ଏହି ଜନଜାତିର ଜୀବନଧାରା କେତେହୁର ସଂରକ୍ଷିତ ତଥା ବିକଶିତ ହେବ ତାହା ଚିତାର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହାପରେ କେନ୍ତୁଷ୍ଟର ଫେରି ଝୁଟିନ ବହା ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରୁ ।

ସେତେବେଳେ ଜଣରମିହିଏର ପାଠ୍ୟ ଖେଳା ଅନୁସାରେ ସପ୍ରାହକୁ ଆଧୁନିକ ଭାବତୀୟ ଭାଷା ଅଧ୍ୟାପନା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବା ତୁଳଟି କ୍ଲାସ୍ ବିଆୟାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାପନାରେ ଯୋଗ ଦେଲାପରେ ଦେଖେତ ଦୀର୍ଘ ୭/୮ ମାସ ହେବ ଏମ.ଆଇ.ଏଲ (ଆଧୁନିକ ଭାବତୀୟ ଭାଷା) ପଢା ହୋଇନାହିଁ । କେହି ଅଧ୍ୟାପକ ନଥିଲେ । ମୋର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାପକ ନରେହୁ ନାଥ ମିଶ୍ର ସରବାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇ ବାଲେଶ୍ୱର କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ପାଠ୍ୟପଢା ନ ହେବା ସ୍ବାରାବିକ । ସେଥିପାଇଁ ବୋଧକୁଏ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଁ ସାକ୍ଷାତକାର ହେବାଦିନ କଲେଜ ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡର ଅଧ୍ୟୟ ବନାମ ଜିଲ୍ଲାପାଇଁ ମୋଟେ ସଂଗେ ସଂଗେ ନିଯୁକ୍ତ ଦେଇ ପରଦିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ପିଲାଙ୍କ ଅସୁଦିଧା ଓ ପାଠ୍ୟପଢାର ହିତ ବିଷୟରେ ଅଧିକ୍ଷୁକୁ ଅବରତ କରାଇଲି । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଏମ.ଆଇ.ଏଲ. (ଓଡ଼ିଆ) କ୍ଲାସ୍ ଦେବାକୁ ଝୁଟିବରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତଥାରା କେନ୍ତୁଷ୍ଟରେ ସଜ୍ଜକାଳ ରହଣି ଭିତରେ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉତ୍ସବ ବର୍ଷର ପାଠ୍ୟଖେଳା ପ୍ରାୟ ସରିଆସିଲା । ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସତେଜନତାର ସହ ସମାହିତ କରିଥିଲି ।

ଇତ୍ୟସରରେ ମୁଁ ଅନୁଗୋଦ ସରବାରୀ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ଆଭିହକ ଅଧ୍ୟାପକ ହୃପେ ସେପ୍ରେମର ସୁନ୍ଦା ଯୋଗଦେବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଲି । ଏ ବିଷୟ ଅଧିକ୍ଷୁକୁ ଜଣାଇବାରୁ ସେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନ ସରିଲେ ମୋଟେ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ରୋକଠୋକ ଶୁଣାଇଦେଲେ । ଏହା ହେଉଛି ସେପ୍ରେମର ମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ରାହର କଥା । କଲେଜ ଅଧ୍ୟୟ ରାଜକିଶୋର ମିଶ୍ର ସୁନ୍ଦା ଅନୁଗୋଦ ନିବାସୀ । ଅନୁଗୋଦ କଲେଜ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଦରଦ ବି କମ ହୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣରମିହିଏର ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷ ଉତ୍ସବ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ୍ୟଖେଳା ଅର୍ଦ୍ଧକ୍ଷତା ପାଠ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରି ତା ୧୫ ରିକ୍ଷ ବେଳକୁ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଦେଖାଇଲି । ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାନିର୍ଦ୍ଦେଶକର୍ତ୍ତା ପ୍ରତିଏ ପାଇଲି ଯେ ସେପ୍ରେମର ତା ୨୫ ରିକ୍ଷ ସୁନ୍ଦା ମୁଁ ଯଦି ଅନୁଗୋଦ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ଯୋଗ ନ ଦିଏ, ମୋର ନିଯୁକ୍ତ ରଦ ହେବ । ଏହାର ଏକକିତା ନକଳ ସବୁ ମୁଁ ଆବେଦନ କଲି । ଏହାକୁ ଅଧ୍ୟୟ ମିଶ୍ର

ସୁପାରିଶ ପୂର୍ବକ ପରିଚାଳନା ସମିତିର ଅଧିକ ତଥା ଜିଲ୍ଲାପାଳକ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେବା ସହ ମୋତେ ତା ୨୪ ରିକ୍ଷରେ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବାକୁ ଲେଖିଲେ । ଫଳରେ ମୋତେ ତା ୨୩ ରିକ୍ଷରେ ରିଲିର କରାଗଲା, ତା' ସହିତ ୨୩ ଦିନର ଦରମା ବି ସଂଗେ ସଂଗେ ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ କେହୁଙ୍କର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟବାକ ଶେଷ ହେଲା ।

ତଥାପି ଏଠାରେ ସ୍ଵରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ କେହୁଙ୍କର ହଁ ଥିଲା ମୋର ଜୀବିକାର୍ଜନ ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶକା ଛୁମି । ଏଇ ସୃଜନକର ରହଣିରେ ଅଧାପକର ଆରମ୍ଭ୍ୟ ଏବଂ ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଧାରଣା ପାଇଲି । ଅଧାପକଟିଏ କିପରି ଜୀବନଧ୍ୟାରଣ କରିବ, ଛାତ୍ରକୁଳକୁ ସ୍ଵକାମ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା କିପରି ଆକୃଷ କରିବ, ତାର ସଂକେତ ଏଇ କୁରୁକୁ ହଁ ମୁଁ ପାଇଥିଲି । ଅଧିକ ବା ଅତୁଷ୍ଣାନର ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ରାଜବିଶ୍ୱାର ମିଶ୍ର ଆମାନକ ମନକୁ କିଣି ନେଇପାରିଥିଲେ । ସେ ଯେପରି ଛାତ୍ରବସ୍ତୁ ସେହିପରି ସହକର୍ମୀ ଅଧାପକଙ୍କ ପ୍ରତି ଥିଲେ ସଂବେଦନଶୀଳ । ସେ କୁଥୁଲେ- କଲେଜରେ ପାଦ ଦେଉଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଏ ତରୁଣ । ସେମାନଙ୍କର ତାରୁଣ୍ୟ ସ୍ଵଲ୍ଲଭ, ତପଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସାଜାବିକ । ସେ ମାନସିଦ୍ଧକୁ ‘ହାୟରେ ତରୁଣ କବିର ଆଶା/ କେଡ଼େ ବିରାଟ ସେ ସେ ପାଏନା ଭାଷା’ ଉଚିତିକୁ ଉତ୍ସାର କରି କୁଥୁଲେ-ତରୁଣ ତରୁଣ୍ୟ ବେଗାମୀ କିପ୍ର ଝରଣା ପରି । ତାଙ୍କର ମାନସିଦ୍ଧତାକୁ କୁଣ୍ଡିବାକୁ ହେବ । ତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରିତ କରି ରଖିବା ଓ ମାର୍ଗ ଦର୍ଶନ ଦେବା ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷକର ଧର୍ମ । ତରୁଣ ତରୁଣୀଙ୍କୁ କଲେଜ ପରିସରରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ରଖିବାର ତାଙ୍କର ତରିକାଟିଏ ଏବେ ବି ମୋ ମନରେ ଉଚିତମାରେ । ଦିନେ ରସାୟନ ବିଭାଗର ଅଧାପକ ଓ ଲାବୋରଟେରୀ ସହାୟକ ଉଭୟ ଛୁଟିରେ ଥିଲେ । ଆୟ ବନନ୍ତରୁମରେ ମୁଁ ବସିଥିବାକୁ ମୋତେ ଡାକି ସା'ଗରେ ନେଇ ରସାୟନ ବିଭାଗ ପରୀକ୍ଷାଗାରକୁ ଚାଲିଲେ । ରସାୟନଗାରରେ ବିଭିନ୍ନ ଉପକରଣ ପିଲାକୁ ଦେଇ ସେ ଦିନର ପ୍ରାକଟିକାଲ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରି ବିଜ୍ଞାନଗାରର ଦାୟିତ୍ୱ ମୋ ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରି ଚାଲି ଆସିଲେ । ମୁଁ ସରପଂଶ ସହକାରେ କୁଥୁଲୁ- ସାର ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧାପକ; ସେ କୁଥୁଲେ- ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣ ପାରିବେ, କିନ୍ତୁ ନ ହେଲେ ତ କ୍ଲାସ ରିତରେ ଶୁଣ୍ଟିଲାତ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ । ମୁଁ ଓଡ଼ି ହୋଇ ଚାହୁଁଥିଲି ମିଶ୍ର ସାରଙ୍କ ଗତିପଥକୁ ଓ ହେଜୁଥିଲି ତାଙ୍କର ଖୁଆଳବାଜ ପଣକୁ ।

ଅଧିକ ମିଶ୍ର ସହି ଥିଲେ ଜୀବନ ଅପରାହ୍ନର ଯାତ୍ରା । ସେ ଯୁବ ଅଧାପକ ଓ ଅଧାପିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ରବିବାର ନିଜ କାର୍ତ୍ତରସକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ । କାର୍ତ୍ତରସରେ ରହୁଥିଲେ ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧରାତି ପିଅନଟିଏ । ପିଅନଟି ବୁଦ୍ଧ ଏବଂ ସେ ଏକଦା ରାଜନାଥରେ ରାଜାଙ୍କ ବୋଲହାକ କରୁଥିଲା । ବସୁତଃ କଥାକଥାକେ ଛାମୁ ବିମା ମଣିମା ଆପଣେ ବୋଲି ଡାକି ପକାଉଥିଲା । ସେ ସତୋଟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠ ମଣିଷ । ଅଧିକଙ୍କ ରୁଷେଯା

ଥିଲା ଏକ ଗରିଜନ । ଭୁଷା ସଂପ୍ରଦାୟର ୨୭/୨୩ ବର୍ଷର ପିଲାଟିଏ । ଆମେ ନଥ୍ / ଦଶଜଣ ଅଧାପକ, ଅଧାପିକାଙ୍କ ରବିବାର ସକାଳ ନଥଟା / ଦଶଟା ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକ କ୍ଷାରରେ ପହଞ୍ଚିଲା ମାତ୍ରେ ଆମକୁ କୁଣ ମିଶ୍ରିତ ଲେମୁପାଣି ଖାସେ ଲେଖା ପରିବେଶର କରାଯାଏ । ତା'ପରେ କଢ଼େଇ ସିଖ ଶାଗ କିମ୍ବା ବାଇରଣ ଭଜା ଅଥବା ରେଣ୍ଡିରଜା ଜକଣ୍ଠିଆ ବୁପେ ପରିଷାଯାଏ । ତା'ସାଂଘକୁ ଗୋଟେ ଦୁଇଟି ପିଲୁକି ବା କମଳା ଦିଆଯାଏ । ଏହାପରେ ଅଧାପିକା ଦୟକୁ ଗୀତ ରାଇବାକୁ ବରାଦ ସେ କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଅଧାପକଙ୍କ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳର ସୁରଣୀୟ ଲୋକଗୀତ ଆବୁରି କରିବାକୁ ବା କାହାଣୀଟିଏ କହିବାକୁ ଜୋର ଦିଆଯାଏ । ତା'ପରେ ତାଲେ ସନ୍ଧିକିତ ରୋଷେଇ ଓ ଆକାପ ଆଲୋଚନା । ଦୁଇଟାବେଳକୁ ଗୋଜନ । ପୁଣି ସଂଜ ହେଲେ ତା' ପାନ ପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ ବସାକୁ ବାହୁଦ୍ରୁ । ମୋର କେହୁଙ୍ଗର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ଅବସ୍ଥାନକାଳୀନ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ଓ ରବିବାସରୀୟ ଜୀବନଧାରା ଏବେ ହକଳା ବଉଦ ପରି ମନ ଆକାଶରେ ଖେଳିଦୁଲେ ।

ପୁଣି କହିରଖେ ଅଧିକ ମିଶ୍ରିତ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ/ପଦର ଦିନରେ ଥରେ କେହୁଙ୍ଗର କାଳି ପଢ଼ିଆ ପାଖ ଟାଉନ ହଲ ଅଥବା ଧରୁର୍ଜୟ ନାରାୟଣ ହାଇସ୍କୁଲ ହଲରେ ସଂଜବେଳେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତ ସଂପର୍କରେ ଆସର ବସେ । କେଉଁଦିନ ଘାନୀୟ କବିତା ପାଠ କରନ୍ତି, କେଉଁଦିନ ବା ଘାନୀୟ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଏ । ଏ ସବୁରେ ସାହିତ୍ୟର ଅଧାପକ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆର ଅଧାପକ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋତେ ଅଂଶ ପ୍ରତିକରିତ କରି ବନ୍ଦବ୍ୟ ରଖିବାକୁ ପଦ୍ଧତିରେ । ବଂଧୁ ହରିହର ରଥ ବି ତାଙ୍କର ଏତିହାସିକ ହସି ହସି ଉଠାଇଁ ସାହିତ୍ୟର କଷଟରେ ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ପ୍ରିତି ଓ ବ୍ୟାପିକୁ କଜନା କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ରଥ ଥିଲେ କବିପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ସେ କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହସର ଲହରରେ ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡନ ଫାଟି ପଦ୍ଧତିରେ । ତାଙ୍କର ହସର ଲହରରୁ ନୋକେ ତାଙ୍କୁ ଚିନ୍ମତ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପିତା ବଂଶୀଧର ଥିଲେ ଅବସର ପ୍ରାୟ ଅତିରିକ୍ତ ଜିଲ୍ଲାପାଇଁ । ସେ ରାଜାରାଜୁଡ଼ା ସମୟର ରାଜକର୍ମଚାରୀ । ମୁଁ ଚମ୍ପୁଆରେ ମି.ର. ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲାବେଳେ ସେ ଚମ୍ପୁଆ ଉପଖଣ୍ଡର ଅଧ୍ୟକାରୀ ଥିଲେ । ଆମ ସ୍କୁଲଟି ତାଙ୍କ ବଂଶନାଟାକୁ ଦୁଇଶହ ଗଜ ଦୂରରେ ଥିଲା । ସେ କାଳରେ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତ ହାସ୍ୟରୋକ ଆମ ସ୍କୁଲଯାଏ ଶୁଳ୍କରୁଥିଲା । ଆମ ଶିକ୍ଷକମାନେ କହୁଥିଲେ ଏତ ଏସ.ଡ଼.ଓ ସାହେବଙ୍କ ହସି । ସେହି ହସି ଲହରର ଦାୟାଦ ଥିଲେ ମୋର କେହୁଙ୍ଗର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜର ସହକର୍ମୀ ଅଧାପକ ହରିହର ରଥ । ସୌମ୍ୟ ଶାକପ୍ରାଂଶୁ ଦେହେରା । ନାରୀଏ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୁହଁ ହେଉଥିଲେ । ସେ ପରିଚିତ ବା ଅପରିଚିତ ନାରୀଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ‘ଆଜ୍ଞା ନମସ୍କାର’ କହି ପରିଚଯ ବଜାୟ ସର୍ଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏଇ ହସି ବିନିମୟରେ ହରିବାକୁ ଜୀବନସାଧୀନିଟିକୁ ବରିନେଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ

ଏହି ହସ୍ତ ଉଚ୍ଚକାଳୀ ମଣିଷଟି ଗବେଷଣା କରି ଉଚ୍ଚରେତ୍ ତିତ୍ରୁୟ ଲାଭ ପୂର୍ବକ ଗଞ୍ଚାଧର ମେହେର କଲେଜର ଉଚ୍ଚାଜୀ ବିରାଗର ପ୍ରଫେସର ହୃପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ସମୟ ଉଚ୍ଚରେ ମୁଁ ବି ସେତେବେଳେ ଜ୍ୟାତିବିହାରରେ ଓଡ଼ିଆ ବିରାଗରେ ପ୍ରଫେସର ହୃପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲି, ଆଜି ସେହି ବିମାଳ ହସ୍ତକୁରା କବି ମଣିଷଟି ଉଚ୍ଚଧାମରୁ ବିଦ୍ୟାୟ ନେଇଗଲେଣି ।

କେହୁଣ୍ଡରେ ସଜ୍ଜକାଳର ଅଧାପକ ଜୀବନରେ ବଚ୍ଚକୁଷ ବାବୁ, ରଘୁନାଥ ବାବୁ ଓ ମୋତେ ମିଶାଇ ଆମେ ତିନିବନ୍ତୁ ତିନୋଟି ସାଇବେଳ ଧରି କେହୁଣ୍ଡର ସହରର ବିରିଜି ଦର୍ଶନୀୟ ପ୍ଲାନ, ମୀଠା, ମୀଠା, ମନ୍ଦିର ଦେଖିବାକୁ ଯାଉଥିଲୁ । ଏହି ସମୟଶକ୍ତରେ ବେରୁଦ୍ଧନ ବଳଦେବ ଜୀର ମନ୍ଦିର ଟ ବେବେ ସିଦ୍ଧ ମୀଠା, ବେବେ ବା ପୁରୁଣା ରାଜରାଜାସ ଆର କେବେ ଦୂତନ ରାଜପ୍ରସାଦ ନଦ୍ଵୀବା କବିତରା ପାର୍ମ ପରି ଜାଗାରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲୁ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବଳଦେବଜୀର ହେଉଛନ୍ତି କେହୁଣ୍ଡରେ ପାଠୀ ଦେବଚା । ଯଦିଏ ମନ୍ଦିରର ନାମ ବଳଦେବଜୀର ତଥାପି ବନରସ୍ତ୍ର, ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ସୁରତ୍ରା ତିନି ଦିଅଁ ଏ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜିତ ହୁଅଛି । ଏ ମନ୍ଦିରଟି ୧୭୭୧ ମସିହାରେ ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏ ମନ୍ଦିରରେ ବଳଦେବଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହେତୁ ମନ୍ଦିରଟି ତାଙ୍କରି ନାମରେ ନାମିତ । ଏ ମନ୍ଦିରର ଉଚ୍ଚତା ୫୦ ହାତ । ଏଠାରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ନିୟମାବୁଧାରେ ସବଳବିଧ ପୁଜାଅର୍ଚନା କରାଯାଏ କିନ୍ତୁ ଦିଅମାନଙ୍କର ନବବଳେବର ହୁଏ ନାହିଁ; ଏଠି ରଥଚଣ୍ଠ ଦଉଡ଼ି ନଢିଆକଟାରେ ତିଆରି ନହୋଇ ଶିଆକି ଲତାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । କୁମ୍ଭମାନେ ଏ ଦଉଡ଼ି ଯୋଗାଇଥାଏ । ବଳଦେବ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୀର ଦୁଇଠାକୁରଙ୍କ ପରି ଶୈତ ଓ କୃଷ୍ଣବର୍ଷର କିନ୍ତୁ ଦେବୀ ସୁରତ୍ରା ହଳଦୀମୁଖୀ ନ ହୋଇ ଲୋହିତବର୍ଷା । ଏହା ବୋଧହୁଏ ତତ୍ତ୍ଵ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଅଞ୍ଜନର ଫଳଶୂନ୍ତି ।

କେହୁଣ୍ଡର ପୁରୁଣା ସହର ଉପାତରେ ଦକ୍ଷିଣ ପଣ୍ଡିମ କୋଣରେ ଗୋବରା ଓ ବୁଲିଆ ପାହାଡ଼ ଏହାର ପାଦଦେଶରେ ବହୁ ପାଦପ ପରିବେଷିତ ସିଦ୍ଧମଠ । ଏଠାରେ ସିଦ୍ଧକାଳୀ, ସିଦ୍ଧ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ସିଦ୍ଧ ମହାବୀର ହଳଦୀମାନଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବିରାଜମାନ । ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସିଦ୍ଧକାଳୀର ପୁଜାଅର୍ଚନା ହୋଇଥାଏସୁହି । ଏହି ସିଦ୍ଧକାଳୀ ହିଁ ସିଦ୍ଧମଠର ଅଧୁଷାତ୍ରୀ ଦେବୀ । ଅଟାଟରେ କେହୁଣ୍ଡର ରାଜାମାନେ ଏହି ଦେବୀ ପ୍ରତିମାକୁ ପୁଜାକରି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ଅତୁକୁଳ କରୁଥିଲେ । ଏହାଥିଲା ଏକ ତତ୍ତ୍ଵପାଠ । ଏହି ସିଦ୍ଧମଠକୁ ଜାଗି ଏବେ ବୁଲିଆ ପାର୍ମ ଏବଂ ବୃକ୍ଷଶାକୀ ଶୋରିତ ମନୋଜ ପରିବେଶ; ଏସବୁ ଦର୍ଶକର ମନନୟନ ହରିନେବାରେ ବେଶ ସହାୟକ ।

ଗୋବରା ଓ ବୁଲିଆ ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ପୁରୁଣା ରାଜ ଉଥାସ । ଏହା ଏବେ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି । ଏହାର ଅବସ୍ଥା ଉଚ୍ଚିହ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରିକିର୍ଦୁର୍ଗ ପରିବେଷିତ

ରାଜଧାନୀ ଓ ରାଜରଥାସର ସୁଚିକୁ ଉତ୍ତେବ କରେ । ଏଇଠି ଦଶଦେବୀ, କନକ ଦୁର୍ଗା ପୂଜିତ ହୋଇଥିଲେ । ଦିନେ ଏଇ ରାଜ ଉଥାସ ଧନଧାନ୍ୟରେ ପୂରି ଉଠିଥିଲା । ଏବେ ତା'ର କାଂଘାଳିନୀ ବେଶ ଦେଖି ଆମପରି ତିନିଙ୍କଣ ଯୁବ ଅଧାପକ ମୁହୂରାନ ହୋଇ ପରୁଥିବୁ । ବଚକୃଷ୍ଟବାହୁକ ପରି ଦରଦୀ ମଣିଷ କହୁଥିଲେ- ବନ୍ଧୁଦୟ ଦେଖୁଛ ତ ନନ୍ଦର ନରର ଘରିମାର ଲୀଳା ଭାଜ ଆଖିରେ କିପରି ନିଶ୍ଚିନ୍ଦ୍ର ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ଏହାହିଁ ଜୀବନ, ଏହାହିଁ ନିଯନ୍ତ୍ରିତ ଖେଳ । ବଂଧୁ ବଚକୃଷ୍ଟ ଘଟଣା କ୍ରମେ ଅଧାପନା ଦୂରି ଛାଡ଼ି ଓବିଷା ପ୍ରକାଶନିବ ସେବାରେ ପରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ତାହିରି କଳାବେଳେ ହେଁ ତାଙ୍କର ଦେହାତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ବଂଧୁଚିର ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଚିତନ ଓ ବନ୍ଧୁତା ଏବେ ବି ଦଲକାଏ ଶୀତଳ ପବନ ପରି ମୋ ଗୌତ୍ରଦସ୍ତ ଜୀବନର ସୁଚିର ଖୋରାକ ହୋଇ ରହିଛି । ବଂଧୁ ରତ୍ନାଥ ରଥକ ସହ କେବେ କେମିଟି ଦେଖାହେଲେ ଆମେ ସେହି କେତେଦିନର କଥାକୁ ରୋମଙ୍ଗନ କରି ଦୀଘଶାସ ପକାଇଥାଉଁ । ରତ୍ନାଥ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ କୁଟ୍ଟା ଓ ଖଣିକ ଦୟରରେ କୁଟ୍ଟାବିଦ ଜୀବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଉଚ୍ଚ ବିଜାଗର ନିର୍ବେଶକ ପଦ ମନ୍ତ୍ରନ କରିଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଅଧାପନାବୁରିକୁ ଜୀବନର ଜୀବିକା ଜାବେ ମୂଳର ହେଁ ପ୍ରହଣ କରି କେବଳ ଘରୋଇ କଲେଜ ଛାଡ଼ି ସରକାରୀ କଲେଜ ଅନୁଗୋଳ ଅଭିମୁଖେ ତା ୨୩ ରିକ୍ଷ ସେଫ୍ୟେମ୍ବର ୧୯୪୯ ମସିହାର ରାତି ୧୦ଟା ବେଳେ କେନ୍ଦ୍ରର ଛାଡ଼ିଲି । ଆଖିରେ ସହେଦର ସହେଦରାକଳ ଅଧାପକ ଅଧାପିକାଙ୍କ ମେଘାତ ମୁଁ ଏବଂ କେତେଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କର ଦ୍ୱେଷ ଜରଜର ଆଖି ମୋତେ ଆନମନା ଭରିଦେଉଥିଲା । ରାତି ବସ୍ତରେ ବସି ଯାଇପୁର ରୋକୁ ଯାଇ କ୍ରେବ ଧରି କଟକ ଆସିଲି । ପରଦିନ ସକାଳେ ବଚକର ପୁଣି ତାନଚେର କ୍ରେବରେ ମେରାମୁଣ୍ଡକି ଯାଇଁ ସେଇତୁ ଅନୁଗୋଳ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲି । ଘରୋଇ ପଞ୍ଚାରୀ ଛାଡ଼ି ସରକାରୀ ପଞ୍ଚାରୀର ତାକ ମୋତେ ପ୍ରଶୋଦିତ କରୁଥିଲା ।

ଅନୁଗୋଳରେ ପହିଲି ପାଳି

କେହୁଙ୍କର ଛାଡ଼ି ଅନୁଗୋଳ ଗଲାବେଳେ ଲୋକଗୀତର କାନ୍ଦଶାଟିଏ ମନେପଦ୍ମଥିଲା । ପାଂ ଝିଅଟିଏ ନିଜର ଜନମ ମାଟି ଓ ଜନମ କୋଠା ଛାଡ଼ି ଉଦିଷ୍ଟ୍ୟତର ଜୀବନଭୂମି ଓ କର୍ମଭୂମି ଶାଶ୍ଵତରକୁ ଗଲାବେଳେ ରାଖଥାଏ—

“ଦୂର ବନ୍ଧୁଥାଏ କାକର ପାଇ, ଲୋ ବୋଉ
ମୁଁ ବନ୍ଧୁଥିଲି ସେନେହ ପାଇ, ଲୋ ବୋଉ
ଦୂରକୁ କାକର ସହର ନାହିଁ, ଲୋ ବୋଉ
ତୋହରି ସେନେହ ରହିବ କାହିଁ, ଲୋ ବୋଉ”

ଏଇ ଲୋକଗୀତର ବଧୁବେଶୀ ଝିଅଟିର ମାନସିକତା ସେବିନ ମୋ ମନରେ ବସା ବାନ୍ଧିଥିଲା । କେହୁଙ୍କର ମାଟି ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଉଥିଲି କର୍ମସଂସାନ ଓ ଡୋକର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ । ଛଳଛଳ ଆଖିରେ ବଂଧୁ ରମ୍ଭନାଥ ଓ ବଟକୁଷ ମୋତେ ବସରେ ବସାଇ ବିଦ୍ୟାଯ ଦେଇଥିଲେ ସେଇ ସେଫ୍ୟେମେର ତେଣି ରାତିରେ । ମୁଁ ବସ ଓ ତ୍ରେବ କହି ତା ୨୪ ରିକ୍ଷ ସକାଳ ସକାଳ କଟକରେ ପହଞ୍ଚ ପୁଣି ସକାଳ ଗଟାରେ ତାଳଚେର ତ୍ରେବ ଧରି ମେରାମୁଣ୍ଡକିରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲି । ମେରାମୁଣ୍ଡକିରୁ ଅନୁଗୋଳଯାଏ ଆଗରୁରା ବସିବିକଟ କଟବରୁ କାଟି ନେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମେରାମୁଣ୍ଡକିରୁ ଅନୁଗୋଳଯାଏ ଖଣ୍ଡିଏ ବସ ମାତ୍ର ତାହିଥିଲା ।

ଅନୁଗୋଳ ଦେଇ ଅବଶ୍ୟ ଆଠମଳ୍ଲିକ ଓ ସମଳପୁର ବସମାନ ବି ଚାଲୁଥିଲା । ମୁଁ ବିଜଣାପତ୍ର ଓ ସୁର୍କେଶ୍ଟିଏ ଧରି ଯାଉଥିଲି । ଅନୁଗୋଳ ବସିଥାଏରେ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ି ରିକ୍ଷାଟିଏ ଧରି ସିଧା କଲେଜ ଚାଲିଲି । କଲେଜ ଅପିସରେ ଜିନିଷପତ୍ର ଥୋଇ ପ୍ରିନ୍ଟିପାଲ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ବଣ୍ଡିଆଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାକଲି । ବାରଟା ବାଜିବାକୁ ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ବାକି ଥିଲା । ମୋର ଯୋଗଦେବା ସଂପର୍କତ ୪/୬ କିଟା ଜ୍ଞାନିପର୍ମରେ ଦସ୍ତଖତ କଲି । ସେତେବେଳେ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜର ବର୍ଷମାନର କାମସତି ତିଆରି ହୋଇ ନଥିଲା । ଅନୁଗୋଳ ବେସିକ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଜନତା ହଷ୍ଟେଳରେ ଉଷ୍ଣରମିତିଏଟ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜ କାମ ଚାଲିଥିଲା । ପୁଣି ସକାଳ ସାତାରୁ ଦିନ ଗୋଟାଏ ଯାଏ ସେଠି କାସ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ବିଜ୍ଞାନ ହିଁ ପଠିତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ।

କଲେଜ ଖୋଲିବାର ବର୍ଷକ ପରେ ୧୯୫୯ରେ କଳା ବିଷୟକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତଥାରା ଓଡ଼ିଆରେ ହିତାୟ ଅଧାପକର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ମୋତେ ସେହି କଲେଜରେ ଆତ୍ମହକ ଅଧାପକ ରୂପେ ନିୟମି ମିଳିଥିଲା । ବର୍ଷମାନ ମୁଁ କେଉଁଠି ରହିବି ଏବଂ ସମସ୍ୟା ହୋଇଉଠିଥିଲା । ସମସ୍ତେ ତ ମୋର ଅପରିଚିତ, ପୁଣି ଅନୁଗ୍ରହକରେ ସେତେବେଳେ ରହିବା ପାଇଁ କୌଣସି ହୋଟେଇ ବି ନଥିଲା । କାହାକୁ କହିବି, କେଉଁଠି ରହିବି ଏପରି ଚିତା କରୁଛି, ରେବେବୁ କଲେଜରେ ପଡ଼ାଉଥିବା ମୋର ଅଧାପକ ଗୋପାଳ ଚତ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ସହ ଦେଖାହେଲା । ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ବ୍ରାଂଟରସରେ ଦିନେ ତୁଳିଦିନ ରହି ଘର ଖୋଜି ଅନ୍ୟତ୍ର ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବ ବୋଲି କହତେ ମୁଁ ଆଶ୍ଵତ୍ତ ହେଲି । ବସ୍ତାରୁ ପାଖରେ କୁକର ଏବଂ ଶ୍ରୋଟ ବ୍ରାଂଟରସରେ ସେ ରହୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମାଡ଼ାମ ମିଶ୍ର ନଥିଲେ । ଶ୍ରୀୟୁଷ୍ଠ ମିଶ୍ର ଥିଲେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ କବି କାଳିଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରୂହାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଜାମାତା । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ହୃଦୟ ଥିଲା ସେହିପ୍ରବଶ ଓ ଦରଦୀ । କିନ୍ତୁ କଲେଜର କର୍ତ୍ତପକ୍ଷଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ପଦ୍ଧନଥିଲା । ବହୁ ସମୟରେ ସେ କ୍ଲାସ ନନ୍ଦେ କଟକ ଚାଲିଆସୁଥିଲେ ବୋଲି ଅପବାଦ ରହୁଥିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅବହେଳା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ତାରିଦ କରି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଚିଠିପତ୍ର ଦେଉଥିଲେ । ବହୁତଃ ଅଧାପକ ମିଶ୍ର ଓ ଅଧକ୍ଷ ବସ୍ତିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁସମୟରେ ବୋହୁଚୋରି ଖେଳ ପରି କୁଚକାନି ଚାଲିଥିଲା । କଲେଜ ଯୋଗଦାନର ପ୍ରଥମ ଦିନ ରାତିରେ ଏସବୁ ବିଷୟ ସାର ଜାରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏଣିକି ସେ ଯେଉଁଦିନ ବିଜାନୁଚ୍ଛିରେ ବା ସହଜ କଟକ ଯାଉଥିଲେ ସେବିନ ତାଙ୍କର କ୍ଲାସ ସବୁ ମୋତେ ନେବାକୁ ପଦ୍ଧନଥିଲା । ପୁଣି ତାଙ୍କପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦିଷ୍ଟ କ୍ଲାସରୁତିକରେ ଉପର୍ଯ୍ୟାନ ଖାତାରେ ମୁଁ ସହି କରୁନଥିଲା । ସେ କଟକରୁ ଫେରି ସେଥିରେ ଦସ୍ତଖତ କରିଦେଉଥିଲେ । ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମାସେ ତୁଳମାସ ଚାଲିଥିଲା । ପରେ ଏହା ଅଧକ୍ଷଙ୍କ ନଜରକୁ ଆସିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ନ ଯାଯୀ ନ ଡଣ୍ଡେ ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜି ଥିଲା । ଶ୍ରୀୟୁଷ୍ଠ ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ରହିବାର ଠିକ୍ ପରଦିନ ସିଂହଦେଖ ଉପାଧ୍ୟାରୀ ଜଣେ ଯୁବକଙ୍କ ସହ ଅନୁଗ୍ରହ ବସ୍ତାରୁ ହୋଟେଇରେ ଖାଇଲାବେଳେ ସାକ୍ଷାତ ହେଲା ଓ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସେ ଫରେଷ ଅଫିସର କିରାନି କାମ କରୁଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଧରାକୋଟ ରାଜପରିବାରର ସଂପର୍କତ ବ୍ୟକ୍ତି । ବେଶ ଉଦାରମନା ମଣିଷ । ସେ ଅବିବାହିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋ ପାଇଁ ଭଡ଼ାଘରଟିଏ ତୁଣ୍ଡିଦେବାକୁ କହିଲି । ମୋ କଥା ଶୁଣିଲା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ସହ ଜାଗାରେ ସହଜାଗାରୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପ୍ରାସାଦ ଦେଲେ । ମୁଁ ସଂଗେସଂଗେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ରାଜି ହୋଇ ସେଇଦିନ ସଂଧ୍ୟାବେଳେ ହିଁ ଶ୍ରୀୟୁଷ୍ଠ ମିଶ୍ରଙ୍କ ବ୍ରାଂଟରସ ଛାଇକି । ସାର ଅବାକ ହେଉଥିଲେ । ତେବେ ସାବନ୍ତୁ ସବୁକଥା ଅବଗତ କରାଇ ତାଳି ଆସିଥିଲା । ଉତ୍ତ ଜାଗାଘରଟି ଥିଲା ଅମଳାପଡ଼ାର ପାଷଳେନ୍ଦରେ ବସ୍ତାରୁ ପାଖରେ । ଅସହାୟ ମଣିଷର ତାଙ୍କ ଜଗବାନ ଶୁଣନ୍ତି । ଏ

ପ୍ରଥ୍ୟେ ମୋଟି ଜାତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ବେଳୁବେଳ ଉଷ୍ଣରଙ୍କ ପାଖରେ କୃତ୍ସମ ହୋଇଉଠିଥିଲି ଏବଂ ସିଂହଦେହଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାନ ଜଣାଇଥିଲି । ମହୁରୁମି ଯାତ୍ରାଟି ଓଟ ପିଠିରେ ଢିଶାର୍ଗ ହୋଇପଡ଼ିଲାବେଳେ ହଠାତ ମହୁରୁରଣାଟିର ସଂଧାନ ପାଇଲା ପରି ମୁଁ ଅନୁଭବୁଥିଲି ।

ଅନୁଗୋଳ କଲେଜର ଆଇ.୧. ଶ୍ରେଣୀର କ୍ଲାସ ସବୁ ସବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଏବଂ ଆଇ.୧.ସି. କ୍ଲାସ ସବୁ ଦିନବେଳା ଚାଲିଥିଲା । ସେତେବେଳେ କଲେଜରେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନରେ ହରିହର ପଢନାୟକ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ପାତ୍ରୀ; ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନରେ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଏ. ଚିରଜିବା; ପ୍ରାଣ ବିଜ୍ଞାନରେ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ମିଶ୍ର ଏବଂ ଉଭୀଦ ବିଜ୍ଞାନରେ ଲକ୍ଷଣ କୁମାର ମହାପାତ୍ର ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କବା ବିଭାଗରେ ଉଂରାଜୀରେ ମୀନବେଳେ ପୁରୋହିତ ଓ ପରେଶ ରାଉଚ, ଓଡ଼ିଆରେ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ ମୁଁ; ଗଣିତରେ ଆଶିଷ ମୁଖାର୍ଜୀ, ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରରେ ହରିହର ମିଶ୍ର, ଇତିହାସରେ ଗୋରାଚାର ପଢନାୟକ, ଅର୍ଥନୀତିରେ ନରେଶ ଦର ଏବଂ ତାଙ୍କର ବିଷ୍ଣୁଦିନ ପରେ ତ୍ରିଲୋଚନ ଶତପଥୀ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରୁଥିଲେ । ହରି ପଢନାୟକ ଓ ନାରାୟଣ ବାହୁକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଅନ୍ୟସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ । ଅନେକଙ୍କ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନ ଏଇ କଲେଜରୁ ହେଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କବା ବିଭାଗରେ ପ୍ରଦୀପଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୀନବେଳେ ବାହୁ, ଗୋପାଳ ବାହୁ ଆଦିକ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଅନ୍ୟମାନେ ପ୍ରାୟ ନବାରଚ; ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଥିଲା କାମ କରିବାର ଅଧମ୍ୟ ନିଶା, ଦେହରେ ଚକମକ ଯୌବନ ଏବଂ ଆଚରଣରେ ରିରିଖର ସମ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧତା । ଅନେକ ଅବିବାହିତ ଛନ୍ଦକ ଯୌବନସିଂହ ମଣିଷ ଥିଲେ ହେଁ କାହାରିଠି ଉନ୍ନରତା ନଥିଲା । କେହି କେହି ଜୀବନସାଥୀ ସଂଧାନରେ ଯେ ନଥିଲେ, ତାହା ବି କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ସେଇଠି ଆଶିଷ ଭାଇ ତାତ୍ତ୍ଵରାଣୀଙ୍କ ଜୀବନସାଥୀ କରିବାର ହୁଏତ ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ତାକିରି ଛାଡ଼ି ସର୍ବରାରତୀୟ ପ୍ରରରେ ଜୀବନବୀମା କମାନୀର ଅଫ୍ପିସର ହେଲାପରେ ଆଶିଷ ବାହୁ ଉପସିଦା ତାତ୍ତ୍ଵରାଣୀଙ୍କର ପାଣିପ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆଶିଷଙ୍କ ସାନକାର ଅସିଦି ଥିଲେ ରେଜେସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ମୋର ସହଧ୍ୟୀ । ତେଣୁ ଅଧ୍ୟାପକ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଆଶିଷ ଭାଇ ବୋଲି ତାକୁଥିଲି ଏବଂ ତାତ୍ତ୍ଵରାଣୀଙ୍କ ସହ ମଧ୍ୟର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷ୍ୟରେ ବେଳେବେଳେ ଏକାତରେ ତାଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିଲି । ସେ ମୋତେ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ କହୁଥିଲେ- ଅବୋଧ ପିଲାଟିଏ ହୋଇ ତୁମର ଏତାଦୁଶ ସାହସ କେମିତି ହେଲା ? ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ମାନସିଂହଙ୍କ ‘ହାୟରେ ଚରୁଣ କବିର ଆଶା’ କବିତାର କେତୋଟି ପଂକ୍ତି ଶୁଣାଉଥିଲି । ସେ ହସିଲା ହସିଲା ଆଖିରେ ମୋତେ ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁହଁଚା ବି ଉଚ୍ଛବି ଉଠୁଥିଲା ।

ଉଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକବଂଧୁ ପରେଶ ରାଉଚ କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଥିଲା ଖୋଜିଲା ଖୋଜିଲା ଆଖି । ବହୁ ସମୟରେ ସେ କନାୟମର ମେଘାର ମଣିଷ ପରି

ଦିଶୁଥିଲେ । ତାକ ସହିତ ବେଳେବେଳେ କବିତା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ସେ ମୋର ‘ମୃତ୍ୟୁର ଉପକଥା’ ପରି କେତୋଟି କବିତାର ପଞ୍ଚମାନ ମନେ ରଖିଥିଲେ ।

ସମାଷଣବେଳେ “କାନ୍ତ ବିରାଢ଼ି ରାଢ଼ି ରାଢ଼ି / ପକାଇବି ଚିତ୍ରବାଢ଼ି / ପଳାଇବୁ ରାଜ୍ୟଯାତ୍ରି” ପଞ୍ଚମିରେ କିପରି ମୃତ୍ୟୁରୀଷ ମନୋଭୂମି ରହିଛି, ତାର ସୁଚନା ଦେଉଥିଲେ । ଏଇମିଟି ମାସେ ଦୁଇମାସ ରହିଲାପରେ ଗୋରାଚାହ, ହରିହର, ଲକ୍ଷଣ କୁମାର ପରି ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ ମୋର ଘନିଷ୍ଠତା ଆସିଲା । ସେମାନେ ବଜାର ପଡ଼ାରେ ଘରଟିଏ ନେଇ ମେସି କରି ରହିଥାଏଟି । ସେଠି ରୂପଟିଏ ଖୋଲାଥିଲା । ଦିନେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସିଂହଦେଶେ ସଂଗେ ରହିବା ଦ୍ୱାରା କିପରି ମୋର ପ୍ରତିଦିନ କ୍ଲାସ ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ବାଧା ଉପରୁକୁଣ୍ଠି ଏବଂ ସଂଜବେଳେ ଆହାୟାହାହାନ ହୋଇପଦ୍ଧତି, ସବୁ କହି ବସିଲି । ମୋ କଥା ଶୁଣି ଗୋରାଚାହ ବାବୁ ତାକ ସହ ମେସରେ ରହିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ବି ସିଂହଦେଶେ ବସାଘର ଛାଢ଼ି ବଂ୍ଧୁ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ରହଣରେ ରହିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି । କିନ୍ତୁ ମେସରେ ରହିଲା ପରେ ରୋଷେଯା ପିଲାଟିଏ ରଖି ରୋଷେଇ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ହୋଟେଲ ଝିଆ ଦାରୁର ରକ୍ଷା ମିକିଲା । ସୁର୍ତ୍ତରେ ନିଶ୍ଚାସ ମାରିଥିଲୁ । ଏ ଭିତରେ ଆଡ଼ହକ ଚାକିରି ବଜାମ ଛମାସିଆ ଚାକିରି ମିଆଦ ପୂରି ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମିଆଦ ବଡ଼ିବାର ନାମଗନ୍ଧ ନଥିଲା । ଠିକା ଚାକିରି ବରୁଥିବା ଆମେ କେତେଣ ବଂ୍ଧୁ ଦୋଳାୟମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ସମୟ ବିତ୍ତାଉଥିଲୁ । ଏଟିକିବେଳେ ୧୯୭୦ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରାସାଦନିକ ସେବା ଆୟୋଗଙ୍କ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ତାକରା ଆସିଲା । ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଦୁଇଟି ଅଧ୍ୟାପକ ପୋଷ ଖାଲି ଥିବାର ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତାକୁ ଆଧାର କରି ମୁଁ ନିରୂପିତ ସମୟରେ ଅବଶ୍ୟ ଦରଖାସ୍ତ କରିଥିଲା । ଏହି ସାକ୍ଷାତକାର ଦୁଇଦିନ ଧରି ହୋଇଥିଲା । ଦିନୀଯ ଦିନରେ ମୋର ସାକ୍ଷାତକାର ନିଆୟାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୋଟିଲାଳ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ଆୟୋଗର ଚେଯାରମ୍ୟାନ୍, ବକିମଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚମାୟକ ଓ ବାମାଚରଣ ଦାସ ଥିଲେ ସେହି ଆୟୋଗର ସଦସ୍ୟ । ତକ୍ତର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର ଡି.ପି.ଆଇ ସରକାରୀ ପ୍ରତିନିଧି ଓ ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଟ୍ରିପାଠୀ ବିଷ୍ଣୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ସେହି ବୋର୍ଡରେ ରହି ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦନରେ ସହାୟତା କରିଥିଲେ । ସାକ୍ଷାତକାରବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ପାଇଁ ପଢ଼ାଇବାକୁ କହି ଆକୁଷ୍ଣଜ୍ଞିକ ପ୍ରକ୍ଷମାନ ପଚାରୁଥିଲେ । ଠିକା ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ଛଥମାସ ଧରି ପିଲାଙ୍କ ପଢ଼ାଇଥିବାକୁ ଏଥୁରେ ମୋର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହୋଇନଥିଲା । ତା’ପରେ ଜୀମାଗୋଲକ କାବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି, ଚଉତିଶା ରାଟି ଓ ଜୀମାଗୋଲକ ଚଉତିଶାର ବିଶେଷତା, ଜୀମଳ ଓଳଟ ଚଉତିଶା ଲିଖନର ଧାରା ଓ ଧରା ସଂପର୍କରେ ପଚରାଗଲା । କାମନ ସାମଦିକତା କ’ଣ ଓ ତା’ର ଦୃଷ୍ଟାତ ଦେବାକୁ କହନ୍ତେ ସେବେକାର କୁଇ ପତ୍ରିକା ଓ ନିଅଞ୍ଜୁଣାରେ ତାର ନମ୍ବନା କିପରି ରହିଛି, ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କଲି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ

କହିବାକୁ ଗଲେ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନୋଭର ଆଶାକୁରୂପ ହୋଇଥିବାର ଅଛୁବବ କରିଥିଲି । ମୋ ବ୍ୟତୀତ ସେବିନ ଆଉ କେହି କୋଆଡ଼େ କାମକ ସାମାଦିକତା (Yellow journalism) ସଂପର୍କରେ ସତୋଷଜନକ ଉଭର ଦେଇପାରି ନଥିଲେ । ସାକ୍ଷାତକାର ସରିଲା ପରେ ସମବେଦ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଯୋଗ ପଚାରିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ନିଜେ ଦେଇଥିବା ଉଭରର ସଠିକତା ବିଷୟରେ ବିଚାରବିମର୍ଶ ଚାଲିଥିଲା । ମୁଁ ସାକ୍ଷାତକାର କାମୀଙ୍କ ରହଣରେ କହିସମୟ କଟାଇ ରେଖେବୁ କଲେଜ ଦେଇ ଅଛୁଗୋଳ ଫେରିଥିଲି । ରେଖେବୁରେ ଅଧାପକ କାହୁଚରଣ ମିଶ୍ର ଓ ଅଧାପକ ଜାନକୀ ବଲୁର ମହାତ୍ମି (ଖ) କୁ ରେତିଥିଲି । ଉଭୟ ମୋର ସାକ୍ଷାତକାରର ଫଳାଫଳ ଜାଣିଲେ ଅବରତ ବରାଇବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ଓ ମୋର ଶୁଭ ମନୀସି ବିଦ୍ୟା ଦେଇଥିଲେ । ଆମର ସାକ୍ଷାତକାର ସରିଲାବେଳେ ଆମେ ଭାବୁଆର ଭାବା କାହା ମୁଣ୍ଡରେ ହାତୀ ସୁନାକଳିସ ଢାରୁଛି; ଦେଖାଯାଉ । ଅଛୁଗୋଳ ଫେରିଲାପରେ ଅଧକ କହିଲେ-ଠିକା ଅଧାପକଙ୍କ ଅବଧୁ ନ ବଢ଼ିଲେ କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଶାସନିକ ସେବା ଆଯୋଗଙ୍କ ଅଛୁମୋଦନ ନ ମିଳିଲେ ପ୍ରୀଷ ଛୁଟି ପୂର୍ବରୁ ଆମପରି ଅଧାପକଙ୍କ ଅବ୍ୟାହତି ନେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ କାହିଁକି ଘରୋଇ କେହୁଣ୍ଠର ବିଷ୍ଣ୍ଵାନ କଲେଜ ଛାତ୍ରିଲି ବୋଲି ପଣ୍ଡାରାପ କରୁଥିଲି । ଏପ୍ରିଲ ସରିଲା କିନ୍ତୁ ଆଯୋଗଙ୍କ ସୁପାରିଶ ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ମେ'ରେ ଛୁଟିହେଲା ସେତେବେଳେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଠିକା ଚକରିଆକୁ ଦାୟିତ୍ବ ହସ୍ତାତର ଫର୍ମରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା; କିନ୍ତୁ ଏହା ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ପଠାଇ କିଛିଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରୀଷାବକାଶ ସରିବା ଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କଲେଜ ଅପିସଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବି ଦିଆଗଲା । ଏହିପରି ଆଶା ଆଶକାର ଖେଳ ଭିତରେ ମୋତେ ଗାଁକୁ ଫେରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏଥର ଅଛୁଗୋଳର ତାନଚେର ଦେଇ କେହୁଣ୍ଠରଙ୍କ ସରକାରୀ ବସ୍ତରେ ରାତିରେ ଆସିଥିଲି । ଆଖିରେ ନିଦ ନଥିଲା । ନୀଙ୍କ ଆକାଶର ତାରାକୁ କେବଳ ଦେଖୁଥିଲି ।

ରାତିର ନିଷ୍ଠବ୍ଧତା ରାଗ କରି ବସଟି ଛୁଟି ଚାଲିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଆଜିପରି ଗାଁକୁ ଗାଁ ବିଜୁଳିବତୀ ଜକୁ ନଥିଲା । ପାଲନହଢା ପରି ଟିକି ସହରରେ କାଁ ଗାଁ ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଲଣ୍ଠନ ଆବୁଥ; ହାଟ ବଜାରର ବିଶେଷ ରହନି ନଥିଲା । ଅଟୀତର ଛୋଟ ଗଡ଼ଜାଟୀଏ ପାଲନହଢା; ସେଇ ଟିକି ପାଲନହଢାର ସଦର ମହିମା ତ ଥିଲା ଏଇ ଟିକି ଗାଁ ସହର । ଯେଉଁଠି ପାକ ସାଂଜାଧାରୀ ରାଜାଏ ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ । ଏହାପୁଣି ଏକଦା ବେହୁଣ୍ଠର ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ଖ୍ରୀ ୧୭୯୪ ରେ ପାଲନହଢା ରାଜକନ୍ୟା କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ବେହୁଣ୍ଠର ନରେଶ ଜଦାର୍ଦନ ଭଞ୍ଜକୁ ବିବାହ କଲେ । କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟା ପାଲନହଢା ରାଜା ମୁନି ପାଲଙ୍କ ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା । ଯୌତୁକ ସ୍ତ୍ରୀରେ ଏ ରାଜ୍ୟଟି ଜନାର୍ଦନ ପାଇଥିଲେ । ପରେ ଖ୍ରୀ ୧୮୨୪ରେ କୃଷ୍ଣପ୍ରିୟାଙ୍କ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପାଲନହଢାରେ ପ୍ରଜାଆୟୋଜନ ହୋଇ ଏହା ସ୍ତତନ୍ତ୍ର ଗଡ଼ଜାତ ହେଲା । ଏସବୁ କଥା ପିଲାବେଳେ କେହୁଣ୍ଠର ଉଚିତିହାସରେ ପଡ଼ିଥିଲି,

ପାଳନହୁଡ଼ାରେ ରାତ୍ରିଗୋଜନ ପାଇଁ ବସ ଅଚକିଲାବେଳେ ମନରେ ଅନେକ ଘଟଣା ଦେଉ ଭାବୁଥିଲା । ଏତିକିବେଳେ ବସ ପ୍ରାଇର କହୁଥିଲେ, ବାବୁ ଭାୟା ଓ ମା' ମାଉସୀମାନେ ଖିଆପିଆ କରିନିଅଛୁ । ରାତ୍ରାରେ ବସ ଘଣ୍ଠାଘଣ୍ଠା ଧରି ଅଚକି ଯାଇପାରେ; ଆଗକୁ କାଞ୍ଜିପାଣି ଘାଟି । ବସ ଲଞ୍ଜିନ ଗରମ ହୋଇଗଲେ ବସକୁ ଘଣ୍ଠାୟ/ଦେହଘଣ୍ଠା ଥଣ୍ଡା ହେବାକୁ ରଖାଯାଇପାରେ । କେତେବେଳେ ବା ସେଇ ଘାଟିବାଟ ଦେଇ ହାତୀପଳ ଗଲାବେଳେ ଆମକୁ ବସକୁ ଅଚକାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଇମିତି କେତେ ସାବଧାନୀବାଣୀ ପ୍ରାଇରରଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣୁଥିଲା, ଆଖିରେ ନିଦ ଆସନ୍ତା କେମିତି ? ପାଳନହୁଡ଼ା ନେଇ ବନପଥରେ ଆସିଲେ କାଞ୍ଜିପାଣି ଘାଟିର ସର୍ଵେନ ପଥ । ଦୂରପାଞ୍ଚେ ତୀର ପାହାଡ଼ ଓ ସବୁଜ ବନାନୀ । ଦୂରରେ ପାହାଡ଼ରେ ନିଆଁ ଲାଗିଥିବାର ଅପରୂପ ଶୋରା । କେହି କେହି କହୁଥିଲେ ଏହା ଯେମିତିକି କେନ୍ତୁଝର ବନଲକ୍ଷୀଙ୍କ ଦାଉ ଦାଉ ହୋଇ ଜ୍ୟୋତି ଦେଖାଉଥିବା ସାତତାରୀ ସୁନାହାର । ଆଉ କେହି ବା କହୁଥିଲେ ଗ୍ରୀବାତାପଦଷ୍ଟ ଧରିବ୍ରୀର ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ପରିପ୍ରକାଶ । ସବୁ ଶୁଣୁଥିଲି, ସବୁ ଦେଖୁଥିଲି । ଭବିଷ୍ୟତର ଜୀବିକା ପଛା ଓ ବୁରି ମୋ ଆଖିରୁ ନିଦ ହଜାଇ ଦେଉଥିଲା । ଦୂର ଦୂରାତର ଗୌତ୍ରଦଷ୍ଟ ରିରିବନ ପରି ମୋ ମନ ବି ହୃଦୟରେ ହୋଇ ଜାହୁଥିଲା । ମୁଁ ଓଷ୍ଟ ହୋଇପଦ୍ଧିତି । ସୁଖଦୁଃଖକୁ ଯୁଗପତ ଭାବରେ ତତ୍ତ୍ଵାବ୍ୟାହ ହେଉଥିଲା । ମନରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଉଥିଲା— ବର୍ଷାକାନର ପାହାଡ଼ୀ ଖରର ମନ ଲୁଲାଣିଆ ଚପଳ ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଶୀତଦିନର ପାହାଡ଼ୀ ସୋରିଷ କ୍ଷେତର ଅପାସୋରା ସୁନା ଖେଳମଳ ଠାଣି । ମନେପକାଇ ସ୍ଵପ୍ନାବିଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେ ପଦ୍ମ ନଥିଲି, ତାହା ହୁହେଁ । ପୁଣି ଆଖିରେ ଥିଲା ଆମ୍ବୀୟ ସ୍ଵଜନଙ୍କୁ ରେତିବାର ନିଶା । ମନରେ ଧନିତ ହେଉଥିଲା ତାକିରିର ଅନିଷ୍ଟିତା ଜନିତ କପୋଡ଼ାର କହୁଣ ସୁନ । ବସଟି ଅକାବଂକା ରିରିମାର୍ଗ ଦେଇ ତାଳିଥିଲା । ଜରମୋହନପୁର, ତେଳକୋଇ, ଶୁଆକାଟି ପରି ଜନପଦ ଦେଇ ଛାଅ ନମର ଜାଣୀୟ ରାଜପଥ ଲମ୍ବିଯାଇଛି ଓ କେନ୍ତୁଝରଗଢ଼ ଦେଇ ମୟୂରରଙ୍ଗ ଯାଇଛି । ବସଟିର ଅନ୍ତିମ ଗତବ୍ୟସନ ଥିଲା କେନ୍ତୁଝର ଗଡ଼ ।

କେନ୍ତୁଝରରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ମୋ ପରେ ସେଠିକାର ନବନିୟୁକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅଧାପକ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକଙ୍କ ସହ ଦେଖାହେଲା । ସେ କୃତ୍ୟକୃତ୍ୟ ହୋଇ ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଥିଲେ । ମୁଁ କେନ୍ତୁଝର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ ଛାତ୍ରିଲାବେଳେ ପ୍ରିନ୍ସପାଲ ମିଶ୍ର ଆଉ ଜଣେ କାହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଅଧାପକ ରୂପେ ନିୟନ୍ତ୍ରି ଦିଆଯିବ ବୋଲି ମୋରଠାରୁ ପ୍ରତ୍ଯାବରି ଚାହିଁଥିଲେ । ମୁଁ ଶ୍ରୀ ନାୟକଙ୍କ ନାମଟି କହିଥିଲି, ନାରାୟଣବାବୁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାୠୀଙ୍କ ପାଷରେ ରବେଷକ ଛାତ୍ର (Research Scholar) ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟରଚ ଥିଲେ । ଅଥବା ମିଶ୍ର ମୋତେ କଲେଜରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପରିଚାଳନା ସମିତି ସଂଗେ ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାୠୀଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । ସେ ସମୟରେ

କୁଆ କୁଆ ଖୋଲିଥିବା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପନା ପାଇଁ ଲୋକ ମିଳୁନଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏମ.୬. ଶ୍ରେଣୀ କହିଲେ କେବଳ ରେତେବ୍ରାରେ ଥିଲା । ତୁଳତିନିଜଶ ମାତ୍ର ଛାତ୍ର ବିଶ୍ୱଭାରତୀରେ ଯାଇ ପଦ୍ଧତିରେ । ଏଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଚାହିଦା ବି ବେଶ ରହିଥିଲା । ଆଜିକାଲି ପରି ଏମ.୬. ଡିଗ୍ରୀଧାରୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହାତ୍ୟାର ହେଉ ନଥିଲା । ବଂଧୁ ଦ୍ୱିୟାବରେ ନାରାୟଣ ବାବୁକୁ ଆଗରୁ ମୁଁ କେହୁଣ୍ଠର ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜର ଉଚ୍ଚିଷ୍ଟ୍ୟତ ସଂପର୍କରେ ଅବରତ କରାଇଥିଲି । ବସ୍ତୁତଃ ତାକୁ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ତାଙ୍କର ଗଲାରୁ ସେ ରବେଷକ ବୁଝି ଛାତ୍ର କେହୁଣ୍ଠର ଚାଲିଆସି ତୁଳମାସ ତଳେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କୋଆଡ଼େ ଦେବବୁଟ ବନି ଯାଇଥିଲି ବୋଲି ସେ ମୋତେ ବଧେଇ ଜଣାଇଥିଲେ । ରାତ୍ର ବସରେ ମୁଁ ଚମ୍ପୁଆ ଯାଇ ଭାଇଙ୍କ କ୍ଵାର୍ଟରସରେ ଓହ୍ଲାଇଲି । ଭାଇଙ୍କ ନଥିଲେ; ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସଂଗେସଂଗେ ଭାଇଙ୍କ ସାଇକେଳ ଧରି ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲି । ମୋତେ ଦେଖି ଭାଇ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କୁରୁକ୍ଷି ଉଠିଥିଲେ । ସାନଭାଇ ଜନାର୍ଦନ ଓ ସାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତୁଳସୀ ମୋ ବ୍ୟାଗ ଖୋଲି ମିଠା ପ୍ୟାକେଟ୍‌ଟିଏ ଧରି ନାଚି ଯାଇଥିଲେ ।

ଏଇଥିଲା ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇ ଦୀଘ ଆଠମାସ ପରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାବେଳର ବଥା । ବାପାଙ୍କ ହସହସ ମୁହଁ, ବୋଉର ମେହବୋଲା ଆଖି ଓ ଆମୀୟ ସ୍ଵଜନଙ୍କର ସେବେଳର ଆଦର ଏବେ ବି ମୋର ପୁଣିସାମାନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଗାଁରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଅବକାଶରେ ରହିବାର ପଦର କୋଡ଼ିଏ ଦିନ ପରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ପାଇଲି । ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜର ହେଡ଼ିକ୍‌ଲୁବ୍ ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ଦାଶ । ସତର୍ପଣ ସହକାରେ ଖୋଲି ପଡ଼େ ତ ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରକାଶନିକ ସେବା ଆୟୋଗଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇଛି । ପି.୬ସ୍.ସି. (Public Service Commission) ବା ପ୍ରକାଶନିକ ସେବା ଆୟୋଗଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦନସୂତ୍ରୀରେ ମୋର ନାମ ପ୍ରଥମେ ରହିଛି- ଏଇ ମର୍ମରେ ଆଉ ଏକ ଚିଠି ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ କାହୁଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ମିଶ୍ରକଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପାଇଥିଲି । ଫଳରେ ମୋ ମନରେ ସବାର ହୋଇଥିବା ତୁଣ୍ଡିତାଟି ଏବେ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଜେଜୀମା ମୋର ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ପ୍ଲାୟୀ ହେବା ସମାଦ ପାଇ କହିଥିଲେ-ମୋର ବାବୁର ଚାକିରି ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେଉ ବୋଲି କେତେ ଦିଅଁଦେବତା ଓ ବଡ଼ବଡ଼ିଆକୁ ପୁହାରି କରିଥାବିଥିଲି । ମୋ ପୁହାରି ଯାହାହେଉ ଘେନା ହୋଇଛି । ଏହା ସେଇ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ବଡ଼ବଡ଼ିଆକ ଆଖିବାଦର ଫଳ । ବଡ଼ବଡ଼ିଆକୁ ମନାସିଥିବା ଭୋଗ ବେଳକାଳ ଦେଖି ସହଜ ବାଢ଼ିଦେବାକୁ ମୋ ବୋଲି ତାମିଦ କରିଥିଲେ । ଜେଜୀମାଙ୍କ ମରହଞ୍ଜିଆ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ଏଇଠି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ହିନ୍ଦୁତେଜନାରେ ଦାନା ବାନ୍ଧିଥିବା ପିତୃ ପରମଗାନ୍ତୁ । ପିତୃ ତପ୍ରଶ କରିବା ଓ ପିଣ୍ଡ ବାଢ଼ିବା କିମ୍ବା ପିତୃଲୋକର ପରିକଳ୍ପନାରେ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସର ପୂର୍ବଜ ପୂଜାର ସଂକେତକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ।

କୁଳାଇରେ କଲେଜ ଖୋଲିଲା । ଅଛୁଗୋଳ ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲି । ମନରେ ଅବସାଦ ନାହିଁ । ଗାଁ ପାଖ ବଣରେ ଫେହାଫେହା କୁରଚି (କୁରେହି) ଫୁଲ ମହବରେ ବନବାଥକା ପାଟି ପଢ଼ୁଥିଲା । ଶାକ ଫୁଲର ପୂର୍ବର ମନମତାଶିଆ ବାସା ନଥିଲା । ଗଛରେ ଫଳ ହେଲାଣି । କିଛିଦିନ ଗଲେ ଲୋକେ ଶାନମଞ୍ଜି ସଂପ୍ରଦ୍ଵାରା କରି ମହୁଲ ସହ ରାଶି ପତ୍ରଦଳା (ଏକ ପ୍ରକାର ଚଉପତି) ରେ ହାଟ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରିବେ, ଚାରକୋଳି, ଘୁରୁଡ଼କୋଳି, ଜାମୁରି କୋଳି, ଜାମୁକୋଳି ଏବଂ ପାଠିଲା କେହୁର ପସରା ବାଟଘାଟରେ ବସିଲାଣି । ଘଟଗାଁରେ ବସ ଅନେକିଲା । କେହୁରେର ପାଠ ଦେବାଙ୍କୁ ପ୍ରଣତି ଜଣାଇ ବିରିଜ ଦୋକିରୁ ଦନେ ଦୁଇଦଳା କିଣି ବ୍ୟାଗରେ ରାନ୍ତିରି । ମୋର ସାଥୀ ଅଧାପକଙ୍କୁ କେହୁରେର ଜଂଘଳଜାତ ଫଳମୂଳର ନମ୍ବାନା ପାଇଁ ପୁଣି ପିତାଙ୍କୁ ବି କିଛି କିଣି ନେଲି । ପିତାଙ୍କୁ ଏକ ଲଜାର ମୂଳ । ଏହାଙ୍କୁ ସିଂହାର ପତନା କରି ଚେକା ଚେକା ଭାବେ କଟାଯାଇଥାଏ । ତା'ର ପିତା ଅଂଶ ଚାଲିଯିବା ପାଇଁ ଝରଣା ଜନରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ପକାଯାଏ । ପରେ ତାଙ୍କୁ ସିଂହାର କାଟି ଭୁଯଁ, ବାଥୁଡ଼ି, ସାଉଁଠି ପରି ଜନଜାତିଏ ବିକ୍ରି କରିଥାଏ ।

ଏସବୁ ନେଇ ବଂଧୁମାନଙ୍କୁ ପରିବେଷଣ କଲି । ସତ୍ୟ ଅଧାପକମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ଚାଷି ହୁଆ ସ୍ଵାଦ ଅଛୁଭବ କରି ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଥିଲେ । କଲେଜ ଖୋଲିଲା ଦିନ ଆମେ ତା' ପିଆବେଳେ ଏସବୁଙ୍କୁ ଟେବୁଲରେ ରଖି ପାରାଯଣ କରିବା ଅବସରରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବନ୍ଦିଆ ମଧ୍ୟ ଆମ ସହ ଏଥୁରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀମୃତ ବନ୍ଦିଆ ଥିଲେ ଉଦାରଚେତା ଓ ସେହା ମଣିଷ । ତାଙ୍କର ଅଧାପକ ଅଧାପିକାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭରି ରହିଥିଲା ଶ୍ରୀମା ଓ ଦରଦ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ କଲେଜର ଅବସର ବିରତି (Recreation) ସମୟରେ ଅଧାପକଙ୍କ ଘରଣରେ ଶିକ୍ଷକ କମନରୁମରେ ବସି ତା'ପାନ କରୁଥିଲେ । ସବୁଠି ଭରି ରହିଥିଲା ସେହା, ଯୌହାର୍ଦ୍ୟର ବାତାବରଣ । ଆମେ ଯୁବ ଅଧାପକମାନେ ତାଙ୍କଠାରେ ଦେଖୁଥିଲୁ ପିତୃସୁଲଙ୍ଗ ଠାଣି । ଏହାହାରା ଏ କଲେଜଟି ହୁଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ନିଜର ଟେକ ରଖିପାରିଥିଲା । ଏହାର ପରୀକ୍ଷା ପାଏ ହାର ବହୁ କଲେଜ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଥିଲା ଏବଂ ଦୁଇଟିନିଜଣ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦଶଭଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀମାବକାଶ ପରେ କଲେଜ ଖୋଲିଲା ମାତ୍ରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବର୍ଷ ପିଲାକର ପାଠପତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଅଧାପକ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଆମ ବିଭାଗର ବରିଷ୍ଠ ଅଧାପକ । ସେ ଆମ ଜିତରେ କିଏ କ'ଣ ପଡ଼ାଇବ ଏବଂ କେଉଁ କ୍ଲାସଟି ନେବ, ତାହା ବାଣୀ ଦେଇଥିଲେ । ମୋର ଯେତେବେଳ ମନେପଦ୍ମିତି ଆଇଏସ୍.ସି, କ୍ଲାସର ଏମ.ଆଇ.ଏଲ (M.I.L.) ସହିତ ମୋତେ ଆଇ.୩. କ୍ଲାସରେ ମଥୁରା ମଞ୍ଚଙ୍କ, ଚିଲିକା, ଅଜକାର ଏବଂ ଅତିରିକ୍ତ ପାଠ୍ୟ ରୂପେ ଉଦ୍‌ଦିଷ୍ଟ ବହିଚିମାନ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଜୁହାଗଲା । ତାହା ସୁଚାରୁରୂପେ ସଂପାଦନ କରିପାରିଥିଲି ।

ସେତେବେଳେ ଆଜିକାଳି ପରି ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନ୍ତ୍ରୀ ଚିଉସନ ପ୍ରବଣ ନଥିଲେ; ନିୟମିତ କ୍ଲାସକୁ ଆସୁଥିଲେ । କଲେଜ ପଡ଼ା ଚାଲିଥିଲାବେଳେ କୌଣସି ଘରୋର ସଂସା କୋଟି ଦେଉ ନଥିଲେ । ଯଦିବା କାଁ ରାଁ କୋଟି ହେଉଥିଲା, ତାହା ସଂଧା ବା ସକାଳେ ହିଁ କରାଯାଉଥିଲା । ଛତ୍ର ଫୁଟା ପରି କୋଟିଏଣ୍ଟମାନ ସେତେବେଳେ ଖୋଲି ନଥିଲା । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ନିୟମିତ କ୍ଲାସକୁ ଆସୁଥିଲେ ଏବଂ ଅଧାପକମାନେ କ୍ଲାସ ନେଉଥିଲେ । କୌଣସି କ୍ଲାସ ବାତିଲା (ବ୍ରପ୍) କରାଯାଉ ନଥିଲା ।

ଦିନକର କଥା । ଗୋପାଳ ବାବୁ କୌଣସି କାରଣ ବଶତଃ ନିରୂପିତ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଲାସକୁ ଆସିପାରି ନଥିଲେ । ସେ କ୍ଲାସଟି ମୋତେ ନେବା ପାଇଁ ଅଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । କ୍ଲାସରେ ପହଞ୍ଚ ଦେଖେତ ଆଗ ବେଶ୍ ତୁରଟି ଖାଲିପଡ଼ିଛି, ଛାତ୍ରୀମାନେ ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷାରେ । କେହି କ୍ଲାସକୁ ପଶୁ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସିରରେ ବସୁ ନାହାନ୍ତି । ବୁଝିଲାବେଳକୁ ସହଧ୍ୟାୟୀ ଛାତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହିଜଣେ ଆଗ ବେଶ୍ ତୁରଟିରେ ଜାଲସ୍ୟାହି ଛାଟି ଦେଇଛି । ଛାତ୍ରୀଏ ତରବର ହୋଇ ଆସି ବସିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ପଞ୍ଜାବୀ ସେଲାଙ୍ଗୀର କିମ୍ବା ଶାଢ଼ିରେ ରଖି ଲାଗିଯିବ, ତଦ୍ବାରା ହାସ୍ୟାଦାପକ ଦୃଶ୍ୟଟିଏ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ଏହାଦେଖି ତରକଣାର ତଷ୍ଠରରେ ବେଶ୍ବୁଢ଼ିକ ପୋକ୍ଷାପୋଛି ସଫା କରାଇଦେଲି । ଛାତ୍ରଙ୍କ ଆସନରେ ବସିବାକୁ କହିଦେଇ ପାଠ୍ୟବିଷୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ଏ ସବୁ କଥା ଅଧିକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଲି । ପ୍ରତି ଛାତ୍ରଙ୍କ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଜୋରିମନା କରାଇଲା ବୋଲି ନୋଟିଷ୍ଟ ବାହାରିଲା । ପରେ ଛାତ୍ରମାନେ ସନ୍ଧିକିତ ଭାବରେ ଅଧିକଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ତଦ୍ବାରା ଜୋରିମନା ଆଦେଶ ବି ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରାଇଲା । ସେହିକୁ ମୋତି ନରମଟା ଭିତରେ କଠୋରତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସମ୍ପ୍ରମାତାର ସହିତ ଛାତ୍ରଙ୍କଙ୍କ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଣକ୍ୟକର ସାମ, ଦାନ, ଦଷ୍ଟ, ରେଦ ନୀଟି ମଣିଷ ଜୀବନରେ କିପରି ଆବଶ୍ୟକ, ତା'ର ଆରାସ ମୋତେ ଏହଠି ମିଳିଥିଲା ।

ପୁଣି ଅଧାପକ ଜୀବନର ଆଉ ଏକ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନାବେଳେ ଯେତିକି ହସମାଡ଼େ ସେତିକି ଯୁବସୁଲର ଖାମ୍ମାଥାରି ଭାବ ପାଇଁ ନିଜକୁ ବେଳେବେଳେ ଦୋଷୀ ଦୋଷୀ ବୋଲି ବି ମନେବରେ । ୧୯୭୧ ମସିହାର କଥା । ଉଣ୍ଡରମିଟ୍ରିଏର ଶ୍ରେଣୀର ସପଳିମେଣ୍ଟାରୀ ପରୀକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ଦିନ । ମୋତେ ପରୀକ୍ଷାହରରେ ନିରୀକ୍ଷକ ରୂପେ କାମ କରିବାକୁ ନିଯୋଜିତ କରାଯାଉଥାଏ । ପରୀକ୍ଷା ହଲ ସାମନାରେ ହୁଲୁଛି । ବରିଷ୍ଟ ଅଧାପକ ତୁରଜଣ ପ୍ରକାପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅତୁକ୍ଷଣୀକ ଖାତାପତ୍ର ଧରି ଆସିବାକୁ ମୁଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ । ଜଣେ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଆସି ମୋ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ କହିଲା-‘ତୁମେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଆସିଛୁ, ମୁଁ ନିରୂପର ରହିଲି ।’ ଅଥବା ସେ କହୁଥିଲା-‘ଦେଖ, ତୁମେ ମୋର ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ହେଲେ ବି ଏବେତୁ ହୃଦୟର ବଂଧୁ ହେଲ । ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଖାପାଖି ସିର ପଡ଼ିଥିଲେ,

ମୋତେ ନିଷେ ଚିକେ ସାହାୟ୍ୟ କରିବ । ଅତତଃ ଇଂଲିଶ୍ ଗ୍ରାମାର ୧୪/୨୦ ନମ୍ବର ବଢାଇ ଦେବ । ମୁଁ କିଛି ମସଳା ଆଣିଛି, ବାଜିଲେ ହେଲା ।’ ଏତିକି କହିଛି ମୋର ବରିଷ୍ଠ ଅଧାପକ ବଂଧୁଦୟ ଆସିଲେ । ଆମେ ହଜରେ ପଣ୍ଡିତ ।

ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଛି, ହଜରେ ସେ ପିଲାଟି କଡ଼ରେ ପରୀକ୍ଷା ଖାତା ନେଇ ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ଏଣେତେଣେ ଚାହୁଁଛି । ଧକାରଞ୍ଚର ହୃଥା ସାର୍ଟଟାକୁ ଥରକୁ ଥର ଅନାଇଅଛି ଏବଂ ଖାତାରେ ତାର ରୋଲନମ୍ବର ଲେଖୁଁଛି । ଅଧାପକ ଶିଶିର କୁମାର ବୁପ୍ତ ଥିଲେ ଆମ ଭିତରେ ବରିଷ୍ଠ ନିରାକାରକ । ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ତ୍ତିର ପିଲାଟି ଖାତାରେ ଲେଖୁଁଥିବା ରୋଲ ନମ୍ବର ଓ ଆହମିତ୍ତ କାର୍ଡ୍ ରୋଲ ନମ୍ବର ମିଳାଇ ଖାତାରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାଲିବୁ । ଅଧାପକ ବୁପ୍ତକୁ ହଲ ଭିତରକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବର ଘଟିଥିବା ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲି ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କୁ ବି ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲି । ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ର ପାଇବାର ପାଞ୍ଚମିନିଟ୍ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ସେ ପିଲାଟି ବ୍ୟପ୍ତଚତ୍ରକ ହୋଇ ବାରମ୍ବା ଜାମାକୁ ଅନାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ମୁଁ ବୁପ୍ତବାହୁକୁ କହିଲି- ସେ ପିଲା ବୋଧହୁଏ ଜାମାଟରେ କିଛି କାଗଜ ପତ୍ର ରଖିଛି, ତାକୁ ନଜର ରଖିବାକୁ ହେବ । ହୁଲ ମିଳିଟ୍ ଯାଇନଥାଏ ପିଲାଟି ନିଜ ଜାମାକୁ ନିର୍ମିମେଷ ନମ୍ବନରେ ତାହିଁ ଲେଖିବାର ମସ୍ତାଦା କରୁଥାଏ । ବୁପ୍ତବାହୁ, ମୋତେ ଓ ବଂଧୁ ଅଧାପକ ଗୋରାତାହ ପଢନାୟକଙ୍କ ତାକି କଇଁଚିଟିଏ ଆଣିବାକୁ କହିଲେ । କଇଁଚି ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ତାର ହୃଥା ଜାମାଟିର ଲେଖାଥିବା ଅଂଶକୁ କାଟି ସେଥିରେ ତାକୁ ଦସ୍ତଖତ କରାଇନେଲେ । ତାକୁ କପି କରୁଥିବା ଛାତ୍ର ଭାବେ ରିପୋର୍ଟ କରାଇଲା । ମୋ ସହ ଏକତରଫା ବନ୍ଧୁତା ବାହୁଥିବା ଛାତ୍ରଟି ନିଜର ଏମିତି ପରିଣତି ହେବ, ସେ ହୁଏତ ବନ୍ଧୁନା କରି ନଥିଲା । ସେ ଅନ୍ୟ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କୁ ବୁଥିଲା- ଆରେ ଭାଇ, ସେଇ ତହୁପାତକା ଟୋକାଟା କେବେବୁ ଅଧାପକ ହେଲାଣି, ମୁଁ ଜାଣେନା ତା’ କାନ୍ଦରେ ହାତ ପକାଇ ମୋର ମାଲମସଳା କଥା ତାକୁ ହେବୁ କହିଥିଲି । ଏଇ ଥିଲା ପ୍ରଥମ ନିରାକକ ହେବାର ଏବଂ ହାସ୍ୟମଧୂର ସୁଚି ।

ସେଇବର୍ଷ ପୁଜାହୁଟି ରାତିରେ କଟେଇ ତାନଚେର ତ୍ରେତ୍ରେ ବସି ମେରାମୁଣ୍ଡନିକୁ ଆସୁଥାଏ । ବଟକରେ ମୋ ସହିତ ତ୍ରେତ୍ରେ ଏକା କମାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ଚଢ଼ିଲେ ଜଣେ ମହିଳା । ତମାତୁଳ ପରି ଗୋରା ତକତକ ଦେହେରା, ଅଜସ ରାତି, ମୁଁ ଜିଷ୍ଠ ପାଶୁର । ତୁପ୍ତାପ ବସିଥିଲେ ତିନିଟିକିଆ ସିଟ୍ ହ୍ୟାଣ୍ଡବ୍ୟାରଟିଏ ଓ ଆଟାଚିଟିଏ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ବେଳେବେଳେ ହାଇମାରୁଥିଲେ । ମୋତେ ଦେଖୁଥିଲେ ପୁଣି କ’ଣ ଭାବି ଆଖି ଫେରାଇ ନେଉଥିଲେ । ତାକର ଆଟାଚି ଉପରେ ଲେଖାଯାଇଛି- ଅଞ୍ଚିତ ପଢନାୟକ । ସେ ମୋତେ ଚିକେ ତାହିଁ ପଚାରିଲେ- “କ୍ଷମା କରିବେ, ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କେଉଁଠି ଦେଖିଥିଲା ପରି ମନେହେଉଛି । ଆପଣ କେଉଁଠିକି ଯାଉଛନ୍ତି ? ଆପଣ ଯଦି ମେରାମୁଣ୍ଡନିରେ ଓହୁକି ମୋତେ ଚିକେ ସାହାୟ୍ୟ କରିବେ, କୁଳିଟୀଏ ତାକି ଦେବେ । ସେ ମୋର ଆଟାଚି ଓ

ବ୍ୟାଗଟିକୁ ଅନୁଗୋଜ ବସ୍ତୁ ପାଖକୁ ନେଇଯିବ । ଅନୁଗୋଜରେ ମୋ ବାପା ରହନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଛି । ତାଙ୍କ ନାମ ତାତର ସତ୍ତିଦାନର ପଞ୍ଜନାୟକ... ସେ ଏବେ ଅନୁଗୋଜ ସବ୍ରତିରିଜନାଳ ହସପିଟାଲରେ ମେଡ଼ିକାଲ ଅଫିସର । ମୋର ସ୍ୱାମୀ ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ମହାନ୍ତି ଜଣେ ଓ.ଏ.ୱୁ. ଅଫିସର ।”

ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ଭାବୁଥିଲି ଉଚ୍ଚେ କ’ଣ ସେହି ହସକୁରୀ ପ୍ରରକତା ଅଞ୍ଜନି, ସେ ଦିନେ କହିଥିଲା- ‘କାହା ପଞ୍ଜୁରୀରେ ବସା ବାନ୍ଧିବୁ ଜାଣୁନା । ଆମର ପ୍ରସାରିତ ଆକାଶ ସଂକୁଚିତ ହୋଇଯିବ ।’ କହିଲି- ଆପଣ ନିଷ୍ଠା ଦେଖିଥିବେ ହୁଏତ କେହୁଣ୍ଡରେ । ମୋ ନାମ ଶରତ ତତ୍ର ପ୍ରଧାନ । ମୁଁ ଅନୁଗୋଜ କନେଇରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧାପକ । ଏହା ଶୁଣି ଅଞ୍ଜନି କହିଲା-ହୁଇହୋ, ତୁମେ ମତେ ଚିନ୍ତୁଛ, ଅଥବା ଚିନ୍ତା ଦେଉନ । ମୁଁ କହୁଥିଲି ହଁ ଅଞ୍ଜନି, ତୁମକୁ କଟକରେ ରେତେହାରେ ମୁଁ ବି.୬. ପଦିଲାବେଳେ ରସାୟନ ବିଭାଗ ପ୍ରଫେସର ଦୟାନିଧି ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ଘର ଆଗରେ ଥରେଥେ ଦେଖିଛି । ତୁମେତ ତାଙ୍କର ଝିଅରୀ ଏବଂ ଅତୀତରେ ଥିଲ ରିବସନ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରୀ । ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମ ଶ୍ରେଣୀର କେଇମାତ୍ର ତୁମେ ଥିଲ ମୋର ସହଧାୟିନୀ । ସେ କହୁଥିଲା ଆରେ ଭାଇ ଦୋ ଦୋ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି କିନ୍ତୁ ଭରସି ପଚାରି ପାରୁ ନଥିଲି । ଅଧିକତ୍ତ ସେ କହୁଥିଲା- ଦେଖୁଛ ତ ମୋର ଅବସ୍ଥା- ମୁଁ ତ ଅନ୍ତଃସହା, ଆଗରୁକର ଅପେକ୍ଷାରେ ।

ଏଇମିତି ଅତୀତର ରୋମକନ କରୁକରୁ ତ୍ରେତୀ ଜାଗିଲା ମେରାମୁଣ୍ଡିରେ । ଆମେ ଓହ୍ଲାଇ ବସରେ ପାଖାପାଖି ବସି ଅନୁଗୋଜ ଗଲୁଁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ନେଇ ତାତର ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ବାର୍ତ୍ତରସରେ ଛାତିଲି ।

ଆମେ ପିଲାବେଳର ଦୁଇସାଞ୍ଚ ଅତରଞ୍ଚ ଆକାପ କରି କରି ଆସୁଥିଲୁଁ ତାହା ବସରେ ବସିଥିବା କେତେକ ଛାତ୍ର ଦେଖିଥିଲେ । ଅଞ୍ଜନିକୁ ସଂଗରେ ଧରି ବସରୁ ଓହ୍ଲାଇବାର ଘଟଣା ଦେଖି ଛାତ୍ରମାନେ ଶିର କରିନେଇ ଯେ ମୁଁ ସପରିବାର ଅନୁଗୋଜ ଆସିଛି ।

ଏତେବେଳକୁ ଆମେ ମେଘରେ ରହୁଥିବା ଅଧାପକମାନେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭଡ଼ା ଘର ନେଇ ଅଳଗା ଅଳଗା ରହିଲୁଣି । ଏଣୁ ପିଲାକ ଅନୁମାନ ହୁଏତ ଅହେତୁକ ନଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ କେହି କେହି ହିଟେଷୀ ବଂଧୁ ମୋର ପାରିବାରିକ ଶିତି ନ ଜାଣି ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବାକୁ ଆଗେଇ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ରୋକଠୋକ ମନା କରିଦେଉଥିଲି । ମୁଁ ବିବାହିତ କହିଲେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନଥିଲେ ।

ସତର୍ପଣ ସହକାରେ ଦିନେ ଜଣେ ମୋର ପାରିବାରିକ ଶିତି ସଂପର୍କରେ ପୁଲୁକେ ମୁଁ ସଷ୍ଟ କହିଥିଲି- ମୁଁ କେବଳ ବିବାହିତ ହୁହେଁ ପରତ୍ତ ସତାନର ଜନକ ମଧ୍ୟ । ସେ ଆଶ୍ରୟ ହୋଇ ମୋ ମୁହଁକୁ ତାହୁଥିଲେ । କାରଣ- ମୋ ମୁହଁକୁ କେବେ ମୋର ପରିବାର ସଂପର୍କରେ କାହାରିକୁ ସୁଜନା ଦେଇ ନଥିଲି, ତାର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ପଡ଼ି ନଥିଲା ।

ଘାଁରେ ମୋ ପିନାଳ କଥା ବାପା ବୋଇ ଛୁଟୁଥିଲେ । ମୁଁ ଦୋଷ ଖୋଜିବାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପେଟ ପୋଷିବାରେ ହାରାହାରି ବଞ୍ଚେଯାଏ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରି ନଥିଲି । ମୁଁ ଥିଲି ଅପିରପାଦ ମଣିଷ । ଅଛୁଗୋଜ ହେଲା ମୋର ପାଦଥାପିବାର ଆଉ ଏକ କର୍ମଭୂମି; ଏଇ କର୍ମଭୂମିରେ ପ୍ରଥମ ଦପାରେ ଆଠ ବର୍ଷ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦପାରେ ଛାଅ ବର୍ଷ କଟିଥିଲା । ଏଣୁ ଅନେକ ମୋତେ ଅଛୁଗୋଜିଆ ଲୋକ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ଓ ବେଳାଥିବେଳରେ ହେ ଅଛୁଗୋଜିଆ ସାଂଗ ବୋଲି କହି ବି ପକାଉଥିଲେ । ମୁଁ ହସ୍ତଥିଲି । ଅଛୁଗୋଜ ମାଟିକୁ ପ୍ରଣାମ ଦରୁଥିଲି ।

ଶତରୂପ

ମୋ ଘର, ମୋ ସଂସାର

ଉପନିଷଦରେ କୁହାଯାଇଛି- ସୋହଂ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ମୁଁ; କିନ୍ତୁ ସେହି ‘ସେ’ଟାକୁ ଯୁଗ ସୁର ହେଲା ଖୋଜା ଚାଲିଛି । ତାହା ଏମାବଦ ମଣିଷଙ୍କ ମିଳିଛି ବି ନାହିଁ- ଏବ ପ୍ରଶବାଚୀ ନିଶ୍ଚୟ । ଯଦି ମିଳିଛି, ଏତେ ଧର୍ମ, ଏତେ ସଂପ୍ରଦାୟ, ଏତେ ଫାଁକ, ଏତେ ଭିଡ଼ାଓଟରା, ଏତେ ଆବେଶ, ଏତେ ଉତ୍ସାହ, ଏତେ ଅତୁରାଗ, ଏତେ ବିରାଗର ହେତୁ ବା କ’ଣ ? ଏଥପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିମଣିଷଟି ସତତ ଚିନ୍ତା କରିବସେ । କିଏ ଜଣେ ବି ଆବେଶରା କଷରେ କହିପକାଇଛନ୍ତି- ‘ବିଶ୍ୱାସେ ମିଳଇ ହରି, ତର୍କେ ବୁଝୁତୁର ।’ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ- ତାକୁ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣା ଉପରେ ଆସା ରଖିବାକୁ ହେବ; ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିଜର ସରା ଉପରେ ରଖସା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବ୍ୟକ୍ତିମାତ୍ରେ ତ ‘ମୁଁ’ର ଫୁଲବଣରେ ଆତ୍ୟାତ କରିବାରେ ସୁଖ ମଣେ । ପ୍ରତି ମଣିଷର ‘ମୁଁ’ର ଉଆସ ହେଉଛି ଘର ଓ ଟା’ର ପରିବାର । ଆଉ କେହି କେହି ପାଦେ ଆଗେଇ ଯାଇ କହିପକାଟି- ପିଣ୍ଡ ନଥରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବା କାହିଁ ? ଏମିତି କେତେ ଦାର୍ଶନିକ ଅତୁଚିତନ ମଣିଷଙ୍କ ଘେରି ରହିଛି । ଅଥବା ରତ୍ନ ମାସର ସଂସାରୀ ମଣିଷଟିର ଗୋଡ଼ା ଘରଟିଏ । ମୋ ଜେଜେକ ସାନରାଇ ବିଦା ଓରପ ବିଦ୍ୟାଧର ଜେଜେ ଓ ମୁଁ ବଜେଜରେ ପଢ଼ିଲାବେଳକୁ ଜାବିତ ଥିଲେ, ସାନ ଜେଜେକୁ ପଣ୍ଡବୁଦା କହିବାର କାରଣ ହେଉଛି- ଯେ କୌଣସି କଥାରେ ମୁହଁକୁ ଉତ୍ସୁନା ହାତ୍ତି ପରି କରି ନିଜେ ତୁପଚାପ ପଣ୍ଡପଣ୍ଡ ହେଉଥିବାରୁ ତାକର ଏତାକୁଶ ନାମବିଧାନ କରାଯାଇଥିଲା । ତେବେ ସେ ଥିଲେ ଘେହା ମଣିଷ । ସେ କହୁଥୁଲେ ଘରକି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ ଘରଣୀ ନଥରେ ? ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁଧ ପରିବାରଟିଏ ଗଢ଼ିଉଠେ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ସମବାୟରେ । ଘର ବନାମ ଏକବ ପରିବାରର ଭିରିରୁମି ହେଲା ନାରୀ ? ଆଦିମ ବାଜରେ ନାରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ନେଇ ନୀଡ଼ ରଚନା କରୁଥିଲା । ଏଣୁ ମାତ୍ର କୈନ୍ତ୍ରିକ ପରିବାରର ଉତ୍ସବ ହୋଇଥିଲା ।

ମାତ୍ର କୈନ୍ତ୍ରିକ ପରିବାରରେ ନାରୀ ହୁଏଟ ଆଦ୍ୟାଶକ୍ତି ବା ସର୍ଜନର ଆଦି ଉପ ଭୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ପୁରୁଷ ଥିଲା କେବଳ ପରାଗବାହୀ ଭ୍ରମରଟିଏ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ନାରୀକଷ ଫୁଲବନମାନ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ମହାରାରତର ଆଖ୍ୟାନ ଅତୁସାରେ ଉଦାକଳ ରଷ୍ଟିକ ପୁତ୍ର ଶୈତକେତୁ ଭାରତେଷ୍ଟରେ ବିବାହ ଅତୁସାନର ଅଧି ପ୍ରବତ୍ତା । ମହାରାରତର କଥନିକାରେ ବର୍ଷୀଯାନ ରଷ୍ଟି ଉଭାଳକ ନିଜର ସୌମ୍ୟଦର୍ଶନୀ

ପହାଙ୍କ ବ୍ୟୁଷାନ ଯୁବକଙ୍କ ହାତରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରି ନଥିଲେ । ଏହା ବାକୁତ ଶୈତକେହୁକୁ ଗରୀର ଆଘାତ ଦେଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ପିତାକଠାର ସେ ଶୁଣିଥିଲେ—ସମାଜରେ ନାରୀଙ୍କର ଅସହାୟ ପିତିର କଥା । ସେକାନର ନାରୀଏ ବି ଥିଲେ ସ୍ଵେଚ୍ଛା । ତାଙ୍କୁ ଝୁମୁମିନୀ କରିବାକୁ ଶୈତକେହୁକର ଥିଲା ବଜ୍ର ଶପଥ । ସେହି ଶପଥର ଫଳଶୂନ୍ତି ହେଉଛି ‘ବିବାହ’ (ବି-ବହୁ + ଥ) ।

‘ବିବାହ’ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟେକୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୁରୁଷ ନାରୀର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ବିଶେଷ ରୂପେ ନିର୍ବାହ କରିବାର ଶପଥ ନିଏ ତାର ନାମ ହେଉଛି ବିବାହ । ସମାଜ କହେ— ‘ଆଗେ ବଜ୍ର ଯାର ମୁଲକ ତାର’ ନୀତି ଅନୁସୂଚ ହେଉଥିଲା । ସୁତୁର ଅଟୀରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଯୁବତୀକୁ ନେଇ ହୁଇଗଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠରୀ ଯୁବକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦୃଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ବି ଲାଗିଯାଉଥିଲା । ଯେ ଉତ୍ତର ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ ହେଉଥିଲା, ସେ ନାରୀକୁ ନେଇ ଚାଲିଯାଉଥିଲା । ନାରୀକୁ ନିଜର ଅଧିକାରକୁତ୍ତ କରିବାର ଚିନ୍ମୟରୂପ ପରାଜିତ ପୁରୁଷର ରକ୍ତରେ ବିଜ୍ଞିତ ନାରୀର କପାଳ ଦେଖରେ ଟୀକାଟିଏ ଆଜି ଦେଉଥିଲା । ତାହାର ଦ୍ୱାରକା ସ୍ଵରୂପ ଏବେ ବିବାହ ଉପବରେ ବରଟିଏ ବଧୁଟିର ମଥାରେ ସିନ୍ଧୁର ଦାଗ ଦେବାର ପରମରା ରହିଆସିଛି । ଏଣୁ ଭାରତରେ ସଧବା ନାରୀମାନେ ସୀମତର ସିନ୍ଧୁର, ଲକ୍ଷାଟ ଭାଗରେ ସିନ୍ଧୁରବିନ୍ଦୁ ବା ଟୀକାନେବାର ବିଧୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି; କେହି କେହି ସିନ୍ଧୁର ବଦଳରେ ବିନ୍ଦୁ ନାହିଁଛନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ, ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଭାରତ କାହିଁକି ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବତ୍ର ନାରୀ ପୁରୁଷ ମିଶି ଘର କରି ରହିବା ଏବଂ ବଂଶବିଷ୍ଟାର କରିବା ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିବାହ ପରି ଆହୁଷାନିକତାରୁ ରାତିମତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଭାରତରେ ଅଷ୍ଟବିଧ ବିବାହ ପ୍ରତିନିତ ଥିଲା । ସେବୁଢ଼ିକ ହେଲା— ବ୍ରାହ୍ମ ବିବାହ, ଆର୍ୟବିବାହ, ଦୈବ ବିବାହ, ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ବିବାହ, ଆସୁର ବିବାହ, ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ ଓ ପୌଶାତ ବିବାହ । ଏବେ ସମାଜରେ ସାଧାରଣତଃ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ଓ ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହର ପ୍ରତଳନ ଅଧିକ । ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ରାତିରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ସ୍ବାକୃତି ପୂର୍ବକ ବରକନ୍ୟାଙ୍କ ଗାର୍ହ୍ୟପ୍ରୟାଜାବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧର୍ବ ବିବାହ କହିଲେ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷର ମନମୁତ୍ତାବକ ଜୀବନସାଥୀ ନିର୍ବାଚନ ଜନିତ ବିବାହ । ମୋର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟ ରାତିରେ ।

ମୋର କେବେ ବିବାହ ହେଲା, କିମିତି କଜନ୍ୟା ନିର୍ବାଚନ କରାଗଲା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ମୁଁ କୁଦ୍ରିଜଣା ହେଲାବେଳେ ଜାଣିଲି ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ବିବାହିତ ପିଲା । ମୋର ବାହାଘର ହେଉଛି ସିଂହରୂପିର କାଦକନା ଗାଁରେ; ମୋ ଶଶ୍ଵର ବେଶ ମାତରର ମଣିଷ । ତାଙ୍କ ନାମ କହେଇ ପ୍ରଧାନ । ତାଙ୍କର ବାୟୁଆ ନିଶ୍ଚ । ମୁଣ୍ଡ ଚହା ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦେହ ବନିଲା ବନିଲା । ବର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ୟାମଙ୍କ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଶଶ୍ଵର ଦେହ ହେମଗୌର ଏବଂ ସେ ଦେଖିବାକୁ ବେଶ ଡଇଲ ତାଉଳ । ନାଁ ତାଙ୍କର ତାରା । ଏକଥାର ଚକ୍ରକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇ

ମୋର କପିଳ କାକା (ବିଦ୍ୟାଧର ଜେଜେକ ମଣ୍ଡିଆ ପୁଅ) କରୁଥିଲେ । କପିଳ କାକା କିମ୍ବି ମନ୍ଦିତର ବି ଜାଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶୋଇବା ଘରକୁ କାହାରିକୁ ପଶିବାକୁ ଦେଉ ନଥିଲେ । ଜିର ଲହନହ କରୁଥିବା କାଳୀ ଫଟୋରେ ପ୍ରତିଦିନ ଲାଲି ଫୁଲ ବିଶେଷତଃ ମନ୍ଦାର ଫୁଲ ଚଢାଉଥିଲେ । ଗାଁ ଗହନରେ ଗୋରୁ ଗାଇଛୁ ଫାରୁଆ ହେଲେ ମନ୍ତ୍ରରା ପାଣି ଦେଇ ପଶୁକ ଗୋଡ଼ର ଖୁରାତରୁ ପୋକ କାହିଁ ନିମ୍ ଓ ବେଶୁନିଆ ରହର ପତ୍ରସିଂହ ପାଣିରେ ଧୋଇ ସଫା କନା ଦେଇ ପଟି ବାହୁଥିଲେ । ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋରୁଗାଇଛୁ ଶିମିଜା (ତୈପୁଲା) ରୋଗ ହେଲେ ଚିକିତ୍ସା କରୁଥିଲେ । ଗାଇଗୋରୁ ହଜିଗଲେ ମାଲିକର ନାମ ଓ ରାଇ ବା ଗୋରୁର ରଖ ଲେଖି ତା' ଚାରିପାଞ୍ଚ ମୁଶ୍କୁକାକାଟି ଦେଉଥିଲେ । ହଜିଥିବା ଗୋରୁ-ମାଲିକ ନିଜର ପୋଷା ପଶୁଟିକୁ ପାଇଲେ ଯିଅ ବା ଶୁଭ ଦେଇ ସେ ମୁଶ୍କୁହାଟିକୁ ଲିରାଇଥିଲେ । ବସୁତଃ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଗୋ ଡାକ୍ତର ବା ଗୋ ରାଇକିଆ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ଥରେ ତାଙ୍କରି ମାମ୍ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲି । ସେଇଠି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ପୌଢା ମତେ ଦେଖି ଏ ପିଲାକୁ ଆମର ନାତୁଣୀକୁ ଦେଇ କେମିତି ହୁଅତା ବୋଲି କହନ୍ତେ ମୋ କପିଳ କାକା ମୋ ବାହାଘର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣାଉ ଶୁଣାଉ କହୁଥିଲେ ବାହାବେଦୀରେ ମୁଁ କିପରି ଶୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ମୋତେ ସାନ ପିରସୀ କେମିତି ଉଠାଇଥିଲା । ସେଇଠି ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ମୁଁ ବିବାହିତ ପିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଥିଲି ରଃପ୍ରା: ସ୍ତୁଲର ଢାଟୀୟ ଶ୍ରେଣୀର ଜ୍ଞାତ୍ରୁ । ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ କପିଳ କାକା ହଜାରେ ଆକ୍ରାତ ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଢ଼ିଭାଇ କୈଜାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ସାନ ଭାଇ ଜାଲମୋହନ ହଜାରୁ ବର୍ତ୍ତିଗଲେ । କୈଜାସ ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ବିଲବାଢି ବାମ ସାରି ବହି ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି ବସୁଥିଲେ ଏବଂ ଆମକୁ ପୁରାଣ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଲାବେଳେ ବିରିଜନ ପୌରାଣିକ କାହାଣୀର ଅବତାରଣା କରୁଥିଲେ । ଜାଲମୋହନଙ୍କର ପ୍ରାଇମେରୀ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ବନ୍ଦୁସମୟରେ ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା ହେଉଥିଲା । ଅକ୍ଷୟ ଢାଟୀୟାଦିନ ଗାଁ ବୈବ୍ୟ ବା ଦେହୁରିଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ପଡ଼ି ଲକାଟର ଦୁଇକଢ଼ରେ ଦାରିଦ୍ରେଲେ ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ କହନ୍ତେ ସାନକେଜେ ଚନ୍ଦକାଠି (ହୋଟ ସରୁଆ ବନ୍ଦୁ ଲୁହାଦଣ୍ଡ) ଉପରୁ କରି ଦାର ଦେଲେ । ତହାରା ବିଚରା ଲାକୁବାକା ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଆଖିର ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ହରାଇ ଅକ୍ଷ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କରି ମା ‘ରହମୀ ଜେଜୀ’ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସର ଦୁଃଖଦ ପରିଣତି ସଂପର୍କରେ ବନ୍ଧୁବାୟାଏ କାହିଁ କାହିଁ ବୟାନ କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମୋ ବାପାକ କକା, ଦାଦାଏ ବି କେତେବେ ଅକ୍ଷ ଚକଣିକୁ ମାତ୍ରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରାକ୍ ସାଧୀନତା କାଳରେ ରାଜାରାଜୁଦା ଶାସନରେ କେହୁଙ୍କରାହୁ ବେଠିବେଶାରି ଲୋପ ପାଇନଥିଲା । ଲୋକେ ବେଠିରେ ସଢ଼କ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ପରେଷ ବିର୍ଘର ଛପର କରୁଥିଲେ, ଚାନ୍ଦାଜେଦା ଦେଇ ସ୍ତୁଲଘର ଛାଆଣି କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ରାଜ

କର୍ମଚାରୀ ଆସିଲେ ରସଦ ଦେଉଥିଲେ । ଏସବୁ ବିକୁଳରେ ଅନ୍ୟ ଗଡ଼ଜାତ ପରି କେନ୍ଦ୍ରରେ ବି ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା ।

ବାପା ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନର କର୍ମୀ ଓ ନେତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ଚମ୍ପା ଅଞ୍ଜନରେ ନହବେଢାର ବଂଶୀଧର ପ୍ରଧାନ ଏହାର ନେତୃତ୍ବ ନେଇଥିଲେ । ବଂଶୀଧର ବାବୁ ବହୁ ସମୟରେ ଆମ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ । ବାପାଙ୍କ ସହ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ଡେଙ୍ଗାରେ ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର ଜନସାଧାରଣ ନିଜର ଅଧିକାର ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଦିକ୍ଷାଦିନ ଅବହିତ ହେଉଥିଲେ । ଶେଷରେ କୁହାୟାଇପାରେ ଯେ ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନ ସର୍ବାର ବଲୁର ରାଇ ପଟେଳ ଓ ହରେକୁଷ ମହତାବଳ ପରିଚାଳିତ ଡେଙ୍ଗାର ଗଡ଼ଜାତ ମିଶ୍ରଣକୁ ଦରାହିତ କରିଥିଲା ।

ଏତେବ୍ୟତୀତ ଗଡ଼ଜାତବାସୀଙ୍କ ସମାଜ ଜୀବନରୁ କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅନ୍ତଧାରଣାକୁ ହୃଦ କରିବାର ମନୋଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଏ ଆଦୋଜନ ସହାୟତା କରିଥିଲା । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସଂସାରମୁଖୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀକୁ ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନର ନେତା ଓ କର୍ମୀଏ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ତରୀରୀ ମୂଲକରୁ କିପରି ରାଜରାକୁଡ଼ାଙ୍କ ଶାସନ ଅପସରିଯିବ ଏବଂ ଲୋକ ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନର ମାଧ୍ୟମ୍ୟ ପାଇବେ, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ପ୍ରଜା ଆଦୋଜନ କର୍ମୀଏ ଦୁଷ୍ଟିରେ ରଖିଥିଲେ । ଆମ ଅଞ୍ଜନ ଜନସାଧାରଣକ ମଧ୍ୟରେ ବାକୁତ କନ୍ୟା ବିବାହପ୍ରୁଥାର ବିଲୋପ, ହରିଜନ ଓ ଚିରିଜନଙ୍କୁ ଅଛୁବ ନ ମଣି ଆପଣେଇବାର ପ୍ରଯାସ ଏ ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ସମାଜର ଚକଣି ଓ ଚାହାଣି ସର୍ବଦା ଯିର ହୋଇ ରହେନା । ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନଳିଷ୍ଟରେ ଏହା ବଦଳି ଚାଲେ । ବ୍ୟକ୍ତିଏ ସମାଜ ନିରପେକ୍ଷ ହୋଇପାରେନା । ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଲାନିତପାଳିତ ହୁଏ । ସମାଜ ତା'ର ଜୀବନଭୂମି ନିର୍ମାଣର ନିଯାମକ ସାଜେ । କେନ୍ଦ୍ରର ତ ସ୍ଵଭାବେ ଥିଲା ଅଟେ ରାଜ୍ୟ । ଏହାର ସମାଜ ଜୀବନରେ ଆଦିବାସୀ ଜନଗୋଷୀର ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ଏବଂ ଏବେ ବି ଅନ୍ତର ରହିଛି । ଆଦିବାସୀମାନେ ତ ଧାଇଦା ଧାଇଦା ବିବାହରେ ବିଶ୍ଵାସୀ । ତାରି ପ୍ରଭାବରେ ସର୍ବ୍ସ ଜନସାଧାରଣ ପ୍ରଜାବିତ ହେବା କଥା । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥା ବିଂଶ ଶତକର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ବି ସମାଜ ଜୀବନରେ ଏପରି ଆବୋରି ରଖିବାର ହେତୁ ବା କ'ଣ ? କେନ୍ଦ୍ରର ଲାଇହାସ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ଜଣାୟାଏ ଯେ ଡେଙ୍ଗାର ଶେଷ ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜା ମୁକୁତ ଦେବକୁ ରାଦିତ୍ୟତ କରି ସିଂହାସନ ଲାଭର ଅଭୀପ୍ତ୍ସା ରଖି ସାରଗଗଢ଼ ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରଞ୍ଜ ଓ ମନ୍ତ୍ରରଙ୍ଗ ରାଜା ରଘୁରଙ୍ଗ ରଜ୍ଯପତି ହେବାର ଅଭିଜାତ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ଆଲୋଚ୍ୟ ନରପତି ଦୟକ ଉଦ୍ୟମ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ତେବେ ସୁଲେମାନ କରରାଣି ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ମୁକୁତଦେବ ରୋହିରୀଟିକିରାରେ ୧୫୭୮ ରେ ନିହତ ହେଲେ । ଡେଙ୍ଗା ଆପରାନ

ଶାସନାଧୀନ ହେଲା । ଏହି ଆପଗାନ ବାହିନୀ କେନ୍ଦ୍ରର ଦେଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳୁ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ରରରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଅନୁପ୍ରଦେଶ କଲେ ଏବଂ କେନ୍ଦ୍ରରରେ ମୁସଲମାନ ସଂସ୍କୃତି ସ୍ଵଲଭ ପରଦା ପ୍ରଥା ଚକିତା । ଲୋକେ ନାରୀଜାତିର ସତୀର ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପରି ପ୍ରଥାର ଅନୁପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାହା କେନ୍ଦ୍ରର ଅଞ୍ଚଳରେ କାହିଁକି ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଳବରର ରହିଥିଲା । ଅଧିକ୍ରମ କେନ୍ଦ୍ରର ଥିଲା ଅଞ୍ଚଳ ଅନ୍ତକାରରେ ଆବୃତ, ଏଣୁ ବିଂଶଶତକର ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଦ ଯାଏ ଜିଶ୍ଵର ଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗର, ଆର୍ଯ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ଵତୀ ବିମ୍ବ ବ୍ରାହ୍ମ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତ ସଂସାରମୁଖୀ ଆହୋଳନର ବାର୍ତ୍ତା କେନ୍ଦ୍ରରରେ ପହଞ୍ଚିପାରି ନଥିଲା । ଫଳରେ ବିଧବା ବିବାହ, ସହମରଣ, ବାଲ୍ୟବିଧବା ପରି ସାମାଜିକ କୁସଂସାର ରହିଥିଲା । ଏହି କୁସଂସାରମାନ ପୁଣି ବ୍ରାହ୍ମଶ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିଦାରା ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଅନୁମୋଦନ ଲାଗିଥିଲା ଏବଂ ଏ ଅପଚଳଣିକୁ ବିରିଜନ ସଂହିତାର କୁଷ୍ଟୀରତ କରିବାରେ ତଥାକଥତ ଅଭିଜାତ ସମାଜର ପୂଜାପଣ୍ଡାଏ ହୁଏତ ସହାୟତା କରିଥିଲେ ।

ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥାଟି ସମାଜ ଜୀବନର ଅନ୍ୟତମ ଚକଣି ହୋଇଯାଉଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଶକ୍ତିରୁ ଶ୍ରୁତ ଯାଏ ତାରିପାଟକର ଲୋକେ ବାଲ୍ୟବିବାହ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ଝିଅଟିଏ ଅବିହାତୀ ହୋଇ ଘରଯୋଗ୍ୟା (ରଜୋବଣ୍ଟ) ହେଉଥିଲା, ସେହି ବଂଶର ଲୋକଙ୍କୁ ବାହୁଦର କରି ରଖାଯାଉଥିଲା । ଗାଁର ଧୋବା ଉତ୍ତାରୀ, ସେ ଘରର ଭଲ ମନ୍ଦରେ ଖରୁ ନଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଶ ବୈଷ୍ଣବ ଦାନ ଦକ୍ଷିଣା ଗ୍ରହଣ କରୁ ନଥିଲେ ବିମ୍ବ ବିବାହ କ୍ରତ ଅଥବା ଦଶାହାଦି କର୍ମରେ ଯୋଗ ଦେଉ ନଥିଲେ । ଫଳରେ ଗାଁରେ ଅବିବାହୀ ଘରଯୋଗ୍ୟା କଳ୍ୟାଣି ଆଉ ଘରସଂସାର ଜ୍ଞାପିତାରୁ ନଥିଲା । ଯଦିବା କରୁଥିଲା ସେହି ଅବିବାହୀ ଝିଅଟିକୁ ବଣଚଂଗଳରେ ଛାଡ଼ିଦେଉ ନହୁବା ଜଂଘାର ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ । କେହି ଦୟାବନ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ହାତୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲେ ଉଚ୍ଚ ଅଜାଗା ଝିଅଟି ଉଦ୍ଧାର ପାଉଥିଲା । ନଚେତ ସେ ହୁଏତ ହିସ୍ପ୍ରଜନ୍ତୁର ଆହାର ହେଉଥିଲା । ଏମିତି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ଆମ କୁମୁଦରେ । ଆମ ବଂଶର ଝିଅଟିଏ ଯେ କି ମୋ ବାପାଙ୍କ ଝିଅରୀ ଓ ମୋର ଭଉଣୀ ହେବ, ସେ ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଘରଯୋଗ୍ୟା ହୁଅଟେ ତାକୁ ଗାଁ ଲୋକେ ଗାଁରେ ରଖାଇଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥପାଇଁ ବାପା ଆମ ଗାଁଠାରୁ ଦୂରପାନରେ ଜଣେ ସଂସାରକାମୀ ଯୁବକଙ୍କ ଯୋଗାଡ଼ କରି ବଣରେ ଛାଡ଼ି ଆସୁଛୁ କହି ତାକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଲେ । ସେହି ଯୁବକଟି ତାକୁ ସିନ୍ଧୁର ଟିପା ଦେଇ ଉଚ୍ଚ ସଂପର୍କୀୟ ଉଦ୍ଧାରଣଟିକୁ ପହା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ସେ ପିଲାଟି ଦରିଦ୍ର ଥିଲା; ତା’ର ଚକିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କିଛି ଅର୍ଥ ବି ବାପା ଦେଇଥିଲେ ତେବେ ଝିଅ ହୃଦୀ ହେବାଯାଏ ଆମ ଗାଁ କିମ୍ବା ଘରକୁ ଆସି ନଥିଲେ । ଉତ୍ତର ଜୀବନରେ ବେଶ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ଅଲୋଡ଼ା ଦମ୍ପତ୍ତି ଘର କରି

ରହିଥିଲେ । ବାପା ଏକଥା କହି ଆବେଶପ୍ରବଣ ହୋଇ କୁହ ଛନ୍ଦନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଇ ନାମୀ (ରଜଣୀ) କୁ ଦେଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ନାମ ଓ ଚେହେରା ମନେକାହିଁ ।

ସେହି ନାମୀ ଅବିବାହିତ ହୋଇ ଘରଯୋଗ୍ୟା ହୋଇଥିବାକୁ ବହୁବର୍ଷଯାଏ ଆମ ଗାଁର ଅନେକ ଲୋକ ଆମୟରକୁ ଆସୁ ନଥିଲେ । ଆମକୁ ଏକଘରିଆ କରିଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଆମକୁ ‘ଖୁମୁକା ପାଇଆ’ ବଂଶ ବୋଲି କରୁଛି କରୁଥିଲେ । ସେ କାଳରେ ଯାହାଙ୍କରେ ଅବିବାହିତ ଝିଅଟି ରଜୋବଟୀ ହେଉଥିଲା ସେହି କୁରୁମୁର ଲୋକକୁ ଖୁମୁକା ପାଇଆ ଘର ବୋଲି କରୁଥିଲେ । ସମାଜରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଜାତି ଭାଇଏ ଆମୟରେ ଝିଅ ଦେବାକୁ ଓ ଝିଅକୁ ବୋହୁ କରିବାକୁ ବହୁଦିନଯାଏ ଘାଟ ଘେରୁ ନଥିଲେ, ଏହାକୁ ଆଖିରେ ଉଷ୍ଣ ହୃଦୟର ଭାଇଙ୍କର ଓ ମୋର ବାଲ୍ୟବିବାହ କରାଯାଇଥିଲା । ବାସଟୀ ଭାଇଙ୍କ ଓ ମୋ ପହିଁ କ୍ଷାରୋତ୍ତ୍ଵ ଉପର ଥିଲେ ବାକୁଟ ବଧୁ ।

ବାକୁଟ ବଧୁମାନେ ସେ କାଳରେ ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତ ହେବାଯାଏ ଅର୍ଥାତି ଘରଯୋଗ୍ୟା ବା ରଜୋବଟା ହେଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାପଘରେ ରହୁଥିଲେ । ଘରଯୋଗ୍ୟା ହେବାର ବର୍ଷେ ତୁଳବର୍ଷ ପରେ ସେହି ବାକୁଟ ବଧୁଟ ରୂପାଚରିତ ହେଉଥିଲେ ନବବଧୁ ରୂପରେ । ଦିନ, ବାର ତଥା ଶୁଭଚିଥ ଦେଖି ବରପକ୍ଷ କନ୍ୟାଙ୍କରେ ପହଞ୍ଚ ସେହି ବାକୁଟ ବଧୁକୁ ଶଶ୍ଵର ଘର ପଠାଇବାକୁ ପ୍ରସାଦ ଦେଉଥିଲେ । ତୁଳକୁଳର ସଲଟି କ୍ରମେ ଅଟାତର ବାକୁଟବଧୁ ନବବଧୁର ରୂପ ଧରି ବରଘରୁ ଆସୁଥିଲା । ଏହାକୁ ଝିଅପଠା ବା ଝିଅ ବିଦାୟ ଅଥବା ଝିଅର ଶାଶ୍ଵର ଯାତ୍ରା ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ ପୁଆଣି ଘର ବୋଲି ବି କୁହାଯାଏ । ବରଘରେ ପୁଣି ନବାରତା ବଧୁଟିର ପୁନର୍ବିବାହ ହୁଏ । ବଧୁଟିକୁ ଶଶ୍ଵରଙ୍କରେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ତାର ଅମ୍ବାୟସ୍ତକନ ପୁରୁଷ ନାରୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଶହେଯାଏ ଆସନ୍ତି । ବାଣ ରୋଷଣି ହୁଏ ନାହିଁ । ବେବଜ ଶଙ୍ଖ ବାକୁଥାଏ । ବଧୁଟି ଦୂର ଜାଗାର ହୋଇଥିଲେ ଟୋପର ବନ୍ଦା ବନ୍ଦ ଗାଡ଼ିରେ ଆସୁଥିଲା । ପାଖ ଜାଗା ହୋଇଥିଲେ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ସଂଗରହଳରେ ଆସୁଥିଲା । ଟୋପର ବନ୍ଦା ବଜନଗାଡ଼ି କହିଲେ ଯେଉଁ ବଜନଗାଡ଼ିଟି ବାଉଁଶ ଚାନ୍ଦରା ଦାରା ବା ଟାଟରା ଅର୍ଦ୍ଧଗୋଲାକାର ହୋଇ ଆବୁଟ ଆର ଯାହା ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆ ପରି ଦିଶେ ସେହି ଗାଡ଼ିରେ କନ୍ୟା ସହ ଜଣେ ତୁଳକଣ ପରିଣତ ବୟଷ୍ଟା ନାରୀ ଓ ଜଣେ ତୁଳକଣ ସମବ୍ୟଷ୍ଟା ସଂଚିନୀ ବି ବସିଥାଆନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଯେତେ କନ୍ୟାକୁଳିଆ (କନ୍ୟା ପକ୍ଷର ଲୋକ) ପ୍ରାୟତଃ ଚାଲି ଚାଲି ଆସିଥାନ୍ତି । ବର ଗାଁ ମୁଣ୍ଡରୁ କନ୍ୟା ଚାଲି ଚାଲି ଆସେ । ଶଙ୍ଖଧନି ଓ ହୁଳକୁଳିରେ ଗାଁ ଦାଣ ଉଛୁକି ପଢ଼ିଥାଏ । କନ୍ୟା ବାପଘର ସିନା ବିଦାୟ କେଳାବେଳେ କାହଣାରୀଟ ଗାଉଥିଲା; ଏଠି ସେ ସତର୍ପଣ ସହକାରେ ପାଦ ଚିପିଚିପି ନଈଁ ନଈଁ ଚାଲିଥାଏ । କନ୍ୟା ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ ତାକୁ ପାଞ୍ଜୋଟି ନିଆଯାଏ । ବାପଘର ଆଣିଥିବା ଭାର ଓ ଆସବାବ ପତ୍ର ବି ଅରଣ୍ୟରେ ଉହେ । ବରଘର ଲୋକେ

କନ୍ୟାକୁଣିଆକୁ ଚର୍ଚା କରନ୍ତି ଏବଂ ପୁନର୍ବିଦ୍ୟାହ ଉପବ ଅଛୁଷ୍ଟିତ ହୁଏ । ଏହାପୂର୍ବରୁ ନାହିଁମୁଖୀୟାଦି ଅଛୁଷ୍ଟିତ ହୋଇଥାଏ । ପୁନର୍ବିଦ୍ୟାହକୁ କେହୁଷ୍ଟରରେ ଦୂର୍ବାସତ ଉପବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥାଏ ।

ଏସବୁ ବିଧୁବିଧାନ ମୋର ବି.ଏ. କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ପ୍ରୀଷାବକାଶରେ ଦେଖାଇ ମାସର ଶେଷବେଳକୁ ଅଛୁଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିଲା । ମନ୍ତ୍ରୀ ଓରପ୍ କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ମୋର ଧର୍ମପତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କର ବାପଦରେ ‘କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା’ ନାମକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ‘କ୍ଷୀ’ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମାମୁଁ ଘରେ ଏହାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ମନ୍ତ୍ରୀ । ଜନ୍ମବେଳେ ମୋ ପତ୍ରୀ କୋଆଡ଼େ ମନ୍ତ୍ରୀତୁଳ ପରି ତୋପା ଗୋରା ଦିଶୁଥିଲେ । ଏହୁଦିଶାନକୁ ତାଙ୍କ ଆଇ ଯାକୁ ଡାକୁଥିଲେ ‘ମନ୍ତ୍ରୀ’ ବୋଲି କିନ୍ତୁ ତୁଳୀମା ନାଁ ଦେଲେ କ୍ଷୀର । ଏହାଙ୍କ ଦେହ ଛୋଟବେଳେ ଆଉଠା ଦୁଧ ପରି ଶିଷ୍ଟ ପାତ ମିଶ୍ରିତ ଶୈତ ରଙ୍ଗ ଥିଲା । ପରେ ଛୋଟା ଅଜା (ଶଶୁରଙ୍କ ବଢ଼ିବାପା ଶଞ୍ଚ) ଏଇ କ୍ଷୀର ନାମକୁ କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ରଖିଦେଇଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ଆମ ଘରକୁ ବୋହୁ ହୋଇ ଆସିଲା ପରେ ଆଉ ବାହୁତ ବଧୁ ନହୋଇ ହେଲେ ପୁରୁଣା ପ୍ରଧାନ ଘରର ମଞ୍ଚିଆ ବୋହୁ ବନାମ ମୃହଳକ୍ଷୀ ବନିଗଲେ । ମୁଁ ବି ଶାତ୍ରାବସ୍ଥାରୁ ହୋଇଗଲି ପରା ଗୁହସ । ମୋ ପତ୍ରୀଙ୍କ ଅନ୍ୟଯରର ହୁଆ କନିଆଙ୍କ ପରି ‘ବୋହୁସା’ କରିବାକୁ ପଡ଼ିନଥିଲା । ‘ବୋହୁସା’ ଖଟିବା କହିଲେ ବାକୁତବଧୂର ଜ୍ଞାନପ୍ରାପ୍ତି ପୂର୍ବରୁ ଶଶୁର ଘରକୁ ଆସି ଦଶ ପହର ଦିନ ରହି ଘରକାମ କିପରି କରିବାକୁ ହେବ, ତାଲିମ ନେବା । ମୋ ବାପାଟ ଥିଲେ ସଂସାର ପ୍ରବଣ ମଣିଷ । ସେ ବାଲ୍ୟ ବିବାହର ପରିପତ୍ରୀ ଥିଲେ ହେଁ ଦାୟରେ ପଡ଼ି ଆମ ତୁଳଜାରଙ୍କ ବାଲ୍ୟବିବାହ କରାଇଥିଲେ । ବାପା ଜାଣିଥିଲେ ଯଦି ଆମ ହୁହୁଁଙ୍କୁ ବାଲ୍ୟବିବାହ ନ କରାଇବେ ତେବେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମ ପାଇଁ କନ୍ୟା ମିଳିବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଗାଇବିରାଦଳଠାରୁ ଅଳଗା ଏକଘରିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଣୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ତୁଳଟି ଖାନଦାନ ପରିବାରର ତୁଳଟି ଛୋଟ ଗୋରୀ ଗୋରୀ ଝିଅକୁ ବୋହୁ କରିବାକୁ ପଞ୍ଚାଇଲେ ନାହିଁ । ଭାଇଙ୍କ ଶଶୁର ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ ବିଶ୍ୱପୁର ମୌଜାର ଗାଁ ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ତାଙ୍କର ଖାତିର ଥିଲା । ମୋର ଶଶୁର କହେଇ ପ୍ରଧାନ ବି ସିଂହରୁମି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପରିବାରର ଲୋକ । ତାଙ୍କର ଆମପରି ପ୍ରଧାନୀ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଜେଜେ ବାପାଙ୍କ ଅମଳରେ ଘଟଣାକ୍ରମରେ ସେ ଗାଁ ମୁଖିଆ ଓ ପ୍ରଧାନୀ ହରାଇଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାଙ୍କର ବଂଶରତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କମି ନଥିଲା । ମୋ ବାପା ତାଙ୍କ ଧର୍ମମାମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରାଚୁ ରାତୋରକ ପ୍ରସ୍ତାବ କ୍ରମେ କହେଇ ପ୍ରଧାନକ କୁନି ଝିଅ କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ଓ ମୋର ବିବାହ କରାଇଥିଲେ । କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ଥିଲେ ମୋ ଶଶୁରଙ୍କ ଜେୟଷ୍ଠ ସନ୍ତତି ।

ମୋ ପତ୍ରୀ କ୍ଷୀରୋତ୍ତ୍ଵା ବାଉନ ବର୍ଷ ଧରି ମୋ ସଂଗେ ଘର ସଂସାର କରିଆସିଲୁଛି । ଏହାଙ୍କର କୌଣସି ଔପଚାରିକ ଶିକ୍ଷା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ଓଡ଼ିଆ ବେଶ ଭଲ ଗାବରେ

ଜାଣନ୍ତି, ପଢନ୍ତି, କାବ୍ୟକବିଦାର ଭାବବୋଧ ତୁମ୍ଭଟି । ଲଙ୍ଘେଜୀରେ ଯତ୍ତସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଅଥବା ପିଲାଏ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ବୈଷ୍ଣାନିକ ଶବ୍ଦାବଳୀ ଓ ତାର ପ୍ରୟୋଗ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କରିଥାଆନ୍ତି । ବ୍ୟବହାର କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ହିମ୍ବ ବୁଝିବାରେ ବେଶ ସମର୍ଥା । ବସ୍ତୁତଃ ଦେଶ ଦେଶାଭବରେ ରହିଥିବା ପିଲାକ ସହ ଆଜାପ ଆଜୋଚନା କରିବାରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହୁଏ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ଗାଁ ରହିବିର କର ତମାନ୍ତି, ପ୍ରବାଦ ପ୍ରବଚନ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବାହାରେ । ଔପଚାରିକ ଶିକ୍ଷା ନଥିଲେ ବି ପିଲାଏ ପାଠପଢାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଠକ୍କିବା ସମ୍ଭବ ହେଉ ନଥିଲା । ଏଣୁ ମୋ ପିଲାଏ ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ଜାଗ୍ରତ୍ତ ପ୍ରହରୀ ଥିଲେ ମୋ ପହି ।

ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ ଛଅଟା ସୁଦ୍ଧା ମୋ ପହିଙ୍କ ସକାଳର ନିତ୍ୟକାମ ସରିଆଏ । ସକାଳଚାରିଟାରୁ ଉଠି ନିତ୍ୟଦିନିଆ କାମ କଲାପରେ ତାଙ୍କର ଅଧ୍ୟଗ୍ରାହୀ ଠାକୁର ପୂଜା । ତା' ପୂର୍ବରୁ ଶାରୀରିକ ବ୍ୟାୟାମ ଓ ପ୍ରାଣୀୟମ ସାରି ରୋର ସାବେ ପାଞ୍ଚଟା ସୁଦ୍ଧା ସବୁକାମ କରି ପିଲାଙ୍କୁ ଉଠାଇ ନିତ୍ୟକର୍ମ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଏବେ ବି ପିଲାଏ ମୋର ସେମାନଙ୍କର ପରିଣତ ବସପରେ ବୋଉର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ମାନି ଛଅଟା ସାବେ ଛଅଟା ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ନିଜର ସବୁକାମ କରନ୍ତି । ମୋ ଘରେ ବହୁଦିନରୁ ଗୁରୁତ୍ବକୁ ସୁଲଭ ତକଣି ଚାଲିଆସିଛି । ମୋର ବୋହୁ, ଝିଅ, ଏପରିକି ଟିକିଟିକି ନାଟିନାତୁଣୀ ଏହି ପରମରାକୁ ଏବେ ମାନି ଚାଲୁଛନ୍ତି । ଏସକୁ ଘଣା ପ୍ରବାହ୍ନକୁ ଦେଖି ମୋର ବହୁବାନ୍ଦ୍ର, ସାଙ୍ଗସାଥୀ, ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତ ଏହାକୁ ଶିକ୍ଷକ ଘର ଠାଣି ବା ମାଷରିଆ ଦୃଷ୍ଟି ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏକଥା ଶୁଣି ମୋ ପହି ହସନ୍ତି ଏବଂ କହନ୍ତି ପିଲାଙ୍କୁ ଗଢ଼ିବା ଏବଂ ମଣିଷ କରିବାର ମୂଳ ହେଲା ନିତ୍ୟଦିନିଆ ଚକଣି । ପିଲାକ ପାଇଁ ତ ଆମେ ଟିରସନ୍ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିପାରି ନଥିଲୁଁ କିମ୍ବା ଆମର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ମୋ ପିଲାଏ ଲଙ୍ଘେଜୀ ମାଧ୍ୟମ ସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଅଥବା ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇବା ଏବଂ ରବେଷଣା କରିବା, ନିଯୁତ୍ତି ପାଇବାରେ ବେଶ ସଫଳକାମ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ବରଂ ମାତୃଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପିଲାର ଶିକ୍ଷାକୁ ସହଜ ଓ ସୁଗମ କରିଥାଏ ।

ମୋ ପିଲାକ ଭିତରେ ଝିଅ ଜ୍ଞାନୀ ବଢ଼ି । ସେ ଏବେ କେନ୍ଦ୍ରର ସରକାରୀ ମହିଳା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ରିଡ଼ର ଭାବେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ସେ ରବେଷଣା କରି ଉଚ୍ଚରେତ୍ର ପାଇଛି । ତାର ନିରକ୍ଷଟି “ଓଡ଼ିଆ ସଂବୋଧ କାବ୍ୟ” ଶିରୋନାମାରେ ପ୍ରବାଶ ପାଇଛି । ତାରି “ସାହିତ୍ୟତରୁ : ପ୍ରାତି ପାତ୍ରାତ୍ୟ” କୃତିତ୍ତ ସାହିତ୍ୟତରୁ ବିଷୟକ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ କୃତି । ଜାମାତା ତାଙ୍କର ଦୟାନିଧି ବାରିକ ଜଣେ ନାରୀରୋଗବିଦି । ମୋର ଦିତୀୟ ସନ୍ତାନ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ନିଜ ଜୀବିଥା ଆସୁ ଯାକୁଥର ଜଣେ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଅପିସର । ସେ ଏବେ ବମ୍ବେରେ ରିଜିଓନାଲ ମ୍ୟାନେଜର ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ବୋହୁ ଉଚ୍ଚର ପୁଣ୍ୟପ୍ରକା

ପ୍ରଧାନ ଏବେ ସାଉଥ ଗୁଜ୍ଜରାଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକ କଲେଜର ବାଣିଜ୍ୟ ବିଭାଗର ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପିକା । ଢୁଣୀୟ ସନ୍ତାନ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀହର୍ଷ ପ୍ରଧାନ ଆମେରିବାରେ ବରିଷ୍ଠ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୂପେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ସହ ସେଠି ନାଗରିକ ହୋଇ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛି । ସାନପୁଅ ଡକ୍ଟର ସୁବ୍ରତ ପ୍ରଧାନ ଆଜ.ପି.ଆର, ର ବରିଷ୍ଠ ବୈଜ୍ଞାନିକ ହୋଇ ଦେଶବିଦେଶରେ ବେଶ୍ ସୁପରିଚିତ ହୋଇଛି । ମୋ ପହିୟ ଏତାଦୁଶ ବୟାନ ଦେଇ ଭାରତୀୟ ମାଆଟିଏ ନିଜର ନିରନୟ କରୁଥ୍ୟ କଲେ କିମ୍ପରି ନିରାଶ ହୁଏନା ଓ ନିଜର ପୁଅଖିଅନ୍ତରୁ ଆପଣା ଦଙ୍ଗରେ ଗଡ଼ିତୋଳିବାରେ କ୍ଷମ ହୋଇପାରେ, ତାର ନମୁନା ବାଢ଼ି ବସନ୍ତି ।

ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ ଜୀବିତ ଥିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଆମ ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ, ମୋ ପହିୟ ଦେଖିଲାମାଟେ କହୁଥିଲେ- ତୁ ତ ରହଗର୍ତ୍ତା ମାଆ । ଆଜି ସେହି ପ୍ରଥମୀଯଶା ଲୋକଗୀତ ଓ କାହାଣୀର ଅମର ପୁଜ୍ଜାରୀ ଏବଂ ବରେଣ୍ୟ କବି ଲୋକରହି କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଆମପରି ପରିବାରୀ ମଣିଷର ଦିଶାରୀ ଡକ୍ଟର ଦାଶକୁ ମୋ ପହିୟ ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ମନେପକାର ହୃଦୟର ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରିଥାନ୍ତି । ଘରକୁ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ବା ଗୁରୁପାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥୋପଯୋଗ ଚର୍ଚା କରିବା ଧାରାଟି ଆମେ ବାପାକଠାରୁ ପିଲାବେଳୁ ଶିଖିଲୁଁ । ଭାରତୀୟ ପରମରା ଓ ଜୀବନଧାରାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ପରିବାରୀ ମଣିଷଟି ମାତୃଦେବ ଭବ, ପିତୃଦେବ ଭବ ବଥାଟିକୁ ମୂଳହୁଁ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ । ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ତ ଆମ ତେବେଳାରେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ଅନ୍ୟତମ ଜନକ । ଏ ବଥାଟିକୁ ମୋ ପହିୟ ସତତ ପିଲାକୁ ସ୍ଵରଣ କରାଇଥାଆନ୍ତି । ଏଣୁ ମୋର କଲେଜ ଶିକ୍ଷକ କିମ୍ବା ଆମ ପିଲାକ ଶିକ୍ଷାଦାତାଏ ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଆମେ ଯଦିପରୋକ୍ଷାନ୍ତି ସେମାନକର ଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାରେ ଲାଗୁ । ମୋ ପିଲାଏ ମୋର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ପିଲାଟି କାନ୍ଦରୁ ଜେଜେ ଅଧ୍ୟାପକ ଆସିଲେ କହି ପ୍ରଶାନ୍ତ କରନ୍ତି । କାହାରି କାହାରି ସହ ଅନୁଚ୍ଛିତ ସାକ୍ଷାତ ହେଲାପରେ ଦ୍ଵିତୀୟଥରକୁ ନିଜ ଜେଜେକ ସହ ବ୍ୟବହାର ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତ କଲାପରି ସେମାନକ ସହ ବ୍ୟବହାର କରିବସନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ କାହାକୁ କୁଣ୍ଡାଇପକାନ୍ତି ତ କାହାର କଣ୍ଠା ଟାଣି ହଇରାଣ କରନ୍ତି, କାହାରି ସହ ଅଜାମଜା କରି ବସନ୍ତି । ମନେପଦ୍ମାନ୍ତି, ଥରେ ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ ଆମ ଘରକୁ ସପ୍ତୀକ ଆସିଥାନ୍ତି । ମୋର ମଣିଆ ପୁଅ ସେତେବେଳେ ହାଇସ୍କୁଲର ଅନ୍ତରେ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡିଆମାରି କହିଲା- ଜେଜେ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଟ ତାଙ୍କରୁ ପରି ଦେଇବା । ତାଙ୍କରସ୍ତତ ନାଁ ନାହିଁ, ଆପଣ ବି ନାହିଁପାରୁ ନଥୁବେ । ଟେଲିଚିତ୍ର (ଏଇ ଅଧିକ ପେଣ୍ଟାକୁ) ଦେଖନ୍ତ ନା । ଏକଥା ଶୁଣି କୁଞ୍ଜବାକୁ କୌତୁକ କରିବା ପାଇଁ ନାହିଁପଢ଼ନ୍ତେ ବାପି (ଶ୍ରୀହର୍ଷ) ତାଙ୍କ ପିଠିରେ ନାହିଁ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସାର ହସିହସି ପାଟି ପଦ୍ମଥାନ୍ତି ଏବଂ କହୁଥାନ୍ତି-କିରେ ନାଟିଚୋକା, ଏ ଚିତ୍ରଟି କିଏ କରିଛନ୍ତି ? ବାପି ତାଙ୍କ ବୁଝାଇଥାଏ, ସେ କେମିତି ଚିତ୍ର କରି ଶିଖୁଛି ।

ସେଇ ସିନେରାଟି ତା'ର ପ୍ରଥମ ଅଖଳପେଣ୍ଡ । ଉରୟକ ଭିତରେ ବନ୍ଧୁ ସୁଲଭ ଆଜାପ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥାଏ । ବୟସର ତପ୍ତାତ ଉଭାନ ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଏ ସବୁ ଦୁଷ୍ଟ୍ୟ ପରଦା ଆହୁଆକରୁ ଶ୍ରୀମତୀ ଦାଶ ଓ ମୋ ପହା ଦେଖି ହୁଏଟ ଉପରୋଗ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ରେତେବୁ କଲେଜରୁ ଫେରି ଘରେ ପଶି କହୁଥିଲି— ଆରେ ବାପି, ସାବକୁ ତିକେ ବସିବାକୁ ଦେ । କ'ଣ ତୋର ଚିତ୍ର ଦେଖାଇବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲୁଣି । ଡକ୍ଟର ଦାଶ କହୁଥିଲେ—ଏ ତ ଆମ ସାର, ମୋତେ ତୈଳିଚିତ୍ର ସଂପର୍କରେ ବୁଝାଉଛନ୍ତି; ତାଙ୍କ ବହିବାକୁ ଦିଅ ।'

ସେମିତି ଆଉ ଦିନକର ଘଟଣା । ଖାନ କୁବନେଶ୍ୱରର ସହିଦ ନଗର ପ୍ଲଟ ନମ୍ବର ୪୩୭ । ପାଠ୍ୟସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଞ୍ଚାରେ ମୁଁ ଗାନ୍ଧୀ ବିଶେଷଙ୍କ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ । ଡକ୍ଟର କାହୁଚରଣ ମିଶ୍ର ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ପ୍ରଫେସର ଥାଆନ୍ତି । ଆମ ଘରକୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ମୋର ପାଞ୍ଚ ବରସର ସାନଗୁଥ କେଶୁ (ସୁକ୍ରତ) ତାଙ୍କ ପଚାରୁଥାଏ— ବାପାଙ୍କ ସାର ପରା ଆପଣେ । ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପରି ଖଦଢ଼ ତ ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ଦୁଧ ଖାଇବା ପାଇଁ ଛେନି ତ ପୋଷିଥିବେ । ଗାନ୍ଧି ପରା ଛେନି ଦୁଧ ପିଅନ୍ତି । ଆପଣେ ବି ସେମିତି ଛେକିଦୁଧ ପିଇଥିବେ । ଆପଣଙ୍କ ଘରକୁ ଘରେ ମୋତେ ଛେକିଦୁଧାଟିଏ ଦେବେ ନିଶ୍ଚୟ । ନହେଲେ ଆପଣଙ୍କ ବେକର ଦୁଇପାଖେ ଛେକିକାନ ପରି ଝାଲୁଥିବା ଖଦଢ଼ଟା ରଖିନେବି । କାହୁସାର ବି ପିଲାଙ୍କ ସଂଗେ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଅଟି ଆପଣାର ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ଏସବୁ ବର୍ଣ୍ଣବାର ଅର୍ଥ ଆମେ ପିଲାଙ୍କର ସ୍ଵରାବ ସୁଲଭ ବିକାଶ ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲୁଁ । ଆଜିକାଳି ଯେପରି ଏଟିକେବୁ ବନାମ ଯୌଜନ୍ୟ ଶିଖିବାକୁ ତାଳିମ ଦିଆଯାଉଛି, ମୋ ପିଲାଙ୍କ କିନ୍ତୁ ଆମ ଚକଣିରୁ ହେଁ ଶିଖୁଥିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ଶିକ୍ଷକ ବାପା ପିଲାଙ୍କ ଅବହିତ କରାଉଥିଲେ । ଫନରେ ଆମଙ୍କରେ ଯୌଥ ପରିବାରର ଜୀବନକି ପବନରେ ପିଲାଙ୍କ ମନ ଉପବନ ବେଶ ଫୁଟିଇଥିଲା ।

ଏବେ ତ ଯୌଥ ପରିବାର ନାହିଁ । ତୁଡ଼ା ବାପା ଓ ତୁଡ଼ୀମାଏ ଗାଁ ରହନ୍ତିରେ ରହି ସନ୍ଧ୍ୟାପ କରୁଛନ୍ତି । ସବୁଠି ମାପତୁପୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା । କାର୍ଯ୍ୟଘୋନା ପ୍ରୀତିର ପାର୍ବଣ । ‘ଆଦାବ ବନ୍ଧୁଦାର ଜୋକ ଦେଖାଣିଆ ‘ହାନୋ ହାଯ’ ଓ ‘ବାଇ, ବାଇ’ର ଖେଳ । ବାପ ମାଆ ଜାହୁଛନ୍ତି ଯାହାହେଉ ଆମ ପିଲାଙ୍କ ମହିଳା ଶିଖିବାର ଆର୍ଟିଚିଉଡ଼କୁ ଆତେଇନେଲେଣି; କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନିଜକୁ ନବ୍ୟପିତିର ମଣିଷ ବୋଲି ମନେ କରିଥିବା ତଥାକଥୁତ ଜୋକେ ଜୀବନର ଗୋଧୁକିରେ ଧୋକା ନ ଖାଉଛନ୍ତି, କିଏ ବହିବ ?

ଏ ତ ଘନା ମୋ ନିଜ ପରିବାରର କଥା । ନିଜ ଘର, ଘରଣା ଓ ପିଲାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୁଚନାମୂଳକ ବ୍ୟାନ । ଦୀଘ୍ୟ ଚାକିଶ ବର୍ଷର ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନ କାର୍ତ୍ତିଲାବେଳେ ଆମେ ପତିପହା ଉଚ୍ଚ ଜାହୁଥିଲୁଁ ଆମର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ବେଳୁବେଳ ଲମ୍ବିଯାଉଛି । କେତେ ଛାତ୍ରଜୀବୀ,

କେତେ ଗବେଷକ, ଗବେଷିକା ଆମ ପାରିବାରିକ ଦୂର ଉଚ୍ଚରକୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଏବେ ବି ସେମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚର କେତେକଙ୍କୁ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଥରେ ଦୁଇଥର ନ ଦେଖିଲେ ଆମେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପାରୁ । ଆମର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀ ଘର ସଂସାର କରି ନିଜ ନିଜର ନୀଡ଼ ରଚନା କଲେ ହେଁ ସମୟ ଦେଖି ଆମକୁ ଦେଖିଯାଆନ୍ତି । ସଂଖୋକି ଉଳମନ ତୁଣ୍ଡନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ମୋ ପୁଅଞ୍ଚିଥ ଦୂର ଦୂରାତରେ ରହିଲେ ବି ମୋ ଘରେ ଗହନଚହନ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ଆମ ମନକୁ ଅନିକେତ ବନ୍ଦୟ ହୁଇଁପାରି ନାହିଁ ।

ପହିଲିପାଳିର ଆଉ କେତୋଟି ଉପଲବ୍ଧ

କେନୁଝରେ ଅଧାପକ ଜୀବନର ଖଡ଼ିଲୁଆଁପରେ ଅନୁଗୋଳରେ ହଁ ବିଦ୍ୟାର୍ୟାସ କରି ଅଧାପନାର ଦିଗଦିଗନ୍ତକୁ ଚିହ୍ନିବା ଓ ଆୟର କରିବା ସମ୍ବ ସେନା । ଅନୁଗୋଳରେ ମୋରି ଅଧାପକ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଆଠବର୍ଷ ପହିଲି ଦପାରେ କରିଥିଲା । ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ବନ୍ଧିଆ ଓ ଶ୍ରୀ ଏସ୍.ଆର.ଉପାଧ୍ୟାୟ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଚାରିବର୍ଷ ବନ୍ଧିଆବାବୁଙ୍କ ମେଧାଶକ୍ତି ଓ ସୁଧାର ବ୍ୟବହାର ଆମମାନଙ୍କ ମନକୁ କିଣି ନେଇଥିଲା । ସେ ଧୋଟି ଓ କୁର୍ରା ପିଛୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଥିଲା ଶୌମ୍ୟ ଚେହେରା; ହସହସ ମୁଁ ଏବଂ ଶରତ ଆକାଶପରି ନିର୍ମଳ ଦୃଷ୍ଟି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ତଥା ଅଧାପକଙ୍କ ଆବିଷ୍ଟ କରିଦେଉଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜ ହୋଇରଠିଥିଲା ସେହି ସୋହାଗର ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଦାନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ନିଜୟ । ତେବେ ଘଟଣାକ୍ରମେ କେତେକ ଅଧାପକ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବନ୍ଧିଆଙ୍କ ଶ୍ରୀଷ୍ଟିଯାନ ସୁଲଭ କରୁଣା ଓ ଉଦାରତାକୁ ନରୁଣି ବେଳେବେଳେ କଟକ ଛୁବନେଶ୍ୱର ଆସି ବିନା ଛୁଟିରେ ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ଜଣାପଡ଼ିତେ ଶ୍ରୀ ବନ୍ଧିଆ ଉଚ୍ଚ ଅଧାପକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିୟମାବସାରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇ ଦରମାଦି ବନ କରି କୈପିଯଦ ମାରିଲେ । ତାର ଫଳଶୁଣ୍ଟ ସ୍ଵରୂପ ସେହି ଅଧାପକ କେତେଜଣ ଶ୍ରୀ ବନ୍ଧିଆ ଓ ତାଙ୍କ ଅନୁଗୀମୀ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଙ୍କ ମୁଖ୍ୟମେୟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଧରି ଅନୁଗୋଳର ବାଟେଯାଟେ ପାମଲେଟମାନ ଲେଖି ମାରିଥିଲେ । ଫନରେ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜର ଶାକ ସିର୍ବ ବାତାବରଣରେ ହୋଇ ଘୂର୍ଣ୍ଣବାତ୍ୟାର ସୁଚନା ମିଳିଲା । ପରେ ଘଟଣାକ୍ରମେ ପଡ଼ି ପାମଲେଟ ଲେଖାଳା ଉଦାମ ଛାତ୍ର କେତେକଙ୍କ ସମେତ ତାଙ୍କ ଦିରଦର୍ଶନ ଦେଉଥିବା ଅଧାପକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଲୋକଲୋଚନଙ୍କୁ ଆସିଥିଲା । ଉତ୍ୟେବସରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହିକେହି କୌଶଳ କ୍ରମେ ରାଜନୀତିଆଙ୍କୁ ଧରି ବଦଳି ହୋଇ କଟକ ଓ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବି କଲେ । ତଢାରା ହୁଆ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିବା କଲେଜଟି ସମାବ୍ୟ ଘୂର୍ଣ୍ଣବର୍ଷରୁ ପ୍ରାହି ପାଇଲା ।

ଏଇଠି କହିରଖେ-କବି ବର୍ଣ୍ଣିତ ‘ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମଣନେ ଶରଦ ବିରାଜ’ ପରିବେଶରେ ହୋଇ ଘୂର୍ଣ୍ଣଦେ ବି ଉଠିଥାଏ । ପରିବେଶ ଓ ପରିଷିତିକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାର ପ୍ରୀତି ଏବଂ ଜାଗାଶକ୍ତି ବଳରେ ଯେପରି ଆକଷିକ ପ୍ରିରତା ଆସେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନୁଗୋଳ କଲେଜରେ ପୁଣି ପୂର୍ବବଦ୍ଧ ବାତାବରଣ ଫେରି ଆସିଥିଲା ।

ମନେପଦ୍ମାତ୍ମୀ ୧୯୭୭ର ଭାରତ ଉପରେ ତୀନ ଆକ୍ରମଣର କଥା । ତୀନ ହିୟ ଭାଇ ଭାଇ ଓ ପଞ୍ଚଶୀଙ୍କ ଜୀବି ହଠାତ୍ ବିପରି ପାଣି ଫାଟିଗଲା, ତାହା ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଜନପାଦାରନାଳ ବିଶ୍ଵାସ କରିପାରି ନଥିଲେ । ବାନ୍ଧିକର ମହାମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀର୍ଘତ ଏହି ଦୂରଦୃଷ୍ଟାଙ୍କ ଏ ଘରଣା ଭାଇର ଭାବରେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିଥିଲା । ସେ ତ ଭାରତର ଆମାକୁ ନିଜର Discovery of India ପ୍ରକ୍ରିୟରେ ଆବିଷ୍ଵାର କରିଥିଲେ । ସେ ତୀନର ଅବିମୁଖ୍ୟକାରିତାର ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ରୁଦ୍ର ଶପଥ ନେଇଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣ ହତଚକିତ ହେଲେ । ପଞ୍ଚଶୀଙ୍କ ଘୋଡ଼ଣି ଭିତରେ ଏପରି ଛନ୍ନା ରହିଥିଲା, ତାହା ଉଦାର ମହାନ୍ତ୍ରବାୟଦରେ ଦେଶପ୍ରେମୀ ଜନନାୟକ ନେହେତୁ ଜାଣିପାରି ନଥିଲେ । ତେବେ ଏହି ଅଭାବନୀୟ ପରିସ୍ଥିତର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ କୋଣ ଅତ୍ୱକୋଣରୁ ଲୋକେ ଦେଶମାତ୍ରକାର ସହାୟତା ପାଇଁ ମୁକ୍ତହସ୍ତରେ ସାହାୟ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ଦିନେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିର ଦରମା ଦେଶରକ୍ଷା ଯୁଦ୍ଧ ପାଣ୍ଡିକୁ ଦାନ କଲେ । ହାତ୍ରକୁନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆହାନକୁ ସନ୍ନାନ ଜଣାଇ ତାହାରେବା ସଂସ୍କର କରି ଉତ୍ତ ପାଣ୍ଡିକୁ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟେତ ସହାୟତା କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଏଇ ଅବସରରେ ଅତ୍ୱକୋଳ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ କାଳୀଚରଣ ପଢନ୍ତାଯକଳ ରଚିତ ‘ଅଭିଯାନ’ ନାଟକ ମଞ୍ଚର କରିବାର ଯୋଜନା କରାଯାଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ କଲେଜର ନାଟ୍ୟ ସଂସଦର ଉପସରାପତି ରୂପରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମୀନକେତନ ପୁରୋହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ରୂପେ ମୋତେ ରଖାଯାଉଥିଲା । ମୀନକେତନ ବାହୁଦୂର କିଛି କିଛି ମଞ୍ଚକଳା ଜଣାଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ମଞ୍ଚ ତାଙ୍କା କିମ୍ବା ଅଭିନ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଦୌଣ୍ୟ ଧାରଣା ମୋର ନଥିଲା । ତଥାପି ସାହସ ବାନ୍ଧି ଦଶପଦିରଦିନ ରିହାଲସାଳ ଚାଲିଲା ଏବଂ ଶେଷବେଳକୁ ଦୂରତନ୍ତିରିନ ପାଇଁ ସାମୁଦ୍ର ସାହୁ (ବାବି)ଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ହାତ୍ରହାତ୍ରାତ୍ମାଙ୍କୁ ଅଭିନ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ତାଲିମ ଦିଆଗଲା । ଫଳରେ ନାଟକଟି ବେଶ ସଫନ ହୋଇପାରିଥିଲା ଏବଂ ଟିକଟ୍ ଜରିଆରେ ଉପଲବ୍ଧ ରାଶିକୁ ଦେଶ ସୁରକ୍ଷା ପାଣ୍ଡିକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା ।

‘ଅଭିଯାନ’ ନାଟକ ସଫନ ରୂପାୟନରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନ୍ୟ କରିଥିବା ହାତ୍ରହାତ୍ରୀ ଏବଂ ନାଟ୍ୟ ସଂସଦର କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ୍ଷେ ବଣ୍ଟିଆ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଥିଲେ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣ ଅତ୍ୱକୋଳ କଲେଜରେ ପଦ୍ମବତୀ ଓ ତାଙ୍କର ସହଚରୀ ଭୂମିକାରେ ଅଭିନ୍ୟ କରିଥିବା ହାତ୍ରହସ୍ତଙ୍କୁ ଉତ୍ସବିତ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସାଧାରଣଟି ଯୋମ୍ୟଦର୍ଶନ ପୁଅ ପିଲାଏ ନାରୀ ସାଙ୍ଗି ନାଟକରେ ନାୟିକା ଭୂମିକାରେ ଅଭିନ୍ୟ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟାପକ ପୁରୋହିତ ଆଉ କେତେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସମେହ ପ୍ରରୋତ୍ତମା ହେତୁ ଦୂର ତନ୍ତ୍ରିଜଣ ହାତ୍ରୀ ମଞ୍ଚରେ ଅଭିନ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । ଏହା ଅତ୍ୱକୋଳ କଲେଜ ପାଇଁ ଥିଲା ଦୂରାକଥା । ଅତ୍ୱକୋଳରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂସା ଯେତେବେଳେ ନାଟକ

ମଞ୍ଚ କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ପେସାଦାର ଅଭିନେତ୍ରୀଙ୍କ ଆମନ୍ତର କରୁଥିଲେ । ଆମରି କଲେଜରେ ହିଁ ଏତେବେଳ ପରେ ଏପରି ବ୍ୟତ୍କ୍ରମ ସମ୍ବନ୍ଦ ହେଲା । ତେଣୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକପ୍ରକାର ଉଲ୍ଲୟିତ ହୋଇଥିଥିଲୁଁ ।

ନାଟକ ଅଭିନ୍ୟାର ପ୍ରାୟ ଦଶ ପଦର ଦିନ ପରେ ଅଛୁରୋଜ କଲେଜର ଛାତ୍ରସଂସଦର ବାର୍ଷିକ ଉପବ ଅକୃଷିତ ହେବା କଥା । ଏଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମାନ ଅକୃଷିତ ହେଲା । ଏଇଠି ମୁରଣ କରାଯାଇପାରେ ସେ ପଦାବଳୀ କୁମିକାରେ ଅଭିନ୍ୟ କରିଥିବା ଛାତ୍ରାଚି ପାଠ ପଡ଼ାରେ ମଧ୍ୟ ଥୁଲା ବେଶ ଧୂରାଣା । କୁସ୍ତରେ ପ୍ରଥମ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ଲାନ ଅଧିକାର କରୁଥିଲା । ଇଂରାଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଦେବାରେ ସେ ଥୁଲା ବିଚକ୍ଷଣା । ତାର ବିଷୟ ଅବବୋଧ ଜନିତ ଧୀଶ୍ଵର ବି ରହିଥିଲା । ଫଳରେ ଇଂରାଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଆ ତର୍ବ ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଏବଂ ସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପରି ପାଆଇବି ବିଷୟରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ଲିଟରାରୀ ଡମ୍ପିଆନ ହେଲା । ସେ ସ୍ବରାବଳି ବଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଦିନୀ ଓ ରୋକ୍ଟୋବ ପ୍ରକୃତିର ପିଲା । ଏହା ହୁଏତ ତାର କେତେକ ସହଧ୍ୟାୟୀଙ୍କ ଉର୍ଷାର କାରଣ ହୋଇଥିଲା ।

ଦିନେ ଏମ.ଆଇ.ଏଲ କୁସ୍ତରେ 'ଲାବଣ୍ୟବଳୀଙ୍କ ଉତ୍ସଜାଲିକର ଉତ୍ସଜାଲ ପ୍ରଦର୍ଶନ' ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ପଡ଼ାଯାଉଥିଲା । ଛାତ୍ରାତ୍ମାଙ୍କୁ ଉତ୍ସଜିରରେ ସେହି ପାଠ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗଟିଙ୍କ ହୁଏତ ଉପରୋକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍ସବପରରେ ଛୋଟ କରୁଚିତ୍ତିଏ ଧରି କେହିଜଣେ ଛାତ୍ର ଉତ୍ସ ଶୈଖରେ ଏକଥାଟି ଜଣାପଡ଼ିଲା । ଏ ଘଟଣାଟି ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିନି । ଏହି ସମୟରେ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ହରେକୁ ପଢ଼ନାୟକ ଅଧିକାରୀ କଷ୍ଟରେ ଉପାସିତ ଥିଲେ । ସେ ସଂଗେସଂଗେ ଏହି ଅପବର୍ମନ ନାୟକ କିମ୍ବ ହୋଇଥିବ, ତାର ସମାବ୍ୟ ଚିନ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରିବସିଲେ । ସେ ପିଲାଟି ଥିଲା ଜଣେ ପୋକିସ୍ ଅଟିପରକ ପୁତ୍ର । ତାର ପିତା ସେତେବେଳେ ଆମ ଗାଁ ପାଖ ଚମ୍ପୁଆରେ ଥିଲେ ଥାନାଧିକାରୀ । ମୁଁ ଗାଁକୁ ଗଲାବେଳେ ଥରେ ଚମ୍ପୁଆ ବସନ୍ତାଷ୍ଟରେ ସେହି ଥାନାଧିକାରୀଙ୍କ ସହ ମୋର ଦେଖାସାକ୍ଷାତ ଓ ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପିଲାଟି ନିଜ ଗାଁ ପାଖ ଚମ୍ପା ହୋଇ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ଅଛୁରୋଜ ସରକାରୀ କଲେଜରେ ବହୁ ବନ୍ଦରେ ସିର୍ଟିଏ ପାଇ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବାର କାହାଣୀ ସେ କହୁଥିଲେ । ପିଲାଟି ଟିକେ ଜଗାମହିଳା ହୋଇଛି; ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ହଷେଲରେ ରଖାଯାଇଛି । ହଷେଲ ପରିଚାଳକ ଅଧାପକ ଗୋରାବାଦ ପଢ଼ନାୟକଙ୍କ ପରି ନିଷାବାଦ ଏବଂ ଶୁଙ୍ଗଜିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ତଥା ବିଧାନରେ ତାଙ୍କୁ ଛାତ୍ରିଦେଇଥିବାର କଥା ମୋ ଆଗରେ ସେ ବୟାନ କରିଥିଲେ । ପରେ ପରିଚୟ କ୍ରମେ ମୁଁ ସେହି କଲେଜର ଅଧିକାରୀ ଥିବା ବିଷୟ ଜାଣନେ ସେ କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିଲାକୁ ଟିକେ ନ କର ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଅଛୁରୋଧ କରିଥିଲେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ହରେକୁଷ ପଢନାୟକଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଚ୍ଚ ଅପକର୍ମର ସମାବ୍ୟ ନାୟକଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ସୂଚନା ପାଇ କିପରି ସେ ସ୍ଥାନ୍ତ୍ରିତିକୁ ଏତାଦୁଶ ଦୁଷ୍ଟାମି ଓ ଅପକର୍ମରୁ ହୃଦେଶ ରଖାଯାଇପାରିବ, ତାହା ଚିତା କିରବାକୁ ଲାଗିଲି । ଅଧିକ ବଣ୍ଡିଆ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅପରିଶାମଦର୍ଶୀ ଯୁବକଙ୍କୁ କିପରି ବାଚକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ, ତାର କୂଳକିନ୍ଧରା ନ ପାଇ ପ୍ରତିପିଲାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଲେଖାଏ ଜୋରିମାନା କରିବାର ବିଷ୍ଣୁପୁ ପ୍ରବାଶ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଏଥୁରେ ବ୍ୟପ୍ତବିକ୍ରୁତ ହୋଇ କେତେବେଳେ ନିରୀହ ପିଲା ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ତାକୁ ଅଯଥାରେ ଦାୟୀ କରାଯାଇଥିବାରୁ ଓ ଜୋରିମାନା ଦଷ୍ଟ ଦିଆଯାଉଥିବାରୁ ଆପରି କଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ କହିଥିଲି— “ହୁମେମାନେ ତ ନିରୀହ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ; ଗୋଟାପଣେ ହୁନୟୀ । ତେବେ ସେ ବିଶ୍ଵାସିତି କିମ୍ବ, ତାହା ମୋତେ ଜ୍ଞାନଦିଅ ।” ପୁଣି କହିଥିଲି— ‘ଦେଖ, ବାକୁ ସତ୍ୟ କେବେ ଲୁଚି ରହେ ନାହିଁ; ଦିନେ ନା ଦିନେ ପୁଣି ବାହାରିବ । ତେବେ ଏ ଅପକର୍ମର ନାୟକ ଯଦି ସତ୍କୁ ମାନିଯାଏ, ତେବେ ହୁମେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୋରିମାନା ବା ଫାଇନ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ; ପୁଣି ସେ ପିଲା ନିଜ ଦୋଷକୁ ଯଦି ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ସ୍ବାକ୍ଷାର କରେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ବଣ୍ଡିଆ ସାର ନିଶ୍ଚଯ କ୍ଷମାଦେବେ ।’ ଏହିପରି କହି ବସାଯରକୁ ଗଲି । ଗଲାବେଳେ ପିଲାକୁ ପୁଣି ଶୁଣାଇଦେଲି ଯେ ଯିଏସବୁ ଏ ଅପରାଧ କରିଛି, ତାହା ତାକର ସ୍ବର୍ଗପୁଲର ଚପନତା ନିଶ୍ଚୟ । ହୁମର ପିତା ମାତା ମଧ୍ୟ ନିଜୟାଥର ଏତାଦୁଶ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପକୁ ଜହାପି ସମର୍ଥନ କରିବେ ନାହିଁ, ପୁଣି ବେତେବେ ବାପାମା, ଅଭିଭାବକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ଜାର୍ଦିକାପ ଓ ଏତାଦୁଶ ଦୁଷ୍ଟାମି ସଂପର୍କରେ ଆମକୁ ଅବହିତ କରାଇଛନ୍ତି । ଏକବା ମୋର ଜଣେ ପୋଲିସ ବଂଧୁ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରମଣିଙ୍କ ଚପନତା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ କହିଥିଲେ । ଏ କଥାଟି ଶୁଣିବାକୁ ପାଇ ସେବିନ ହୃଦେଶ ସେହି ଅପରିଶାମଦର୍ଶୀ ଯୁବକଟିର ମନ ଚହନ୍ତି ଉଠିଥିଲା ।

ଆଗୋଚ୍ୟ ବାନରେ ଅତୁରୋଜର ମଦନମୋହନ ପଢାରେ ଘରଟିଏ ଭଢା ନେଇ ମୁଁ ସପରିବାର ରହୁଥିଲି । ତାହାର ଅଞ୍ଚକୁରରେ ଥିଲା ଧର୍ମଶାଳା ହଷ୍ଟେଲ । ସେତେବେଳେ ତ କଲେଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କାମୟ କିମ୍ବା ହଷ୍ଟେଲ ଟିଆରି ହୋଇ ନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଅତୁରୋଜ କଲେଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର କାମୟ ଓ ହଷ୍ଟେଲ ଟିଆରି କାମ ଚାଲିଥିଲା ।

ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଏବେ ମାନତା ଆଶ୍ରମର ଅନନ୍ତଦୂରରେ ବିଷ୍ଣୁତ ପାନରେ କଲେଜ କ୍ୟାମ୍ପ ରହିଥିଲି । ସେଠାରେ କଲେଜ ପାଖାପାଖି ରହିଛି ହଷ୍ଟେଲ; ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଅଧ୍ୟାପକ ଓ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ନିମିର ବ୍ରାଂଟରସ । ସେବିନର ଶିଶୁ ଜଣରମିଡ଼ିଏର ବିଷ୍ଣାନ କଲେଜଟି ଏବେ ପୂର୍ଣ୍ଣଯୌବନା ସ୍ଥାତକୋରର ସ୍ଵୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିଷ୍ଣାନ, କନା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବିଷୟ ଖୋଲି ପାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଧୀମରା, ମନୀଷା ଓ ଜ୍ଞାନର ବର୍ଦ୍ଧକା ବନିଯାଇଛି । ତାନଚେର, ନାଲୁକୋ ପରି ଖଣ୍ଡାଦାନ ଓ ଶିକ୍ଷାଅନର ପ୍ରଭାବରେ ଅତୁରୋଜ

ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ମହାନଗରୀର ଶ୍ରୀସଂପଦ ଲାଭ ସହ ତାର ବିଜାପିକା ମଧ୍ୟକୁ ଶନେଃ ଶନେଃ ପାଦ ପକାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଆଲୋଚ୍ୟ କାଳରେ ଅଛୁଗୋକ ଭୂମି ଥିଲା ଅପାପବିଦ୍ଵ କିଶୋରୀଟିଏ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତ ଚାଲିଚନଶରେ ସାରଳ୍ୟ ଭରି ରହିଥିଲା; ଛାତ୍ରପ୍ରତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ରାଜନୀଟିରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣାବର୍ତ୍ତ କିମ୍ବା ଆଶ୍ରୁ ସିଦ୍ଧି ଓ ତଥାକଥ୍ରତ ପତିଆରା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ । ଫଳତଃ ବେଶୀସଂହାର (ବେଶୀକଟା) ଘଟଣାର ନାୟକଟିର ଚରିତ୍ର ଚିତ୍ରଣ ସେବିନ ପରି ଆଜିବି ମୋ ଆଖିରେ ନାଚିଇଠିଥାଏ । ସେହି ଅଛୁତାପ ଜର୍ଜରିତ ଛାତ୍ରଟି ଧର୍ମଶାଳା ହଷ୍ଟେଲରେ କିପରି ତାର ରହଣି କୋଠରିର ପଡ଼ାଟେବୁଲରେ ଚିଠିଟିଏ ଲେଖି ରଖିଗଲା । ତାର ସହ ରହୁଥିବା ପିଲାଏ ଉଚ୍ଚ ଛାତ୍ରଟି ଆମ୍ବହ୍ୟୋ କରିବାର ମସୁଧାରେ ଚାଲିଯାଉଛି ବୋଲି ହଷ୍ଟେଲ ସ୍ଵପରିଚେଣ୍ଡ ଗୋରାଚାର ବାବୁକୁ ରିପୋର୍ଟ କଲେ । ଏଥରେ ହଷ୍ଟେଲର ଅନ୍ତେବାସୀଏ ମଧ୍ୟ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ, ହଷ୍ଟେଲ ତହାବଧାରକ ମେରାମୁଣ୍ଡକି ରେହଷେସନ, ପାଖରେ ଥିବା କୁଥ ପୋଖରୀ ଚାରିଆଡ଼େ ପିଲା ପଠାଇ ଖୋଜି ଖୋଜି ନନ୍ଦାତ ହେଲେ । ଗୋରାଚାର ବାବୁ ଓ ସହ ତହାବଧାରକ ଅଧ୍ୟାପକ ଲକ୍ଷଣ କୁମାର ମହାପାତ୍ର ମାନସିକ ତୁଣ୍ଡିତା ଓ ଅବସାଦରେ ଭାରାକ୍ରାତ । ସେବିନ ସଂଧ୍ୟା ଆଠଟା ନଅଟାବେଳେ ମୋର ପୂର୍ବପରିଚିତ ଜଣେ ବଂଧୁଙ୍କ ଷାଷ୍ଟିରେ ରାଉଳକେଳାଗାମୀ ବସରେ ଭେଟି ସାଇକେଳ ଖଣ୍ଡ ଧରି ଘର ବାରଣାକୁ ଉଠିଛି; ହଠାତ ଜଣେ ଯୁବକ ମୋ ବସାଘରର ଏହୁଣ୍ଡିବନ୍ଦରେ ଛାଇଛାଇଆ ଅନ୍ଧାରରେ ମୋ ଗୋଡ଼କୁ ଧରି ଲମ୍ବମେ ହୋଇ ପଡ଼ିଗଲା । ଆଖିରେ ତାର ଥିଲା ଗଞ୍ଚା ଯମୁନାର ଧାରା; ଅଛୁତାପ ଜନିତ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵର ଅଶ୍ଵ ପ୍ରବାହ । ଘରେ ମୋର ଶିଶୁକନ୍ୟା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ ଚିକିପୁଅ ବାବୁଙ୍କ ବନାମ ଦିବାର୍ଥକୁ ଶୁଆର ଶୁଆର ମୋ ପହି ବି ନିଦ୍ରାବିରୁଦ୍ଧ । ଘରେ କେବଳ ବେଡ଼ ଲାଇଟ୍‌ଟିଏ ଜରୁଛି । ଚାରିଆଡ଼େ କିମିଟି ଅନ୍ଧାର । ସାଇବସ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରାରେ ସେତେବେଳେ ବିକ୍ରିର ଯଥାୟଥ ବ୍ୟବସା ହୋଇ ନଥିଲା । ମୋର ଭଡ଼ାଘରର ପାଞ୍ଚଶହ ମିଟର ଦୂରରେ ହାତଶାକାପଡ଼ା ସ୍କୁଲ ସାମନାରେ ବଢାଶୁଣ୍ଟରେ ଦୀପଦୀପ ହୋଇ ବଳବଟିଏ ଜରୁଥିଲା । ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡ ଅନ୍ଧାର ଭିତରେ ତାହାର୍ହ ଥିଲା କୁଣ୍ଡଳିତ ଆଲୋକ ବର୍କିକା । ମୋ ଘରର ରାଷ୍ଟ୍ରାର ମୋଡ଼ଣିରେ ପରମାନନ୍ଦ କବିତାଜଳ ଘର । ସାମନାରେ ଜଣେ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ଯେ କି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପୂର୍ବଦ୍ୱାର ବିଜେତା । ବଡ଼ବଡ଼ିଆ ଲୋକେ ନିଜ ଚିକିତ୍ସିକି ପିଲାଙ୍କ ପଡ଼ାଇବାକୁ ତାଙ୍କ ଲୋତୁଥିଲେ । ଫଳତଃ ସଂଜେ ସକାଳେ ସାଇକେଳଟିଏ ଧରି ବାବୁଜାତୀୟ ସଦନକୁ ଯାଉଥିଲେ-ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଲାଗି ଆଉ ଏକ ଘରେ ଉଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧ୍ୟାପକ ଲକ୍ଷଣ କୁମାର ମହାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ରହାରେ ରହୁଥିଲେ । ସେ ହଷ୍ଟେଲର ସହ ତହାବଧାରକ ଥିବା ହେତୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ହୃଦୟକୁ ଯାଇ ପିଲାଙ୍କ ହାନିକାର କୁଣ୍ଡଳିତରେ । ସେବିନ ସେଇ ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ ପିଲାର ଚିଠି ଗୋରାଚାର ବାବୁ ଓ ଲକ୍ଷଣକୁମାରଙ୍କ ଆଖିର

ନିଦ ହଜାର ଦେଉଥାଏ । ଏଣେ ମଦନମୋହନ ପଡ଼ା ରାତି ନଥଟା ବେଳକୁ ବେଶ ଶୂନ୍ୟାନ୍ତ ହୋଇଯାଇଥାଏ । କେବଳ ମୋ ଘରକୁ ଛାଡ଼ି ୨/୩ ଟିର ଘର ସେପାଞ୍ଚେ ବାର ଠିଚର ମହୁଆ ପାଟିର ରଣ ହୁକାର ବେଳେବେଳେ ଶୁଣୁଥାଏ । ବୀରପିଟର ପ୍ରତିଦିନ ଆକଷ ମଦ ପିଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ସାଇକେଳ, ରିଚା ସାଇଡିବାରେ ସେ ଥିଲେ ବେଶ ଦକ୍ଷ । ସେତେବେଳକୁ ସେ କୁଷ୍ଟରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଥାଏ । ବସୁଚଃ ତାର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବାନ ପଣିଆ କମି କମି ଆସୁଥାଏ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ସେବିନ ମଦନମୋହନ ପଡ଼ାରେ ଥିଲା ନିର୍ଜନତାର ରାତ୍ରି । ଏତିକିବେଳେ ହଠାତ୍ ମୋ ଗୋଡ଼କୁ କିଏ ଜଣେ ରିହି ଧରିବାଦାରା ମୁଁ ହତ୍ତରମ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ମୁଁ ବିଚନିତ କଷରେ ତାକିଥିଲି- କ୍ଷୀରୋତ୍ତା, ଲାଇର, ଦିଅ, ଲାଇର । ମୁଁ ଏକ ମଧ୍ୟେ କଷକରେ, ମୋ ପର୍ମୀ ଘର ଭିତ୍ତି ସ୍ଵରବର୍ତ୍ତି ଚିପିଦିଅତେ ଦେଖେତ, ମୁଁ ପଢ଼ାଉଥିବା ଛାତ୍ରଚିଏ, ଯେକି ଥିଲା ପୋଲିସ ସବ୍ରନ୍ସପେକ୍ଷରଙ୍କ ପୁତ୍ର; ସେ ଗୋଡ଼କୁ ଯାହୁଡ଼ି ଧରିଛି । ତାକୁ ପଚାରିଲି- କଥା କ'ଣ ? ସେ ଅନୁତାପ ରରା କଷରେ ସବୁକଥା କହିଗଲା । ତାର ସତାର୍ଥକ ରହଣରେ ନିଜର ଓ ଦୁଃସାହସିକତା, ବଢ଼ିମା ଜାହିର କରିବା ପାଇଁ ସହଧ୍ୟାୟିନୀଟିର ବେଣୀର ଶେଷରାଗଟି କରୁଚିରେ କାଟି ପକାଇଛି । ଏହା ବୟାନ କରିବା ସହିତ ରୁହ ଛନ୍ଦନ ହୋଇ ସବୁ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣିଗଲା । ଏପରୁ ଆଖ୍ୟାନ ପାଇଁ ସେ ଅନୁତ୍ପତ୍ର ଏବଂ କ୍ଷମା ଚାହେଁ ନଚେଦ ସେ ଅନ୍ୟବାଟ ଧରିବ । ତାର ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲି ଓ ତାକୁ ଘରକୁ ତାକି ବସାଇଲି । ସେବିନ କ'ଣ ଗୋଟେ ଓଷା ଥିଲା । ପର୍ମୀ ପିଠାପଣା କରି ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେହି ଅନୁତ୍ପତ୍ର ଛାତ୍ରଚି ସହ ଆମେ ସମସ୍ତେ ରୋତନ କରୁ । ଅନୁଭବ କଲି ଛାତ୍ରଚି କିପରି ନିଜର ଅପରମ ପାଇଁ ଅନୁତାପରେ ଘାରି ହେଉଛି ଏବଂ ଏକଥା ଶୁଣିଲେ ତାର ବାପା ତାକୁ ଆଉ ପଢ଼ାଇବେ ନାହିଁ; ତାରି ପାଠପଢ଼ାରେ ତୋରି ବନ୍ଧାହେବ । ତାର ଭବିଷ୍ୟତ ହେବ ଅନ୍ତକାରଳୁଙ୍କ, ତାହା ସେ କହୁଥିଲା । ସେ ପିଲାକୁ ଆଶ୍ୱାସନ ଦେଇ ସଞ୍ଚରେ ଧରି ହସ୍ତେନରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ପିଲାଟିକୁ ତାର ବୁମଙ୍କ ପଠାଇଦେଲି; ଦେଖିଲି ଗୋରାଚାନ ବାବୁ ଓ ଲକ୍ଷଣବାବୁ ଉଭୟ ଚିତ୍ତାକୁଳ । ଉଭୟଙ୍କ ଚିତ୍ତାର ହେତୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ତଥା ସମାଧିତ ହୋଇପାରିଛି । ଉଭୟଙ୍କ କହୁଥିଲି- ଏତେବେଳେଯାଏ, ହସ୍ତେନରେ ବସିଛନ୍ତି କିମ୍ବା ? ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ଯିବା ? ଉଭୟ ନିରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ, ଛାତ୍ରକଥା କହି ତାର ଚିଠି ମୋ ହାତକୁ ବଡ଼ାଇଦେଲେ । ମୁଁ ଘାବନ ସୁତ୍ର ଆବିଷ୍ଟାରଙ୍କ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅର୍କମେଡ଼ିସକ ପରି କହିଲି ‘ଯୁରେକା’, ‘ଯୁରେକା’, ମିଳିଗଲା, ମିଳିଗଲା । ସେ ହୁହେଁ ମୋ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲେ । ତା’ ପରେ ସବୁ କାହାଣୀ ବନ୍ଧାଣି ଦେଇଥିଲି । ପରେ ଉତ୍ତର ଛାତ୍ରଚି ନିଜର ଦୋଷ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବା ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏତାଦୁଶ ଦୁଷ୍ଟାମି ନ କରିବାକୁ ମୁଚାଳିକା ଲେଖିଦେବାରୁ ଅଧିକ ସମ୍ଭାବ ଜୋରିମାନା । ବନ୍ଧାଣିର ନୋଟିୟୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେଇଥିଲେ । ଏହି ଚମନମଟି ପିଲାଟି ମରବରୀ ଜୀବନରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ

ଶିଳ୍ପାକୁଷାନର ତୁଳ ନିରାପରାରକୀ ଉଚ୍ଚ ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଦୁଇହଜାର ଏକ ମସିହାରେ ସୁରଟର ମାର୍କେଟ କମ୍ପ୍ୟୁକ୍ସରେ ମୋ ପୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସହ ଘଟଣାକ୍ରମେ ତାର ଚିହ୍ନା ପରିଚିତ ହେଲା ଏବଂ ମୋରି ଠିକଣା ଲୋଡ଼ିଥିଲା; ତାର କିଛିଦିନ ପରେ ମୁଁ ଓ ମୋ ପହି ସୁରଟରେ ପୁଅର ତ୍ରୁଟ୍‌ରୁମରେ ବସିଲୁ; ଜଣେ ତୁଳ ପୋଲିସ୍ ଅଧିକାରୀ ଓ ତାଙ୍କର ପହି ଆମ ଦୁଇଁକୁ ସାଖାଗ୍ର ପ୍ରତିପାତ କଲେ । ଆମେ ପତିପହି ଉଚ୍ଚ ଅବାକ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲୁ । ସେହି ପୋଲିସ୍ ପୋଷାକ ପରିହିତ ବ୍ୟକ୍ତି ପଚାରୁଥିଲେ— ସାର, ଚିହ୍ନିପାରୁଛନ୍ତି ? ମନେପକାରୁ—ସେଇ ବେଶୀସଂହାର ଅଖ୍ୟାନର ଖଳନାୟକକୁ । ଯାହାକୁ ଆପଣ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ପ୍ରତି ହୋଇ ଚାହିଁଥିଲି ଏବଂ ମୋ କପାଳରାଗଟି କୁଞ୍ଚିତ ହୋଇପରୁଥିଲା; କହୁଥିଲି—ତୁମେ କ'ଣ ସେଇ ଉମେଶ ? ତପସିଷ୍ଟ ମଣିଷ ହେବାର ଶପଥ ନେଇଥିବା ସେବିନର ଉଦ୍ଭବାତ ତରୁଣ ? ଦସ୍ୱ୍ୟ ରହାକରର ଆଉ ଏକ ବାନ୍ଧୀକି ହୃଦ ? ମୁଁ ନିଜର ଆଚାର୍ୟସରାକୁ ତାରିତ୍ କରୁଥିଲି । ଉମେଶ ଚକ୍ରରେ କୁହ ଚଳମଳ ହେଉଥିଲା ।

ଏଇମିତି କଟିଯାଇଥିଲା ମୋରି ଅଧାପକ ଜୀବନର ପହିଲି ଆଠବର୍ଷ । କେତେ ଘଟଣା ଦୁର୍ଘଟଣାର କଜରିଲ ପଥରେ ଅଛୁଗୋଳର ଶାକ ତରୁର ମୁଷ୍ଟ ପରିବେଶ, ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ରୋପିତ ଚନ୍ଦନତରୁର ସମାବେଶ ଏବଂ ବସନ୍ତ ରତ୍ନରେ ସୁନାରୀ ରଙ୍ଗର ସୁନା ଗରଇର ପେଣ୍ଠା ପେଣ୍ଠା ଫୁଲ ବାଟୋଇକୁ ମୁଷ୍ଟ କରୁଥିଲା । ଅଛୁଗୋଳର ଖୋଲା ପବନ, ମୁଢ ଆକାଶ, ଜାତିଜାତିକା ପକ୍ଷୀର କଜରବ ଏବଂ ଜନସମବାୟଙ୍କ ମମତାବୋଲା ବ୍ୟବହାର ମୋ ଚେତନାକୁ ମନ୍ତ୍ରିତ କରିଦେଇଥିଲା । ଅଛୁଗୋଳ ମୋତେ ଏକପ୍ରକାର ଆମୀୟତାର ରହୁରେ ବାନ୍ଧିପବାଇଥିଲା । ଅଛୁଗୋଳ ହୋଇଗଲା ମୋରି ଅଧାପକ ଜୀବନର ଏନ୍ତବିଶାନ ନ ହେଲେ ହେଁ ଆଦି କର୍ମକୁମି ।

ଅଛୁଗୋଳର ଶତରୂପା ଚେହେରା ମୋ ମନକୁ ଏବେ ବି ଟାଣିନିଏ । ଏଠ କୁଦୁଦବିଆ ଜଂଘଲରେ ମୋଆମେଆ କୁରେହି ଫୁଲର ହାଟ ବସେ । ବେସିକ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଆୟୁ ବାଥକାରେ ପେଣ୍ଠା ପେଣ୍ଠା ବଉଳ; ତାର ମନ ମତାଣିଆଁ ମହକ ପଥକକୁ ପାଇବ କରେ ଓ ମହୁଲ ଫୁଲର ମହୁଆ ମହକରେ ବାଟଯାଟ ପୂରିଯାଏ । ସତ୍ରୁତି ରହିଥିଲା ଅଛୁଗୋଳର ଅମ୍ବିତାର ମୁଷ୍ଟ ଆମନ୍ତର ।

ଅନୁଗୋଳରେ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା

ଅନୁଗୋଳରେ ମୋର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ଦୀଘ ଚଉଦର୍ଶ କରିଛି । ଅଧାପକ ବୁଦ୍ଧିର ମୁନ୍ଦୁଆ ଏଇ ଅନୁଗୋଳରେ ହଁ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଛି । ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଅନୁସଂଧାନର ରିରିଭ୍ଯୁମି ନିର୍ମାଣରେ ଅନୁଗୋଳ ଥିଲା ମୋ ପାଇଁ ଜେବେନ । ଏଇଠି ଅଧ୍ୟାପନାର ନିଷାରେ ମୁଁ ମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଛି, ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା, ଅଧ୍ୟାପନା ପୂର୍ବକୁ ଯଥାଯଥ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ଅଧ୍ୟୟନ ସ୍ଵହା ଯେ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ଚାବିବାଠି, ତାହା ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଉପରବ୍ଧ କରିଛି । ସୁପଠ ଅଧ୍ୟାପକ ଯେ ଜ୍ଞାନ୍ତ୍ରାଣୀଙ୍କର ଆଦରର ପାତ୍ର ହୋଇପାରନ୍ତି; ତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଇଠି ଦେଖିଛି । ଏ ଭୂମିରେ ଶୁଭପ୍ରସାଦ ମହାତ୍ମିକ ପରି ଆଧୁନିକ ବାକର ବିଶିଷ୍ଟ କବିକର ସାନ୍ତିଧ୍ୟ ମିଳିଛି । ଅଧ୍ୟାପକ ଶିବନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ ପରି ବହୁ ବିଦ୍ୟାବରାହୀ ସୁପଠ ମଣିଷଙ୍କୁ ରେଖିଛି । ଅନୁଗୋଳ କାହିଁବି ଓଡ଼ିଶାର କାବ୍ୟ ଜଗତର ପ୍ରଥମୟଶା ଭବି ରାଧାମୋହନ ଘଡ଼ନାୟକଙ୍କଠାରୁ କାବ୍ୟଧର୍ମୀ ସମାଜୋଚନା ଲେଖିବାର ପ୍ରେରଣା ଏଇଠି ପାଇଛି । କବି ଘଡ଼ନାୟକଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରଥମେ ରେତ ହେଲାଥିଲା, ସେ ମୋ ସହ ଆଜୋଚନା ବରୁବରୁ ଆଧୁନିକ କବିତା ପ୍ରତି ମୋର ଅନୁରାଗର ପରିଚୟ ପାଇ ମୋ ସଂଗେ ଆମ ବସାଘରକୁ ଆସିଥିଲେ । ଶୁଭପ୍ରସାଦଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ କବିତା ଲେଖୁଥିବାର ଖବର ମଧ୍ୟ ସେ ଆଗରୁ ପାଇଥିଲେ । ଘରେ ମୋର କେତୋଟି କବିତା ପାଠ କଲା ପରେ ତାରିଖ କଲେ ଏବଂ କବିତାର ପୁଷ୍ଟନ ବିଜାଶ ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ବେଦବେଦାତ, ପୁରାଣପାଠର ଆବଶ୍ୟକତା ବିପରି ରହିଛି, ତାହା ତୁଣ୍ଡାଇଲେ । ଏହା ସହିତ କୁଶଳୀ ଅଧ୍ୟାପକ ହେବାକୁ ହେଲେ ବହୁଶାସ୍ତରର୍ଦ୍ଧତା ଓ ବିଦ୍ୟବରା ଏକାତ କାମ୍ୟ; ତାହା ବ୍ୟାନ କଲେ । ତାଙ୍କରି ପ୍ରରୋଚନାରେ ମୁଁ ସମାଜୋଚନା ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରି । ବେସିକ ତ୍ରୈନିଂ କଲେଜ କାଲତ୍ରେରାରୁ ରବାନ୍ତ୍ର ରଚନାବଳୀ ଆଣି ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲି; ମାଳଟା ଆଶ୍ରମରୁ ତିନୁକୁରାଳୀର ଲଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ ଆଣି ପାଠକରି । ଅନୁଗୋଳ କଲେଜରେ କିଣା ହୋଇ ତୁଆ ଆସୁଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଓ ଲଂରାଜୀର ବିଭିନ୍ନ ସମାଜୋଚନା ଗ୍ରହଣ ପଠନ ଓ ଅନୁଶୀଳନରେ ମନ ଦେଲି । ଅନୁଗୋଳ କଲେଜକୁ ଆସୁଥିବା ଯାବତୀୟ ପତ୍ରପତ୍ରିକା (ଲିଟେରେରୀ ମେରାଜିନ) ପଡ଼ିବାକୁ ମୋ ମନରେ ଝୁଲି ଆସିଲା । ସୁବ ଲାଇଟ୍‌ରେରୀୟାନ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ପତ୍ରିକାଟିଏ ଆସିଲେ ମୋତେ ପ୍ରଥମେ ପଡ଼ିବାକୁ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମାଜୋଚନା

ଲେଖି ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପ୍ରକାଶ୍ନ ବି ପଠାଇଲି । ମୋର ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହୁଛକୁ’ ଶୀର୍ଷକ ଲେଖାଟିଏ ଝକାରର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠା ମନ୍ତ୍ରନ କରି ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ହୁଇଟି ସଞ୍ଚୟାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହି ଲେଖାପାଇଁ ୧୯୭୨ରେ ମୋତେ ବିଷ୍ଣୁବମିଳନରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଝକାରରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖକ ଭାବେ ଘୂର୍ଣ୍ଣାର ମିଳିଲା । ଏଣୁ ମୁଁ ଭାବିଲି ଆଲୋଚନା ହଁ ମୋର ଚରାଚରୁଁ, କବିତା ହୁହେଁ । ଏହି ସମୟରେ (୧୯୭୧) ହଠାତ ବଂଧୁ ରବାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସାଦ ପଞ୍ଚାଳତାରୁ ଚିଠିଟିଏ ପାଇଲି । ସେ ବାଲେଶ୍ଵରରୁ ‘କବିତା’ ଶୀର୍ଷକ ପତ୍ରକଟିଏ ବାହାର କରିବେ । ତହିଁରେ ମୋର ପାଞ୍ଚ ଛଅଟି କବିତା ପାଇଁ ଚିଠି ପାଇ ନଥିଲି । ମୋ ମନ ଆନନ୍ଦରେ ନାଟି ଉଠିଲା । ମୁଁ ‘ଉଦ୍‌ବାଳକ’, ‘ମୃତ୍ୟୁର ଉପକଥା’, ‘ଗୋଟିଏ ଗଛ’ ପରି କେତୋଟି କବିତା ପଠାଇ ଦେଲି । ମୋ କବିତାଗୁଡ଼ିକ କବିତା ପତ୍ରକାରେ ବିଭିନ୍ନ ସଞ୍ଚୟାରେ ଛପାହେଲା; ସେଥିରୁ କେତୋଟି ପୂଣି ପ୍ରଥମେ ପୃଷ୍ଠା ମନ୍ତ୍ରନ କଲା । ଭାବିଲି କବିତା ଲେଖା ନିଷ୍ଠନ ପ୍ରୟାସ ହୁହେଁ । କେତେକଙ୍କ ମନକୁ ତ ସର୍ବ କରିଥିଲା । ଏଣୁ କବିତା ଲେଖା ଛାଡ଼ି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ତେବେ ଏଇଦିକୁ ମୋ ମନରେ କବିତା ପ୍ରତି ପ୍ରବଣତା ବେଳୁବେଳ ବନ୍ଦରର ହେଲା; ଅଥବା ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ଦାୟରେ ସମାଲୋଚନାର ଅନ୍ତିମ ଛାଡ଼ି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସମାଲୋଚନା ଲେଖିଲାବେଳେ କବିତା ପ୍ରତି ଚୋରାବାହାରୀ ଅଳକ୍ଷିତରେ ପଡ଼ିଲା । ତେବେ ‘ବୁଝିରେ ମୋ ପୋଷେ କୁରୁମ୍’ ନ୍ୟାୟରେ ସମାଲୋଚନା ଲେଖିବାରେ ଆଗେଇଲି । ତେବେ ସୁପଠ ମଣିଷ ନ ହେଲେ କିମ୍ବା ସମାଲୋଚ୍ୟ କୃତି ପ୍ରତି ମା ମନ ନେଇ ନ ଚାହିଁଲେ ଭଲ ସମାଲୋଚନାଟିଏ ଉତ୍ତରେ ନାହିଁ । ଏ କଥାଟି କାହିଁକି ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝି ଗ୍ରହଣ କଲା ଦିକୁ ମନରେ ଦାନା ବାନି ଆସିଥିଲା । ଏଣୁ ସମାଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ପ୍ରତି ମୁଁ ସତତ ଉଦାର ବା ମିତ୍ରଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଅସିଛି । ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟଟିକୁ ଅବଧାରଣା କରି ନପାରିଲେ ତଦବିଧ ଓ ସଖାଯୋଦରକ ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିଛି । ଅନୁଗୋଦମ୍ ରହଣି କାନରେ ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଗୁରୁ ପ୍ରସାଦ ମହାତ୍ମି ୧୯୭୨ ବେଳକୁ ୫୧ କଲେଜରୁ ବଦଳି ହୋଇ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସେତେ ତେବେ କେ ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ତହନ ପକାଇଥାଏ । ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଭାବୁଜୀ ରାଓଙ୍କ ଯୌଥକାବ୍ୟକୃତି ‘ବୁଝନ କବିତା’ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ ୬ ରିଆଏ । କବିଙ୍କ ‘କାଳପୁରୁଷ’ କବିତାଟି ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ଏଳିଯଟଙ୍କ ଭାବବୁରକୁ ଆମ୍ବାରୁଟ କରି କବିତାର ଦୂଆ ଦେହନି ସୁଜନରେ କିପରି କ୍ଷମ ହୋଇଛି, ତାର ଚର୍ଚା ଗାଲିଆଏ । ଏହି ସମୟରେ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ ସହ ଅନୁଗୋଦ ଭୂମିରେ ଏକତ୍ର ଅଧ୍ୟାପନା କରିବାର ଅବକାଶ ନାହିଁଲା । ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଗୁରୁବାବୁ କିପରି ମୋର ଛାତ୍ରଜୀଏନର କେତୋଟି କବିତା ପଡ଼ି ଶୁଭାଶିଷ୍ଟ

ଜଣାଇଥିଲେ । ଏବେ ତାଙ୍କର ସହ ଦେଖାହେଲା ମାତ୍ରେ ସମ୍ବାଧିତ ଆରମ୍ଭରେ ସେ କହୁଥିଲେ- ‘ହାଲୋ ଫର୍ମ୍‌ବୁ’, ଅନୁଗୋନରେ ସେ ଏକା ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଢ଼ୁଥ ପରିବହନ କରିଥିଲେ ଅନୁଗୋନ ଆସି ହୁଇଲିନି ରହି ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ତା’ପରେ ଶୁଭପ୍ରସାଦ ନିଃସଂଗ ଜୀବନ ଯାପୁଥିଲେ । ଏଣୁ ସାହିତ୍ୟାନ୍ତୁରାଗୀ ଓ କବିତା ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ତରୁଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ନେଇ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିବିନ ତାଙ୍କ କାର୍ତ୍ତରସରେ ଛୋଟକଣିଆ ସାହିତ୍ୟ ଆସଇଟିଏ କହୁଥିଲେ । ତା’ପାନ ପରେ କାବ୍ୟକବିତା ଓ ତାର ଗତିପ୍ରକୃତି ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚା ହେଉଥିଲା । ମାନକେତନ ପୁରୋହିତ, ପରେଶ ରାଉଡ଼, ଗୋରାଚାନ ପଞ୍ଜନୀଯକ, ଭାବସ୍ତ୍ରାଳୀ ମିଶ୍ର, ଉମାକାନ୍ତ ଟ୍ରିପାଠୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଉଡ଼, ଟ୍ରିଲୋଚନ ଶତପଥୀ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଠି କୁଣ୍ଡଳି । ସେଠି କବିତା ଲେଖୁଥିବା ଅଧ୍ୟାପକ ସି ସ୍ବ କବିତା ପାଠ କରୁଥିଲେ । ବୋଦଳାୟାରଙ୍କ କେତୋଟି କବିତା, ସେବକପିଯରଙ୍କ ସନେର୍ବର କେତୋଟି ଅନୁବାଦ ପଡ଼ି ସେ ଆମଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ଦିନେ ଦିନେ କବିତା ପାଠ କିମ୍ବା କବିତାର ପାଣିପାଇଁ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚା ନ ହୋଇ ମୁକ୍ତ ଆବାଶ ତଜେ ବସି ରାତି ଘନେଇ ଆସିଲେ ‘କଷ୍ଟ’ରେ ତିନିଜଣ ହାତ ରଖି, ମୁଣ୍ଡଳା ଭିତରେ ଏ.ବି.ସି.ଡ଼ି. ଅନୁକ୍ରମରେ ଅକ୍ଷର ଲେଖି ବିରିନ ଫଟୋକୁ ଆଗରେ ଥୋଇ ଧ୍ୟାନିଷ୍ଟ ହୋଇ ପ୍ରେତାମା ଡକା (ପ୍ଲାଷ୍ଟେର କଲ) କରାଯାଉଥିଲା । କଷ୍ଟରେ ହାତରଖି ଆମ ରିତରୁ ତିନିଜଣ ଧ୍ୟାନ ମୁଦ୍ରାରେ ରହି କପଟିକୁ ଦୂରାଇଥିଲୁ । କଷ୍ଟରେ ବେଳେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅକ୍ଷର ଉପରେ ଥମି ଯାଉଥିଲା । ପୁଣି କଷ୍ଟ ଦୂରାଇ ଚାଲିଲା ପରେ କଷ୍ଟ ଅଟକି ରହିଥିବା ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାଠି ଲେଖିଲେ ଯେଉଁ ଶର୍ତ୍ତିଏ ବା ଖଣ୍ଡବାକ୍ୟଟିଏ ଗଢ଼ି ଉଠୁଥିଲା ତାହା ସେହି ଫଟୋରେ ଥିବା ବିଶତ ମଣିଷର ପ୍ରେତାମାର ବାଣୀ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ବେଳେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫଟୋ ଆଧାରିତ ପ୍ରେତାମା ପ୍ଲାଷ୍ଟେର କଲରେ ହୁଏଟ ଅବତରୁ ନଥିଲେ । ଫଳରେ କୌଣସି ଉପର ଆସୁ ନଥିଲା । ସେ ପ୍ରେତନୋକରୁ ସ୍ଵର୍ଗଲୋକ ଅରିମୁଖୀ ବୋଲି ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲୁ । କେବେକେବେ ଆହୁତ ପ୍ରେତାମା ବଦଳରେ ହୁଏ ପ୍ରେତାମାର ବାଣୀ ବି ସେହି ମୁଣ୍ଡଳାକାର ତୃ ଯହରେ ଧରା ଦେଉଥିଲା । ଲାଗ ଲାଗ ୪/୭ ଦିନ ଧରି ପ୍ଲାଷ୍ଟେର କଲ କଲାବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ପ୍ରେତାମାମାନକର ଶୁଭସମ୍ଭାଦ ବା ହିତବାଣୀ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସପ୍ରମଦିନ ଯେତେସବୁ ଶୁଭଦାୟା ମହାପୁରୁଷ ବା ଜ୍ଞାନୀଶୁଣୀଙ୍କ ଫଟୋ ରଖି ପ୍ଲାଷ୍ଟେର କଲ କଲ; ସେବିନ ସବୁବେଳେ ମୁଁ ରକ୍ତ ଚାହେଁ (I want blood) ଉପର ମିଳିଲା । ସେବିରୁ ଭୟରେ ଆଉ ପ୍ରେତ ଆବାହନ କରାଗଲା ନାହିଁ । ଶୁଭପ୍ରସାଦ ମଧ୍ୟ ଛୋଟ କାର୍ତ୍ତରସ ଛାଡ଼ି ମାନତୀ ଆଶ୍ରମ ସେପାଇଁ ବଢ଼ ପ୍ରରଚିଏ ଜଢା ନେଇ ରହିଲେ । ତା’ପରେ ଅନୁଗୋନ କାର୍ତ୍ତରସ ପରିସରରେ ଆଉ ପ୍ଲାଷ୍ଟେର କଲ ଭରି ଗୋଟିକ ଶତି ଉପରେ ଆସା ରଖି କୌତୁକରେ ମାଟିବା କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବଦ ହୋଇଗଲା । ଅଧ୍ୟାପକ

ବଂଧୁମାନେ ସଂକ ହେଲେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ବେବଳ ଗପସପରେ କାଳ କଟିଲେ । ଅଧ୍ୟେଷ
ବନ୍ଧୁଆଜି ଘାନାତର ପରେ ମେଜର ଶୁଣୁ ପ୍ରସାଦ ମହାତି (୯୯.୬୩.୬୫ରେ ଯୋଗଦେଇ
ମେଜର ପଦକୁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ) କିଛିବାକୁ ଅଧ୍ୟେଷ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ
ଅଚୁଗୋଜ କଲେଜ ମେଗାଜିନ ‘ମନୀଷ’ରେ ଶୁଣୁପ୍ରସାଦକ ଅଚୁଦିତ ବୋଦଳ୍ୟାରଙ୍କ
ବେତୋଟି ସନେଟ ସହ ମୋର ‘ରାତି’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟି ବାହାରିଥିଲା । ଏ କବିତାପାଠ
କରି ଶୁଣୁବାବୁ ମୋର ପ୍ରକାଶିତ ଓ ଅପ୍ରକାଶିତ କବିତାମାନ ପାଠ କରି ଉଚ୍ଚସ୍ଥିତ ପ୍ରଶଂସା
କରିଥିଲେ । ଏଣୁ କବିତା ଲେଖା ଛାଡ଼ି ପାରିଲି ନାହିଁ । ତାର ପଳଶୁଣୁ ସରୁପ ଅଚୁଗୋଜ
ରହଣିବାକରେ ମୋର ‘ନଈ ଆର ମାଛ ହଂସ ଓ ସାରସ’ ସଂବଳନର ଅଧିକାଂଶ କବିତା
ରଚିତ ହେଲା । କବିତାର ଆରିଥ୍ୟ ଛାଡ଼ି ସମାଲୋଚନାର ତତ୍ତ୍ଵରେ କାଳ ବିତ୍ତରବାବୁ
ଆସୁହ ବି ଲଣା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତହାରା କବି ଗଢନାୟକ ସମାଲୋଚନା ଲେଖିବାକୁ
ଯେଉଁ ଉଦ୍ବୋଧନୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ, ତାହା ବେଳେବେଳେ ଉସାମେଘ ପରି ଉଦ୍ଧିଯାଇଥିଲା ।
କିନ୍ତୁ କେବେଳ ସମଧର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଗବେଷଣା କରି ବୃଦ୍ଧିରେ ଆସୁବାର ହେବାର ପ୍ରଯାସ
ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତହାରା ମୋର ସର୍ଜନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ପେସାଗତ ବୃତ୍ତି ରିତରେ ଦ୍ଵା
ଲାଗୁଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ବିରାଗରେ ଭାବପ୍ରାହ୍ଲାଦ ମିଶ୍ର ଶାନ୍ତିନିକେତନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି
ଅଚୁଗୋଜର ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା ।
ଆମେ ତୁହଁ ତୁଳନାମୂଳକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଆମେରିକାର ଜ୍ଞାନାନ୍ଦିନୀ
ପରି ବେତୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟକୁ ଆବେଦନ କଲୁଁ । ସାଂଗ ହୋଇ କଲିବତାରେ ଆମେରିକା
ଦୂତାବାସ ଓ କେତେବେଳ ବିଦେଶୀ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର କରିଥାରେ ବିପରି
ବିଦେଶ ଯାଇ ଶିକ୍ଷାଲାଭର ସୁଯୋଗ ପାଇବୁ, ସେଥିପାଇଁ ଆଚୁଷଙ୍ଗିକ ଯୋଗାଯୋଗ
ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ନେବୁଁ । ସେ ବର୍ଷ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା ଓ ଅଧ୍ୟୟନ ନିମିତ୍ତ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ
ଅଟିକ୍ରମ ହୋଇଥିଲା । ବସୁନ୍ଧା ଆମେ ବିଷୟ ମନୋରଥ ହୋଇ ଫେରିବୁଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ
କାଳରେ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ତୃତ୍ତରେ ଜ୍ଞାନାନ୍ଦିନୀରେ ଗବେଷଣା କରି କୃତିତ୍ୱ ହାସଳ
କରିଥିଲେ ।

ଜ୍ୟୋତିଷରରେ ମୋ ମନରେ ଗବେଷଣା ସୁହା ଜାତ ଚହାଇଥିଲା । ମୁଁ ଉଚ୍ଚକ
ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟକୁ ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଆବେଦନ କଲି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟମଦନ
ଭାଗୀକ କୃତି ଓ କୃତିତ୍ୱ ଆବଳନ କରିବା ଥିଲା ମୋର ଜନ୍ମୟ । ଏଥୁପାଇଁ କାହାକୁ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବି, କିଛି ପିର କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏଣୁ ସାଧୀନ ଭାବରେ
ଗବେଷଣା କରିବା ନିର୍ଧାରିତ ମନେ କରି ଆବେଦନ ବି କରିପକାରିଲି । ୧୯୭୭-୭୭
ମସିହାବେଳକୁ ମୋର ଗବେଷଣା ବିଷୟଟି ପଞ୍ଜୀକୃତ ହେଲା । ସେ ସମୟରେ ଜଣେ
ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଥିଲେ ସାଧୀନ ଭାବରେ ଗବେଷଣା କରିବାର ସୁଯୋଗ

ପାଉଥିଲା । ଏଣୁ ମୁଁ ସେହି ଅନୁଗୋକରେ ରହଣି କାଳକୁ ହିଁ ଗବେଷଣା ମନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ସେହିଦିକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାବକାଶରେ କଟକ ଆସି ବିରିନ ପ୍ରକାଶାରରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁସଂଧାନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଉବନରେ ଅବିନ୍ୟସ୍ତ ଜାବରେ ରଖାଯାଇଥିବା ଜନବିଂଶ ଶତବର ବିରିନ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଅନୁଶୀଳନ କରି ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନ ରାଓଙ୍କ ଅସଂକଳିତ ଜ୍ଞାନାମାନ ସଂପ୍ରହ କଲି । ସେକାଳର ସାହିତ୍ୟକ ପାଶିପାଇ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରକୁ ଜାଣିବାରେ ଉଚ୍ଚ ପତ୍ରପତ୍ରିକାମାନଙ୍କୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ତଥ୍ୟ ମୋର ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା । ଏ ସମ୍ପଦ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ବୀଚଦିଶା ଓ ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅବସାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାକୁ ଝଢାଖୁଣ୍ଡି କରି ଧଢ଼ି ନାମଧେନ୍ୟ ସେ ସଂଘାର ଜଣେ ଚକିଅା ବର୍ମବାରୀ ମୋର ସହାୟତା କରିଥିଲେ । ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରହ କାଳରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନକୁ ମୁଁ କୁଣିପାରି ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଜେରକୁ ପଦ୍ଧତି ସୁପ୍ରବକ୍ତି ନଥିଲା । ଏଣୁ ଉପଲବ୍ଧ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କୁ ଧୂଳିଧୂଳିରିତ ହୋଇ ପାଠ କରି ଆବଶ୍ୟକସଙ୍କେ ନୋଟ କରି ଆଶ୍ୱାସନି । ଏଥୁପାଇଁ ମୋତେ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଶ୍ରୀଷ୍ଟାବକାଶ ବିନିଯୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏ ସମୟରେ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନ ରାଓଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ, ପୁତ୍ର ଓ ପୌତ୍ରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ ରାଓଙ୍କ ଜନିଷ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକଶ୍ମ ରାଓ ଲୁବନେଶ୍ଵରର ମଧ୍ୟବନ (ମଧ୍ୟସରଣୀ) ରେ ରହୁଥିଲେ । ଏମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଯାହାକିଛି ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ତାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପରାକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନ ବିଦ୍ୟାପାଠୀ (ରିକ୍ଵେରିଆ ସ୍କୁଲ), ବର୍ମସିକ୍ ସେକେଶ୍ଵାରୀ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ (ଅଟାଟର ନର୍ମାଲ ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ)ର ଲାଭତ୍ରେଣୀ; ଉପାସନାପାଠୀ ବ୍ରାହ୍ମମଦିରାଦିରୁ ମଧ୍ୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରହ କଲି । ଗବେଷଣା ପାଇଁ ବେଳୁବେଳ ମୋ ମନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆସ୍ରମ୍ଭ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ମୋ ମନକୁ ବିଦେଶ ଯିବା ନିଶା କ୍ରମେ ମରିବାକୁ ଗଲା ।

ବିଂଶ ଶତବର ସପ୍ରମ ଦଶନିରେ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାକୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗ (University Grant Commission) ଗବେଷଣା ପାଇଁ ସଜ୍ଜମିଆଦୀ ଅନୁଦାନ ଦେବାର ବିଧ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏଥୁପାଇଁ ଗବେଷକଙ୍କ ନିଜର ଗବେଷଣା ପ୍ରକଳ୍ପର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀଟିଏ ଦେବାକୁ ହେଉଥିଲା । ୧୯୭୭-୭୭ ରେ ମୋର ପରିକଳ୍ପିତ ନିବନ୍ଧନକୁ ଭାବି କରି ସଂକ୍ଷେପିକା (Synopsis) ସହ ଆବେଦନ ପତ୍ରଟିଏ ନିର୍ବାଚିତ ଫର୍ମରେ ନିୟମମତେ ପଠାଇଲା । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ମୋର ପ୍ରକଳ୍ପଟି ଅନୁମୋଦିତ ହୋଇ ସଜ୍ଜମିଆଦୀ ଅନୁଦାନ ମିଳିଲା । ଏହି ରାଶିପ୍ରାସି ପରେ ମୁଁ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନଙ୍କ ଜାବନ ଓ ଜୀବିକାର ଚିକିତ୍ସା ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାକ୍ରମାନ ଓ ଲାଭତ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରୁ ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରହ କଲି । ଏହି କ୍ରମରେ ମଧ୍ୟସ୍ଵଦନ ତେପୁଟି ଉନିଷେଷ୍ଟର ଓ ଜୟନ୍ତି ଉନିଷେଷ୍ଟର ରୂପେ ବିରିନ ସ୍କୁଲର ପରିଦର୍ଶନ ପ୍ରତିକାରୁ ମତବ୍ୟମାନ ମଧ୍ୟ

ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟ କରିନେଲି । ଫଳରେ ଶିକ୍ଷାବିଦମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଜୀବନ ଦିଗ୍ଭବ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସିତ ହେବା ସହ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟକୃତିରେ ଶିକ୍ଷକ ସୁନର ମନ ଓ ମନନର ଅନୁଶୀଳନ କରାଯାଉପାରିଲା ।

ଆଲୋଚ୍ୟକାଳରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୭୩ ମସିହାବେଳକୁ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜର ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ଭୂପେ ଏସ.ଆର, ଉପାଧ୍ୟାୟ ଯୋଗଦେଲେ । ଶାକପ୍ରାସୁ ଚେହେରା, ଲମ୍ବାତରଢା ପ୍ଲାନକାରୀ ହେତୁ ତାଙ୍କ ଲୋକେ ପର୍ବତ-ମଣିଷ (Man Mountain) ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଅଧିଷ୍ଠନକ ଆଗରେ ବଡ଼ବଡ଼ କଥା କହିବା ତାଙ୍କର ସରକ ଥିଲା । ସେ ନିଜର ବଡ଼ଟି ଓ ପ୍ରତିପରି ଦେଖାଇବାକୁ ବହୁ ସମୟରେ ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା କଥା କହୁଥିଲେ । ଥରେ ଆପଣ କମନ୍‌ରୂପରେ ସେ କହି ବସୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ମକାନସବୁ (ସୌଧମାନ) ଦିଲ୍ଲୀରୁ ମୋରଳ ସରାଇ ଯାଏ ବିରିନ ଜାଗାରେ ବିଶେଷ ହୋଇ ରହିଛି । ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ଶ୍ରେଷ୍ଠମାନଙ୍କ ରହ୍ମାରେ ବି କହୁଥିଲେ— “ମିଃ ଉପାଧ୍ୟାୟ ଓ ମୁଁ ଉରୟ ଏନ୍.ସି.ସି.ରେ ଅର୍ପିତର ଭାବରେ ତ୍ରୈନିଂ ନେଲାବେଳେ ଶୁଣିଛି ଏଇ ସାରକ ଜମିଦାରୀ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ମୋରଳ ସରାଇଯାଏ ରହିଥିଲା ଏବଂ ଏବେ ବି ଯାକ ନାମ ଶୁଣିଲେ ସେଠାକାର ଲୋକେ ସାହୁର ମାରାଟି ।” ଏହାଶୁଣି ଶ୍ରୀ ଉପାଧ୍ୟାୟ ଆମ୍ବେତୋଷ ଲାଭ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ମୁହଁରେ ହସ ଚହୁଥିଲା । ସେ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜର ବୌଦ୍ଧିକ ଅଗ୍ରଗତି କିମ୍ବା ଶୈକ୍ଷିକ ବିକାଶ ବିଶେଷ ରୂପେ ନ ଘଟିଥିଲେ ହେଁ ଖେଳକୁଦ ଓ ଜାତୀୟ ସମରଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀ (ଏନ୍.ସି.ସି.)ର କିପରି ପ୍ରସାର ଘଟିବ, ସେଥିପ୍ରତି ଶ୍ରୀ ଉପାଧ୍ୟାୟ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଥିଲେ । ଖେଳପଡ଼ିଆର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ପାଇଁ ପଡ଼ିଆକୁ ଲାଗି ରହିଥିବା ଶାକ, ହରିଡା ଓ ବାହାଡା ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଗଛ ସବୁ କଟାଗଲା, କିନ୍ତୁ ୧୯୭୭, ଜୁଲାଇରେ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜରୁ ଦେକାନାକୁ ମୋର ବଦଳି ହୋଇ ଆସିବାଯାଏ ଖେଳପଡ଼ିଆର ବିଶେଷ କିଛି ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା ଅଥବା ଖେଳ ପଡ଼ିଆକୁ ଆଦର୍ଶପାଳାୟ କରିବାକୁ ସେ ବାରଯାର ଆହୁନ ଦେଇ ଚାଲିଥିଲେ ।

ଠିକ୍ ଏଇ ବିଂଶ ଶତକର ସପ୍ତମ ଦଶଶିତି ପ୍ରାରମ୍ଭରେ (୧୯୭୨ରେ) ଭାରତ ଉପରେ ଚୀନର ଅତକ୍ରିୟ ଆକ୍ରମଣ ଏବଂ ପାକିସ୍ତାନର ନବ ଆକ୍ରମଣରେ ଏ ଦେଶର ଜନସମବ୍ୟାପ ସଜାର ହୋଇ ଉଠିଥାଏଟି । ଚୀନ ଆକ୍ରମଣ କାଳରେ ଭାରତ ତାର ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଯେତ୍ରରେ ଥିବା ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ସମୀକ୍ଷା କରିଥିଲା । ନେହେରୁଙ୍କର ଚୀନ ରାଜନେତାଙ୍କ ହୃଦୟପଟରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କିପରି ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ତାହା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ହିନ୍ଦୁ ଚୀନ ଭାଇ ଭାଇ ଓ ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତି ପାଣିପାଣି ଯାଇଥିଲା । ୧୯୭୪ରେ ଜବାହାର ନେହେରୁଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ପରେ ଲାନବାହାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ଅଧିକାର ହେଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନେହେରୁଙ୍କ ପରି ରାଜନୀତି ବିଶାରଦ ନଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଭାରତର ଆମାକୁ ଚିନ୍ତିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ପାକିସ୍ତାନରେ ଜେନେରାଲ ଯାୟିବ ଖାଁ ଥିଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ।

ତାଙ୍କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପାକିସ୍ତାନୀ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଭାରତର କାଶ୍ମୀର ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାଡ଼ି ଆସିଲେ । ଭାରତରେ ଶାସ୍ତ୍ରୀକର ଲବଣୀ କୋମଳ ହୃଦୟ କୁଳାଶ କଠିନ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ସେ ସୀମାଟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ବୋଧନ ଦେଲେ । ‘ଜୟ ଯବାନ’, ‘ଜୟ କିଷାନ’ ଧନିରେ ଭାରତଭୂମିର ଗରନ ପବନ ପ୍ରକଟିତ ହେଲା । ତାର ଫଳଶ୍ରୁତି ସ୍ଵରୂପ ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ବି ସମରଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀଙ୍କୁ ଜାଗାତିଆର ରଖାଇଲା । ଏଥପାଇଁ ହୁଏତ ଅଧ୍ୟୟନ ମେଜର ଉପାଧ୍ୟାୟ ଜାଗାୟ ସମର ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ବାହିନୀ ପ୍ରତି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଧ୍ୟାନଶୀଳ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ ବନ୍ଦ୍ରୀଆଳ ସମୟର ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଶୈକ୍ଷିକ ଶୁଣ୍ଝଳା ଟିକେ ଫିଳା ପଡ଼ିଗଲା ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା । ପରେ ଡଃ ପି.ଏବ. ଚାର୍ଟେରୀଙ୍କ ସମୟରେ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜ ତାର ପୂର୍ବପ୍ରିତିଙ୍କୁ ଫେରି ଆସିଥିବାର ବଥା ଶୁଣିଛି ।

ଶ୍ରୀ ଉପାଧ୍ୟାୟକ ରହଣିକାନରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ନେହେରୁଙ୍କ ମହାପ୍ରୟାଣ ଘଟେ ୧୯୬୪ ରେ ଏବଂ ୧୯୬୫ର ପାକିସ୍ତାନୀ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଭାରତ ଭୂମିରେ ଅନୁପ୍ରବେଶରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ତାର ଦୃଢ଼ ମୁକାବିଳା କରିବାକୁ ଭାରତର ସେନାଧକ୍ଷକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅଛି । ଫଳରେ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀ ପାକ ସେନାନୀଙ୍କୁ ଭାରତଭୂମିରୁ ବିଚାରିତ କରିବା ସହ ପାକିସ୍ତାନ ଅଧିକୃତ କାଶ୍ମୀରକୁ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶକ କରିଲେ । ଏହାହାରା ପାକିସ୍ତାନ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲା କିନ୍ତୁ ଭାରତ ପାକିସ୍ତାନ ଭିତରେ ଜାଗି ରହିଥିବା ଯୁଦ୍ଧ ବିପ୍ରଭର ଅବସାନ ଘଟାଇବା ଏବଂ ଅଧିକ ଉରେଜନାୟକ ବିଷ ସମସ୍ୟା ରୂପ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ପାକିସ୍ତାନ ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଶାତ୍ରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭୂଷର ମଧ୍ୟୟତାରେ ତାସକେଣ୍ଟାରେ ଉତ୍ସମ୍ପନ୍ନକୁ ମନାର ଏକ କୁଣ୍ଡ ସାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ସେହିଦିନ ଭାତିରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲାଲ ବାହାରୁ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅକ୍ଷୟାତ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଏ ମୃତ୍ୟୁ ରହସ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଏଯାବତି ଅବଧାରିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏହିପରି ନାନାବିଧ ଘଟଣ ଅଘଟଣ ଭିତରେ ଭାରତର ଜାତୀୟ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ଆବର୍ତ୍ତ ହେଉଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଦୂରଦର୍ଶନ ନଥିଲା କେବନ ଆକାଶବାଣୀ ହେଲା ସମୟ ସରବରାହ ପାଇଁ ଆଶ୍ରୁ ମାଧ୍ୟମ ଥିଲା । ଅନୁଗୋଦ ଥିଲା ଏକରକମ ନୀରବ ନିଷ୍ଠଳ ଭୂମି ।

କଲେଜରେ ଔପଚାରିକ ଭାତିରେ ଅବଶ୍ୟ ଜାତୀୟ ଉତ୍ସବ ପାଇତ ହେଉଥିଲା । ଜାତୀୟ ବିପରିର ସମ୍ବାଦ କଲେଜର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମଧ୍ୟ ତେରିରେ ପାଇଥିଲେ । ତଥାପି ଭାରତର ଆମ୍ବା ଓ ସମବାନୀନ ଜୀବନଭୂମି ସଂପର୍କରେ ଅବରତ କରାଇବାକୁ କଲେଜରେ ସରାସମିତିର ଆଯୋଜନ କରାଯାଉଥିଲା । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ପ୍ରତକିତ ଜୀବନଧାରା ଓ ଜନତି ବ୍ୟବସାକୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇବାରେ ଅନୁଗୋଦ କଲେଜର ଅବଦାନକୁ ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ ।

ଅକୁଗୋଳ ଥିଲା ମୋ ଜୀବନର ଚଳାପଥରେ ନାନା ଦୂତି ଅକୁରୁତିରା ଏକ ଚେତ୍ରୋପବନ । ଉଚିହାସରୁ ସୂଚନା ମିଳେ ୧୯୪୮ ମସିହାରେ ଅକୁଗୋଳ ରଂଗେଜମାନଙ୍କ ଶାସନାଧୀନ ହେଲା । ଅକୁଗୋଳର ଶୈଷସ୍ଵାଧୀନ ନରପତି ସୋମନାଥ ସିଂହ ଦେବ ରଂଗେଜ କରୁଥିବା ହୋଇ ୧୯୫୩ ମସିହା ଜୁନ ୨ ତାରିଖରେ ହଜାରୀବାର ଜେଲରେ ଶୈଷ ନିଃଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ପୂର୍ବେ ଅକୁଗୋଳ ଥିଲା ଘନ ଜଗଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳ । ଗୌମକର ରାଜା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜୁଟି କରୁଥିଲେ । ଏହି ରୂପିଷ୍ଠରେ ନାମ କୋଦାଳକ ମଣିଜ ଥିଲା । କେହି କେହି କହୁଛି— ଏ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ଥିଲା ଶିଖନି ମଣିଜ । ସେ ଯାହାହେଉ ଐତିହାସିକ ଦିନେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ The Orissa Historical Journal ର ୧/୧ ସଂସ୍କ୍ରାନ୍ତରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଅଣାର ଅଙ୍ଗୁଳକ ପରନ ହଁ ଆଜିର ଅକୁଗୋଳ । ଏଠାରେ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବୀରେ ନେଇ ରଞ୍ଜ ରାଜୁଟି କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅକୁ ବଜବତରା ଗୋଳ କରି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିଜର କର୍ତ୍ତ୍ତୁ ଜାହିର କରିଥିଲେ । ତାକରି ନାମ ଓ ସେହି ‘ଗୋଳ’ ର ଦୂତିରେ ଅକୁଗୋଳ ନାମର ଉପରି ବୋଲି Angul District Gazette ରେ L.S.S.O. Melley ସାହେବ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ଅଙ୍ଗୁଳକ ପରନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଅନ୍ଧୁଳ ପଟିବା ରୂପ ନେଇ ଅଧୂନାତନେ ‘ଅକୁଗୋଳ’ ନାମରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ।

ସେ ଯାହାହେଉ ଉଚିହାସ ବିଧୂତ ଅକୁଗୋଳ ୧୯୪୮ ରେ କ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଶାସ ମାହାଲରେ ପରିଣତ ହେଲା । ୧୯୫୫ ରେ ଅକୁଗୋଳ କନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ଏକ ଅକୁନ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ଗଢାଗଲା ।

ଡେବେ ବିଡ଼ମନାର ବିଷୟ ଯେ ଗଡ଼ଜାତ ପରିବେଶିତ ଅକୁଗୋଳ କ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ବି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାରେ ଆଲୋକିତ ନ ହୋଇ ତୁଳଦିନଯାଏ ମିରାଳୁନ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସାଧୀନତାର ପ୍ରାୟୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅକୁଗୋଳ ବିଜ୍ଞାନ କଲେଜ ହଁ ହେଲା ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାର ଆଉଏକ ଦୀପଶିଖା ।

ଅକୁଗୋଳ କଲେଜରୁ ଶିକ୍ଷାରସ କରି ଅନେକ ଯୁବକ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ରାଜନୀତି, ପ୍ରଶାସନ, ଚିକିତ୍ସା, ଉଚ୍ଚନୀୟରିଂ, ସମାଜସେବା ଓ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସକୀଯ ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରତିପାଦନ କରିପାରିଥିଲେ । ମୋର ଅକୁଗୋଳର ରହଣ କାନରେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭିଥିବା ହାତ୍ରକାଣାକ ମଧ୍ୟରେ ତଃ ଦୀପକ ବର୍ତ୍ତିଆ ଆମେରିକାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଛନ୍ତି । ତଃ ମଧ୍ୟସୂଦନ ମିଶ୍ର ବିଜ୍ଞାନୀୟ ମେନେଜମେଣ୍ଟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଫଳ୍ୟ ଲାଭ ସୁନାମଧନ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଛନ୍ତି । ତାତ୍କାଳିନ ହଜାର ସାହୁ ମେଡିକାଲ କଲେଜରେ କେଷତ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ତକ୍ତର ବିଜ୍ଞାନକ ରଥ, କାନ୍ପୁର

ଆଜ.ଆଜ.ଟି. ର ପ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରଫେସର ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାହରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର କୁଳପତି ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗିଛନ୍ତି । ପୁଣି ସେହି ଅତୁଗୋଳର ଛାତ୍ର ଓ ଶିବପ୍ରସାଦ ରଥ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ପ୍ରଫେସରର ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର କୁଳପତି ଆସନ ଅଳ୍ପକ୍ରମୀୟ କରିଛନ୍ତି । ଜଜମନ୍ ବେହେରା ରାଜମୀତିରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଓଡ଼ିଶାର ମହାନ୍ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ଓ ଧୋବେଶ ଚତ୍ର ମିଶ୍ର ରାଉରବେଳାରେ ତାତ୍କର ଜାବେ ବାମ କରି ଜନ ସେବାକୁ ଜୀବନକ୍ରମ କରିଚାଇଛନ୍ତି । ଏତ୍ବେବ୍ୟତାଟ ଅତ୍ୟନ୍ୟାମୀ ସାହୁ, ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରାଣୀ ଦାସ, ଶରତ କୁମାର ତ୍ରିପାଠୀ, ରାଜବିଶ୍ୱାର ସାହୁ, ଯୌଦ୍ଧମିନୀ ଦେବୀ, ସର୍ବାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ ତାତ୍କର ଜାବେ ସ୍ଵଭାବ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ପଶୁ ଚିକିତ୍ସକରାବେ ଜୟକୃଷ୍ଣ ପ୍ରଧାନ, ସୁରେଶ ଚତ୍ର ପ୍ରଧାନ, ଶରତ ଚତ୍ର ମିଶ୍ର, ଅଣ୍ଟେଟ କୁମାର ପ୍ରଧାନ, ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ସାହୁଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ରହିଛି । ଅଧ୍ୟାପକା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାତ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକୁ କୁମାର ନାଥ, ତୁଚ୍ଛିର ଷତଙ୍ଗୀ, ପ୍ରତାପ କୁମାର ସିଂ୍ହ, ନେତ୍ରାନନ୍ଦ ଦୋରା ପ୍ରଭୁତ୍ବିକର ନାମ ଉଚ୍ଛ୍ଵସଯୋଗ୍ୟ । ନିରୁତୀ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ଓ ଗବେଷଣା ପ୍ରତି ମନୋନିବେଶରେ ତାତ୍କର ସନ୍ତ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ ନିଷା ଏବେ ବି ମୋ ମନରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ । ପୁଣି ମନେପଡ଼େ ଅତୀର୍ଥ କେତେବେଳେ ତପଳମନା ତୁଣ ବନ୍ଦିଗଲେ ବିଶିଷ୍ଟ ଆଇନଙ୍ଗାଳୀ ରବାତ୍ର କୁମାର ପଶା; ଏବେ ସମାଜସେବା ବିପିନ ବିହାରୀ ନହ- ଏଇମିତି କେତେବେଳେ ସ୍ମୃତି, କେତେବେଳେ ଆଜି ମନେପଡ଼େ । ବସ୍ତୁତଃ ଅତୁଗୋଳ କଲେଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଜାଗିବାର ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଛାତ୍ରକୁଳକ କୃତି ଓ କୃତିରକୁ ସୁରଣ କଲେ ଆଜି ବି ଉତ୍ସାହ ଦୟାପରେ ମନଟା ଆନନ୍ଦରେ ପୁଲକି ଉଠେ । ସେତେବେଳକାର ଅଧ୍ୟାପକର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ଷା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବହରେ ଅତୁଗୋଳ ଆବାଶରେ ଶିକ୍ଷାର କୁଳକ ଦୀଧିତି ଉଦେ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଅଞ୍ଚଳର କଲେଜ ଶିକ୍ଷାର ଅରୁଣୋଦୟରେ ତୁଣ ତୁଣକୁଳ ଉଦ୍ବୋଧନ ହୋଇ ଆପଣାର ଜୀବନକାଶକୁ ପ୍ରାମାଣ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବିକାଶକାମୀ ତୁଣକର ଜୀବନ ଜାଗିବାକୁ ରକ୍ଷିତ କରିବାରେ ସେ ବାକର ସୁବ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଅବଦାନ ସତତ ସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ । ବସ୍ତୁତଃ ଆଲୋଚ୍ୟକାଳରେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତର ମନୋକୁମିରେ ଶିକ୍ଷକର ‘ବା’ ଫୁଟି ଉଠିଥିଲା । ମୋର ଗବେଷଣାକାମୀ ମନ ଶିକ୍ଷାପ୍ରବଣତାର ବଳାୟମର ମୋର ଛାଇ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଅତୁଗୋଳ କଲେଜର ଅନଟି ଦୂରରେ ବେସିକ ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ କଲେଜର ଅଧ୍ୟୟେ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷାବିଦ ଶ୍ରୁତି ନାଥ । ସୁପ୍ତ ମଣିଷ । ପ୍ରାଚୀ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦର୍ଶନରେ ବେଶ ଅବଶ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତା ସେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ରାମଗୋଳ ଓ ମହିମା ଧର୍ମ ପରମଗାର ସାରସତ ସାଧକଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ତାକର ଥିଲା ରଜିର ଅବବୋଧ । ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ତାକ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହେଉଥିଲା । ତାକରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ (ବି.ଇ.ଡି) ଟ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତି ମାସରେ କଲେଜ କାମସରେ

ଆମ୍ବ ବାଥକାରେ ସାହିତ୍ୟ ସରା ଆହୁତ ହେଉଥିଲା । ସେଠାରେ ସୂଜନକାମୀ ଯୁବକୟୁବତୀଏ ସୁରଚିତ କବିତା ଓ ଗଜ୍ଜାଦି ପାଠ କରୁଥିଲେ । ତେବେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ, ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନାଦି ସଂପର୍କରେ ଚର୍ଚା କରାଯାଉଥିଲା । ଏ ସରାରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମିତି ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ସରାପତି ବା ମୁଖ୍ୟବକ୍ତାର ରୂପିକା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଅତୁଗୋନରେ ପ୍ରଥମ ଆଠବର୍ଷ ରହଣି କାଜରେ ମୋଟେ ଅଛତଃ ଆଠ / ଦଶଥର ସରାପତି ଅବା ମୁଖ୍ୟ ବକ୍ତା ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ସାରସ୍ଵତ ସରା ବା ସମାରୋହରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ମୁଁ ମୋର ବଢ଼ିବ୍ୟକୁ ଲିପିବନ୍ଧ କରିନେଉଥିଲି । ସେହି ଲିଖିତ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଦେବାବେଳେ ମୁଁ ନିଜର ବିଦ୍ୟାକୁଞ୍ଜିର ସୀମାବଦ୍ୟତା ସଂପର୍କରେ ସତେଜ ରହିପାରୁଥିଲି । ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହେତୁ ଉଚ୍ଚ ସରା ବା ସମାରୋହରେ ଅନ୍ୟମାନେ ଦେଉଥିବା ଅଭିରାଷଣର କିରି ଓ ରୂପ ସଂପର୍କରେ ନଜର ଦେଇପାରୁଥିଲି । ଯେଉଁଠି ଅଟିକଥନ ବା ଅପକଥନ ହେଉଥିଲା, ତାକୁ ନିର୍ଭାବରେ କହିବା ମୋ ପାଇଁ ସହଜ ଓ ସୁଗମ ହେଉଥିଲା । ଥରେ ମନେପଦ୍ମି- ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. ଉପାଧ୍ୟାରୀ ଅଥବା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ତଥା ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜୋଚକ ସର୍ବେଶ୍ଵର ଦାଶ, ଫକୀର ମୋହନଙ୍କୁ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପଥୀକୃତ ସାରସ୍ଵତ ସ୍ରଷ୍ଟା ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ଆର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ସମକାଳୀନ ଅନ୍ୟସ୍ରସ୍ତାଙ୍କ କୃତିତ୍ୱକୁ ବିଚାରକୁ ଆଣିଲେ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ କବିବର ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୁଦନ ଉପରୟ କିପରି ଆଧୁନିକତାର ଅଧି ବାର୍ତ୍ତାବହ ବିଶେଷତଃ କାବ୍ୟକବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ସମ୍ମାନିକ ଉପରୟାପନ କରିଥିଲି । ପରିଶେଷରେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ବାହିଥିଲି ଯେ ଫକୀରମୋହନ ଓଡ଼ିଆ କଥା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମେଥେୟସ ହୋଇପାରନ୍ତି କିନ୍ତୁ କାବ୍ୟଜ୍ଞତରେ ଆଧୁନିକତାର ପଦଧ୍ୱନି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସଂପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ମଧୁସୁଦନ ରାଓ ହିଁ ଆଧୁନିକ ରୀତିକବିତାର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସାରସ୍ଵତ ପୂରୁଷ । ଏ କଥାଟି ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ସାରସ୍ଵତ ପ୍ରକାଶକ ସ୍ମରଣ ସମ୍ବାଦର କାଜରିକି ବିବରଣୀ ସହ ଜ୍ଞାନରେ ପ୍ରକଟିତ ଆଧୁନିକତାର ରୂପାବୁଣ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରିଥିଲି, ଫଳରେ ଉପାର୍ଥି ବିଦ୍ୟା ଓ ଶ୍ରୋଦୁମଣ୍ଡଳୀ ମୋ ସିଦ୍ଧାତକୁ ମୁହଁକଷ୍ଟରେ ଅତୁମୋଦନ କରିଥିଲେ ।

ସେହିପରି ଆଉଦିନେ ଭୀମରୋଜକ ଧର୍ମ ଓ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ବକ୍ତା ଭୀମରୋଜ କିପରି ମହିମା ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର କରି ଯୁଗପୁରୁଷ ବନିଷ୍ଟି, ତାର ବିଶ୍ୱଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାଥ ବି ଭୀମରୋଜ କିପରି ଅଲୋକିକ ଚେତନା ବନ୍ଦରେ ଦିବ୍ୟସଂଧାନୀ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ ସେବା କରିଛନ୍ତି, ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ବୁଝାଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ବଡ଼ ସନ୍ଧର୍ପଣ ସହ ଭୀମକର କାବ୍ୟପ୍ରତିଭା କିପରି ଉପଳଦ୍ଧ ଅତୁଭବ ଓ ଭାରତୀୟ ସଂସାରପ୍ରବଣ

ମନର ପରିପ୍ରକାଶ, ତାର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲି । ଉପନିଷଦର ‘ନମହୃଷ୍ୟାଦି ଶ୍ରେଷ୍ଠର କିଞ୍ଚିତ’ ପରି ଜୀବନାହୁରବରେ କବି ଆମ୍ବା କିପରି ବିଶ୍ଵାସ ରଖିଥିଲା । ସେହି ଅହୁରବର ସବୁପ “ଆରେ କ ଅଛିକୁ ପାଦେ ପ୍ରହାରିଲେ/ ଏ ଅଛିକୁ ମୋର ବାଧେ” । କବିର ଉଦାର କଣ୍ଠ ମାନବତାର କୌଣସିଗାନ ପୂର୍ବକ ଅହୁରବି ଥିଲା ଓ କହିପାରିଥିଲା ‘ମୋ ଜୀବନ ପଞ୍ଚ ନର୍କେ ପଢ଼ିଆଉ ଜଗତ ଉତ୍ଥାର ହେଉ ।’ ମୋର ଭାଷଣର ନିର୍ଯ୍ୟାସ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ନାଥଙ୍କ ପରି ମହିମାଧର୍ମ ଓ ସାହିତ୍ୟାହୁରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିପରାକ୍ରମ ସର୍ବ କରିପାରିଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ହିଁ ସରାସମିତିରେ କହିବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ପ୍ରାକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ସହ ଲିଖିତ ବଢ଼ିବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲି ।

ଏ ରୂପେ ବିଚାର କଲେ ଅହୁରୋକ ମାଟିରୁ ହିଁ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ଆଧ୍ୟ ପରିଶ୍ରମରେ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ବିଭିନ୍ନ ତରିକା ଶିଖି ନେଇଥିଲି । ସାରସ୍ତ ବିତର୍କ କିମା ଆଲୋଚନା ପ୍ରତିଆଲୋଚନା ନିମିର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯଥାୟଥ ଅହୁଧ୍ୟାନ ଓ ଅହୁଶୀଳନ ଯେ ଏକାତ କାମ୍ୟ, ତାହା ସେବିରୁ ମୁଁ ଅଂଗେ ନିରାଇଥିଲି । ପୁଣି କେବଳ ଉତ୍ସବାଚୀ ଭାଷଣର ସିତି କିପରି ତକ୍ତାକିକ ଏବଂ କ୍ଷାଣଶାୟୀ; ତାହା ମୋର ହୃଦବୋଧ ହୋଇଥିଲା । ତହାରା ସେହିଦିନରୁ ଅଯଥା ଭାଷଣବାଜ ଏବଂ ସରାସମିତିରେ ଅପ୍ରାସଂରିକ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ମନଟା ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଉଠେ । ସେବେବୁ ଭାଷଣ ସଂସ୍କତ ପ୍ରତି ମୋ ମନରେ ଅହେତୁକ ବିରାଗ ଜାତ ହୋଇଥାଏଇଛି । ଫଳରେ ପ୍ରଗତିକର ବଢ଼ା ହେବାର ଅଭିକଷଣର ଗଜାମରୁହି ବି ଘଟିଛି । ମଞ୍ଚବଢ଼ା ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ବି ହାସନ କରିପାରି ନାହିଁ । ତେବେ ପାଠକ୍ରୁ (Seminar), ବିଚାର ଆଲୋଚନା (Symposium) କଷରେ ଆପଣାର ବଢ଼ିବ୍ୟକୁ ଉପଲ୍ଲାପନ କରିବାର କୌଣସିକୁ ଅବଶ୍ୟ ହାତହଜାଡ଼ା କରି ନଥିଲି । ବସ୍ତୁତଃ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ପ୍ରାତୀୟ, ଜାଗାୟ ବା ଆତର୍ଜାତୀୟ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ରରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ମୋତେ କୌଣସି ଅସୁବିଧାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ ।

ଏବେ ଆମେ ଦେଖୁ ଅଧୁକାଂଶ ମଞ୍ଚରେ ବଢ଼ୁଟା ଦେଲାବେଳେ ଶ୍ରୋତାକର ମନ ନେବା ପାଇଁ ଅନେକ ଏ ଅପ୍ରାସଂରିକ କଥା କହି ପ୍ରଗତିରଚାର ଆଶ୍ୟ ନେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ବଢ଼ିବ୍ୟକୁ ଲିପିବନ୍ଦ କଲେ ତା’ ରିତରୁ କୁଟିହ ସାରତରେ ବାହାରେ । ଫଳରେ ବଢ଼ିବ୍ୟମାନ କେବଳ ହସେଇ ମଜ୍ଜାବାରେ ଭାରପୂର ହୋଇଉଠେ । ଶ୍ରୋତାଏ ‘ମିତ୍ର ସାରଥ’ ବସ୍ତୁତି ନ ପାଇ କେବନ ଚର୍ବିତ ଚର୍ବଣର ଧରୁଟକାର ଶୁଣାଇ । ମଞ୍ଚବଢ଼ାଏ ଯଥାର୍ଥ ଶର ସଂଧାନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳରେ ଘରକୁ ଫେରି ଶ୍ରୋତାଟିଏ ଗୁଣି ହୃଦୟ ଯେ ତାର ସମୟର ଅପଦିନ ଘଟିଛି ସିନା ବଢ଼ା ମଣିଷଟି ବି ଯଦି କେବେ ନିରୋକା ମୁହଁର୍ବରେ ଆସସମୀକ୍ଷାକରେ, ତେବେ ତାର ମଧ୍ୟ ବିବେକ ତାକୁ ବାରମ୍ବାର କହୁଥାଏ-ଏପରି ଲଗାମହଜଡ଼ା ଭାଷଣର ବା ପରିଣତି କ’ଣ ? ଜୀବନକାଳ

ଭିତରେ ଯାହା ଘଣ୍ଠା ଘଣ୍ଠା ଧରି ସେ ବଜ୍ରାଣି ଆସିଲା, ପ୍ରଗନ୍ଧ ବଜାରେ ଶିରପା ପିନ୍ଧିଲା । ସେବକୁ ଟେପ୍ କଲେ ହୃଦୟ ମାଇଲ ମାଇଲ ଲମ୍ବିବ ଅଥବା ତାକୁ ସୂତ୍ରାୟନ କରି ସଂପାଦନା କଲେ ଖଣ୍ଡେ ପଚାଶ ପୁଷ୍ଟାର ବହିବି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏଣୁ ଏବଂବିଧ ଭାଷଣବାଜଠାରୁ ନିରାପଦ ଦୂରତାରେ ରହି ଆସିଛି । ମନୋରଞ୍ଜନକାରୀ ପ୍ରଗନ୍ଧରସ୍ତାନର ବଢ଼ତା କଜାକୁ ମଧ୍ୟ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଆତେଇ ପାରିନାହିଁ । ଅଥପାଇଁ ଅବସୋଧ ବି ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଏଠି କହିରଖେ-ସ୍ରୁଷ୍ଟିଏ ହେଉ ବା ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତଟିଏ ହେଉ ଭାଷଣର ମାଯାପୁରୀରେ ପଶି ରହିଲେ, ସଫଳ କୃତି ରଚନା କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରେନା । ମୋ ସମୟ ଖଣ୍ଡର ଅନେକ ମେଧାସମନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାଷଣବାଜର କୁହୁକରେ ନିଜକୁ ଆବିଷ୍ଟ କରି ସର୍ଜନଶୀଳ ସାରସ୍ତ ମହିରର ଦେହକୁ ମଧ୍ୟ ବାଟ ପାଇନାହାତି । ଏଣୁ ସାହିତ୍ୟସେବା ବା ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରୁଷ୍ଟା ହେବାକୁ ତାହିଁଲେ ନିରଳସ ସାଧନା କରିବାକୁ ହେବ । ଶୁଣ୍ଝକିଟ ବଢ଼ତା ବା ଚିତା ଉତ୍ସେଷକାରୀ ବଢ଼ବ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ହେଲେ ତାର ଭାବବସ୍ତୁକୁ ଲେଖାଲେଖି କରି ଶ୍ଵିର କରିବା ବିଧେୟ । ତଦ୍ବାରା ଶ୍ରୋତାଏ ଦିଗ୍ବିଦ୍ସନ ପାଇବେ ଏବଂ ଲିଙ୍ଗିତ ରୂପରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ବନାନ୍ତିପରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପିଢ଼ିର ହୃଦୟରୁ ହୃଦୟରୁ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଏ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ବିଚାର କଲେ ଗାନ୍ଧିଜୀ, ନେହେତୁ ଓ କବିଶ୍ଵର ରବାୟୁ ନାଥକ ପରି ଚିତାନାୟକମାନେ ବିପରି ସ୍ବାକ୍ଷର ବଢ଼ବ୍ୟକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପୂର୍ବକ ଉପଯାପନ କରୁଥିଲେ, ତାହାକୁ ମୁରଣ ବରାଯାଇପାରେ । ବିବେକନଥଙ୍କ ଚିକାଗୋ ବଢ଼ତା ତ ଭାରତୀୟ ଚେନାର ଓ ଧର୍ମଜୀବନର ଅମ୍ବନ ସାକ୍ଷର । ଏଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷଟିଏ ଯାହା ଚିତା କରେ ତାହା ଲେଖିଦେଲେ ଅଧିକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଲେଖା ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସ୍ଵର୍ଗପୂର୍ବ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଅବବୋଧଟି ମୋ ମନରେ ବୈକୁଣ୍ଠେ ବନବରର ହେଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନରେ ଲେଖାକୁ ଛାପି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହି ଲେଖା ପ୍ରେମିକା ପରି ଦେବାବେଳରେ ମୋତେ ବିହୁଳ କରିଛି । ଜୀବନରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରାଣ ପାଇଁ ଲେଖା ବି ସଖାସୋଦର ବନିଛି । ରବେଷଣା କରିବାର ସୁହା ଆଣି ଦେଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଭାଷଣ ତୋଷଣର ଲହୁଧରୁପର ଝରକରେ ମୁନ୍ଦିତ ହୋଇନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପନା ବିବାହିତା ପର୍ବତୀ ହେଲେ ଲେଖା ସାଜିଛି ମାନସ ରଞ୍ଜନୀ ପ୍ରେମ ପ୍ରତିମା ସତେକି ସଜଙ୍ଗ ପ୍ରଣୟିନାଟିଏ ଜୀବନ ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ମଜ୍ଜିଗଲାବେଳେ ତାର ରୁଷ୍ଣିଶ୍ଶେ ରୁଷ୍ଣିଶ୍ଶ ମୁଁ ଶୁଣିଛି । ତାକୁ ସାଗର କରିଛି ।

ଅଛୁଗୋଳ ଥିଲା ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଜୀବାମଞ୍ଚ । କେହୁଥର ଦିଜ୍ଞାନ କଲେଜରେ ମାସେ ତେଜଶିଦିନ କାଳ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧିର ଶିକ୍ଷା ନବିସ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଅଛୁଗୋଳ କଲେଜରେ ହିଁ ମୁଁ ସୀକଟି ପ୍ରାପ୍ତ ଏଧ୍ୟାପକ ହେଲି । ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧି ଓ ତାର

ଆହୁଷଙ୍କିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଅବସଥ ହେଲି । ଏଣୁ ଅହୁଗୋଳ ହେଉଛି ମୋରି ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ଏହୁଡ଼ିଶାଳ ନ ହେଲେ ବି ପ୍ରାଥମିକ କର୍ମଚାରୀ । ଏକଦା ତାର ସ୍ଥାନ ବାରଣ କରି ‘ଅହୁଗୋଳ’ ଶାର୍ପ୍‌କ କବିତାରେ ଲେଖିଥିଲି-

“ଆଖିର କପୋତ
ମୋ କୁରେହି ଫୁଲ
ତୁମେ ଯଦି ଶତରୂପା
ତୁମେ ଅହୁଗୋଳ” ।

ଅହୁଗୋଳ ଏବେ ବି ମୋ ଆଖିରେ ମାଯାର ଅଞ୍ଜନ ବୋଲିଦିଏ । ତାର ସ୍ଥାପାକୃତି ବୃଦ୍ଧତ ଶିଳାଖଣ୍ଡ ସ୍ଵନାଶରାତ୍ର, ଟିକରପଡ଼ାର ଶାଳତରୁର ମାୟା, ନାରାୟଣ ସାରର ସରୋବର, ରାଣୀଗୋଡ଼ା ବନ୍ଦ ଅବା ମହାନଦୀରେ ସାତକୋଣିଆ ଗର୍ଭର ରୁଦ୍ରମଧୁର ଶୋଭାକୁ ପାସୋରି ହୁଏନା । ମନଟା ବାରମ୍ବାର ଅହୁଗୋଳକୁ ଝୁରି ହୁଏ । ଜୀବନରେ ପହିଲି ପ୍ରେମକୁ ଯେମିତି ଲୁଣି ହୁଏନା, ତାହା ତୋରା ତଜତାନି ପରି ଆସି ମନରହନକୁ ଅଭାଲିଦିଏ, ମଣିଷଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦନା କରିଦିଏ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅହୁଗୋଳ ଥିଲା ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧିର ବନ୍ଦ ସ୍ଥାନ ଆଧାରିତ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ତାର ସଜଳ ସ୍ଥାନ ମୋ ମନରେ ଏବେ ବି ଜାଗରତ୍ତକ ହୋଇ ରହିଛି ।

ମନେପଡ଼େ ଅହୁଗୋଳ କଲେଜ ଭାର୍ତ୍ତରସ ରହଣିକାଳର କଥା । ଅହୁଗୋଳ କଲେଜ କାମସର ଭାର୍ତ୍ତରସ ସ୍ଥାନିକ ୧୯୭୧/୧୯୭୨ ମସିହାବେନକୁ ତିଆରି ସରିଗଲା । ଏଠି ଅଧ୍ୟକ୍ଷକ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ, ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପାଇଁ ନଥଟି ଏବଂ ଢତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ୮/୧୦ ଟି ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ୧୭/୧୮ ଟି ଭାର୍ତ୍ତରସ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ଆମେ ଦୂରଦୂରାନ୍ତରୁ ଯାଇଥିବା ଅଧ୍ୟାପକେ ଏଇ ନବନିର୍ମିତ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ଯାଇ ରହିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମନେକରୁ । ସେଠାରେ ସେତେବେଳେ ଦୋକାନ ବଜାର ବିନ୍ଦୁ ନଥିଲା । ନଷ୍ଟା ପଢ଼ିଆଗାରେ ବିପଣୀ ସଜା ହେଲା ପରି ପ୍ରାଥମେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷକ ଭାର୍ତ୍ତରସ, ତା'ପରେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଭାର୍ତ୍ତରସମାନ ପଣ୍ଡିମ ମୁହଁ ହୋଇ ଘୋଟେ ଧାଡ଼ିରେ ରହିଛି । ତିବିଏ ଛାଡ଼ି ପୂର୍ବମୁହଁ ହୋଇ କଲେଜର ଢତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ୩୦/ଦଶଟି ଦୁଇ କୋଠରା ବିଶିଷ୍ଟ ଭାର୍ତ୍ତରସ । ଏ ଭାର୍ତ୍ତରସରୁଡ଼ିକରେ ଢତୀୟ ଶ୍ରେଣୀର କର୍ମଚାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଲାଇବ୍ରେରାଆନ, କିରାଣୀ କିମ୍ବା ଲାବ୍ରୋଟୋରୀ ଆସିଥାଏମାନେ ରହିବା କଥା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଯେତେ ଢତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଛାନୀୟ ବାସିଦା । ସେମାନେ ଘର ଛାଡ଼ି ଭାର୍ତ୍ତରସକୁ ବା ଆସିବେ କାହିଁକି । ଏବୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ଅହୁକ୍ରମରେ କଲେଜ କାମସରେ ୧୯/୨୦ଟି ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅହୁଗୋଳରେ ପାଣିର ଅଭାବ

ଲାଗି ରହିଥିଲା । ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଭାର୍ତ୍ତରସକୁ ଛାଡ଼ି ୧୮ଟି ଭାର୍ତ୍ତରସ ଥିଲା ଚର୍ଚ୍ଛା ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ । ଅନୁଗୋଦ ନିକଟରେ ବୃଦ୍ଧତ ଜଳପ୍ରବାହ ନାହିଁ । ନିଜରା ଜୋର ବା ନିଜରା ନିଜଟିରେ ଖରାଦିନେ ପାଣି ରହେନାହିଁ ଶୁଣିଯାଏ । ଅନୁଗୋଦର କୁଠର ଜଳସ୍ତ୍ର ୮୦/୧୦୦ ପୂଟ ଗହାରରେ । ଏଣୁ କୁଥୁମେ ଖୋଲି ସେତୁ ପାଣି ଉତୋଳନ କରିବା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ମ କଷ୍ଟସାଧ ଥିଲା । ଫଳରେ କଲେଜ କାମସ୍ତ ଓ ଷାତ୍ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ପାଣିର ଅଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଅବଶ୍ୟ ଗରୀର କୁପକୁ ବିହ୍ୟତ ଚାକିତ ପମ୍ପରେ ଜଳ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ତାହାରା କଲେଜ କଲୋକିରେ ପାଣି କଷ ଦୂର ହେଲା ।

କଲେଜ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ରହୁଥିବା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରଥରିକ ସଂପର୍କ ଏକାତ ଦେହ ସୋହାଗରରା ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ପରି ଚକୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁଠିକି ଯାଇଛି, ସେଠି ଏପରି ଦେହ ମିଳି ନାହିଁ । ଅନୁଗୋଦ କଲେଜର ସେହି ପାରିବାରିକ ପରିବେଶ ମୋର ବାହିକି ମୋର ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଏବେ ବିଚିନ୍ତି ରହିଛି ।

ମୋ ପିଲାଏ ମନେପକାଳି ତାଙ୍କର ପିଲାବେଳର ଅନୁଗୋଦର କଲୋକୀର ମରୁଷା ମାଉସୀ ଓ ତାଙ୍କର ଚିକିବେଳର ଖେଳ ସାଥୀଙ୍କୁ । ଆଗରୁ କହିଛି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ମଦନମୋହନ ପଡ଼ାରେ ଥିଲାବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ଲକ୍ଷଣ କୁମାର ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ । ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟାପନା ରାତି ଥିଲା ଉଚ୍ଚକୋଟିର । ସେ ଆମ ରହଣରେ ସ୍ଵର୍ଗକାଳ ରହି ଜଟକ ବଦଳି ହୋଇ ଚାଲିଆସିଲେ । ଆମେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଷେ ଦେହବର୍ଷ ପରେ ମଦନମୋହନ ପଡ଼ାର ଭଡ଼ାଘରେ ଛାଡ଼ି କଲେଜ ଭାର୍ତ୍ତରସକୁ ଆସିଲୁ । ପ୍ରଥମେ ହୁଇ କୋଠରୀ ବିଶିଷ୍ଟ ଘର (ମୁଁ ଆର ବି, II RB) ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ରହି ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଏକ ତିନିକୋଠରୀ ବିଶିଷ୍ଟ (ମୁଁ ଆର III R) ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ରହିଲି । ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ ଥିଲେ ରସାୟନ ବିଭାଗ ଅଧ୍ୟାପକ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଢ଼ୀ ଏବଂ ଉଚ୍ଚିହ୍ନାସର ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋରାଚାର ପଞ୍ଜନ୍ୟକ । ତା' ପାଖକୁ ମୋର କଲେଜ ସାଥୀ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟାପକ ତ୍ରିଲୋକନ ଶତପଥୀ । ଏତ୍ତବ୍ୟତୀତ ସେହି କଲେଜ ଭାର୍ତ୍ତରସମାନଙ୍କରେ ଉଚ୍ଚରାଜୀ ବିଭାଗର ଦିବାକର ସାହୁ, ପରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ରାତର, ଦର୍ଶନର ଶିବନାଥ ଶତପଥୀ, ଗଣିତର କରାମତ ଅଳ୍ପ କରାମତ, ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାର ଶ୍ରାନ୍ତିବାସ ପଣ୍ଡା, ସତୋଷ କୁମାର ରାୟ ଓ ଉଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ମହେସ୍ତ୍ର କୁମାର ନାଏକ, ରସାୟନ ବିଭାଗର ଏ. ଚିରଜିବୀ ଓ ଅର୍ଥନୀତିରେ ବିଜୟ କୁମାର ବଜ, ଗଣିତର ଦୟାନିଧି ପଣ୍ଡା, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନର ମଦନ ମୋହନ ମହାତ୍ମି, ହିମୀର ହୁକସୀ ଅଳ୍ପ ଓ ଉଚ୍ଚିହ୍ନାସର କେ. ରାମାମଣି ପରି ଅନେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ଅବସାନ ସେହି କଲେଜ କାମସକୁ ମହିମା ଯତ୍ତ କରିଥିଲା । ପ୍ରତି ମାସେ ହୁଇମାସରେ

ଥରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସପରିବାର ମିଳିଛ ହୋଇ ଏକତ୍ର ଗୋଜନ କରୁଥିଲୁ । ସତେ ଯେମିତି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯୌଥପରିବାରର ସଦସ୍ୟ । ମଧ୍ୟରାଙ୍କ ପରିବହିତ ବୈକୁଣ୍ଠ ସମାନ ପରିବାରର ନମ୍ବନା ଏଇ ଆମ କାମସରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଏପରି ସହାବତାନ ଏବଂ ପାରସ୍ଥିକ ସେହି ସହାଚୁରୁଟି ଜୀବନରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳି ନାହିଁ ।

ଏଇ ଅକୁରୋଜରେ ଗୋରାଚାହ ବାବୁ ଓ ଟ୍ରିଲୋଚନ ବାବୁଙ୍କ ବିବାହ ରୋଜି, ବଂଧୁଦୟନ୍କ ନବପରିଣିତା ବଧୁଦୟନ୍କ ସଲଜ ପଦପାତ ଦେଖିଲୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଉର୍ମିନୀ କଷା ରାବରେ ବର୍ଷୀଯାନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପଞ୍ଚମାନଙ୍କର ସମାଷଶ, ଘର ସଠଣା ସଂପର୍କର ତାଳିମ, ଘରକରଣ ସଂପର୍କରେ ହିତୋପଦେଶ, ସତାନ ସମସା ହେଲାପରେ ତାଳର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାର ପରିବେଶ ସବୁକିଛି ଦେଖିଲି । କେହି ରୋଗବାଧିକିରେ ପଡ଼ିଲେ ତାର ସେବା କରିବାରେ ସମଧର୍ମ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସହଯୋଗକୁ ଜୀବନରେ ଲୁଳି ଛୁଏନା । କେତୋଟି ଲୁଳିରୋଗୀ ଘଟଣା ମନେପଦ୍ଧତି । ମୋ ତିନି ବର୍ଷର ପୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଓରଫ ବାହୁନିକୁ ସାଇକେଳରେ ବସାଇ ଅକୁରୋଜ ଟାଉନରୁ ହୁବୁ ୧୦କୁଣାଣ ସାମନାର ଗଡ଼ାଣିରେ ଆସୁଛି । ଏପ୍ରିଲ ମାସର ଖରା, ଦିନ ଦଶଟା ଏଗାରଟା ବେଳ ହେବ, ବାପ-ପୁଅ ସାଇକେଳରୁ ପଡ଼ିଗଲୁ, ପୁଅର ହାତ ରାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ମୋର ମୁଣ୍ଡ ଫାଟି ରକ୍ତ ବହିଲା । ଏହାର ଖବର ପାଇ ଗୋରାଚାହ ବାବୁ ଓ ଟ୍ରିଲୋଚନ ବାବୁ ଆମ ତୁର୍ମିଳୁ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ଆକୁଷ୍ଟଜୀକ ଚିକିତ୍ସାପୂର୍ବକ ଘରକୁ ଆଣିଲେ । ମୋ ପହି ବ୍ୟଷ୍ଟ ହେବେ ବୋଲି ଆଗରୁ ତାଙ୍କୁ ଖବର ବି ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା । ସବୁଠି ଥିଲା ବନ୍ଧୁସୁଲଇ ଠାଣି, ରାତ୍ରସୁଲଇ ବ୍ୟବହାର ଓ ପାରିବାରିକ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଆଉ ଦିନକର ଅଂଗେନିରା କଥା । ଏବେ ମନରୁ ପାୟୋର ଯାଇନାହିଁ । ୧୯୭୩ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ତା ୧୦ ରିଖ; ରାତି ୧୦/୧୧ଟା ବେଳ ହେବ, କଲେଜରେ ବାର୍ଷିକ ନାଟକୋସବ ହେଉଛି । ଅଧ୍ୟାପକ ମୀନକେତନ ପୁରୋହିତଙ୍କ ସହ ସହଯୋଗୀ ଉପସରାପତି ରାବରେ କଲେଜ ହଲରେ ଉଦ୍ୟାଟନ ୧ ଉସବରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଯାଇଛି । ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ନାଟକ ଉଦ୍ୟାଟନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ଏ ସମୟରେ ଆମ କଲେଜିରେ ରହୁଥିବା ପିଅନଟିଏ ବ୍ୟସ୍ତବିକ୍ରତ ରାବରେ ମୋତେ ତାହୁଥିଲା । ତା'ଠାରୁ ସବୁ ଖବର ଶୁଣି ଗୋରାଚାହ ବାବୁ ଓ ଶ୍ରୀନିବାସ ବାବୁ ସଂଗେସଂଗେ ମୋ ଘରକୁ ଯାଇ ମୋ ପହି ଓ ମୋ ବୋଇକୁ ଧରି ମାଳଟା ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚି ମାମା ଅପା ଓ ହେମ ଅପାଙ୍କ ପାଖରେ ସମର୍ପ ଦେଲେ । ହେମ ଅପା ଆଶ୍ରମର ମାତୃମଞ୍ଚକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଆସନ ପ୍ରସବା ମୋ ପହିକୁ ରଖି ଆବଶ୍ୟକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ପହର କୋଡ଼ିଏ ମିଳିଟ ପରେ ମୋର ଢତୀୟ ସତାନ ବାପି ପୃଥବୀରେ ପ୍ରଥମ ଆଲୋକ ଦେଖିଲା ।

ଏତିକିବେଳେ କଲେଜ ହକ୍କର ରଞ୍ଚାନ୍ୟରୁ ତ୍ରିଲୋଚନ ବାବୁ ମୋତେ ତାକି କହୁଥିଲେ— ଶରଦ, ତୁମେ ଏଇଠି । ସେଆଡ଼େ ମାନତା ଆଶ୍ରମରେ ଆଉ ଏକ ହୃଦୀ ନାଟକ ହେବାବୁ ଯାଉଛି, ତାଳ ଦେଖିବ । ପ୍ରଥମେ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନଥିଲି । ସେ ମୋତେ ବ୍ୟଷ୍ଟ ବିତ୍ରତ ନ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସଂଗେ ଯିବାକୁ କହୁଥିଲେ । ସେଇଠି ମାନତା ଆଶ୍ରମ ଗେରରେ ଗୋରାଚାନ ବାବୁ ଠିଆ ହୋଇ କହିଥିଲେ— ନାଟକର ଢତୀୟ ଅଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିଧୌତ ରଜନୀର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ରରେ ଶୁଭ କୁମାରର ବାର୍ତ୍ତା ଜଣାଇବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ମହାମୂଳ । ତାଙ୍କ କଥାଶୁଣି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅବାକୁ ହେଉଥିଲୁ, ହସରେ ଫାଟି ପଦ୍ଧତିରୁ । ଗୋରାଚାନଙ୍କ ପରି ଆଚୋପହୀନ ଉଚିତାସ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମୁହଁରେ ଘୁଣି ନାଟକର ଠାଣି । ଏମିତି ସଂକାପ । ଏଇପରି ଘଟଣାପଞ୍ଜର ଭିତରେ ମୋ ବଂଧୁଙ୍କ ଗହଣରେ ସମୟ ବିତ୍ରିତ । ସହୋଦରୋପମ ଶ୍ରଦ୍ଧାତ୍ମିତ ସ୍ନେହର ଭନିକି ଭନି ପୁଥୀକି ଏଇଠି ଭେଟିଛି । ସବୁଠି ଆଦର ଓ ମମତାର ଉଥାସ ।

ଆହୁରି ମନେପଦ୍ମି ସେଇ କଲେଜ କାମସର ଅତେବାସୀଙ୍କ ଦୂର ପରିବାରର ଦୁଶ୍ମ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଘେରା ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର । ଶିବନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ ପିତା ବିଶ୍ଵନାଥ ଶତପଥୀ ଶିକ୍ଷକତାରୁ ଅବସର ନେଇ ପ୍ରତ୍ର ଶିବନାଥଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁଥିଲେ । ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପରି ଶଶ୍ଵତ୍ସୁମ୍ଭବ ମୁଖମଣ୍ଡଳ । ରାତିରେ ତାଙ୍କର ୨୪/୨୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପରିଜୋକ ହେଲା । ଶିବନାଥ ଥିଲେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ସତାନ । ଗାଁରେ ତାଙ୍କର ଭାଇ ବିରିଆଦ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ ସେମାନେ ସବୁ ଦୂର ସଂପର୍କୀୟ । ଶିବନାଥ ବାବୁ ଆବାଲ୍ୟରୁ ମା' ଛେଉଣ ପିଲା । ନନ୍ଦା (ପିତା) ହିଁ ତାଙ୍କର ବାପମାଆ ସବୁକିଛି । ତାଙ୍କରି ମୁହଁ ଯେବେ ଶିବନାଥ ବାବୁ ନିଜକୁ ଏକାତ ଅସହାୟ ମଣ୍ୟଥିଲେ । ପିତାଙ୍କର କିପରି ସଂସାର କରାଯିବ, ତାର କୁନ୍କିନରା ପାଇଁ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ମୁହଁ୍ୟ ସଂବାଦ ପାଇଁ କାମସର ଯେତେ ନାରୀପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ କୁଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ । ସଂସାର କରିବା ପାଇଁ ଆହୁଷ୍ଟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ତାରିଛିଅଜଣ କ୍ରାହଣ ପିଲା ହସ୍ତେନ୍ତରୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ମାଲ ଭାଇର କୁମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯାଇ ଶବଦାହ କରୁଁ । “ନୈନ ଛନ୍ଦିତି ଶହ୍ଵାଣି ନୈନ ଦହନ୍ତି ପାବକଃ” ପରି ମନ୍ତ୍ର ଉଚାରିତ ହେଉଥିଲା । ବିଶ୍ଵନାଥଙ୍କ ନଶ୍ଶରସରା ଜୁଇରେ ପାଉଁଶ ହେଉଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଆମ୍ବା ହୃଦୟ ଅନ୍ୟଗତର ସଂଧାନ ନେଉଥିଲା ଅବା ମହାସରାରେ ମିଶିଯିବାକୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲା; କିଏ ଜାଣେ ? ଆମେ ବେବଳ ସେହି ମାଟିପିଣ୍ଡର ମର୍ମ୍ୟ ଅତିଥୁଟିକୁ ବିଦାୟ ଦେଉଥିଲୁ ସିନା ।

ଅହୁରୋଜ କାମସର ଅଧ୍ୟାପକ ବସନ୍ତିର ଆଉ ଏକ ହୃଦ ବିଦାରକ ଦୃଶ୍ୟ ଏବେ ବି ସୁତିର ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଛି । ମୁନ୍ନା ଥିଲା ଅଧ୍ୟାପକ ବିଜୟ ବଜକର ଦୂର/ଅଦେଇ ବର୍ଷର ଶିଶୁପୁନ୍ତ । ସେ ବୋଇ ସହ ଅଞ୍ଚଦ କରିବା ଅବସରରେ ଗର୍ଭଧାରିଣୀର ହାତ

ଗୋଡ଼ରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ଅଳକ୍ୟରେ କାନ୍ଦରେ ପିଟି ହୋଇଗଲା । ଶିଶୁଟିର ମୁଖର ପଛଭାଗଟିରେ ଆୟାତ ଲାଗିଲା । ଶିଶୁଟି ସେଇଠି ଚକି ପଡ଼ିଲା । ଦେହରେ ତା'ର ଭରାପ ବଡ଼ିଲା । ସେତେବେଳେ ବିଜୟ ବାବୁ ଅନୁଗ୍ରୋହରେ ନଥାଏ, କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାପଳକେ କଟକ ଯାଇଥାଏଟି । ସାଂଘ ଅଧ୍ୟାପକ ଡାକ୍ତର ଡକାର ପିଲାର ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରାଇଲେ । ପିଲାଟି ଆଉ ସଂଞ୍ଚା ଫେରି ପାଇଲା ନାହିଁ । ତାର ଦେହାତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଘରେ ବିଜୟ ବାବୁଙ୍କ ପହା ଓ ତାଙ୍କର ବୃକ୍ଷା ମା । ଘୋର ଶୋବାବୁଙ୍କ ପରିବେଶ । କଲୋନିର ସ୍ଵୀଳୋକେ ଦିନରାତି ସେହି ମୃତ ଶିଶୁ ଓ ତାର ଜନନୀଙ୍କୁ ଜରି ରହିଲେ । ପରଦିନ ସବାହବେଳକୁ ବଜ ବାବୁ ଖବର ପାଇ ଆସିଲେ ଓ ଶବ ସଂୟାର କରାଇଲା । ଏପରି ତୁମ୍ଭଦ ପରିଷିତି ଅନୁଗ୍ରୋହରେ ମୋର ରହଣି ବାକରେ ଆଉ ହେବେ ଘଟି ନଥିଲା । ସେଦିନ ରାତି କଲୋନିରେ କାହାରି ଘରେ ତୁଳି ଜକି ନଥିଲା । ବଢ଼ିରୁ ଝୋଟଯାଏ ସମସ୍ତକ ଆଖିରେ ଲୁହ । ମୋ ଚିକିତ୍ସା ବାପି, ଗୋରାତାମ ବାବୁଙ୍କ ପୁଅ ଅରୁ ଓ ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ପୁଅ ବାବୁର ଖେଳସାଥୀ ଥିଲା ସେହି ମୁନା । ପିଲାଖ ଦରୋଟି ଭାଷାରେ ପଚାରୁଥିଲେ- ମୁନା କ'ଣ ନିଦରୁ ଉଠିବ ନାହିଁ ? ଆମ ସଂଗେ ସାଂଘ ହେବ ନାହିଁ ? ଆମେ ବା ପିଲାଙ୍କ ବି ଉଭର ଦିଅନ୍ତ । ଆମ ମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହଧାର ତୁହାଙ୍କୁ ତୁହା ବାହାରି ଆସୁଥିଲା ।

ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣ ଓ ଅଘଟଣ ବିଶ୍ୟ ମନେପଡ଼ିଲାବେଳେ ମଣିଷର ସ୍ମେହ ଦୋହର, ମାଟିର ମାଯା ଏବଂ ବଂଧୁ ସଂପ୍ରାତି ହେତୁ ଜୀବନ କିପରି ନାନା ତୁମ୍ଭିଟିର ମୁବାବିଲା କରେ, ତାର ଅଂଗେନିରା କଥା ଏସବୁ ।

ଏହି ସମୟରେ ମୋର ରେତେବୁ କଲେଇ ସାଥୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଦାଶରଥ ଦାସ ଘଟଣାକ୍ରମେ ଫୁଲବାଣୀଙ୍କ ବଦଳି ହୋଇ ଆସନ୍ତି । ପହା ବାଂଶରୀ ଦେବୀ ଓ ପୁତ୍ର ପତ୍ର ସହ ଆସି ସେ କଲେଇ ପାଖ ଏକ ବାର୍ତ୍ତରସରେ ରହନ୍ତି । ସେ ବାର୍ତ୍ତରସଟି ଥିଲା କଲେଇ ସାମନାଦାମନି । କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଧ୍ୟାପକ କଲୋନି ଅର୍ତ୍ତୁତ ନଥିଲା । ଦିନେ ଶ୍ରୀ ଦାସଙ୍କ ପିଲାବେଳର ସେହି ଖୋଜିଲା ଖୋଜିଲା ଆଖିରେ ହଠାତ୍ ହଜିଲା ହଜିଲା ଠାଣି ଦେଖି ପଚାରିଥିଲି- ବଂଧୁ, ସେଦିନ ତ ସୀମାହାନ ବଜୟ ଭିତରୁ ଅସୀମା ସରାଙ୍କୁ ଖୋଜୁଥିଲ । ହୁଏତ ଗଜ ଲେଖାର ବି ସୂତ୍ର ଲୋତୁଥିଲ । ‘ଖଣ୍ଡିଏ କଷାୟ ତକ’ କାଟି ନେଲା ପରେ ମୂଳଙ୍ଗଟା ତ ଆଉ ତ ତଳ ମେଲିଲା ନାହିଁ । ଏବେ ତ ତୁମ ଆଖିରେ ହଜିଲା ହଜିଲା ଭାବ ନାହିଁକି ? ଭାହାଙ୍କ ଖୋଜୁନ୍ତ ? ବଂଧୁ ଦାସ ହସୁଥିଲେ । ମୋ ଇଂରିଜ ହୁଏତ ହୁଏଥିଲେ । ସେ ଗଜଲେଖାର ଦେହକି ଛାଦି ସମାଜୋଚନ ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନରେ ବ୍ରତା ଥିଲେ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଆଧୁନିକ ବାବ୍ୟ କବିତା ସଂପର୍କରେ ମୂଳ୍ୟାୟନ କରି ଯଶସ୍ଵୀ ହେଲେ । ଏଇ ସମୟରେ ଆମ ଗହଣରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଅଧ୍ୟାପକ

ବିଜୁଦର ମିଶ୍ର । ତେହେରା ଯେମିତି ଉତ୍ତଳତାଉଳ କାବ୍ୟଚିତ୍ରନ ସେମିତି ରୋମାଣ୍ଡିକ । ତାଙ୍କର ‘ଉର୍ବନ୍ଧାର ଚିଠି’ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟଜୀବିତରେ ହୃତକ ‘ଧୂପ’ ର ତ୍ରାଣି ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଏଇ ବିଜୁଦରଙ୍କର ବାକରଙ୍ଗୀ ଓ ପରିବେଶଣ ଶୈଳୀ ଥିଲା ବେଶ ଚମଜାର । ତାହା ହୃଦୟରଙ୍କ ହେଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ବେଳେବେଳେ ତାହା ତଥ୍ୟ ବିବର୍ଣ୍ଣତ ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା । ଫଳତଃ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଏ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭବରତାରେ ମୁହଁ ହୋଇ ମୋତେ ଓ ଦାଶରଥ ବାହୁଦୁର ଏକ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ, ଅଥବା ପରୀକ୍ଷା ଆସନ୍ତେ ପିଲାକ ସ୍ଵପ୍ନରଙ୍ଗ ହେଲା । ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପୁଣି ଆମ ହୃଦୀକ ପାଖ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ଏଇଠି ଉପଳକ ହେଲା ଯେ ପଳାଶର ନୟନାରି ଶୋଭା ମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କଲେ ହେଁ କୁରେହି ତୁଳନା ମହକ ଚିତ୍ରକୁ ଥରାଇଦିଏ । ତଥାପି ଏଇ ହୃଦୟପ୍ରକାର ତୁଳନ ବନ ବାଥକାରେ ପୁଣେ । ସମୟ ଶଷ୍ଟରେ ଆମେ ତିନିଙ୍କଣ ବି ଏକାଠି ହୋଇଥିଲୁ । ବୁଝାମଣାର ଚଇତି ହାତ୍ରୀ ବହିଲା । ୧୯୭୭ ବେଳକୁ ମୋର ଯୀନାଟର ହେଲା । ମୁଁ ଅନୁଗୋଦ ଛାଡ଼ିଲି । କିନ୍ତୁ ଅନୁଗୋଦ ମୋ ମନରୁ ପାସୋରି ଯାଇନାହିଁ । ସେହଶ୍ରୀବା, ପ୍ରେମ ମମତା ଓ ଅଶ୍ଵିରହ ଭିତରେ କୁମିଳିଷ୍ଟରେ ବ୍ୟକ୍ତି ବଞ୍ଚିରହେ ଏବଂ ପରକୁ ଆପଣାର କରିପାରେ ତାର ଦୃଷ୍ଟାତ ଥିଲା ମୋର ଆହି କର୍ମକୁଳି ଅନୁଗୋଦ ଓ ତାର ପରିବେଶ । ଏବେ ସେହିକଥା ମନେପକାଇ ଅଣତର ସ୍ମୃତିକୁ ସାଇଁବୁଥାଏ ।

କେହିକେହି ‘ଅନୁଗୋଦ’ ଶର୍ତ୍ତି ‘ଅନୁକୂଳ’ ଶରର ବିବର୍ଣ୍ଣତ ରୂପ ବୋଲି କହିବସନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧର ବଜିଷ୍ଟତା ପ୍ରମାଣ ସ୍ଵରୂପ ଅନୁଗୋଦର ପ୍ରାଚୀନ କବି ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ସାମତରାୟକ ‘ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଲୀଳାମୃତ’ର କବିର ଆମ୍ବପରିଚୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ଉଦ୍ଘାର କରିଥାନ୍ତି । ସେ କିପରି ଅନୁଗୋଦ ରାଜା ଶିବ ଦାସ ଜଗଦେବଙ୍କ ବଂଶଧର । ଶିବଙ୍କ ପୁତ୍ର ଗୋକୁଳ ବିହାରୀ, ତାଙ୍କର କନିଷ୍ଠ ସୁତ ଜଗବଂଧୁ । ଏହି ଜଗବଂଧୁଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତନୟ ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରଜବଂଧୁ । କାବ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ-

“ଅନୁକୂଳ ରାଜ୍ୟନାମ ତହଁ ନୃପ ନରୋଇନ
ଶିବଦାସ ଜଗଦେବ ନାମ ବିଜ୍ଞ୍ୟାତ
ତାଙ୍କ ତନୟ ଗୋକୁଳ ବିହାରୀ ନାମ ସକଳ
ବୁଣରେ କୁଷିତ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ସୁତ
ଜଗବଂଧୁ ନାମ ତାଙ୍କର / ବ୍ରଜବଂଧୁ ମୁହଁ ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁମର ।”

ପୁଣି କବି ସୁଦର୍ଶନ ପୁରୋହିତ ଓ ହରିହର ଦାଶଙ୍କ ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ରଚିତ ହରିବଂଶରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି “ଓଡ଼ିରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନୁକୂଳ ରାଜ୍ୟ ନୃପତି ଯେ ଥିଲେ/ ମର୍ଦରାଜ ବାରବର ସୋମନାଥ ଜଗଦେବ ଭାଲେ ।” ବସ୍ତୁତଃ ‘ଅନୁକୂଳ’ ରୁ ଅନୁଗୋଦ କି ଅନୁକୂଳର ଅନୁଗୋଦ, ତାହା ଏକ ପ୍ରଶବଦୀ ନିଶ୍ଚଯ ।

ତେବେ ଅନୁଗୋକରେ ପରଂଗ, କାଳିଆକଟା ଓ ଚିକରପଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତରିଷ୍ଟ ହେବା ବିଶ୍ୱମ ଗବେଷକ ଉକ୍ତର ଗୋପାନ ଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ଲୋକ ଲୋଜନକୁ ଆଣନ୍ତି । ତା' ପୂର୍ବରୁ ୧୯୭୫ ମସିହାରେ କୃତରୁବିଦି ଜାଲେଖାଇନ୍ ବଳ Jungle life in India ପ୍ରାକ ଏତିହାସିକ ଯୁଗର ଅସ୍ତରିଷ୍ଟ କିପରି, ଅନୁଗୋକ, ଦେଳାନାଳ ଓ ସମଜଯୁଗର କୁଡ଼ାବାଘ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଛି, ତାର ନମ୍ବନା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଏତିହ୍ୟମଣ୍ଡିତ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଚୀନତାକୁ ଆକଳନ କରି ମୋର ପ୍ରିୟଙ୍କାତ୍ମ କୃତରୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଉକ୍ତର ପ୍ରତାପ କୁମାର ସିଂହ ସେଦିନ କହୁଥିଲେ । ମୋର ଆଦ୍ୟ ଜାବନର କର୍ମଚାରୀ ଅନୁଗୋକ ପ୍ରତି ଦରଦ ବେଳୁବେଳ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ଅଟାଚର ସୁଷମା ରରା ଅନୁଗୋକ ମୋ ଆଖିରେ ଆଉ ଛଟକିନୀ ନ ହୋଇ ସଂଭ୍ରମଶୀଳ ନାରୀ ବନିଯାଇଥିଲା । ୧୯୭୭ ରେ ଅନୁଗୋକ ଛାତ୍ରିଲାବେଳେ ସେ କୁଏତ ମୋତେ ରରଂଗ ତରଂଗ ହୋଇ ବିଜ୍ଞାନ ନେତ୍ରରେ ଆଉ ନ ଚାହଁ ମୋ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ଓ କୃଷିର ସଂଚାର ପାଇଁ ଇଂରିଟ ଦେଉଥିଲା ।

ଆଖିରେ ନାଟି ଉଠୁଥିଲା ଅନୁଗୋକର ଶୈଶ ରାଜା ସୋମନାଥ ଜଗଦେବଙ୍କ ବୁପୁରତ୍ତ 'କୃଷ୍ଣଚକ୍ର ଘଡ଼'ର କଥା । ଅରଣ୍ୟାନୀ ପରିବେଶିତ ପୁରୁଣାଗଢ଼ ଥିଲା ଅନୁଗୋକର ରାଜଧାନୀ । ଛାତ୍ରାତ୍ରୀଙ୍କ ଗଲଣରେ ଚିକରପଡ଼ା ଗଲାବେଳେ ପୁରୁଣାଗଢ଼ ଦେଖିଛି । ଏଇତୁ କି ପରିଷ୍କିତରେ ସୋମନାଥ ଜଗଦେବ ଚକ୍ରଘଡ଼କୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇନେଲେ, ତା' ବିଶ୍ୱମରେ ରୋତକ କାହାଣୀ ବି ଶୁଣିଛି । ରାଜା ଇଂରେଜ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଏବଂ କରଦ ରଜା ନ ହେବାକୁ ସେହି ପାହାଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ଘେରା ଶିରିତୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବର୍ଷମାନ ଲୋକ ମୁଖରେ କୃଷ୍ଣଚକ୍ରଘଡ଼ର ପାଖ ପାହାଡ଼ର ନାମ ଉଥାସ ମୁଣ୍ଡିଆ । ଏହି ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶର ସମତଳ ଜାଗାରେ କୃଷ୍ଣଚକ୍ର ଘଡ଼ର ରାଜ ନରର ଥିଲା । ଆଜି ତାହା ପୋତି ହୋଇଯାଇଛି । ଅନଟି ଦୂରରେ ପଣ୍ଡିମରେ ଦ୍ରାଙ୍କଣାଦେଇ, ଉରରରେ ଖଣ୍ଡାଦେଇ ପାହାଡ଼ । ପୂର୍ବଦିଗରେ ବି ଏକ ପାହାଡ଼ । ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗର ପାହାଡ଼କୁ ବହି ଆସିଥିବା ନଜିତିର ନାମ ଗୋବର ନଦୀ । ଏଇଠି ରହିଛି ତିନୋଟି ବନ୍ଧ । ରଜାବନ୍ଧ, ରାଣୀବନ୍ଧ ଓ ରାଜକର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ଏକ ବନ୍ଧ । ସବୁଠି ରାଜକୀୟ ଠାଣି ଓ ରାଜ କରଣିର ସଂକେତ । ଏଇମିତି ଅନେକ କଥା; ଅନେକ କିମଦତ୍ତ ଆଧାରିତ ଘଡ଼ର ଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଏବେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନା । ଏହି ରାଜଶାସନର ଶୈଶ ସତ୍ତଵକୁ ଚିହ୍ନିବା ଓ ଚିହ୍ନେଇବା ପାଇଁ ଏଯାବଦି କୌଣସି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ହୋଇନାହିଁ । କେବଳ ଲୋକମୁଖରେ ଏଇ ଘଡ଼ର ପ୍ରଶ୍ନା ଯାହା କିଛି ରହିଛି ।

ଏସବୁ ଦେଖି ରାତୁଥିଲି ଧନ୍ୟ ଏ ଜାଟିର ଏତିହ୍ୟବୋଧକୁ ଜାଣିବାର ଓ ହେବିବାର ଲୋକ ଦେଖାଇଅଛିଆ ଆଚୋପ । ମନେ ପଦ୍ମଥିଲା ରାଧାନାଥଙ୍କ ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦ୍ୟପ ରରା ପଂଚିଟିଏ-

‘ସଲିଳ ନ ସିଂହ ତୁଲା ଦଶବତ
କରିବାକୁ ଛାତି ଲୋକ ଶତଶତ ।’

ଏଇତ ଏ ଦେଶର ଓଡ଼ିଶା ଚେତନାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ପୁରାତନ କାର୍ତ୍ତି ଓ କୃତିକୁ କନିବାର ଆମପରି ଉଚ୍ଚର ପୁରୁଷଙ୍କ ପାରିବାର ପଣ ।

ମନେପଦ୍ମାଷ୍ଟ ଆଉଥରେ ଆମେ କେତେବେଳ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ ଚିର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଟିକରପଡ଼ା ଯିବାକୁ ପିଇ କରୁ । ତାହା ବୋଧହୃଦୟ ୧୯୭୫/୭୭ର ନଗେମର ମାସର କଥା । ବୌଣସି ଏକ ରବିବାର । ଟିକରପଡ଼ା ଫରେଷ ଡାକବଞ୍ଚିନାଟିଏ ବି ରେଖା ଅର୍ପିତରଙ୍କ ସୌଜନ୍ୟରୁ ରିଜର୍ ବରାଗଲା । ଏହି ରେଖା ଅର୍ପିତରଙ୍କ ନାମ ଜଗବଂଧୁ ମହାତି । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଓ ଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ; ସେ ମଧ୍ୟ ଆମର ସାଥୀ ହୋଇଗଲେ । ଗୋରାଚାହ ବାବୁ, ତ୍ରିଲୋଚନ ବାବୁ ଓ ମୋତେ ମିଶାଇ ତିନି ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପରିବାର ଏବଂ ଜଗବଂଧୁ ବାବୁ ଟିକରପଡ଼ାରେ ପହଞ୍ଚ ଡାକବଞ୍ଚିନାରେ ଜନଯୋଗ କରି ସାତକୋଶିଆ ଗଣ ଦେଖିବାକୁ ବାହାରିଲୁ । ମହାନଦୀ ଏଠି ସୁଗରୀରା । ଏହି ଗଣଟି ବୌଦ ପୂର୍ବବାଣୀର ବରମୂଳ ଯାଏ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ମହାନଦୀର ଦୁଇପାଞ୍ଚେ କୃଷ୍ଣଶିଳାର ଉଚ୍ଚ ଶୈଳଶ୍ରେଣୀ, ନୌକାଚାଳନାବେଳେ ନାନା ଅସୁବିଧା ଉପୁଜିଥାଏ । ଗଣ ଭାରରେ କୁମୀରଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ । ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ ଦତ୍ତାହାତୀ ସହ ହାତାପଳର ଜନକ୍ରୀଡ଼ାର ମନଜୋଗା ଦୁଶ୍ୟ, ଅଛୁ କିଷ୍ଟିରୁର ନୌକାରେ ବସିଗଲା ପରେ ବାହୀ (ବରାହ) ରିକିରେ ନାସିରେ କାହୁଅରେ ଲାଟେଟ । କୁମୀର ବି ଶୀତନ ଖରାରେ ବାଲିରେ ଶୋଇଥାଏ । ରଯ ଲାଗିଲା । ନୌକାବିହାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଆଗକୁ ନୟାଇ ସ୍ତ୍ରୋତର ପ୍ରତିକୁଳରେ ଫେରିଲୁ । ଚିକ ଚିକ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ମହାନଦୀରେ ନାଆ ଚାଲିଲାବେଳେ ଦୁଇପାଞ୍ଚେ ଜନବେଶୀରେ ଶତ ସହସ୍ର ରଜତ ପୂଜ ପୂଢ଼ି ଯାଉଥିଲା । ହେମତର ଆକାଶରେ ଜାତିଜାତିକା ଚଢ଼େଇକର କଳରବ ଶୁଭୁଥିଲା । ଜପନରେ କାଠହଣା ଚଢ଼େଇର ଠକଠକ ଶବ, ଶୁଆଶାରୀର ମଧ୍ୟର କୁଳନ, ମୟୁରର ଚନ୍ଦ୍ରକା ମେଲାଇ ନାଚିବାର ଦୁଶ୍ୟ ହୃଦମନକୁ ହରଣ ବହୁଥିଲା । ହଜଦୀବସତର କୁଳର କୁଳର ଧନିରେ ବନକୁଇଁ ମୁଖ୍ୟିତ ଓ ହରତ ଚଢ଼େଇର ଦୁଇଦଳ ନିରୀହ ଚାହାଣି ମନକୁ କିଣି ନେଉଥିଲା । ଉଜିଉଜି ଚଢ଼େଇକୁ ଦେଖି ଶୋଟପିଲାଏ ଆନହରେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରିଆ ଚଢ଼େଇ ରିତରୁ କେତୋଟିକୁ ଧରିଲେ କେମିତି ହୁଅବା, ରେଖ ଅଳକକୁ କୁହନା । ଆମକୁ କେତେଟା ଦିଅନ୍ତି । ମା' ମାଉସୀଏ ପିଲାକୁ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ କହୁଥିଲେ କହିବା ଯେ । ଆବାଶର ପକ୍ଷୀ ବ'ଣ ଧରାଦେବ ? ତେବେ ଅଳକ ନିଷେ ତୁମ ପାଇଁ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଶୁଆ ବା ଶାରୀ ଆଣିଦେବେ । ଏ ଆସ୍ଵାସନା ପାଇ ପିଲାଏ ଆନହରେ କୁରୁକ୍ଷି ଉଠୁଥିଲେ । ଡାକବଞ୍ଚିନାକୁ ଫେରି ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଜୋଜନ

କଲୁ । ଗୋଜନ ସମାପନାଟେ ପୁଣି ଜଂଘଲ ଭ୍ରମଶରେ ବାହାରିଲୁ । ଶାକ, ଅଶିଶ, ପିଆଶାନ, କେତ୍ର, ସରିଡ଼ା, ବାହାଡ଼ା ଆଦି ବୃକ୍ଷର ଜଂଘଲରେ ତୁଳିଲାବେଳେ ହେମତର ଘୋରାଘୋରା ଶୀତୁଆ ପବନରେ ଘୋଡ଼ାତ ବାଳ ମାରିଯାଉଥିଲା । ପିଲାଏ ତିଆମାରି ହୁଲୁଥାନ୍ତି । ଅନଟି ଦୂରରେ ୩୦କୁଆ ପଲପଲ, କୁଟରା ଓ ହରିଣଙ୍କୁ ଦେଖି ପିଲାକ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁନ ଥାଏ । ଏଇ ସମୟରେ ହଠାତ ନିବିଡ଼ ବଂଶ କୁଞ୍ଜରେ ଆମ୍ବୁଆକରେ ତୁରଟି ଜକିଲା ଜକିଲା ଆଖି ଦେଖି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଖି ରେଉର ମହାନ୍ତି ଜିପରେ ଫେରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଲେ । ଆମେ ସୁବୋଧ ପିଲାକ ପରି ଜିପରେ ବସି ଫେରିଥିଲୁଁ ସଂଧ୍ୟା ୪/୬ ହେବ । ବାଘର ହେଣାକ ଶୁରିଲା । ହସ୍ତୀ ଦକ୍ଷର ଘନଘୋର ସ୍ଵର ପେଂବାକିର ଭ୍ରାନ୍ତି ସୁଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ବଂଧୁ ରେଉର ମହାନ୍ତି ବହୁଥିଲେ ହାତୀ ଓ ମହାବନ ବାଘ ପରିଷରକୁ ମୁହାବିଲା କରିବାକୁ ହୁଏତ ଆସୁଥାର ହେଉଛନ୍ତି । ଏଣୁ ‘ଯଃ ପକାୟତି ସଃ ଜୀବତି’ ନାୟରେ ଚାଲନ୍ତ ଚାରିଥିବା । ସେ ଦ୍ରାଇରରକୁ ଜିପ ଚକାଇବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଆମେ ରାତି ଘନେଇ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଚିକରପଡ଼ାର ଜଂଘଲ ଭାଇ ଦେଇ ପୁରୁଣାଗଢ଼ରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ପିଲାକୁ ବିସକ୍ରମ ଦେଇ ଆସମାନକୁ ପଥପ୍ରାତ ଦୋକାନରୁ ଚିକିଏ ଚା ପିଲବାକୁ ମିଳିଲା । ଏହି ଅବସରରେ ଜଂଘଲ ପରିବୁର ଅନୁଗୋଦର ଅଣୀଟ ସରୁପ ମୋ ମନରେ ନାହିଁ ଯାଉଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋରାଚାର ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସୁଶସ୍ତ, ହସ୍ତ କୁଠାର, କୁରିର ପରି ପଥର ଖଣ୍ଡ ବିପରି ଚିକରପଡ଼ାରେ ରହିଛି, ଏ ଅଞ୍ଜନରର ପ୍ରାଚୀନ ସର୍ବ୍ୟତାକୁ ସ୍ଵରଣ କରାଇ ଦେଉଛି, ତାର ସୂତ୍ରା ଦେଉଥିଲେ । ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟାପକ ଶତପଥୀ କହୁଥିଲେ ଚିକରପଡ଼ାର ବାଉଁଶ ବଣ କାଗଜିଷ୍ଠ ଓ ଜାଣୀଯା କାଠ ସବୁ ଉତ୍ତିଶ୍ବାର ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବାର ବିପରି ଅବବାଶ ରହିଛି, ତାର ରେଖାଚିତ୍ର ବାହୁଥିଲେ ।

ଏଇପରି ନାନାବିଧ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ଲହରରେ ଆମେ ଆସି ରତନେଇ ପାଖାପାଖି ହେଲୁ । ବାରବର୍ଷର ବାନ୍ଧୁଟ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ନେପାଳୀ ବାବାକୁ ନେଇ ୧୯୪୧ ରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ରୋଗ ପ୍ରତିରୋଧୀ ଔଷଧ ବନ୍ଦନ ଜନିତ ତୁର୍ବିପାକର ଲୋମହର୍ଷଣ ଦୃଶ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣନା ବି ଶୁଣିଥିଲୁଁ, କିନ୍ତୁ ଏବେ ଦେଖିଥିଲୁଁ ଆଗୋପଶୂନ୍ୟ ନେପାଳୀ ବାବାକୁ । ଲାଭଖୋର ଲୋକେ ବିପରି ଜଣେ ନିରୀହ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ସନ୍ଧ୍ୟାସୀକୁ ନେଇ ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି ତାର ନମୁନା ଥିଲେ ନେପାଳୀ ବାବା । ଏବେ ଶୁଣିଲୁଁ ୧୯୭୦ ରେ ଦୁଇ ଗୋଟୀ ଭିତରେ ବିବାଦର ସମାଧାନ କଳାବେଳେ ଏକ ମଦ୍ୟପର ପ୍ରହାରରେ ବାବା ଆହୁତ ହେଲେ ଓ ଅନୁଗୋଦ ତାଙ୍କରଖାନାରେ ଚିକିତ୍ସା ହେଉଥିଲାବେଳେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ ।

ଏଥରୁ ସୁଚିତ୍ର ହୁଏ ନେପାଳୀ ବାବା ଥିଲେ ସାଧାରିଧା ପରହିଟେଷୀ ମଣିଷ । ତାଙ୍କ ଆୟୁଧ କରି ମୁନପାଖୋର ଲୋକେ ରତନେଇରେ ଅଜ୍ଞୋକିବ ଔଷଧ ବନ୍ଦନ ଜନିତ ମେଳାର ଆୟୋଜନ କରି ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁ ଯର ହେତୁ ହୋଇଥିଲେ ।

ସେବିନ ଅଛୁଗୋଳରେ ପହଞ୍ଚାବେଳକୁ ରାତି ନଅଟା ହୋଇଯାଇଥିଲା ।

ଅଛୁଗୋଳ କଲୋନିର ଜୀବନ ଘରୁଆ ଘରୁଆ ଲାଗୁଥିଲା । ପରିବାର ପରିବାର ଭିତରେ ଆମ୍ୟତାର ନାତିବନ୍ଧନ ଥିଲା ।

ସେବେବେଳେ ହୁଲୁରଶିଙ୍ଗାର ସାପୁହିକୀ ହାଟ ବସୁଥିଲା । ଆମେ ତିନି ଚାରିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ସାଇକେଳ ଓ ବ୍ୟାଗ ଧରି ପରିବା କିଣିବାକୁ ଯାଉଥିଲୁ । ହାଟରେ ପହଞ୍ଚ ଦେଖୁଣ୍ଡ ହୁଧୁଆଜୀ ଗାଇ ସବୁ ବିନ୍ଦି ହେଉଛନ୍ତି । ଆମ ତିନିବନ୍ଧୁକ ଭିତରେ କି ଖିଆଳ କୁଟିଲା କେବଣି ଆମେ ପିଇ କଲୁଁ, ଆମେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ଗାଇ କିଣିବା । ପିଲାକୁ ହୁଷ ଟାପେ ଦିଆଯାଇପାରୁ ନାହିଁ । ବଜାରରେ ପୁଣି ବହୁ ସମୟରେ ଅମୂଳ ମିଳନାହିଁ । ଗାଇ ବେପାରୀକୁ କୁହାଗଲା ସେ ହୁହଁକିଆ ଗାଇ ଆଣିଦେବ । ଗାଇଟି ମାଣେ (୭୦୦ ମିଲିମିଟର) କ୍ଷୀର ଦେଲେ ସେ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ନେବ । ଏହି ରାତିରେ ଯେତେ କ୍ଷୀର ଦେବ ଗାଇର ତଦତ୍ତସାରେ ମୂଳ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ହେବ । ଏହି ସର୍ବରେ ବେପାରୀ ଗାଇ ଆଣି ଉବିଷ୍ୟତ ଭ୍ରେତାଙ୍କ ଘରେ ଦୁଇଦିନ ପୂର୍ବରୁ ବାହିଦେବ ଏବଂ ଯଥାରୀଟି ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ଦୁଇଦିନ ହୁଷର ମାପ ଅନୁସାରେ ଗାଇର ମୂଳ୍ୟ ନେବ । ବେପାରୀଟି ଏକକାଜୀନ ୩/୪ଟି ହୁଧୁଆଜୀ ଗାଇ ଆଣି ଆମ କାମସାରେ ଆମମାନକୁ ଦେଲା । ବେପାରୀ ବେଶ ତାଳାକ ଲୋକ । ଗାଇକୁ ଆଗରୁ ବୁଡ଼ ଆଦି ଖାଇବାକୁ ଦେଇଥାଏ । ଫଳଟଃ ଗାଇମାନେ ଉଦିଷ୍ଟ ଦିନ ଅଧିକ କ୍ଷୀର ଦିଅନ୍ତି । ସେ ଅନୁସାରେ ବେପାରି ପରିସା ନେଇ ଚାଲିଯାଇଥାଏ ।

ସେହି ନିୟମରେ ମୋ କ୍ଵାର୍ଟରସାରେ ବେପାରୀଟି ଛୋଟ ଗାଇଟିଏ ବାନ୍ଧି ଦେଇଗଲା । ତାହା ତିନିମାଣ ଚାରିମାଣର କ୍ଷୀର ଦେବ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଗଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ସେ ନିଜେ ଆସି କ୍ଷୀର ଦୋହନ କରନ୍ତେ ମୋଟେ ଦୁଇମାଣ କ୍ଷୀର ଦେଲା । ତା' ପରଦିନ ଭଲଭାବରେ ଗୋଦାନା ଦେବା ସହେ କ୍ଷୀରର ପରିମାଣ ଆର ବଢ଼ିଲା ନାହିଁ । ବରଂ ସାମାନ୍ୟ କରିଗଲା । ମୋ ପିଲାଏ ଦୁଇଦିନ ଭିତରେ ଗାଇଟିକୁ ଅହେତୁକ ଗ୍ରହଣ କରିବସିଲେ । ଗାଇଟି ହୁଧୁଆଜୀ ହୁହଁ କହି ଫେରାଇ ଦେବାକୁ ଉପକ୍ରମ କରନ୍ତେ ପିଲାଏ କୁଇଁରେ ଗଢ଼ିଗଢ଼ି ବୋବାକି ଛାଡ଼ିଲେ । ଆମେ ସ୍ଵାମୀ ସ୍ଵୀ ପିଲାକ ମୁହଁସ ଛାଡ଼ି ନପାରି ଗାଇଟିକୁ ଅଦର ଦର ଦେଇ ଦୁଇଶହ ଷାଠିଏ ଟଙ୍କାରେ କିଣିଲୁ । ବେପାରୀଟି ପିଲାକ କଟାକ ହେତୁ ତାର ଗାଇଟି ବିନ୍ଦି ହୋଇଗଲା ବୋଲି ସତୋଷ ଲାଗି ଚାଲିଗଲା । ପିଲାକୁ ଖୁସୀ କରିବା ନାହିଁରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲେମନଚୋଷ ବି ଧରାଇଦେଲା । ତେବେ ମୁଁ ୦କେଇଟିରେ ପଡ଼ିଗଲି ବୋଲି ପଣ୍ଡଇ ହେଉଥିଲି । ମୋ ପହା କହୁଥିଲେ-ବ୍ୟଷ୍ଟ ହୁଅନା, ଏ ହୁଏତ ଆଶୀର୍ବାଦ ହେବ- ଏ ଗାଇଟାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ବଶିଷ୍ଟ ରଷିଙ୍କ ନଦିନୀ ଭାବି ଗାଇ ଯେ ନ ବନ୍ଦିବ, କିଏ କହିବ ? ସତକୁ ସତ ୪/୭ ଦିନ ଖାଇବାକୁ ଦିଅତେ ସେଇ ଧେଢ଼ିଆ ପହିଲି ବେଳେ ଗାଇଟି ଓନ୍ତକୁ ତିନିଲିଟର ସରିକି କ୍ଷୀର ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସେତେବେଳେ

ବଂଧୁଏ କହୁଥିଲେ—‘ଗୋ, କନ୍ୟା ଓ ତୁମି’ ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ । ତୁମେତ ସ୍ଵଭାବେ
ଦର୍ଶିଷ୍ଠ ବନିଶଳ । ତୁମ ଗାଇର ନାମ ରଖ ନହିନୀ । ଏ ଗାଇଟିର ନାମ ରଖିଥିଲି ନହିନୀ ।
ଏହା ମୋ ଘରେ ଦଶବର୍ଷୀୟାଏ ରହିଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଛୁଆ ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ସାତମାୟ
ଯାଏ କ୍ଷୀର ଦେଉଥିଲା ।

ଅଚୁଗୋଳରୁ କଟକ ଆସିବା ଯାଏ ଆମ ସହ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ପରି ରହିଥିଲା
ଏବଂ କ୍ଷୀର ଦେଇ ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ମଣିଷ କରିଥିଲା । ଏ ଗାଇଟି ପ୍ରକୃତରେ ଥିଲା ମୋ
ପାଇଁ ନହିନୀଟିଏ; ଅରୀଷ ପୂରଣକାରିଣୀ କାମଧେନୁ ପରି ଧେବୁଟିଏ ।

୧୯୭୭ ଜୁଲାଇରେ ମୋର ରେଗେସ୍ଟ୍ରୋ କଲେଜକୁ ବଦଳି ହେବାର ସମାଦ ପାଇଲି ।
ମୋର ଶୁଭାକାଂକ୍ଷୀ ବଂଧୁଏ ମୋ ପାଇଁ ଉଡ଼ାଗର ବି ତୁମ୍ଭେ ରଖିଲେ, କିନ୍ତୁ ହଠାତ ଜନେକ
ରାଜନେତାଙ୍କ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଫଳରେ ମୋତେ ଦେକାନାଳ କଲେଜରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ହେଲା ।
ସେତେବେଳେ ମୋ ମନଟା ଭାର୍ତ୍ତିପଢ଼ିଲା, ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ବାହାଙ୍କ ରୁହାରି
କରିବି କିଛି କୁଳ କିନରା ନପାଇ ଆକାଶକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ଆଉ ଭାବୁଥିଲି— ମୋ ଗବେଷଣାଟା
ବି ହୁଏତ ଆକାଶ କୁସୁମ ହୋଇ ରହିଯିବ । ପରିଶେଷରେ ଜୁଲାଇ ଶେଷରାତରେ ଦେକାନାଳ
କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲି । ଅଚୁଗୋଳର ନାଡ଼ିବନ୍ଧନ ଛିନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ମୋ ମୁହଁରୁ
ବାହାରୁଥିଲା— ହାୟ, ଅଚୁଗୋଳ । ବିଦ୍ୟା କଲେଜ କାମସ୍ଵର ସଖାସୋଦର । ଅଚୁଗୋଳର
ତୁବତୁଦିଆ କୁରେହି ଫୁଲ ଓ ବିଶାଳ ଶାକ ବୀଥିକା ଆଉ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଅଚୁଗୋଳର
ପଥପ୍ରାତର ପେଣିପେଣି ହଳଦୀ ଗରଗର ସୀତାହାର ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଅଜାହି ହୋଇ
ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ଉଦାସ ଉଦାସ ଲାଗୁଥିଲା; ପୁଅ କହୁଥିଲା— ବାପା, ଦେକାନାଳର
ନାମବିଧାନର ହେତୁ କ’ଣ ? ସେଠି କ’ଣ ମାନମାଳ ଦେକିଶାକ ରହିଛି । ପୁଅର ପ୍ରଶା
ଶୁଣି ହସ ମାତ୍ରାଥିଲା— ସପରିବାର ଉଡ଼ା ଆମାସଡ଼ର କାରରେ ବସି ଦେକାନାଳ ଅରିମୁଖେ
ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲୁଁ । ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ମେଘ ମେହୁରିତ ଶାନବାଥକା । ତହିଁରେ
ଫଳୋଦରମର ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା ।

ସୁତିର ତୀର୍ଥ ଦେଖାନାଳ

ମନରେ ସୁତି ବିସୁତିର ଅହରହ କୁଚକାଳି ଖେଳରେ ଦେକାନାଳ ବି ଏକ ତାର୍ଥରୂପି ପାଳଟି ଯାଉଛି । ଏଇଠି ମୋ ଜୀବନର ଚାରୋଟି ବର୍ଷ କଟିଛି । ୧୯୭୭ ରୁ ୧୯୭୧ ଚାରୋଟି ଛତ୍ରଦଶ ଜୀବନ, ଅନୁଗୋନରେ ଗବେଷଣା କରିବାର ଯେଉଁ ଅଭିନାଶ ଜାଗିଥିଲା ତାହା ହାତ୍ରାପରି ମନରେ ଉଠି ପୁଣି ମିଳେଇ ଯାଉଥିଲା । ଅନୁଗୋନର ବଂଧୁ ଗହଣରେ ଆଠୋଟି ବସନ୍ତ ଦେଖୁ ଦେଖୁ କେଉଁଠି ହଜିଗଲା । ନିର୍ଭବରେ ବସି ବେଳେବେଳେ ହେବି ହେଉଥିଲି ବୃଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧିରେ ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ହେଲେ ଏ ଗବେଷଣା ଗୋଟା ଏକାତ ଲୋଡ଼ା । ମୋ ପରି ଅସିରପାଦ ମଣିଷଙ୍କୁ ସାହାରରସା ଦେବାକୁ କେହି ନାହିଁ, ଯାହାକିଛି କରିବାକୁ ହେବ ନିଜ ଶିଳ୍ପରେ ହେଲେ ମାଟି ତଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କଟକ ତ ଯିବାର ନେହିଲା । ରେବେଳା ଯାଇ ଓଡ଼ିଶା ସଂସୁତିର ପ୍ରାଣକେନ୍ତ୍ର କଟକର ସମକାଳୀନ ଜୀବନ, ପାଣିପାଇ ଓ ସାଂସୁତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରକୁ କନିବାର ଓ ଦେଖିବାର ଆଶା ଅଧୁରା ରହିଗଲା । ମନଟା ଭାଙ୍ଗି ପଦ୍ମଥିଲା । ତାକିରି ସିଦ୍ଧିରେ ଆଗେଇବାର ନିଶାଟା ମରିମରି ଆସୁଥିଲା । ଘରୋଇ କଲେଜ ଦେକାନାଳ ଛାତ୍ର ଆହୋନନ ପରେ ୧୯୭୭ ଫେବୃଆରୀରେ ସରକାରୀ କଲେଜରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତ ମିଶ୍ର ଥିଲେ କଲେଜର ଅଧ୍ୟେତ୍ର । ସେ ତେପୁଟେସନରେ ଆସିଥିଲେ । ବସୁତଃ ସେ ସରକାରଙ୍କ ଫେରିଯିବାକୁ ଆବେଦନ କରି କିଛିଦିନ ଛୁଟିରେ ବି ଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ସରକାରୀ କଲେଜର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଁ ଯେ କି ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ପ୍ଲାନାତରିତ ହୋଇ ଦେକାନାଳରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାଏ । ଘରୋଇ କଲେଜର ବଂଧୁଏ ହୁଏଟ ମୋଟେ କୈତବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଅଧ୍ୟେତ୍ର ପଦ ପାଇଁ ଦାବିଦାର ହେବି । ଘରୋଇ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟେତ୍ର ଦାୟିତ୍ବ ହୁଲାଉଥିବା ସୁଶୀଳ ପତ୍ରନାୟକଙ୍କୁ ଅର୍ଥନୀତିର ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ । ଏ ସମୟରେ ସାମୀ ଅଧ୍ୟେତ୍ର ଚନ୍ଦନ ପାଇଁ ସରକାର ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥାଏଟି । ପନ୍ଥର ଦିନ ମାସେ ଭିତରେ ହୁଏଟ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଯିବ । ବସୁତଃ ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିବିବ୍ରତ ହେବାଟା ସ୍ଵାଭାବିକ । ଏକେଟ ଦେକାନାଳ କଲେଜ ଓ ତାର ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ଅବହିତ ନଥିଲି । ପୁଣି ପନ୍ଥରଦିନ ମାସେ ପାଇଁ ଭାରପ୍ରାୟ ଅଧ୍ୟେତ୍ର ପଦ ବରିବାର ଅର୍ଥ ବା କ'ଣ ? ଆୟୋଜନ ଦିନ ପରେ କେ.ଏଲ ଭରଗିର ଅଧ୍ୟେତ୍ର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତି

ପାଇ କଲେଜରେ ଯୋଗଦେଲେ । ମୁଁ ଏଣିକି ସ୍ଵର୍ଗରେ ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରିଲି । ମେଘମୁଢ଼ ଶରତ ଆକାଶ ପରି ମନ୍ଦିର ନିର୍ମଳ ହୋଇଗଲା ।

ଅନ୍ତରୋକଳୁ ଆସି ଦେକାନାଳର ଗୁଡ଼ିଆନାଳିରେ ତୁଳ ବଞ୍ଚିଆ ଖପରଳି ଘରଟିରେ ଜଡ଼ା ନେଇ ରହିଥାଏ । ଶହେ ହାତ ଦୂରରେ ଡଟା ପାଇଶାନା । ସେଠିକି ଯିବାକୁ ହେଲେ ବର୍ଷାଦିନରେ ସ୍ଵରାବତ୍ତଃ ଜିଜି ଜିଜି ନବେଦ ଛଟା ଧରି ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ସେଠି ଥରେ ତୁଳଥର ଚିତ୍ତ ସାପ ବି ବାହାରିଛି । ଝିଅ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସେତେବେଳେ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଡ଼ିଲାଣି । ପୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥର ନାମ ଗୁଡ଼ିଆନାଳିର ଜର୍ଜ ଉଁ : ପ୍ରା : ସ୍କୁଲରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ । ବାପି ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷର ପିଲା । ଭାରି ନଟଖଣ୍ଡିଆ । ଆମକୁ ଭଡ଼ା ନେଇଥିବା ଘରମାଳିକାଣୀ ଜଣେ ବିଧବୀ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ । ବୟସ ଷାତିଏ ଉପରେ । ଢାକର ଝିଅ ଜ୍ୟୋତି ଥିଲେ ତୋକାନାଳ କଲେଜର ଛାତ୍ର ନେତ୍ରୀ । ଢାକରି ନେତ୍ରୀରେ ଆହୋଳନ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ କଲେଜ ସରକାରଙ୍କ ହାତକୁ ଯାଉଥିଲା । ଏଣୁ ଗୁହସାମିନୀ ଓରପୁ ମାଉସୀ କଥାକଥାକେ ନିଜ ପିଲାକୁ ଢାରିଥି କରନ୍ତି । ଢାକ ଘରେ ବିପରି ମୋର ସରଥ ପ୍ରାତିନ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଫ୍ଲାଦ ଚରଣ ମହାତ୍ମ ରହିଥିଲେ, ସେ ବିପରି ଢାକୁ ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ଏଇମିତି କେତେକଥା; ଦେକିଶାକରୁ ଦେକାନାଳଯାଏ ଢାକର ଜୟ ହୋ ବାଣୀ । ଏସବୁ ଶୁଣି ଶୁଣି କାନ ପ୍ରତି ହେଉଥିଲା ।

ଆମେ ରହୁଥିବା ଘର ଥରଣାରେ କେଉଁଧାତି ରେଣ୍ଟ ରଙ୍ଗ ପୂଜ ଧରି ଆସୁଥାଏ । ଗୋଟିଏ ପଟାଳିରେ କୁଦାକୁଦା ଖୁବୁଜ ଲଜା ବି ଛନ୍ଦନ ସାବୁଆ ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଅନ୍ତରୋକଳୁ ଆସିଲାବେଳେ ଆମର କାମଧେନୁ କଷ ନହିନୀ ବି ବ୍ରଜରେ ତଢ଼ି ଆମ ସହିତ ଆସିଥିଲା । ତା' ପାଇଁ ଥିଲା ଥରଣା ବାହାରେ ବୁଝାକ ଘରଟିଏ । ମାଉସୀଙ୍କ ଗାଇ ସହ ସହରାରୀ ହୋଇ ବିଚାରୀ ନହିନୀକୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାଡ଼ ଖାର ଫରିମରି ରହିବାକୁ ପଦ୍ଧଥାଏ । ରାତିରେ ଢାରି ହୟାରଢ଼ି ଶୁଣି ପିଲାଏ ବକୁ ସମୟରେ ବ୍ୟସ ବିବ୍ରତ ହୋଇ କହୁଥାନ୍ତି—“ବାପା, ନହିନୀ ପାଇଁ କିଛି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସା କରାଯାଉ ।” ଆମେ ତ ସମସ୍ତେ ସେ ଘରର ସଂକାର୍ଷ ଅଥଚ ଅଜବ ପରିବେଶରେ ନାକେଦମ ହୋଇଯାଉଥାଉଁ । ବଂଧୁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କହୁଥିଲି—ମୋ ପାଇଁ ରଳ ବସାପରଟିଏ ହୁଣିଦେବାକୁ । ସୌଭାଗ୍ୟକୁମେ ଅନ୍ତରୋକଳରେ ପରିଚିତ ମୋର ରେଞ୍ଜର ବଂଧୁ ଜଗବଂଧୁ ମହାତ୍ମ ପ୍ରମୋଶନ ପାଇ ଦେକାନକୁ ସହକାରୀ ବନାଧକାରୀ (ଆସିଷାର୍ଥ କଞ୍ଜରଙ୍ଗେର ଅଥ ଫରେଷ) ହୋଇ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେ ଢାକର ଦସ୍ତର ତଥା ରହିବା ପାଇଁ ଜଣେ ବନାଧକାରୀ (ଡି.ଏସ୍.ଓ. ଡିଜିଟିନାଳ ଫରେଷ ଅଫିସର) କ କୋଠାପରଟିଏ ଭଡ଼ା ନେଇ ସପରିବାର ରହୁଥାନ୍ତି । ସେହି ସୌଧରେ ତିନୋଟି ହୁମ୍ ଖାଲି ପଢ଼ିଥାଏ । ଢାର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବାଥରୁମ୍ ଓ ଲାକ୍ରିନ୍ ବି ରହିଥିଲା । ଢାଟିବାଢ଼ ଦେଇ ଅଫିସ ଓ ରେଞ୍ଜ ଅଫିସରଙ୍କ ଆବାସରୁ ଏ ଅଂଶକୁ ଅଲଗା

କରାଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଥିଲା । ପାଖରେ କୁଆଟିଏ । କିଛି ଦୂରରେ ନଦିନୀୟ ପାଇଁ ଚାଟି ଘେରାଇ ଉପରେ ଆଜବେଷ୍ଟେ ପକାଇ ଗୁହାଳ ଘରଟିଏ ବି ସେ କରାଇଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ଏସବୁ ସୁବିଧା ଅଗର୍ଷ ଶେଷ ସୁନ୍ଦର କରାଯାଇପାରିବାର ଜବାବ କେବଳ ମିହିଙ୍ଗା ତା ହୁଅଁ; ପରବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । ଏଣୁ ଘର ମାଲକାଣୀକୁ ଘରଇବା ନେବାର ସର୍ବାହୁସାରେ ଏକମାସ ନୋଟିସ୍ ମଧ୍ୟ ଦିଆଗଲା ।

ମାଉସୀକ ଘରେ ରହଣି କାଳରେ ମୋ ହୁଇପୁଅ ସେହି ଘରବାଳୀ ଜେଜୀ ମା ସହିତ ପ୍ରାୟ ସବୁଦିନ ଲାଗନ୍ତି । କେଉଁଦିନ ତାଙ୍କର ଫୁଲଗଛର ଫୁଲ ତୋଳି ଆଣନ୍ତି ତ କେଉଁଦିନ କୁଆରୁ ଗାଧୋଇ ପାଣିଧରି ତୁଳସୀପୁଜା କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ଅଭେଇ ବର୍ଷର ପୁଅ ବାପି ତାଙ୍କୁ ଯାଇ ପହରୁ ହୁଇଁ ଦିବ । ସେଥିରେ ମାଉସୀ ଅନ୍ଧିର୍ମା ହୋଇ ଗାନ୍ଧିପୁଲଜ କଲେ, ଏମାନେ ଖତେଇ ହୁଅନ୍ତି; ପରେ ମାଉସୀ ସ୍ଵେଚ୍ଛ ଜରଇର ଚିରରେ ଠାକୁର ତୋର ଥାଣି ପିଲାକୁ ଦିଅନ୍ତି । କଥ୍ରେନେଇ କଥାବାର୍ତ୍ତ କରନ୍ତି । ଏମିତି ଆର ନାଟି ଲୀନା ଲାଗିଥାଏ, ମୋ ପିଲାଏ ନିଜର ଏଇ ଖୁବକୁଳିଆପଣ ପାଇଁ ପହୁଚିଲାରୁ ବେଳେବେଳେ ଗାନ୍ଧିମାଡ଼ ବି ଖାଆନ୍ତି ।

ଦିନକର ଘଟଣା । ମାଉସୀ ଲଗାଇଥିବା ରେଣ୍ଡିଗଛରେ ତାରି ପାଞ୍ଚୋଟି ରେଣ୍ଟି କଷି ଗଜୁର ଆସୁଛି । ପିଲାଏ ତାଙ୍କୁ ନିତି ନିଯା କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଦିନେ ସେଥିରୁ ହୁଇଟି କଷି ଛିଣ୍ଡେଇ ହୁଇ ଭାଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କଞ୍ଚା ଖାଇଗଲେ । ତା'ପରଦିନ ମାଉସୀ କିଏ ମୋ ରେଣ୍ଟି ଖାଇଲା ପଚାରତେ— ଏମାନେ ନିର୍ବିକାରରେ କହି ବସିଲେ—ଜେଜୀମା, ତୁମ ରେଣ୍ଟି ଛେନ୍ତିରୁ ଖାଇଥିବ । ସେ ପିଲାକୁ ନାଲି ଆଖି ଦେଖେଇ ଗାନ୍ଧି ଦେଇ କହିଲେ—ଛେନ୍ତି ଖାଇଥିଲେ ହୁଏତ ଗଛ ସହିତ ଖୁବି ଖାଇଯାଇଥାନ୍ତା, ନବେଦ ରେଣ୍ଟିର ଅଧାର୍ଥ ଖାଇଥାନ୍ତା । ଏମିତି ତ ଖୁକିଲା ରନ୍ତି ଖାଇ ନଥାନ୍ତା । ତା' ପରଦିନ ମାଉସୀକ କଥନ ମୁଢାବକ ମୋର ହୁଇପୁଅ ହାମୁଡ଼ି ପଢ଼ି ରେଣ୍ଟିର ଅଧେ ଅଧେ ଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମାଉସୀ କିଏ ରେଣ୍ଟି ଖାଇଲା ତାର ରହସ୍ୟ ହୁଏତ ଜାଣିପାରି ନଥିଲେ କିମା ଜେଜୀପୁଲର ସ୍ଵେଚ୍ଛ ମମତା ହେତୁ ପାଟି ପିଟାଇ ନଥିଲେ । ତା'ପରେ ମାଉସୀକ ରେଣ୍ଟିଗଛରୁ ଆଉ ରେଣ୍ଟି ହରଣଚାଳ ହୋଇ ନଥିଲା । ଏଥିରୁ ଆମର ଅଛୁକୁଟି ଜକ୍କିଲା ଯେ ପିଲାକୁ ନାଲି ଆଖିର ଶାସନ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ଵେଚ୍ଛ ଆଦର ହେଲା ଅଧିକ ମାର୍ଜିତ କରେ । ତଦ୍ବାରା ଶିଶୁର ଶିକ୍ଷା ମାର୍ଗ ବି ପୁଷ୍ଟନ ହୁଏ । ସେବିକୁ ମୋ ପିଲାଏ ଅନ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୁଇଁ ନାହାନ୍ତି ।

ଆମେ ସେପ୍ରେମର ପହିଲାରେ ଗୁଡ଼ିଆନାକି ଘର ଛାଡ଼ି କୁଞ୍ଜକାନ୍ତକୁ ଚାଲି ଆସିଲୁ । ପିଲାଏ ଜେଜୀମା, ଓରି ଆମ ମାଉସୀକୁ କହିଲେ— ଜେଜୀମା, ତୁମର ରେଣ୍ଟି ଏଣିକି ଛେନ୍ତି ଖାଇବ ନାହିଁ ।' ମାଉସୀକ ଆଖିରେ କୁହ ଟଳମନ ହେଉଥିଲା ।

ବନାୟିକାରୀ (ଡି.ଏୟ.ଓ) ପାଣି ସାହେବଙ୍କ କୁଞ୍ଜକାନ୍ତରେ ପବା ଘରଟି ହୁଆ

ତିଆରି ହୋଇଥାଏ । ଚାରିଆଡ଼େ ସହକାର ବୃକ୍ଷର ସବୁଜ ସମାରୋହ; ମୁଢ ଆକାଶ, ମୁଢ ପବନ । ଅନନ୍ତ ଦୂରରେ ପୂର୍ବଭାଗରେ କୁଞ୍ଜକାନ୍ତର ସୁଦୂହତ ପୁଷ୍ଟିରିଣୀ । ଦକ୍ଷିଣକୁ ୨୦୦ ଗଜ ଗଲେ କୁବନେଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର ଦେଇ ଯାଉଥିବା ଜାଣୀୟ ରାଜପଥ । ରାଜପଥକୁ ଲାଗି ଦକ୍ଷିଣକୁ ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନା ଉଚ୍ଚ ଛଙ୍ଗାଜୀ ବିଦ୍ୟାକୟ । ଜନବିଂଶ ଶତାବୀର ଶୈଷଜାଗରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଦିନେ ଏହା ଦେକାନାଳକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ ରହିବାର ଭୂମିକା ନେଇଥିଲା । ସେଇ କୁଞ୍ଜକାନ୍ତ ରାଜପଥର ବାମଭାଗରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ମହିର । ବୁଦ୍ଧ ରାଜମାତା ପ୍ରତିଦିନ ଦିଅଁ ରାଧା କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖରେ କ୍ଷାରି ପିଠା ରୋଘ କରାନ୍ତି । ଏଇ ସେହିପ୍ରବଣା ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଉପାସିକା ହେଉଛନ୍ତି ସୁରତାପ ମହାତ୍ର ବାହାଦୁରଙ୍କ ପହି ୩ ଶକର ପ୍ରତାପଙ୍କ ଜନନୀ; ସଦାଶୟା ମହିନା । ସେହି ମହିରର ଅନ୍ତରୁରେ ରାଜାକର ଜଣେ ରାଜ ବିରାଟ କୋଠାଘରଟିଏ କରି ରହିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଚକଣିରେ ରାଜକୀୟ ଦଙ୍ଗ ଥିଲେ ବି ଭାର୍ଯ୍ୟ ସତେକି ତାଙ୍କୁ ଉପହାସ କରୁଥିଲା । ସେ ବିରିନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧରେ ହାତ ଦେଇ ଅସଫଳ ହେଉଥିଲେ ।

ପାଖରେ ବୁଦ୍ଧକୁ କିମ୍ବା ଜାଗନ୍ମହାର ଲାଗି ନାନା କିସମର ରସାଳ ହୃଦ ତରୁ । କେହି ଜଣେ ରାଜପୁରୁଷ ଘୌଷ୍ଣାନତାବଶତଃ ଏହି ଆମ ବାଟିକାଟର କଷମା କରିଥିଲେ । ଶୁଣାଯାଏ ଏଠି ଭାରତର ନାନା ପ୍ଲାନର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରକମର ଆମଚାରା ଆଣି ରୋପଣ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଂଶ ଶତକର ସପ୍ରମ ଦଶକ ବେଳକୁ ସେହି ବରିତାକୁ ପୁଟ ପୁଟ କରି ବିକା ସରିଛି ଏବଂ ଅଟାତର ତପୋବନର ମୁକସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଏଠି ସେଠି କିଛି କିଛି ଆସୁ ତରୁ ରହିଛି । ଅଟାତର ଉଦ୍ୟାନ ବିନୋଦିନୀ ରାଜନକନା ଓ ରାଜପୁରୁଷ ଏବେ ତ ରୂପାତରିତ ମଣିଷ । ସେଠି ମରକାଶିନୀଙ୍କର ରୁଣୁଣୁ ହୃଦୟ ନ ବାଜି ଧନ୍ତି ହେଉଛି ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତିପକ୍ଷ ମଣିଷର ଘୋଷଯାତ୍ରାର ନିଟୋଳ ପଦପାତ ।

ଆମଟୋଟାର ଏକ ଅଂଶ ଖରିଦ କରି ବନାଧିକାରୀ ପ୍ରତାକର ପାଣି ବି ତାଙ୍କର ବାସ ନିକେତନଟି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ଥିଲେ କାର୍ଯ୍ୟରତ ବନାଧିକ । ଏଣୁ ସଦ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଘରଟିକୁ ଭଢାୟନ୍ତ୍ରରେ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଘରେ ବର୍ଷେ ରହିଥିଲି । ମୋ ପିଲାଏ ବିରିନ୍ଦ ସ୍କୁଲରେ ପାଠପଡ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

ଏଇଠି ମୋ ପୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଓରପ ବାବୁଲି ଏବଂ ଜଗବଂଧୁ ବାବୁଙ୍କ ପୁଅ ଜୟତ ଓରପ ବାବକା ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପୁରସ୍କାର ପ୍ରାସ୍ତୁତ ପ୍ରାଇମେରୀ ଶିକ୍ଷକ ଦିବ୍ୟସିଂହ ମିଶ୍ରକଠାରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ନିଜର ପାଠପଡ଼ାର ରିତିରୁମିକୁ ସୁଦୂହ କରିପାରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷା ପାଇବାଯାଏ ମୋ ପୁଅ ବାବୁଲିର ଘରୋଇ ବୁୟସନର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ି ନଥିଲା । ଦିବ୍ୟସିଂହ ଗୁରୁଜୀଙ୍କ ପାଠପଡ଼ା କୌଶଳରେ ଅମନ୍ୟୋଗୀ ପିଲା ବି ବିଦ୍ୟାକୁରାରୀ ହୋଇଉଥିଲା । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ନିମ୍ନ ପ୍ରାଇମେରୀ କ୍ଲାସରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ବଡ଼ ଝିଆଲବାଜ

ଥଳା; କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଇମେରା କ୍ଲାସ୍‌ରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ବୁଢ଼ି ପାଇବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ବୁଢ଼ି ପରୀକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ରକୁ ନିତି ଯାଇଥାଟି ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ସରିଲେ ଜୀବକୁ ଆଣନ୍ତି । ପ୍ରତିଦିନ ଘୋଷଣା କରନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ ଛାତ୍ର ସେ ଦିନର ପରୀକ୍ଷାରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉଚ୍ଚର ଦେଇଥିବ ସେ ତାଙ୍କୁ ପେଟରା ମିଠା ଦେବେ । ସବୁଦିନ ପିଲାଏ ସାବଙ୍କୁ ନିଜର ଉଚ୍ଚର ବଖାଣି ବସନ୍ତି । ଏଥୁରେ ଅଞ୍ଚବଙ୍ଗୁଟେ ସବୁପିଲାଏ ଭଲ ପ୍ରଶ୍ନାର କରିଥିବାର ବ୍ୟାନ କରନ୍ତି । ଏଣୁ ବ୍ୟାଗରେ ନେଇଥିବା ମିଠା ପୁଡ଼ିଆଟି ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ପିଲା ଦୁଇତିନୋଟି ଭିତରେ ସମାନ ଭାବରେ ବାଣ୍ଡି ଦିଅନ୍ତି । ଗଣିତ ପରୀକ୍ଷା ଦିନ ଦିବ୍ୟସିଂହ ପଣ୍ଡିତେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଗଣିତରେ ଶହେରୁ ଶହେ ରଖିବେ, ତାଙ୍କୁ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏ ବଢ଼ିବଢ଼ି ରସଗୋଲା ଦେବେ । ଏଥୁପାଇଁ ପୂର୍ବବଦ୍ଧ ମିଠା ପ୍ୟାକେର୍ ନେଇ ପରୀକ୍ଷାହଳ ବାହାରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ସାର ରହିଲେ । ପରୀକ୍ଷା ଶୈଖ ହେବାର ଘଣ୍ଟି ବାଜନ୍ତେ ପିଲାଏ ଭଣ ଭଣ ହୋଇ ବାହାରିଲେ । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସବାଶେଷରେ ଆସିଲା । ସାରକ ମନତୁଷ୍ଣ, ସିଦ୍ଧାର୍ଥଟା ବୋଧକୁଏ ଗଣିତରେ ବିଷ୍ଟ ଗଢ଼ିବଢ଼ି କରିଦେଇଛି । ତେଣୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଚିନରି ଆସୁଛି । ସାର ପିଲାକଠାରୁ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ର ପାଇ ସ୍ବରୂର ଉଚ୍ଚର କରି ପିଲାକ ପ୍ରଶ୍ନର ଟିପା ଉଚ୍ଚର ଯାଞ୍ଚ ବରୁଥାନ୍ତି । ବାବଳାର ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚର ଛାନ୍ଦ ହୋଇଛି । ଏଥିରେ ପଣ୍ଡିତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ମନ ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ମନେମନେ କହୁଥିଲେ- ଏଥର ମୁଁ ଛାତିରେ ହାତ ପିଟି କହିପାରିବି ନାହିଁ ଯେ ମୋର ଅମୁକ ଛାତ୍ର ନିଷ୍ଠୟ ବୁଢ଼ି ପାଇବ । ମନଟା ତାକର ଭାଙ୍ଗି ଭାଙ୍ଗି ପଦ୍ମଥିଲା । ସେ କାହିଁ କାହିଁ ହୋଇଥିରୁଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ତାର ଉଚ୍ଚରଟିପା ପ୍ରଶ୍ନଟି ଆଣି ସାରଙ୍କୁ ଦିଅତେ ତାହା ଦେଖି ସାର ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁଛି ଉଠିଲେ । ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ହାତକୁ ଦୁଇଟି ମିଠା ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ସାର ଘୋଷଣା କରିଦେଲେ ଯେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ନିଷ୍ଟେ ଏଥର ବୁଢ଼ି ପାଇବ । ସତକୁ ସତ ସେବର୍ଷ ସେହି ଶିକ୍ଷା ଉପଖଣ୍ଡରେ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ପ୍ରଥମ ଘାନ ଅଧିକାର କରି ବୁଢ଼ି ପାଇଥିଲା ।

ଏଇଠି ଅନୁଭବ କରିଥିଲି ଯେ ଛାତ୍ରର ନିଷ୍ଠା ଓ ଶିକ୍ଷାଦାତାଙ୍କ ଦିଗ୍ବିଦ୍ୟନ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ଶିଖିର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚାଇବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ସେବିତୁ ମୋ ପିଲାଏ ଉପଳକ୍ଷି କରିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକୀ ହିଁ ସିଦ୍ଧି ମନ୍ଦିରର ଚାବିବାଠି । ସେ କାଳକୁ ମୋ ପିଲାଏ ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁଙ୍କୁ ସୁବିଧା ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ଦେଖାକରନ୍ତି ଏବଂ ତାକର ଆଶୀର୍ବାଦ କାମନା କରିଥାନ୍ତି । ଏବେ ବି ଘରକୁ ଆସିଲେ ପୁରୁଣା ଶିକ୍ଷକର ଖୋଜିବର ନିଅନ୍ତି ।

ଜର୍ଜ ଉ:ପ୍ରା: ସ୍କୁଲରୁ ପାଇଁ କରି ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସହ ବ୍ରଜନାଥ ବଢ଼ିଜେନା ହାଇସ୍କୁଲକୁ ଗଲା । ଏ ସ୍କୁଲଟି ୧୯୯୭ ରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତେକାନାକୁ ଅଗ୍ରଭାଗୀ କରାଇବାରେ ଏ ସ୍କୁଲର କୁମିକା ସତତ ସ୍ବାକ୍ଷର୍ଯ୍ୟ । ବାପିର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାବି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ସେହି ଜର୍ଜ ସ୍କୁଲରେ । କାହୁଁ ୧ ହାପାତ୍ର ଥିଲେ ତାର ଦିଗ୍ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ।

ଏତିକିବେଳକୁ ଆମେ ଦେକାନାକ ରାଜନାର ତଳେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଏଇ.ଆଇ.ସି. କ୍ଷାର୍ଚରସବୁଡ଼କୁ ଗୋଟିବରେ ରହିଲୁଣି । ଏହି ଏଇ.ଆଇ.ସି. କଲୋନାଟିରେ ୧୦/୧୨୩ ଯାଏ ତିନି ବୋଠରୀ ବିଶିଷ୍ଟ କାର୍ତ୍ତରସ । ଏଠି ଡାକ୍ତର, ପ୍ରଶାସନ ସେବାଧୂକାରୀ, ପଶୁ ଡାକ୍ତର, ଯନ୍ତ୍ରୀ (ଇଞ୍ଜିନିୟର), ବିଭାଧୂକାରୀ (ପିନାକସିଆଲ ଅଫିସର) ପରି ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗର କର୍ମଚାରୀ ରହୁଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରୁ କେବଳ ମୋତେ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ କେହି ନଥିଲେ । ପେସାଗତ ରୁଚି ଓ ଆଦବ କାଇଦାରେ ପରସରଠାରୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର । ଘରଣାମାନେ ନିଜନିଜ ଗେରସ୍ତକ ବୁରିର ସତେବି ଏବଂ ଏବଂ ପ୍ରତିରୂପ (ରିପ୍ରିକା) ଓ ଲାହା ପ୍ରତିମା । ବଥାବଥାବେ ଏମାନେ ତାଙ୍କ ବାବୁ ବିପରି ବୁଝ କରିଯାଉଛନ୍ତି, ରୋଗୀ ଦେଖାରେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଟିକିଏ ପୁରୁସତ୍ତ୍ଵ ନାହିଁ, ଇଞ୍ଜିନିୟରଙ୍କୁ କଷ୍ଟାକୁରକ ଖାତିର, ସେ କେମିତି ସାତବେଳିଆ ମାନ୍ୟାଧ ପଠାଇଥିଲେ, ଗୋମଡ଼କ ଲାଗିଥିବାରୁ ପଶୁଚିକିତ୍ସକୁ ବିପରି ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରିବାକୁ ପୁରୁସତ୍ତ୍ଵ ନାହିଁ, ବିଭାଧୂକାରୀ ବିପରି ଚାକିରିଆକ ବେଳେ ବଥା କୁଣ୍ଡକୁଣ୍ଡ ଖାତ ଶ୍ରାନ୍ତ । ଏମିତି ବଥାର ଗୋଟେଗୋଟେ କୁଢ଼ିଆଶୀ ଜାଇ କୁଣି ଚାଲିଆନ୍ତି । ମୋ ପହା ବି ବହୁତ- ମୁଁ ବୋଆଡ଼େ ପାଠ ପଡ଼ାଇ ପଡ଼ାଇ କୁର୍ମ ବନ୍ଧିଗଲିଣି । ଏସବୁ ମୁହିଶୀଙ୍କ ନିତିଦିନିଆ ବଥା । ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅର୍ଦ୍ଧରଙ୍ଗୀ ବା ପିଅନଟିଏ ସହାୟତା କରିବାକୁ ରହିଥାଏ, ସେମାନେ ବେଳ ପାଇଲେ ଗପ ମେଲିବାକୁ ପଡ଼ୋଶୀ ସହ ନିଜର ଗପପେଢ଼ି ମେଲି ଦିଅନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଘରର ଘରଣାଟାକୁ ସହାୟତା କରିବାକୁ ହେଲେ ଖୁବ୍ ବେଶି ହେଲେ ସଙ୍ଗ ସକାଳେ କାମବାଜୀଟିଏ ଆସି କୁଟେ । ଏଣୁ କଜ୍ଜାନି ଗୁହିଶୀଙ୍କ ମେଳରେ ମୋ ଶ୍ରୀମତୀ ବି ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ରହୁଥିଲେ କୃତିତ । ତେବେ ଏଇ.ଆଇ.ସି. କଲୋନିର ଅଭେଦୀଙ୍କ ରିତରେ ଗରୀର ଆୟୀୟତା ଥିଲା । ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ଥରେ କଲୋନିର ସମସ୍ତେ ତାହାରେବା କରି ଗୋଜିରାତ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରର ହାନିଲାଭରେ ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ଏ ପଡ଼ାଟିରେ ବେଶ ଶାନ୍ତି ବିଭାଜୁଥିଲା । ତେବେ ମଞ୍ଚରେ ମଞ୍ଚରେ ଏଠି ରହୁଥିବା ବସ୍ତିବାସିହା ଯେଉଁମାନେ କି ଏକଦି ରାଜାରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ଅପରମର ବଚସ୍ତର ଥିଲେ, ସେମାନେ ବେଳ ଉତ୍ତି କୌଣସି କୌଣସି ବାହୁଆଶୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବନେଇ ଚାନ୍ଦେଇ କରୁଥିଲେ । ଫଳତଃ ପଡ଼ୋଶୀ ଭିତରେ ସାମୟିକ ଖତ୍ତ ବି ଉଠୁଥିଲା । ଏ ସଞ୍ଚରରେ ମୋର ଅନ୍ତର୍ଗୋକର ଛାତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ ମଧୁସୁଦନ ବିଶ୍ୱାକ ଯେବି ସେଠାରେ ଜଳସେଚନ ବିଭାଗର ଆସିଥାଏ ଇଞ୍ଜିନିୟର ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଥିଲେ ସେ ତାର ଟିକିନିଷ୍ଠ ବିଭରଣୀ ଦେଉଥିଲେ । ଫଳତଃ ଆମେ ଜଗିରଷି ଚାନ୍ଦୁଥିଲୁ । ପାଖ ସେ ସାଇଟିର ନାମ କୁକୁରିଆ ସାଇ । ଏମାନେ କୁଆଡ଼େ ରାଜାଙ୍କର ଆଲୟସିଥିଆନ ପରି ଜାତୀୟା କୁକୁରଙ୍କ ଜଗାରଖା, ଘେବାୟନ କରୁଥିଲେ । ଏଠିକାର ବସ୍ତିବାସିହାଙ୍କଠୁରୁ ଯଥାସମବ ଦୂରରେ ରହୁଥିଲୁ । ମୋ ପହାଙ୍କ ସମୟ ବିହୁଥିଲା ନନ୍ଦିନୀର ସେବା କରିବା ଓ ଚାରିଚାରିଟା ପିଲାଙ୍କର ଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାରେ । ଅନୁଗୋକୁ ଯାନାତର ପରେ ମୋର ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ କେଶୁ ଓରପ ସ୍ଵର୍ଗତର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ଦେକାନାକର

ଡାକ୍ତରଖାନାରେ । ସେବିନ ଥିଲା ୧୯୭୭ ମସିହା ସେମେର ମାସ ତା ୧୯ ରିଖ ଶୁଭବାର । ମୁଁ କଲେଜ ଯାଇଛି । ଆମେ ପାଣି ସାହେବଙ୍କ ଘରେ ରହୁଆଏଇଁ । ମୋ ପହା ଅସୁଷି ଅନୁଭବ କଲେ । ମୋର ବଂଧୁପହା ଶ୍ରୀମତୀ ମହାତି ମୋ ପହାଙ୍କୁ ଧରି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପହଞ୍ଚି ଡାକ୍ତରାଣୀ ବନବାସିନୀ ଦେବାଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ କରି ପ୍ରସୃତି ବିଭାଗରେ ରଖି ମୋତେ କଲେଜକୁ ଖବର ଦେଲେ । ମୁଁ ଜାରେଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଯୋଦକେଶ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ସହ ସ୍କୁଲରରେ ଯାଇ ମେଡିକାଲରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଡାକ୍ତରାଣୀ ବନବାସିନୀ ଥିଲେ ମୋର ବଂଧୁ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଧର୍ମପହା । ତାଙ୍କର ଚର୍ଯ୍ୟାବଳରେ ସେତେବେଳେ କେଶୁ ଭୂମିଷ ହୋଇସାରିଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ତ୍ରିପାଠୀ ତାଙ୍କ ପହାଙ୍କ ପଚାରୁଥିଲେ-ଶ୍ରୀମତୀ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ଅବସା କେମିଟି । ଉଭରରେ ଡାକ୍ତରାଣୀ କହିଥିଲେ- ଏହିମୋ ଦେଶର ପିଲାପରି ଶିଶୁଟି ବେଶ ହୃଦୟପୂଷ୍ଟ । ସେ ତ ଛୋଟପିଲାଙ୍କ ବହିର ବର୍ଣ୍ଣତ ଏହିମୋ ଶିଶୁ କେଶୁ ପରି ସତେଜ ଓ ତୋପା ହୁଆଟିଏ । ଡାକ୍ତରାଣୀଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁସାରେ ମୋର ସାନ୍ତୁଷ୍ଟର ନାମ ରଖାଯାଉଥିଲା କେଶୁ । ବସୁଟଃ ମୋ ପହା ପିଲାଙ୍କାଙ୍କ ଅନିଅର୍ଦ୍ଦନ ସହିବା ସହ ଘରର ଯାବତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବାହାରେ କଲୋନିର ନାରୀ ମହିଳରେ ସଂଧ୍ୟାକାପ ବା ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳୀନ ବିଶ୍ଵମୀଳାପ କରିବାକୁ ଯାକର ସମୟ ନଥିଲା । ବସୁଟଃ କଲୋନିର ବାରୁଡ଼ାଯାଙ୍କ ପହାଏ ଆକାପ ଆନୋଚନାରେ ଭାଗ ନ ନେଲେ, ବିଚାରୀ କ୍ଷୀରୋତ୍ତାର ବା ବେଳ କାହିଁ ବୋଲି ଅନୁକଂପା ଦେଖାଉଥିଲେ ।

ଏତିକିବେଳେ ମୁଁ ପୁଣି ରବେଷଣା ପ୍ରତି ଅଧିକ ଝୁଲ୍କ ଦେଖାଇଲି । ସ୍ଵଜ୍ଞମିଆଦୀ ଅନୁଦାନ ପାଇଁ ପୁଣି ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗଙ୍କୁ ନିବେଦନ କଲି । ଦେକାନାଙ୍କ କଲେଜରେ ରହଣି କାନରେ ତାହା ଉପରୁଷ ହେଲା । ଏଥର କଳିକଟାର ଜାଣୀୟ ପାଠୀଗାର, ଶାତିନିକେତନ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରକାଶାର, ସୋନ୍ତପୁର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରକାଶାର ଓ ଟାଉନ ଲାଇବ୍ରେରୀ ପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାଶନ ପରିକ୍ରମା କରି ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାହ ଓ ରବେଷଣାଖେଷତା ପ୍ରସ୍ତୁତିରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲି । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପୁରୁଣା ସ୍କୁଲର ଲାଇବ୍ରେରୀ, ଭିଜିଗର ବୁକ୍, ସୋନ୍ତପୁର ଲାଇବ୍ରେରୀ ତୁଳି ପ୍ରୀକ୍ଷଣ୍ଟ କଟାଇଲି । ମୋ ପହା ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲେ । ମୋ ପତୋଶୀ ହାତ୍ରବଂଧ ଉତ୍ତିନିୟର ମଧ୍ୟସୂଦନଙ୍କୁ ନହିନୀର ଚର୍ଯ୍ୟା ଦୟାରୀ ଦେଇଯାଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ଧେରୁଟି ସହ ଆମରି ନହିନୀର ତତ୍ତ୍ଵ ମାସେକାଳ ନେଇଥିଲେ । ପୂଜାଙ୍କୁଟିରେ କଟକ ଆସି ମଧ୍ୟସୂଦନ ରାଓଙ୍କ ଚାକିରି ସଂପର୍କିତ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାହ କଲି । ମୋ ମନରେ ରବେଷଣାଙ୍କ ଶେଷ ବରିବାର ଅଭୀପ୍ରସା ବେଳୁବେଳ ବଳବରର ହେଉଥିଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ପୁଅ ମି:ର: ହୃଦି ପରାକ୍ଷା ଦେବାଙ୍କ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥାଏ । ସେ ନିଜେ ନିଜର ପାଠ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥାଏ ଏବଂ ଚେଷ୍ଟପେପର ସଂପ୍ରଦାହ କରି ପ୍ରଶ୍ନାର ଲେଖି ପ୍ରତିଦିନ ସଂଜରେ ମୋତେ ଦେଖାଇବାଙ୍କୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ । ଫଳରେ ମୁଁ ରବେଷଣା

ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଛୁଟିଛନ୍ତୁ ସାମୟିକ ବାତିଲ କରି ପୁଅର ପ୍ରଶ୍ନାରରକୁ ପ୍ରତିଦିନ ସଂଜେ କିମା ସକାଳେ ମୂଳ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ବସିଲି । ପୁଅର ବୁରି ପରୀକ୍ଷା ସେ ବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲ ବେଳକୁ ହେଲା । ବୁରି ପରୀକ୍ଷାବେଳକୁ ପୁଅ ପ୍ରତି ବିଷ୍ୟରେ ସମାବିତ ପ୍ରଶ୍ନାରରକୁ ଶେଷକରିବା ସଂପର୍କରେ ସଚେତନ ଥିଲା । ଲେଖିବାଦାରା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରୁ ସାମନା କରିବାର କୌଣସି ସେ ନିଜେ ଆୟର କରିନେଲା । ବୁରି ପରୀକ୍ଷା ହୁଇଲିନିଦିନ ଅଛି, ପୁଅ ମନରେ ହୁଇ ତିନୋଟି ଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନ ହଠାତ୍ ଉଦ୍ଦର୍ଶିତ ହେଲା । ସକାଳୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋତେ ସମାଧାନ କରିବାକୁ କହିଲା । ମୁଁ ବନ୍ଦିଆ ପଢ଼ିରେ ହୁଇଲିର ଉତ୍ତର କଲି କିନ୍ତୁ ତୃତୀୟଟି ମୋ ଦେଇ ସମାଧାନ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଣୁ ରାତି ପ୍ରାୟ ନଥଟାବେଳେ ଗଣିତ ଅଧ୍ୟାପକ ଟି.ରି. ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରାସ୍ତ ହେଲି । ଅଧ୍ୟାପକ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଲେଖାଇ ଭାବୁଲୋକ । ତାଙ୍କ ପହିଁ ଟି.ରହମା ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପିକା । ଉତ୍ତର ଦେକାନାଳ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ । ଘରୋଇ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପନା ବୁରି କରି ଆସିଥିଲେ । ମୋ ଝିଅ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସହ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ତନ୍ୟା ନାରମଣି ବଡ଼ଜେନା ସ୍କୁଲର ସହଧ୍ୟାୟିନୀ ଥିଲା । ମୋତେ ତାଙ୍କ ଅଗଣାରେ ରାତି ନଥଟାରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଦେଖି ସେମାନେ କିଛି କୁଳକିନରା ପାଇପାକୁ ନଥିଲେ । ତେବେ ମୁଁ ମୋର ଆସିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଜଣାଇଦେବା ସହିତ ଅସମାହିତ ଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନଟି ତାଙ୍କୁ ଅବଶତ କରାଇଲି । ସେ ବୀଜଗଣିତ ସ୍କୁଲର ସହାୟତା ନେଇ ଉତ୍ତରଟି ବାହାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ମି:ର: ସ୍କୁଲରେ ଏ ପଢ଼ିଟି ଚିନିବ ନାହିଁ । ପରେ ସେହି ବନ୍ଦିଆ ରୀତିରେ ସେ ଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ତର କରାଇଲା; ଯାହାକି ମଧ୍ୟ ରାତି ସ୍କୁଲ ପିଲାକ ବୋଧରମ୍ୟ ହେବା ମାପିକ ହୋଇପାରିଲା । ଇତ୍ୟେବସରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘରେ କପି ପିଆ ବି ହୋଇଥିଲା । ପରଦିନ ସକାଳେ ସାରକେଲରେ ବସାଇ ସ୍କୁଲର ବୁରି ପରୀକ୍ଷାକେନ୍ତରେ ପୁଅକୁ ଛାଡ଼ି ଆସିଲି । ଭାଗ୍ୟକୁ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ରରେ ପୁଅ ମନରେ ସ୍ଵପ୍ନଭାବରେ ଭାବି ଉଠିଥିବା ତିନୋଟି ପ୍ରଶ୍ନରୁ ହୁଇଲି ପ୍ରଶ୍ନ ପଡ଼ିଥିଲା । ଉଦିଷ୍ଟ ସମୟ ସାମାରେ ପୁଅ ପ୍ରଦର ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ରର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଉତ୍ତର ଦେଇଥାସିଲା । ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଗଣିତ ପ୍ରଶ୍ନର ଶହେ ମାର୍କର ଉତ୍ତର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରି ନଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସେହି ପରୀକ୍ଷାକେନ୍ତର ଏକମାତ୍ର ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଯେ କି ଶହେ ମାର୍କ ରଖିଥିଲା । ତାର ଫଳଶୂନ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କ ମି:ର: ବୁରି ମିଳିଥିଲା । ବୁରି ଘୋଷିତ ହେଲାବେଳକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆମେ ଦେକାନାଳ ଛାଡ଼ି ସାରିଥିଲା ।

ପୁଅର ବୁରି ପରୀକ୍ଷା ପରେ ଯେଉଁ ଗ୍ରୀକ୍ଷାବକାଶ ହେଲା, ସେହି ଅବସରରେ ବିଯୋହକେଶ ବାବୁ ଓ ମୁଁ ଉତ୍ତର ସାମ୍ବ ହୋଇ ଜାତୀୟ ପାଠାଗାର (ନେସନାଲ ଲାଇସ୍ରେଟ୍) କଲିକଟାକୁ ଯାଇ ମାସେକାଳ ନିଜ ନିଜର ଗବେଷଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାର କରୁଁ । ଅଧ୍ୟାପକ ଟ୍ରିପା୦୧ କାର୍ତ୍ତ ପଢ଼ି ଅବଳମନ ପୂର୍ବକ କିପରି ତଥ୍ୟସ୍ଵର୍ଗ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା କିପରି ଗବେଷଣାକୁ ସୁଗମ କରେ; ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଲେଖିଲାବେଳେ ସୁବିଧାଜନକ ହୋଇଥାଏ; ତାର ଧାରା ମୋତେ ବତାଇ ଦେଲେ । ତେବେ ପୂର୍ବରୁ ତ ମୁଁ

ଚିପାଖାତା ମାଧ୍ୟମରେ ଗବେଷଣା ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦ୍ୟ କରୁଥିଲି, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପଥଟି ଗ୍ରୁହଣ ନବର ପୂର୍ବବତ୍ର ତଥ୍ୟ ସଂପ୍ରଦ୍ୟ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରୁହଣ କରିଥିଲି । ତେବେ ଗବେଷଣା ତଥ୍ୟ ଉପଲ୍ଲାପନ ଓ ସଂଯୋଜନାରେ କିପରି ଆଚର୍ଜନୀୟ ଗବେଷଣାବିଧି ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ, ତାର ପଦ୍ଧତି ଶ୍ରୀ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କଠାରୁ ଶିଖି ନେଇଥିଲି । ଏମିତି କଳିକଟାରେ ରହି ଜାଟୀୟ ପ୍ରକାଶାର, କେତେକ ବ୍ରାହ୍ମ ଉପାସନାଷ୍ଟଳ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମସମନ୍ତି ପୂଣ୍ଡକ କିଣାକଣି କରି ମାସେ ଦୁଇ ତିନିଦିନ ପରେ କଟକ ଫେରିବାର ମସୁଧା କରୁଥିଲୁ । ପହିଙ୍କଠାରୁ ଚିଠି ବି ପାଇଲି ଯେ ମୋ ବୋର ପାଇତା । ତେବେ ଗବେଷଣା କାମ ଶେଷ କରି ଆସିବାଯାଏ ସେ ବୋଉର ସମ୍ମଦାୟ ତେଣୁ ନେଇ ପାରିବେ ବୋଲି ଲେଖିଥିଲେ ।

ଏଇଠି କହିରଖେ ଯେ ଆମେ କଳିକଟା ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପିଲାଏ ଶ୍ରୀଷ୍ଟାବକାଶରେ ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସ୍କୁଲ ଖୋଲିବାକୁ ୮ / ୧୦ଦିନ ଅଛି ଗାଁରୁ ଦେକାନାଳ ଫେରିଛନ୍ତି । ସଂଘରେ ମୋ ବୋଉକୁ ଆଣିଛନ୍ତି । ବୋଉକୁ ଗାଁରେ ଦୀଘଦିନ ଧରି ଖୁଁ ଖୁଁ କାଷ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ସେ କାଷ ଆପଣାହାର୍ଥ ଛାଡ଼ିଯିବ କହି ପାଦରେ ସୋରିଷଟେଳ ମାଲିଷ କରାଉଥିଲା ଏବଂ ତା' ସହ ଅଦା ତେଜପତ୍ର ସିଂହାଲ ଦିନକୁ ଦୁଇଥର ପିଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଜାଗ କମ୍ବନ୍ଧାଧାର । ତାକୁ ଧରି ମୋ ପହି ଦେକାନାଳ ଆସିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ ଡାକ୍ତର ପହିକୁ ନେଇ ବୋଉକୁ ଦେଖାତେ ବୋଉର ରକ୍ତ କହାଦି ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ବୋଉର ରକ୍ତ ଓ କପ ପରୀକ୍ଷା କଲାରୁ ସେ ଯନ୍ତ୍ର ରୋଗରେ ପାଇତା ବୋଲି ଜଣାଗଲା । ସେତେବେଳେ ବୋଉର ରୋଗ ଦିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (ଷେର କୁ) ରେ ପହଞ୍ଚିଲାଣି । ତେଣୁ ତାକୁ ଦୁରତ ଡାକ୍ତରଙ୍କାନାରେ ଯନ୍ତ୍ରାଓର୍ଡରେ ଭର୍ତ୍ତା କରାଗଲା । ବୋଉକୁ ସଂଘରେ ନେଇ ମୋ ପହି ଡାକ୍ତରଙ୍କାନାରେ ଯନ୍ତ୍ର ବିଭାଗରେ ରଖିଦେଇ ଆସିଲେ । ତେବେ ବୋଉକୁ ଦେଖାଶୁଣା କରିବା ପାଇଁ ତା'ର ପ୍ରତିଦିନର ଖାଦ୍ୟରେ କଳିଜା, ଅଷ୍ଟା ଓ ଅଙ୍ଗୁରାଦି ଦେବାକୁ ମୋ ପହି ଦୁଇଓନି ଯାଉଥିଲେ । ଦିନେ ମୋର ଦୁଷ୍ଟପୋଷ୍ୟ ସାନପୁଅଚିକୁ ସଂଘରେ ଧରି ଖାଦ୍ୟପୁଡ଼ିଆ ସହ ଡାକ୍ତରଙ୍କାନାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଡାକ୍ତର ଦାସ ମୋ ପହିକୁ ତାରିଦ କରି କହିଲେ- ‘ଷୋଟ ପିଲାକୁ ସଂଘରେ ଧରି ଆସିବାକୁ ଆପଣଙ୍କ କିଏ କହିଲା, ତାକୁ ରିହାରେ ଛାଡ଼ି ଆସି ଖାଦ୍ୟ ଦେଇ ଚାଲିଯାଉପାରିଥାତେ । ଆଉ ଏପରି ପିଲାକୁ ଧରି ଆସିବାଟାର ପୁନରାବୁରି ଯେପରି ନାହିଁ । ଏହାପରେ ମୋ ପହି ଯନ୍ତ୍ରାରୋଗର ଭୟାବହ୍ନତା ସଂପର୍କରେ ସତେନ ହେଲେ । ସେବେଳୁ ଆମର ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା- ରୋଗୀଟି ଆମର; ରୋଗଟି ତ ଆମର ତୁହେଁ । ରୋଗ ଯେପରି ସଂକ୍ରମିତ ନ ହୁଏ ତାର ଯଥାଯଥ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ବିଧେୟ । ସେହି ସମୟରୁ ଯରେ କିନ୍ତୁ ରୋଗ ହେଲେ ଆମେ ସତତ ସର୍ତ୍ତ ହୋଇଥାଏଁ । ବୋଉକୁ ଦେଖାଶୁଣା କରିବାକୁ ଚେଳିବ୍ରାମ ପାଇ ବାପା ଆସିଲେ । ତିନିମାସ ଯାଏ ପ୍ରତିଦିନ ବାପା ଆବଶ୍ୟକ ଖାଦ୍ୟପେଯ ଓ ଔଷଧ ଧରି ଯନ୍ତ୍ର ବିଭାଗକୁ ଯାଉଥିଲେ । ମୁଁ ବି କଳିକଟାରୁ ଫେରି

ବାପାଙ୍କ ସମେତ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଓ ଗାଁର ପିଲାପିଲିଙ୍କର ବଚକରେ ମଞ୍ଚୁ ଚେଷ୍ଟ କରାଇନେଲି । ତହୁରା ଆମ ଦେହରେ ରୋଗ ସଂକ୍ରମିତ କି ହୁଏଁ; ତାହା ଜଣାଇଲା । ରୋଗ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ଛମାସ ଯାଏ ତାତ୍ତ୍ଵରକ୍ଷାନାରେ ବୋଉକୁ ରହିବାକୁ ହେଲା । ବୋଉ ତାତ୍ତ୍ଵରକ୍ଷାନାରୁ ଫେରି ବସାରେ ମାସେ ରହି ଗାଁକୁ ଗଲା । ତେବେ ତାର ଔଷଧ ଖିଆ ଦୁଇବର୍ଷ ଯାଏ ଚାଲିଥିଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳାଇବାକୁ ଆହୁଷଂରିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ନଅନ୍ତରେ ସ୍ଵର୍ଗମିଆଦୀ ଅନୁଦାନ ଲକ୍ଷ ଅର୍ଥରାଶି ବୋଉ ପାଇଁ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାଇଲା । ଫଳରେ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ଅମିଗଲା । ବୋଉ ଦେକାନାଜରୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଗି ଗାଁକୁ ଗଲାପରେ ହେଁ ଗବେଷଣା ବିଷୟ ଚିତା ବରିବାର ମୋତେ ଅବକାଶ ମିଳିଥିଲା । ସେହିତୁ ମୋର ବାହିକି ଧାରଣା ଜନ୍ମଥିଲା ଯେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଜାଗ୍ୟକୁ ଫାଁକି ଦେଇପାରେନା । ସେ ବେଳେବେଳେ ସମୟ ଓ ପରିହିତିର ଦାସ ବନ୍ଦିଯାଏ । ଦଇବ ଦଇତି ମଣିଷ ଗାଇ, ଯେଣିକି ଓଟାରେ ତେଣିକି ଯାଇ । ଲୋକ ବାଣୀଟି ଅମୃତକୁ ହୁଏଁ ।

ଏହିପରି ଘନଯତ୍ତା ଭିତରେ ମୁଁ ରଚି କରୁଥାଏ । ଗବେଷଣା ପଥରେ ଗୋଟେ ପରେ ଗୋଟେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦେଖାଦେଉଥାଏ । ବିରିଜ ଦୁଃଖିତି ଭିତରେ ଜବିତା ତଥାପି ଛାପି ଛାପି ଆସେ । ଜବିତାର ସଂକୋହିନୀ ଶକ୍ତି ମୋତେ ସ୍ମାକୁଳ କରିଦିଏ । ତାର ଚାହାଣି ମୋତେ ମୁସ୍ତ କରିଦିଏ । ମୁଁ ବେଳ ପାଇଲା ମାତ୍ରେ କାବ୍ୟ ସରସ୍ତାଙ୍କର ଆବାହନ କରିବସେ । ଗବେଷଣାର ସୁନାମିରିଗ ଜମା ଧରାଦିଏନା । ମୁଁ ବର୍ଷବୋଧର ପଂଚିତିକୁ ମନେମନେ ହେବିହୁଏ । ହରିଣ ନ ଦିଏ ଧରା, ଦଉଡ଼ା ବଡ଼ ଖରା । ଗବେଷଣା ପଛରେ କେତେ ଧାଇଁଲେ କିମିତି ସିଦ୍ଧ ମିଳିବ, ଭାବି ବସେ । ଏଥପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ପାଖକୁ ଆବେଦନ ପତ୍ର ପଠାଏ । ସବୁ ଆବେଦନ, ନିବେଦନ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେକାନାଜରେ ଚାରିବର୍ଷ ବିତିବାକୁ ବସିଲା ।

ଶ୍ରୀପିତ କାନରେ ଦେକାନାଜରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନର୍ଥ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମୋତେ ମିଶାଇ ଆମେ ଚାରିଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଥାଇଁ । ଅନ୍ୟ ତିନିଜଣ ହେଲେ— ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ସାହୁ, ରବିକୁମାର ମହାପାତ୍ର ଓ ଉମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେକାନାକ ମାଟିର ସତାନ । କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଥରେ ଦେକାନାକର ଜାତିବ୍ରତ ଓ ଐତିହ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ହେଲା । ମୋର ବଂଧୁତ୍ୱ ମୋତେ ଦେକାନାକ ସଂପର୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ତଥ୍ୟ ଦେଲେ ତାହା ମୋର ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଦେକାନାକ ଜାତିହାସ ଓ ଜୀବନଧାରା ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବାର ଜାହା ପ୍ରବଳ ହେଲା । ଜାତ୍ୟବସରରେ ମୋର ରେରେହୁ କଲେଜର ସହପାଠୀ ଉମେଶ ଧକଳଠାରୁ ଚିଠିଏ ପାଇଲି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦେକାନାକର ଦାନ ସଂପର୍କରେ ସେ ଲେଖାଟିଏ ଚାହାନ୍ତି । ସେ ଲେଖାଟିକୁ ‘ବ୍ରଜନାଥ ପରିକ୍ରମା’ ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରକର ଅସ୍ରଳେଖ ରୂପେ ପ୍ରାନ୍ତିକ କରିବାକୁ ତାକର ଅଭିନାଶ । ବଂଧୁକଠାରୁ ଚିଠି ପାଇଲି, ମାତ୍ର ତାର ଉରର ଦେଲି ନାହିଁ । ଚିଠି

ପାଇବାର ପଦରଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀ ଧନ ନିଜ ଗଁ ରଞ୍ଜେଇ ଡିହକୁ ଗଲାବାଟରେ ମୋ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ଚିଠିର ଉପର ଦେଇ ନଥବାରୁ ବଂଧୁ ଜାବେ ବେଶ ତୁଳପଦ ବି ଶୁଣାଇଲେ । ପରିଶେଷରେ ତୁଳ ତିନିମାସ ଚିତରେ ତାଙ୍କର ଚାହିଦା ମୁତ୍ତାବକ ଲେଖାଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବି ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ବଂଧୁଙ୍କୁ ବିଦା କରିଦେଲି ।

ଡେକାନାଳ କଲେଜରେ ମୋର ସହଧରୀ ଉଚିତିହାସ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ସମରେତ୍ର ସିନ୍ହା । ମୁଁ ତାଙ୍କର ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିଲି । ତାଙ୍କଠାରୁ ଉପଲବ୍ଧ ତଥ୍ୟ ବି ମୋ ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ଡେକାନାଳର ଉଚିତିହାସ ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବାପାଇଁ ସୁଧାକର ପଢନାୟକ, ରାଜକିଶୋର ପଢନାୟକ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ପଢନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ବିଦ୍ୱାନଙ୍କ ହାରସ ହେଲି । ସେସବୁ ବି ଥିଲା ନିଷ୍ଠନ ପ୍ରୟାସ । ୧୯୭୯ ରେ ଉଚିତ 'ଡେକାନାଳ ଉଚିତିହାସ' ଗ୍ରହଣ ମୋତେ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ପରିଶେଷରେ ରଙ୍ଗାଧର ମିଶ୍ର ନାମଧେଯ ଜଣେ ପ୍ରାତିନି ପୋକିଏ ଅର୍ପିଏ 'ଡେକାନାଳ ଉଚିତିହାସ' ବି ମୋତେ ୨/୩ ଦିନ ପାଇଁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ଉଚିତ ଗ୍ରହଣ ଆଧାରରେ ଡେକାନାଳ ସଂପର୍କରେ ମୋର ଯାହାକିଛି ଧାରଣା ଦାନା ବାନ୍ଧିଲା ।

ଡେକାନାଳ ଏକ ବଣ ପାହାଡ଼ ଘେରା ରାଜ୍ୟ । ଗଂଗବଂଶୀ ନରପତିଙ୍କ ଶାସନକାଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଭୀମନଗ୍ର ଦଶପାତା ନାମରେ ନାମିତ ଥିଲା । ମାଦନାପାଞ୍ଜିର ବର୍ଣ୍ଣତ ଭୀମନଗ୍ରର ଭୀମ ପରିରାୟ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନନ୍ତଭୀମ ନାମ ବହି ଉଚ୍ଚକରେ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । କିମଦତୀ କଣ୍ଠେ ଅନନ୍ତଭୀମ ଦେବ କିଶୋରବେଳେ ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ଏବଂ କପିଳାସ ଶିଖରମ୍ଭିତ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମହାଦେବକର ଶରଣାଗତ ହୋଇ ଶାପମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସାରକା ଦାସଙ୍କ ମହାଭାରତରେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଅଭିଯାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେତୋଟି ରାଜ୍ୟର ନାମୋନ୍ମେଣ୍ଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେଥୁରେ କୋଦଶ ମଣିକ ବନାମ କୋଆହୋ ମଣିକ ବନାମ ରହିଛି । ପ୍ରାତିନି କାନରେ ଡେକାନାଳର କେତେକ ଜନପଦକୁ ନେଇ କୋଆହୋ ମଣିକ ବା କେଦାନିଷ୍ଠା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଏତିହାସିକମାଳ କହିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଡେକାନାଳର ଏବେକାର ନାମଟି ଶବର ରାଜା ଡେକାର ନାମାତ୍ମ୍ବାରେ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ଵାସ କରାଯାଏ । ରାଧାନାଥ ରାୟ ଏହି ଶବରର ମୁହଁଚିବାରଣ କରି ନହିଁକେଷ୍ଟରୀର ସମରସଜାର ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅବତାରଣା କଳାବେଳେ ଲେଖିଥିଲେ-

‘କପିଳାସ ଖୋଲ ନିବାସୀ ଶବର

ରଣରକା ଡେକା ଯା ବଂଶ ଶେଖର’ ।

ପୁନଃ ଆଦିକନ ଅବଧାନ ବିରଚିତ 'ରଞ୍ଜବୋଲି' ଓ ରାମ ଦାସଙ୍କ ଲିଖିତ 'ବନରସ ବୋଲି' ରେ ଏହି ଶବର ରାଜ ଡେକା ଅଗନାର୍ତ୍ତ ବନପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନିଏ ନାଲିରେ ରହି ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର କଥା କୁହାଯାଇଛି । ତାଙ୍କର ନାମ ଅତୁସାରେ ସେହି ଜନପଦର ନାମ ଡେକାନାଳ । ତାଙ୍କର ଅଧିକତ ଆଉ ତିନୋଟି ନାଳି ହେଲା— ଯୁମୁରା ନାଳି, କଷାନାଳି

ଓ ରୁଦ୍ଧିଆନାକି । ଏହି ଟିନୋଟି ନାକି ବର୍ଷମାନ ଦେକାନାକରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଦେକା ଶବର ଅଧ୍ୟସିତ ଦେକାପୀଡ଼ ବର୍ଷମାନ ରାଜନଗରର ପଣ୍ଡମ ପାଖରେ ଥିଲା । ବୋଲି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜଣ୍ଠି ବିନୋଦ କହୁଛି । ଦେକାନାକ ଶବର ମସକାକୁଟି ଖଣ୍ଡିଏ ପଥର ଅଦ୍ୟାପି ରାଜନଥର ପାଖେ ରହିଛି । ତାହା ପୁରୁଷାକୁଳମେ ଦେକାନାକ ନରପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂଜିତ ହୋଇଥାଏଇଛି । କିମଦତୀ ଅତୁସାରେ ଦେକାଶବର ରାଜକ ପ୍ରତାପରେ ପଡୋଶୀ ବିଶାକ୍ଷିଆର ଜଞ୍ଜ ରାଜା ଶ୍ରୀଧର ଜଞ୍ଜ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ଦେକାକ ଦ୍ୱାରା ପରାପ୍ର ମଧ୍ୟ ହେଲେ; କିନ୍ତୁ ପରେ ବନ୍ଧୁତ ଯାପନ କରି କୃତ କରି ଶ୍ରୀଧର ନିରସ ଦେକାକୁ ଏକାତରେ ହୃଦ୍ୟା କରିଥିଲେ । ତେବେ ଦେକାନାନର ନାମାନୁସାରେ ଏହି କୁଣ୍ଡଗର ନାମ ଦେକାନାକ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଶବର ଅଧ୍ୟସିତ ଆର୍ଯ୍ୟ ଅନାର୍ଯ୍ୟର ମିଳନ ରୂପି ଦେକାନାନର ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁଳମେ କେତେ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ କେତେ ନବ ଚେତନାର ଅର୍ଥ୍ୟଦୟ ଘଟିଛି । ତାର ଯଥାଯଥ ବିଚାର ଏଯାବଦି ହୋଇଥିଲା ପରି ମନେ ହୁଏନା ।

ଓଡ଼ିଶା ଗେଜେଟିଅରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ଯେ ମହାନଦୀ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ଉପତ୍ୟକା ଓ ବୈତରଣୀ ତତ୍ତ୍ଵମିରେ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କୃତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ ଅବିଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଚି ଔତ୍ତିହୟିକ ଯୁଗର ପ୍ରକଟାର୍ଥିକ ନିଦର୍ଶନ ଦେକାନାକର କାମାକ୍ଷାନଗର ଉପକଣ୍ଠର କୁଆଲୋ ବ୍ରାମରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ‘କୁଆଲୋ’ ଓରପ କୋଦାଳକ ଥିଲା ଶୁଳ୍କୀ ରାଜାକର ରାଜଧାନୀ । ବସୁତଃ ଦେକାନାକ କୁଣ୍ଡଗ ପ୍ରାଚୀନ କାନରେ କୋଦାଳକ ମଣ୍ଡଳ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଏହାକୁ ଲାଗି ରହିଥିଲା ଦକ୍ଷିଣରେ ଔରାବତ ମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ଉତ୍ତରରେ ଯମଗର୍ତ୍ତ ମଣ୍ଡଳ । ଔରାବତ ମଣ୍ଡଳରେ ନନ୍ଦବଂଶୀ ଏବଂ ଯମଗର୍ତ୍ତରେ ତୁଳାରାଜାଏ ରାଜୁଟି କରିଥିଲେ । ଏମିତି ଅନେକ କଥା । ସବୁଠି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା ଦେକାନାନର ଔତ୍ତିହ୍ୟ ଓ ପରମରାର କଥା ।

ବର୍ଷମାନ ଦେକାନାନର ରାଜ ପରିବାରର ପୂର୍ବତ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଲୋଇବଂଶୀ ହରିସିଂ୍ହ ବିଦ୍ୟାଧର । ଏହି ହରିସିଂ୍ହ ଥିଲେ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବକ ସେନାପତି ଗୋଦିନ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ଜାଇ । ହରିସିଂ୍ହଙ୍କ ଉତ୍ତର ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁଳମେ ରାଜୁଟି କରିଥାଏଇଲେ । ‘ସମରତରଙ୍ଗ’ କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣତ ରାଜା ତ୍ରିଲୋଚନ ସିଂହ ଏହି ବଂଶ ସମ୍ମତ ରାଜପୁରୁଷ । ସେ ଖ୍ରୀ:୧୭୭୧ ରୁ ୧୭୯୮ ଯାଏ ରାଜୁଟି କରିଥିଲେ । ସେ ଦୁର୍ବଳ ମରହଙ୍ଗ ବାହିନୀର ମୁକାବିଲା କରିଥିଲେ । ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ବୀରଦୂରେ ମୁଷ ହୋଇ ଖୋର୍ଦ୍ଦାର ରଜପତି ଦେକାନାକ ନରପତିଙ୍କ ମହାତ୍ମ ବାହାଦୁର ଉପାଧ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତ ରାଜଦର ଉପାଧଟି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଏ କୌଳିକ ଉପାଧିତାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାସୁହିତି । ତ୍ରିଲୋଚନଙ୍କ ପରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାତ୍ମ ବାହାଦୁର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମହାତ୍ମ ବାହାଦୁର ଓ ଶ୍ୟାମସୁଦୂର ମହାତ୍ମ ବାହାଦୁର ପ୍ରମୁଖ ରାଜା ରାଜୁଟି କଲେ । ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଭାବରେ ଶ୍ୟାମସୁଦୂର ନିଃସତାନ ହୋଇ

ପ୍ରାଣତୋର କରତେ ରାଣୀ କୁହନ ଦେବୀ ଭାଗୀରଥ ସିଂହଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପ୍ରତି ରୂପେ ପ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି ଭାରିରଥୀ ସିଂହ ମହାତ୍ର ବାହାଦୁର ବେଶ ବିଚାରବତ୍ ଓ ବିଦ୍ୟାନ ନରପତି ଥିଲେ । ନଅକ ଦୁର୍ଗକ୍ଷବେଳେ ସେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଦୁର୍ଗକ୍ଷ ପାଡ଼ିତ ପ୍ରଜାପାତକର ସେବା କରି ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଉଦାର ସେବା ମନୋଚୂରି ଓ ମାନବିକତା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଉପାଧ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଦୀନବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵଜ୍ଞକାଳ ରାଜୁଟି କରି ଉହନୀନା ସାଂଘ କଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁବେଳକୁ ଶିଶ୍ରୟପ୍ରତି ସ୍ଵର ପ୍ରତାପକର ବୟସ ଥିଲା ମାତ୍ର ଛଥମାସ । ବନ୍ଧୁତଃ ଦେକାନାଳ ଶାସ ହୋଇଗଲା । ସୁରପ୍ରତାପ ମହାତ୍ର ବାହାଦୁର ସାବାଳକ ହୋଇ ୧୯୦୭ ରେ ରାଧିଆସୀନ ହେଲେ । ସୁରପ୍ରତାପ ଥିଲେ ଉଦାରମନୀ ଶିକ୍ଷାପ୍ରେମୀ, ସଂସାର ପ୍ରବଣ ମଣିଷ । ତାଙ୍କର ରାଜୁଟି କାଳରେ ଦେକାନାଳରେ ପ୍ରାଥମିକ ଓ ମାଧ୍ୟମିକ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ସମ୍ବ ହୋଇଥିଲା । ଏହାକ ପରେ ରାଜୀ ହେଲେ ଶଳର ପ୍ରତାପ । ଯାହାକର ଅପଶାସନରେ ଦେକାନାଳ ମାଟି କାଳକାଳ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିତ ହୋଇଛି । ଏବେ ଯଦି କୌଣସି କଷଣ ଓ ପେଣ୍ଟର ନମ୍ବନା ଅଥବା ପ୍ରଶାସନିକ ଅତ୍ୟାଚାର ଦୃଷ୍ଟାତ୍ ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ‘ଏହି ଦେକାନାଳ ଶାସନ’ ବହି ବିଦୁପ କରିବସନ୍ତି ।

ଏହିପରି ନାନା ଘରଣ ଓ ଅଗଟଣ ପିଣ୍ଡିତ ଭୁଷଣରେ ସାଧୀନଟା ପ୍ରାୟ ପରେ ହିଁ ଜନସାଧାରଣ କଲେଜ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଖିଛନ୍ତି । ତାର ଫଳକୁଣ୍ଡିସ୍ବରୂପ ଦେକାନାଳ କଲେଜର ପ୍ରାଣପ୍ରତିଷ୍ଠା । ପାଣି ଓହଳା ପାହାଡ଼ ତଳେ ଜନସମବାୟର ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ପ୍ରଥମେ ୧୯୪୯ରେ ବଳାବିରାଗକୁ ନେଇ କଲେଜଟି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ୧୯୭୭ ମସିହାବେଳକୁ ଏଥରେ କଳା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଆଦି ବିଭାଗର ପାଠ୍ୟକ୍ରମମାନ ଖୋଲିଯାଉଥିଲା ।

୧୯୭୭ ମସିହାର କୁଳାର ମାସରେ ବର୍ଷଶମୁଖର ତଥିରେ ଦେକାନାଳ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ସେତିନ ଥିଲା ଶନିବାର । ପାଣି ଓହଳା ପାହାଡ଼ରୁ ଝର୍ଣ୍ଣର ଗତିରେ ବର୍ଷାପାଣି ଖରି ପଢ଼ୁଥିଲା । ମନେପଦ୍ମଥିଲା ରବୀତ୍ରିକାଥିକ ନିର୍ଜରେର ସ୍ଵପ୍ନଗର୍ଭ କବିତା । ତା’ ସହ ତୁଳି ଦେଖୁଥିଲି ଓଡ଼ିଆ କବି ମଧ୍ୟସୁଦନ ରାଓଙ୍କ ନଦୀପୁଣି କବିତାଙ୍କୁ । ରାତ୍ରଥିଲି ମୋରି ଜୀବନ, ଆମରି ସାମାଜିକ ପ୍ରେଷାପତ୍ର, ଏବଂ ଦେଶଜାତିର ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ମାନଗାୟ ମହାପ୍ରେତରେ ମିଶି ଦିନେ ସରା ହରାଇବ । ମଣିଷର ସ୍ଵକୀୟ ଭୂମିଟି ହେବ କେବଳ ସ୍ଵର୍ଗ ବିମୁକ୍ତର ମିଳନ ପାଇଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷର କାର୍ଯ୍ୟକଲାପ ତୁଳ ତୁଳ ପରି ପ୍ରବାହରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଯିବ । ତଥାପି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଣି ଫୋଟକା ପରି ଦେଖାଇ ହୁଏ । ଏହାହିଁ ହୁଏଟ ତା’ର ନିର୍ମିତି ।

ସମୟ ପ୍ରୋତ୍ସରେ ମୋରି ଜୀବନର ଚାରୋଟି କର୍ମପ୍ରବଣ ବର୍ଷ ଏଇ ଦେକାନାଳରେ କଟିଛି । ଏଠି ରହଣିକାଳରେ ସମଧର୍ମ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ କ୍ଲାସ ନେବା, ସାହିତ୍ୟ ସରାରେ

ଯୋଗଦେବା, ପିଲାକ ଉନ୍ନତି ବିଧାନ ପାଇଁ ସେମିନାରର ଆୟୋଜନ କରିବା, ଏବଂ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଭାଷଣ ଶୁଣିବାରେ ସମୟ କାଟିଛି ।

ଶଂସିତ କାଳରେ ରାଜନେତା ପ୍ରଫେସର ରଖା, ସର୍ବୋଦୟ ଆହୋଜନର ପ୍ରବତ୍ତା ଓ ଭାରତୀୟ ଚେତନାର ପ୍ରାଣପୂର୍ବକ ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ, ଓଡ଼ିଶାର ହରେକୁଷ ମହତାବ, ବିଜୁ ପତ୍ନାୟକ, କଥାକାର ସୁରେତ୍ର ମହାତ୍ମି ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ, ପ୍ରାଣବତ୍ରରା ଭାଷଣ ଶୁଣିଛି । ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ପତ୍ନାୟକଙ୍କ ଅର୍ପିଗର୍ତ୍ତା ଭାଷଣରେ ପ୍ରଜା ଆହୋଜନର କରୁଣା କାହାଣୀ ଚିରକୁ ଥରେଇ ଦେଇଛି । ନବକୃଷ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଭାଷଣରେ କ୍ରୁଟିର କଥା ଓ ଅର୍ଥନୀଟିର ହୃଦୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଦିଗ୍ନତର ସୂଚନାକୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ହେଇଛି । ଏବେବ୍ୟତୀତ ସେ କାଳର ବହୁ ଥଥାକଥୂତ ରାଜନେତାଙ୍କର ଦର୍ଶିବେରୀ ମାତ୍ରମୁନର ଦଙ୍ଗ ବି ଦେଖିଛି । ଦେଶସେବୀ ଓ ସମାଜପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିଏ କଥା କହିଲାବେଳେ ମୋତେ ଦିଶନି ଗହୀର ଜଳର ମୀନ ପରି । ଏଇମିତି କେତେ ମଣିଷ ଜୀବନର ବିବିଧତା, ବିଚିତ୍ର ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର । ଦେକାନାକ ରହଣିବେଳେ ସମକାଳୀନ ଜୀବନ ଓ ଭେବ ବଦଳା ମଣିଷଙ୍କ ଜାଣିବାର ଆସ୍ରମ୍ଭ ମୋ ମନରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲା । କଞ୍ଚକାର କଞ୍ଚକୋକରେ ନ କୁଳି ସାହିତ୍ୟସେବାଟିଏ ନିଜର ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକୁ ଜାଣିବା ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ ବୋଲି ସେହିଦିନ୍ଦ୍ର ଅନୁଭବ କରିଆସିଛି ।

ସମୟ ଖଣ୍ଡରେ ଯ୍ୟାନରେବରେ ଲୋକ ଚରିତ୍ର ବି ବଦନେ । ଆଉର ଶିଶୁ ଆସନ୍ତା କାଲିର ଯୁବକ । ଯୌବନ ଆସିଲେ ମଣିଷ ଶୈଶବକୁ ହେବି ହୁଏ । ହାତୁମାତ୍ରାରୁ ଖସି ଯାଉଥିବା କେଶୋରକୁ ମନେପକାଏ କିନ୍ତୁ ପରିଶତ ବୟସର ମଣିଷ ବହୁ ସମୟରେ ଅଟାଟକୁ କୁଳିବସେ । ବର୍ତ୍ତମାନସର୍ବସ୍ଵ ହୋଇ କେବନ ଭବିଷ୍ୟତର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖେ । ଯୁବଚିତର ଆବେଗ ଓ ଉଦ୍ଦକଷାକୁ କୁଣ୍ଡେ ନାହିଁ । କ୍ଷିପ୍ରବେଗରେ ଘୟୁଥିବା ପିଢ଼ିବଦଳା ନାଟକକୁ କଳନା କରିପାରେନା । ଏଣୁ ପିଢ଼ିଗତ ବ୍ୟବଧାନକୁ ନ କୁଣ୍ଡି ହତସତ ହୋଇଥାଏ । ସେବିନ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ଦେକାନାକ କଲେଜ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଜିତରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଉଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ।

ଦିନେ କାହିଁକି ଦେକାନାକ କଲେଜ ପିଲାକ ମନରେ ଝିଆଇ ଜୁଟିଲା ଯେ ସେମାନେ ଧର୍ମଘଟ କରିବେ । ଛାତ୍ରନେତାଏ ଏଥପାଇଁ ଏକ ଦାରିପତ୍ର ଧରି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ଭରଗ୍ରୀଜଙ୍କ ବଦଳରେ ମେଜର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପତ୍ନାୟକ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇପାରିଥାନ୍ତି । ସେବିନ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ମେଜର ପତ୍ନାୟକ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାପଳକ୍ଷେ କୁବନେଶ୍ୱର ଯାଇଥାନ୍ତି । ସେଇ ତୁଳଟିନିଦିନ ପାଇଁ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ଦାୟିତ୍ବ ମୋତେ ତୁଳାଜବାକୁ ପଦ୍ମଥିଲା । ଦାବିପତ୍ର ପିଲାକ ପାଖରୁ ରଞ୍ଜିଲି ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ଆସିଲେ ସବୁକଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବି ବୋଲି କହିଲି । ପିଲାକର ଏବାଜିଦି ଯେ ତାଙ୍କ ଦାବି ଗ୍ରହିତ ଭିତରେ ପୂରଣ ହେବା ଦରକାର । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଏତିକିମାତ୍ର କହିଲି ଯେ ଦେଖ ବାବୁମାନେ

ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ନିମିତ୍ତ ମାତ୍ର । ସେ ତ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁତ୍ତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ତୁମର ଦାବି ମୁଢାବକ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁତ୍ତ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ, ଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସର୍ବୋପରି ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବେ । ତୁମର ଦାବିର ଏକକିତା ନକଳ ସହ ନିଜର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ତଥା ସ୍ଵପାରିଶକ୍ତ ଉପରିଷ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ପଠାଇଦେବେ । ମୋ କଥାକୁ ଛାତ୍ରନେତାଏ ବା ଘେନା କରିବେ କାହିଁକି ? ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗର ୮/୯ ଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ତୁରନ୍ତ ପୂରଣ ନହେଲେ ଓ କଲେଜ କ୍ୟାମ୍‌ସ୍କ୍ରୁ ଲାଗି ଶିଞ୍ଚଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ପରିଚ୍ୟକ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବା ଘରମାନ କଲେଜ ସହ ସାମିଲ ନ ହେଲେ, ସେମାନେ ଧର୍ମଘଟ ତଥା ଅନଶନ କରିବେ ବୋଲି କୋଟିସ୍ ବି ଦେଇଦେଲେ । ଏଥରେ ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସାତଦିନ ବିଟିଗଲା । ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ପଢନାୟକ ମଧ୍ୟ ଗାଁରେ ତାଙ୍କର କେହି ଆମ୍ବାୟକ ଅସୁଷ୍ଟା ହେତୁ ଆଉ ୪/୪ ଦିନ କୁଟି ବଢାଇ ନିଜ ଗାଁ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ତାଙ୍କ ସହ ହଠାତ୍ ଯୋଗାଯୋଗ କରିବାର ମାଧ୍ୟମ ବି ମୋ ପାଖରେ ନଥିଲା । ଆଜିପରି ସେ ସମୟରେ ମୋବାଇଲ ଫୋନ ନଥିଲା । ଲ୍ୟାଣ୍ ଫୋନ ମଧ୍ୟ ହାତରଣଟି ଲୋକେ ଘରେ ରଖୁଥିଲେ । ଫଳରେ ମୁଁ ନାଗାର । ଜିଲ୍ଲାପାଳକୁ କଲେଜର ଘିରି ବିଷୟରେ ଜେଣ୍ଟି ଜଣାଇଲି । ସାତଦିନ ଅତିକ୍ରମ ହୁଅତେ ପିଲାଏ ବିଷ୍ଣୋଗ ଓ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ କେତେକ ଛାତ୍ର ପ୍ରତିନିଧି ବି ଆମରଣ ଅନଶନ କରିବାକୁ ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ଅପିସ୍ ଆଗରେ ଫୁଲହାର ପକାଇ ବସିଗଲେ । ଏ ବିଷୟ ଜିଲ୍ଲାପାଳ, ପୋଲିସ୍ ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷ ଓ ଡେକାନାଙ୍କ ଡାକ୍ତରଙ୍କାର ମୁଖ୍ୟକୁ ସଂରେସଂଗେ ଚିଠି ପଠାଇ ଅବରୁଦ୍ଧ କରାଇଲି । କଲେଜର ହେଡ଼କୁ ସୁଧାଂଶୁ ପଢନାୟକକୁ ବି କହିଲି ଯେ ଅଧ୍ୟୟକ୍ଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୟ ପାଖରେ କଲେଜ ଓ ବିଭାଗର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉ । ବଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଧୁକୁ ଡାକି ପିଲାକୁ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧ କୁଣ୍ଡାଳ ଧର୍ମଘଟରୁ ଓହରି ଯିବାକୁ କୁହାଇଲି । କିନ୍ତୁ ଛାତ୍ରନେତାଏ ଦାବି ପୂରଣର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ନ ପାଇଲେ ଧର୍ମଘଟରୁ ବିଶେଷତଃ ଅନଶନରୁ ଓହରିବାକୁ ମନାକଲେ । ପରନ୍ତ ସଂଧ୍ୟାବେଳକୁ ଅନଶନକାରୀ ଛାତ୍ରନେତାଏ ଅନଶନ ହେତୁ ନିଷ୍ଠେଜ ହେବା ଏବଂ ନାନାବିଧ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରୋଗୁଥିବାର ଅଭିନୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଥରେ ମୁଁ ବଢ଼ି ଭାବିତ୍ରେ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ମୁଁ ରହୁଥିବା ବଲୋନିର ଜନେକ ଯୁବ ଡାକ୍ତର ପାଣି ଡେକାନାଙ୍କ ହସ୍ତପିଟାଳରେ ଅନ୍ୟତମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଡାକ୍ତର ଥିଲେ । ହସ୍ତପିଟାଳର ମୁଖ୍ୟଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ପାଣିଙ୍କ ଅନଶନରେ ପିଲାକ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ସେତେବେଳକୁ ରାତି ନଥିଲା । ଡାକ୍ତର ପାଣିଙ୍କ ସହ ମୋତେ ମଧ୍ୟ କଲେଜକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଅନଶନକାରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଆମକୁ ଦେଖି ‘ମାଆଜୋ, ବାପାଜୋ’ ଜାପଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା କହି କୁଇଁରେ ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପରାମର୍ଶ କରାଗଲା । ଡାକ୍ତର ପ୍ରେସ୍କ୍ରିପ୍ଶନ ବି ଜେଣ୍ଟିଥିଲେ । ଔଷଧ ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ରରେ କେବଳ ରୋଟିଏ ଜିଟାମିନ୍

ସିରପ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଓ.ଆ.ର.ୱେ. ପାଣି । ଅନ୍ୟଜଣକୁ ପରୀକ୍ଷା କଲାପରେ ଡାକ୍ତର କିମ୍ବି ଲେମ୍ୟୁପାଣି କିମ୍ବା ସରବତ ପିଇବାକୁ ସୁପାରିଷ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଉପର୍ଯ୍ୟତ ଅନ୍ୟ ଛାତ୍ରନେତାଏ ଧନି ଦେଉଥାଏ “ଦାବୀ ପୂରଣ ନ ହେଲେ ଏ ଅନ୍ତର ଜାଗିବ ନାହିଁ, ଜାଗିବ ନାହିଁ ।” ଏ ଧନିନାବ ପାହାଡ଼ରେ ପ୍ରତିଧନିତ ହୋଇ ଫେରିଆସୁଥାଏ । ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସହ ବସାକୁ ଫେରିଲାବେଳେ ସେ କହୁଥୁଲେ ଯେ ଆପଣ ପିଲାକ ବିଷୟରେ ଚିତ୍ତା କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ତାକର ପାକସ୍ତନିରେ ଖାଦ୍ୟଥିବାର ସଂକେତ ମିଳୁଛି । ଭାବୁଛି ପିଲାଏ କିମ୍ବି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଛନ୍ତି ନିଶ୍ଚଯ । ପରେ ତୁଣ୍ଡିଲାବେଳକୁ ଏ ପିଲାଏ ଛମାଣ ଆଠଶୁଷ୍ଠ ବର୍ଷର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମଂଗରାଜଙ୍କ ଏକାଦଶୀ ପାଜନ ପରି ନିର୍ଜଳା ଓ ନିଷନା ଉପବାସ କରୁଥୁଲେ । ପାଖରେ କିମ୍ବି ଅଷ୍ଟା ଷୋକପା ଏବଂ ରସଗୋଲା ଶିରାପଢ଼ି ଘାନଟା ଜୟାପିଞ୍ଚୁଡ଼ିକୁ ନିମନ୍ତଣ କରୁଥିଲା । ଏଇମିତି ତୁଳଦିନ ଧରି ଅନ୍ତର ଚାଲିଲା । ତେବେ ଆମର ଅଛୁରୋଧ ରଖି ଦିତାଯଦିନ ଜିଲ୍ଲାପାଇ ଆସିଲେ । ସେ ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦସ୍ତଖତକୁ କଲେଜର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ସଂପର୍କରେ ରିପୋର୍ଟଟିଏ ଜନେବ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ହାତରେ ସତର୍କ ଭାବେ ପଠାଇଦେଲେ । ଏହାପରେ କମଳାରସ ଦେଇ ସେହି ତଥାକୁଥିତ ଅନ୍ତରନକାରୀଙ୍କ ଅନ୍ତର ରଞ୍ଜ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ରାଜନୀତି ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଆୟୁଧ କରି ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ଯୁବସମାଜର ଏଇ ଥିଲା ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ମାନସିକତା । ଏହିପରି ଅବକ୍ଷୟମାନ ସମୟ ସହ ତାକ ଦେଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ ଭାବି ମୋରି ମନରେ ବିତ୍ରୋହ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ପରଦିନ ଅଧ୍ୟେକ ପଢନାୟକ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ସବୁକଥା ଶୁଣି ସେ ବାଲେଶ୍ଵର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବାବେଳେ ଅଛୁରୁପ ଘଟଣା ଘଟି ଅନ୍ତରନକାରୀ ଡାକ୍ତର ପହଞ୍ଚିଲା ଯାଏ ପ୍ରତିଦିନ ଟକାଟକ ତୁଳ/ଟିନିଟା ଲେଖାଁ ସିଖା ଅଷ୍ଟା ପାଠିରେ ପକାଇ କିପରି ଦୀର୍ଘ ୨/୩ଦିନ ଯାଏ ଅନ୍ତର କରିବାର ଛନକା କରିଥିଲେ ତାର ବିବରଣୀ ଦେଉଥିଲେ ।

ଉତ୍ୟବସରରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରୁ ଉମେଶବାବୁ ବଦଳି ହୋଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଘାନରେ ଗଞ୍ଚାଧର ବଜ ଆସିଲେ । ଶ୍ରୀ ବଜ ଥିଲେ ମୋଠାରୁ ସିନିୟର । ବପୁତ୍ର ତାଙ୍କ ଏଣିକି ବିଭାଗର ପାଠପଦ୍ଧା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ପଢ଼ିଲେ ଅଧ୍ୟେକ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳାରବାକୁ ହେବ । ମାତ୍ର ସ୍ଵଜ୍ଞକାଳ ରହଣି ପରେ ସେ ବି ଅନ୍ୟତ୍ର ବଦଳି ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ତେବେନାକୁ ଯୋଗଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଧ୍ୟାପକ ବଜକର ପହିଁ ବିଶ୍ୟାଗ ଘଟିଥିଲା । ତାକର ଚାରୋଟି ସତାନ ଥିଲେ । ନାନାପ୍ରକାର ଅବସ୍ଥା ଦେଇ ସେ ବେଳ କାରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ମାନସିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାକର ବଦଳିବା ଏକାତ କାମ୍ୟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ବଜ ସମାଜୋତ୍ତମାନ ବିଶେଷତଃ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟକ ବିଭାବ ଆଲୋଚନା ଲେଖି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭି ଆସୁଥିଲେ । ପରେ ସେ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଉପରେ ସହର୍ତ୍ତ ଉପଲ୍ବାପନ କରି ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ଉପାଧ୍ୟ ପାଇ ରେଗେନ୍ତ୍ରା କଲେଜରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିଲେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ବଳକ ପରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରବି ନାରାୟଣ ବରାଜ ଆସିଲେ । ସେହାଁ, ଉଦାରମନା ଓ ସୁବନ୍ଦା । ତାଙ୍କର ଜାଗଣ ଶୁଣିଲେ ଛାତ୍ରପ୍ରାକୃତିକ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର କଥନ ରଂଘୀରେ ରମ୍ୟବୋଧ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ‘ଶିଖଶ୍ରିର ଆମ୍ବକଥା’, ‘ହଜେ ଯୋଡ଼ାର କାହାଣୀ’ ପରି କେତେକ ରଙ୍ଗ ସେବାକର ଝକାରରେ ବାହାରି ତାଙ୍କୁ ଗାଁକ ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଉସାରିଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବରାଜ ଥିଲେ ବହୁକୁରୁମ୍ୟ ମଣିଷ । ୮/୯ଟି ସତାନ ସନ୍ତାନସତତିର ଜନକ ସେ । ବନ୍ଧୁତଃ ବନ୍ଧୁ ସମୟରେ ପିଲାକ ଯନ୍ତ୍ରନେବାରେ ତାଙ୍କର ବେଳ କରୁଥିଲା । ସେ କୁମୁଦର ଜଞ୍ଜାଳ ସେବେ କ୍ଲାସେବାରେ ଅବହେଲା କରୁନଥିଲେ । ପୁଣି ଆମ ରିତରେ ସେ ବରିଷ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବାରୁ ଆମମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସେହିଶ୍ରୀକା ଅଜାତି ହୋଇପଡ଼ୁଥିଲା । ତଦ୍ଵାରା ସମୟକୁମେ ଦେକାନାଳ କଲେଜର ପ୍ରେସାପତ୍ର ବଦଳିଲା ।

ଏଇ ସମୟରେ ଇଂରାଜୀରେ ଜିତେହ୍ର ନାରାୟଣ ପଇନାୟକଙ୍କ ପରି ଉତ୍ସାହୀ ସୁବ ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଆସି ଆମ ସଂଗେ ଜୁଟିଲେ । ସେ ଆଧୁନିକ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଦିଶ ସଂପର୍କରେ ବେଶ ପଢାପଡ଼ି କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୋ କବିତାର ଜଣେ ମୁଣ୍ଡ ପାଠକ । ତାଙ୍କରି ସହ ବନ୍ଧୁ ସମୟରେ ଇଂରାଜୀ ସମାଲୋଚନାର ବିଭିନ୍ନ ଦିଶ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ବେଶ ପଢାପଡ଼ି କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ରବେଷଣା କରି ଡକ୍ଟରେ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ ଗେବେବୁରେ ଇଂରାଜୀ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ପଦ ସେ ମନ୍ତ୍ରନ କରିଥିଲେ ।

ଶାଶ୍ଵତ କାଳରେ ମୋର କବିତା ଓ ସମାଲୋଚନାମାନ ଓଡ଼ିଶାର ଅଗ୍ରଗାମୀ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଛାନିତ ହେଉଥିଲା । ତଦ୍ଵାରା ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ ହେବାର ବାଣତି ପିଟି ପିଟି ଆସୁଥିଲା । ମୋତେ କଟକ ରେଡ଼ିଓ ଷ୍ଟେସନରୁ ମଧ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ସ୍ବ କବିତା ପାଠ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ଏଣୁ ରବେଷଣା ନା କବିତା କାହା ଅନିଯରେ ରହିବି, ସାହିତ୍ୟର କେଉଁ ବିଭାବଟିକୁ ଆପଣେଇ ନେବି ଛିର କରିପାରୁ ନଥିଲି ।

ଏହି ସମୟରେ ଟି.ପି.ଆଇ ପ୍ରଫେସର ବିଧୁରୁଷଣ ଦାସ କଲେଜ ପରିଦର୍ଶନରେ ଆସିଲେ । ଏତିକିବେଳକୁ ଆମ ଅଧ୍ୟେଷ ମେଜର ପଇନାୟକ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାପଳକ୍ଷେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରକ୍ରିପାଲ ଦାୟିତରେ ମୁଁ ଥାଏ । ପ୍ରଫେସର ଦାସ କଲେଜର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ଦେଖିଲା ପରେ କଲେଜକୁ ମହିଷାପାଟକୁ ଯାନାଚର କରିବା ସଂପର୍କରେ ଆମମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା ସାରି ଉଚ୍ଚ ଛାନଟିର ପରିଦର୍ଶନରେ ବାହାରିଲେ । ତାକ ସାଥରେ ମୋତେ ଯିବାକୁ ପଢ଼ିଲା । ମହିଷାପାଟ ଦେକାନାଳ ସହରରୁ ୩/୪ କିଲୋମିଟର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ପାଣି ଓହକା ପାହାଡ଼ର ଆରପାଖେ ବେଶ ମନୋରମ ଛାନ । ତା’ର ନିକଟରେ ଆଉ ଏକ ପାହାଡ଼; ସୁନ୍ଦର ପରିବେଶ । ବଣ ଜଂଘଳରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପକ୍ଷୀଙ୍କର କଳାରୁଦ୍ଧରେ ବନ୍ଦରୂମି ସଂଘୀମୟ ହୋଇଥିଥିଲା । ଆକାଶରେ ମେଳାମେଳା ଗେଣ୍ଡାଲିଆ ଉଠି ହୁଅଥିଲେ । ୦୩ ଠାଏ ଶଞ୍ଚିଜକୁ କେଣୁଥିଲୁଁ । ମାଟିଆ ଚିଲର ଚକରବଟା ଦେଖି କୁହୁହଙ୍ଗା ହୋଇ ଉଠିଥିଲି । ଏକବା ପିଲାବେଳେ ସାଂଘ ଗହଜରେ ଗାଉଥିଲି— “ଶଞ୍ଚିର ଭାଇ ନମସ୍କାର/ ମାଟିଆ ଚିଲକୁ ଗୋଟା ପାହାର ।” ସେତେବେଳେ ହୃଦୟିଲି ଶଞ୍ଚିଜିଲ ଦେଖିଲେ କୁଆଡ଼େ ଶୁଇ ହୁଏ ବିନ୍ଦୁ ମାଟିଆ ଚିଲ ଦର୍ଶନରେ ଅଶ୍ଵର ଫଳ ମିଳିଥାଏ । ଏଇମିତି କେତେ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ବେଳଅବେଳରେ ମୋ ମନକୁ ଆବିଷ୍ଟ କରିଦେଉଥିଲା । ଦୂର ଦୂରାତରୁ ବଣ କୁକୁଢ଼ାର ଢାକ ବି ଶୁଅଥିଲା । ମୁଁ କିମ୍ବଦ୍ଦଶ ପାଇଁ ଆନମନା ହୋଇଥିଲି । ଏତିକିବେଳେ ସାର ପଚାରୁଥିଲେ—ଏଇ ବିସ୍ତୁତ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୃଦେଶ କଲେଜ ବ୍ୟାଗସ୍ କଲେ କେମିଟି ହୁଅଛା ? ରଜ ହୁଅଛା କହି ମୁଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡାରି ସନ୍ତି ଜଣାଉଥିଲି । ସେଇଠି ଗ୍ରାମସେବକ ତାଲିମ କେନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ବିସ୍ତୁତ ପରିସର । ପ୍ରଫେସର ଦାସ ସେ ଘାନଟି ଦେଖି ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ତେବେ ପରବର୍ତ୍ତାକାଳରେ କଲେଜର ଘାନାତର ନେଇ ବିବାଦ ଉପୁଜ୍ଜିବାରୁ ଢାହା ସମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଶୁଣିଲି । ପ୍ରଫେସର ଦାସ ଥିଲେ ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ । ସେ ସମୟର ରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବେଶ ସୁପଠ ଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକବିତାର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ସମାଜୋଚନାର ଛିଟି ସଂପର୍କରେ ଢାକର ନଜର ଥିଲା ।

‘ପ୍ରଞ୍ଚା’ରେ ଢାକର କେତୋଟି ଉଚ୍ଚକୋଟିର ସମାଜୋଚନା ଘାନିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ‘ପ୍ରଞ୍ଚା’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ମୋର କବିତାମାନ ସାର ପାଠ କରିଥିଲେ । ଢାକୁ ମୋର ଗବେଷଣା ସଂପର୍କରେ କେତୋଟି ଅସୁବିଧା ବିଷୟରେ ଅବଗତ କରାଇଲି । ବିଶେଷତଃ ମୁଁ କିପରି କଟକ କିମା ଲୁବନେଶ୍ଵର ଯାଇପାରିଗେ ମୋର ଗବେଷଣାଟି ଶେଷ କରିପାରନ୍ତି, ଢାହା ଜଣାଇଲି । ସେ ନୀରବ ରହିଲେ; ଆତ୍ମସୁରକ୍ଷା କୌଣସି ଉରର ଦେଲେ ନାହିଁ । ମନଟା ରାଖିଗଲା । ତେକାନାନ ଫେରି ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ବସ୍ତାଷ ନିକଟରେ ଥିବା ସରକିର୍ଦ୍ଦ ହାଉସରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରି ସକାଳୁ ସେ ଢାଳିଗଲେ ।

ପୁଣି ରତାହୁରଟିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ମୋ ପିଲାଙ୍କ ସହ କପିକାସ ଯାଇ ହୁଲିଆସିଲି । ଜିପୁଟିଏ ବଦୋବତ୍ତ କରିଦେଉଥିଲେ ମୋର ସେହି ଏ.ସି.ୱେ.ଓ. ବଂଧୁ ଶ୍ରୀ ମହାତ୍ମି । କପିଲାସର ପାଠଦେବ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ଅଛୁଗୋଜରେ ଥିଲାବେଳେ ଥରେ ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲୁ । ଅଧ୍ୟାପକ ବରାମଟ ଅଳ୍ପ ନିଜେ କାହରେ ମୋର ଓ ଢାକର ପରିବାରଙ୍କ ସଂଘରେ ଧରି ଏହି ଦୁଶ୍ୟବନ୍ଧୁଙ୍କ କପିଲାସକୁ ହୁଲି ଆମେ ଆସିଥିଲୁ । ମହିରରେ ଶିବଳିଙ୍ଗ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖରଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କଲାପରେ ଆମେ ପାହାଡ଼ର ଶିଖର ଭାଗରେ ଥିବା ଦେବସରା ଦେଖିବାକୁ ଗଲା । ଏଇଠି ଆମ ସହ ଅଳ୍ପାକ ପରିବାର ମିଶିଲେ । ସେଇଠି ଆକାଶ ପୁଅବା ମିଶିଗଲା ପରି ମନେହେଉଥାଏ । ପିଲାଏ ମୋଟେ କହୁଆଟି-

ବାପା, ଏଇଠିରେ ରହିଲେ ଜନ୍ମମାମୁ ସଂଗେ କୁଚକାଳି ଖେଳାଯାଉପାରତା । ଏବଥା ଶୁଣି କରାମତ ବାବୁ କହୁଥିଲେ- ‘ତାହ ତ ଆକାଶରେ ରହେ । ତୁମେ କେମିତି ତାଙ୍କ ସହ ଖେଳିବ ଯେ ।’ ପିଲାଙ୍କ ଅଭିମାନ ଭରା ମୁହଁ ଦେଖି ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷାର କବି ଅଧ୍ୟାପକ ଅନ୍ତିମ ହସି କହୁଥିଲେ- ଏ ପିଲାଙ୍କ ମୁହଁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ଆସୁଥିବା ଜନ୍ମ ମୁହଁ ପରି ଦିଶୁଛି, କୁହେଁ ପ୍ରଧାନ ବାବୁ । ଶିଶୁ ଓ କବିମନ ଉଭୟ ସର୍ଜନ ବିଜାସୀ, ଏ ଅବବୋଧତି ମୋର ମନରେ ଅଧିକ ଉପଳଳି ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମଥରର ବିଜାସୀରେ ଦିଅଁ ଦର୍ଶନର ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ମୋର ତୃତୀୟ ସତାନ ବାପିର ଜନ୍ମ । ତାର ବାବୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥରର ଶିବଦର୍ଶନ ଅବକାଶରେ ।

ଆହୁରି ମନେପଢୁଣ୍ଟି ଦେକାନାଳ ରହଣି କାଲରେ ଯୋରହାଗାଦିର ମାୟମୋଳା । ମାତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣମାରେ ମହିମା ଗୋପେଇଁଙ୍କ ମହାପ୍ରାୟାଶ୍ରମି ତଥା ମାନବଦରଦୀ କବି ଭୀମରୋଇକ କାବ୍ୟସାଧନାର ପୂଣ୍ୟକୁଳ୍କ ଯୋରହା ପାଠୀରେ ଏ ମେଳା ଅବୁଣ୍ଡିତ ହୋଇଥାଏ । ହଜାର ହଜାର ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ସମାଗମ, ମହିମାରକ୍ତକ ରକ୍ତପୁତ୍ର ଶ୍ରଦ୍ଧାଞ୍ଜଳି ଓ ମହିମା ଗୋପେଇଁଙ୍କ ଅମୁହଁ ଦେଉଳ ପରିସରରେ ଅଖଣ୍ଡ ଦୀପ ଭ୍ରମନର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ଆଜି ବି ମନରେ ଅନେକ ଚିତ୍ତ ଉତ୍ସ୍ରେକ କରିଥାଏ । ଏ ସବୁ ଦେଖି ଭାବୁଥିଲି- ମଣିଷ ସତରେ କ’ଣ ତାହେଁ; ଭୂମି ନା ଭୂମା ?

ପୁଣି ମନେପଡ଼େ ଯତନ ନଗର; ପ୍ରଜାକର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଲୁହରେ ରହି ପରିତ୍ୟକ ଅଜାନିକା କଥା । ସେବିନ ଜୀଆଳି ରାଜ୍ୟପୁରୁଷ ଦେକାନାଳ ପଜାୟତକ ମେରି ରାୟ ଶାସନର ଲୋମ ହର୍ଷଣକାରୀ ଆଖ୍ୟାନ । ପ୍ରଜାପାତକେ ଭୋକ ଉପାସରେ ଯତନ ନଗର ରହିବାକୁ କିପରି ପଥର ଖଣ୍ଡମାନ ଉଠାଉଥିଲେ । ହାତାଙ୍କୁ ଭାର ଉରୋଜନ ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଉଥିଲା । ମାହୁତର ଆକୁଶ ପ୍ରହାରରେ ହାତୀଏ ଚିହ୍ନାର କଲେ ହେଁ ଭାର ଉରୋଜନ ନକରି ଶୁମ୍ଭ ମାରି ଗୋଟେ ଅଧେ ରହିଯାଉଥିଲେ କିମ୍ବା ପଢୁଥିଲେ । ଏଥରେ ବିଚରା ମାହୁତ ହତଚିତ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଚାହୁଁଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ଦଣ୍ଡ ବି ଦିଆୟାଉଥିଲା । କୌଣସି ହାତାଆକ ଯଦି ବୁଝକୋଟି ପ୍ରସରଣଶକ୍ତି ଉଠାଇ ନେଉଥିଲା ମାହୁତଟିକୁ ଜନମ ମିଳିବା ସହ ସାବାସି ମଧ୍ୟ ମିଳୁଥିଲା । ଏଇମିତି କେତେ ଅତ୍ୟାଚାର, କେତେ କାହାଣୀର ଗତାଧର ହୋଇଉଠିଛି ସେହି ଅଭିଶପ୍ତ ଜମାରତ । ଯାହା କେବଳ ରାଜାଗୋଜାକର ମନମୁଖୀ କାରବାର ଓ ଜୀଆଳର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ତଥା ଅତ୍ୟାଚାରର ପ୍ରତାକ ରୂପେ ଏବେବି ଉଭା । ଅବିବେଳା ଓ ଅପରିଶାମଦର୍ଶୀ ମଣିଷର ଜୀଆଳବାଜକୁ ଅଛହାସ କରିଆସିଛି ଓ ଆସୁଥିବ ଏଇ ଯତନ ନଗର, ଯାହାକି ସୁଉତ୍ତ ମୁଣ୍ଡିଆ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ମଣିଷର ଲକ୍ଷ୍ମୀହାତର ସାକ୍ଷୀ ବନିଯାଉଛି ବନ୍ଦୁକାନ ଯାଏ ।

ଏଇଜନି ଅଂଗେ ନିର୍ଭାଇଥିବା କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେକାନାଳରେ ଚେଟିଛି । ସେମାନେ ରାଜା ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅପଶାସନର ଅନେକ କଥା କହିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଦା

ଅନୁସାରେ ଦେକାନାଳ ରାଜା ଶକର ପ୍ରତାପ ମହାତ୍ମ୍ର ବାହାରୁରଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ତ୍ରାତା ନୂସିଂହ ପ୍ରତାପ ସିଞ୍ଚଦେଖ ଥିଲେ ରାଜାକର ଦେଖାଇଲା । ସେ ରାଜବାଟି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରି ଏକ ନଥର ଗଢ଼ିବାର ପରିକଳ୍ପନା ପୂର୍ବକ ସମିକ୍ଷିଆ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଏହାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହା ୧୦.୩.୧୯୩୭ ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୯୩୭ ରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ନୂସିଂହ ପ୍ରତାପ ବନାମ ପଢାଯଦି ସାହେବଙ୍କ ପହାଳ ନାମ ଥିଲା ଯନ୍ମନ୍ମାରା । ତାଙ୍କରି ନାମାନୁସାରେ ଏହାକୁ ଯତନ ନଗର କୁହାୟାଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରାସାଦଟି ଦେଖିବେଗାରୀ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ପଥର ବୋହିବାରେ ହାତୀ ଓ ଚନ୍ଦକ ପେଯାରେ ଓସେବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ଏହି ଯାତନାର ଖଣ୍ଡ ଯତନକରର ପରି ବିଶାଳ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରସାଦ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ନିକଟରେ ବିରାଟ ପୁଷ୍ଟରିଣୀ ଏବଂ ରାଜସ୍ବାନ ଶୈଳୀର କୃଥିତ । ଅର୍ଥାତ୍ କୁଅଛୁ ପାଣି ବାଢ଼ିବାର ହେଲେ ଉଚିତରୁ ପାହାଡ଼ରେ ଘୂରିଘୂରି ଚକକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହି ଯତନ ନଗରର ଏକ ଫଳକରେ ଲେଖାଥିଲା— “ଯତନ ରିଲା” କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ନଥରଟି ଯତନ ନଗର ନାମ କହିଲେ ବି ତାହା ଥିଲା ଏକ ଯାତନା ନଗରର ପ୍ରତାପ । ସେହିଦିକୁ ଲୋକ ପ୍ରତିକିଟି ଉଚ୍ଛିତିକୁ ବି ଅନେକ ସମୟରେ ଘୁଣି ହେଉଛି—‘

‘ରଜାର ପୀରଟି ବାଲିର ବନ୍ଧୁ

କ୍ଷଣକେ ବୋରଢା କ୍ଷଣକେ ତାହ ।’

ଏହି ତଥାକଥ୍ଯ ରାଜଞ୍ଜିଆଳଟି ଏବେ ବି ହାକିମ ହୁକୁମା, ରାଜନେତାଙ୍କ ଚକଣିରେ ନ ଫୁଲୁଛି ବୋଲି କୁହାୟାଉ ନପାରେ । ବସୁତେ ଦେକାନାଳର ରାଜ ଉଥାସ ଉପାତରେ ଏକ.ଆଇ.ସି. କଲୋନୀରେ ବସବାସ କଲାବେଳେ ଏଇମିଟି ନାନା ଅନୁଭବ ମୋ ମନକୁ ଓଦା କରିଦେଇଛି ।

ଏଇ କଲୋନିରେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ସବୁ କଲୋନିବାସୀଏ ଏକତ୍ର ବଣରୋକି କରିବାକୁ ସପ୍ରଶୟା ଯାଇଥିଲେ । ସପ୍ରଶୟାର ନୟନଙ୍ଗୋରା ଶୋଭା ଆଜି ଝୁଦୟର ଅତିଥି ହୋଇ ରହିଛି । ପାହାଡ଼ ଶିଖରକୁ ଉଠିବାର ଅଦମ୍ୟ ନିଶା ଥିଲେ ବି ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମହିରକୁ ପାହାଡ଼ ତିଆରି ହୋଇନଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ପ୍ରତିମା ଚାଳ ଛାଉଣି ମହିର ବଳପ କୁଟିଆରେ ପୁଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏଇ ପାହାଡ଼ରେ ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇ, ଦ୍ରୌପଦୀ ଓ ମା କୁଣ୍ଡା କିଣ୍ଠିଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଏଠି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼କୁ ନିଜ ନିଜ ଶୈଯ ରୂପେ ବ୍ୟବସ୍ଥାର କରୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଏ ପାହାଡ଼ର ନାମ ସପ୍ରଶୟା । ଏଇମିଟି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଓ ଲୋକଚକଣିମାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ କିମଦଙ୍ଗୀର ରୂପ ନେଇଛି ଏବଂ ଶୈଷରେ ପୁରାଣକଷ ବା ମିଥ୍ୟ ବନିଯାଇ କାଳକାଳ ଧରି ମଣିଷର ଅତୀତ, ବର୍ଷମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ହୁଏତ ସ୍ମରାୟିତ କରିଦେଇଛି । ସପ୍ରଶୟାନାମଟିର ଉପ ଓ ସ୍ଵରୂପର ସଞ୍ଚାଯନ କଲାବେଳେ ମହାଭାରତର ସପ୍ତ ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଏପରି କଷନା ରୂପ ନେଇଥିବା ଅସମବ ହୁହେଁ ।

ଏ ରୂପେ ବିଚାର କଲେ ଦେଳାନାଳର ଚାରିବର୍ଷ ନାନା ମୁଦ୍ରିତ୍ସୁଚି, ହର୍ଷବିଷ୍ଣାଦ, ହସକାଦ, ଦୁଃଖସୁଖ ଓ ଆଜୁଆ ଅନ୍ଧାରର ଯୁଗପତ ବିଜାସର ବର୍ଷାତ୍ୟ ବିଜାରେ ମୋ ଚେତନା ପ୍ରକାଶ୍ତ ।

୧୯୭୧ ଏପ୍ରିଲରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଓ ପ୍ରଶାସନ ସଂସାରେ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍କ ଭାବରେ ମୋର ନିଯୁତି ପତ୍ର ଆସିଲା । ଏ ସଂସାରଟି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବଲେଇ ପ୍ରଥମ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ ଓ ପ୍ରକାଶ କରିବା ନିମିର ରହି ଉଠିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରୂପେ ଡକ୍ଟର ଗୋକୁଳନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର ଯୋଗ ଦେଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ସଂପାଦକ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରୁଥୁବେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରକାଶନ ସେବାଧିକାରୀ । ସେହି ସଂସାର ପ୍ରଥମ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍କ ରୂପେ ମୋଟେ ନିଯୁତି ଦିଆଗଲା । ମୁଁ କିପରି ହୁରତ ଯୋଗଦିଏ ସେଥିପାଇଁ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନ୍ୟରୁ ଫୋନ୍ ମଧ୍ୟ ଆସିଲା । ଦେଳାନାଳ କଲେଜ ଅଧ୍ୟୟ ମେଜର ପଢନାୟବ ଏ ସଂପର୍କରେ ଅବସତ କରାଇ ଏପ୍ରିଲ ମାସର ଶେଷବେଳକୁ ମୋଟେ ଅଧ୍ୟୟାପକ ପଦରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେଲେ । ଏବେ ମୁଁ ଦେଳାନାଳର ପାଣିଓହଜା ପାହାଡ଼ତଳର ଦେଳାନାଳ କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟାପକ ହୁହେଁ; ପରତୁ ଏକାମ୍ର ନଗରାଜିମୁଖୀ ଭାଷାବିଶାରଦ ଅଭିଜାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିସରାଟିଏ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତ

ସେ ବି ଥିଲା ଏକ ଗୌଡ଼ିଦଷ୍ଟ ଦିଗ୍ବ୍ୟାହୀର । ୧୯୭୧ ମସିହା ମେ ମାସର ମଧ୍ୟଭାର । ଚିଠିଏ ପାଇଲି ଉଚରିଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ [D.P.I. (H.E.) Office] କୁ ଯେ ମୋତେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ଚାହୁଥୁଲି ରେଭେସ୍ଟା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ମୋର ଅସମୀୟ ରବେଶଣା କାର୍ଯ୍ୟଟି ଶେଷ ହୋଇଯାଆଏ । ବିଧୂର ବିଭୂମନା; ମୁଁ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଲି ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଟେକ୍ସ୍ଟ ବୁକ୍ ବ୍ୟରୋରେ । ଭାବିଲି, ରବେଶଣା ଏବେ ଏକ ମରୁଚୁଷା ନହୁବା ଲୋକକଥାର ରହୀର ଜନର ଫୁଟୋ ପଢ଼ିବିଏ । ତୋକି ଧରିବାକୁ ମୋର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା କାହିଁ ? ମନଟା ମରିଗଲା । ସ୍ଥିର କଲି ପେଟ ପାଟଣା ପାଇଁ ତଥାପି ଏହି ବୃତ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯଦି କେତେବେଳେ ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ମିଳେ, ସେଇ ଫୁଲକୁ ତୋଳିନେବି ନିଶ୍ଚିୟ । ଆଶା ତ ବୈତରଣୀ ନଇ । ଏହିପରି ଚିର ବୈଜନ୍ୟ ସର୍ବେ ମେ ୧୯ ତାରିଖରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲି । ଏହି ସଂସ୍ଥାଟିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ଉଚ୍ଚର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ସବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସମର୍ପିତ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଚାର ସମିତିର ଶ୍ଵରାମ୍ଭ ହୋଇ ଅଧ୍ୟାବଧି ବିଜ୍ଞାନକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକରିମୁଖୀ କରାଯାଇପାରିଛି । ସେ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନ ପୁସ୍ତକର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଗାତା । ସେ ଶତାଧୂକ ଓଡ଼ିଆ ବିଜ୍ଞାନ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଶେଷତା । ବସ୍ତୁତଃ ତାଙ୍କ ପରି ସତେତନ ଲୋକପ୍ରିୟ ବିଜ୍ଞାନରେଣ୍ଟକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥାରେ ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେବା ଗୋରବର ବିଷୟ ।

ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସହାୟତା କରିବାକୁ ଶ୍ରୀ ବଜରାମ ରାଉତ ନାମଧ୍ୟୟ ଜନେବ ତେପୁଟି କଲେବୁର ଥିଲେ ଉଚ୍ଚ ସଂସ୍ଥାର ସଂପାଦକ । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ଅପରିସ୍ତ ପରିଚାଳନା, ଆୟବ୍ୟଯର ହିସାବପତ୍ର ରକ୍ଷା ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ବିଭିନ୍ନ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିକୁ ଆମନ୍ତରଣ କରିବା ।

ଏବେ ମୋତେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରାଗଲା ରାଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ଭାବରେ । ମୋର କାମ ହେଲା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା କିପରି ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାର ସ୍ଵକୀୟତା ନ ହରାଇ ପ୍ରଯୋଗକ୍ଷମ ହେବ । ବିଶେଷତଃ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା, ବିଜ୍ଞାନ, ବୃତ୍ତି, ଅର୍ଥନୀତି, ଭୁଗୋଳ, ବାଣିଜ୍ୟ, ଉତ୍ତିହାସ ପରି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ କିପରି ପାଠୋପଯୋଗୀ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଓଡ଼ିଆରେ

ରଚିତ ହେବ ସେବୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଯଥାଯଥ ପରିଜାଷା (Glossary) ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବ । ସେ ଦିଗରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟର ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ହାରା ଶବ୍ଦମୂଳର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ତାହା ଯଥାଯଥ ଅର୍ଥବାହୀ ହେଉଛି କି ନାହିଁ ତାର ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଫଳରେ ମୋ ପରି ମଣିଷଟି ଏବେ ପଡ଼ିଗଲା ଦୋଷକି ରାଷ୍ଟାରେ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସର୍ଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟର ମୋହ ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ପ୍ରୟୋଗମୁଖୀ ଭାଷାରେ ରଚିତ ଲେଖାର ଆହୁନ । କାହାକୁ ବା ଅଣଦେଖା କରିବି । ମନଟା ଛଟପଟ ହେଲା ।

ଏହିକି ବେଳକୁ ହଠାତ୍ ଚେତନା ରାଜ୍ୟରେ କବି ବାଣୀଟିଏ ବାରମାର ଧୂନିତ ହେଉଥିଲା ।

“ମାହୁରମି ମାହୁରାଷା ଉରୟ ଜନନୀ
ସେବି ତାରେ ରାତ୍ରିରେ ଦିବସ ରଜନୀ ।”

ଭାବିଲି, ମୁଁ ତ ସାହିତ୍ୟ ସେବାୟତ ବନିବାର ଆକାହ୍ଵା ନେଇ ଯଦକିଅଛି ଭାଷା ସରସତୀଙ୍କର ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେବାରଟ । ତେବେ ଏ କବିବାଣୀ କାହିଁକି ମନରେ ତୁହାକୁ ହୁହା ବିଦ୍ୟୁତ ପରି ଖଲେଯି ଉଠୁଛି । ଏତିକିବେଳକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଡକ୍ଟର ମହାପାତ୍ର ସଂସାର ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଏକତ୍ର ତକାଇ ହ୍ୟରୋର ଆଜିମୁଖ୍ୟ ଓ କର୍ମପଦ୍ଧା ସଂପର୍କରେ ଝୁଣ୍ଡାଇଲେ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟର ସାରମର୍ମ ଥିଲା—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ପ୍ରସାରଣଶୀଳ ତଥା ଭାବବାହୀ କରି ରହିତୋଳିବା । ସେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ଯେ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ସୁସଂବୃତ ଭାଷା; କିନ୍ତୁ ଏ ଭାଷାରେ ଏମାବଢ଼ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସଂବାହୀ ପାରିଭାଷିକ ଶବମାହାର ସୁମ୍ଭୁ ବିକାଶ ଘଟିନାହିଁ । ଫଳରେ ଆମ ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଧାରା ଯେପରି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାର କଥା, ତାହା ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏଣୁ ଆମର ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ ହେବ ବିଶେଷଜ୍ଞ ମନ୍ଦିରାବାରା ପାରିଭାଷିକ ଶବାବଜୀଚନ୍ଦନ ଏବଂ ସର୍ଜନ । ଏହି ଶବାବଜୀ ଯେପରି ହେବ ବିଜ୍ଞାନ ସମଜୀ ଓ ଅର୍ଥବାହୀ । ଏଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିମାନ ଗଠିତ ହେଲା । ସବୁ କମିଟିରେ ବିଶେଷତଃ ପାରିଭାଷିକ ଶବ ଚନ୍ଦନ ଓ ସର୍ଜନ ପାଇଁ ଯେଉଁ କମିଟିମାନ ରହାଇଲେ, ସବୁଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଘୌକ୍ୟ ଓ ଅର୍ଥବାହୀ ଦିଗଟି ଯେପରି ଫୁଟିଭ୍ୟୋଲୋଜୀ, ସେଥୁପ୍ରତି ମୋଟେ ଧ୍ୟାନ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ପ୍ରତି ପାରିଭାଷା କମିଟିରେ ବିଷୟ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ଆବଶ୍ୟକ ମୁତାବକ ଶବ ଚନ୍ଦନ ଓ ନିର୍ମାଣରେ ମୋଟେ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସହ୍ୟତା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଣିକି ସଂସ୍କୃତ, ଇଂରାଜୀ, ବଂଘଳା, ହିନ୍ଦୀ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ କୋଷଗୁଡ଼ ଓ ସଂସ୍କୃତ ତଥା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରହ ସବୁଙ୍କ ମୋଟେ ସଖାସେବାର ଭାବେ ଗ୍ରୁହଣ କରିବାକୁ ହେଲା । କାବ୍ୟର ଫୁଲ ବନରେ ଘୂରି ହୁକୁଥିବା ମନଟା ଶହର ବିଶେଷତଃ ପାରିଭାଷିକ ଶବ ସମ୍ବାରର ଯଜ୍ଞଶାଳାରେ ଅନ୍ୟତମ ଗଢ଼ିକ ବି ବନିଗଲା । ପାରିଭାଷିକ ଶବଚନ୍ଦନ ଓ ରାତର ସୁତ୍ରମାନ ସମୟକ୍ରମେ ଆୟର କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ।

ଏଇଠି କହିରଖେ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକ ସୁସଂବୃଦ୍ଧ ଭାଷା । ଏହାର ଆଧ୍ୟ ସଂକେତ ବୌଦ୍ଧଗୀତ ଓ ଦୋହାର କେତେକ ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କାହୁପା, ଛୁଇପା, ଶବରୀପା, କୁସୁମପା ପରି ବୌଦ୍ଧ ସିଦ୍ଧାଚାର୍ୟଙ୍କ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତିକାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆଦିମ ସୁରୂପକୁ ଗବେଷକେ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସିଦ୍ଧାଚାର୍ୟଙ୍କ ସମୟ ଅଷ୍ଟମାବ୍ଦ ଦଶମ ଶତକ ମଧ୍ୟରେ ନିରୂପିତ ହୋଇଛି । ଏଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଜନ୍ମଜାତକ ନିର୍ଭାରଣ କଳାବେଳେ ଗବେଷକମାନେ ସେହି ସମୟ ଖଣ୍ଡକୁ ମୁରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଭାଷାର ବିକାଶ କ୍ରମ ନିର୍ଭାରଣ କାହାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଉଣ୍ଡେ ଉଣ୍ଟାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଏକ ଉତ୍ତର ଦାୟାଦ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଉଣ୍ଡେ ଉଣ୍ଟାରେ ପାଇୟ ଭାଷାବର୍ଣ୍ଣର ଏକ ଶାଖା ହେଲା । ଭାରତୀୟ ଆର୍ୟଭାଷା । ଯାହାର ଆଦିମ ରୂପ ସୈଦିନ ଭାଷାରେ ଖୋଜାଯାଇପାରେ । ଏହି ଭାଷା ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିକଶିତ ହୋଇ ପାଇଁ, ପ୍ରାକୃତ ଦେଇ ଅପତ୍ରଂଶ ବାଟରେ ଭାରତର ବନ୍ଦୁ ଆଧୁନିକ ଭାଷାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ହେଉଛି ମାର୍ଗଧୀ ପ୍ରାକୃତର ଅନ୍ୟତମ ସନ୍ତତି । ମାର୍ଗଧୀପ୍ରାକୃତ ଯାନରେବରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରୂପ ନେଇଛି ଯେମିତି ପୂର୍ବମାର୍ଗଧୀ, ପର୍ବିମାର୍ଗଧୀ । ଓଡ଼ିଆ, ବଞ୍ଚିକା, ଅସମୀୟା ଓ ରୋଜପୁରୀ ପ୍ରତ୍ଯେକି ହେଲେ ସହୋଦରା ଭାଷା । ଏମାନଙ୍କର ଉସ ମାର୍ଗଧୀ ପ୍ରାକୃତରେ ଲୋଡ଼ି ହେବ । ଏହି ପ୍ରାତୀୟ ଭାଷାରୁତିକ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାତ୍ତନ ସୁରୂପ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ରହିଛି ବୋଲି ଅନେକେ ମତ ଦିଅଛି । ଭାରତ ମୁନିକି ନାଟ୍ୟସ୍ଵଦ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ବନ୍ଧୁତଃ ଓଡ଼ିଆ ହେଉଛି ପ୍ରାତୀୟ ଅନେକ ଆଧୁନିକ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ବୟସା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଥମ ଶିଳାଲେଖ ଉରଜମରେ ରହିଛି । ତାହା ୧୦୪୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହିପରି ଏକ ବିକଶିତ ଭାଷା ଓଡ଼ିଆର ବନ୍ଦୁକାଳୀୟ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଶବସମ୍ବାରର ଅଭାବ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପାଇବାଦାୟକ ।

୧୯୭୮ ମସିହାରେ କୋଠାରୀ କମିଶନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାକୀୟ ଆଶ୍ରମକ ଭାଷା ବନାମ ମାତୃଭାଷା ମଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷାଦେବା ପଢ଼ିବିବୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କଲା । ଏଥରେ କୁହାଗଲା ଯେ ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବା ଉଚିତ ହୁହେଁ । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ସଜ୍ଜନାମ୍ବକ ଶକ୍ତିର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ମାତୃଭାଷା ହେଁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଧ୍ୟମ । ଏହି ଭାଷାରେ ହେଁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହିକଥାକୁ ୧୯୮୯ର ରାଧାକୃଷ୍ଣନ କମିଶନ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବରୁ କହିଥିଲେ । ବନ୍ଧୁତଃ ଭାରତ ସରକାର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥରୀୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ନିମିତ୍ତ ଆଶ୍ରମକ ଭାଷାରେ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ କହେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟକୁ ଏକବୋଟି ଲେଖାଏଁ ଅନୁଦାନ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ତାର ଫଳଶୁଣ୍ଟ ସୁରୂପ ୧୯୭୦ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୧ ତାରିଖରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର କୁବନେଶ୍ୱରରେ ଓଡ଼ିଶା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ

ପ୍ରଶନ୍ୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସା (Orissa State Bureau of Textbook Preparation and production) ଦ୍ୱାରା ମାପନ କଲେ । ଏହି ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଂସାରେ ପାଠ୍ୟଗୁଡ଼କ ପ୍ରଶନ୍ୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ କିପରି ଦ୍ୱାରାଦିତ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଯେଉଁ କେଜେଣଙ୍କୁ ଚନ୍ଦନ କରାଗଲା, ସେଥିରେ ମୋତେ ଭାଷା ବିଶେଷଜ୍ଞର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ଏବେ ସର୍ଜନାଶୀଳତା ଓ ଭାଷାର ପ୍ରଯୋଗମୁଖୀଳତା ଦୋଷକିରେ ମୋତେ ଉତ୍ତାହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ବ୍ୟରୋରେ ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତ ଅର୍ଥାତ୍ ପାଞ୍ଚୋଟି ବର୍ଷ ମୋତେ କାଟିବାକୁ ହେଲା । ବେଦରେ ରଷି କବି ‘ଜୀବତୁ ଶରଦଂ ଶତମ୍’ ଶହେବର୍ଷ ବଞ୍ଚି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମୋତେ ପ୍ରଥମ ଦଫାରେ ଜିନିବର୍ଷ ଏବଂ ପରେ ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ କରି କ୍ରମାଗତ ତୁରବର୍ଷ ଏହିପରି ପାଞ୍ଚୋଟି ବର୍ଷ ପାଠ୍ୟଗୁଡ଼କ ପ୍ରଶନ୍ୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସାରେ ଭାଷା ବିଶେଷଜ୍ଞର ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ହେଲା । ଏଇ ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତ ପାରିଭାଷିକ ଶବସମାର କହି ଶିଶୁର ଲାନନପାକନର ସମୟ । ଶଂସିତକାଳରେ ‘ବୈଷାନିକ ପରିଭାଷା’ ଶିରୋନାମାରେ ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ, ଗଣିତ, ପ୍ରାଣବିଜ୍ଞାନ, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କୁତ୍ତର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷିତକୁ ନେଇ ପ୍ରଥମ ଭାଗ ଏବଂ କୁରୋଳ, ନୃତ୍ୟ ଗାର୍ହସ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ରିକିକ ଶହାବଜାକୁ ନେଇ ବୈଷାନିକ ପରିଭାଷା ୨ୟ ଭାଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ବାଣିଜ୍ୟ ପରିଭାଷା ୧୮ ଓ ୨ୟ ଭାଗ, କୃଷିବିଜ୍ଞାନ, ଶିକ୍ଷା ପରିଭାଷା, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ପରିଭାଷା, ଭାଷାତ୍ତତ୍ତ୍ଵ ପରିଭାଷା, ଗଣିତ ପରିଭାଷା, ଇତିହାସ ପରିଭାଷା, ଦର୍ଶନ ପରିଭାଷା, ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଉଚ୍ଚଜିନିୟରିଂ ପରିଭାଷା ଆଦି ବିଷୟରେ ପରିଭାଷାମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । ଫଳରେ କଲେଜ ଓ ପାଠ୍ୟଗୁଡ଼କ ଭଜନା କରିବାର ପଥପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଲା ।

ଉତ୍ୟେବସରରେ ବ୍ୟରୋ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଅବଶାହୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ବିଦ୍ୟାନକୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ କଲେଜ ଓ ପାଠ୍ୟଗୁଡ଼କ ଭଜନା କରିବାକୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ତ୍ରୟାରା ଉଚ୍ଚାଧ୍ୟମିକ/ନିମ୍ନଲୋକ/ +୨ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ସ୍ନାତକ / +୩ ଶ୍ରେଣୀ ନିମ୍ନର ପାଠ୍ୟଗୁଡ଼କ ପ୍ରଶନ୍ୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୁତ୍ତନ ଦେହଜୀମାନ ଖୋଲିଗଲା । ସଂପ୍ରତି ୨୦୦୪ ମସିହାରେ (2020 We have a Dream) ଏବଂ 'Bureau on March' ଶାର୍କକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତିକାଦୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ୧୯୭୦-୨୦୦୪ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ୪୦୦ରୁ ଅଧିକ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶକ ବ୍ୟରୋ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି ।

ଏ ପୁସ୍ତିକାଦୟରେ ବ୍ୟରୋର ପିତ୍ତ ଓ ବ୍ୟାପ୍ତିର ଚକ୍ରକ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ବ୍ୟରୋ କିପରି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିଜ୍ଞାନିତ ହୋଇ ପାଞ୍ଚମର ଜାତୀୟ ଭାବରେ କୁବେଶ୍ୱରର ଶ୍ଵକବିହାରରେ ନିଜର ସୌଧ ତୋଳି ତାର ନାମ ରଖିଛି ପୁସ୍ତକ ଭବନ । ଏଠି ରହିଛି ବ୍ୟରୋ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ଦପ୍ତର, ପୁସ୍ତକାରୀ, ପରିଭାଷା କ୍ଲବ୍, ବିପଣନ କେନ୍ଦ୍ର (Sale

Centre) ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆହୁଷଙ୍କିବ ପ୍ରକୋଷ୍ଟ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଳ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁସାରେ ଏ ସଂଗ୍ରାୟ ୧୯୯୭ ରୁ ଏବେ କିପରି ସରକାରୀ ଅହୁଦାନ ବିନା ବ୍ରିଯାଶୀନ ହୋଇଉଠିଛି; ତାର ସୁନ୍ଦର ସଂହଚ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦର ।

ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଞ୍ଚି ହୁଏନା । ଏଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ଜାହେବ୍, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଗ୍ରାୟ ସମାବନାର ମଧ୍ୟର ଦିଗ୍ନତକୁ ଚାହିଁଲେ ହଁ ପ୍ରଗତି ଆସେ । ହ୍ୟରୋ ମଧ୍ୟ ସହାଦ ନଗରର ଗ୍ରାମ ନମ୍ବରରେ ଭାବାଘରେ ଜନ୍ମନେଇ ଯେଉଁପକୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖିଥିଲା ପେଥରୁ କେତୋଟି କୋରକିଟ ଚଥା ପୁଷ୍ଟି ହୋଇପାରିଛି, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ବିଚାରଣାୟ ।

ଭାଷା ଜାଗାଯତାବୋଧ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଭାବପିଣ୍ଡ । ଶିଶୁର ମାନସିକ ବିବାଦରେ ଭାଷାର କୁମିକା ଅପରିହାୟୀ । ବିଶ୍ଵବିଜ୍ଞାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଇନଷାଇନ୍‌କୁ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇ ଯେ ସେ ଜୀବନରେ କେତୋବେଳେ ଓ କେଉଁ ପରିସିଦ୍ଧିରେ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷା ପାଇଛନ୍ତି । ତାର ଉତ୍ସରରେ ଆଇନଷାଇନ କହିଥିଲେ-ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଟିକିବର୍ଷରେ ମା ମୁହଁର ଭାଷାକୁ ଓ ଘାନୀୟ ପରିବେଶରୁ ହଁ ଅଧିକ ଶିକ୍ଷାପାଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ମାତୃଭାଷା ଓ ମା ହଁ ମଣିଷର ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷକ । ଏହାକୁ ଅସୀକାର କରିବା ଅର୍ଥ ନିଜର ଅସ୍ମିତାକୁ ଫାଁକିଦେବା ।

ସଂପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଇଂରେଜି-ଶିକ୍ଷାପ୍ରାୟ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅବହେଳାର ପାତ୍ର ହୋଇଛି । ଏବେ ଓଡ଼ିଆ ଅବଶ୍ୟ ବୈପଣିକ ଭାଷାକୋଟୀକୁ ଆସିପାରି ନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ଵାକରଣର ମାଯାମୂଳର ପଛରେ ପ୍ରଧାନିତ । ଗାଁ ଗନ୍ଧିତାକୁ ମହାନଗରାୟାଏ ସର୍ବତ୍ର ଇଂରାଜୀ ମାଧ୍ୟମ ସ୍କୁଲର ଯୋଷ୍ଟାତ୍ମା । ରାଜନେତାଙ୍କଠାରୁ ଯତ୍ସାମାନ୍ୟ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାୟକ୍ରିୟ ବି ଏବେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାର ଅକ୍ଷ୍ୟଦୟର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଜ୍ଜୁଲ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷାଦିଆୟାରଥବା ସ୍କୁଲସ୍କୁଲ୍‌କ ପ୍ରତି ରହିଛି ବୈମାତ୍ରକ ଦୃଷ୍ଟି । ଅଧିକାଂଶ ଓଡ଼ିଆ ମାଧ୍ୟମ ସ୍କୁଲର ସ୍କୁଲ୍‌କ ଏକାତ୍ମ ଦୟନୀୟ । କେଉଁଠି ପାଠ୍ୟପଦ୍ଧାର ପରିବେଶ ନାହିଁ ଚ, କେଉଁଠି ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ଯଥାଯଥ ଉପକରଣ ନାହିଁ, କେଉଁଠି ବା ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷିକା ନାହାନ୍ତି । ସରକାରୀ ହିସାବରେ କିନ୍ତୁ ମାତୃଭାଷାର ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରକାର ତାଳିଛି । ବାପମା ପୁଅଞ୍ଜିଅନର ମୂଳରୁ ବିପଣିକ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଇଂରାଜୀ ମାଧ୍ୟମ ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱାରା ହୋଇ ଚାଲିଛନ୍ତି । ଇଂରେଜୀ ମାଧ୍ୟମ ସ୍କୁଲରେ ଶିଶୁକୁଳ ଶ୍ରାବାପାଠିଆ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ବେବଳ ବାପମାଙ୍କ ଚିରରଜ୍ଞନ କରିଛନ୍ତି । ଡାକ୍-ମମ ସଂସ୍କୃତିର ଜୟ ହୋ ବାଣୀ ଘରେ ଘରେ ଅହୁପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ବସିଲାଣି । ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଷୟର ଜ୍ଞାପବନରେ ଗାଁ କୁଇଁ ଅଟିଷ୍ଠ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି ।

ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଶବାବକୀର ସଜ୍ଜନ, ପ୍ରବର୍ଦ୍ଦନ ଏବଂ ବୈପଣିକ ରାତିର ଭାଷାକୁ ସାଙ୍ଗୀବରଣ କରିବାରେ ହ୍ୟରୋର କୁମିକା ଏକାତ୍ମ ସ୍ଵରଣୀୟ । ହ୍ୟରୋର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ଓଡ଼ିଆକୁ ପ୍ରସୂତି ବିଦ୍ୟା ସଂବାହୀ ବ୍ୟାବହାରିକ

ଭାଷା ଭାବରେ ଠିଆ କରାଇବା । ଏଥପାଇଁ ପରିଭାଷାବଳୀର ପ୍ରକାଶନ କରାଗଲା । ଦେବିତମାନଙ୍କୁ ନିୟମିତ ଦେଇ ପାରିଭାଷିକ ଭାବାବଳୀ ପ୍ରଯୋଗପୂର୍ବକ ବିଜିନ ବିଷୟରେ ଗ୍ରୁହସବୁ ରଚନା କରାଗଲା । ଏହିଗ୍ରୁହମାନଙ୍କରୁ ଅନେକ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୁପେ ମଧ୍ୟ ପଠିତ ହେଲା । ତହାରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଏ ଅନ୍ୟାୟରେ ଆନବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଜରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଅଥବା ଆମର ଶିକ୍ଷକ ଅଧ୍ୟାପକ ବହୁ ସମୟରେ ଏଥପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ ନାହିଁ । ଏହାମୂଳରେ ଅବଶ୍ୟ କେତୋଟି କାରଣ ରହିଛି । ଆମର ଶିକ୍ଷକ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ନିଜ ନିଜ ବିଷୟରେ ଉତ୍ସମ ଅବବୋଧ ନାହିଁ, ନତୁବା ସେମାନେ ଯାହା ଶିଖାଇଛି ‘ଜଣାଧାରୀରେ ବରାଜୀ’ ନ୍ୟାୟରେ ଯାହା ଅଟୀତରେ ଇଂରେଜୀ ମାଧ୍ୟମରେ ପଡ଼ିଥିଲେ, ତାକୁ ହିଁ ପୁଣି କରି ନିଜ ବୁଝିରେ ନାଆଟିମାନ ମେଳି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱାଦ୍ସିତଃ ଇଂରେଜୀ ମାଧ୍ୟମରେ ପଡ଼ାଇଲେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଆନ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବହୁ ସମୟରେ ଭାଷାର ଆଚୋପରେ ଘୋଡ଼େଇ ହୋଇ ରହେ । ଇଂରେଜୀ ଭାଷା ହାସନର ସାମିତତା ହେତୁ ଛାତ୍ରମାନେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଦ୍ରୁଟିବିତ୍ୟାତିକୁ ଅବଧାରଣ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତହାରା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଭାବମୂର୍ତ୍ତି ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ରହେ । ତୃତୀୟତଃ ତଥାକଥିତ ଇଂରେଜୀ ଅବରାହା ଅଥବା ସ୍ଵତ୍ତ ବିଷୟମାନଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଏ ନିଜର ଦ୍ରୁଟିକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ମାତ୍ରଭାଷା ପ୍ରତି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକଟନ କରିଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ପରି ଆଞ୍ଜନିକ ଭାଷାମାନ ଆନବିଜ୍ଞାନ ବହନକ୍ଷମ ଭାଷା ହେବାକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବର୍ଷ ଲାଗିବ କହି ନିଜର ପ୍ରୋତ୍ସହ ଦେଖାଇ ହୁଲାନ୍ତି ।

ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା ଏସବୁ କାରକକୁ ଦର୍ଶିରେ ରଖି ସ୍ଵତ୍ତ-୨ ଓ ଯୁକ୍ତ ୩୦ାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟପ୍ରତର ଯାଏ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଲେ । ତଥାପି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଦ୍ୟା ଓ ଆନବିଜ୍ଞାନ ସଂବାହୀ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଆଜି ବି ସ୍ଵତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ପୁଞ୍ଜିଧାରୀ ଅଧ୍ୟାପକେ କହନ୍ତି- ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବିଦ୍ୟା କିମ୍ବା ଆନବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଏକ ଦୁରୁହ ବ୍ୟାପାର ।

ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବଂଘକାର ପ୍ରଥମୟଶା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସତ୍ୟେନ ବୋଷକ କଥା ମନେପଡ଼େ । ଶ୍ରୀ ବୋଷ ଥିଲେ ପୃଥିବୀବିଜ୍ଞ୍ୟାତ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନୀ । ତାକୁ ଥରେ ପଚରାରଳା ଯେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ପରି ଜଟିଳ ବିଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରାତୀୟ ବଂଘକାର ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇପାରିବ ନା ନାହିଁ । ତା'ର ଉତ୍ସମରେ ସେ କହିଥିଲେ- ବ୍ୟକ୍ତିଚିଏ ନିଜର ଅଧୃତବ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନର ସ୍ଵତ୍ତ ଯଦି ସୁତାରୁ ରୂପେ ହୃଦୀର୍ଥରେ ସେ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଯେବୋଣସି ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରିବ । ବିଷୟ ଅବବୋଧ ଥିଲେ ତାହାକୁ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା କଷ୍ଟକର ହୁହେଁ, ପରତୁ ନିଶ୍ଚଯ ସହଜ ।

ବ୍ରୁଯୋରେ ରାଷ୍ଟ୍ରବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ଅବସାପିତ କାଳରେ ବିରିନ ବିଷୟରେ ପାଖୁଲିପି ଦେଖିଲାବେଳେ ବହୁସମୟରେ ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟାନଳ ସହ ମୋର ଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଯୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ମୁଁ ସବୁବେଳେ କହେ ଯେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଶୋଷଣର ଯନ୍ତ୍ର ନହୋଇ ମାନସିକ ବିକାଶର ସହାୟକ ହେଉ । ମହାମ୍ଭା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ପରି ମରମୀ ଚିତ୍ତାନାୟକ ରାଗତର ଅଗ୍ରଗତିର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିଲାବେଳେ ଆଶ୍ରମିକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଉନ୍ନତିବିଧାନକୁ ବୃଦ୍ଧତା ଦେଇଥିଲେ । ତାଳର ଉତ୍ତରମୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ବିଷୟ ଯାନ ପାଇଥିଲା । ଆମକୁ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ୧୮୩୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ମାବଲେଳ ରାଷ୍ଟ୍ର ଶିକ୍ଷାନୀଟିକୁ ମାନି ଚଲିବାର ଆଇ ବେଳ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଉଠିରେଜୀ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଏ ଶାସକ ଓ ଶାସିତ ଗୋଟୀର ମଧ୍ୟୟତା କରୁଥିଲେ । ଆନବିଜ୍ଞାନ ଉଠିରେଜୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଏ ଦେଶରେ ବେବଳ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିଲା । ତେବେ ଉନ୍ନତିଶ ଶତକର ଉତ୍ତର ରାଗରେ ସ୍କୁଲ୍‌ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ବିଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିବେଶର ବରିବାର ପ୍ରତ୍ୟେକାଙ୍କ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାହା ସଂପ୍ରତି ସ୍କୁଲ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଅଛବୁଟେ ପାଠ୍ୟପ୍ରତ୍ୟେକ ହୋଇଛି । ଏଥିପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ଜାହାଶ୍ରତି ଦରକାର । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା ପରି ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତର୍ମୁଦ୍ରା ରାଜ୍ୟରେ ତାହା ବହୁକାଳ୍ୟାବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତି, ହିତୀ ଓ ତାମିଳ ପରି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସ୍କୁଲ୍ କାର୍ହିକି କଲେଜ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ମଧ୍ୟ ଆନବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବିଂଶଶତୀବ୍ଦେ ଅନ୍ତମ / ନବମ ଦଶବ୍ୟାବ୍ଦୀ ଓଡ଼ିଶାରେ କଲେଜ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ବିଜ୍ଞାନ ଏପରିବି କଜ୍ଜା ବା ବାଣିଜ୍ୟ ବିଷୟକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ବ୍ରୁଯୋ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲାପରେ ଉପରୋକ୍ତ ବିଷୟମାନଙ୍କ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରଚିତ ହେବାରୁ କଲେଜପ୍ରତ୍ୟେକରେ ବିଜ୍ଞାନ ନ ହେଲେ ହେଁ କଳାବିଷୟକ ପାଠ୍ୟମାନ ଶନ୍ତେଃ ଶନ୍ତେଃ ଓଡ଼ିଆରେ ଅଧୀତ ହୋଇ ପରାକ୍ଷଣ ମାଧ୍ୟମ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସାର ପ୍ରକାଶିତ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକବିଧାନୀଙ୍କ ତର୍ଜମା କଲେ କୃତର୍ବ୍ୟ, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ଶିକ୍ଷା, କୁଗୋଳ, ଉଚ୍ଚିହ୍ନାସ, ରୁହବିଜ୍ଞାନ, ରାଷ୍ଟ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଉଚ୍ଚଶାସ୍ତ୍ର, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର, ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ ପରି ମାନସ ବିଦ୍ୟା (Humanities) ଉଚ୍ଚିତ ବିଦ୍ୟା, ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ, କୃତର୍ବ୍ୟ, ଶିତିତ, ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାଣୀବିଜ୍ଞାନ, ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପରି ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ସଂପର୍କରେ କଲେଜ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୁସ୍ତକମାନ ରଚିତ ହୋଇଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏତ୍ୱେବ୍ୟତାଟ ସମାଜ ଓ ସାମାଦିକତା, ଓଡ଼ିଆ ଚାରପ ଶିକ୍ଷା, ଦୁଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହନ ବିଜ୍ଞାନ, ସୂଚାକରଣ, ଆଧୁନିକ ଗୋପାଳନ, ମସ୍ୟାଳନ ଓ କୁରୁତ ବିଜ୍ଞାନ ପରି ବର୍ମାରିମୁଖୀ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ରିରିକ ବିରିନ ପାଠ୍ୟକ୍ରମାକୁସରା ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଆନ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶବସମ୍ବନ୍ଧର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିରିନ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ଆହୁତ ତଥା ଗଠିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବିଦ୍ୟାରିତିକ ଶବସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧ ସୁନ୍ଦର ହୋଇପାରିଛି । ତଥାପି ଏଯାବତ ଓଡ଼ିଆ

କଲେଜପ୍ରତରରେ ଆନବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାର ସୁଠାମ ମାଧ୍ୟମ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ପୁଣି କୁହାୟାଇପାରେ ଯେ ଏଯାବଦି ଓଡ଼ିଶାରେ ସରକାରୀ ପ୍ରତର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରକାଶନିକ ଭାଷା ସୁଚାରୁ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା ପରି ମନେହୁଏନା । ଯଦିଓ ୧୯୪୪ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରକାଶନିକ ଭାଷା ଆଇନ ପ୍ରଣାଟ ହୋଇ ସୀକୃତି ଲାଗିଛି । ୧୯୭୮ ଓ ୧୯୮୫ ରେ ଥରଥର କରି ଓଡ଼ିଆ ସରକାରୀ ଭାଷା ହେବାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଛି, କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସରକାରୀ ଦ୍ୱାରରେ ଲାଙ୍ଘାଜୀ ହିଁ ସରକାରୀ ଭାଷା ହୋଇ ରହିଛି । ବିଜ୍ଞାପ୍ତିରେ ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ସରକାରୀ ଭାଷା ହୋଇଯାଇଛି । ଏଇ ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଭାଷାପ୍ରାତି ଓ ରାଜନୈତିକ ଉତ୍ସାହକୁ !! ବସ୍ତୁତଃ ହିମୀ, ବଂଗନା, ବୁଝରାଟି, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, କନ୍ଦି, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ପରି ବହୁ ଭାଷା ସରକାରୀ ଦ୍ୱାରରେ ପ୍ରକାଶନିକ ଭାଷା ହୋଇ ସୁଚାରୁ ଭାବେ ପ୍ରମୁଖ ହେଲେ ହେଁ ଏଯାଏ ତାହା ଓଡ଼ିଶାରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ । ବରଂ ଏଠି କୁହାୟାଇପାରେ-

‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତ/ସରକାରିଆ

ମାଳାକୁ ଅନୁଆ/ଫେନି ପାଇବା ।’

ଏହା ଯଦି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉବିତବ୍ୟ; ତେବେ କଲେଜପ୍ରତର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଜିଷ୍ଠିତ ଆନବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକକୁ ହେଯ ବୃଦ୍ଧିରେ ଚାହେବାରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ରହିଲା କେଉଁଠି ?

ତେବେ ଏଠାରେ ଆଉ ଏକ କଥା ସୁଚାଇ ଦିଆୟାଇପାରେ ଯେ ସଂପ୍ରତି ଆନବିଜ୍ଞାନ ଶୈକ୍ଷଣିକ ପ୍ରତ୍ୟେହ କୁଆହୁଆ ଦିଗ୍ଭବ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ହେଉଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆନବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ଗ୍ରହ ଲେଖନଥବା ଲେଖକେ ସେଥିପ୍ରତି ସତତ ଧ୍ୟାନଶୀଳ ହେବା ବିଧେୟ । ବହୁ ସମୟରେ ଆମର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖକେ ପଲାବସ୍ତ୍ରାୟୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଗରୀରତାକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତହ୍ରାର ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀମାନେ ପଠିତ ପୁସ୍ତକରେ ତାହା ନପାଇ ବ୍ୟପ୍ତବିବ୍ରତ ହୋଇଉଠି । ଏ ଦୋଷ ହୁବ୍ବନତା ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ରହିନାହିଁ ବୋଲି କୁହାୟାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଆଜିର ମଣିଷ ଚାହେଁ Lab to land ଅର୍ଥାତ୍ ବିଜ୍ଞାନାଗାରର ପରାଷ୍ଟିତ ସତ୍ୟ ସାଧାରଣ ଜନତାର କାମରେ ଲାଗୁ । ଆଜି ବିଜ୍ଞାନ ଜନତାବନନ୍ଦରେ ଜନସାଧାରଣର ମାତ୍ରଭାଷାରେ ଲାଗ୍ୟ ହେଲେ ହିଁ ଦେଶ ତଥା ସମାଜର ଅଗିବୁଦ୍ଧି ସାଧୁତ ହେବ । ଏକଥା ଆଶ୍ରନ୍ତିକ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହେଉଥିବା ଆନବିଜ୍ଞାନ ରିରିକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓ ଜୋକପ୍ରିୟ ବ୍ୟାବହାରିକ କର୍ମାରିମୁଖୀ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ଲେଖକେ ସ୍ଵରଣ ରଞ୍ଜିବା ଉଚିତ । ଆଜି ଅନେକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓ ଧରାମୂଳକ କୃତିର ଭାଷା ସାବଳୀଳ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେଇନାହିଁ । ତହ୍ରାର ପାଠ୍ୟକେ ଆଶ୍ରନ୍ତିକ ଭାଷାରେ ଜିଷ୍ଠିତ ଗ୍ରହକୁ ଆଦର କରୁନାହାନ୍ତି । ଏ ଦିଗ୍ବରେ ଆମର ଲେଖକ କୁଳକୁ ସତେଜ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୁୟରୋର ରହଣି ଭାଜନରେ ଏ ବିଷୟରେ ଦେବିତମାନଙ୍କ ସହ ବହୁସମୟରେ ମୋର ଯୁକ୍ତିତର୍କ ହେଉଥିଲା ।

ମୋ ମନରେ ମ୍ୟାକ୍ଷମ୍ୟାଳାରକ ଭାଷା ସଂପର୍କିତ ବାଣୀଟିଏ ପ୍ରସରି ଯାଉଥିଲା । ସେ କହିଥୁଲେ-‘ଭାଷା ହେଉଛି ମଣିଷମନର ଆମ୍ବରାଥା’ (Language is autobiography of human mind); ଭାଷା ଯଦି ମଣିଷ ମନର ଗହନକଥାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ ବୋଲି ସ୍ୱାକ୍ଷାର କରାଯାଏ ତେବେ ମାତ୍ରଭାଷା ବିନା ଆଉ କୌଣସି ଭାଷା ବ୍ୟକ୍ତିର ହୃଦୟଘେନା ହୋଇ ନପାରେ । ଏଣୁ ବ୍ୟକ୍ତିମଣିଷର ଜ୍ଞାନେବିକାଶ ସାଧନ ନିମିର ମାତ୍ରଭାଷା ହଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟମ । ଆଶ୍ରମିକ ଭାଷାରେ ସ୍ଵକୀୟ ଠାଣି ଅଛି, ସ୍ଵକୀୟ ଚମକ ରହିଛି । ଏ କଥାକୁ ନାହୁଣ୍ଡି ପାଠ୍ୟପ୍ରତିକ ଲେଖକେ ସ୍ୱୀୟବୃତ୍ତିକୁ ଦୁର୍ଗତି ଭିତରକୁ ଠେଳି ଦିଅନ୍ତି । ଯେମିତିକି ଓଡ଼ିଆ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ‘Solar Eclipse’ ଅର୍ଥବାଚୀ ଶବ୍ଦ ହେଲା ‘ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ’ । କିନ୍ତୁ ‘Lunar Eclipse’ କହିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ‘ଚନ୍ଦ୍ରପରାଗ’ ଶବ୍ଦକୁ ଭାଷାନ୍ତର ରୂପେ ଗ୍ରୁହଣ କରିବେ । ଆମର ପାଠ୍ୟପ୍ରତିକ ଲେଖକ ଯଦି Solar Eclipse ଓ Lunar Eclipse ଶବ୍ଦଦୟକୁ ଯଥାକ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରପରାଗ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି, ତାହା ଗ୍ରୁହଣୀୟ ହେବ ନାହିଁ । ଏଇଠି ଶବ୍ଦବ୍ୟନରେ ରହିଛି ଓଡ଼ିଶା ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନାର ସଂକେତ । ଏଣୁ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ପାଠ୍ୟପ୍ରତିକ ଲେଖକୁଙ୍କାବେଳେ ଲେଖକ ଇଂରାଜୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶବ୍ଦକୁ ଆଶ୍ରମିକ ଭାଷାରେ ରୂପାନ୍ତର କଲାବେଳେ ଆମ କୁଇଁର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆଜି ଜୀବବିଜ୍ଞାନରେ Vitamin ଶବ୍ଦର ଅନୁବାଦ କଲାବେଳେ କେହି କେହି ଜ୍ଞାନ୍ୟସାର, ଜ୍ଞାନ୍ୟପ୍ରାଣ, ଜ୍ଞାବନିକା ପରି ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦକୁ ତାର ପ୍ରତିରୂପ ବୋଲି ଲେଖିବସନ୍ତି । ଏହି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି ‘ରିଟାମିନ’ ଶବ୍ଦର ଅତର୍ନହିତ ଅର୍ଥକୁ ଦେୟାଇଛି କରେ ତାର ଅନୁସଂଧାନ ନକରି ଶବ୍ଦକୁ ପ୍ରତିଅର୍ଥବାଚୀ ବୋଲି ଲେଖିଥାଏଇ । ଫଳରେ ପାଠ୍ୟକର ଚେତନାରେ ‘ରିଟାମିନ’ ସଂପର୍କିତ ଧାରଣାର ଅବବୋଧରେ ଅସମ୍ଭବ ଆସେ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଲେଖକ ‘ରିଟାମିନ’ର ଧର୍ମକୁ ସ୍ଵଭାବ କରୁଥିବା ଶବ୍ଦକୁ ହଁ ଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ୟବହାର କରିବା ବାଞ୍ଚନୀୟ ।

ବହୁସମୟରେ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦର ତରୁଳ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପରିଭାଷା ନ ଖୋଜି ନିଜର ଆଚୋପ ଦେଖାଇବାକୁ ମୂଳ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରିବସୁ । ଯେମିତିକି ମନସ୍ତ୍ରୁବିଦ୍ଧିକ ଭିତରୁ କେହିକେହି Mal mothering ଶବ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ‘ମନ୍ଦମାତୃତ୍ୱ’ ନ ଖୋଜି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରିଚାନ୍ତି । ତାତ୍ତ୍ଵରକ୍ଷାନାରେ ମାତୃପ୍ରତ୍ୟନ୍ୟଦାନ ଶବ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତ ଇଂରାଜୀ Breast feeding ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ତଢାରା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟନ୍ୟଦାନ ଶବ୍ଦ ବେଳୁବେଳ ଅଚଳ ହୋଇଯାଇପାରେ କିମ୍ବା ଅଭିଧାନର ଶବ୍ଦରକ୍ଷାର ଭିତରେ ହଁ କେବଳ ରହିଯାଇପାରେ । ଭାଷା ବ୍ୟବହାର ମଧ୍ୟମରେ ହଁ ଭାଷା ଶାଣିତ ଓ ବିକାଶକୀୟ ହୋଇଥାଏ । ଇଂରାଜୀ Working Lady ର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ହେଲା କର୍ମଜୀବୀ ମହିଳା ।

ସଂପ୍ରତି Working Lady ଶବ୍ଦର ହଁ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷ ପ୍ରୟୋଗ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି । ଆଜି ଯେମିତି ମହାନଗରୀ ଜୀବନ (Metro Politan life) ଏକାଟ ବ୍ୟକ୍ତତାକାଳ । ଶିଶୁଟିଏ ମାତୃପିତୃଦେହ ବଞ୍ଚିତ । ଜନ୍ମରୁ ହଁ ଶିଶୁଟି ଆୟା ନିର୍ଭରଶୀଳ । କର୍ମଜୀବୀ ମହିଳାଏ ପିଲାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଲୋକଦେଖାଇଥା କେବେ କେମିତି ଗେଲ କରନ୍ତି; ପିଲାର ମନସ୍ତ୍ରେ ଚାହିଁବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ବେଳ ବା କାହିଁ ? ପୁରୁଷମାନେ ତ ମେସିନ ପରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦୟ ଅଷ୍ଟ ହୃଦୟ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ବି କେବନ କର୍ମଜୀବୀ ସାଜି ଜୀବନ ବିଚାରି । ଫନରେ ଆହିର ଶିଶୁ ହଁ ବିଦ୍ୟିତ ଶିଶୁର ନେଇ ଲାକିତ ପାହିତ ହେଉଛି । ଏବେଳ ଯୌଥ ପରିବାର ନାହିଁ; ଏକକ ପରିବାରରେ ଶିଶୁଟିଏ ଜନ୍ମିଲେ ତାର ଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାକୁ କର୍ମଜୀବୀ ଦମ୍ପତ୍ତିକର ବେଳ ନଥାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ଶିଶୁଟି ମାତୃପିତୃ ଦେହ ବିବର୍ଜିତ ଶୈଶବ ନେଇ ବଞ୍ଚେ । ତାର ସୁଷ୍ଠୁ ବିକାଶର ଅବକାଶ ରହେନାହିଁ । ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଶିଶୁ ମନସ୍ତ୍ରେ ସଂପର୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ଲେଖିଲାବେଳେ ଲେଖକମାନେ ଆମର ପରିବେଶ, ପରିଷିତି ଓ ଶିଶୁପାଳନର ବିଧ୍ୟବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ଅର୍ଥବାହୀ ଯଥାର୍ଥ ପରିଭାଷା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦରକାର । ପୁଣି ଲେଖାଟି ସର୍ଜନମୂଳକ ରଜ୍ଯୀରେ ରଚିତ ନହେଲେ ପାଠକୀୟ ଆଦର ପାଇ ନାହିଁ ଏବଂ ଅଗ୍ରଗାମୀ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇବାକୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଇଥାଏ ।

ସେହିପରି ମାନବବିଦ୍ୟାସଂବାଦୀ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ହେଉ ବା ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ, ବୃତ୍ତର ଆଧ୍ୟାରିତ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ରଚନା କାଳରେ ଲେଖକେ ରତ୍ନକୁରୁତିକ ଉଚ୍ଚରେ ଉପଯାପନା କରିଥିଲେ ତାହା ମୋ ପାଇଁ ପାଠାଦାୟକ ହୋଇଇଠେ । ତଥ୍ୟ ତୁର୍ବନ୍ଧତା ଯେପରି ପାଠକଙ୍କୁ ବିବ୍ରତ କରେ, ତାର ନୀରୟ ଉପଯାପନା ପାଠକମନଙ୍କ ବିଦ୍ରୋହୀ କରିଦିଏ । ଏ ସଂପର୍କରେ ବହୁ ସମୟରେ ଲେଖକ ଓ ସମୀକ୍ଷକ ଉଚ୍ଚୟବକ ଉପହାରିତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାଶ୍ଚାଲିପିଚିମାନ ପ୍ରେସକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ସମୀକ୍ଷାକାଳରେ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍କ ଭାବେ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କଲାବେଳେ ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ମତାମତ ବାଢ଼ିବସେ ।

ବହୁ ସମୟରେ ଦେଖେ ଯେ ଆମର ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ଲେଖକେ ଇଂରାଜୀରେ ଲିଖିତ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ଅନୁସରଣ କରି ନିଜର ପାଶ୍ଚାଲିପିମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥାନ୍ତି । କେହିକେହି ଇଂରାଜୀରେ ରଚିତ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ଅବଳମ୍ବନ କଲେ ହେଁ ତା ରିତରେ ଏକ ଅନୁସୂଚନର ଅତରାଣ ପ୍ରବାହ ରହିଥାଏ । ଏବଂବିଧ ରଚନା ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ଵାସ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କେବେଳେ ଇଂରାଜୀ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ହତ୍ତକରଣ କରନ୍ତି ନତ୍ରବା ପରସ୍ପାପରହଣ ପୂର୍ବକ ଲେଖକାରୀ ବାହା ବାହା ନେବାକୁ ବସିଥାନ୍ତି । ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ଏତାହୁତି ହୁଏଟି ଦେଖିଲେ ମୁଁ ବିନ୍ଦୁ ସହିତ ସେମୁହିକୁ ପୁନର୍ଲିଖନ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରେ । ଏହିପରି କେବେଳେ ଘରଶା ଉଥାପନ କରି ବେଳେବେଳେ ମୋତେ ଶରବ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସମୟେ ସମୟେ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାରେ ମାହିତା ଅମନର ଦୃଷ୍ଟାତା ନ ଦେଇ ଆଖି ଦେଖା ବା ହାତ ପାହାନ୍ତା ଉଦାହରଣ

ଦେବାକୁ କହେ । ଲେଖକଙ୍କ ‘ଅହଁ’ରେ ଆୟାତ ଲାଗିଲେ ଉଦ୍ଦଶ୍ୟ ହୋଇ ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହୃଦ୍ୟରୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ପାଞ୍ଚରେ ସେମାନେ ଘୁହାରି କରନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଦୂରଟି ଘଣ୍ଟା ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି । ଦିନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କର ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ଯେତେବୁର ମନେହେଉଛି ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କର ଏବଂ ପ୍ରକ୍ଷରଣ ରାଷ୍ଟ୍ରା ଓ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜନୀତି ନେଇ ଦୃଷ୍ଟି ଉଠିଥିଲା । ଉଚ୍ଚ କୃତିତିରେ ମାନ୍ଦର ଦୃଷ୍ଟାତ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେଇଠି ମୁଁ ତାହା ସ୍ଵଚେଳ କହିଦେଇ । ଶିକ୍ଷାର ଅର୍ଥ ହେଲା ପୁରୁଣା ସଂଚିତ ଜ୍ଞାନର ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସ ଓ ପୁନଃ ସର୍ଜନ । ତାହା ପୋଷା ଶୁଆ ସୁଲଭ ପୌନ୍ୟପୁନିକ ଉଚାରଣ ହୁହେଁ । ଯେମିତିବି ଲାରଣୀୟ ସଂବିଧାନରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତିଙ୍କ କୁମିକା କହିଲାବେଳେ ଆମେ ସର୍ଜନମୂଳ ରଜ୍ୟରେ ବହିପାରିବା ଯେ ସେ ଏମରଜେନ୍ସି ଆକୁଥ ବା ଜରୁରୀ କାହାନ ଆକୁଥ ପରି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ବାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟରାବରେ କହିଲେ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଲିଭିଲେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଜରୁରୀ ଆକୁଥ ପରି ଜକିରଣ୍ଡି; ଦେଶର ଶାସନ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ସର୍ଜନଧର୍ମୀ ଦୃଷ୍ଟାତ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗ ତଥା ଭାବବାହୀ ରାଷ୍ଟ୍ରା ପରିବେଶଣ କଲେ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକଟି ସେବିବି ବୋଧଗମ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନମୂଳ ହୋଇପାରିବ ।

ଆମେ ଜାଣୁ ଶ୍ରେଣୀବକ୍ଷରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପନା କଲାବେଳେ ଯାହା ଆମର ବୋଧଗମ୍ୟ ନହୁଁ, ତାହା ତାଳତାରୁ ହୁଣିନେଇ ହୁଁ; କିନ୍ତୁ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ତ ଶିକ୍ଷକ ବା ଅଧ୍ୟାପକ ପରି ସବାବ ପ୍ରତିମା ହୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ତ ପ୍ଲାବର ଶିକ୍ଷକ (Stastic teacher) ର କୁମିକା କାଜକାଳ ହେଲା ନିର୍ବାହ କରିଥାଏଇଛି । ଏଣୁ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ପରି ପ୍ଲାବରମିତ୍ରିଟିର ନିତ୍ୟହୃତନ ସ୍ୟମର ଦେଖିବା ହେଉଛି ଆମର ଧର୍ମ । ଏକଥାତି ଶୁଣି ସେ ସମୟର ହୃଦ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ତତ୍ତ୍ଵ ସାହୁ ମୋତେ ବଧେଇ ଜଣାଇଥିଲେ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଲେଖକଙ୍କ ପାଶୁନିପିଟିକୁ ଯଥାସମବ ପୁନର୍ଜାଣନ କରିବାକୁ କହିଥିଲେ ।

ମୋର କଲେଜ-ସତୀର୍ଥ ଧରଣୀଧର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟାହୀ ହୃଦ୍ୟରେ ମୋର ରହଣି କାନରେ ଅର୍ଥନୀତିର ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ଲେଖକକାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଉଚ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ସେ ଅର୍ଥନୀତି ବିଷୟରେ ସ୍ଵପଠ ଏବଂ ପାରିଭାଷିକ ରାଷ୍ଟ୍ରାର ଯଥାୟଥ ପ୍ରୟୋଗରେ ଦେଶ ନିପୁଣା । ତାଳର ରଚନା ଯେପରି ଅର୍ଥ ସଂବାଦୀ ସେହିପରି ତଥ୍ୟରିକି । ଫଳରେ ଆମ ସମୟର ଓଡ଼ିଆରେ ଅର୍ଥନୀତି ବିଷୟକ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ଲେଖିବାରେ ସେ ବେଶ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।

ସେହିପରି ଆଲୋଚନାରେ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନରେ ବିଶ୍ୱଚରଣ ରାହତ, ବାଣିଜ୍ୟରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ପ୍ରସାଦ ନାୟକ, ଗଣ୍ଠିତରେ ନିରଞ୍ଜନ ତ୍ର୍ଯାପାୟ ଆଦି ଅଧ୍ୟାପକ ହୃଦ୍ୟରୋରେ ରହି ଓଡ଼ିଆରେ କଲେଜ ପ୍ରାୟ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ଧାରାକୁ ଉଚ୍ଚୀବିତ ରଖିଥିଲେ । ଫଳରେ ହୃଦ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ଥିଲା ବେଶ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣୀୟ ସମୟ । ଏ ସମୟକୁ ଓଡ଼ିଆରେ କଲେଜ ପ୍ରାୟ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ରଚନାର ଅମୃତବେଳା ବୋଲାଯାଇପାରେ ।

ଶଂଖିତ ସମୟରେ ବ୍ୟାରୋର ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟର ପରିଭାଷା ପ୍ରସ୍ତୁତି ନିମିର ପ୍ରଥମୟଶା ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ବିଦ୍ୟାନବର୍ଷ ସନ୍ନିନିତ ହେଉଥିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟନ ଓ ସହଯୋଗ ବଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପରିଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣାଯନର ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା, ସେମାନେ ହେଲେ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଉଚ୍ଚର ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର, ଉଚ୍ଚର ବିଦ୍ୟାଧର ମିଶ୍ର ଏବଂ ବୈଦ୍ୟନାଥ ମିଶ୍ର; ଇତିହାସ ଓ ପ୍ରକଟତରେ ଉଚ୍ଚର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିପ୍ରାହୀ, ଉଚ୍ଚର କରୁଣାସାଗର ବେହେରା, ଉଚ୍ଚର କିଶୋରୀ ମୋହନ ପାତ୍ର । ଶିକ୍ଷାରେ ପ୍ରଫେସର ଶତ୍ରୁଗ୍ନ ନାଥ, ଉଚ୍ଚର ଗୋପବିହାରୀ କାନ୍ତକରୋ, ଉଚ୍ଚର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାନ୍ତି; ଭାଷାତତ୍ତ୍ଵରେ ଉଚ୍ଚର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଟ୍ରିପା୦୧, ପ୍ରଫେସର ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧନ, ପ୍ରଫେସର ପ୍ରମାଦ ପ୍ରଧାନ, ଉଚ୍ଚର ବିଜ୍ଞାନରେ ଉଚ୍ଚର ବଂଶୀଧର ସାମରାୟ, ଉଚ୍ଚର ବିଦ୍ୟାଧର ପାତ୍ରୀ, ଉଚ୍ଚର ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପଞ୍ଜନାୟକ; ରେଷତ ପରିଭାଷାରେ ଉଚ୍ଚର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଜନାୟକ, ଉଚ୍ଚର ରିରିଜାଶଙ୍କର ଦାସ ମହାପାତ୍ର, ଉଚ୍ଚର ଜୟକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି, କବିରାଜ ବନମାଳୀ ଦାସ; ପଦାର୍ଥବିଦ୍ୟାରେ ଉଚ୍ଚର ବିଜ୍ଞାତ କୁଷଣ ଦେଖ, ଉଚ୍ଚର କୁକମଣି ସାମନ୍ଦ; ଗଣିତରେ ପ୍ରଫେସର ବାମାଚରଣ ଦାସ, ଉଚ୍ଚର ଘନଶ୍ୟାମ ସାମନ୍ଦ, ପ୍ରଫେସର ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ପ୍ରଫେସର ସାଧୁଚରଣ ଦାସ; କୃଷ୍ଣରେ ଉଚ୍ଚର ବିଶ୍ଵନାଥ ସାହୁ, ଉଚ୍ଚର ଜେ.ଏମ. ଶତପଥୀ ପ୍ରମୁଖ ଦେବବର୍ଷ ପରିଭାଷାମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ବ୍ରତ ହୋଇଥିଥିଲେ । ପ୍ରତିମାସରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗର ପରିଭାଷା ପ୍ରଣାଯନର ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିମାନ ଦସି ଶବ୍ଦନୟନ ଏବଂ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦଟି ଅର୍ଥବାଚାକି ହୁହେଁ ଏବଂ ଶବ୍ଦରୀନ କୌଣସି ବ୍ୟାକରଣର ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାର ବିଭାଗ ଆଗୋଚନା ବରାୟାଇଥିଲା । ପୁଣି ଓଡ଼ିଆ ପରମରାରେ ସେହିପରି ବିଜ୍ଞାନବାଚୀ ଶବ୍ଦଟିଏ ଥିଲେ ତାକୁ ପରିଭାଷାରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ଏକାଧିକ ପରିଭାଷା କମିଟି ସହ ପ୍ରାୟ ମାସକୁ ୨୦/୨୫ ଟି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟର ପାୟୁନିପିର ଭାଷା ଓ ବିଷୟର ସମୀକ୍ଷଣ ପରେ ଲେଖକ, ସମୀକ୍ଷକ ଓ ଭାଷା ବିଶେଷଜ୍ଞ ନେଇ କମିଟିମାନ ଦସି ଉଚ୍ଚର କୃତିତ୍ତ ପ୍ରକାଶୋପଯୋଗୀ କରିବକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଫଳରେ ପ୍ରତିଦିନ ୩/୪ ଦିନାଧରି ପାୟୁନିପି ସଂଶୋଧନ କଲାପରେ ଏକାଧିକ ମିଟିଂରେ ଦୁଇଦିନ ଯୋଗ ଦେବା ସମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ । ଫଳରେ ଲେଖକ ପ୍ରଦର ପାୟୁନିପିକୁ ଯଥାୟ ସମୟରେ ସଂଶୋଧନ କରିବା ସମ୍ବ ହେଲା ନାହିଁ । ଲେଖକ, ସମୀକ୍ଷକ ଓ ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞ ସନ୍ନିନିତ ବୈଠକରେ ପାୟୁନିପିକୁ ଅନୁମୋଦନ ପୂର୍ବକ ପ୍ରକାଶୋଗ୍ନଯୋଗୀ କରିବାକୁ ସମୟ ଲାଗୁଥିଲା । ମୋର କାର୍ଯ୍ୟଭାବ ବଢ଼ିଗଲା । ଏହା ଉପକବ୍ଧ କରି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ସଂଘାରେ ଏକାଧିକ ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞ ଉପକବ୍ଧ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ଉଚ୍ଚର ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ ବ୍ୟାରୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲାବେଳେ ଆଉ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଭାଷା-ବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ସଂଘାରେ ନିଯୁତି ଦିଆଗଲା । ସେହି ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞ ଦୟ ହେଲେ

ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀନିବାସ ମିଶ୍ର ଓ ଡକ୍ଟର ଧନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର । ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ରେରେହାରେ ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଡକ୍ଟର ମହାପାତ୍ର ସଂସ୍ଥାତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚ ଜାଷାରେ ଧୂରୀଶ ଅଧ୍ୟାପକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ତିନିଙ୍କଣ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍ଗ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଡକ୍ଟର ସାହୁ ଆମ ତିନିଙ୍କଣକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଶୁଳ୍କିତ ଏବଂ ତଥାରଖ କରି ମାସିକ ଅଗ୍ରଗତିରେ ରିପୋର୍ଟ ମୋଟେ ଦେବାକୁ କହନ୍ତେ ମୁଁ ବିନମ୍ରତାର ସହ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲି । ତାକୁ ପ୍ରତିଯୁକ୍ତି ଛକରେ କହିଥିଲି ଯେ ଜଣେ ମୋର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଅନ୍ୟଜଣେ ମୋଠାକୁ ବ୍ୟୋଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟାନ, ଏ ଉଚ୍ଚମ୍ଭବ ବାର୍ଯ୍ୟ ତଥାରଖ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମୋ ହାରା ସମାହିତ ହେବା ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । ଆପଣ ନିଜେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ଆପଣ ହିଁ ଆମ ଭିତରେ ସମଦୟ ଉକ୍ତାବରି କାମ କରାଇବା ଉଚିତ ହେବ । ବ୍ୟୋରାରେ ଭାଷା ବିଶେଷଙ୍ଗ ଭାବେ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଯୋଗ ଦେଲେ ହେଁ ଡକ୍ଟର ମିଶ୍ର ଓ ଡକ୍ଟର ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ମୋର ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ ରଖିବା ସୁହର ହେବ ନାହିଁ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ମୋ କଥାର ବୁନ୍ଦୁବୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ସମଧର୍ମ ବିଶେଷଙ୍ଗଦ୍ୟକ ଉପରେ ଉତ୍ସୁପଣ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୋଟେ ନିଷ୍ଠାତି ମିଳିଲା । ଆମେ ତିନିହେଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସାହୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ମୃତାବକ ସଂଘାର ପରିଭାଷା ବମିଟିରେ ଯୋଗଦେଇ ପାଞ୍ଚଲିପି ସଂଶୋଧନ ଏବଂ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଆବଶ୍ୟକତାହୁସାରେ ବିରିନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଆମ ଭିତରେ ଅମଲାତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଦେଶ ନରହି ବ୍ୟୋରାରେ ଆନବିଜ୍ଞାନ ଭିରିକ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ଅଗ୍ରଗତି କିପରି ସାଧୁତ ହେବ, ତାହାହିଁ ଧ୍ୟେୟ ହେବା ଫଳରେ ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଭାବେ ଅବଶ୍ୟକତାହୁସାରେ ବ୍ୟୋରାର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବେଶ ଆଖିଦୃଶିଆ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା ।

ଡକ୍ଟର ସାହୁ ଥିଲେ କର୍ମଚଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ସେ ଯେପରି ସ୍ଵେଚ୍ଛା ସେହିପରି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଠୋର । ନିର୍ମାପିତ ସମୟକ୍ଷରେ ଯେତୋଣେବି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସମାପନ କରିବା ଉପରେ ବୁନ୍ଦୁବୁ ଦେଉଥିଲେ । ଏଣୁ ପରିଭାଷା ପ୍ରସ୍ତୁତି ହେଉ ବା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ହେଉ ଭାଷା ତଥା ବିଷୟଗତ ସମୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ଲେଖକଙ୍କ ରହଣିସ୍ଥଳରେ ମିଟିଂ କରି ସମୀକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରାଉଥିଲେ । ଏଥପାଇଁ ସେ ନିଜେ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍ଗକୁ ସାଂଗରେ ଧରି ଲେଖକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଲିପିଟିକୁ ପ୍ରକାଶନୋପଯୋଗୀ କରାଉଥିଲେ । ଏତାଦୁଷ କାର୍ଯ୍ୟାପଲକ୍ଷେ ମୋଟେ ଡକ୍ଟର ସାହୁଙ୍କ ସହ ଏକାଧୁକ ବାର ପୁରୀ, ସମ୍ବଲପୁର, ବ୍ରଜପୁର ଓ ରାଉରବେଳା ଯିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ କୌଣସି କୌଣସି ପ୍ଲାନରେ ଏକାଧୁକ ଦିନ ରହି ଲେଖାଟିକୁ ଲେଖକ ଓ ସମୀକ୍ଷକଙ୍କ ଉପାୟିତିରେ ସମୀକ୍ଷା ଓ ସଂଶୋଧନ କରାଯାଇ ହାତେ ହାତେ ଅଶାୟାଉଥିଲା । ଫଳରେ ନିର୍ଭରିତ ସମୟରେ ହିଁ ପାଞ୍ଚଲିପିମାନ ଉପଳକ୍ଷ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା । ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ଡକ୍ଟର ସାହୁ ଥିଲେ କଠୋର କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ (Hard task master) । ତାଙ୍କ ସହ କାମ କରିବାରେ ବେଶ ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଥିଲା ।

ପୁଣି କହିରଖେ ହୃୟରୋରେ ପାଞ୍ଚଟି ଶରତ ରହଣି କାଳରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରିଥିଲେ । ସଂଘାର ପ୍ରଥମ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଥିଲେ ଡକ୍ଟର ଗୋକୁଳାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ର । ତାଙ୍କ ସହ ୧୯୭୧ ଜୁଲାଇରୁ ୧୯୭୨ ଜୁଲାଇଯାଏ କାମକଳାପରେ ହୃୟରୋର ଜିପ୍ ହୁଣ୍ଡଗଣରେ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଭାର୍ତ୍ତିବାରୁ ସେ ସଂଘାଜ୍ଞାତି ରେଜେସ୍ଟ୍ରେ କଲେଜରେ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଡକ୍ଟର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ସଂଘାର ଭିରିଭୂମି ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣମାନ ଯଥାୟଥ ଭାବେ ନିର୍ଭାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ହୃୟରୋର ଆଦି ସଂଚାଳକ ଓ ଦିଗ୍ବ୍ରତ୍ତା ପୁରୁଷ । ତାଙ୍କ ପରେ ହୁଣ୍ଡକିମାସ ପାଇଁ ହୃୟରୋର ଦାୟିତ୍ବ ନେଇ ମେଜର ସ୍କୁଲପ୍ରସାଦ ମହାପାତ୍ର । ସେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଟି.ଟି.ପି.ଆର ଦାୟିତ୍ବ ସହ ଏ ସଂଘାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କାର୍ଯ୍ୟମଧ୍ୟ ତୁଳାଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ସମୟ କରି ଘଣ୍ଟାକ ପାଇଁ ବୁଝେବାକୁ ଆସି ନିର୍ଦ୍ଦିନିଆ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତି ମେଜର ସ୍କୁଲର ଠାରି ଓ କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି ହେତୁ ତାଙ୍କର ବିନା ବର୍ତ୍ତମାନରେ ବି ହୃୟରୋର କର୍ମଚାରୀଏ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ହୋଇ ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵଚ୍ଛତା ପାଇଁ ଭାବରେ ସଂପାଦନ କରୁଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଅର୍ପିତ ପରିଚାଳନାରେ କବିସାହାର ପରିପ୍ରକାଶ ନ ଘଟି ପ୍ରଶାସକ ଦୃଷ୍ଟି ସଂଚରି ଯାଉଥିଲା । ତେବେ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ହାଜୋ ପାଇଁ କହି ସେହି ସମାଜଶାଖା କରୁଥିଲେ । ମନଟା ବର୍ଷାବାହୀ ମେଘ ପରି ଥମ ଥମ ହୋଇଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସଂଘାଦକ, ଉତ୍ସାହକ ନିର୍ବାହୀ ସହାୟକ କିମ୍ବା ଅର୍ପିତର ଅନ୍ୟକୋଣେ କର୍ମଚାରୀ ଆସିଲେ ପ୍ରଶାସକର ‘କା’ ଧରି ସେ ଉତ୍ତା ହେଉଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗକାଳ ରହଣି ଭିତରେ ସତ୍ତିବାଜନ୍ୟରେ ସଂଘାର ନିଯନ୍ତ୍ରକ ସମିତି (The Board of Governor) ର ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ସରା ଅଛୁଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ଏହାର ସରାପତି, ଶିକ୍ଷା ସତିବ ଥିଲେ ତାର ଉପସରାପତି । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପ୍ରଫେସର ବିଧୁରୁଷଣ ଦାସ, ହୃୟରୋ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ମେଜର ମହାନ୍ତି ଓ ସଂପାଦକ ନୀନକ୍ଷା ପଞ୍ଜନ୍ୟକ ଥିଲେ ସଦସ୍ୟ । ଏତେବେଳେ ବାହାରୁ ଡକ୍ଟର ମାୟାଧର ମାନସିଂହ ଓ ଅନ୍ୟଜଣେ ବିଦ୍ୱାନ ମନୋକୀଟ ସଦସ୍ୟ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ହୃୟରୋର ବାର୍ଷିକ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀର ସମୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ମେଜର ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ହୃୟରୋର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ଦେଇ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ମୋତେ କୁହାୟାଇଥିଲା । ଶିଶୁ ସଂଘାଚିର ବର୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟବିବରଣୀ ବିଶେଷତଃ ତାର ପରିଭାଷା ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ପାଠ୍ୟକ୍ରମାନୁସାରୀ ଆନବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏଇଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା କବି ମାନସିଂହଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସର ଲହଦି । ଆନବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶିକ୍ଷାର ଅଧ୍ୟମାରୀମ ପର୍ବ ତାଙ୍କ ମନରେ ହର୍ଷପୁନକ

ସୁନ୍ଦର କରିଥିଲା । କରିଟିଏ ଭାଷାର ପ୍ରସାରିତ ରୂପ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାୟୋଗିକ ରଂଘୀ ଦେଖିଲେ କିପରି ଆନନ୍ଦ ଲାଭିଲା, ତାର ନମ୍ବନା ତାଙ୍କର ମନରେ ଦେଉ ଭାଙ୍ଗି ଫୁଲି ଉଠିଥିଲା ।

ମେଜର ମହାନ୍ତିକ ପରେ ହୃଦୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେଲେ ପ୍ରଫେସର ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଗଣିତର ପ୍ରଫେସର । ପୂର୍ବରୁ ସେ ଅଧ୍ୟେଷ, ଉପନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହି ଅପିସକୁ ଶୁଣ୍ଝନିତ କରିବା ଏବଂ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ କର୍ମମୁଖର କରାଇ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ କରିବାରେ ବେଶ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ । ଶାସନଶୁଣ୍ଝନା କିପରି ବଜାୟ ରହିବ ଓ ଲେଖକଙ୍କ ପାଖରୁ ସଂଘାର କୁଣ୍ଡ ମୁଢାବକ ପାଶୁଳିପି କିପରି ତୁରନ୍ତ ମିନିବ, ସେଥିପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଂଘ ଫର୍ମରେ ପ୍ରାୟ ମାସକୁ ଥରେ ସେ ପଦ୍ମାଳାପ କରୁଥିଲା । ଲେଖକେ ତ କଂସାରୀ ଘରର ପାରା । ତାଙ୍କୁ ଚିଠି ପଠାଇ ହୁଲା ଦାଉଁ ଦାଉଁ କଲେ କ'ଣ ଶୁଣିବେ !! ବସ୍ତୁତଃ ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ରଙ୍କ ରହଣି କାଳ ଛଅମାସ ଭିତରେ ସଞ୍ଚାର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ କାର୍ଯ୍ୟ ଟିକିଏ ଶିଥିନ ହୋଇପଡ଼ିଗଲା । ମାତ୍ର ହୃଦୟରେ ଆହୁତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ବିଦ୍ୟାନମାନେ ପରିଭାଷା ପ୍ରସ୍ତୁତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବେଶ ଆଗେଇବାଲିଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ହେଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେ ସଂପର୍କ ବିନା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପାଶୁଳିପି ପାଇବା ହୋଇଉଠିବ ଆକାଶ କରାଇଁ, ଚିନିକା ମାଛ ମାତ୍ର । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ଛଅମାସ ପରେ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ ରୂପରେ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇ ସଂଘା ଛାଡ଼ିଲେ ।

ଉଦ୍‌ବ୍ଲାଙ୍ଗ ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ ହେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେ ଏକାନ୍ତ କର୍ମପ୍ରେର ମଣିଷ । ଅଣୀତରେ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରରୁ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗକୁ ଦେଖୁଣେସନରେ ଯାଇ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ପରିଭାନିତ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ଶିକ୍ଷାତ୍ମକାନର ପାଠ୍ୟପଦ୍ଧା ଚାହିଁଦା । ବିଶେଷତଃ ଶିକ୍ଷାତ୍ମକାରେ ଧନ୍ୟମୂଳକ ସ୍କୁଲରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଧନ୍ୟମ୍ବନ୍ଦୀ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର ଅଭାବ ବିଷୟ ଅବରତ ହୋଇଥିଲେ । କଲେଜ ପ୍ରରରେ ମାନବ ବିଦ୍ୟା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖାଇ ଆବଶ୍ୟକତାଙ୍କୁ ହୃଦୟମାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ରହିବାବେଳର ଲେଖକଙ୍କ ସହ ଚାକ୍ଷୁ ସଂପର୍କ ରଖି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖାଇସି ଓ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇବ, ସେ ବିଷୟରେ ତ୍ୟର ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟରେ ରହିବାବେଳର ଲେଖକଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କସାପନ-କୌଣସି ଓ ପାଠ୍ୟକୁରୀରୀ ପୁସ୍ତକ ଲେଖାଇ ଆଣିବାର କୌଣସି ବିଷୟରେ ପୂର୍ବରୁ ତ ସୂଚନା ଦିଆଯାଉଛି । ମୋଟାମୋଟି ଜାବରେ କହିଲେ ୧୯୩୩ ଏପ୍ରିଲରୁ ୧୯୩୪ ଜାହୁଆରୀଯାଏ ଉଦ୍‌ବ୍ଲାଙ୍ଗ ସମୟରେ ହୃଦୟରେ ପ୍ରକାଶନ ବିଭାଗ ବେଶ ଚକରିଙ୍କ ହୋଇଉଠିଥିଲା ।

ଉଦ୍‌ବ୍ଲାଙ୍ଗ ସାହୁଙ୍କ ପରେ, ଉଦ୍‌ବ୍ଲାଙ୍ଗ ଘଦାଧର ମିଶ୍ର ହେଲେ ସଂଘାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ । ସେ ବଢ଼ ଧୀର ଛିର ମଣିଷ । ଉଭିଦ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରଫେସର ପଦକୁ ଉନ୍ନାତ ହୋଇ ରଂଘାଧର ମୋହେର କଲେଜର ଅଧ୍ୟେଷ ପଦ ବି ମନ୍ତ୍ରନ କରିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଶୈଳୀର ଠିକ୍ ଠିକଣା ରହୁ ନଥିଲା । ଜୀବିତାସ ବର୍ଷିତ ମହିନଦ ତୋରନକକ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଦୌଳତାବାଦ ପୁଣି ଦୌଳତାବାଦରୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଯାତ୍ରାର ପରି ଥିଲା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଲାପ । ତାଙ୍କରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ହୃୟରୋ ଚିନିବର୍ଷ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କରି ଅମନରେ ଛାନ୍ମାସ ମାତ୍ର ମୁଁ ରହିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ଲେକଟରର ପଦରୁ ଉଚ୍ଚରପଦକୁ ପ୍ରମୋଳନ ମିକିସାରିଥିଲା । ଉଚ୍ଚର ମିଶ୍ର ଦିନେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋତେ ବହିଲେ ଯେ ପ୍ରଧାନ ବାବୁ ଆପଣ ତ ହୃୟରୋର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲା ରାଷ୍ଟ୍ରାବିଶେଷଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଳାରାଣେଣି । ଏଣିକି ଆଉ କାହାରିକୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଆଉ କେବଳ ଛାନ୍ମାସ ବୁଦ୍ଧି କରିବାକୁ ସୁପାରିଶ କରିବି ବୋଲି ରାତ୍ରିଟି । ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣି ସେହିଦିନ ହିଁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସା ଛାଡ଼ି ମୋର ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧିକୁ ଫେରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ଦରଖାସ୍ତ୍ରଟିଏ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗକୁ ସୁପାରିଶ ପୂର୍ବକ ପଠାଇଦେବାକୁ ଉଚ୍ଚର ମିଶ୍ରଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲି । ଉଚ୍ଚର ମିଶ୍ର ମୋର ଏତାତୁର ପଦକ୍ଷେପ ଦେଖି ହୃୟତ ଅବାକ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ସଂସାରେ ଆଉ ବିଜ୍ଞିବାଳ ରହିବାକୁ ମୁଁ ଅଛୁରୋଧ କରିବି । ପାଞ୍ଚଟି ଶରତର ଅବସାନ ମୋତେ ଯେ କିପରି ବ୍ୟପ୍ତବ୍ୟବ୍ରତ କରିଦେଉଥିଲା; ତାହା ମୋତେ ଜଣା । ସଂସାରେ ପାଞ୍ଜଳିପି ଦେଖିବା ଓ ସର୍ଜନଧର୍ମୀ ଶବର ତପୋବନ ବିହାର ଛାଡ଼ି ବିଜ୍ଞାନଧର୍ମୀ ଶବ ଅନ୍ତେଷ୍ଟା ଏବଂ ଆନବିଜ୍ଞାନଧର୍ମୀ ଧୂସର ଶବ ପଛରେ ଧାଇଁବାରେ ମୋତେ ତୃପ୍ତି ମିଳୁ ନଥିଲା ।

କୁଳ ମାସ ବେଳକୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ ପାଖରୁ ଚିଠି ଆସିଲା ରେରେବସା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ । ଏତିକିବେଳେ ଉଚ୍ଚର ମିଶ୍ର ହୃୟରୋରେ ମୋର ଆଉ ଛାନ୍ମାସ ରହିବାକୁ ଶିକ୍ଷାଦସ୍ତର ସହ ଯୋଗଯୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । କିନ୍ତୁ କୁଳାର ୧୯୭୪ ରେ ହିଁ ମୁଁ ସଂସାହାର୍ତ୍ତ ରେଜେକ୍ଟ୍ କଲେଜରେ ଯୋଗଦେଇ ଅଧ୍ୟାପନାବୁଦ୍ଧିକୁ ବରିନେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି । ଫଳରେ ହୃୟରୋ ହୋଇଗଲା ମୋ ପାଇଁ ପରିଚ୍ୟକ ଭଲାକା, ଅଣଲେଉଟା କୁର୍ଚ୍ଛ ।

ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ହୃୟତ କହୁଥିଲେ-ଅବୁଝା ବଢ଼େଇ ତୁ ଫେରିଆ । ସେତେବେଳେ ମୋ ମନରେ ବୁମୁରି ଉଠିଥିଲା-‘ମୁଁ ଯେ ଅଣଲେଉଟା କୁକୁଣାରଥ’ ।

ପାଞ୍ଚୋଟି ଶରତର ଭୂତି ଓ ଅନୁଭୂତି

‘ଛିଣ୍ଡା କନା ହଜିଲେ ମାଠ’ କଥାଟି ମିଛ ହୁହଁଁ । ପାଠ୍ୟଯୁଗକ ପ୍ରଫେନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସମ୍ପା ହାତିଲି ସିନା, ତାର କେତେକ ସୁତି, କେତେକ ଉପଳବ୍ଧ ମନରେ ବାରମାର ମେଘ ଉହାତର ଜନ୍ମପରି ଇଏଁ । ରେରେବୁ ଜଳେଜର ସନତାଏକ (ସୂର୍ଯ୍ୟଘନ୍ତି) ପାଞ୍ଚରେ ସଙ୍କବେଳଟାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜାବେ । ସେତେବେଳେ ରାଧାନାଥ ମନେପଡ଼ିଛି—

‘ସୁତି ତ ବଦାପି ହୁହଁଁ ପିଞ୍ଜିବାର
ପାରିଲେ ପିଞ୍ଜି ସେ ଲାଜା ନିଷ୍ଠାର ।

କିନ୍ତୁ ତାହା ରାଜା ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟଙ୍କ କାନ୍ତରେ ବେତାଳ ସବାର ହେଲାପରି ମୋ ମନରେ ବି ହୃଦ୍ୟରେ ରହଣି ବେଳର କେତେକ ଉପଳବ୍ଧ ସବାର ହେଉ ଫେଣେଇ ଉଠେ ।

ମନେପଦ୍ମି ୧୯୭୩ ମସିହାର କଥା । ଆମେ ତିନିଜଣ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟବିରତି ଅବକାଶରେ ଦିନ ୧.୩୦ବେଳେ ତା’ ପିଇଛୁଁ । ତକ୍ତର ମହାପାତ୍ର ମୋତେ ଉଚ୍ଚିତ କରି ତକ୍ତର ମିଶ୍ରଙ୍କ କହିଲେ— ଶ୍ରୀନିବାସ ବାବୁ, ଦେଖନ୍ତୁ, ଆମେ ହୁଇଜଣ ହେଲେ ହୁଇଟି ପତ୍ର । ତା’ ରିଟରେ ଶରତ ବାବୁ ହେଲେ ଦର୍ଶକଟିର କୋରକଟିଏ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣତ ରୂପ ଆମେ ଦେଖିବା କେବେ ? କଥାଟିର ମର୍ମ ମୁଁ ବୁଝି ନପାରି ବଲବଳ ହୋଇ ଅନାଇ ଭାବିଲି-ପଣ୍ଡିତ ସୁଲଭ ଏ ବନ୍ଦବ୍ୟଟିର ହେତୁ ବା କ’ଣ ? ଶ୍ରୀନିବାସ ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁବି ହସାରେ ମୁଁ ବିକ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲି । ସେତେବେଳେ ତକ୍ତର ଧନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର କହିଲେ— ପ୍ରଧାନ ବାବୁ, ମୋର ଶ୍ଵେଷାମ୍ବକ ଉଚ୍ଚିତ ହୁଏତ ଆପଣ ବୁଝି ଅବୁଝା ହେଉଛନ୍ତି । ଦେଖନ୍ତୁ ଆମେ ହୁଇଜଣ ତକ୍ତରେଟ ଉପାଧ୍ୟାରୀ । କିନ୍ତୁ ଆପଣ କେବଳ କବିତା ଲେଖି ବଢ଼ିପରି ଆମ ହୁଲ୍ୟ କର୍କଷ ପତ୍ର ହୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି । ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରସ୍ତୁତିଟ ପରିପ୍ରକାଶ କେବେ ? ତାର ସୁରାଗି କେବେ ବିଲ୍ଲାରିତ ହେବ ? ତାଙ୍କ କଥାରୁ ବୁଝିଲି ସାରସ୍ତ ସେବା ହିସାବରେ କିମ୍ବା ଅଧ୍ୟାପକ ବୁଝିରେ ଏଯାବତ ମୋତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମିଳିନାହିଁ । ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥାଟି ଥିଲା ବଡ଼ ନିଷ୍ଠାର, ବଡ଼ ରୋକଠୋକ । ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଆୟାତ ପାଇଲି । ମନକୁ ପୁଣ୍ଡା କରି ଅନୁଭବ କଲି ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ଏକ ଅଭିରପାଦ ସରା । କୃତି ଅଧ୍ୟାପକର ଲାଞ୍ଛନ ସୂଚକ କାହିଁ ମୋର ରବେଶଣା ? କାହିଁ ବା ମୋର ଧୀଷଣାଲକ୍ଷ ସାରସ୍ତ କୃତି !!

କବିତାଗୁଡ଼ିକ ବି ଶରତ ଆକାଶର ହକଳା ବଉଦ ପରି ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଯତ୍ରୁତତ୍ର ବିଷିପ୍ର
ଭାବେ ଅଛନ୍ତି । ସେବୁଡ଼ିକ ସଂକଳିତ ହୋଇନାହିଁ; କିମ୍ବା ସମାଜୋଚନ୍ଦ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବି ପତ୍ରିକାପୁଷ୍ଟାରୁ
ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ଏକତ୍ର କରାଯାଇପାରି ନାହିଁ । ଏଣୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମତବ୍ୟ ନିଷ୍ଠାର ହେଲେ
ବି ସତ୍ୟ ।

ସେହିଦିନ ସେ ମୁହଁର୍ଭରୁ ହଁ ମୋ ମନଟା ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ଅନୁରୋଧରେ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକର ପାଞ୍ଚଲିପି ଦେଖିବସିଲି । ଇତ୍ୟବସରରେ ପ୍ରସନ୍ନ ମହାପାତ୍ର
ନାମଧେୟ ଜଣେ ପ୍ରେସମାଲିକ ସଂଘାକୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରେସରେ ଛପାଯାଉଥିବା ତ୍ୟରେ ବହିର
ପୁଷ୍ଟ ଧରି ମୋ ବୁମକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ତା ପିଇଲାବେଳେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋ
କବିତା ସଂକଳନର ସମସ୍ତବନା ସଂପର୍କରେ କଥାବାର୍ତ୍ତ କଲି । ସେ ସେହି ହଳକଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ମୋତେ ତାହିଁ ‘ବସ ଅପେକ୍ଷାରେ’, ‘ମୟୁର ସଂହାର’, ପରି କେତୋଟି କବିତା ଖୋର
ପୁଷ୍ଟାରୁ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ସେ ସବୁକି ତାଙ୍କମନକୁ ଝୁଲୁଥିଲା । ଏଣୁ ମୋ କବିତାର
ସଂକଳନଟିଏ ଜଣେ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ସହାୟତାରେ ନିଜ ପ୍ରେସରେ ହଁ ଛପାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା
କରିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନଥିଲି । ତେବେ
ପହରଦିନ ପରେ ମୋଠାରୁ ପାଞ୍ଚଲିପି ନେଇ ସେ ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ସେର, କଟକକୁ ଦେଲେ ।
ସହାଧୁକାରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚରଣ ପାତ୍ର ଆଠଦିନ ଭିତରେ କବିତା କଣୋଜ କରି ପୁଷ୍ଟ
ପଠାଇଦେଲେ । ବସୁତୀଃ ଅକ୍ଷୟ ଢୁଢାୟା ତିଥିରେ ୫.୫.୧୯୭୩ ତାରିଖରେ ମୋ ପ୍ରଥମ
କବିତା ସଂକଳନ ‘ନର ଆଉ ମାତ୍ର ହଂସ ଓ ସାରସ’ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କବିତାଗୁଡ଼ିକ
ପ୍ରକାଶର ଅକ୍ଷମୁଠିର ଅନୁକୂଳ ପରି ପାଠକଙ୍କଳକୁ ହୁଏତ ଆକର୍ଷଣ କଲା । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ନ
ପୁରୁଷ କବିତା ସଂକଳନର ପ୍ରଥମ ସଂସକ୍ରମ ନିଃଶେଷ ହୋଇଗଲା । ତଦ୍ବାରା ଗୋବିନ୍ଦ
ବାକୁଳ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ‘ଉତ୍ତେଃଶ୍ରୀବା’ ଶୀର୍ଷକ କବିତା ସଂକଳନଟି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶ
କରିବାକୁ ଦେଲି ।

ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୟରେ ମୋ ସତୀର୍ଥ ଅଧ୍ୟାପକ ଧରଣୀଧର ପାଣିଶ୍ରୀହୀଙ୍କ
ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଖୋର, ଡଗର, ନବଜୀବନାଦିରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ସମାଜୋଚନା ଏକତ୍ର
ସଂକଳିତ ହୋଇ ପ୍ରେସେ ପରିଶ୍ରମକ କରୁଥିବା ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଲୋକ ଲୋଚନକୁ ଆସିଲା ।
ଏହି ସଂକଳିତ ସମାଜୋଚନା ବହିଟିର ନାମ ରଖାଯାଇଥିଲା ‘କାବ୍ୟଧାରା ଓ କବିମାନସ’ ।
ତାହା ମଧ୍ୟ ସୁଧୀ ପାଠକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବେଶ ଆବୃତ ହେଲା । ଫଳରେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ
ବନିବାର ଅରିଜାଷଟି ଅମୂଳକ ହୁହେଁ ବୋଲି ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେ ଜଜ୍ଞିଲା ।

ତୁୟରୋରେ ରହଣି କାଳର ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଷବେଳକୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଜିରିକ ପୁଷ୍ଟକକାରର
କେତେକ ସ୍ଵରଣୀୟ ଇଂରେଜୀ ପୁଷ୍ଟିକାର ଅନୁଳାଦ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ହାତକୁ ନିଆଗଲା ।
ଏଥପାଇଁ ଅନୁବାଦ କରିବା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାୟେସୀମା ରହିଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ବିଷୟକ ଦୁଇଟି

କୃତିକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତର କରିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଦୁଇଜଣ କୃତିଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଅର୍ପି ହେଲା । ସେ ଦୁଇଜଣ ହେଲେ ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଓ ପ୍ରଫେସର ଗୋଷବିହାରୀ କାହୁଦରୋ । ଶ୍ରୀ ନାଥ କ୍ରୂଧବଚର (Bruinebeacher) ରୁ The Philosophy of Modern Education ଗ୍ରହିତ୍ବ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ପରିଣତ ବୟସରେ ପ୍ରଫେସର ନାଥ ଖାଲନାଳ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରୁକ୍ଷତି ଅନୁବାଦ କରିବାରୁ କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚର କାହୁଦରୋଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଆର୍.ଫ୍ରେମାନ ବଟ୍ସ (R. Freeman Botts) ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତିକୁ ସେ ଅନୁବାଦ ନ କରି ଫେରଷ୍ଟ କରିଦେଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ଶିକ୍ଷା କମିଟିର ସଦସ୍ୟବର୍ଗ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରୁକ୍ଷତି ଅନୁବାଦ କରିବାର ଅକ୍ଷମତା ପ୍ରବାଶ କରେ । ସେହି ଅବସରରେ ଶ୍ରୀନାଥ ମୋତେ ଭକ୍ଷ୍ୟ କରି କର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଯେ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରଧାନ ତ ଆମ ଗହଣରେ ରହି ଶିକ୍ଷା ପରିଭାଷା ସଂକଳନରେ ସହାୟତା ବରୁଷତି, ତାଙ୍କୁ ଏ କୃତିକୁ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଉ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତି କମିଟିରେ ଗୁହୀତ ହୋଇ ବଚସକ The Cultural History of Western Education କୃତିକୁ ଅନୁବାଦ ଭାର ମୋତେ ଦିଆଗଲା । ଏହାକୁ ଏକ ଆହ୍ଵାନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ସାତଶହ ଆଠଶହ ପୃଷ୍ଠା ବିଶିଷ୍ଟ ବହିତିର ଅନୁବାଦ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇ । କିନ୍ତୁ ମାସକ ରିତରେ ୧୦/୧୪ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଅଧିକ ଅନୁବାଦ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲାନାହିଁ । ମନରେ ଆଶା ନିରାଶାର ଲୁଚକାଳି ଖେଳ । ଏ ସମୟରେ ପ୍ରଫେସର ନାଥ ମୁଁ ଉଚ୍ଚଥିବା ସହାଦନ୍ତର ଘଟନ ନମର ୪୩୭ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୋ ପରି ଯୁବପ୍ରାଣୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଏପରି ପଞ୍ଚମୀରୁ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସରସ୍ତା କିପରି ବିଭିନ୍ନ ହେବେ, ତାର ସମ୍ବାଦ୍ୟ ତିତ୍ର ଆକି ବସିଲେ । ତାଙ୍କରି ଉପାଦ୍ଧ ବଳରେ ମୁଁ ଉଚ୍ଚ କୃତିକୁ ୭/୭ ମାସ ରିତରେ ଭାଷାତର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଇ । ଏ ଗ୍ରହିତ୍ବ ସଂଧ୍ୟା ଗତାରୁ ରାତି ୧୧ଟା ଯାଏ ବସି ଅନୁବାଦ କଲାରୁ ପ୍ରତିଦିନ ୪/୭ ପୃଷ୍ଠା ଅନୁବାଦ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲି । ମୋର ଅନୁବାଦ ଆକାଶରିକ ନହୋଇ ଭାବଧର୍ମୀ ହେଉଥିଲା । ମୋ ମନରେ ସତତ ଅନୁବାଦ ସଂପର୍କଟ ମତବ୍ୟଟିଏ ଅନୁରଣିତ ହେଉଥିଲା । କେହିଜଣେ ଅନୁବାଦର ସ୍ବରୂପ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ ବିଶ୍ଵାସିନୀ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସମ କୁଣ୍ଡଳ ସଂପନ୍ନ ହେବା ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ବ୍ୟାପାର । (Translation is like woman, It may be beautiful or faithful but can not be both) ସମୀକ୍ଷକଙ୍କ ଏତାଦୁର୍ଗତିକୁ ଖାଟିର ନକରି ଅନୁବାଦକୁ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧ ସୁଠାମ ଓ ଭାବବାହୀ କଲି । ଏହାର ସମୀକ୍ଷା କଲାବେଳେ ପ୍ରଫେସର ରାମନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ମୋତେ ବଧେଇ ଜଣାଇଥିଲେ । ମୋର ଏହି ଅନୁପମ ସଫଳତା ଦେଖି ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ତ୍ର୍ୟାତୀ ମଧ୍ୟ ଭାଷାତର କମିଟି ତରଫରୁ ଉଚ୍ଚର ଦେବୀପ୍ରସନ୍ନ ପଢନାୟକଙ୍କ ରଚିତ 'Aspect of Applied linguistics' ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତିକ ଅନୁବାଦ ଭାର ମଧ୍ୟ ମୋ ଉପରେ ନ୍ୟୋତ କରିଦେଲେ ।

ମୋର ପୁଜ୍ୟ ପ୍ରଫେସରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ମୁଁ ମୁଗ୍ଧପାତି ଗ୍ରହଣ କରିଲେନି । ସେ କୃତିକୁ ମଧ୍ୟ ୩/୪ ମାସରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର କରିବାରେ ସଫଳକାମ ହେଲି । ଏହି ସମୟରେ ହିତେଷୀବଂଧୁ ଉତ୍ତର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଗବେଷଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଉଚ୍ଚିଟିକୁ ଆଠଦଶଦିନ ଧରି ହେଲି ଦେଇଲା । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ମତବ୍ୟଟି ମୋ ପ୍ରତି ଏକ ବିଦ୍ୟୁତ ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲା । ସଞ୍ଚାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀରେ ମୋର ତପସ୍ୱୀସୁଲର ନିମଜ୍ଜମାନତା ହୁଏଟ ଏହାର ଅନ୍ୟଏକ କାରଣ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲା । ଶେଷରେ ଦିନେ ହଠାତ ରାତି ବାରଟାବେଳେ ମୋଟେ କିଏ ଜଣେ କହିଲା- ଏତେ ବ୍ୟସ ହେଉଛୁ କାହିଁକି । ତଥ୍ୟ ସବୁତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କରିଲୁ । ତାର କୌଣସିର୍ବର୍ଷ ସଜୀକରଣ ଏବଂ ନିବନ୍ଧ ସୁଲର ଉପସାପନା ହଁ ତୋର ବାମ । ଏଥୁପାଇଁ ଏତେ ଚିତା କାହିଁକି ? ଦେଖେ ତ କେହି ନାହିଁ । ତାହା ହୁଏଟ ମୋର ନିର୍ମାଣରେ ପାଖିରେ ପିଲାଏ ନିତ୍ରୁବିରୋଧ । ସେହି ରାତିରେ ହଁ ଉଠି ବିରିନ୍ଦ ସମୟରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କରିଥିବା ତଥ୍ୟାବଳୀ ଏକତ୍ର କରିଦେଲା । ସେତେବେଳେକୁ ଭୋର ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ପୂର୍ବାକାଶରେ କୁଆଁଟାରାଟି ଜକ ଜକ କରୁଥିଲା । ସକାଳୁ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରି ଜନଶିଥା ଖାଇ ପୁଣି କାମରେ ଲାଗିଗଲି । ମୋ ପହିଁ ମୋରି କାର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟରଟାର ହେତୁ ଲୋଡ଼ୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପଚାରି ପାରୁନଥିଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ସଞ୍ଚାର କାର୍ଯ୍ୟାକୟରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ହସ୍ତାନ୍ତ କାଳ ମୋର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଭାବ ବଂଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ବିବ୍ରତ କରୁଥିଲା । ଆଜି ମୋ ମୁହଁର ହସ ହସ ଠାଣି ଦେଖି ସେ କହିଲେ- ଶରତ ବାତୁ, ସାତ ଆଠଦିନର ଆପଣଙ୍କର ମେଘ ମେହୁରିଟ ମୁହଁରେ ଆଜି ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ପ୍ରାବଳୀ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଛି । ସେଇଠି ମୁଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠର୍ତ୍ତୀ ଭାବରେ କହିଛିଥିଲା- ଉତ୍ତର ମହାପାତ୍ର, ଆପଣ ସାତ ଆଠଦିନ ତଳେ ଚା'ପାନବେଳେ କୁଣ୍ଡିତ କଜିକାଟିକୁ ହୁଇ ପଢ଼ ସନ୍ଧିରେ ଦେଖିଥିଲେ; ତାହା ଅଚିରେ ବିକଶିତ ହେବ, ପାଖୁଡ଼ାମେଲିବ, ମହାବ ବିତରଣ କରିବ । ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ କହୁଥିଲେ-ଆପଣ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଂପ୍ରୀତି ନ ଛାଡ଼ିଲେ ସରସତୀ ଧରାଦେବେ ନାହିଁ । ମୁଁ କୁଣ୍ଡିନେଲି ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କଥାର ମର୍ମ । ମୋର ଅନୁବାଦ ଜନିତ ସମାବ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ତାଙ୍କର ମତବ୍ୟ ଥିଲା ଏପରି ତିର୍ଯ୍ୟକ । ସେଇଠି ଘୋଷଣା କଲି ଦେଖନ୍ତୁ, ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଆଜିଠାରୁ ଛ'ମାସ ରିତରେ ବାକଦେବାକୁ ଆପଣେର ନେଇ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ସାରିବି ନିଶ୍ଚଯ । ମୋ କଥା ଶୁଣି ସେ ଜ୍ଞାନିଜ୍ଞିନିଆ ହସରେ ଫାଟି ପଦ୍ମଥିଲେ । ସେ ଜାଣି ନଥିଲେ ଯେ ଦୀର୍ଘ ୩/୭ ବର୍ଷ ଧରି ଗବେଷଣା ସଂପର୍କିତ ତଥ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କରିଛି ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ପିଏବ୍.ଡି. ନିବନ୍ଧ ଦାଖଲ କରିବାକୁ ଜିନିବର୍ଷ ତଳୁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି କି କରିଛି ।

ସେହିନ ହ୍ୟୋରୁ ଫେରି ଚା' ଜନଶିଥା ଖାଇ ଅଗଣାରେ ବସିଛି । ଆକାଶରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ମେଘ ଜାଣି ବୁଝାଇ ନରିତରୁ ଅସମ୍ଭ୍ୟ ହଂସରାଜି ହୁଏଟ ବିନ୍ଦୁ

ସରୋବରକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୋର ଘରର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଶମାବରଣୀ ନାରୀଟିଏ । ପଛରେ ବୃକ୍ଷର ଠାଣିରେ ଜିଷ୍ଠ ମୋଘାରୁ ବର୍ଷର ପୁରୁଷଟିଏ । କଲିଙ୍ଗବେଳେ ଦେଲେ । ଦେଖିଲାବେଳକୁ କେନ୍ଦ୍ରର ହାଇସ୍କୁଲର ମୋର ସହଧ୍ୟାୟିନୀ ସେଇ ଅଞ୍ଜଳି ଓ ସାଥରେ ତାର ସାମୀ ସତିବାଜଯର ଉପସତିବ ଦେବେହୁନାଥ ମହାନ୍ତି । ଅଞ୍ଜଳି ସହ ମୋର ସାକ୍ଷାତ ଘଟିଥିଲା ଅତୁଗୋଳ ଗଲାବାଟରେ ଟ୍ରେନରେ । ଏବେ ସହୀଦ ନଗରର ୪୩୭ ପୁରେ ପୁଣି ହଠାତ ଦେଖା ୧୪/୧୫ ବର୍ଷ ପରେ । ସେହିନ ଗର୍ଭାରରେ ଅଞ୍ଜଳି ପାଶୁରବର୍ଷା ଦିଶୁଥିଲା । ଏବେ ତୋପା ଚମକବରଣୀ ବନ୍ଦିଯାଇଛି । ସେ କହୁଥିଲା-
 କାହିଁ ତୁମର କବିତା ବହି- ‘ନଈ ଆଉ ମାଝ, ହୁଁ ଓ ସାରିସ’ ଝକାର ପୁଷ୍ପରେ ପୁଣ୍ଡବ
 ସମୀକ୍ଷାରୁ ଜାଣିଲି । ତୁମର ଏ ‘ନଈ ଆଉ ମାଝ, ହୁଁ ଓ ସାରିସ’ ସେହି ମାଝର
 କାନ୍ଦଣା ଭାବରେ ଆମମାନକର ବନାମ ମଣିଷମାନକର ଉଡ଼ାଣ ବଥା କୁହାୟାଇ ନାହିଁ
 ତ ? ତା’ କଥା ଶୁଣି ଦେବରାଇ କହୁଥିଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ସାହେବ ଆମ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କୁ ବହି
 ଖଣ୍ଡିଏ ମିଳୁ, ସେ ତ ଆପଣଙ୍କ କବିତାର ଫ୍ୟାକ୍ଟାଏ । ସେ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟବିନେଦିନୀ
 ପଣଟ ପ୍ରକଟ କରିବସିଲେଣି । ସଂଗେ ସଂଗେ ଥାବରୁ କବିତା ବହିଟିଏ ଆଣି କାବ୍ୟବିମୁଦ୍ର
 ଦମଟିକ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଲି । ମୋ ପହି ପଚାରୁଥିଲେ- ଭଉଣୀ ଆପଣଙ୍କ ପିଲାଏ
 କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହେଲେଣି, ପିଲାଙ୍କ ନାମ ସବୁ କ’ଣ ରଖିଛ ? ତାଙ୍କୁ ଧରି ଥରେ
 ଆସିଲେ ସମସ୍ତେ ଏକାଠି ହୁଅଥିଲେ । ମୋର ତ ଚାରି ଚାରିଟା ଜଞ୍ଜାକିଆ ପିଲା । ତୁରଟି
 ହାଇସ୍କୁଲରେ, ସାନଟି ନରଜଟିଆ । ଚାତୀଯଟି ସହୀଦନଗର ପ୍ରାଇମେରୀରେ । ବଡ଼ଟି
 ଛିଅ, ଅନ୍ୟ ଟିନୋଟି ପୁଅ । ଅଞ୍ଜଳି ବି କହୁଥିଲା ତାର ଚାରିପିଲା, ତିନିପୁଅ ଏବଂ ଏକ
 ଛିଅ । କ୍ରମ କିନ୍ତୁ ଅଳଟା । ସାନଟି ଛିଅ । ତା’ପରେ ପିଲାଙ୍କ ନାମ ସବୁ କହିଗଲାବେଳେ
 ଦେବରାଇ କହୁଥିଲେ-ଆମ ଅଞ୍ଜଳି ମାତ୍ରାମ ଓ ଶରତ ବାବୁ ତୁରସାର ବ’ଣ ପଚରା
 ଉଚ୍ଚରା ହୋଇ ପିଲାଙ୍କ ନାମବିଧାନ କରିଛନ୍ତି । ମୋ ପୁଅ ଟିନୋଟିର ବି ସେଇ ନାମ ।
 କେବଳ ନାମ ଦେବାରେ ଅତୁକ୍ରମରେ ଯାହା ଏବଢ଼ ସେବଢ଼ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କ କଥାଶୁଣି
 ଆମେ ବି ଆଶ୍ରୟ ହେଉଥିଲୁ; ଦେବବାବୁ ଓ ମୋ ପିଲାଙ୍କ ନାମସବୁ ମିଳିଗଲା କେମିଟି ?
 ଏହାପରେ ଆମ ଭିତରେ ହସର ଲହର ଉଠିଥିଲା । ମୁଁ ମୋର ଗବେଷଣା ଓ ତାର
 ଅଗ୍ରଗତି ବିଷୟରେ ଦେବେହୁ ବାବୁଙ୍କୁ କହୁଥିଲି । କିପରି ଉକ୍ତକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ଓ ରମାଦେବ
 ପ୍ରଭାବ ଦେଖାଇଛି କିନ୍ତୁ ତେହିରେ ରରବେଦୀୟ ଧାରଣା କିପରି ରହିଛି, କିପରି ନିଲୁକ
 ଭାବରେ ଦାନା ବାହିଛି ତାହା ନିରୂପିତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏଇ ସବୁକଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କହୁଥିଲି ।
 ମୋ କଥା ଶୁଣି ଦେବେହୁ ବାବୁ କହୁଥିଲେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଚାରିବେଦ ରହିଛି, ତାହା ମୋ
 ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବେ । ମୁଁ ତାର ଯଥାଯଥ ବିନିଯୋଗ କରିପାରିବି । ଶ୍ରୀ ମହାତ୍ମି ନିଜର

କଥାରଖି ପରଦିନ ମୋ ପାଖକୁ ବେଦସକୁ ପଠାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତାର ଆହୁଷ୍ପତ୍ତିକ ଅନୁଶୀଳନ କରି ସେ ସକୁ ଯଥାସମୟରେ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲି । ଏଇଠି ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେ ଜନ୍ମିଲା, ନିଷାପର ମଣିଷର ଅଭାବ ଯେମିଟି ହେଲେ ମେଣ୍ଡିଯାଏ । ତା'ପରେ ଗବେଷଣା ବିଧପାଳନ ପୂର୍ବକ ନିବନ୍ଧ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲି । ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଆକାଶିଆ ଲାକ୍ଷ୍ୟଥିଲା । ବାହୁମନେ ଗଢନାୟକଙ୍କ ଉକ୍ତିକାର ଭୀମରୋଇଙ୍କ ଉପରେ ଆଧାରିତ କବିତା 'ଅନ୍ତର ଚନ୍ଦ୍ର ଲାଇ' ପରି ମୁଁ ବି ଅନୁଭବ କଲି-‘ଦିଶିଲା, ଦିଶିଲା ନାଥ ସକୁତ ଦିଶିଲା ।’ ତାରି ପାଞ୍ଚମାସ ଭିତରେ ମୋର ଗବେଷଣାର ଦିଗବିରକ୍ତ ଖ୍ରେସ ଉଠିଲା । ଗବେଷଣା ଲେଖା ଆଗେର ଗଲା । ଏତେବେଳେ ମନରେ ହଠାତ୍ ଶିଆଳ ଉଠିଲା ଯେ ମୁଁ ତ ସାଧୀନ ଭାବରେ ଗବେଷଣାରଟ । ମୋ ଥେସିସଟିକୁ ପିଏବ.ଟି. ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟୁ 1 ନିମିର ଦାଖଳ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତ ଡି.ଲିଟ୍ ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟୁ 1 ପାଇଁ ଉପର୍ଯ୍ୟାପନ କଲେ କେମିଟି ହୁଅଛା ? ଏ ସଂପର୍କରେ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସେବକସହରେ ମୋର ପ୍ରକାଶିତ ବିରିଜ ଗବେଷଣାମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ସହ ଆବେଦନଟାଏ କରିଦେଲି । ପରୀକ୍ଷା ନିୟନ୍ତ୍ରକ ଏ ସଂପର୍କରେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ପଦକ୍ଷେପ ନେବେ ବୋଲି କହି ମୋତେ ଆସୁଥିବା ଦେଇ ନିବନ୍ଧଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାଲାକୁ ବୋଲି ଅଭ୍ୟବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକର ଯଦି ଯଥାଯଥ କେତୋଟି ଗବେଷଣାମୂଳକ ପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବ ଏବଂ ଯେତେହୁର ମନେପଦ୍ମାଷ୍ଟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେ ବର୍ଷର ଗବେଷଣା ଓ ଅଧ୍ୟାପନାରେ ଅଭିନ୍ନତା ଥିବ, ଯାହାକି ମୋର ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତକ୍ତର ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା ଛାତ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତାକୁ ମୋର ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧ ଉପର୍ଯ୍ୟାପନ ସମସ୍ୟା ସଂପର୍କରେ ଅବହିତ କରାଇ ସହାଦନଗରର ହୃଦ୍ୟରୋକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲି ।

ଏବେ ମୋ ମନରେ ବେବଳ ଘୋଟିଏ ଭାବନା କେମିଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟିକିନ ଭିତରେ ଥେସିସଟି ଦାଖଳ କରି ବଂଧୁଙ୍କ ଆଗରେ ନେଇଥିବା ଶପଥକୁ କିପରି ରଖିପାରିବି । ପଥର କୋଡ଼ିଏହିନ ଭିତରେ ଗବେଷଣା ଅବଶିଷ୍ଟାଙ୍କରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପକାଇଲି । ପୁଣି ମାସକ ଭିତରେ ପାଞ୍ଚୋଟି କପି କରି ସୁହର ଭାବରେ ବନ୍ଧାଇ ମୋର ସେସବୁକୁ ସଂପରେ ନେଇ ଶୁଭାକଂଶୀ 1 ତକ୍ତର ସାହୁଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲି । ସେ ମୋତେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ ବ୍ୟାକ କରିଥାରେ ଡି.ଲିଟ୍ ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟୁ 1 ବାବଦରେ ଆହୁଷ୍ପତ୍ତିକ ଦେଇ ପଇଁ 10 କରି ଥେସିସବୁକୁ ଡିନୋଟି କପି ସେବକସହରେ ଦାଖଳ କରିଦେଲି । ସେ ଦିନଟି ଥିଲା ସତୀର୍ଥ ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ଆଗରେ ଥେସି ଦାଖଳର କଷ ପୂର୍ବ ନିର୍ମିତ ତାରିଖ । ଏଣୁ ମନରେ ଅପରାନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ଖେଳି ଯାଉଥିଲା । ହୃଦ୍ୟରୋରେ ତକ୍ତର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ କହୁଥିଲି- ମହାପାତ୍ର ସାର, ଆପଣଙ୍କ କଥୁତ କୁଣ୍ଡିତ କନ୍ଦିକାଟି ଆଜି ଫୁଟିଛି, ହେଇ ଦେଖନ୍ତୁ’, କହି ଥେସିସଟି ତାଙ୍କ

ହାତକୁ ବଡ଼େଇ ଦେଇଥିଲି । ଡକ୍ଟର ମହାପାତ୍ର ମୋତେ କୁଣ୍ଡେଇ ପକାଇ ଆନନ୍ଦରେ ଗଦଗଦ ହୋଇଉଠିଲେ । ଥେବିସ ଦାଖଳର ହୁଇମାସ ପରେ ମୁଁ ପାଠ୍ୟସୂଚିକ ପ୍ରଶ୍ନଯତ୍ନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସା ଛାଡ଼ି ରେଖେବୁ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପନା ବୁରିକୁ ପୁଣି ବରିନେଇଥିଲି ।

ତେବେ କୁବନେଶ୍ୱରରେ ରହଣିବେଳରେ ମୋ ନିବନ୍ଧନ ପରୀକ୍ଷଣର ସିଂହି ସଂପର୍କରେ ଏକଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ପରୀକ୍ଷାନିୟନ୍ତ୍ରକଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ କରି । ନିୟନ୍ତ୍ରକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫାଇଲ ମରାଇ ଦେଖି କହିଲେ ଯେ ଆପଣଙ୍କୁ ଏକ ଗାଇଦ୍ ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦେବାକୁ ହେବ । ମୁଁ ପ୍ରତିମୁକ୍ତରେ କହିଥିଲି ଯେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ଗବେଷଣା କରିଛି, ଗାଇଦ୍ ଆସିବେ କୁଆହୁ ? ସେ କହିଲେ- ଆପଣ ‘ବୋର୍ଡ ଅଫ ଓଡ଼ିଶା’ର ଚେଯାରମ୍ୟାନ ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତିକୁ ରେଟ୍ରୁ, ସେ ସବୁ ବୁଝାଇଦେବେ । ତାଙ୍କ କଥାରେ ମୁଁ ଉଦ୍ଦର୍ଶିତ ହୋଇଉଠିଲି । ମୋର ରେଖେବୁର ପ୍ରାକ୍ତନ ଅଧ୍ୟାପକ ଏବଂ ଏବର ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ବୋର୍ଡର ଚେଯାରମ୍ୟାନ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖାକରିତେ ସେ କହିଲେ, ତୁ ମୋର ଅଧ୍ୟାଳେ ଗବେଷଣା କରିବୁ ବୋଲି ସାର୍ଟିଫିକେଟଟିଏ ନେଇ ଯା ଏବଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ନେଇ ଦେବୁ । ତୋ ଥେବିସ ଆଣି ମୋତେ ଦେଖି । ଏ କଥା ଶୁଣି ହଠାତ କହିପକାଇଲି, ସାର, ଆପଣ ତ ମୋତେ ଆବେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇନାହାନ୍ତି; ସେ କହୁଥିଲେ, ‘ତୁ ବ୍ୟକ୍ତ କୁଆହା, ମୁଁ ତୋର ଗାଇଦ୍ ବୋଲି ସାର୍ଟିଫିକେଟ ଦେଲେ ହେଲା ।’ ନିଷ୍ଠାର ସତ୍ୟକୁ କୁତାଇ ନପାରି ମୁଁ ଡକ୍ଟର ସାହୁଙ୍କୁ ପୁଣି ରେଟିଲି । ସେ ବଂଶୀଧର ସାହୁଙ୍କୁ ଫୋନ୍ କରି କହିଲେ ଶରତ ବାହୁଙ୍କ ଗବେଷଣା ସଂପର୍କଟ ସାର୍ଟିଫିକେଟଟିଏ ଦିଅ । ସେ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ନିବନ୍ଧନ ଡି.ଲିଲ୍. ଡିଗ୍ରୀ ଉପସ୍ଥାପନ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇଛି ବୋଲି ଜ୍ଞାନିଦେଲେ ହେବ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କ ତାରାବଧ୍ୟାନରେ ଗବେଷଣା କରିଥିବାର ସାର୍ଟିଫିକେଟଟିଏ ଜଣ୍ଠୋର ଦସ୍ତଖତ ପଠାଇ ଦେଇଥିବା ଡକ୍ଟର ସାହୁଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ଫଳରେ ଡକ୍ଟର ମହାନ୍ତି ହେଲେ ମୋର କୁଡ଼ା ଅଛୁଟିବଣା ହୋଇଗୁରୁ, ମୁଁ ବି ଜୀବନରେ ଏକଳବ୍ୟେର ଭାବ୍ୟନେଇ ଯାତ୍ରା ପଥରେ ଆଗେଇଲି । ସେଇଦିନୁ ଅଛୁଟବ କରିଛି- ଏ ଯୁଗର ଏକଳବ୍ୟମାନେ ବହୁ ସମୟରେ ଏହିପରି ଅନେକ ହୋଶାଚାର୍ୟଙ୍କୁ ହୃଦୟ ରେମୁହୁଟି, ରେମୁଥିବେ, ଆବଶ୍ୟକ ପଢ଼ିଲେ ବୁଦ୍ଧ ଅଛୁଟିକୁ କାଟି ଦକ୍ଷିଣା ଦେବାକୁ କହି ଆପଣାର ଆହୁଗତ୍ୟ ଉପରେ କୃପାର ବାରିପାତ ପାଇଥିବେ । ଏଇତ ଦୁନିଆଁ । ସେଇଦିନୁ ପଣ କଲି କେବେ ହେଁ ହୋଶାଚାର୍ୟ କୁମିକା ନିର୍ବାହିବି ନାହିଁ, ଯଦି ବା ନିର୍ବାହିବି ତେବେ ଶୁଭଦକ୍ଷିଣା ମାର୍ଗିବି ନାହିଁ, ଫଳରେ ଏକଳବ୍ୟମାନଙ୍କର କୃଷାଙ୍ଗୁଠି ବାଟିବାର ଅବକାଶ ନଥିବ ।

ଏହିପରି ଭାବେ କୁବନେଶ୍ୱରରେ ପାଇଁ ଶରତ କଟିଗଲା । ଲୋକଲୋଚନା ଏକାମ୍ର ବନାମ କୁବନେଶ୍ୱର ନଗରୀ ମୋ ଚେତନାରେ ଅପ୍ସରୀ ଉର୍ବଶୀର ଠାଣି ନେଇ

ବାରମାର ଉରା ହେଉଥିଲା, ମୋତେ ଅଶ୍ଵ ସଜଳ କରିଦେଉଥିଲା । ମୋର ପୁରୁରବା ମନଙ୍ଗା ଆଜି ତାର ସ୍ମୃତିକୁ ବେଳ ଅବେଳରେ ଉଣ୍ଠାରି ଝୁରି ଝୁଏ ।

ରହୁଥୁଲି ସହୀଦ ନଗରର ପୁଟ ନମର ୪୩୭ରେ । କ୍ରାଏଷ୍ଟ କଲେଜର ପ୍ରାଚିନ ଅଧ୍ୟାପକ ବନମାଳୀ ମିଶ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ବିଧାନସରାର ଆସିଷାଣ୍ଡ ସେବ୍ରେଟାରୀ ଥିଲେ ଉତ୍ସରର ମାଲିକ । ଅମାୟିକ ଉତ୍ସରେ । ପ୍ରତିମାସ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ତାଙ୍କର ଘରରଢା ପଇଠ ବରିଦିଏ; ସେ ବୃତ୍ତି ଆସନ୍ତି, ରହୁଥାନ୍ତି ସରକାରୀ କ୍ଷାର୍ଟରସରେ । ମୋ ଟିଅ ନାନମର ବାକିକା ହାଇସ୍କୁଲର ପାଖ କରି ରମାଦେବୀ ମହିଳା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥାଏ; ବଢ଼ିପୁଅ ପରୁଥାଏ ବାପିଟାର ହାଇସ୍କୁଲରେ ଏବଂ ମଣିଆ ପୁଅ ବାପି ଓରଧ ଶ୍ରୀହର୍ଷ ଥିଲା ସହୀଦନଗର ର : ପ୍ରା: ସ୍କୁଲର ଷାନ୍ତି । ସବାସାନ ପୁଅ କେବୁ ସ୍କୁଲ ଯିବାକୁ ସବ ହେଉଥିଲା । ଏଇଟି ଥିଲା ବଡ଼ ବେଳିହା; ପେଟ ଫୁଲେଇ ତ୍ରିଭୁବ୍ରୀ ଉତ୍ସରୀରେ ନାଚିବାରେ ଓଡ଼ାଟି ଦେଖାଉଥିଲା, ତାକୁ ସବୁବେଳେ ହେଉଥିଲା ଛେନାପୋଡ଼ ରୋକ; ନଚେତ ଜାହି ଆବାଶ ଫଟାଇବା ଥିଲା ତା'ର ଅର୍ଯ୍ୟାସ, ବାପି ସବାବଟଃ ଚଳଚଞ୍ଚଳ, ଖିଆଇବାକ; ଚିକିପିଲା ଥିଲାବେଳେ ଛୋଟଛୋଟ ବେଙ୍ଗକୁ ପକେଟରେ ଧରି କୁରୁଥୁଲା; ତାର ପେଣ୍ଡ ସଫାବକାବେଳେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବେଙ୍ଗକର ଅଛି କଂକାଳ ପକେଟରୁ ଆବିଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା । ସହୀଦନଗର ର ଦ୍ଵିତୀୟ/ ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଡ଼ିଲାବେଳେ ପୁରୁଣା ଜଟା ଜାଟି ଖୋଲରେ ହେଉ ବା ଯାଇ ଲାଇଗରେ ବା ଗଛରୁ ମିରୁନାମଧ୍ୟାରୀ ସାଥୀ ସହ ସାଂଘରୋଇ ଘରଟିଆ ବା ବଣି ଚଢ଼େଇ ହୁଆ ଧରି ଆଣି ପଞ୍ଚୁରୀରେ ରଖି ଖାଇବାକୁ ଦେଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଚିକି ଚିକି ପିକିଙ୍ଗା (ଝିଚିକା) ଧରି ବଣିକୁଆକୁ ଖୁଆଉଥିଲା । କାଳେ କିଏ ଦେଖିଦେବ ଏଥିପାଇଁ ଆମ ପୋଷାଗାର ନହିନୀ ପାଇଁ ତିଆରି ଗୁହାଳର ନଢା ଆହୁଥାନରେ ଚିକି ପଞ୍ଚୁରାଟିଏ, ତା' ପାଖରେ ମାଟିକାହୁରେ (ଚିକି ମାଟି ଗିନାରେ) ପାଣି ବି ରଖୁଥିଲା । ବଣୀ ଚଢ଼େଇଟିଏ ରଖିବାର ୪/୫ ଦିନ ପରେ ବାପି ଓ ତାର ବଂଧୁ ମିରୁର ହତାତ ଖିଆଇ କୁଟିଲା ଯେ ଚିକିବଣିର ସାଥୀଟିଏ ଲୋଡ଼ା । ଏଣୁ ଉତ୍ସ ଏକ ଦରଗଢା ଘର ଦାଡ଼ରେ ଥିବା ଗଛରୁ ଆଉ ଏକ ବଣୀ କୁଆକୁ ଧରିବା ପାଇଁ ଯାଇଥିଲେ । ବାପି ଦରଗଢା ଘର କାନ୍ଦରୁ ଗଛକୁ ଚିକିଲାବେଳେ ଖୁପିପଡ଼ିଲା, ସେ ପଡ଼ିଗଲା, ତାର ହାତ ରାଙ୍ଗିଗଲା । ଏହାପରେ ସେଇ ଚିକି ସାଥୀଦୟର କୀର୍ତ୍ତି ଧରାପଡ଼ିଲା । ଏଣେ ସେଇଦିନ ପୋଷା ବଣିକୁଆଟି ବି ବିଲେଇ କବନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଲା । ସେହିଦିନ ଆମ ପୁତ୍ର ଶିରୋମଣିକୁ ତା ମାଆ କୁଣ୍ଡେଇଦେଲେ ଯେ ତୁ ଯେହେତୁ ବଣିପିଲାକୁ ମା' ଛେଉଣ କରୁ, ତେଣୁ ତୋର ହାତରାଗିଲା । ତା' ପରଠାରୁ ଏମାନେ ଆଉ ବଣି ପୋଷି ନାହାନ୍ତି କି ଝିଚିକା ମାରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା କଂକି (ଜାନକୁରାଟି) ଧରି ନାହାନ୍ତି । ପିଲାକ ମୁହଁରେ ସେହିକୁ ଲୋକବାଣୀଟିଏ ବି ଧରିବା ଶୁଣିଛି । କଂକି ଧରଣ/ମାଆ ମରଣ ।

ଫଳରେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଂକିଏ ମରଣ ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲେ । ସେହିଦିକୁ ଏ ପିଲାଏ ନିର୍ଜଣଟିଆପଣ ଛାଡ଼ି ସୁବୋଧ ବାନକ ବନ୍ଦ ପାଠ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ।

ପୂର୍ବରୁ କହିଥିଲି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ନନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସାରେ ଯୋଗ ଦେଲାପରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ପରିଭାଷା ପ୍ରଶନ୍ନନରେ ବିଶେଷଜ୍ଞାନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ପାଞ୍ଚଲିପି ସଂଶୋଧନ କରି ଅର୍ପିବାରୁ ଫେରିଲା ପରେ ବହି ଅନୁବାଦ ବରିବାରେ ଅଧିବାଙ୍ଗବେଳ ବିଶେଷତଃ ସଂଧ୍ୟା ପ୍ରହରରୁ ରାତି ଦଶଟାଯାଏ ବିନିଯୋଗ କରୁଥିଲି । ଫଳରେ ପିଲାକ ପାଠ୍ୟପଢ଼ା, ଘରର ଭଲମହ ସବୁକିଛି କୁଣ୍ଡିବାକୁ ଫୁଲୁସତ ପାଉ ନଥିଲି । ଘର ଓ ପିଲାକର ସମୁଦ୍ରର ଦାୟିତ୍ୱ ପହାଁ କୁଷ୍ଟୁଥିଲେ । ତା'ପରେ ତୁ୍ୟରୋରେ ଭାଷା ବିଶେଷଜ୍ଞଦୟକ ସମକ୍ଷରେ ଗବେଷଣା କରି ଥେଷିସ୍ ଦାଖଳ କରିବା ପରି ଯେଉଁ ଜୀବୀ ଶପଥ ନେଇଥିଲି, ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇ ପିଲାକ ପ୍ରତି ଅବହେଳା କରୁଥିଲି । ତେବେ ମୋ ପହାଁକ ପ୍ରତି ପିଲାକର ଥିଲା କୋକୁଆ ଭୟ । ପିଲାଏ ଶେନକୁହ ସାରି ସନ୍ଧ୍ୟା ଛଥୁବୁଦ୍ଧା ଘରକୁ ଫେରି କ୍ଷୀର ଓ ଅଣ୍ଟା ଖାଇ ପାଠ୍ ପଢ଼ାରେ ବସୁଥିଲେ । ନଚେତ ଜିଆପିଆ ବହ । ପୁଣି ରାତି ନଅଟାରେ ଜିଆପିଆ । ଜିଆପିଆ ପରେ ଅଧୟାତ୍ମା ଖୁସିପପ । ଦଶଟାରେ ଶୋଇ ସବାଳ ଛଅଟା ବେଳକୁ ପିଲାଏ ଶେଯ ଛାଡ଼ୁଥିଲେ । ସକାଳେ ୨/୩ ଘଣ୍ଟା ପାଠ୍ୟପଢ଼ାରେ ବସୁଥିଲେ । ତହ୍ଵାରା ମୋ ପିଲାକ ପାଇଁ ତୁ୍ୟରୋର ଆବଶ୍ୟକତା ପର୍ବନ୍ତଥିଲା ।

ସହାଦନଗ୍ରରେ ରହିଲାବେଳେ ପିଲାଏ ଅବଶ୍ୟ ଭୁବନେଶ୍ୱର କୁଳି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହିରର ତୁଳିମା ଦେଖି ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ାରିଛନ୍ତି । ଏ ମହିର ଗଢ଼ିଛନ୍ତି କିଏ ? ଏହାର ଉଚତା କେତେ ? ଶିବଙ୍କୁ ଲିଙ୍ଗରାଜ କୁହାଯାଏ ବିଯାଁ ? ଶିବାସନଟି କ'ଣ ? ଏତ ସିଂହାସନ କୁହଁ । ଏମିତି ନାନାପ୍ରଶ୍ନ; କ'ଣ ବା ଉଭର ଦେବି, ଭାବି ବସେ । ମହିର ମାନିଙ୍କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର କଥା । ଏଇତ ସର୍ବତ୍ରୁ କୁମି । ଏଇଠି କୁମା ହୋଇ ରହିଛି ଓଡ଼ିଶାର ଉଚିତାସ । ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣତ ଏବାମ୍ବ ଓରି ଆଜିର ଏବାମ୍ବନଶରୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରକୁଳ ମହିର ପାଇଁ ଜଗତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇରିଛି । ଏ ମହିରଟି ଏକାଦଶ ଶତକରେ ସୋମବଂଶୀ ରାଜ୍ଞୀ ଯମ୍‌ଯାତି କେଶରୀ ଦିତୀୟକ ହାରା ନିର୍ମଟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଉଦେୟାତ କେଶରୀଙ୍କ ପୁତ୍ର । ଏହା ଏକ ଶୈବପୀଠ । ଲିଙ୍ଗରାଜ ଏଠାରେ ହରିହର ରୂପେ ବେଳପତ୍ର ଓ ତୁଳସୀରେ ପୁଜା ପାଆନ୍ତି । ଶିବାସନଟି ସ୍ଵର୍ଗନେତ୍ର ପ୍ରତାବନକଟା କରେ । ମହିର ଗାନ୍ତ୍ରରେ ରହିଛି କହିଙ୍ଗ ଗଠନରୀଟି । ମହିର ଉଚତା ୧୮୦ ମୂର୍ତ୍ତି । ସବୁଠି ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପାର କଳାବାର୍ତ୍ତ ।

ଅନନ୍ତହୃଦରେ ବିହୁସାରର ସରୋବର । ଏହି ସରୋବରରେ ଭାରତର ସବୁ ଜାଥରୁ ଜନ ଆଣି ଦଳା ଯାଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏଠି ବାରମାସରେ ତେର ଯାତ୍ରା କୁଏ । ସର୍ବତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଚଳଣି ଓ ଓଡ଼ିଆ ପରମାର ପରିପ୍ରକାଶ, ଦର୍ଶକର ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ

ବୋଲିଦିଏ । କିଛିବାଟ ଗଲେ କେବାରଗୌରୀ ମହିର । ରାଧାନାଥଙ୍କ ରୋମାଣ୍ଡିକ ପ୍ରଶନ୍ଦ ଆଧାରିତ ‘କେବାରଗୌରୀ’ କାବ୍ୟଟି ଶତିହାସିକ ଗୌରୀମହିରଙ୍କୁ ଏବେ ପ୍ରଶନ୍ଦ ପ୍ରଶନ୍ଦିଳାର ମହିର ରୂପେ ପରିଚିତ କରାଇଛି । କବିର କାବ୍ୟଟିଏ କିପରି ମାଯା ସୃଷ୍ଟି କରି ଜାହାସକୁ ରିନମୋଡ଼ ଦେଇ ଏକ କାହନିକତାର ପୁଟରେ ଅଭିମଣ୍ଡିତ କରିପାରେ, ତାର ଚାନ୍ଦିଷ ପ୍ରମାଣ ଏଇ ମହିର ।

ଅଛବାଟ ଗଲେ ପୂର୍ବଦିଗରେ ଓଡ଼ିଶୀ ମହିର କଳାର ଅନନ୍ୟ ପରିପ୍ରକାଶ ରାଜରାଣୀ ମହିର । ସୋମବଂଶୀ ରାଜାକର ଏ ବି କଳାକାର । ମହିରରେ କୌଣସି ପ୍ରତିମା ପୂଜା ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ମହିର ରାତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପକଳାର ଅପୂର୍ବ ପରାକାଷ୍ଠା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦୂରି ଦିଶୁଛି । ଏଠି ପଥର ବଥା କହେ; ଚନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚିତ ରଜନୀରେ ମହିର ରାତ୍ରର ପ୍ରତିମାଏ ଜାବନ୍ୟାସ ପାଇ ମଣିଷର ସର୍ଜନଶୀଳ ସରାକୁ ଉତ୍ସେକ କରନ୍ତି । ଏଠି ମହିର ‘ଶିଳାର ରାଜରାଣୀ’ ସୁଲଭ ଲୀକାକୁ ବି ଅନୁଭବ କରାଯାଇପାରେ ।

ଏଇମିତି ବେତେ ମହିର, ବେତେ ଜୀର୍ଣ୍ଣକୁ ନେଇ କୁବନେଶ୍ୱର ଉତ୍ତା । ଗୌମକର କାଳର ବୋଲତାଳ ମହିରରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏବେକାର କୁବନେଶ୍ୱରର ଜନପଥ ଧାରରେ ବିରାଜିତ ରାମମହିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶହଶହ ମହିର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି, ଓଡ଼ିଶୀ ସଂୟୁତି ଓ ଜନମାନସର କଳାହୃପର ପ୍ରତାକତା କରିଆସିଛି ଓ ଆସୁଥିବ ।

କୁବନେଶ୍ୱରର ତ ସୁଦୀଘ୍ୟ ଜାହାସ ରହିଛି । ଖଣ୍ଡଗିରି, ଉଦୟଗିରିରେ ଜୈନଶ୍ରମଶମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖୋଦିତ ଶୁଣା ଏବଂ ହାତାଶୁଣାର ଅଭିଜ୍ଞରେ, ଔରବଂଶୀ ମହାମେଘ ବାହାନ ଖାରବେନଙ୍କ ଜୀର୍ଣ୍ଣଗାଥା ହେଉ କିମ୍ବା କୁବନେଶ୍ୱର ଉପାତରେ ଦୟାନଦୀ ତଟରେ ଅଶୋକକ ଅଭିଜ୍ଞରେ ଅନୁଭାପ ଦଷ୍ଟ ଚିରର ପରିପ୍ରକାଶରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜାରି ଓ କୃତିର ଦାର୍ପଣକ ପ୍ରତିଫଳନ କିପରି ଘଟିଛି, ତା’ ବିଷୟରେ ହେଉ, ପିଲାକୁ ହୁଖ୍ୟାଏ । ମୋ ପିଲାଏ ବନ୍ତି ଅଞ୍ଚଳର ପିଲାକୁ ଦେଖାଇ ବେଳେବେଳେ ପଚାରନ୍ତି- “ଏତେ ଯଦି ଥିଲା ଓଡ଼ିଆକ ବରଣି, ଆଜି କାହିଁକି ଏମିତି ?” ତାର ଉତ୍ତର ହୁଏତ ମୋଠି ନଥାଏ । ବେବଳ କହେ, ଆମେ ଗୋଟାଏ ଅଜୟାଧାର ଜାତି । କର୍ମଠ ମଣିଷର ଅଭାବ ରହେନା । କର୍ମକୁଷ ହେଲେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଦୋସର କରିବା ବିନା ମଣିଷର ଅନ୍ୟଗତି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆଏ ଏହା ହୃଦୟଜମ କରିବା ଉଚିତ ।

ପିଲାଏ କୁବନେଶ୍ୱରର ପ୍ରଶନ୍ଦ ରାଜପଥରେ ତୁଳନ୍ତି । ସୌଧ ଭରା ବିଜନ ସୁନିଟ୍ ବା ସହୀଦ ନଗର, ସତ୍ୟନଗର, ଗୌମନଗର, ଗଂଗନଗର କିମ୍ବା ବାଣୀବିହାର, ଆଚାର୍ୟବିହାର, ନୀକନ୍ତ୍ର ବିହାର, ଶୈନିକ୍ରୀ ବିହାର ପରି ରିନ ରିନ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଖନ୍ତି । ସବୁଠି ମାପଚୂପ ଜୀବନ, ସବୁଠି ମହାନଗରୀ ସୁଲଭ ଚଳଚଳନ୍ତା ଓ ଅନିକେତ ଭାବକୁ ଚେତନ୍ତି । ବାଟ କୁଳିଗଲେ ବାଟ ବତାଇଦେବାକୁ କାହାରି ଆସୁଛ ନଥାଏ । ଅଥବା

ରାଜଧାନୀର ରାଜଟୀକା ନେଇ କୁବନେଶ୍ୱର ୧୯୪୮ମସିହାରୁ ଦିବରେତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି । ରାଜରାଷ୍ଟ୍ର ଅଛି, ଅଥବା ହୃଦୟବାନ ଯଥେଷ୍ଟ ରାଜ୍ୟକୁଷ ନାହାନ୍ତି । ସବୁଠିଲାକୁ ନଶ୍ଵର ମଣିଷର ଗାରିମାର ଲୀଳା ଓ ତାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଜାତିର ଅଗ୍ରଗତି ବ୍ୟାହତ ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ ।

ବିଧାନ ସୌଧ, ସତ୍ତବାଜୟ, ନଅଚାଲାବୋଠ, ମିଉଜିଯମ, ରାଜ୍ୟପାଠାଗାର,
କୁବନେଶ୍ୱର ବହୁଜଗବନ୍ଧୁ କଲେଜ, ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞାନାରାଦି କୁଳାଇ
ପିଲାଙ୍କୁ ଦେଖାଏ । ପିଲାଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ଯାତ୍ରାପଥରେ ଏସବୁ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କୁ
କିଛି ଖୋରାକ ଯୋଗାଇବ ବୋଲି ଭାବେ । ପୁଣି ପିଲାଙ୍କ କୁଟିଦିନରେ ନନ୍ଦନକାନନ୍ଦ କୁଳି
ଦେଖନ୍ତି । ଛାତ୍ରଜାତିକା ଜୀବଜନ୍ତୁ, ପଶୁପକ୍ଷୀ ଦେଖି ଉଲ୍ଲୟିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେତେବେଳେ
କନ୍ତୁଥିଲି- କୁବନେଶ୍ୱର ନିବାସ ଥରେ କୁଟିଛି, ପୁଣି ଏଇ କୁବନେଶ୍ୱର ହୁଏତ ହୋଇଯିବ
ମୋ ପାଇଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏକ ଅପହଞ୍ଚ ଜଳାକା । ଏଠି ନୀତି ନାମରେ ପ୍ରିୟାପ୍ରୀତିର
ମହଲ କାମଦିବ । ଟଙ୍କା କଉଡ଼ିର କୁହୁକ ଲାଗିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ପଶାକାଠି ତାକିବାକୁ
ହୁଏ । ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର ହୁଏ ଜିତାପଚ; ଯୁଧ୍ସିରମାନେ ବାରମ୍ବାର ହାରାନ୍ତି । ମୋ ମନରେ
ଏପରି ଅସୁମାରୀ ଭାବନା ଖେଳୁଥିଲା ।

ପୁଣି ରାବିବସେ, ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ପ୍ରଶନ୍ନନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂଘାକୁ ମୋର ବା ଦାନକ'ଣ ? କୋଣାର୍କ ଗଡ଼ା ହେଲା ଅଥବା ମହିର ଗନ୍ଧୁଥିବା ଶିଖାକୁଙ୍କୁ ତ ଜାତିହୀସ ତୁଳିଲା । କେବଳ ରାଜାକର ନାମ ଚହୁଟିଲା । ସେହିପରି ମୁଁ ହ୍ୟରୋରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ଜାଣିଥିଲି 'ପାରିଭାଷିକ ରାଷ୍ଟା'ର ବିଷାଣ୍ଟିଏ ଦିନେ ବିସ୍ମୃତ ହେବେ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ରିରିକ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ବି ଗିରିବୁଝା ଆଶ୍ରୟ କରିବ । ଉନବିଂଶ ଶତକର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଦରେ ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନ ୬ ବ୍ୟାବହାରିକ ଜ୍ଞାନ ସମକ୍ଷିତ ସ୍କୁଲପର୍ୟୋଯର ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ଲେଖାନିମାନକୁ ଆଜି ଆମେ ମନେରଖିନାହୁଁ, ବର୍ଷବୋଧକ କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଷବୋଧ ଯାହାକି ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାକୁ ଆଧୁନିକ ପରିଲ୍ଲେଖ ପିଲାଇଲା, ତା'କଥା ମନରୁ ପୋଛି ଦେଇଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାକୁ ସାଂପ୍ରତିକ ରୂପ ଦେବାରେ ମଧ୍ୟସୁଦନକ ବର୍ଷବୋଧର ଦାନକୁ ଅସୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ । ମିଶନାରୀମାନଙ୍କ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ, ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି, ବିଲୁହରଣ ପଞ୍ଜନାୟକ, କପିଲେଶ୍ଵର ବିଦ୍ୟାରୂପଣ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ମଧ୍ୟସୁଦନ ରାତ୍ରିକ ରଚିତ ସ୍କୁଲ ପ୍ରରର ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ପାଉଁଶତର ନିଆଁ ପରି ସହଜରେ ଲିଖିପାରୁ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଆଧୁନିକ ବନ୍ଦିବାର ଅଗଣ୍ୟ ଦିକ୍ଷିକ ହୋଇ ଜାହାନ୍ତି ଓ ଜାତୁଥିବ । ସମୟ ବନ୍ଦିରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ରିରିକ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ ସଞ୍ଜନଧର୍ମୀ ପାଠ୍ୟପୁଷ୍ଟକ ପାଠ୍ୟମନରେ ତୋରାମଜୟ ପରି ବେଳଅବେଳରେ ସଂଚରି ଯାଉଥିବ ନିଶ୍ଚୟ ।

ହୁୟରୋରେ ଥିଲାବେଳେ ମାତୃଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ପୁଣିକା ରଚନା କୌଶଳ ଓ ତାର ଭାଷାବିନ୍ୟାସ ଦୌର୍ଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ମହିଶରରେ ଏକ ସେମିନାର ହୋଇଥିଲା ।

ସେଠି ଯୋଗଦେବାକୁ ଓଡ଼ିଶା ପାଠ୍ୟପ୍ରୁଣେନ ପ୍ରଶନ୍ନନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସା ତରଫରୁ ମୋତେ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତତ୍କର ଦେବପ୍ରସନ୍ନ ପଢନାୟକ ଥିଲେ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସଂସାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ମହାଶୂରର ମାନସ ରଙ୍ଗୋତ୍ତ୍ରୀରେ ଥିଲା ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକୟ । ସେ ସଂସାରେ ଚୌଧୁରୀ ହେମକାତ ମିଶ୍ର ମଧ୍ୟ ଡେପୁଟେସନରେ ଆସି ଅନ୍ୟତମ ଉପନିଦେଶକ ରୂପ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିଲେ । ସେଠାରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିବା ଭାଷାବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ପରିଭାଷା ଗଠନ କୌଶଳ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନସିଦ୍ଧ ଶବର ଜନଗ୍ରାହିତା କିମ୍ପୁତି କିମରି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବ ତା'ର ଦିଗନ୍ତ ବିଷୟରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରତି ଭାଷାର ବିଦ୍ୟାନମାନେ ନିଜର ଭାଷାବିଭବ ଏବଂ ତାହା କିମରି ବୈଷ୍ୟିକ ଜ୍ଞାନସଂବାଦୀ ହୋଇପାରିବ, ତାର ଦିଗବିଦିଗ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କିମରି ପ୍ରାୟୋଗିକ ଶବାବଳୀ ଗଠନ କରାଯାଉଛି ଓ ତାର ଆଧାରରେ ପାଠ୍ୟପ୍ରୁଣେନମାନ ରଚିତ ହେଉଛି, ତାର ସବୁଷାତ ରୂପରେଖ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲି । ତଦ୍ବାରା ଅନ୍ୟଭାଷାର ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ଵରୂପ ଓ ଭାବବାହୀ କ୍ଷମତାର ନମ୍ବନା ପାଇଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ସେମିନାର ଦ୍ୱାରା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଭାଷା କିମରି ଗଢ଼ି ଉଠୁଛି, ତାର ସ୍ଵରୂପ ସେମାନଙ୍କୁ ପାଇଥିଲି । ମହୀଶୁର ସେମିନାରଟି ହୋଇଥିଲାବେଳେ ଗୋକୁଳଜନନ ମହାପାତ୍ର ଥିଲେ ହୃଦୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ।

ପୁଣି ଉଚ୍ଚକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ସହଯୋଗରେ ମହାଶୂରର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଭାଷାସଂସା ଆହୁକୁଳ୍ୟରେ କୁବନେଶ୍ୱରରେ ତୁଳନାମୂଳକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ ଏକ ଗ୍ରୀକ୍ଷବାଜାନୀନ ଶିକ୍ଷାଶିବିର (Summer School on Applied Linguistics) ଅନୁଷ୍ଠାତ ହୋଇଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଶିବିରରେ ମୁଁ ବି ଏକ ଶିକ୍ଷାନିବସ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ତୁଳନାମୂଳକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ସ୍ଵରୂପ ଓ ତାର ଉପଯୋଗିତା ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟାନକ ପାଖରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲି । ତେବେ ସେହି ଗ୍ରୀକ୍ଷବାଜାନୀ ତାଳିମ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଫେସର ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳକ ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ମନେହେଉଥିଲା । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକ୍ତରୁ ଆସିଥିବା ଶିକ୍ଷାଧୀନୀଙ୍କ ତାଳିମ ଶିକ୍ଷଣରୀତିର ତୁଯେସୀ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ତେବେ ଏହି ଧୂନିତ୍ରେବିଦ ତ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତମ ସ୍ଵନାମଧନ୍ୟ ଭ୍ରମଣକାହାଣୀକାର । ଏହି ମହାକ ବିଦ୍ୟାନ ଆମମାନଙ୍କୁ ତାଳିମ ଦେବା ଅବସରରେ ବାଣୀବିହାରର ଅତିଥିଭବନ (ଗେଷହାଉସ) ରେ ରହୁଥିଲେ । ଦିନେ କ୍ଲାସ ନେଇ ଫେରି ଅସ୍ଵର୍ତ୍ତ ଅହୁଭବ କଲେ ଓ ହଠାତ ସଂଜ୍ଞାହାନ ହୋଇପଡ଼ି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଜନ ମେଡିକାଲକୁ ଯ୍ୟାନାଟରିଟ ହେଲେ । ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚତାପ ହେତୁ ତାକ ମସିଷରେ ରହ ଜମାଟ ବାହିଯାଇଥିଲା । ନାନା ଉପଚାର ସର୍ବେ ସେ ଆଉ ସଂଜ୍ଞା ଫେରିପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେହି ତାତ୍କରଖାନାରେ ହଁ ସେ ଶେଷ ନିଃଶାସ ତ୍ୟାଗକଲେ । ଏହାଶୁଣି ତାଳିମ ପାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିଏ ଅଗ୍ର ଛଳକ୍ଷଳ ହୋଇଯାଇଥିଲେ ।

ଏହି ସୁଜଳଧରୀ ତ୍ରୁମଣ ବୃତ୍ତାତ ସ୍ଵଷା ଓ ଭାରତର ଅନ୍ୟତମା ପ୍ରଥମୟଶା ଧନିତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ରକ ଗନ୍ଧଶରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ କାମ କରିଛି । ତାଙ୍କର ପିତୃସ୍ଵାମୀର ଦିଗଦର୍ଶନ ମୋଟେ ଓ ମୋ ପରିବାରକୁ ବେଶ ମୁଣ୍ଡ କରିଛି । ସେ ବ୍ୟରୋହୁ ଆସିଲେ ସପହୀକ ଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପହୀ ମୋର ସହାନୁଭବ ଭଡ଼ାଯରେ ସାରକ ମିଟିଂ ସରିବାଯାଏ ରହି ମୋ ପିଲାଙ୍କୁ ଆମ୍ୟାଯତା ରହୁରେ ବାନ୍ଧି ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଝିଅ ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ ଅଧ୍ୟାପନାହୁରିକୁ ବରି ନେଇସାରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅନ୍ତିଏ ବି ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ମୋ ବଢ଼ ପୁଅର ରେବେହା କଲେଜରେ ସହାଧ୍ୟାୟୀ ବଂଧୁ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ପୁତ୍ରରା ରମେଶ ଧକ ମଧ୍ୟ ମୋର କଲେଜ ଜୀବନର ଥିଲେ ସତ୍ୟ । ରମେଶ ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟକ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଭାବେ କୁବନେଶ୍ୱରରେ ଆଡ଼ଗୋକେଟ ବୁଦ୍ଧିସ୍ଥେ ବାରିହୋଇପରୁଥିଲେ । ଏହୁ ଆଶା କରୁଥିଲି, ଯଦି କୁବନେଶ୍ୱର ଛାଡ଼େ ତେବେ ଧନସାରକ ସୁପାରିଶ କ୍ରମେ ରେବେହା କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ପଠନ ଓ ପାଠନ କୌଶଳ ସଂପର୍କରେ ଅବହିତ ହୋଇପାରିବି । ମୋରି ଆଶାର ଘୋଧଟି ପୁଣି କୁଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଦେଖୁଥିଲି ଆକାଶରେ ମାଟିଆ ଚିଲର ଉଡ଼ାଣ; କିନ୍ତୁ ଶଞ୍ଜଚିଲ ବି ଦିଶୁନଥିଲେ କିମା ହଳଦୀବସତର କୁଳର କୁଳର ଧନି ମଧ୍ୟ ଶୁଭ ନଥିଲା । ମୁଁ ଅଛିରପାଦ ମଣିଷ ପରି ବେବଜ ଆଗରୁ ପାଦ ପକାଉଥିଲି ଏବଂ କଲବର ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଅନାଇ ଦୀଘନିଃଶ୍ଵାସ ଛାବୁଥିଲି । ଛାବୁ ସମୟର ମହାନଦୀର ନୀଳଜଳ ଏବଂ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଦେଉ ସେବିନର ପରିଣତ ବୟସରେ ମନରେ ଉକିମାରୁଥିଲା । ରେବେହାର ଖଣ୍ଡିତ ଆକାଶ ମନେପରୁଥିଲା ।

ରେତେହ୍ନାରେ ଅଧ୍ୟାପନା

ରେତେହ୍ନା ଥିଲା ମୋର ଅନ୍ୟମେ ଜୀବନକୁମି । ଏଇଠି ପଡ଼ି ମୁଁ ମଣିଷ ହେଲି । ଜୀବିକା ପାଇଁ ରାହା ପାଇଲି । ମୋରି ସମ୍ବାଦନାମୟ ଜୀବନର ଚୋରା ଚଇତାଳି ଏଇଠି ବହିବାର ସୂଚନା ମିଳିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ କର୍ମକୁମି ରୂପେ ପାଇପାରି ନ ଥିଲି ବୋଲି ଅବସୋସ ରହିଥିଲା । ତେଣା ରାଜ୍ୟରେ ରେତେହ୍ନା ପ୍ରତି ମୋର ମୁଖ ଆକର୍ଷଣ ଥିଲା । ମୁଁ ରେତେହ୍ନା ପାଇଁ ଝୁରି ହେଉଥିଲି ଅବଶ୍ୟ । ତେବେ ରାଧାକାନ୍ଦିକା ଚିଲିକାର ଉଚ୍ଛିଟିଏ ମୋର ମାନସିକ ଉଦ୍ଦେନନକୁ ପ୍ରଶମିତ କରୁଥିଲା । ‘ଚିଲିକା’ ଛାଡ଼ିଲାବେଳେ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ ବରି କବି କହିଥିଲେ-

“ରାଗ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ରୁଚି ଅଛୁକୁଳ
ଆଶ୍ରିଥାନ୍ତି ମୁହଁ ତୋର ରମ୍ୟକୁଳ”

ଚିଲିକାର ଦୁଶ୍ୟପଛକ କବିକୁ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲା । ଅଥବା ପରିବେଶ ଓ ପରିସିତି ତାହା କରାଇ ଦେଲାନାହିଁ । ମୁଁ ବି ଚାହୁଥିଲି ରେତେହ୍ନାକୁ କେମିତି ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ବଦଳି ହୋଇଥାସନ୍ତି । ଅଟାତରେ ତ ରେତେହ୍ନାକୁ ଆସୁଆସୁ ଦେକାନାଳ କଲେଜରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲି । ଏଥର ଯାହାହେଉ ସେପରି କିଛି ଘଟିନାହିଁ । ୧୯୭୫ ମସିହା ଜୁନ ୨୭ ତାରିଖରେ ବ୍ୟରୋ ଛାଡ଼ି ତା’ ପରଦିନ ୨୩ ତାରିଖରେ ହିଁ ରେତେହ୍ନା କଲେଜରେ ଅନ୍ୟମେ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଯୋଗଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲି ।

ଆକାଶରେ ଆଦ୍ୟ ଆଷାଡ଼ର ବର୍ଷାବାହୀ କଜଳକଳା ମେଘ । ଅମଥମ ମନ, ଦମଦମ ହୃଦୟ । ଦୀର୍ଘ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରାୟୋରିକ ଭାଷାର କୁହୁକ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲା । ଲୋକ କାହାଣୀର ରଜାପୁଅକୁ ହୁହୀ ଅସୁରଣୀ ଯେମିତି ଇଚ୍ଛା ମୁତାବକ ରେଣ୍ଟା ବା ମେଘା କରିଆଏ, ମୁଁ ବି ଭାଷାର ଯାହୁରେ ଛଦି ହୋଇ ନିର୍ବାସିତ ଜୀବନ ବିତୋଇଥିଲି । ସର୍ଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟ କିମ୍ବା ସର୍ଜନକାମୀ ବିକାଶମୁଖୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ହୃଦୟ ରହିଥିଲି । ଭାଷା ଚାହେଁ ବ୍ୟକ୍ତିସରାରେ କାରିକା ଶକ୍ତିର ପ୍ରକାଶ କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ଲୋଡ଼େ ଭାବିକା ଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଦେଶ । ବ୍ୟରୋରେ ଖୋଜୁଥିଲି ଭାଷା କିପରି ପ୍ରଯୋଗ ବିଦ୍ୟାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବ, ଏବେ ଆସିଛି, ସର୍ଜନଧର୍ମୀ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କର ଜୀବନର ରାହା ଖୋଜିବାରେ କିପରି ସହାୟକ ହେବି । ପୁଣି ସାହିତ୍ୟେ ଚେତ୍ରରଥ (କୁବେରଙ୍କ

ଉଦ୍ୟାନ) ରେ ବିହୁରିବି । ସର୍ଜନକାମୀ ତୁଳଣ ତୁଳଣୀଏ ସାହିତ୍ୟଚାର୍ତ୍ତରେ କିପରି ବୁଡ଼ି ପକାଇ ନିଜକୁ ଜୀବନଜଂଜାନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛନ୍ତି, ତାର ବୃଶ୍ୟପତ୍ର ବିଲୋକିବି ଏବଂ ଆବଶ୍ୟକ ଯ୍ୟାକେ କେମିତି ଦିଗ୍ବଦ୍ଧଶର୍ଣ୍ଣନ ଦେବି, ତାହା ଚିତ୍ରା କରୁଥିଲି ।

କୁଳାଇ ଆସିଲା, ପାର୍ବତୀର ରତ୍ନ । ସଂଭର୍ତ୍ତକ, ଆବର୍ତ୍ତକ, ତ୍ରୋଣ, ପୁଷ୍ପର ପରି ଚାରିମେଘର ରତ୍ନ । ଏହି ଅବକାଶରେ ଦାଶରଥୁ ଦାସ, କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା, ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ମହାନ୍ତି ଓ ଶରତ ବନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ଆମେ ଚାରିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଯାନକୁ ବଦଳି ହୋଇ ଥାଏଇଥାରୁ । ପ୍ରଫେସର ଉଚ୍ଚର ଜୀବନକୀ ବଲ୍ଲର ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ । ପୁରାଶର ବର୍ଣ୍ଣନା ପରି ଉଚ୍ଚର ମହାନ୍ତି ବିଭାଗରେ ଉତ୍ସପଣ ବରୁଆନ୍ତି । ଉତ୍ସ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଚାରିମେଘ ବର୍ଷତି । ଆମେ ବି ପ୍ରଫେସରଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଏମ.୧. କ୍ଲାସରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ ପଠାଇବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ ହେଲୁ । ଆଲୋଚ୍ୟ କାଳରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ କେତେ ଅଧ୍ୟାପକ, ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ଆଗମନ ଓ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ ଘଟିଛି । ରେଭେକ୍ଟାରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ସୁଜକାନ ପାଇଁ ପ୍ରଥମୟଶା କଥାକାର ମହାପାତ୍ର ନୀଳମଣି ସାହୁ, କବି ପ୍ରତିରା ଶତପଥୀ ରେଭେକ୍ଟାରେ କିମ୍ବରକାଳ ରହି ଅନ୍ୟତ୍ର ବଦଳି ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ଆମ ଗହଣରେ କାୟଚେନ୍ ରୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର, ଶିଖଶ୍ଵର ଆମ୍ବକଥା ଓ ହଜେ ଜୋଡ଼ାର କାହାଣୀ ପରି ଗଳପର ଲେଖକ ରବିନାରାୟଣ ବରାଜ, ନାଟ୍ୟ ସମୀକ୍ଷକ ହେମତ କୁମାର ଦାସ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାଷା ବିଶାରଦ ଅଭିନ ବନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ସୁନ୍ଦର ନବକିଶୋର ପୃଷ୍ଠି, ଜାଷାତର୍ବ୍ରା ଅବଗାହା ଧନେଶ୍ୱର ମହାପାତ୍ର, ସମାଜୋତକ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ସାମଳ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକ କାର୍ଯ୍ୟରତ ଥିଲେ । ପରେ ବାଉରୀବନ୍ଧୁ କର, ଶରତ ନାୟକଙ୍କ ପରି ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକରଣ ଆମ ସହ ସାମିଲ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥିଲା ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନାର ଯୁବସ୍ଵରୂପ ଉଦ୍ଧାଦନା, ଗ୍ରହଣ ଓ ଆହରଣର ମାନସିକତା । ବର୍ଷକୁବର୍ଷ ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ବଦଳି ଯାଉଥିଲା । କେହିକେହି ଯାନାତର ହେଲେ । ଯୋଗଦେଲେ ସାହିତ୍ୟପ୍ରାଣ ଉଚ୍ଚର କ୍ଷେତ୍ରବାସୀ ନାୟକ । ଆସିଲେ ନାଟ୍ୟକାର ରବକାର ଚଇନି । ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟାକ୍ରାଗାରୀ ରିରାଶ ବନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ମାନିକୀ ପ୍ରେମୀ ରହାକର ସାହୁ, ପାଲାରାୟକ ଅଧ୍ୟାପକ ନିରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର, ସଂବେଦନଶୀଳା ସୁଲୋଚନା ଦାସ, ଅଧ୍ୟାପକ କିଶୋର ଦାସ, ଶ୍ରୀମତୀ ସୁରାଜନନ୍ଦୀ ମିଶ୍ର, କୁଟକାଳି ଖେଳ ପରି କିଏ କେତେ କେତେବେଳେ ଆସିଲେ; କେତେବେଳେ ଗଲେ, ମନେପତ୍ରି । ଆଗମନ ଓ ନିଷ୍ଠମଣ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ବନ୍ଦୁତଃ ରେଭେକ୍ଟା କରେଇ ବନ୍ଦିଗଲା ନାନା ଭାବ, ନାନା ଚେତନାଧାରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ଚାରଣରୂପି । ତେବେ ବିବିଧତା ଭିତରେ ଏକ କୁମୁଦୀୟତା ବିଭାଜିଥିଲା । ଅତୀତରେ ବିଶେଷତଃ ମୋରି ପାଠ୍ୟପତ୍ରବେଳେ ରେଭେକ୍ଟାରେ ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଭିତରେ ଯେପରି ସାରସ୍ଵତ ବାଦବିବାଦଜନିତ ମତାତର ମନାତର ରୂପ ନେଉଥିଲା । ମୋରି ରେଭେକ୍ଟା ରହଣି କାଳରେ ସେପରି ଦେଖିବାକୁ

ମିକୁ ନଥିଲା । ଅନେକ ଥିଲେ ଅଧ୍ୟୟନାଳିକାଷୀ । ନିଜର ଅଧ୍ୟାପନା ସିଦ୍ଧିରେ କିପରି ଉପରକୁ ଉଠିବେ, ସେଥିପାଇଁ ଗଫେଷଣାକୁ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ । ନିର୍ବିଷ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ ପାରସ୍ପରିକ ଗୋହି ଖୋଲିବାକୁ ସମୟ ବା କାହିଁ । ଅନେକ ଗଫେଷଣା କରି ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାର ନିଶାରେ ମାତିଥିଲେ । ନିଜ ନିଜର ମାର୍ଗଦ୍ରଷ୍ଟା ବା ଗାଇଦ୍ର ସଂଧାନରେ ମନ ବଜାଉଥିଲେ । ବୁଢ଼ିର ଶରତ କାଳ ପରି ରେଗେହୁ ଛୁମି ବିରାଜୁ ଥିଲା ।

ଆଲୋଚ୍ୟ କାଳରେ ଛଅନ୍ତାଟି ପ୍ରୀତି, ବର୍ଷା, ଶୀତକୁ ଏଇଠି ମୁଁ ଆପଣେଇ ନେଇଥିଲି । ପ୍ରଫେସର ଜାନକୀ ବଲୁଇ ମହାତି କବିତା ଦେହଜି ଛାଡ଼ି ବେଳୁବେଳ ସମାଜୋତକ ଓ ସଂକଳକ ସାଜୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ‘ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିକାବ୍ୟ’ ନିବନ୍ଧ ଗୀତିକବିତା ଅବବୋଧ ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ପ୍ରକାଶାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସମକାଳୀନ ଶିକ୍ଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୀତି କବିତାର ସ୍ଵରୂପ ଓ ଭୟ ନିରୂପଣବେଳେ ଇଂରାଜୀ ଲିରିକ୍‌ର ସଂଞ୍ଚା ଓ ସ୍ଵରୂପକୁ ହିଁ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତି କବିତାର ପ୍ରାଣଭୂମି ବୋଲି ମାହୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଫେସର ମହାତି ପ୍ରାଚ୍ୟ ପରମରାର ଗୀତି କବିତାର ସ୍ଵରୂପ ଦର୍ଶାଇବା ଅବକାଶରେ ଆମ ଗୀତି କବିତାର ସଂଞ୍ଚାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାକୁ ପୁନର୍ଦିତାର କରିବାକୁ ଆହ୍ଵାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ଓଡ଼ିଆରେ ରଚିତ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟୟୁ଱ୀୟ କେତେଟି ଗୀତି କବିତା ସଂକଳନକୁ ପାଠକୀୟ ବିତାର ପାଇଁ ଆମ ସାମନାରେ ସେ ଥୋଇଲେ । ତାଙ୍କର ତିର୍ଯ୍ୟକ, ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣା କବିତା ସଂକଳନମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ଗୀତି କାବ୍ୟ ପରି ସାହିତ୍ୟ ସମାଜୋତନା ପାଠକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । An approach to Oriya Literature ପରି ଇଂରାଜୀରେ ବହି ବି ଲେଖିଲେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଶେଷକିପି, ଶେଷାବତରଣ ପରି ସ୍ଵକୀୟ କବିତା ସଂକଳନ; ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରେମ କବିତା, ଓଡ଼ିଆ ଗୀତିକାବ୍ୟ ତୁଳ୍ୟ ସଂକଳିତ କୃତିର ସେ ଥିଲେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସଂକଳନ । ମୋଟାମୋଟି ରାବରେ ଉକ୍ତର ମହାତିକର ସାରସ୍ଵତ ନିଷା ଥିଲା ପ୍ରକାଶସାର୍ଵ । ସେ ତୁପ୍ତଚାପ ମଣିଷ । ସେ କାହାରିକୁ ଆୟାତ କଳାଇକି କଥା କହୁ ନଥିଲେ । ପ୍ରକାଶକ ପରିବେଶରେ ବିଭାଗଟି ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା ।

୧୯୭୪-୭୭ ରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆକାଶରେ ଦୂର୍ଧ୍ଵତର ସ୍ଵତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ହଠାତ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅଣତାଶ ପବନ ବହିଲା । ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇହିରା ଗାନ୍ଧି ଭାରତରେ ଜୁରୁରୀକାଜୀନ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନୁବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତାର ଦର୍ଶିଣାପବନ ଆଉ ବହିଲା ନାହିଁ । ଏମରଜେନ୍ସି (ଆପତ୍କାଜୀନ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ଜୁରୁରୀକାଜୀନ ଶାସନ) ର ଚାଲିଲା ମହୁରତ । କ୍ରାନ୍ତିକାମୀ ଜନନେତାଏ କାରାଗାରରେ ରହିଲେ । ତାରିଆଡ଼େ ଶୁଙ୍ଗଜାର କଢା ଶାସନ; ହିରନ୍ଦିରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନୁପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ସାଁଝ ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣ, ଆଚାର୍ୟ କୃପାଳିନୀ

ପରି କ୍ରାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତାବହୁକୁ ଅଟକ ରଖାଗଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ହରେକୁଷ ମହତାବ, ନବକୁଷ ଚୌଧୁରୀ, ମାଳଚୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ପରି ରାଜନେତାଏ ବସାଗୁହକୁ ଆଶ୍ରୟ କଲେ । ରସାମେଘ ପରି କେତେ ମୁଁ ଥି ଆସି ମାନସପଚରେ ଜାସି ଛୁଲେ । କଟକର କିଳା ମଇଦାନରେ କ୍ରାନ୍ତି ଚେତନାର ମାନ୍ଦିକ ପୂରୁଷ ଜୟପ୍ରକାଶ ନାରାୟଣଙ୍କ ଉଦ୍‌ବୋଧନ, ଆଚାର୍ୟ୍ୟ କୃପାକ୍ଷିନୀଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣ; ଯେଉଁଠି ରରି ରହିଥିଲା କ୍ରାନ୍ତିର କଥା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧୀନତାର ସୀମା ଓ ସରହଦର ମନ୍ତ୍ରିତ ବାର୍ତ୍ତା ।

୧୯୭୪-୧୯୭୭ ର ଏମରଜେନ୍ସି ବା ଜରୁରୀକାଳୀନ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷର ସାଧୀନତା କ୍ଷୁଣ୍ଟ ହେଲା । ତଥାକଥୁତ ଅନୁଶାସନ ପର୍ବର ଜ୍ଞାନରାଜୀବନରେ ଗରନ ପବନ ମୁଖ୍ୟରିତ ହେଲା । ଚାରିଆତେ ବିଂଶସ୍ତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ଜୟଜୟକାର ଧ୍ୱନି । ଏଥପାଇଁ କବିଏ କବିତା ଲେଖିଲେ । ଅମଳାତନ୍ତ୍ରର ବନ୍ଦନାଗୀତି ଧ୍ୱନିତ ହେଲା । ବିଂଶସ୍ତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ତାରିଖ କରି କୁହାଗଲା-

‘କୋଟିଏ ମହାନମତ୍, / ଗୋଟିଏ ମହାର ସୂତ୍ର ।’

ଏହି ଦିଜ୍ଞାପନୀ କବିତାରେ କବିର ଆକୁଗତ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲାବେଳେ କଟକର ରାଣୀହାଟର ଗୋପାଳ ସାହିରେ ବିଦ୍ରୋହ ବର୍ଷୀୟାଳ କବିଟିଏ ଆହୁନ କରୁଥିଲେ, ‘ଶିଶୁପାଳ ଦଶା ରୋଗିବା ପୂର୍ବ ବେଦୀ ଛାଡ଼ି ଭଲେ ପନା’ ପରି ଚେତାବନୀ । ଏ କବିତାଟି ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିଷିତିର ଅନ୍ତିଗର୍ଭା ବାଣୀ ଅଥବା ପ୍ରେସ ଆଇନ କଟକଣ ହେତୁ ସେ ସମୟରେ ଝକାର ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରକାଶ ନ ପାଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାନରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏ କବିତାରେ କବି ଦୈତ୍ୟନାଥ ଲେଖିଥିଲେ-

“ରାମାକୁ ରଗଡ଼
ଶ୍ୟାମାକୁ ପରଡ଼
ଶଗଡ଼ ମଡ଼ାଅ ଶିରେ ।”

ସାଧୀନ ଭାରତରେ ବି ମଣିଷ କିପରି ହିରନ୍ଦରୀ ଭାଜ ଚକାଇପାରେ; ତାର ଉଚ୍ଚିତ ଏ କବିତାରେ ରହିଥିଲା । ଅନେକ ଲେଖକ ଶଂଖିତ କାଳରେ ଏମରଜେନ୍ସିର ବନ୍ଦନା ରାଜବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନିଜର ସିଟି ଓ ଖ୍ୟାତିକୁ ଜାହିର କରିବାକୁ କୁଳ ସାଧନା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ମୋର କେତେକ ବଂଧୁ ଜରୁରୀକାଳୀନ ସିଟିର ଶୁଣ୍ଝା, ଅନୁଶାସନ ଓ ତଥାକଥୁତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠାକୁ ତାରିଖ କରି ଲେଖି ଶାସକର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ମୋତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବାରୁ ମୁଁ ରୋକଠୋକ ମନା କରିଦେଇଥିଲା । ମୋର ବିବେକ ମୋତେ ଏତାହୁଶ ପରାମର୍ଶଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହିବାକୁ ଆହୁନ ଦେଇଥିଲା ।

ଡେବେ ଏଇଠି କହିରଖେ ଯେ ଜରୁରୀ ଶାସନ ୦କ ଧର୍ମବକୁ କର୍ମୀ କରିଥିଲା । ଆରୋପିତ ଶୁଣ୍ଝନା ଡେମୋଲିସନ ଖଣ୍ଡା ପରି ଅନସପ୍ରବଣ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଝଲାଥିଲା ।

ବସୁତଃ ସେମାନେ ଅଭ୍ୟାସ କରି ଶୁଣୁଛି ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଛବୁତେ କର୍ମ-ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି କର୍ମଚାରୀ ଓ ଅମଳାଏ ବାଧ୍ୟବାଧକତାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲେ ବିଜିନ ଦସ୍ତରରେ । ବାହୁବାଟିଆଙ୍କ ବାରବାଟୀ ଟାଷ ପରି ନଟେଇ ଆଉ ଶୁଦ୍ଧ ଉଡ଼େଇପାରିଲା ନାହିଁ ।

ଶଂସିତ କାଳରେ ରୂପକ ଛନ୍ଦରେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ଶାସନର ସ୍ଵରୂପ ଓ ପରିଣଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଲେଖକେ ବି ଚେଷ୍ଟା କରି ଚାଲିଥିଲେ-ଏ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଚୌଧୁରୀ ହେମକାନ୍ତ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସିଂହ ଠେକୁଆ କଥା ଉପରେ ଆଧାରିତ ରୂପକଟିକୁ ସ୍ଵରଣ କରାଯାଇପାରେ, ଠେକୁଆଟିଏ ବନବାଣୀ ଖବରକାଗଜକୁ ବିଶ୍ଵାସ କରି ସିଂହଦାରା ଆହୁତ ହୋଇ ଶୁମାକୁ ଘଲା । ସେହି ଶୁମାରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତେ କେବଳ ଶୁଭୁଥିଲା କଢ଼ିବଢ଼, ମଢ଼ମଢ଼ ଶବ୍ଦ । ଏଇପରି ହେଉଛି ଆମର ଜରୁରୀକାଳୀନ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷର ପିତି ।

ପୁଣି ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବୁଣ୍ଣାବୁଣ୍ଣକୁ ଆଧାର କରି ହରେକୁଷ ମହତାବ ରତ୍ନା କରିଥିଲେ-

‘ସୁର୍ଗରେ ଏମରଜେନ୍ସି ।’

ପୂର୍ବରୁ ତ ଗୋପବଂଧୁ ଦାସ ବି ଉଦାର କଷରେ ଘୋଷଣା କରି ଲେଖିଥିଲେ-

‘ଉରାଇ ଶାସିବା ନାଟି ରାଶିଯିବ,
ପ୍ରଜାଙ୍କ ମତରେ ଶାସନ ଚାଲିବ ।’

ସେ କାଳରେ ଗୋପବନ୍ଧୁ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହା ଲେଖିଥିଲେ । ଜରୁରୀକାଳୀନ ଶାସନ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ହରେକୁଷ ମହତାବ ଚତୁରତା ସହ ଗୋପବଂଧୁଙ୍କ ଜନ୍ମଟିଥ୍, ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ଫଟୋଚିଟ୍ ତଳେ ଏ ବାଣୀ ଉଲ୍ଲେଖ ପୂର୍ବକ ଓରମାନ ମେଷାଉଥିଲେ । ପୁନଃ ଏହି ବାଣୀ ଭିତରେ ଅଳକ୍ଷିତ ଭାବରେ ମହତାବଜୀଙ୍କ ସ୍ଵକାମ ମନ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଜରୁରୀ ଶାସନରୂପୀ ଅତୁକ୍ଷାସନ ପର୍ବରେ ମୁଁ କାହିଁକି ଯେତେ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ କର୍ମଚାରୀ ଏମରଜେନ୍ସିର ପାତ୍ରଙ୍କ ଓ ବାକ ସ୍ବାଧୀନତାର ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟାସ୍ତରେ ମୁଯିମାଣ ହୋଇପଦ୍ଧତିରୁ ।

ମୋର କଲେଜର ସହପାଠୀ ଅଧ୍ୟାପକ ବସନ୍ତ କୁମାର ଜେନା ଥିଲେ ଏକ ଅନମନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ସେ ଥିଲେ କ୍ରାଏସି କଲେଜର ଅର୍ଥନାଟିର ଅଧ୍ୟାପକ । ସେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ବାଧାବନ୍ଧନଙ୍କ ଖାତିର ନକରି ବାକ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ଶୁଭୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଅବଶ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ଵଯଂସେବକ ସଂଘ ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ସେ ଛାତ୍ର ସମାଜରେ କ୍ରାନ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରକାର କରିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣ୍ୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଓରେଣ୍ଡ ପରାଞ୍ଚା ଜାରିହେଲା । ସେ ସରକାର ମୁହଁରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଆମ୍ବଗୋପନ କରି ରହିଥିଲେ । ସେ ଏକ ଫେରାର ଆସାମୀ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସି ବି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କିନ୍ତୁ ବଂଧୁ ଜେନା ଏକ

କୃଷକ ପରିବାରରେ କୃଷିଜୀବୀ ଶ୍ରମିକ ରୂପେ କାମ କରି ନିଜର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ଏମରଙ୍ଗସିର କଜାବାଦନ ଘୁଷ୍ଟିଲା ପରେ ସେ ଆମ୍ବୁଦ୍ଧବାକ୍ଷ କରି ପୁଣି ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝିକୁ ଫେରିଥିଲେ । ସେବିତୁ ସେ ‘ହଙ୍ଗୁଭାଇ’ ନାମ ବି ବୋହିଲେ । ଜରୁରୀ ପରିସିତି ଉପର୍ଦ୍ଦିବୀ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀ ଜେନା ‘ଲୌହଶିଳ୍ପ’ ସଂପର୍କରେ ନିବନ୍ଧ ରଚନା କରି ପିଏବ.ଢି ଡିଶ୍ରୀ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଉପର୍ଯ୍ୟାପନ କରିଥିଲେ । ତାର ଅନୁକୂଳ ରିପୋର୍ଟ ଏହି ଜରୁରୀ ଶାସନ କାଲରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ଜେନା ପିଏବ.ଢିର ମୌଖିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନଥିଲେ । ଜରୁରୀ ପରିସିତି ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଜେନା ଆକୁଷଣୀକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ତାହାକିମ ଛାତ୍ର ସମାଜ ଓ କୃଷିଜୀବୀ ମହିଳରେ ସେ ଆହୁତ ବ୍ୟକ୍ତିପାତାର ପ୍ରତିକାଳ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଜେନାଙ୍କ ପରି ସଂପ୍ରାମୀ ଏବଂ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ଚିନ୍ତା କରିବାର ପ୍ରତିକାଳ ହୁଅଛି । ସେ ବି ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶା କୁମିରେ ଓଡ଼ିଶାୟ ଚେତନାରେ ଏକ ମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅନୁଚିତନ ଏବଂ ଭାରତୀୟତାକୁ ପୁନ୍ରୁଦ୍ଧ ସେ ବେଶି ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ଚେତନାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ଆର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛନ୍ତି ଅସୀତି କୁମାର ବୋଷ । ସେ ବି ଥିଲେ କ୍ରାଏଷ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ।

ବସ୍ତୁତଃ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସିତିରେ ପରୋଇ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପ୍ରତିବାଦ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଘନବିଶେଷରେ ଖଣ୍ଡମେଘ ପରି ଦଳକାଏ ବର୍ଷା ବି କରୁଥିଲା କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ କଲେଜରେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ଅନୁଶାସନ ବେଶ ବନ୍ଦ କରିବାର ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଶରତ ଆକାଶର ବାରିବିହୀନ ହକଳା ମେଘଖଣ୍ଡମାନ ।

ରେଗେକ୍ଷା ରହଣିର ମୋର ପ୍ରଥମ ହୁଇବର୍ଷ ଥିଲା ତଥାକଥୁତ ଅନୁଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମୟ । ଏ ସମୟରେ ମୁଁ ରହୁଥିଲି କୁବନେଶ୍ୱରର ସେହି ସହାଦ ନଗରରେ । ପ୍ରତିଦିନ ବାଣାବିହାର ହଜାରେ ପ୍ରେମଧରି କଟକରେ ଦଶଟା ସୁଦ୍ଧା ପହଞ୍ଚ ପୁଣି ସଂଧ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟାରେ ସେହି ସଟନ୍ତି ପ୍ରେମରେ କୁବନେଶ୍ୱର ଫେରୁଥିଲି । ଜୀବନଟା ଥିଲା ବେଶ ମାପଯୋଗର । କୁବନେଶ୍ୱରରୁ କଟକ ପୁଣି କଟକରୁ କୁବନେଶ୍ୱର ନିତିଦିନିଆ ଯାଦ୍ରା । ମୋତେ ବଡ଼ ବ୍ୟକ୍ତିବିବ୍ରତ କରିଦେଉଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ‘ହଂସଧନୀ’ ବା ‘ବାପ ପଞ୍ଜରା’ ପରି କବିତାରେ ଅଳକ୍ଷିତରେ ସଟନ୍ତି ପ୍ରେମର ଚିତ୍ରକଟଟିଏ ବା କୁପକଟଟିଏ ଖଳସି ଉଠୁଥିଲା । ସଟନ୍ତି ପ୍ରେମ ଯାଦ୍ରା ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଜୀବନଯାତ୍ରାର ପ୍ରତାକତା କରୁଥିଲା-

“ଏ ପ୍ରେମରେ ବସିଛନ୍ତି / କେତେ ପୁଣ୍ୟ ଜନ
ହାତ ନାହିଁ ଗୋଡ଼ ନାହିଁ / ପୁଥୁଳ ବଦନ
ସର୍ବେ ଆହା ଆସିଛନ୍ତି / ପୂରୀରୁ କଟକ
ସମୟର ଝୁଲାମୁଣି / ପିଠି ଗୋଟା ଯାକ ।”

(ହଂସଧନୀ)

ଏଇ ପ୍ରେସରେ ମୋ ସମେତ କୃପାସିନ୍ଧୁ କର, ମୀନକେତନ ହୋତା, ସର୍ବେଶ୍ଵର ଶୁଣ, ଦିଗ୍ନମର ମିଶ୍ର ପ୍ରମୁଖ କେତେ ଅଧ୍ୟାପକ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିଲେ । ଆମ ଭିତରେ ଦେଶବିଦେଶର ରାଜନୀତି, ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂକଟ, ଧର୍ମଧାରଣା, ନିତିବିନିଆ ମଣିଷ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଦୁଶ୍ୟପତ୍ର ସଂପର୍କରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନାମାନ କରାଯାଉଥିଲା । କାହାର କଥାରେ ରାଜନେତାର ଠାଣି ତ କିଏ ବା ଅନାସତ ସନ୍ୟାସୀ, କିଏ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧେ, କିଏ ବା ଅନାସତ ସନ୍ୟାସୀ, କିଏ ବା ସହଦେବ ପରି ହୁଏତ ପେଣ ପକେଟରେ କଳିକୁ ଉଣିଥୁବାର ଆଗୋପ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । କେତେ ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ବଞ୍ଚାଶୁଥିଲେ । ପାଖରେ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସହଯାତ୍ରୀଙ୍କ ରହଣରେ ତାସ ଖେଳରେ ଅବା ସତରଣୀ ଖେଳରେ ମାତ୍ରଥିଲେ । ରେଳ ଡବାରେ ଚାଇଗରମ, ଚେନାଚୋର, ପାପଡ଼ର ତାକ ଶୁକ୍ଳଥିଲା । ହକରର ତାଙ୍ଗ ଖବର ସଂପର୍କର ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରଚାରର ଧମକା କିମ୍ବା ଅଛ ଜିକାରୀର ‘ଆହେ ନୀଳ ଶଳକ ପ୍ରବଳ ମର ବାରଣ’ ପରି ସାଇବେଜ ରଜନର ସାମୋନି ବାଜି ମନରେ ଭାବାତର ଜାତ ହେଉଥିଲା । ଦେଖୁଦେଖୁ କାଠ୍ୟୋଡୀ, କୁଆଖାଇ ତେଇଁ ଆମେ ଲୁବନେଶ୍ଵରରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲୁ । ସେତେବେଳେ ଆକାଶରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ତାରା ଫୁଟି ଦିଶୁଥିଲେ । ସକାଳବେଳା ବି ସହନ ସହନ ପାହିରେ ଅନ୍ତମୀୟ ପକାଇ ଦେଇ ନାହିଁ ସୁନ୍ଦା ଶେସନରେ ପହଞ୍ଚ ଆମେ ତ୍ରେତା ଧରୁଥିଲୁ । ଆମ ଭିତରେ ଭେଟ ସମାଷଣ ପରି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ଯିବାଆସିବାର କୁନ୍ତି ମନକୁ ଝୁଇଁ ପାରୁ ନଥିଲା । ଆମ ପରି ମୂସାଫିରଙ୍କ ନୀତିବିନିଆ ଜୀବନଶୈଳୀ ଥିଲା ଏଇପରି । ଫେଟପାଟଣା ପାଇଁ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଅନପ ବହୁତେ ମହାନଗରୀର ଘଟାଟୋପ ଭିତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାଦୟ ଦେଖି ଆଗମନ ଓ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନର ବେଳ ଛାଇ କରିଥାଏ । ଆଜିର ସହରା ମଣିଷ ସତେଜି ବଳିବର୍ଦ୍ଦତ୍ତାଏ । ବୋଣେବେହି ଖରାତ୍ରୋ ବର୍ଷା ଶୀତରେ କାନ୍ଦରୁ କୁଆନି କାଢି ପାରୁନାହିଁ । ଏଣୁ ପିଲାକବିଲାକ ଖବର କୁଣ୍ଡିବାକୁ ବେଳ ବା କାହାର ? ଭବିବାର ପରି କୁଟି ଦିନରେ ପାର୍କରେ ଭିଡ଼; ସିନେମା ହଜରେ ମାର୍ଟନୀ ସୋ କିମ୍ବା ସେକେଣ୍ଡ ସୋ ଦେଖିବାର ନିଶା ଜାଗୁଥିଲା । ଚକିରିଆ ମଣିଷ ଚିର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ପ୍ରଯାସ କରିଚାଲିଥିଲା । ଏବେ ତ ଟି.ରି ପ୍ରସାଦରୁ ସେସବୁ ଉଭାନ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଆଜିର ମଣିଷ ପୋଷା ବଳଦ ସାଜି କେବଳ ଗାଢ଼ି ଟାଣୁଛି ନହୁବା ଅରଣ୍ୟ ଷଷ୍ଠ ବନ୍ଦ ଧସେଇ ପଶି ଉପଦ୍ରବ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଛି । କଟକ ପରି ପ୍ରାମୀଣ ନଗରରେ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଅବଶ୍ୟ ଧମକା ଟିକିଏ ଉଣା । ତେବେ ମୋରି ଛାଅ ବର୍ଷର ରେତେହା ରହଣିରେ ଆଧୁନିକତାର ସୋରାସୋରା କିରଣ ପଢ଼ି ଆସୁଥିଲା ।

୧୯୭୮ ଫେବୃଆରୀରେ ସହୀଦନଗର ଛାଡ଼ିଲି । ଯୋକ୍ରା ମଞ୍ଜିଷାହିରେ ଭଡ଼ାଘର ନେଇ ରହିଲି । ଦକ୍ଷିଣମୁହାଁ ଛୋଟ ଘରଟିଏ । ଦୁଇଟି କୋଠରୀ । ଆଗରେ ଛୋଟ

ବାରଣାଟିଏ । ରୋଷେଇ ପାଇଁ ଘରକୁ ଲାଗି ଆଡ଼ଚାଜିଆଟିଏ; ଟାଇଲ ଛାଆଁଣି । ଘର ଚାରିପାଖେ ପାଚେରୀ । ଅଗଣା ରିତରେ ଛୋଟ କୁଅଟିଏ ଏବଂ ଘରର ଅନ୍ତି ଦୂରରେ ଉଭରପୂର୍ବ କୋଣରେ ଗାଧୁଆଘର ଓ ପାଇଖାନା । ଗାଧୁଆ ଘରଟି ଥିଲା ମୁଢାକାଶ ତଳେ କେବଳ ଅତୁଳ ପାଞ୍ଜଳିଆ କାନ୍ଦ ଦେବୀ ସିମେଣ୍ଟ ଚଟାଣର ପ୍ଲାନ୍ଟିଏ । ଏ ଘରେ ରହିବାକୁ ପିଲାଏ ପ୍ରଥମେ ମଞ୍ଚ ନଥିଲେ । ତୁଳ ଅନ୍ତେଇ ବର୍ଷ ଧରି ଘର ଖୋଜି ଖୋଜି ନିରାଶ ହୋଇ ଶେଷରେ ରେବେନ୍ଟା ପାଖାପାଖ ଯୋତ୍ରାରେ ଏ ଘରଟିର ସଂଧାନ ମୋତେ ମିଳିଥିଲା । ଏ ଘରଟି ଟିଆରି ହୋଇଥିଲା ୧୯୪୫ ମସିହାରେ । ବୁନ୍ଦସ୍ଥାମୀ ଥିଲେ ଇଣ୍ଡିନ୍‌ଯର ବିରୁଦ୍ଧ ଦାସ । ତେବେ ଘରଟିରେ ଘରଟି ବିରୁଦ୍ଧ ବାବୁଙ୍କ ଶାଶ୍ଵତ ନନ୍ଦନ ରାଯଙ୍କ ନାମେ ରହିଥିଲା । ଏହି ଘରେ ଆମେ ପ୍ରଥମେ ପାଦ ଥାପିଥିଲୁଁ ୧୯୭୮ ମସିହା ଫେବୃଆରୀ ତା ୨୮ ରିଖରେ ।

ଏହି ଦିନଟି ହେଉଛି ମୋର ଓ ମୋ ପରିବାର ପାଇଁ ଏକ ମୁରଣୀୟ ଚିଥ । ଗୋ, କନ୍ୟା, ଭୂମି, ଭାଗ୍ୟରେ ଥିଲେ ମିଳେ, କଥାଟିର ଚାକ୍ଷୁଷ ପ୍ରମାଣ ଏଇଦିନ ହିଁ ମୁଁ ପାଇଥିଲି । ମୋ ମନରୁ ହତାଶିଆ ଭାବ ତୁଟି ଯାଇଥିଲା । ଫେବୃଆରୀର କନକନିଆ ଶୀତ, ତାରା ଖୁବିଚିତ ନାହିଁ ଆକାଶରେ ଜହାର ନାରବ ପଦପାତ ସହ ସୋରା ସୋରା ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର କୁଆର ମୋ ପହାଁ ଓ ମୋତେ ଭାବାଙ୍କନ କରିଦେଇଥିଲା । ଆମେ କେହାଣି ଭାର୍ତ୍ତି ଏ ଘରେ ପାଦ ଦେଲା ମାତ୍ରେ ‘ବୈକୁଣ୍ଠ ସମାନ’ ଘରଟିକବର ସମ୍ମ ଦେଖୁଥିଲୁଁ । ପିଲା ଚାରୋଟି କଟକରେ ପାଦ ଦେଇ ଆହୁଦିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ବଡ଼ପୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ସାନପୁଅ ବେଶକୁ କହୁଥିଲା, “ଆରେ କାନ୍ଦ, ଏଇ ହେଉଛି ମୋ ସମ୍ମର ଆମ କଟବ । ଯେଉଁ କଟବରେ ରହିବା ପାଇଁ ପିଲାଦିକୁ ମୋର ମୁହଁସ ଭାଗିଥିଲା । ମୁଁ ବାପାଙ୍କ ବାରମାର ପୁଅଥିଲି—“ଆମେ କେବେ ଯିବା ବାପା କଟବ ନଗର”; ଆମେ ଏବେ ସେହି କଟବରେ । କେବୁ ବନାମ ସ୍ଵର୍ଗଟ ଭାଇ— ମୁହଁକୁ ଭାର୍ତ୍ତ ହସୁଥିଲା । ବାପି ଓପରେ ଶ୍ରୀହର୍ଷ କହୁଥିଲା— ବେଶ ମଜା ହେବ ନଈ କୁଳରେ ତୁଳିବା, ଆନିକଟରେ ମାଛ ସବୁ କେମିତି ତେଉଁଛି ଓ ତବର କାନ୍ଦିଛନ୍ତି ଦେଖିବା । ଝିଅ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଏଇ କଟବରେ ଯାହାହେଉ ରେବେନ୍ଟାରେ ଏମ.୧. ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବ ବୋଲି କୁରୁକ୍ଷି ଉଠୁଥିଲା । ଏଇ ଥିଲା ଯୋତ୍ରା ଘରେ ପାଦଦେବା ଅବକାଶରେ ମୋ ପରିବାରର ଛୋଟବଡ଼ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ଭାବନା । ଦୈବକୁମେ ଏଇଘରେ ରହିବାର ମାସେ ତେବେଶିନ ପରେ ବିରୁଦ୍ଧ ବାନ୍ଦ ଓ ନନ୍ଦନ ରଯ ଏ ଘରଟିକୁ ଆମକୁ ବିକ୍ରି କରିଦେଲେ । ମୋ ପହାଁ କ୍ଷୀରୋତ୍ତା ହେଲେ ଖରିଦକାର । ଘରଟି ହୋଇଗଲା ଆମର ।

ଫେବୃଆରୀ ୨୮ ରେ ମିନିପ୍ରଦରେ ଆମ ଜିନିଷପତ୍ର ଧରି ସହାଦ ନଗରରୁ ମୋର ଜଣେ ଛାତ୍ର ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଏବେ ମନେପରୁନ୍ତି । ରେବେନ୍ଟାରେ ସେ ମୋର ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ଆଉ ଏକ ପ୍ରକରେ ଆମର ଅଳିଅନୀ ଧେରୁଟି ବି ବସନ୍ତରୀ ସହ

ଆସି ପହଞ୍ଚଥିଲା । ସେଇଦିକୁ ଆମେ ସବୁ ହୋଇଗଲୁ ପୂରାପୂରି କଟକୀ, କଟକ ବାସିଥାର ମୋହର ଅଳକିତରେ ଆମଠି କିଏ ମାରିଦେଇଗଲା । କଟକର ପାଣିପବନ ସହ ମୋ ପିଲାଏ ବେଳୁବେଳ ପରିଚିତ ହେଲେ । କଟକ ତ ତୁଳଟି ନଈର ସହର; ଏକ ପାଖରେ ମାତୃକଷ ମହାନଦୀ । ଅନ୍ୟପାଶେ ମାତୃଶ୍ଵରୀ କାଠଯୋଡ଼ି । ମା ଓ ମାଉସୀ କୋଳ କାହାକୁ ବା ରଜ ନ ଲାଗେ । ଆମେ ଏ ଯାବତ ମାତୃକଷ ତୁଳ ନଈର ପାଣିପବନ ପାଇ କାନ ବିଶେଷ ଚାଲିଛୁ ।

୧୯୭୭ ଏପ୍ରିଲବେଳକୁ ଭାରତ ଶାସନର ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ଜନ୍ମରୀକାଙ୍ଗାନ ଶାସନର କଜାବାଦଳ ଦ୍ୱାରା ଯାଇଥିଲା । ରାଣ୍ଡାନ୍ତିକ ଜନମୂଖୀ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପୂନଃପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ଆମେ ବି ଗେଣ୍ଟା ସ୍ଵରାବ ଛାଡ଼ି ଏଣିକି ବହିମୂଖୀ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ବରଷାତ୍ତ୍ଵ ହେବାର ରଯତ୍ରାତି ଅପସରି ଗଲା । ଏମରଜେନ୍ସିବେଳେ ଶାସକଙ୍କ ପ୍ରତି ରଯ ଥିଲା । ବିଶ୍ଵଜନକ ବା ପ୍ରତିବାଦକୁ ବରଦାତ୍ତ କରାଯାଉ ନଥିଲା । କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ମୁହଁ ଖୋଲୁ ନଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କୁହାୟାଉଥିଲା—ଦେଖ, ଏବେ କାହିଁର ବି କାନ ଅଛି । ଏବେତ ମାଛି ପଡ଼ିଲେ ନବଞ୍ଜଗୁ ହେବ । ମନଖୋଲା ହସ ହସିବାର ବେଳ ହୁହେଁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ବହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଣିକି ସ୍ଵରୂପୁଲ୍ଲଦ ଭାବରେ ଭାବ ପ୍ରକାଶର ସୁରିଧା ଉପରତ ହେଲା । ଅଣସର ପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନବଯୌବନ ଦର୍ଶନ ପରି ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକତାର ପୁନଃ ଉଦୟନ ଘଟିଲା । ପୁଣି ପହଞ୍ଚି ବିଜେ ପରି ସରକାରୀ ଦପ୍ତରମାନଙ୍କରେ ଚାକିରିଆକ ଦକ୍ଷି ଦକ୍ଷି ଆରମନ । ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଏ ସେଥିରୁ ବାଦ ଯିବେ କେମିତି ? ଜୀବନ ବଡ଼ଦାତ୍ତରେ ଜୀବିକା ରଥଟିମାନ ହଜିଦୋହନି ଚାଲିଥିଲା । ସବୁ ଅଂଗେ ନିରାଉଥିଲି; ଜୀବନକୁ ବହୁଥିଲି ।

ଜଳାପଥଟି ମୋ ପାଇଁ ମୟୁଣ ନଥିଲା । ବଣଜ୍ଞଗଲ ଅଞ୍ଜନରୁ ଆସିଥବାକୁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ ଆମ ପାଇଁ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା କମିନ କାନେ ମୟୁଣ ହେବନାହିଁ । ବହୁର ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ହିଁ ହେବ । ନିଜ ବାଟ ନିଜକୁ ହିଁ ବାହିନେବାକୁ ହେବ । ଏଇଥିପାଇଁ ବିନା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକରେ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ କରି ଥେସି ଦାଖଲ ବରିଥିଲି । ସେଥିପାଇଁ କିପରି ଚାହିଁଟାପରା ଓ ପ୍ରତିବନ୍ଧକୁ ସାମନା କରିଛି, ତାର ବିବରଣୀ ତ ଦେଇଛି । ଥେସିଥର ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ସର୍ବପ ଡି.ଲିଟ୍ ଡିଗ୍ରୀ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ୧୯୭୭ ମେ' ମାସରେ । ଫେନିକ ସମାଜ ୨୨.୪.୭୭ ରେ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓ ମଧ୍ୟବନ ରାତ’ ଶୀର୍ଷକ ସହର ପାଇଁ ଡି.ଲିଟ୍ ଲାଭ ସମ୍ବନ୍ଧଟି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୋର ହିଟେଷୀ ବଂଧୁଏ ବଧେଇ ଜଣାଇଲେ । ରେଗେଜ୍ବୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ବି ମୋତେ ସମର୍ପନ ଦିଆଗଲା । ତେବେ ସବୁରୁ ସରଣୀୟ ଘଟଣା ଥିଲା ମୋର ଏମ.୧. ଛାତ୍ର ସ୍ବଧାର ଚତ୍ର ବେହୁରାକ ଅଭିନନ୍ଦନଟି । ତାକର ଅଭିନନ୍ଦନଟି ଥିଲା କବିତାରେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଗବେଷଣାର ମୂଳ ଅର୍ଥ ଧେବୁ

ଖୋଜାକୁ ନିର୍ବାରଣ କରି ଲେଖିଥିଲେ— “ଆପଣଙ୍କ ଆମେ ବଧେଇ ଜଣାଉଛୁ/ କାରଣ ଆପଣ ଆମ ପାଇଁ/ ଗାଇ ଖୋଜୁଥିଲେ; ପାଇଲେ ।”

ତାପରେ ସେ ଜିଞ୍ଚାୟୁ ଛାତ୍ରର ଭୂମିକା ନେଇ ଚାହିଁଥିଲେ, ପ୍ରତି ଛାତ୍ର ଯେପରି ଚାହେଁ ତା’ର ଶିକ୍ଷାଦାତାଠାରୁ ନିରୁତା ଶିକ୍ଷା । ଜୀବନ ଓ ଜାହିକା ପାଇଁ ଉଚ୍ଚଭୂମିଟିଏ ବି କିମିଟି ହାସନ କରିବ, ତାର କିମ୍ବି ପାଥେୟ; କିମ୍ବି ମନ୍ତ୍ରିତ ବାଣୀ, କିମ୍ବି ଦିଗ୍ବିଦ୍ୱାରା ଯାହାକି ତାର ଶ୍ରେୟ ହେବ । ଏଥପାଇଁ ବୋଧହୃଦୟ ଶ୍ରୀମାନ ବେହୁରା ଲେଖିଥିଲେ—

“ଆମେ ଏଥରେ ଭାରି ଖୁସି
କାହିଁକି ନା / ବର୍ଷବୋଧରୁ ଆମେ ଜାଣୁ
‘ବୁଦ୍ଧପାନ କଲେ ବଡ଼ର ଶକ୍ତି’
ଆଉ ଆମେ ଏ ଦୁଧ ପିଇବୁ
ଦୁଧ ମିଶା ପାଣି ତୁହେଁ / ନିରୁତା ଗାଇଦୁଧ ଇଏ ।”

ଛାତ୍ରଟିର ଅଭିନନ୍ଦନିକାଟି ମୋ ମନକୁ ଝୁଲୁଥିଲା । ମୁଁ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ପୁଣି ଭାବୁଥିଲି ମୋର ସର୍ଵର୍ତ୍ତି କ’ଣ ସତରେ ନିରୁତା ନା ପାଣିମିଶା । ଏହା ସୁଧୀବର୍ଗ ବନାମ ଭୋଗାଏ ପରଖନ୍ତି । ତାର ଫଳଶୁଣି ସରୁପ ପାଠ୍ୟସୁଷ୍ଠକ ପ୍ରଶନ୍ତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂଘାକର ଅତ୍ୱରୋଧ ପାଇ ନିବନ୍ଧଟିକୁ ‘ମଧୁସୃଷ୍ଟି : ଅମୃତ ଦୃଷ୍ଟି’ ଶିରୋନାମାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଦେଇଦେଲି । ତାହା ୧୯୭୯ ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।

ପୁଣି ଶ୍ରୀ ବେହୁରାଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନିକାଟି ମୋଟେ ଅନ୍ତର୍ଜ୍ଞୋକରେ ସତତ ଜୀବନବ୍ୟାପି ତାରିଦ କରିଦେଇଛି— ଗବେଷଣା ନିରୁତା ହେବା ଦରକାର । ତାହା ଭେଜାଇ ହେଲେ ପାଣିମିଶା ଦୁଧ ପରି ପାଣିରିଆ ଗବେଷଣା ହେବ । ତାହା ଶକ୍ତି ବଡ଼ାଇବ ନାହିଁ । ପରତୁ ନାନା ଅଧିକାର ଘଟାଇ ମଣିଷଙ୍କ ବିଭାଗ କରିବ । ସେଇଦିକୁ ମୁଁ ଅତ୍ୱରବ କରିଆସିଛି— ପିଲାଏ ବି ନିଜ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ମଞ୍ଜି ଜଥାଟିଏ କହି ଦିଗ୍ବଦ୍ଧନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସୁଧୀରଙ୍ଗ ଅଭିନନ୍ଦନ ମର୍ମଟିକୁ ଉପଳବ୍ୟ କରି ଯାହାକିଛି—ଲେଖିଛି ବା ଯାହାକିଛି କହିଛି ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଛି ତାହା ଯେମିତି ଭେଜାଇ ନହେଉ, ନିରୁତା ହେଉ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଛି, ପ୍ରତେଷା ବି କରିଛି । ଏହାରି ଫଳରେ କୃତିହ ମୋଟେ ଆଂଶୁକି ଦେଖାଇବାକୁ ଅବବାଶ ପାଇଛନ୍ତି । ପରତୁ ମୋଟେ କିଛି ବିରୁଦ୍ଧ ବାକ୍ୟବି ଭେଟି ମିଳିଛି— “ଖୁବିନାହିଁ ପରୀକ୍ଷଟିଏ, ତୋପାହିଡ଼ା ଗାଇଦ୍ର, ଅମାନିଆଁ ଜୋକଟା” ପରି ଅନେକ ମଧୁର ପ୍ରଶନ୍ତି । ଏଥପାଇଁ ଅବସୋଧ ନାହିଁ କି ଖେଦ ନାହିଁ ବରଂ ସାହିତ୍ୟରେ ପାଇଛି ସେବାୟତ ହେବାର ଆନନ୍ଦ ।

ଗବେଷଣା କରିବା ଏକ କର୍ତ୍ତନ ବ୍ୟାପାର । ଏହା ତପସ୍ୟା ପରି ନିଷାପର ସାଧନା । ବିଶେଷତଃ ପୁଣି ଗବେଷଣା ବୁଦ୍ଧିକୁ ବରିନେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସତେକି ଯେମିତି ସତା ପ୍ରେମିକଟିଏ । ତାକୁ ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ପଥ ଚାଲିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏଥରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେଲେ

ଗବେଷକ ମଣିଷଟି କାଳିସୀ ଲାଗିଲା ପରି ଘନ ବିଶେଷରେ ଆଚରଣ ବି କରିଥାଏ । ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟାରକ ବା ଗାନ୍ଧି ବିରିନ ଅଭାବନୀୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଗବେଷକଙ୍କ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଦେବା ଦରକାର । ମୁଁ ନିଜେ ଗବେଷଣା କଲାବେଳେ ଗବେଷକର ମନୋକୁମିଗତ ପୀଡ଼ନ ଓ ଅବସାଦକୁ ଅଂଗେ ନିରେଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ମୁଁ ଡକ୍ରେର ଡିଗ୍ରୀ ଲାଜ କଲାପରେ କେତେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକା ମୋର ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟାରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଚାହଁତେ ମୁଁ ମନା କରି ଦେଇଥିଲି । ମୁଁ ତ ସ୍ଵଯଂ ଗବେଷକର ବେଦନାକୁ ଅନୁରବିଷ୍ଟ; ଗବେଷଣାର ଉପରୀପନ ଓ ପରାକ୍ଷଣ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ବିରିନ ବାଧାବିଷ୍ଟ ବି ମୁକାବିଲା କରିଛି । ଏଣୁ ମୋତେ ଭରସା କରି ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସୁଥିବା ଗବେଷକ ବଂଧୁ ଓ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଗବେଷଣା କିପରି ଏକ ବନ୍ଧୁରମାର୍ଗ, ସେଠି ଗମିବାକୁ ହେଲେ ନାମା ତୁଷଣ ଓ କଷଣ ଜୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିପାରେ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ ସତେଜନ ବରାଇ ଦେଉଥିଲି । ତଥାପି କେତେକ ମୋରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ ।

ମୋରି ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରଥମେ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଅଧ୍ୟାପକ ରବୀନ୍ଦ୍ର କୁମାର ପ୍ରହରାଜ । ସୁଠାମ ତେହେରା । ଧନୀ ପିହପିନ୍ ଧୋତି ଓ ପଞ୍ଜାବୀ ପରିହିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ତାନିଶ ଶୁଭ୍ରଲାଶି ଅଥଚ ଜଣାପଦ୍ମଥିଲେ ୨୪/୨୭ ବର୍ଷର ଉସାହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ । ତାଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ଦେଖି ମୋ ମଞ୍ଚିଆ ପୁଅ ବାପି କହୁଥିଲା—କେହି ଜଣେ ଭାଜକୁମାର ଅମା ଘରକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମୁଁ ସୋଫାରେ ବସାଇ ଆସିଛି; ବାପା, ଆସ ତୁମେ ସେହି ଭାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ରେଟିବ । ମୁଁ ଆସି ଦେଖେତ ସେ ଆଉ କେହି କୁହଟି—ମୋର ଅନୁଜ ପ୍ରତିମ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରହରାଜ । ତାଙ୍କ ସହ ରେରେବୁ ପରିସରରେ ଥରୁଟିଏ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାହୁଥିଲେ ମୋରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଗବେଷଣା କରିବେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଆସ୍ତି କି ନାଟ୍ରିବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲି, ମନେନାହିଁ । ତଥାପି ଆସିଛନ୍ତି ମୋ ପାଖକୁ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଶ୍ରୀ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ବିଦ୍ସରା ଅଛି, ପଠନସ୍ଥା ରହିଛି; ଗୀତିନାଟ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସଞ୍ଚୀତ ପ୍ରତି ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅହେତୁକ ଆଗ୍ରହ । ତାଙ୍କର କେତେବେଳେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ସମାଜୋଚନା ବିରିନ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଆହୁତ ହୋଇଛି । ତେବେ ତାଙ୍କ ଲେଖାର ବିଶେଷତ ଥିଲା ଆବେଗମଯତା । ସେ ବେଳେବେଳେ ଆବେଗମୁଖର ହୋଇ ବାଢ଼ିବନୀ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ସାଧକ ନହୋଇ ବାଧକ ନିର୍ଣ୍ଣୟ । ଏହାକୁ ରୋକିବାକୁ ହେବ । ସେ କଥା ଯାହାହେଉ—‘ଓଡ଼ିଆ ଗାଥା କାବ୍ୟ’ ଶୀର୍ଷକ ବିଷୟଟି ଗବେଷଣା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରିରୀକୃତ ହେଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଅଧ୍ୟାପକ ପ୍ରହରାଜ ହେଲେ ମୋର ପ୍ରଥମ ଗବେଷକ ଛାତ୍ର ।

‘ଓଡ଼ିଆ ଗାଥା କବିତା’ ର ସଂକ୍ଷା ଓ ସର୍ବପ ଏବଂ ତାର ବିକାଶକୁମ ସଂପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ ବୌଣୟ ସୁଚିତ୍ତ ସମର୍ତ୍ତ ଲିଖିତ ହୋଇ ନଥିଲା, ଯଦିବା କେହି ଲେଖିଥିବେ ତାହା

ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ନଥିଲା । ଫଳଟଃ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହରାଜ ଲୋକ ପରମରାଠାରୁ ବିଦ୍ସ ପରମରା ଯାଏ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଗାଆ ଥିଲା, ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରିନେଲେ । ତା'ର ପଠନ ଓ ପାଠନ ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଗାଆର ଭାବରୂପି ଓ ବିକାଶଧାରା ନିରୂପଣ କଲେ । ପୁଣି ଏହି ଗାଆ ହୃଦୟ ବେଦ ବେଦାତ, ପାଳି ପ୍ରାକୃତ, ସଂସ୍କୃତ, ଶ୍ରୀକ, ରୋମ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ତରାୟୀ ତଥା ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ କିପରି ଚିତ୍ତ ରହିଛି, ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରି ନିଜର ନିବନ୍ଧନଟିକୁ ରୂପଦେଲେ । ଶ୍ରୀ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ନିଷା ଓ ଅନୁସନ୍ଧିଲ୍ଲା ଫଳରେ ନିବନ୍ଧନ ହୁଇ ବର୍ଷ ଭିତରେ ପ୍ରଭୁତ ହୋଇଗଲା । ତାହା ଯେମିତି ଶାଣିତ, ରଜୁ ଓ ବିଶ୍ୱେଷଣଧର୍ମୀ ହେବ, ତର୍ହେରେ ଆବେଗ ମୁଖ୍ୟରତା ପ୍ରକାଶ ନପାଇ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ସମନ୍ଵତା ଓ ସର୍ଜନଧର୍ମର ରହିବ, ସେଥିପ୍ରତି ମୁଁ ପାହୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଜର ଦେଇଥିଲି । ବସ୍ତୁଟଃ ମୋରି ତଥାବଧାନରେ ଗବେଷଣା ବରିଚାଟିର ଫୁଲଚାରାଟିଏ ପୋଡା ହୋଇ ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତାର ପୁଣିତ ପରିପ୍ରକାଶ ଯଟି ଜନମନକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିବାର ପ୍ରଥମ ନମ୍ବକ ଥିଲା ‘ଓଡ଼ିଆ ଗାଆକାବ୍ୟ’ ପରେ ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ବେଶ ପାଠକୀୟ ଆଦର ପାଇପାରିଛି ।

ରେତେହା କଲେଜ ରହଣିକାଳରେ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଥିଲା ତଥାବଧାରକ ପଣର ପ୍ରଥମ ସିଦ୍ଧି । ଏତିକିବେଳେ ସତ୍ୟବାଦୀ ପଢନାୟକ ଯେ କି ମୋରି ଛାତ୍ର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷପତ୍ର ନେଇ ଏମ.୧. ପାଶ୍ କରି ଏକାମ୍ର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥାଏଇ; ସେ ଚେତନା ଭାଜୁଯରେ ସୌନ୍ଦର୍ୟପ୍ରାଣ ସରାଟିଏ । ରେଡ଼ିଓ, ଟେଲିଭିଜନ ପାଇଁ ଗାଟିକା ଲେଖୁଥାଏଇ; ଲେଖାସବୁ ବଡ଼ ରୋମାଣ୍ଟିକ ଓ ମନଙ୍କୁଆଁ ହେଉଥାଏ । ଯୁବ ପ୍ରାଣରେ ଥାଏ ସ୍ଵପ୍ନ ଓ କଷନାର ଆସର । ତାକର ପୁଣି ଗବେଷଣା କରିବାର ଚାଷା । ମୋ ପାଖରେ ଗବେଷଣା କରିବାର ଅଭିନାଶ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ ମୁଁ ରୋକଠୋକ ମନା କରିଦେଇଥିଲି । ତଥାପି ସତ୍ୟବାଦୀ ମୋ ପାଖକୁ ବାରମ୍ବାର ଆସନ୍ତେ ‘ତପେବର ନଚେତ କୋପେବର ନ୍ୟାୟ’ରେ ତାଙ୍କୁ ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ଫୁଲ’ ଶାର୍ଷକ ବିଷୟଟିଏ ଦେଲି । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି ଅପାରାମରିକ ବିଷୟଟିଏ ଦେଲେ ସତ୍ୟ ହୁଏତ ଗବେଷଣାରୁ ଓହରିଯିବ, ମୋତେ ନିଷ୍ଠି ମିଳିବ ଅଥବା ଶ୍ରୀ ପଢନାୟକ ଦିଗ୍ବୁଣ ଉପାଦାନରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ପୁରାଣ ଓ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟାଦିରୁ ଫୁଲ, ଫୁଲ ସଂକେତ, ଫୁଲଠାର ଆଦି ସଂଗ୍ରହ କଲେ । ତା' ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପାଖରେ ଥିଲା ‘କାଲିଦାସ ଭାବେୟଫୁଲ’ ଓ ‘ରବୀନ୍ଦ୍ର ଭାବେୟଫୁଲ’ ଶିରୋନାମରେ ତୁଳଟି ବହି । ପୁଣି ଲାଭବ୍ରେରୀରେ ଉଠାଇବାରୀ ବିଭାଗରେ ବହି ଖେଳାଉ ଖେଳାଉ ‘Flower Imagery in Shakespeare’ ଶାର୍ଷକ ଆଲୋଚନା କୃତିଟିଏ ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା । ପୁଣି କନିକା ଲାଭବ୍ରେରୀରେ ରେପରେନ୍ଦସରେ ପୁରୁଣା ଜର୍ଣାଲ ‘ଡିଡାଇଲସ’ ପୁଷ୍ଟାରେ ପୁଷ୍ଟ ସଂପ୍ରୟାତି ସଂପର୍କତ ଲେଖାଟିଏ ପାଇଲି । ଏହାକୁ ଉପିକରି ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକବିତାରେ ପୁଷ୍ଟ ସଂପ୍ରୟାତି ଶାର୍ଷକ ଲେଖାଟିଏ ପ୍ରଭୁତ କରି ଝକାରରେ ଦେଲି । ତାହା ଝକାରର

ପ୍ରଥମ ପୁଷ୍ଟା ମଣନ କଲା । ପୁଷ୍ଟାକୁଳବ ଓ ପୁଷ୍ଟ ସଂପ୍ରୀତିକୁ ନେଇ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ନିବନ୍ଧ ହୋଇପାରିବ କଥାଟି ବିଷୟରେ ମୁଁ ଦୃଢ଼ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇପାରିଥିଲି । ଫଳଟଃ ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଜନୀଯକଙ୍କ ପାଇଁ ନିରୂପିତ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ଫୁଲ, ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଯେ ପିଏବ୍.ଡି ସମର୍ଗୋପଯୋଗୀ ତାହା ଦୃଢ଼ିବୁନ୍ତ ହେଲା ।

ତେବେ ଏହି ଲେଖାଟି ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ନିବନ୍ଧ ଶୀର୍ଷକ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ଫୁଲ ହୋଇପାରେ, ତାହା ବନ୍ଦୁ ବିଦ୍ୟାନ ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମନରେ ପ୍ରସ୍ତରବାଚୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏଣୁ ଦିନେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋର ପ୍ରଫେସର ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ମୋତେ କହିଥିଲେ- ଶରତ, ତୁମେ ବଡ଼ ଅଜବ ମଣିଷ । କୋଆଡ଼େ ବେଂଘ, ଅସରପା, ଫୁଲ ପରି ବିଷୟରେ ପିଲାକୁ ବିଷୟ ଦେଉଛ ଥେସିଥ କରିବା ପାଇଁ । ତୁଆ ଗାଇରୁ କି ନା ? ଠିକ୍ ଲୋକକଥାର ତୁଆ ତାହାଣୀ ପରି କାମ ସବୁ କରୁଛ ? କଥାଟି ମୋତେ ବଡ଼ ଆୟାତ ଦେଇଥିଲା । ତଥ୍ୟ ମୁଁ ମୁହଁରେ କୃତ୍ରିମ ହସ ଫୁଟାଇ କହିଥିଲି- ସାର, ଆପଣ କବିଟିଏ ହୋଇ କମିତି ଏକଥା କହୁଛନ୍ତି ? ଯଦି କାନ୍ଦିଦାସ କାବ୍ୟରେ କିମ୍ବା ରବାନ୍ତ୍ରନାଥଙ୍କ କବିତାରେ ଫୁଲକୁ ନେଇ ସହର୍ତ୍ତ ଲେଖା ହୋଇପାରୁଛି, ଓଡ଼ିଆରେ ସମସ୍ତ ଫୁଲ ଜଗତକୁ ନେଇ ଥେସିଥ ଲେଖାଯିବା ଅସମବ ହେବ କାହିଁକି ? ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଗହଣରେ ବସିଥିବା ମୋର ବଂଧୁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ମଧ୍ୟ କହିଥିଲେ- ତୁଆ କିଛି କରିବା ନାଆଁରେ ଏ ତ ଉକ୍ତର ପ୍ରଧାନଙ୍କର ପ୍ରଯାସ ନା ତୁରାଶା ଦେଖାଯାଉ । ଏବୁ ପ୍ରଳାନ ବ୍ୟଙ୍ଗବିଦୁପରେ ମୁଁ ମୁହଁମାନ ନହୋଇ ଉପାହ ସହକାରେ ଶ୍ରୀମାନ ପଞ୍ଜନୀଯକଙ୍କ ଥେସିଥ ପାଇଁ ଉପାଦାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବା ସହ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ଆହୁଶଙ୍କିକ ସହାୟତା କରିଚାଲିଲି । ତାର ଫଳଶୁଣି ସୁରୂପ ସେଇ ରେଜେନ୍ଟା ରହଣି କାନ୍ଦରେ ହୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଥେସିଥ ଦେଇ ପିଏବ୍.ଡି ଡିଶ୍ରୀ ଲାଇ କଲେ । ଥେସିଥ ଡିଶ୍ରୀ ପାଇଲା ପରେ ତାର ପୁଷ୍ଟକ ରୂପ ସମବ ହେଲା ଓଡ଼ିଶା କୁବ ଷ୍ଣୋରକ ଆହୁକୁଳ୍ୟରେ । ଶ୍ରୁଦ୍ଧିର ଶୀର୍ଷକ ହେଲା “ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ପୁଷ୍ଟସଂପ୍ରୀତି” । ଏହାହାରା ପ୍ରତିକୂଳ ସମାଜୋଚକଙ୍କ ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଜୋକ ମୁହଁରେ ଲୁଣ ପରି ମୋର ପ୍ରତିଷ୍ଠର୍ମୀ ବଂଧୁକ ଛିଟି ହେଲା । ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବା ମନୀଷାକୁ ଶାଣିତ ଓ ବଜାରର କରିଦେଇଥିଲା । ସେହିଦ୍ଵାରା ରବେଷଣା ଯେପରି ତର୍ଫମୁଖୀୟ ଓ ଦୂର୍ଜନ ଦେହନିସୁଚକ ହେବ, ସେଥିପ୍ରତି ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦେଲି ।

ରେଜେନ୍ଟାରେ ଥିଲାବେଳେ ଅନେକ ମୋରି ତହାବଧାନରେ ରବେଷଣା କରିବାକୁ ଆକୁସାର ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ନିଯମ ଥିଲା ଜଣେ ରିଡ଼ର ପାହ୍ୟାର ଅଧ୍ୟାପକ ଛାନ୍ତି ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ମୋ ତହାବଧାନରେ ପୂର୍ବକଥିତ ଦୂର ରବେଷକ ବଂଧୁକ ବ୍ୟତୀତ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଅଜିତ କୁମାର ଦାସ, ଅଧ୍ୟାପକ ସୁବୋଧ କୁମାର ଚାଟର୍ଜୀ, ଅଧ୍ୟାପକ କଷ୍ଟତରୁ ସାହୁ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ହୀ ରେଜେନ୍ଟାକୁ ରବେଷକ ଥିଲେ ।

ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଦାସ ‘ଲୋକନାଟକ ଓ ବୈଷବପାଣିଙ୍କ ଦାନ’ ସଂପର୍କତ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ରବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଲୁପେ ଗ୍ରୁହଣ କରିଥିଲେ । ସେ କ୍ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦେଇ ବହୁ ବିସ୍ମୃତ ଲୋକନାଟ୍ୟକାର, ତାଙ୍କର କୃତି ଓ କୃତିତ୍ୱ; ବୈଷବ ପାଣିଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ଓ ଅପ୍ରକାଶିତ ଗୀତିନାଟ୍ୟାବଜ୍ଞା; ବଂଘନାରୁ ଗୋପାଳ ଉଡ଼େଇ ରଚିତ ଗୀତିନାଟ୍ୟ, ଜଗନ୍ନାଥ ପାଣି ପ୍ରମୁଖ ପୂର୍ବତ ଓ ସମବାଜୀନ ଅନ୍ୟ ଲୋକନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ରଚନା ସମାର ସଂଗ୍ରହ ଦରି ଆଣିଥିଲେ । ବାଉଁଶ ବଣରେ ତମବଣା ପରି ଶ୍ରୀ ଦାସ ବାହାକୁ ନେବେ, ବାହାକୁ ଛାଡ଼ିବେ, ଦୃଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଯେଉଁସବୁ ଲୋକନାଟ୍ୟକାବଜ୍ଞାରେ ଓଡ଼ିଶୀ ଜୀବନର ମହକ ରହିଛି, ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ନାଟକର ବିରିନ ବର୍ଣ୍ଣବିରା ଫୁଟି ଉଠୁଷି, ସେ ସବୁ ନାଟକକୁ ନେଇ ନିଜର ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ କହିଲି । ସେହି ଅନୁକ୍ରମରେ ସେ ନିବନ୍ଧଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ଏବଂ ତାହା ପିଏବ୍.ଡି ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଅନୁମୋଦନ ଲାଭ କଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀ ଦାସ ପିଏବ୍.ଡି ଡିଗ୍ରୀ ସହାୟତାରେ ଜୀବିକା ସିଦ୍ଧିରେ ଚଢ଼ିବାର ଯେଉଁ ସମ ଦେଖୁଥିଲେ, ତାହା ପୂରଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ପରଲୋକ ରମନ କଲେ । ତାଙ୍କର ଭାମସୁଲର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟି, ନକୁଳ ପରି ଚେହେରା ଓ ସବ୍ୟସାଚୀ ହୁଲ୍ୟ ଚିତ୍ରକନା ଓ ସାରସତ ରସଗ୍ରାହିତା କ୍ରିତ ତୁଳିକାରଙ୍କଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଆଜି ଅଜିତ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ହସ ହସ ମୁହଁ, ଓ ମଣିଆ ପୁଅ ବାପି (ଶ୍ରୀହର୍ଷ) ର ତୁଳିମାଷ୍ଟର ବନାମ୍ ଟେଜିତ୍ର ବୁଝ ଆମ ପାଖରୁ ମୁହଁ ଜାଗି ପରପାରିକୁ ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ବେଳ ଅବେଳରେ ମୁଁ ଓ ମୋ ପହା ପୁତ୍ର ପ୍ରତିମ ଅଜିତ ପାଇଁ ଲୁହ ଦାଳିଥାଉଁ ।

ରେରେହାରେ ଅଧ୍ୟାପନା କଳାବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ରିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ଆଧୁନିକ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟାଚୁରାଗୀ ଅନ୍ୟତମ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ । ତାଙ୍କର ପଠନ ଓ ପାଠନର ଅର୍ଦ୍ଧବର୍ଷ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗୀୟ ପାଠକକୁରେ ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗ ନେଇବେଳେ ଜଣା ପଢ଼ିଥିଲା । ସେ ଦିନେ କମନରୂପରେ ତା ପିଇଲାବେଳେ ମୋଟେ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଯେ ସେ ମୋ ତଥାବଧାନରେ ଆଧୁନିକ କବିତା ସଂପର୍କରେ ନିବନ୍ଧଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ବାହାଁଟି । ହଁ ନାହିଁର କୁତକାନି ଖେଳ ଭିତରେ କିଛିଦିନ ବିତିଲା । ଦିନେ ହଠାତ୍ ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ମୋ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ହାତରେ ଧରିଛନ୍ତି ଡକ୍କରେର ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାର ଫର୍ମଟିଏ । ରିରୀଶ ବାକୁ କହିଲେ ଆଜି ମୋର ଫର୍ମ ପୂରଣ ହେବ ଏବଂ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ତଥାବଧାନରେ ଡି.ଲିର୍.ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ରେକର୍ଡ୍ କରିବି । ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଂକଷ୍ଟ ଓ ଗାଇଦା ଚପନ ନିଷ୍ପରି ଦେଖି ସମ୍ଭାବ ସୂଚକ ଦସ୍ତଖତ କଲି । ତା'ପରେ ରବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ସମବାଜୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ପଥକୁଟ କବି ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାତ୍ମିଙ୍କୁ ନେବାକୁ ଘିର କଲୁ । ତେବେ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ କାବ୍ୟମନୀଷାର ମିଥ ବିଭବକୁ ଅଧିକ ଧ୍ୟାନ ଦିଆଯିବାକୁ ଚାହେଲୁ । ଫଳତଃ ଆଧୁନିକ କବିତା ଓ ମିଥ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶିରୋନାମ ହେଲା ନିବନ୍ଧର ନାମ । ଏଥରେ ଗୁରୁପ୍ରସାଦଙ୍କ ମିଥ ଅନୁଶୀଳନକୁ ମୁଖ୍ୟପ୍ରସଙ୍ଗ କରିବାର ସୂଚନା ବି ରହିଲା ।

ଶ୍ରୀ ମିଶ୍ର ବେଶ ଉପାହୀ ଗବେଷକ । ଗବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ସଂପ୍ରଦୟ କରିବାକୁ ବିଶେଷତଃ ମିଥ୍ ସଂପର୍କିତ ଆଲୋଚନା ପ୍ରତି ଆଲୋଚନା ସମଜିତ ଲେଖାମାନ ସଂପ୍ରଦୟ କରିବା ପାଇଁ ସେ କଳିକଟା ନେସନାଲ ଲାଇବ୍ରେରୀ, ଦିଲ୍ଲୀରେ ଓ କଳିକଟାରେ ଅଛୁଷ୍ଟିତ ହେଉଥିବା ବିଶ୍ୱାସରୀୟ ପୁସ୍ତକମେଳା ଯାଇ ମିଥ୍ ବିଷୟକ ଆଧାରପ୍ରକଳନାନ ସଂପ୍ରଦୟ କରି ନେଲେ । ତାକର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଲା ନିରୂପିତ ସମୟସୀମା ଭିତରେ ଥେସିଥି ଦାଖଲ କରିବେ । ଏଥପାଇଁ ଦିନରାତି ଅବସର ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଫଳରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ଭିତରେ ନିବନ୍ଧିତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ରଥ୍ୟନିଷ୍ଠ ଓ ସର୍ଜନଧର୍ମୀ କରାଗଲା ।

ଥେସିଥି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ଭିତରେ ପରୀକ୍ଷଣ ନିମିତ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ଅର୍ପିତ ହେଲା । ଏହା ପରେପରେ ରେଜେସ୍ଟ୍ରେ କଲେଜରୁ ମୋର ଯାନାତ୍ମର ହେଲା ୧୯୮୧ ରେ । ରେଜେସ୍ଟ୍ରେ କଲେଜରେ ମୋର ଖେଳାଲୀଙ୍କା ଓ ଅଧ୍ୟାପନାର ମିଆଦ ପୂରିଗଲା । ମୋଟେ ପୁଣି ଅତୁରୋକକୁ ବାଟ କାଟିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୋ ମନ କହୁଥିଲା— ହାୟ କମଳନୟନ ଦୃଶ୍ୟ; ହାୟ ରେଜେସ୍ଟ୍ରେ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ

ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ରହଣିର କେତେକ ଅବବୋଧ

ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ଶୈରିକ ରଞ୍ଜର ତୁଳା ଶିକ୍ଷାକୟ କେବଳ ହୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତନର ପୂଣ୍ୟ ତାର୍ଥ ମଧ୍ୟ । ଦେଉ ମାଟି ରଞ୍ଜର ସୌଧକୁ ଦେଖିଲେ ମନେହୃଦୟ ସତେଜି ଶୈରିକ ବସନ ପରିହିତା ସାଧୀୟ ପଦ୍ମନାଭିଏ ଜଗତ କଳ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଧ୍ୟାନମସ୍ତା । ତେବେ ରେଭେନ୍ଦ୍ରାର ଶୈରିକ ପରିଧାନଟି ବେଶ ରହାଇ । ରହାଇ ବା ଉପର ଲାଇ ହେଉଛି ପ୍ରେମର ରଞ୍ଜ, ହୃଦୟର ରଞ୍ଜ; ଲାଇ ଗୋଲାପ ଚ ପ୍ରେମର ଫୁଲ । ଏବେ ପ୍ରେମ ବିନିମୟରେ ବକୁ ସମୟରେ ଗୋଲାପ ହିଁ ଚ ସାକ୍ଷୀ । ପୁଣି ବକୁ ସମୟରେ ନବବଧୂଟିଏ ଲାଇ ଶାତି, ଲାଜ ସିହୁର, ଲାଜ ବିଦି ନାଏ । ପାଦରେ ଲାଇ ଅଜତା, ଅଧରରେ ଲାଜ ରଞ୍ଜ ବୋଲେ । ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ବି ବର୍ଷବର୍ଷ ଧରି ସତେଜି ଅତେବାସୀ ହୃଦୟରେ ଲାଇ ରଞ୍ଜ ବୋଲିଦେଇ ନିଜେ ବି ରହାଇ ହୋଇଛଠିଛି ଏବଂ ନିଜର ଅସ୍ପରା ଠାଣିକୁ ଏ ଯାବର ଅତୁଳ ବି ରଖିଛି । ଏକଥା ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ରହଣି ବେଳେ କେବଳ ଚିତା କରୁଥିଲି, ତାହା ହୁହେଁ ଆଜି ବି ତୁହାତୁ ତୁହା ତାରି କଥା ମନେପଡ଼େ । ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ମୋ ପାଇଁ ଦେବୀ ପ୍ରତିମା ବନ୍ଦିଯାଇଛି ଓ କୃଅକୃଥା ଦିଶୁଛି ।

ରେଭେନ୍ଦ୍ରାରେ ଅଧ୍ୟାପନା କାଳର ସ୍ଥାନରେ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ମେଘପରି ରାସିବୁଲାଟି । ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସ ମନେପଡ଼େ । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଧରିଲା ରାତିରେ ତା'ର ରହାଇ ପାଟପିନ୍ଧା ବେଶ ଦେଖି ଆମେ ବିମୋହିତ ହେଉଥିଲୁ; ଅଧ୍ୟାପନାବେଳେ ସନ୍ଦର୍ଭାବ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜାବନର ସ୍ଥିତି କଜନୀ କରୁଥିଲା । ଅତୀତର ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପରେ ଦେଖି ହୃଦୟର ରେଭେନ୍ଦ୍ରା ଉଷ୍ଣତ ହେଉଥିଲା ଓ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଥିଲା । ପିଲାଏ କିପରି ତାରି ଟେକ ରଖିଛୁ । କୃଅପିଦିର ବୈଜ୍ଞାନିକ, ସାହିତ୍ୟକ, ପ୍ରକାଶକ ଓ ରାଜନେତା ତା'ରି କୋଳରେ ବଢ଼ି ଦେଶ ଓ ଜାତିର ସନ୍ଧାନ ବଢାନ୍ତି । ଅତୀତର ବକୁ ସାହିତ୍ୟକ, ବକୁ ରାଜନେତା, ବକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏଇ ରେଭେନ୍ଦ୍ରାକୁ ହିଁ ତାଙ୍କିମ ନେଇ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ରାଜତର ଆକାଶକୁ ଉତ୍ସନ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଅବକାଶରେ ହରେକୁ ମହତାବ, ବିକୁ ପତ୍ରନାୟକ, ନଦିନୀ ଶତପଥୀ ଓ ରବିରାୟକ ପରି କେତେ ରାଜନେତା, ଗୋପାନ ବନ୍ଧୁର ଦାସ, ମଧୁସୂଦନ ରାତ୍ର, ରାମଶକ୍ରର ରାୟ, ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ, ନାଲକଣ୍ଠ ଦାସ, ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର, କାନ୍ତିଶୀ ଚରଣ ପାଣିପ୍ରାହୀ, ଅନନ୍ଦା ଶକ୍ର ରାୟ, ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ପତ୍ରନାୟକ, ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି, ମନମୋହନ

ମିଶ୍ର, ସୁରେତ୍ର ମହାତି, ମନୋଜ ଦାସ, ରମାକାଳ ରଥ, ସୀତାକାଳ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପରି ଅନେକ ସାରସ୍ଵତ ପ୍ରସ୍ତ୍ରା ଏହି ରେଗେଜ୍ବାରୁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରି ନିଜନିଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଶସ୍ଵୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏକଥା ହେବି ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲି ଏବଂ ମୋରି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାବଳରେ ଯଦି କିଛି ରାଜନେତା ନ ହେଲେ ନାହିଁ ସାରସ୍ଵତ ସେବୀ ବାହାରତେ ତେବେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ମୁଁ ପଡ଼ାଉଥିବା ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ସାରସ୍ଵତ ସେବୀ ହେବାକୁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରି ଭାଲିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କ ସେହବରୁରା ପ୍ରୀତି ସାଉଁଚା ମୁହଁ ଏବେ ବି ନାହିଁରେ । ସେମାନେ ହେଲେ ବାବାଜୀ ଚରଣ ପଞ୍ଜନ୍ଯାୟକ, ସତ୍ୟ ପଞ୍ଜନ୍ଯାୟକ, ପ୍ରକାଶ କୁମାର ପରିଢା, ରମେଶ ବିଶ୍ୱାସ, ଖରେତ୍ର ମଲ୍ଲିକ, ଗୌମେ ଜେନା, ଅଜୟ ସ୍ବାର୍ଜ, ଦିବାକର ମାନସିଂ୍ହ, ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ, ଗୌରାଜ୍ଞ ଚରଣ ଦାଶ, ସାବିତ୍ରୀ ଦିବେଦୀ, ପ୍ରଶାତ କୁମାର ମହାତି, ଅର୍ଜୁନ ମଲ୍ଲିକ, ଅବଦୁଲ ଆସିମ ଖାଁ, ଗୌରହରି ମହାତି, ତୃପ୍ତିହ ପତ୍ରଙ୍ଗୀ, ବିଷ୍ଣୁପ୍ରିୟା ଓଡା, ମହାକିନୀ ଦାସ, ସାବିତ୍ରୀ ସାହୁ ଓ ସୁଚିତ୍ରା ମହାପାତ୍ର ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଏମାନେ ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକ ବୃଦ୍ଧିକୁ ଅଦାରି କେଇଛନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧିରେ ମୁଁ ପୋଷେ କୁମୁଦ ନ୍ୟାୟରେ ଲେଖାମାନ ଲେଖି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ଗୌରାଜ୍ଞ ଚରଣଙ୍କ ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ତପସ୍ୱୀସୁଲଭ ନିଷ୍ଠା ରହିଛି । ସେ ସମଜାନାନ ସମାଜୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସ୍ଵପ୍ରରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିସରା । ବାବାଜୀ ଚରଣଙ୍କ ସମୀକ୍ଷାରେ ତାରିକତା ସହ ସର୍ଜନଶୀଳତାର ସମବାୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସତ୍ୟ ତ ଗୀତିକାରରାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭିଛନ୍ତି । ରମେଶ, ଗିରୀଶ ଓ ଗୌରାଜ୍ଞ ଗଜ ପାଠକ ମନକୁ ଝାଇଁପାରେ । ପ୍ରକାଶ ସବ୍ୟସାଚୀ ପରି ଗଜ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ସମାଜୋଚନା ବିଭିନ୍ନ ବଳ୍ପକୁ ଝାଇଁ ଲେଖୁ ପାରିଛି । ଦିବାକର ଓ ଗୌରାଜ୍ଞ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖାରେ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲାବେଳେ ଖରେତ୍ର ସମାଜୋଚନା, କବିତା ଉର୍ଧ୍ଵ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ହିତି ସଂଧାନରେ ଆଗ୍ରହୀ । ତୃପ୍ତିହ ସମାଜୋଚନା ବି ପାଠକ ଓ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମନଘେନା ହୋଇଛି । ଗୌମେଜ କବିତା, ଅଜୟଙ୍କ କାହାଣୀ ରଚନା ଓ ଦୂରଦର୍ଶନରେ ନିଜର କଳାସଂଧାନୀ ମନର ରୂପାୟନକାଳିତ ଆଗ୍ରହ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଭଲଭାଷ୍ୟ ସହେ ପ୍ରଶାତ କୁମାର ମହାତିଙ୍କ ଗଜ ଲେଖା ଚାଲିଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରବଂଧୁଏ ତ ସର୍ଜନ ପଥର ବାଟୋଇ । ସୁଚିତ୍ରାଙ୍କ ସଂସ୍କାର, ଶୈଳେଶ୍ଵର ପ୍ରସାଦ ଆଚାର୍ୟଙ୍କ ନାଟକ ଓ ମଞ୍ଚକର୍ମରେ କଳାକୁଶଳତା ରହିଛି । ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧି ଆକାଶର ସମ୍ଭବ ସ୍ଵରୂପ ଏବେ କହି ହେଉନାହିଁ ।

ଅଧ୍ୟାପନା ବୃଦ୍ଧିଧାରୀ ଛାତ୍ରଙ୍କ ଭିତରୁ ଯେଉଁ କେତେଜଣଙ୍କ କୃତି ଓ କର୍ତ୍ତିତର ଖଳକ ସିନା ଦେଲି । ତେବେ ମୋରି ରେଗେଜ୍ବା ରହଣି କାଳରେ ଯେଉଁ କେତେକ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାରସ୍ଵତ ଉଦ୍‌ଦେଶ ମୋତେ ମୁହଁ କରିଥିଲା, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତୁଳ ତିନିଜଣଙ୍କ ନାମ

ଏବେ ବି ମୋ ମନକୁ ଚହଚାଇ ଦିଏ । ଜଣେ ହେଲେ ଗିରିଜା କୁମାର ବନ୍ଦିଯାର ସିଂହ ଓ ଆଉ ଜଣେ ହେଲେ ସରୋଜିନୀ ସାହୁ । ଗିରିଜା କୁମାରଙ୍କ କବିତା ଏବଂ ସରୋଜିନୀଙ୍କ ଗର୍ଜରେ ଦେଖିଥିଲି ସାରସ୍ତ ସମାବନାର ସବୀଯ ଆକାଶକୁ । ଏବେ ଉତ୍ତର ସର୍ଜନରତ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏହି ସ୍ରଷ୍ଟାଦୟଙ୍କ ଦାନରେ ସମୃଦ୍ଧ ହେବ ବୋଲି ଆଶା । ଅସୀତ ମହାନ୍ତି ସାମାଦିବିତା, ଫିଚରଲେଖା ଓ ସାହିତ୍ୟର ପାଣିପାଗ ଆକଳନରେ ଆଶ୍ରମ ବ୍ୟକ୍ତିସରା । ସୁଧାର ଚନ୍ଦ୍ର ବେହୁରା ସୁପଠ ଏବଂ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖକ କିନ୍ତୁ ତାଳଠାରେ ଦୀଘସୂତ୍ରୀ ସୁରୂପ ଚିତ୍ରନ ରହିଛି । ଫଳରେ ତାଳର ସାରସ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିଜନ୍ମିତ ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ । ସୁମିତା ରାତ୍ର ଘରଣା ହୋଇ ବି ରଜ୍ଜ ଲେଖୁଛନ୍ତି ।

ଏ ରୂପେ ମୋର ରେଭେସ୍ତା ରହଣି ବାନର ସେଇ ଛଅବର୍ଷର ଆକାଶରେ ମିଠିମିଠି କରି ଉଠି ଆସୁଥିବା ସମାବନାର କେତେ ଜ୍ୟୋତିପୁଣିକୁ ଏବେବି ନିରେଖା ରହେ । କିଏ ଦିଶେ, କିଏ ବା ଦିଶେନା । ପୁଣି ହେବି ହୁଏ ରେଭେସ୍ତା ଉଦ୍ୟାନର ସେ କାଳର କେତେ ପୂଜନ୍ତି । କିଏ ବା ପୂର୍ବପୂର୍ବ ଅଦିନରେ ମଞ୍ଜନି ପଡ଼ିଛି, କେଉଁଟି ବା ଉପୟୁକ୍ତ ପାଣିପାଗ ଅଭାବରେ ଉଧେଇ ପାରି ନାହିଁ । ଏ ସବୁର ହିସାବ ରଖିପାରି ନାହିଁ । ଆଜି ଜୀବନର ସଞ୍ଚ ପହରରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଖେଳାଳୀହା, ହସହସ ମୁହଁ ମନେପଡ଼ୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦ୍ୟ ଉତ୍ତାଶା ଓ କିଚିରିମିଚିରି ସ୍ଵର ମନରେ ମର୍ମରି ଉଠୁଛି । କଣ୍ଠମୁନିର ବା ନେଇ କେତେ ସୁନ୍ଦରତାକୁ ଶକ୍ତତାକୁ ଜୀବନ ଲୀଳା ନିରେଖିଛି, କେତେ ଦୁଷ୍ଟତକ ସେହାତୁର ସୋହାଗବୋବା ମୁଗ୍ଧଯା ବିନୋଦନ ବି ମନ ମୁକୁରରେ ଝଲକି ଉଠୁଛି, ସେପକୁ ପଂଜୀକରଣ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ । ଏଣୁ ରେବେହସା ହୋଇଯାଇଛି କେତେବେଳେ କଣ୍ଠ ଆଶ୍ରମ ତ କେତେବେଳେ ମୁନିଜନ ସମାବିଷ୍ଟ ନୈମେଷାରଣ୍ୟ । ମୁଁ ବି ଥିଲି ଏହି ଶିକ୍ଷାନିକେନରେ ଛଅ ବର୍ଷଧରି ଏକ ରତ୍ନିକ ।

ପ୍ରଫେସର ଜାନକୀ ବଲୁର ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ମୁଖ୍ୟ ଆଶ୍ରମ୍ୟ । ତତ୍ତ୍ଵ ମହେତ୍ର କୁମାର ରାଉଡ଼ ଥିଲେ କଲେଜର କୁଳାଚାର୍ଯ୍ୟ ବନାମ ଅଧ୍ୟେତ୍ର । ପଠନ ପାଠନ ଠିକ୍ ଚାଲିଥିଲା । ମୋତେ ଆଜି.ଏସ୍‌ସି କ୍ଲାସଠାରୁ ବି.ଏ. କ୍ଲାସ୍‌ସାଏ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଜାଷା (ଓଡ଼ିଆ) ପଢାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ମନେପଡ଼ୁଛି ଆଜି.ଏସ୍‌ସି କ୍ଲାସ୍‌ସାର ପାଠ ପଢାଇବା କଥା । ଦୁଇଟି ସେବକପନ୍ଥରୁ ଗୋଟିକରେ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଦାୟିତ୍ବ ଥିଲା ମୋର ଏବଂ ଅନ୍ୟଟିରେ ପଢାଇଥିଲେ ଉତ୍ସବ କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା । ଆମେ ଦୁଇଁ ସାଂଘ ହୋଇ କଲେଜ ଅଭିନା ଦେଇ ଯାଉ । ବାଟରେ ପଡ଼େ ସୁର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି । ସୁର୍ଯ୍ୟଘଡ଼ି ଦେଖି ଆମେ ଦୁଇ ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣେ ପୂର୍ବ ମୁହଁ ହେଲାବେଳେ ଆଉ ଜଣେ ପଣ୍ଡିମାମୁହଁ ହୋଇ ଯାଉ ଯଥାକ୍ରମେ ପହଞ୍ଚ ପିଙ୍ଗିଛି ଲେକଚର ଥେଏଟର ଓ କେମିସ୍ଟ୍ରି ଲେକଚର ଥେଏଟରରେ । ମୋର ଦାୟିତ୍ବ ଥିଲା ବିଜ୍ଞାନ ବି ଶ୍ରେଣୀର ଅଧ୍ୟାପନା । କ୍ଲାସ୍‌ଟି ହେଉଥିଲା କେମିସ୍ଟ୍ରି ହକ୍କରେ । ତା'

ପୂର୍ବରୁ କହିରଖିଛି ରେଜେନ୍ଟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ପାଦ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଦୀଘ୍ୟ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କାଳ ଅଧ୍ୟାପନା ସହ ମୋର ସଂପର୍କ ନଥିଲା । ପରିଭାଷା ଓ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ରିତରେ ମୋର ସର୍ଜନଶୀଳ ଅଭିମନ୍ୟସରା ଅଣନ୍ତିଃଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ହୋଇପଢୁଥିଲା । ରେଜେନ୍ଟରେ ଯୋଗଦେଲା ପରେ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ମୁଁ ଶାନ୍ତି ପାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ପାଠ୍ୟବିଷୟ ବାଣ୍ଡିଲାବେଳେ ମୋତେ ପଞ୍ଚମବର୍ଷ ଜ୍ଞାସରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜାଗାର ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏବଂ ଷଷ୍ଠବର୍ଷ ଜ୍ଞାସରେ ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ପଡ଼ାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପାଠନ ଓ ପାଠନ ପ୍ରତି ମୋର ସ୍ମୃତି । ତାଙ୍କର ଏଠାଦୁଷ ପାଠ୍ୟବିଷୟର ବନ୍ଧନରେ ଯଦିଓ ଚକିତ ହେଲି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବାଦ କଲିନାହିଁ । ଏହାକୁ ଏକ ଆହୁତି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦିତ୍ୱର ସଂପର୍କରେ ବିରିନ ବିଚାରବିମର୍ଶ ଲୋଡ଼ି ଦସିଲି । ଚର୍ଯ୍ୟାପଦଠାରୁ ରାଧାନାଥକ୍ୟାଏ ସାରସ୍ଵତ ଗଠିଧାରା ଓ ସମୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସାରସ୍ଵତ ବିବରନ ଜନିତ ଗତିପ୍ରକୃତିକୁ କଳନା କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସବିଶେଷ ବିବରଣୀକୁ ପଞ୍ଚୀକୃତ କରି ଶ୍ରେଣୀଗୁହରେ ପଡ଼ାଇଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ଉପଳକ୍ଷ ହେଲାଯେ ସାହିତ୍ୟର ରୂପରେଖ ସମୟ ଜେଦରେ ବଦନିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ତଥା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୁରାଗର ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଏକ ଅନ୍ତରୀଣ ସ୍ତର ରହିଛି । ଆଲୋଚନାର ପୌର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଆମେ ଦେବକ ସମୟ ଜେଦରେ ସାହିତ୍ୟରେ ସୁଗର କଞ୍ଚକା କରିଥାଉଁ । ତାହା ପ୍ରଚୁରିଭିତ୍ତିକ ବା ପ୍ରଚାବଶାଳୀ ସ୍ମରଣ ରହିବ କିମ୍ବା କାଳ ରହିବ ହୋଇପାରେ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରାଚୀନ, ମଧ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ନତ୍ରୁବା ପ୍ରାକ ସାରକା, ସାରକା, ପଞ୍ଚସାଧା, ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ, ରାଧାନାଥ ଓ ଆଧୁନିକ କାଳର ସ୍ମରଣ ବିଶେଷକ ନାମରେ ସାରସ୍ଵତ ସୁଗର ବିଜାଜନ ବରାୟାଇପାରିବ । ଏହାକୁ ରହିରୂମି କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦି ଓ ମଧ୍ୟଭାଗର ଜାଗାରେ ପଡ଼ାଇଲି । ସାହିତ୍ୟର କୁମିକ ବିକାଶରେ ଶାସନ, ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମବିର କିପରି ପ୍ରଚାବ ରହିଛି ତାର ବିଚାର ମଧ୍ୟ ରଖିଥିଲି ।

ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ ମୋର ପୂର୍ବାଚାର୍ୟମାନେ ଉଚ୍ଚ କୃତିରେ ଧାର୍ମିକ ଅନୁଚ୍ଛନ କିପରି ପ୍ରକଟିତ, ତା ପ୍ରତି ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ମୋର ପଡ଼ାରେ ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ନିହିତ ତ୍ରୈ ଅପେକ୍ଷା ତାର ସାରସ୍ଵତ ବିଜୁତି ଓ କାବ୍ୟାବେଗ ତଥା ମାନ୍ୟମାନୀୟ ଅନୁଚ୍ଛନେ ମୁଣ୍ଡ ରୂପାୟନ ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ତହାରା ମଧ୍ୟମୂରୀୟ କାବ୍ୟ ପାଠର ଗତାନୁଗତିକ ଅନୁଶୀଳନର କୁଆବାଗ ଓ କୁଆମାର୍ଗ ପାଇ ପିଲାଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ।

ଷଷ୍ଠବର୍ଷର ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ସେତେବେଳେ ରଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମଧାରା ସାହିତ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପରି ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ପତ୍ର ପଠିତ ହେଉଥିଲା । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ

ଅବଶ୍ୟ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଅଛୁସାରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ଆଲୋଚିତ କାଜରେ ରେଭେସ୍ଟାରେ ଚାରିଜଣ ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ (Visiting Professor) ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଛୁଦାନ ଆଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ଅଛୁମୋଦନ ପାଇ ପାଠ ପଢାଇବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ପ୍ରଫେସର କ୍ରିଜବିହାରୀ ଦାଶ, ଅଧ୍ୟାପକ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ଗୌରୀକୁମାର ପ୍ରମାଣ ଓ ଉକ୍ତର ନିଜର ସାମନ୍ତରାୟ । ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ବା ବିଶେଷ ପତ୍ର ପଢାଇବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ପ୍ରବାଣମାନେ ନବୀନଙ୍କୁ ନିଜନିଜର ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନର ସାରାଞ୍ଚିତ୍ୱ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାର ପରିବେଶ ସୂଚିବାକୁ ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତିକୁ ଅଛୁରୋଧ କରାଗଲା । ତାର ଫଳଶ୍ରୁତି ସ୍ଵରୂପ ଜୟକୃଷ୍ଣ ସାର ଓ ଗୌରୀ କୁମାର ସାର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳା ସାହିତ୍ୟ, ଉକ୍ତର ସାମନ୍ତରାୟ ରାଧାନାଥ ଓ ରାଧାନାଥୋର ସାହିତ୍ୟ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ନିଜର ବାକୁଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିବାକୁ କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ସେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର କଥାଭାବଟି ପଢାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେଲେ । ଆଉ ରହିଲେ ପ୍ରଫେସର କ୍ରିଜବିହାରୀ ଦାଶ । ସେ ତ ଲୋକସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ ଅଧ୍ୟାପକ । ଓଡ଼ିଆଲୋକଗୀତ ଓ କାହାଣୀ ଥିଲା ତାଙ୍କର ରବେଷଣାର ବିଷୟ । ସେ ଲୋକଗୀତ, କାହାଣୀ ଓ ଲୋକବାଣୀ ସଂପ୍ରଦୟ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍‌ଦେଶ ଓ ଉତ୍ସବର ହୁଆ ରାହା ଫିଟାଇଛନ୍ତି । ଲୋକ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଦ୍ୱାମ ମହଲରେ ପରିଚିତ କରାଇବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିବା ନେଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ପରିଦର୍ଶୀ ପ୍ରଫେସର କାବରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ପତ୍ର ପଢାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେବା ସ୍ବାଭାବିକ । ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଆମ ଭିତରୁ କେହି ଆଗେଇ ଆସି ନଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରଫେସର ଦାଶ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ହେବାର ଅଭିନାସ ପ୍ରକାଶ କଲି । ସେତେବେଳେ ଉକ୍ତର ଦାଶଙ୍କ ମୁହଁ ହୀଠ ଉଚ୍ଛବି ଉଠିଲା । ଶରତ କାଳର ହକଳା ବଉଦରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଘୁବନ ପରି ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟି ଆସୁଥିଲା । ଅଶ୍ରୁ ସଂଭବରେ ଧନ୍ଦନ ବଳକାପଣ୍ଡି କୁଳାୟ ରଚିଲା ପରି ହର୍ଷୋଦୟର ଚକ୍ଷୁରେ ଚାହିଁ ସେ ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷ ଯାଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ କବିତା ଯେ ଏ ଜାତିର ଜୀବନବାଣୀ ତାହା ମୋ ପରି କୁଆଡ଼େ ମୁଣ୍ଡମେହିଁ ବୁଝନ୍ତି କହି ସେ ମୋତେ ବଧେଇ ଜଣାଇଥିଲେ । ଏଇଠି ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରୀତିକୁ । ତେବେ ଉକ୍ତର ଦାଶ ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବାଯାଏ ରେଭେସ୍ଟାରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷପତ୍ର ରୂପେ ଅଧୀତ ହେଉଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଗୀତିକବିତା ଲୋକସାହିତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ହୋଇ ପାଠ୍ୟ ଖେଦକାରେ ଯାନ ପାଇଲା । ଆମ ଦେଖିର ଉତ୍ସବର ପୁଷ୍ଟା ଲେଖାଇଲେ ବହୁ ସମୟରେ ଦେଖୁ-ରାଜାକୁରାଗତ ଧର୍ମବ୍ୟବସ୍ଥା । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. କ୍ଲାସର ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ବିଭାଗୀୟ ପ୍ରଫେସର ବା

ପୂର୍ବକୁ ସେହି ହଲରେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ରାଜତ ସେହି ପିଲାକୁ ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ପଢାଉଥିଲେ । ତା'ପରେ ମୁଁ ପଢାଇବି ଏମ.ଆଇ.ଏଲ. । ଏହାପୁଣି ସେବିନର ଶେଷ କ୍ଲାସ । ସମୟ ଚିନିଟା ହେଲାଣି । ପିଲାକର ହୃଦୟଟ ପଢିବାର ଆଉ ମନ ନଥିଲା । ତାରି ପାଞ୍ଚଟା କ୍ଲାସ ପଢିଲାପରେ ଶେଷ କ୍ଲାସରେ ମନ ନ ଲାଗିବା ସ୍ବାଭାବିକ । କ୍ଲାସକୁ ପଶିବା ମାତ୍ରେ ହଜ୍ଜଗୋଳ । ସେତେବେଳେ ଆବାଶରେ ଶ୍ରାବଣୀ ମେଘର ସଂଚାର । ଅଗଷ୍ଟ ମାସର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହ; ଖରକା ବାଚରେ ଚକଚକ ବିଜ୍ଞାନର ଖଟକ, ବର୍ଷା ଆସନ ପ୍ରାୟ । ବେମିନ୍ତି ହଲରେ ଆଖି କୁମରେ କ୍ଲାସ ନେଲାପରେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ହୃଦୟ ରବେଶଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଜନେଇ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ ଆଜ୍ଞାନାରତ, କ୍ଲାସରେ ପଶି ମିନିଟିଏ/କୁଳ ମିନିଟ୍ ପ୍ରତି ହୋଇ ଠିଆ ହେଲି; କିମ୍ବା ଜଣେ କ୍ଲାବବୋର୍ଡରେ ଲେଖୁଥିଲେ - “ହାୟରେ ମୋ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା; ତୋତେ ଦେଖି ମୋର ଉଦ୍‌ଦେଶ ହଂସା ।” ସବୁ ଦେଖିଲି ଓ ତା'ପରେ ଉଦାର କଣ୍ଠରେ କହି ଉଠିଲି-ଯେଉଁମାନେ ପାଠପଢା ପ୍ରତି ଆଶ୍ରମୀ ନୁହନ୍ତି, ଦୟାକରି ସେମାନେ ଚାଲିଯାଇପାରନ୍ତି । ଏହାକହି ରୋଲକର କରି କ୍ଲାସ ନେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ଜଣେ ବ୍ୟୁଷାନ ଯୁବକ May I come in କହି କ୍ଲାସକୁ ଧେଇ ପଶି ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଆଗ ବେଶରେ ବସିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସଂଗେସଂଗେ ମୋ ମନରେ ହଠାତ୍ କିମିଟି ହୃଦୟଟିଏ ଜୁଟିଲା । ମୁଁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚୌକଟି କ୍ଲାସ ସମକ୍ଷରେ ପକାଇ ସେହି ବ୍ୟୁବତ ଛାତ୍ରଙ୍କ ବସିବାକୁ କହିଲି । ଛାତ୍ରଙ୍କର ହଠାତ୍ କୌଣସି କୁଥା ଖରାତ (ମସ୍ତକିପ) କରି ନପାରି ସେହି ଚୌକଟେ ବସି ନିଜର ଅନନ୍ୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ହେତୁ ଉନ୍ନୟତ ହେଉଥିଲେ । ପଚାଶ ମିନିଟ୍ର କ୍ଲାସ ସରତେ ସେହି ଛାତ୍ରଙ୍କ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପଚାରତେ- ସେ ତାଙ୍କ ନା କହିଲେ ଏବଂ କାହାର କୁଳାକୁର ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ସେ କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ବାପା ଛନ୍ଦ୍ରବଜାରରେ ଆକୁ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉଭର ଶୁଣି ହାସ୍ୟରୋଜ ଉଠିଲା । ଏଥରୁ ମୁଁ ଜାଣିଲି ଯେ ଛାତ୍ରବଂଧୁଟି ହୃଦୟ କୌଣସି ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପରିବାରର ସତାନ; ନିଜର ଯୁବସୁଲର ଚପକଟା ଦେଖାଇ ଏହା କହିପକାରିଷ୍ଟି । ସେତେବେଳେ ମୋରି ପରମରାନିଷ ମନୋରୂପିରେ ହଠାତ୍ ତୁଷ୍ଟରୁଷି ପ୍ରସରିଗଲା-ମୁଁ କହିପକାରି ବାବୁ, ଯାହା କହୁଛ ସତ କହୁଛ ନା ପିତାଙ୍କ ନାମ ହୃଦ୍ଦୟାଳୁ । ପିତାଙ୍କ ବୁଝି ଓ ନାମ ବୋଉଳଠାରୁ ହୁଅଥାପି କହିବ; ସେ ହଁ କହିପାରିବେ । ମୋର-ଏତାଦୁଷ ବାକ୍ୟବାଣ ପ୍ରୟୋଗ ହୃଦୟ ସେ ଆଶା ବନ୍ଦନଥିଲେ । ସେହିଦିକୁ ସେ ଛାତ୍ର ଆଉ ଦୌରାମ୍ୟ କରି ନଥିଲେ । ପରେ ହୁଣ୍ଡିଲି ଯେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଇନଙ୍ଗୀବୀଙ୍କ ସତାନ । ମୋ ମନରେ ଲୟେବସରରେ ଅବଶ୍ୟ ପଣ୍ଡାରତାପ ଜାତ ହେଉଥିଲା । ଏତାଦୁଷ କଥା କହିବା ମୋର ଉଚିତ ନଥିଲା । ପୁଣି ଆଶକା କରୁଥିଲି- ମୋର ଏରକି କଥା ହୃଦୟ ଖତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ମୋର ଅସଂୟତ ରସନା ହେତୁ ମୋତେ କିଛି ରୋଗିବାକୁ ବି ପଢ଼ିପାରେ । ଯାହାହେଉ

ସେବିତୁ ବିଜ୍ଞାନ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀକୁଳ ମୋରି କ୍ଲାସରେ ବେଶ ଶୁଣ୍ଡକିଟ ଭାବରେ ବସି ପଢ଼ିଛନ୍ତି । ଉରର ଜୀବନରେ ଏହି ଛାତ୍ରକ ମଧ୍ୟରୁ ବେତେକ ଉଚ୍ଚନିୟମ ଓ ବେତେକ ଡାକ୍ତର ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମେଡିକାଲ ବିଲେଜରେ ମୋରି ହୃଦଗୋର ଚିକିତ୍ସାବେଳେ ସେବିନର ବାହାଣାଟି ବ୍ୟାନ କରି ମୋ ପଞ୍ଜାକୁ କୁଥୁଲେ— “ଆମ ସାର ସେତେବେଳେ ବଡ଼ ରୋକଠୋକ ଓ ଅନମନୀୟ ମଣିଷ ଥିଲେ । ଏବେ ତ ବେଶ ସୁଧାର ଜଣାପଦ୍ଧତି । ଏସବୁ ମୁଁ ଶୁଣି ମନେମନେ ହସ୍ତଥିଲି, କିନ୍ତୁ ପାତି ଖୋଲି ନଥିଲି ।”

ପୁନର୍ଷ ମନେପଦ୍ଧତି ବି.ଏ କ୍ଲାସରେ ଆଧୁନିକ ଭାବରଣୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓଡ଼ିଆ ପଡ଼ାଇବା ଅବକାଶରେ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ରଚିତ ‘ବା’ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଡ଼ାଇବାର ଏକ ଅନୁରୂପି । ମଣିଷ କିପରି ପୁଥିବାରେ ନିଜ ନିଜର ଅଭିନୟ କରି ଚାଲିଛି । କବି ସେବକିୟର କିପରି ଦୁନିଆଁକୁ ରକ୍ଷମଞ୍ଚ ଓ ନରନାରୀକୁ ଅଭିନେତ୍ରୀ ବୋଲି କଷନା କରିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ମାତ୍ରେ ବିରିନ୍ଦ ସରା ବା ‘ବା’ ନେଇ କିପରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ ତାହା ବୁଝାଉଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଆଦିତ୍ୟପ୍ରତାପ ଓ ସଞ୍ଜୟ ନାମଧ୍ୟେୟ ଦୁଇଜଣ ଛାତ୍ର ଶାକପ୍ରାଂଶୁ ଚେହେରା ହେତୁ ନିଜର ନିଜର ପାରିବାର ପଣ ଜାହିର କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ପ୍ରଥମ କ୍ଲାସଟି ପରେ ସେମାନଙ୍କର ସବିଶେଷ ପରିଚୟ ସଂଗ୍ରହ କରିନେଲି । ଜଣେ ଥିଲେ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ଅମ୍ବଲ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପୁଅ ଏବଂ ଅନ୍ୟଜଣକ ଥିଲେ ମୋ ପ୍ରଫେସର ଗୋପାଳ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ ସତାନ । ଉରୟଙ୍କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କ୍ଲାସରେ ନା ଧରି ତାବତେ ଉରୟେ ସୁବୋଧ ଛାତ୍ର ପରି ହାବରାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅମାନିଆଁପଣ ଓ ଯୁବସୁଲର ପ୍ରଗରହତା କୁଆଡ଼େ ଉରେଇଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେ ହେଲା ଯେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀକ ସହ ଚିକିତ୍ସା ପରିଚୟ, ଚିକିତ୍ସା ଅମ୍ବାୟତାରେ ପଠନ ଓ ପାଠନ ପରିବେଶକୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ସହଚର କରିପାରେ । ମେଘନାଦୀ ଭାଷଣ ଅପେକ୍ଷା ବିଷ୍ୟାଶ୍ରମୀ ବିଶେଷଣ ଏବଂ ବୋଧପରମ୍ୟ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ହିଁ ଛାତ୍ରଙ୍କର କାମ୍ୟ । ଆମ ଭିତରୁ ଅନେକ ଭାଷଣବାଜ ବୈଶାଖୀ ଖତ୍ର ସୁଷ୍ଠୁ କରି ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀକୁ ଆକୃଷ କରିବାକୁ ବସନ୍ତ । କିନ୍ତୁ ତାହା ପରିଷଣରେ ଉରେଇଯାଏ । ତାକୁ ପିଲାଏ ସାରକ ଚଷ୍ଟକୁଟା ଅଧ୍ୟାପନା କରି ସଭାପନିତିରେ କହିବା ପୂର୍ବରୁ ନିଜର ବନ୍ଦବ୍ୟ ଜୀବତ୍ତା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଧ୍ୟଥିଲି । ଫଳରେ ଜୀବନକାଳରେ କ୍ଲାସରେ କିମ୍ବା ସରା ସମିତି, ସେମିନାରରେ ଅଂଶୁଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ଅସୁବିଧା ହୋଇନାହିଁ । ଏରୁ ସବୁଠି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା, ବିଷ୍ୟନିଷ୍ଠତା ଏବଂ ନିର୍ଗାବତାକୁ ଦୋଷର ରୂପେ ବରି ନେଉଥିଲି ।

ପୂର୍ବରୁ କହିରଖିଛି ରେଜେନ୍ତାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପେ ପାଦ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଦୀଘ୍ୟ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କାଳ ଅଧ୍ୟାପନା ସହ ମୋର ସଂପର୍କ ନଥିଲା । ପରିଭାଷା ଓ ପ୍ରାୟୋଗିକ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ଭିତରେ ମୋର ସର୍ଜନଶୀଳ ଅଭିମନ୍ୟସରା ଅଣନ୍ତିଃଶ୍ଵାସୀ ହୋଇପଦ୍ଧତିକା । ରେଜେନ୍ତାରେ ଯୋଗଦେଲା ପରେ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ମୁଁ ଶାନ୍ତି ପାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପାଠ୍ୟବିଷୟ ବାଣିଜ୍ୟାବେଳେ ମୋତେ ପଞ୍ଚମବର୍ଷ ଜ୍ଞାସରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଜୀବିତାସ ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏବଂ ଷଷ୍ଠବର୍ଷ ଜ୍ଞାସରେ ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ପଡ଼ାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପାଠନ ଓ ପାଠନ ପ୍ରତି ମୋର ସ୍ବର୍ଗ । ତାଙ୍କର ଏଠାଦୁଷ ପାଠ୍ୟଶୈଳୀ ବନ୍ଧନରେ ଯଦିଓ ଚକିତ ହେଲି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବାଦ କଲିନାହିଁ । ଏହାକୁ ଏକ ଆହୁତି ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଦିଭୂତ ସଂପର୍କ ବିରିଜନ ବିଚାରବିମର୍ଶ ଲୋଡ଼ି ଦସିଲି । ଚର୍ଯ୍ୟାପଦଠାରୁ ରାଧାନାଥକ୍ୟାମ ସାରସ୍ଵତ ରତ୍ନଧାରା ଓ ସମୟଶର୍ଣ୍ଣରେ ସାରସ୍ଵତ ବିବରନ ଜନିତ ଘଟିପ୍ରକୃତିକୁ କଳନା କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସବିଶେଷ ବିବରଣୀକୁ ପାଞ୍ଚାହୁତ କରି ଶ୍ରେଣୀଗୁହରେ ପଡ଼ାଇଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ଉପଳକ୍ଷ ହେଲାଯେ ସାହିତ୍ୟର ଭୂପରେ ସମୟ ରେବରେ ବଦଳିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ତଥା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭୂଗୋର ସାହିତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଏକ ଅନ୍ତରୀଣ ସ୍ତର ରହିଛି । ଆଲୋଚନାର ସୌଜନ୍ୟ ପାଇଁ ଆମେ ଦେବନ ସମୟ ରେବରେ ସାହିତ୍ୟରେ ଯୁଗର କଞ୍ଚକା କରିଥାଉଁ । ତାହା ପ୍ରକୃତିରିକ ବା ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସ୍ରୀଷ୍ଟା ଭିରିକ କିମ୍ବା କାଳ ଭିରିକ ହୋଇପାରେ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରାଚୀନ, ମଧ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ନତୁବା ପ୍ରାକ ସାରକା, ସାରକା, ପଞ୍ଚସାମାନ୍ୟ, ଭିଦେଶୀ, ରାଧାନାଥ ଓ ଆଧୁନିକ କାଳର ସ୍ରୀଷ୍ଟା ବିଶେଷଙ୍କ ନାମରେ ସାରସ୍ଵତ ଯୁଗ ବିଭାଜନ କରାଯାଇପାରିବ । ଏହାକୁ ଭିରିଭୂମି କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଦି ଓ ମଧ୍ୟଭାଗର ଜୀବିତାସ ପଡ଼ାଇଲି । ସାହିତ୍ୟର ଭୂମିକ ବିକାଶରେ ଶାସନ, ରାଜନୀତି ଓ ଧର୍ମଦିର କିପରି ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ତାର ବିଚାର ମଧ୍ୟ ରଖିଥିଲା ।

ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ ମୋର ପୂର୍ବାଚାର୍ୟମାନେ ଉଚ୍ଚ କୃତିରେ ଧାର୍ମିକ ଅନୁଭବରେ କିପରି ପ୍ରକଟିତ, ତା ପ୍ରତି ଅଧିକ ବୁନ୍ଦୁବୁ ଦେଉଥିଲେ । ମୋର ପଡ଼ାରେ ବିଦ୍ସ ଚିତ୍ତମଣି ନିହିତ ତତ୍ତ୍ଵ ଅପେକ୍ଷା ତାର ସାରସ୍ଵତ ବିରୁଦ୍ଧ ଓ କାବ୍ୟାବେଗ ତଥା ମାନବୀୟ ଅନୁଭବରେ ମୁକ୍ତ ହୃଦୟର ଉପରେ ଅଧିକ ବୁନ୍ଦୁବୁ ଦିଆଗଲା । ତହାରା ମଧ୍ୟମୂରୀୟ କାବ୍ୟ ପାଠର ଗତାନୁଗତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଚାର୍ଚାବାଗ ଓ ଚାର୍ଚାମାର୍ଗ ପାଇ ପିଲାଏ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ।

ଷଷ୍ଠବର୍ଷର ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ସେତେବେଳେ ରଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମଧାରା ସାହିତ୍ୟ, ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପରି ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ପତ୍ର ପଠିତ ହେଉଥିଲା । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନେ

ଅବଶ୍ୟ ନିଜର କୁଚି ଅନୁସାରେ ସୁତ୍ତନ ପତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ଆଜୋଡ଼ିଟ କାଳରେ ରେରେହୁରେ ଚାରିଜଣ ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ (Visiting Professor) ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦନ ପାଇ ପାଠ ପଢାଇବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନେ ହେଲେ ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ, ଅଧ୍ୟାପକ ଜୟକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ଗୌରୀକୁମାର ବ୍ରହ୍ମା ଓ ଉକ୍ତର ନିଜର ସାମନ୍ତରାୟ । ଏମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁତ୍ତନ ପତ୍ର ବା ବିଶେଷ ପତ୍ର ପଢାଇବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ପ୍ରବୀଶମାନେ ନବୀନକୁ ନିଜନିଜର ବିଶେଷ ଅଧ୍ୟୟନର ସାରଅମିତିଶ୍ଚ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାର ପରିବେଶ ସୂଚିବାକୁ ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତିକୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା । ତାର ଫଳଶ୍ରୁତି ସ୍ଵରୂପ ଜୟକୃଷ୍ଣ ସାର ଓ ଗୌରୀ କୁମାର ସାର ରଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ, ଉକ୍ତର ସାମନ୍ତରାୟ ରାଧାନାଥ ଓ ରାଧାନାଥେର ସାହିତ୍ୟ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ନିଜର ବାକୁକୁ ସହାୟତା କରିବାକୁ କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେରା ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ସେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର କଥାଭାବଟି ପଢାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେଇଲେ । ଆଉ ରହିଲେ ପ୍ରଫେସର କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ଦାଶ । ସେ ତ ଲୋକସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ ଅଧ୍ୟାପକ । ଓଡ଼ିଆଲୋକଗୀତ ଓ କାହାଣୀ ଥିଲା ତାକର ଗବେଷଣାର ବିଷୟ । ସେ ଲୋକଗୀତ, କାହାଣୀ ଓ ଲୋକବାଣୀ ସଂପ୍ରଦୟ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ସେଷ ଓ ଉତ୍ସରଣର ଦ୍ୱାରା ରାହା ପିଟାଇଛନ୍ତି । ଲୋକ ସାହିତ୍ୟକୁ ବିଦସ୍ଥ ମହଲରେ ପରିଚିତ କରାଇବାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିବା ନେଇଛନ୍ତି । ଏଣୁ ପରିଦର୍ଶୀ ପ୍ରଫେସର ରାବରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ପତ୍ର ପଢାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ନେବା ସ୍ଵାଭାବିକ । ତେବେ ତାକୁ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଆମ ଭିତ୍ତି କେହି ଆଗେଇ ଆସି ନଥିଲେ । ଏଥପାଇଁ ପ୍ରଫେସର ଦାଶ ଖେଦ ପ୍ରକାଶ କରନେ ମୁଁ ତାକର ସହଯୋଗୀ ହେବାର ଅଭିଜାପ ପ୍ରକାଶ କଲି । ସେତେବେଳେ ଉକ୍ତର ଦାଶଙ୍କ ମୁଁ ହଠାତ୍ ଉତ୍ସବ ଉଠିଲା । ଶରତ କାଳର ହକଜା ବଉଦରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ଘ୍ୟବନ ପରି ତାକ ମୁଁରେ ହସ ଦୂରି ଅପୁରୁଷ । ଅଶ୍ରୁ ସଂଭବେ ଧବନ ବଜାକାପତ୍ର କୁଳାୟ ରଚିଲା ପରି ହର୍ଷୋଦୟର ଚକ୍ରରେ ତାହିଁ ସେ ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଷ ଯାଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ କବିତା ଯେ ଏ ଜାତିର ଜୀବନବାଣୀ ତାହା ମୋ ପରି କୁଆଡ଼େ ମୁଖୀମେଘର୍ରେ ଦୁଷ୍ଟି କହି ସେ ମୋଟେ ବଧେଇ ଜଣାଇଥିଲେ । ଏଇଠି ମୁଁ ଦେଖିଥିଲୁ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ମୋଦୀ ସାରସ୍ଵତେବୀଙ୍କ ମହିମା ଅନୁରାଗକୁ, ଅମାପ ନିଷା ଓ ଅନୁକୂଳିତ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରୀତିକୁ । ତେବେ ଉକ୍ତର ଦାଶ ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବାଯାଏ ରେରେହୁରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷପତ୍ର ରୂପେ ଅଧୀତ ହେଉଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଗୀତିକବିଟା ଲୋକସାହିତ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୁତ୍ତନ ପତ୍ର ହୋଇ ପାଠ୍ୟ ଖେଦକାରେ ଯାନ ପାଇଲା । ଆମ ଦେଶର ଜୀବିତାସ ପୁଷ୍ଟା ଲେଖାଇଲେ ବହୁ ସମୟରେ ଦେଖୁ-ରାଜାକୁଗତ ଧର୍ମବ୍ୟବସ୍ଥା । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. କ୍ଲାସ୍‌ର ଅଧ୍ୟୟନ କାଳରେ ପ୍ରାୟ ସର୍ବତ୍ର ବିଜାରୀୟ ପ୍ରଫେସର ବା

ମୁଖ୍ୟକ ମେରାରାୟ ଶାସନ ଅନୁସାରେ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାତ୍ରୀ ବିଶେଷ ପତ୍ର ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ବିଶେଷ ପତ୍ର ପ୍ରତକଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁୟକିକ ଚେଯାର ଖେଳ ଲାଗିରହେ । ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ବଦଳିଲେ ବିଶେଷ ପତ୍ର ବଦଳେ । ପିଲାଏ କିପରି ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟକ ଅନୁକମ୍ପା ଲାଗିବେ, ତାରି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲେ । ବିଶେଷ ପତ୍ରକୁ ନେଇ ଗୋଟୀ ଗଠିତ ହୃଦୟ, ଛାତ୍ରଜ୍ଞାତ୍ରୀଙ୍କ ଉପରେ ଆଶିଷ ବାରି ଝରେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଏ ଅହେତୁକ ଅନୁକମ୍ପା ଦେଖାନ୍ତି ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ ଧର୍ମ ହୃଦି ବସନ୍ତ । ଏଇମିତି କେତେ ଆଖିଦେଖା ଓ ଅଂଗେଳିରା ଅନୁଭୂତିରେ ମନଟା ବାଇଗେଣା ହୋଇଗଠେ । ଏଣୁ ବିଭାଗୀୟ ଦସ୍ତଖତରେ ଆଲୋଚନା ବେଳେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ନ ପଡ଼ାଇ ସାଧାରଣ ପାଠ୍ୟକ୍ରମର କ୍ଲାସ ନିଅନ୍ତ୍ର ବୋଲି ସ୍ଵର ଉଠେଇଲା କରିଥିଲା । ଫଳରେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ପାଖରୁ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରପତ୍ରର ପିଲାଏ ସମାଜ ସୁଯୋଗ ଓ ସୁବିଧା ପାଇବାର ଅବକାଶ ଆସିବ । ମୋରି କଥାଟି କିଛିଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିଲା । ରେବେହା ଛାତ୍ରିଲା ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ଯେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ପଡ଼ାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଛାତ୍ରଙ୍କ ଭିତରେ ବେଶ ଗୁଞ୍ଜରଣ ସୁଷ୍ଠି ହୋଇଥିଲା ।

ମୋଟମୋଟି ଭାବେ ଆକଳନ କଲେ ରେବେହା ରହଣିକାଜ, ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ସ୍ଵରଣୀୟ ଦେବ ନିଷ୍ଠିତ । ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୟରେ ମୋର ସର୍ଜନଶୀଳତାର ଉତ୍ସେଷ ଘଟିଥିଲା । ‘ଉଚ୍ଚେଷ୍ଟବ୍ରାତା’ ସଂକଳନର ଅଧ୍ୟକାଶ କବିତା ଏ ସମୟରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ‘ମଧ୍ୟଦୃଷ୍ଟି : ଅମୂର୍ତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି’ ନାମ ବହି ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧନଟି ଏଇ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ‘ପାଣ୍ଡାଟ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଇତିହାସ’ ‘ପ୍ରାୟୋଗିକ ଭାଷା ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗବିଦିଗ’ ପରି ଅନୁଦିତ କୃତି; କାବ୍ୟଧାରା ଓ କବିମାନସ, ସାହିତ୍ୟ ସଂଘମ ପରି ଆଲୋଚନା ପ୍ରକାଶ ଲୋକଙ୍କୋତନକୁ ଆସିଲା । ‘ସାହିତ୍ୟାବର୍ତ୍ତ’ ବହିର ଅନେକ ଲେଖା ଏ ସମୟକ୍ଷଣରେ ହିଁ ଲିଖିତ ହୋଇଛି । ପୁଣି ଏମ.୩. ଓ ଅନେକ କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟାପନା ହେତୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସାହିତ୍ୟତର ସଂପର୍କଟ ଅବବୋଧନାକ ବେଳୁବେଳ ସମ୍ଭାବ ସମ୍ଭାବ ହୋଇପାରିଛି ।

ରେବେହାରେ ଅବସ୍ଥାନ ହିଁ ବିଭିନ୍ନ ବିଦ୍ୟାନ ଓ ସାରସତ ସ୍ରୁଷ୍ଟାଙ୍କ ସହ ଭାବବିନିମୟର ପରିବେଶ ସୁଷ୍ଠି କରିଛି । ଏଇ ରେବେହାରେ ହିଁ ଔପନ୍ୟାସିକ ଗୋପାନାଥ ମହାତ୍ମିଙ୍କୁ ରେଖିଛି । ତାଙ୍କର ସାରସତ ଆଜିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କଟ ବନ୍ଦବ୍ୟ ଶୁଣିଛି । ପୁଣି ପ୍ରକାଶକ୍ରମ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟାଙ୍କର ପଦ୍ମନାଭ ଉପାଧି ଲାଇ ଅବସରରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ହିଁ ପ୍ରଥମେ ସେହି ମହାନ ପ୍ରତିକାଳୀନ ସମର୍ପନା ଦେଇଛି । ଭାଷାତର୍କାରୀ ଭାଷାକାଳର ହୃଦୟକାଳର ଭାଷାତର୍କାରୀ ଭାଷାକାଳର ଦେଇଛି । ଭାଷାତର୍କାରୀ ଭାଷାକାଳର ଦେଇଛି । ଅନୁଦା ଶକ୍ତିର ରାଯକ ବୈଦ୍ୟ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷଣ ଓ ସୁତିଚାରଣ

ଏତିକିବେଳେ ଶୁଣିବାର ଅବକାଶ ଆସିଛି । ଏତେବ୍ୟଳୀତ ରାଧାମୋହନ ଗୃଜନୀୟକ ଓ ଭାବୁଜୀ ରାଓ ପ୍ରମୁଖ ବବି ଏ ସମୟରେ ନିଜର ସାରସ୍ଵତ ଅକୁରବ ସଂପର୍କରେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଛନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେ ସାରସ୍ଵତ ସ୍ଥାଳ ପଦପାତରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟବିଭାଗ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ କରିଛି ।

ଅଧିକତ୍ତ ଜନ୍ମରୀକାନର ଅବସାନାତେ ଆମୁପ୍ରତ୍ୟେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସାଧୀନତା ମିଳିଛି । ଶଂସିତ କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ‘ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ର’ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାରସ୍ଵତ ଚେତନାର ତୌହୁଦୀକୁ ବନ୍ଦବରର କରାଯାଇପାରିଛି । କେତେବେଳେ ରୀତିବିଭାଗ ସଂପର୍କରେ ବିଭାବିମର୍ଶ ତ କେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟତଥିରିବ ସମୀକ୍ଷାରେ ସାହିତ୍ୟପତ୍ର ବେଶ ଆବର୍ଶଣୀୟ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସେତେବେଳେ ପଠନ ଓ ପାଠନର ବେଶ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ପରିବେଶ ସୁଷ୍ଠି ହୋଇଥିଲା । ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସେମିନାର କ୍ଲାସରେ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଦ୍ଧତିରେ ଏବଂ ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗନେଇ ନିଜକୁ ରବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ବେଶ କର୍ମପ୍ରବଣ ଥିଲେ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଡକ୍ଟର ମହେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ରାଉଡ଼କ ଅମନରେ ରେବେନ୍ଟାରେ ପାଠପଦାର ବାଚାବଣା ବେଶ ଅନୁକୂଳ ଥିଲା । ଏବେତ ଦୁଇବର୍ଷ ଧରି ଏମରିଜେନ୍ସି ହେତୁ ଶୁଣିନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ତର୍ଭବ ପ୍ରବଣତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଆନୟର ଅମାରତ ଲୁଷ୍ଟତି ପଢ଼ିଥିଲା । ପିଅନଠାରୁ ପ୍ରଫେସର ଯାଏ ବିଭାଗର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍କେକି କର୍ମସଂସ୍ଥାତି ରମହାନ୍ତରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇପଢ଼ିଥିଲେ । ଯଦିଓ ଏହି କର୍ମପ୍ରବଣତା ସ୍ଵତଃପ୍ରବୁରନ ହୋଇ ରୟ ପ୍ରଶେଦିତ ଥିଲା; ତେବେ ଏଇ ଧାରା ଅଛବୁତେ ଏମରିଜେନ୍ସି ଉଠିଲାପରେ ମଧ୍ୟ ୧୯୮୦-୮୧ ଯାଏ ବନ୍ଦବରର ରହିଥିଲା । ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରାଉଡ଼ କିଏ କ୍ଲାସ୍ ନେଇଲା, କିଏ ନ ନେଇଲା, ତାର ଶବର ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଦିନକୁ ଅତିକାଳ ଥରେ ତୁଳି କ୍ଲାସ୍ ନେବା ବିଷୟ ତଦାରକ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ କର୍ମପ୍ରବଣତା ଓ କର୍ବ ବ୍ୟାନିଷ୍ଟାର ମାହିନ ସୁଷ୍ଠି ହୋଇପାରିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଭାଗର ଦୋଷ ତୁର୍ବଳତା ସଂପର୍କରେ ଗୋପନରେ ଶବର ଦେବାର ବ୍ୟବସା ବି କରାଯାଇଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ବିଭାଗରେ କିଛି ତୁଟିବିତ୍ତ୍ୟାତି ଘଟିଲେ କିମ୍ବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ସଂପର୍କରେ କିଛି ତାକାଟିଷ୍ଟଣୀ ଦେଲେ ତାହା ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ କାନକୁ ଯାଉଥିଲା । ଥରେ ମୋ ପୁଅର ଆର୍ଦ୍ଦିଶ୍ଵର ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଆମ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଗହଣରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ପକ୍ଷପାତ ନାଟି ସଂପର୍କରେ ବ୍ୟପ୍ତବିତ୍ରୁତ ହୋଇ କହିପବାରଥିଲା । ସେହିକଥାଟି ଘଣ୍ଟାକ ରିତରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ କାନକୁ ଗଲା । ଚିର୍ରରେ ତାକରା ଆସିଲା ଓ ମୋର ଅସତୋଷର ହେତୁ ପୁଲ୍ଲାଗଲା । ମୁଁ ନିର୍ଭୟରେ କହିଲି ଯେ ମୋ ପୁଅ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀ ପାଇଥିବା ସରେ ତାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ଏକ ଦିଟାୟ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଙ୍କ ଆର୍ଦ୍ଦିଶ୍ଵର ଦିଆଯାଇଛି । ମୋର କଥା ଶୁଣି ଡକ୍ଟର ରାଉଡ଼ ଘରେଇ ଗର୍ଜନ କରି ମୋତେ ତାର

ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ କହନେ, ଉଚ୍ଚ ଛାତ୍ର ଫର୍ମରେ ଥବା ମାର୍କ ସହ ମୋ ପୁଅର ମାର୍କସିଟ୍
ପବାଇ ଦେଖିବାକୁ ଅଛୁରୋଧ କଲି । ସଂଗେଷଂଗେ ମାର୍କସିଟ୍ ଓ ଫର୍ମ ଅଣାଯାଇ ଯାଏ
କରାଯିବାକୁ ତୁଟିଟି ଧରାପଡ଼ିଲା । ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ବଜ୍ରମ୍ବୀର ସର ହଠାତ୍ ମନ୍ତ୍ରମଧ୍ୟର
ହୋଇଇଥିଲା । ମୋର ସାମନାରେ ଆଢମିଶ୍ଵନ ତାର୍ଜନେ ଥବା ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ସେ ଭର୍ତ୍ତନା
କଲେ ଏବଂ ମୋ ପୁଅର ଆଢମିଶ୍ଵନ ପାଇଁ ଅଢର ବି ଦେଲେ । ତହ୍ରାରା ମୁଁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ
ମୋର କୃତଞ୍ଜ୍ଞତା ଜଣାଇଲି କିନ୍ତୁ ପରେ ଜାଣିଲି ଯେ ପୂର୍ବରୁ ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ପିଲାଟି
ଅବଶ୍ୟ ଥିଲା ଜଣେ ରାଜନେତାଙ୍କ ସଂପର୍କୀୟ । ରାଜନେତାଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବା ପାଇଁ ଏପରି
ବାର୍ଯ୍ୟାକୁଷାନ କରାଯାଇଥିଲା ଖୋଦ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ । ସେଇଦିନ୍ତି ମୋର ଉପଲବ୍ଧ
ହେଲା ଯେ ସତ୍ୟକୁ ନିର୍ଭୟରେ ପ୍ରକାଶ ନବଲେ ନ୍ୟାୟ ମିଳେନା । ସେହିଦିନ୍ତି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
ବେଜାଣି କାହିଁକି ମୋ ପ୍ରତି ସ୍ଵେଚ୍ଛବ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରବଣ ଓ ସଂତ୍ରମଶୀଳ ମନୋରାବ ପୋଷଣ କରି
ଆସିଥିଲେ ।

ଉଦ୍ଧର ରାଉତ ଥିଲେ ସୁନାମଧନ୍ୟ ଗବେଷକ । ସେ ଦୁର୍ବାତ ଛାତ୍ର ଓ ବକଧର୍ମୀ
ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ବାର୍ଯ୍ୟକାପ ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ଖବର ରଖୁଥିଲେ । ଘଟଣାକ୍ରମେ
ପଡ଼ି ଜନେକ ବକଧର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକ ମାନ୍ଦପୋଷରୀରୁ ମାନ୍ଦଟିଏ ଧରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ମାନ୍ଦଟି
ଧରା ନଦେଇ ଖଦିଗଲା । ମାନ୍ଦ ପୋଷରାର ଜୟାମାନୀ ଏ ସମାଦ ପାଇ ସେହି ବକଧର୍ମୀଟିକୁ
ଉରମ ମଧ୍ୟମ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ମୁଁ ଓହଫଢ଼ା ପରି ଫୁଲିଗଲା । ତାହାରଖାନାରେ ତାଙ୍କର
ଚିକିତ୍ସା ହେଲା । ଏହାକୁ କପିଧରାର ଫଳଶୂନ୍ତ ବୋଲି କୁହାଗଲା । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଏ ସମାଦର
ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ । ଏହାର ଯତ୍ତସାମାନ୍ୟ ସୁଚନା ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ
ଜଣାଥିଲା । ମୁଁ ତାର ଚାକ୍ଷୁଷ ଦ୍ରୁଷ୍ଟା ନଥିଲି । ଫଳତଃ ଏ ସଂପର୍କରେ ମୋର ଅଞ୍ଚତା
ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରାଉତଙ୍କ କୌଣସିମେ ସେହି ବକଧର୍ମୀଟି ନିଜର
ହୃଦୟକୁ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ସ୍ଵୟଂ ବୟାନ କରିଥିଲେ । ତେବେ ମୋ ମୁହଁରୁ ସେହି ବକ ଓ
ମାନ୍ଦ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଶୁଣିବାକୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଏଣୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରାଉତ ରେତେନ୍ଦ୍ରା କଲେଇ
ଛାତ୍ର ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ପଦ ପାଇ ଯାନାତର ହେବା ଅବସରରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ
ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟା ସଂବର୍ଧନା ଦେଲାବେଳେ ମୋତେ ତାକି ଏକାତରେ ପଚାରିଲେ ଉଦ୍ଧର
ପ୍ରଧାନ ସେହି ବକ ଓ ମାନ୍ଦ ଆଖ୍ୟାନ ଏବେ କୁହନ୍ତ । ମୋ ମୁହଁରେ ସେହି ଗୋଟିଏ
ଉରର-ନା, ସାବ୍ଦ, ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗର ଚାକ୍ଷୁଷ ଦ୍ରୁଷ୍ଟା ମୁଁ ହୁହେଁ । ହସରେ ଫାଟି ପଡ଼ି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
କହୁଁଥିଲେ-ମୋ ଆଗରେ ସେହି ବକଧର୍ମୀଟି, ସେଇ ଅସଫଳ କୌଣସିଟି ଯେ ସବୁକଥା
ବୟାନ କରିଛି । ଆପଣ ସୁଚନା ପାଇଥିଲେ ବି ମୋତେ ଏମାଏ କହୁନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ତ
କବିତା ଲେଖନ୍ତି । ଏହା କବିସୁଲଭ ନାହିଁ ଭିତରେ ‘ହଁ’ ହୁହେଁ ତ ? ଉଦ୍ଧର ରାଉତଙ୍କ ଠୀ
ଠୀ ହସର ମନ୍ଦୀପୁନମାନ ବିଶ୍ଵ ହୋଇପଦ୍ଧିଥିଲା । ମୁଁ ସହସ୍ରାକ୍ଷ ମହେସୁକ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ

ରହିଥିଲି । ସେ ରେଜେକ୍ସ୍‌ ପରିସର ଛାଡ଼ି ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଉତ୍ସପଣ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ ।

ଏଇମିତି କେତେ ଘଟଣା, ଅଘଟଣାର ଚୌରଙ୍ଗୀ ଦେଇ ରେଜେକ୍ସ୍‌ ରେ ରେଜେକ୍ସ୍‌ର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଗଲା । ୧୯୮୧ ରେ ପୁଣି ଆସିଲା ବଦଳିର ରତ୍ନ । ଆମେ ତାରିମେସପରି ଆବୋରି ରହିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକେ କିଏ କୋଆଡ଼େ ଗଲେ । ତକ୍କର ବେହେରା ଗଲେ ଫୁଲବାଣୀ କଲେଜକୁ ଚେତନାର ଫୁଲ ବିଶ୍ଵିବାକୁ । ମୋର ଯାତ୍ରା ଅହୁଗୋଳକୁ ଶାକଫୁଲର ମହକ ଓ କୁରେହି ଫୁଲର ବାସନାରେ ଫାଟି ପଢୁଥିବା କଲେଜକୁ । ଏହି ସମୟରେ ରେଜେକ୍ସ୍‌ରେ ତକ୍କର ଷେଷ୍ଟମୋହନ ପଞ୍ଜନ୍ୟକ ଥିଲେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ । ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଅର୍ଥନୀତିର ପ୍ରଫେସର ବର୍ଷେ ହେବ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ ଦାସିତ ନେଇଥାନ୍ତି । ସ୍ଵଜ୍ଞାତୀୟ, ରୋକଠୋବ ମଣିଷ ଏବଂ କଥା କହିଲାବେଳେ ମାପିକୁପି କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି । ବହୁ ସମୟରେ ବନ୍ଦବ୍ୟ ବ୍ୟସ ଶାନ୍ତି । ତାକ ସହ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକାକର ଯୋଗାଯୋଗ ପ୍ରାୟ ନଥାଏ । ତାକ ରହଣିକାନରେ ସେ ମହେତ୍ସବାକୁଙ୍କ ପରି କ୍ଲାସ ପରିବ୍ରମା କରୁ ନଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାକର ଶ୍ରୀବଣ ସମୟା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ସେ ଶ୍ରୀବଣ ଯନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ରେଜେକ୍ସ୍‌ ଛାଡ଼ିଲି ୧୦.୮.୧୯୮୧ ରେ । ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀବଣ ଆସିଥାଏ । ଆକାଶରେ ବର୍ଷଣମୁଖର ମେଘ । ଅହୁଗୋଳ କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆରେ ସାତକୋରର ବିଭାଗ ଖୋଲିଥାଏ । ବସୁତଃ ରେଜେକ୍ସ୍‌ ଛାଡ଼ିଲାବେଳେ ମନରେ ନାନା ଅବସାଦ ଆସୁଥାଏ । ମୋ ନିଜ ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଦୀକାର ତଥାର ବରିପାରିବି ନାହିଁ । ଗବେଷଣାର ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟନ ଦେବା ମଧ୍ୟ ଆଉ ସମ୍ବ ହେବ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଅହୁଗୋଳର ମୁକ୍ତ ଆକାଶରେ ଉତ୍ସିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ । ମୋର କାବ୍ୟ ଲିଖନର ଆଦ୍ୟକୁମିଳୁ ପୁଣି ଫେରିବି; କିନ୍ତୁ ସେଠି ରହିବାକୁ ହେବ କାଳିଦାସଙ୍କ ବର୍ଷତ ମେଘଦୂତର ବିରହୀ ଯକ୍ଷପରି । ମୋ ପିଲାଏ, ମୋର ପହି ରହିବେ କଟକରେ । କଟକ ହେବ ମୋ ପାଇଁ ଅନକାପୁରୀ ଏବଂ ଅହୁଗୋଳ ବନ୍ଦିଯିବ ରାମରିବି । କୁବେର ସିନା ଯକ୍ଷକୁ ବର୍ଷେ ପାଇଁ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ବର୍ଷେ ପରେ ଫେରି ନିଜର ପ୍ରିୟା ସହ ମିଳିତ ହେବାର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ମୋ ପାଇଁ ଅନକାପୁରୀ କଷ୍ଟ କଟକ ଫେରିବା ହୁଏତ ସମ୍ବ ନଥିଲା । ଏଣୁ ମାନସିକ ପ୍ରଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିବିକ୍ରତ ହୋଇପଢୁଥିଲି । ବିଶେଷତଃ ମୋ ପିଲାଏ ସେତେବେଳେ କୌଣସି ବାଟ ଧରି ନାହାନ୍ତି । ଝିଅ ଏମ.୧. ପାଖ କରି ବସିଛି । ପୁଅର ଏମ.୧. ଶେଷ ବର୍ଷ । ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ପୁଅ ଭିତରୁ ଜଣେ କଲେଜରେ ଓ ଅନ୍ୟଟି ହାଇଫୁଲାରେ । ମୋର ବନ୍ଧୁ ବଲେଜ ଜୀବନର ସତୀର୍ଥ ସୀତାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାସତିବ । ତାକୁ ମୁଁ ସାକ୍ଷାତ କରି ବଦଳି ବାଟିଲ କରିବାକୁ ତାହିଁଲି ନାହିଁ । ଅହୁଗୋଳରେ ଯାଇ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ନିଯୋଜିତ ହେବାର ସଂକଷ ନେଲି । ଏହି ସମୟରେ ରେଜେକ୍ସ୍‌ କ୍ୟାମ୍‌ସରେ ଏକ କ୍ଷାରସରେ ହୀତାତ ସୀତାକାନ୍ତ ବାକୁଙ୍କ ସହ

ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ମୋତେ ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ କହିଲେ ଶରତ ବାବୁ, ତମେ ଅଛୁଗୋଳ ଯାଇ ଏମ.୬ କୁଦର ଦାୟିତ୍ବ ତୁଳାଇବ ବୋଲି ତୁମର ସେଠାକୁ ବଦଳି ହୋଇଛି । ସୁବିଧା ଦେଖି ମୁଁ ତୁମକୁ ପୁଣି କଟକ ବା ତୁବନେଶ୍ଵରକୁ ଫେରାଇ ଆଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବି । ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ହଠାତ କହିଉଠିଥିଲି ମୁଁ ହାଜିମଳ ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାର୍ୟ କରି ନିଶ୍ଚୟ ଅଛୁଗୋଳରେ ଯୋଗଦେବି, ଏଥପାଇଁ ଅବସୋଧ ନାହିଁ । ଆପଣ ନିଶ୍ଚିତ ହୁଅଛୁ । ମୋ ବଥା ବିଶେଷତଃ କଥନର୍ଥପାଠି ସୀତାକାତ ବାବୁଙ୍କୁ ହୁଏଟ ବିକ୍ରତ କରିଥିଲା । ସେ ମୋତେ ବାରମାର ଆଶ୍ରୟନାବାଣୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କରି ଅଧିଷ୍ଠନର କା' ଧରି ଫେରିଥିଲି । ତା'ପରେ ଅଗଷ୍ଟ ତା ୧୧ ରିକ୍ଷରେ ଅଛୁଗୋଳକୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅର ପାଇଁ ଗଲି । ମୋ ଆଖିରେ ଶୈରିବ ବସନ୍ତ ରେଭେନ୍ତାର ତେହେରା ନାଟି ଯାଉଥିଲା, ଆଖିରେ କୁହ ଟଳମଳ ହେଉଥିଲା ।

ଅହୁଗୋଳରେ ଦିତୀୟ ପାଳି

ସ୍ଵରଣା ମୁହଁ, ସ୍ଵରଣା ସୁତ୍ତକୁ କିଏ ବା ଛୁଲିପାରେ ? ପରିଚିତ ମୁହଁଟ ଦେଖିଲେ ମଣିଷ କେତିନିଧି ପାଇଲାପରି ମଣେ । କଟକର ଛଟକ ରେରେସୀୟ ମନଟାକୁ ସୁତ୍ତେଜଳ କରିଦେଇଥିଲା । କଟକର ମାୟା ତ ମୋତେ ସ୍ଵପ୍ନାତ୍ମକ କରିଥିଲା । ଏବେ ଅହୁଗୋଳରେ ପାଦ ଦେଲାପରେ ଦେଖିଲି ଯେ ଅହୁଗୋଳ କଲେଜଟି ଆର ନବୀନା କିଶୋରୀ ହୁହେଁ; ଏବେତ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣଯୌବନା ନାରୀ ପ୍ରତିମାଟିଏ, ଢାର ଠାଣିରେ, ଢାର ଚାହାଣିରେ ତୁଆ ମୁହାସ, ତୁଆ ସ୍ଵପ୍ନ । ଏବେ ଏହା ନିଲୁକ ବିଜ୍ଞାନ ବା କଜା କଲେଜ ହୁହେଁ, ଏଇ କଲେଜରେ ବିଜ୍ଞାନ, କଜା ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷାଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇସାରିଛି । କଲେଜଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଉତ୍ସରମିତ୍ରିଏଟ୍ ବିଜ୍ଞାନ ରୂପେ ୧୯୪୮ ରେ କିନ୍ତୁ ୧୯୭୭ ବେଳକୁ ଏଠାରେ ଦ୍ୱାତକ ଶ୍ରେଣୀରେ କଜା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହିତ ଅତୁଷ୍ଟାନର ନାମ ବି ସରକାରୀ କଲେଜ, ଅହୁଗୋଳ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ୧୯୫୦ ରେ ଏଠାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ.୧. କ୍ଲାସ ଖୋଲିଲା । ବସ୍ତୁତଃ କଲେଜଟି ସ୍ଥାତବୋରର ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ଅତୁଷ୍ଟାନ ଭାବରେ ନିଜର ପ୍ରତି ଜାହିର କରିବାର ଅବକାଶ ଆସିଥିଲା । ଏଇ କଲେଜରେ ୧୯୯୧ ଅଗଷ୍ଟ ଦିତୀୟ ସପ୍ତାହରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଅନ୍ୟମନ ରିଡ଼ର ହୋଇ ଯୋଗଦେଲି । ମୋ ଆଗରୁ ରବିନାରାୟଣ ବରାକ ରିଡ଼ର ଥିଲେ । ସେ ଧୋତି ପଞ୍ଜାବୀ ପରିହିତ ମଣିଷ । ଧନା ପୋଷାକ, ସଫ୍ରେଦ କଥା ଓ ସାଧାସିଧା ଲୋକ । ମେହେଶ୍ଵରାର ଅତୁପାର, ସ୍ଵରାବତଃ ଲାଜୁଆ, ସୁଠାମ ବାକରଙ୍ଗୀ ଏବଂ ‘ଶିଖଣୀର ଆମ୍ଲନିଧି’ ପରି ଗନ୍ଧ ସମ୍ମାରର ସ୍ରସ୍ତା । ଶୁଆ ପକ୍ଷୀର ଆଖି ପରି ବିଷାରିତ ନୟନ ବାଚନ ରଙ୍ଗୀରେ ଶବମାନେ ଶ୍ରାବଣର ମେଘପରି ଝରିପଡ଼ି ବେଳେବେଳେ ରାତିବାନୀନ କାବ୍ୟମାୟାବି ସୃଷ୍ଟି କରିବସତି; ଏବଂବିଧ ଚମକ୍ରାରିତା ପ୍ରତିପାଦନରେ ସେ ସୁଦକ୍ଷ । ଢାକ ସହ ତିନି ତିନିଥର କାମ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି । ମୋର ଅହୁଗୋଳ କଲେଜରେ ଯୋଗଦାନରେ ସେ ଏକାତ ଆହୁଦିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଓ ସଂରେସଂରେ ବିଭାଗରେ ସାଇତ କରିବାର ଆଯୋଜନ କରିଥିଲେ । ଏପରି ଆମ୍ଲାୟତା କୁଟିତ ମିଳିଛି ।

ଅହୁଗୋଳ କଲେଜରେ ଦିତୀୟ ପାଳି । ପହଞ୍ଚିଲାବେଳେ ଅଧ୍ୟୟନ ଥିଲେ ମେଜର ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ଦାସ । ସେହି ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ହିଁ ସେ ଘାନାତରିତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ ।

ଏସ.ରି.ରାମାୟା ହେଲେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତା । ତାଙ୍କ ସହ ତିନିବର୍ଷ କଟାଇଛି । ଧୀରପ୍ରିଯା ମଣିଷ । ତେଲେଜ୍ଞ ଉତ୍ସୁଳୋକ, ସବୁବେଳେ କୋର୍ଟପେଣ୍ଡ ପରିହିତ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଆଚରଣରେ ଭାରତୀୟତାର ସୁମ୍ଭୁ ପ୍ରକାଶ । ସେ ସୁନ୍ଦରୀ । ସର୍ବଦା ଉଦ୍‌ସେଵା, କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆସ୍ରା ନଥିଲା । ସେ ବୋଧକୁସ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ କିପରି ସୁରକ୍ଷାରୁରେ ବାକିରୀ ଜୀବନର ଶେଷ କେଇଟି ବର୍ଷ କଟାଇ ଦେବାକୁ । ବସ୍ତୁତଃ ଆଲୋଚ୍ୟ ସମୟରେ ଅତୁଗୋଳ କଲେଜର କୌଣସି ଉନ୍ନତିମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ୧୯୮୪ ଫେବୃଆରୀବେଳକୁ ଦିବାକର ସାହୁ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତା ପଦରେ ଅଧିକାରୀ ହେଲେ । ସେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାପକ । ପହିଲିପାଇଁ ତ ତାଙ୍କସହ କଲେଜ କାମସରେ ରହିଥିଲା । ଏଥର ମୁଁ ରହିଲି ଏକ ୩୯ ମୁଖ୍ୟରେ । ସେ ରହିଥିଲେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ କାଟରରସରେ । ଅଧ୍ୟୟତ୍ତା ସାହୁ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ରବିନାରାୟଣ ବରାନ ଉତ୍ସ ଅତରଙ୍ଗ ବଂଧୁ । ଫଳରେ ଶାସ୍ତ୍ର କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ସାତକୋରର ବିଭାଗର ଯେ କୌଣସି ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ହେଲେ ଅଧ୍ୟୟତ୍ତା ସାହୁ ତାର ହୁରତ ପ୍ରତିକାର କରୁଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ପାଇଁ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ସେମିନାର ଜୀବନବ୍ରେତ୍ରୀ ଓ ସେମିନାର ରୁମର ବି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା । ତଦ୍ବାରା ଏମ.୧ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନକୁ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ କରାଇଲା । ତା'ରି ଫଳରେ ଅତୁଗୋଳର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାକୁଳ ବାଣବିହାର ଓ ରେଜିସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ସାତକୋରର କଲେଜ ପିଲାକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନୀ ହୋଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନିଜର ତଥା କଲେଜର ସୁନାମ ବଢାଇପାରିଥିଲେ । ସାତକୋରର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ଅତୁଗୋଳରେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାକୁଳ ସେମିନାରରେ ଯେଉଁସବୁ ଚର୍ଚାପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପାଠ କରୁଥିଲେ, ତାହା ପ୍ରଥମେ ଅତୁଗୋଳ କଲେଜ ମ୍ୟାଗାଜିନରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ‘ଅବବୋଧ’ ଶାର୍ଷକ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ମୁଖ୍ୟପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଅତୁଗୋଳ କଲେଜର ସାତକୋରର ବିଭାଗର ପିତି ଓ ବ୍ୟାପ୍ରିକ୍ଲୀ ସୁଧୀସମାଜରେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲା । ସମୟକ୍ରମେ ଏହି ‘ଅବବୋଧ’ଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ସାତକୋରର ବିଭାଗମାନଙ୍କରେ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣହଣୀୟ ପତ୍ରିକା ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ବି ହାସଳ କରିପାରିଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଅତୁଗୋଳରେ ଦ୍ୱିତୀୟପାନି ରହଣି ଘଟଣାବହୁକ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାତକୋରର ବିଭାଗକୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ ଓ ଯୌକର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରହି ତୋଳିବାରେ ମୋର ଉଦ୍ୟମ ଅତୁଳ ରହିଥିଲା ।

୧୯୮୧-୮୨ ମ୍ୟାଏ ଅତୁଗୋଳ କଲେଜରେ ବିତେଇଲି । ଏଇଠି କହିରଖେ ଅତୁଗୋଳ ରହଣି କାଳର ବର୍ଷେ ଦେବବର୍ଷ ନ ପୁରୁଷ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ରବି ନାରାୟଣ ବରାନ ଅସୁଷ ହୋଇପଡ଼ି ଅତୁଗୋଳ ହସପିତାଳରେ ଚିକିତ୍ସା ହେଲେ । ପରେ କଟକ ହସପିତାଳକୁ ଯାନାତ୍ମକରିତ ହେଲେ । ତଦ୍ବାରା ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ବ ମୋତେ ମୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋରି କାମ ହେଲା କିପରି ସାତକୋରର ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟପାଇୟା ମଧ୍ୟରେ ସରିବ ଓ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାକୁଳ କଲେଜର ଟେକ ରଞ୍ଜିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବେ । ଏଥପାଇଁ

ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ସହ ବିଭାରବିମର୍ଶ କରି ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇ । ପ୍ରଥମେ ମନେରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ ଅତ୍ରୁଗୋନର ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଏ ଥିଲେ ସ୍ଵଭାବତଃ ନିରୀହତାର ଅବତାର । ବିଭାଗ କାହିଁକି ଅନ୍ୟ ବିଭାଗୀୟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆ ଏମ.ୱ. ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କର ସମ୍ମବୋଧ ଓ ସମାନ ଅତୁଳ ରହିଥିଲା । ଏଣେ ବିଭାଗରେ ହୁଇ ତିନିଜଙ୍ଗ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଛାତ୍ରଦେଲେ ଅନ୍ୟସମ୍ପତ୍ତି ବାଲିଶ କୁର୍ରା ନଥିଲା । କାହାରିକୁ ତ ସ୍ଵଭିରତା ସର୍ବ କରି ନଥିଲା । ଅନେକ ଯୌବନେ ଆନରତ ଥବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଚରଣରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵଭିରତା ଫୁଲୁଥିଲା । “ଯୌବନେ ଯେ ଆନରତ ଜନେ ତାଙ୍କୁ ବୋଲନ୍ତି ସ୍ଵଭିର”-କବିବାଣୀଟି ଏଇଠି ରୂପାଯିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହିପରି ଜଣେ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ କୁମୁଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନେହେଉଥିଲା ସେ ଯେମିତି ସୁଜାୟ ଭାବବଜୟ ଭିତରେ ନିମଜନାନ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିପତା । ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆସନ୍ତି ନଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ସମାଜୋତ୍କାଳୀନ ଲେଖୁଥିଲେ । ଆଲୋଚନାରେ ସୁଜାୟ ଠାଣି ଓ ବିଦ୍ୱବ୍ଲା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତା ଓ ସିଗାରେଟ୍‌କୁ ସେ ନିତ୍ୟ ସହଚର କରିଥିଲେ । ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା ଓଡ଼ିଶାରେ ହୁଆ ପିହିର ସମାଜୋତ୍କାଳୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଯଶ ଚହନ୍ତିବ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅର୍ଦ୍ଦୀନ ଆନ ଉପସ୍ଥିତ ସଂସାର ବଳେ ଅଥବା ବଞ୍ଚିମୁଖୀ ନ ହୋଇ ସୁଜାୟ ବଜୟ ଭିତରେ କାଳ ବିତାଇଲେ । ଫଳତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ସମାଜନାମୟ ସମୀକ୍ଷକଟିର ବିକତ ବିକାଶ ସାଧନ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲା ନାହିଁ । ମୋର ଦେଖାହେଲେ ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ଉଷ୍ଣାରେ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିର୍ବିକଳ ଯୋଗୀଟି ପରି କିଛି ଉପର ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଫଳରେ ତାଙ୍କର ସତି ରାତରରାତିକ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିବନ୍ଧଟି ବି ପିଏବ.ହି ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଏଯାବତି ଦାଶଙ୍କ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । କିମ୍ବା ଶ୍ରୀ ଦାଶ ନିଜର ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନରେ ଜ୍ଞାନିଥିବା ଶତାଧିକ ଆଲୋଚନା ପତ୍ରପତ୍ରିକା ପୃଷ୍ଠାରେ ହିଁ ରହିଥିଲା । ଏବେ କେତେକ ସଂକଳିତ ହୋଇ ‘କାବ୍ୟରୂପ’ ଶିରୋନାମରେ ଗ୍ରହିତ୍ବ ନେଇଛି । ତେବେ ସୁଖର ବିଷୟ ତାଙ୍କ ରଚିତ କବିତାମାନ ‘ଶବାତ୍ର’ ଶୀର୍ଷକ କୃତିରେ ସଂକଳିତ ହୋଇଛି । ତାଙ୍କର ଚର୍ଚନିବନ୍ଧ ବା ସମାଜୋତ୍କାଳୀ ଏବେ ଧ୍ୟାନମର୍ମ ସନ୍ୟାସୀ ପରି ପଢ଼ିରହିଛି ।

ମୋର ଅତୁଗୋନରେ ଦିଣୀ ଦିନାରେ ଯୋଗ ଦେଲାପରେ ଆଉଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବରଗଡ଼ରୁ ଆସି ଅତୁଗୋନରେ ଆମ ସହ ମିଶିଲେ । ନାଁ ତାଙ୍କର ବାବାଜୀ ଚରଣ ପଞ୍ଜନାୟକ; ଶାକତୁରୁ ପରି ତେହେରା; ଜିଞ୍ଚାସ୍ତୁ ନୟନ, ଭାବୋଦୀପୁ ଫୁଦୟ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଭାଷା ଶ୍ରଦ୍ଧାବୋନା । ତାଙ୍କର ପାଠନ ଓ ପାଠନ ସୁହା ମୋତେ ମୁହଁ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଅନ୍ୟ ପରାଯନ ମଣିଷ । ସେ ମୋ ପାଖରେ ଓଡ଼ିଆ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସଂଗ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରି ୮ / ୧୦ ବର୍ଷ ପରେ ଯାଇ ଚର୍ଚା ନିବନ୍ଧଟିକୁ ଶେଷ କଲେ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକେ ତାଙ୍କର ମେଧାଶ୍ରଦ୍ଧିର ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରତିଫଳକର ଯଥାଯଥ ସୁଯୋଗରୁ

ଦୀର୍ଘକାଳ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏବେ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ତିକେଠି ସମାଜୋତ୍କାଶ ଗ୍ରହ ପ୍ରବାଶ ପାଇଛି । ସେବ୍ୟୁଡ଼ିକ ହେଲା ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗ’, ‘ସର୍ଜନାର ଉର୍ଜନା’ ଓ ‘ସାହିତ୍ୟର ବାଟେ ଘାଟେ ।’ ତଥାପି ତାଙ୍କର ଦୀର୍ଘସୂତ୍ରୀ ପଣ ତୁଟି ନାହିଁ । ଏବେ ସେ ଦୂର୍ଧ୍ୱାପବନ ତକ୍ରବଦ୍ଧ କେତେବେଳେ ରେଖେହାରେ ତ କେତେବେଳେ ରମାଦେବୀ ମହିଳା ମହାବିଦ୍ୟାକଟ୍ୟରେ କେତେବେଳେ ପୁରୀର ସଞ୍ଚୂତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକଟ୍ୟରେ ଥିବା କେତେବେଳେ ଉବାନୀପାଟଣା ପରି ବଣ ପାହାଡ଼ିଯେଇ କଲେଜରେ ଉଠିଲେଣି । ଅଧ୍ୟାପନା ଚାଲିଛି କିନ୍ତୁ ସାରସ୍ଵତ ମନୀଷାନ୍ତି କୁଣ୍ଡିତ ପ୍ରବକବଦ୍ଧ କେବେ କେମିତି ଫୂରୁଛି ।

ମୋର ଦିଟାୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଆଉ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକା ଅଧ୍ୟାପନାରଚ ଥିଲେ ସେମାନେ ନିରଞ୍ଜନ ପଣ୍ଡା, ବିରୁତି ଭୂଷଣ ଦେହେରା, ସୁରାଜ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମିଶ୍ର, ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି, କୁନ୍ତମଣି ନାୟକ, ବିଶ୍ୱାସ ମିଶ୍ର, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ରମ୍ଯନାଥ ମହାପାତ୍ର, ପ୍ରେମାନନ୍ଦ ସାହୁ, କ୍ଷାରୋଦ କୁମାର ପଞ୍ଜାନ୍ୟକ, ବାଉରୀବନ୍ଧୁ ସାହୁ, ରବାନ୍ତ୍ର ନାଥ ସାହୁ, ଅଞ୍ଜଳି ମଳ୍ଲିକ ଓ ସାବିତ୍ରୀ ସାହୁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଚାହୁ ପାଣିପାର ସଂପର୍କରେ ଅବହିତ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର ସ୍ଵକୀୟ ସାକ୍ଷର ଉତ୍ସବାକୁ ହୁଏଟ ମୁଣି ହେଉଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେହି ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନରେ ଅନେକ ଅଧ୍ୟାପକାୟ ପ୍ରଚୁରତା ହାସନ କରିପାରି ନଥିଲେ । ସାରସ୍ଵତ ସିଦ୍ଧି ମିଳୁ ନ ମିଳୁ ଅଧ୍ୟାପନା ପ୍ରବିଧି ହାସନ ପୂର୍ବକ ଗବେଷଣା ଘାଟରେ ସ୍ନାନ କରିବାର, ତୁବ ପବାଜବାର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କେତେବେ ଅବଶ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଥିଲେ; ଗବେଷଣା କରି ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଥିଲେ ଅଥବା ସାହିତ୍ୟର ନିରକସ ସାଧକ କିମ୍ବା ମୁହଁ ସେବାୟର ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ବାଉରୀବନ୍ଧୁ ସାହୁ ତକ୍ରରେତ୍ ଡିଗ୍ରୀ ହାସନ କରି ବିଂଶ ଶତବର ଶେଷ ଦଶଶିରେ ରେଖେହାରେ ପ୍ରଫେସର ହେଲେ । ଅନେକ ସମୟ କ୍ରମେ ରିଡ଼ର ହେଲେ ତେବେ ସାହିତ୍ୟର ଭିତ୍ତି ଓ ରୂପି ସଂପାଦନରେ ବନ୍ଧିଷ ଭୂମିକା ନେବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ‘ବୃଦ୍ଧିରେ ମୋ ପୋଷେ କୁରୁମ୍’ ନ୍ୟାୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଚାଲିଥିଲେ । ତେବେ ଅନୁଗ୍ରାହୀରେ ଉପରୋକ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କେତେବେଳେ ଆସିଛନ୍ତି, କେତେବେଳେ ବଦଳି ହୋଇ ଅନ୍ୟତ୍ର ତାଙ୍କ ଯାଇଛନ୍ତି ତାର ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଉତ୍ସବାରି ନାହିଁ । ଅଥବା ଆଲୋଚ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ପରିଚଯ୍ୟା ଫଳରେ ଅନୁଗ୍ରାହୀର ସାତବୋରର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଆଶାତିରିତ ସାଧନ୍ୟ ହାସନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ତାରି ମୂଳରେ ଥିଲା ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ନିଷା ଓ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରମାଙ୍କ ଗ୍ରାହିକା ଶୁଣିର ଉପଯୋଗ ।

ଅନୁଗ୍ରାହୀରେ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଏମ.ଏ. କ୍ଲାସ୍‌ରେ ୩୨ ଜଣ ମାତ୍ର ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀ ଅଧ୍ୟ୍ୟେନ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ସତ୍ର ସିର୍ବ୍ୟୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା ।

ମନେପଦ୍ମକ୍ଷି ଯେ ଏମ.ୱ. କୁସ୍ତ ଖୋଲିଲା ବର୍ଷ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀ ସଞ୍ଚୟା ଥିଲା ୩୭ । ବନ୍ଦିଶ ସଞ୍ଚୟା ପିଲାକ ରିତରୁ ସେ ବର୍ଷ ବେଜାଣି କେମିଟି ୧୭ ଜଣ ଥିଲେ ଛାତ୍ର ୪ ଓ ୧୭ ଜଣ ଥିଲେ ଛାତ୍ରୀ । ଅନୁଗ୍ରାନ ବଲେଜରେ ଦିତୀୟ ପାଇଁ ୧୯୮୧ର ଅଗଷ୍ଟ ୧୭ ତାରିଖରେ ପ୍ରଥମେ କୁସ୍ତଙ୍କୁ ପଶିଗଲା ମାତ୍ରେ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକାର ଉତ୍ତିଷ୍ଠିତ ହଠାତ୍ ମନରେ ଉଜାଣି ଉଠି ଭାସିଥାଇଲା-

“ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ଉତ୍ସର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ପାର୍ବତୀ
ପ୍ରାୟେ ଦିଶେ ଚିତ୍ର ବ୍ୟାମର ମୂରଟି ।”

ଶ୍ରେଣୀକଷ୍ଟଟି ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଚିତ୍ରିତ ଆକାଶ । ଗୋଟେପଟେ ରଞ୍ଜବେରଞ୍ଜର ଶାଢ଼ି ପିନ୍ଧି ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ମନିତି, ଆରପଟେ କୁର୍ରା ପାଉଜାମା ବା ପେଣ୍ଡାର୍ଟ ପିନ୍ଧା ଛାତ୍ରକୁଳ । କବି କଷ୍ଟଟ ଚିତ୍ରବିମଟିଏ ସତେକି ଏଇଠି କୁସ୍ତରୁମରେ ପ୍ରତିରୀତ ହୋଇଇଥିଲି । ଛାତ୍ରକୁଳ ପ୍ରତୀକତା କରିବସିଲେ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ଉତ୍ସରଙ୍କୁ, ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ବନ୍ଦିଗଲେ ହେମଗ୍ରୋରୀ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ପ୍ରତିରୂପ । ଅନ୍ୟ ଜାଷାରେ କହିଲେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁଣ୍ଡମଣା ଓ ସହାବସାନ କରିବାର ବାତାବରଣ ରହିଥିଲା ।

ଆଗୋତ୍ୟକାଳରେ ଆମ ବିଭାଗର ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ କଷ୍ଟିଲୋର ଜନେବ ବାବାଙ୍କ ଜନ୍ମ ବନ୍ଦିଗଲେ । ଏହି ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ସମୟ ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ବାବାଙ୍କ ଜୀର୍ଣ୍ଣରାଥୀ ଓ ଅଲୋକିକତା ସଂପର୍କରେ କାହାଣୀମାନ ବଞ୍ଚାଣିଲେ । ଏପରିକି ଅନୁଗ୍ରାଜୁ ବାବାଙ୍କ ଆମନ୍ତରଣ କରି ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଚିରରେ ତଥାକଥୃତ ଅଲୋକିକତା ରସର ଘୁବନ ପାଇଁ ମସ୍ତ୍ରିଧା କଲେ । ଜନେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କ୍ଷାଟରସରେ ବାବାଙ୍କୁ ରଖି ତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦ ନେବାଙ୍କୁ କେତେକ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ଏହା ଶୁଣିଲାମାତ୍ରେ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଦୀକ୍ଷାରିକାଷ୍ଟୀ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କର ଅଭିଭାବକଙ୍କୁ ତକାଇ ବାବାଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଶୁଣିଥିବା ଶୁଣ୍ୟ କାହାଣୀ ଓ ଅଲୋକିକତାର ସମ୍ବାଦ୍ୟ ପରିଣଟି ସମ୍ବିତ ଲୋମହର୍ଷଙ୍କ ଆଖ୍ୟାନମାନ ଆମେ କେତେଜଣ କହିଲା ଫଳରେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାବାମୁଖୀ ନ ହୋଇ ଦିଦ୍ୟାମୁଖୀ ହେଲେ । ଏଥୁରେ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ହୋଇ ବାବାମୁଖୀଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅଭିଶମାତ ବର୍ଷିଗଲେ ଏବଂ ବାବା ବିରୋଧୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଜୀବନାବାଧରେ ଅପଶକ୍ତି କିପରି ଦିଶିଲାଣି-ତାର ରୂପରେଖ ବି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ବିଶେଷତଃ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାବାଙ୍କ ଅଂଶସେବା କରିବାଙ୍କ ବାରଣ କରିଥିବାରୁ ମୋର ଓ ମୋ ପରିବାର ଉପରେ ଗୋଷ୍ଠ କଷାୟିତ ହୋଇ କୁଆଡ଼େ ଅଧିକ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ । ଏକଥା ଶୁଣି ଆମେ କେତେଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ହସରେ ଫାଟି ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ଆଉ କେହିକେହି ଭୟାକୁଳ ହୋଇ ମୋ ପରି ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀ ଅତୁର ଭବିଷ୍ୟତରେ କିପରି ବାବାଙ୍କ ଶରବ୍ୟ ହୋଇ ତୁଣ୍ଡଗୋପିବେ, ତାହା କଜନା କରୁଥିଲେ : ‘ତବେ ଆମେ କେତେଜଣ ବଡ଼ତା ନର କିନାରରେ ବାଲିବସ୍ତାର

ବାଦ ପରି ଉଦ୍‌ବେଳିତ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷତିକୁ ଅପସ୍ଥୁତିରୁ ରଖା କରିପାରୁଛି ବୋଲି ଆଶ୍ଵତ୍ତ ହେଉଥିଲା ।

ତୋର ତାହେଁ ଅନ୍ଧାର ରାତି । ଅନ୍ଧାର ରାତିରେ ବଢ଼ୀ ଜନିଲେ ସେ ମନେମନେ ବିଦ୍ୟୁତ ସରବରାହ ସଂଘାକୁ ଗାଲି ଦିଏ । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ସହଯୋଗୀଙ୍କ ଜରିଆରେ ବିକୁଳ ବଢ଼ୀକୁ ଦେଲା ଫିଲି ରାଙ୍ଗିବି ପକାଏ । ମୋରି ଅନୁଷ୍ଠାନ ରହଣିବାନରେ ଜନେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଦେବୀସାଧକ ବନିଗଲେ । ସେ ପିଲାଙ୍କୁଆ ଓ ପହାଙ୍କୁ ପାଖ ପୂରେଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦେବୀ ପୂଜାରେ ବ୍ୟାଘାତ ହେତୁ ପରିବାରଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଏକା ରହନ୍ତି, ବହୁ ସମୟରେ ଧ୍ୟାନରେ ବସନ୍ତ । ଚଣୀ ପୂଜା ବରନ୍ତି । ଜଣେ ଦୂରଜଣ ଛାତ୍ର ବି ତାଙ୍କର ଆନୁଷ୍ଠାନ୍ୟ ସୀବାର କରି ତାଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଦେବୀକୁପାରୁ ଓ ଶୁଭ୍ରାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ତାଙ୍କୁ ଭଲ କ୍ଲାସ ମିଳିଯିବ ।

ଦେବୀପୂଜକ ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ ବେଶ ଭାବୁ । ଅତୀତରେ ତାଙ୍କ ପାଠପଢାରେ କୋଆଡ଼େ ଜାତୁଥଳା । ସେ ପିଲାଙ୍କୁ ସମ୍ମୋହିତ କରିଦେଉଥିଲେ । ଏବେ ପୂର୍ବବଢ଼ ନିଷା ନାହିଁ; କୋଷ ସାରନ୍ତି ଅଥବା ‘ଯାହା ଶିଖାଇଛି ଜଣାଧାରୀରେ ବରାଙ୍ଗ’ ନ୍ୟାୟରେ ହିଁ ପାଠ ପଢାଇ ଚାଲନ୍ତି । ଏ କଥାଟି ଅନୁଗୋନ କଲେଜ ଛାତ୍ରିବାଙ୍କୁ କେତେମାତ୍ର ବାକି ଅଛି, ଜାଣିଲି । ପୁଣି ଜାଣିଲି ସେ ବି କୋଆଡ଼େ ସୋମରସ ପାନ କରି ଦେବୋପମ ଚେତନା ଲାଗନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି । ମୋର ସତୀର୍ଥ ଅଧ୍ୟାପକେ ଅବଶ୍ୟ ଏ ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ଶୁଶ୍ରାବାପୁରୁ ହେଉଥିଲେ । ଜଣେ ରିତିର ହୋଇ ଆଉଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କ୍ଲାସ ସଂପର୍କରେ ତାଙ୍କୁଷ ପ୍ରମାଣ ନ ମିଳିଲେ ଟିଷ୍ଟଣ ଦେଉଥୁଏନା କିମ୍ବା ଅଧ୍ୟେଷଙ୍କୁ ଅବଶ୍ରତ କରାଇବାର ଅବକାଶ ବି ଆସେନା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ସଂପର୍କରେ ଆଖିଦେଖା ଅନୁଭବ ନଥିଲେ କୌଣସି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେବା ପୁଣି ଗର୍ହିତ ନିଶ୍ଚୟ । ଏତିକିବେଳେ ପୂର୍ବ ଅଧ୍ୟେଷ ଶ୍ରୀୟତ ଦ୍ଵାରା ବଦଳି ହୋଇ ତାଲିଯାଇଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଘାନରେ ଶ୍ରୀୟତ ଅଜୟ କୁମାର ମହାନ୍ତି ଦୃଢ଼ନ ଅଧ୍ୟେଷ ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏ ସମୟରେ ମୁଁ ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ୱ ବୁଝିଥାଏ, କେତେଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଡକ୍ଟରେଟ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଦିଗ୍ନଦିଶନ ଦେଉଥାଏ । ସମୟ ମିଳିଲେ କବିତା ଲେଖୁଥିଲି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ ଦ୍ୱାରା ପାଇଥିବା ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ ପାଇଁ ତଥ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟ କରୁଥିଲି, ବିଭିନ୍ନ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ପାଇଁ ଚର୍ଚାନିବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲି । ବସୁତଃ ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଧୁଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନଙ୍କୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାଙ୍କୁ ମୋର ବା ବେଳ କାହିଁ ? କାଟରୁସରିରେ ଏକା ରହୁଥିଲି । କଷ୍ଟ ଜେନା ନାମଧ୍ୟେ ଅନୁଭବରେ ଗୋଷେଇ କରିଦେଉଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ଶିବନାଥ ଶତପଥୀଙ୍କ ସହ ଦିତୀୟବାର ଜେଟ ହୁଏ । ସେ ଏବେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗର ରିତିର; ସେ ହୋଇଥିଲେ ବିପହାଙ୍କ । ତାଙ୍କର ଝିଅଟି ବ୍ରହ୍ମପୁର

ମେଡ଼ିକାଲ କଲେଜରେ ଡାକ୍ତରୀ ପଦୁଥିଲା । ପୁଅଟି ରେଜେସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ବି.୧. ଅନର୍ସ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ବାଣୀବିହାରରେ ଦ୍ୱାତକୋରର ଶ୍ରେଣୀର ଅର୍ଥନୀତି ବିଭାଗର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଛାତ୍ର ଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସେ ଥିଲେ ନିଃସଂଘ । ତାଙ୍କର ଧୀମରା ଥିଲା ଅନନ୍ୟ । ସେ ସଂସ୍କୃତରେ କବିତା ଲେଖିପାରୁଥିଲେ । ଦର୍ଶନର ଆଧୁନିକ ରୂପରେଖ, ଜାଷାତାର୍ଥିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ଵର ବିଶ୍ଳେଷଣାଦି ବିଷୟରେ ସେ ଅବଶ୍ୟାନୀ ଅଧ୍ୟାପକ; ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କତ ବିଭିନ୍ନ ସଂବାଦ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅତ୍ୱରୋଧରେ ଶ୍ରୀ ଜେନା ଆମ ଦୁର୍ଦ୍ଦଳର ରୋଷେଇବାସ କରିଦେଲା । ପ୍ରଥମେ ମୋ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ସହଭାଗୀ ଭୋଜନ ବ୍ୟବସ୍ଥା (ମେସ) ଚାଲିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ପ୍ରତିସଂସାହି ଶନିବାର ସଂଧ୍ୟାରୁ ସୋମବାର ସକାଳଯାଏ କଟକରେ ଅବସାନ ବରୁଥିଲି । ବଡ଼ପୁଅ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିଲା । ମନ୍ତ୍ରିଆୟ ରେଜେସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ରେ ଏମ.୧.୬୩.୧. ପଦୁଥିଲା ଏବଂ ବାଯୋଟେକ୍ନୋଲୋଜିରେ ଏକସ୍ତାନ୍ତ ପରୀକ୍ଷାରେ ଭାରତରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ହୋଇ ପୁନେରେ ଦ୍ୱାରାରସିଧି ପାଇ ପଡ଼ିବାକୁ ଗଲା ଏବଂ ସବାସାନ ପୁଅ ରେଜେସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ରେ ପଦାର୍ଥବିଦ୍ୟା (ଅନର୍ସ)ର ଛାତ୍ର ଥିଲା । ପଞ୍ଚତଃ ମୋ ପାଇଁ କଟକ ଛାତ୍ର ସପରିବାରେ ଅତୁଗୋଳ ଯିବା ସମ୍ବ ନଥିଲା । ଏଣୁ ସପାହକୁ ଥରେ ଆସି ପିଲାଙ୍କ ଖବର ହୁଅ ଯାଉଥିଲି । ଏସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିବନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ଆମମାନକର ସହଭାଗୀ ଭୋଜନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ।

ମୁଁ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଶିବନାଥ ବାବୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଲା ନାହିଁ । ଆମେ ଏକାନ୍ତବର୍ଷୀ ପରିବାରର ଭାବୁହୟ ପରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଜାଗିଲା ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ମୋ ଝିଅ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ବିବାହ ଅତୁଷ୍ଟିତ ହେବାର ପିଇ ହେଲା । ଝିଅ ବି କେହୁଣ୍ଡରେ ଖୋଲିଥିବା ମହିଳା କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ଢାକିରା ପାଇଲା । କେହୁଣ୍ଡର ସମୀପବର୍ଷୀ ଶ୍ରୀ ରଜନାଥ ବାରିକଙ୍କ ପୁନ୍ର ଦୟାନିଧି ସହ ଝିଅର ବିନା ଯୌତୁକରେ ବିବାହ ସଂପନ୍ନ ହେଲା । ମୁଅ ସିର୍ବାର୍ଥ ଏମ.୧.୧. ଅଧ୍ୟୟନ କଲାବେଳେ ଓ.୧.୧.୧ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଛାନ ଅଧିକାର କଲା । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ରିନ ରିନ ବ୍ୟାକ ପାଇଁ ଅତୁଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିବା ଅର୍ପିତ ଭାବରେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉରୀର୍ଷ ହୋଇ ୨/୩ ଟିରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲା । ଇତ୍ୟବସରରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକ ଆସୁରାହସ କମ୍ପାନୀ ପରୀକ୍ଷାରେ ବି ଉରୀର୍ଷ ହୋଇ ଅର୍ପିତ ଭାବେ ଢାଳିମ ନେବାକୁ ଢାକରା ଆସିଲା । ଶେଷରେ ସେ ନିର ଉତ୍ସାହା ଆସୁରାହୁର ଅର୍ପିତ ଭାବେରେ ତ୍ରେନିଂ ନେବାକୁ ଢାଳିଗଲା । ଫଳରେ ସେହି ଉତ୍ସାହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍ସାହାକ ବାବାଙ୍କ ଅର୍ପିତମାତ୍ର ପାଇର ଗାର ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ତଥା ଛାତ୍ରାତ୍ମାଙ୍କ ମନକୁ ବାବାଙ୍କ ରମ୍ଭ ଅପରାଧି ଗଲା । ସେତେବେଳେ ଛାତ୍ରାତ୍ମା ଓ ବ୍ୟାକମାନଙ୍କୁ କହୁଥିଲି-ନିଷାର ସହ କାମ କଲେ, ଅଧ୍ୟବସାୟକୁ ଅତୁଳ ରଖିଲେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଥିବା ବାଧାବନ୍ଧନ କଟିଯିବ ଏବଂ ସିଦ୍ଧି ଆସିବ । ସେହିଦିକୁ

ହତଚମଚକାରୀ କିମିଆବାଜ ବାବାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନଟା ମୋର ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଥାଠେ । ଜୀବନରେ ମୋତେ ବୌଣୀ ବାବାକର ଶରଣାପନ୍ଥ ହେବାଙ୍କୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋ ପିଲାଏ ବି ତଥାକଥ୍ରତ ବାବାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ଶହେ ହାତ ତୁରନ୍ତ ବାଟରାଞ୍ଚି ଚାଲିଯାଆଏ । କିନ୍ତୁ ବର୍ଷମାନ ତ ସମାଜରେ ବାବା ସଂସ୍କୃତିର ପରିବ୍ରାଞ୍ଚାର ଚାଲିଛି । ଗାଁଏ ଗାଁଏ ବାବା ମାତାମାନକର ଆଯୋଜ । ସହରରେ ବାବା ମାତାମାନେ ପ୍ରବଚନର ବନ୍ୟାରେ ଜନଜୀବନର ପାପଚାପକୁ ଘୋଟ କରି ଦେଉଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରଚାର ବି ଚାଲିଛି । କେହି କେହି ବି କହନ୍ତି-ପ୍ରବଚନ ତ ଅତିଥି ରାତଳୀୟ ଚେତନା ଓ ରାବବୋଧର ପ୍ରତିକ । ତଦ୍ଵାରା ନୀତିନିଷ୍ଠ ଜୀବନଯାପନର ଦେହକି ଖୋଲିଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସହ୍ରତ ମଜାର କଥା ହେଉଛି-ପ୍ରବଚନ ସମୟ ଅଟିକ୍ରାତ ହେଲାପରେ ଶ୍ରୋତୁମଣ୍ଡଳୀ ପ୍ରବଚନର ନିର୍ଯ୍ୟାସଙ୍କୁ ଲୁଳିଯାଇ ପୁଣି ଅପସ୍ଥୁତିର ବିପଣୀରେ ନିଜକୁ ମଜାର ଦିଅଛି । ‘ମାରିଆଣା ତିଆଣ ହାପୁରାଏ’ ପରି ହୁଏ ଅନେକ ପ୍ରବଚନ ଶୁଣାନିକ ଦଶା । ସେମାନେ ପ୍ରବଚନଦାତାଙ୍କ ରଂଘୀ ଓ ବିଦ୍ବବରାର ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତକ୍ଷି ଅଥବା ପ୍ରବଚନ ନିହିତ ମର୍ମବାଣୀଙ୍କୁ ସୁରଣ ପୂର୍ବକ ତାର ଉପର ଖୋଲିବାରେ ପରାମ୍ଭଷୀ । ବହି ପୁଷ୍ଟା ଖୋଲିବାରେ ଓଡ଼ିଆଏ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡିତ । ଏଣିକି ତ ସ୍କୁଲ ବଲେଜରେ ପିଲାଏ ବି ମୂଳବହି ନ ପଡ଼ି ମାନେବହି ପଡ଼ାରେ ଉସ୍ତୁକତା ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଆମେ ଅଭିବାବକେ ବି ଆମ ପିଲାଏ ଯେନତେଜ ପ୍ରକାରେଣ କିପରି ପରୀକ୍ଷାରେ ସିଦ୍ଧି ପାଇବେ ସେ ବିଷୟରେ ବ୍ୟାପ୍ର । ମୂଳ ବହି ପଡ଼ନ୍ତ ବା ନ ପଢନ୍ତ ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ମୂଳବହି ବିକ୍ରି ହୁଏନା । ମାନେ ବହିର ହର୍ତ୍ତକେବ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ । ଏ କଥାଟି ଦେଖି ଶୁଣି ‘କି ଥିଲା ଏ ରାଜ୍ୟ/ କି ହୋଇଛି ଆଜ୍’ ବାକ୍ୟଟି ମୋ ମନକୁ ଥରେଇଦିଏ । ମୁଁ ବିଷୟ ହୋଇପଡ଼େ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ବୁରି ଗ୍ରହଣ କଲାପିତ୍ର ପଠନକୁ ସଖା ସହୋଦର ଭାବେ ତ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଯିଛି । ଏଣୁ ଏମ.୧. ଜ୍ଞାନରେ ପିଲାଙ୍କୁ ‘ମହାଯାତ୍ରା’ ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ ସମ୍ପ୍ରଭାବାନାଥ ଗ୍ରନ୍ଥବଳୀ ପଡ଼ିଲେବାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇବସେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର, ଧର୍ମୀୟ ରିରିଲୁମି, ସାମାଜିକ ସିଦ୍ଧି ସହ ଭାଷାର ବିଭାଗମୁଖୀ ଧାରା ଏବଂ କବି ଲେଖକଙ୍କର ଜୀବନରୁମି ତଥା ସାରସ୍ଵତ କୃତି ଓ କାର୍ତ୍ତି ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅବତାରଣା କରେ । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସମୟ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ସାହିତ୍ୟର କିପରି ଆମ୍ବିକ ଓ ଆଞ୍ଜିକ ବିକାଶ ଘଟିଛି, ତାର ସୁରୂପ କଳନା କରିବାଙ୍କୁ ଆହୁନ ଜଣାଇଥାଏ । ତଦ୍ଵାରା ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତିର ନାତ୍ରିବନ୍ଧନ ଓ ପ୍ରାଣସହନ କିପରି ରହିଛି, ତାହା ଧରାଦିଏ ବୋଲି ମନେକରେ ।

ଅତୀତରେ କାହିଁକି ଏବେ ବି ହେତୁମାନ୍ଦରକ ବ୍ୟାକରଣ ଶିକ୍ଷାଦାନ କଥାଟିର ତାତ୍ପର୍ୟ ରହିଛି । ଦିଲାଯ ପାଇଁ ଏମ.୧. ମୁସରେ ପାଠ ପଡ଼ାଇଲାବେଳେ କିଏ ଭାଷାର

କ୍ରମଦିକାଶ, ବର୍ଷନାମୂଳ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ଓ ବ୍ୟାକରଣାଦି ପଡ଼ାଇବ, ଖୋଜା ପଡ଼ିଲା । କୌଣସି ଅଧ୍ୟାପକ ଏଥପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ । ଶେଷରେ ମୋରି ଉପରେ ଏହାର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟାୟ କରାଗଲା । ମୁଁ ତ ଏକଦା ତ୍ର୍ୟରୋରେ ଭାଷାବିଶେଷଙ୍କ ଥିଲି । ତୁରତୁରଟା ଗ୍ରୀକ୍ରାନ୍ତିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ (Summer course) ରେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ କିଛି ବଢ଼ିଗା ଶୁଣିଛି, ଭାଷାଚର୍ବି ବିଷୟକ ଯତ୍କିଞ୍ଚିତ ଜ୍ଞାନ ବି ଲାଗିଛି । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ ଭାଷାଚର୍ବି ବିଷୟରେ ଜଣେ ଅନରିଷ୍ଟ ମଣିଷ, ତାହା ମୁଁ ମର୍ମ ମର୍ମ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲି । ଶେଷରେ ନାହିଁ ମାମୁଠାକୁ କଣାମାୟ ନ୍ୟାୟରେ ମୋତେ ହେଲେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ପଡ଼ାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ବସିଲା, ହିମରେ ଜେଣ୍ଠା କେତେବେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ବହି ପାଠ କରି ପିଲାକ ଚାହିଁବା ମୁଢାବକ ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନ, ଭାଷାର ଝାତ୍ରାସିବ ବିବରଣ ଧାରାର ଧାରଣା ଦେଲି । ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ ଆଧାରିତ ଭାଷା ବିଜ୍ଞାନର କେତେବେ ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ସୁଚନା ଦେଇଲି । ବସୁଚଂଚ ଜ୍ଞାନକ୍ଷାତ୍ରୀଙ୍କ ପରୀକ୍ଷା ନଈଟା ପାର ହେବାର କିଛି କୌଣସି ଶିଖିଲେ ଏବଂ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ପନ୍ତୁଚିରେ ଆଶାଜାତ ସଫଳତା ଲାଭ କଲେ ।

ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ମୁଁ ଆପ୍ରତ୍ୟା ନଥିଲି । ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ପରିସିଦ୍ଧି ହେତୁ ମୋତେ ଏ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଆଗେ ହାଇସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ହେଡ଼ମାନ୍ତରମାନଙ୍କୁ ହେଲେ କୋଆଡ଼େ ଜାଗାଜୀ ବ୍ୟାକରଣ ପଡ଼ାଇବାକୁ ଦ୍ୱାରା ପିଲାଏ ହେଡ଼ମାନ୍ତରକୁ ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ହେଡ଼ମାନ୍ତେ ବି ଏଥପାଇଁ ଗୌରବାହିତ ମନେବରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ହେଡ଼ମାନ୍ତରଟିଏ ହେଲେ ଜାଣ୍ଣି ନଜାଣ୍ଣି ବ୍ୟାକରଣ ପଡ଼ାଇବାର ତୁଃସାହସ କରୁଥିଲେ; କେହି କେହି ଖାଲନାକ ହୋଇ ବ୍ୟାକରଣ ବୌଶକକୁ ଯେ ଆୟର କରୁଥିଲେ, ତାହା ହୁହେଁ, ଯଥାଯଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପରେ ତାହା ପିଲାକୁ ପରିବେଶଣ କରୁଥିଲେ । ମୋରି ଅବସ୍ଥା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଥିଲା ।

ସମୟକ୍ରମେ ଅଛୁଗୋଳରେ ଦିତୀୟବାର କାର୍ଯ୍ୟ କଲାବେଳେ ମୋତେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ସରିକି ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଳାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ରୂପେ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକ୍ୟାନ୍ତର ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ସଂସା (Board of Studies) ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ସଂସା (Board of Conducting Examination) ଆଦିରେ ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ହେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକ୍ୟାନ୍ତ ଅଧୀନରେ ବାଣୀବିହାରକୁ ମିଶାଇ ଚିନୋଟି ଘାନରେ ବେବଜ ସ୍ଥାନକେବର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟୟନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ବସୁଚଂଚ ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କିମ୍ବା ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ପରି ସଂସାରେ ବାଣୀବିହାର, ରେଗେନ୍ସୀ ଓ ଅଛୁଗୋଳର ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମାନେ ସଦସ୍ୟ ରହିବାର ବିଧ୍ୟ ଥିଲା । ତେବେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣବେଳେ ସ୍ଥାନକେଣ୍ଟିର ଆର କେତେବେ ଅଧ୍ୟାପକ ମଧ୍ୟ ବୋର୍ଡରେ ସଦସ୍ୟ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାଠ୍ୟକ୍ରମାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ

କରୁଥିଲେ । ସବୁ ବୋର୍ଡରେ ପ୍ରାୟତଃ ବାଣୀବିହାରର ମୁଖ୍ୟକୁ ଚେଯାଇମାନ୍ଦରାବେ ନିର୍ବିଜନ ବରାୟାଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ବଂଶୀଧର ମହାତି ଥିଲେ ପ୍ରଫେସର ଓ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ କୃଷ୍ଣଚରଣ ସାହୁ ଥିଲେ ରିତିର । ରେବେନ୍ଟାରେ ପ୍ରଫେସର ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ଜାନକୀ ବଲୁଜ ମହାତି (ରରହାଜ) ଓ ଅଛୁଗୋଳରେ ମୁଁ ଥିଲି ବିଭାଗ ଦାୟିତ୍ୱରେ । ଫଳତଃ ୧୯୮୨-୮୩ ମାୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡ ଆମ ଚାରିଜଣଙ୍କୁ ନେଇ ଗବା ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ପରୀକ୍ଷାପଳନ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଯାଏ କରାଇ ପରୀକ୍ଷାପଳନ ପ୍ରବାଶ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷଯାଏ ବୋର୍ଡରେ ବିନା ଯାଅରେ ପରୀକ୍ଷାପଳନ ପାୟ ହୋଇ ଚାରିଯାଇଥିଲା । ହଠାତ ଥରେ ଦେଖିଲି ମୋ ଏଇ ଟିନୋଟି ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନ ରିତରୁ ଗେଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପିଲା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପତ୍ରରେ ସଦାସର୍ବଦ୍ୱା ଗୁରୁ ଟ୍ରେ ମାୟ ନମର ରଖୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନର ପିଲାଏ ହଁ ଲୀ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀର ନମର ପାଇଛନ୍ତି । ସୂଣି ମଜା ବଥା ହେଉଛି ସେହି ପତ୍ରଟି ମଧ୍ୟ ୧ବ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷକ ବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷଣ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଏ କଥାଟି ଜାଣି ଖରବା ଲାଗିଲା ଓ ମୁଁ ବୋର୍ଡକ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଲି । ପରବର୍ଷ ଯେତେବେଳେ ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ସମିତି ବସେ, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଅଢିବସିନି ଯେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପତ୍ର ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁଷ୍ଠାନର ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଦିଆ ନଯାଉ । ଚେଯାଇମାନ୍ଦ ମୋ କଥାରେ ପ୍ରଥମେ ସବାଟି ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡା ପ୍ରବାଶ କରେ । ପରେ ବିଭାର ବିମର୍ଶ ପରେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟ ପଢାଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପକ ଖୋଜା ଚାଲିଲା । ଅଛୁଗୋଳ କରେଇରେ ସେହି ପତ୍ର ଅଧ୍ୟାପନାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ମୁଁ ଥରି । ସେ ପତ୍ରଟି କିପରି ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଧରି କୁସ ମିର୍ବାର ବାଞ୍ଚାତରୁ ବନି ଆସିଛି, ତାହା ମୁଁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଜାଣିଥିଲି । ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ ଦେବା ପାଇଁ ବିକଷ ନାମ ସୁପାରିଶ କରିବାକୁ ଅଛୁଗୋଧ କରିବସିଲି । ମୋ କଥାରେ ଚେଯାଇମାନ୍ଦ ଉବର୍ଷିସ୍ତ ହୋଇ ମୋ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷକପଣ ଜାହିର କରିବାକୁ ବସିଲେ; ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବିନ୍ଦୁ ସହ କହିଥିଲି ସାର ଆପଣ ମୋର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ଓ ଦିନ ଦର୍ଶକ । କିନ୍ତୁ ଏହି ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡରେ ମୁଁ ବି ଜଣେ ସଦସ୍ୟ । ଆପଣ ଦୟାକରି ମୋତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିର୍ବାହ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମୋର ବିନ୍ଦୁ ନିବେଦନ ସଭେ ପ୍ରଫେସର ମହାତି ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷାବଳ ନାମକୁହିଁ ସୁପାରିଶ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ତେବେ ମୋ କଥାକୁ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ସାହୁ ଓ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ମହାତି (ରରହାଜ) ସମର୍ଥନ କରନ୍ତେ ସେହି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପତ୍ରଟିରେ ପରୀକ୍ଷଣ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋତେ ହଁ ଦିଆଯାଇଲା ।

ସେ ବର୍ଷ ପ୍ରାୟ ବାଣୀବିହାରରେ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ, ରେବେନ୍ଟାରେ ଉଦ୍‌ବ୍ରତ ବା ପଞ୍ଚାବନ ଓ ଅଛୁଗୋଳରେ ବହୁଶିଳ୍ପ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ପର ଶା ଦେଇଥିଲେ । ଖାତାସକୁ ଯଥାଯଥ

ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରେ ଦେଖିଲି ହାରାହାରି ଏକ ଢୁଢ଼ୀଯାଶ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ, ଅଧାଅଧ୍ୟ ଦୁଇଯ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ଢୁଢ଼ୀଯ ଶ୍ରେଣୀର ମାର୍ବ ରଖିଛନ୍ତି ନଚେତ ପଢ଼ିଥିବୁ ତଳକୁ ନମର ରଖିଛନ୍ତି । ଏହି ପଢ଼ିବି ଜାଣାତରୁ ଓ ବ୍ୟାବରଣ ଆଧାରିତ । ବସୁତଃ ଦୁଇଚାରିଙ୍ଗ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଶତକା ଅଣ୍ଠିରୁ ଅଧିକ ମାର୍ବ ବି ପାଇଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେବେ ଏକ ଅଳ୍ପ ଦେଖିଷ୍ଟ ନମର ରଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ପରୀକ୍ଷାପାଇ ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ପିଲାଏ ପୂର୍ବବର୍ଷ ପରି ନମର ନପାଇ ଅସ୍ଵାରାବିକ ମାର୍ବ ରଖିଥିବାରୁ ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା କମିଟି ଏ ପଢ଼ିବିବୁ ଚିକିତ୍ସା ଯାଞ୍ଚ କରି ପରୀକ୍ଷାପାଇବି ଅଛୁମୋଦନ କଲେ । ପରୀକ୍ଷଣ ପଢ଼ିଛିରେ କୌଣସି ଅସଂଘତ ନଥୁବା କଥା ପ୍ରଫେସର ମହାନ୍ତି (ରରହାନ୍ତ) ଓ ବାଣୀବିହାରର ଅଧ୍ୟାପକ ଉଚ୍ଚର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସାହୁ ଯାଞ୍ଚ ପରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ଶେଷରେ ପରୀକ୍ଷାଯତ୍ତ ବାହାରିଲା । ସେ ବର୍ଷ ବାଣୀବିହାରରେ ହଇବର ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ଗତବର୍ଷ ଗ୍ରୀ ରୁ ଗ୍ରୀ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଥିଲେ ଏଥର କିପରି ମୋଟେ ବାଣୀବିହାରରୁ ଏତେ ବମ୍ବ, ରେଲେବସା ଓ ଅଛୁଗୋଳରେ ଅନ୍ୟବର୍ଷ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ହଜ୍ଜଗୋଳ ବି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ତୋଷ କରିବାକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତ୍ତ୍ଵପକ୍ଷ ପୁନର୍ଭ ମୂଲ୍ୟାୟନ ଆଦେଶ ନ ଦେଇ ଯାଞ୍ଚ ଓ ମୂଲ୍ୟାୟନ ଜନିତ ମିଶାଣ ଠିକ୍ ହୋଇଛି ବି ନାହିଁ ତଥାରଖ କରାଇନେଲେ । ପରୀକ୍ଷଣ ଠିକ୍ ଥିବା କଥା ଯାଞ୍ଚକମିଟି ତାଙ୍କର ରିପୋର୍ଟରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ତେବେ ଖାଗା ଯାଞ୍ଚ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଥରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୌଣସି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ତାବରା ପାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନାଟେ ଦସ୍ତଖତ ପାହାଚରେ ଓହ୍ନ୍ତାଇଲାବେଳେ ତାରିପାଞ୍ଚଜଣ ଛାତ୍ର ମୋଟେ ଘେରି ବେବେତ ମତବ୍ୟ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ- କେହିଜଣେ କେହିରେ ଆପଣ କ'ଣ ଜିଶ୍ରେଷ୍ଟ । କାହିଁକି ବାଣୀବିହାର ପିଲାଙ୍କୁ ଏପରି ପାତରେଅତର ବରିଛନ୍ତି, ବାଣୀବିହାରର ପିଲାଏ ଚ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଶତକା ଶତେକୁ ଶହେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଆନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଏଥର କାହିଁକି ଏପରି ଅବମୂଲ୍ୟାୟନ ହୋଇଛି । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ହସି ଦେଇଥିଲି ଆଉ କହିଥିଲି- ‘ମୁଁ ଚ ଜିଶ୍ରେଷ୍ଟ ହୁହେଁ, ତେବେ ପରୀକ୍ଷା ବାଜରେ ସ୍ରଷ୍ଟାର ବା’ ନେଇ ପାତର ଅତର ନବରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ ।’ ଏମିଟି କଥାବାର୍ତ୍ତା ତାଲିଥିଲାବେଳେ ଉଚ୍ଚର ସାହୁ ଗଣ୍ଡଗୋହର ଆଶକ୍ତି କରି ମୋଟେ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୋଷ୍ଟକୁ ତାବି ନେଇ ତା’ ପିଆଇ ଛାଡ଼ିଲେ । ବଂଧୁଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ବସି ସାଂଘରେ କଟକ ଆସିଲା ।

କୁବନେଶ୍ୱରଙ୍କ କଟକ ଆସିଲାବେଳେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ପରୀକ୍ଷଣ କାଳରେ କିପରି ନିଜ ଛାତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରୁକୁ ହୋଇ ଅନ୍ୟପ୍ରତି ପ୍ରତିକୁଳ ମନୋଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାଏ ତାର ଚର୍ଚା କରୁଥିଲା । ରବିଷ୍ୟତରେ ଏ ବ୍ୟାଧ ବୃତ୍ତାସୁର ପରି କିପରି ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟାପିଯିବ, ତାର ଭୂପରେଷ ଆକୁଥିଲା । ବସୁତଃ ଆଗରୁଁ ସାବଧାନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ; ତା’ ପର

ବର୍ଷଠାରୁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ନିର୍ବାରଣ ସିମିଟି, ପରୀକ୍ଷା ପରିଚାଳନା ବୋର୍ଡ ହେଉ, ସବୁଠି କିପରି ନିରପେକ୍ଷତା ବଜାୟ ରହିବ, ତା' ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିଦେବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ତେବେ ସେ ଦିନୁ ମୋ ନା ସହ କେତେବେ ବିଶେଷଣ ବି ମୋର ବୁଝୁ ବା ବୁଝନ୍ତି ଅଧ୍ୟାପକେ ଯୋଡ଼ିଦେଇଲେ- ଅମାନିଆଟାଏ, ନହୋଡ଼ିବନ୍ଦା, ଜଗାମଞ୍ଜାଟାରା । ଏଥୁପାଇଁ ଶୋଇ ନାହିଁ । ତେବେ ସେହିଦିନୁ ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୀତି ପ୍ରତି ପ୍ରତିରୋଧ, ପାତର ଅତର ନିରାକରଣ କ୍ରିୟା ପ୍ରତି ବିଯତ ପରିମାଣରେ ସତେନତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ପୂର୍ବତୁଳନାରେ ପିଲାଏ ଦିବାଜୋକରେ ଚାରତମ୍ୟର ଶିବାର ହେଲେ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏଯାବଦି ମୋ ପିଲା, ମୋ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀର ବ୍ୟାମୋହରେ ପଢ଼ି ପରୀକ୍ଷକମାନେ ବିଜେଇପରି ଆଖିବୁଜି ଦୂଧ ପିଇଲା ପରି କାମ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଧର୍ମକୁ ଆଖିଠାର ବି ମାରୁଛନ୍ତି । ସବୁଠି ଅପାତ୍ରରେ ଦାନ, ଅଯୋଗ୍ୟକୁ ଯୋଗ୍ୟ ଦୋଷ ଯୋଗଣା ବରିବାର ମାନସିବତା ଏବେ ବି ରହିଛି । ତଥାକଥୁଡ଼ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ପରୀକ୍ଷକରଣ ସ୍ଵଭାୟ ମନୋରାବ ପରିହାର କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଫଳରେ ଅନେକ ଘାନରେ ମାଂକଡ଼ ହାତରେ ଶାକପ୍ରାମ, ଅସମର୍ଥ ହାତରେ ସାମର୍ଥ୍ୟର ପାଶୁପତ ଅସ୍ତ୍ର ଅର୍ପଣ କରି ଚାଲିମ ଦେଇ ଚାଲିଛନ୍ତି ଏ ଯୁଗର ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟରଣ । ଫଳତଃ ଅନେକ ଅଚୁଷାନରେ ଏବଂଦିଧ ଦୃଷ୍ଟିପତ୍ର ଦେଖି ଦେଖି ଆଖି ଘୁଙ୍କେଇପଡ଼େ । ସଂଧ୍ୟା ଆକାଶକୁ ଜନଜଜ କରି ଚାହେଁ । କାହେ ବେଉଁଠି ତାରାଏ ଫୁଟିବେ ପୁଣି ଭାବେ, ଏପରି ତାମସୀ ରଜନୀ କ'ଣ ଆମକୁ ଘେରି ରହିଥିବ; କୁଆଁତାରା ଦିଶିବ ନାହିଁ; ସକାଳ କ'ଣ ଆସିବ ନାହିଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୁହଁର୍ଭରେ ପୁଣି ଭାବାନ୍ତର ଆସେ-ନିଷ୍ଠୀ ପରିଲୁନ ସବାଜ ଦିନେ ନା ଦିନେ ଆସିବ । ଅପେକ୍ଷା ବରିବା ବି ତ ଆମର ନିଯନ୍ତି ।

ଦେଖୁଦେଖୁ ଅନୁଗୋଦରେ ଛାନ୍ଦବର୍ଷ ଅଭିଭ୍ରାତ ହେବାକୁ ବସିଲା । ଉଜୁଉ ନୟନରେ ଛାତ୍ରସମାଜକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ଆଜି ସେହି ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ପ୍ରତିମ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମନେ ପବାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ । ବେତେ ମୁହଁ ଦିଶି ଦିଶନ୍ତି ନାହିଁ; କେତେ ପିଲାକ ଛବି ଆଖି ଆଗରେ ଭସାମେଘ ପରି ବି ଭାସିଉଠେ । ପୁଣି ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୁହଁର୍ଭରେ ତିରୋହିତ ହୋଇଯାଏ । ସୁତି ବିୟୁତିର ଯୋଥିଲାକୁକ୍ରମରେ ଦେହାତୁର ମୁହଁ, ହାସ୍ୟଭରାକ ନିର୍ମାଣୀ ଚେହେରା ବିମା ଜିଞ୍ଚାସ୍ତ ଆଖି ମୋରି ଦୃଷ୍ଟି ଅଇନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଯାଏ । ମୁଁ ସୁତିବିହନ ଚିରରେ ଅଚୁଗୋତ ବଥା ପୁଣି ପୁଣି ହୁଏ ।

ଅଚୁଗୋତର ପାଇପଦନ ଏବେ ତ ବଦଳିବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ‘ସେ କାହ ପଞ୍ଚାଳ ଏବାହେ ନାହିଁ’ ଲୋକବାଣୀଟି ମନରେ ବୁମରି ଉଠେ । ଅଚୁଗୋତ କଲେଜ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ଶାକ ବୀଥିକା ଆର ନାହିଁ । ବସନ୍ତ ଆଗମନରେ ରାସ୍ତାକଢ଼ରେ ସୁନାରୀରଙ୍ଗରେ ପେଣା ପେଣା ସୁନାହାର ପରି ଫୁଲ ଆଉ ଫୁଲୁ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣତୃତୀ ଆକାଶରେ ଉଦରଦନିଆ ପକ୍ଷୀ ଉତ୍ତନାହାନ୍ତି । ବେସିକ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଆମ୍ବ କୁଞ୍ଜରେ ପୂର୍ବବଦ୍ଧ କୋଇରିର

କୁଳୁତାନ କାହିଁ ? କୃଷ୍ଣପାରର ପୋଖରୀରେ ଉଚିତିରି ପାଣିକୁଆ ଦେଖାଯାଉନାହାନ୍ତି । ରାଣୀଗୋଡ଼ା ବନ୍ଦରେ ମାନ୍ଦରଂବା ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଉଡ଼ାଶ ପରେ ମାନ୍ଦ ଶିବାରର ବୌଦ୍ଧକୁଆ ଦୃଶ୍ୟ ଆଖିରେ ପଢ଼ୁନାହିଁ । ବାଟରେ ଘାଟରେ ବଜାର ସାରା କାର ପଇ ଏବେ ହାଟବସାଇ ନାହାନ୍ତି । କିମ୍ବା ବଲେଇ ପଡ଼ିଆରେ ମେଣ୍ଟି ମେଣ୍ଟି ଘାସ ଉହାଦରେ ଝୁଣୁଚି ମୂଷା ସାଥୀ ଝୁଣୁଚି ସହ ଲୁଚି କୁଳୁନାହିଁ । ଆଷାଦରେ ବଲେଇ ଉଦରେ ନାଲି ଝୁଣୁଚି ସାଧବବୋହୁ ଦିଶୁ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ଅନୁଗୋଦ ବଲେଇ କୁର୍ତ୍ତର ସାମନା ପଡ଼ିଆରେ ବାରିଛନ୍ତି ଫୁଲୁନାହିଁ । ଧୂର୍ବୁଷୁରିତ ଧୂମାର ଅନୁଗୋଦର ଆବାଶ ରାତ୍ରା କଢ଼ର ବାହାଡ଼ା ଗଛରେ ପଳପଳ ବର ବସୁନାହାନ୍ତି । ଯନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ରରେ ମନ୍ତ୍ରିତ ଅନୁଗୋଦ ମାଟି । ପହିଲିପାଇ ପାଦ ଦେଲାବେଳେ ଅନୁଗୋଦ ଦିଶୁଥିଲା ବ୍ରୀତ୍ତାଦିତା ବିଶେରାଟି ପରି । ଦିଣୀଯଥର ବେଳକୁ ବେଶ ଆଖୁନିବା, ବେଶ ଆଟୋପ ଓ ଆଦବକାଇଦା ଯୁକ୍ତା ନାରୀଟିଏ ବନିଯାଇଥିଲା । ପ୍ରୁଥମଥର ତୁଣ ତୁଣାକୁ ଉଣ୍ଠରମିଟିଏର କୁସ୍ତରେ ପଡ଼ାଉଥିଲା । ଏଥର ମୁଖ୍ୟତଃ ଏମ.୧. ଓ ଅନ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ଗହଣରେ ସମୟ କଟିଲା । ଆସନ ଜୀବନ ସଂପ୍ରାମରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ତାଙ୍କିମ ଦେବାର ଦ୍ୟାମ ଆସିଲା । ପ୍ରୁଥମ ବ୍ୟାହରେ ଏମ.୧. କୁସ୍ତରେ ବନ୍ତିଶ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ପାଠ ପଦ୍ଧତିରେ । ସେଥରେ ଅଧେ ଛାତ୍ର ଆଉ ଅଧବ ଛାତ୍ରୀ । ସେମାନଙ୍କ ରିତେକୁ କିଏ କେଉଁଠି ରହିଛନ୍ତି, କି ବୁଝି ନେଇଛନ୍ତି ତାର ସବିଶେଷ ଜ୍ଞବର ରଖିପାରି ନାହିଁ । ତେବେ ପ୍ରସାଦ କୁମାର ରଥ, ପବିତ୍ରମୋହନ ରହନାୟକ, କେନାମଣି ସାହୁ ଓ ପ୍ରଥୀପ ଦାଶ ପରି ପ୍ରୁଥମ ବ୍ୟାହର ପିଲାଏ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝିକୁ ଆହରି ନେଇଛନ୍ତି । ଶିବ ତ୍ରିପାୀୠ, ସଲୀଲା ପଞ୍ଜନାୟକ ଶିକ୍ଷକତା କରି ଜୀବିବା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଅନୁଗୋଦ ସ୍ଵାତବୋରର କୁସ୍ତର ପ୍ରୁଥମ ଅର୍ପ୍ୟ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଦିନବାମନ ପ୍ରଧାନ, ସୁନୀଲ କୁମାର ରଥ, ଅସିର ଜେନାମଣି, ମୁରଳୀ ଜେନାମଣି, ରଣଜିତ ପରିବା, ବିମାଧର ବରାହ, ବିଶେର ସାହୁ, ରମେଶ ସାହୁ, ହର୍ଷମାଧବ ପୃଷ୍ଠି, ଜଗବଂଧୁ ସାହୁ, ଶ୍ରୀନିବାସ ତ୍ରିପାୀୠ, ସବିତା ପଞ୍ଜନାୟକ ଓ ପଲ୍ଲୀଶ୍ରୀ ପଞ୍ଜନାୟକ ପରି ଅନେକ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଅଧ୍ୟାପନାକୁ ବୁଝିଲାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । କିଏ ବ୍ୟାକ୍ ତାହିରୀ କରିଛି ତ କିଏବା ଶିକ୍ଷକତାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣବରି ତାଙ୍କିଛି । ଫଳତଃ ଅନୁଗୋଦ ବଲେଇର ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. କୁସ୍ତର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଏ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ୟା କରିବାରେ ପରାଦୂଷ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀବାହରେ କେତେବ ମୋରି ପାଖରେ ଗବେଷଣାକରିବାକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସାଦ କୁମାର ରଥ, “ରାଜାଧର କୁଟିରେ ରାମାୟଣ ପ୍ରସର”, ରଣଜିତ କୁମାର ପରିବା, “ସବୁଜ ଭାବ୍ୟଚେତନା ଓ କବି ଦୈକୁଣ୍ଠନାଥ”, ଦିନବାମନ ପ୍ରଧାନ “ସାରଳା ସାହିତ୍ୟରେ ନାମବିଧାନ ପ୍ରସର”, ସୁନୀଲ କୁମାର ରଥ, “ରାଧାନାଥ ବାବ୍ୟରେ ପୁଷ୍ପପୁରୀଟି”, ମଞ୍ଜୁପ୍ରଭା ମହାପାତ୍ର କାନ୍ଦୁଚରଣ ଉପନ୍ୟାସ ସଂପର୍କରେ ଏବଂ ଅସିର

ଜେନାମଣି “ଗାଥା ପରମରା ଓ କବି ଗଡ଼ନାୟକ” ଶୀର୍ଷକ ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପିଏବ.ଡି.ଡିଟ୍ରୀ ହାସଳ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ପଠନମୁହା ଓ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧିର ପରାକାଷ୍ଠା ପୂର୍ବାଇବାରେ ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଛନ୍ତି । କେହି ଅବା ସାହିତ୍ୟ ସଂଘଠନ ଓ ଅନୁଗୋଦର ସାଞ୍ଚୁତିକ ବିକାଶରେ ସହାୟତା କରିବାକୁ ଅଣ୍ଟାଇଦ୍ଵିଷ୍ଟତି । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଧାକାନ୍ତ ମହାନ୍ତି ଏବଂ ନିରଜସ ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ତାଙ୍କର ସାଂଘଠନିକ ବୁଣ୍ଡ ହେତୁ ଅନୁଗୋଦରେ ବନ୍ଦ ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ ସମାରୋହ ଓ ସାରସ୍ତ ଉତ୍ସବମାନ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଆସୁନ୍ତି ।

ବର୍ଷମାନ ଅନୁଗୋଦ ଉପାତରେ ନାଲକୋ ନଗର, ଥର୍ମାଲ ପ୍ଲାଟ ଆଲମୁନିୟମ ମେଲବର ପ୍ଲାଟ ସହିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିଳ୍ପମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଗାଣି । ମୋରି ଦ୍ଵିତୀୟବାର ରହଣିବେଳେ ଅନୁଗୋଦର ପୂର୍ବ ଜୀବିଆ ଜୀବିଆ ଚେହେରା ବଦଳି ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ଅନୁଗୋଦ ମାଟିର କବି ରାଧାମୋହନ ଅଳ୍ପତରେ ମାଟିର ମଣିଷକୁ ଚେତାଇ ଦେଇଥିଲେ-ସେ କିପରି ଯନ୍ତ୍ର ସର୍ବତାର ଘନଘଟା ଭିତରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ଧୂମ କୁହେଳି ଭିତରେ ଶିଳ୍ପିରୋର ମଣିଷଟି କିପରି ସତାପିତ ହୋଇଥାଏ ତା'ର ରେଖାଚିତ୍ରଟି ଟାଣିଥିଲେ । କବିଙ୍କ ଜଳମାଟିରେ ତା'ର ଚାକ୍ଷୁ ରୂପାୟନ ଏବେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା ୧୯୮୧ ମସିହାରୁ । ଅନୁଗୋଦ ବେଳୁବେଳ ସୌଧମାନିନୀ ସହର ବନ୍ଦ ଯାଉଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମେହଶ୍ରଦ୍ଧାର ଉଆସ ବେଳୁବେଳ ରୂପ୍ତି ପଢ଼ିଥିଲା । ସବୁ ହେଲୁଥିଲି, ସବୁ ବକୁଥିଲି । ବିଜୋକୁଥିଲି ପରିବର୍ତ୍ତନମୁଖୀ ଅନୁଗୋଦକୁ । ସେ ପାଳଟି ଯାଉଥିଲା ପାଉଁଶବୋଜା ଧୂମକୁଣ୍ଡଳ ମଣିତା ପ୍ରେକ୍ଷ ପାଇୟ ପାଟପିନ୍ଦା ଆଧୁନିକ ନଗରୀ ପରି; ଯେଉଁଠି ଅର୍ଥ ହିଁ ଅନର୍ଥର ହେତୁ ହୁଏ, ଯେଉଁଠି ଖଟିଷିଆ ସହିତ ବଚନିଆକ ସଞ୍ଚୟା ବଢ଼ିବାଲେ । ଗ୍ରୀମାଣ ପରିବେଶ ଆର ନାହିଁ ମେହଶ୍ରଦ୍ଧାର ଚୋରାମନ୍ୟ ବଦଳରେ ହିସାବିଦେଶ୍ର ବାଜବୈଶାଖୀ ବହିବାକୁ ଲାଗେ । ଶିଷ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଆଚାର୍ୟ ଚାଣକ୍ୟମାନେ ଏବେତ ଅଥଚ ଚାଣକ୍ୟ ପାଳଟି ଯାଆନ୍ତି ।

ମନେପଦ୍ମି ୧୯୮୭ କି ୧୯୮୩ ମସିହାର କଥା । କଲେଜର ନାଟ୍ୟସଂସ୍ଥା ଏକ ନାଟକ ଅଭିନ୍ୟ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଆମେ ବେତେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଚାହିଁଲୁ ପରମରା କିପରି ଭାଗୀ ଯାଉଛି, ପାରମରିକ ମଣିଷଟି ବି କିମିତି ପରିଷ୍ଠିତିର ଦାସ ବନ୍ଦ ଗୁରୁ ଗୋରବ ପ୍ରତି ନଜର ଦେଇନାହିଁ, ତା'ର ରୂପଚିତ୍ର ଥବା ‘ଅଥଚ ଚାଣକ୍ୟ’ ନାଟକଟିକୁ ଏଥୁପାଇଁ ବାହିଥିଲା । ନାଟକଟି ଥିଲା ଉତ୍ସବ ପିଣ୍ଡିତ କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଉତ୍ସବ ପାଇସି ଚରିତ୍ରମାନେ କିପରି ନବରୂପ ନେଇ ଉତ୍ତା ହୁଅଛି ତହିଁରେ ତାର ନିଦର୍ଶନ ରହିଥିଲା ଏଇ ନାଟକରେ । ଏହାର ରୂପାୟନରେ ଓଡ଼ିଆ ଏମ.ୱ. ପିଲାକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଅବଦାନ ରହିଥିଲା । ଚାଣକ୍ୟ କୁମିକାରେ ରାଧାକାନ୍ତ ମହାନ୍ତି, ମୌର୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ କୁମିକାରେ ଦୂର୍ବାଦଳ ପଣ୍ଡା, ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖକ ରାଣୀ କୁମିକାରେ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରୀ ପଜନାୟକ ଏବଂ ‘ଲୋକ’ କୁମିକାରେ ହରମୋହନ

ଦାଶ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଅଭିନୟ ବେଶ ମନ୍ଦ୍ରୁଆଁ ହୋଇଥିଲା । ଏଇ ନାଟ୍ୟାଭିନୟକୁ ଉଦ୍‌ସାଚନ କରିଥିଲେ ସୁଧାଂ ନାଟ୍ୟକାର ଡକ୍ଟର ରହାକର କରନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକର ଭାବରୁଣି ସଂପର୍କରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରିଯୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସନ୍ମାନିତ ଅତିଥି ଭାବରେ ସୁଚନା ଦେଇଥିଲେ । ବସୁଚଂ ଭାବିତ୍ୟାସ ପିଣ୍ଡିତ ନାଟକରେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନ କିପରି ଖଲମଳ ବରିପାରେ ଏବଂ ଏତିହାସିକ ଚରିତ୍ର ମିଥ ବିଧୃତ ଚରିତ୍ର ହୋଇଉଠେ, ତାହା ଆମ ପିଲାଙ୍ଗ ଏଇତୁ ତାର ସହିପ ଜାଣିଥିଲେ ।

ବେଦଳ ନାଟକ କୁହେଁ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ରୂପରେଖା ଓ ଜୀବନରୁଣି ସଂପର୍କରେ ସେହି ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଚିତ୍ରାମଣି ବେହେରା ଏବଂ ସମବାଜୀନ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ସମାଜୋଚନା ସଂପର୍କରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଠାଣି ପଢନ୍ତାଯବଳ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ବି ଆମ ପିଲାଙ୍ଗ ଚେତନାକୁ ପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ଏଇ ସମୟକ୍ଷଣରେ ଦୂରେଦୂରେ ମହାତ୍ମି, ନିତ୍ୟନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ତ୍ରୁଟ୍ୟ ବଥାରିଷ୍ଟା ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାନସରୁଣିକୁ ବଥାସାହିତ୍ୟର ବିକୁଣ୍ଠରେ ସୌଷ୍ଠବଦତ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ବଲେଜର ସ୍ନାତକୋର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ସମବାଜୀନ ସାରବ୍ସତ ଜଗତ ସଂପର୍କରେ କବି ଲେଖକଙ୍କ ସୁଜନ ଅନୁଭବକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାରେ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏତିକିବେଳେ କବି ଭବନ୍ତାୟବ ସ୍ନାତକୋର ବିଭାଗର ସେମିନାର ଓ ପାଠକୁରେ ସେଇ ମାଟିର ସର୍ଜନମାନ ଯୁବ ସାରବ୍ସତ ସେବାକୁ ଦିଶୁଦ୍ଧନ ବି ଦେଇଥିଲେ । ତଥାରା ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ବଲେଜ ପରି ଅହଳ୍ୟା କୁଠାରେ ସାରବ୍ସତ ମଞ୍ଚ ତୁଣା ହେଲା । ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସାରବ୍ସତ ଅବବୋଧକୁ ଦିବାକର ସାହୁଙ୍କ ପରି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ବେଳୁବେଳ ବିକଶିତ ହେବାରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସହାୟତା ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ଅର୍ଥନୀତି ଅଧ୍ୟାପକ ଭରବାନ ସାଇଁ, ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାଉଚ, ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱମୋହନ ଦାଶ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସର୍ଜନାଭିମୁଖୀ ଓ ସାହିତ୍ୟ ସଂପ୍ରେତି ମୋତେ ମୁଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ଏମାନେ ଥିଲେ ସାରବ୍ସତ ପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିପରା ।

ଏ ରୂପେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ମୋରି ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନରେ ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ହୋଇରାଠିଷ୍ଠି ସୁରଣୀୟ କୁମି । ଏଇଠି ଥିଲାବେଳେ ମୋରି ‘ଉଟେଂଶ୍ରୁବା’ କବିତା ସଂକଳନଟି ୧୯୮୧ ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ‘ଅସ୍ତିର ପାଦ’ ସଂକଳନର ପ୍ରାୟ ସତ୍ର କବିତା ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କରେ ହିଁ ଲେଖା । ତାହା ପୁଷ୍ଟ କୁପ ନେଲା ୧୯୮୭ ରେ । ‘ସାହିତ୍ୟ ସଂଘମ’ (୧୯୮୧) ଓ ‘ସାହିତ୍ୟାବର୍ତ୍ତ’ (୧୯୮୭) ପରି ଆଲୋଚନା କୃତିର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ଥତା ସହେ ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କର ସେହି ୩୮ କ୍ଵାର୍ଟରଟିରେ ଲେଖା । ବସୁଚଂ ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ବଲେଜ ଓ ତା’ର ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ବସି ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜୋଚନାର ଖସଡା ପ୍ରତ୍ୱୁତ କରିଛି, ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଛି ଏବଂ କ୍ଵାର୍ଟରଟିରେ ସେ ସତ୍ରର ବାହ୍ୟ ରୂପ ଆଳିଛି । ତଥାରା ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ମୋ ପାଇଁ ଅହଳ୍ୟାକୁମି ନହୋଇ ହୋଇଛି ସୁଜଳା ସୁପ୍ତଜା ସାରବ୍ସତ କୁମି ।

ମୋର ଦୀର୍ଘ କବିତା ‘ଯଯାତି’ର ପରିବର୍ତ୍ତନା ଓ ଅୟମାରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କରେ ୧୯୮୭ ରେ । ଅନୁଗ୍ରହୀଙ୍କ ମୁଠ ଆକାଶରେ ମୋ ଚେତନାର କୁନାଚୁନା

ମେଘ ହଠାତ୍ ବର୍ଷାବାହୀ ବଜାହକ ପାଲାଟିଗଲା । ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି କମିଟି ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ସାହିତ୍ୟଏଧନା କ୍ଷେତ୍ର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୁଅଥା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଟାଏ ଯଦି ମୋର ପଠନ ଓ ପାଠନ କ୍ଷେତ୍ର ହୁଅଥା ତେବେ ମୋର ଚେତନାର ଚୌହଦୀ ହୁଏତ ଆଉଚିକିଏ ବଢ଼ତା । ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଅଗ୍ରଗାମୀ, ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଚେତନାଦୀପ୍ର ବିଦ୍ୟାନଳ ସହ ମୁଁ ବି ମିଶିପାରିଛି । କେବେ ନିଜର ଜ୍ଞାନର ପରିଧି ଓ ସର୍ଜନ ଚକନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଇଥା । ଏଇମିଟି ଚିତ୍ତା ବରୁଷି ୧୯୮୫ ର ଶେଷଭାଗରେ । ସମାଜରେ ଏକ ବିଜ୍ଞାପନ ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ପଦଚିହ୍ନ ଖୋଲାଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଜନ୍ମକ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ ଆହୁନ ବରାଯାଇଛି ।

ମୋର ହିତାବାହିକୀ ବନ୍ଧୁସଂଗତଃ ମୋର କେତେଣ ଛାତ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଫେସର ପଦ ପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବି ଏବେ ସହକର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକ ତାଙ୍କ ରିତରୁ ଜଣେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଫର୍ମଟିଏ ଆଣିଦେଇ ଆବେଦନ କରିବାକୁ ପଥପ୍ରସ୍ତୁତ ବି କରିଦେଲେ । ନିର୍ଭାରିତ ସମୟରେ ଦରଖାସ୍ତ କଲି ଏବଂ ଭାବୁଥିଲି ଛାନାମାସ ବର୍ଷେ ପରେ ହୁଏତ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ତାକରା ଆସିପାରେ । ଦରଖାସ୍ତ ପଡ଼ିବାର ୨/୩ ମାସ ନ ପୁରୁଷ ହଠାତ୍ ଚିଠିଏ ପାଇଲି ଯେ ଜ୍ୟାତିବିହାରରେ ପ୍ରଫେସର ପଦ ପୂରଣ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କର ମାର୍ଗରେ ହେଁ ସାକ୍ଷାତକାର ହେବାକୁ ଯାଉଛି । କେହି ଜଣେ ବଂଧୁ ଚିଠି ଲେଖି ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସତକୁ ସତ ପୂର୍ବଚିଠି ପ୍ରାୟିର ୨/୮ ଦିନ ପରେ ରେକିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ପାଖରୁ ଚିଠି ପାଇଲି । ମାର୍ଗରେ ହେଁ ସାକ୍ଷାତକାର ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ଦିନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଉଛି ।

ଆଶା ଆଶକା ନେଇ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ଜ୍ୟାତିବିହାରରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ଜୀବନରେ ପ୍ରଥମ କରି ଜ୍ୟାତିବିହାର ଦର୍ଶନ । ପୂର୍ବରୁ ସେଇ ବଣପାହାଡ଼ ଘେରା ଜ୍ୟାତିବିହାର ମୋ ନଯନରେ ପଡ଼ି ନଥିଲା । ପାଦ ଦେଇଲା ମାତ୍ରେ ତାର ନୈସରିକ ପରିବେଶ ମୋତେ ମୁରଧ କଲା । ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ହେଁ ମୁଁ ଯେମିତିକି ଜ୍ୟାତିବିହାରର ଆଖିର ନୀଳଜ୍ୟୋତି ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ସବୁଜଶ୍ରୀରେ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଗଲି । ଭାବୁଥିଲି ଭାଗ୍ୟ ଯଦି ଅନୁକୂଳ ହୁୟ, ତେବେ ଏହି ନୀଳବରଣ ଜ୍ୟାତି ବିହାରରେ ମୋ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ଶେଷ କେତେ ବର୍ଷ କଟିଯାଆଇଥା ।

ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସିଦ୍ଧିକେଟ ହଳରେ ପ୍ରଫେସର ଉକ୍ତରଙ୍ଗ୍ୟ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା ଦିନ ତୁଳଟାରେ । ଆମେ ଯେତେ ଆବେଦନକାରୀଙ୍କ ଉପଯ୍ୟିତ ହେବୁ । ପ୍ରଥମେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ସାର୍ଵପିକେଟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ କାରଜପତ୍ର ଯାଞ୍ଚ କରାଗଲା । ତା'ପରେ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଉକାଇ କୁହାଗଲା ଯେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପଯ୍ୟିତରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଷ୍ୟରେ ମୁହଁ ସଂପାନ (Open seminar) କରାଯିବ । ତାହିଁଲେ ଜଣେ ପ୍ରତିଯୋଗୀ

ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କୁ ବି ଆଲୋଚନା କାଳରେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିପାରିବେ । ସେମିନାରରେ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଦେଲାବେଳେ ପରୀକ୍ଷକ ମଣିଜୀ, କୁକୁପତି, ରେଜିସ୍ଟ୍ରାଟ, ସିଭିବେଟ ସଭ୍ୟ, ଉଚିତିକ୍ଷା ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗର ପ୍ରତିନିଧି ପ୍ରମୁଖ ଉପଚାରୀ ରହିବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଯୋଗୀଙ୍କୁ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଉପଯାପନ ପାଇଁ ୧୪/୨୦ ମିନିଟ୍ ଓ ଉପଚାରୀ ପରୀକ୍ଷକ ଓ ଶୋଟ୍ମନ୍‌ଜୀର ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତାରିବା ପାଇଁ ୧୦ ମିନିଟ୍ ଯାଏ ସମୟ ଦିଆଯିବ । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ନାମର ଅକ୍ଷରାନ୍ତୁକ୍ରମରେ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଦେବାକୁ ଡକାଯିବ । ଆମମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟର କୌଣସି ଏକ ବିଭାଗର ଉତ୍ତରଣରେ ଭାଷାର ଲୂମିକା ଓ ରୂପ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସଂପର୍କରେ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଉପଯାପନା କରିବାକୁ କୁହାଗଜା । ଚିତା କରିବାକୁ ଦଶ ମିନିଟ୍ ସମୟ ଦେଇ ସେମିନାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ନିଜ ନିଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ରିରିରେ ଭାଷାର ଉତ୍ତରଣ ଓ ରୂପ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ବିଧାନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେମିନାର ବଢ଼ିତା ଦେଲେ । କିଏ କହିଲେ ପୁରାଣର ଭାଷା କିପରି ଜାତିର ରିରିକୁମି ରହିଛି, କିଏ ପଞ୍ଚସା ଯୁଗର ଭାଷାର ଉତ୍ତରଣ ବିଷୟରେ ବିଚାର କଲେ । ଆଉ କିଏବା ଭାଷା ଧର୍ମୀୟ ଚେନ୍ନା ପିଣ୍ଡିତ ହୋଇ କିପରି ଭାବରୂମି ଗଠନ କରିଛି ବୟାନ କଲେ । ଜଣେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଫଳାରମୋହନଙ୍କ ଭାଷା କିପରି ଗ୍ରାମୀୟ ଭାବବୋଧ ଓ ସହରୀ ଚେନ୍ନାର ଦୈତ୍ୟବାଣୀ ହୋଇପାରିଛି, ତାହା ପ୍ରତିପାଦନ କଲେ । ଅନ୍ୟଙ୍କେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଭାଷା କିପରି ଦୋହର୍ୟ ବିଧାନର ବାହକ ତାର ବିବରଣୀ ଦେଲେ । ନାମାନ୍ତୁକ୍ରମରେ ମୁଁ ଥରି ଶେଷ ପ୍ରତିଯୋଗୀ । ମୋର ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଥିଲା ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଅଧ୍ୟୟନର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର । ବସ୍ତୁତଃ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷତଃ ଭାବ୍ୟ କବିତାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ବିଧାନରେ ଭାଷା କିପରି ଅପୂର୍ବ ତୁଣାଟ (Pattern) ସୂଚି କରିଛି ; ତଥାର ଆଧୁନିକ କବିତା କିପରି ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣା ହୋଇପାରିଛି, ତାର ବିଚାର ଦୃଷ୍ଟାତ ସହ ଉପଯାପନ କରି ଆଧୁନିକ ବାୟ୍ୟଭାଷାରେ କିପରି ପ୍ରଞ୍ଚାଦୀପ୍ରତା ତୁଣ୍ଠାର ଦେଲି । ତଥାର ଆଜିର କବିତା ଭାବ ସମଜ ହେବା ସହ ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣା ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିଛି, ତାହାର ସଦୃଷ୍ଟାତ ଉପଯାପନ କଲି । କାବ୍ୟଭାଷାରେ କିପରି ସଂଘୀତ ସୂଚନ କ୍ଷମତା, ଚିତ୍ର ସୂଚନ ଦକ୍ଷତା ଓ ତୁର୍ଦ୍ଵିଦୀପ୍ରତା ରହିଛି । ଏଣୁ ଆଧୁନିକ କବିତାକୁ ଶ୍ରୀବନ୍ଦର କବିତା, ଆଖିର କବିତା ଓ ତୁର୍ଦ୍ଵିର କବିତା ବା ମନୀଷାର କବିତା ପରି ଅଭିଧାରେ ଲୁଣ୍ଠିତ କରାଯାଇପାରିବ, ତାର ଦୃତ ସଂପର୍କରେ ବିବରଣୀ ଦେଲି । ମୋରି ସେମିନାର ଭାଷଣଟି ବୋଆଡ଼େ ବେଶ ମନ୍ଦରେନା ହେଲା, ଏଣୁ ମୋତେ ବଢ଼ିବ୍ୟ ଉପଯାପନ କରିବାକୁ ୪/୪ ମିନିଟ୍ ଅଧିକ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ହେଲା । ତେବେ ଉପଚାରୀ ଶ୍ରୋତା ଓ ପରୀକ୍ଷଣ ବୋର୍ଡର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ମନ୍ତ୍ର ହୁଏଟ ବୁଝାଇଥିଲା । ସମ୍ପତ୍ତ ମୁହଁରେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ସୁଲଭ ଜଂଗୀ ଏବଂ ବିଲୋକ ହସ ଖେଳି ଯାଉଥିଲା ।

ତା'ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ଭାବରେ ସାକ୍ଷାତକାର ପାଇଁ ଆହ୍ଵାନ କରାଇଲା । ମୋର ପାଇଁ ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ବି ସାକ୍ଷାତକାରର ସ୍ମୃତ୍ୟୁ ପାଇଲି । ପ୍ରଶ୍ନର ଆବର୍ତ୍ତ ଭିତରକୁ ଟାଣିଲେବେ, ତହେରୁ କିପରି ଉଦ୍‌ବାର ମିଳିବ ସେହି କୌଣସି ମୋତେ ଜଣାଥିଲା । ସାକ୍ଷାତ କରାଇଲାବେଳେକୁ ମୋରି ଅଧୀନରେ ଚାରିଜଣ ଗବେଷଣା କରି ପିଏବ୍.ବି ଡିଗ୍ରୀ ପାଇସାରିଥାନ୍ତି । ସେବୁ ଥେଷିସ ସଂଘରେ ନେଇଥିଲି, ସେବୁଠିକୁ ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଲି । ମୋର ପ୍ରକାଶିତ କାବ୍ୟକବିତାମାନ ତଥା ସମାଜୋଚନା ଗ୍ରହମାନ ସାକ୍ଷାତକାର ବେଳେବି ଉପଗ୍ରହାପନ କରିଥିଲି । ଫଳତେ ପରୀକ୍ଷକ ପ୍ରଶ୍ନ କଲାବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଶ୍ନ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଥେଷିସ ସଂପର୍କରେ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ବାବ୍ୟରେ ପୃଷ୍ଠାପ୍ରୀତି ନିବନ୍ଧନରୁ ଯୁଦ୍ଧେତ୍ତରେ ବହୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା । ଫୁଲପ୍ରୀତି, ଫୁଲଠାର ଏବଂ ଫୁଲ କିପରି ଭାରତୀୟ ବାହୁଯରେ ଯ୍ୟାନ ଲାଗିଛି, ତା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚାରିଥିଲେ । ସେ ସବୁର ସତୋଷଜନକ ଉରର ଦେଲାପରେ ମୁଁ କିପରି କାବ୍ୟ ତଥା ସମାଜୋଚନା ପରି ଦୁଇଟି ବିଭାବ ଉପରେ ଲେଖନୀ ଚାଲନା କରୁଛି, ତାରି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚାରିଥିଲେ । ମୁଁ ସହଜ, ସୁଲଭରଂଗୀରେ ସେବୁର ଉରର ଦେଇପାରିଥିଲି । ମୋରି ଉରରରେ ପରୀକ୍ଷକ ମଞ୍ଜଳାଙ୍କ ମୁହଁରେ ପ୍ରସନ୍ନତା ବିରାଜୁଥିଲା । କୁଳପତି ଶୈଷରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଯେ ଯଦି ଆପଣ ମନୋନିତ ହୁଅଛି, ତେବେ କେବେ ଯୋଗ ଦେଇ ପାରିବେ ଉତ୍ୟାଦି କେତେବେ ଆହୁଷଙ୍ଗିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଯାହାକି ପ୍ରତି ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ପଚରା ଯାଉଥାଏ ।

ସେହିନ ଉତ୍ୟରକୁ ସବୁପରୁ ରାତି ଆଠଟା ବାଜିରିଲା । ମୁଁ ବହିପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆହୁଷଙ୍ଗିବ କାଗଜପତ୍ର ଧରି ଜ୍ୟୋତିବ୍ରାହର ପାଟକକୁ ଆସିଲି । ସେତେବେଳେ ସମୟ ରାତି ନଥଟା । କିପରି ସମ୍ବଲପୂର ଅସି ଅହୁଗୋକ ଫେରିବି ଚିତାରେ ଘାରି ହେଉଥାଏ । ସମ୍ବଲପୂର ଆହୁଙ୍କୁ ଯିଏ ଯାଉଥାନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଅହୁଗୋଧ କରୁଥାଏ, କେହି ଗାଡ଼ି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ବିମା ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି ହାତ ବଢାନ୍ତି ନାହିଁ । ଲିପିଟ ଦେବାତ ଦୂରର କଥା ବଢ଼ ବ୍ୟତିବ୍ୟତ ହୋଇପଦ୍ଧାଥାଏ । ଶୈଷରେ ହାତ ଦେଖାତେ କାରଟିଏ ରହିଲା । ସେଥରେ ସମ୍ବଲପୂର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର କୃଷ ନାଏକ ନାମଧାରୀ ଅହୁବିଭାଗ ଅଧିକାରୀ (ସେବନ ଅର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ) ଓ ଆମର ସାକ୍ଷାତକାର ନେଇଥିବା ଜନେକ ପରୀକ୍ଷକ ବସିଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଷ୍ଠାରିଥା ରାତ୍ରାଟାରେ ଅସହାୟ ଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋତେ ଲିପିଟ ଦେଲେ । ମୁଁ ଆଶ୍ରମ ହେଲି ଓ ଅହୁଗୋକ ଆସିଲି । ଅହୁଗୋକରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳେ ରାତି ଦୁଇଟା ହୋଇଥିଲା ।

ଅହୁଗୋକରେ ପାଦଦେଲା ପରେ ପୁଣି ଗତାହୁଗତିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶୁଭାଧ୍ୟାୟୀ ବହୁ ଓ ସମଧର୍ମୀ ଅଧ୍ୟାପକେ ମୋତେ ସାକ୍ଷାତକାର ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଶ୍ନ

କଲେ ଆକାଶକୁ ଚାହେଁ, ଆଉ କହିଥାଏ ଦେଖାଯାଉ, ଉଣ୍ଡରହ୍ୟ ଦେଇ ତ ଆସିଛି । ‘କର୍ମଶେ ବାଧକାରସ୍ତୁ ମା ଫଳେଷ୍ଟୁ କହାଚନ’ ପରି ଗୀତାବାଣୀଚାକୁ ବହି ପକାଏ । ବନ୍ଧୁସ୍ ମୋର କଥା ଶୁଣି ହସନ୍ତି ଆଉ କହନ୍ତି, ପ୍ରଧାନ ବାକୁ ଏବେ କାହିଁକି ଜାଗ୍ୟ ଓ ଜଗବାନକୁ ଭରସା କରିବାଲିଛନ୍ତି, କଥା କ’ଣ ?

ଏପ୍ରିଲର ଖରା ଅନୁଗୋଦନରେ ଅସହ୍ୟ । ଦେହରେ ତୀର ଭେଦ କଲାପରି ଯନ୍ତ୍ରଣାଦିଏ । ପବନ ସେଠି ସାତସପନ । ଅସହ୍ୟ ଶୁଣୁଗୁହି । ଫ୍ୟାର ବିନା ଚକିବା ବଡ଼ ମୁସିର । ମୁଁ ରହୁଥିବା କାଟରସର ନମର ଥିଲା ୩୮ ଫ୍ୟାର ଚାରି ନମର ଯାହାକି ଉପର ମହିଳାର ଘର । ରାତିରେ ଖରବା ଖୋଲି ତତ୍ତ୍ଵପୋଷରେ ଉପରେ ବିହଣା ଚାଦରଟିଏ ପାରି ଶୁଣ । ପାଖ କୋଠରୀରେ ଅନୁଚର ବନାମ ସୂପକାର ବଞ୍ଚିଜେନା ବି ଶୁଣ । ଏପ୍ରିଲର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ କୌଣସି ଏକ ଦିନର ସକାଳ ପାଞ୍ଚଟା ସରିକି ସମୟରେ ମୋରି କବାଟରେ ହୀଠାହି ୦କ୍ରୀକ ଶବ ଶୁଣିଲା । ନିଦ ରାଞ୍ଚିଗଲା । କବାଟ ଖୋଲି ଦେଖେତ ଚାରିଜଣ ବୟସର ଯୁବବ ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ପଢାରିଲେ ଆପଣ କ’ଣ ଉଚ୍ଚର ପ୍ରଧାନ ? ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବୈଠକଶାନାକୁ ଡାକି ବସାଇଲି । ସେମାନଙ୍କ ଆଖି ରିଷ୍ଟର ଲାଲ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଜଣେ ନିଦ ଚନ୍ଦନ ହୋଇ ସୋଟାରେ ବସୁନ୍ତୁ ବିଛି ସମୟ ହୁକେଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ମୁଁ କଷ୍ଟକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ । ସେ ତା’ ଆଖି ବାକୁ ଚତୁଷ୍ୟକୁ ଦେଲା; ସେମାନକର ସହ ମୋତେ ବି ତା’ ଦେଲା । ତା’ପରେ ସେମାନେ ବଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ-ସେମାନେ ସବୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପାର୍ଟର ଯୁବ ସଂପଠନର ସଦସ୍ୟ ଏବଂ ମୋତେ ଯୁଗପତ ଭାବରେ ଶୁଭ ସଂବାଦ ଦେବା ସଂଗେସଂଗେ ଭବିଷ୍ୟତର ଅଭାବନୀୟ ପରିଣତି ସଂପର୍କରେ ବି ସୁଚନା ଦେବାକୁ ସୁଚୂର ସମଲପୁରକୁ ଏଠାକୁ ଧାଇଁ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କୋଆଡ଼େ ମୋର ସାରନ୍ୟ, ନିରୀହତା ଓ କପଟଶୁନ୍ୟତାକୁ ଚାରିଏ କରନ୍ତି । ଏଣୁ ସାବଧାନୀବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ଅନୁଗୋଦନରେ ଉପରତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଏବୁ ଶୁଣି ମୋତେ ଲାଗୁଥିଲା-ଏ କ’ଣ ଏକ ପଥପ୍ରାତ ନାଟକର ଏକ ଅଳିହର ଦୃଶ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କହିଲେ-ଆମେ ଶୁଶ୍ରୁତ ଆପଣ ପ୍ରଫେସର ଉଣ୍ଡରହ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ସେଠି ଯୋଗ ଦେଇ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ବିପଦ ମାହି ଆସିବ, ହୁଏତ ଆପଣ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ତଥାକଥ୍ରତ ରାଜନୀତିଆଳ କ୍ରୋଧର ଶିକ୍ଷାର ହେବେ । ଆପଣଙ୍କ ପୌଦ୍ରକ ପିଣ୍ଡଟି ହାରାକୁହ ଜଳ ଉଣ୍ଡାରରେ ନ ଭାସିବ, କିଏ କହିବ ? ଏଣୁ ଆପଣଙ୍କ ପରି ନିରୀହ ମଣିଷଙ୍କୁ ସାହାୟ୍ୟ କରିବାକୁ ସାବଧାନବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ଚାଲିଥାଏଇ । ଏତିକି କହି ସେମାନେ ନମ୍ବାର ଜଣାଇ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ ମୁଣ୍ଡ ରୁଜାରି ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରତି ନମ୍ବାର ଜଣାଇଥିଲି । ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ହସିବି କି କାହିଁବି ଜାଣିପାରୁ ନଥିଲି । କିନ୍ତୁ ବାକୁ କଷ୍ଟଜେନା ଏବୁ କଷ୍ଟକୁ କଥା ପ୍ରଗତ କରିଦେଲା । ବଂଧୁମାନେ ଏ କଥାର

ସତ୍ୟସାଧ୍ୟ ପଚାରତେ ମୁଁ ଅନ୍ତିମୁକ୍ତକ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହୁଥିଲି— ଚିଲିକାମାଳ ଆକାଶ କଯ୍ୟା କାହିଁକି ?

ଏହି ଅଚିଥୁ ଚାରିଜଣକର ଆବିର୍ଭାବର ୭/୭ ଦିନ ପରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ପାଖରୁ ସମ୍ମଗ୍ଲୀର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ନିମ୍ନଲିଖି ପଢ଼ିବି ଆସିଲା । ସେଠି ସର୍ବ ଥିଲା ମୋତେ ମାସକ ରିଚରେ ସରକାରୀ ଚାକିରାରୁ ଅଧ୍ୟାପକ ନେଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ହେବ । ଏହି ନିମ୍ନଲିଖି ପଢ଼ିବି ବଂଧୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିବନାଥ ଶପେଥୀ ରଖିଥିଲେ । ମୁଁ ସପ୍ରାହ୍ ଶୈଷଶ ଶିବନାଥ ଦିନ ମୋ ପିଲାଙ୍କବିଜ୍ଞାନ ଖବର ତୁଟିବାକୁ କଟକ ଚାଲିଆସିଥିଲି । ପୁଣି ସୋମ ଓ ମଞ୍ଚକ ଦୁଇଦିନ ସରକାରୀ କ୍ଲାସିଫିକେସନ୍ ଥିଲା ।

ରବିବାର ଦିନ ଶୁଣିଲି ଯେ ମୋର ଅଟାତର ସହକର୍ମୀ ଏବଂ ଏବେବାର ପ୍ରଫେସର ପଦ ପାଇଁ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ପ୍ରାର୍ଥୀ ରେଭେନ୍ଟ୍ କଲେଜରେ ଅନ୍ୟତମ ରିଡ଼ର ଆଆଏ । ସେ ପ୍ରଫେସର ହେବାର ଖବରଟାଏ ପାଇଁ ଏକ ରୋଜିର ଆୟୋଜନ ବି କରିପକାରକେ । ମୋର ସତର୍ଥ ଅଧ୍ୟାପକ ଦାସ ଏକଥା ଶୁଣି ଆଶ୍ରମ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରଫେସର ପଦ ନ ପାଇଥିବାରୁ ସେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ଫୋନ୍‌ରେ ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ସାହୁନାବାଣୀ ଶୁଣୁଥିଲି ଏବଂ କହୁଥିଲି ଯାହା ହେବାର ହେବ, ଏଥପାଇଁ ବଂଧୁ ତୁମ୍ଭ କରୁଛ କାହିଁକି ? ସବୁଚ ରବିତବ୍ୟ କଥା । ଏ କଥା ସିନା ଏକ ତୋସରେ କହିପକାରଥିଲି, କିନ୍ତୁ ମନଟା ଜଣା ହୋଇଯାଉଥିଲା । ନିଜ ଉପରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ତୁଟି ଆସୁଥିଲା ।

ମଞ୍ଚକ ଭାବି, କୁଧ ପାହାନ୍ତି, ସକାଳ ବସରେ ଅନୁଗ୍ରହୀନ ଚାଲିଲି । ନିରାଶାର ଘନବାଦଳ ମନଟାକୁ ଆହୁନ କରିଦେଇଥିଲା । ତେଣ୍ଟା କଲେ ବି ଆଶା-ସୂର୍ଯ୍ୟର କିରଣ ସଂପାଦ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲା । ଅମଥମ ମନ, ଦମଦମ ହୃଦୟ ନେଇ ବସରେ ନିର୍ବାକ ହୋଇ ବସିଥାଏ । ଶିଖରପୁରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜୁଟି କୃଷ୍ଣ ବେହେରା ବସରେ ଉଠି ଦେକାନାହୟାଏ ମୋର ସହ୍ୟାତ୍ମୀ ହେଲେ । ଅନୁଗ୍ରହୀନରେ ବିଜୁଟି କିନ୍ତୁଦିନ ମୋ ବାର୍ତ୍ତରସରେ ରହିଥିଲେ; ପରେ ଦେକାନାକ ମହିଳା ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପ୍ଲାନାଟରିଟ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ମୋର ଉଦାସ ଭାବ ଦେଖି ସେ ପୁନ୍ରଥିଲେ—‘ସାର ଆପଣ ଏତେ ବିଷଷ୍ଟ ବାହିକି ? ଏ ସମୟରେ ମୁଁ ମୁହଁରେ ହସ ଫୁଟାଇ କହୁଥିଲି— ବିଜୁଟି, ତୁମ୍ଭୁତ ହେବି କିମ୍ବା ? ସବୁଚ ନିଯାତିର ଖେଳ । ଆମେ ତ ତୁନିଆଁରେ ଗୋଟେ ଗୋଟେ ସପନର ବଣ୍ଡେଇ ପରି । ସୁଖତୁଳ୍ଯ ମୁଣ୍ଡେଇ ତୁଳିବାତ ଆମର ନିଯାତି । ଯନ୍ତ୍ରାକ ରିଚରେ ଦେକାନାହୟରେ ବସଟି ଲାଗିଲା । ବିଜୁଟି ପ୍ରଶାମ ଜଣାଇ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ । ମୁଁ ଅନୁଗ୍ରହୀନରେ ପହଞ୍ଚି ସକାଳ ନଥାରେ । ଦଶଟାବେଳେ ରୋଜନ କଳାବେଳେ ଶିବନାଥ ବାବୁ ସେ ରଖିଥିବା ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଚିଠି ମୋ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ରୋଜନ ସମାପନାତେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଚିଠି ପଡ଼ି ଦେଖେ ତ ମୁଁ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ନିମ୍ନଲିଖି ପାଇଛି ଏବଂ ମେ ପ୍ରଥମ ସପ୍ରାହ୍ ସୁଦା

ମୋତେ ସମ୍ଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ହେବ; ଏ ଖବର ଶୁଣି ଶିବନାଥ ବାହୁ ଅଭିନଦନ ଜଣାଇ ଆହୁଷ୍ଟିକ କାଗଜପତ୍ର ରିଲିର ଅର୍ଦ୍ଦର, ସରକାରଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଅତତଃ ତୁଳବର୍ଷଯାଏ ଲିଅନ ରଞ୍ଜିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପଡ଼ାଦି ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସୂଚନା ବି ଦେଲେ । ଏ ଖବରଟି ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ତଥା କଲେଜରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା । ସମଧର୍ମ ବକ୍ତ୍ଵା ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରକୁଳ ଅଭିନଦନ ଜଣାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହୁଥିଲି— ସରକାର ଅବ୍ୟାହତି ଦେଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ରିଲିର କଲେ ସିନା ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯିବି; ଏମ.୧. ପିଲାକୁ ଏହିପରି ଆଶ୍ଵାସନାବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲି ।

ଉତ୍ୟବସରରେ ଜ୍ୟୋତିବିହାରକୁ ପ୍ରତିଦିନ ୮/୧୦ ଚିଠି ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏମତି ଶତାବ୍ଦୀ ଚିଠି ଆସିଥିଲା । ଅଧୁବାଙ୍ଗ ଚିଠି ଥିଲା ରାତି ପ୍ରବାୟବ ଓ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ଯୋଗଦେଲେ ତାର ଉପାଦହ ପରିଣତି ସଂପର୍କରେ ସୂଚନାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । କେହି କେହି ଶୁଭେତ୍ର ତଥା ବିଭାଗରେ ବିଚକିତ ନ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ବି ଚିଠି ପଠାଇଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା କଲେଜରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେଇ ସମ୍ଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଅଛୁରୋଧ ପୂର୍ବକ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଜରିଆରେ ଆବେଦନ କଲି । ଏପ୍ରିଲ ଶେଷଦେତକୁ ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ମୋତେ ରିଲିର କରିଦେବାକୁ ଅର୍ଦ୍ଦର ଆସିଲା । ଏବେ ମୁଁ ମାନସିକତାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲି ନବନିୟମିତ୍ତିକ୍ରମକୁ ଯିବାକୁ । ତେବେ ମୋ ପହିୟା ମୁଁ ଏକା ଏକା ସେହି ଅପରିଚିତ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯିବା କଥାଟିକୁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନଥିଲେ ।

ଅନୁଗୋଧରେ ମୋ ପାଖ କାର୍ତ୍ତରସରେ ରହୁଥିଲେ ଉତ୍ୟବସର ଅଧ୍ୟାପକ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟର ସାହୁ । ବିଶ୍ୱାଚ ଏତିହାସିକ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ନବୀନ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ଜନିଷ ତ୍ରାତା । ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱରବାବୁ ଥିଲେ ସୁରବେଶକ ଓ ଓଡ଼ିଆପ୍ରାଚୀ ମଣିଷ । ସେ ତ ବରପାଇଁ ସମ୍ଲଗ୍ନ ଅନ୍ତରର ଲୋକ । ସେଠାକାର ଜନସାଧାରଣ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସକୁ ଉଚ୍ଚରାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ କାର୍ତ୍ତରସକୁ ଡାକି ସେଠାକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ମାନସିକତା ବିଶ୍ୱରେ ସମ୍ୟକ ସୂଚନା ବି ଦେଲେ ଏବଂ ମୋତେ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ଯୋଗଦେବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଦକୁ ବୌଣସି ନୟସ୍ତସାର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁପରିକଟିଟ ଯୋଜନା ନିଶ୍ଚଯ । ଏଣୁ ପ୍ରଫେସର ପଦ ପାଇ ଯୋଗ ନ ଦେବା ମୋର ହେବ ଏକ ବିରାଟ କୁଳ । ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟର ସାହୁଙ୍କ କଥାଟି ମୋ ମନକୁ ପାଇଗଲା । ମୁଁ ରିଲିର ହେବା ପରଦିନ ହଁ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଛାଇ କରିନେଲି ।

ମୋ ପହିୟା ତ ଗ୍ରାମୀଣ ମଣିଷ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଚକଣିରେ ଅଭ୍ୟନ୍ତ । ସେ ଅବଶ୍ୟ ମୋର ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯିବାକୁ ବିରୋଧ କରୁ ନଥିଲେ କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ଯୋଗଦେବା ଦିନ ସଂଗରେ ବୌଣସି ସଖା ସୋଦରଙ୍କ ନେଇଯିବାକୁ ମୋତେ ବାରଯାର ତାରିଖ କରି କଟକରୁ ବାରା ପଠାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିଥିଲା— “ଦୃଧ ଖାଇବାକୁ

ଯଦି ଚାହଁ ଘରେ ରଖ ଗାଇ / ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେଲେ ସଂଗେ ଥୁବ ଗାଇ ।” ଅନୁଗୋଳରେ
ତ ମୋର କେହି ଜାଇବିରାଦର ନଥୁଲେ । ପାଖରେ କେବଳ ଥିଲେ କେତେକ ସୁଦୃଢ଼ ଓ
ସେହାସ୍ତଦ ଛାତ୍ର । କାହାକୁ ବା ଅନୁଗୋଧ କରିବି- ତାଳ ମୋତେ ମଦଦ ଦେବ ।
ପରିଶେଷରେ ମୋ ପହିର ସେହାଶ୍ରିତ ଅନୁଗୋଧ ରକ୍ଷାକରି ବାବାଙ୍ଗୀ ପଜନାୟକ ହେଲେ
ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ମୋର ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ପ୍ରଥମ ପଦପାତର ରକ୍ଷାକରି ।

ଏପିଲ ତାଣାଠିଷ ଅପରାହ୍ନରେ ମୁଁ ଅନୁଗୋଳ କଲେଜରୁ ରିଲିଜ ହେଲି । ସେହିଦିନ
ରାତିରେ ହଁ ମୁଁ ଅନୁଗୋଳ ଛାଡ଼ିଲି । ସେହିନ ରାତିଟା ଥିଲା ମୋ ପାଇଁ ଅନୁଗୋଳରୁ
ବିଦ୍ୟାୟର ରାତି । ଅପଇକ ନୟନରେ ପ୍ରିୟ କର୍ମଚାରୀ ଅନୁଗୋଳର ତାରାଫୁଲ ଫୁଲା ଆକାଶକୁ
ଚାହୁଁଥିଲି । ଆଖିରୁ ତୁଳତୁଳା ଲୁହ ଖସିପଦ୍ମଥିଲା-ତାହା ଆନନ୍ଦର ନା ବେଦନାର ?
ହସର ନା କାହର ? ସୁଣିର ନା ପ୍ରାଚିର ? ଶ୍ରୀମାନ ବାବାଙ୍ଗୀ କହୁଥୁଲେ-ସାର ବସରେ
ଚଢନ୍ତ, ଦ୍ଵାରାଭର ହର୍ଷ ଦେଲେଣି ।

ଆଉ ଏକ କର୍ମଭୂମିରେ ପ୍ରଥମ ପଦପାତ

ଏପ୍ରିଲ ନିଷ୍ଠାର ମାସ ବୋଲି ଓଡ଼ିଶା ଚେତନାରେ ଗୁହାଟ ହୁଏନା । ଏହାଏକ ପାର୍ବିଣୀର ମାସ । ଏ ମାସରେ ବିଷ୍ଣୁର ସଞ୍ଚାରି ପଡ଼େ । ଜନପଦମାନଙ୍କରେ ଜଳକ୍ଷତ୍ରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ସଂହଚ୍ଛିପନ ଲୋକେ ଆଗେର ଆସନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଚେତନାରେ ବୈଶାଖମାସ ଅନ୍ୟତମ ପୁଣ୍ୟମାସ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ ଆସିଛି । ଏ ମାସରେ ଜଳଦାନ ବରେ ଅଶେଷ ସୁକୃତ ମିଳେ ବୋଲି ଭାରତୀୟ ଲୋକେ ବିଷ୍ଣାସ ବରନ୍ତି । ଏ ମାସରେ ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟମାନ ସଂପାଦନ କରିବାରେ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଏ ମାସରେ ପ୍ରଫେସର ଭାବେ ନିଯୁତ୍ତ ମିଳିଥିବାକୁ ମୋ ବାପା ବୋଲିକ ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନସରେ । ଏଣୁ ବାପା ଚାରିଦ କରନ୍ତି, ସହଳ ଶୁଭଦିନ ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେବାକୁ । ମୋର ହେତୁବାଦୀ ମନ ଏକଥାକୁ ବିଷ୍ଣାସ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନ୍ତ୍ରସାରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ଆଶ୍ୱାର ହୋଇ ତୁଳା ଅଗିମୁଖେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲି ।

ଏପ୍ରିଲ ତା ୩୦ ରିକ୍ଷ ରାତି ଦଶଟାରେ ଅଛୁଟୋକ ଛାଡ଼ିଲି । ମୋ ସହ ସଖାଯୋଦର ଭାବେ ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ବାବାଜୀ ପଢନାୟକ ସହଯାତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ଆକାଶରେ ସୋରା ସୋରା ଜନ୍ମ ଆରୁଥ ବିଶ୍ଵ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେବିନ ବୋଧକୁସ ଥିଲା ସପ୍ରମୀ ଚିଥ । ଜନ୍ମ ଆକୁଥ ଥିଲା ବେଶ ତୋପା ଅଥବା ହାଲକା । ପୁଥିବା ଦିଶୁଥିଲା ଗାଉଁରୀ ବୋହୁ, ସତେ ଯେମିତି ଖୋଟି ପକାଇ ଆକାଶ ଅଗଣାକୁ ଅନେଇ ରହିଛି; ନିଜେ ନିଜର ଖୋଟି ଚିତ୍ର ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଫାଟି ପଦ୍ଧତି । ବସର ଝରକା ପାଖ ସିରରେ ମୁଁ ବସିଥିଲି; ନିର୍ନମେଷ ନୟନରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସନାବିନ୍ଦୁ ପୁଥାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ଆକାଶର ନୟନଲୋକା ଦୃଶ୍ୟପତ ମୋତେ ବିହୁକ କରିଦେଉଥିଲା । ବସର ବହୁ ସହଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଆଖିରେ ନିଦ ମାଉସୀ ନିଦ ଭରିଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଉଥିଲା । ରାତ୍ରାକଢ଼ର ମହୁର ଫୁଲର ମହୁକ ସହ ପବନ ମିଟ ବସିଥାରିଥିଲା । ଫୁଲର ମହୁକରେ ବନ ବୀଥକା ରହି ଉଠିଥିଲା; ବାବାଜୀର ଆଖିରେ ବି ନିଦ ନଥିଲା । ସେ ସମ୍ବାଦ୍ୟ ପରିଷିତିକୁ କିପରି ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ହେବ ହୁଏଟ ବୁଣି ହେଉଥିଲେ । ମୋ ପହିଁ ବାବାଜୀକୁ ବାରମାର କହିଥିଲେ- ତୁମ ସାରକ ପାଖକୁ $୯୦/୧୦୦$ ସରିକି ଚିଠି ଆସିଛି, ପ୍ରାୟ ତିକି ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଚିଠିରେ ପ୍ରଫେସର ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ପରିଣତି ଜୟାବହ ହେବ ବୋଲି ସାବଧାନବାଣୀ; ତେଣୁ ତୁମେ ହଁ ତାଙ୍କର ରକ୍ଷାକବଚ । ଏ କଥାକୁ

୩୧ମାନ ପଢନାଯକ ପ୍ରଥମେ ହାଲକା ଜାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ହେଁ ଏବେ କାହିଁକି ବ୍ରତ ଦେଖା�ାଉଥିଲେ । ସେ ବୋଧକୁୟ ଲାକୁଥିଲେ-ଅପ୍ରୀଟିକର ପରିସିତି ଆସିଲେ କିପରି ମୁକାବିଲା କରିବି; ତାର ଉପାୟ । ବଜ୍ଞାରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ; ଆକାଶରେ ରାତିଚର ପକ୍ଷୀ ଟିଟିର (ଚେତେର ବା ଥେଣେର ଚକେଇ) ର ଡାକ; ରାତ୍ରାକର୍ତ୍ତର ଓଡ଼ିଗଛରେ ପଳପଳ ବାହୁଡ଼ିକର ତେଣାମେଲି ଉଦ୍ଧାର ଓ ଓଡ଼ିଗଛରେ ସେବୁଡ଼ିକର କୋଣି ଝିଆର ଅପରୂପ ଦୃଶ୍ୟ ତିନତ୍ୱୁଳିତ ଜନ୍ମ ଆହୁଅରେ ଦିଶିଯାଉଥିଲା । ବାବାଜୀ କହୁଥିଲେ- ଦେଖନ୍ତ ସାର ବାହୁଡ଼ିକ କମିତି ରଜତାକରେ ଖୁଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ବହୁ ରହିବାକୁ ହେଲେ ଏଇମିତି ନିଷା ବୋଧକୁୟ ଦରକାର । ବାବାଜୀର କଥାଶୁଣି ମୁଁ ହସିଇଥିଲା ।

ବସର କିମ୍ବି ଯାତ୍ରା ଓହ୍ଲାଇଗଲେ ଏବଂ ଆଉ କେଇଶଙ୍କ ଚଢ଼ିଲେ । ବସର ଗତିବେଶ ବଢ଼ି ଚାଲିଥିଲା; ତ୍ରୁଟିରର ହାଇ ଆସିଲେ ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ ସେ କେମିତି ୧୦/୧୫ ବର୍ଷଧରି ଏଇ ହୁର୍ରେ (ଏଇ ବାଟରେ) ରାହି ଚଳାଇ ବଶୁଆ ହାତୀକୁ ଭେଟିଛି, ବାଯର ହେଣାକ ଶୁଣିଛି, ରାହୁର ଲୟର ପସର ଚାଲି ଓ ସଢ଼କ ପାରି ହେବାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବୋରଥାଏ, ହରିଣଙ୍କ କନକନ ଚାହିଁବାର ବିବରଣୀମାନ ଦେଇଚାଲିଛି; ଏକଥା ଉପକୁଳ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଦୂଆକରି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ଯାଉଥିବା ବସଯାତ୍ରାକ ମନରେ କୁହୁହନ ସୃଷ୍ଟି କହୁଥିଲା । ସେମାନେ କର୍ଷ ନଯନରେ ଦେହି ବର୍ଷୀଯାନ ତ୍ରୁଟିରର କଥାକୁ ପାଳକରିଯାଉଥିଲେ । ମୋ ପରି ବଣଙ୍ଗରାଜ୍ୟେରା ଗାଁର ମଣିଷ ଉପରେ ଏକଥାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପହୁନ୍ତିଥିଲା । ତେବେ ତ୍ରୁଟିରକ ନିତ୍ରାପ୍ରତିହତ କରିବାର କୌଣକୁ ଅନ୍ତକରଣରେ ତାରିପ କରୁଥିଲା ।

ବାମୁର ଅରଣ୍ୟବେଷିତ ଜନପଦଟିଏ । ରାତ୍ରାକହିରେ ବାମୁର ଡାକବଞ୍ଚକା । ଏଇଠି ରଜମୁକେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ବିଶ୍ୱାମ ନେଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଡାକବଞ୍ଚକା ଟିଆରି ହୋଇ ନଥିଲା । ତେବେ ସୁତିର ସ୍ଵାରକୀ ସରୂପ ଏବେ ଗାନ୍ଧିମୁର୍ତ୍ତିଟିଏ ଏଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି । ଏଇ ଡାକବଞ୍ଚକା ସଂପର୍କରେ ଆଉକେତେ ରୋମାଞ୍ଚକର କାହାଣୀ ବି ରହିଛି । ଏହି ବଞ୍ଚକାରେ ରହିଲେ ବନ୍ୟଜନ୍ମକୁ ସହଜରେ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳୁଥିଲା । କେତେ ରାଜନେତା, କେତେ ପ୍ରଶାସନିକ, ଉଚ୍ଚ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଚିରବିନୋଦନ ପାଇଁ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରକୃତିର ଜାଗାଗାନ୍ତିକ ସୁଷମାକୁ ଏଠି ଉପରୋକ୍ତ କରିଯାଉଛନ୍ତି, ତାର ଉତ୍ସବ: ନାହିଁ । ମୁଁ ବି ଥରେ ବିଶ୍ଵାରନଗର ବଲେଜର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ବାକୃତି ପାଇ ପରିଦର୍ଶନ ମନ୍ତ୍ରୀ (ଭବସପେକ୍ଷର) ହୋଇ ଆସି ଏଇଠି ଦେଶ୍ୱାମ ନେଇଛି । ସେ ସବୁ ସୁତି ବାମୁର ଦେଇ ଗଲାବେଳେ ମନେପଦିଯାଉଥିଲା । ଅହୁରରେ ଛୋଟ ପାହାଟିଏ; ତାର ଅନ୍ତିହୁରରେ ସୁରେଶ୍ୱରୀ ଶିରିନଦୀର କୁହୁକୁଳ ନାଦ ଏବେ ବି ମୋ ମନରେ ବେଳ ଅବେଳରେ ନାଚି ଯାଇଥାଏ; ସେ ସବୁ ହେବି ମନଟା ସ୍ଵପାକୁଳ ହୋଇଥିଲା । ବନଗହନରେ ପେତାର

ହୁଅକ୍ରମ ଶବ୍ଦ ନିଯୁନ ରାତିର ନିଷ୍ଠତାକୁ ବେଳେବେଳେ ଭାଗୀ ଦେଉଥିଲା । ବସ୍ତୁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲା ରେଡାଖୋଲରେ ।

ରେଡାଖୋଲ ବନ୍ଦେରା ଶୋଗଗ୍ରାମ୍ୟ ଚାଉନଟିଏ; ଅତୀତରେ ଗଡ଼ଜାତର ସଦରମହିମା ଏଠି ଜେନା ସଂଜ୍ଞାଧାରୀ ରାଜାଏ ରାଜୁଟି କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଂଶଧର ଏବେ ଜେନାମଣି ଉପାଧି ନେଇ ରାଜକୀୟ ଦଙ୍ଗ (ଆଦବ କାଇଦା) ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଏବେ ରେଡାଖୋଲ ସମଳପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ସବ୍ରତିରିଜନ । ସେତେବେଳେ ବସନ୍ତାଷ୍ଟ ପାଖରେ ବିଶେଷ ଦୋକାନବଜାର ନଥିଲା । ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଚା' ଦୋକାନ ଗୋଟେ ହୁଇଚା ଅବଶ୍ୟ ଦିନରାତି ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଖୋଲା ରହୁଥିଲା । ଚାକିଆରେ ଶୋଟ ତୋଜନାକୁଣ୍ଡିଏ ବସ୍ତାପ୍ରାଙ୍ଗନ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଭାଗତିଆର ରହୁଥିଲା । ଆମ ବସ୍ତି ରେଡାଖୋଲରେ ରହିଲା । ବସ୍ତାପ୍ରାଙ୍ଗନରେ ଓହ୍ଲାଇପଡ଼ି କିଏ ତୋଜନ କଲାତ କିଏ ଚା ପିଇବାରେ ଲାଗିଗଲା । ବାବାଜୀ ଓ ମୁଁ ବି ବପେବପେ ଚା' ପିଇ ବସ୍ତରେ ବସିଲୁ । ସେତେବେଳେ ପ୍ରାୟ ରାତି ଗୋଟେ ହୋଇଥାଏ । ବତାଷ୍ଟୁଷ୍ଟରେ ମିଞ୍ଜିମିଞ୍ଜି ହୋଇ ବଜାରିମାନ ଜାହିନ୍ଦିଲା । ଆମେ ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ ନିରେଖୁଥିଲୁ—‘ନିଷ୍ଠତ ଜୀବନସ୍ତ୍ରୋତ ଧାଉଛୁ କିପରି’—‘ବାବାଜୀ ମୋତେ ‘Death the Traveller’ କବିତାର କଥା କହୁଥିଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ମୃହ୍ୟ ଆଖିରେ ତ ସମସ୍ତେ ସମାନ । ସେ ତ ରେଦାଇବ ରଖେନା । ଏ କଥାଟି ମଣିଷମାତ୍ରେ ଜୀବଦଶାରେ ଯଦି ଅନୁରୂପ କରୁଥାନ୍ତେ, ସମାଜରେ ଏତେ ବୈଷଣ୍ୟ ରହିଛା ନାହିଁ । କବି ମଧୁସୁଦନ ରାଓ ତ ଜୀବନର ଆଦ୍ୟରାଗରେ ଏଇ କଥାକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଯା'ର କାବ୍ୟରୂପ ଥିଲା ଜୀବନଚିତ୍ର । ଏଣୁ ଜୀବନଚିତ୍ର ବୈରାଗ୍ୟର କବିତା ନହୋଇ ଜୀବନକାମୀ କବିର ମର୍ମକଥା ନିଶ୍ଚିନ୍ତା । ବାବାଜୀଙ୍କର ଏ ମତ୍ତୁବ୍ୟତି ଥିଲା ବେଶ ହୁଦୟଗ୍ରାହୀ । ସେତେବେଳେ ଏହି ହାତ୍ରବଂଧୁଙ୍କର ଅବବୋଧକୁ ମୁଁ ଅନ୍ତରାଜ୍ୟରେ ତାରିଷ ନକରି ରହିପାରି ନଥିଲି । କଣ୍ଠର ସଂକେତ ସୂଚକ ସିଟି ବଜାରଲେ; ବସ୍ତୁ ଚାଲିଲା ସର୍ଜନ ଗଟିରେ; ରେଡାଖୋଲ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ତ ଶରିରିପାଲି, ନାକଟି ଦେଉଛି, ବାମ୍ବର ହାତିଥିଲୁ । ଏବେ ରେଡାଖୋଲ ବି ପକ୍ଷରେ ପଡ଼ିରହିଲା । ସନ୍ତ ବବି ଜୀମରୋଇଙ୍କ ବିହାରପ୍ଲଟି ଏହି ରେଡାଖୋଲ ଏହାର ରଗନପବନରେ କବିକର ବାଲ୍ୟଜୀବନ ଓ ଯୌବନର ବେତେ ସୂଚିଗୁଙ୍କା ହୋଇ ରହିଛି, କେହି ତାକୁ ସଠିକ ଭାବେ ଏଯାବତ ଆକଳନ କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଭାବ ଭୋଇଙ୍କ ନାମରେ ରେଡାଖୋଲ କଲେଜର ନାମକରଣ ବରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ କବିଙ୍କ କାର୍ତ୍ତି ଓ କୃତି ବିଷୟରେ ଏଯାବତ ସଠିକ ବିଚାର ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଯାହା ହୋଇଛି ତାହା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆଗରେ ଦାପଟିଏ ଜାଲିଆ ପରି । ଏକଥା ହେଲୁ ହେଲୁ ରେଡାଖୋଲରୁ ଯୁଯୁମରା ଯାଏ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଘଞ୍ଚ ଶାନବଣ ପାରହେବାକୁ ବସିଲୁଣି; ଝିକାରୀର ଝିଇଁ ଝିଇଁ ଶବ୍ଦ ସହ ବିଲୁଥାକର ହୁକେ ହୋ ଧୂନି ବି ଶୁଭୁଥିଲା । ବଣ କୁକୁଡ଼ା ବି ‘କେରେ କବ’ ତାକରେ

ସଂସାରୀ ମଣିଷଙ୍କୁ ଜାଗିବାକୁ ମଞ୍ଚରେ ସୁଚନା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲା । ପାହାଡ଼ି ପବନର ହିଲୋକରେ ଆଖିରେ ନିଦ ଆସିଯାଉଥିଲା । ବସ୍ତର କୁଳର ଡାକ ଛାଡ଼ିଲା-ମାଣେଶ୍ଵର, ମାଣେଶ୍ଵର, ସିଏ ଓହ୍ଲାଇବା କଥା ସାମାନ୍ୟପତ୍ର ଧରି ଦରଜା ପାଖକୁ ଆସନ୍ତି । ଏହାଶ୍ଵରି ବାବାଜୀର ଆଖିରୁ ନିଦ ଚାଲିଯାଇଥିଲା । ସେ କହୁଥିଲେ-ସାର ଅଛି ସମୟ ପରେ ଆମେ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଆମେ ତ ଏବେ ମାଜଣୀ ଜୋର ପାର ହୋଇ ଯିବା । ମୁଁ ନିଦ ଚଳିବା ଆଖିରେ ପଚାରୁଥିଲି ବାବାଜୀ, ଆମେ କେଉଁଠି ? ସେ କହୁଥିଲେ-ଆମେ ତ ସମ୍ବଲପୁର ଉପକଷରେ । ଏଇ ହରବନ୍ଧାକ ପାରିଛେଲେ ତ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବା । ଏହି ନାଜ ଚଟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ତରୁ ସବୁ ଥିଲା । ସେହି ତରୁମାନଙ୍କରେ ହରିତ ବର୍ଣ୍ଣର ହରତ ଚଢ଼େଇ ରହୁଥିଲେ । ଏଣୁ ଏହି ଝର (ନାଜ) ଟିକୁ ଲୋବେ ହରତ ନାଜ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ବାବାଜୀର କଥାରେ ଚାଲିବାର ଆଖିରୁ ନିଦ ହଜିଗଲା । ପକ୍ଷୀଙ୍କର କିରିରି ମିତିରି ଶବ୍ଦରେ ଭୋରବେଳଟା ବେଳେ ମନମତାଣିଆ ଲାଗୁଥିଲା । ଭଦ୍ରବଦିଆ ବନାମ ଭରତିଆ ପକ୍ଷୀଏ ଆମକୁ ସାରଗତ କରୁ ଥିଲେ । ଏଇତ ସମ୍ବଲକ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ସମ୍ବଲପୁର । ସହଜଯାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଦାରକର ଜନ୍ମରୁମି; ତୌହାନ ବଂଶୀ ରାଜୀ ବଜରାମ ଦେବକ ରାଜଧାନୀ; ଦୀର ସୁମେତ୍ର ସାଏକର ପରିକହିତ ସାଧନାରୁମି ଏବଂ କହନାରେ ମହିମାମୟ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟୟ ପ୍ରାଣୀପୀଠ; ମହାନଦୀର ବାରିପୁରକରେ ପୂଣୀରୁତ ମା ସମ୍ବଲଶ୍ଵରୀଙ୍କ ପୂଜାର ମହିମ ରୁମି ।

ଭୋର ଚାରିଟାବେଳକୁ ବସ୍ତ ଆଖିରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଜିନିଷପତ୍ର ଧରି ଓହ୍ଲାଇଲୁ । ତୁର୍ଲା ବସକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁ । ତୁର୍ଲାର ପ୍ରଥା ବସ୍ତ ଛାଡ଼ିଥିଲେ । ସାବେ ପାଞ୍ଚଟାରେ । ଆମେ ସେଇ ଆସିରେ ହିଁ ନିତ୍ୟକମ୍ପିବାରି କାପ କପେ ତା ପିଇନେଲୁ । ମୁଁ ତ ଆତକିତ ହୋଇପଦ୍ଧିତି । ବଂଧୁ ଅଧ୍ୟାପକ ତକ୍ତର ପ୍ରସ୍ତେଷର ସାହୁ, ସତର୍ବ କରାଇଦେଇଥିଲେ ଯେ ମୋତେ ଦେଖାକରିବାକୁ ଆସିଥିବା ଯେହି ତଥାକଥତ ହିଟେଷୀ ବଂଧୁଙ୍କ ଯେମିତି ଆଜି ନ ରେଣେ । ନଚେତ୍ତ ସେହି ବଂଧୁଏହି ହାଜାମା କରିପାରନ୍ତି । କାଗଜପତ୍ର ଜୟନ୍ତି ସଂପର୍କର ଆକୃଷଣୀୟ କାଗଜପତ୍ର ଛଢାଇ ନେଇପାରନ୍ତି । ଏହିପରି ଅପକର୍ମ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଯୋଜିତ ହେବା କଥା ସେ ବିଶ୍ଵାସ୍ୟତ୍ରରୁ ଖବର ପାଇଥିଲେ । ଏ କଥା କହୁତେ ବାବାଜୀ ମୋତେ ଅଭ୍ୟବାଣୀ ଶୁଣାଇ କହୁଥିଲେ- ଏପରି ପରିଷିତି ଉପୁଜିଲେ ଦେଖାଯିବ, ଆପଣ ବ୍ୟସ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ସାର ।

ସାବେ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ତୁର୍ଲା ବସ୍ତ ଆସି ଲାଗିଲା । ଆମେ ତିକର ବାଟି ବସିଲୁ । ସମ୍ବଲପୁରରୁ ତୁର୍ଲା ଷୋହକ କିଲୋମିଟର ଦୂର । ହାରାକୁଦ ବନ୍ଦ ତକ୍ତର ଶୋଟ ସହରଟିଏ । ବନ୍ଦ ନିମ୍ନାଶ ପୂର୍ବରୁ ଏଠି ବୋରଲା (ବୁଡ଼ିଲା) ଗାଁ ନାମରେ ଗାଁଟିଏ ଥିଲା । ତା'ପରେ ତୁର୍ଲା ନାମରେ ରୂପାତରିତ ହୋଇଛି ଯାହାକି ବଢ଼ି

ସୁବିତ ଅଞ୍ଚଳ ସ୍କୁଲକୁ ମନେ ପକାଇଦେଇଥାଏ । ତୁଳା ରଂଜିନିଯରିଙ୍ଗ କଲେଜ, ସୁରେସ୍ତ୍ର ସା ମେଡିକାଲ କଲେଜ ହେତୁ ପରିମ ଓଡ଼ିଶାର ଏହା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରାଣବେହୁ । ଏଇଠି ପୁଣି ପରିମ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାତାର୍ଥ ସମଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ରହିଛି ଯାହାକି ଆନନ୍ଦ୍ୟାତି ବିଦ୍ୱତଣ କରିବାକୁ ବରଦା ମୁଦ୍ରାରେ ଛଇ । ଏଣୁ ତୁଳା ସହରର ଦୀପ୍ତି ଖଣ୍ଡମନ୍ତ୍ରରେ ବେଶ ମନକ ଆଣି ଦେଇଥାଏ । ଏହି ଦାସ୍ତିମୟୀ ତୁଳାରେ ତୁରିର ଆହୁନରେ ମେ ପହିଲାରେ ପ୍ରଥମେ ପାଦ ଦେଲି । ସେତେବେଳେ ସମୟ ସକାଳ ସାଢ଼େ ଛଥଚା ।

ଆକାଶରେ ସ୍ଵର୍ଗ୍ୟକିରଣ ବିଲୁପ୍ତି ହୋଇପଦ୍ଧତିଥିଲା । ପୁଥିବୀ ପାଠକ ରଂଘର ପାଠପତ୍ରୀଙ୍କୁ ବହନି ଦେଇ ସତେବି ଝିକମିକ ହଜନୀ ଗରଗର ଜରଜେର୍ ଶାବ୍ଦି ପିନ୍ଧି କଣେଇ କଣେଇ ତାହିଁବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ପୁଲକିତ ନଯନରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଦେଖୁ ରିକ୍ତାରେ ବସି ବାବାଜା ଓ ମୁଁ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲୁ । ଦାରି ତୁର୍ମୁରିର ପୂର୍ବପଟ ପାଦଦେଶର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଦସ୍ତର ଓ ଶିକ୍ଷାଦୟୀ ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ । ଏହି ଦାରି ତୁର୍ମୁରି ଟିକି ପାହାଡ଼ (Hilllock) କୁ ଘେରି ସମଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବ୍ୟାପକୀୟ । ଏହି ବ୍ୟାପକୀୟ ନାଁ ଦିଆଯାଇଛି ଜ୍ୟୋତିବିହାର । ଏହି ଦାରା ତୁର୍ମୁରିର ପରିମ ଭାଗର ପାଦ ଦେଶରେ ମାନାକାରରେ ରହିଛି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ତୁଳପଟ, ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଓ ପ୍ରଫେସରମାନଙ୍କ କ୍ଷାର୍ଟରସ୍ । ସେଇଠି ମଧ୍ୟ ମଣି ବା ଲକ୍ଷେ ପରି ତୁର୍ମୁରି ଲେଟିଜ୍ ହଥେଇ । ତା'ପରେ ସାତତାରୀ ହାର ତୁଳ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ କ୍ଷାର୍ଟରସ୍ । ଏହି ପାହାଡ଼ ବନ୍ତିରେ ସର୍ବତ୍ର ରଂଘୀରେ ରହିଛି ପିତୁ ସଢ଼କଟିଏ ଯାହାକି ଶିବକଣ୍ଠରେ ପରିବେଶିତ ସର୍ବର ତ୍ରାଣି ଆଣିଦେଇଥାଏ । ତୁଳାରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବ୍ୟାପକୀୟରେ ପଞ୍ଜିଯାବେଳେ ତାହାର ପାଖ ଗେଷହାଉସ୍ (ଅଟିଥୁଲବନ) । ଏହା ଯେମିଟିବି ରୋକାନାଥ ଶିବକ ସାମୟିକ ବାସସ୍ଥକି, ଏହାକୁ କୈହାସମ୍ମରର ଅତିଥିଶାକା ବୋଲି ତୁହାଯାଇପାରେ ।

ଏହିପରି ଏକ ପାହାଡ଼ ଟିକି ନଗରୀରେ ପାଦ ଦେଲାବେଳେ ମନରେ ଆଶା ଆଶକାର ବାଆ ବହୁଥିଲା; ଦାରି ତୁର୍ମୁରିଟି ଏପ୍ରିଲରେ ଧୂସର ଶିବକଣ୍ଠର ଦେୟାନୀ ନେଇ ଉଚା ହୋଇଥିଲା । ବାବାଜା ଓ ମୁଁ ବାବା ରୋକାନାଥଙ୍କୁ ସ୍ଵରି ସହସା ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲୁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ କ୍ଷାର୍ଟରସ୍ରେ ଥିଲେ ସେତେବେଳେ ତୁର୍ମୁରିରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ । କିନ୍ତୁ ସେ ମୂଳଟଃ ରଂଘାଜା ରାଶା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଅଥବା ଡେପ୍ଯୁଟେସନରେ ଆସି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ରାବେ ସମଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ବେଶ ଉଦାରମନା, ପେହା ଓ ଉସାହୀ ମଣିଷ । ଆଗରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନଥିଲି କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ତେବେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ସୁକ୍ରତ ଓ ମୋ ପୁଅ ସିର୍ବାର୍ଥ ସେତେବେଳେ ବମେରେ ନିର ଇଣିଆ ଆସ୍ୟରାହସ୍ୟ ଅପିସରରାବେ ନିଯୁତ ହୋଇ ଏକତ୍ର ତ୍ରେନିଂ ନେଉଥିଲେ ।

ସେମାନେ ଶ୍ରେଣି^୧ ନେବାକୁ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳେ ପୂଜାରୀ ଦମ୍ପତ୍ତି ପୁଅ ସୁବ୍ରତ ସହ ବିମ୍ବ ଯାଇଥିଲେ । ସେଇଠି ମୋ ପୁଅ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅର ବହୁତା ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସେହି ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ହିଁ ନନ୍ଦ ବାବୁ ମୋ ପୁଅର ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ସିଦ୍ଧାର୍ଥର ପିତା ଭାବେ ହିଁ ମୁଁ ତାଙ୍କର ମନୋଭୂମିରେ ପରିଚିତ ଥିଲି । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଗଠି ନଥିଲା । ତାଙ୍କରି କାର୍ତ୍ତରସ (A3) ରେ ହିଁ ହେଲା ଆମର ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ । ତାଙ୍କ କାର୍ତ୍ତରସରେ ପାଦଦେନା ମାତ୍ରେ ସେ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧଣ ପୂର୍ବକ ମୋତେ ଓ ବାବାଜୀଙ୍କ ତ୍ରିଭୂମରେ ବସାଇଲେ ଏବଂ କହି ପରିବେଶଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ପହାଙ୍କ ସହ ମଧ୍ୟ ଆମର ପରିଚୟ ହେଲା । ନନ୍ଦବାବୁ ଗଢ଼ଗଢ ଭାବରେ ନିଜ ପହାଙ୍କ ବହୁଥିଲେ- ଏ ସେଇ ସିଦ୍ଧାର୍ଥର ବାପା ଯେବି ଆମ ସୁବ୍ରତର ସାଂଘ, ଯେବି ଆମର ବିମ୍ବ ରହଣିବୁ ଏବାଟ ସ୍ଵରଣୀୟ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ସୁଧାର ପିଲାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ପିତା ହେଉଛନ୍ତି ଏଇ ଶରତ ବାବୁ । ତାଙ୍କର ଏତାହୃଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସେହି ମୋତେ ମୁଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ମୋରି ଆଗମନ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଜଣାଇଲି । ସେ କହିଲେ- ତୁରତ ଆଜି ହିଁ ପ୍ରଫେସର ହୃଦେ ଜ୍ଞାନ କରିଯାନ୍ତି । ଦିନେ ଦୁଇଦିନ ରିତରେ ହୁଏଟ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ବଦଳି ଯାଇପାରେ । ଯାଆକୁ ସହକ ନିଯୁକ୍ତିପତ୍ର, ରିଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଅର୍ଡର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆହୁଷଙ୍କିକ କାଗଜପତ୍ର ସହ ଓଡ଼ିଆ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତ । ପ୍ରଫେସର ବୃହାବନ ତତ୍ତ୍ଵ ଆଚାର୍ୟ୍ୟ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ । ତାଙ୍କ ଜରିଆରେ ଆପଣଙ୍କର ଜ୍ଞାନି^୨ ରିପୋର୍ଟ ଯୁନିଭରସିଟି ଅଫିସକୁ ଆସିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏବେତ ସକାଳିଆ ଅର୍ପିସି । ଆପଣ ଦିନ ଗୋଟାଏ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ଅର୍ପିସି (ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଅର୍ପିସି) ରେ ଜ୍ଞାନି^୨ ରିପୋର୍ଟ ପହଞ୍ଚାନ୍ତ । ମୁଁ ତ ଏବେ ସଂଗେ ସଂଗେ ଅର୍ପିସି ବାହାରିଲି । ଆଜି ଗୋଟିଏ ସିଲେକ୍ସନ୍ ବୋର୍ଡରେ ଅଧ୍ୟାପକ ସାକ୍ଷାତକାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ରହିଛି । ହୁର୍ଲା ଉତ୍ତିନିୟରି^୩ କଲେଜର କେତୋଟି ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦ କରାଯିବ; ତାହା ଆମର ଅର୍ପିସିରେ ହିଁ ହେବ । କୁଳପତି ପ୍ରଫେସର ଏସ.କେ ବସୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ନେଇ ନଅଟା ସୁଦ୍ଧା ମୋତେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପହଞ୍ଚାନ୍ତ ହେବ । ଆପଣ ଆସନ୍ତ, ମୁଁ ବାହାରିଲି ।

ବାବାଜୀ ମୋତେ ପଚାରିଲେ- ସାର, ଆମର ଜନ୍ମବ୍ୟକ୍ତି ଏବେ କେଉଁଠିକି ? ମୁଁ ଜନ୍ମିଲି- ବାବାଜୀ, ତାଙ୍କ ଏବେ ପ୍ରଫେସର ଅଚାର୍ୟ୍ୟକୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ଓ ଜ୍ଞାନି^୨ ରିପୋର୍ଟ ଦାଖଲ କରିଦେଇ କାମ ସାରିଦେବା । ମୋରି କଥାହୁସାରେ ଆମେ ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ୍ୟକ କାର୍ତ୍ତରସ ଅରିମୁଖେ ରମାନା ହେଲା । ଆଚାର୍ୟ୍ୟ ତ ମୋର ସାତକୋରର ଶ୍ରେଣୀର ସହାଧ୍ୟାୟୀ ଥିଲେ । ପୂର୍ବରୁ ଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ମାସେ ହେଲା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରମୋଦନ ସିମରେ ପ୍ରଫେସର ହୃଦେ ଅଧିକିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ତୁଳି ସବୁକିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତକାନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆମେ ପାଦରେ ଚାଲିଚାଲି ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟଙ୍କ କାର୍ତ୍ତରସରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସବାକ ସାହେ ସାତୋ । ସେ ହୃନିରରସିଟିକୁ ବାହାରିଥିଲେ । ଆମକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ଗରବଦ ହୋଇଉଠିଲେ । ପ୍ରଧାନେ, ଯାହା ହେଉ, ତମେ ଆସିଗଲ କହି କୁଣ୍ଡର ପକାଇଲେ, ଆଉ କହିଲେ, “ଆଜି ପ୍ରଫେସର ଜାବେ ଯୋଗ ଦେବଟି ?”

ମୁଁ କହିଲି—“ବିଭାଗୀୟ ଭାବୁକ ବଥାକୁ ତ ଏହିଦେଇ ହେବ ନାହିଁ ।” ଏଇମିତି ରସିବତା ଓ ସେହି ସମାଜଶ ଭିତରେ ସୀୟ ପହା । ତାରୁବାକାକୁ ବୃଦ୍ଧାବନ ମୋ ସହ ପରିଚୟ ବରାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କରି ଘରେ ଆମେ ଭବ୍ୟ ଅଚିଥୁ ଭାବେ ଚର୍ଚିତ ହେଲୁ । ତା’ପରେ ଆଠଟାବେଳକୁ ବୃଦ୍ଧାବନ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟକୁ ବାହାରିଲେ । ଆମେ ବି ଗାନ୍ଧି ଅନୁଗାମୀ ହୁଅଛେ ସେ ଆମକୁ ବିଭାବଣ ତେଣୁ କିପରି ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ସହଳ ପହଞ୍ଚିଲୁ, ତାରି ବାଟ ବଢ଼େଇ ଦେଇ ନିଜେ ସର୍ବିକ ପଥରେ ସଦର ରାସ୍ତାରେ ଛାଟାଟିଏ ଧରି ଚାଲିଲେ । ଚିକ ଚିକ ଖରା ହେତୁ ଆମେ ଦୁଇ ପଦପାଠ ପୂର୍ବକ ଭାଇକ୍ରେତା ପାଖ ଦେଇ ଦାରି ହୁଲୁରି ପାର ହୋଇ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ଦାରି ହୁଲୁରିର ଗଛଲତାକୁ ବି ପତ୍ରଖଣ୍ଡି ହୁଆପତ୍ର କଥ୍ରେବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ । ଦେଖିଲୁ ବିବର୍ଷା ହୁଲୁରିଟି ପୁଣି ଖାଦିଲୁଣ୍ଡି ନିଜକୁ ସଜେଇ ନେବାକୁ ଯେମିତି କି ଉଦ୍‌ୟମ କରୁଣ୍ଟି । ତାର ବିବର୍ଷା ଶରୀର ପୁଣି ପାତଳ ଦେଖିବ ପୁଣି ସବୁଜଣ୍ଠୀରେ ନିଜକୁ ମଣିତା କରି କୁତୁକିନୀ ରୂପେ ଠିଆ କରାଇବ; ଏଥପାଇଁ ସତେ ବି ସେ ଉଦ୍‌ବନ୍ଧିତା । ଏ ହୁଲୁରିଟିକୁ ଦେଖିଲେ ମନେହେଉଥିଲା ପାର୍ବତୀ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ପିନକ୍ଷେ ରୂପ ! ଏଇ ପାହାଡ଼ ଉପର ଭାଗଟି ମୁହଁନୀ ପଥରର ଶିଳାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାହାକି ଶିବଲିଙ୍ଗର ପ୍ରତୀତି ଆଣିଦେଇଥାଏ । ତଳ ଭାଗରେ ହରିଟ ଗଛଲତା ପରିବୁରା ପର୍ଣ୍ଣେଶ୍ୱରୀ ପାର୍ବତୀ ଯାହାକି ଶିବାସନ ବା ଯୋଜାମୁହଁର ପରିବେଶର ମହାଶ୍ଵରି ପ୍ରତିକରଣ କରିବୁପା । ବସୁଚଂ ମନେହେଉଥିଲା ଏହା ସେହି ବୌଦ୍ଧ ପରମାରାର ସହଜମାର୍ଗର ସୂଚକ ଯୋଗିନୀରୂପା ମହାମୁହଁର । ଏଣୁ ଏହି ଟିକି ପାହାଡ଼ଟିର ନାମ ହୁଏଟ ଦାରିହୁଲୁରି । ଏଇମିତି ନାନା ବଥା ଚିତାବରି ମୁଁ ବୈନୁବେଳ ଜ୍ୟୋତିଷାର ପ୍ରତି ଆସନ୍ତ ହୋଇପଦ୍ମଥଳି । ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଅର୍ପିତରେ ବସିଥିଲି । ବୃଦ୍ଧାବନ ଆସି ଅପିସ୍-କୁର୍ବ ଚକାନନ୍ଦୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଜ୍ୟୋତିଷ ରିପୋର୍ଟର ଫର୍ମ ବିଧମୁତାବକ ପୁରଣ କରାଇବାରେ ମୋତେ ସହାୟତା କରିବାକୁ । ଦଶପଦର ମିନିଟ୍ ଭିତରେ ଆକୁଷଣ୍ଟିବ ଭାବେ ପୁରଣ ହୋଇଥିବା ଫର୍ମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉକ୍ତମେଣ୍ଟ ସହ ଜ୍ୟୋତିଷ ରିପୋର୍ଟଟି ଫର୍ମାନ୍ତି ଲେଟର ସହ ତାକ ବହିରେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଅଚାର୍ୟ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ତା’ ସହ ମୋତେ କହିଲେ—ପ୍ରଧାନେ, ତୁମେ ଯାଇ କୁଳପତି ପ୍ରଫେସର ବସୁକୁ ସାକ୍ଷାତ କର । କାର୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବାକୁ ଏହା ହେବ ତୁମର ଯୌଜନ୍ୟମୂଳକ ସାକ୍ଷାତ । ତୁରନ୍ତ ଯାଥ, ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିଆସିଲେ ତୁମର ଏଠି ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା । ବଂଧୁକର ଏକଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି—ଯଜ୍ଞେଶ୍ୱର ବାକୁ ଶୁଣିଥିବା ବଥାଟିର କୌଣସି କରି ନାହିଁ, ନିଶ୍ଚୟ ।

ବାବାଜୀ ତଥାପି କହୁଥିଲେ-ସାର, ଯଞ୍ଜେଶ୍ଵର ବାବୁ ତ ଜୀବିତାସର ଅଧ୍ୟାପକ । ଏଠାକାର ପାଣିପାଗ ସହ ଉଲକାବେ ସଂପୁତ୍ର । ସେ କିଛିକାବ ଏଇଠି ଅଷ୍ଟାଟୀ ଅଧ୍ୟାପକ ବି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଜ୍ୟୋଷ୍ଠାତା ତଦ୍ବର ନବୀନ କୁମାର ସାହୁ ତ ଏଇଠି ପ୍ରଫେସର ଓ କୁଳପତି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକିର୍ତ୍ତାରୁ କରିଯାଉଛନ୍ତି । ବସୁଚଂଠା ଏଠାକାର ଜୀବନ କଳା ଓ ଆଲିମୁଖ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଯଞ୍ଜେଶ୍ଵରବାବୁଙ୍କ ବଥାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆମେ ହୁହେଁ କଥାବାରୀ କରି କରି ସାଂଘ ହୋଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଦସ୍ତଖତ ଗଲା । ମୁଁ କୁଳପତିଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଦ୍ୱୀପଟିକ ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କୁ ଦେଲି । ସେକ୍ରେଟାରୀ ମୋଟେ ପି.ଏ.କ ରୂପରେ ବସିବାକୁ କହିଲେ । ପି.ଏ. ଥିଲେ ଅତ୍ୟୋମୀ ଷତଙ୍ଗୀ । ବାଜରା ମଣିଷ; ତାଙ୍କର ବଥା ବଢ଼, ରୋକଠୋକ । ସେ ଘେଡ଼ା ହେତୁ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ତୁଟି ଷତଙ୍ଗୀ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ମୁଁ ସେଇଠି ବସିଥାଏ, ବାବାଜୀ ବାହାରେ ପଢ଼ିଥିବା ଏକ ତେବେଳରେ ଭରା ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଥିଲେ; ରତ୍ନାଥ ମେହେର ନାମଧ୍ୟେ ଭଣେ ବସିଥିଲେ ନେହୁବରେ ୪/୭ ଜଣ ମୁବବ ପି.ଏ. ଷତଙ୍ଗୀଙ୍କ ରୂପକୁ ହଠାତ ପଶି ଆସି ପାଟି କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ- କାହିଁ ସେହି ହୁଆ ପ୍ରଫେସର, କାହିଁ ସେହି ପ୍ରଧାନ କହି ମୁଁ ବସିଥିବା ତେମାର ଆହୁକୁ ମାତି ଆସି ଚିହ୍ନାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ- ଆମେ ହୁଆଲୋକଙ୍କ ପ୍ରଫେସର ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଦେବୁ ନାହିଁ । ଯାକୁ ବାହାରକୁ ରିତିଆଣ, ଜ୍ଞାନିଂ ରିପୋର୍ଟକୁ ଫାଢ଼ି ଫୋପାଢ଼ି ଦିଅ । ଆମ ବିଜ୍ଞାନରେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ଏ ପଦ ମଣନ କରିବେ । ସେ ବି ତ ଉତ୍ସର୍ଗ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏହାକୁ ବିଦା କରିଦିଅ । ଏକଥା ଶୁଣି ଷତଙ୍ଗୀ ବାବୁ, ତିକ୍କାର କରି କହିଇଲିଲେ, ‘ସାରଧାନ, ପ୍ରଫେସରଙ୍କୁ ବୁଝ ନାହିଁ । କିଏ ଏ ଗଣ୍ଡଗୋକର ପୁରୋଧା-ଆର.ଏବ. ମେହେର ନା ? ନାଁ ଧରି ଭଣେ ଦୁଇଭଣ ପିଅନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । ବାବାଜୀ ଏହା ଦେଖି ମୋ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶାକପ୍ରାଣୀ ତେହେରା ଦେଖି ସେହି ଉଦ୍ବାଜିଆ ମୁବଗୋଣୀ ପାଦେ ଦୁଇପାଦ ପଛେଇ ଆସି ଧନି ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ- ‘ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଧାନ, ଫେରି ଯା, ଫେରିଯା, ନଚେତ୍ ମୁଣ୍ଡ ଦେଇ ଯା; ଏତେ ବହୁତେ ପି.ଏ. ଷତଙ୍ଗୀ କହିଲେ- ହୃଦୟମାନଙ୍କର ତ ବହୁପ କମ୍ ହୁହେଁ, ନଚେତ୍ ମାରିବ, ହୁହେଁ ? ଫେରିଯିବେ । ଆହୁ କହି ଚଣାପର୍ ଏଫ.ଆର.ଆରଟିଏ ଟାଇପ୍ କରି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ସାକ୍ଷାତକାର ପର୍ବ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଥିଲା । କୁଳପତି ବସୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଡାକରା ଆସିଲା । ମୁଁ କୁଳପତିଙ୍କ ତାମରରେ ଅରିବାଦନ ପୂର୍ବକ ଆସନ ଗ୍ରହଣ କଲି । ମୋର ମୁଁ ବିମର୍ଶ ଦିଶୁଥିଲା । ମୁଁ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଭାବୁଥିଲି, ପରେ ନ ପଶୁଶୁ ତାନ ବାଜିଣାଣି-ଏହି ଲୋକ ବଚନଟି ହୁହାକୁ ହୁହା ମନେପଢ଼ି ମୋଟେ ବିଂକର୍ବ୍ୟବିମୂଳ କରିଦେଉଥିଲା । ଏତିକିବେଳକୁ କୁଳପତିଙ୍କ ତ୍ରାଇର ଆସି କହିଲେ- ୪/୪ ଜଣ ପିଲା ହୁନିଭରସିଟି ରେଟ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ

କିଏ ଜଣେ ହୁଆ ନିମ୍ନୀଟି ପାଇଥିବା ପ୍ରଫେସରଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଏହାଶୁଣି ପ୍ରଫେସର ବସୁ ସଂଗେସଂଗେ ରେକିଷ୍ୱୁରଙ୍କୁ ଡକାଇ ମୋତେ ଗେଷହାଉସରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟର ଅଧ୍ୟାପନା ବିଭାଗର ଗ୍ରୀବ୍ର ଅବକାଶ ହେବାଯାଏ ମୋତେ ଯଥାଯଥ ସୂରକ୍ଷା ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ‘ତା’ ସହିତ ପ୍ରତିବିନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟର ଗେଷ ହାଉସରୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗକୁ ନେବା ଆଣିବା ପାଇଁ ରେକିଷ୍ୱୁରଙ୍କୁ କହିଲେ । ଏ ଖବର ପାଇ ବାବାଜୀ ଶାତିରେ ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରିଥିଲେ ଓ ଅନ୍ତରେକୁ ଫେରିଥିଲେ । ସେ ମାଉସୀଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି କିପରି ରକ୍ଷା କରିପାରିଛନ୍ତି ତାର ବିଭରଣୀ କଟକରେ ବି ସବୁ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଦୈଶ୍ୟାଳୀ ଝଢ଼ର ପରିସମ୍ପି ଘଟିଲା । ଆକାଶଟା ଦେଖିବେଳେ ନିର୍ମନ ହେଲା । ଦୁଇଦିନ କୁସ୍ତ ନେଲାପରେ ଦୁଇ/ତିନିଜଣ ଉଦ୍ଧତ ଯୁବକ ହୀଠାହ ମୋର ପାଦଧରି ନମ୍ବାର କଲେ । ସେମାନେ କହୁଥୁଲେ-ସାର ଆପଣ ବାପ ରହିଆ ମଣିଷ । ଆମେ ଆପଣଙ୍କୁ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କରିବୁ, ଆମକୁ ତ ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଖାଇବାକୁ ପିଇବାକୁ ଦେଇ ନାନା ପ୍ରଳୋଭନ ଦେଖାଇ ଏସବୁ କରିବାକୁ କହିଥୁଲେ । ଆମକୁ କ୍ଷମା ଦିଅନ୍ତୁ । ଏତିକିବେଳେ କବି ନହ କିଶୋରଙ୍କ ‘ଶର୍ମିଷ୍ଠାର କାବ୍ୟ’ର ପଂକ୍ତିଟିଏ ମନେପଦ୍ମଥୁଲା- “କ୍ଷମାକଲେ ଶିଥେ କ୍ଷମତା ମିଳଇ/ କ୍ଷମାର ନଥାଏ ଅତ; କ୍ଷମାଦାତା କ୍ଷମାସ୍ତ୍ରହାତା ଉଚ୍ଚଯେ ଏ ଜଗତେ ରାଗ୍ୟବତ ।” ମୋ ମୁହଁରୁ ବାହାରିପଡ଼ିଥିଲା- ‘ପୁଅମାନେ ଦୁଷ୍ଟାମି କରନ୍ତି, ବାପାମାନଙ୍କୁ ସହିବାକୁ ପଡ଼େ ।’ ଏଥରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରଚେଦିତ ବଚିପଯ ଛାତ୍ରଙ୍କ ହୁଏଟ ଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ସେହିଦିକୁ ସମଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ଆଠବର୍ଷର ରହଣିକାହରେ କେବେ କୌଣସି ଛାତ୍ର ତିମ୍ବ ଛାତ୍ରୀ ମୋ ଆଗରେ ଉଚ୍ଛତ୍ୟ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି । ଯଥାଯଥ ସନ୍ନାନ ସବୁଠାରେ ମିଳିଛି । କାହାରି ସହ ମୋର ଅପଦ ବି ହୋଇନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ହୋଇଉଠିଲ୍ଲିତି କୁଳୁକୁଳୁ ନାହିଁ ଗିରିଖର ପରି ସବୁ ଓ ସବୁଥ ।

ତେବେ ବିଭାଗରେ କାହାଥାକରେ ବେଳେବେଳେ ଚଢାଏ ଚଢାଏ ମେଘ ଉଠିଛି । ଗର୍ଜନ ବି ଶୁଭିଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ମୁହଁରରେ ଘଡ଼ିଘଡ଼ି କୋଆଡ଼େ ଉରାଇ ଯାଇଛି । ମୁଁ ନିର୍ବିବାର ଭାବରେ ସବୁ ମୁହଁବିଲିଆ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ଆଚାର୍ୟ ମୋର ନିର୍ବେଦ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଖି ବେଳେବେଳେ ରସିବତା କରି କହୁଥୁଲେ-

‘ରୁଚିର ଶରତକାଳ ବିଭାଜିଲା ଆସି’ ଏସବୁ ଶୁଣି ମୁଁ ହସୁଥରି ଓ କହୁଥୁଲି- “ଦୂରଙ୍କୁ କରିଲି ନିକଟ ବନ୍ଧୁ, ପରକୁ କରିଲି ଭାଇ” ବଚନିକାଟି ମିଥ୍ୟା କୁହେଁ ନିର୍ଭୟା । ଏଇଟ ଜୀବନ; ଏଇଟ ହସକାହର ଦୁନିଆଁ । ପ୍ରତିପକ୍ଷର ଅହେତୁକ ଚର୍ଜନ ଗର୍ଜନ ଶୁଣ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କଲେ ସିନା ନାରଦ କନିମୁଣ୍ଡ ଖାତି ଖୋଲିଦେବେ ।

ମେ ଦଶ ତାରିଖ ଗ୍ରୀବ୍ରାବକାଶ ହେଲା । ସେବିନ ରାତିରେ ଗେଷହାଉସ ପାଖରୁ ହୁଏ କୁଳା କଟକ ବସୁ ଧରି ତା ୧୧ ରିକ୍ଷ ସକାନେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲି । ସେତେବେଳେ

ରୋର ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଶିଖରପୂରକୁ ରିକ୍ତା ଖଣ୍ଡେ ଧରି ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେତେବେଳକୁ ପିଲାଏ ଶେଯ ଛାଡ଼ି ନଥିଲେ । ମୋ ପହି ଆଜୁଥି ଜାଇ ଦ୍ରଜୁଗୁମରେ ବସିଥିଲେ । କଲିଂବେଳ ଦେଲାମାତ୍ରେ ମୋତେ ଦେଖି ହସହସ ବଦନରେ କହୁଥିଲେ- ‘ଯାହାହେଉ, ବାବାଜୀର ସମାଚାର ଟା ମିଛ ହୁହଁ ।’ ଆଖିରେ ଥିଲା ଆଶ୍ଵଷିର ସଂକେତ ।

କଟକରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଠାବକାଣାରେ ରହଣି

କଟକ ଓଡ଼ିଶୀ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଚେତନାର ମହାଶାର୍ଥ । ଏହା ଶହଶହୁ ବର୍ଷଧରି ଓଡ଼ିଆ ଚକଣି ଓ ଜମକଳୁ ଧରି ଉଥା । ଏହାର ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜାବକୁମିକୁ ଅନାବୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଚାହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନାବରଣ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏନା । ସମୟରେବେଳେ ଏହା ଉଚିତି ଉଚିତି ଦିଶିରେ ବି ତାର ଅତ୍ୟରୂପ ବଦଳେ ନା । ତାର ବର୍ଷରା ଛଟକ ହୁଏଟ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ଏଣୁ କଟକର ସୁରୂପକୁ ବଜନା କରି ଏବଦା ଲୋକିଥିଲି-

“ମୋ ମନରେ ବଞ୍ଚିରହେ
କଟକ ସହର
ଶ୍ରୀପଦୀର ଶାନ୍ତିପରି
ଲକ୍ଷେ ପରପ୍ରତିର ।”

ଏଣୁ ଅବକାଶ ମିଳିଲେ କଟକ ଚାଲିଆସେ । କଟକର ଜୀବନ ସହ ନିଜକୁ ଏକାକୁତ କରିଦିଏ । ଏବେ ତ ସରାବେ କଟକରେ ନିଜର ବୋଲି ଦୁଇବଞ୍ଚୁରା ଘର ଅଛି । ଏଇଠି ମୋ ପହି ଓ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ ସ୍ଵର୍ଗ ରହୁଥିଲେ । ଝିଅ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସେତେବେଳେ ବେହୁଙ୍ଗରେ ଅଧ୍ୟାପିକା; ତାର ସାମୀ ଡାକ୍ତର ଓ ସେ ତାର ସଂସାର ନେଇ ବେହୁଙ୍ଗରଙ୍ଗର ମଣ୍ଡଳାରେ ରହୁଥିଲେ । ବଢ଼ୁଅ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ବମ୍ବେରେ ହୃଦୟକ୍ଷିତା ଆସୁରାହସର ଅଫିସର ରାବେ କାର୍ଯ୍ୟରତ, ମଣିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀହର୍ଷ ପୁନେରେ ବାଯୋଟେକନୋଲୋଜି ବିଷୟରେ ଏମ.ୱେ.ସି ଅଧ୍ୟୟନରେ ମନପ୍ରାଣ ଦାଳି ପାଠ ପଦ୍ଧତିରେ । ତା'ର ପୂର୍ବରକି ଖାମଣିଆଳି ପଣ ଆଉ ନଥିଲା । ସେ ସର୍ବାରଣୟ ପ୍ରତିରେ ବୁଦ୍ଧିପାଇ ପାଠପଢାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଥିଲା । ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନରେ ଅନର୍ଥ ନେଇ ରେତେବୁରେ ପାଠ ପଢାରେ ଲାଗିଥିଲା । ଛୁଟିରେ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ମଣିଆପୁଅ ଶ୍ରୀହର୍ଷ ହିଁ ଆମ ସହ ଏକାଠି ରହୁଥିଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଆମ ସହ ଏଟିବିବେଳେ ରହିବାର ସୁଯୋଗ ହିଁ ନଥିଲା ।

ଏହି ଛୁଟିରେ ମୋର ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ନିଯୁତି ଓ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଯୋଗଦାନ ସମାଦ ପାଇ ବାପାବୋଇ ଆମ ଯୋତ୍ରା ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ମୋ ବୋଇ ଚାରିଶାକୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରୁଥିଲା । ସେ ମା' ଚାରିଶାକୁ ଯାତିଥିବା ରୋଗ ବାଟରେ ଦେଇ ଆମ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା । ବାପାକ ମୁହଁରେ ହସର ଲହର ଖେଳି ଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅଭିଜାପ ଉପର

ପୂରଣ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରସା ପୁରୁଷଙ୍କ ପାଖରେ ସେ ପ୍ରଗଣ୍ଠି ବାହୁଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ୧୯୮୭ର ପ୍ରୀତିହାସି ଦେଖୁ ଆନନ୍ଦରେ କଟିଥିଲା । ଏତିକିବେଳେ ଆମେ ବାପାବୋଉଳ ଜାଲାପୁରଣ ପାଇଁ ପୁରୀଯାଇ ଜରନାଥ ଦର୍ଶନ କରୁ । ବାପା କହୁଥିଲେ— ଜରନାଥଙ୍କ ତୋରି ନ ଜାଣିଲେ ପୁରୀ ଯାଇ ହୁଏନା କିମ୍ବା ଦିଅଁ ଦର୍ଶନ କରାଯାଇ ପାରେନା । ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଝୋକାଟିକ ଅବବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମନିଷ୍ଠ କରିଦେଇଥାଏ । ଅତର ଭିତରେ ବିଜ୍ଞାବୋଧ ଥିଲେ ବାହ୍ୟ ଉପଚାରରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷଟି ପ୍ରମର ହେବାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ବାହ୍ୟାଚାର, ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ପୂଜନ, ଅସରଗ୍ରୀ, ବିଜ୍ଞାନ ଆଚୋପ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ ଜିଶ୍ଵର ଅବତରଣ ବୋଲି ଜନମନ ଜୁଲାଣିଆ, ଅସର ଚାକନା, ଚିତା ଚେତନ୍ୟ ଓ ଚିତ୍କବାଦି ବାଚିବାର ବା ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଏ କଥାପ୍ରତି ମୋର ବାହୁଦିନ ମୋ ପରିବାରର କୌଣସି ସଦସ୍ୟଙ୍କର ଆସ୍ରହ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଆମ ପରିବାର ଏବ ନାନ୍ଦିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମବାୟ ବୋଲି ଅନେକଙ୍କର ଧାରଣା । ତେବେ ମୋ ପରିବାରର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ମନୋଭୂମିରେ ପୁରୀ ପ୍ରତି ଏବ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଆକର୍ଷଣ ରହିଛି । ମୋର ପ୍ରବାସୀ ପିଲାଏ କଟକ ଆସିଲେ ଆମେ ପୁରୀ ଯାଉ, ସର୍ବଧର୍ମର ସମହୟୀ ଚେତକ୍କାରେ ଉଦ୍ବ୍ରୁଦ୍ଧ ହେଉ । ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗ, ଘନଘୋର ଘର୍ଜନ ଏବଂ ମନମତାଣିଆ ପବନରେ ଆମ୍ବହରା ହୋଇଯାଉ । ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଧରି ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବେବାରେ ହୁଲିଲେ କ୍ଷାତି ଆସେନା । ସଂଜବେଳେ ତରଙ୍ଗ ଦୋକାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୟିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ସବାଳେ ଲୋହିତବର୍ଣ୍ଣ ଉଷା ପଞ୍ଚରେ ରହିଲି ବର୍ଣ୍ଣର ସୂର୍ଯ୍ୟାଦୟ ମନରେ ଅସୁମାରୀ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ପିଲାଦିନେ ଆମ ପିଲାଏ କହୁଥିଲେ ପାଟଙ୍ଗୀ ରଙ୍ଗର ଧେନୁଟିଏ ପଞ୍ଚରେ ଲାଲ ଚନ୍ଦଚନ୍ଦ ବାଲୁରାଟିଏ ଧାଇଁଲା ପରି ଦିଶୁଛି ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟାଦୟ । ଆମେ ସ୍ବାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଲୋକିତ ନୟନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାଦୟ ଦେଖି ପୁରକି ଉଥିଲୁ । ପୁରୀର ରହଣିଲକୁ ଫେରି ଗାଧୋଇ ପାଧୋଇ ଜରନାଥ ଦର୍ଶନ କରୁଥିଲୁ ତା'ପରେ କଟକ ଫେରିଆସୁଥିଲୁ । ଏଇମିତି ଭାବେ ଦିନ ଜଣିବାରେ । କଟକରେ ପ୍ରୀତୀବାବାଶ କଟେ । ସାହିବକ୍ଷିରେ ବାରମାସରେ ତେର ପରବ । କଟକିଆଳ ଆଚୋପ କହିଲେ ସରେନା । ଘରେ ଖାଇବାକୁ ନଥାଇ, ତଥାପି ବିଜ୍ଞାନ ପର୍ବପର୍ବାଣି ପାଇବେ । ଏତିହ୍ୟ ଓ ପରମରା ପ୍ରତି ମୁହଁ ଆକର୍ଷଣ ଏଇ ପ୍ରାମୀଣ ସହରରେ ସଦାସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥାଏ । କେତେବେଳେ ଦେଖିବତ କଟକିଏ ଦୋକ ମେଳନ ପାଇଁ ପରୁଣରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଫରୁବୋଲି ରାଧାକୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିମାଙ୍କ ବିମାନରେ ରଖି ସାହି ସାହି ପରିକ୍ରମା କରୁଛନ୍ତି କେତେବେଳେ କଇତରେ କଇତିଯୋଡ଼ା ନାଚର ଆସର, ବାସନ୍ତୀ ହୁର୍ରାକ ଅଞ୍ଜନା କରନ୍ତି । କଇତୀ ପୂଜା, ମା' ମାରକାଙ୍କ ହୁଆରେ ହୁଆରେ ପଣାରୋଗ ବାହୁଦାତି, କେତେବେଳେ ଦୈଶ୍ୟରେ ଅକ୍ଷୀ ହୃଦୟାରେ କୃଷି ରିକିତ ଅକ୍ଷିମୁଠି ଅନୁକୂଳ ବରିବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ଵରଣ କରି ତାଷ ଗାଁ କୁ ଯାଇ ସହରୀ ଜୀବନର ଘଟଣାଙ୍କ ବିଯୋରି ଯାଇଥାନ୍ତି, ମହାବିଶ୍ୱବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଧୂମଧ୍ୟାମରେ ଓଡ଼ିଆ ହୁଆର୍ବର୍ଷକୁ ପାନ୍ତି,

ପ୍ରକାଚନ୍ଦ୍ରର ପରିସରରେ ବୁଝ ହୋଇ ବିଶ୍ୱବ ସମାରୋହ ପରି ସାରଦ୍ଵତ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗ ଦିଅଛି, ପୂଣି ଖାଉଁଯାତ୍ରାବେଳେ ଖନାରେ ନିଆଁ ରଡ଼ରେ ତାଳି ନିଜର ମାନସିକ ପୂରଣ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାମ ନବମୀ ତିଥିରେ ରାମଙ୍କ ପୂଜାର୍ତ୍ତନା ଚାଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଅମାବାସ୍ୟାରେ କଟକୀ ବିବହିତା ରମଣୀଙ୍କର ସାବିତ୍ରୀ କ୍ରତ ପାହନର ଆଶୋସ କହିଲେ ନସରେ । ଆଷାଢ଼ରେ ରଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, କୁଆଁରା ଖିଅଳ ଏବେ ବି କହନୀ ପଲୁଆର ପାହୁକା ପିନ୍ଧା, ରଜଦୋଳିର ଧୂମ ସାଇ ସାଇରେ ଲାଗି ରହି ଦୋଳିଶୀତରେ ଆକାଶ ପାଠି ପଦ୍ମଥାଏ । ଏଇପକୁ ବିଭିନ୍ନ ମରିଲୁବ କଟକରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ । କଟକ ଲୋକେ ଖରାହିଲେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ବାଦୀପାଲାର ଆୟୋଜନ କରି ରାତି ଉଜ୍ଜାଗର ରହି ପାଲାଗାୟକଙ୍କ ମଧ୍ୟୟୁଗୀୟ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଶୁଣେ । ସାଇ ସାଇରେ ଯାତ୍ରାପାର୍ଟିକ ରିଡ଼ । ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି, ମୋହନ ଗୋସାମୀ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ଯାତ୍ରା, ଗୀତିକାଟ୍ୟୋରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସମବାହନର ବିଭିନ୍ନ ଯାତ୍ରା, ଲୋକନାଟକର ଆସର ଜମେ । ଲୋକେ ସମବାହନ ଜୀବନକୁ ଏବଂ ଲୋକ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଉପଗୋପ କରନ୍ତି । ଆଧୁନିକ କାଳର ଟି.ରି. ରେଡ଼ିଓ ଯୁଗରେ ହଜି ହଜି ଯାଉଥିବା ଗ୍ରାମୀଣ ଯାତ୍ରା, ମୋଜା ମରିଲୁବ ରତ୍ନରେଦରେ କ୍ରତକରେ ବଞ୍ଚିରହିଛି ତାର ସରା ଓ ସରୁପ ଦେଖିବାକୁ ଜାହାନେଲେ ଗ୍ରାମୀଣ ସହର କଟକରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁଟି କାଟିବା ଏକ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ କାଳ । ଏଣୁ ଚାକିରୀ ଜୀବନରେ ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁଟି ଏଇ କଟକରେ ହିଁ କଟିଛି । କଟକ ହୋଇଯାଇଛି ମୋରି କୁଟିର ବନ୍ଦିକା । ମୋର ସମ୍ବଲପୁର ଓ ହୁଲ୍ଲା ରହଣିକାଳର ସବୁକୁଟି ଏଇ କଟକରେ ହିଁ କଟିଛି । ଏଣୁ ସମୟବ୍ରମେ କଟକୀ ବି ପାଳିଛି । ମୋରି ଜୀବନ ଧାରଣର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି ଏଇ କଟକ ।

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମକୁଟି ସରିସରି ଆସିଲା । କୁଲାର ପ୍ରଥମ ସପ୍ରାହରେ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟ ଖୋଲିବାକୁ ବସିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ଯୋଗ ଦେବାର ପ୍ରଥମ ଦିନର ଅଛୁଟୁଟି ଖଣ୍ଡ ବାଦଳ ପରି ମୋ ମନରେ ଜନିଯାଉଥିଲା । ଏବେ ଚିତ୍ତା ଗଲେ ରହିବି କେଉଁଠି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟ ଗେଷହାଉସ ତ ଆଉ ଉପକଳ୍ପ ହେବ ନାହିଁ; କୁର୍ଳାରେ ତ ଭାବାୟର ମିଳିବା ମୁଁଲି । ଏତିବେଳେ ଖବର ପାଇଲି ଯେ ମୋରି ଗିର୍ବସନ ହାଇସ୍କୁଲ ପଢାବେଳର ସାଥୀ ଜଗମୋହନ ରାଠୋର ସମ୍ବଲପୁରର ପର୍ଶ୍ଵରାମ ମିଶ୍ର ତ୍ରେନିଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଛନ୍ତି । ରାଠୋର ବାବୁ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ମୋ ଉପର କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଏବେକାର ଖାଡ଼ିଷ୍ଟର ସିଂହକୁମି ଜିଲ୍ଲାର ଖୁଣ୍ଡିଆପଦା ନାମଙ୍କ ଏକ ଛେତିଆ ଗାଁର ବାସିଥା । ତାଙ୍କର କିଛି ଜମି ଓ ଘରବାତି ଆମ ଗାଁର ଅନତିକୁରରେ ଯମୁନାପଶି ଗାଁରେ ବି ରହିଛି । ସେଠିକି କେବେ କେମିତି ଆସୁଥିଲେ । ଜଗମୋହନକଠାରେ ଥିଲା ରାଜପୁର ସୁଲଭ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି । ସେ ଥିଲେ ଏକାଟ ଦରିତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସଂଗ୍ରାମୀମନ ନେଇ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଚାଲିଥିଲେ । ପ୍ରତିଭାଧର ଛାତ୍ର ସେ । ଆର୍ଥିକ

ଦୁଃଖିତି ସବେ ଅନର୍ଥ ସହ ବିଜ୍ଞାନ ସାତକ ହୋଇ ବି.ଏଡ୍. ଟ୍ରେନିଂ ନେଇ ଶିକ୍ଷକତାକୁ ଆଦରି ନେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏମ.ଏଡ୍. କରି ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝିକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଥିଲେ । ପରେ ତତ୍ତ୍ଵରେଚ୍ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତାକର ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ନିଷ୍ଠା ଥିଲା ଅନନ୍ୟ । କ୍ଷତ୍ରୀୟ ସ୍ଵଲ୍ପର ମାନସିକତା ହେତୁ ସେ ଜୀବନଯୁଦ୍ଧରେ ପରିଷିତିକୁ ମୁକାବିଲା କରିପାରୁଥିଲେ । ଛାତ୍ରାବସାରେ ତାକର ମେଧା ଓ ଯୌଜନ୍ୟବୋଧ ଶିକ୍ଷକ ଓ ବଂଧୁମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ପକରେ ପଦ୍ମପୁଣିଲା ତୁଳ୍ୟ ସିଂହଭୂମି ପରି ବିଲ୍ଲିନାଶକର ପ୍ରନଷ୍ଟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଅନ୍ୟତମ ଆଭାର୍ୟ ହୋଇପାରିଥିଲେ ।

କୁନ୍ତ ଶେଷ ଭାଗରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାପନକ୍ଷେ ସେ କଟକ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ହଠାତ୍ ଭାଣୀହାଟ ଛକରେ ଦେଖାହେଲା । ବହୁଦିନ ପରେ ତାଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ମୋର ସମଳପୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଓ ତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞନିତ ବିଭିନ୍ନ ପରିଷିତି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ଅବଗ୍ରହ କରାଇଲି ଏବଂ କୁଟି ପରେ କେଉଁଠି କିପରି ରହିବି, ସେ ସଂପର୍କରେ ବ୍ୟପ୍ରବିତ୍ରିତ ହୋଇପାରୁଥିଲି । ଏହାଦେଖି ସେ ମୋତେ ମଦତ ଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ କଲେଜର ଗେଣ୍ଟ ହାଉସରେ କିଛିଦିନ ରହି ଭାବାୟର ଖୋଜି ମୋର ରହିବାରେ ସହାୟତା କରିବାର ହାତ ବଢାଇଲେ । ହଠାତ୍ ମୋର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ମନରେ ଆଶାର ମନ୍ୟ ସଂଚରିଗଲା । ମୋରି ହୃଦୟ ଅନିହରେ ଯେମିତିକି ରଜିକି ରଜି ଫୁଲ ଫୁଟି ଯାଉଥିଲା । ସମଳପୂର ମୋ ପାଇଁ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ସାଧନାର କୈନାସ ।

କୁଳାଇ ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ପାଠ୍ୟାବଳୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନାନା ବିଭିନ୍ନ ଶାଖାଗତ ପକ୍ଷୀୟ ଫେରିଲା ପରି ଛାତ୍ରାତ୍ମାଏ ଜ୍ୟୋତିବିହାରର ଛାତ୍ର/ଛାତ୍ରୀ ନିବାସକୁ ବାହୁଡ଼ିଲେ । ଅଧ୍ୟାପିକା/ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ନିଜନିଜ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ମୌଦ୍ୟାନରେ ଅବଦରିବାର ସମୟ ଆସିଗଲା । କୁଳାଇ ତା ୪ ରିକ୍ଷ ବେଳକୁ ସେ ବର୍ଷ ଘନଘୋର ବର୍ଷାକାଳ ଆସି ଯାଇଥିଲା ।

ଆକାଶରେ କନାରୂମର ରଜତାର ମେଘମାଳାର ସଂଚାର । ଗୁମସୁମ ଧରା; ବିରହବିଧୂରା ନାୟିକାଟି ପରି ଥମଥମ ମନରେ ସତେଜି ଚାହଁ ରହିଛି । ଏଇପରି ଏକ ନିରୋଜାବେଳାରେ ଚାରିଚାରିକି ରାତି ନଥଟାବେଳେ ସମଳପୂର ବସ୍ତ ଧରିଲି । ପୂର୍ବରୁ ଅଗ୍ରୀମ ଟିକେଟ୍ ବାଟି ନେଇଥିଲି । ଶକାକୁଳ ମନରେ ବସରେ ଝରକା କହିଆ ସିରିରେ ବସି ବର୍ଷଶୋଭୁଷ୍ଟୀ ମେଘକୁ ଚାହୁଁଥିଲି । ଆକାଶରେ ବିକୁଳି ଝଟକ; ବିମନା ଧରାକୁ ପ୍ରେମୋଳ୍କ କରିବାର ଅବକାଶ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଝରକା ଦେଇ ତୁହାକୁ ତୁହା ଶୀକରସିଲ ପବନ ପିଟି ହେଉଥିଲା । ମେଘ ମେହୁରିତ ଆଷାଦୀ ଆକାଶରେ ଜଙ୍ଗ ତାରା ଦିଶୁ ନଥିଲେ । ବସ କୁଟି ଚାଲିଲା । ଆଖିରେ କେତେବେଳେ ନିଦ ଆସିଗଲା, ଜାଗନା, ଅତୁରୋକରେ

ରାତି ବାରଚାବେଳକୁ ବସ ପହଞ୍ଚିଲା । ବସ କର୍ମଚାରୀ ଓ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯିଏ ଯାହା ଓହ୍ଲୋଜପଡ଼ି ବସ୍ତାଷ୍ଟର ନାଲକମର ଗୋଜନାଲୟରେ ରାତ୍ରିଗୋଜନ ସମାପନ କରନେ ବସ ପୁଣି ସମଳପୂର ଅଭିମୁଖେ ଛୁଟି ଚାଲିଲା । ମହାତ୍ମି ସଞ୍ଚାଧାରୀ ଜନେକ ଅଧ୍ୟାପକ ଅନୁଗୋଜରେ ମୋର ସହସାତ୍ରୀ ହେଲେ । ସେ ଥିଲେ ବଳାଙ୍ଗାରର ବାସିମା; ବିନ୍ଦୁ ସମଳପୂର ବି.ଏଭ୍ ତ୍ରେନିଂ ବଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିଲେ । ସେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାପଳକ୍ଷେ ଅନୁଗୋଜ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ସେହି ବସରେ ହଁ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ଲାପିତ ହେଲା । ସେ ଥିଲେ ଦେଶ ଅମାୟିକ ବିନ୍ଦୁ ବଡ଼ ଗପୁଡ଼ା । ସେହି ଛାତ୍ରପରାୟଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ ଗପାରୁ ଗୋଦାବରୀୟାଏ କଥା ମେଲି ଦେଉଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ କଥାପୁଡ଼ିବ ଦେଶ କୁଆନ୍ତଥା ଲାଗୁଥିଲା । ତେବେ ଆପଣା ଅଳକ୍ଷିତରେ କଥାପୁସଙ୍ଗରେ ସେ ମୁଁ ଦୂର ଝିଲମିନି ପ୍ରଜାପତିଟିକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବଢ଼ିବ୍ୟ ଥିଲା-ତାଙ୍କର ମୁଁ ଦେଖିଲେ ବିଶେଷତଃ ସକାଳରେ ମୁଁ ଦେଖିଲେ ଦିନଟି ବଡ଼ ଶୁଭପ୍ରଦ ହୁଏ । ଏଣୁ ବନ୍ଦୁବ୍ୟକ୍ତି ସବାହେ ସକାଳେ ତାଙ୍କର ବଦନ ଦର୍ଶନ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ରୁଣ୍ଡ ହୁଅଛି । ଏଇମିତି କେତେ ନିରୀହ ବଢ଼ିମା ଦିଆନି ରାତିର ଫୁଲଙ୍କରି ବାଣପରି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ମନକୁ ଚହାଲେ ଦେଇଥିଲା; ଆକର୍ଷଣ କରିନେଉଥିଲା । ଏହିପରି କଥା ଲହସରେ ସେ ମୋ ମନକୁ ଆବେରି ରଖିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ । ଆମେ ରେଡ଼ାଖୋଲ ତେଇଁ ସକାଳ ଚାରିଟା ସରିବି ସମଳପୂର ଉପାଦରେ ପହଞ୍ଚିଗଲୁ । ସମଳପୂରକୁ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ବାର ସୁରେତ୍ର ସାହାକ ପ୍ରିମେରୀ ଆଗରୁକଙ୍କ ସଂତ୍ରୀମୀ ଜୀବନର ବାର୍ତ୍ତା କହିବାକୁ ସତେବି ଉତ୍ତା ହୋଇଛନ୍ତି; ସେହି ମହାନ ଦେଶରତ୍ତକ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କୃତିକୁ ସ୍ଵରଣ କରି ପ୍ରତିପାଦ କଲି । ବସଟି ସମଳପୂର ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲ ସାମନାରେ ରହିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ମହାତ୍ମିଙ୍କ ସହ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେଇଠି ବସରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଣ୍ଡିରାମ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲି । ଶ୍ରୀ ମହାତ୍ମି ମୋତେ ବୁବହିନ୍ଦ୍ରିତ ତ୍ରେନିଂ କଲେଜକୁ ବାଟ ବଢାଇ ଦେଇଥିଲେ । କଲେଜର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀଟିଏ ପାଠକ ପାଖରୁ ମୋର ଜିନିଷପତ୍ର ନେଇ କଲେଜିଟି ଗେଷରୁମରେ ଥୋଇଦେଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରାଠୋର ହୁଏଟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଗେଷରୁମଟି ହେଲା ମୋର ସମଳପୂରରେ ପ୍ରଥମ ଆଶ୍ରୟପଲାଜ । ସେ ଦିନଟି ଥିଲା ଜୁଲାଇ ପାଞ୍ଚ ତାରିଖ । ସକାଳେ ବଂଧୁ ରାଠୋରଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଅତିଥି ହେଲି । ଛଥ ତାରିଖରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ୍ୟପଦ୍ଧା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଇଦିନରୁ ୧୪/୭୦ ଦିନଯାଏ ଦେଇନିକ ସକାଳ ସାତେ ଆଠେବେଳକୁ ବସ୍ତାଷ୍ଟକୁ ଆସି ଜଳଶିଆ ଖାଇ ତୁର୍ଲା ବସ ଧରି ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯାତାଯାତ କରୁଥିଲି । ପ୍ରତି ମୁଁରୁର୍ଗରେ ଭାବୁଥିଲି ବନ୍ଧୁଦର ସୁଯୋଗ ନେଇ କେତେବେଳ ଏଇ ଗେଷରୁମରେ ବା ବେଳ କାଟିବି ! ଭାବାଘରଟିଏ ବୁଝିଦେବାକୁ ପରିଚିତ / ଅପରିଚିତ ବନ୍ଦୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲି । ଜୁଲାଇ ଶେଷ ଭାଗରେ ଲିଂଗରାଜ ମହାତ ନାମକ ଜନେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ

ଅଧ୍ୟୟ ରାଠୋରଙ୍କ ଅପିସରେ ଦେଖାହେଲା । ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁ ଥିଲେ ତମ୍ଭୁଆ ସବ୍ଦିରିଜ୍ଜନର ପୋଖରିଆ ଗାଁର ବାସିଥା । ସେ ବି ଜଣେ କେହୁଖରିଆ । ସମଳପୁରରେ କୌଣସି ଏକ ଅପିସରେ ଦୃଢ଼ୀୟଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମଳପୁରର ମୋଦିପଡ଼ାରେ (L.I.C) ଏନ୍.ଆଇ.ସି କ୍ଷାର୍ଟରଟିଏ ମିକିଥିଲା । ସେ ଏକା ରହୁଥିଲେ । କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋ ପାଇଁ ରହାଇରଟିଏ ତୁଣ୍ଡିଦେବାବୁ କହନେ ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ କ୍ଷାର୍ଟରସର ଗୋଟିଏ ରୂପରେ ରହି ସେହି ଅଞ୍ଜନରେ ଘରଟିଏ ଖୋଜିଲେ ଭଲ ହେବ ବୋଲି କହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରସାବରେ ମୁଁ ରାଜି ହୋଇ ମୋଦିପଡ଼ାର ସେହି ଏନ୍.ଆଇ.ସି. କ୍ଷାର୍ଟରସକୁ ଚାଲିଗଲି । ଫଳରେ ମୋର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟକୁ ଯିବାର ଓ ଆସିବାର ପଥ ସୁରମ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ମୋଦିପଡ଼ାରୁ ବସନ୍ତାଷ୍ଟକୁ ଯିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପାଖ ହେଲା । ଏଇମିତି ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତିନିମାସ କଟିଗଲା ଏବଂ ପୂଜାଛୁଟି ହେଲା । ସମଳପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟର ଜୀବନଧାରା ସହ ନିଜକୁ ପାମିଲା କରିନେଉଥିଲି । କିନ୍ତୁ ମୋର ଜୀବନାକାଶରୁ କଳାବାଦଙ୍କ ଘୂର୍ଣ୍ଣ ନଥିଲା । ଝଡ଼ ବତାସ ବେଳ ଅବେଳରେ ଉଠୁଥିଲା । ତେବେ ମୋର ଚେର ବେଳୁବେଳ ଭିତରେ ଭିତରେକୁ ପ୍ରବେଶ କରୁଥିଲା । ସାମୟିକ ଝଡ଼ ବା ଖଣ୍ଡ ବତାସ ଡାକପତ୍ର ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ବି ଭାଙ୍ଗିପାରୁ ନଥିଲା । ଚେର ଉପାଦିବାର ଅବକାଶ ହିଁ ନଥିଲା । ପୂଜାଛୁଟିରେ କଟକ ଫେରି ଚିକିଏ ଦମ୍ଭ କେଲି । ଶାନ୍ତିର ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରିଥିଲି । ମୋ ପହିଁ କହୁଥିଲେ- ମହାନଦୀରେ କେତେ ପାଣି ବହିଯିବ ଏଥପାଇଁ ବ୍ୟସ ହେବାର କୌଣସି ହେତୁ ନାହିଁ । ଜଙ୍ଗାୟୀ ଶିବଙ୍କ ପରି ତ ସବୁ ସହିବାକୁ ପଢ଼ିବ । ମହାନଦୀ କୁଳରେ ତୁଳିଲାବେଳେ ମୋ ପହିଁଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ସୁଲଭ ଏପରି ମତବ୍ୟ ଶୁଣି ଅବାକ ହେଉଥିଲି; ପହିଁର ମନୋଭୂମିକୁ ତାରିତ କହୁଥିଲି । ଜୀବନାକୁଭବ ହିଁ ମଣିଷକୁ ପ୍ରାଙ୍ଗ କରେ । ଏହି ଅବବୋଧଟି ମୋ ମନରେ ବେଳୁବେଳ ସମ୍ଭ ହୋଇଉଥିଲା । ମୁଁ ଉପନ ଶୟନା ମହାନଦୀକୁ ଏଠି ନ ଭେଟି ଏବେ ଜ୍ଞାନରେ ଜେତୁଥିଲି ପୂର୍ଣ୍ଣଗର୍ଜା ମହାନଦୀକୁ ।

ଅନୁଷ୍ଠାନିକ

ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଆଠଟି ଆଷାଡ଼

ବୁଦ୍ଧ ସଂଧାନର ମହକ ଖୋଜି ପହଞ୍ଚଥିଲି ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ । ସେ ତ ଥିଲା ରୁଦ୍ରଦୟଶ
୧୯୮୭ ମେ ପହିଲା । ଏଇ ମେ ପହିଲା ହେଉଛି ଶ୍ରମିକ ଦିବସ । ଏ ଦିନଟିରେ ଶ୍ରମକୁ
ସମାନ ଦିଆଯାଏ । କର୍ମକଷଣର ସ୍ଵତିକୁ ତାରିଷ କରାଯାଏ । ଦୈବକୁମେ ଏହିଦିନରେ
ମୋତେ ଜ୍ୟୋତିବିହାରର ପ୍ରଥମେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି ୧୯୮୭ ମେ ରୁ
୧୯୯୪ ମେ ଯାଏ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ହେଲା ମୋ ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧ ବିହାର ବା କର୍ମସ୍ଥଳି । ଏଇଠି
ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ବିରିନ ପରିଧି ସଂଘେ ପରିଚିତ ହେବା ସହ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବି ମିଳିଲା ।

ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ବୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦେବା ଦିନ ହଁ ମୁଣ୍ଡରେ
ଚାକବାଜିବାର ସଂକେତ ମିଳିଥିଲା । ସେଦିନ ହିର କରିନେଇଥିଲି ପ୍ରତିପକ୍ଷ ବ୍ୟୁହ ରେବ
କରିବାର ଚାବିକାଠି ହେଉଛି ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣା । ଏହି ତିନୋଟି ଅସ୍ତ୍ର
ପ୍ରଯୋଗରେ ଧୂରାଣ ହେଲେ କେହି ଶରବିଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ । ଶର
ସଂଧାନ କଲେ ପ୍ରତିଅସ୍ତ୍ର କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବି ଆସିଯିବ, ଆଗରୁ ତ ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନା
ପ୍ରତି ସତତ ନଜର ରଖି ଆସିଥିଲା । ଗବେଷଣା କରିବା ଓ ଗବେଷଣା କରାଇ ନିଜ
ଚେତନାକୁ ଅଧିକ ଶାରିତ ଓ ଫଳପ୍ରୟୁମ୍ବ କରିବାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଜୁମୁଥିଲା ।
ଯେଉଁଠି ବା ଗବେଷଣା କରିବାର ପରିବେଶ ତିଆରି କରୁଥିଲି, ସେଠି ଆହୁକ୍ଷଙ୍ଗିକ ସହାୟତା
ମିଳୁ ନଥିଲା । ଏଣୁ ସମଳପୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲାବେଳକୁ
ଚାରିଜଣ ମାତ୍ର ମୋର ତ୍ର୍ଭାବଧାନରେ ଗବେଷଣା କରି ଉଚ୍ଚରେତ୍ ପାଇଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ମାତ୍ରେ ଗବେଷକଙ୍କ ନୈମିକ୍ଷାରଣ୍ୟ ଯେଉଁଠି ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧି ହାତ
ଧରାଧରି ହୋଇ ଆସିବା କଥା । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଜରିରୂମି ଓ ଅନ୍ତରୂନ ପରିବେଶ
ଲୋଡ଼ା । ସମଳପୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ଏକାଧାରରେ ସଂଘୀୟ ତଥା ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ
ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନରିଛି । ଏହାର ପରିସର ଜିତରେ ଦଶଟି ଜିଲ୍ଲାର କଲେଜମାନ ଅର୍ତ୍ତରୁକ୍ତ ।
ସେମୁଢ଼ିକ ହେଲେ ସମଳପୂର, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼, ଖାରସୁଗୁଡ଼ା, ଦେଓଗଡ଼, ବରଗଡ଼, ବଲାପୀର,
ସୁର୍ବେପୂର, ହୁଅପଡ଼ା, କଳାହାଣ୍ଟି, ବଉଦ ଓ ଅନୁଗୋନର ଆଠମଳ୍କିକ ସବ୍ରତିଜିଜନଗୁଡ଼ିକ ।
ଏହି ଜିଲ୍ଲାମାନକର କଲେଜଗୁଡ଼ିକ ସମଳପୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ଶିକ୍ଷାନୀୟ ଓ ପାଠ୍ୟକଣ୍ଟାକୁ
ମାନି ଚକିଥାନ୍ତି । ଏଣେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ମୋରି ଯୋଗଦାନ କାଳରେ ଷୋହକଟି ବିଷ୍ୟରେ

ଶିକ୍ଷାଦାନ ପାଇଁ ପୁଥକ ପୁଥକ ବିଭାଗମାନ ରହିଥିଲା । ପୁଣି ଏଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋରି ଅବସ୍ଥାନବେଳେ ଆଉ ଚାରିଟି ସ୍ଥାତବୋରର ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଭାଗମାନ ଖୋଲିଥିଲା । ବସୁଚଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏଇ ସମୟରେ କୋଡ଼ିଏଟି ବିଭାଗ ରହିଥିଲା । ଦାରି ହୃଦୟର ପାଦ ଦେଶରେ ଏହି ଆଶ୍ରଣ୍ୟକ ସୁଶ୍ରମା ଘେରା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଟିର ମୋହନଠାଣି ଯେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀଙ୍କୁ ମୁଷ୍ଟ କରୁଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିସରଟିର ନାମ ରଖାଯାଇଥିଲା ‘ଜ୍ୟୋତିତ୍ତିହାର’ । ଏ ନାମଟି ଦେଇଥିଲେ କବି ଖରେଶ୍ଵର ସେଠି । ସେ ହୃଦୟ ପ୍ରଞ୍ଚାଦୀପ୍ର ନୟନରେ କଳିପାରିଥିଲେ ଏହି ନବଜ୍ଞାତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜ୍ୟୋତିତ୍ତିହାର ଓ ତାର ଆନଦୀପ୍ର ସମାବ୍ୟ ପରିଧିକୁ ।

କେହି କେହି ହାଲକା ଭାବରେ କର୍ତ୍ତାପକାତି ଯେ ହୀରାକୁଦରେ ଜନ-ହୃଦୟରକ୍ଷି ଉପାଦିତ ହୃଦୟ, ତକ୍କାରା ଆଲୋକ ଆହେ । ଆଲୋକର ନାମାତର ତ ଜ୍ୟୋତି । ଏ ଅଞ୍ଚନରେ ସତତ ଆଲୋକର ଖେଳାଇବା । ତରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିସରଟିର (କାମସର) ନାମ ରଖାଯାଇଛି ଜ୍ୟୋତିବିହାର । ଲୋହେ ଏ ନାମ ବିଧାନର ତାତ୍ତ୍ଵବିଜନ୍ମକୁ ହୃଦୟଟ ହୁଣ୍ଡି ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ଏଇ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ମୋର ଚେତନାର ଜ୍ୟୋତି ଉତ୍ସନ୍ନିଷ୍ଠି । ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀକୁ ତ ଏହି ବାଣୀପୀଠରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନିଜର ମନୋକୁମିକୁ ପ୍ରସାରିତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଚେତନାକୁ ଦୀପ୍ତ ଓ ଶାଣିତ କରି ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆନନ୍ଦେୟ ବିତରଣ କରିବାରେ ସାମନ୍ୟ ଲାଭିତି । ଏଣୁ ଏ ନାମବିଧାଳୟରେ ଦୂରଦୂଷ୍ଟ ରହିଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି ।

ସମଲଗ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଯୋଗଦେଲା ବେଳକୁ ବିଭାଗଟିର ବୟସ ହୋଇଥିଲା ଅଠରବର୍ଷ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ୧୯୭୭ ଜାନୁଆରୀ ପହିଲାରେ । ଏହାର ପ୍ରଥମ କୁଳପତି ଥିଲେ ପ୍ରଫେସର ପର୍ଶୁରାମ ମିଶ୍ର । ସେ ସମୟର ରାଜ୍ୟପାଳ ଅଯୋଧ୍ୟାନାଥ ଖୋସଲାକ ଦରା ଏହା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଥିଲା ୧୯୭୭ ଜାନୁଆରୀ ଚାରି ତାରିଖରେ । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାଦାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ୧୯୭୮ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ସମଲଗ୍ନରେ ଦୁଇଟି ବିଭାଗକୁ ନେଇ । ସେ ଦୁଇଟି ହେଉଛି ‘ଓଡ଼ିଆ’ ଏବଂ ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାଧାରଣ ପ୍ରଶାସନ । ଏଣୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ହେବାର ଗୌରବ ଲାଭିଥିଲା । ଏହା ପ୍ରଥମେ ସମଲଗ୍ନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେଜ (ବର୍ତ୍ତମାନର ଡକ୍ଟର ପର୍ଶୁରାମ ମିଶ୍ର, ବି.ଇଡ଼ି କଲେଜ) ରେ ଚାଲୁଥିଲା । ପରେ ୧୯୭୦ ବେଳକୁ ସମଲଗ୍ନ ବାଲିବନ୍ଧାର ପାଠଶାହାଉସ ବା ପାଠଶାଳା ରାଜାକ ପ୍ୟାଲେସରେ ଚାଲି ୧୯୭୩ ବେଳକୁ ଜ୍ୟୋତିବିହାରକୁ ଉଠି ଆସିଥିଲା । ଏ ବିଭାଗରେ ପ୍ରଥମେ ଗୋବିଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଉଦ୍ଗାତା ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଓ ଡକ୍ଟର ଚାନ୍ଦୁଷ ଶତପଥୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଜାବେ ନିୟମିତ ପାଇ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ରାଜାଧର ମେହେର କଲେଜର ଡକ୍ଟର ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଓ ଡକ୍ଟର ଜାନକୀ ବନ୍ଦୁର ମହାତ୍ମି (ଜରଦାଜ) ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ବା ସାମନ୍ୟକ ଅଧ୍ୟାପକ

ରୂପେ ଏମ.୧.କୁସମାନ ନେଉଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟର ସାତକୋରା ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ପ୍ରଥମରୁ ହଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ନଥିଲା । ଏଠି ପର୍ୟାୟକ୍ରମେ ପ୍ରଫେସର, ରିଡ଼ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇଥିଲେ । ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ମୁଁ ଯୋଗଦେଲାବେଳକୁ ଉଚ୍ଚର କୁହାବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ୟ, ଉଚ୍ଚର ବୈରାଗୀ ଚରଣ ଜେନା, ଉଚ୍ଚର ଆଦିକଦୟାପାତ୍ର, ଉଚ୍ଚର କୁମୁଦ ରଙ୍ଗନ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଉଚ୍ଚର ସତ୍ତିଦାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର ଓ ଅଶୋକ କୁମାର ଦାଶ ଅଧ୍ୟାପନା ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲେ । ୧୯୮୪ରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ଉଚ୍ଚର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଅବସର ନେଉଥିଲେ । ସେ ୧୯୭୧ ରୁ ୧୯୮୪ ଯାଏ ପ୍ରଫେସର ଓ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ପାଦ ଦେଲାବେଳେ ଉଚ୍ଚର ଆଚାର୍ୟ ଥିଲେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ । ସେ ୧୯୭୧ ରେ ରିଡ଼ରଭାବରେ ଯୋଗଦେଇ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପଦୋନ୍ତି ଯୋଜନା (Personal Promotion Scheme) ଅନୁଯାୟୀ ୧୯୭୭ ମାର୍ଚ୍ଚରେ ପ୍ରଫେସର ପଦକୁ ଉନ୍ନାତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ସମୟରେ ଉଚ୍ଚର ଜେନା ଓ ଉଚ୍ଚର ସାହୁ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ବା ରିଡ଼ର ପଦ ମଞ୍ଚନ କରୁଥିଲେ । ଫଳତଃ ୧୯୭୭ ମେ'ରେ ମୋଟେ ମିଶାଇ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ ସଂଖ୍ୟା ହେଲା ସର୍ବମୋର ସାତ । ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ଆଉ ଖୋଲି ନ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗ ଏହି ବିଭାଗୀୟକୁ ଟି.ଆର.ଟି.ଏ. ଯୋଜନାକୁଟି କରିଦେଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରାରା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟରେ ଏ ବିଭାଗର ମହବୁତ ଅନୁଚ୍ଛତ ହେଉଥିଲା । ଏ ବିଭାଗ ପାଇଁ ଗବେଷଣା ସହାୟକ (Research Assistant), ଗବେଷଣା ସହଯୋଗୀ (Research Associate) ଓ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ସହାୟକ ପରି ପଦବୀମାନ ଖୋଲିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ୧୯୭୭ ବେଳକୁ ଉଚ୍ଚର ନିମାଇଁ ଚରଣ ପଣ୍ଡା ହଁ ଗବେଷଣା ସହାୟକ ରୂପେ ହଁ କାର୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ ।

ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟର ପ୍ରଶାସନିକ ବିଭାଗ ପରେ ପରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ହଁ ପ୍ରଥମେ ଦର୍ଶକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସୌଧରେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଭାରତୀ ବିଭାଗର ସହାବଦ୍ୟାନ । ବିଭାଗ ଖୋଲିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଏବଂ ଭାରତୀ ବିଭାଗ ଖୋଲିଲା ୧୯୭୯ ରେ । ଏଣୁ ଏହାକୁ କନିଷ୍ଠା ଭାରିକୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଉଲ୍ୟ ବିଭାଗ ଭିତରେ ସୌହାଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ରହିଥିଲା । ଭାରତୀରେ ଉଚ୍ଚର ମଧ୍ୟସୂଦନ ପଢି, ହଳଧର ପଣ୍ଡା, ଉଚ୍ଚର ଅନନ୍ତ ଚରଣ ଶୁକ୍ଳ, ରବି ଶକ୍ର ମିଶ୍ର, ଉଚ୍ଚର ବିଜୟ ତ୍ରିପାୟୀ, ଅଶୋକ ମହାପାତ୍ର, ସବିତା ତ୍ରିପାୟୀ ଓ ରାମଶକ୍ତର ନନ୍ଦ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକା ଅଧ୍ୟାପନା କାର୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କ ସହ ମୋର ବହୁତା ଥିଲା । ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଓଡ଼ିଆ କରିବା ଉପରେ ପାଣ୍ଡାଟ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଚର୍ଚା ବି କରୁଥିଲା । ମୋ ପରି ଚେର ମାତି ନଥିବା ଅସ୍ତିତ୍ବପାଦ ମଣିଷଙ୍କୁ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ସମର୍ଥନ ବି କରୁଥିଲେ ।

ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ମୋର ଯୋଗଦାନକୁ ବିରୋଧ କରୁଥିବା ମୁଣ୍ଡମେଯ ଲୋକ ମୋ ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରକୂୟଙ୍କ ରଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ଏପ୍ରିଲ ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଏକଥା ରେଜିସ୍ଟ୍ରେସନ୍ ପୂଜାରୀ ମୋତେ ଆଗରୁ ଘୂର୍ବାଇ ଛାଇଛନ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । ତାଙ୍କରି କଥା ଅଛୁଟାରେ କାର୍ଯ୍ୟାବୁଷାନ ଗ୍ରହଣ କରିଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ କୁଳାଧିପତିଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଯାଇ ପ୍ରଫେସର ନିୟୁକ୍ତିକୁ ବାତିଲା କପିବାକୁ ଆବେଦନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରିଥିଲେ । ଏଥପାଇଁ କେତେଜଣ ସିଦ୍ଧିକେଟ ମେମରକୁ ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଜଣକ ମଣାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ବି କରିଥିଲେ । ତେବେ ପ୍ରଫେସର ନିୟୁକ୍ତିକୁ ସିଦ୍ଧିକେଟ ଆଗରୁ ଅଛୁମୋଦନ କରିପାରିଥିଲେ । ଫଳରେ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ନିୟୁକ୍ତ ପତ୍ର ମିଳି ଯୋଗଦେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । କେତେକ କୁତ୍ରକୁଳ ପରାମର୍ଶରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ପ୍ରଫେସର ପଦବୀ ଲାଭୀ ବନ୍ଧୁଟି ସାକ୍ଷାତକାରରେ ସଫଳକାମ ନହେବା ସବେ ବିଜିନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେତେକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହାତି ନଥିଲେ । ସେ ଭାବୁଥିଲେ, ବିଜିନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଦି ବାଧାବନନ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ, ତେବେ ମୁଁ ବ୍ୟତିବ୍ୟପ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ସରକାରୀ କଲେଜରେ ରିତ୍ର ହୋଇ ଚାଲିଆସିବି । ତହାରା ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହେବ । ଏ ବିଷୟରେ ମୋତେ କେହି କେହି ଆଗରୁଁ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ଫଳରେ ମୁଁ ସର୍ବ ରହି ହାତେ ମାପି ଚାଖଣେ ଚାଲିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମନେକରିଥିଲି ।

ଭାବିଥିଲି ଯେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏତେ ବିଶ୍ଵତୋମୁଖୀ ପରିବେଶ ରହିଥାଏ, ସବୁଠି ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧିର ତୁର୍ଯ୍ୟକାର ଏବଂ ସହଦୟତାର ହାତ; ସେଠି ନୈମିକ୍ୟାରଣ୍ୟ ପରି ଜ୍ଞାନ ଓ ମନୀଷାର ମନ୍ତ୍ରପାଠ କରାଯାଏ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା । ତାହା ଏବେ ପାଶି ଫାଟିଗଲା । ଏଠି ଦେଖିଲି ମାନଗୋବିନମାନଙ୍କ ଜତୁମୁହ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ମସ୍ତଧା ଚାଲେ । ନିଜର ପିତିକୁ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ପୁଣ୍ୟ ରହିବାରମାର୍ଗ ଦେଇ ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ବିଷୟରେ କେଳିଲୁଁ ମୁଁ ସର୍ବ ରହି ଥିଲି । ଦେନମିଳି ଜୀବନରେ ଦୃଷ୍ଟି ଆହୁଆଳରେ ମନ୍ତ୍ରଣା ଚାଲେ, ଛାତ୍ରଙ୍କ ଆୟୁଧ କରି ଅଶାନ୍ତିର ହକନା ବଉଦ ସର୍ଜନା କରାଯାଏ । ସେ ସବୁକୁ ଉପର୍ଯ୍ୟତ ତୁର୍ଦ୍ଵିତ୍ଵ ଓ ବିଦ୍ୟାରୂପୀ ପ୍ରଭାବରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ତା'ହେଲେ ଯାଇ ଶରଦକାଳ ପୁଣି ବିରାଜିବା ସମ୍ବ ହୁଏ ।

ଏଇମିତି ଉଠାପଡ଼ା ଜୀବନ ଓ ଜୀବିବା ନେଇ ମୋତେ ଛ'ମାସ ବିତାଇବାକୁ ହେଲା । ମୋର ନିୟୁକ୍ତିର ବିଷ୍ପ୍ରି (Notification) ବାହାରେ ନାହିଁକି ମୋତେ ଦରମା ମିଳେ ନାହିଁ । ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି-ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା ଯେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନେ ମୋ ଉପରେ ଅଯଥା କରୁଣା କଣିବା ବିହୁଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ବିଶେଷଜ୍ଞଦ୍ରୁଦ୍ଧ କୋଆଡ଼େ ମୋର ଗୁରୁ ବା ପୂର୍ବ ପରିଚିତ ଆପଣାର ଲୋକ । ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଇବାକୁ

ପିଇବାକୁ ଦେଇ ମୁଁ କୋଆଡ଼େ ବଶୀକୃତ କରି ରଖିଥିଲି । ସେମାନଙ୍କ ସାଂଘରେ ସାକ୍ଷାତକାର ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲି । ଏହିପରି କେତେକ ଅହେତୁଳ ଅଭିଯୋଗର ଫର୍ଦ୍ଦ କୁଳାଧିପତିଙ୍କ (ଚାହସଲର)ଙ୍କ ପାଖରେ ଉଛ ପ୍ରତିସର୍ବୀ ବଂଧୁଜଣବ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ । ତାହା ଭିଜିଲାହସ ବିଭାଗ ଦ୍ୱାରା ଯାଅ କରାଯାଉଥିଲା । ଜଣେ ଭିଜିଲାହସ ଡି.ଏସ.ପି, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗକୁ ଆସି ତାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂପୁର୍ଣ୍ଣ ଦସ୍ତଖତରେ ପୁଞ୍ଜାହୁପୁଞ୍ଜ ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ରରେ ଅନୁଶୀଳନ କରିଗଲେ । ଏ ଅଭିଯୋଗର କୌଣସି ଭିରିଭୂମି ନଥିବା କଥା ରିପୋର୍ଟରେ ଦର୍ଶାଇଲେ । ଏହିକୁ ବିଷୟରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ଛ'ମାସ ଯାଏ ସମୟ ଲାଗିଲା । ଏ ଯାଏ ମୋର ଦରମା ମିଳି ନଥିଲା ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ଦିନେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ମୁଁ କୁଳପତିଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଗଲି । ମୋର ଆର୍ଥିକ ଦୁଃଖିତ ସଂପର୍କରେ ତଜ୍ଜାଳୀନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କୁଳପତି ତକ୍ରର ତାପସ ବହି ସବୁକଥା ଶୁଣିଲେ ଓ ପହର ଦିନ ଭିତରେ ମୋ ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବି ଦେଲେ । ମୋ ମନରେ ଆଶାର ଉତ୍ସୁଧନ ଉକ୍ତଟି ଉଠିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଭାବୁଥିଲି ବର୍ଣ୍ଣରରା ଉତ୍ସୁଧନ ଆଲୋକ ଓ ଜନକଣିକାର ଖେଳ ନା ହୃଦୟ ବିନୋଦୀ ଉତ୍ସୁଧନ; ଯାହାହେଉ ପଥରଦିନ ଭିତରେ ବାହ୍ୟପେଳର ଅଣ୍ଟିଷ୍ଟର ଉଠିଲା । କୁଳପତି ତକ୍ରର କବିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମୋର ନିଯୁତି ସଂପର୍କରେ ବିଶ୍ଵପ୍ରି ଏତେବେଳ ପରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଦରମା ଦେବାର ବ୍ୟବସା ବି କରାଇଲା । ମୁଁ ସ୍ମରିତ ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରିଲି ।

ଆଲୋଚ୍ୟକାନରେ ଅଭାବ ଅସୁବିଧାକୁ ସମାଜ ମୋ ପିଲାଏ ଜଟକରେ କାଳାପୋତ କରୁଥାନ୍ତି । ମଣିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀହର୍ଷ (ବାପି) ବାୟୋଗେବନୋଲୋଜିରେ ସ୍ଥାତକୋରର ଏବଂ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ ସ୍ବର୍ଗ (କେଶୁ) ରେବେନ୍ତାରେ ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାରେ ଅନେକ ଛାତ୍ର । ଏମାନଙ୍କର ଆକୁଷଣିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ତୁଳାଇବାକୁ ତିରିଶ ହଜାର ପ୍ରୋରିତେଣ ପଣ୍ଡର (ରବିଷ୍ୟକିଧ ପଣ୍ଡର) ଅଣଫେରନ୍ତ ପାଉଣା ରୂପେ ଉଠାଇଥିଲି । ‘ହୋକେ ପି ଦଷ୍ଟେଜୀ’ ନ୍ୟାୟରେ ଆମେ ଚକିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲୁ । ଏବେ ଆଉ ଆର୍ଥିକ ଦୁଃଖିତ ରହିଲା ନାହିଁ । ତେବେ ମୋ ପିଲାଏ ଆର୍ଥିକ ଅନନ୍ତନକୁ କିପରି ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ଅଂଗେ ନିରାଇଥିଲେ ।

ଏଣିକି ମୋ ଚେର ବର ଓହଳ ପରି ଶୁନ୍ୟରେ ନ ଖୁଲି ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ଭୁଲୁଙ୍କୁ ରେବିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଭାଗରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ମୋର ବି ମାଲିବାନା ଆସିଲା । ବିରାତ ଛ'ମାସ ଭିତରେ ମୋତେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ କରନ୍ତିବା ଦେଉଥିଲେ, ସେମାନେ ହାତ ମିଳାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ମୋର ପ୍ରତିସର୍ବୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ ବି ଏଣିକି ଝିଲପକ୍ଷଙ୍କ ପରି ଯେପରି ପକ୍ଷଙ୍କାତି ଆହତ କରୁଥିଲେ, ସେ ବି ବେଳୁବେଳ ଉଦାର ହୋଇଉଠିଲେ । ତାକ ସହ ଶନ୍ତିଶନ୍ତି ସଂପର୍କ ବି ଯାଏଇ ହେଲା । ତାକ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରାବଣା ଖର୍ଚ୍ଚ ବତାସ ବହୁଥିଲା ତାହା ତିରୋହିତ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରତି ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଯେପରି ରତ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ତାକଠାରେ ତା'ର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବା ଘଟତା କିପରି ?

ଏତିକିବେଳେ ମୋର ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ଯେ ପରିସିଦ୍ଧି ଓ ପରିବେଶ ମଣିଷଙ୍କୁ ମିନ୍ତ୍ର ବା ଶତ୍ରୁର ଭୂମିକାରେ ଅବତର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥାଏ । ପୁଣି ବେଳେବେଳେ ମାନଗୋବିନ୍ଦୀ ଦୃଷ୍ଟି ମଣିଷଙ୍କୁ ହିତାହିତ ବିସୋରି ଯିବାକୁ ଉଚ୍ଛିତ ଦେଇଥାଏ । ସମଲପୁରରେ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଯୋଗଦେଲାବେଳକୁ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଳ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଆଶାୟୀ ପ୍ରାର୍ଥୀଏ ବାହାର ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଧାରାଟି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ଆର୍ୟତରୀଣ ପ୍ରାର୍ଥୀଏ ସାଧାରଣତଃ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ବିଜ୍ଞପିତ ପୋଷ୍ଟଟି ତାକର ହସ୍ତମୁଦି ମାହାଲ । ଉପଚାରିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେବଳ ବିଜ୍ଞାପନ କରାଯାଇଛି । ଆଗରୁ ଅବଶ୍ୟ କେହି ସିଧାସନଖ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ନିୟମିତ ପାଇ ନ ଥିଲେ ଯଦିବା ପାଇଥିଲେ ତାହା କୃତିତ । ଏବେ ପରମା ଭାବ କରି ମୋତେ ନିୟମିତ ବିଆଗନା । ଏଥରେ ଆର୍ୟତରୀଣ ପ୍ରାର୍ଥୀଏ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେବା ସ୍ଵାଭାବିକ । ତେଣୁ ଫଳାପନ ଘୋଷିତ ହେଲାପରେ ସମସ୍ତେ ଖେଳୁଆଡ଼ ମନୋଭାବ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ତାହା ହେଲା ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ହୁଏତ କାଳବୈଶାଖୀ ବହିରଳା । ଏବେ ତ ମେଘାର ଆକାଶ । ଆଷାଢ଼ର ସଂଭାବ ପରେ ପରେ ଶ୍ରୀବଣୀ ପୁଠିଗା । ଯାହାକିନ୍ତି ଝଡ଼ବତାସ ତାହା ସର୍ଜନ ବା ଅଞ୍ଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ଭିରିକ । ଏଥରେ ମୁଁ ପୁଲକି ଉଠିଥିଲି । ପାଠ ପଡ଼ାଇବାରେ ଓ ଗବେଷଣା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ହେବାର ପରିବେଶ ମାନସିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ଶ୍ରୀବଣ ପୂର୍ଣ୍ଣମା ଆସିଲା; ଯାର ନାମାନ୍ତର ଗମ୍ଭୀର ପୂର୍ଣ୍ଣମା । ବନଦେବ ଠାକୁରଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ । ଏହି ଗମ୍ଭୀର ପୂର୍ଣ୍ଣମା ବା ଝୁଲଣପୂର୍ଣ୍ଣମା ରଙ୍ଗାଜୀବ କବି ରଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମିଥିଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ପଣ୍ଡିମ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନରେ ରଙ୍ଗାଧର ପ୍ରିୟ କବି ଏବଂ ଚିତାତେଜନାର ସାରସ୍ଵତ ପୁରୁଷ ବନ୍ଦିଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ପଣ୍ଡିମ ଓଡ଼ିଶାର ଯାନେ ଯାନେ ରଙ୍ଗାଧର ଜୟତୀ ପାଇତ ହୁଏ । ଏବେ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ପ୍ରତିଜାଧର କବିଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟତ୍ର ମଧ୍ୟ ମୁରଣ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଛି । ତେବେ ପଣ୍ଡିମ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହନିରେ ସେ ଏକାତ ସୁପରିଚିତ କାବ୍ୟପୁରୁଷ । ରଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସମଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ପରିସରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛି । ତାକର ସାରସ୍ଵତ ମହାବକୁ ଭାରତବହିତ କରିବାକୁ ସମଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ରଙ୍ଗାଧର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ବରେଣ୍ୟ କବିଙ୍କ ଜନ୍ମିଥିଲେ ସମଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ଉପବମ୍ବନ୍ଧର ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କୃତବିଦ୍ୟ ବିଦ୍ୟାନଙ୍କ ନିମନ୍ତଣ କରି ରଙ୍ଗାଧର ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା କରାଯାଏ । ୧୯୮୭ରେ ରଙ୍ଗାଧର ଜୟତୀରେ ମୋତେ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର ଦୈରାଗୀ ଚରଣ ଜେନାଙ୍କୁ ବଜ୍ରାରାବେ ଚରଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଡକ୍ଟର ଜେନା ସୁବଜା । ମରିଥିଲେ ପରି ତାକର ବଜ୍ରବ୍ୟ ଜନମନ ହରଣ କରିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ବିୟକ ଜନସମାବେଶରେ ବଜ୍ରତା ଦେଇ ଶ୍ରୀତାଙ୍କୁ ମୁହଁ କରିବା ତରିକାଟି ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । ଏଣୁ ଯାଇପର୍ମ ବଜ୍ରତାଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ମୋର ମୁହଁସ ନଥାଏ ।

ଏବେ ତ ମୁଁ ଅଭାସୁଆ ଜୀବ ପାଇଲି ଯାଇଥିଲି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ଭାବରେ ଗଂସାଧର ସାହିତ୍ୟର ସ୍ଵପଠି ମଣିଷ ହେବା ଏକାତ୍ମ କାମ୍ୟ । ଗଂସାଧର ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚାରେ ତୃତୀୟ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ନପାରିଲେ ନିହିତ ହେବାର ସମାବନାଟି ରହିଛି । ଏଣୁ ଚିତ୍ତାକୁଳ ହୋଇପଢ଼ିଲି । ଶେଷରେ ଯିରକଳି ଗଂସାଧର ସାହିତ୍ୟର ଅବହେଳିତ ଦିଗନ୍ତ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କଲେ, ମୋର ମାନ ସମାନ ରହିପାରେ । ଏଥୁପାଇଁ ‘ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗଂସାଧର’ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଜର ବନ୍ଧୁବ୍ୟ ରଞ୍ଜି ସେ କେବଳ କାବ୍ୟର କ୍ଷମି ତୁହାର ପରକୁ ଗୀତିକବିତାର ସଫଳ ରୂପକାର, ତାହା ଦୃଷ୍ଟାତ ଦେଇ ତୁଙ୍ଗର ଦେଲି । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଜନମାନସର ନୀତିନିଷ୍ଠ ରୂପିଶୀଳ ରାୟକ ବେବଳ ତୁହାର, ସେ ଏ ଜାତିର ଶୁଭକାମୀ କବିସଥା । ତାଙ୍କରି କବିତାରେ କଳ୍ୟାଣଧର୍ମିତା ଓ ଉଦାର ମାନ୍ୟବିଚାର ସ୍ଵର କିପରି ରହିଛି, ତାହା ପ୍ରତିପାଦନ କଲି । ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶା କାବ୍ୟକାଳରେ ଶୁଭସ୍ଵାତ ହଜଦିବସନ୍ତ କହି କବିଙ୍କୁ ମୋର ସ୍ଵଲ୍ପିତ କବିତାରେ ପ୍ରଶନ୍ତି ଜଣାଇଥିଲି । କବିତାର ଶେଷରେ କହିଥୁଲି-

“ତୁମ ମୁହଁ/ ତାହଁରହେ

ଏ ପାରି ସେପାରି

ତୁଃଖର ମନକ ସୂତ୍ରେ

ହାତଯାକ ଭରି ।

ମାସୁଥାଏ/ ହୃଥୀସ୍ଵପ୍ନୀ

ଧରା ଓ ଧରାର

ହଜଦୀବସନ୍ତ ତୁମେ

ଅବା ଚେତନାର ।”

ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ମୋର ଲାକୁଆ ସବାବ କିପରି ଶାରଦୀୟ ପ୍ରଶାନ୍ତିରେ ରହିଯାଉଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ବି କୋଆଡ଼େ ହଜଦିବସନ୍ତ ବନି ଯାଇଥିଲି ବୋଲି ବନ୍ଧୁବ୍ୟ କହୁଥିଲେ । ପରେ ଶୁଣି ଏହା ବି ମୋ ପାଇଁ ଥିଲା ମନୀଷା ପରୀକ୍ଷାର ଏକ ଲାଖଶାଳା । ମୋର ସାରସତ ତାରଟି ଠିକ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ କରିଛି ବୋଲି ହିଟେଷୀ ବଂଧୁ କେଇଜଣ ବି ବଧେଇ ଜଣାଇଲେ । ଶ୍ରୋତାଏ ହୁଆ ପ୍ରଫେସରଟି କିନ୍ତୁ ହୃଥୀବନ୍ଧୁ କହିଲେ ହୋ; ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁବ୍ୟରେ କବିପଣ ଚହୁଣୁଛି ବୋଲି ପରସର ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ପରୋକ୍ଷରେ ଏ ସବୁ ଶୁଣି ଆଶ୍ରମ ହେଉଥିଲି । ବସୁତଃ ମୋର ଅଛିରପଣ ବେଳୁବେଳ ତିରୋହିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ହରିତାର ପରିବେଶ ମୋତେ ବି ହରିତ ବରଣ କରିଦେଉଥିଲା । ଦାରିତୁରୁରି ଜାତି ଜାତିକା ଫୁଲ ଫୁଟାଇ ମୋ ପରି ନବାରତକୁ ବି ହୃଦୟ ସାରତ କରୁଥିଲା । ସେବିନର ଗଂସାଧର ଜୟତୀ ସମାରୋହରେ କୁଳପତି ଥିଲେ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ଏବଂ ଆମେ

ଦୁଇଜଣକ ରିତରୁ ଜଣେ ଥିଲୁ ମୁଖ୍ୟବଢ଼ା ଓ ଆଉଜଣେ ସନ୍ନାନିତ ବଢ଼ା । ସବାପଦିତ୍ତ
କରୁଥିଲେ ପି.ଜୀ.କାଉନ୍‌ସିନ୍ହା ଅଧ୍ୟୟତ୍ତ । ପରେ କୁଳପତ୍ତି ମୋରି ବଢ଼ିବ୍ୟତିକୁ ସପ୍ରଷ୍ଟିରେ
ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସପ୍ରଷ୍ଟିର ମୁଖ୍ୟ ସଂପାଦକଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏଇମିଟି ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ କଷଟ୍ଟିରେ ମୋତେ ଉଚ୍ଚାର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ
ପଡ଼ିଥିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଲୋକେ ମୋତେ ବେଳୁବେଳ ଆପଣେଇ ନେଇଥିଲେ ।
ଛାତ୍ର ମହିଳରେ ମୋରି ପଠନ ଓ ପାଠନ ଧାରା ଆହୁତି ପାଇଲା । ଅଣ୍ଟରେ ଉପକୂଳ
ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ କାନ୍ଦୁବଗୋ, ଅମିନ ପରି ଚାକିରୀରେ ରହି ବିରିନ୍ଦ ଜମିଜମା ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ
ମାମଳାରେ ପେଣ୍ଟାଙ୍କ କରି ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ପଣ୍ଡିମାଞ୍ଚଳରେ ଉପକୂଳ
ବାସିହାଙ୍କ ଦେଖିଲେ କଟକୀଟାଏ ଜହି ସହେଲ ଚକ୍ରରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଅଥବା ସମଳପୂର
ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ କୁଟ କପଟତାର ଉର୍ଧ୍ଵରେ । ହୃଦୟ ଦେଇ ମେହଶ୍ରଦ୍ଧା
କରିବା ସେମାନକର ଧର୍ମ । କେବଳ ସମତକ ଭୁମିକୁ ଯାଉଥିବା ଲୋକେ ଏହି ନିରୀହ
ଲୋକଙ୍କ ବେଳେବେଳେ ହାତବାରିସୀ କରି କଟକୀ ସମଳପୂରୀ ପରି ରେବ ରେଖା ଚାଣି
ଫାଇଦା ଉଠାଇଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ଏ ଅବବୋଧ ମୋ ମନରେ
ଦୃଢ଼ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ସେ ଯାହାହେଉ ମୋ ପ୍ରତି ଛାତ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକକଠାରୁ ସାଧାରଣ
କର୍ମଚାରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହୋଇଛନ୍ତି; ସମସ୍ତେ ହସ ହସ ବଦନରେ ମୋ
ସହ ଭାବ ବିନିମୟ କରିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ମୋରି ଚାକିରୀ ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନଟିରେ ପାଦ
ଦେଲାବେଳେ ଖଣ୍ଡିଆରୁତ ପରି ଯେଉଁ ଦୂର୍ଘାବର୍ତ୍ତ ଦେଖାଦେଇଥିଲା, ତାହା କିମ୍ବା କିମ୍ବା ନପରେ
ଚିରୋହିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା ।

ଘଣ୍ଠାଳିକା ପ୍ରବାହରେ ସମୟ ଘଡ଼ିବାଲେ । ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟୀ ଥୁଳେ ଆମ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ । ଆମ ଭିତରେ କିଏ କେଉଁ ବିଷୟ ପଡ଼ାଇବେ ତାର ଖେଳା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ମୋ ଭାଗରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ; ସମକାଳୀନ କାବ୍ୟ କବିତା, ସାହିତ୍ୟରୁ ବିଶେଷତଃ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ତରୁ, ଏବଂ ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟ କବିତାର ବିଶେଷ ପତ୍ର ପଡ଼ାଇବାର ଦାୟିତ୍ବ ଦିଆଗଲା । ଏତ୍ତବ୍ୟତୀତ ଆମେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ତତ୍ତ୍ଵରେତ୍ତ ତିପ୍ପାଧାରୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏମ.ପିଲ୍ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ପଡ଼ାଇବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଚର୍ଚାନିବନ୍ଧ (Dissertation) ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାର ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା । ଆନନ୍ଦ ସହବାରେ ଏ ସବୁ ଦାୟିତ୍ବ ତୁଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲି । ଏମ.ଏ. ପ୍ରଥମବର୍ଷଠାରୁ ଏମ.ପିଲ୍ ଛାତ୍ରଙ୍କଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କିପରି ପଠନୟୁବୀ ବଢ଼ିବ ଏବଂ ଲେଖାଲେଖି ପ୍ରତି ସେମାନେ ମନୋନିବେଶ କରିବେ, ସେଥିପାଇଁ ଅନୁପ୍ରେରଣା ଦେଲି । ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସର୍ଜନଶୀଳତାର ବିକାଶ ସଂପର୍କରେ ଯଥାଯଥ ଦିର୍ଘଦର୍ଶନ ଦେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ କଲି । ଫଳରେ ପିଲାଏ ସ୍ଵଜନକାମୀ ହୋଇ ଅଗ୍ରସର ହେବାକ ଶେଷ

ମନେକଲେ । ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କ ଉଚ୍ଚରେ ସୁଜନଶୀଳତାରେ ଦେହକି ଦିଶିଗଲା । ତଦ୍ବାରା ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଏ ଲେଖକୀୟ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ଆଗାମୀଜୀବନ ଗଢ଼ିବାକୁ ତପୂର ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ।

ଏ ସମୟରେ କୁଳପତିଙ୍କ ପାଖରୁ ତାକରା ପାଇ ଦସ୍ତରକୁ ଗଲି । କୁଳପତି ମୋତେ ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ବ ହଞ୍ଚାତର କରିବାକୁ ଫାଇଲରେ ଅର୍ଦ୍ଧର କରିଦେବା କଥା କହିଲେ ଏବଂ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରକାଶ ମାତ୍ରେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କାରଣ ମୁଁ ଥିଲି ବିଭାଗରେ ସିଧାସନଶ ନିୟୁକ୍ତ ପ୍ରଫେସର । ବିଷ୍ଣୁବିଦ୍ୟାକୟ ଅବୁଦାନ ଆୟୋଗର ନିୟମାବୁଦ୍ୟାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଫେସରଙ୍କ ହଁ ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ବ ହୁନାଇବାକୁ ହେବ । କୁଳପତିଙ୍କ ନିର୍ବେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ବା କିପରି । ଅନିଲ୍ଲା ସର୍ବେ ମୋର ସମ୍ମାନ କଣାଇଲି । ଏ କଥାଟି ହଠାତ୍ ହେୟାଟିହାର ବ୍ୟାଗସରେ ଖେଳିଗଲା । ଅନେକ ବିଭାଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପଦୋଳଟି ପାଇଥିବା ପ୍ରଫେସରମାନେ ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ବ ହୁନାଇଥିଲେ । ସେମାନେ କୁଳପତିଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଫେସରମାନଙ୍କ ଏତାଦୃଷ ନିୟୁକ୍ତିକୁ ବିରୋଧ କଲେ । ସେମାନେ ସାମୁହିକ ଭାବରେ କୁଳପତିଙ୍କ ରେଟି ନିଜ ନିଜର ଅସତୋଷମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ସାମୁହିକ ଅସତୋଷ ଓ ଆସନ ଅପ୍ରୀଟିକର ପରିସିତିକୁ ବିଚାର କରି କୁଳପତି ମୋର ନିୟୁକ୍ତ ସଂପର୍କତ ଫାଇଲ ଅର୍ଦ୍ଧରଟିକୁ ସାମୟିକ ବାତିଲ କରି ରଖିଲେ । ତଥାକଥିତ ଭାବରେ ବିଭାଗରେ ହକିମାଟି ଦେଖାଇବାର ପ୍ରଲୋଭନ ମୋର କେବେ ନଥିଲା କି ସେତେବେଳେ ବି ନଥିଲା । ବରଂ ଶକ୍ତି ହେଉଥିଲି-କୁଳପତି ଯଦି ମୋତେ ବିଭାଗୀୟ ଦାୟିତ୍ବ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ମୋର ବନ୍ଧୁସ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବେ ବୋଲି ଆଶକା ବି କରୁଥିଲି । ମୋରି ଆଶକାଟା ବି ଅମୁନକ ନଥିଲା । କିଛିଦିନ ଅତେ ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ମୁଁ ତାକର ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କରିବାକାନ୍ତି ବୋଲି ଅଭିମାନ କରି ବଂଧୁମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ମୁଁ ତାକର ଏତାଦୃଷ ଆକ୍ଷେପକୁ ରିରିହାନ ଏବଂ ବାପରାଣ ଦେକିରିବି ନ୍ୟାୟରେ କିପରି କୁଳପତିଙ୍କ ଦସ୍ତରରେ ନିଜର ସମ୍ମାନ କଣାଇଥିଲି, ତାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲି । ଏବୁ ଶୁଣି ବୁଦ୍ଧାବନଙ୍କ ମୁହଁ ଉତ୍ସବି ଉଠିଥିଲା । ସେ କହିଥିଲେ- ‘ପ୍ରଧାନେ, ମୁଁ ଯାହା ଶୁଣିଥିଲି, ହୁମେ ତ ଠିକେ ଠିକେ କହିଗଲା ।’ ତଦ୍ବାରା ସମ୍ବାଦ୍ୟ ଅବୁଝାମଣାର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା । ତୁଳବଂଧୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ବସି ତା’ ପିରଥିଲୁ ।

ପୌଷ ସରିଲା, ମାଘ ଆସିବା ଆସିବା ହେଲା । ପୁନେଇରେ ସମଜପୂର ଅଞ୍ଚଳ ଉତ୍ସବମୁଖ୍ୟର । ଘରେ ଘରେ ପିଠାପଣାର ଧୂମ, ଆମିଷ ନିରାମିଷ ଉତ୍ସବିଧ ଭୋଜ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆମୀୟସ୍ଵଜନ ଓ ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାରଚଙ୍କ ପରିବେଶର କରିବାଧାରାଟି ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ଅପେକ୍ଷା ପଣ୍ଡିମାଞ୍ଚଳରେ ଅଧିକ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ, ଅଧିକ ନିଆରା । ଅତିଥି ଓ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ସେହଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ବାନ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି ।

ମକର ସରିଲା । ଫରୁଣ ପଶିଲା । ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଆମଗଛରେ ବରଜ ରରିଗଲା । ସବୁଠି ବଉଳର ମହବ । ଏହି ସମୟରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ପ୍ରଫେସରମାନଙ୍କ ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଶାସନ ଆୟୋଗ (Orissa Public Service Commission) ମରାଇ ନେଲେ । ଏପ୍ରିଲ ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ କମିଶନର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଫୋଲରେ ସମ୍ମତି ନେଇ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଚନ୍ଦନ ଉପଲକ୍ଷେ ଯେଉଁ ବିଶେଷଙ୍କ କମିଟି ଗଠିତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି, ସେଥିରେ ମୋତେ ଅନ୍ୟତମ ବିଶେଷଙ୍କ ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ପତ୍ର ପଠାଇଦେଲେ । କୁଳପତିଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଏସବୁ ଅବରତ କରାଇ ଚନ୍ଦନ କମିଟିର ସର୍ବ ହେବାକୁ ମୋର ସ୍ୱୀକୃତି ଜଣାଇଦେଲି । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ନିୟମିତ୍ତଜନିତ ସାକ୍ଷାତକାର କଟକରେ କେବଳ ନ ହୋଇ କଟକ, ବ୍ରଜପୁର ଓ ସମଳପୁରରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ କରାଯାଉଥିଲା । ଏଥପାଇଁ ପ୍ରାୟ ପଦରଦିନ ସମୟ ଲାଗୁଥିଲା ।

କଟକରେ ସାକ୍ଷାତକାର ଏପ୍ରିଲ ମଝାମହି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯାରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ୨/୩ ଦିନ ସାକ୍ଷାତକାର ଅନୁଷ୍ଠାତ ହେଲା, ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରଶାସନ ଆୟୋଗଙ୍କ ଗାଢ଼ିରେ ଯିବାଆସିବା କରୁଥାଏ । ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କର ସାକ୍ଷାତକାର ନେଲାବେଳେ ନାନା ଅନୁଭୂତି, କିଏ ଥରିଥରି ହତବାକ୍ତତ, କିଏ ଅଯଥା ବଡ଼ପାଟିଆ, କିଏ ବା ଅସ୍ତିର, କିଏ ବା ଭୟାତ୍ମକ, ବାହାର ବା ଦେହସ୍ଵାରା ଶ୍ରମଜ୍ଞାତ । ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖିଲେ ବୋର୍ଡର ଆମେ ଯେତେ ସଭ୍ୟମାନେ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ଆଶ୍ରାସନା ପୂର୍ବକ ପରିବେଶ ସହ ଖାପଖୁଆର ସାକ୍ଷାତକାର ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲୁ । ଏ ସମୟରେ ଆୟୋଗ ସଦସ୍ୟ କ୍ଷୀରୋଦ କୁମାର ପଜନାୟକ ଓ ସାକ୍ଷାତକାର ବୋର୍ଡରେ ତେଯାରମ୍ୟାନ୍ ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ନଥକ ଲୁମିକା ଏକାତ୍ମ ଦ୍ୱାରଣାୟ । ଉତ୍ସବ ନବାରତ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ଚିରରାଗରେ ପରୋଇ ବାତାବରଣ ସର୍ଜନା ପୂର୍ବକ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଷୟ ବିଶେଷଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ବିଦ୍ୟାବ୍ରଦ୍ଧି ପରୀକ୍ଷା ସଂପର୍କତ ପ୍ରଶମାଳା ପଚାରିବାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ସ୍ଵକୀୟ ପାରଦର୍ଶତା ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ସଫଳ ହେଉଥିଲେ । ଏଇମିତି ତୁଳଦିନ ପରୀକ୍ଷା ଚାଲିଲା । ତୃତୀୟଦିନବେଳକୁ ବୋର୍ଡ ପିର କଲେ ଯେ ବ୍ରଜପୁର ଯାଇ ତୁଳଦିନ ସାକ୍ଷାତକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି ପୂଣି ଅବଶିଷ୍ଟ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତକାର ନିଆୟିବ । ତା'ପରେ ସମଳପୁର କେତ୍ରରେ ଦିନଟିଏ ସାକ୍ଷାତକାର ନେଇ ସର୍ବଶେଷରେ କଟକରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ସାକ୍ଷାତକାର କରାଯିବ । ଏଥପାଇଁ କୋଆଡ଼େ ପିରୀଙ୍କୁ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକିର୍ଷଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଛି । ଆମେ ନିର୍ମିତ ଦିନରେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଶାସନ ଆୟୋଗଙ୍କ ଗାଢ଼ିରେ ବ୍ରଜପୁର ଓ ସମଳପୁର ଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଲାଇଲୁ । ବ୍ରଜପୁରର ପିଲାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନାରର ମୋଟାମୋଟି ବେଶ ସତୋଷଜନକ ଥିଲା । ସମଳପୁରରେ ଦିନେ ସାଧାରଣ ବର୍ଷର ଓ ଆରଦିନେ ତପସିନ୍ଦିର ଜାତି ଓ ଜନଜାତିର

ସଂରକ୍ଷିତ ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କର ସାକ୍ଷାତକାର କରାଗଲା । ଦ୍ଵିତୀୟଦିନ ତପ୍ତିଲକୁ ଜାତିର ଜନେକ ଛାତ୍ର ବୋର୍ଡରେ ମୋର ଉପର୍ଯ୍ୟତ ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତବିନ୍ଦୁତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ଗମଗମଣ୍ଡଳ ବୋହିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏତିବେଳକୁ ବୋର୍ଡର ସଦସ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ତା' ଆସିଲା, ମୋର ତା' କପ୍ଟି ସେଇ ବ୍ୟସ୍ତବିନ୍ଦୁତ ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇଦେଇ । ପରିଚାରକ ମୋ ପାଇଁ ପୁଣି କପେ ତା' ଆଶି ଦେଲେ । ତା'ପରେ ସାକ୍ଷାତକାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା ଆମ୍ବୁଷ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ଶ୍ରମଣଙ୍କ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ତାଙ୍କୁ ସହଜ ଓ ଅଧିକ ସୁଗମ ପ୍ରଶ୍ନ ପଢ଼ାଇଲି । ମୋର ସମଧମ୍ବା ଅନ୍ୟତମ ବିଶେଷଙ୍କ ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ଏ ରାତିଦେଖି ହୃଦୟ ଆଶ୍ରଯ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । କାରଣ ଏହି ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କଙ୍କ ଅତୀତରେ ସମରପ୍ୟାୟକରିତା ମୁଣ୍ଡର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ମୋତେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରେ ମୁଣ୍ଡ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ମୂଳ୍ୟାନ୍ତବେଳେ ମୁଁ ବି ଚିକିତ୍ସା କୋହଳ ମନୋଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । ମୋର ରୋଷହେତୁ ସେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ନ ହୁଅନ୍ତି; ଏହି ଭାବଟି ମୋ ମନରେ ଝେଳୁଥିଲା । କଟକ ଆସନ୍ତେ ମୋ ପନ୍ଥୀ କହିଲେ ଯେ କିଏ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ମୋ ଘରକୁ ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତିବ୍ରତ ପଠାଇଥିଲେ । ମୋତେ ମନ୍ତ୍ରୀ କୋଆଡ଼େ ସେବିନ ରାତିରେ ସର୍କିର୍ତ୍ତ ହାଉସରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ନିର୍ମୂଳିତ ସମୟରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସତିବ ପୁଣି ମୋତେ ଦେଖା କରିବାକୁ ଆସିଲେ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆମଦନଙ୍କ ଜଣାଇଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ରୋକଠୋକ ମନା କରିଦେଲି । ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସତିବ ମୋତେ ଆମ କୁଳପଟିକ ଅଛୁଞ୍ଚା ବିଷୟରେ ସୁଚନା ଦେଉଥିଲେ । ସେ ସବୁ ରାଜନୈତିକ ଚାଲବାଜିକୁ ମୁଁ ଜାଣିପାରିଥିଲି ।

ପରଦିନ ସାକ୍ଷାତକାର ମଣ୍ଡମଣ୍ଡି ଜଣେ ବୟସ୍ତାଦ୍ୱାରା ହୃଦୟ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କର ହାତରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣବଜ୍ଯଟିଏ । ଛାତିରେ ଗୋଟିଏ ତୁଳଟି ବୋଟାମ ଖୋଲା । ଫୁଲ ସାର୍ଟିର ହାତ ତୁଳଟି ଅଧା ଅଧା ଭଖା । କରୀନ୍ତୁ ରତ୍ନରେ ସାକ୍ଷାତକାର ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କରା ପାଇ ଆସି ଚୌକି ମଣ୍ଡନ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ଆହୁତିଜିକ ପଚରା ଉତ୍ତରା କଳାପରେ ବିଶେଷଙ୍କ ଭାବରେ ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ଗୋଟିଏ ତୁଳଟି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ତୁପ୍ତ ରହିଲେ । ତା'ପରେ ମୋରି ପାଇ । ସେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ଅବରାହୀ ଛାତ୍ର ବୋଲି କହୁଛେ କେତୋଟି ଲେଖକ ଲେଖକ କିଏ ? ଉତ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷକର କେଉଁ କୃତିତ୍ତ ବାନକୟା ହେବାର ସମାବନା ରହିଛି ପରି କେତୋଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାଇଲି । ସେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଲେ ନାହିଁ । ନିଜେ ଜଣେ କୃତିବିଦ୍ୟ ତୁଳଣ ଲେଖକ ବୋଲି ସେ କହି ଦସିଲେ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ନିଜ ରଜନୀର ପଂଚିଟିଏ ନେଇ ତାର ଅରିଧାମ୍ବକ ହେଉ ବା ବ୍ୟଞ୍ଜନାମ୍ବକ ଅର୍ଥ କ'ଣ ହେବ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲି, ତା'ର ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ମିଳିଲା ନାହିଁ । ତା'ପରେ ଚେଯାର ପରସନ ନନ୍ଦ ମହାଶୟ ଗୋଟିଏ ତୁଳଟି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତକାର

ସମସ୍ତିର ଘୋଷଣା କରି ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ । ସାକ୍ଷାତକାର ସରିଲାପରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଛି ପ୍ରାର୍ଥାକର ମୂର୍ଖ୍ୟାୟନ କରି ନନ୍ଦର ଦେଇଥାଏଇ । ଏଥର କେତେ ମାର୍କ ଦିଆଯିବ ବୋଲି ପଚାରତେ, ଡି.ପି. ଆଉ ପିଲା ବେଶ ସ୍ଲାର୍ଟ, କହି ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ତତ୍ତ୍ଵରତା ସହ ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଧାନ ତାଙ୍କର ମତାମତ ଦିଅନ୍ତୁ, ମୋର ପ୍ରକଳ୍ପର ଅଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ସେ ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ମତ ଦେଲେ । ସାକ୍ଷାତକାର ବୋଲି ଅଧ୍ୟେକ୍ଷ ମୋ ମୁହଁକୁ ତାହାଁତେ ମୁଁ କହିଲି ଏତ ସାଧାରଣସ୍ତରଠାରୁ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନସ୍ତରର । ଏପରି ଅଧ୍ୟାପକ ଉତ୍ସନ କରାଗଲେ ଏ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ଅଗ୍ରେଧାବତି, ଧାବତି ହେବ ସାର । ହାସ୍ୟରୋଜ ଉଠିଲା; କିନ୍ତୁ ପରେ ପରିବେଶ ପ୍ରକଳ୍ପ ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ନନ୍ଦ ବାଅରୁମନ୍ତ୍ର ଗଲେ । ଉତ୍ୟବସରରେ ଆୟୋଗର ଅନ୍ୟମେ ସର୍ବ ପଚନାୟକ ମୋତେ କୁଣ୍ଡେଇ ପକାଇ କହିଥିଲେ- ପ୍ରଧାନ ବାବୁ, ଯାହା ହେଉ ବିଲେଇ ବେକରେ ଆପଣ ଘଣ୍ଟି ବାହିଦେଲେ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ।

ପରେ ତୁଳ ତିନିଜଙ୍କର ସାକ୍ଷାତକାର ସରିଲା ପରେ ଆମେ ସବୁ ଏକତ୍ର ବସି ସମସ୍ତ ଫଳାଫଳ ସଂପର୍କରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରିଦେଲୁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆତ୍ମପଣ୍ଡିକ ପଦକ୍ଷେପ ଆୟୋଗ ନେବେ କହି ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ଓ ମୁଁ ଆୟୋଗଙ୍କ କାରରେ ମୋରି ଯୋଗ୍ବ୍ୟା ବାସରବନରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲୁ । ବାଗରେ ସାର କହୁଥିଲେ- ଶରତ, ତୁମର ମାନସିକତାକୁ ତାରିଧି କରୁଛି, ମୁଁ କହୁଥିଲି-ଶ୍ଵରୁଜନମାନେ ଯାହା ପିଲାବେଳୁ ଅକିଞ୍ଚନକୁ ଶିଖାଇଛନ୍ତି, ତାହାତ ନିର୍ବାହ କରୁଛି ସାର । ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ରଙ୍କ ମୁହଁରେ-ପ୍ରଶାନ୍ତିର ହସ ତହଟି ଉଠୁଥିଲା । ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ଏକଦା ମୋର ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ଘରେ ସାମାନ୍ୟ ଜଳଯୋଗ କରି ମିଶ୍ର ସାର କୁବନେଶ୍ୱର ଫେରିଗଲେ ।

ପରଦିନ ସମ୍ବଲପୁର ଫେରି ତୁଳା ଗଲି । ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ କ୍ଲାସ୍ ନେଇ ଫେରିଲାବେଳକୁ କୁଳପତିଙ୍କ ଡାକରା । କାହିଁକି କୁଳପତି ଡାକୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଚିନ୍ତାପ୍ରତିଷ୍ଠାନ୍ତି ହୋଇପଦ୍ଧତିଙ୍କ । କୁଳପତି ପ୍ରଫେସର କବି କହିଲେ- ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପୁଅଟିଏ କଟବରେ ସାକ୍ଷାତକାର ଦେଇଥିବ । ସେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟବିଷ୍ଟ କରୁଥିଲେ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବାକୁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଉଚିତ ମଣିଲିନ୍ଦି । ବିବେକ ବାଧା ଦେଲା । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ କହିଛି ବୋଲି କହିଦେଇଥିଲି । ସେମାନେ ଏଇ ମର୍ମରେ ଅତୁରୋଧ କରିଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଜାବିବେ ନାହିଁ । ଏ କଥା ଶୁଣି ଚତ୍ରପତି ହେଉଥିଲି । ଆଉ କୌଣସି ଉପରିଷି ହାକିମ ହୋଇଥିଲେ ତ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଫେସର କବି ନିଜର ନାମଟିକୁ ସାର୍ଥକ କରି ତାପସ ସୁଲଭ ଆତରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମହାରାଜବନ୍ଦା, ତାଙ୍କର ବିଚାର ତୁଳି, ତାଙ୍କର ବିଜ୍ଞାନୀୟନର ମନୋଭାବ ମୋତେ ମୁହଁ କରିଥିଲା । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ଜୀବନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ସାକ୍ଷାତକାର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିବରଣୀ ଦେଇଥିଲି । ପ୍ରଫେସର କବି

ହସହସ ହୋଇ କହୁଥିଲେ- ଆପଣତ କେହୁଣ୍ଡିଆ । ଶୁଭ ରୋକ ଠୋକ । ମୁଁ ନିଜେ ଷହେଇବନାର ଲୋକ କି ନା, ସବୁ ଜାଣିଛି । ଆମେ ତ ଏକା ନାଉର ଫଳ; ଏକିବେଳେ କହନେ ହସର ଲହରୀ କୁଟିଥିଲା । ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ପାଇଲଟିଏ ଧରି ଆସନ୍ତେ ମୁଁ କୁଳପଟିଙ୍କ ବିଦ୍ୟାୟସୁଚକ ଅଭିବାଦନ ଜଣାଇ ପ୍ରକୋଷ୍ଟରୁ ନିଷ୍ଠାତ ହେଲି । ସମଳପୂର ଓ ଜ୍ୟୋତିହାର ମଧ୍ୟଦେଇ ଯାତାଯାତ କରୁଥିବା ସରବାରୀ ବସଟି ସଂଧ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟାବେଳକୁ ଫାଟକ ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲା । ବସରେ ବସି ଶୁଣି ସମଳପୂରର ବସାକୁ ଫେରିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋଦିପଡ଼ାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁ ଚମ୍ପୁଆକୁ ଘାନାଟର ହୋଇ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି । ମୋତେ ଆଶ୍ରା ଦେଇଥିଲେ ପ୍ରଫେସର ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ୟ ।

ଆଚାର୍ୟ ଥିଲେ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ସହାଧ୍ୟାମୀ । ଉଭୟ ସାଂଘ ହୋଇ ମି : ରି : (ମିଡିର ଇଂଲିଶ) ସୁଲାରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ଆଗରୁ ପରିଚୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ଭାଇର ସମାନ ଦେଉଥିଲି । ସେ ମୋତେ ବଡ଼ ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ମୋଦିପଡ଼ାରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହ ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ବିପରି ହୃଦୟଟି ଭିତରେ ବିଶେଷତଃ ରହିବା ପାଇଁ ଅବସ୍ଥା ଗୋପୁଣ୍ଡ ତାର ସୂଚନା ଦେଇଥିଲି । ସେ ସମଳପୂର ୩୮ କାର୍ଟରସରେ ଏକା ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିଲାଏ କଟକରେ ରହି ପଡ଼ାପଡ଼ି କରୁଥିଲେ । ଆମ ହୁହୁକର ଥିଲା ସମଦଶା । ସେ ଲିଙ୍ଗରାଜ ବାବୁଙ୍କ ବଦଳି କଥା ଶୁଣି କାର୍ଟରସରେ ରହିବାକୁ ବହିଲେ । ରାମବାବୁଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କ କାର୍ଟରସରେ ବର୍ଷେ/ଦେହବର୍ଷ ରହିଥିଲି । କଟକରେ ମୋରି ସାନଗୁଥ ସୁବ୍ରତର ପାଠପଡ଼ା ସରତେ ସେ କାନପୁର ଆଇ.ଆଇ.ଟି. ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଛାତ୍ର ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ କଲା । ସେ ସର୍ବଭାରତୀୟ ପ୍ରତରେ ଦିଟାୟିଯାନ ପାଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ବୃତ୍ତିଏ ବି ମିଳିଲା । କାନପୁର ଆଇ.ଆଇ.ଟିରେ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ବଡ଼ ନିର୍ଣ୍ଣଳିଆ ଥିଲା । ମୋର ଜାମାତା ଦୟାନିଧିର ପୋଷ ଗ୍ରାହୁଣ୍ଡ ଶିକ୍ଷା ମୂଳରେ ଅବଶ୍ୟକ ତାର ଅବଦାନ ରହିଥିଲା । ଦୟାନିଧି ଏମ.ବି.ବି.ଏସ୍ (M.B.B.S) ପରେ ସରକାରୀ ନିୟୁକ୍ତ ପାଇ ଚମ୍ପୁଆ, ତେଳିକୋଟ, ଝମୁରା ପରି ହସପିଟାଲରେ ଆସିଥାଏ ସର୍ଜନ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସୁବ୍ରତ ନିୟମିତ ଚିଠି ଦେଉଥିଲା । ଠିକଣାରେ ଇଂରାଜୀରେ ନାମ ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଆରେ ବଡ଼ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ଏମ.ବି.ବି.ଏସ୍ (ସାଧା) ବୋଲି ଜେଣୁଥିଲା । ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଉଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଓ ପାଢାଦାୟକ ଥିଲା । ଏହା ପାଠ କରି ଦୟାନିଧି ଆମାତ ପାଉଥିଲେ । ଏକଥା ମୋ ଆଗରେ ଥରେଥେ ସେ ବ୍ୟକ୍ତ ବି କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣି ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲି ଯେ ହୃଦୟ ପି.କି. ଏନ୍ତ୍ରାନ୍ସ ଦିଅ ଏବଂ ତହିଁରେ କୃତିତ୍ଵ ଲାଗି ସୁବ୍ରତର ମୁହଁ ବସ କରିଦିଅ । ସେ ମୋର କଥାମାନି ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ । ପ୍ରଥମଥର ହୁଏଟ ଭଲଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତି ନଥିଲା । ଫଳତଃ ପି.କି. ପଡ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମୋ ପହା

ଉସାହ ଦେଇ ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ କହିଲେ— ବାବୁ ଦୟାନିଧି, ଜୀମ ବନ ମା' କଇତାକୁ ଜଣା । ତୁମେ ନିଷୟ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ପୁଣି ଆଉଥରେ ପରୀକ୍ଷା ଦିଅ । ଜୀମ ସିନା ପ୍ରଥମଥର ହାରେ, ଦିଟାୟଥର ତ ଜିଶିଥାଏ । ପରବର୍ଷ ପୁଣି ପରୀକ୍ଷାରେ ବସି ସେ ନାରୀ ରୋଗ ସଂପର୍କରେ ପୋଡ଼ିଗ୍ରାହ୍ୟର ଡିଗ୍ରୀୟ ପଡ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାରୀରୋଗ ବିଶେଷଜ୍ଞ ହେଲେ । ‘ସାଧା ତାତ୍ତ୍ଵ’ ବିଶେଷଣଟି ଯଦିଓ ଥିଲା ବ୍ୟଙ୍ଗାମ୍ୟ ଅଭିଧା । ଏହି ବିଶେଷଣଟି କିପରି ଦୟାନିଧି ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉହ ଓ ଉସାହର ମହାମନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଦୟାନ କରି ଦୟାନିଧି ସ୍ବର୍ଗତ ଏବେ ହସରେ ଫାଟି ପଡ଼ନ୍ତି । ଦୟାନିଧି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମେଡିକାଲ କଲେଜରେ ପି.ରୀ. ଡିଗ୍ରୀ ହାସଳ କଲେ । ମୋର ଅପାଠୀର ପହାର ତାରିଦା ସେତେବେଳେ ଦୟାନିଧିଙ୍କୁ ସତତ କର୍ମଚାରୀ କରୁଥିଲା । ଦୟାନିଧି ଏବେ କେହୁଙ୍କର ଜିଲାରେ ସ୍କନ୍ଧାମଧ୍ୟ ନାରୀରୋଗବିତ୍ତ ଚିକିତ୍ସକ । ଏଇଠି ମୋର ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ଯେ ମା ମାନେ ହିଁ ସଦାବେଳେ ମା’ । ସେମାନେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାଦୀକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣାଦାତ୍ରୀ । ଯେଉଁଗରେ ମା’ ଟି ମଜ୍ଜାତ ହୁଏଁ, ସେ ଘର କୁଷ୍ଟତି ପଡ଼ିବାର ବହୁ ସମାବନା ରହିଥାଏ ।

୧୯୮୮/୮୯ ମସିହାବେଳକୁ ସମ୍ବଲପୁରରେ ପିଲାଏ ଜୋରଦାର ଘରଖୋଜା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସବୁଠି ଗୋଟିଏ କଥା ସପରିବାର ରହିଲେ ଘର ମିନିବ; ଠେଣ୍ଠା ଠେଣ୍ଠା ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଘର ନାହିଁ । ଏବେ ତ ମୋ ପହାର ପିଲାକୁ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପାନ୍କୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏବେ ଯକ୍ଷର ରାମଗିରି ନିବାସ ପରି ମୋତେ ଆଉ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବ୍ରାଂତରସର ଜାବନ ଯାପିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯକ୍ଷର ସିନା ବସର ଅତେ ପହା ସହ ଏକତ୍ର ବସବାସ କରିବାର ଅଧ୍ୟକାର ମିନିଥିଲା; ଆର୍ଥିକ ଅନଟନ, ପିଲାକ ପାଠପଢା, ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆକୁଷଣିକ କାରଣ ହେତୁ ପଢ଼ିପହାର ଏକତ୍ର ବସବାସ କରିବାର ସୁଯୋଗ ତିନିବର୍ଷ ଯାଏ ଆମର ନଥିଲା । ଏବେ କୁଡ଼ା ରାଜାର ପାଦଦେଶରେ ଗୋପାଳମାଳରେ ମୋତେ ଜଣେ ସୁଲ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ହୁଆ । ତିଆରି ଘରଟିଏ ରହିଥିଲେ ମିନିଲା । ଏହି ଘରେ ମୋର କଟିଥିଲା ବର୍ଷେ । ଏଇଠି ରହିଲାବେଳେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର ଜନଜୀବନ ସହ ମିଶିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି । ଆମର ମୁହଁସ୍ଵାମୀଙ୍କର ପୁଅଟିଏ ବ୍ୟାଳ କର୍ମଚାରୀ । ଘରେ ପୁଅ ବୋହୁ ସମସ୍ତେ ରହିଥାନ୍ତି । ଆମେ ତାଙ୍କ ଅଗଣା ଫେରୁ ଭଡ଼ାଘରକୁ ଯାଉ । ଆମ ପ୍ରତି ସେହି ଘରମାଳିକ ଓ ତାଙ୍କର ପହାଙ୍କର ଘୋଜନ୍ୟବୋଧ ଥିଲା ଅନ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପୁଅବୋହୁ ଆମକୁ ବାପାମାଆ ପରି ସମ୍ବାନ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଆମର କିନ୍ତି ଅସୁବିଧା ହେଲେ ଆମକୁ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ । ଉପକୁଳର ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ ଦେଖିଲେ ସେଇ କଟକୀଟା କହି ନାକ ଚେକି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଘୋଜନ୍ୟହାନ ସମ୍ବାନ୍ଧ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କିମ୍ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଉହତ ଘୁଣାର ଧୂମପଟଙ୍ଗ ତ ଆମ ଆଖିରେ ପଡ଼ିନାହିଁ । ବରଂ ସବୁଠି “ମଧୁବାତାରତାୟତେ ମଧୁକଷରତି ସିନ୍ଧବଃ”ର ମନୋଜ୍ଞ ପରିବେଶକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି ।

ବ୍ୟକ୍ତିଏ ନିଜେ ହିଁ ନିଜର ପରିମଣ୍ଯନ ସୁଷି କରିଥାଏ; ଏହି ଅବବୋଧଟି ବେଳୁବେଳ ମୋର ବନ୍ଦରର ହେଉଥିଲା । ଏଣୁ ମୁଁ ଜାବନର ଉଚ୍ଚର ଜାଗରେ ଖେଳ କଟକ ବାସିଥା ହୋଇ ବି କେବେ ସମଳପୁରରେ ବିରାଗରାଜନ ହୋଇନାହିଁ । ସବୁଠି ବନ୍ଦୁଦୂର ସରେଇ ଘର ମୋ ପାଇଁ ସଂରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।

ସମଳପୁରରେ ରହଣିକାନରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଚାହାଣି, ଚକଣି ଏବଂ ଚମକକୁ ନିରେଖିଛି । ସମଳପୁର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ସମଳେଇଙ୍କୁ ସପହୀକ ଏକାଧିକବାର ଦର୍ଶନ କରିଛି । ଦେବୀଙ୍କ ମହିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ବର୍ଷମାନର ସ୍ଥିତି ସଂପର୍କରେ କିମଦଢ଼ାମାନ ଶୁଣିଛି । ଚୌହାନବଂଶୀ ରାଜ୍ଞୀ ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ହେଉଛନ୍ତି ନଦୀମାତୃକା ସମଳପୁର ଜନପଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ସେ ଥିଲେ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ରମାଇ ଦେଓ ବନ୍ଦରାମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଉଚ୍ଚର ପୁରୁଷ । ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ରାଜରାଗ ସ୍ଵତ୍ରରେ ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ହୋମା ରାଜ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । ତାହା ଉଚ୍ଚରରେ ମହାନଦୀଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଅଗମନଦୀ ଏବଂ ପଣ୍ଡିମରେ ଫୁଲଙ୍କରର ଶୂଙ୍ଗୀ (ସୁରଙ୍ଗୀ) ନଦୀଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ମହାନଦୀକୁଳୟ ଆଧୁନିକ ହୁମାଯାଏ ଭୁରାଗ ରହିଥିଲା । ସେ କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ବାହାରେ ଉଚ୍ଚରକୁଳରେ ସମଳପୁରରେ ସୀୟ ରାଜଧାନୀ ଓ ତୁର୍ଗନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । କଥୁତ ଅଛି ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ଥିଲେ ନିଜ ରାଇ ପାଟଣା ଅଧୀଶ ନରସିଂହଙ୍କ ସେନାପତି । ସେ ବହୁଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ ହୋଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ତ୍ରାତୃଦ୍ଵିବାଦ ହେଲା ଏବଂ ତାର ଅବସାନ ପାଇଁ ରାଜମାତା ଅଂଶରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇରାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଇ ହୁମା ପ୍ରଦେଶ ବନ୍ଦରାମଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ବାହୁବଳରେ ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ସମଳପୁର ସହ ଆଉ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ସାମିଲ କରି ବୁଝଦି ସମଳପୁର ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ ।

ପୁଣି ଆଉ ଏକ କିମଦଢ଼ା ଅନୁସାରେ ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ଶ୍ରାବଣର ତିମିରାଦୂର ଘନଘୋର ରଜନୀରେ ଖର ପ୍ରୋତ୍ସେନୀ ମାୟାନଦୀ ପାର ହୋଇ ପ୍ରସବ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରବୀଣା ଧାତ୍ରୀକୁ ପିଠିରେ ବସାଇ ଆଣିଥିଲେ ଏବଂ ଧାତ୍ରୀଙ୍କ ସହାୟତାରେ ତ୍ରାତୃଜାୟା ରାଜ୍ୟର କୁଳାକୁର ହମୀର ଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲେ । ରାଜ୍ଞୀ ନରସିଂହ ଦେବ ସାନରାଇଙ୍କ ତୁପ୍ୟାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ଅଧେ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଜନଶୁତିକୁ ରିରି କରି ରାଧାନାଥ ରାୟ ଓ ରାଧାମୋହନ ରତ୍ନାୟକଙ୍କ ପରି କରିବ ଗାଥା କବିତାମାନ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ, ବନ୍ଦରାମ ଦେବ ହିଁ ସମଳପୁରର ପ୍ରଥମ ଚୌହାନବଂଶୀ ନରପତି । ସେ ଅରଣ୍ୟ ପରିବେଶିତ ସମଳପୁର ଜନପଦକୁ ରାଜଧାନୀ ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଦେଇ ପଣ୍ଡିମ ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରାଣକେନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଠିଆ କରାଇବାର ଆଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେଷା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ପ୍ରଚଳିତ ଆଉ ଏକ କଥନିକା ଅନୁସାରେ ରାତିରେ ବନ୍ଦରାମ ଦେବଙ୍କ ସ୍ଵାଦେଶ ଦେଇ ସୋମନାଇ (ସମଳାଇ ଦେବୀ) କହିଥିଲେ- ବସ, ଗୋମଦହ୍ୟ

(ସୁମଦହ)ରେ ମୁଁ ରହିଛି, ମୋତେ ନେଇ ମହାନଦୀର ଆରକ୍ଷାକ ଶିମୂଳି ରହିଛନେ ମହିର ଚୋକି ରଖ ।” ବଜରାମ ଦେବକ ଆଦେଶରେ ସମଳପୁର ତୁର୍ଗ ଓ ସୋମଲେଶ୍ୱରୀ ମହିର ଚୋକିଥୁଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ଉପାସ୍ୟ ଦେବୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଅନେକ କହନ୍ତି ବଜରାମ ଦେବକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସୋମଲାଇ ମହିରଟି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଭାଙ୍ଗି ଯାଆଏ ବର୍ଷମାନର ସମଲେଶ୍ୱରୀ ମହିରଟି ରାଜା ଛନ୍ଦ୍ର ସାହକ ଦାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଛନ୍ଦ୍ର ସାହା ଦେବାକ ନିର୍ମିତିରେ ପୂଜା ପାଠ ପାଇଁ ୪୦ ଖଣ୍ଡ ମୌଜା ଖଞ୍ଚା କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ଖଞ୍ଚା ପ୍ରାମମାନ ଦେବୋରର ବିଭାଗରେ ଏବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଦେବାକ ପୂଜାପାରଣ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ଗାଁ ମାନଙ୍କରୁ ଦେଇ ଆଦ୍ୟ ହୋଇ ଆସୁନାହିଁ । ମଣିଷ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଦିଅଙ୍କୁ ଖାଇ ଖରୁକୁ ବବନ୍ଧିତ କରିବାର ନିର୍ଭିର ତ ରହିଛି ।

ସମଲେଶ୍ୱରୀ ହେଉଛନ୍ତି ସମଳପୁରର ପ10 ଦେବତା । ଚୌହାନ ରାଜବଂଶ ତାଙ୍କୁ ସୋମ କୁଳର ଦେବୀ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଲେ ହେଁ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଜନଜାତିର ଆରାଧ୍ୟା ଦେବୀ । ତାଙ୍କର ପୂଜାପାଠ ସମ୍ମରଣ କରିବାର ଲୋକ କରନ୍ତି । ଏହି ସମ୍ମରଣାନେ ଏକଦା ଅସୁଶ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । କାନେକାଳେ ସମ୍ମରଣ ବା ସହର ବା ଶବରମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଆଧିବାସୀ । ସମଳପୁର ତ କାନେକାଳେ ଆଧିବାସୀ ବା ଜନଜାତି ଏବଂ ଆରଣ୍ୟକ ଜନସମବାୟ ଅଧ୍ୟେଷ୍ଟି ଜନପଦ ହୋଇଥିଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂପ୍ରଦାୟ ଏହି ରୂପାରାଗରେ ପ୍ରବେଶ କରି କେତେକ ଭୂମିଜଳ ଓ ରିରିଜନକୁ ବିସ୍ତାପନ ପୂର୍ବକ ଏହି ନଦୀମାତୃବା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଭରଗତ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟର ଜାତିର ମଧ୍ୟ ସମଦ୍ୟ ଘଟିଛି । ବେହି ବେହି ଆଉପାଦେ ଆଗେର ଯାଇ କହନ୍ତି ଯେ ସମଳପୁର ନାମଟି ‘ସମଳକ’ ନାମର ବିବରିତ ରୂପ । ବଜରାମ ଦେବକ ଷୋଡ଼ଶ ଶତକର ଲୋକ । ତାଙ୍କର ରାଜୁଟିକାଜ ଖ୍ରୀ : ୧୪୪ ରୁ ୧୪୭୦ ଯାଏ; କିନ୍ତୁ ‘ସମଳକ’ ଅଞ୍ଚଳର କଥା ଟଳେମିକର ଖ୍ରୀ୯୧୫ ଦିତୀୟ ଶତାବୀରେ ବିବରଣୀରେ ରହିଛି । ‘ଶବରାଇ’ ଶବ୍ଦ ସୋମଲାଇ ଓ ତାର ରୂପାରିତ ସଂସ୍କୃତ ରୂପ ହେଲା ସମଳେଶ୍ୱରୀ । ଏଇ ଶବରା ଦେବୀ ରିରିଜନମାନକ ଉପାସ୍ୟ ଦେବୀ । ଏହି ଦେବୀଙ୍କୁ ବଜରାମ ଦେବ କେବକ ସୋମ କୁଳର ଦେବୀ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମାତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ବଜରାମ ଦେବ ଥିଲେ ସୋମ ବା ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀ ରାଜା । ତେବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଏ ଯାବଦି ସମଳାଇ ୩୦କୁରାଣୀଙ୍କୁ କବନ୍ଧିତ କରିପାରି ନାହିଁ । ଅତ୍ରାହ୍ଲାଙ୍କ ପୂଜକ ହିଁ ତାଙ୍କର ପୂଜାପାଠ କରିଥାଯିଛନ୍ତି ।

ସମଳପୁର ହେଉଛି ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟର ସଂସ୍କୃତର ମିଳନ ପ10 । ଏହି ପ10ରେ ରହିଲେ ମୋରି ଜନ୍ମସ୍ଥଳ କେହୁଙ୍କର କଥା ମନେପଡ଼େ । ଏ ତୁଳ ସ୍ଥାନର ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଜୀବନଧାରାରେ ବିଶେଷ ରେବ ନାହିଁ । ସେ ରୂପର ନିଷପଟ ସାରଜ୍ୟ, ବନ୍ଧୁପଣ ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସହ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅନେକ ମେଳ, ଅନେକ ସାଦୃଶ୍ୟ । ବାକ୍ୟ ରାନ୍ଧରେ

କ୍ରିୟାପଦ ଓ ଉଚାରଣରେ ରେଦ ରହିଥିଲେ ହେଁ ଶର ସମାରରେ ଅଛୁରୁପତା ରହିଛି । ଧର୍ମାଚରଣ ଓ ଦେବଦେବୀ ପୂଜାରେ ବି ସେହି ଗିରିଜନ ସୁଲାର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ପୂଜା ଅର୍ତ୍ତନାର ସଂକେତ ଉଚ୍ୟତ୍ର ସମାନ । ଏଣୁ ସମଲପୁର ବା ଜ୍ୟୋତିବିହାର ନିବାସବେଳେ ଆମକୁ କେହୁଙ୍କରେ ରହିଲା ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲାଦିନ ଯେଉଁ ସାମୟିକ ଖଣ୍ଡିଆରୁତ ଉଠିଥିଲା, ତା'ର ପ୍ରଭାବ ପରେ ବା କାହିଁ ?

ଗୋପାଳମାଳରେ ଭଡାଘରେ ବର୍ଷେ କେଇମାସ ରହିଥିଲି । ପ୍ରତିଦିନ ସାତେ ନଥଟା ଦଶଟାବେଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଯାଉଥିବା ୦.ଆର.ଟି ବସରେ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯାଇ ସଂଧ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ସମଲପୁର ଫେରିଥିଲା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମ.ୱ.୬ ଓ ଏମ.ୱ.୮ କ୍ଲାସ ନେଇ ବାହୁଡ଼ି ଥାଏ । କ୍ଲାସ ନଥିଲାବେଳେ ଲାଭତ୍ରେରାରେ ଯାଇ ବସେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଗବେଷଣାର ହୃଥା ରାହା କିପରି ଫିଟିବ । ରତ୍ନାକୁର୍ତ୍ତିକ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା ନ କରି ଗବେଷକ ଓ ଗବେଷିକାଏ କିପରି ହୃଥା ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରି ସ୍ଵକୀୟତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିବେ ତାର ସ୍ଵତ୍ର ଖୋଜୁଥିଲି; ହୃତନ ପ୍ରସଂଗ ଯିର କରୁଥିଲି । ଗବେଷଣା ପାଇଁ କେହି ଆସିଲେ ତାକର ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଗବେଷଣୀୟ ବିଷୟ ଯିର ହେଉଥିଲା । ତେବେ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ କରିବାକୁ ଢାହିଲେ । ଗବେଷକ ବା ଗବେଷିକାଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଦିଷ୍ଟ ବିଷୟରେ ୩/୪ ମାସ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନିଜେ ନିଜର ଗବେଷଣାର ସମାବ୍ୟ ଖୁସଦାନ୍ତିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ କରୁଥିଲି । ଯିଏ ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ସମୟ ରିତରେ ନିଜର ଅଧ୍ୟୟନ ସ୍ଵହା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଵକୀୟ ଗବେଷଣା ପ୍ରକଳ୍ପର ରୂପରେଖା ଉପଲବ୍ଧ କରାଯାଇପାରନ କରନ୍ତି, ତାକର ଗବେଷଣାରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଦେବାକୁ ସ୍ଵୀକୃତି ଦେଇଥାଏ । ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ମୋ ପାଖରେ ୧୪/୧୭ ଜଣ ଗବେଷକ ଓ ଗବେଷିକା ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆସୁଥାର ହେଲେ । ଗବେଷକ / ଗବେଷିକାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ଗବେଷଣାର ବିଷୟ ବି ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ହେଉଥିଲା । ସବୁବେଳେ ଗବେଷକ ଗବେଷିକାଙ୍କୁ ତାରିଦ କରୁଥିଲି ନିର୍ଦ୍ଦାରିତ ସମୟସୀମାରେ ନିଜ ନିଜର ଗବେଷଣା ସହର୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ । ସମୟ ଟ କାହାରିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେନା । ହୃଥା ହୃଥା ଝାନପଟଳ ଦେବୁବେଳ ଉଦ୍ଘୋତିତ ହେଉଥିବ, ଅଧୁତବ୍ୟ ବିଷୟକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରିବାର ସମାବନା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରିବ । ଏଣୁ ଗବେଷଣାର ଉପଲବ୍ଧାପନାରେ ଓ ଆକଳନରେ ବିଧିବିଧାନ ମାନିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥାଏ । ତହ୍ରାରା ପରୀକ୍ଷଣ କାଳରେ କୌଣସି ପରୀକ୍ଷକ ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧିତିକୁ ଖୁଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ ତହ୍ରାବଧାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିବନ୍ଧମାନ ଯଥାସମବ ତରୁରର୍ଜକ, ସୁକ୍ରିନିଷ ଏବଂ ସାବଲୀଙ୍କ । ତହ୍ରାରେ ସୁକ୍ରିଧର୍ମତା ରହେ କିନ୍ତୁ କଷନାର ମାୟାଲୋକ ନଥାଏ । ଥାଏ ବସ୍ତୁନିଷତା, ଶାଣିତ ଜାବବୋଧ ଓ ସୁସନ୍ଧ ସୁକ୍ରିଯୁକ୍ତ ପରିପ୍ରକାଶ । ରାଷ୍ଟ୍ର ସରକୁ, ସୁସନ୍ଧ,

ଯଥାସମ୍ବ ଶାଣିତ ଏବଂ ଅର୍ଥଦେୟାତକ । ଫଳରେ ପରୀକ୍ଷକମାନେ ନିବନ୍ଧର ଜାବ କିମ୍ବା ଜାଷାଗତ ତୁଟି ଦେଖାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନିବନ୍ଧର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତା ଓ ତୁଟନ ଦିଗନ ଦେଖି ତାରିଷ୍ଟ କରି ରିପୋର୍ଟମାନ ଦେଉଥାନ୍ତି । ତହାରା ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ଚାରି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ୧୨ / ୧୫ ଜଣ ମୋରି ତହାବଧାନରେ ଡକ୍ଟରେସ୍ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରେ । ସଫଳ ସହର୍ଷ ତହାବଧାରକ ବା ଗାଇରୁ ଭାବରେ ସୁଖ୍ୟାତି ରହିଲା । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ମୋରି ଶାତସୁଲଭ ଆଚରଣ ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ବୁଆଁର, ଅପରଶ ବୋଲି ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଦୋଇ ପିରୁଥୁଲେ ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ କାନ୍ତି ଲାଗିଲା । ସେଇ କୁହାନିଆକୁ ଲୋକେ କହିଲେ- ଆପଣଙ୍କ ସାଧନା ଓ ସିଦ୍ଧିର ଦେବେ ସିନ୍ଧୁରା ଫାଟିବ ଏବଂ କେବେ ଆକୁଥ ଆସିବ ? ନିରନ୍ତର ସାଧନା ଓ ଆଗୋପସ୍ତୀନ ପ୍ରତ୍ୟେକି ହିଁ ସିଦ୍ଧିର ସୋପାନକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଥାଏ । ଏହି ଅବବୋଧଟି ଦିନକୁ ଦିନ ମୋ ମନରେ ଦୃଢ଼ୀରୁତ ହେଉଥିଲା । ଅବଶେଷରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ମୋ ପ୍ରତି ବି ସନ୍ନାନ ବୋଧ ବୁଦ୍ଧି ପାଇଲା । ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟର ରବେଷଣା ପ୍ରକଳ୍ପର ଆକଳନ କରିବା, ନିବନ୍ଧର ମୂଲ୍ୟାୟନ ଓ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିର ସଦସ୍ୟ ହେବାକୁ ନିଯୁକ୍ତ ମଧ୍ୟ ମିଳିଲା । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ଅତୁଦାନ ଆୟୋଗର କେତେକ ରବେଷଣା ପ୍ରକଳ୍ପର ମଞ୍ଚରୀ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ ରୂପେ ମତାମତ ଦେବାକୁ ଡାକରା ଆସିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଜାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କର ବିଭିନ୍ନ ମେଜର ପ୍ରଜ୍ଞେକ ଆବେଦନକାରୀଙ୍କ ପ୍ରକଳ୍ପମାନଙ୍କର ଗୁଣାଗୁଣ ବିଚାର ଓ ମୂଲ୍ୟାୟନ ବୋର୍ଡର ସଦସ୍ୟ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଆସିଲା । ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଫେସର ନିଯୁକ୍ତ ପାଇବାର ତିନି ଚାରିବର୍ଷ ଭିତରେ କୁଶଳୀ ରବେଷକ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଜାବେ ନିଜର ପରାକାଷା ପ୍ରତିପାଦନ କରିପାରିଥିଲି । ତହାରା ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାଦନା ଓ ରବେଷଣାତ୍ମକ କର୍ମତ୍ରୟକୁ ଆୟର କରିବାରେ ସଫଳକାମ ହୋଇପାରିଲି । ଏଣୁ ମୋ ପ୍ରତି ଆଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାରୁ ଆଉ କିଛିବାଟ ରହିଲା ନାହିଁ ।

ସମ୍ବଲପୁରରେ ରହଣିକାଳ ଭିତରେ ଘାନୀୟ ଜୀବନର ମାଧ୍ୟମ୍ୟ ଅତୁରବ କଲି । ବଡ଼ବଡ଼ାର, କମଳି ବଡ଼ାର, ମୋଦିପଡ଼ା, ଖାଦ୍ୟାପଡ଼ା, ମାଳିପଡ଼ା, ବୁକୁହିଲ ପରି ବିଭିନ୍ନ ଘାନ ତୁଳିଲି । ସମ୍ବଲପୁରୀ ବସ୍ତାକୟ, ବାନ୍ଧବୁଣା ଶାହିର ଚହଟ, ସମ୍ବଲପୁରୀ ଉରରୀ ଓ ବେଢଣ ଆମ ମନରେ ମାତ୍ରା ରହୁଥିଲା । ସମ୍ବଲପୁର ରହଣିବେଳୁ ମୋ ପହା ତାଙ୍କର ସମ୍ବଲପୁରୀ ଶାହି ପ୍ରତି ଅହେତୁକ ମମତା । ତାଙ୍କର ଯେତେ ପାଟପତନୀ ଓ ପେଡ଼ିଲୁଗା ସବୁଠି ସମ୍ବଲପୁର ଡିଜାଇନ । ଟିଅ ବୋହୁକ ପାଇଁ ବି ସମ୍ବଲପୁରୀ ଶାହି କିଣନ୍ତି । ସବୁଠି ସମ୍ବଲପୁର ଚକଣି ପ୍ରତି ଦିନୁଦିନ ସଂବେଦନଶୀଳତା ମନୋରାଜ୍ୟରେ ଦାନା ବାନ୍ଧିଥିଲା । ଥରେ ବାଣୀବିହାର ପରିସରରେ ଜାତୀୟ ଅ ଲୋକନାଚକ୍ରରେ ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ଓ ମୋତେ ଯୋଗଦେବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇଥିଲ । ତାରୋଟି ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟର ବିଦ୍ୟାକାନଙ୍କ

ମଞ୍ଚକୁ ତାକିଲାବେଳେ ଆବାହକେ ଆମ ଦୁଇଁଙ୍କୁ ଏବେ ସମଲପୁରୀ କହିବେ ବୋଲି ସମାଷଣ କରାଯାଆଛେ, ଆମେ ଦୁଇଁ ପରିଷରର ମୁହଁଙ୍କୁ ତାର୍ହି ହସୁଥରୁ । ଆମରି ନାମ ସହ ସମଲପୁରୀ ଲାଞ୍ଚନଟିଏ ଯୋଡ଼ି ଦେଇଥିବାରୁ ଆମେ ଆମର ସ୍ଵକୀୟତା ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଯଥାସନବ ସତେଜନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲୁ । ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟକବିତାର ସଂରଚନା କିପରି ସମଲପୁର କୁଣ୍ଠାର ଦଙ୍ଗକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ବିଚିତ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ହେବା ବିଧେୟ ଓ ତର୍ହେରେ ସ୍ଵକୀୟତାର ସଂକେତ ରହିବା କାହିଁକି କାମ୍ୟ, ତାର ସବିଶେଷ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ମୋରି ବିଚାର ବିଶ୍ଲେଷଣ ଶୁଣି କେହି କେହି କହି ପକାଉଥିଲେ- ଏବେ କାବ୍ୟଚିତ୍ରନରେ ବାନ୍ଧବୁଣାଟ ପରି ସ୍ଵକୀୟ ଚିନ୍ତନଧାରା ରହିବା ଉଚିତ ।

ଏହଠି ସ୍ଵରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ବିଂଶ ଶତବର ନବମ ଦଶଶିବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ବାୟବୀୟ ଆତର୍ଜାତିକତାର ପରିହାର ପୂର୍ବକ ବେଳୁବେଳ ପ୍ଲାନିକତା ଓ ମାଟିମନସ୍ତତାକୁ ବରି ନେଉଥିଲା । ତାର ଭୂପରେଖ ସମକାଳୀନ କାବ୍ୟଧାରାରେ କିପରି ଦେବୁବେଳ ପ୍ରସରିଯାଉଛି; ତା'ର ବିବରଣୀ ଦେଉଥିଲି । ସେଇଠି ବହିଥିଲି ଏତ ଓଡ଼ିଶା ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସମଲପୁରୀ କୁଣ୍ଠାଟ ପରି ଅପୂର୍ବ ସମଦ୍ୟର କାଳ ସମୁପରତ । ସେତେବେଳେ କେହି ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ ଖାତ ରାଜ୍ୟର ଏତ ଖାତୁଆ ଦୃଷ୍ଟି । ମୁଁ ବି ହସି କହୁଥିଲି- ଖାତ କହିଲେତ ଜଂଗଳ ବା ଅରଣ୍ୟ । ଆରଣ୍ୟକ ଦୃଷ୍ଟି ତ ସ୍ଵରାବେ ଏକ ମୌଳ ଦୃଷ୍ଟି । ଏତ ଶୁଭ ସୂଚନା ନିଶ୍ଚିୟ ।

ଏମିତି ସମୟ ଗଡ଼ିଚାଲେ । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ସିନା ତାକିରୀ କଲି; କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ କାମ୍ୟର ପାଣିପାଇ, ଆବହାୟ, ଠାଣି, କିମା ମହକ ଏ ଯାବଦ ମୋର ଉପଳକ୍ଷ ହୋଇ ନଥିଲା । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରଫେସର କ୍ଷାର୍ଟରସ ଖାଲିଆଏ, ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଆବେଦନ କରିବା ସହେ ତାହା ମୋତେ ମିଳୁ ନଥାଏ । ବେତେବେଳେ କୁହାୟାଏ କ୍ଷାର୍ଟରସୁଡ଼ିକ ମରାମତି ହେଲାପରେ ଦିଆଯିବ, କେତେବେଳେ କହନ୍ତି ପ୍ଲାନୀୟ ରହଣିର ଅବଧକୁ ବିଚାର କରି କ୍ଷାର୍ଟରସ ଆବଶ୍ୟନ କରାଯିବ । ଏଇମିତି ନାନା ମୁନିର ନାନା ମତ । ମୁଁ ସମଲପୁରରୁ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରୁ ସମଲପୁର ଯିବା ଆସିବାରେ ହେଉଥିଲି ହତସତ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଦିନେ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗରେ କୁଳପତିକର ଦୃଷ୍ଟିଆକର୍ଷଣ କଲି । ସେ ଆଲକ୍ଷମେଣ୍ଟ କମିଟିକୁ ଡକାଇ ଖାଲି ପଡ଼ିଥିବା ଘରରୁଦ୍ଧିକୁ ନିୟମାନୁସାରେ ବାଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଲେ । ମୋତେ ଏ. ପୋର (A4) କ୍ଷାର୍ଟରସଟି ମିଳିଲା । ଏହି ଏ ପୋର ଘରଟିରେ ମୁଁ ସମଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ରହିବାର ଅବଶିଷ୍ଟକାଳ ବିତାଇଲା । (A4) ହେଲା ମୋର କୌଣସି ନିବାସ । କୌଣସିରେ ଶିବ ଓ ଶିବା ରହିଲାପରି ଆମେ ବି ଦୁଇପ୍ରାଣୀ ଦାରିଦ୍ରିଙ୍କରି ତଳେ ପଣ୍ଡିମ ତଳେ ରହି ଜୀବନର ପଣ୍ଡିମରାଗଟିରେ ଚାରିବର୍ଷ ବିତାଇଲୁ । ତା'ପରେ ସେଇ ରହଣି ବେଳେ ହଁ ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଝିରୁ ଅବସର

ନେଇଥିଲି । ଏବେ ସେହି ସ୍କୁଟିପିଷ୍ଟ ଘରଟି ମୋରି ଚେତନାରେ ବାରମାର ଘୂରିଛୁଲେ ।
ବଞ୍ଚିତ ତା'ରି କଥା ମନେପକାଇ କହିଥାଏ-

“ଚାହୁଁଥାଏ

ଚହୁଁଦେଖେ

ଖାଲି ଘୂରିଫେରି

ଏ, ଫୋର

ଏବେ ବି ଟ

ସ୍କୁଟିର ଶାୟେରା”

ଏଣୁ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ନିବାସ ହେଉଛି ମୋର ସ୍କୁଟିପିଷ୍ଟ A4 ର କାହାଣୀ ମାତ୍ର ।

ଅଧିକାରୀ

ଗଙ୍ଗାଧର-ଗଣେଶ୍ବ୍ରୀ ଆଖ୍ୟାନ

ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ଓଡ଼ିଆ ସାରସ୍ଵତ ଆକାଶର ଶୁଚିସ୍ଥାତ ହଜଦୀବସତ । ତାଙ୍କର କଳ ବାକନିରେ ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବିମାଞ୍ଚଳ ସତତ ଉଷ୍ଣବମ୍ବିଶର । ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବମାତ୍ର ବରେଣ୍ୟ କବି । ଏଠି ରୀମରୋଇ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଗ୍ରାହର କବିଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହୁଶ ସମାଦର ନାହିଁ । ରାଧାନାଥ ଯୁଗପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ହୋଇ ବି ବିଚରା କରିଛିଏ । ମଧ୍ୟସୂଦନ ରାତ୍ରକ ଭାବରୂପି ନେଇ ମଧ୍ୟମୟ, ରହିପରି କବିତା ରଚିତ ହେଲେ ବି ଗଞ୍ଚାଧରଙ୍କ ବେବଳ ତାରିଷ୍ଟ କରାଯାଏ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସ୍ଵରଣ ନ କରି ଗଞ୍ଚାଧରଙ୍କ ଆଦର୍ଶର ଦେହନିକୁ ଏଠି ଖୋଜାହୁଁଏ । କେହି ଯଦି ଗଞ୍ଚାଧର ସାହିତ୍ୟର ଦୋଷତୁର୍ବଳତା କିମ୍ବା ଯଳ ବିଶେଷରେ ରହିଥିବା ଅସମ୍ଭବ ବା ବ୍ୟଞ୍ଜନା ଶୁନ୍ୟତାକୁ ଉଷ୍ଣାରି ବସନ୍ତ; ସେ ଶରବ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଚେତନାରେ ଗଞ୍ଚାଜଳ ପରି ଗଞ୍ଚାଧର ବାଣୀ ଏଠି ପବିତ୍ର । ଆମର ପାରମାର୍ଥିକ ମନୋରୂପିରେ ଗଞ୍ଚାଜଳ ଯେପରି କରୁଷିତ ହୋଇପାରେନା; ଠିକ୍ ସେହିପରି ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବିମାରରେ ଗଞ୍ଚାଧର ହଁ ବହିତ । ଗଞ୍ଚାଧର ସାହିତ୍ୟର ମୂଲ୍ୟାନନ କାଳରେ ଜ୍ୟୋତିବହାରରେ ଗଞ୍ଚାଧରଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ବହୁ ସମୟରେ କେବଳ ଚିରାଚରିତ ଖୋଲ କରତାକ ବାଜେ । ଏଯାବତ୍ ଗଞ୍ଚାଧର ସାହିତ୍ୟର ନିରପେକ୍ଷ ମୂଲ୍ୟାନନ ସମବ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ଗଞ୍ଚାଧର ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ରତ ଓ ରୁଚିର କବି । ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ମଣିଷ ମାତ୍ରେ ଉର୍ଧ୍ଵଗ; ସେ ନୀତି ଓ ରୁଚିର ଗାୟକ । ତାଙ୍କର ବାବ୍ୟର ଆକାଶ ନୀଳିମା ଭରା । ସେଠି ମେଘ ଉଠେନା; ଖଢ଼ ବହେନା, ତାଙ୍କ ସୁନିଶ୍ଚିତ ମଣିଷମାନେ ସବୁଦେଲେ ଦେବତାପରି ଦିଶନ୍ତି ।

ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ମନ୍ତ୍ରଦାତା କବି ସତି ରାଉତରାଯକ ଭାଷାରେ କବିଙ୍କ ମଣିଷମାନେ ଶୈଶବର ଶଷ୍ଟାଯା, ବିଶ୍ୱାସର ନୀଳ ଇଲାକାରେ ଘୂରନ୍ତି । ସେମାନେ ମନ୍ଦିରମୟ, ଶାତ ଭରବାନ ପରି । “ଜୀବନଟା ଯେପରି ବା ନୀଳ ସମତଳ/ଶ୍ୟାମ ଶାତ ଆବର୍ତ୍ତ ରହିତ ତୃଣରୂପି ।” କବି ଚେତନା ଭାଜ୍ୟରେ ଶିଶୁଧର୍ମୀ ମହୁର ରୂପିକା ନେଇ ଉଭା ହୁଅଛି । କବିଙ୍କ କାବ୍ୟ ପୁଅବାରେ ଭଲମନ୍ଦର ରେଦରେଖା ସୁଥଷ । ବସୁତଃ ସେ ଯେମିତି ଖୋଲଅଣା ଭଲର କଥା କହୁଛି ନହୁବା ଖରାପ ସଇତାନମାନଙ୍କୁ ଗୋଚାପଣେ

ଚିହ୍ନଟ କରିବାକୁ ପଛାଣି ନାହିଁ । ତଥାରା ତାଙ୍କରି କବିତାରେ ଭଲମନ୍ୟ ବିଭାଜକ ରେଖା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଦିଶିଯାଏ । ‘ରଂଘାଧର ମେହେର’ ଶାର୍ଟକ କବିତାରେ ପ୍ରଥମୀଯଶା କବି ରାଜତରାଯି ମେହେର କାବ୍ୟର ସୁନ୍ଦର ମୂଳ୍ୟାୟନ କରିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ରଂଘାଧର କୁମିରେ କବିକର ନିଟୋଳ ମୂଳ୍ୟାୟନ ନ ହୋଇ କେବଳ କବି ବନ୍ଦନାର ତୋଳ ପିଟାଯାଏ । କବିକର ଯଥାଯଥ ମୂଳ୍ୟାୟନ ହୁଏନା ।

ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଡି.ଆର.ଏସ. ପ୍ରକଳ୍ପ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥିଲାବେଳେ ତ ମୁଁ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲି । ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ଥିଲେ ତା’ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ (ଡାଇରେକ୍ଟର) । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପ ଟିନୋଟି ଅନୁଭାଗ ନେଇ ରହି ହୋଇଥିଲା । ସେବୁଡ଼ିବ ହେଲା, ତାଙ୍କପତ୍ର ପୋଥେ ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂପାଦନା, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଓ କୁଳନାମୂଳକ ସାହିତ୍ୟ । ଏହି ଡି.ଆର.ଏସ. (Departmental Research Support) ପ୍ରକଳ୍ପଟି ୧୯୮୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଥିଲା ପାଞ୍ଚବର୍ଷାବଧି ପ୍ରକଳ୍ପ । ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ୧୯୮୭-୮୮ ଭିତରେ ସାମିତ ଥିଲା । ଏହି ଟିନୋଟି ଅନୁଭାଗ ତିନିଜଣ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିଥିଲା । ପୋଥେ ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂପାଦନ ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ ଉଚ୍ଚର ବୃଦ୍ଧବନ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ୟ । ଲୋକକଥା, ଲୋକ ପରମରା ଓ ଲୋକଗୀତି ଅଧିକ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ କରୁଥିଲେ ଉଚ୍ଚର କୁମୁଦ ରଙ୍ଜନ ପାଣିଗ୍ରହୀଳା । ତାଙ୍କ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ ଗବେଷଣା ସହକାରୀ ଉଚ୍ଚର ନିମାର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଚରଣ ପଣ୍ଡା ଏବଂ କୁଳନାମୂଳକ ସାହିତ୍ୟର ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲେ ଉଚ୍ଚର ବୈରାଗୀ ଚରଣ ଜେନା ଓ ଉଚ୍ଚର ଆଧିକର ସାଙ୍କୁ । ୧୯୮୭ରେ ବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେଇପରେ ମୋଟେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଭାଗ ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା । ସମ୍ବଲପୁର ଜନଜୀବନ ଓ ଲୋକଧାରା ସଂପର୍କରେ ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା ସାମିତ । ବସ୍ତୁତଃ ଉଚ୍ଚର ପାଣିଗ୍ରହୀଳା ହଁ ଏହି ଅନୁଭାଗର ତଥାବଧାନ କରୁଥିଲେ । ମୋଟେ କେବଳ ଅପରାଧିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ହେଲେ ପାମିଲ କରାଯାଇଥିଲା ।

ତେବେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କଟ ବିଭାଗୀୟ ପ୍ରକଳ୍ପରେ ମୋ ନାମ ସଂଯୋଜିତ ହୁଅତେ କୁମୁଦ ବାବୁ ଓ ଅନ୍ୟ ବଂଧୁମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଲୋକଗୀତି, ଲୋକଗ୍ରହ, ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧିକ ସଂସ୍କୃତ ତଥା ସଂପାଦନା କରିବାକୁ କେତେକ ଯୋଜନା କଲୁ । ଏହି ଯୋଜନାକୁସାରେ ବିଭିନ୍ନ ହୃଦୀ କିମ୍ବା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ସମାପନାଟେ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷର ଶେଷଭାଗରେ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକଧାରା’ ବିଶେଷପତ୍ର ନେଇଥିବା ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାଳ୍କ ଗହଣରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଉଚ୍ଚର ଗାଁକୁ ଯାଇ ଲୋକକଥା, ଲୋକଗୀତା ଏବଂ ଲୋକବିଦ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଚାନ୍ଦ୍ରଶେଖ ଉପାଧନମାନ ସଂସ୍କୃତ ପାଇଁ ବଡ଼ରମା, କେଶାପାଳି ଜଂଗଲ ଦେଇ କେତୋଟି ଗାଁକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ଏହାଥିଲା ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର

ନେଇଥିବା ପିଲାଏ ପାଠ୍ୟାଜିମୁଖୀ ବା ପାଠ୍ୟଶବ୍ଦୀ ଆଧାରିତ ଭ୍ରମଣ (Study tour) । ଏ ଅବସରରେ ପିଲାଏ ଗାଁ କୁଳି ଲୋକଗୀତ, ଲୋକ ନାଟ୍ୟ ଓ ଲୋକକାହାଣୀମାନ ଚେଷ୍ଟ କରି ଅବା ଲେଖାଲେଖି କରି ସଂସ୍କୃତ କରୁଥିଲେ । ଲୋକବିଶ୍ୱାସ, ଲୋକ କୁତ୍ତି, ଲୋକ ଚଳଣି ବିଶ୍ୱଯରେ ଚାକ୍ଷୁଷ ଧାରଣା ପାଉଥିଲେ । ତା'ପରେ ଲୋକ ଜୀବନ ଆଧାରିତ ଅବବୋଧ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ ଉପାଦାନ ଭିରିରେ ନିଜର ଚର୍ଚାପତ୍ର (Term paper) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲା । ଆଲୋଚ୍ୟ ଭ୍ରମଣରେ ଆମେ ବଲଣା, ସାପଲହର, ପାପାଳି, ସୁତୁଜୀ, ଡଙ୍ଗରପଡ଼ା ଓ ବଡ଼ସାହି ପ୍ରକୃତି ଗାଁ ପରିକ୍ରମା କରିଥିଲୁ । ଏ ଗାଁ ବୁଢ଼ିକରେ ହୀରାକୁବ ବନ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ବିଶ୍ୱାପିତ ଲୋକେ ପ୍ରାୟତଃ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ଗାଁ ବୁଢ଼ିକରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଘାନରେ ଜୀବନାଥ ମହିର ବା ଦଧିବାମନବୁଡ଼ି (ମହିର) ଏବଂ ଘାନ ମୁଢ଼ାବକ ଘରବାଢ଼ି ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଆପଣା ଛାଁ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଗାଁ ଘର ପରି ଏହି ଗାଁ ବୁଢ଼ିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ସାହାଜା ସାହଲା ଘରମାନ ବିତ୍ରକରର ଦୂରିରେ ଅଳା ବିତ୍ର ପରି ମନେହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମାନସିକପ୍ରତିରେ ଲୋକେ ଏତିହ୍ୟ ଆଧାରିତ ଜୀବନଧ୍ୟାରାକୁ କୁଳି ନଥିଲେ । ତେତନା ଓ ସୁତିର ପେଡ଼ିରେ ସେ ସବୁକୁ ଧରି ରଖିଥିଲେ । ପ୍ରତକିତ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ, ଲୋକଚଳଣି, ନାଟ୍ୟଗୀତ, ଲୋକବାଣୀ ଓ କଥାଶି କୁ ଜୀଆଇଁ ରଖିଥିଲେ ।

ବର୍ଷୀଯାନ ନରନାରୀଙ୍କ ସହ ଆମେ କଥୋପକଥନ ଛଳରେ ଜାଣିଲୁ ଯେ ମହାନଦୀର ଚଟଦେଶରେ ଏମାନଙ୍କ ଭିଟାମାଟିମାନ ଥିଲା, ଏମାନଙ୍କର ଶୈଶବ ଜାପାଗଜିକ ପରିବେଶରେ ମହାନଦୀର ପାଣିପବନରେ ଗଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ସେହି ହୀରାକୁବ ବନ୍ଦ ଯୋଜନାରେ ସେମାନଙ୍କର ଭିଟାମାଟି ଜଳାର୍ଥବ ହେଲା । ଗାଁ ଦିଆଁଦେବତା ପାଠୀ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଜଳ ରିତରେ କିପରି ହଜିଗଲା ତା'ର କୁହରରା କଥା ବଞ୍ଚାଶୁଥିଲେ । ଦେଶ ଓ ଜାତିର ହିତ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଗାଁ ବାତିମାନ ଧରମା ସାହି ଉତ୍ତାନ ଜଳରେ ସମାଧ ଲାଇଛନ୍ତି, ତା'ର ଅଶ୍ଵଳ ଆଖ୍ୟାନ ବି ସେମାନେ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ପୁଣି କହିବସୁଥୁଥିଲେ-ସେମାନେ ଏଯାବଦି କିପରି ସରକାରଙ୍କ ଦାରା ନିଷ୍କର୍ଷାତ ହୋଇ ଭାର୍ଯ୍ୟକୁ ଆଦରି ପଡ଼ିଛନ୍ତି; ତାର ରେଖାଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆକୁଥିଲେ । ଆମେ ଦରଦୀ ହୃଦୟରେ ଶୁଣି ଏହି ବିଶ୍ୱାପିତ ଲୋକଙ୍କର ଉତ୍ତର ପୁରୁଷଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଯାତନାକୁ ହେବି ହେଉଥିଲୁ । ଏଇଠି ଲୋକୋତ୍ତି “ହାତୀ ଦେବି, ଘୋଡ଼ା ଦେବି ମୋ ପେଂକାଜି ବାଜୀ’ କଥାଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା କରିବାର ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ଦିଶୁଥିଲା । ପେଂକାଜି ବାଜୀ କିନ୍ତୁ ହାତୀ କିମ୍ବା ଘୋଡ଼ା ମିଳେନା । ଏଇତ ଆମର ନିଯନ୍ତି । ରାଜନୀତିଆଁଙ୍କ ପଶାପାଳିଶେଳ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ କିଣ୍ଠିମାତ୍ର ନହୁବା ପଶାକାଠିର କଚେବାର ତାକର ଫଳଶୁଣି । ଏସବୁ ଶୁଣିଲେ ଆଖିରୁ କୁହ ଗଡ଼ାଇ ଆମ ପିଲାଏ ହଜି ହଜି ଯାଉଥିବା ଲୋକଗୀତ ଓ ଲୋକକାହାଣୀର ନବସିଦ୍ଧା (କଚେରୀରେ

ଦଳିଲ ଉରାରିବା ଲୋକ) ସାଜି ସେ ସବୁକୁ ଚିପି ରଖୁଥିଲେ । ଗଂଘାଧରଙ୍କ ଗଙ୍ଗାତ୍ରୀରେ ଛୁଟିଲେ ପାଠକ ମଣିଷଟି ଯେପରି ପବିତ୍ରାରୂପ ହୋଇଯାଏ, ନହୁବା କାହୁଣ୍ୟର ଧାରାଟି ହୃଦୟ ଦିବ, ସେହି ଅନୁଭବ, ସେଇ ଉପଲବ୍ଧି ଆମମାନଙ୍କ ମନକୁ ଏଠି ହୁଇଁ ହୁଇଁ ଯାଉଥିଲା । ଗଂଘାଧର ହୁଇଁର ନିର୍ବାସିତା ପଦସ୍ଥିତୀ କଷି ଗାଁ ମାଟିର ଜୀଥର ଚରିତ୍ରାବ୍ଦିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲା ।

ଆମେ ଶିକ୍ଷାଭ୍ରମଣ(ଷଢ଼ିଲୁର) କଳାବେଳେ ବିଜାଗରୁ ଜିପୁଟିକୁ ନେଇଥିଲା । ରାଷ୍ଟ୍ରାବାଟଘାଟ ଥିଲା ବଡ଼ ଅପତରା । ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ଘନ ଜଗଳ । ଚଲତର ଶେଷରାଗ ବା ଇଂରାଜୀରେ ଏପ୍ରିଲର ପଦପାତବେଳକୁ ଆମେ ଏଇ ଶିକ୍ଷାଭ୍ରମଣରେ ଯାଉଥିଲା । ଷାତ୍ରପ୍ରାଣୀ ଆମ ସମସ୍ତକୁ ମିଶାଇ ୧୫/୧୭ ଜଣ ସଦସ୍ୟ । ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥାନେ ଜିପୁରେ ଦୁଇଟ୍ରିପ୍ରେ ଉଦିଷ୍ଟ ଯାନକୁ ରହଣିପାଇଲୁ ଯିବାକୁ ପଦ୍ଧତିରେ । ଦିନକର କଥା । ସମୟ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଟିକିଟା ହେବ, ଆଗୁଆଣି ଦଳରେ ବିହି ପିଲାକୁ ପଠାଇ ଦେଇ ଆମେ କେତେଜଣ ପଛଦଳରେ ଯାଉଥିଲା । ‘କେଶାପାଳି’ ଜଗଳ ଦେଇ ଜିପି ଚାଲିଛି । ଦୁଇପାଖେ ଶାନ, ପିଆଶାନ, କୁସୁମ ପରି ମହାରୂହରେ କଥିକପତ୍ର; ଆଉ କେତେକରେ ସେବୁ ହରିତାର ହୋଇଆସୁଥିଲା । ବଣରୁଇଁ ପୂରାପୂରି ସତ୍ରଜ ଦିଶ୍ଵନଥିଲା । ଲୋହିତ ଓ ହରିତର ଯୁଗପତ ଓଡ଼ଣି ଟାଣି ସତେଯେମିଟି ବନବୀଥିକା ସଲଜ ଚାହାଣିରେ ହସି ଉଠୁଥିଲା । କୁସୁମ ଗଛର ଲାଇ ଗରଗର ପତ୍ର, ‘ଚାର’ ଗଛରେ ନୀଳଲୋହିତ ପେଣ୍ଠା ପେଣ୍ଠା ଚା’ରକୋଳି, ଗିଲିରି ଜଣିରେ ଲାଲି ଟିପାଟିପା ଚିକି ଚିକି ପୂଜ ପୂଜି ବଣରୁଇଁକୁ ପ୍ରକୃତିର ଚିତ୍ରଶାକା ରୂପେ ସଜେଇ ଦେଇଥିଲା । ପଳାଶ ଗଛରେ ପତ୍ରଟିଏ ବି ନଥିଲା; କେବଳ ରରି ରହିଥିଲା କଜାକଜା ପ୍ରବକରେ ଲାଇ ଲାଇ ଫୁଲ । ମନ ମୋହି ଦେଉଥିଲା । ଶିମୁକି ଗଛରେ ଲାଲ ଫୁଲମାନ ବନାନୀର ରକ୍ତିମ ଓଠର ଦେୟାତନା ଆଣି ଦେଉଥିଲା । ଫୁଲରୁଆଁ ଚଢେଇ ଫୁଲକୁ ଫୁଲ ଯାଇ ଥଣ୍ଡରେ ରସ ତୋରାଇବାର ଦୃଶ୍ୟ ବେଶ ଉପରୋକ୍ତ୍ୟ । ରଞ୍ଜ ବେରଞ୍ଜର ପକ୍ଷୀୟ ପତ୍ର ଆଦୁଆକରେ କିଚିରି ମିଚିରି ଧୂକି କରୁଥିଲେ । ବଂଧୁ ପାଣିଗ୍ରାହୀ କହୁଥିଲେ ପ୍ରଧାନ ସାର ଏ ବନରୁଇଁକୁ ଚାହାଁନ୍ତି । ନିମାଇଁ ବାବୁ ଭାବବିହୁନ ହୋଇ ବନାନୀର ଦୃଶ୍ୟପାଇଁ ଉପରୋକ୍ତ କରି ଧ୍ୟାନଗ୍ରହୀର ହୋଇ ବନପଥକୁ ନିରେଖୁଥିଲେ ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ୧୧/୧୭ ବର୍ଷର କିଶୋରଟିଏ ହଠାତ ଜିପକୁ ହାତ ଦେଖାଇ ଠିଆହେଲା । ସେ ଦେଉ ରଞ୍ଜରେ ଧୋଟିଟିଏ ପିନ୍ଧିଛି । ଦେହରେ ଶୁଭ୍ର ଉପବାଟିଟିଏ ଶୋଭା ପାଉଛି । କାନ୍ଧରେ କଷା ଉରାଇଟିଏ; ହାତରେ କମଣ୍ଠକୁ ଓ କିଛି ଫୁଲଚନ୍ଦନ, ଆଖି ଉଦ୍‌ବେଶ ଭରା; ମୁହଁରେ କାହ କାହ ଭାବ, ସେ ଉପରୀଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଗାଡ଼ି ରଖାଇ କୁମୁଦ ବାବୁ ସେହି ବାଜକକୁ ଗାଡ଼ିରେ ଉଠାଇ ପଚାରିଲେ-

ଆରେ ବାବା, କୋଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ । ଏଇ ବଣଜଗଳଠାରେ ତୁ ପୁଣି ଏକା ।

ଭରପା ପାଇ ପିଲାଟି ନିଜ କାହାଣୀ କହିଥିଲା । ତା'ର ବାପା ଦିଅଁପୁଜା କରୁଥିଲେ । ସେ ଏବେ କିପରି ତା'ର ବାପାଙ୍କ ପରଲୋକରେ ନିତି ଜଂଘଳ ରିତରେ ଥିବା ମହିରକୁ ଆସେ, ଦିଅଁକୁ ସଂଧ୍ୟା ଆଜଟି ଦେଇ ଚାଲିଯାଏ । ସଂଜହେଲେ ମହୁର ଖାଇବାକୁ ଭାବୁ ବାହାରିବେ । ହେଠାବାଘ (ନେକେଟା) ଆସିବ; ହାତ ବାଟ ଓଗାଲିବ । ବିଲୁଆ ଛୁଟିବ । ଏଣୁ ବେଳ ଆଦୁଆଣି ସହଜ ସହନ କାମ ବଡ଼ାଇଦିଏ । ଆଜି ବି ସେଇ ସଂଜଦୀପ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲି ।” ସେତେବେଳେ ଆମେ ଉସ୍ତୁକରା ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାକୁ ଚାହୁଁଥିଲୁ । ସେ କହୁଥିଲା- ‘ଦେଖୁନ ଆୟ୍ମା, ଦିଅଁବିତ ମୁହଁ ପିଲାମଣିଷ ବୋଲି ଜାଶେ । ଏଣୁ ତାକୁ ବି ଏଇନା ସଂଧ୍ୟା ଆଜଟି ଦେଇ ଶୁଆଇଦେଇ ଆସିଛି । ଦିଅଁ ମୋକଥା ମାନି ଏବେ ଶୋଇଥୁବଣି । ଆମେ ହସରେ ଫାଟି ପଦୁଥିଲୁ । ନିଷାପ ବିଶୋର ରିତରେ ଥିବା ସାରଳ୍ୟ ଓ ନିଷପଚତା ସହିତ ଧର୍ମୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ଆମକୁ ବେଶ ମୁଷ୍ଟ କରୁଥିଲା । ଆବିଜଣ୍ୟତା କିପରି ଆଜି ବି ମଣିଷ ମନରେ ଦେବାବତରଣ ଘଟାଇପାରୁଛି, ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲୁ । କେଶାପାଳି ଜଂଘଳ ପାରି ହେଲାପରେ ତିକି ଦେବପୁଜକଟି ଜିପୁର ଓହୁର ଆଶୀର୍ବାଦ ମୁଦ୍ରାରେ ତିକିଏ ତାହିଁ କୋଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲା; ଆଉ ଆଖିରେ ପଦ୍ମ ନଥିଲା ।

ଆମର ଛାତ୍ରଶାତ୍ରକୁନ ବଣକୁଇଁ ପାର ହେଲାପରେ ଗୋଟେ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚ ମା’ ମାଉସୀଙ୍କ ସହ ଆଜାପ ଆଲୋଚନା କରିବା ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେତେକ କାହଣାରୀଟ ଚେପୁ କରି ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟ କଲେ । ସେବିନ ଝିଅଟିଏ ବିବାହ ହୋଇ ଶାଶ୍ଵତ ରାତ୍ରି ଯାଉଥାଏ । ସମଳପୁର ଅଞ୍ଚଳର ସମଳପୁରୀ କାହଣା ଶୁଣି ନଥିଲି । ପୁଣି ବାଟରେ ଆସିଲାବେଳେ ଶରଦିଆ ଗୀତ ବି କିଛି ପିଲାଏ ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟ କରିନେଇଥିଲେ । ବସୁତଃ ଏଥର ଶିକ୍ଷାଭ୍ରମଣଟି ବେଶ ବଡ଼ ଫଳପ୍ରଦ ହୋଇପାରିଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତାକାହରେ ଡି.ଆର.ଏସ୍ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆଚାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ସମଳପୁର ଲୋକଗୀତ, ଲୋକଗ୍ରହ, ପରିବୃତ୍ତିରେ ଏସକୁର କେତେକ ଲ୍ଲାନିଟ ହୋଇଥିଲା । ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ଗଞ୍ଜାପର ମାଟିରେ ଲୋକଜୀବନର ସଜ୍ଜ ଓ ସଜ୍ଜଦ ସ୍ଵର ଓ ପ୍ରଚକିତ ଲୋକଚଳଣିକୁ କିମ୍ବା ପରିମାଣରେ ଚତନ ଓ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାର ସୁଯୋଗ ଆମ ପିଲାଏ ପାଇଥିଲେ । ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଲୋକସାହିତ୍ୟ ଓ ଲୋକଧାରା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ନେଇ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଏ ସେବିକୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଶିକ୍ଷା ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇ ଲୋକ ଉପାଦାନ ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟ କରିବା ବିଧିଟି ଏ ଯାବଦ ଅନୁସୃତ ହୋଇଥାସୁଇ ।

ଏହି କହିରଖେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଡି.ଆର.ଏସ୍ ପ୍ରକଳ୍ପର ମିଆଦ ଶୈଷ ହୋଇଥାଏଇଲା, ଏହାର ତିନୋଟି ଅନୁଭାଗରୁ ପର୍ଷିମ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଭାଗଟି ଯାହା କିଛି କାମ କଲା, ଅନ୍ୟ ଅନୁଭାଗ ଦୟ ବିଶେଷ କିଛି ଅନୁଧ୍ୟାନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ସାତରାଇଯା କାନ୍ତିବି ପରି ପ୍ରକଳ୍ପଟି ଯଥାଯଥ ଫଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ତଢାରା ଡି.ଏସ୍.ଏ (Departmental Special Assistant) ପରି

ଅନୁଦାନ ଏ ବିଭାଗ ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗକୁ ଅସ୍ତ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ହେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଏଥପାଇଁ ଆମେ ଦାସୀ । ଆମ ଭିତରେ ତାନମେଳ ରହିଲା ନାହିଁ । ଅହମିକାର ପରିଧି ଭିତରେ ଆମେ ଯେତେ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସ ହେଲୁ । ତଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର ପଣ୍ଡିମ ଭାଗରେ ଜଢ଼ି ଉଠୁଥିବା ଉଦୟମାନ ବିଭାଗଟି ପୁଣି ଦୋକେ ପି ଦଣ୍ଡେ କି ହୋଇ ଏବେ ପଡ଼ି ରହିଛି ।

୧୯୮୯-୯୦ ବେଳକୁ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ପରିସରରେ ଏ/ଫୋର ଚିହ୍ନିତ କ୍ଷାରରସଟି ମିଳିଲା; ଦାରି ତୁଳୁରିର ପଣ୍ଡିମପାଖ ପାଦ ଦେଶରେ ଏ ଘରର ସିଂହି । ତୁଳା ଆତ୍ମ ଜ୍ୟୋତିବିହାରକୁ ପ୍ରବେଶ କଲାବେଳେ ପ୍ରଥମ ଘର ଏ/ଉଥାଳ ସମାଜ ବିଷ୍ଣାନର ପ୍ରଫେସର, ଦୃଢ଼ୀୟ ଘର ଏ/ବୁ'ରେ କୁଳପତି, ଦୃଢ଼ୀୟ ଘର ଏ/ଶ୍ରୀରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଏବଂ ଚତୁର୍ଥ ଘର ଏ/ଫୋରରେ ମୋର ସିଂହି ଏବଂ ଏ/ଫାଇରରେ ଜୀବ ବିଷ୍ଣାନର ପ୍ରଫେସର ମାଧ୍ୟବଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ ରହୁଥିଲେ । ତା'ପରେ ଦାରି ତୁଳୁରିର ହାର ପରି ଜମିଥିବା ଶୌଧମାନ ଥିଲା ପ୍ରଫେସରମାନଙ୍କର ଆବାସଷ୍ଟକି । ଗୋଟିଏ ଘରର ପରିସୀମା ପ୍ରାୟ ଅଧ ଏକର । ଏହିପରି ଏକ ନିଷାଟିଆ କ୍ଷାରରସରେ ଆମେ ତୁରଟି ପ୍ରାଣୀ ରହିଲୁ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଏକାଏକା ଲାଗୁଥିଲା । ତେବେ ରାଧାନାଥଙ୍କ କାବ୍ୟବାଣୀଟି ମୋ ଭିତରେ ବହୁ ସମୟରେ ସଂଚରି ଯାଉଥିଲା-

“କୁଣୀର ବିରଚି ଜଟିଆଚରନେ
ଦିନ ନେବି ବୋଲି ଜାବେ ନିବାଞ୍ଜନେ ।”

ରାଧାନାଥଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଜଟିଆ ଚରଣ ନିବାସ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଅତିଥି ମୋର ଶେଷ ଜୀବନରେ ତ ଦାରି ତୁଳୁରି ତଳେ ନିବାଞ୍ଜନ ଘରଟିଏ ମିଳିଛି । ଗଞ୍ଚାଧର କୁମିରେ ତ ଅତିଥ ସାରରସତ ସାଧନାର ପୀଠିଏ କୁଟିଛି । ମୋର ଭାଗ୍ୟକୁ ତାରିଧି କରୁଥିଲି । ବିଭାଗରେ ନିତିଦିନିଆ କାମ ପାଠପଢା, ଲାଇବ୍ରେରୀରେ ପାଠ ପଢା ପରେ ଏହି ନିରୋଜା ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲି । ବରବରୁଲି ପରି ଆମେ ତୁହେଁ ତୁହେଁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ଆକାଶକୁ ଚାହୁଁଥିଲୁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ଡିମାଜାଶରେ ମେହୁ ମେହୁ ବିରଣ ପିଙ୍ଗି କୁଟି ଯାଉଥିଲେ । ଅପମୁଖୀ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି ଆମରି ମନକୁ ବହୁ ସମୟରେ ଆବୋରି ରଖୁଥିଲା । ଆମ ଜୀବନ ଏଇମିତି ଲୋହିତାର ହୁଅତା କି କହି ଆମେ ପରମର ମୁହଁକୁ ଚାହୁଁଥିଲୁ ।

ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଉତ୍ସପଣ

ଏକ ଶତ, ସହସ୍ର ଉତ୍ସ-ଉତ୍ସି ମିଥ୍ୟା ହୁଅଁ । ପୁଥିବୀର ଲୋକେ ସ୍ଵର୍ଗ ବୋଲି କେଉଁ
ବୁଦ୍ଧନାଥର ପରିବଳନା ବରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେ ସଂପର୍କରେ ବଠୋପନିଷଦ ବହୁତି-

“ସ୍ଵର୍ଗଲୋକେ ନରୟଂବିଂଚନାସ୍ତି
ନ ତ୍ରୁ ଦି ନ ଜରୟା ବିରେଟି,
ଉରେ ବୀଧାଶନାୟା ପିପାସେ
ଶୋବାତିରୋ ମୋଦତେ ସ୍ଵର୍ଗଲୋକେ ।”

ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵର୍ଗଲୋକରେ କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ; ସେଠାରେ ମୁହଁ ଯର ଅନୁଶାସନ
ଚାଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ କେହି ଅବସାନ୍ତ ଭୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସ୍ଵର୍ଗଲୋକ ସୁଧା ରହିଛି ।
ସେଠାରେ ଏ ଦୁଇଟି ନଥବାନ୍ତ ପୁରୁଷ ଶୋକାତିକ୍ରମ ପୂର୍ବକ ଆନନ୍ଦ ଉପରୋକ୍ତ କରେ ।”
ଅନ୍ୟକଥାରେ କହିଲେ ସ୍ଵର୍ଗ ହେଉଛି ଆନନ୍ଦର ରୂପି; ଯେଉଁଠି ଜରା, ମୁହଁ କିଛି ନାହିଁ,
ଆଖ ଅପୂରତ ଯୌବନର ନିତ୍ୟରାସ; ଯାହାବି ଶୋକ ରହିଛି ପୁଲକପ୍ରଦ ରୂପି ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରୁକୁ ବି ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାହିଁଲେ ଯୌବନ ଓ ଜୀବନଗଠନର
ଲାଗାରୂପି; ଏହାକୁ ହୃଦୟ ସମାବନାର ଷୀଘ୍ରରୁ ବୋଲାଯାଇପାରେ । ଏଇଠି ଯୁବବ
ଯୁବତୀଏ ନିଜ ନିଜର ରାହା ବାକ୍ଷି ନିଅନ୍ତି । ଏଠାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କୁଳ
ହାତ୍ରକାନ୍ତର ସ୍ଵର୍ଗ ବିକାଶ ପାଇଁ ସହାୟତା କରିଥାନ୍ତି ମାତ୍ର । ବିରାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟଟିଏ
ଉତ୍ସିଏ ପରି କୁଳ କୁଳ ହୋଇ ଅନାମ । ଯେତେବେଳେ ବିରାଗକୁ ବିଷ୍ଟ ଅନୁଦାନ ଆସେ,
ତାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଯୋଜନା କରେ । ଛଳ ବିଶେଷରେ ବିରାଗକୁ ବିପଦ ମାଢି
ଆସିଲେ, ବର୍ତ୍ତଧାରୀ ଉତ୍ସ ପରି ପ୍ରତିବାଦ ବି କରିପାରେ । ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ବିରାଗୀୟ
ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନିଜର ଉତ୍ସପଣ ଜାହିର କରିବାକୁ ପଞ୍ଚଶିରା ବି ଦିଏନା । ଅନେକ ବି ବହୁତି
ଯେ ବିରାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟକ ସେବାରତ ଛାତ୍ର ବା ଛାତ୍ରୀ ସତତ ପ୍ରଥମ ହୀନ ମଣନ କରିଥାଏ ।
ଏହାର ନଜିର ବି କେତେକ ବାହି ବସନ୍ତ । ପୁଣି ବହୁ ସମୟରେ ବିରାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କ୍ଲାସ
ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟର ରାଜ ଚାଲେ । ଏପରି ଅବସାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ହୃଦୟ
ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗ ବିରାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ପଦକ୍ଷିରୁ କେବଳ ଜଣକୁ ପ୍ରଦାନ
କରିବାର ବ୍ୟବସାକୁ ବାଟିଲ କଲେ । ପାନି ରିରିରେ ବରିଷ୍ଟ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଓ ପ୍ରଫେସରମାନେ
ଏ ଆସନ ମଣନ କରିବାର ନିଯମ ଚାଲୁ କରାଗଲା ।

ଏହାରି ଫଳରେ ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟେଙ୍କ ପରେ ମୋତେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏ ସମୟରେ ଉଦ୍ଧର ବିଜୁପ୍ରସାଦ ଦାସ ଥିଲେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର କୁଳପତି । ସେ ବିଦେଶ ଫେରଣ୍ଟା । ଏଣେ ସମ୍ବଲପୁର ମାଟିର ସତାନ । ତାଙ୍କର ପିତା ଭାବରେ ବି ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ରହିଥିଲା । ଏତାଦୁଷ ବୁନିଆଦିର ଉରର ଦାୟାଦ ଭାବରେ ପ୍ରଫେସର ଦାଶ ହେଲେ ପ୍ରଶାସକ ଏବଂ ପରେ କୁଳପତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କରି ଅମନରେ କିଛି ଅପସଂ୍ଖୃତିର ହାତ୍ରୀ ବହିଥିଲା । ଫଳରେ ତାଙ୍କରି ପରେ କୃତର୍ଭବିତ ଉଦ୍ଧର ଜ୍ଞାନକୁମାର ମହାପାତ୍ର କିଛି ମାସ କୁଳପତି ହୋଇ ପୁଣି ବାଣୀବିହାର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ତ୍ୟରେ ଉଦ୍ଧର ନିରଜନ ପଣ୍ଡା, ଉଦ୍ଧର ପ୍ରିୟମଦା ମହାନ୍ତି ହେଜମାଦିନ ପରି ବିହାନ ପ୍ରଫେସର କୁଳପତି ଆସନ ଅଳକୃତ କରିଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ପ୍ରଫେସର ବିଜୁ ପ୍ରସାଦ ଦାଶଙ୍କ ସମୟରେ ଯେପରି ଅଣ୍ଟାଙ୍ଗୁତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ଯାଉଥିଲା, ସେଥିରୁ ମୁଢ଼ ହେଲା । ପ୍ରଫେସର ପଣ୍ଡା ଓ ପ୍ରଫେସର ହେଜମାଦୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଳପତି ରୂପେ ନିଜ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ସିରତା ଅସିଥିଲା । ଅପସଂ୍ଖୃତିର ହାତ୍ରୀ ଆଉ ବହିବାର ସୁଯୋଗ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଵାଭାବିକ ବାତାବରଣରେ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ମେଘମୁଢ଼ ଉଷାପରି ପୁଣି ସ୍ଵଠାମ ଦିଶିଲା ।

ମୋର ପ୍ରଫେସର ପଦ ପ୍ରାହ୍ଲଦ କଳାବେଳେ ତ ବୁଲ୍ଲା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀମୁଢ଼ ବସୁ କୁଳପତି ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିଲେ । ପ୍ରଫେସର ବସୁଙ୍କ ସହଦୟତା ବିଷୟତ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛି । ତା'ପରେ ଉଦ୍ଧର ବିଜୁ ପ୍ରସାଦ ଦାଶ ହେଲେ ପ୍ରଶାସକ; ପରେ ପରେ କୁଳପତି । ଏହି ସମୟରେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କଷ୍ଟ ଉତ୍ସପଦ ପାଇଁ ମୁୟଜିକୁ ଚେଯାର ତୁଳ୍ୟ ବାର୍ୟକ୍ରମ ଫାଇଲରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ ବିଜାଗର ପ୍ଲାନାଧୂପ ଉତ୍ସବର୍ଗ ବିଜାଗୀୟ ବନାମ ମୁଖ୍ୟକୁଳ ବିରୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପରିଶେଷରେ କୁଳାଧ୍ୟପତିଙ୍କ ଦସ୍ତରୁ ଅଛୁମୋଦନ କ୍ରମେ ମିଆଦି ଉଚ୍ଚିକ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟପଦ ପ୍ରଚଳନ କରାଗଲା । ଏହି ସତ୍ରରେ ମୋତେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟପଦ ମିଳିଲା । ଏହା ମୋ ପାଇଁ ଆଶୀର୍ବାଦ ନା ଅଭିଶାପ ମୁଁ କହିପାରୁ ନଥିଲି । ଉତ୍ସପଦ ପାଇଁ ଯେମିତି ଧ୍ୟାନଧାରଣା ବା ତପ କରାଯାଏ, ସେ ସବୁ ତ କରି ନଥିଲି । ପୁରାଣ କହେ-ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ରାଜାଟିଏ ବାହୁବଳରେ ନତୁବା ତପସ୍ୟାଦାରା ଶତି ଲାଭ ପରି ଉଦସ୍ତ କାମନାକୁ କରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏଟି । ମୋର ତ ଶତି ଲାଭ ତୃଷ୍ଣ ନଥିଲା କିମ୍ବା ଶତିଙ୍କ ପ୍ରତୀକ ଚେଯାରଟିକୁ ପାଇବାକୁ ତପ ବି କରିନଥିଲି । ଥରେ ତ କାମଚନା କୁଳପତି କବିକୁ ବିନ୍ଦୁ ସହକାରେ ଏଇ ତଥାକଥୁତ ଶତି ପାଠିରେ ମୋତେ ଆସାନ କରିବାକୁ ଚାହୁଡ଼େ ତାହା ବାଟିଲ କରାଇଥିଲି । ଏଥର ପୁଣି ଜାଗ୍ୟର ବିଦ୍ୟମନା । ମୋତେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ରୂପେ କାମ ତୁଳେଇବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଗଲା;

ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲି । ଦୁଇବର୍ଷ କାନ ଏହା ମୋ କାନ୍ଥରେ ସବାର ହୋଇ ରହିଲା ।

ଏ ଦୁଇବର୍ଷର ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟପଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା କାଳରେ ମୁଁ ସିନେଚ୍ ସର୍ୟ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲି ଏବଂ ସମାବର୍ଗନ ଉସ୍ବବରେ ଗାଉନ ପିଛି କୁଳାଧ୍ୟପତି (ଚାକ୍‌ସେଲର) ଓ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥିଙ୍କ ଗ୍ରହଣରେ ଉସ୍ବବ ମଣ୍ଡପ ମଣ୍ଡନ କରିବାର ଅଜିଞ୍ଚତା ବି ମିଳିଲା । ପୁଣି ବିଭାଗୀୟ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ବଞ୍ଚାଣିବା ଏବଂ ତାହା ଦୂର କରିବାର ପ୍ରୟାସ ବି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲା । ଏ ସମୟରେ ଆମ ବିଭାଗ କିପରି ଡି.ଆର.ୱେ. ର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ଆଗେଇ ନେବ, ତାନପତ୍ର ସଂପ୍ରଦ୍ୟ ଓ ସଂପାଦନା, ଦୁଳନାମୂଳକ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁବିଭାଗର ବିକାଶ ପାଇଁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ଲୋଡ଼ିଲା । ଆଶାକୁଳୁପ ସହାୟତାର ହାତ ବନ୍ଧୁମାନେ ବଢାଇଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ପରିମ ଡିଶାର ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ କିଛି କାମ ହେଲା । ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗର ବିଶେଷଜ୍ଞ ଦନ ଆସିଲେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗକୁ ଡି.ଆର.ୱେର ଡି.ୱେ.୧. (Departmental Special Assistance) ପାଇୟାକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ସର୍ବମୂଳକ ସମର୍ଥନ ଦେଲେ ତାର ଫଳଶ୍ରୁତି ସ୍ଵରୂପ ବିଭାଗକୁ ଆଉ ଏକ ପ୍ରଫେସର ପଦର ମଞ୍ଚୁରି ମିଳିଲା । ବିଭାଗରେ ଲୋକ ବିଦ୍ୟା ଓ ଲୋକ ଉପାଦାନ ସଂପ୍ରଦାନଯ ଏବଂ ପାଶୁଲିପି ସଂରକ୍ଷଣ ତଥା ସଂପାଦନା ନିମିର ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ଯୋଗାଇ ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବି ମିଳିଲା । ବିଭାଗରେ କୁଣ୍ଡରେଚର ପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏକାଧିକ ରବେଷଣା ସହଯୋଗୀ ପାଇଁ ମାର୍ଗ ବି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା । ମନେହେଲା ବିଭାଗର ଉନ୍ନତି କଲେ ଅନୁକୂଳ ବାଆ ବହି, ବିଭାଗଟି ଅଗ୍ରଗାମୀ ବିଭାଗ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତର ଜାଗାତ ପ୍ରହରୀ ହୋଇପାରିବ । ବିଭାଗର ସବାୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବଢ଼ିବ । ତେବେ ମହତ ଆଶାଟି ପୂରଣ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷକୁ ଆଖିରେ ରଖି କେତୋଟି ପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ କୌଣସି କୁମେ ନିଯାତ ବି ଦିଆଗଲା । ବିଭାଗରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଆଗେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ବନ୍ଦପ ପାଇ ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ କେହି କେହି ବିଭାଗରେ କାମ ନ ହୁଲାଇ କୁଳପତିଙ୍କ ଗର୍ହଣରେ ସମୟ ବିତାଇଲେ । ଏକଥାଟି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆଣିଲେ ବି କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ତଥାରା ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଜ୍ୟୋତିର ବିହାର ନ ହୋଇ ତମିରର ବିହାର ତାଲିଲା । ଏହାରି ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଉନ୍ନତିର ଆଶା ପରାହତ ହେଲା । ବିଭାଗର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ନିଜର ସାର୍ଥ୍ୟିତ୍ବ ପାଇଁ ଭିତରେ ଭିତରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କର ଏତାଦୁଶ ଅବିମୁଶ୍ୟକାରିତାକୁ ତାରିପ କରି ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ବିଭାଗୀୟ ଅଗ୍ରଗତି କଷ ପଦ୍ଧତି ତୋଳାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ; ତୋଳିବାକୁ ରଳାବେଳେ ଅରମା ଓ ପଦ୍ଧନାଢରେ ଛାଇ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଦୁଇବର୍ଷ ଧରି ପଦ୍ଧତୋଳା ପ୍ରଚେଷା କେବଳ ପ୍ରଚେଷାରେ ହିଁ

ରହିଲା । ମୋର ଦୁଇବର୍ଷୀଆ ମିଆଦ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସରିଗଲା । ପଦ୍ମପୂଜାଟି ସେତେବେଳକୁ ମରିବା ଉପରେ । ଶଂସିତ କାନରେ ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗର ମୁଖପତ୍ର ‘ଶତରିଷା’ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ଛାତ୍ରପ୍ରାଙ୍ଗଣ ସୃଜନ ମନୀଷା ଓ ଗବେଷଣାମୂଳକ ମନ ଓ ମନନର ସାକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗତିର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟର ସାରସ୍ଵତ ଚେତନାର ବାର୍ତ୍ତାଏହ ‘ସପ୍ରକାଶ’ ପରେ ‘ଶତରିଷା’ ବି ସ୍ବକୀୟ ବିଭା ପ୍ରକଟନ କଲା ।

ଶ୍ରୀଶ୍ରୀକୃତିରେ ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ କଟକକୁ ଆସିଛି, ହଠାତ୍ ଚିଠି ଆସିଲା ମୋର ଉତ୍ସବ ଯାଇଛି, ମୁଁ ଆଉ ବିଜାଗାୟ ମୁଖ୍ୟ ହୁଅଁ; ପଦ୍ମପୂଜାକୁ ଚାହିଁବାର ଅଧିକାର ବି ମୋର ଆଉ ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଶ୍ରମିର ନିଃଶ୍ଵାସ ମାରୁଥିଲି । ମୋ ପରେ ବିଜାଗାୟ ମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରଫେସର ଦୈରାଗୀ ଚରଣ ଜେଳା ଅଧିକିତ ହେଲେ । କୁଟିରୁ ଫେରି ଯାବଣୀଯ ଚାର୍ଯ୍ୟ ତାକୁ ଦେଇଦେଲି । ସେ ହସ ହସ ବଦନରେ ତା ଦେଇ ଆପ୍ୟାଯିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବକୁଥିଲେ ଆବଶ୍ୟକ ଘନେ ମୋତେ ମେହ ସୁହାଗରୁ ବଞ୍ଚି କରିବେ ନାହିଁ ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଧାନ । ମୁଁ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରି ମୋ ରୂପକୁ ଫେରିଥିଲି । ଡକ୍ଟର ଜେଳାକ ମୁହଁରେ ବିଲ୍ଲୋକ ହସ ଚହନୁଥିଲା । ଇଏ ବି ଥିଲା ଏକ ଆଷାଡ଼ର ଦିନ ।

ଦାରିଦ୍ରୁତ୍ବର ତଳର ସେହି ଘରଟି

ଆମର ପୂର୍ବାଧୀର୍ଯ୍ୟମାନେ ସଂସାରୀ ମଣିଷ ପାଇଁ ଚାରୋଟି ଆଶ୍ରମର କଥା କହିଥିଲେ । ସେମୁଢ଼ିକ ହେଲା ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ, ଗ୍ରାହର୍ଷ୍ୟ, ସନ୍ନ୍ୟାସ ଓ ବାନସ୍ପତି । ଆଜିର ମଣିଷମାନେ ପ୍ରଥମ ତିନୋଟି ଆଶ୍ରମକୁ ଅଳକ୍ଷିତରେ ବରି ନେଲେ ହେଁ ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମ ବାନାପ୍ରସକୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ ପାନନ କରିଛନ୍ତି । ମୋ ପରି ମଣିଷମାନେ ତ ଏଇ ତିନୋଟି ଆଶ୍ରମ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଭବଧାମକୁ ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି ଓ ନେଇଛନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ କହିଲେ ପାଠପଡ଼ାବେଳ । ଆଜି ରୋଜଗାରକ୍ଷମ ହେବାକୁ ହେଲେ ପଡ଼ା ପଢ଼ି କାଳକୁ ପ୍ରଲମ୍ବିତ କରିବାକୁ ପଦ୍ଧତି । ବିଶେଷତଃ ଅର୍ଥକରୀ ଶିକ୍ଷା ହାସନ ପାଇଁ ଲକ୍ଷନକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ହେଉଛି । ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଶଂପିଟ କାଳରେ ଅର୍ଥକରୀ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ବିଭାଗ ଖୋଲି ନଥିଲା । କଜା ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ କେବଳ ଅଧ୍ୟୟନର ପରିସରକୁଛ ଥିଲା । ଏଣୁ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନୀଙ୍କୁ ନିଜର ଅଳ୍ପସଂସାନ ପାଇଁ ପାରମରିକ ବିଷୟରେ ପାରଜମା କିମ୍ବା ବିଶେଷ କୃତିତ୍ୱ ହାସନ କରିବାକୁ ପଦ୍ଧତିରେ । ଏଥୁପାଇଁ ଏ ସଂପର୍କରେ ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଆଗେ ତ ପିଲାଏ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟକୁ ଆସି ହସି ଖେଳି ତୁଳବର୍ଷ କଟାଇ ଡିଗ୍ରୀଟିଏ ଧରି ଚାଲିଯାଉଥିଲେ । ଛୋଟକାଟିଆ ଚାକିରିଟିଏ ବି ମିଳି ଯାଉଥିଲା । ବିଂଶ ଶତକର ନବମ ଓ ଦଶମ ଦଶହିରେ ଜୀବନସଂସ୍କାମ ବେଳୁବେଳ ତାତ୍ତ୍ଵତର ହେବାକୁ ବସିଲା । ଏଣୁ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନୀୟ ନିଜର ହୋକ ଯୋଗାଦକୁ ସୁରମ କରିବାକୁ ଗବେଷଣାଦି କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସୁଥିଲେ । ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ମଧ୍ୟ ଆମ ବିଭାଗରେ ଚାକ୍ଷୁଷ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ଆଲୋଚ୍ୟ କାଳରେ ଆମ୍ବେଟିକ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ନିଜର ଗବେଷଣାର ଦିର୍ଘଦର୍ଶକ ଅଛୁଟ୍ସଂଧାନରେ ଆସୁଥାର ହେଉଥିଲେ । ମୁଁ ତ ଥିଲି ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ନବାଗତ ପ୍ରଫେସର । ତେବେ ଶଂପିଟ କାଳରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମୋର ତତ୍ତ୍ଵବଧାନରେ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରୁ ପ୍ରାୟ ୧/୭ ଜଣ ଗବେଷକ ଉଚ୍ଚରେଣ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ମୋର A4 କାର୍ଟରସରେ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ଗବେଷଣା କରିବାର ମନୋବ୍ରତ ଧରି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ।

ଏହି ଗବେଷଣାକାମୀ ଛାତ୍ରଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ମୋର ତତ୍ତ୍ଵବଧାନରେ ଏମ.ପୀଳର ରଚାପତ୍ର ବି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନ ସୁହା ଓ ପାଠପଡ଼ାର

ଦିଗ୍ବିଜ୍ୟରେ ମୋର ଅବଶ୍ୟ ଧାରଣା ଥିଲା । ଆଉ କେତେକ ଅପରିଚିତ ଯୁବକୟୁବତୀ ଯେଉଁମାନେ କି ହୁଆ ହୋଇ ଖୋଲିଥିବା କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ବି ଭିଡ଼ ଜମାଇଲେ । ଏଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପସିତ ବିଷୟରେ ୨/୩ ମାସରେ ସ୍ଵକୀୟ ଖୟାତୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥିଲି । ଯିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ଭିତରେ ଗବେଷଣା ସଂକ୍ଷେପିକାଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ କ୍ଷମ ହେଉଥିଲେ କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିଜର ଅଧ୍ୟୟନର ପରାକାଶ୍ରାସ୍ତ ଦେଖାଇ ପାରୁଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଗବେଷକ ଭାବରେ ପ୍ରମାଣିତ କରୁଥିଲି । ଏଣୁ ମୋର A4 ଘରଟି ଆଉ ନିକାଞ୍ଜନ ଆଜ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୋର ପରିବାରରେ ପୁରୁଜନ୍ୟାକଷ୍ଟ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଏ ସାମିଲ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ମୋ ପହିଁ ବି ରାଜାରୀ ପରି ମା' ମନ ନେଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆବୋରି ନେଲେ । ଫଳରେ ଦାରି ହୁଲୁରି ତତ୍ତ୍ଵର ସେହି ନିଷ୍ଠାଟିଆ ଘରଟି ଏବେ ରହନ ଚହନ ହୋଇଇଲା । ଏଣୁ ଆମଙ୍କୁ ଏକା ଏକା ପଣ ଆଉ ବାଧୁଲା ନାହିଁ ।

ଦାରିହୁଲୁରି ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଲମ୍ବଥିବା ଏକ ହୃଦି ବା ଚିକିପାହାଡ଼ । ଏହାର ପୂର୍ବପାଖରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟ ଦସ୍ତଖତ ଓ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକ ଶିକ୍ଷାଦାୟୀ ସୌଧମାନା । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଖରେ ଆମମାନଙ୍କର ରହିବା ଘର, ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ, ଲାଇବ୍ରେରୀ ଓ ଗେର ଡାକ୍ତରଖାନା ଚିରବିନୋଦନ କେତ୍ର, ହୁଲ ଆଦି ସବୁକିଛି । ଏହା ପର୍ବତ ନଗରୀ ଭ୍ରାତି ଆଣି ଦେଉଥାଏ ।

‘କାର୍ତ୍ତରସ ସାମନାରେ ସର୍ପକ ପିତ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରା ଜ୍ୟୋତିବିହାରର ମେଖଜା ପରି ଶୋଭାପାଉଛି । ପ୍ରତି କାର୍ତ୍ତର ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଜାଗା । ତାରିକତେ ତାର ବାଡ଼, ପୂର୍ବପାଖେ ତାଖ ଶିକାଶ୍ରେଣୀ । ଶାକ, ଅଶକ, ଜାମ୍ଯ, କେହୁ ପରି ତହୁମାନଙ୍କ ସହ ଶାସ୍ତ୍ରାଳ୍ୟକ ରହିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ଶାକ, ତେତ୍କି, ଅଶକାଦି ରଜାରଙ୍ଗପୁରୁତ୍ତିକରେ ଜାତି ଜାତିକା ଜ୍ଞାନଜା ଲଜା ମାତ୍ରିଛି । ଆଷାଢ଼ର ଆଗମନରେ ତୁମ ତୁମକିଆ କୁରେହି ରହିରେ ପେହି ପେହି ଫୁଲ ଫୁଟିଛି, ଦିଗ କିନ୍ତିର ମହିଳାଙ୍କ, ନାନା ଜାତିର ତହେଇକର କିଚିରି ମିରି ଶର୍ମ ମନ ମୋହି ନେଉଥାଏ । ବନ୍ଧୁତଃ ଏ ଘରମାନ ରଷ୍ଟି ଆଶ୍ରମର ଦ୍ୟାତନା ଆଣିଦିଏ । ତାକିରା ଜୀବନର ଶେଷ ଚାରିବର୍ଷ ଏହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଘେରା ଘର ମୋର ସର୍ଜନଶୀଳତାକୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଗବେଷଣାର ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଦିଗ୍ବିଦର୍ଶନ ଦେବା ଏବଂ ସଂଜ ସକାଳେ ରହୁରେବେରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ନିରେଖିବାରେ ମୁଁ କମ୍ ଆନନ୍ଦ ପାଉ ନଥିଲି । ଏଣୁ A4 ଘରଟି ମୋ ଚେତନାର ସରୋବରରେ ଦୀପଦଶ୍ମପରି ଏବେ ବି ଚିଷ୍ଟ ରହିଛି ।

ଏଇ ଘରେ ୧୪/୨୦ଟି ଗବେଷଣା ସହରର ସଂକ୍ଷେପିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି, ଗବେଷକ, ଗବେଷିକାଙ୍କ ଦିଗ୍ବିଦର୍ଶନ ଦେବାର ଆନନ୍ଦ ମିଳିଛି । ମୋ ଘରେ ବହିରାଗତ ଗବେଷଣା-ନିବନ୍ଧ ପରିଷକେ ପାଦ ଦେଇ ମୋର ବଂଧୁତ ବନ୍ଦେଶ୍ଵର ପ୍ରସାରିତ କରିଦେଇଛୁଛି । ମୋର ବର୍ଷୀଯାନ ଗୁରୁମାନେ ମୋର ଆତିଥ୍ୟ ଗୁହଣ କରି ଏଇଠି ଆମଙ୍କୁ

ଆଶିଷ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଇ ଘରଟି ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ମୋରି ଉପର ଜୀବନର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପାହିଶାଳା ବନ୍ଦି ଯାଉଥିଲା ।

ସମ୍ବଲପୁରରେ ରହଣିବେଳେ କୃଆଖାଇ ଭେଟରାଟର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥିଲି । ଏଠି କୃଆଖାଇ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଡକ୍ଟର କୁମାର ରଞ୍ଜନ ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ଡକ୍ଟର ନିମାର୍ଜନ ଚରଣ ପଣ୍ଡାନ ଘରେ ଆତିଥ୍ୟ ପାଇଛି । ପୂଷ୍ପ ପୂନେଇଁରେ ରୋଚକ ଖାଦ୍ୟ ମିଳିଛି । ରସାୟନ ବିଭାଗ ପ୍ରଫେସର ଗୋପବନ୍ଧୁ ବେହେରା ଓ ଜାଂରାଜୀ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ମଧ୍ୟସୁଦନ ପଟିକ ଘରେ କୌଣସି ପୂନେଇଁ ପର୍ବରେ ପିଠାପଣା ବି ଖାଇଛି । କାମସରେ ଥିବା ଶିବାଜିଯରେ କୃଆଖାଇ ଭେଟର ମଜା ନେଇଛି । ଫଳରେ ପଣ୍ଡିମ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନ ଓ ପର୍ବପର୍ବାଣିର ସ୍ଵରୂପ ଦେଖିଛି । ଏଣେ କାମସରେ ରହଣି ଭିତରେ ଦୀନବଂଧୁ ପଣ୍ଡା ଯେ କି ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଜନ୍ୟରେ ଢୁଟୀଯ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ; ତାଙ୍କର କବିତା ଶୁଣିଛି । ସେବକସନ ଅର୍ପିତର ମେଣ୍ଡଲୀ ବାହୁନ ହସହସ କଥା, ବିଲ୍ଲିନାଶନ ନିବାସୀ ଦେବାଳାଳ ପ୍ରଧାନଙ୍କ ବିନ୍ଦୁବାନନ୍ଦ ଦୃଷ୍ଟି ମୋ ମନକୁ ପୂଜାବିତ କରିଛି । ଚିରରଞ୍ଜନ ମିଶ୍ର ନାମଧ୍ୟେ ସୁବ ଜାଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ଆୟୋଜିତ କବିତା ଆସରରେ ଯୋଗ ଦେଇଛି । ଚିରରଞ୍ଜନ ସୁନ୍ଦର କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ ।

ଏଇ କାମସରେ ଇତିହାସ ବିଭାଗର ପ୍ରଫେସର ଡକ୍ଟର ପ୍ରବୋଧ କୁମାର ମିଶ୍ର, ଡକ୍ଟର ସାଧୁଚରଣ ପଣ୍ଡା ରହୁଥିଲେ । ପ୍ରଫେସର ମିଶ୍ର ଥିଲେ ମୟୂରରଞ୍ଜ ନିବାସୀ । ତାଙ୍କ ସହ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ସମର୍କରେ ଆବଶ୍ୟକସନ୍ଦେଶକେ ପଚାରି କୁଣ୍ଡିଛି । ଡକ୍ଟର ପଣ୍ଡା ଓ ଏକଦା ମୋ ସହ ଦେକାନାଳ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରେ ଜବ୍ୟ ଆତିଥ୍ୟ ମିଳିଛି ।

ପୁଣି ଏଇ କାମସରେ ରହୁଥିଲେ ଆମ ବିଭାଗର ଡକ୍ଟର ଆଦିକହ ସାହୁ ଓ ଡକ୍ଟର ସତ୍ତିବାନୟ ମିଶ୍ର । ଡକ୍ଟର ସାହୁ ପ୍ରଗନ୍ଧ ବନ୍ଦା । ତାଙ୍କ ସାରବସତ ଚେନାରେ କିର୍ବେରାର୍ତ୍ତଙ୍କ ଅସପର୍ଯ୍ୟ ରାଜୁଟି । ସେ କଥା କଥାକେ ଛିତିବାଦୀ ଦର୍ଶନର ଅବତାରଣା କରାନ୍ତି । ଏଣୁ ତାଙ୍କ ଦେଖି କହୁଥିଲି- ଏଇ କିର୍ବେରାର୍ତ୍ତ ଆସିଲେ । ସେ ହସହସ ବଦନରେ ଆକାପ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ବହୁ ସମୟରେ ସଂଜ ହେଲେ ଆମେ ବିଲବାଢି ତେଇଁ ଜ୍ୟୋତିବିହାର କାମସର ପଣ୍ଡିମରେ ଥିବା ପାହାଦର ପାଦଦେଶରେ କୁହୁଥିଲୁ । ସେ କଥା ଓ ଠାଣିରେ ବହେମିଆନ ପରି ଆଚରଣ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ ।

ସତି ମିଶ୍ରଙ୍କ ସଂସାର ଥିଲା କୁପ୍ରଗାୟର । ସେ ନିଜକୁ ସନ୍ଧରାବରେ ବଞ୍ଚାଣି ପାରାନ୍ତି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ରରେ ଭାବମାନ ବରପ ଖଣ୍ଡ ପରି ସେ ଅଧେ ବ୍ୟକ୍ତ, ଅଧେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ରହାନ୍ତି । ଅଥବା ସେହଶୀଙ୍କ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାସଦ ବ୍ୟକ୍ତିପରା ସେ । ପ୍ରଫେସର ବୈରାଗୀ ଚରଣ ଜେନା ବି ଥିଲେ କାମସରିବାସୀ । ସଂଧ୍ୟାରେ ଦୁରେଶିରେ ପାଦ ପକାଇ ଚାଲିବା ହେତୁ ସେ ବାରି

ହୋଇପଡ଼ି । ତାଙ୍କରି ସହ ଆକାପ ଆଲୋଚନା କଲେ ସୌଦର୍ୟଚେତନାର ସାରସତ ଜଳାକା ଖୋଲିଯାଏ । ସେ ପ୍ରାତ୍ୟ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସୌଦର୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅବରାହୀ ମଣିଷ । ଗାଥା ସପୁରୀତା' ପରି ପ୍ରାକୃତ ରଚନା ଆଲୋଚନା କଳାବେଳେ ତନ୍ତ୍ର ହୋଇପଡ଼ି । ତେବେ ଯନ୍ତ୍ର ବିଶେଷରେ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ବାସା ରୂପ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଘରକୁ ଗଲେ ଶ୍ରୀମତୀ ଜେନାକ ଆତିଥ୍ୟକୁ ପାଦୋରା ଯାଉପାରେନା ।

ଏହିପରି ନାନା ଭାବ, ନାନା ଚେତନାଧାରୀ ମଣିଷଙ୍କ ରହଣରେ ସମୟ ବିତ୍ରଥିଲା । ପ୍ରଫେସର ଶୁକଦେବଙ୍କ ନନ୍ଦ ଓ ପ୍ରଫେସର ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ରାଜନୀତି ବିଷ୍ଣ୍ଵାନର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ମୁଖରେ ରାଜନୈତିକ ପାଣିପାଇର ସମୀକ୍ଷା ଶୁଣେ । ପ୍ରଫେସର ଅଧିତ୍ୟ ପ୍ରସାଦ ପାଢ଼ିଲୁ ପ୍ରଦର ଭାଷଣ ଶୁଣେ; ସେ ସିଦ୍ଧିକେନ୍ଦ୍ର ସଦସ୍ୟ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ରହଣରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ରହିଲା ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟାଧୀନ କେତେକ କଲେଜର ଅତୁମୋଦନ ଦେବାକୁ ଡିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷଜ୍ଞଭାବେ ଯାଉଥିଲି । ବସ୍ତୁତଃ ଏଇ ଚାରିବର୍ଷ ରିତରେ ମୁଁ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ କାମସର ପରିବାରକୁଠ ମଣିଷ ହୋଇପାରିଥିଲି ।

ପୁର୍ବେ ମୋ ଉପରକୁ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ଵା ପାଣି ଫିଙ୍ଗା ହେଉଥିଲା, ତାହା ଏବେ ହେମକାକର ପାଣି ବନ୍ଦିଯାଇଥିଲା । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ପରିଷଦ (Sambalpur Teacher's Association) ରେ ଦିନେ ମୋତେ ଅପରାଧ ରିକ୍ତାଚାଳକ (ରେଚେତ୍ତ ରିକ୍ତା ପ୍ଲଟ) ବୋଲି ଆଷେପ କରାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୋର ସତାର୍ଥ ପ୍ରଫେସର ବୃଦ୍ଧାବନ ଆଚାର୍ୟ ହତବାକୁ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । କାରଣ—ଏହି ଆସରର ସର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ମୋତେ ଗ୍ରୁହଣ କରାଇ ମୋର ଆକ୍ରୂଷାନ୍ତିକ ଅସୁଖ୍ୟତାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯୋଗଦେବାର ଛାନ୍ଦମାସ ଅତିକ୍ରାତ ହେବାକୁ ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ନିଯମିତ କ୍ଲୀସ ନେଉଥିଲି; ସର୍ବତୋଭାବରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇସାରିଥିଲି କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିପକ୍ଷକ କାରସାଦି ହେତୁ ମୋର ନୋଟିପ୍ରିକେସନ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ମୋତେ ଦରମା ମିଳି ନଥିଲା । ଅଥବା ମୁଁ ହେଲି ବାହାରର ରିକ୍ତାଚାଳକ ଭାବରେ ଭର୍ତ୍ତ, ଏହା ମୋତେ ବଡ଼ ମର୍ମାହତ କଲା । ବଂଧୁ ବୃଦ୍ଧାବନ ବି ଅଶ୍ଵ ଛନ୍ଦଙ୍କ ହୋଇ ମୋ ସହ ପରିଷଦର ବାର୍ଷିକ ଆସରକୁ ଉଠି ତାରି ଆସିଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ପରିଷଦର ନବାଗତ ସର୍ଯ୍ୟ ରୂପରେ ସାକୃତି ଦେଇ ସ୍ଵାଗତ ସମର୍ପନା ପରିବର୍ତ୍ତ ମୋତେ ଏପରି ସମାଜଶରୀର ମିଳିଥିଲା । ଏଣୁ ନିଜକୁ ସେ ଦୋଷୀ ବୋଲି ବି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଏହା ଥିଲା ୧୯୪୭-୪୮ ର କଥା । ତା'ପରେ ମୁଁ ଚାରି/ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଧରି ଶିକ୍ଷକ ପରିଷଦର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନଥିଲି । କାମସକ୍ତ ଆସିଲା ପରେ ଦେଖିଲି ପରିବେଶ ବଦଳିଛି । ମୋତେ ଆଷେପ କରିଥିବା ସେହି ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ ବି କୋଆହେ ସେ

ଘରଶା ପରେ ହୃଦୟାଚରେ ପାଢ଼ିତ ହୋଇ ସ୍ଵର୍ଗଦିନରେ ଶୈଶ ନିଃଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରି ବିଦ୍ୟାୟ ନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହ ଜୀବନରେ ମୋର ଆଉ ଦେଖା ହୋଇନାହିଁ ।

ତେବେ ସେହି ଘରଣାଟିକୁ ବହୁଦିନ ଯାଏ ଛୁଲିପାରି ନଥୁଳି । ମଣିଷର ଆଗୋପ ଓ ପ୍ରମରତା ଯେ ଦିନେ କୋଆଡ଼େ ହୁଜିଯିବ, ତା'ର ଉପରା ନାହିଁ । କବିବରଙ୍କ ଉଚ୍ଚିଟିଏ ମନେପଦଥିଲା ।

“କେହି ରହିନାହିଁ ରହିବେ ନାହିଁ
ରବରଙ୍ଗ ଛୁମିତଳେ
ସରେ ନିଜ ନିଜ ଅଭିନୟ ସାରି
ବାହୁଡ଼ିବେ କାଳବଳେ ।”

ଏଣୁ କାହିଁକି ବା ପ୍ରମରତା, କାହିଁକି ବା ନୋକ ଦେଖାଣିଆଁ ତଥାକଥୁତ ଅସାର ଆଗୋପ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନିୟମିତ କ୍ଲାସ ନିଏ । ବେଳେ ବାଜିଲା ମାତ୍ରେ କ୍ଲାସକୁ ଯାଏ । ଠିକ୍ ପଚାଶମିନିଟ୍ କ୍ଲାସ ନେଇ ଫେରେ, ପ୍ରତିଦିନ ସାଥୁରେ ଥାଏ ଆଲୋଚ୍ୟ କ୍ଲାସରେ ଦେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଲେସବର ସଂକ୍ଷେପିକା; ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଅଧିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିକା । ପିଲାଏ ନିରୂପିତ ସମୟରେ କ୍ଲାସକୁ ନ ଆସିଲେ କ୍ଲାସରେ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଖନା । ଏଣୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଘଣ୍ଟା କଷା ପ୍ରଫେସରର କା' ଧରି ଠିଆହୁଁ; ସତ୍ତା ହେଲେ, ପ୍ରତିକିମ୍ବା ପ୍ରକାଶ କରେନା ।

ବର୍ଷାଦିନରେ ଅଭାନକ ମୋଘ ଘୋଟିଯାଏ । ଗୁଡ଼ାପ ବର୍ଷା ଚୋପା ପଡ଼େ । କ୍ଷିପ୍ର ପାଦ ପକାଇ ଛାତ୍ରହାତ୍ରୀଏ ଆସୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ବେଳେବେଳେ ମନକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ଦିନକର କଥା । ସ୍ଵରୂପୁଲିଆ ପରନ ବୋହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ । ବାଁ ରାଁ ବରକୋଳିଆ ଚୋପା ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ବସିଥାଏ । ଦଳେ ଝିଅ ଓ କେତେବ ମୁଖ ରପରେ ମଜ୍ଜାଳ ହୋଇ କ୍ଲାସକୁ ଆସୁଥାନ୍ତି । ପାଞ୍ଚସାତ ମିନିଟ୍ ପରେ କ୍ଲାସ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ମୁଁ ବି ବ୍ୟସ୍ତବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ମୋର ନୋରୁକୁ ଧରି ଉପର ମହଳକୁ ଗଲି । ବେଳ ହେଲେ କ୍ଲାସକୁ ଯିବି । ଆମ ବିରାଗର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ କର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀମାନ ପ୍ରକୁଦର ନାଏକ ବେଳ ଦେବାକୁ ସଜ ହେଉଛି । ତେବେଳେ ବେଳ ବାଜିଲେ ମୁଁ ରାଜିଦେବି ବୋଲି ସେ ଜାଗରିଥାର ହୋଇ ଉଠିଥାଏ ।

ଆମ ବିଜ୍ଞାଗର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଦୂରରୁ ହଠାତ ଜଳଗୋପା ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବର୍ଷାକୁ
କାହାରି ଖାଟିର ନାହିଁ । ସେଠି ପିଲାଏ କେହି ପ୍ରାୟ କୁଷକୁ ଆସିଲାବେଳେକୁ ଛତାଧରି
ଆସନ୍ତି ନାହିଁ; ଏତ ଆଧୁନିକ ଚଳଣି; ପ୍ରତିକିଟି ଯୁବସୁନାର ଠାଣି । ହାତରେ ଖାତା, କଳମ
ନଢାବା ମଁଁ ପଲା ବିମାଳଟିଏ । ବର୍ଷା ପଡ଼ିବେ କିଏ ରମାଳଟିଏ କିଏ ବା ଖାତାଟାକ

ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାରୁ ଚେକି ଧରିଛନ୍ତି । ତାକ ରିତରୁ ଝିଅଟିଏ ଅଳକ୍ଷିତ ଭାବରେ ହୁଅରେ ଧରିଥିବା କଲମଟାକୁ ବର୍ଷା ରକ୍ଷାର ଆଡ଼େଣ୍ଟ ଭାବରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଚେକି ଆସୁଛି, କାହାରି ନଜ଼ର ନାହିଁ । ଏ ସମୟରେ ଆମ ବିଭାଗର ସୂବ ଅଧ୍ୟାପକ ଅଶୋକ କୁମାର ଦାଶ ଉପର ମନ୍ଦିଳାରେ ଥିବା ତାକ ଭୁମରେ ବସିବାକୁ ଡାକିଲେ । ସେ କହୁଥୁଲେ- ସାର ବେଳେ ତ ବାଜିନାହିଁ । ବେଳେ ବାଜିଲେ ସିନା କ୍ଲାସକୁ ଯିବେ । ଆମ ପିଲାକର ତ ଆପଣଙ୍କ କ୍ଲାସକୁ ପ୍ରାଣରମ୍ଭ । ତେରି ହେଲେ ଆପଣ ତ କ୍ଲାସକୁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଶୋକଙ୍କ ସହ କଥାବାରୀ ହେଉଛି, ସେ କହିଲେ- ସାତ ହେଇ ଦେଖନ୍ତୁ । ଆମ ପିଲାକର ଆସିବାର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର । କିପରି କଲମ, ପେନସିନ କାହିଁବା ଖାତାକୁ ବର୍ଷା ନିବାରଣୀ ଶିରସାଣ ରୂପେ ରଖିଛନ୍ତି । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ଆମେ ତୁହେଁ ହସୁଥରୁ ।

ଅଶୋକ କୁମାର ସେତେବେଳେ ପରିମ ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା ସଂପର୍କରେ ଗବେଷଣାମୂଳକ ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥାନ୍ତି । ମଞ୍ଜିରେ ମଞ୍ଜିରେ ନ୍ୟାଇଧର୍ମୀ ରତନା ଓ ଲକିତ ନିବନ୍ଧ ଲେଖୁଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ଘଲେ ଗବେଷଣାମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପାରମରିକ ବିଭାଗରେ ବୋଧ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଶାରାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ଯେତେହୁରେ ମନେପଦ୍ମାନ୍ତି-କୋରରେ ଲିଙ୍ଗିତ ଫଳାର ମୋହନଙ୍କ ସଂପର୍କତ ଲେଖାଟିଏ ହଇଚଇ ସୁଷି ବରିଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ବଂଧୁ ଆଚାର୍ୟଙ୍କ ଅଧ୍ୟାନରେ ଗବେଷଣାରତ । ଏଣୁ ଏହାଙ୍କ ଅନୁଜ ଦସ୍ତିରେ ନ ଦେଖି ମୁଁ ପ୍ରତ୍ଯେ ସୁଲଭ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲି । ମୋ ପଢ଼ୁ ବି ଥିଲେ ଅଶୋକଙ୍କର ଆଦରଣୀୟା ମାଉସୀ । ଦୈବକୁମେ ଆମର ସେହାସଦା ଛାତ୍ରୀ ତପସିନୀ ହେଲେ ଅଶୋକଙ୍କ ସହଧର୍ମୀ । ବସ୍ତୁତଃ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ବେଳେବେଳେ ସେହି ସୁହାଗର ବାତାବରଣ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନିବିତ୍ତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

ଆଜୋଟ୍ୟ କାଳରେ ଆମେ ଯିର କହୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ତରଫରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏକ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ବାହାର ବରାଯିବ । ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ‘ଶତରିଷା’ ନାମ ଦେଇ ଏକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ମନେପଦ୍ମାନ୍ତି ଭାର ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା-ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିକିତ ବିଭିନ୍ନ ବାଦ (Islam) ସଂପର୍କତ ବିଭାର । ଏଥିରେ ଅଧ୍ୟାପକ, ଗବେଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ତେତନାଦୀପ୍ରତି ନିବନ୍ଧମାନ ଯାଇ ପାଇଥିଲା । ତଦ୍ବାରା ଛାତ୍ରାତ୍ମୀୟଙ୍କ ପ୍ରାତ୍ୟ ଓ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଦେହଙ୍କ ଓ ସାରସ୍ଵତ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସହ ପରିଚିତ ହେଲେ । ପାଠ୍ୟ ହେଉଥିବା ସମୀକ୍ଷାରୀତି ଏବଂ ସାରସ୍ଵତବାଦ ସଂପର୍କରେ ଅବଗାହ୍ନ ହୋଇପାରିଲେ । ଏହାପରେ ଆଉ କେତୋଟି ସଂଖ୍ୟା ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଶଂସିତ କାଳରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ପାଠ୍ୟକୁ ଓ ସେମିନାର କ୍ଲାସ ଆୟୋଜିତ ହେଉଥିଲା । ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରାତ୍ମୀୟ ଯେପରି ଏ ସବୁରେ ସନ୍ତ୍ରିଯ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ପାଠ୍ୟକୁମାନଙ୍କରେ କେତେବେଳେ କବିତା ତ, କେତେବେଳେ କ୍ଷୁଦ୍ରଗ୍ରହ, କେତେବେଳେ

ଜନିତ ନିବନ୍ଧ ବା ନିର୍ବିଷ ବିଷୟରେ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପଠିତ ହୋଇ ତାର ଆଲୋଚନା କରାଯାଉଥିଲା । ଫଳରେ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିତରେ ସୁଜନଶୀନତାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘୂରୁଥିଲା । ଗ୍ରାହକଙ୍କ ବିନା ଓ ସର୍ଜନଧର୍ମିତା ଉଧେଇ ପାରେନା । ଏଥପ୍ରତି ଆମେ ନଜର ଦେଉଥିଲୁଁ । ତହାର ସର୍ଜନଶୀଙ୍କ ପ୍ରତିରାଣ ଅଧିକ ବିକାଶମୁଖୀ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲେ ।

ଏମ.ପିଲ୍ କ୍ଲାସ୍‌ର ସେମିନାରମାନଙ୍କରେ ଛାତ୍ରମାନେ ଗବେଷଣାପିଣ୍ଡିତ ଚର୍ଚାଧର୍ମୀ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଉପଲାପନ କରୁଥିଲେ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଅନୁମୋଦିତ । ଏଥରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରେସ୍ ପାଣ୍ଟ ମିଳୁଥିଲା । ଏମ.ପିଲ୍ ଶ୍ରେଣୀର ମୂଳ୍ୟାୟନ କାଳରେ ର୍ୟାକ୍ ନିର୍ବାରିତ ହେଲାବେଳକୁ ଏହି ସେମିନାରରେ ଅଂଶପ୍ରତିଶୀଘ୍ର ଓ ସବ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ପ୍ରତି ଜୋର ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସର୍ବସମକ୍ଷରେ ପିଲାଏ ବନାନ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀମାନେ ନିଜର ଦକ୍ଷତା ସଂପର୍କରେ ସତେଜନ ହୋଇପାରୁଥିଲେ । ତହାର ମୁହଁଦେଖ୍ଷା ବାରବାର କରିବାଟା ସମ୍ବନ୍ଧ ନଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସମଳପୂର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ ଏ ସମୟରେ ଏମ.୧. ଓ ଏମ.ପିଲ୍ କ୍ଲାସକୁ ଓଡ଼ିଶାର ସବୁଆତ୍ମ ପିଲା ଆସୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ସିର୍ ପୂରଣ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କୁ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ଓ ନିଷାପର ଅଧ୍ୟୟନ ହେତୁ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ହାର ମାନିବାର ଅବକାଶ ଆସୁନଥିଲା ।

ଏ ସମୟରେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇ ଯୋଗଦେଇ । ଡକ୍ଟର ସମର ମୁଦାଳି ବେଶ ଦେଖି ମଣିଷ ଏବଂ ଛାତ୍ରବସନ୍ତ ବ୍ୟୁତିପରା । ଡକ୍ଟର ପ୍ରଭାତୀ ରଥକ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନାରେ ଚମକ୍ଷାରିତା ରହିଥିଲା । ସେ ଭାଷଣ ଦେଲାବେଳେ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରମୂଳ୍କ କରିଦେଇ ପାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶୁଣିଲେ ମନେହେଉଥିଲା, ସତେଜି ସରସ୍ଵତୀ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ଏହି ହତରାରିନୀ ଅଧ୍ୟାପିକାଟି ଦୁରାରୋଧ୍ୟ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ଜୀବନ ସହ ସଂଗ୍ରାମ କରି ପରିଲୋକକୁ ଚାଲିଯାଉଛନ୍ତି । ଏତ ବିମର୍ଶ ଭାଗ୍ୟର କରୁଣ କାହାଣୀ । ସେ ଥିଲେ ଏକବା ଆମେ ଯେତେ ଅଧ୍ୟାପକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଛାତ୍ର । ତାଙ୍କ ଚେତନାର ବିକତ ବିକାଶ ଘଟିବା ପୂର୍ବରୁ ହୁଏଟ ଏପରି ଏକ ନିଷ୍ଠାର ଅଗଟଣ ଘଟିଲା । ଏହା ଭାବି ଆଖି ଜବେଇ କୁହ ଟଳଟଳ ହେଉଛି ।

ଏହିପରି ନାନା ଘଟଣାର ଉତ୍ସବାଳ ଭିତରେ ଏବେ ଛନ୍ଦି ହୋଇପଦ୍ଧତି । ଦାରିଦ୍ରୁଲୁରି ପାଦଦେଶର ସେଇ ଘରଟିର ସ୍ଥାନ୍ତି ଦୁହାକୁ ଦୁହା ମନେପଦ୍ଧତି । A4 ଥିଲା ମୋ ସ୍ଥାନ୍ତି ବାରବାଟୀ । ବାରବାଟୀ ଓଡ଼ିଶୀ ସଂସ୍କରିତ, ବୀରଦ୍ଵାରା ଏବଂ ଜାତୀୟ ଘଟଣ ଅଗଟଣର ମୂଳସାକ୍ଷୀ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଏ ଘରଟି ମୋର ଜାକିରୀ ଜୀବନର ଶୈଶ ଚାରିବର୍ଷର ସ୍ଥାନ୍ତି ପଥନା ଉଥାସ । ତାର କଥା ହେଉଛି ସ୍ଥାମୀ ସ୍ଥା ଆମେ ଯୋଦ୍ରା ନିବାସରେ ଏବେ କାଳ ବିତାଇ । ଆମର ଦୁଟାନା ଛାତରେ ସଂଜ ନଇଁ ଆସିଲେ ତାରାପୁଟା ଆବାଶକୁ ଚାହୁଁ-ଆମର ପିଲାଏ, ଆମର ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ କୁଆ କୁଆ ସମାବନା ନେଇ ଉଠିବେ,

ତାର ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚାହିଁ ରହୁ । ଆମ ଜୀବନରେ ଅନ୍ଧାର ମାଡ଼ି ଆସୁଥିଲେ ବି ତର ନାହିଁକି ଦବ ନାହିଁ । ଅପେକ୍ଷା କରୁଥାଉଁ-କରୁ ବହୁରା ରାତିର ସ୍ଥିର ଆକାଶକୁ; ହୃଦୟ ଆମେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥିବୁ । ଉଠାଇଲେ ଆଉ ଉଠିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବି ହୃଦୟ ନଥିବ । ନୋକେ ବହୁଥିବେ-ବିଯୁକ୍ତାତ ପୁଥୀ, ନିରବଧ କାଳ ବନ୍ଧରେ ଏଠି ରହୁଥିବା ସେଇ ପକ୍ଷୀତୁଳଟି କାହିଁ ? ନୀଢ଼ିବି ବି ତ ଦିଶୁନାହିଁ ।

ଆସିଲାରେ ବିଦ୍ୟାୟବେଳ

ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ କଟିଗଲା । ଆୟୀଯତାର ଛାଇ ଦୀଘୁରୁ ଦୀଘୁରେ ହେବାକୁ
ଲାଗିଲା ଠିକ୍ ସଂଜବେଳର ଛାଇପରି । ରବାନ୍ତନାଥଙ୍କ ‘ସର୍ ହଇତେ ବିଦ୍ୟା’ର କାବ୍ୟନାୟକ
ପରି ଜ୍ୟୋତିବିହାରରୁ ବିଦ୍ୟା ନେବାକୁ ହେବ । ନିଜର ଜୀବନକୁର୍ର କଟବକୁ ବାହୁଡ଼ି
ଯିବାକୁ ହେବ । ଦାରିଦ୍ରୁଲୁରିର ବର୍ଷା ମେତୁରିତ ଆବାଶ ଆଉ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଢ଼ିବ ନାହିଁ ।
ଜାମୁତ କାଳ ଦେଖି ମୟୂର ଡେଣାମେଇ ନାଚିବ ନାହିଁ । ଲୁହୁରିରୁ ଝରଣର ଖରିପଦୁଥିବା
ବର୍ଷାର ଜନ ଆଉ ଆଖି ଆଗରେ ଦୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ । ଆବାଶରେ ବନବାପତି କିମ୍ବା
ଚାତକ ମେଘ ଦେଖି ଚିକିତ୍ସା ଜଳ ପାଇଁ ଉତ୍ତିଶ୍ଵରିବାର ମୋହ ଏବେ ସାତସପନ ହେବ ।
ଦାରିଦ୍ରୁଲୁରିର କଟବକୁ ବିକୁଳ ଥବା ବାର ପାହାଡ଼ ଉପରେ ସାତରେଣୀ ଉତ୍ସୁଧକୁ ଏଣିକି
ନେତ୍ରାତିଥି ହେବ ନାହିଁ; ସବୁ ନାହିଁ ନାହିଁର ସମୟ ଆସିଯିବ । ଏକଥା ହେବି ମନଚା
ଦିନକୁ ଦିନ ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଦୁଥିଲା । ମୋ ଭାବରମୀରପଣ ଦେଖି ପହି ପଚାରୁଥିଲେ-
ତୁମେ କାହିଁକି ଏବେ ଚିତ୍ତାଲୁନ ହୋଇପଦୁଷ୍ଟ । ଜୀବନରେ ତ ବର୍ଷା, ଶାତ, ବସନ୍ତ ଲାଗି
ରହିଛି । ଏଠିବି ଆସିଲାବେଳେ ତ ଉଦ୍ଭବିଥା ଖରାବେଳ ଥିଲା । ଟିକେ ସେହି, ଶ୍ରୁଦ୍ଧାର
ଶାତନ ସର୍ବ ଲୋହୁଥିଲା । ଆସନ କାନ୍ଦ-ଦୈଶାଶ୍ଵର ବା ମହାମେଘର ସଂଚାରର ସମାବନା
ପାଇଲେ ଶିହରି ଉଠୁଥିଲା, କଟବକୁ ଘଲେ ତ ଏ ସବୁର ଆଶକା ନାହିଁ । ବରଂ ମହାନଦୀର
ନୀଳ ଜଳରେ ଶାରଦୀୟ ଜନ୍ମର ଲୁଚକାଇ ଖେଳ ଦେଖିପାରିବ । ମୋ ପହିଙ୍କର ଏପରି
ବିଷ୍ଣ୍ଵାଳାପ ବେବେ ତ ଶୁଣି ନଥିଲା । କେଇଟା ବର୍ଷରେ ଇଏ ଶୁଣି ଏମିତି କାବ୍ୟ ବିଜେନ୍ଦ୍ରିୟ
କିପରି ବନିଗଲେ, ଚିତା କରୁଥିଲି ।

A4 ପରେ ତ ଉଚ୍ଚରେଣ୍ଟ ତିତ୍ରୁୟୀ ପାଇଁ ମହାନିବନ୍ଧମାନଙ୍କର ସଂକ୍ଷେପିବା ସବୁ
ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏଇଠି ବାବାଜୀ ଚରଣ ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ବବିତାର ଚନ୍ଦ୍ର
ପ୍ରସଙ୍ଗର ଫଳାଫଳ ଯୋଗିତ ହୋଇଛି, ପଲ୍ଲୀଶ୍ରୀ ପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ବର୍ଷା
ନିବନ୍ଧର ପରିବନ୍ଧନା, ପ୍ରଭାତୀ ରଥକ ରୂପାଦ୍ରେଷ୍ଟା କବି ମାନସିଙ୍କ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ
ରୂପଚର୍ଯ୍ୟା, ଅଥବା ପଦ୍ମନାଭ ଯୋଗିଙ୍କ ‘ସାରନା ସାହିତ୍ୟରେ ହରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ’, ବନ୍ଦୁବାହନ
ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ‘ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟରେ ନାରା’ ଏବଂ ରଣଜିତ କୁମାର ପରିଚାଳକ ‘ରୋମାଣିକ
କାବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ଓ କବି ବୈଜ୍ଞାନିକ’ଙ୍କ ପରି ନିବନ୍ଧର ଭିରିଭୂମି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି । ଅଶୋକ

କୁମାର ମହାପାତ୍ର କବି ବିନୋଦ ନାୟକଙ୍କ କାବ୍ୟକୃତି ଆକଳନ କରୁଥୁବାର ସୁଯୋଗ ଏଇଠି ପାଇଛନ୍ତି । ଏ ରୂପେ ଦେଖିଲେ ବହୁ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନିବନ୍ଧାବଳୀର ପାତ୍ରୀଳିଟି ଖଣ୍ଡନ ମଣନ ପରି ପରୀକ୍ଷା ଉପଯୋଗୀ କରାଯାଇଛି । ଏଇ ଏ ଫୋରରେ ବହୁ ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ, ଗବେଷଣାରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ଅଧ୍ୟାପକ ନିବନ୍ଧ ସଂଶୋଧନ କାଳରେ ଗାଲିଗୁଳିଜ ଶୁଣିଛନ୍ତି । ନିବନ୍ଧ ରଚନାର କଳା ଓ କୌଣସି ସଂପର୍କରେ ତାଳିମ ନେଇ ନିଜ ନିଜର ନିବନ୍ଧର ପୂର୍ବନିର୍ଣ୍ଣନର ସ୍ଵର୍ଗ ପାଇଛନ୍ତି । ସୁଦ୍ଧକାଳୀନ ଭିରିରେ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାଧୀନ ନିବନ୍ଧସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ଦାଖଲ ପୂର୍ବକ ପ୍ରଫେସରପଦରୁ ସେବାନ୍ତିବୁଟ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ।

ମୋର ସମ୍ବଲପୁର ରହଣି କାଳରେ ଅଧ୍ୟାପକ ସୁବୋଧ କୁମାର ଚାଟାର୍ଜୀ ‘ଦାତ୍ତୀ ରାମାୟଣ ଓ କୃତ୍ତିବାସ ରାମାୟଣର ତୁଳନାମୂଳକ ଅଧ୍ୟୟନ’ ଅଧ୍ୟାପିକା ବାସ୍ତ୍ଵୀ ରାଯ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରହୁ’, ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ ବିହାରୀ ରଥ ପଦ୍ମଚରଣଙ୍କ କୃତି ଓ କୃତିଦ୍ୱାରା, ଅଧ୍ୟାପକ କଷତରୁ ସାହୁ ‘ସାରଜା ସାହିତ୍ୟରେ ଧର୍ମଧାରା’, ସନତ କୁମାର ମିଶ୍ର ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ମୃତ୍ୟୁଚେତନା’ ଏବଂ ପ୍ରଭାବର ପ୍ରଧାନ ‘ସାମ୍ୟବାଦୀ କାବ୍ୟ ଚେତନା ଓ କବି ଅନନ୍ତ ପଞ୍ଜାନ୍ୟାତ୍ମକ’ କପରି ନିବନ୍ଧ ମୋରି ତଥାବଧାନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରୁ ପିଏବ.କ୍ରୀ ଲାଇ କରିବାରେ ସମ୍ର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏସବୁର ଫଳାଫଳ ‘ସମାଜ’ ପରି ଦୈନିକ ଖବର କାରାଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ମୋତେ ମୋରି ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଅପରାଧ, ଅପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଯାହା ପରିପ୍ରଚାର କରିବାକିଥିଲେ ତାର ଅବସାନ ଘଟିଥିଲା । ପ୍ରଚାର ବଜରେ ସାମ୍ୟିକ ଚହୁଚମଟ କରାଯାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ତାର ହ୍ଲାଯିଦ୍ବୁ ନଥାଏ । ପାଣି ହୁମୁକୀ ପରି ସେସବୁ ଅତିରେ ମିଳାଇ ଯାଇଥାଏ । ଏହି ଅବବୋଧ ସଂପର୍କରେ ମୁଁ ମୋର ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀ ଓ ସମଧର୍ମୀ ବହୁକୁ ବାରଯାର ବହିଥାଏ ଏବଂ ଏବେ ବି କହିବାଲିଛି ।

ତେବେ ଏଇଠି କହିରଖେ ଯେ ସେ ନିଜର ମନର ଦୃଢ଼ତା ହେଉ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନର ଚାରିକାଠି । ଏବେତ ପ୍ରଚାରର ଅନ୍ୟନାମ ପ୍ରଞ୍ଚ, କିନ୍ତୁ କାଳ କାଳ ଧରି ଲୋକଙ୍କୁ ଏହା ଆକର୍ଷଣ କରିପାରେନା । ଦିନେ ତାର ତମାଦି ପଡ଼େ । ଗୁଣ ଚିହ୍ନେ ଗୁଣିଆ, ସୁନା ଚିହ୍ନେ ବଣିଆ’ ଲୋକ ପ୍ରବଚନଟି ଅନିବୁ ହୁହେଁ । ଏକଦା କଟିପୟ ସ୍ଵାର୍ଥାଦେଶୀଙ୍କର ଅପପ୍ରଚାରର ଧୂମାରପଟକ ଦେଖା ଦେଉଥିଲା । କୁମେ ବିଦୟୁ ବହୁମାନଙ୍କ ଚେତନାର ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ତଥା ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଅଗ୍ରହୀ ଗବେଷକେ ମୋ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସାଧ୍ୟମତେ ସେମାନଙ୍କ ଦିର୍ଘଦର୍ଶନ ଦେଉଥିଲି । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଜିଜ୍ଞାସାର ରଙ୍ଗଣିଥାଳ ହୁଏତ ପୂରି ଉଠିଥିଲା । ଫଳରେ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକୟରେ ରହଣିକାଳରେ ମୋରି ତଥାବଧାନରେ ୨୦ ସରିବି ଗବେଷକ ଉଚ୍ଚରେର ଚିତ୍ରୀ ପାଇବାରେ ସମ୍ର୍ଥ ହେଲେ ।

ଏ ସମୟରେ କାବ୍ୟକବିତା ଲେଖିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ସମ୍ବଦ୍ଧ ହେଉ ନଥିଲା । ଗବେଷଣାମନ୍ୟତା ମୋର ସର୍ଜନଶୀଳତାର ପ୍ରଧାନ ବାଧକ ବନ୍ଦୁଥିଲା ।

ଏତିକିବେଳେ କବି ରାଜେନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ପଣ୍ଡା ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ କିମ୍ବଦ୍ବାରା କାନ ପାଇଁ ପ୍ରକାଶକ ହୋଇଆସିଲେ । ତାଙ୍କରି ସମୟରେ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଓପନ ପୋଷ ପ୍ରଫେସର ପଦଟିକୁ ରଙ୍ଗାଧର ଦେଯାଇ ନାମ ଦିଆଗଲା । ରଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ନାମରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ରଙ୍ଗାଧର ପୂରସ୍କାର ଏବଂ ରୀମରୋଇ ବଢ଼ିତାମାନା ପରି ଉପାହପ୍ରଦ ସନ୍ମାନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରି ରାଜତର ସର୍ଜନଶୀଳ ପ୍ରକାଶକୁ ସନ୍ମାନ ଜଣାଇବାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ବିଶ୍ୱିଷ କବିଙ୍କୁ ନିମନ୍ତଣ କରି ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ପରିସରରୁ ବିରିନ୍ଦ ଛାନରେ କବିତାର ଆସର, ସାଂପ୍ରତିକ କବିତା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର, କବିର ସ୍ଵକୀୟ ସ୍ଵଜନ ଅନୁଭବ ପ୍ରକୃତିର ଅବତାରଣା କରିବାର ସଂତ୍ରୁମ ପରିବେଶ ବି ସୃଷ୍ଟି କରାଗଲା । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗଦେବାକୁ କବି ପଣ୍ଡା ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରୁ ପ୍ରାୟତଃ ମୋଟେ ହେଁ ସାଦର ନିମନ୍ତଣ କରୁଥିଲେ । ତ୍ର୍ଯାରା ଓଡ଼ିଶାର ବିରିନ୍ଦ ପ୍ରାଚିରର କବିଙ୍କ ସହ ମୋର ଭାବ ବିନିମୟ ଘଟିବା ସହ ଭାରତର କେତେକ ବିଶ୍ୱିଷ କବିଙ୍କ ସଂଗେ ପରିଚିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଆସିଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ସତତ ଉପବିଷ୍ଟ ରଙ୍ଗାଧର ଆଞ୍ଚଳିକ ଗ୍ରୁହଣ କାକରେ ପୂରସ୍କାର ପ୍ରାୟ ଭାରତୀୟ କବିଙ୍କ ବନ୍ଦବ୍ୟ ଶୁଣିଲି; ସେମାନଙ୍କର କାବ୍ୟପାଠନାର ଦିଗନ୍ତ ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ମିଳିଗଲା । କେତେକଙ୍କ ସହ ସମକାଳୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ସ୍ଵରୂପ ଓ ମୋରି କବିତା ସଂପର୍କରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ଅତିଥି ଭବନରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ବି କରାଗଲା । ଫଳରେ ମୋରି ନାଜୁଜୁଜାପଣ କଟିଗଲା । ମୋରି ଗେହ୍ନ୍ତି କବିତାଏ ପୁଣି ମୁହଁ ଚେକି ସୁଧୀମଣ୍ଡଳକୁ ଚାହିଁଲେ । ୧୯୯୧ରେ ଯଯାତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଗା; ‘ଅଭୟରମ୍’ ର କବିତାମାନ ଗୋଟେ ପରେ ଗୋଟେ ଧାର୍ତ୍ତିବାନ୍ତି ଆସିଲେ । ୧୯୯୪ ରେ ସେସକୁ ଏକତ୍ର ସଂକଳିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ । ଏଇ ସମୟରେ ସାହାୟାରଧମୀ କାବ୍ୟକ୍ରମ ‘ବନ୍ଦିଶ ସିଂହାସନ’ର ପୂରଳିକାପୁଣ୍ଡିକ ଗୋଟେ ପରେ ଗୋଟେ ମୋ ପାଖରେ ସବାକ ହୋଇ ସମକାଳୀନ ଜୀବନ, ସାମାଜିକ ଅବ୍ୟବହାର, ରାଜନୀତି, ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରଶାସନାଦିର ଚିତ୍ରନିଷ୍ଠ ବିବରଣୀ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏ ସଂକଳନର ନାମୀପାଠୀ ହେଲା ସେହି ଏ, ଫୋରରେ । କିନ୍ତୁ ଯଯାତି କାବ୍ୟର ବନ୍ଦୁ ସ୍ଵବକ ସମଳପୁରରେ ପ୍ରଫେସର ଭାଗତତ୍ର ଆଚାର୍ୟ ରହୁଥିବା ୩R ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ରଚିତ । ତା’ର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରୋତା ଥିଲେ ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ନହୁବା ମୋର ଶିକ୍ଷାପୁରୁ ଲଜ୍ଜାସ ପ୍ରଫେସର ଭାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଦାସ । ପ୍ରଫେସର ଦାସ ରଙ୍ଗାଧର ମୋହେର କଲେଜର ଏକ ଭାର୍ତ୍ତରସରେ ଏକା ରହୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସଦ୍ୟ ରଚିତ ‘ଆଜିକାରି ପରଦିନ’ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ରଜ୍ଜମାନଙ୍କ କଥା ସେ ବନ୍ଧାଶୁଥିଲେ । ସେଥିରୁ କିଛି କିଛି ବି ଆମକୁ ଶୁଣାଉଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ଲେଖା ସଂପର୍କରେ ଯୋଜନାର ରେଖାଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଟାଣୁଥିଲେ । ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ଆମ

ଗହଣରେ ସାହିତ୍ୟ ସଂପର୍କିତ ଆଲୋଚନାରେ ଭାଗ ନେଉ କବିତା ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର କେତେବେଳେ କବିତା ସମବାଜାନ ପ୍ରତ୍ରପ୍ରତ୍ରିକାରେ ଯାନ ପାଇଥିଲା । ଏହି ସର୍ଜନଶୀଳ ପରିବେଶର ପ୍ରଭାବରେ ଗଞ୍ଚାଧର ମେହେର କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାଗୀରଥ ଜେନା; ରାଜରକେଳାର ପ୍ରଭାବର ରାଉଟ ମୋରି ତହାବଧାନରେ ଗବେଷଣା ବି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଲେ । ଭାଗୀରଥ ‘ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାଟ୍ୟକୃତି ଓ କୃତିତ୍’ ବିଷୟରେ ଏବଂ ପ୍ରଭାବର ବହୁପ୍ରାବ୍ଲା ଅଥବା ଶରାଷ୍ଟ୍ରିଆ ମହାଦେବ ପରି କେବେ କେମିଟି ଚର୍ଚିତ କବିତାର ଚିତ୍ରମାଣି ମହାତ୍ମିକ କଥାକୁଟି’ ସଂପର୍କରେ ଗବେଷଣା କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ତହାବଧାରକ ହେବାକୁ ପୂଜ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସାର ମୋତେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗବେଷଣା ଓ କବିତା ଲେଖା ହାତ ଧରାଧରି ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ଗବେଷଣା କବିତା ବାଧକ ହୋଇନାହିଁ । ବରଂ ଯାଆଁକା ଝିଅ ପରି ଉତ୍ସନ୍ନ ଆଦର କରିଛି, ସେହି ଦେଇ ସମୟ ରେବରେ ହୃଦୟର କେବେ କେଉଁଠି କାହାର ଚର୍ଯ୍ୟାରେ ଯଦକିଞ୍ଚିତ ତାରତମ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ନ ହୋଇଛି ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ କହିବି କେମିଟି ? ହୃଦୟ ହୋଇଛି ।

ସମଜପୂର ଅବସାନ କାଳରେ ଆଉ ଏକ ଦୃଶ୍ୟପଙ୍କ ଏବେ ବି ମନରେ ନାହିୟାଏ । ଜନେଇ ଦରିଦ୍ର ଅଥବା ସାରିମାନୀ ଛାତ୍ର ଉପେତ୍ର ମହପାତ୍ରଙ୍କ କଥା । ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର ସମଜପୂର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ଓଡ଼ିଆ ଏମ.୧. ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର । ସେ ସମଜପୂରରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଯିବା ଆସିବା କରି ପାଠ ପଡ଼ନ୍ତି । ବେଳେବେଳେ ଗୋକ୍ରା ପେଟରେ ଖାସରେ ପଡ଼ି ବସାକୁ ବାହୁଡ଼ନ୍ତି । ସେ ବହୁକୁଳ୍ୟୀ ପରିବାରର ସତାନ; ପାଠପଢ଼ିବାର ପ୍ରବଳ ନିଶ୍ଚା । ବାପା ଗାଁରେ ଶିବମହିରର ପୂଜକ ମାନିଛି । ସୁଜ ଚାଷଜମି । ଖାଇବାକୁ ଅଣେ ନାହିଁ । ଉପେତ୍ର ପଡ଼ିଲାବେଳେ ସମୟ ପାଇଲେ ମୂର ଲାଗନ୍ତି । ସକାଳୁ ଉଠି ଚାଷୀଙ୍କର ବେଶକା ପକାଇ ଧାନ ଅମଳ ସମୟରେ କିଛି ଘୋଜଗାର କରି ବି.୧. (ଅନ୍ତର୍ଷ) ପାଖ ବଳାପରେ ଏମ.୧. ପଦ୍ଧତିରେ । ଭାଇଚିଠି ଘରୋଇ ବସରେ ହୃଦ୍ଦା ହୋଇ କଷକୁର ଚାକିରୀ ପାଇ ସମଜପୂରରେ ଭଡ଼ାଘରଟିଏରେ ସସ୍ତୀକ ରହୁଥିଲେ । ସେଇଠି ଭାଇଚିଠି ବଢ଼ ମୁଖରା; ଉପେତ୍ର ସଂଜେ ସକାଳେ ପୁତ୍ରରା ଝିଆଇଲୁକୁ ପାଠ ପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ନିଜର ସ୍ଵକୁରାଣ ମେଣ୍ଡାଇବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନସନ ବି କରନ୍ତି । ଏସବୁ କାମସାରି ଏମ.୧. ବୁଝରେ ନିତି ପାଠପଢ଼ି ଫେରନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବସରେ ଗଲାବେଳେ ଏହି ଛାତ୍ରଟିର ଘୋଜନ୍ୟବୋଧରେ ଆକୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଗୋପାଳମାନରେ ମୁଁ ସସ୍ତୀକ ରହିଲିଛି । ତାକୁ ଦିନେ ଘରକୁ ଡାକି ତାରି କାହାଣୀ ଶୁଣିଲି । ମୋ ପହିୟ ସେବିଲୁ ଉପେତ୍ରକୁ ପ୍ରତିବଦି ଆପଣେଇ ନେଲେ ।

ଦିନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ପ୍ରଶାସନିକ ଦ୍ୱାରକୁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାପଳକକେ ଯାଇଥିଲି । ବିଭାଗର ଜନେଇ ଅଛୁଟିବ ସମଜପୂରର ଉପାତରେ ହୃଥାକରି ହାଇସ୍କୁଲଟିଏ ଆରମ୍ଭ

କରିଥାନ୍ତି । ସବାକୁ ଦଶଟାଯାଏ ପାଠପଡ଼ା ହୁଏ । ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମ ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସୁଧାର ଜଳ ଶିକ୍ଷକଟିଏ ସେ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଦରମା ବି ଟ ୨୦୦/୪୦୦ରୁ ଅଧିକ ଦେବାକୁ ସେମାନଙ୍କର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଏବାକୁ ଶୁଣି ସଂଗେଷଂଗେ ସେହି ସ୍ଵର୍ଗରେ ଉପେତ୍ରକୁ ଶିକ୍ଷକପଦଟି ଦେବାକୁ ସୁପାରିଶ କଲି । ଅଛୁଟଚିବ ଜଣକ ମୋର କଥାରଷ୍ଟ ଉପେତ୍ରକୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଶିକ୍ଷକ ରୂପରେ ନିଯୁତି ଦେଲେ । ସ୍ଵର୍ଗଟି ସବାକୁ ଦିନ ୧୦ଟା ଯାଏ ହେଉଥିଲା । ଏବେ ଉପେତ୍ର ଏକରବମ ନିଜଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୋଇ ଏମ.୧. କ୍ଲାସରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପାଇ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଇ ପାସ କଲା । ଟାପରେ ଏମ.ଏଲ୍ଜାଇଏ ବି କରିଦେଲା । ମୋ ପାଖରେ ଅଣ୍ଣିନୀ କୁମାର ଘୋଷକ ଏତିହାସିକ ନାଟକମାନଙ୍କର ଅଛୁଟାଙ୍କନ କରି ଡକ୍ଟରେର ଟିଗ୍ରୀ ବି ହାସଇ କଲା । ଏତିକିବେଳକୁ ସୋହେଲା କଲେଜରେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦଟିଏ ଖୋଲାଥିଲା । ସେ କଲେଜର ପରିଦର୍ଶନରେ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ୟ କ୍ଲାସକୁ ମଞ୍ଚର ଦେବା ଉପରକ୍ଷରେ ମୋତେ ଅନ୍ୟମେ ବିଶେଷତ୍ତ୍ଵ ରୂପେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଆଉଜଣେ ସିଦ୍ଧିକେଟ ମେମରକ ସହ ପଠାଇଥିଲେ । ଆହୁତିଜୀବ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିରିଭୂମି ସବୁ ଠିକ୍କାବ ଥିଲାବେଳେ କେବଳ ଆଉ କେତୋଟି ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯୁତି ଦେବାକୁ ବହିଲୁ । କଲେଜର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଉପାଇରେ ଓଡ଼ିଶା ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ମରଦାନ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ସଂପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଅବହିତ କରାଇଲୁ । ଆମ ସହ ଆକାପ ଆଲୋଚନାରେ କଲେଜର ପରିଚାଳନା କମିଟିର ସଭାପତି ଉପାଇ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତିକାଳେ ସନ୍ତତ ହୋଇ ଜଣେ ସେବା ପରାଯଣ ସମର୍ଥ ମୂର ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ନାମ ସୁପାରିଶ କରିବାକୁ ଆମକୁ ବହିଲେ ।

ମୁଁ ସଂଗେସଂଗେ ଉପେତ୍ରକ ନାମ ସୃପାରିଶ କରି । କଲେଜ କର୍ତ୍ତପକ୍ଷ ବିଧୟନଟ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ଦେଇ ଅଧ୍ୟାପକ ନିଯମିତ କଳାବେଳେ ଏହି ଉପେତ୍ରକ ହୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର କରିଥିଲେ ।

ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ରହଣିବେଳେ ଗୁପ୍ତାଧର ମେହେର କଲେଜର ଗୁପ୍ତାଧର ମେହେର
ଜୟଡୀରେ ଥରେ ଅଚିଥୁ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଥିଲେ ତତ୍କର
ଗୋରାଚାନ ପଢ଼ନାଯକ କଲେଜର ଅଧ୍ୟେତ୍ର । ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ସୁଲୋଚନା ଦାସ ଥିଲେ
ଅନ୍ୟତମ ଅଧ୍ୟାପିକା । ମୋତେ ଦେଖି ସେ ଶକ୍ତି ପଢ଼ିଲେ । କାହୁଥିଲେ ଟାକର ଗବେଷଣା
ସଂପର୍କରେ ତବାରଖ କରି ଟାଙ୍କ ଅନ୍ତରେ ଦୋଳି ଗାନ୍ଧିଶ୍ଵର କରିବି । କିନ୍ତୁ ତାହା ଥିଲା
ଅନ୍ୟଏକ ପରିବେଶ । ସୁଲୋଚନା ସୁଲେଖିବା କିନ୍ତୁ ପାରିବାରିକ ଜଞ୍ଜାଳରେ ଏପରି ଛଦା
ଯେ ସେ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଉତ୍ତର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋର ତହାବଧାନରେ ୪/୫ ବର୍ଷ
ପୂର୍ବରୁ ନାମ ପଂଜୀକୃତ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଟାକର ଗବେଷଣା ବହୁପ ଗଠିରେ ଟାଳିଥିଲା ।
ସେ ଏବେ ସାରିବି ତେବେ ସାରିବି କହି କେବଳ ସମୟ ଗାରାଉଥାନ୍ତି । ସେ କରକ ଛାଡ଼ି

ଏବେ ତ ସମଳପୁରରେ ଚାକିରୀ ଦାୟରେ । ସେ ଏକପ୍ରକାର ନିର୍ବାସିତା; ପତି, ପୁତ୍ରକନ୍ୟା ପରିଚ୍ୟତା ଗୁହ୍ଣିଣୀଟିଏ । ଏଠି ତାଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିନୀର ‘କା’ ନେଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଢ଼ୁଥିଲା । ମାରି ଉପଦେଶମତେ ସେ ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ଓ ଦୟିତକ ଅନୁଚ୍ଛିତା ନକରି ଏଠାରେ ଗବେଷଣାରେ ଦିନ୍ଦି ଜାଗିବାକୁ ମନପ୍ରାଣ ଡାଳିଦେଲେ । ଫଳଟଃ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ନିବନ୍ଧ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା’ର ପାଶୁଲିପିଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଲା । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ତାର ଖଣ୍ଡନ, ମଣ୍ଡନ ଓ ସଂଶୋଧନ ବି କରାଗଲା । ସେ ପୁଣି କଟକ ଶୈନବାନାକୁ ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ଫେରିଲେ । ଶୈନବାନାରେ ରହଣିବେଳେ ନିବନ୍ଧଟି ଉଚ୍ଚଲ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦାଖଲ କରି ସେ ଉଦ୍‌ବେଶ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କଲେ । ଏବେ ଦେଖିଲେ ସେ କହୁଛି— ତାହନା ଓ ଅନୁଶାସନବିନ୍ଦନା ସୌଖ୍ୟାନ ଲେଖକ/ଲେଖିକା ଗବେଷଣା କରିବା ହୁରୁହ ବ୍ୟାପାର ନିଯମ । ଆପଣଙ୍କ ତାରିଦା ଓ ପ୍ରେରଣା ହିଁ ମୋର ନିବନ୍ଧ ଲେଖା ଏବଂ ଲକ୍ଷିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖାକୁ ଶାଶିତ କରିଛି । ଏବେ ବି କାହିଁକି ଆପଣଙ୍କ ଦେଖିଲେ ମୋ ମନରେ ଭୟ ସଂଭାର ହୁଏ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଭକ୍ତିର ନା ଭାତିର ? ପରିଣତ ବୟସରେ ନିଜକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବସେ ।’ ସୁଲୋଜନାର କଥା ଶୁଣି ଆମେ ସ୍ଵାମୀ ସ୍ବୀ ହସରେ ପାଟିପଦ୍ମ । ମୁଁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚିଲିକାର ଉଚ୍ଛିତିଏ ଉଦ୍ବାର କରି କହିଥାଏ— “ବୁଝ ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କ ହୁରୁ କରି ଗାତି” ନ୍ୟାୟରେ ଆମକୁ ଯେପରି ବିଘୋରି ନଯାଅ । ଏହାଶୁଣି ସୁଲୋଜନା ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ଵାମୀ କୃଷ୍ଣବାବୁ କହନ୍ତି—“ଏହା କ’ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ?” ଚକିତ ନୟନରେ ଆମେ ଜୁଲୁଜୁଲୁ କରି ଏହି ମେହାୟଦ ଦମ୍ପତ୍ତିକୁ ତାହିଁ ଅନ୍ତରର ଆଶିଷ ଦେଇଥାଉଁ ।

ମୋ ପାଖରେ ଗବେଷଣାରତ କିମ୍ବା ଡିଗ୍ରୀପ୍ରାୟ ଗବେଷବ ଗବେଷିବାଏ ଆୟୀନତାର ରହୁରେ ବନ୍ଦା । ମନେପଡ଼େ ବନରତ୍ନ ଦାଶଙ୍କ କଥା । ସେ ସମଳପୁରରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ସାଧାରଣ ପିଲାଙ୍କ ସହ ଭଲ ମିଶିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେ ନିଷାପର କିନ୍ତୁ ଚିକିତ୍ସା ଏକବାରିଆ; ମିଶାଇଥା ହୁଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମତରେବ ଘଟିବା ସାଭାବିକ; ବଢ଼ି ତୁପଚାପ ମଣିଷ । ସେ ମୋରି ତର୍କାବଧାନରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ହୁଅତେ ତାଙ୍କୁ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନଦିଶର୍ମାଙ୍କ ସାରପୁତ କୃତି ଓ କୃତିତ୍ବ ଉପରେ କାମ କରିବାକୁ ସଂକ୍ଷେପିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ ପଂଜାକୃତ କରାଇଲି । ନିରୂପିତ ସମୟସୀମା ଭିତରେ ତାଙ୍କର ନିବନ୍ଧ ଶେଷ ହେଲା ଏବଂ ସମଳପୁର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପିଏବ.ଦ୍. ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଲେ । ଏବେ ସେ ସରକାରୀ କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ରୂପରେ କୋରାପୁଟର କୌଣସି ଏକ କଲେଜରେ ଅବସ୍ଥାପାଇଛି ।

ମୁଁ ରେତେକୁରେ ଅଧ୍ୟାପନା କଲାବେଳେ ମୋ ଗାଁ ପାଖର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ନାମଧେଯ ଜନଜାତିର ହାତ୍ରିତିଏ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଲୋକସେବା

ଆୟୋଗକ ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷିତ ହୋଇ ଜାତୀୟ କବି ବୀରକିଶୋର କଲେଜରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । କଟକକୁ ଅବସର ବିନୋଦନ ପାଇଁ ବୌଣସି ଏକ ପୂଜାକୁଟିରେ ଆସିଥିଲି । ହଠାତ୍ ମୋର କଟକର ଯୋଗ୍ରାଘରେ କୃଷ୍ଣଚତ୍ରକ ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । କୃଷ୍ଣ ଅନୁନୟରା ସରରେ ତାଙ୍କୁ ପିଏବ୍‌ଡି. ଛାତ୍ର ଜାବରେ ଗ୍ରୁହଣ କରିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ପଡ଼ାପଡ଼ିରେ କୃଷ୍ଣକର ନିଷାର ଅଭାବ ଉହିଛି; ତେବେ ସେ ପରିଶ୍ରମୀ ଏବଂ ସେହା ମଣିଷ । ଏ ସମସ୍ତକୁ ସ୍ଵରଣ କରି ତାଙ୍କୁ ଷେତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ଆଧାରିତ ବିଷୟଟିଏ ଧରାଉଦେଲି । ତାଙ୍କୁ ବେହୁଙ୍ଗରର ଜନଜୀବନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ସହ ବେହୁଙ୍ଗରର ଲୋକନାଟକର ସ୍ଥିତି ଓ ସ୍ଵରୂପକୁ ଜନନୀ କରିବାକୁ କହିଲି । ତାର ଫଳସ୍ଵରୂପ ସେ ବେହୁଙ୍ଗରର ଲୋକନାଟ୍ୟ ପରମରା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନିବନ୍ଧଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପିଏବ୍‌ଡି ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଥିଲେ ।

ପୁଣି ମନେପଦ୍ମକୁ ଅନୁଗ୍ରାନ କଲେଜର କଥା । ପ୍ରଥମ ବ୍ୟାହରେ ସ୍ଥାତକୋରର ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ ମଞ୍ଜୁଲତା ମହାପାତ୍ର । ସେ ସୁନ୍ଦର କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ; ବିତ୍ତ ବଢ଼ି ଝିଅଳବାଜ । ଯାହା କୁଣ୍ଡିଥ୍ବ, ତାହା ସହଜରେ ଅନ୍ୟଥା କିମ୍ବା ଭାତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ସୀକାର କରେନା; ଖୁବ ଲମ୍ବାବେଶୀ ଧାରିଣୀ ଶ୍ୟାମାଙ୍ଗୀ ଏବଂ ଆଜାପ୍ରିୟ; ସେ ନିଃସକୋଚରେ ପିଲ୍ଲାନି ଗଛରେ ଚଢ଼ିଛି; ବରକୋଳି ଗଛକୁ ବୋଲି ପାରନ୍ତି । ଆମରଙ୍କୁ ଫୋପଡ଼ ପିଲି ଥାମ ଝଢାନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଖାମଞ୍ଜିଆଳପଣ ହେତୁ ସାଂଘରସାଥ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ମଞ୍ଜୁଲାଯାଣୀ ନହୁବା ଅନ୍ତିରାଚଣ୍ଡୀ ବୋଲି ବେଳେବେଳେ ତାକି ଦିଅନ୍ତି । ସେବେବେଳେ ସେ ହୁଏଟ କଜନା ରାଜ୍ୟରେ ଭର୍ମୁଥାନ୍ତି । ଲୋକ ଲୋଚନରେ ତାହିଁ ହସିପକାନ୍ତି । ସାଂଘରିଲାଏ ମଞ୍ଜୁଥାପା କହି ପରେ ଅବଶ୍ୟ କ୍ଷମା ମାରନ୍ତି; ସେ ନିର୍ବିକାର ଚିରରେ ଦେବୀ ମୁଦ୍ରାରେ ଠିଆ ହୋଇ କ୍ଷମା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏଇ ମଞ୍ଜୁ ଦିନେ ତାଙ୍କର ତାଙ୍କର ରାଜନାକ ସହ ଆମର ଏ/ଫୋର ବାର୍ତ୍ତରସରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହି ତାଙ୍କର ଜଣକ ଥିଲେ ମଞ୍ଜୁର ଜରିନୀ ପଢ଼ି । ମଞ୍ଜୁଲତା ତାହିଁଲେ ମୋରି ତର୍ବାବଧାନରେ ରବେଶଣା କରିବେ । ଅନୁଗ୍ରାନରୁ ସମଳପୂରର ଜ୍ୟୋତିହାରଙ୍କ ରବେଶଣା ଆଶାରେ ହୁଣି ଆସିଥିଲେ । ସାଂଘରେ ଆଶିଥିଲେ ଉକ୍ତଙ୍କ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ରୂପରେ ପ୍ରଫେସର ଉକ୍ତଙ୍କ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦାଶଙ୍କ ଚିଠିଟିଏ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ ମଞ୍ଜୁଲତା ତାଙ୍କର ଭାଣିତୀ; ତାଙ୍କୁ ମୋର ରବେଶଣା ଛାତ୍ରୀ ଭାବେ ନେବାକୁ ଅନୁରୋଧ । ବଂଧୁ ପ୍ରଫେସର ଦାଶଙ୍କ ଅନୁରୋଧକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ମଞ୍ଜୁଲତାର ରୂପି ଅନୁସାରେ କାନ୍ଦୁଚରଣ ମହାତ୍ମିକ ଉପନ୍ୟାସ ସଂପର୍କରେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ଏକ ସଂକ୍ଷେପିକା (Synopsis) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେଲି । ରବେଶଣାର ଶୀର୍ଷକ ହେଲା “କାନ୍ଦୁଚରଣଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ଆରୋହ ଓ ଅବରୋହର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ମଞ୍ଜୁଲତା ତାଙ୍କର ଥେସିସ କାର୍ଯ୍ୟ ତିନିବର୍ଷ ଭିତରେ ସମାପନ କରିବାରେ କ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ; ଶୁଣିଛି ଏବେ ସେ ଅଧ୍ୟାପନା

କରୁଛନ୍ତି ମୋରାମୁଖକି କଲେଜରେ ଏବଂ ଅବସର ସମୟରେ ପ୍ରବଚନ ଦେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନରେ ମୁଶ୍କ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଚରରେ ଜଗବତ ଉପଳକ୍ଷ ଆଣିଦେବାରେ ସହାୟତା କରୁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଘର ସଂସାର କରି ନାହାନ୍ତି ।

ମଞ୍ଚନାଟକ ଆଉଜଣେ ସାଂଘ; ତାକର ନାମ ବିଜ୍ଞାନପ୍ରକାର ରଥ । ସେ ଏକଦା ଏକ ଘରୋଇ କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ଥିଲେ; ସେ କଲେଜର ଛିଠିରେ ପିରତା ନଥିବାକୁ ତାହା ଛାଡ଼ି ସୁନାବେଢା ହାଇସ୍କୁଲକୁ ଶିକ୍ଷୟତ୍ରୀ ହେବାକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମୋର ଅନୁଗୋଦ ରହଣି କାଳରେ ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ନାଟିକା’ ସଂପର୍କର ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଉପାଦାନ ସଂପ୍ରଦ୍ୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥିଲେ । ପେଟପାଟଣାର ଘାୟୀ ସମାଧାନ ପାଇଁ ତାକୁ ସେଇ ଛତ୍ରଫୁଟା କଲେଜଟିକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସୁହୁର ସୁନାବେଢାରେ ଯାଇ ଶିକ୍ଷିକା ଜାବରେ ଜାବିକା ନିର୍ବାହ କରିବସିଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ତାକର ଗବେଷଣା ତୁଳିକୁ ଗଲା କହି ଥରେ ହୁଟିରେ କାହ କାହ ହୋଇ ଆମରି ସମଳପୁର ଗୋପାଳମାଳ ଭଡାୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟକୁ କ୍ଲାସ ନେବାକୁ ଯାଇଥାଏ । ମୋର ପହି ସେଇ ଝିଅଟିର ବିଜ୍ଞାନପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଶ୍କ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାକୟର ଫେରିଲାପରେ ତାକୁ ଗବେଷଣା ଛାତ୍ରୀ ଭାବେ ନେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ବହୁ ସମୟରେ ଗୁହୁ ସତିବ କଷା ପହିର ଅନୁରୋଧକୁ ଏହି ଦେଇଛୁଏନା । କୁମାରୀ ରଥ ବି ହେଲେ ଗବେଷଣା-ପରିବାର ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟା । ସମଳପୁରରେ ରହଣିକାଳରେ ସେ ବାଣୀବିହାରରେ ଥେସି ଦେଇ ପିଏବ୍.ଡି. ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟା ଘୋଷିତ ହେଲେ ।

ଏ ରୂପେ ବିଚାର କଲେ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଯେଉଁ ଆଠବର୍ଷ ରହିଲି ଏ ସମୟଟି ଥିଲା ମୋର ଗବେଷକ ଜୀବନର ସୁନା ଫସଳ ଫଳାଇବାର ବେଳ । କାନିସୀ ଲାଗିଲା ପରି ମୁଁ ଗବେଷକ ଗବେଷିକାକୁ ଦିରଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲି ଓ ସହାୟତା କରୁଥିଲି । ମୋର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ମୋତେ ଗୁର୍ବାର, ଅପରାଷ୍ଟ ଓ ଅପଦାର୍ଥ ବୋଲି ଯେଉଁ ତେଜ୍ଜ୍ଵଳା ପିଚିଥିଲେ, ତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରତି ଜବାବ ସୁରୂପ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ କରୁଥିଲି । ଏହାହାରା ମୋର ସୁଜନଶୀଳ ଜୀବନରେ ଆଦରଣୀୟା କାବ୍ୟତକ୍ଷୟାକୁ ଅଣହେଲା କରିନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ସତ୍ୟର ହୁଏଟ ଅପନାପ ହେବ ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠାନୀ ନ ରହିଲେ ବିଦ୍ୟାର ବିକାଶ ଘଟେନା-କଥାଟି ଅମୂଳକ ହୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ କିଛି ଆହାନର ସମ୍ବୂଧନ ହୋଇଛି, ସେତେବେଳେ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହୁଲେନା । ଏଣୁ ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଯୋଗଦେନାଦିନରୁ ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣା ପ୍ରତି ସତତ ସଜାଗ ହୋଇଥିଲି । ଆବଶ୍ୟକମ୍ବଳରେ ଛାତ୍ରାତ୍ମକୀୟ ସହ ବଣଗୋଛି କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ମନେପଦ୍ମାଷ୍ଟି ‘ଗୁଦାଗୁଦା’ ଗିରିଖରଣା ଓ ପ୍ରପାତର କଥା ।

୧୯୮୮ ର ଜାତ୍ୟୋଗରୀ ଶୈଷରାଗରେ ପିଲାଙ୍କ ସହ ପିବନ୍ତିକ ଯିବା ପ୍ରସଙ୍ଗ । ନବବର୍ଷର ଦୁଇ ସ୍ଵପ୍ନରେ ମଜ୍ଜାନ ଯୁବଚାଳ ତିର ସହ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରି ଆମେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିରୁ । ମୁଁ ନିଜେ ଶ୍ଵାସରେ -ଧର୍ମପେଣ୍ଠି ହେବା ସରେ ବଣରୋକିରେ ଯୋଗଦେବାର ଜୋର ସମରଣ କରିପାରି ନଥିଲି । ଶୁଦ୍ଧବ୍ୟାଧି ସମଳିତର ଅନତିକୃତରେ ଜାଂଘନିକ ସୁଷମାଘେରା ପାହାଡ଼ରେ ସୁରମ୍ୟ ପ୍ରପାତ୍ତିଏ; ସେଠି ପ୍ରପାରେ ପାଣି ପଡ଼ି ଛୋଟ ତ୍ରୁଟିଏ ସୁଷି ହୋଇଛି । ଦିପ୍ରହରରେ ରଙ୍ଗର ପତ୍ର ଫାଳରେ ଝିଲମିଳ ପୂର୍ବ୍ୟକିରଣ ତର୍କରେ ବିଶ୍ଵାସି ହୋଇପଦ୍ଧାରୀ । ମନେ ହେଉଥାଏ ଖରିଖରଟି ସତେକି ଗୋଟିଏ ସୁନାନାକୀ ଓ ରୂପା ଆଖିଥିବା ପାହାଡ଼ ଖିଅ । ଯୌବନରେ ଖଳମଳ ହେଉଥିବା ଆମରି ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରାକୁ ସାରତ କରିବାକୁ ଉରା ହୋଇଛି । ଆମେ ସେଇ ଶୁଦ୍ଧବ୍ୟାଧାର ବୃକ୍ଷଲଟା ବିତାନରେ ଖୋଲା ଜାଗାଟିଏ ଦେଖି ବଣରୋକିର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲୁ । ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ଓ ମୁଁ ଉତ୍ତର ତ୍ରୁଟି ଦର୍ଶନରେ ଟିକି ଟିକି ମାତ୍ର ସବୁ କେମିଟି ଚବ୍ରର କାଟି ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଦେଖୁଆଉଁ । ପିଲାଏ ତାଖ ପାହାଡ଼ ଚଢିବାକୁ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସହ ଚାଲିଲେ । ଯୁବକ ଯୁବଚାଳ ସୁହାରରା କଥାବାର୍ତ୍ତ, ମନମତାଣିଆ ଗପସପ କରି ପାହାଡ଼ ଚଢ଼ୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଲୋକ ନୟନରେ ହୁଏତ ବହୁଥାତି-ଏତ ଶୀତସିତ ତୋରାବସତର ସମୟ, ହେ ଆକାଶ ଦିଅ ମୁଠେ ଖରା, ଆମ ଜୀବନକୁ ରହିଦିଅ ତୋରା; ହେ ବନନି, ହୁମେ ଆମ ହାତରେ ଦିଅ ଧରା, ଆମକୁ ତୁମପରି କରିଦିଅ ତୋରା ସୌନ୍ଦର୍ୟପସରା । ଆମେ ସବୁ ଦେଖୁଥିଲୁ, ହେଲୁଥିଲୁ । ଅଥବା ଆଜି ଆମେ ଦୁଇଜଣ ପ୍ରବୀଣ ମଣିଷ ଜୀବନର ଅପରାହ୍ନର କଥା ମନେପବାଇ ଭାବନା ରାଜ୍ୟରେ ବି ହଜି ଯାଉଥିଲୁ । ମୋର ଜହରା ବାଶ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମୁଁ କାଶି କାଶି ବେଦମ ହେଉଥାଏ । ପ୍ରଫେସର ଆଚାର୍ୟ ଅଦା ପବାଇ ତା ତିଆରି କରାଇ ଶ୍ଵାସକୁ ଉପଶମ କରିବା ପାଇଁ ତୁଷ୍ଟେଯାକୁ ବରାଦ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ଶବର ତୁବାଟିଏ ମୁଣ୍ଡରେ ଶୁଣିଲା କାଠ ଗୋଟିଏ ଆଣି ଆମକୁ ଦେଲା । ତାହା ତୁଷ୍ଟେଲରେ ଜାଲେଣି ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଗଲା । ଆମେ ସେ ଶବରଟିକୁ କିଛି ପାରିଶ୍ରମିକ ବି ଦେବୁ । ସେ ମୋର ଜହରା ବାଶ ତୁହାକୁ ତୁହା ଆସିବାର ଦେଖି ମୋ ପାଖରେ ଆସି ଠିଆହେଲା, ଆର କହିଲା- ବାକୁ ତୁ ତ ଧର୍ମପେଣି ହେଉଛୁ । ବଢ଼ ଦୁଃଖ ପାରନ୍ତୁ; ମୁହଁ ତତେ ଗୋଟେ ରଙ୍ଗର ଛାଲିଦେବି ତୋର ଧର୍ମପେନାଟା ବନ୍ଦ ହୋଇଯାକ ବୋ । ଏହା କହି ସେ ଟାଙ୍ଗିଆ ଧରି ଜାଂଘନକୁ ଗଲା, ବିଜା (ପିଆଶାଳ) ରଙ୍ଗର କିଛି ଛେଳି ଜଇରେ ବାନ୍ଧି କାଷରେ ପକାଇ ଆସିଲା ଏବଂ ରକ୍ତିମ ରସକୁ ଥିବା ସଜ କଟା ଛାଲି ହାତରେ ଧରି କେତେ ପରିମାଣ କିପରି ଚବିଶୟନ୍ତା ପାଣିରେ ପକାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସକାଳେ ତୁଷା (ଖାଲି) ପେଟରେ ସେଇ ପାଣି ପିଇବି, ତାର ଅଛୁପାନ ବି ସୁଚେଇ ଦେଲା । ପୁଣି ତାର ପ୍ରଦର ଛେଳିକୁ

କିପରି ଖରାରେ ଶୁଣାଇ ପିମି ନ ଲାଗିବ ସେଥିପ୍ରତି ନଜର ଦେବାକୁ କହିଲା । ଏହି ଛେଳିର ପାଣି ବର୍ଷେ ଦେଡ଼ିବର୍ଷ ଯାଏ ନିୟମିତ ପିଇଲେ ମୋର ଶାସ ଉଭେଇ ଯିବ ବୋଲି ଆଶ୍ରାସନାବାଣୀ ବି ଶୁଣାଇ ଦେଇ ଚାଲିଯାଉଥିଲାବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦଶଟି ମୃଦ୍ରା ବଢ଼ାଇ ଦିଅତେ ସେ ନେବାକୁ ମନାକଲା । କିନ୍ତୁ ବଂଧୁ ଆଚାର୍ୟ ତାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚଟି ଟଙ୍କା ଆଦରରେ ଦିଅତେ ଗ୍ରୁହଣ କରି କହିଲା—ବାକୁ, ଗୋଗର ଓସୁଧ ଦେଲେ ପାଉଣା ନାଇ ନେଉବୋ, ପାଉଣା ନେଲେ ଓସୁଧଟା କାଟ ନାହିଁ କରିବା । ତେବେ ବାକୁଟା ସକାଳୁ ବଢ଼ି ଚୋରରୁ ଉଠିବା ଓ ଖୁବ କରି ଖଣ୍ଡମଣ୍ଡଳରେ ଜୋରରେ ଚାଲିବୁଲିବା, ତେବେ ଯା'ର ଧଇଁପେଲାଟା ସହିନ ଭଲ ହୋଇଯିବା ବୋ ।

ସେଇଦିନୁ ସେ ଶଥର (ଶବର) ହୁଢ଼ାର କଥାକୁ ଧୂବଞ୍ଚାନ କରି ବର୍ଷେ ଦେଡ଼ି ବର୍ଷ ଧରି ଛେଳିପାଣି ପିଅତେ, ସତକୁ ସତ ଶାସ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏଇ ଶାସ ପାଇଁ ଆଗରୁ କେତେ ଉପଚାର ନ କରିଛି, ତାର ଉତ୍ସରା ନାହିଁ । କେତେବେଳେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଘବ ପାଇଁ କିରୋସିନି ପିଇଛି ତ କେତେବେଳେ ଗଣ୍ଠା ମୁଠରେ ଗୋଟେ ଦୁଇଟି ଲିୟା ପକାଇ ଖାଇଛି, ପେଟ ପୋଡ଼ିଛି, କେବେ କେବେ ହରିଆନାକୁ ଆସୁଥିବା ତଥାବଥୁତ ହୋମିଓପାଥ ଔଷଧ ବଂଧୁ ଓ ଶୁଭାକାଂଦକ୍ଷୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ କୁବନେଶ୍ଵରର ଜନେକ ରେଟେନାରୀ କଲେଜ ଅଧ୍ୟୟାପକଙ୍କଠାରୁ କିଣି ଖାଇଛି, କେତେବେଳେ କବିରାଜି ଔଷଧ ଓ ମୋଦକ ଖାଇ ନିଦ୍ରାଭିରୂଦ୍ଧ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ପଡ଼ିଲେ ଯାଇ ଶେଯ ଛାଡ଼ିଛି । କେବେବା ଷେରାଇଦ୍ଵାରା ମିଶା ଏଲୋପାଥକ ଔଷଧ ଖାଇ ଉପଶମ ହୋଇପାରିଛି । ବହୁ ତାତ୍ର ବଂଧୁ କହିଛନ୍ତି ଏ ରୋଗ ପୂରା ଭଲ ହେବା ମୁସିଲ କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ କେବଳ ଦବାଇ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଏହା ଧୂଆଁଧୂକି ଜନିତ (ଡଷ୍ଟ ଏଲାର୍) ବା ଫୁଲରେଶୁନିତ (ପୋଲେନ ଏଲାର୍) ହୋଇପାରେ । ଏଇମିତି କେତେକଥା, କେତେ ସାବଧାନୀବାଣୀ ଶୁଣିଛି; କିନ୍ତୁ ଆରୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରି ନଥିଲି । ଇନ୍ଦ୍ରହେଲର ନେଇ ଶାସନକିର କଷକୁ ଲାଘବ କରିଛି, ଧଇଁପେଲା କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଚାଲିଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ଶାସରୋଗ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରି ନଥିଲି । ଅଥବା ସେହି ଅଜଣା ଶଥର ଜଣକ ଧକ୍ତରି ପରି ମୋଟେ ଏଇ ଯେଉଁ ଉପଶମକ ଛେଳିପାଣି ପିଇବାକୁ ଦେଲେ । ପ୍ରାତିଶ୍ରୀମଣ ଓ ବିଶୁଦ୍ଧବାୟୁ ସେବନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିୟତ କରିବାକୁ କହିଲେ, ତାହା ପାଳନ କରିବାରୁ ଏବେ ୨୦ ବର୍ଷ ହେବ ଏହି ଶାସରୋଗରୁ ମୁଁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଛି । ସେଇ ଅୟାଚିତ ଉପରତ ଶଥରଙ୍କ ଏବେବି ଅନ୍ତରର କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇ ଚାଲିଛି; ଏଣୁ ଗୁରୁତ୍ୱଦାର ପିକନିକକୁ ଛାଲି ହୁଏନା । ଏହା ମୋ ଜୀବନର ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା ହୋଇ ରହିଛି ।

ପର୍ବିମ ଡେଢ଼ିଶା ହେଉଛି ଉଜ୍ଜନ ଜନ୍ମୀଙ୍କ ଶୋଭାସଦନ; ଏଠି କେତେ ଯେ ଯୌନ୍ୟ-ଉଥାସ ରହିଛି, ତାରି ଠିକଣା ମୋଟେ ଜଣା ନାହିଁ । ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ରହଣିବେଳେ ବଂଧୁମେଳରେ ହରିଶକର ଯାଇଛି । ନୃସିଂହନାଥର ପାଦଦେଶର ଅତିଥିଶାନାରେ ଏକାଧିକ

ରାତି ବିତେଇଛି । ସ୍ପ୍ରେସ୍‌କ ଆମେ ଜନ୍ମ ଆକୁଥରେ ହରିଶକରର ଦୃଶ୍ୟପଟକ ଦେଖି ଆମୁହରା ହୋଇଛୁ । ଏହା ଶୈବ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ଚେତନାର ମିଳନ ଭୂମି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ମହିରରେ ହରିଶର ବିଶ୍ଵବର ପୁଜା ହୁଏ । ଏହି ହରିଶକର ମହିରଟି ବୈଜଳଦେବଙ୍କ ରାଣୀ ତୁର୍ଲାରା ଦେବୀ ତୋଳାଉଥିଲେ । ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ଟି ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ପର୍ବତମାଜ୍ଞାର ଅଂଶକିଶେଷ । ଏଇ ଗନ୍ଧମାର୍ଦ୍ଦନ ତ ଗନ୍ଧରିରୁପେ ଜନ ଚେତନାରେ ଏବେ ବି ବନ୍ଧୁ ରହିଛି । ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ର ଗୋଟିଏ ପଟେ ହରିଶକର, ଅନ୍ୟପଟେ ନୃସିଂହନାଥ, ପଦ୍ମପୁରକୁ ଗୋଟିଏ ରାତ୍ରାରେ ଗଲେ ଖପରାଖୋଲ; ସେଇଠି ହରିଶକରର ଅପରୁପ ଦୃଶ୍ୟ ଆଖିରେ ପଡ଼େ ଏବଂ ଶିବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସନାର ଅପୂର୍ବ ସମଦ୍ଵୟର ପ୍ରତୀକ ହରିଶକର ମହିର ଦେଖି ମଣିଷ ଆମୁହରା ହୁଏ । ଅଟାଟରେ ତ ପ୍ରାକ୍ତଣ୍ୟ ଚେତନାରେ ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସବେ ଶିବ ମହିର ମାତ୍ର ନଥିଲେ । ଶିବ ପ୍ରସାଦ ତ ପାଇବା ଦୂରର କଥା । କିନ୍ତୁ ଏଇ ପଣ୍ଡିତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଦାର ଧର୍ମୀୟ ଚେତନାରେ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ଶିବ ଏବାକାର ହୋଇଯାଉଥିଲେ; ବୈଜଳ ଦେବ ଥିଲେ ଏହି ହରିଶକର ମହିରର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ।

ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ର ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵରେ ରହିଛି ନୃସିଂହନାଥ ମହିର । ପାଇକମାନାଙ୍ଗିତ କଲେଜକୁ ଏକଦା ଭାଷଣ ଦେବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ହେବାର ପ୍ରେସାପଟରେ ତାର ସ୍ଵର ଦୂରରେ ଘିଟ ନୃସିଂହନାଥ ଦର୍ଶନର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା । ଏଠାରେ ମାର୍ଜାର କେଶରୀ ବିଶ୍ଵବର ପୁଜା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ମହିରଟିଏ ରହିଛି । ଏହି ମହିର ତୋଳାର ପିଢ଼ିରେ ସେଇ ବୈଜଳ ଦେବଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପିତ । ଏଠି ମହିରରେ ଶିଳାଲେଖଟିଏ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ବି ବୈଜଳ ଦେବଙ୍କର । ଲୋକବିଶାସ ଅତୁସାରେ ଏଇଠି ପଞ୍ଚପାଞ୍ଚବ ବନବାସ କାଳରେ କିନ୍ତୁ ସମୟ କଟାଇଥିଲେ । ଏ ସଂପର୍କରେ ଲୋକ କାହାଣୀ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଏ ଯାନରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ବି ଘଟିଥିଲା । ତାର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ହେଉଛି ଏଠିକାର ତୁନ୍ଦମୂର୍ତ୍ତି । ସେହି ଗନ୍ଧରି ପର୍ବତମାନର ଜ୍ଞାନ୍ୟ ଜନମାନସରେ କାଳ କାଳ ଧରି ଉଚ୍ଚୀବିତ । ନୃସିଂହନାଥ ପାହାଡ଼ର ନିଃସ୍ଵର୍ତ୍ତ ହେଉଥିବା ଗନ୍ଧରିମାନ ଘର୍ଷନାଦରେ ଝରିପଡ଼ି ସୁନ୍ଦର ପ୍ରପାତମାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଇଛନ୍ତି । ନୃସିଂହନାଥର ମୋହନ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ରୀମଧାର, ଚାଲଧାର ଓ କପିନଧାର ପରି ପ୍ରପାତମାନଙ୍କ ଦୃଶ୍ୟାବଜ୍ଞାରେ ଆଖି ଲାଖି ରହେ । ବେପରୁଆ କୁନି ଖିଅମାନେ ଉବ୍ଜୁଦ୍ଧରୁ ତଳକୁ ଡିଆଁ ମାରିଲା ଭକ୍ତି ଏକୁଡ଼ିକ ବି ପାହାଡ଼ ମେଷକାରୁ ଖସି ପଡ଼ନ୍ତି । ଉଦ୍ଧବ ଡିଆଁ ହେତୁ ଆଘାତ ଲାଗିଲେ ଟିକି ପିଲାଏ ଯେମିତି ରେଁ ରେଁ ରହି ଛାଡ଼ନ୍ତି । ‘ରୀମଧାର’ ନାଦ କରି ଶିଳାରେ ପିତି ହୋଇ ଛିଦ୍ରିକି ପଢ଼ି ଘୋ ଘୋ ନାଦ କରି ଚାଲିଛି । ଚାଲନ୍ତର ତ ଶିଳା ରହିରୁ ହଠାତ ଖସି ପଡ଼ି ଶିଳି ଶିଳି ହସି ବହି ଚାଲିଛି । କପିନଧାର ଜଳପ୍ରପାତଟି ଅନ୍ୟତ୍ରୁରୁ ତୁଳନାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସୁନ୍ଦରପାତକ । ଝର୍ଣ୍ଣରନାଦରେ ଝରିପଡ଼ିଲେ ହେଁ ଚପଳମତି ଅଞ୍ଚଳ ଖିଅଟି ପରି ତେଇଁ ତେଇଁ ହସର ଲହର ସୁଣ୍ଠି କରିଛି ।

ଏଇଠି କୋଆଡ଼େ ବପିନମୁନି ଆଶ୍ରମ କରିଥିଲେ । ଏଇମିଟି କେତେକ ରୋଚକ କାହାଣୀ, କେତେ ପୁରାଣ କଥା, କେତେ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ, ନୃସିଂହନାଥର ପ୍ରପାତ, ଗିରିଖର ଓ ମହିରକୁ ନେଇ ଗଢ଼ିଉଛି । କଷ କବି ଯୁଗ ଦାସଙ୍କ ‘ନୃସିଂହ ରଚିତ’ ରେ ଗିରିଜନଟିଏ କହାଣ୍ହୋକୁ ଖୋଜୁ ରଚ ନିର୍ଗତ ହେଲା । ‘ମାର୍ଜାର କେଶରୀ ମୂରି ଆବିଷ୍ଟ ହେଲା । ଏ ବିଷ୍ୟରେ ହୁଏତ ରୋଚକ କାହାଣୀ ରହିଛି । ସବୁ ଶୁଣେ, ପାନୀୟ ପୁରୁଷାଳୋକେ, ରାଜତ୍ତମାନେ ବଖାଣନ୍ତି; ଦର୍ଶକର ମନକୁ ଆକୃଷ କରନ୍ତି । ଯେତେ ଦେଖିଲେ ବି ମନ ମାନେନା । ପ୍ରକୃତିର ଅପ୍ସରା ଘୋନ୍ଦ୍ୟେକୁ କିଏ ବା ସହଜରେ ଲୁଣିପାରେ ?

ମହିରରେ ମାର୍ଜାର କେଶରୀଙ୍କ ପୁରା ସରିଲେ ଉପସିତ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ବିତରଣ କରାଯାଏ । ସମସ୍ତେ ଜାତିରେବ ଲୁଣି ପଞ୍ଚତରେ ବସି ଭୋଗ ପାଆନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ ହରିହର ପଞ୍ଚତ । ପଞ୍ଚତରେ ବସି ଖାଇବାରେ ଆନନ୍ଦ ଅଛି । ଏହା ପୁରୀର ଆନନ୍ଦ ବଜାରରେ ଭୋଗ ଖାଇବା ସ୍କୁଟିକୁ ମନରେ ଜଗେଇ ଦେଉଥାଏ । ଆକୁଆଣିବେଳ ହେଲେ ହୁରହୁରାତରୁ ଆସିଥିବା ଯାତ୍ରୀଏ ନୃସିଂହନାଥ ଛାଡ଼ି ଘରମୁହଁ ହୁଅଛି । ଆମେ ବି ପାଇନମାନ ଫେରି ପରଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ଜ୍ୟୋତିତିହାର ଫେରିଥରୁ । ଶୁଣିଲି ପ୍ରତିବର୍ଷ ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଦଶୀରେ ନୃସିଂହ ଜନ୍ମ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ନୃସିଂହନାଥରେ ଏକ ବଡ଼ ମେଳା ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଏ ମେଳା ଦେଖା ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏବେ କିନ୍ତୁ ନୃସିଂହନାଥର ସ୍କୁଟି ବେଳ ଅବେଳରେ ଦେଉଭାଙ୍ଗି ଦୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି; ମୁଁ ବିହୁକ ହୋଇ ଉଦାର ଧର୍ମପୀଠକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ମନେପକାରଥାଏ ।

ଜ୍ୟୋତିତିହାର ଥିଲା ମୋର ଧୂତି ଓ ସ୍କୁଟିର ପାଠିକା । ଏଠାରେ ପ୍ରଥମେ ନିଜର ହବ ପ୍ରାପ୍ୟରଣାକୁ ମିଳିବାକୁ ମୋତେ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଅତରୀଣ ଉଦ୍‌ବେଳନ ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ବିଶ୍ୱାରକୁ ସମାଜିବାକୁ ହେଲା । ବାହାରେ ବନ୍ଧୁଭାବ ଏବଂ ଭିତରେ ଉର୍ଧ୍ଵାର ବ୍ୟକ୍ତିନକୁ ବାରି ଯଥାଯଥ ପଦକ୍ଷେପ ନ ନେଲେ କଚାଡ଼ି ପଡ଼ିବାର ସମାଜିବାକୁ ଏଡ଼ାଇ ଯାଇପାରେନା । ଏଣୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବିଶ୍ୱାବିଦ୍ୟାକ୍ୟରେ ଯୋଗଦେଲାବେଳେ ଏହିପରି କେତେକ ପରିଷିତିର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହୋଇଥିଲି । ତା'ପରେ ହୋଇଗଲି କଂସାରୀ ଘରର ପାରା । କୁଳା ତାଉଁଦାଉଁକୁ ଭୟ ରହିଲା ନାହିଁ । ପରିବେଶ ଓ ପରିଷିତି ହେଲା ଅଛୁକୁକିଟ । ସର୍ବତ୍ର ଶାରଦୀୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ପରିପ୍ଲାବନରେ ଦେହମନରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଆସିଲା । ଜୀବନ ଆକାଶରେ ସ୍କୁଟିର ଶକ୍ତିକିଳ ଉତ୍ତିଲେ । ସେହର ଜଦଗବଳିଆ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ବି ଭେଟିଲି ।

ଥରେ ମୋର ରେତେକୁ କଲେଜର ସତୀଥୀ ବଂଧୁ ପ୍ରଫେସର ଦାଶରଥ ଦାସ ପିଏବ.ଡି ଭାୟା କରିବାକୁ ଆସି ମୋର ଅର୍ଦ୍ଧ ହେଲେ । ଆମେ ଛାତ୍ରଚିର ମୌଖିକ ପରାକ୍ଷା କରିଯାଇଲା ପରେ କାର୍ତ୍ତରସକୁ ଫେରିକୁ । ତୁଳବଂଧୁ ବହୁଦିନ ପରେ ଏକାଠି

ହୋଇଛୁ । ତାକ ପହି ବି ଥିଲେ । ଦାରି ତୁଳୁରି ପାହାଡ଼ରେ ସୋରା ସୋରା ଜନ୍ମ ଆକୁଆ ବିଜେଇ ହୋଇପଦ୍ଧାଥାଏ, ରେରେହୁ କଣେଜର କେତେ ଅକୁଳା ମୁଚ୍ଛ ରୋମଙ୍ଗର କହୁଥିଲୁ । ବଂଧୁ ଦାସ ଥିଲେ ସେମିନାର ସେକ୍ରେଟାରୀ । ଆମ ବିଭାଗର ସେମିନାରରେ ବିଷ୍ଟି ତୁମ୍ଭାପ୍ୟ ପତ୍ରପତ୍ରିକା, ମୁଷ୍ଟକ ଓ ବିଷ୍ଟି ତାଳପତ୍ର ପୋଥୁ ଥିଲା । ଥରେ ଦାସ ବିଭାଗୀୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାୠୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାତ୍ମକାରେ ତାଳପତ୍ର ପୋଥୁକୁ ଯଥାଯଥ ସଂତ୍ରମ ଦେଖାଇ ତାଳ ଘରକୁ ନେଇ ଦେବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଦାସ କନାରେ ପୋଥୁକୁ ଗୁଡ଼ାର ରିହାରେ ଥୋଇ ଉଚ୍ଚର ଟ୍ରିପାୠୀଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ । ପହଞ୍ଚାଳା ମାତ୍ରେ ସାର ଦାଶରଥକୁ ପ୍ରକଳ୍ପ ଦିଲେ, ତାଳପତ୍ର ପୋଥୁକୁ କୋଜରେ ରଖି ଯଥାଯଥ ଶ୍ରୀଦ୍ଵାରାପୁର୍ବକ ଆଣିଛି ତ ? ପୋଥୁକୁ ତ ଗୋଡ଼ ପାଖରେ ରଖି ଆଣିଥିଲେ । ଦାଶରଥ ତୁଳି ହୋଇ ରହିଲେ; ବିକୁ ତାଳର ଟିଅ କାନନ କହିଥିଲେ—ହଁ ନନା ରିହାରେ ଦିଅଁକୁ ଆଣିଲା ପରି ସେ ବାକୁଟ ପୋଥୁକୁ କୋଜରେ ଧରି ଆଣିବାର ମୁଁ ଦେଖିଛି । ତଦ୍ବାରା ବଂଧୁ ଦାସ ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାୠୀଙ୍କ ରୋଷର ଶିକ୍ଷାର ନ ହୋଇ ଦ୍ରାହି ପାଇଲେ । ପ୍ରଫେସର ଟ୍ରିପାୠୀ ତାଳପତ୍ର ପୋଥୁକୁ ଦିଅଁପରି ଦେଖୁଥିଲେ । ତା'ର ଅବମାନନାକୁ ସେ ବରଦାସ୍ତ କରୁ ନଥିଲେ । ପୋଥୁକୁ ରିହାରେ ପାଦ ପାଖରେ ରଖିଥିବାରୁ ମୋ ବଂଧୁଙ୍କ ବୋଲଣା ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଶିକ୍ଷାଦାତା ଗୁରୁଙ ତନ୍ଯାଟି ଦାଶରଥକୁ ସମାବ୍ୟ ଖଡ଼ ଓ ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତି କରାଇଦେଲେ; ଏଇପରି କେତେ ଅଳିରା ଉଷ୍ଣକାହାଣୀମାନ ହେବି ହୋଇ ଦୁଇବଂଧୁ ହସରେ ପାଟି ପଢ଼ୁଥିଲୁ; ବଂଧୁ ଦାଶରଥ କିପରି ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କଠା ଆରମ୍ଭ କରି ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଆପଣ ବୋଲି ସମାପଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ବେଳ ଅବେଳରେ ବାଂଶେରୀ ଦେବାକୁ ବି ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ହଇକିହେ ଆପଣେ ପରି କଥା ପକାଇଲେ ସେ ଅପ୍ରତିର ହୋଇ ହସି ଦିଅଁତି, ଏଇମିତି ଅନେକ କଥା ପଢ଼ି ଆମେ ଉଚ୍ଚ ଆମୋଦିତ ହେଉଥିଲୁ ।

ତାପରଦିନ ସକାନେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଟାଙ୍କିଟିଏ କରି ହୁମାର ବନ୍ଦୁମହିର ଦେଖିବାକୁ ବାହାରିଲୁ; ସମଳପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ନୟନାର୍ଥିରାମ ବୁଝ୍ୟର ପେଣ ହେଉଛି ହୁମା । ଧମା ପାର ହେଲେ ହୁମା । ମହାନଦୀ ତରବର୍ଷୀ ଶୈବପୀଠଟିଏ । ଏହା ଏକଦା ହୁମା ଦେଶ ବନାମ ସମଳପୁର ରାଜ୍ୟର ସୀମାଟ ଗ୍ରାମ ଥିଲା । ଏଠାରେ ବୈଜଳଦେବ ବିମନେଶ୍ୱର ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବିମନେଶ୍ୱର ହେଉଛନ୍ତି ସମଳପୁରର ଅଷ୍ଟମମୁକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ପରବର୍ଷୀ ଜାନରେ ରାଜା ବନୀଯାର ସିଂହ (୧୭୧୭-୪୭)ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ବରମାନର ହୁମା ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ । ଏହା ପୂର୍ବ ପାର୍ଶ୍ଵକୁ ଟିର୍ଯ୍ୟକ ବା ବନ୍ଦୁ ହୋଇ ରହିଛି । ବନ୍ଦୁ ଅବସ୍ଥିତି ହେତୁ ଏହାକୁ ଜଟାଳିର ପିଶା ଚାନ୍ଦାର ସହ ତୁଳନା କରାଯାଇଥାଏ । ଅନେକ କହନ୍ତି— ନଦୀ ଜନର ପାତ ପ୍ରତିଯାତରେ ଦେଉଳି ପୂର୍ବପତକୁ ବନ୍ଦୁ ହୋଇପଡ଼ିଛି । କାହାରି କାହାରି ମତରେ ନଦୀଟଟ ରୂପିର ଆର୍ଯ୍ୟର ଆକୁଅନ ହେତୁ ଏପରି ହୋଇଥାଇପାରେ । ସେ ସବୁ ଯାହାହେଉ ଏପରି ବନ୍ଦୁ ଦେଉଳ ଭାରତରେ ବିରଳ ।

‘କୋଶକାନଦମ’ କାବ୍ୟ ପ୍ରଗେତା ଶ୍ରୀ ଗଜ୍ଜାଧର ମିଶ୍ର ରାଜା ବନୀଯାରଙ୍କ ରାଜ୍ଯରେ ଏ କାବ୍ୟ ଉଚନ କରିଥିଲେ । ବସୁତଃ ହୁମା ମହିର ଓ ‘କୋଶକା ନଦ’ କାବ୍ୟ ସପ୍ରବିଂଶ ଶତକରେ ପଣ୍ଡିତ ଅତ୍ରିଶାର କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଜ୍ଞାନକୁ ଅରୁପମ ଦାନ ବୋଲି କୁହାୟାଇପାରେ ।

ପ୍ରଫେସର ଦାସ ଓ ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ଚକ୍ର ଚିରରେ ଏହି ମହିରକୁ ନିରେଖୁଥିଲୁ । ମହିର ବେଢାକୁ ଲାଗି ଉପରେ ଶୟନା ମହାନଦୀ ନୀଳଜଳବେଣୀରେ ଉଷ୍ଣତ ରକ୍ତାରଙ୍ଗର ‘କୁଡ଼ୋମାଛ’ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଖେଳାଇଯା କରାନ୍ତି । ଏଠି କେହି ସେ ମାନ୍ଦ ଧରାନ୍ତି ନାହିଁ । ଦେବମାନ୍ଦ କହି ଲିଯା(ଖଇ) ଆଦି ଆରତ୍ତକେ ଏମାନକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ମାନ୍ଦମାନେ ହାତରୁ ନିର୍ଭୟରେ ମୁଆଖ୍ୟମାନ ନେଇ ଖାଇାନ୍ତି । ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ମନସ୍ତାନ ଦେଇ ଶ୍ରୀମତୀ ଦାସ ଓ ମୋ ପହି ଉପରୋଗ କରୁଥାନ୍ତି । ତୁଳା ବିକାନିକ ହାତରୁ ଲିଯା କଣି ମାନ୍ଦକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବାରେ ସେମାନଙ୍କ ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନସରେ । ଆମେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ଧ୍ୟାନ ନୟନରେ ଏହି ଶହଶହ ସଞ୍ଚୟାର ମାନ୍ଦକ ଚକ୍ରାକାର ସତରଣ, ସେମାନଙ୍କ ଚକରମରା ଚିତରେ ନୀଳ ନୀଳ ଆଞ୍ଜିର ଜଳଜଳ ଚାହାଣିକୁ ଦେଖୁଥିଲୁଁ ଏବଂ ମୁଁ କହୁଥିଲି-
ଦେଖ ଦାଶରଥ ବାହୁ କାବ୍ୟକବିତାରେ ତ ଏ ମୀନନୟନାକର ଭୁରୁଙ୍ଗୀ ଚାନନର କଥା ତ ପଦିଷ୍ଠେ, ମୁହଁ ହୋଇ କବିର କରଣିକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିଷ୍ଠେ, ଏବେ ଏ ମୀନମାନକର ଠାଣିକୁ ଦେଖ ବଂଧୁ; ଦେଖ; ଆଞ୍ଜିକୁ ଚାହୁଁ । ପାଖରେ ତ ମୀନନୟନାଏ ମୀନକୁ ନିରେଖୁଛନ୍ତି, ଭାଙ୍ଗୀକୁ ନକଳ କରି ବେଳ କାଟିଲାବେଳକୁ ତ ଏଣେ ବାଆ ବହିଲାଣି । ହୁଏତ ମେଘ ଆସିବ । ଏଣିକି ସଫରୀ ନୟନା ଦ୍ୱୟକୁ ଡାବ, ମୁଁ ଦ୍ରାଇଭରକୁ ଡାକୁଷି । ମୋ କଥା ଶୁଣି ବଂଧୁପହା କହୁଥିଲେ- କୁଡ଼ା ହେଲେଣି, ରଦ୍ଦିକତା ଯାଇନି । ବଂଧୁ ଦାସ ବିହୁନ ଚିରରେ କାନିଦାସଙ୍କ କାବ୍ୟନାୟିକାର ନୀଳନେତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନାପ୍ରସଙ୍ଗ କଥା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟକୌଣସି କାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣତ ନୟନଠାଣିର ହୁଏତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଚିତା କରି ଚକ୍ର ହୋଇ ‘କାବ୍ୟସଂବାଦ’ ଓ ‘ଚିତ୍ରକଷ୍ଟ; କାବ୍ୟଜିଞ୍ଚାସା’ ରେ ଆଲୋଚ୍ୟ କବିକ ଉପନବିଧକୁ କିପରି କନିଛନ୍ତି, ତାର ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଆମେ ହୁମାରୁ ଧୂମା ଦେଇ ୧୪ ମାଇଲ ସମ୍ବଲପୁର ଆସି ତୁଳା ଫେରିଲୁ । ସେଦିନ ରାତିରେ ଶ୍ରୀ ଦାସ ସପହିକ ଆମରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ବ୍ରହ୍ମପୁରବାଟେ ଉଚ୍ଚବିହାର ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ମହାନଦୀ କୁଳର ହୁମା ମୁଁଟି ଏବେ ବି ଚିର ରାଗରେ ଜମା ହୋଇ ରହିଛି; ସୌନ୍ଦର୍ୟବର୍ଷ ତୋଳି ବେଳ ଅବେଳରେ ମୟୂର ପରି ନାଚି ଯାଉଛି ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ନାମ ସିନା ଚଞ୍ଚଳା କିନ୍ତୁ ସୌନ୍ଦର୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀଟି ଅଚନା । ତାଙ୍କ ଯେତେ ଜିଗାଂସିଲେ ବି ହୃଦୟରୁ ଯାଏନା । ନୀରବ ଦିଅର ମୁହଁର୍ରରେ କଣେଇ କଣେଇ ତାହେଁ;
ତୁମନକୁ ଲୁଲେଇ ରଖେ । ସେତେବେଳେ ସାଂସାରିକ ଜଂଜାଳ ରହେନା । ଦିଶୁଥାଏ ପୁଲବେଣରେ କେଳମଳ ପ୍ରଜାପତିର ଉଡ଼ାଣ । ମୁଁ ମୁହଁର ବିଲୋକ ହସ; ପିଲାର କଥିନ

ଥକୁଳ ଥକୁଳ ଚାଲି, ସକାଳର ଖଲମଳ ଖରା, ଜନ୍ମ ତାରାର ଛୁଟକାଳି ଶେକ ଓ ତୁଣୀର କୁହୁକ ଗରା ଚାହଣି, ଆଉ ଶୁଭଥାଏ ଝରଣାର କୁନ୍ଦକୁନ୍ଦ ନାଦ, କୁନ୍ପିଲାର ଦରୋଟି କଥା, ଲୋଟଣି ପାରାର ଘୁମୁରା, ଅଞ୍ଚେ ପବନର ସଂଚାରରେ ପତ୍ରର ମର୍ମର ଧୂନି ଏବଂ ନିଶ୍ଚନ୍ତ ରାତିର ଥବ୍ୟକ୍ତ ସଂଗୀତ ।

ଏସବୁକୁ ହେଲୁଥିଲି, ଏସବୁକୁ ଖୋଲୁଥିଲି ଦାରି ତୁଙ୍ଗରିତୁ ବିଦାୟ ନେଲାବେଳେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ଗମିଥିଲି ପ୍ରଧାନ ପାଠ । ଦେବଗଢ଼ରେ ଏକଦା ଗବେଷଣା କଲାବେଳେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଅବସରରେ ଦୀର୍ଘ ୧୫ / ୨୦ ଦିନ ଉଦ୍‌ଘଦିଆ ମେ ମାସରେ ବାଟିଥିଲି । ପ୍ରଧାନପାଠର ରମ୍ୟ ଶୋଭା ଦେଖି କୃତାର୍ଥ ହୋଇଥିଲି । ଏହାକୁ ଦେଖି ରାଧାନାଥ ତେବେ ଚିରରେ ଦିନେ କହିଥିଲେ—“ଯେମନ୍ତ ଲକ୍ଷନକୁ ହୀରକ ଖଣ୍ଡ ପୁଞ୍ଜୀକୃତ ହୋଇ ସର୍ବରୁ ଶୁଭୁଅଛି । ପ୍ରପାତର ଶିରୋ ଦେଖିରେ ଶିକାର ପ୍ରତିଘାତ ନିବନ୍ଧନ ଜଳବିତୁ ଉଚ୍ଚତଃପ୍ରକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ମୁଢାବୁଷି ହେଲାପ୍ରାୟ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଜନର ଶୀକାରରେ ଉତ୍ସୁଧକୁ ନୃତ୍ୟ କରୁଅଛି । ଯୋର ଅରଣ୍ୟ ଓ ପିରିକହର ସୁଲଭ ନିର୍ଜନତାରେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲେ ମନ କିପରି ହୁଏ, ଯେବେ ତୁମର ଅର୍ଦ୍ଧର କରିବାର ଉଚ୍ଚା ଥାଏ, ଶ୍ରମସ୍ଵାକାର ପୂର୍ବକଥାର ପ୍ରଧାନପାଠ ଦେଖିଆସ । ବିନା ଦର୍ଶନରେ ଏଇବା ଅନୁକୃତ ହେବାର କୁହେଁ ।” ପ୍ରଧାନପାଠ ଦର୍ଶନ ପରେ କହି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଚାନ୍ଦୁଷ ବର୍ଷନା ଯେ ନିରାଟ ସତ, ତାହା ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କଲି । ଏଇଠି କହିକ ପ୍ରଧାନପାଠ ପ୍ରପାତ ପରିଦର୍ଶନକୁ ଉଚ୍ଚାବିତ କରିବାକୁ ବାମଣା ରାଜା ବସନ୍ତ ନିବାସ, ବସନ୍ତ ନିକଟ ପରି ଶୈଳ ପାନ୍ତଶାନା ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ସେଠି ରାଧାନାଥଙ୍କ ବାଣୀ ମଧ୍ୟ ଫଳକ ଗାତ୍ରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରଧାନପାଠକୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରିବାକୁ ସେଠି ଉପବନଟିଏ କରାଯାଇଛି । କିନ୍ତୁ ବୃକ୍ଷିମୀ ଉପନବ ସ୍ଵଦ୍ଵାରା ସହେ ପ୍ରଧାନ ପାଠର ପୂର୍ବଶ୍ରୀ ଏବେ ନାହିଁ । ପ୍ରପାତ ଧାରା ବୈଲୁବେଳ କ୍ଷୀଣ ହେଉଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ବୃକ୍ଷକୁଞ୍ଜ ଓ ଲତା ବିତାନ ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି ବିଧ୍ୟୀ ସ୍ଵଭାବ ବୈଲୁବେଳ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ସେ ଘାନର ଶୋଭାକୁ କୁଟି ନେଉଛି । ସରକାରକ ଜମି, ଜଳ ଓ ଜଙ୍ଗଳ ସୁରକ୍ଷା ନିୟମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ହୋଇ ବେବଳ କଥାରେ କଥାରେ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ପ୍ରଧାନ ପାଠ ଦର୍ଶନର ପ୍ଲଟିକୁ ଏବେ ବି ମନରୁ ପୋଷି ପାରି ନାହିଁ । ତାହା ଦାଉଦାଉ ହୋଇ ଦିଶୁଛି । ପୂର୍ବରୁ କହିଛି ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଦେଇଥିଲା ଜୀବନାକୁରବର ପ୍ରେକ୍ଷାପତ । ଗୋଲାପଟିଏ ତୋଳିବାକୁ ହେଲେ କଣ୍ଠାବିନ୍ଦ ହେବା ଆମର ନିୟତି । ଘର ବିଶେଷରେ କଣ୍ଠାବିନ୍ଦ ହେବାର ସମାବନା ଥିଲେ ବି ଗୋଲାପ ତୋଳିବାକୁ ମୋର କୁଣ୍ଡା ନଥିଲା ।

ପଣ୍ଡିମାଞ୍ଚନର ଜନଜୀବନରେ ମେହେରକ ଆକର୍ଷଣ ଅନନ୍ୟ । ଏ ଅଞ୍ଚନର ସତ୍ତବର ଜୀମାରୋଇକ ପାଇଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଦୀପାଳି ନିୟତ ଜଳେ ନାହିଁ । ରେବାଖୋଲର କପଟପଶାର

ଲେଖକ ଧୀମା ଧୀବରକୁ କେହି ଚର୍ଚା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ କବି ଟେଟନ୍ୟ ଦାସଙ୍କ ‘ବିଷ୍ଣୁଗର୍ଭ ପୁରାଣ’ ଓ ‘ନିର୍ବୂଣ ମାହାତ୍ୟ’କୁ ବୃତ୍ତି ସ୍ଵରଗ କରାଯାଏ । ଏହି ‘ମାଳାକାର’ କବିଟି ବାଣୀରାଣୀଙ୍କ କଷରେ ଯେଉଁ କାବ୍ୟମାଳ୍ୟ ଝୁଲାଇ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାର ସୌନ୍ଦର୍ୟ, ତାର ମନ୍ଦର କଳିବାକୁ କେହି ଆଗେଇ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ ଏକ କଷ ଜନଜୀବନରେ ଅଧର ପାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି; ଓଡ଼ିଶାର ପଣ୍ଡିମାଞ୍ଚଳ ପରି ଉଦାର ଭୂମିରେ ବି କରିଏ ବାହୁବିତାର ଶିକାର ହୋଇଥାଏ । ଏଇକଥାଟି ଗଂଗାଧର ଜୟତୀ ଅବସରରେ ପ୍ରକଟିଶେଷରେ କହିଥିବାକୁ ମୁଁ ଶର୍ବ୍ୟ ହୋଇଥାଲି ।

ଆରେ ବିଜେପୁର କଲେଜର ଆମନ୍ତର ପାଇ ଗଂଗାଧର ଜୟତୀ ଉସ୍ବରେ ମୁଖ୍ୟ ଅଚିଥୁ ହୋଇଯାଇଥାଲି । ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଧୁ ଡକ୍ଟର ଆଦିକନ୍ଦ ସାହୁ ଥିଲେ ମୁଖ୍ୟବତ୍ତା । ସେ ଅନର୍ଜ ଭାବରେ ଗଂଗାଧରଙ୍କ କାବ୍ୟଟିତନ ଓ ତହେରେ ନାରାତିରର ପ୍ରତିଫଳନ ସଂପର୍କରେ ବଢ଼ିବା ଦେଲେ । ମୁଁ ତ ତାଙ୍କ ପରି ପ୍ରଗନ୍ଧର ବତ୍ତା ହୁହେଁ ତେବେ ଗଞ୍ଜାଧରଙ୍କ କାବ୍ୟଧରମର ସ୍ଵରୂପ ସଂପର୍କରେ ଭାଷଣ ଦେଲାବେଳେ ସେ କିପରି ରାଧାନାଥ ଓ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ କେତେବେ କବିତାକୁ ଅନୁସରଣ କରି କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରି ତାଙ୍କର ରତ୍ନ, ମଧୁମୟ, ଅମୃତମୟ ପରି କବିତାରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଏ ସୃଷ୍ଟି ଅମୃତମୟ, ଆମ୍ବୁସମର୍ପଣ ଆଦି କବିତାର ଜୀବନରସ ଓ ଭାବବୋଧ କିପରି ସଂଚରି ଯାଇଛି, ତାହା ବୟାନ କରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ଶୋତୁମଣ୍ଡଳୀ ଅଷ୍ଟିର ହୋଇପଡ଼ିଥାଲେ । ଗଂଗାଧର ପ୍ରତିଭା ଅନନ୍ତ ଓ ଅନୁପମ ବହି ଗୁଞ୍ଜରଣ ବି ଉଠିଥିଲା । ଏସବୁ ମୁଁ ଉପଳବ୍ରକରି ଶେଷରେ କହିଥିଲି ଯେ ଗଞ୍ଜାଧର ଓଡ଼ିଶାର ଭାବ୍ୟାକାଶରେ ଶୁଭ୍ରିସ୍ଵାତ ହଳଦୀବସନ୍ତର ଦେୟାତେନା ନେଇ ଆତ୍ୟାତ ହେଉଛନ୍ତି । ପରେ ‘ଗଂଗାଧରମେହେର’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟିଏ ପାଠକରି ବିଷ୍ଣୁଷ ଶ୍ରୋତାମଣଙ୍ଗାର ହୃଦୟକୁ ପ୍ରକଳ୍ପିତ କରିଥିଲି । ମୁଁ ବାହୁଥିଲି ଗଞ୍ଜାଧରଙ୍କ ଅବମୂଳ୍ୟାୟନ ନ ହେଉ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ କବିତାର ଭାଟବୁରି କରି ତାଙ୍କର କାବ୍ୟଆମ୍ବାକୁ କଳୁଷିତ କରା ନଯାଉ । ଗଂଗାଧର କିପରି ଓଡ଼ିଶୀ ହୁତି ଓ ଭାରତୀୟ ତେତନାର କାବ୍ୟସ୍ଵରୂପ ତାର ସ୍ଵରୂପ ଉଦୟାଟିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ବ କଳନା କରାଯାଉ । ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଅଯଥା ଖାଞ୍ଚ କରତାଙ୍କ ବାଜି ଉପହୃଦୟଟ କରା ନ ଯାଉ । ପରିଶେଷରେ ମୋ କଥା ହୁଏଟ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ଶୋତୁମଣ୍ଡଳୀ ବୁଝିଲେ ଏବଂ ଗଂଗାଧରଙ୍କ ବିଷ୍ଣୁଯରେ ମଞ୍ଜି କଥାଟେ କହିଲେ ବୋଲି ପରନ୍ତ ବଧେଇ ବି ଜଣାଇଲେ ।

ବିଜେପୁର ଗଂଗାଧର ମେହେରଙ୍କ କାବ୍ୟସାଧନାର ଅନ୍ୟତମ ପାଠ । ଏଠାରେ କୁଳିଆ ଓ କୁଳତା ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକେ ବସବାସ କରନ୍ତି । ବିଜେପୁର ଜମିଦାର ଖୋଜାଇଥିବା ୩୦୦ ଏକର ବିଶିଷ୍ଟ କଟା (ବୁନ୍ଦକାଯ ଜକାଶୟ) ହେତୁ ଜନସାଧାରଣ ଜନକଷ୍ଟ ତ୍ରୁଟି

ପାରଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଦୁଇସୀ ପ୍ରସାଦ ଗଡ଼ିଥିଆ ପରି କନାପ୍ରେମୀ ମଣିଷଙ୍କୁ ରେଚିଥୁଲି । ସହ ଅଧ୍ୟୟନ ସବେ ତାଙ୍କର ମଣିଷପଣିଆର ତାରିଫ କରାଯାଇପାରେ । ବିଜେପୁର କଲେଜ ଆମଙ୍କୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଜନଜୀବନର ଖଲକ ଦେଖିବାକୁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିବାକୁ ଆମେ ସାଧୁବାଦ ଜଣାଇଥିଲୁ । ପରଦିନ ପ୍ରତାତରୁ ଉଚ୍ଚର ସାହୁ ଓ ମୁଁ ବିଦ୍ୟାଯ ନେଇ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଫେରିଲୁ । ସାଂଘରେ ଥିଲେ ବିଜେପୁର କଲେଜର ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ ବସ୍ତୁବାହନ ମହାପାତ୍ର । ଏମାନଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଶିଳ୍ପିର ମହାତ୍ମାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଉଠିଥିଲା ।

ଆଉ ଦିନକର କଥା । ଲରମ୍ବ କଲେଜର ବାର୍ଷିକ ଉସବରେ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ହେବାର ଅବକାଶ ଆସିଥିଲା । ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାବିଦ ତଥା ଚକଚିତ୍ର ଅଭିନେତା ଶରତ ପୂଜାରୀ ଥିଲେ କଲେଜ ଅଧ୍ୟୟତ୍ମା । ସେହି କଲେଜର ପରିବେଶ ଓ ଶୈଳିକ ପରମରା ମୋତେ ମୁସି କରିଥିଲା । ରାଜାଧରଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ଦାତା ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଜକ୍ଷମାଟି ଏଇ ଲରମ୍ବ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେଷାରେ ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାର ଭିରିଭୂମି ପଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ହାଇସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ବ୍ରଜମୋହନ ଥିଲେ ଯୌବନର ପ୍ରମୁଖ ଗାୟକ । ତାଙ୍କର ‘ଯୌବନ ଗାଆ’ ତାର ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ଲରମ୍ବ କଲେଜଟି ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଯେଉଁ ବ୍ରଜମୋହନଙ୍କ ଉତ୍ସାହ ଓ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ରାଜାଧରଙ୍କ କାବ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ତାଙ୍କର ପ୍ରେରଣାରେ ଜକ୍ଷମାଟି ଲରମ୍ବର ଶୈଳିକ ଆବାଶ ଉଚ୍ଛବି ଉଠିଥିଲା । ତାର ଫଳଶ୍ରୁତି ଲରମ୍ବର ଶିକ୍ଷା ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଏସବୁ ଅଧ୍ୟୟତ୍ମା ପୂଜାରୀଙ୍କ ପାଖରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ଏଠି ଛାତ୍ରଶତାବ୍ଦୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ବୋଧନ ଦେଲାବେଳେ ରାଜାଧର ଓ ବ୍ରଜମୋହନଙ୍କ ସଂପ୍ରେତି ବିଶେଷତଃ ବ୍ରଜମୋହନଙ୍କ ମାନବତାଧର୍ମୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଓ ଦେଶମାତ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ବିଧାନରେ କୃଷିଠାରୁ, ଜନସଂପର୍କର ଭୂମିକା ବିଷୟରେ କହିଥିଲି । ସ୍ଵରିଥିଲି ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଆଶ୍ଵକବି ବିଷ୍ଣୁପ୍ରସାଦ ଦାଶକ ବଥା, ବଧେଇ ଜଣେଇଥିଲି ଏ ଅଞ୍ଚଳର ବରପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ । ଘରୋଇ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇ ଲରମ୍ବ କିମରି ପଣ୍ଡିତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଜାହିର କରୁଛି ତାର ପରିଚୟ ପାଇ ଆନନ୍ଦମନରେ ସୋଠରେ ରାତ୍ରିଯାପନ କରି ପରଦିନ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଫେରିଥିଲି । ସବୁଠି ଦେଖିଛି ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଆବାଶକୁ, ରେଚିଛି ପ୍ରୟୋଗଦ ମାଟିକୁ ।

ଆଗ୍ରହୀ କହିଛି ଭାଷଣ ଅବା ବାକ୍ତୋଷଣର କନା ମୋତେ ଜଣା ନାହିଁ । ମଞ୍ଚ ଭାଷଣ କହିଲେ ମୋର ପ୍ରାଣରୟ । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ପ୍ରଫେସର ହେଲାପରେ ଆରଜ୍ଜାତୀୟ ସେମିନାର, ଶିକ୍ଷାଅନୁଷ୍ଠାନର ସାରସ୍ଵତ ସମାରୋହ ଏବଂ ବାର୍ଷିକୋସବରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ବହୁ ସମୟରେ ଯାଇଛି । ଲତ୍ୟବସରରେ ମନେପଢେ ବ୍ରଜପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ବିକାଶ ସଂପର୍କତ ନିବନ୍ଧ, ଉଚ୍ଚକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ‘ସତ୍ୟବାଦୀ ଏକ ଯୁଗ କି ?’ ସଂପର୍କତ ବିଚାର ବିମର୍ଶ

କିମ୍ବା ବରଗଡ଼ରେ ଫଳାରମୋହନକୁ ସୁଗସ୍ତସ୍ଥା ରୂପେ ଶାନ ଦେବାର ସମୀଚୀନତା ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନାର କଥା । ଏ ସବୁ ସ୍ଵଜନରେ ନିଜର ମୌଳିକ ଅନୁଚ୍ଛନକୁ ଯୁକ୍ତିନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ଉପସାପନ କରିବାରେ କାର୍ପଣ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିସରରେ ସ୍ଵତେଜଥିଲି ରେନେସାର୍ ପ୍ରତିଧିନି ସହ ଜାତୀୟ ଜାବବୋଧ କିପରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସଂଚରି ଯାଇଛି ଏବଂ ସମକାଳୀନ ଦେଶାମ୍ବବୋଧରେ ମହମହ ମହକରେ ମହକି ଉଠିଛି, ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲି । ଉତ୍ସନ୍ଧ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସତ୍ୟବାଦୀ ଚେତନା ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାବୋଧର ଏକ ଭାବୋଲ୍ଲାସ । ଏଥରେ ରାଧାନାଥ ପ୍ରବର୍ଷିତ ଜାତୀୟତାବୋଧର ସୁରକ୍ଷି କିପରି ସଂଚରିଛି । ପୁଣି ସତ୍ୟବାଦୀର ଉତ୍ସନ୍ଧଜାତୀୟତାବୋଧ କିପରି ‘ଦି’ଦିନେ ବିଜଶି ଦି’ଦିନେ ମରେ’ ନ୍ୟାୟରେ ଦଶ/ପ୍ରସରଟି ବସନ୍ତ ବି ଭୋଗ କରିପାରି ନାହିଁ, ତାହା ଦର୍ଶକ ଏହାକୁ ସୁତ୍ତନ୍ତ ସୁଗର ନକହି ବରଂ ରାଧାନାଥୀୟ ଚେତନାର ଉତ୍ସନ୍ଧଶପର୍ବ କହିବା ସମୀଚୀନ ହେବ ବୋଲି ମତ ବାଢ଼ିଥିଲି । ବରଗଡ଼ରେ ଫଳାରମୋହନକୁ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ସୁଗ୍ରୂଷକ କହିବାର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତତାକୁ ବିରୋଧ କରି ତାଙ୍କୁ ଆଧୁନିକ ସାରସ୍ଵତ ଆକାଶର ଅନ୍ୟତମ ତାରକା ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲି । ରାଧାନାଥ, ମଧ୍ୟସୁଦନ ରାଓ ପରି ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କ ସହ ଉତ୍ସନ୍ଧ ଏକ ଜ୍ୟୋତିଷ । ଏହି ବ୍ରହ୍ମ ଯୌଥ ଭାବରେ ଆଧୁନିକ ସୁଗର ପ୍ରସ୍ଥାନୀୟ ତୁମିକା ନିର୍ବାହ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଥିଲି । ମୋରି ବରଗ୍ରୀକୁ କେହି ବିରୋଧ କରି ନଥୁଲେ ।

ପୁଣି ମନେପଦ୍ମାଷ୍ଟ; ସୋନ୍ଦର କଲେଜର କଥା । ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗର ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବରେ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲି । ସେଠାରେ ‘କବିର ସଂସାର’ ସଂପର୍କରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜାଷଣଟିଏ ଦେଇଥିଲି । ସ୍ରସ୍ତାଟିଏ କିପରି କାବ୍ୟସଂସାର ଗଡ଼େ; ତାରି ଚେତନାରେ ଅନୁକୂଳି ପୁଞ୍ଜ କିପରି ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ କାବ୍ୟାପାଦାନ ହୋଇଯାଏ, ତାହା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ କୁଣ୍ଡାଳ ଦେଇଥିଲି । ପାଠକ ବିଜା ସ୍ରସ୍ତାର ସଂସାର କିପରି ଉତ୍ସନ୍ଧିଯାଏ ତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବି ଦେଇଥିଲି । ‘କୋବିଦ ଘନାୟନ ବିନ୍ଦୁ କେବେହେଁ ନ ଦିଶଇ ରହୁଧକୁ’ ଉଚ୍ଚିର ତାପ୍ୟେ କୁଣ୍ଡାଳ ସ୍ରସ୍ତା ଓ ପାଠକ ବନାମ ବୋବିଦଙ୍କ ସଂପର୍କ ବିଷୟରେ ଛାତ୍ରଶାଖା ଓ ଉପସିତ ସୁଧୀମଣ୍ଡଳକୁ ଅବରତ କରାଇଥିଲି । ଏହି ବିଜାଗୀୟ ସାରସ୍ଵତ ସମାବେଶରେ ସୁଧାକର ଦାଶ, ସାଧୁଚରଣ ସାଇଁ, କ୍ଷତିସୁତା ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ମୁବ ଅଧ୍ୟାପକ ସୌରତ କୁମାର ଖମାରୀ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପକ, ଅଧ୍ୟାୟିକା ଉପସିତ ଥିଲେ । କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ସଭାପତିତ କରୁଥିଲେ । ଏଠାରେ ଛାତ୍ରଶାଖାଙ୍କ ଜିଞ୍ଚାସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ମୋଟେ ବିନ୍ଦୁକ କରିଥିଲା । ଜାଷଣଟେ ପିନାଏ ପ୍ରକାଶ ପରେ ପ୍ରକାଶ ପଚାଇଥିଲେ । ଆନନ୍ଦର ସହ ସେ ସବୁର ଉତ୍ସନ୍ଧ ଦେଇଥିଲି । ଏହି ବିଜାଗୀୟ ସମାବୋହରେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳେ ମୋ ପହାବି ଯାଇଥିଲେ । ଆମେ ସେଠାରେ ଏକ ହୋଟେଲରେ ଅବସାନ କରି ପରଦିନ ସେହି ସୋନ୍ଦର (ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁର) ର ସୁରେଶ୍ବରୀ

ମନ୍ଦିର ଓ ରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଦେଖିଲୁ । ଏଠି ତେଣ, ଉବ ପରି ଉପନଦୀ ମହାନଦୀରେ ସାମିଳ ହୋଇ ଟ୍ରିବେଶୀ ସଂଗମର ଭ୍ରାତି ଆଣିଦିଅଛି । ମହାନଦୀ ଭିତରେ ‘ଲକେଶ୍ୱରୀ’ ଦେବୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ତଜ୍ଜାରେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ଏକ ଭିନ୍ନ ଅନୁଭବ । ସୋନପୁରରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ମହାନଦୀର ବିଷ୍ଟୁତ ଜଳରାଶିକୁ ତଜ୍ଜାରେ ପାରିହେବାକୁ ପଡ଼େ । ଏହାର ରଜୀର ଜନକୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ସାଗରର ଭ୍ରାତି ଆଣିଦିଏ । ଏହାକୁ ନେଇତ ଉକ୍ତର ନବାନ କୁମାର ସାହୁ ସୋନପୁର ହିଁ ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣତ ଲକ୍ଷାପୁରୀ ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦନ କରିଛନ୍ତି । ସୋନପୁରର ରାଜତଥାସ ଏବେ ଭରସ୍ତୁପରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ଏବେ ତ ଏହା ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁର ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ମହିମା, ଏ କୁଇଁର ସାଂୟୁତିବ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ର, ସାରସ୍ତ ଅବଦାନ, ରାଜପୁରୁଷଙ୍କ ସାରସ୍ତ ସାଧନା ଓ ଅବଦାନକୁ ବଂଧୁ ଉକ୍ତର ପବିତ୍ରମୋହନ ନାୟକ ଆକଳନ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସୁଧୀ ସମାଜରେ ନମସ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋର ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ଉକ୍ତର ନାୟକ କିଛିକାଳ ଥିଲେ ରେଜିସ୍ଟ୍ରେସନ୍ । ତାକର ସନ୍ଧ୍ୟ ମୋତେ ମୁଣ୍ଡ ବରିଛି । ସେ ବି ସୋନପୁରର ଆଚିହ୍ୟ ଓ ପରମରା ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ମୋର ଦିନକର ସ୍ଵତି ସହ ଉକ୍ତର ନାୟକଙ୍କ ଅନୁଭବକୁ ତଥିଲୁଆଏ ।

ସମଳପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ରହଣି କାଳରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଡାକ୍ତର ନାନା ପ୍ରାନ୍ତରେ ସାଂୟୁତିକ ଉପବରେ ଯୋଗ ଦେଇ ମୋର ଚିତ୍ତା ଚେତନାକୁ ଶାଣିତ ଓ ରଜିମନ୍ତ ବରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି । ବାରାତରେ ସେ ସତ୍ତର ବର୍ଷନା ଦିଆୟାଇପାରେ । ସଂଜଟା ନାହିଁ ଆସିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟଟି ଯେମିଟି ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହୁଏ, ମୁଁ ବି ଅବସର ସମୟ ପାଖେର ଆସନ୍ତେ, ଜନ ସମାଜରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାଂୟୁତିକ ପାଠୀରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ତାକରା ପାଉଥିଲି । ଦିନର ଶେଷରାତି ଗୋଧୁକିଟି ଯେମିଟି ଅଧିକ ମନଲୋକା, ମୁଁ ସତରେ କ’ଣ ସେମିଟି ଆଦର ପାଉଥିଲି ନା ଏ ଥିଲା ଓପଢାରିବ ସଂଧ୍ୟା ବର୍ଷନା; ମୁଁ ଚିତାମନ୍ତର ହେଉଥିଲି; କୁଳକିନରା ଦିଶୁ ନଥିଲା ।

ବିଦ୍ୟାୟ, ଜ୍ୟୋତିବିହାର ବିଦ୍ୟାୟ

ସର୍ବ ଘଣ୍ଟି ବାଜିଲେ ପ୍ରେମ ଛାଡ଼େ । ଯାତ୍ରୀଏ ସଙ୍ଗ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ସିଂହରେ ବସିଯାଏ । କ୍ରେବରେ ଚଢ଼େଇ ଦେବାକୁ ଆସିଥିବା ଆମ୍ବାୟସୁଜନେ ଷେସନ୍ହାଡ଼ି ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ି । ମୋର ଚାକିରି ଜୀବନର ଶୈଶବ । ଏବେ ଷେସନ୍ ଛାଡ଼ିବି । ମନ ଆରୋହଣି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲାଣି । ମେ ତା ମାଠ ରିଖ ୧୯୯୪ ଥିଲା ସେବିନ । ବିଦ୍ୟାୟ ସମର୍ପନାର ଆୟୋଜନ କରାଗଲା ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଓଡ଼ିଆ ବିରାଗରେ । ବିଦ୍ୟାୟ ସମର୍ପନାରେ ବା କ'ଣ ଥାଏ ? ଥାଏ କିଛି ଉପଚାରିକତା; ନିଜର କର୍ମଚାରୀ, ନିଜର ସଖାସହୋଦର ବନ୍ଧୁବା କିଛି ମଣିଷ ଓ ଚେତନାକୁ ଯୁବାଯିତ କରୁଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଛାତ୍ରିବାର ଯତ୍ନା । ବସ୍ତୁତଃ ବିଦ୍ୟାୟ ବେଳଟା ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରାଦାୟକ ମନେହୁଏ । ମୁଁ ତ ଦୀଘ ଆଠବର୍ଷ ଧରି ଏଇଠି କାଟିଥିଲି । ପ୍ରତିବର୍ଷ କିଛି ହୁଆ ମୁହଁକୁ ଜେବୁଥିଲି । ପୁରୁଣା ମୁହଁକୁ ବିଦ୍ୟାୟ ଦେଉଥିଲି । ଏଥପାଇଁ ବିରାଗରେ ଜୁଲାଇ ଅଗର୍ଷରେ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ନବାରତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଗର କରୁଥିରୁ । ମେ ମାସରେ ପୁରାତନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାୟ ଦେଉଥିଲୁ । ଆଜି ପରି ସେତେବେଳେ ନବାରତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ କେହି ର୍ୟାଗିର କରୁ ନଥିଲେ । ପୁରୁଣା ଓ ହୁଆକ ଜିତରେ ଭାବ ବିନିମୟ କରିବାର ଅବକାଶ ସାଗର ସମର୍ପନାରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଥିଲା ।

ମନେପଦ୍ମକୁ ବିରାଗରେ ଯୋଗଦେବାର ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷ ହୋଇଛି । ଷଷ୍ଠିବର୍ଷର ପିଲାଏ ପଞ୍ଚମବର୍ଷର ନବାରତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସାଗର କରିବାକୁ ସରାଟିଏ ଆୟୋଜନ କଲେ । ପ୍ରତି ନବାରତଙ୍କୁ ସାଗର କରିବାକୁ ପିଲାଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ଦେଇଥିଲେ । ପାରସ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକଥା କହେ- ଦିନେ କୁଳକୁଳିଟିଏ ଗୋଲାପ ସହ ଏକାମ୍ବ ହେବ, ତାର ମଧ୍ୟ ଚାଖିବ, ସାନ୍ଧିଧ୍ୟ ଲାଗିବ ବୋଲି କଣ୍ଠାବାଡ଼ ତେଜିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନେ ଲହୁକୁହାଣ ହେଲା-ତାର ଫଳଶୁଣି ସ୍ଵରୂପ ଗୋଲାପ କଣ୍ଠକିତ ଦୁର୍ଗରେ ରହିଲେ ବି କୁଳକୁଳ ଚଢ଼େଇର ରହିଲେ ଲାଲ ହୋଇ ରହିଛି । ଏଣୁ ବୋଧହୁଏ ଗୋଲାପକୁ ପ୍ରେମ-ସୁମନ ରୂପେ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ ।

ପରେ ଭାବ ବିନିମୟ ପାଇଁ ନବାରତଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ/ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ କୁହାଗଲା । ଅଧିକାଂଶ ଷଷ୍ଠିବର୍ଷର ଛାତ୍ର ନବାରତ ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏବଂ ଷଷ୍ଠ ବର୍ଷର ଛାତ୍ରୀ ନବାରତ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବେ ଏବଂ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଉରର ପାଇବେ ।

ଆମେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସମକାଳୀନ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ମନୋଭୂମି ଓ ସୁବମାନସର ସ୍ଵରୂପ ଜାଣିବାକୁ ଏଠାରେ ଏତାଦୁଶ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲୁ ।

ଅନେକ ପ୍ରକାଶ ଥିଲା ଔପଚାରିକ ଓ ପରିଚୟମୂଳିକ । ଉତ୍ୟବସରରେ ଜଣେ ଷଷ୍ଠିବର୍ଷର ଛାତ୍ର ଜଣେ ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ନାଁ ଜାଣିଲା ପରେ-ହଠାତ୍ ପ୍ରକାଶ କଲେ-ତୁମେ ଜୀବନରେ କେବେ ପ୍ରେମ କରିଛ କି ? ଯଦି କରିଛ, ତୁମର ମନର ମଣିଷଟି କିଏ ? ସେହି ଛାତ୍ରୀଙ୍ଗଙ୍କ ଏତାଦୁଶ ପ୍ରକାଶ ତ କେବେ ଆଶା କରି ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୁହଁଁଟା ରଖାଇ ହୋଇଗଲା । ୩୦ ଥରିରିଲା । ସେ ଆଖି ତରାଟି ଚାହିଁଲେ । ଭାବାବେଗକୁ ଲୁଚାଇ ହଠାତ୍ ୩୦ରେ ବିଲୋକ ସ୍ଥିତ ହାସ ଖେଳାଇ ନିଜର ନାମ ପୁଣି ନିର୍ବିକାର ଭାବରେ କହିଥିଲେ-ବହୁଦିନ ହେଲା ତ ତପ କରୁଥିଲି । ରସିକ ନାଗରଚିତ୍ର ପାଇ ନଥିଲି । ତୁମପରି ଖେଳୁଆଡ଼କୁ ତ ଆଜି ଚେଟିଲି । ତମେ ହେଲେ ମୋର ମନର, ମୋର ଯୌବନ ଆକାଶର ଏକମାତ୍ର କୁଆଁତାରା କହି ଆଗେଇ ଆସିଲେ । ଏ କଥା ଶୁଣନ୍ତେ ସେହି ସମର୍ଦ୍ଦନା ସଭାରେ ପ୍ରତିକାଳୀନ ଦେଖାଦେଇ ପୁନଃ ହସର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା । ସେହି ଆଗରୁହା ପଚାନାଗର କଞ୍ଚ ଛାତ୍ରଟି ସଭା ଛାତ୍ର ଚାଲିଗଲା । ସେଦିକୁ କୌଣସି ଛାତ୍ର ବା ଛାତ୍ରୀ ସୀମା ତେଣୁ ଆଉକେବେ ପ୍ରକାଶ ପଚାରି ନାହାନ୍ତି । ପରେ ଜାଣିଲୁ ସେହି ଛାତ୍ରୀଟି କୌଣସି ଏକ ମହିଳା କଲେଜର ସଭାନେତ୍ରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଥିଲେ ସମ୍ବାଦିନୀ । ଦେଖିବାକୁ ସୁଶ୍ରୀ ଓ ସୌମ୍ୟଦର୍ଶନା ଏବଂ ଭଲ ପକୁଥିଲେ । ସେହିଦିକୁ ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ରହିଥିବା ଯାଏ ଛାତ୍ରକୁଳ ଛାତ୍ରକୁଳକୁ ଦେଖି ଶକି ଯାଉଥିଲେ ଓ କହୁଥିଲେ ଏ କ'ଣ ସେହି ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣତ ପ୍ରମିଳା ରାଜ୍ୟ । ଛାତ୍ରୀମାନେ ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଜବାବ ଦେଇ କହୁଥିଲେ- ଭାବାଜ୍ୟରେ ସୀତାଏ ଥରି ପରାକ୍ଷାଦେବେ ଏବଂ କାନେ କାନେ ବିନା ଦୋଷରେ କ'ଣ ନିର୍ବାସିତ ହେଉଥିବେ ? ଏଇମିତି କେତେବଥା, କେତେ ସ୍ଥାନରେ ପେଡ଼ିଟିମାନ ସମଳପୁରର ସେଇ ଦାରିଦ୍ରାଙ୍ଗ ତନର ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ଛାତ୍ର ଆସିବାକୁ ହେବ; ଏକଥା ଭାବି ମନଟା ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇଉଥିଲା; ଯୌବନାର୍ଥିତ ପରିବେଶ, ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀଙ୍କ ଶିଳି ଶିଳି ହସ, ଛନ୍ଦକ ଜୀବନର ନିତ୍ୟନିୟତ ଲାକା, ଆଉ ଆଖିରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଗବେଷକ ଗବେଷିକାଏ ମୋର ଚାରିପାଖେ ବେଢ଼ି ଆଉ କାହୁବାକୁ କରିବେ ନାହିଁ । ବିଭାଗରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗର ବୁଝି ଲାଗି କୁଳମଣି ନାୟକଙ୍କ ପରି ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ କାମର ଅଗ୍ରଗତିର ଶିଥିନଟା ଦେଖି ଅଗ୍ରିଶର୍ମା ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ‘ରାଧାନାଥ କାବ୍ୟରେ ନିସର୍ଗ ଚେତନା’ ନିବନ୍ଧ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଅବହେଳା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ବେଳଶା ଶୁଣିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଏଇଠି ମୋରି ଦ୍ୱାରିକା ବାସର ଅବସାନ ଘଟିବ । ଉତ୍ସବଙ୍କ ପରି ବନ୍ଦିକା ଯିବାକୁ ତ ପଡ଼ିବ । ମହାନଦୀର ଚତ୍ରଦେଶ ଯୋଦ୍ରା ହେବ ମୋର ଦ୍ୱାକାଟାର୍ଥ । ଏଣୁ ବିଭାଗୀୟ ବିଦ୍ୟା ସଭାରେ ମୋ ମନରେ ଆବେଗ ପ୍ରବଣତା ନଥିଲା ।

ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣି ଉଚ୍ଚଲ ଭାଷଣମାନ ଦେଲେ । ମୋର ଅଧ୍ୟାପନା କାଳରେ ମୁଁ କିପରି ଭୟର କାରଣ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି, ବିଶୁଖଜନକୁ ଆବେଦି ବରଦାସ୍ତ କରୁ ନ ଥିଲି । ମୁଁ କୋଆଡ଼େ ଆକାଶ ପରି ଅପହଞ୍ଚ ହୋଇପଢୁଥିଲି; ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଦୂରତା ରକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ଛାତ୍ରଶାତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ମିଶାମିଶି କରିବାକୁ ପସଦ କରୁ ନଥିଲି; କିନ୍ତୁ ଆବଶ୍ୟକସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋର ଲବଣୀ କୋମଳ ଦୃଷ୍ଟି ପିଲାକ ମନକୁ ପୁଣି କୋଆଡ଼େ ଝୁରିଥିଲା । ମୋ ଘରକୁ ଆସିଲେ ପିଲାଏ ଆମପାଖରୁ ସତାନସତତିଦେବ ବ୍ୟବହାର ପାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମନ କହିବିମାନ ପାଖୁଡ଼ା ମେଲି ଯାଉଥିଲା । ମୁଁ ବି ରୂପାତ୍ତିର ହୋଇଯାଉଥିଲି । ପାଳମୁଥିଲି ଫରଣା ଖର ପରି ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ସ୍ଵର୍ଗହ । ପିଲାଏ ତାକର ପାଠପଢା ବିଷୟ ଏବଂ ଜାଗାମୁକ ଦୃଷ୍ଟିର ମାର୍ଗନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ନେବାକୁ ବହୁ ସମୟରେ ଆସୁଥିଲେ । ବସୁତଃ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାକଟ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେବାର କେତୋଟି ମାସ ମଧ୍ୟରେ କେହି କେହି ଯଦିଓ ମୋତେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ୍ୟ, ଅପଦାର୍ଥ, ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଏକ ବାତାବରଣ ସୁଜିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ତାହା ଫସର ଫାଟି ଯାଉଥିଲା । ମୋର ଉପର୍ଦ୍ଦିତ ସେଠାରେ ଶାରଦୀୟ ପ୍ରଶାନ୍ତି ଆଣି ଦେଇଥିଲା ବୋଲି କେହି କେହି ଅତିକଥନ ବି କହିଥିଲେ । ସେ ଯାହାହେଉ ବିଦାୟବେଳାଟା ଥିଲା ସେହି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଶ୍ରୁତାଭିର ପୁରକପ୍ରଦ ମୁହଁର୍ଭର ମୁହଁତିବାରଣ ପର୍ବ । କେତେକ ଲୋକାୟତ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରୁତସ୍ଵାମନ ବି ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ବର୍ଷଣ ମେଘପରି ଥମଥମ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି ଏବଂ ମୁଁ ବିଦାୟ ସମର୍ପନାର ଉଭର ଦେଇଥିଲି । ତା'ପରେ ଆତ୍ମଶାନିକ ଉପଚାର ପରେ ମୁଁ ବସୁଥିବା କୋଠାଟିର ଚାବିକାଠି ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଉକ୍ତର ଆଦିକହ ସାହୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢାଇ ଦେଇଥିଲି । ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଶିକ ଆଖିରେ ଚାହୁଁଥିଲେ—ମୁଁ କହୁଁଥିଲି ଏ ବି ତ ନାହିଁ ବନ୍ଧନର ଏକ ସ୍ମୃତି । ଯାକୁ ତ କାଟିବାକୁ ହେବ ।

ବିଭାଗରୁ ସିନା ବିଦାୟ ନେଲି, ଜ୍ୟୋତିବିହାରର ପ୍ରଶାସନିକ ଦସ୍ତରରୁ ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ ଜୀବିଷ୍ୟନିଧି ପାଣିରେ ଗଢ଼ିତ ପାଉଣାଦି ପାଇବାକୁ ଦୀଘ ଦୁଇମାସ କାଳ ଲାଗିଲା । ଏଣୁ ଏ ଫୋର କ୍ଷାର୍ତ୍ତରସ ଦୀଘ ଦୁଇମାସ କାଳ ତା'ରି ପଣତରେ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲା । ଦାରିତୁଳ୍ଳର ପାହାଡ଼ ଦିଗମର ସନ୍ୟାସୀଟିଏ ପରି ଦିଶେ । ଲୋକବିଶ୍ୱାସରେ ଏହି ପାହାଡ଼ରେ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତିକାର ଦାରିପା ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହାର ନାମ ଦାରିତୁଳ୍ଳରି । ତେବେ ଶ୍ରୀଶ୍ଵରାକରେ ଦାରିତୁଳ୍ଳରିର ତୁମ୍ଭୁରା ବେଶ, ବିଭଙ୍ଗ ଚେହେରା, ପଥ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ । ଜଣା ଗଛଲତା; ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଗୋତ୍ରତାପ; ବେଳେବେଳେ ତୋରାକାଠ କଟାକିଏ ଶୁଣିଲା କାଠ ସଂପ୍ରହ କରିବା ଛନନା କରି ପିକା ଖିଆ (ବିଢ଼ି ଖିଆ) ନିଆଁ ଶୁଣିଲା ପତ୍ରରେ ପକାଇ ଦେଇ ଚାଲିଯାଆଛି । ନିଆଁ ଜନ ପାହାଡ଼ସାରା ଚରିଯାଏ । ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତପକ୍ଷ ନିଆଁ ନିଭାଳିକୁ ଡାକି ନିଆଁକୁ ଆୟର କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତୁଳ୍ଳର ତନର କ୍ଷାର୍ତ୍ତରସରେ ରହିବା ବେଳେ ବେଳେ ଅସହ୍ୟ ବୋଧହୁଏ, କୁଳର ନ

ହେଲେ କହିଛୁଥିଲା । ପୂର୍ବବର୍ଷମାନ ତ ଛୁଟି ହେଲେ କଟକ ଚାଲି ଆସୁଥିଲା । ଶ୍ରୀଶ୍ଵର ଦିଲୀଷିବା ଗୋପି ନଥିଲା । ଏବର୍ଷ ଆମର ଗୁଡ଼ିଟ ପାଉଣାଗଣ୍ଠାବ ପାଉବାର ଆଖା ନେଇ ହୁଇମାସ ବିତିଥିଲା; ଏ ଫୋର ହେଲା ଆମର ଆଶ୍ରୁଯୁଷ୍ମଳ । ଏତିକିବେଳେ କୁଳପତି ନିରଜନ ପଣ୍ଡା ଅବସର ନେଇ ଚାଲିଯାଇଥାନ୍ତି; ତତ୍ତର ପ୍ରିୟମଦା ମହାତ୍ମ ହେଜମାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର କୁଳପତି ଦାୟିତ୍ବ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ ଆବ୍ର.ଡି.ସି. (Revenue Divisional Commissioner) ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ଅରୁଣ ହୁମାର ସାମରାୟ; ରେଜିଷ୍ଟର ଥୁଲେ ଆଇଭାବ ବେହେରା । ମୁଁ ଚାହୁଁଥିଲି ଏଇଠି ରହଣି କାଳ ଭିତରେ ମୋର ପେନସନ କାଗଜପତ୍ର ଠିକଠାକୁ କରାଇ ଆସିବି ଏବଂ କବିତ୍ୟର ସବୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯେମିତି ମୋତେ ଏଇଠି ମିଳିଯିବ । ନଚେତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ବାରମାର ଆସି ତାର୍ଥ କରିଗଲେ ବି ପାଉଣା ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ ନାହିଁ । ଏକଥା ମୋର ଶୁଳକବାଙ୍ଗୀ ବଂଧୁୟ କହିଥିଲେ । ସତକୁ ସତ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ମୋର ପେନସନ ପେପରର ହେଲା କୁଳପ ଗତି । ମାସେ ଯାଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଯଦିଓ ରେଜିଷ୍ଟର ବେହେରା ଥୁଲେ ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ । ସେ ମୋତେ ସାହାୟ୍ୟ କରିବାକୁ କାର୍ପଣ୍ୟ ଦେଖାଉ ନ ଥୁଲେ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର କେତେବେଳେ ସର୍ବସ୍ତୁ ହୁବୁ ମିଳୁ ନଥିଲା, କେତେବେଳେ ସରବାରୀ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ମୋ ରହଣିକାଳର ସବିଶେଷ ହିସାବ ପଞ୍ଜିବା ଏଇ (A.G) ପାଖରୁ ଆସିନାହିଁ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ମୋତେ ତତ୍ତ୍ଵାନ୍ତର କଣ୍ଠା ପରି କେଥେର ଅନୁଗୋଦ, ଦେକାନାଳ, କଟକ ଓ ଝୁବନେଶ୍ୱର ସମ୍ମଲପୁର ଏବଂ ସମ୍ମଲପୁରରୁ ଝୁବନେଶ୍ୱର ଯାଇ ସେ ସବୁ ସଂସ୍କର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଅମାରାତତ୍ତ୍ଵର ଅନ୍ତୋପାୟ ଭିତରେ ବେଳେବେଳେ ତାପି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲି । ଏଇମିତି କେତେକ ହୃଦୟଧୂର ଅନୁଭବ ଅବସର ନେବା ପରେ ପରେ ହିଁ ମିଳିଲା । ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଯଦିଓ ପୂର୍ବରୁ ପଣ କରିଥିଲେ ଯେ ମୋର ପେନସନ ପେପର ଅବସର ନେବାମାନ୍ତ୍ର ସଜ କରି ମୋତେ ତୁରନ୍ତ କଟକ ପଠାଇଦେବେ । ତାଙ୍କରି ଦସ୍ତରେ ହିଁ ମୋର ଫାଇଲର ପରା ପଦବଦିନ ଯାଏ ମିଳି ନଥିଲା । କେତେବେଳେ ଫାଇଲ ଅଢିଟର ପାଖେ ତ କେତେବେଳେ ପେନସନ ସେବନରେ । ଶେଷରେ ରେଜିଷ୍ଟର ବେହେରାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପେନସନ କାଗଜପତ୍ର ମାସେ କୋଡ଼ିଏ ପଚିଶଦିନ ବେଳକୁ ଅଛାୟା କୁଳପତିଙ୍କ ଅନୁମୋଦନ ପାଇ ଶିକ୍ଷାବିହାରର ଦସ୍ତଖତ ପଠାଇଲା । ଏତେବେଳେ ମୋର ରହିଥିଲା ପାଉଣା ମଂଜୁର ହୋଇ ନଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀ ସାମରାୟଙ୍କ ବି ମୋତେ ରେଜିଷ୍ଟର ପଡ଼ିଥିଲା । ପରିଶେଷରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟ ମିଳିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇ ଅଗ୍ରତ୍ତା ହୁଇ ତାରିଖରେ ଏ ଫୋର ଛାତିକି ସେବେଳେ ଆକାଶରେ ଶ୍ରୀବଣୀ ମେଘର ସଂଚାର ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ଦେବମାସେ ପୂର୍ବରୁ ମୋ ପହି ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଛାତିଥିଲେ । ଏଥରେ ମୋତେ ସହାୟତା କରିଥିଲେ କେତେକ ଛାତ୍ର । ମୋର ଜିନିଷପତ୍ର ତ୍ରୁକ୍ତରେ ଧରି ଆସିଥିଲେ ଶ୍ରୀମାନ୍

ରଣକିରି ପରିଦ୍ଵା । ସେତେବେଳେ ସେ ବାଘା ବାବା କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେଣି । ମୋ ପହାଙ୍କ ସହ ତୁଳା କଟକ ବସ୍ତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆହୁଷଙ୍କିକ ଜିନିଷପତ୍ର ସହ ଯୋଗ୍ରା ଅସିଥୁଲେ ଉପେତ୍ର ମହାପାତ୍ର । ମୋତେ ଆଉ ୧୫/୧୬ ଦିନ ଏକା ସେହି ଜ୍ୟୋତିଷିହାରର ଏ ଫୋରରେ ସମୟ ବିଚାଇବାକୁ ଛେଲ୍ଲା ।

ଏହି ପନ୍ଥରଦିନରେ ବହୁ କାମସ ବଂଧୁଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ପାଇଛି । ମୋ ଘରର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଥୁବା ଏ/୪ରେ ରହୁଥୁଲେ ଡକ୍ଟର ମାଧ୍ୟବ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ । ଜୀବବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରକ୍ଷ୍ୟାତ ପ୍ରଫେସର । ତାଙ୍କର ପହାଁ ଓ ପିଲାଙ୍କ ଶ୍ରୀମା ସମ୍ମାନ ମୋ ପହାଁ ଓ ମୋର ଜୀବନକୁ ଏବେ ବି ଆବୋରି ରଖିଛି ।

ପ୍ରଫେସର ଦାଶ ଥିଲେ ମୋର କବିତାର ମୁଦ୍ରା ପାଠକ । ସେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାନୟର ଆମ ବିଭାଗରେ ଦୂର୍ଘାବର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା, ମୋର ପ୍ରତିଷ୍ଠର୍ତ୍ତୀୟ ମୋତେ ହରରାଣ ହରକଟ ଭରିବାର ଯୋଜନା ମରୁଥୁଲେ, ସେ ସିଦ୍ଧିକେଣ୍ଟ ସର୍ବ୍ୟାବେ ନିୟମ ମୁତାବକ ମୋତେ ସହାୟତା କରୁଥୁଲେ । ଫଳରେ ମୁଁ ହରରାଣ ହରକଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଦୂର୍ଘାବର୍ଷର ଦେହକି ଭିତରକୁ ଟାଣି ହୋଇଯାଇ ନାହିଁ ।

ରେଜିଷ୍ଟର ନେହେରା ଥିଲେ ମୋର ଅନ୍ୟତମ ପଡ଼ୋଣୀ । ତାଙ୍କର ପହାଁ ବେବା ଆମକୁ ବାପମା ପରି ସମ୍ମାନ କରୁଥୁଲେ । ତାଙ୍କର ଝିଅ ଲାଲି ଓ ପୁଅ ବି ବନ୍ଦିଯାଉଥୁଲେ ଆମର ଗେହ୍ନ୍ତି ନାହିଁ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆମର ପର୍ବାଣିରେ ଓ ଆମେ ତାଙ୍କର ବଢ଼ିନ ବା ଶ୍ରୀଷ୍ଟମାସରେ ଯଥାଯଥ ଜାବରେ ଚାଂଚ ହେଉଥିଲା ।

ପୂର୍ବରୁ ବହିଷ୍ଟି ମୋ ଘରେ ଗବେଷଣା ଓ ଗବେଷିକାଙ୍କ ଗହନ ଚହନ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଅବସର ନେବା ପୂର୍ବରୁ ଗବେଷଣାଧାନ ଛାତ୍ରହାତ୍ରାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ କରି ତାଳିଆସିବାକୁ ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରିର କରିଥିଲା । ଫଳତଃ ଦେନସନ ପେପର ପ୍ରସ୍ତୁତିବେଳେ ପଣ୍ଡିମାତ୍ରିକାର ଯେତେ ଛାତ୍ରହାତ୍ରା ଗବେଷଣା କରୁଥୁଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ତ ସରିଯାଏ, ଗବେଷଣାର ଫଳକୁଣ୍ଠି ସବୁପ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅନେକ ପିଏବ୍.ଡି ପାଇ ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାକୁଣ୍ଠାନରେ ଅନ ସଂସାନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ମୁଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକ୍ୟାମ୍ୟରେ ଥିବାବେଳେ ଆମର ଛାତ୍ରୀ ପ୍ରଭାତ ରଥ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପିକା ଭାବରେ ନିୟନ୍ତ୍ରି ପାଇଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ମୋର ଏମ.ପିକର ଛାତ୍ରୀ । ସେ ମୋରି ତହାବଧାନରେ ଏମ.ପିଲର ଚର୍ଚାପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି କୁଥରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ଠିକ୍ ତୁଳବର୍ଷ ପରେ ପିଏବ୍.ଡି. ଡିଗ୍ରୀ ବି ପାଇଲେ । ତା'ପରେ ଆମ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପିକା ରୂପେ ନିଯୋଜିତା ହେଲେ । ତାଙ୍କର ହୁଳ ଥିଲା ମୋରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାରେ ଟି.ଇଇ.ଡିଗ୍ରୀ କିମିଟି ଶେଷ କରିବେ । 'ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ହୃପଚର୍ଯ୍ୟା' ବିଷୟଟି ଟି.ଇଇ.ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ପଂଜାକୃତ ହୋଇସାରିଥିଲା । ପୂର୍ବରୁ ସେ ବିଭିନ୍ନ ଲାଇଟ୍‌ରେ ଯାଇ ଏ ସଂପର୍କରେ ଉପାଦାନ ସଂପ୍ରଦାହ କରିନେଇଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ହୃତିରେ

କଲିକତାପାଇଁ ଜାତୀୟ ଗ୍ରୁହାଗାର, ଶାନ୍ତିନିବେଳେର ବିଶ୍ୱଭାରତୀୟ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଏବଂ ଛୁବନେଶ୍ୱରର ହରେକୁଷ ମହତାବ ଲାଇବ୍ରେରୀ ଯାଇ ଆବଶ୍ୟକ ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂପ୍ରଦାୟ ବରି ନିବନ୍ଧର ପୃଷ୍ଠାମୁଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଆସ୍ରମ୍ଭ ଥିଲେ । ଏଥପାଇଁ ମୋତେ ପ୍ରତିବିନ ବିହିଁ ସମୟ ଦେବାକୁ ପଢ଼ୁଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଜ୍ୟୋତିବିହାର ଛାଡ଼ିଗାବେଳୁ ତଢ଼ର ରଥକ ନିବନ୍ଧର ଆମୁଖ ଓ ପ୍ରଥମ ହୁଇଛି ଅଧ୍ୟାୟର ପାଞ୍ଚମୀମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଥିଲା । ପରେ ଅନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାୟମାନ ସଂଶୋଧନ ବରାଇ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣନା/ଦେବବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ନିବନ୍ଧନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ଦାଖଲ କଲେ; କିନ୍ତୁ ପରୀକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତିକାଳରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ପରୀକ୍ଷକ ମଣ୍ଡଳୀର ମୋତେ ତେଯାରମ୍ୟାନ ବରିବା କଥା । ଏହା ଏବଂ ପରମରା ଏବଂ ତଙ୍କୁଛିବ ଚଳନ୍ତି ବିଧି ଥିଲା । ଅଥବା ତଢ଼ର କୁମାରା ରଥକ ଡି.ଲିଲ୍ ଥେରିସର ପରୀକ୍ଷକ ମଣ୍ଡଳୀରେ ଗାଇଢକୁ ଲୋଡ଼ା ନୟାଇ ବାହାରର ତିନିଜଣ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କୁ ନେଇ ପରୀକ୍ଷା ବରାଗଲା । ହୁଇଜଣ ପରୀକ୍ଷକ ନିବନ୍ଧ ଡି.ଲିଲ୍ ଡିପ୍ରୀ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମଟ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଜଣେ ପରୀକ୍ଷକ ଥେରିସର ନାମବରଣ ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକବିତାରେ ରୂପଚର୍ଯ୍ୟା’ ନହୋଇ ‘ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ରୂପଚର୍ଯ୍ୟା’ ନାମ କାହିଁକି ଉଷ୍ଣାଗଲା ବୋଲି ବିରୋଧ କଲେ । ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ ପୂର୍ବରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ଗବେଷଣା ପରିଷଦ (Research Committee) କ ଦାରୀ ଏହା ସ୍ବାକ୍ଷୃତି ପାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇବାର କୌଣସି କାରଣ ନଥିଲା । ଶେଷ ମୁହଁର୍ରେ ମୋର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାକୁ ଅଞ୍ଚଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଁ ଏହା ହୁଏତ ଅଭିପ୍ରେତ ଥିଲା । ତେବେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଭାବରେ ଏ ସଂପର୍କରେ ମଟାମଟ ଦେବାକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ମୋ ପାଖକୁ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ରିପୋର୍ଟଟି ପଠାଇଦେଲେ । ମୁଁ ସେହି ରିପୋର୍ଟଟି ଅଛୁଣ୍ଟାଜନ କରି ତହିଁରେ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଅବବୋଧରେ କିପରି ହୁଣ୍ଟି ରହିଛି । ସାହିତ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରରେ ‘କାବ୍ୟ’ ଶବ୍ଦଟି କିପରି କାବ୍ୟ ଓ କବିତାର ଉତ୍ସାହ ଅର୍ଥବାଚୀ, ତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରାଣ୍ୟ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଚରସ୍ତୁତରୁ ଉତ୍ସାହ କରି ଦେଖାଇ ଦେଲି । ଫଳରେ ତଢ଼ର ରଥ ନିଜ ନିବନ୍ଧର ପ୍ରାକୁବନ୍ଧନରେ ‘କାବ୍ୟ’ ଶବ୍ଦଟି କିପରି କାବ୍ୟ, କବିତା ଉତ୍ସାହ ଅର୍ଥ ସଂବାଦୀ ଶବ୍ଦ ତାର ସୂଚନା ଦିଅତେ ନିବନ୍ଧଟି ଡି.ଲିଲ୍ ଡିପ୍ରୀ ଲାଇ ବରିବାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେଲା ଛ’ମାସ ପରେ । ଏସବୁ କହିବାର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ବିଶ୍ୱଯର ଅବବୋଧର ବିଭାଗି ହେବୁ ନିରୀକ୍ଷା ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ କିପରି ଅସୁବିଧା ଭୋଗିଛି; ଏହା ତାର ପ୍ରକୃତ ନମ୍ବର ।

ପରେ ସେହି ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ସଂଗେ ମୋର ମୁହଁମୁହଁ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଛି । ସେ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ବ୍ୟସ୍ତବିନ୍ଦୁର ହୋଇପଢ଼ି; ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ଘଟଣାଗର୍ବରେ ପଢ଼ି ସେ କିପରି କୁଳ କରିବସିଲେ ତା’ର ନିଟୋଜ କାହାଣା କହନ୍ତି, ମୁଁ ତାକର ବ୍ୟସ୍ତତା ଦେଖି କହିଥାଏ- ଛାଡ଼ନ୍ତ ସାର, ସାତ କଥାରେ ତ ସତା ଛୁଲେ; ଆପଣ କୁଳ କହିଛୁଛି ବୋଲି

କୁଦବୋଧ ହେଉଛି, ତାହାର୍ହ ଯଥେଷ୍ଟ । ଏସବୁ ଶୁଣି ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ କୁଣ୍ଡିତ ହସ ପୂଚିଇବେ; ମୁଁ ବି ହସି ଦେଇଥାଏ ।

ଜ୍ୟୋତିବିହାରରେ ମୋର ନିଯୁତି, ଅବସ୍ଥିତି ଓ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନେଇ କେତେ ଝଡ଼, କେତେ ବର୍ଷା, କେତେ କାବର, କେତେ ଖରା ନ ପଡ଼ିଛି । କେତେ ତାରା କେତେ ତାନ ନ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘି । କେତେ କର୍ଜ୍ ନ ପୂଚିଛି; ତାର ହିସାବ ବା କାହିଁ ? ତାହା ସମୟ ବହିଛି; ମୁଁ ବି ଅଂଗେ ନିଭାଇଛି ।

ଜୀବନ ନଈଟି ବହିଚାରିଛି । ମୁଁ ଦେଖୁବେଳ ସମ୍ବୁଦ୍ଧମୁଖୀ ହେଉଛି । ସେହି କ୍ରମରେ ଏବେ ତ ଯୋଦ୍ରାରେ ବାସ । ମହାନଦୀର ପୁରାଜ ମୋତେ ନିତିନିୟତ ସେହି କଥା ମନେ ପକାଇ ଦେଉଛି । ୧୯୯୪ ଅଗଷ୍ଟ ତୁଳ ତାରିଖରେ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଶ୍ରୀମୁକ୍ତ ବେହେରାଳ ବାବରେ ମୁଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିଲି ମୋର ଗେଧୁକିର ଲୀକାକ୍ଷେତ୍ର ଏଇ ଯୋଦ୍ରାରେ । ଏବେ ଯୋଦ୍ରା ହେଉଛି ମୋର ସଂଜବେଳର ଜୀବନ ।

ଏଣିକି ଯୋତ୍ରାରେ ବାସ

ଜୀବନର ସାମାଜିକରେ ପୁଣି ଯୋତ୍ରା ଫେରିଲି । ଏହାର ଯୋଜନଗ୍ରହଣାବୂପ ମୋତେ ସତତ ଆକୃଷ କରୁଥିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକୁରୋଧରେ ଚାକିରି ଦାୟରେ ଏଠି ସେଠି ହେଉଥିଲି । ଏବେ ଅବସର ପରେ ଯୋତ୍ରା ହିଁ ହେଲା ମୋର ରହଣି ପାଠ । ତାରି ହସକାହରେ ମୁଁ ଏବେ ମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ଯୋତ୍ରାର ମଞ୍ଜୁସାହିତ୍ୟ ନିଟୋକ ବାସିଥା ବନ୍ଦି ଯାଇଛି । ଆଖିରେ ଆଖିଏ ଘୋଧୁଳି, ଅସରତି ସ୍ଵପର ଫୁଲବଣା । ଦିନେ ପ୍ରଥମରେ ଏଇ ମାଟିରେ ପାଦଦେଲାବେଳେ ବେହିଜଣେ ଥଙ୍ଗା କରି କହୁଥୁଲେ, “ଯା ତୁରା ହେଁ; ଉସ ଜାଗାକେ ବୋଲଶବତ୍ତା ଯୋତ୍ରା” ଏଣୁ ଆପଣ ବି ଉଚ୍ଚ କୁମିଳଶର ବାସିଥା ହେତୁ ଆପଣ ବି ତୁରା ମଣିଷ ହୋଇଯିବେ । ଆମେ ପ୍ରଥମେ ଯୋତ୍ରାରେ ରହିଲାବେଳେ ସଂଜ ହେଲେ କୌଣସି ରିକ୍ତାଚାଳକ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ଥମାଇ ହେଉଥୁଲେ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଥିଲା ବୟସାଦି କୁବୋଦରମାନଙ୍କ ଚାରଣ କୁମି । ବଥାବଥାବେ କୁଜାଲିର ଖେଳ । ରିକ୍ତାବାଲାଏ ଯୋତ୍ରାବାସୀଙ୍କ କରୁଥୁଲେ । ଆଜି ସେ ପରିଷିତି ନାହିଁ ବରଂ ଯ୍ୟାମୀୟ ରିକ୍ତାଚାଳକ ଆରୋହାଙ୍କ କୁଆଁ କୁଲାଇ ଏବେ ଅଧିକ ଜଡ଼ା ହାସଇ କରିବାକୁ ପଛାର ନାହାନ୍ତି । ଏଇତି ଦୁନିଆର ଦୈତ୍ୟତ୍ୟ ।

କଟକର ତଥାବଥୁତ ଅପୟଷ ଘେରା ଅନ୍ତରେ ରହିଲି ବୋଲି ମୋର କୌଣସି ଶୋର ନଥିଲା । ମାଆ ମାଟିତ ବେବେ ଅପବିତ୍ର ହୁଏନା । ସମୟ କଷଟିରେ ତାର ମୂଳ୍ୟାୟନ ଚାଲିଥାଏ । ଏହି ଯୋତ୍ରା ଦିନେ ଥିଲା କୁଦକୁଦକିଆ ଅରମାପୂର୍ଣ୍ଣ ପାନଟିଏ । ଏଠି ମସ୍ୟାବୀବୀ କୈବର୍ର ସଂପ୍ରଦାୟ ନାଆମେଲି ପିଲାଜାଇ ପିଲି ମହାନଦୀରୁ ମାନ୍ଦମାରି ଜାବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥୁଲେ । ଏଠି ଯୋର (ନାଚ ବା ଶ୍ରୁତନର) ଦେଇ ନିଜ ବସାକୁ ବାହୁଦୁର୍ଥିଲେ । ଯୋର ପାଖର କୁଦରେ ଚାକର ବସନ୍ତ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ଅନ୍ତିଶାର ଗାଁ ଗରୁଦିରେ ଖାଲୁଆ ଜମିକୁ ଯୋର ବା ପାଟ ବୋଲି ବି କୁହାଯାଏ । ପୂଜନ ସୁରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଏବେ ବି ଟ ଜନଜାତିର ଲୋକେ ଜୋରି ପେହୁ (ଯୋଡ଼ (ଯୋର) ଦେବତା ବା ନଦୀ ଦେବତା) କୁ ପୁଜା କରନ୍ତି । ଯୋତ୍ରାରେ ନୌଜାବୀ କୈବର୍ରକୁଳଙ୍କ କୁଳ ଦେବତା ହେଉଛନ୍ତି ମଞ୍ଚକା । ତାଙ୍କୁ ଅର୍ଜନ କରି ଅଟାର ନୌଜାବୀ ସାଧବ ପୁଏ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଥୁଲେ । ମହାନଦୀ ଦେଇ ଯେଉଁ ସାଧବ (ସଂ; ସାର୍ଥବାହ)

ମାନେ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ ସେ ଦଳରେ ଯେ ଏଇ ଯୋତ୍ରା ଅଞ୍ଚଳର କୈବର୍ତ୍ତମାନେ ସାମିଳ ନ ହେଉଥିଲେ ବୋଲି କିଏ କହିବ ? ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ଅଟୀତର କୈବର୍ତ୍ତବାହିନୀରେ କଟକର ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନୌଚାଳନା କୁଶକ ବେହି କୈବର୍ତ୍ତ ଯୋଗଦେବା କଥାକୁ ଅସୀକାର କରାଯାଇ ନପାରେ । ବସ୍ତୁତଃ ଯୋର (ଝରଣା ବା ଶୁଦ୍ଧନଦୀ) ବହୁକ ଅଞ୍ଚଳ ହିଁ ଯୋତ୍ରା ନାମରେ କାଳକ୍ରମେ ବିଦିତ ହୋଇଥିବା ସଂଭବ । ଯୋତ୍ରା ନାମଟି ‘ଯୋଡ଼’ ବା ‘ଯୋର’ ସହ ସଂପର୍କଟ ହୋଇଥିବା ବଥାଟି ଅମୂଳକ ହୁହେଁ । ଯୋର ଅଧ୍ୟେଷିତ ଭୂମିହିଁ ହେଉଛି ‘ଯୋତ୍ରା’ । ଏହା ଏକ ନଦୀ ମାତ୍ରକ ସ୍ଥଳ । ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ କୈବର୍ତ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ମାଛଧରା ।

ଯୋତ୍ରା ଅଞ୍ଚଳ କ୍ଷିତିର ବଢ଼କର ଏକ ବିଶ୍ଵତ ଅଞ୍ଚଳକୁ କୁଞ୍ଚାଏ । ଏହା ମେଡ଼ିକାଲୀନ ରେଲାଏସ୍ ଷେଷନ ଯାଏ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଏବେ ଅବଶ୍ୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନାନା ସାହି, ନାନା ରକ୍ତ, ନାନା ବଜାର ରହି ଉଠିଲାଣି । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ମହାନଦୀ କୁଳର ଏ ଅଞ୍ଚଳଟି ଥିଲା ବେଶ ନିମ୍ନଲୂପି, ସତସତିଆ ଅଞ୍ଚଳ; ଏଠାରେ ଯାନେ ଯାନେ ଉତ୍ତରଦିନମାନ ଥିଲା । କୌଜାବୀ ଜନ ସମବାସ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରି ପ୍ରଥମେ ଏଠି ବସବାସ କରିଥିଲେ । ଏଠାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଯାନରେ ଧାନ ଗୋଦାମ (ଧାନବଜଳ ଓ ଗୋଦାମ), ଖୋଟ ଗୋଦାମ, ଚମଢା ଗୋଦାମମାନ ରହିଥିଲା ଯାହାକି ସେ କାଳରେ ପଣ୍ୟ ବ୍ରଦ୍ୟକୁପେ ବାହାରକୁ କୌବା ସାହାୟ୍ୟରେ ପଠାଯାଉଥିଲା । ଏବେ ସେହି ଗୋଦାମମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ୍ତି ତାଳଦଶା କେନାଇ ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ ଯୋତ୍ରା ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଛି । ବର୍ଷୀଯାନ ଲୋକେ ସେ ଯାନର ଅବସ୍ଥିତିକୁ ଏବେବି ସ୍ଥାନରେ ଦିଅଛି । ଦୃଷ୍ଟାତ୍ରସରୁପ ସଂପ୍ରତି ବିଦ୍ୟୁତ ବିଭାଗର ଯୋତ୍ରାଷ୍ଟିତ ସେବକସନ ଅର୍ପିସ୍ତି ଯେଉଁ ଯାନରେ ରହିଛି, ତାର ନାମ ଖୋଟ ଗୋଦାମ ଅଞ୍ଚଳ । ବଳ୍ୟାଣ ମଣିପ ପାଖ ଭାଗାଟି ଚମଢା ଗୋଦାମ । ପୁଣି ରେଖେବ୍ରା କଲେଜ ପାଖ ପୋଷ ଅଫିସକୁ ସଂପ୍ରତି କଲେଜ ଦୋଯାର ପୋଷ ଅଫିସ କୁହାଗଲେ ହେଁ ତାହା ଚାଉକିଆଘଞ୍ଜ ପୋଷ ଅଫିସ ନାମରେ ଅବଧି ନାମିତ । ‘ଗଞ୍ଜ’ ଶବର ଅର୍ଥ ପେଣ । ଏଠାରେ ଧାନ ଚାଉଜର କାରବାର କେନ୍ଦ୍ରମାନ ରହିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଓଡ଼ିଶା ମିଲଟାରୀ ପୋଲିସ (O.M.P.) କେନ୍ଦ୍ର ଅପର ପାଖର ବିଶ୍ଵତ ଅଞ୍ଚଳୀୟ ଚାଉକିଆଘଞ୍ଜ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ । ଏହିସବୁ ଚାଉଜପେଣମାନଙ୍କରୁ ଧାନ ଚାଉଜାଦି ଏହି ଯୋତ୍ରା କେନାଇ ଦେଇ ଅନ୍ୟଯାନକୁ କୁଣ୍ଡତ ପଠାଯାଉଥିଲା । ଯୋତ୍ରା ଅଞ୍ଚଳରେ ଜାରେଇ ରାଜତ କାଳରେ ବୃହତ୍ତକ୍ଷାୟ ବାଣିଜ୍ୟବାହୀ କୌବା ବି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା । ଏଇଠି ପରେ ଲଞ୍ଛାଟ ବି ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା । ଯେଉଁଠି ବଟୀଘର କଷ ଯୋତ୍ରା ବିମୁକ୍ତ ରହିଛି, ଯାହାକୁ ଏବେ ଯୋତ୍ରା ଠେଣ୍ଟା ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେଠାରେ କୌବା, ଲାଞ୍ଛା ଆଦି ମରାମଟି କାରଖାନା ରହିଥିଲା । ଏଇ ଯୋତ୍ରାରେ ଅଟୀତର ସର୍ଗେସ୍ତଳ ବି ଉଚିନିଯରିଙ୍ଗ ସ୍ଥଳରେ କୁପାତ୍ରରିତ ହୋଇ ଏବେ ବି ରହିଛି । ତାକୁ ଲାଗି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର

ମେଡ଼ିକାଇ କଲେଜ, (୯୦ମିଟି ଆହୁରି ଅନେକ କଲେଜ) ସବୁଠି ଅମଣିଆ ଯୋଗ୍ରାମଟିର ସିଟି ଓ ବ୍ୟାପ୍ତିର ସଂକେତ ।

୯୦ମିଟି ନାନା ଶାତ୍ରୀୟସଂପଳ ଅଥବା ଅସଜ୍ଜା, ଅଲୋଡ଼ା କୁଇଁ ଯୋଗ୍ରାମ ମଞ୍ଜୁଷାହିରେ ମୋରି ଘର । ଜୀବନର ସଂଜ୍ଵବେଳଟା ଏଇ ଭୂମିରେ ବାଟିବି ବୋଲି ଆସିଛି ଓ ରହିଛି । ମୋ ସାଇକୁ ଲାଗି ଲକ୍ଷ୍ମୀବଜାର, ଲକ୍ଷ୍ମୀଛବି (ରହମନ ଛବି) ଦାସ ସାଇ, ମହୁସାଇ {ମହୁ- (ହିମ), ନୌଜୀବୀ, ନାବିବ} ନଈକୁଳ ସାଇ, ପାରେଶ୍ଵର ସାଇ, ଜମାଇ ବନ୍ତି, ମୁରାଦଖ୍ରୀ ପାଚଣା, ତୁଳନାଟି ସାଇ, ସମାଧ୍ୟ ପାଚଣା, ଦୁର୍ଗୀ ପାଚଣା ଏଇମିଟି କେତେ ସାଇ, କେତେ ବନ୍ତି ରହିଛି । ଏଠି ନାନା ଜାଟି, ନାନା ବର୍ଷ, ନାନା ଧର୍ମ ଓ ନାନା ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକେ ରହନ୍ତି । ସବୁଠି ଜାଇଚାରା, ରାମ ରହମନ, ଲକ୍ଷ୍ମୀର ଆହୁରିର ସିଟି ।

ଏଠି ନିତ୍ୟନିୟତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଶୁଣି ଶୁଣେ । ଶାରକା ୧୦କୁରାଣୀ ଓ ମନ୍ତିଆ ମଞ୍ଜ୍ଜାଇ ଉଚ୍ଚନର ହିଲ୍ଲୋକ ଜାସିଆସେ, “ଆହୁ ହୋ ଆବବର’ ଧୂନିର ଲହର ନିୟମିତ ସଂଜେ ସବାଳେ ଦ୍ୱିପ୍ରହରରେ ଶୁଣେ । ଯୋଗ୍ରା ଉପାଦରେ ଶୁଣୁଦାରକୁ ନାନବବାଣୀ ଧୂନିତ ହୁଏ । ଶୂନ୍ୟ ଉପାସକ ମହିମାଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଉଚ୍ଚନ ବି ଅବ୍ୟୋଧ ମଠରୁ ଜାସି ଆସିଥାଏ । ବନ୍ଧୁତଃ ଏମାଟି, ଏ ଆବାଶରେ ବନ୍ଧୁଧର୍ମ, ବନ୍ଧୁ ସଂପ୍ରଦାୟର ମନ୍ତ୍ରବୋଣୀ ଫେରୋଫେରି । ବନ୍ଧୁତଃ ଯୋଗ୍ରା ନାନାଧର୍ମ, ନାନା ବିଶ୍ୱାସର ମିଳନଭୂମି । ଏହାର୍ଦ୍ଦିନ ମୋର ଏବେ ଆବାସ କୁଇଁ, ଏହାର୍ଦ୍ଦିନ ମୋର କ୍ଷୀରୋଗ୍ରାକୁଇଁ । ଏଇଠି ଜୀବନର ଶେଷକାଗରେ ମୋ ପହି ଓ ମୁଁ ଜାବନର ସାମାଜିକ ବିତାଉଛୁ ।

ଅବସରର ଅଭିସାର

ଆମେ ଯୋଗ୍ରାରେ ପ୍ରଥମେ ପାଦ ଦେଇଥିଲୁଁ ସଂଜ୍ଜବେଳେ । ଆକାଶରେ ମୁଣ୍ଡା ମୁଣ୍ଡା ଅଂଧାର ମାତ୍ରି ଆସୁଥିଲା । କେଉଁଠି କେମିଟି ତାରାଟିଏ ଆଖି ମିଟିମିଟି କହୁଥିଲା, ନିଦ ଚକମକ ଆଖିରେ ଚକି ପିଲାଟିଏ ତାହିଁଲାପରି । ନହୁବା କୁହାମା'ଟିଏ ଅବା ତାରି ଗେହା ନାତିକାରୁଣୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ବଳାପରି ତାରାଏ ଆକାଶର କେଉଁ କୋଣରେ ଅଣ୍ଟାକି ଅଣ୍ଟାକି ତାହିଁଥିଲେ । ଏଇମିଟି ଏକ ଶ୍ରାବଣୀ ସଂଜ ରେ ବଂଧୁ ଆଇଜାକ ବେହେରାକ ବାରକୁ ଓହାରି ଯୋଗ୍ରାମାଟିରେ । ଅବସର ପରେ ଯୋଗ୍ରା କୁଇଁରେ ଏହା ଥିଲା ମୋର ପ୍ରଥମ ଅଭିସାର ।

ପହି ଆସିଲୁ ଆସି ଆମର ଅରମା ନୀଢ଼ିକୁ ସଜାଦି ସାରିଥିଲେ । ପକ୍ଷିଶୀ ତ ବାଠିଗୁଟା ସଞ୍ଚୁହ କରି ନୀଡ଼ ରଚେ । ସେଇଠି ଦୟିତ ପକ୍ଷୀଟି ସହ ରହେ । ଶାବକକୁ ଅଣ୍ଟାକୁ କେଷା କରି ପାଇପୋଷି ଖଣ୍ଡିବଢ଼ା ଶିଖାଇ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଖୁଦ ବଣିବା ସଞ୍ଚୁହ କରିବାକୁ, କୁଆ ବସା ବାନ୍ଧିବାକୁ ଉଦ୍ଦିପାଇଥାନ୍ତି । ଆମ ପିଲାଏ ବି ୧୯୯୪ ବେଳକୁ ସମସ୍ତେ ପୁରା ଉତ୍ତାଶ ଶିଖୁ ନିଜ ନିଜର ଜୀବିବା ନିର୍ବାହ କରି କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଘାନରେ ଘର କରି ରହିଲେଗି । ବସୁଚଟଃ ଆମର ଯୋଗ୍ରା ଘରଟିକୁ ମୋ ପହି ହିଁ ଆମର ଅବସରକାହାନ ସନ୍ତନ କରିବାକୁ ଯଥାସମବ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

କଳିଷ୍ଟଠା ପରେ ତ ମୁଁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଚୟକୁ ଅବସର ନେଇଥିଲି । ଏବେ ତ ଅଥରପା ବା ଅଛିରପାଦ ଚକମକ ମଣିଷ ବନ୍ଦିଯିବି । ସଖାବୋଦର ଲୋଡ଼ାପଡ଼ିବେ ନଚେହ ଜୀବନ ହୁବିସହ ହେବ; ସମୟ ଜମା ସରିବ ନାହିଁ । ଯୋଗ୍ରାରେ ପାଦ ଦେଇବାଦିନ ରାତ୍ର ରୋଜନ ପରେ ସହଯାଗ୍ରା ବଂଧୁ ଶ୍ରୀ ବେହେରା ଆମାର ବିଦାୟ ନେଇ କୁବନେଶ୍ଵର ଗଲେ । ସେତେବେଳେ ରାତି ପ୍ରାୟ ଦଶଚା ହେବ । ଆମେ ଦୁଇପ୍ରାଣୀ ନିକୃତ ନୀଢ଼ର ଦୁଇଟି ବଗବତ୍ୟାଳୀ ପକ୍ଷୀପରି ଉତ୍ସବ ଉତ୍ସବ ମୁହଁକୁ ତାହିଁଥିଲୁ ଏବଂ ପୁଣି ଦେଖୁଥିଲୁ ତାରାଗୁଟା ଆକାଶକୁ । କୃଷ୍ଣପକ୍ଷର ଜହାର ହାଇବା ଆକୁଆ ପଡ଼ି ଆସୁଥିଲା; ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଭଲ ଦିଶୁ ନଥାଏ । ମୋର ମନେପଦୁଥାଏ କାବ୍ୟବର୍ଣ୍ଣତ କୃଷ୍ଣାରିସାରିକାକ ବଥା ।

ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟର ଅବା ମଧ୍ୟୟୁଗର ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣାରିସାରିକାକ ତରୁଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ନାୟିକାଟିଏ ପ୍ରିୟତମା ସହ ମିଜିତ ହେବା ପାଇଁ ବିପରି କଜା ବଉଦିଆ ।

ପାଠ ପିଛି ଧୀର ପଦପାତରେ ଆସେ ଏବଂ ଦୟିତ ସହ ମିଶେ । ଅନ୍ଧାର ରାତି, ଅରମା ପଥରେ ଅରଣୀ ମନଟି ବାଧାବନ୍ଧନ ମାନେନା । ନାୟିବା ରୀତକିତ ହେଉଥାଏ; ତଥାପି ସେ ଆସେ, ଚାତକ ତୁଳ୍ୟ ଚାର୍ହି ରହିଥିବା ଦୟିତ ସହ ମିକିତ ହୁଏ; ତୃତୀ ବର୍ଷନା ମୋ ପହାୟୁକ୍ତ ବର୍ଷଥିଲି; ପହାୟ ବୁଝୁଥିଲେ—ଏବେ ତ ସନ୍ଧ୍ୟାସ ନେବାର ଦେବ । ଅବସର ବ'ଣ ଏକ ପ୍ରବାର ଜୀବିବା ସନ୍ଧ୍ୟାସ ହୁହେଁ ବି ? ଚାଲ ଶୋଇବ, କ୍ଲାନ୍ ହୋଇ ଆସିଛ । ଯାହା ଘପିବ ଆସନ୍ତା ବାଲିବି ରଖ । ଘରଣୀଙ୍କ ତାରିଦାରେ ମୁଁ କେଡ଼େବେଳେ ଶୋଇଗଲି ଜାଣେନା ।

ଅବସର ନେଇପରେ ଜୀବନରେ ଯୋହ୍ରାରେ ପ୍ରଥମ ସବାଳ । ରାତି ପାହାତି ସମୟ ସାଢ଼େ ଚାରିଟା । ସବାଳ ବାମ ସହଳ ସହଳ ସାରିଦେଇ ପାଞ୍ଚଟା ସରିବି ସ୍ଵାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଉଚ୍ଚଯ ଘରୁ ବାହାରିଲୁ ଗ୍ରାତ କ୍ରମଶରେ । ବୁଦ୍ଧିଦାର ଶବର କୁହାରିର ନିର୍ବେଶ ମତେ ପାଞ୍ଚ/ଛଅ ବର୍ଷ ଧରି ନିତି ସବାଳେ ଜ୍ୟୋତିଷିହାରର ଦାରିହୁଙ୍କରି ଚାରିପାଞ୍ଜେ ଅନୁତେ ପରିକ୍ରମା ବରୁଥିଲି । ସେଇ ସବାଳ ତୁଳା ଅଭ୍ୟାସଟି ମୋତେ ଉଷାଚାରୀ (Morning Walker) ବରି ଦେଇଥିଲା । ସେହି ଅଭ୍ୟାସର କଷବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୋ ପହାୟ ଓ ମୁଁ ମିଶି ପିର ବର୍ଣ୍ଣ ସବାଳେ ଘରୁ ବାହାରି ଆନିବଟ ଉପର ଦେଇ ଜଗତ୍ୟୁର ଯିବା ଓ ଫେରିବା । ଏହି ସଂକଳନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟବାରୀ ବରିବାକୁ ଆମେ ହୁହେଁ ମହାନଦୀ ଆନିବର୍ତ୍ତ ଉପରେ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲୁ ।

ଶ୍ରୀବଣ ମାସ । ନଈ ତୁଳକୁଳ ଖାଇ ବହି ଚାଲିଛି । ମହାନଦୀର ଉରାଳ ପ୍ରବାହ ମନେପକାଇଦିଏ ମଣିଷର ପ୍ରମର ଯୌବନକୁ । ଯୌବନ ଆସିଲେ ମଣିଷ ଯେମିତି ବାଧା ବନ୍ଧନ ମାନେ ନା । ଆନିବର୍ତ୍ତ ପରି ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତି ଓ ଚକଣି ଉପରୁ ଯୌବନକୁ ନିଯନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାଏ । ବନ୍ଧୁତଃ ଆମପରି ଯେତେ ପରିଶର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଧୁ ନରନାରୀଙ୍କ ପାଞ୍ଜରେ ସେହି ପ୍ରମରତା ନଥାଏ । ଅଧୁବାଁ ସାମାଜିକ ନିୟମ ଓ ବିଧୁ ବ୍ୟବସା ବିଧୁତ ମଣିଷ ବନ୍ଧିଯାଇଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଅନେକ ଜୀବନର ଯାତ୍ରପ୍ରତିଶାତ ସହି ତ ବେଶ ଧୀରପିର ମଣିଷ ପାଇବି ଯାଇଥାଏ । ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ପରି ନୀତିନିଷ କବି ତ ବହିଥିଲେ—“କର୍ମକଷଣ ଦେହ ସହେ/ ଅରଣ୍ୟ ଅଜଗର ପ୍ରାୟେ ।” କର୍ମଜନିତ ତୁମ୍ଭ ତୁର୍ବିପାଳ ସହିବା ହିଁ ମଣିଷର ନିଯତି । ଅବସର ପରେ ବାରାତରେ କହିଲେ ମଣିଷ କଳିଷ୍ଟା ପାରି ହେଲାପରେ ଜୀବନକୁ ହୁଆ ଜାବରେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଏ । ଏହାକୁ କୁହାଯାଇପାରେ ଜୀବନର ଶୁଭାର୍ଥିଷାର ।

ମଧ୍ୟୟରୀୟ ବବିର ବର୍ଷନାରେ ଶୁକ୍ଳାରିଷାରିବାକ ସରୁପ କୁହାଯାଇଛି । ଜ୍ୟୋତିଷିଧୀତ ରଜନୀରେ ନାୟିକାରିଏ ପ୍ରିୟତମ ସହ ସନ୍ମିଳିତ ହେବା ଅବସରରେ ଦେହସାରା ଧବନମୟ କରିଦେଇଥାଏ । ଦେହରେ ଶୁକ୍ଳ ବସ । କବରୀରେ ଧକାପୂରର

ଖୋସା; ମୁହଁରେ ଧବଳ ଅଂଗରାଘ, ଚନ୍ଦନ ଚର୍ଚିତ ତତ୍ତ୍ଵ, ଅଧରରେ ମନ୍ଦୀରକିଆ ଚାପାଚାପା ହସ, ସବୁଠି ଯେମିତିକି ଶୁଭ୍ରିମାର ନିତ୍ୟରାସ । ଦୟିତ ମଧ୍ୟ ହସହସ ମନ ନେଇ ଶୁଭ୍ରିମାରିବାକୁ ତାହିଁ ରହିଯାଏ । ଉଷାଚାରୀଏ ବି ଜଣେ ଜଣେ ଶୁଭ୍ରିମାରୀ । ଜୀବନ ଦେବତାକୁ ରେତିବାକୁ ସଜ ହୋଇ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ପାହାଡ଼ ପ୍ରହରରେ ଧବଳ ଚରରର ମନ ମତାଣିଆ ଦୃଶ୍ୟ । ବାଢ଼ ଦାଢ଼ରେ ଧଳା ଧଳା କାମିନୀ ପୂଜର ଆସର । ମହବରେ ବାଟୁଣ୍ଟ ଫାଟି ପକୁଥାଏ । ଆମେ ଦୁଇଜଣ ମହାନଦୀ ଚଟକୁ ଯାଉଥିଲୁଁ । ବେଶ ଧଳା ହେଲାଣି, ଦେହ ସାରା ଶୁଭ୍ରିମା ଚହୁଟିଲାଣି । ମୋରି ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଧବଳ ଶୁଶ୍ରୁ; ଦେହର ଲୋମରାଜି ବି ଧଳା ହେବାକୁ ଲାଗିଲାଣି । ଏଣିକି ଧଳା ପୋଷାକ ପିଞ୍ଜିବାକୁ ମନବୁଝି । ରଙ୍ଗିନ ପୋଷାକ ପ୍ରତି ବିରୁଷା ଆସିଲାଣି । କେବଳ ଧଳାତଦର ବା ଧଳା କୁମାରାଏ ଦେହ ସାରା ନିଷ୍ଠା ଶିଖଯାଏ ଘୋଡ଼ାରିବାର ବେଳ ଏଯାବଦ ଆସିନାହିଁ । ପୁଣି ଧଳା ବସ୍ତୁଟି କେହି ବେବେ ନିରେ ଘୋଡ଼େର ହୋଇପାରେନା । ଆମୀୟସଜନ ବା ସାଇପଡ଼ିଶାର ଲୋକେ ହୁଏତ ଦିନେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦେବେ ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଧଳାବସ୍ତୁ । ଜୀବନ ଦେବତାକୁ ରେତିବାବେଳକୁ ପ୍ରଲମ୍ଭିତ କରିବାକୁ ଆମେ ଯେତେ ଉଷାଚାରୀ ବା ସ୍ବାୟଂଚାରୀ ଦଳ ନିୟମିତ ନଈବୁଦ୍ଧକୁ ଆସୁ; ପଡ଼ିଆରେ ବନ୍ଧୁହସଣରେ ଚକରକଟି ନିତି ସଂଜ ସବାଳେ ହୁଲୁଆଉଁ, ସବୁଠି ବଞ୍ଚିବାର ମହମହ ମହବ । ଜୀବନ ଦେବତାକୁ କେହି କେହି ପ୍ରଲମ୍ଭିତ ମୂର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବି କହିଥାନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ମରଣ ଶ୍ୟାମସୁହର ହେଉ; ଯେତେବେଳେ ବହିଥକୁ ନିରୋଧ ହୋଇ ବଞ୍ଚ, ସେଥିପାଇଁ ଶରୀର କୁଦନ ବିଦ୍ୟା (Exercise) ବ୍ୟାୟାମ, ଯୋଗ ପ୍ରାଣ୍ୟାୟାମ, ପ୍ରାତଃକ୍ରମଣ, ସାୟଂତ୍ରମଣାଦି ପରି ଯେତେ କୁଳ ସାଧନା ଆମେ କରିଥାଉଁ । ସବୁଠି ଆମର ବଞ୍ଚିବାର ମୋହ ଏବଂ ସହଜରେ ମରଣକୁ ବରଣ ନ କରିବାର ଉଦସ୍ତ ଅଭିନାସ । ଏଣୁ ଅତିକ୍ରାତ ବୟସରେ ବି ମହାନଦୀକୁଦ୍ଧକୁ ଯାଉ । ସାଂଘ ହୋଇ ନଈ ମୁକୁରରେ ନିଜ ମୁଖ ଦେଖିବାକୁ ସୁଖ ପାଉ । ଉଦୀୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟର ସୋରା ସୋରା ହଳଦୀରଙ୍ଗର ଖରାରେ କୁଳିବାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣ୍ଡି । ଉଷାଚାରୀ ସାକୁ, ସାୟଂ ପଥକ ବନିଥାଉଁ ।

ପିଲାକ ବହିରେ ଲେଖାଅଛି— “ନଈ କୁଳିଆ ଧୀର ପବନ / ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ନ ହୁଏ ମନ ।” ପ୍ରକୃତରେ ସଂଜେ ସବାଳେ ତୁଳିଲେ ନଈତଟର ଧୀର ସମୀର ଦେହମନକୁ ଉଲ୍ଲୁପ୍ତ ଦିଏ । ଆମେ ସ୍ଵାମୀ ସ୍ବାୟଂଚାରିବର୍ଷ ସାଂଘ ହୋଇ ସକାଳ କ୍ରମଣରେ ଆସୁଥିଲୁ । ଆମେରିକାରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ପୁଅବୋହୁ ଓ ଟିକି ନାତୁଣୀଙ୍କ ସକାଳ ସକାଳ ପୋର ଆସୁଥିଲା । ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ଫୋନର ଉରର ଦେବାକୁ ଘରେ ନଥିଲା । ଏଣୁ ଆମ ରିତରେ ସିର ହେଲା ଆଗପତ୍ର ହୋଇ ଜଣେ ଜଣେ ପ୍ରାତଃକ୍ରମଣରେ ଯିବା । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କ୍ରମାକୁସାରେ ମୋ ପହି ଆଗେ ସାବେ ଚାରିଚାରେ ପ୍ରଥମେ କୁଳିବାକୁ ଗଲେ । ସେ ଆସିଲାପରେ ମୁଁ କୁଳିଯାଉଥିଲି ।

ଦିନକର ଘଟଣା, ମୋ ପହା ଆଜିକଟର ମଞ୍ଚମଣି ହୋଇଛନ୍ତି, ଅନନ୍ତିଦୂରରେ ଯୋଗ୍ରାର ଆମ ସାହିର ପିଲାଟିଏ ବଢ଼ିରୋଇରୁ ତା'ର ଜାଲରେ ପଡ଼ିଥିବା ମାତ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦୟ ପାଇଁ ଆନିକଟ ରଳେ ଅନୁଭବ । ମୋ ପହା ନିର୍ଭୟରେ ଦୁଃଖପଦରେ ଜଗତପୁର ଆହୁତି ମାତ୍ରି ଚାଲିଥିଲେ । ମଟର ସାଇକ୍ଲେରେ ତିନିଙ୍କଣ ଅଭିନ୍ଵା ଯୁବବ ଆସିଲେ- ମୋ ପହାଙ୍କୁ ଦେଖି ଗାଢ଼ି ରଖିଲେ ଓ ଆଉ ଜଗତପୁରକୁ କେବେବାଟ ବହୁତ ମାରସୀ ବୋଲି ସେଇ ସୋହାଗରେ ପଢାରିଲେ । ମୋ ପହା ଠିଆ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଟ ବଢାଇ ବଢାଇ ଜଣେ ଯୁବବ ତାଙ୍କ ବେବରୁ ଚେନ୍ ଟି ଛିଣ୍ଟାଇ ଅନ୍ୟଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହ ସେଇ ମଟରସାଇକ୍ଲେରେ ଦୁଃଖପଦରେ ଜଗତପୁର ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଗଲେ । ମୋ ପହା ହତବାଦ ହୋଇ ଚାହିଁଛନ୍ତି । କେତେକଣ ଜଣାଶୁଣା ମାନୁଥା ତୋର ତୋର କହି ସାଇକ୍ଲେର ଧରି ତାଙ୍କର ପିଲା ବରେ କିନ୍ତୁ ମଟର ସାଇକ୍ଲେ ପଞ୍ଚରେ ସାଇକ୍ଲେ ତଢାଇ ମାନୁଥାଏ ବା କେବେବାଟ ଗୋଡ଼ାଇବେ । ମୋ ପହା ଟିଲା ମାନୁଥାଙ୍କୁ ବହୁତିଥିଲେ- ବାତୁମାନେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୁଅନା । ମୋ ଚେତ୍ରଟା ମଣିମୁହା ଖର୍ତ୍ତିତ ଚେବ ହୁହେଁ, ଅବା ମୋତିର ହାର ହୁହେଁ, କିମ୍ବା ରୂପାର ତାରକସିର କେନ ବି ହୁହେଁ । ଏତ ଦୋହାନଙ୍କୁ ବିଶା ସାମାନ୍ୟ ଜର୍ମାନ ସିଲାରଟାଏ; ଯାହାର ଦାମ ମୋଟେ ୧୫/୨୦ ଟଙ୍କା ।

ପରେ ଶୁଣିଲୁ ସେହି କେନଟାକୁ ନେଇ ଲୁଚେରାଦଳ ବଣିଆ ଦୋହାନରେ ଦିଅତେ, ଏହା ରୂପା ହୁହେଁ କହି କେନଟାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା । ସାଥୀ ଲୁଚେରାଏ କେନ ଲୁଚୁଥିବା ଟୋବାକୁ ଶକ ଦୁଇଚାପୋଡ଼ା କଷିଦେଇ ବି ବହୁତିଥିଲେ- ହୁବୀ ମାରସୀତୁ ଚେବ ଲୁଚିଲୁ । ତାହା ପୁଣି ବାରବୁଲାହି ବିବିଧିବା ଜର୍ମାନ ସିଲାରଟାଏ । ତୋ ଯୋଗୁ ଜାତି ଗଲା, କିନ୍ତୁ ପେଟ ପୂରିଲା ନାହିଁ । ହୁବୀ ମାରସୀଟା ଆମଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ ଦେଉଥିବ ନିଶ୍ଚଯ ।

ଏହି ଘଟଣାପରେ ମୋ ପହା ଆଉ ପ୍ରାତଃ ଭ୍ରମଣରେ ଗଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୁଗଣ୍ଠି ପାଇଁ ବି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାତ୍କରୀ ଔଷଧ ଖାଇଲେ ଅଥବା ସାମାନ୍ୟବ ଉପଶମ ହେଲାପରେ ପୁଣି ପାଇଁ । ନିରି ପାଇଁହାରକ (ପେନକିଲିର) ଔଷଧ ସେବନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏତିକିବେଳେକୁ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଧରି ମୋର ତାତ୍କର ଜାମାଟା କଟକ ଆସିଥିଲେ । ବାପାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ ନବେ ବର୍ଷ ବୟସ ହେଲାଣି । ସେ ପୋଣ୍ଡେର୍ଜନିଟ ପାଇଁ ରୋଗୀ ହେଲାର ସମାବନା କ୍ଷେତ୍ର ଥିଲା; ଅଥବା ବୟସାଧ୍ୟକ୍ୟ ହେତୁ ତାତ୍କର ଅପରେସନ କରେ ନାହିଁ । ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ କାଥେତ୍ରାଳ ଲଗାଇବେ ବୋଲି କହି ବାପାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧନ ଦେଲେ । ଏହି ପ୍ରବୋଧନ ବାବ୍ୟରେ ବାପା ମାନସିକ ପ୍ରଭାବରେ ଏକପ୍ରବାର ରୋଗମୁକ୍ତ ହେଲେ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏତିକିବେଳେ ମୋ ପହା ଆଶ୍ରୁଗଣ୍ଠି ପାଇଁ ହେତୁ ଉଠିପାରୁ ନଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ବାପା ଆମର କାମବାଲୀ ଗୌରୀଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରସାରୁଣୀ ପତ୍ର ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ କହିଲେ । ଗୌରୀ ଥିଲା ଆମ ଝିଅ ପରି । ସେ ଏକ ବ୍ୟାଘ ପ୍ରସାରୁଣୀ ପତ୍ର ଆଣି ତାର ତୁଳାବାପା ବଜାମ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଦିଅତେ ସେଥିରୁ ଅଧେକୁ ଗୌରୀ ହାତରେ ହେମଦୟରେ ତୁଳାଇ ତାର ରଷ ପାଣିକୁ ମାରି ଅତେଜଶ୍ଵର ସରିକି ଗାଉଣିଅରେ ସିଂହ ପୂର୍ବକ ଟୈକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ବୋହୁର ଆଣ୍ଟରେ ପ୍ରତିଦିନ ରାତିରେ ମାଣିସ କରିବାକୁ ନିର୍ବେଶ ଦେଲେ । ମାସେ ଯାଏ ତାହା ଉଷା ଚାଲିଲା । ପୁଣି ପ୍ରସାରୁଣୀ ପତ୍ରଙ୍କୁ ଅନୁଆନ ତାରକରେ ବଢାଇ ତକୁହି କରାଇ ମୋ ପତ୍ରଙ୍କୁ ନିଯମିତ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଫଳରେ ମୋ ପତ୍ର ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦେଖିମାସ ବେଳକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁଠ ହେଲେ । କଟକରେ ଅବସ୍ଥାନ ବାହରେ ବାପାଙ୍କ ଗାଁ ବଥା ମନେପଦ୍ମଥିଲା । ଗାଁରେ ନାଟିନାରୁଣୀଙ୍କ ମୁହଁ ଦିଶିଯାଉଥିଲା । ଆଉଥରେ ମୋରି ଜାମାତା ଅଚାଳକ କାର ଧରି ସପରିବାର ଆସିଥିଲାବେଳେ ବାପା ବି ତାଙ୍କ ସହ କେହୁଙ୍କର ଚାଲିଗଲେ । ଆମେ ବାପାଙ୍କ ନିର୍ବେଶ ମତେ ଏବେ ବି ସମୟେ ସମୟେ ପ୍ରସାରୁଣୀ ପତ୍ର ଆଣି ତାହା ବଢାଇବି କରି କଜା କଜା ତକୁହି ପିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପୂର୍ବକ ଖାଇଁ । ଏବେ ମୋର ପତ୍ର ଟି.ରି.ରୁ ଆସା ଚ୍ୟାନେଇ ଦେଖି ଆଣ୍ଟରଣୀ ଯନ୍ତ୍ରଣା ନ ହେବାକୁ କେତେବେ ବ୍ୟାୟାମ କରି ସମୟ ବିତାଉଛନ୍ତି । ସେ ଆଉ ଉଷାଚାରଣୀ ତୁରୁଛି । ସଂଜ ସକାଳେ ଛାତ ଉପରେ ଫୁଲ କୁଣ୍ଡର ଯନ୍ତ୍ର ନେଇ ସମୟ ବିତାଇ ପୂଷ ସୋହାରିନୀ ପାଇଛିଛନ୍ତି । ଟିକି ଟିକି ଫୁଲଗଛୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ନାଟିନାରୁଣୀ ସାଜିଛନ୍ତି । ଅଥବା ଉଷାଚାରଣ ମୋର ନିଷ୍ୟ ନେମିରିବ ବାମ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ମହାନଦୀର କୁଳୁ କୁଳୁ ନାଦ ଆମ ଉଷାଚାରଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ବଂଶୀଧୂନି ବନିଯାଇଛି । ଆମେ କୁଳୁଥା ତାବିଲା ମାତ୍ରେ କିମ୍ବା କାହିଁଯାଦୀରେ ତାରି ବାହିଲାକ୍ଷଣି ସବାଜର ନିଷ୍ୟବର୍ମ ସାରି ସେହି କୁଳୁ କୁଳୁ ଧନି, ସେହି ମନମୋହିନୀ ମହାନଦୀର ତାବ ଆମ ପରି ଉଷାଚାରଣୀଙ୍କ ବିହୁ ବିରୁଦ୍ଧ । ଆମେ ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣତ ଗୋପାଳକାଙ୍କ ପରି ମହାନଦୀର ଆନିକଟ୍ଟୁ ଯମୁନାଘାଟମଣି ନିତି ହୁଟି ଚାଲିଛୁ । ଉଷାଚାରଣ ଏବେ ହୋଇଯାଇଛି ପ୍ରାୟତଃ ଜୀବନଯାପନର ବକୁ ରୋବକ ପାଇଁ ଏକ ତରିତା ।

ପ୍ରାତିକ୍ରମଣରେ ଆସୁଛନ୍ତି ଆବାକ ତୁଳାଏ ଦଳଦଳ ହୋଇ; ଆସୁଛନ୍ତି ତରୁଣ ତରୁଣ, ଆସୁଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପରିବାରୀ ମଣିଷ ତନୟତନୟାଙ୍କୁ ସାଂଘରେ ଧରି । ଏବେ ମହାନଦୀ କୁଳରେ ଯୋଦ୍ରା ମୁଣ୍ଡରେ ଛୋଟ ପାର୍କଟିଏ ହୋଇଛି । ଏଠି ସଂଜବେଳେ ବେଶ ଭିଡ଼ ଜମେ । ଟିକିପିଲାଏ ପୋଷା ପାରାଙ୍କ ତୁଳାବିକାଳିକୁ କିଣି ପୁହିଆରୁ ମବା, ରହମ, ଚାଉଳ ବଣିବା ଫିଲି ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । କେଇଟି ପୋଷା ଧନା ମୂଷା ବି ଲସର ପସର ହୋଇ ସେଇ ମବା ରହମାଦି ଖାଆନ୍ତି । ଟିକି ଟିକି ପିଲାଏ କରତାକି ଦେଇ ନାରୁଥାନ୍ତି । ଏଇ ଜୀବଜହାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ।

ଅହୁରରେ ରଜିକିରନି ଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ତୁଳ ଏବଂ ତୁବୟାସର ସୁନ୍ଦର ଗାରିବା । ଏଠି କିଶୋର କିଶୋରୀ, ତରୁଣ, ତରୁଣୀଙ୍କ ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ଚାହାଣି । ବୃଦ୍ଧ ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ଆଖି ଚାହେଁ ରହିଥାଏ ନଈ ସେପାରେ ପର୍ଣ୍ଣିମ ଦିଗରେ କୁଡ଼ି ଯାଉଥିବା ସୂର୍ଯ୍ୟକ ଆହକୁ । ବାପାମାଆମାନେ ଦେଖୁଆଛି ମହାନଦୀର ସୁଥ କିପରି ଚିବି ଚିବି ତରଙ୍ଗ ସୁଜି ଚାହାଣି ।

ଏସବୁ ବନ୍ଦୁ ଘରଣରେ ମୁଁ ବି ନିରଞ୍ଜେ । ବନ୍ଦୁକିନ ମୋ ସାଥରେ ଥାଆଛି ପ୍ରଫେସର କୁହମଣି ସାମାଲ ଓ ବଂଧୁ ବିଦ୍ୟାଧର ରଥ । ପାର୍ବତୀରେ ବସି ଏ ସବୁ ଦୁଷ୍ଟ୍ୟପଢ଼ନ ସଂପର୍କରେ ଆମ ଭିତରେ ଚର୍ଚା ହୁଏ । ପ୍ରଫେସର ବଞ୍ଚାଣାଟି ସେ କାଳ ଓ ଏ କାଳର ଲେଖ । ରଥ କହିବସାନ୍ତି ମହାନଦୀ ଆନିବଟ ଓ ପାର୍ବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା କାହାଣୀ । ଶାବେ ଛାଅ ବାଜିରେ ଆମେ ଖାଟିଖୁଡ଼ି ହୋଇ ଘରକୁ ବାହୁଦୁ ।

ବାଟରେ ଭେଟଙ୍କୁଏ ଖଳାର ସଂପାଦକ କବି ବନ୍ଦୁ ସରୋଜ ରଜନ ମହାତି, ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସହଦେବ ସାହୁ ଓ ସାହିତ୍ୟାକୁରାଗୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମହାତିଙ୍କ ସହ । ତିନିବଂଧୁ ସାଂଧ୍ୟ କ୍ରମଣରେ ବାହାରିଥାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସହ ବେଳେବେଳେ କୁଟନ୍ତି ମୋ ପଢ଼ୋଣୀ ଶ୍ରମାନ ମନୋରଜନ ଦାସ ଯେ ବି ଜନ୍ମବ ମହାନିଗମର ସେବାୟତ ଚ୍ୟାବସ କଲେବୁର । ତାଙ୍କର ସରଜ ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ମୁସି କରେ । ସରୋଜ ବାହୁଙ୍କୁ ହସ ହସ ସେହୁପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଷଣ ସହିତ ସମବାଜନ ବାବ୍ୟବଦିତା ସଂପର୍କତ ସମାଦମାନ ଶୁଣିବାକୁ ମିହେ । ସହଦେବଙ୍କ ସର୍ଜନଶୀଙ୍କ ଦରଦୀ ଆଖି ମୋତେ ମୁସି କରେ । ସହଦେବ ସରାବେ ମୋ ପୁଅର ସାଂଘ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ସେହି ବିଲୋକ ହସ ମୋ ମନକୁ ବିଶିନ୍ଦିଏ । ତାଙ୍କ ଛିଅ ଶେଷାକି କଥା ପଚାରେ । ଶେଷାକି ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ମୋର ଉପରଗରେ ରହୁଥିବା ତା ସାଂଘ ସାୟତନୀୟ ପାଖକୁ ଆସେ । ସାୟତନୀୟ, ଶେଷାକି ଓ ନିବେଦିତା ତିନିଜଣ ବଢ଼ ଅତରପ ସାଂଘ । ଏମାନଙ୍କୁ ମୋ ପହି ସେହୁରେ ବନାନୀ, ଖରଣା ଓ ଗୋପାନୀ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।

ଏ ତିନିଜଣ ଆମର ଗେହୁ ନାହୁଣୀ ବନ୍ଦିଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ତିନିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ନ ଦେଖିଲେ ମୋ ପହି ଏ ତିନିଙ୍କର ଖବର ପୁହୁ ବରାତି । ବସୁତଃ ଆମର ନିୟସଗ ଜୀବନରେ ବେଳେବେଳେ ସେହୁଶ୍ରଦ୍ଧାର କଳ ବାକିର ରରିଯାଏ । ସାୟତନୀୟ ସେହୁମିଷ ଦୃଷ୍ଟି ଶେଷାକିର କଥାରେ ମହକ ଏବଂ ଝରଣର ବିଲୋକ ଚାହାଣି, ନିବେଦିତାର ତୋପାନ ପରି ଆଯୋଜ ଆମକୁ ମୁସି କରିଥାଏ ।

ଏଇମିତି ସମୟ କଟେ । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଏହାହିଁ ଯୋବ୍ରାର ଆସର ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନ ଗାଥା । ଆମେ ତିନିଜଣ ବର୍ଷୀଯାନ ମଣିଷ ସାମାଲ ରଥ ଓ ପ୍ରଧାନ ଜୀବନର ଉରର ଭାଗରେ ନିଜେ ନିଜର ସୁଖଦୁଃଖର ସଂସାର ନେଇ ଯୋବ୍ରା ମଣ୍ଡିପାହିରେ ଘର କରି ରହିଛୁ । ଆମେ ପରଷ୍ପରକୁ ଦିକୁଟେ ନ ରେଖିଲେ ବ୍ୟସ ବିନ୍ଦୁଟ ହୋଇପାରୁ । ଆମ ଭିତରେ ଅଳକ୍ଷିତ ଭାବରେ ସୁତଃ ଏକ ବନ୍ଦୁଚାର ତୋର, ଶ୍ରଦ୍ଧା ସନ୍ନାନର ବନ୍ଦନ

ବେଳୁଦେବ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ଏଣୁ ଆମେ ଦିନକୁ ଅଛୁଟେ ପରସ୍ପରକୁ ନ ଦେଖିଲେ ବଡ଼ ଏକଥବା ଜାଗେ । ଆମ ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିକୁ ନେଇଛି ଆମର ସାଯଂଚାରୀ ଦନ । ଆମେ ବେଳେବେଳେ ସାମଳବାକୁ ଦୋତାଲାର ପୋର୍ଟିକୋରେ ବସି ପାଖ ପଡ଼ୋଶୀଙ୍କ କଥା, ଯୋବ୍ରା ରହଣିର ଅଞ୍ଜନୀରା ଅଛୁଟି କହି ବସୁ । ଶ୍ରୀମତୀ ସାମଳ ତା ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କର ସେହି ବହୁରା ଅଞ୍ଜନୀରେ ଯୌଥ ପରିବାରର ଅଛୁଲାଠାଣି ପୂର୍ବି ଉଠିଆଏ । ମାଡ଼ାମଙ୍କର ମା' ମନ ରିତରେ ଓଡ଼ିଶୀ ଦୃଷ୍ଟି, ଓଡ଼ିଶୀ ରୂପି ଖେଳି ଯାଉଥାଏ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ପୁରାଣ କାଳର ରଷିପତ୍ନୀଙ୍କର କଥା ଚିର ଜାଗରେ ନାଚିଉଠେ । ତାଙ୍କର ସେହିପ୍ରବଣ ଦୃଷ୍ଟି ବେଳେବେଳେ ଆମୟରେ ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ ହୋଇଉଠେ । ସେତେବେଳେ ମୋ ପତ୍ନୀ କହିଥାନ୍ତି- ଏ ତ ସେଇ ଶିକ୍ଷକ ଘରର ଚକଣିର ନିଟୋଳ କଥା । ଏହାହିଁ ତ ଆମପରି ମାତ୍ର ପରିବାରର ଘରଣାଙ୍କ ରାତ୍ରିସିଦ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟି ।

ଆମେ ରହୁଥିବା ମଞ୍ଜିଷାହିରେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଉଭୟ ଗୋଷୀର ଲୋକେ ଘର କରି ରହିଛନ୍ତି । ଏଠି ଗୀତା ଓ କୋରାନ ଉଭୟର ବାଣୀ ଧ୍ୱନିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଜଣ୍ମାନାରାୟଣ ପୂଜା, ମଂଗଳବାରରେ ଘର ହୁଆରେ ମଂଗଳାଙ୍କ ପଣାପାଣି, ବୁଧେର ଓଷା, ବାଟ ଓଷା, ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ, କୁମାର ପୁନେଇରେ ଚାନ୍ଦବଡ଼ା, ପଶୁ ପୁନେଇ, ଦୋଳ ପୁନେଇ, ଚଇଟି ଘୋଡ଼ା ନାଚ ପରି ନାନାବିଧ ଓଷାକ୍ରତ ଓ ମରୁବର ଆସର ଜମେ । ମୁସଲମାନଙ୍କର ରଦ, ମହରମ ପରି ଉସ୍ବ ମଧ୍ୟ ପାନିତ ହୁଏ । ବସୁତଃ ଆମେ ଯୋବ୍ରା ରିତରେ ଏକ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶର ମାହାଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥାଏଁ । ମହାନଗରୀ ସୁଲଭ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ଏଠି ସାତେପନ । ବସୁତଃ ଅବସର ଜୀବନରେ ମହାନଗରୀରେ ରହୁଥିବା ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକେ ଯେପରି ଏବା ଏବା ଜୀବନ ବିତାନ୍ତି, ଏଠି ତାହା କୁଚିତ ଲକ୍ଷ୍ୟିତ ହୁଏ, ସ୍ଵରୂପ ସାଇ ପଡ଼ୋଶୀ ଭାବ ହେତୁ ଏକାକାରବୋଧ, ଅନିକେତ ଦୃଷ୍ଟି ଅବା ନିଃସଂଗତାର ପାଦନ ଏଠି ନାହିଁ । ତରୁ ବାହାରିଲେ ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କ ଆତ୍ୟାତ ।

ପାଖରେ ରେଗେହୁ ବଜେଇ; ଏବେ ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ । ପଠନ ପାଠନ, ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନାର ତାର୍ଥକୁମି । ଆବଶ୍ୟକ ପଢ଼ିଲେ ମାନସିକ ପ୍ରରରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଜାତ ହେଲେ; କୌଣସି ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହେଲେ କନିକା ଲାଇବ୍ରେରୀ ରେପରେହସ ସେବନର ସହାୟତା ନେଇହୁଏ । ଏଣୁ ସାମାଜିକ ହିତି ଓ ମାନସିକ ଉଦ୍ଦବେଳନର ପ୍ରଶମନ କରିବାରେ ଯୋବ୍ରା ରହଣି ବେଶ ଫଳପ୍ରସ୍ତୁ ହୋଇପାରିଛି । ଅବସର ମୋରି ଜୀବନରେ ଅବସାଦ ସୃଷ୍ଟି ନକରି ପରହୁ ସର୍ଜିଷ୍ଟ ସଂଧ୍ୟାକୁରବର ପାଠୁମି । ମଣିଷର ଜୀବନ ସଂଜ୍ଞ କିପରି ମୁକ୍ତାବିଜ୍ଞା କରିବାକୁ ହେବ ଏଇ ଯୋଜା ନିବାସରୁ ହିଁ ଆମେ ଶିଖିଛୁ ।

ଉଷାଚାରୀ ପ୍ରସଙ୍ଗ

ପିଲାଦିନେ ବାପା ଆମକୁ ବର୍ଷବୋଧ ପଡ଼ାଇଥିଲେ । ଆମେ ବର୍ଷବୋଧ ଜରିଆରେ ନିଜକୁ ଅଳକ୍ଷିତ ରାତରେ ଘଢି ନେଉଥିଲା । ବର୍ଷବୋଧରେ ଲେଖାଥିଲା-

‘ରାତି ପାହିଲାଣି ରାବଜ କାର

ଭଠ ଭଠ ମଠ ନ କର ଆଉ ।’

ପିଲାଦିନୁ କାରଟିଏ କା ବହିଲାମାତ୍ରେ ନିଜ ରାଞ୍ଜି ଯାଉଥିଲା । ଉତ୍ତର ବୟସରେ ସେ ଅଭ୍ୟାସ ମୋ ପରି ବହୁ ଲୋବକର ଏ ଯାବତ ରହିଛି । ଅନେକ ବି କୁକୁଡା ଡାକ ଦେଲାମାତ୍ରେ ଶେଯ ଛାଡ଼ି ନିଜ ନିଜ କାମ କରି ବସନ୍ତ । ବିଶେଷତଃ ମୋ ପରି ଗାଁ ଗଣ୍ଠାରେ ବଢ଼ିଥିବା ଲୋବକର ଏହା ନିର୍ଦ୍ଦିନିଆ ଅଭ୍ୟାସ । ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ଅନେକ ବୟସ ମଣିଷ ସବାରୁ ସବାରୁ ଶେଯ ଛାଡ଼ି ଆପଣା ଆପଣା କାମରେ ଲାଗିଯାଇଥାଏଇ । ଅନେକ ମଧ୍ୟ ବୟସ ବଢ଼ିଲେ ତାତ୍ତରକ ପରାମର୍ଶରେ ହେଉ ବା ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ନତ୍ରବା ପ୍ରୟୋଜନବଶତଃ ହେଉ ପ୍ରାତଃ ତ୍ରୁମଣକୁ ଆଦରି ନେଇଥାଏଇ ।

କଟକରେ ତ ଯୋଦ୍ରା ଆନିକଟ ଏବେ ପ୍ରାତଃ ତ୍ରୁମଣବାରୀକୁ ସତେବି ନିତ୍ୟ ବୁଦ୍ଧାବନ, ନତ୍ରବା ମକାଟାର୍ଥ ଅବା ଜେହୁଜେଲମ । ବସୁତଃ ସବାଜର କୁଆ ଡାକିବା ପୂର୍ବରୁ ମହାନଦୀକୁଳରେ, ଆନିବର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରାତଃ ତ୍ରୁମଣ ପାଇଁ ଲୋବେ ପହଞ୍ଚିଯାଆଏ । କଟକର ଯୋଦ୍ରାରୁ ଜଗତପୂର ଯାଏ ତୁଳକିଲୋମିର ଆନିକଟ ଉପରେ ପୋଲଟିଏ । ତଳେ ତପଳକିନା ମହାନଦୀ । ଉପରେ ମରଜା ତାରକିତ ନାହିଁ ଆକାଶ ପୁଣି ସେଠି ତିର ବିନୋଦିଆ ଜନ୍ମର ଛପିଛପି ସଂଚାର । କେତେବେଳେ ସେ ଦିରବଜୟରେ ମୁହଁ କୁତାଇଥାଏ । କେତେବେଳେ ବା ପୂର୍ବାକାଶରେ ଫେର ଫାଟି ଆସିଲେ ତ୍ରୁପ୍ତ ବିକ୍ରତ ମୁଗାଳ ଅପାଳକୁ ସହସା ଆଶ୍ରା କରେ । ଉଷା ଅନୁଦା ବିଶୋରାଟି ପରି ସଲଜା ଉଚ୍ଚାରେ ମୁରବି ହସା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇଥାଏ । ମୁହଁୟାରା ପାଟକାର, ସତେବି ପ୍ରେମବିମୁଡା ବିଶୋରାଟିଏ, କାହାକୁ ଅବା ତାହିଁରହିଛି; ହୁଏତ ମନର ମଣିଷ ତାର ଆସିବାର ବେଳ ହୋଇଗଲାଣି । ଏଣୁ ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ହେଉଛି; ଥମ ରହିପାରୁନି, ସୁର୍ଯ୍ୟ ଆସିବା ଆସିବା ହେଉଛନ୍ତି । ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ଅଭିସାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ।

ଚିହ୍ନା ଅଚିହ୍ନା ଅନେକ ମୁହଁ; ପରିଚିତ ମୁହଁରୁ ନମ୍ବାର, କୁର୍ଣ୍ଣସ, ଅଭିବାଦନ, ସୁପ୍ରଭାତ, ହାଲୋ ହାୟ, ସାଲାମ ଆଲେକମ୍ବର ଲହର । ମନରେ ଆମ୍ବୀଯତାର ଝଲକ

ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ବିହୁଙ୍କ ବରେ । ଜଗତରେ ଜୀବମାତ୍ରେ ଗୋଠିଲାଜସୀ; ନଚେତ ସାଥ୍ପ୍ରିୟ । ମଣିଷ ବି ତ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀଟିଏ । ସମାଜରୁ ସହଜରେ ସନ୍ଧ୍ୟାୟ ନେଇ ହୁଏନା । ଏଣୁ ମଣିଷ ଯୋଡ଼ି ରହେ; ସାଂଗସାଥୀଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛ ସର୍ବ ତାହେଁ । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପଙ୍କରେ ସମମନା କେତେ ବଂଧୁଙ୍କ ନେଇ ଆମ ଭିତରେ ଉଷାଚାରୀ ଦଳମାନ ରହିଛି ।

ଆମ ଉଷାଚାରୀ ଦଳରେ ବହୁମତ, ବହୁ ପଥର ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ସମବାୟ ଘଟିଛି । ଏଠି ଧର୍ମଧାରଣା, ଚିତ୍ତାଚେତନା ଓ ଦୃଷ୍ଟିରଂଘୀରେ ବୈରିନ୍ଧ୍ୟ ସବେ ଏକ ମାନବାୟ ନାହିଁ ବନ୍ଦନ ରହିଛି । ଉଷା ବାଳରେ ବୁଲିଲାବେଳେ ମନ ହାଲକା ଲାଗେ । ଲୋକେ ପରମାରର ସୁଖତୁଳ୍ୟ ବଞ୍ଚାଣି ବସନ୍ତି । ଅବସାଦ ଦୂର ହୁଏ; କଥା ଲହରରେ ହସମ୍ଭୁଷୀରେ ମନ ଭିତରେ ପୁଞ୍ଜୀଙ୍କ ତୁଳନ୍ୟାତନ୍ତ୍ର ଦୂର ହୋଇଯାଏ । ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ବହୁଗୁହଣରେ ମନଗୁହନର କଥା ବି ବହିପଦାତି । ବସୁତଃ ଉଷାଚାରଣବେଳେ ସାହିତ୍ୟକଟିଏ, ଭାବୁକଟିଏ, ଲେଖକଟିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକଟିଏ ଅବା ସମାଜବିଭାବିକଟିଏ ଜନଚିର-ଅଧ୍ୟୟନ, ସାଥୀ ମଣିଷର ଅତ୍ରୋକ୍ତ ଜାଗିବାର ସ୍ଵର୍ଗତ ପାଇପାରିଥାଏ ।

ଆମ ଉଷାଚାରୀଦଳର ଛାମୁଆ ମଣିଷ ହେଲେ ପ୍ରଫେସର କୁଳମଣି ସାମର । ବୁଝିରେ ବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟାପକ ବିନ୍ଦୁ କୁତିରେ ନିଟୋକ ରୁଚିସିଦ୍ଧ କୁଶଜୀ ସାରବସ୍ତ ସାଧକ । ବିଜ୍ଞାନ-ଲକ୍ଷ୍ମୀର ସାରବସ୍ତ ଅର୍ଜନାରେ ଜୀବନକୁ ବିତେଇଛନ୍ତି । ବସୁତଃ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ବିମା ଠାରିରେ ବାଣୀରାଣୀଙ୍କର ଚିରସହଚରୀ କଞ୍ଜନା ସୁଦରୀ ଲୁଚିଛପି ଆସନ୍ତି; ଯଦି ଆସନ୍ତି ଶ୍ରେଷ୍ଠର ପୋଷାକ ପିଛି ରୁଚିର ମୁକୁର ନାଲ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହୁଅନ୍ତି ।

ଏ ଦଳର ଆଉ କେତେବେ ପ୍ରମୁଖ ସଦସ୍ୟ ହେଲେ କାର୍ତ୍ତନ ବିହାରୀ ରାଇଚରାୟ, ହରିହାସ ହଂସରାଜ, ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପାତ୍ରୀ, କେଶବ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ, ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ନାୟକ, ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ବିଦ୍ୟାଧର ରଥ, ଡାକ୍ତର ପ୍ରକାଶ କୁମାର ଦାସ, କାବ୍ୟାଳ୍ପାହି ମହାତ୍ମି, ପ୍ୟାରାମୋହନ ସାମର, ପ୍ରମୋଦ କୁମାର ସିଂହ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଷତଜୀ, କିରଣ ମିଶ୍ର ଓ କ୍ଷୀରୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ପରି ଅନେକ ଉଷାଚାରୀ ସର୍ବାର୍ଥ । ଏଥରୁ ହୁଇବଣ୍ଟଙ୍କୁ ଛାତ୍ରିଦେଲେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବିରିନ୍ଦ ଦସ୍ତରର ସେବା ନିବୁର । ବସୁତଃ ସମସ୍ତକଠାରେ ଅନ୍ତବୁତେ ନାଟନିୟମର ଶୁଷ୍କକାରେ ବିଧୁତ । ବସୁତଃ ବାହାରି ପାଖରେ ବୋହେମିଯାନ କଙ୍ଗ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ ଏବେ ଗୋଧୁକି ରାଗରେ ଅନୁସିଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିବରା ।

କାର୍ତ୍ତନ ବାକୁ ଓଡ଼ିଶା ସେବା ଆୟୋଗ (O.P.S.C) ର ସହକାରୀ ସଚିବ; ସେ ଥିଲେ ଜମିଦାର ଘରର ପିଲା, ତାଙ୍କର ଜମିଦାର ମିଙ୍ଗାୟ । ସେ ବହୁ ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ମନକୁ ସେହୁସିଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାରରେ ଆପଣାର କରିପାରିଥିଲେ । ସେ ବହୁକଟିଏ ଦେଖିଲେ- ଜୟ ପ୍ରକାଚାରୀୟବାନ କହି ସମାଷଣ କରୁଥିଲେ । ବୟସାଧୂବ୍ୟ ହେତୁ ଆଉ ଆନିକଟ ମାତ୍ର ନଥିଲେ । ଏବେ ତାଙ୍କର ଦେହାତ ହୋଇଛି ।

ଶ୍ରୀ ହରିଦାସ ହଂସରାଜ ଉଞ୍ଜନିଯରିଂ ଗ୍ରାଙ୍କୁଏଟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିଜର ବ୍ୟବସାୟ ସଂଘା ଚକାଇ ଜୀବନ୍ୟାପନ କରନ୍ତି । ସେ ହୃଦୟ କେଣିପତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅହଂକାର ନଥିଲା । ଏବେ ସେ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତି ହରାଇ ଘରେ ହେଲେ ରହୁଛନ୍ତି । ବନ୍ଧୁଟିଏ ଘରକୁ ଗଲେ ସେ କୋଟିନିଧି ପାଇଲା ପରି ଏବେ ବି ମଣିଆନ୍ତି ଏବଂ ଉଷାଚାରୀଙ୍କର ଖବର ନିଯତ ରଖନ୍ତି । ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଢୀ କୁବନାନନ୍ଦ ଉଞ୍ଜନିଯରିଙ୍ଗ ଫୁଲର ସେବା ନିବୃତ ଅଧ୍ୟାପକ; ଖୋଲାମେଲା ମଣିଷ କଥାକଥାକେ ବାସାୟନୀ କା ତାଙ୍କଠି ସଂଚରି ଯାଉଥିଲା । ପ୍ରେସ୍‌ଡରର ବିଶ୍ୱସଣରେ ତାଙ୍କର ମୁହଁସ । ବଂଧୁଗହଣରେ ଏହାର୍ହ ବଂଚିବାର ଅନ୍ୟତମ ସ୍ଵତ୍ତ୍ଵ ବୋଲି ସେ ବଜ୍ରାଣି ବସୁଥୁଲେ । ତାଙ୍କର ବଯାନରେ ବୃଦ୍ଧକ ମୁହଁରେ ହସ ଚନ୍ଦ୍ରଥିଲା ।

କେଶବ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ ସମବାୟ ବିଭାଗରେ ଅଟ୍ଟିସର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ସେବା ନିବୃତ ହେବା ପରେ ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋଗୀ ରାବରେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିପାରିଛନ୍ତି । ସେ କେହୁଙ୍ଗର ବାସିଥା, ଏଣେ ମୋ ଜାଇଲ ସହାଧ୍ୟାୟୀ । ବସୁତଃ ତାଙ୍କ ମୁଁ କେଶବ ରାଇ ବୋଲି ଡାକେ । ସବୁବେଳେ ସେ ହସହସ ବଦନ । ତାଙ୍କ ଗାନ୍ଧିଦେନେ ବି ଛଳ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କଠାରେ ସାନ୍ତ୍ଵନାପଣ ସତେବି ଘର କରି ରହିଛି । ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ ମନୋହରୀ ଦେହଶ୍ଵରାର ଉଥାସଟିଏ ରହି ତୋଳିଛନ୍ତି । କଜରାଷୀ, ଛନଜାଷୀ ସମ୍ପଦେ ତାଙ୍କଠି ସମାନ । ସେ ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ଲବଙ୍ଗ ବଂଧୁ । ପ୍ରତିଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଲବଙ୍ଗ ଦେଇ ଚର୍ଚା କରିଥାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ନାୟକ ଜଳସେଜନ ବିଭାଗର ଉଞ୍ଜନିଯର ମୁଖ୍ୟ ହୋଇ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ତାଳିଚକଣ ଓ ହାବରାବରେ ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ଆଚୋପ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସର ଚଗର ଫୁଟେ । ଆଚରଣରେ ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିତ ବରି ଦେଇପାରନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ସମଗ୍ରାବ, ସମଦୃଷ୍ଟି ରମେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଏକଦା ରାତରକେଲା, ଦୁର୍ଗାପୁର, ରାଇଜାର ପରି ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋଗରେ ପ୍ରମୁଖ ଉଞ୍ଜନିଯର ରାବରେ ଦକ୍ଷତାର ସହ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଏବେ ମହାନଦୀ ବିହାରରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କର୍ମନିଷ୍ଠା ଓ କାରିଗରି କୌଣସି ସହଯୋଗୀଙ୍କର ଉର୍ଧ୍ଵାର ହେତୁ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ କୁଶଳ ଉଞ୍ଜନିଯର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଏବେ ଗୋଟାପଣେ ଯୋଗୀଟିଏ ପରି ଧ୍ୟାନ ଧାରଣାରେ ଦିନ କାରୁଛନ୍ତି । ରଗବତ ବିଶ୍ୱାସ ତାଙ୍କ ମନୋରୂପିଙ୍କ ଆବୋଦି ରଖିଛି । ସେ ବି ଆମ ପରି ଗୋଧୂଳି ଅଛୁରାଗୀ ଅଥବା ଉଷାଚାରୀ ମୋଜରେ ସାମିଲ ହୋଇ ମହାନଦୀର କୁଳକୁଳ ନାଦ ଶୁଣନ୍ତି; ସମାଜ ଓ ରାଜନୀତିରେ ବିଧୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଂପର୍କରେ ବିଚର୍କରେ ଭାଗ ନିଅନ୍ତି ।

ଉଞ୍ଜନିଯର ବିଦ୍ୟାଧର ରଥ ମୋର ନିକଟତମ ପଡ଼ୋଣୀ । ସେ ଚଞ୍ଚଳାଙ୍କ ପରି ଚକଚକ ବ୍ୟକ୍ତିସରା । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଯୌବନର ନିତ୍ୟରାସ । ସେ କଥା କଥାକେ ଯମ୍ଯାତି ମନ ନେଇ ଜୀବନକୁ ନିରେଖନ୍ତି । ବନ୍ଧୁବସନ୍ତ ସରାବ ହେତୁ ବହୁଲୋକେ ତାଙ୍କ

ଲୋଡ଼ନ୍ତି । ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧର ସନାତନ ରଥକ କନିଷ୍ଠ ତ୍ରାତା ହୋଇଥିବାରୁ ଅନେକ ତାଙ୍କର ସହାୟତା ନିଅନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ସାମାଜିକ ମଣିଷ ଭାବରେ ଶ୍ରୀ ରଥକ ମହେ ରହିଛି । ଶ୍ରୀ ରଥ ମଧ୍ୟ ମୋର ଉଷା ତ୍ରୁମଣର ଅନ୍ୟତମ ସହଚର ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରଗାମ ତ୍ରୁମାର ଦାସ ଏକାତ ଦେଖୀ ମଣିଷ । ସରଳ ସ୍ଵଭାବ, କୁଟକପଟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସରଳ ବିଶ୍ଵାସର ସୁବିଧା ନେଇ ତାଙ୍କର ବହୁବାନ୍ଦବେ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାର ବୁଝିବ କଥା ବଜାଣନ୍ତି । ଲେଡ଼ିବୁଢ଼ କଉଣିକୁ ବହିଗଲା ପରେ ହଁ ସେ ଅନେକ କଥା ଜାଣନ୍ତି । ଉଦାରତା କିପିର ବୁଝିର ହେତୁ ହୁଏ ତାହା ତାଙ୍କର ଦାସ କହିବସନ୍ତି; ତାଙ୍କରି କଥା ଶୁଣିଲେ ଆଖି ଛଳଛଳ ହୋଇଉଠୋ ।

ଉପେତ୍ର ଷତଙ୍ଗୀ ବେଶ ପ୍ରବର୍ହର, ଗୋଟଠୋକ ମଣିଷ । ତାଙ୍କ ସହ ପ୍ରଥମେ ରେଟ ହେଲାପରେ ପ୍ରାୟ ୭/୭ ମାସ ଯାଏ ମୁହଁରୁ ବାଣୀ ତୁରୁ ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହ ପରିଚୟ ପରେ ତାଙ୍କୁ ଷତପଥୀ ବାବୁ ବୋଲି ତାଙ୍କୁଥିଲେ ବି ସେ ପ୍ରତିବାଦ କରୁ ନଥିଲେ । ଦିନେ ବର୍ଷଣ ଚିଥୁରେ ତାଙ୍କର ମୌନବ୍ରତ ଭାରିଥିଲା । ସେ ବି ନିଜକୁ ଷତଙ୍ଗୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶାକପ୍ରାଂଶୁ ଚେହେରା, ଧନୀ ପୋଷାକ ପରିହିତ, ଅଥବା ବୁଝିର ରଚି; ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ବାରି ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି, ମ୍ୟାପ ଓ ସର୍ରେ ବିଭାଗରେ କାମ କରି ସହକାରୀ ଅଧିକାରୀ ଭାବେ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଯୌଥ ପରିବାରର ଚକଣି ଓ ଚମକ ତାଙ୍କଠି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେ ଗୋଟାପଣେ ଘରୋଇ ମଣିଷ । ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂସ୍କାର ଲାଞ୍ଛନ ତାଙ୍କଠାରେ ନଥିଲେ ବି ସେ ଅତରରେ ଗାନ୍ଧିବାଣୀରେ ବିଶ୍ଵାସୀ । ସେ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ସାଧୀନତା ସଂସ୍କାର ପୁତ୍ର । ଏବେ ବି ସେ କଂଗ୍ରେସ ନାମ ଉତ୍ତାରଣରେ ଶତିହୁ ହୋଇଉଠୋ । କଥା କଥାକେ ରାଜନୈତିକ ପାଣିପାଗର କଥା କହୁଛି ।

ପ୍ୟାରୀମୋହନ ସାମନ୍ତ ଆଉ ଜଣେ ମୋର ଉଷାଚାରୀ ବଂଧୁ । ସେ ରେଲବାୟୀ ବର୍ମଚାରୀ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ସଫଳ ପରିବାରୀ ମଣିଷ । ନିର୍ଭର ସତାନ ସନ୍ତତିକୁ ଯଥାୟଥ ଶିକ୍ଷାଦେଇ ବୁନ୍ଦକରାର କୁମିଳା ନିର୍ବାହ କରିବାରେ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରଭାବ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହ ରେଟ ହେଲେ ସମବାଜାନ ଜୀବନ ଓ ରାଜନୀତି ବିଷୟ ଚର୍ଚା ତାଲେ ।

ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦ ତ୍ରୁମାର ସିଂହ, ଶ୍ରୀ ଭାବତ୍ରାହୀ ମହାତି, ଶ୍ରୀ କ୍ଷୀରୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣଯାକ ମହାନଦୀ ବିହାର ନିବାସୀ ଓ ଜଣେ ଶିକ୍ଷରପୂର ବାସିଦା । ଶ୍ରୀ ସିଂହ ଥିଲେ ଜନସାଧ୍ୟ ବିଭାଗର ଉତ୍ତିନିଯତ; ଶ୍ରୀ ମହାତି ଥିଲେ ଉଠାଇନେଷେଚନ ଦପ୍ତରର ବର୍ମଚାରୀ ଏବଂ କ୍ଷୀରୋଦ ବାବୁ ଏବେ ପୋଷାନ ବୀମା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୀମାଦିରେ ଏଜେଣ୍ଟ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତାଙ୍କ କରି ଦିନ କାରୁଛନ୍ତି । ଏହି ତିନିଜଣଯାକ ଓଡ଼ିଶୀ ଚେତନାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ମଣିଷ । ଦେଖିଲାମାତ୍ରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର, ଶ୍ରୀ ମହାତି ତ ଆନିକର ଉପରେ ପ୍ରଥମ

ଉଷାଚାରୀ । ସେ ଅଂଶଦ ପରି ବିରିନ୍ଦ ଉଦତ ବା ଖବର ଶୁଣାଟି । ଶ୍ରୀ ସିଂହ ଆନିକରର ଅଧାଥଧ ଜାଗରେ ପୁରୀ ପାଠୀର ବାଚମଞ୍ଚଳାଙ୍କ ପରି ବସି ଉଷାଚାରୀଙ୍କୁ ସ୍ଵାଗତ ସମାପଣ କଣାଟି । କ୍ଷେତ୍ରର ପଞ୍ଚାମୀକ ଉଷାଚାରଣ କରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶ୍ରୁଦ୍ଧା ଓ ସନ୍ନାନରେ ପୋଡ଼ି ପକାଟି ।

ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ହେଲେ ମୋର ଉଷାଚାରୀ ବଂଧୁ । ଜଗତପୁର ପାଖମୁଣ୍ଡରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ରେଟେ ସତାଷ ଦାସ, ବଚ୍ଚୁଷ ଶପଥ୍, ଶ୍ରୀ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କ ପରି ବଂଧୁଙ୍କୁ । ଶ୍ରୀ ଦାସ ଥିଲେ ରେବେହାରେ ଲାବୋରୋଟାରୀ ଆସିଥାଏ । ଶ୍ରୀ ଅନୁପ ମୁଖାର୍ଜୀ ଜଣେ ସେବା ନିବୃତ୍ତ ଲଜ୍ଜିନିୟର । ଶପଥ୍ ବାହୁ ପୋଲିସ ଆଇ.ଜି. ପ୍ରିଜିନସ ଦସ୍ତରରୁ ସେବନିବୃତ୍ତ କରିବାରୀ । ଏମାନଙ୍କର ଶ୍ରୁଦ୍ଧାରୁଙ୍କ ଅରିବାଦନ ଓ କୁଶନ ଜିଜ୍ଞାସା ଆମମାନଙ୍କୁ ମୁହଁ କରେ ।

ଏ ସମୟରେ କୁଣ୍ଡି ହୁଇଛଣ ଆଇନଜୀବୀ । ଜଣେ ବାର କାଇନୟିଲାର ପୂର୍ବତନ ଚେଯାଇମାତ୍ର ଶ୍ରୀ ରାଜାଧର ତ୍ରିପାୟୀ ଏବଂ ଆଉଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଖାଉଟୀ ଅଦାଇତର ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ସୁବାସ ମହତାବ । ଉରୟ ସାହିତ୍ୟାହୁରାଗୀ । ରାଜାଧର ବାହୁତ ଆଇବ ବ୍ୟବସାୟ ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ ପ୍ରୟୋଗୀ । ତାର ଫଳଶ୍ରୁତିସ୍ଥରୁପ ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ଡକ୍ଟରେ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟଜଣକ ସାହିତ୍ୟ ପଠନର ଅହୁରାଗୀ ହେତୁ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ଓ ବିରିନ୍ଦ ଲେଖକଙ୍କ କୃତିକୁ ନେଇ ସ୍ବକୀୟ କାଇବ୍ରେରୀଟିଏ କରିଛନ୍ତି । ଦେଖୁନାମାତ୍ରେ ଆସ୍ରହ ସହ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିରିନ୍ଦ ପାଣିପାଇ ସଂପର୍କରେ ପଚାରି ବସନ୍ତ । ତାଙ୍କପରି ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ ଏବେ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି । ବିଶ୍ଵବିନପରେ ଉପରୋକ୍ତ ଆଇନଜୀବୀଙ୍କ ସହ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ଅନ୍ୟତମ ଆଇନଜୀବୀ ଲାଇବିହାରୀ ମହାତି । ସେ ତୁପଚାପ ମଣିଷ । ତେବେ ତାଙ୍କ ମେଘାର ମୁହଁରେ ଲାଲ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରି ଓଠରେ ହସର ଝଳକ ଦିଶେ । ସେ ବି ଯୋଦ୍ରା ବାସିଥା । ତାଙ୍କର ଆଇନଜୀବୀ ସୁଲଭ ପ୍ରେତି ନାହିଁ । ବରଂ ରହିଛି ସାରଳ୍ୟରା ଠାଣି ଓ ଚାହାଣି ।

ଏତିକିବେଳେ ତେଣା ଛାଟି କୁଳାୟ ରଚନା କଲାପରି ଲଜ୍ଜିନିୟର ସୁରେସ୍ତ ନାଥ ନାୟକଙ୍କର ଦେଖାନ୍ତୁଏ । ସେ ବେଳେବେଳେ ଶ୍ରୀମା ଓ ଅରବିନ୍ଦକ କଥା କଢ଼ୁଯାଇରେ ଗପିଯାଆନ୍ତି । ପୁଣି ରଥମେଘ ପରି ଦୃଷ୍ଟି ଅଭରାନରେ ଉରାହ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ପୁଣି ରେଟ ହୁଏ ଜ୍ୟୋତି ପଞ୍ଜନାୟକ ନାମଧେୟ ଜନେବା ଉଷାଚାରୀଙ୍କର । ସେ ମେଡ଼ିକାଲ ହଷ୍ଟେଲରେ ସେବାରତ ଲାବୋରେଟୋରୀ ଆସିଥିବାଏ । ତାଙ୍କର ତନ୍ୟା ସୁଲଭ ବିନପ୍ର ରାବ ଓ ପ୍ରଣତି ମନଙ୍କୁ ବିଶିନ୍ନିଏ । ତାଙ୍କର ଉଷାଚାରୀପତି ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜ ଦାସ ଥିଲେ ଆମର ଉଷାଚାରୀ ବଂଧୁ । ଏବେ ତାଙ୍କ ସହ ବ୍ୟକ୍ତି ରେଟ ହୁଏ ।

ଇତ୍ୟେବସରରେ ଆମ ଗନ୍ଧନରେ କୁଣ୍ଡି ତୋପା ଗୋରା ସୁଠାମ ବ୍ୟତି । ନାମ ତାଙ୍କର ରବାନ୍ତୁ କର । ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ ବାନରବିର ଆରା ଏବଂ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସ ସୁଲଭ ଚାଲି

ପଥାଚାରୀଙ୍କୁ ମୁସ୍ତ କରେ । ସେ ଓଡ଼ିଶା ଗ୍ରାହସପୋର୍ ଅଥେରିଟିର ସେବାରତ ଆସିଥାଏ ସେବ୍ରେଣ୍ଟାରି । ଧଳା ହାପ ପ୍ୟାଣ ଓ ହାପ ସାର୍ଟ ପରିହିତ ହସ ହସ ବଦନ । ତାଙ୍କ ଆଚରଣରେ ଜନ୍ମ ଓ ରବି ସତେବି ଯୁଗପତ ଧରା ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ଵଜ୍ଞଦିନ ଭିତରେ ଉଷାଚାରୀଙ୍କୁ ଆୟୀଯତାର ରହୁରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏହି ଉଷା ଭ୍ରମଣରେ ହସକୁରା କିରଣ ମିଶ୍ର ବନାମ ବାଳ କିରଣ ପରି ମୁହଁରେ ହସ ଚହୁଥୁବା ହେତୁ ମାତ୍ରରଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଲୁଜିହୁଏନା । ତାଙ୍କର ହାସ୍ୟାକୁ ମୁଖମଣନରେ ସ୍ନେହ ସୋହାଗର ଜାତୁ । ଶିକ୍ଷବୋପମ ଚାହାଣି ଓ ଚମକ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ମୁସ୍ତ କରେ । ଏତିବିବେଳେ ରେଚହୁଁ ମେଢିବାଲ କଲେଜର ସେବା ନିବୁର କୌକାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ଖରୁଆଳ ସହ । ତାଙ୍କର ଗୋଲିଗାଇ ଚେହେରା । ବଥାରେ ସମ୍ମରମତା ଏବଂ ପଦ୍ମପୂନ ପୁଜାଏ ଧରି ଠାକୁରପୁଜା ପାଇଁ ପହାଙ୍କୁ ଦେବାରେ ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ।

ସେତିକିବେଳେ କୁଟନ୍ତି ବୀରଗତିରେ ପାହୁଣ୍ଡ ପକାଇ ଚାଲୁଥୁବା ମଣିକ ବନାଧୀଶ ବାରେହ୍ର ବାହୁନଗୋ । ଅଟାତରେ ବନମଣନର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କର ବୃତ୍ତି ଥିଲା ଶିକ୍ଷାଦାନ । ସେ ଫରେଷ ତ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରି ଏବେ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ସେ ବେଶ ସ୍ଵପ୍ନ ମଣିଷ ।

ପୁଣି ଉଷାଚାରଣ ସାରି ଗୁହାରିମୁଖୀ ହେଲାବେଳକୁ ଆମେ ଭେଦୁ ପ୍ରଫେସର ତାତର ବାଞ୍ଚିନିଧି ପରିଦ୍ଵା ଓ ତାଙ୍କ ପହାଙ୍କୁ । ତାତର ପରିଦ୍ଵା ଧଳା ପୋଷାକ ପିଛି ବାରି ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ନେହସିତ ଆକାପ ଓ ସୌଜନ୍ୟରା ଚାହାଣି ଉଷାଚାରୀଙ୍କ ମନକୁ ବିଶିନ୍ନିଏ । ସେ ଉରର ବୟସରେ ବି ଯୋଗ୍ବୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାତର ସେବା ବିତରଣ କରିବାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସହାସ ବଦନ ଓ ମିଷ୍ଟ ରାଷ୍ଟର ବହୁ ରୋଗୀଙ୍କୁ ରୋଗମୁକ୍ତ କରିବାର ହେତୁ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ତାତରଙ୍କ ପରି ସେ ରୋଗୀପୀଡ଼ନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପହା ଅନ୍ତର୍କ ମୁହଁରେ ସ୍ନେହ ଶ୍ରୁଦ୍ଧାର ବିମନ ହସରେ ମା' ମନ ଚହୁଣ୍ଟି ଉଠେ । ବସୁତଃ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମନରେ ପୁଲକ ଜାତ ହୁଏ ।

ପ୍ରାତଶ୍ରୁମଣ ସାରି ଶ୍ରୁଦ୍ଧେୟ ବେଦାତର ସାହୁଙ୍କ ଓଫେର କୁଥରୁ କ୍ଷୀର ପ୍ୟାକେଚ୍ଟିଏ ଧରି ଘରକୁ ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ ଭେଦୁ କିତାବ ମହଳ ପ୍ରକାଶନ ସଂଘାର ମାନିକ ଶ୍ରୀ ଜଗଦୀଶ ଖଣ୍ଡାରଙ୍କୁ । ସ୍ନେହ ଛଳଛଳ ଦୃଷ୍ଟି । ମନ୍ତ୍ରସାରରେ ତାଙ୍କର ଘର । ଆମ ଟିନିକ ବାହୁଡ଼ାପଥକୁ ସେ ହୁଏତ ଚାହିଁ ବସିଥାଏଟି । ଆମଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ନେହଶ୍ରୁଦ୍ଧାର ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦିଅନ୍ତି; ଏବଂ କୁଶକ ଜିଞ୍ଚାସା କରି ବସନ୍ତ । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ନେହପାଇନ ବ୍ୟକ୍ତି ଆମ ରହଣରେ ନାହାନ୍ତି; ପରିଜୋକ ରମନ କରି ସାରିଛନ୍ତି । ତେବେ ତାଙ୍କର ସ୍ନେହ ବହୁରା ମୁହଁ ଏବେବି ଆଖିରେ ନାଚିଯାଇଥାଏ । ଉଷାଚାରଣ ବାଳର କେତେ ଅନୁଭବ, କେତେ ଉପଗଳିଷ୍ଠି ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିଯାଏ । ଧରାଙ୍କୁ ତ ଉଷା ଆସେ ହୁଆ ହୁଆ ରୂପ ଧରି । ଆମ ଉଷାଚାରୀ

ଦଳରେ ବି କେତେ ପୁରୁଣା ମୁହଁ ଲୁଚି ଯାଆନ୍ତି, ହୁଆ ମୁହଁମାନ ଦେଖା ଦିଅଛି । ଆମ ଦଳରେ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଦମ୍ପତ୍ତି, ପଜନାୟକ ଦମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ମହାତ୍ମି ଦମ୍ପତ୍ତିଙ୍କର ଶୁଭାଗମ ହୁଏ । କାନ୍ତୁ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଜଳସେଚନ ବିଭାଗର ଅବସରପ୍ରାୟ ମୁଖ୍ୟ ଉଞ୍ଜିନିୟର । ଶ୍ରୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଓ ମୁଁ ଏକବା ଆମେ ହୁହେଁ ରେଗେନ୍ତ୍ରୋ କଲେଜରେ ଜଞ୍ଜରମେଡ଼ିକ୍ କ୍ଲାସର ବ୍ୟାବମେଟ ଥିଲୁଁ । ସେ ବି ମୋ ସହ ପୂର୍ବ ଛାତ୍ରାବାସରେ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ଦମ୍ପତ୍ତି ଗୋର ଚାରିଟାକୁ ଦ୍ୱାନାଦି ସାରି ପ୍ରାତଃ ତ୍ରୁମଣରେ ଆସନ୍ତି । ଦିଅଁପୂଜା ପାଇଁ ପୂଜ ଚୋଲିବା ସେମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟକୌମିରିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଉଭୟ ମରାକ ପରି ଡକି ଡକି ଚାଲନ୍ତି ।

ସୁବାସ ଚନ୍ଦ୍ର ପଜନାୟକ ଓ ତାଙ୍କ ପହାଁ ନିଷାର ସହ ପ୍ରାତଃ ତ୍ରୁମଣରେ ଆସିଥାନ୍ତି । ସୁବାସ ବାବୁ ଓ ମେଡ଼ିକ୍ବାଲ୍ କଲେଜର ସେବାନିବୃତ୍ତ ଲାବ୍ରୋଟାରୀ ଟେକ୍ସ୍‌ଟିଆର । ସେ ବି ଯୋଗ୍ବ୍ରା ମନ୍ତ୍ରୀଷାହିର ବାସିଥା । ତାଙ୍କର ନିରାହ ତାହାଣି ମୋ ମନକୁ ଚାଣି ନିଏ ।

ଶ୍ରୀମାନ ଲଜାଟେହୁ ମହାତ୍ମି ଓରପ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କର ପହାଁ ବନ୍ଦନାକୁ ଫେର୍ଖିରେ ମୋ ପୁଅ ବୋହୁକ କଥା ମନେପଡ଼େ । ବାବୁ ଓ ଏଲ.ଆଇ.ସି. (L.I.C) ଏଙ୍ଗେଣ୍ଟ ଏବଂ ବନ୍ଦନା ଓ ଅର୍ବାନ କୋପରେଟିଭ ବ୍ୟାକର ସେବାରତ କର୍ମଚାରୀ । ଉଭୟଙ୍କ ଭିତରେ ଦେହଶ୍ରୁଦ୍ଵାର ଧାରା ଏବଂ ମୁହଁରେ ସଜ ଉଠା ଜହର ହସ ଚହଟେ । ଏ ଉଭୟଙ୍କ ସାଥରେ ଆସନ୍ତି ପଢା ମେଡ଼ିସିନ ଷ୍ଟୋରର ମାଲିକ ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମସୁହର ହୋଟା । ସୁଠାମ ହସ ହସ ସମାଷଣ ଓ ଅଭିବାଦନ ବହୁ ଉଷାଚାରୀ ବଂଧୁକୁ ଆକୁଷ କରେ ।

ସାମୟିକ ଭାବେ ଶୁଭ ଦମ୍ପତ୍ତି ବି ଆମ ଉଷାଚାରୀ ରହଣରେ ଆସର ଜମାନ୍ତି । ବନମାଳୀ ଶୁଭ ଓ କଲ୍ୟାଣୀ ମହାପାତ୍ର (ଶୁଭକ ପହାଁ) ଉଭୟଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରର ଚାରି । ଉଭୟ ବ୍ୟାକ କର୍ମଚାରୀ । କଲ୍ୟାଣୀଙ୍କର ପିତା ବୈଷ୍ଣବଚରଣ ଥରେ ଓ.ଏ.ୱେ. ଅପିସର । ଦେକାନାଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନା କଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଜମିଥିଲା । ବସୁଚଂ ଏ ଉଭୟଙ୍କ ଭେଟିରେ ମନରେ ବନ୍ୟା ଜାମାତାର ଭାବ ଖେଳିଯାଇଥାଏ । ଉଭୟ ହିମୀ ଭାଷାରେ ଅଭିବାହୀ ବ୍ୟକ୍ତିସରା । କଲ୍ୟାଣୀଙ୍କ ଲେଖା ଓ କବିତା ବେଶ ମନହୁଆଁ । ଉଷାର ଆଗମନ ପରି ତା' ଲେଖା ମୋ ମନକୁ ଚହଲେଇ ଦିଏ । ମୁଁ ମୋହାବିଷ ହୋଇପଡ଼େ । ସେ କୁଣ୍ଡଳ ଅନୁବାଦିକା ।

ଚେବେ ଏଇମିତି କେତେ ସ୍ମୃତି, କେତେ ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ମୋରି ଗୋଧୁକି ଜୀବନର ଦିବତକୁ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଦେଉଛନ୍ତି । ଏସବୁ କଥା ମୋ ଘର ଛାତ୍ରରେ ବସି ଆମେ ପଢିପହାଁ ଉଭୟ ଚର୍ଚା କରୁ । ରାତି ଘନେଇ ଆସେ; ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ଆମେ ଦୁଇପ୍ରାଣୀ ବସି ମିହିମିତ୍ତ ଦିଶୁଥିବା ତାରାୟଞ୍ଜକୁ ନିରେନ୍ଦ୍ରା ଥାଇଁ । ପହାଁ ପଚାରତ୍ତି-ମଣିଷ ମଲାପରେ ପୁଣ୍ୟ କରିଥିଲେ ସତରେ କ'ଣ ତାରା ବନିଯାଏ ? ମୁଁ ନୀରବ ରହେ । ମୁଁ ମୋ ପହାଁଙ୍କ ନୋକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପ୍ରତିହତ କରେନା ।

ଉତ୍ତର ଭାଷାକୋଷ ସଂକଳନ ସଂପର୍କରେ ଦି' ପଦ

ନିଜେ ନିଜର ଦର୍ଶଣ ନ ହେଲେ ଜୀବନକୁ କୁଣ୍ଡି ହୁଏନା । ଜାତି ଓ ସଂସ୍କାର ସର୍ବପକ୍ଷ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇପାରେନା । ଭାଷାତ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଅମ୍ବନ ଦର୍ଶଣଟିଏ । ଲେଖକଟିଏ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜର ସଂସ୍କାର କ୍ରମିକ ବିଭାଗକୁ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ତାର ଶରୀର ସମାରର ଗତିପ୍ରକଟି ଭରିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଆବଶ୍ୟକ । ଏଣୁ ଆମର ପୂର୍ବାଭାୟ୍ୟରଣ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ବିବରନ ସହ କୋଣ୍ଠାକୁ ପରିକଳନା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଭାୟ୍ୟ ହିସାବରେ ଏବେ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଘିଟିକୁ କଳନା କରିବାର ସମୟ ଉପରାତ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବୟସ ଦଶ / ବାରଶହ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ହୁହଁ । ଏହାର ଆଦିରୂପ ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଦୋହାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତେବେ ନେପାଳରୁ ଆବିଷ୍ଟ ପୋଥରୁ ଯେଉଁ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୀତି ସବୁ ମିଳିଛି, ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ, ବଂଗାଳ, ଅସମୀୟା, ରୋଜପୂରୀ ପରି ଭାଷାର ଆଦିରୂପ ରହିଛି ବୋଲି ଅନେକ ବିଦ୍ୟାନ କହିଥାଏଇ । ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଲିପିର ପ୍ରାଥମିକ ଲିଙ୍ଗିତ ରୂପ ବାଲେଖୁରର ରଣ୍ଟିବେଡ଼ ଅଭିଲେଖରେ ରହିଛି । ଏକ ମୂର୍ଚ୍ଛିର ପଛପଟେ ଲେଖାଯାଇଛି—“ଦେବଦଇ ରତ୍ନି କରୁଣ ଅଛନ୍ତି ରୋ କୁମାର ସେଣ” । ଏହାକୁ ଏକାଦଶ ଶତକର ପ୍ରାଚୀନତମ ଅଭିଲେଖ ବୋଲି କେତେବେଳେ କହୁଥିବାବେଳେ ଡକ୍କର କୁଞ୍ଚିତବୀରା ତ୍ରୀପାଠୀ ଗଜବଂଶୀୟ ରାଜ୍ଯ ବ୍ରନ୍ଦହସ୍ତ ଦେବକ ପ୍ରଦର ଉରଦମ ଅଭିଲେଖ ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଲେଖ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଏହାର ରଚନାକାଳ ୧୦୪୧ ଖ୍ରୀଏବା । ଏହାପରେ ତୋଳଗ୍ରହ ଦେବକ ସଂସ୍କାର ଓଣ୍ଟିଶା ମିଶା ଚାରୋଟି ଅଭିଲେଖ (୧୯୯୫ଖ୍ରୀ୧:), ପ୍ରଥମ ନରସିଂହ ଦେବକ କପିନାସ ମନ୍ଦିର ଅଭିଲେଖ (୧୯୪୭ ଖ୍ରୀ୧:) ବାରରାତ୍ରି ଦେବକ ପ୍ରମେଶ୍ୱର ଅଭିଲେଖ (୧୯୩୮ ଖ୍ରୀ୧:); ନରସିଂହ ଦେବକ ଉରରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓଡ଼ିଆ ଓ ତାମିଳର ଦ୍ୱିଭାଷିକ ଅଭିଲେଖ (୧୯୯୪ ଖ୍ରୀ୧:) ପ୍ରଭୃତିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ସର୍ବପ ଲିଙ୍ଗିତ ହୁଏ । ବସ୍ତୁତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଲିଙ୍ଗିତ ରୂପ ଦଶମ ଏକାଦଶ ଶତକ ବେଳକୁ ବୁଝିବାରିଥିଲା । ଏହି ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ସାରସ୍ଵତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଲୋକଗୀତି, ଲୋକକଥା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ଧାରୀୟ ରଚନାରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ନାଥଧର୍ମୀୟ ଶିଶୁବେଦ, ଗ୍ରାରେଖନାଥ ସଂହିତା ଆଦି କୃତିକୁ ଦ୍ୱାରଣ

କରାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମହାନ୍ କୃତି ସାରଜା ମହାରାରତ ହିଁ ଏ ଜାତିର ପ୍ରଥମ ହୁଙ୍ଗ ସାରସ୍ଵତ ଅବଦାନ । ଏହାପରେ ପୂରାଣ, ବାବ୍ୟସାହିତ୍ୟ, ଗୀଟିକା, ଗଦ୍ୟରଚନାଦି ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି ।

ଏହି ସମସ୍ତ ସାରସ୍ଵତ ସମ୍ବାରରେ ଯେଉଁ ଶରାବଜୀ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଆସିଛି, ତାହାର ଯଥାୟଥ ଚନ୍ଦନ ଓ କଥୁତ ଭାଷାରୁ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବାର ଆହରଣପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆରେ କୋଷଗ୍ରୁହ୍ରର ପରିକଳ୍ପନା ଏବେ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ଅର୍ବାଚୀନ ବ୍ୟାପାର । ଉନବିଂଶ ଶତକର ମଧ୍ୟଭାରତେ ହିଁ ଏହାର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଛି ।

କୋଷଗ୍ରୁହ୍ର ସଂକଳନ ପୁନିଷ୍ଠିତ ରୂପେ ଏକ କଟିନ ବ୍ୟାପାର । ଏହା ସୂଜନଧର୍ମିତା ଅପେକ୍ଷା ଧୀଷଣା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟର ଅପେକ୍ଷା ରଖେ । ଉନବିଂଶ ଶତକର ଚତୁର୍ଥ ଦଶଶିରେ ଓଡ଼ିଆରେ କୋଷଗ୍ରୁହ୍ର ରଚନାର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ତେବେ ନିଜ ବାବ୍ୟର ଅବବୋଧ ନିମିତ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଉପେମ୍ବରଙ୍ଗ ‘ଗୀତାଭିଧାନ’ ପରି ସ୍ବଜୀୟ କୃତି ଓଡ଼ିଆ ପାଠକୁ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ । ତେବେ ନିଜୁକ କୋଷଗ୍ରୁହ୍ର ସଂକଳନ ଉନବିଂଶ ଶତକରେ ହିଁ ସମ୍ବାଦ ହୋଇଥିଲା । ଫୋର୍ଟ ଉଲ୍ଲିଳ୍ୟମ କଲେଜର ଉଚ୍ଚରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ବ୍ୟାକରଣ ଓ କୋଷଗ୍ରୁହ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ଏଥପାଇଁ ଆମୋଦ ସରକୁ ୧୮୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ An Introductory Grammar of the Oriya Language ପ୍ରଣମ୍ୟ କରି କଲିକତା ବ୍ୟାପଟିଷ୍ଟ ମିଶନ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯି । ଏହାପରେ ବିଶ୍ୱମର ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ ୧୮୪୩ ରେ O Oriyah, ଡିଲ୍ଲୀ ସି. ଲେସି ୧୮୪୪ ରେ Oriya Grammar, ପଞ୍ଚିତ ରଘୁନାଥ ମିଶ୍ର ୧୮୪୮ ରେ ପ୍ରବେଶିକା ବ୍ୟାକରଣ, ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ୧୮୭୭ ରେ ସରଜ ବ୍ୟାକରଣ, ଲିଙ୍ଗମ୍ ଲକ୍ଷ୍ମୀଜୀ ପଞ୍ଚିତ ୧୮୯୯ରେ A Practical Grammar of Odha Language, ବିଲୁଦଚରଣ ପଞ୍ଚନାୟକ ୧୮୯୯ ରେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘ ବ୍ୟାକରଣ ସଂକ୍ଷେପ, ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଚନାୟକ ୧୮୭୦ ରେ ବ୍ୟାକରଣ କୌମୁଦୀ ଆଦି ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରହ୍ଣ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ କୋଷଗ୍ରୁହ୍ର ଓ ଅଭିଧାନ ରଚନାର ସୁଦୀର୍ଘ ପରମରା ବା କାହିଁ ? ଉନବିଂଶ ଶତକରେ ଏ ଦିଗରେ କ୍ଷୀଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାତ୍ର ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ପଞ୍ଜୀକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନ ବୀମୟ ଓ ଗ୍ରୀୟରସନ ପ୍ରମୁଖକ ଭୂମିକା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵରଣୀୟ ।

ବିଂଶ ଶତକର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ସଂକଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କଲେ ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ । ଏହି ମହାନ୍ ସାରସ୍ଵତ ସେବକ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଚିର ନମସ୍କ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଞ୍ଚିତ ଗୋପୀନାଥ ନଦିଶର୍ମା ‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତ୍ତ୍ଵ’, ‘ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ଵ ଅଭିଧାନ’, ପ୍ରଶନ୍ନ କରିଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓ ‘ସୁଖବୋଧ ଅଭିଧାନ’ ବି ସଂକଳନ କରିଥିଲେ । ଏତ୍ତବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେତେକ ସାରସ୍ଵତ ସେବୀ ଛୋଟ ଛୋଟ ଅଭିଧାନମାନ ପ୍ରଶନ୍ନ କରିବାର ପ୍ରମାଦ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ଏସବୁର ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା

ସୀମିତ । ମାତ୍ର ଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ସଂକଳିତ ‘ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷ’ ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାର ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ରାଷ୍ଟାକୋଷ । ଏହା ସାଂଶେଷିକ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପ୍ରକାଶନ କାଳ ୧୯୩୧-୧୯୪୦ । ଏହା ଦଶବର୍ଷ ଲାଗି ଥିଲା ।

ଘଟଣାକ୍ରମେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ରାଷ୍ଟାକୋଷ ଦୁର୍ଲଭ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସରକାରୀ କିମ୍ବା କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷର ନବୀକରଣ, ପୁନର୍ମୁଦ୍ରଣ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ସଂସାର ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ଦେବେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ତାହା ପାଠକ ଓ ସୁଧୀବର୍ଗଙ୍କ ଲଭ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ସରାସମିତିରେ ବିଦ୍ୟାନଳ ସମାବେଶରେ ଅବା ସରକାରୀ ପ୍ରତିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷ ମୃଦୁଶ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ନେଇ ମଧ୍ୟ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲାନାହିଁ । ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ରାଷ୍ଟାକୋଷ ପ୍ରକାଶର ୪୫ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ସେହି ମହାନକୋଷର ସଂଶୋଧନ, ସଂପ୍ରସାରଣ ଅଥବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତୀକରଣ ପାଇଁ ମନ ଦେଇେ ନାହିଁ । ପ୍ରମୋଦ ଅର୍ଧିଧାନ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷ ଆଧାରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସେଥିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରତିବିମ୍ବ କିପରି ପଡ଼ିଛି, ତାହା ବି କୌଣସି ବିଦ୍ୟାନ ଦେଖିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାର ଚକ୍ରି ରତ୍ନ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ସେସବୁର ପ୍ରତାକ ଶନସମାରକୁ ବୋଷପ୍ରତିକରିବାରେ କେହି ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲେ ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ୧୯୯୭ ମସିହାରେ ଆମେ କେତେବେଳ ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଧୁ ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରିରାଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଘରେ ବସି ନିଷ୍ପରି ନେଇୟ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷର ନବୀକରଣ ଓ ସଂପାଦନା କରିବାକୁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଯାଉ । କେବଳ ସଂପାଦନା କଲେ ଏବେ ରାଷ୍ଟାକୋଷଟି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ହେବ, ଏଥିରେ ଆମର ସହେଲୀ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ବନ୍ଦୁ ଆଲୋଚନା ମତାମତ ଓ ତର୍କଦିର୍ଘ ପରେ ଚାଲନ ଭାବେ ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାକୋଷର ଯେଉଁ ପରିକଳନ କରାଯନା, ତାହାର ସ୍ଵରୂପ ପ୍ରଦର୍ଶ ହେଲା ।

ପ୍ରଥମଟଃ ପରିଜଞ୍ଜିତ ରାଷ୍ଟାକୋଷଟି ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷର ଚାଲନ ସଂସାରଣ ନ ହୋଇ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ରାଷ୍ଟାକୋଷ ହେବ ।

ଦ୍ୱିତୀୟଟଃ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ରାଷ୍ଟାକୋଷର ପ୍ରକାଶକାଳରୁ ଅଦ୍ୟାବଧୁ ଯେଉଁ କୁଆଶର ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟା ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୁଏ ତା'ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଯିବ ।

ତୃତୀୟଟଃ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଷ୍ଟାକୋଷରେ ସଂକଳିତ ଅଯଥା ସ୍ଵପ୍ନୀକରଣକୁ ହ୍ରାସ କରାଯିବ, ପୁନରାବୃତ୍ତିକୁ ଯଥାସମ୍ବନ୍ଧ ପରିହାର କରାଯିବ ।

ଚତୁର୍ଥରେ ସଂସ୍କୃତି, ବିଜ୍ଞାନ, ବୈଷ୍ୟିକ ଓ କାରିଗରୀ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରକୃତିରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶନସମାରର ଚନ୍ଦ୍ରି ଓ ପଞ୍ଜିକରଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯିବ ।

ପଞ୍ଚମରେ ସଂସ୍କୃତି ଓଡ଼ିଆ ଓଡ଼ିଶାର ସନକାରୀ ରାଷ୍ଟା ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟାରେ ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ଶନାବଳୀକୁ ରାଷ୍ଟାମୋଷରେ ସଂଯୋଜନା କରିବା ଉପରେ ଶୁଭଦାରୋପ ।

ଷ୍ଟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିରିନ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଲୋକମୁଖର ଭାଷାକୁ ଶବଦୟନ, ସେବୁଡ଼ିକର ବ୍ୟବହାରଗତ ଅର୍ଥବିନିତା ପ୍ରଦର୍ଶନ, ଆବଶ୍ୟକ୍ୟରେ ଉଦାହରଣ ପ୍ରଦାନ ତଥା ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏବୁଡ଼ିକ ସଂଘୃତ ତାର ନାମୋକ୍ଷଣ ।

ସପ୍ରମରେ ସାଂପ୍ରତିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୃଦୟ ଶବଦଙ୍କ ସଂସ୍କରଣ ଓ ବିରିନ ଉଦାହରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ସେସବୁର ବ୍ୟବହାରର ବିବିଧତା ପ୍ରଦର୍ଶନ । ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବଦ ମୂଳଭୟ ନିରୂପଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିବରଣ ଧାରା ଓ ଅଗ୍ରଗତିର ସ୍ଵରୂପ ନିର୍ଭାରଣ ।

ନବମରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ହିମୀ, ବଂଗଳା ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କିମ୍ବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଅନୁବାଦର ସ୍ଵରମ ବିଷ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବଦ, ବଂଗଳା ଓ ହିମୀ ପ୍ରତିଶେଷ ପ୍ରଦାନ; ତଥାରା ଏହି ପଡ଼ୋଶୀ ଭାଷାମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ବିଧୂର ସାଂଶ୍ରୟ ନିରୂପଣ ।

ଦଶମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବଦ ଅର୍ଥ ଓ ବ୍ୟବହାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ଉଠାଇବା ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ । ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବଦ ଅର୍ଥ ଓ ବ୍ୟବହାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ଉଠାଇବା ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ।

ଏକାଦଶରେ ଏହି ଭାଷାବୋଷରେ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଶବ ସଂଯୋଜନ ଲକ୍ଷ୍ୟନେଇ ଏହାକୁ ଦଶଭଣ୍ଡରେ ବିଭାଗ କରିବାର ପରିବର୍ତ୍ତନା ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାବୋଷ ପ୍ରକାଶ ଯୋଜନା ୧୯୯୭ ରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହାର ସଂପାଦନା ମନ୍ତ୍ରକୁରେ ଆମେ ପାଞ୍ଚଭଣ୍ଡର ରହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛୁ । ଆମେ ହେଲୁ ତଥାର ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ, ତଥାର ରହାକର ଚଇନି, ତଥାର ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ପ୍ରଫେସର ରାଜବିଶ୍ୱାସର ମିଶ୍ର ଓ ତଥାର ଅଜୟ କୁମାର ପଞ୍ଜନାୟକ ।

ମୋର ସମଧମ୍ବା ବଂଧୁ ଚତୁର୍ବୟ ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସନାମଧମ୍ବ୍ୟ ସ୍ଵପଠ ଅଧ୍ୟାପକ । ତଥାର ରହାକର ଚଇନି ସ୍ଵଜନଶୀଳ ନାଟ୍ୟବାର ଓ ବଥାଶିଷ୍ଟା ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନ, ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରେସାପତ୍ର ସଂପର୍କରେ ସୁରିଦିତ ମଣିଷ । ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ରହିଛି । ତାଙ୍କର ବାସ୍ତିତା ପ୍ରଶଂସାର୍ଥ ।

ତଥାର ଗିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସାଂପ୍ରତିକ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ବ-ଅବଗ୍ରାହୀ ବ୍ୟକ୍ତିବରା । ସେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ଦୋଷର କଷ୍ଟ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ବ୍ୟବହାରରେ ଧୂରୀଶ । ତାଙ୍କର ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟ ଅବବୋଧରେ ତାଙ୍କୁଟା ରହିଛି । ସେ କବିତା ଲେଖୁଥିଲେ ଏବଂ ଏବାକିବା ଲେଖିବା ସହ ତାର ପ୍ରଯୋଗ- ବକ୍ତା ସଂପର୍କରେ ଯଥାଯଥ ଦିଗ୍ବିଦ୍ୟନ ଦେଇପାରିଷ୍ଟି । ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ସ୍ଵରୂପ ଓ ଦିଗ୍ବିଦ୍ୟନ ରାତି ପ୍ରଶଂସାର ବିଷୟ । ସେ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ବ୍ୟବହାର ଓ ଶିକ୍ଷାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏକ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି । ପ୍ରଫେସର ରାଜବିଶ୍ୱାସର ମିଶ୍ର ଉଠାଇବା, ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିରିନ ଦେହଙ୍ଗା ସଂପର୍କରେ ସୁପରିଚିତ ବିଦ୍ୟାନ । ତାଙ୍କର ରଚିତ ନିବନ୍ଧମାନଙ୍କରେ ଦୁଇନାମୂଳକ ଦୁଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀର କନାମୂଳକ ପରିପ୍ରକାଶ ସୁଧୀରଗ୍ରଙ୍କ

ବିମୁଦ୍ର କରିଥାଏ । ତାଙ୍କର ଭିତରେ ଗନ୍ଧଗନ୍ଧ ମହକୁଥିବା କବି ହୃଦୟଟିଏ ରହିଥିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ଶବର ଉପର ସଂଧାନ ଓ ସଂକଳିତ ଶବ ସମାରର ଜାଗାଜୀ ଭୂପାତରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।

ଡକ୍ଟର ଅଜୟ କୁମାର ପଞ୍ଜନାୟକ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଅଧ୍ୟାପକ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଭାଷାର ପ୍ରବେଶ ରହିଛି । ଭାବେଶଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ବେଶ ଲିପ୍ତଶୀଘ୍ର । ସେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟ ତଥା ଭାଷାର ଚର୍ଚା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଯୋଗ ସେହି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ ସମାରକୁ ହିନ୍ଦୀରେ ଅନୁବାଦ କରିବାରେ ସ୍ଵୀୟ ପରାକାଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇଛନ୍ତି ।

ବସୁତଃ ଆମେ ପାଞ୍ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷକୁ ସଂକଳନ, ସଂପାଦନ ଓ ମୁଗ୍ରୋପଯୋଗୀ କରିବାରେ ସତତ ଚେଷ୍ଟିତ । ଏଣୁ ୧୯୯୭ ସାଲରୁ ଯମାବତ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ସଂଧ୍ୟାରେ ଛାନ୍ତାରୁ ନଅଟାଯାଏ ଭାଷାକୋଷ ସଂକଳନ ସଂପର୍କିତ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଉଁ ।

ଶିରୀଶ ବାହୁକ ପଞ୍ଜୀ ଦ୍ୱାରା ମିଶ୍ର ପ୍ରତିବିନ ଆମକୁ ତା' ଜନଶିଆ ଦେଇ ଆପ୍ୟାଯିତ କରନ୍ତି । ସାଥୀମେଳରେ ତର୍କବିତର୍କ, ଆଲୋଚନା ପ୍ରତିଆଲୋଚନା, ବିଭିନ୍ନ କୋଷଗ୍ରୁହ ମନ୍ତ୍ର, ସହାୟତା ଏବଂ ତ୍ରୈବିଦ୍ୟାନକର ପ୍ରେରିତ ବୈଷୟିକ ଶବାବଜ୍ଞାର ଯାଞ୍ଚ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀୟ ଶବ ସମାରର ଯଥାୟଥ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ମଧ୍ୟ ମାନସିକ ଅବସାଦ ଆସେନା । ଶବର ସ୍ଵଜନାମକ ହେବେରା ଆମ ମନରେ ଦାନା ବାଜେ । ତାକୁ କୋଷଗ୍ରୁହରେ ସାନିତ ବନ୍ତି ।

ଏଇ ବେତେବର୍ଷ ଧରି ବାଦାମବାଢ଼ିର ଜଗନ୍ନାଥ ଲେନ୍ଦରେ ଆମେ ପାଞ୍ଜଣ ମିଳିତ ହେଉଥିଲୁଁ । ଶିରୀଶଙ୍କ ଘରଟି ଆମ ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧାବନ ବନ୍ଦିଯାଇଥିଲା । ଭାଷାକୋଷର ଶବସମାର ସତେବି ବଂଶୀୟନ ପାଇଛି ଯାଇଥିଲା । ପାଞ୍ଜା ବାଜିଲା ମାତ୍ରେ କିଏ ସ୍ଵର୍ତ୍ତିରେ, କିଏ ରିକ୍ବାରେ, କିଏ ଟାଇନବସ୍ତରେ, କିଏବା ପଦବ୍ରଜରେ ଯାଇ ସେଠି ରୁଣ୍ଡ ହେଉଥିଲୁଁ । ଆମେ ଚିନିଘଣ୍ୟାୟାଏ ଶବ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ସୁରୂପ କଲୁଥିଲୁଁ । ତାଙ୍କର ଜାବଣ୍ୟ ଦେଖି ଆହୁଦିତ ହେଉଥିଲୁଁ । ଏହି ଶବମାନେ ବେଳ ଅବେଳରେ ବି ମୋରି କାବ୍ୟକବିତାରେ ଦେବୀ ପ୍ରତିମା ହୋଇ ଅବତରି ଆସୁଥିଲେ । ବିନା ଆବାହନରେ ଶବାବତରଣ ହେତୁ ମୋରି କବିତା ଯେ କୁହୁବିନୀ ହୋଇଥିବା କଥାକୁ ଅସ୍ମୀକାର କରିପାରିବି ନାହିଁ । ଶବକୋଷ ଭିତରେ ବି କବିତାର ଅସ୍ତ୍ର ନାଦ ବାଲେବାଲେ ରହିଛି, ଏଥୁରେ ମତାତର ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଆ ଶବକୋଷ ଭିତରେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଜୀବନସହନ ଓ ଶୁଣୁଣୁଣୁ ନାଦକୁ ଶୁଣିବେ । ଭାଷାର ଝୌତିହ୍ୟ, ଗଠନରାଟି ଓ ଶବ ସମାରର ସୌନ୍ଦର ତଥା ନାନ୍ଦନିକ ମନ୍ତ୍ରପାଠର ବୀଜମନ୍ତ୍ରକୁ ଅନୁଭବ କରିବେବ ବୋଲି ମୋର ଆଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ।

ବାଣୀବିହାରରେ ବାଣୀ ଆରାଧନା

ସମୟ ନର ତ ବହିଚାରିଛି । ବାଣୀପାଣିକର ଚିର ସହଚରୀ କଜନୀ ସୁନ୍ଦରୀଙ୍କ ଆହୁନ ତ ଗୋଧୂଳି ବେଳାରେ ବି ମୋତେ ମନ୍ତ୍ରିତ ବରିଚାରିଛି । ଅଧ୍ୟାପନା ବୁଦ୍ଧିକୁ ଅବସର ନେଲାପରେ ବାଣୀରାଣୀଙ୍କର ଅଗଣାରେ ଯୁଗି ତୁଳିବାର ଆବାହକ୍ଷା ଦେବୁବେଳ କମି ଆସୁଥିଲା । ତେବେ ଭାଷାବୋଷ ସଂକଳନ ସହ କବିତା ଲେଖା ଓ ସମାଜୋତ୍ତମାର ଅଛିଥରେ ତୁଳିବାର ଲୋକ ଛାଡ଼ିପାରି ନଥିଲି । ଯଦିଓ ମାନସିବ ପ୍ରରତରେ ଏକ ପ୍ରବାର ଯିର କରିଥିଲି ଯେ କୌଣସି ଗବେଷକ ବା ଗବେଷିକାଙ୍କର ଦିଶଦର୍ଶକ ହେବି ନାହିଁ । ସୁଜନଧର୍ମୀ ରଜନାକୁ ହେଉ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନର ପାଥେୟ କରି ସମୟ ବିତ୍ତରିବି । ମୋର ଅଭିଜାପ ହବକା ମେଘ ପରି ଉଠିଗଲା । ଛାତ୍ରସଂପ୍ରୀତି ଓ ବନ୍ଧୁତାର ମୁହଁ ସବୁ ଏହିଦେଇ ପାରିଲି ନାହିଁ । ଏ ସମୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଲଞ୍ଜ ମେହିବାଲ କଲେଜ ଲାଇବ୍ରେରୀଯାନ ହୃଦାନନ୍ଦ ସାର୍କ ଏବଂ ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ମହାପାତ୍ର, ସୁନୀଳ କୁମାର ରଥ, ଅସୀତ କୁମାର ଜେନାମଣି, ପ୍ରଭାବତୀ ପଣ୍ଡା, ଶର୍ମିଷ୍ଠାରାଣୀ ମହାତ୍ମିକ ପରି ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ଆର୍ଦ୍ର ଓ ଅନୁଯୋଗକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ପୁଣି ଦିଶଦର୍ଶକର କୁମିବା ମୋତେ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କ ଜୀମରାଇଙ୍କ ସାରସତ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଧର୍ମୀୟ ଦିଗନ୍ତ, ହୃଦାନନ୍ଦ ଶଶିକୁଷଣ ରାୟଙ୍କ ସାରସତ କୃତି ଓ କୃତିବ୍ର, ଅକ୍ଷୟ କୁମାରଙ୍କ ଫଳାରମୋହନଙ୍କ ବାବ୍ୟକବିତା ସଂପର୍କିତ ଆବଳନ, ସୁନୀଳ ରଥଙ୍କ ରାଧାନାଥ ବାବ୍ୟରେ ପୁଷ୍ପସଂପ୍ରୀତି, ଅସୀତ ଜେନାମଣିଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ ରାଥା କବିତା ଓ କବି ରହନାୟକ’, ଶର୍ମିଷ୍ଠାରାଣୀ ମହାତ୍ମିକ ‘ସତିରାଉତୋଯକ ବାବ୍ୟ କୌଣସି’ ଏବଂ ପ୍ରଭାବତୀ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ‘ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ପଲ୍ଲୀଚେତନା’ ପରି ନିବନ୍ଧର ଦିଶଦର୍ଶନ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଫଳତା ଅବସର ନେବାପରେ ମଧ୍ୟ ବାଣୀରାଣୀଙ୍କ ଗବେଷଣାକଷ୍ଟ ପ୍ରତିମା ଚର୍ଯ୍ୟାର ତଦାରକ୍ଷ କରିବାକୁ ହେଲା । ଗବେଷକର ବା’ରୁ ମୁକ୍ତିନେଇ ନିର୍ମଳ ପ୍ରକାଶଟିଏ ହେବାର ବାସନା ହାୟରେ ହାୟ ସଂଚାରୀ ମେଘମାଳା ପରି କେଉଁଆଡ଼େ ଭାସିଗଲା; ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ । ପୁଣି ଗବେଷଣା ଅନୁରାଗୀର କୁମିବା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ୨୦୦୦ ଶ୍ରୀଷାହରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ଅନୁଦାନ ଆୟୋଗ ଆନୁକୂଳ୍ୟରେ ମୋତେ ଉନ୍ନତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟରେ ପରିଦର୍ଶୀ ପ୍ରଫେସର ଭାବରେ ପୁଣି ହୁଇବର୍ଷ ପାଇଁ ନିଯୋଜିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ୨୦୦୦-୨୦୦୨

ମସିହା ଯାଏ ବାଣୀବିହାର ହେଲା ମୋର କର୍ମସ୍ଥଳି; ବାଣୀ ବିହାରରେ ବାଣୀ ଆରଧନା ବରିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ସପ୍ତାହକୁ ଦୁଇଦିନ ବାଣୀବିହାରର ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗକୁ ଯାଉଥିଲି । ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ରହଣରେ ନିଜକୁ ସାମିଲ କରି ସମବାଜାନ ଜୀବନ ଓ ଆଜିମୁଖ୍ୟକୁ ଆମ୍ୟକୁଠ କରୁଥିଲି । ଆଜିର ଯୁବବ ଯୁବତୀଏ କିପରି ଅଛରେ ପରାଷା ରୂପୀ ଚପ୍ର ବୈତରଣୀ ଲାଗିବେ ତା'ର ମନ୍ତ୍ରପାଠ ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ଏ ସଂପର୍କରେ ମୋର ଧାରଣା ବି ନଥୁଲା । ଏମ.୬. କ୍ଲାସରେ ରାଧାନାଥଙ୍କ କୌଣସି ଏକ ବାବ୍ୟ ବା ଫଳାରମୋହନଙ୍କ କୌଣସି ବଅଥବା ପଢା ହେଉଥିଲେ, ସେହି ସେହି ସ୍ରୁଷ୍ଟାକର ସାମଞ୍ଜ୍ବିକ ରଚନା ସଂପର୍କରେ ଧାରଣା ନ ହେଲେ ଆଲୋଚ୍ୟ କୃତିର ଯଥାର୍ଥତା ଅଛନ୍ତାକନ ବରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏନା । ଏହୁ ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ‘ମହାଯାତ୍ରା’ ପଢିବାକୁ ହେଲେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ କୃତିକୁ ଘରେ ପଢିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । କିନ୍ତୁ ଏବେ ପିଲାଏ ଚାହାନ୍ତି ‘ମହାଯାତ୍ରା’ ସଂପର୍କରେ ନଗଦାନଗଦ ନୋଟିଏ; ଦୁଇ ଚାରୋଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରସ୍ତ୍ରୋତର । ସମବାଜାନ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପିକା କୋଆଡ଼େ ଏ ସଂପର୍କରେ ମନ୍ତ୍ରପ୍ରସା । ଏହୁ ଏମ.୬. ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ମୂଳ ବହି ନ ପଢି ପ୍ରସ୍ତ୍ରୋତର ପୁସ୍ତକ ବା ସମାବ୍ୟ ପୁସ୍ତିକା (Possible) ପ୍ରତି ବେଶୀ ଉନ୍ନିଖତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାନ୍ତି । ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବରେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁଦିନ ‘ମହାଯାତ୍ରା’ ପଢାଇବାକୁ ଗଲି ଏବଂ ମହାଯାତ୍ରା ପାଠର ଦେହନି ସଂପର୍କରେ ସୁଚନା ଦେଲି । ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ କିତରେ ବୁଝଇବଣ ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ଅନେକ କହିଲେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ କାବ୍ୟକୁଠ ପାଠର ବା ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ ? ଯଦି ମହାଯାତ୍ରା ସଂପର୍କରେ ଠିକେ ଠିକେ କଥା କହିବା କଥା ସାର କହନ୍ତି, ମହାଯାତ୍ରାର ଉତ୍ସ, ତାର ମହାକାବ୍ୟକ ଚେତନା, ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ମହାକାବ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚୀ ମହାକାବ୍ୟର ଗଠନରାତି ଏବଂ କଥାରାଗରେ ଭାରତୀୟ ତଥା ଓଡ଼ିଶାର ଶାତ୍ରୀଯିକ ଚଥା ସାମ୍ବୁତିକ ପୃଷ୍ଠକୁମି କିପରି ପୃତି ଉଠିଛି, ତାର ବୟାନ ଦେବାର ହେତୁ ବା କ'ଣ ? ଏ ବିଷୟରେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟକ ନିକଟରେ କେତେବେ ଫେରାଦ ହେଲେ, ତାହା ଶୁଣି ତଥର ସଂଘମିତ୍ରା ମିଶ୍ର ରାଗରେ ପାତିପଢ଼ି ପିଲାକୁ ଗାନ୍ଧିଶ୍ଵରଜ ବଲେ ଏବଂ ମହାଯାତ୍ରା ପରି ମହାନ କୃତିକୁ ବଳନା ବରିବାକୁ ହେଲେ ଏତାତୁଷ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ହିଁ ଏକାତ କାମ୍ୟ କହି ଚେତାବନୀ ଶୁଣାଇଲେ । ସେହିଦିନ୍ତ ମୋତେ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟଧାରା ଓ ଚାର ଉଚରଣ ସଂପର୍କରେ ଏମ.୬. ଛାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସବିଶେଷ ଧାରଣା ଦେବାକୁ ବି ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା ।

ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବରେ ମୋର ଥିଲା ଗବେଷକ ଓ ଗବେଷିକାକୁ ଦିର୍ବଦର୍ଶନ ଦେବା । ଏଥପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ଗବେଷଣାରତ ସଲାଭମାନଙ୍କୁ କିପରି ଉପାଦାନ ସଂପ୍ରଦାୟ କରିବାକୁ ହେବ, ସଂକ୍ଷେପିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବ, ଗବେଷଣାବିଧି ସଂପର୍କିତ ସବିଶେଷ ଧାରଣା, ନିବନ୍ଧ ଉପର୍ଯ୍ୟାପନ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସହଯୋଗର ହାତ ବଡ଼ାଇଲି ।

ଏହି ଅନୁକ୍ରମରେ ଏମ.ଏରି ଛାତ୍ରଜ୍ଞାକୁ ବି ଧାରଣା ଦେଲି । ତଦ୍ବାରା ଯେଉଁମାନେ ଗବେଷଣା କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟ ସଂପର୍କରେ ନାଲାହିଁ ଉପଦେଶ ଚାହୁଁଥିଲେ । ସବୁବେଳେ ମୁଁ ବହୁଥିଲି-ଖୋଜିଲେ ପାଇବ । ପଠନ, ପାଠନ ଓ ଅନୁଶୀଳନର ହାତ ଧରି ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ଅଳକ୍ୟ ଉପାଦାନ ପର୍ଯ୍ୟାୟବ୍ରାମେ ଉପଚାଳ ହେବ ।

ପୃଣି କହୁଥିଲି- ଗବେଷଣା ଏକ ପ୍ରକାର ତପସ୍ୟା । ମନୀଶା, ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଅନୁସଂଧାନ ଦ୍ୱାରା ଗବେଷକ ସିଦ୍ଧି ଲାଭିବା ପଥରେ ହିଁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରେ । ଏଣୁ ଗବେଷକ ମାତ୍ରେ ଗବେଷଣା ପ୍ରତି ମନୋନିବେଶ ବଲେ ସିଦ୍ଧିପ୍ରାୟ ଅନିବାର୍ୟ । ଏ ସମସ୍ତ କାରବକୁ ଧ୍ୟାନ ଦେଇ ସେ ସମୟରେ ଗବେଷଣାରତ ତତ୍ତ୍ଵଣ ତତ୍ତ୍ଵାଙ୍କୁ ଆପେର ଯିବାକୁ କହିବସେ । ଗବେଷକଙ୍କ ବିଷୟ ଅବବୋଧ ତ୍ରୁଟି ଓ ଉପାଦାନ ସଂଯୋଜନାରେ ବିଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷିତ ହେଲେ ସହାୟତା ଦିଏ । ବସ୍ତୁତଃ ବାଣୀବିହାରକୁ ଯେଉଁ ଦୂରଦିନ ଯାଏ ମୋ ଚାରିପାଞ୍ଚେ ଗହନ ତହନ ଜାଗି ରହିଥାଏ । ବେଳେବେଳେ ଗବେଷକ ଗବେଷିବାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ ମୋର କଟକ ଘରେ ଆସି ପହଞ୍ଚ ଆକୁଷଣିକ ସହାୟତା ଲୋଡ଼ିବସନ୍ତି । ତଦ୍ବାରା ମୋ ଘରଟି ପୃଣି ଗବେଷଣାକାମୀ ତାପସ ତାପସୀଙ୍କ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପାଇଟି ଯାଏ । ମୋର ସର୍ଜନସ୍ଥା ଗବେଷଣାର ତର୍ଜନାରେ କୁହୁରି କୁହୁରି କାହେ । ଅଛିଅଜୀ ଅଭିମାନିନୀ ତନୟାଙ୍କୁ ପ୍ରବୋଧ ଦେଲା ପରି ମୁଁ ବି କାବ୍ୟ କବିତାର ଚର୍ଚ୍ୟା କରିବସେ । ତାର ଫଳଶୂନ୍ତ ସ୍ରୂପ ‘ବରିତାର ଦୃଶ୍ୟ’ର କବିତା ସମ୍ମାର ଜନ୍ମ ନିଏ । ‘ନୀକାର ନିମନ୍ତଣ’ ପଠାଇ କବିତାକୁ ମଣ କରେ ଏବଂ ‘ବୃକ୍ଷାଦର’ (୧୦୦୭) ର ‘କା’ ନେଇ ମଣିଷପଣର ପ୍ରକଟନପୂର୍ବକ ମର୍ଯ୍ୟପ୍ରୀତିର ବୈତାଜିକୀ ପାନ କରେ । ମୋ ମନରେ ‘ଉତ୍ତରହୁର ରାଷ୍ଟ୍ର’ (୧୦୦୯) ଚଢ଼ି ଉଠେ । କବିତା ରୂପନିଏ । ଫଳରେ କବିତା ପ୍ରତି ମୁଁ ଅବହେଳା କରିଛି ବୋଲି ବହି ହୁଏନା; ତଥାପି ମନରହନରେ ନିଜକୁ ଦୋଷୀ ଦୋଷୀ ମନେ କରିଥାଏ ।

‘ବାଣୀବିହାର’ ର ବାଣୀ ବାଣୀଙ୍କର ଏଣୀଠାଣି କିଏ ବା ଦେଖିବାକୁ ନ ଚାହେଁ । ବାକ୍ୟର ନାମାତ୍ର ତ ବାଣୀ । ବୈଦିକ ତେତନାରେ ‘ବାକ ହିଁ ସରସ୍ଵତୀ’ । କୃଷ୍ଣ ଯକ୍ଷରେବ
୨/୧ ରେ କୁହାଯାଇଛି- ‘ବାଣୀବ ସରସ୍ଵତୀ’ । ପୃଣି ଉପନିଷଦରେ କୁହୁର ଯେଉଁ
ଦୂରତି ରୂପର ପରିବଜନା କରାଯାଇଛି, ସେଥୁରେ ଅପରା କୁହୁଟି ହେଉଛି ଶବ୍ଦବ୍ରତ ।
ବସ୍ତୁତଃ ‘ବାଣୀବିହାର’ ନାମ ବିଧାନ କାଳରେ ଏହାକୁ ସାରସ୍ଵତ ଭୂମି ବା ସାରସ୍ଵତଙ୍କର
ଚାରଣଶ୍ଳନୀ ରୂପେ ପରିବଜନା କରାଯାଇଛି; ଯେଉଁଠିକ ଆମ ଜାତିର, ଆମ ମାଟିର
ସାଂସ୍କୃତିକ ରୂପ, ସାରସ୍ଵତ ବିଜବ, ଦୈତ୍ୟାନିକ ମନୀଶା ଓ କାରିଗରୀ କୌଣସି ଏବଂ
ମନରାୟ ଦୃଷ୍ଟି ନିତ୍ୟନିୟତ ପରିପ୍ରକାଶ ଘରିବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଇଥାଏ ।

୧୯୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବରେ ଉତ୍ତର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟର ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବରାଯାଇଛି ।
ବାଣୀବିହାର କାମସ୍ଥ ପରିବଜନା ଓ ରୂପାୟନ ବି ଲୁବନେଶ୍ୱରରେ ରାଜଧାନୀ ନିର୍ମାଣ

ସହିତ ଅନୁବନ୍ଧିତ । କିନ୍ତୁ ୨୦୦୦ରେ ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗରେ ପରିଦର୍ଶୀ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଲାବେଳକୁ ବାଣୀବିହାର ପରିବେଶ ଶ୍ରୀହାନ ପରି ମନେ ହେଉଥିଲା । ବିଜାଗରେ କୋଣସି ପ୍ରଫେସର ନଥିଲେ । ତୁର ତୁରଟା ପ୍ରଫେସର ପଦ ଖାଲିଥିଲା । ବିଜାଗରେ ଏକତା, ଜର୍ମନ୍‌କୁଣ୍ଠଳତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅଭାବ ଅନୁକୂଳ ହେଉଥିଲା । କାଣୀ ଗାଇର ଭିନ୍ନ ଗୋଠ ପରି ଅଧ୍ୟାପକେ ଗୋଠଙ୍ଗତା ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଛାତ୍ରଜ୍ଞାତ୍ରୀକୁଳ ଯେ ବିଜାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ହେଉଥିଲା, ସେ ପଢାଉଥିବା ବିଶ୍ୱଯତ୍କୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରପତ୍ର ରୂପେ ନେବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣ୍ୟ ନଥିଲେ । ପିଲାଏ ଆଧୁନିକ କବିତା, କଥା ସାହିତ୍ୟ ବା ନାଟକକୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପତ୍ର ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ହେଉଥିଲେ । ଭାଷାତର୍ବ ବିଶେଷପତ୍ର ପ୍ରତି କେହି ନେତ୍ର ଜାଳି ତାହଁ ନ ଥିଲେ । ଅନେକ ଜଗନ୍ନାଥୀଙ୍କ ପ୍ରାଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ବିଜାଗରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମୂର୍ଚ୍ଛିଏ ବି ରଖାଯାଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଚର୍ଚା ଚାଲିଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ଧର୍ମପିତ୍ରିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସରସତ ଧର୍ମୀୟ ପରିଧି ରିତରେ ଅଣନ୍ତିଶ୍ଵାସୀ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ମୁଁ ତ ସ୍ଵଭାବରେ ପରିଦର୍ଶୀ ଅଧ୍ୟାପକ । ତେବେ ଭାଷା ସରସତଙ୍କ ଧର୍ମପିତ୍ରିତ ଚର୍ଚା ମୋତେ ଅତିଷ୍ଠ କରିଦେଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ଵଭାବସୂଳର ଠାଣିର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଓ ତାର ନିର୍ମଳ ନିରାଜନା ପାଇଁ ବିଜାଗୀୟ ବଂଧୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ଗାଇଲି । ଛାତ୍ରଜ୍ଞାତ୍ରୀକୁଳ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ କବିତା, ନାଟକ ଓ କଥା ସାହିତ୍ୟ ପରି ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଜାଗରୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରପତ୍ର ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରତି ଘୃଣି ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇଲେ । କେହି କେହି ଭାଷାତର୍ବଙ୍କୁ ବି ବିଶେଷ ପତ୍ର ରୂପେ ନେବାକୁ କୁଣ୍ଡା ପ୍ରକଶ କଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆ ବାଣୀରାଣୀଙ୍କ ନିସର୍ଗଠାଣି ଓ ସ୍ଵଭାବ ସୁଲଭ ସର୍ବପର୍ଦରେ ବିଚାର ଆଲୋଚନା କରିବାର ଦେହନ୍ତି ଘୃଣି ରହି ଉଠିଲା । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ମୋତେ ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ କବିତାର ବିଶେଷ ପତ୍ର ସଂପର୍କରେ ନିଯମିତ କ୍ଲାସ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ସମୟରେ ଅନ୍ୟତମ ପରିଦର୍ଶୀ ପ୍ରଫେସର ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଉଥିବା ଉଚ୍ଚର ଶରେଷ୍ଟର ମହାପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଭାଷାତର୍ବ ବିଶେଷପତ୍ର ଅଧ୍ୟାପନାରେ ଦ୍ରୋଣାଚାର୍ଯ୍ୟର କୁମିକା ନିର୍ବାହିଲେ । ଫଳରେ ବାଣୀ ବିହାରର ଓଡ଼ିଆ ବିଜାଗର ସୁରୂପ ବଦଳିଗଲା । ଆଲୋଚ୍ୟ କାଳରେ ବାଣୀବିହାରରେ ଉଚ୍ଚର ସଂଘମିତ୍ରା ମିଶ୍ର, ଉଚ୍ଚର ବିଜୟ କୁମାର ଶତପଥୀ, ଉଚ୍ଚର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ଦାଶ, ଉଚ୍ଚର ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ, ଉଚ୍ଚର ନାରାୟଣ ସାହୁ, ଉଚ୍ଚର ସନ୍ତୋଷ କୁମାର ଟ୍ରିପାଠୀ ଓ ଉଚ୍ଚର ଲିପିକା ହେମ୍ପିମ୍ ପ୍ରମୁଖ ଅଧ୍ୟାପନା ଦାୟିତ୍ୱ ଦ୍ରୁଗାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ପ୍ରଫେସର ନ ଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବାକରେ ଅବଶ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାକୟ ଅନୁବାନ ଆୟୋଗ ନିୟମାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରଫେସର ପଦକୁ ଉନ୍ନିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଉଚ୍ଚର ଶ୍ରୀମତୀ ମିଶ୍ର କବିତା ଲେଖନ୍ତି ଏବଂ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚାରେ ତାଙ୍କର ରୂପ ରହିଛି । ବଡ଼ ନମନୀୟ ଚରିତ୍ର । ସେ ନିଜ ନାମଚିର ଯଥାର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ସମସ୍ତଙ୍କର ସହ ମିତ୍ରପଣ ପ୍ରମାଦ କରିଥାନ୍ତି ।

ବିଜୟ କୁମାର ସ୍ୟାଂ ନାଟ୍ୟକାର । ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ୍ଭବତ ସଂପର୍କରେ ସତେନ ବ୍ୟକ୍ତିପରା । ଜୀବନର ଘାଟପ୍ରେତିଗାତ ସବେ ସାରସ୍ଵତ ସେବାରତ । ସର୍ଜନ ବର୍ଜନ ତାଳ ଦାରା ହୋଇପାରେନା । ସେ ନାଟକ ଲେଖା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା କରି ସମୟ ବିଚାରି ।

ସୁରେତ୍ର ନାଥ ଦାଶ ଧର୍ମୀୟ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଜୀବନାଥ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ପ୍ରତି ସତତ ନିଯା ରଖନ୍ତି । ସେ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଜୟପଣ ଜାହିର କରିବାରେ ପରାତ୍ମା ହୁଅଛି ନାହିଁ ।

ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ରଥ ଗୀତି କବିତା ଓ ସଂଗୀତ ରଚନା ପ୍ରତି ପ୍ରବଶତା ପ୍ରକାଶ କରିଆସିଛନ୍ତି । ଶରତର ଜୟା ମେଘ ପରି ତାଙ୍କର ସ୍ଵରାବ । ତାଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବେଶ ରୁହିର । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱେଷ ଦଳଦଳ ଚାହାଣି ଦିଶିଯାଏ । ନାରାୟଣ ସାହୁ ନାଟ୍ୟକାର । ନାଟ୍ୟକାର ପଶତ କନିରେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାତ ଘୂରନ୍ତି । ଅବକାଶ ମିହିଲେ ଯୌଝାନ ନାଟ୍ୟସଂସା ପାଇଁ ନାଟକ ଲେଖନ୍ତି । ନାଟକର ପ୍ରସାର ଓ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାରାୟଣୀ ମାୟାକୁ ସହଜରେ ତୁଣ୍ଡିତୁଣ୍ଡାନା ।

ସତୋଷ କୁମାର ତ୍ରିପାଠୀ ବେଶ ଜିଞ୍ଚାସ୍ତୁ ଯୁବ ଅଧ୍ୟାପକ । ନାମଟି ସତୋଷ କୁମାର ହେଲେ ହେଁ ସେ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନରେ ସତୋଷ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅଭିରାତ ଅସତୋଷ ହିଁ ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟକ ଜିଞ୍ଚାସ୍ତୁ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ପଠନ ଓ ପାଠନରେ ବେଶ ଧୂରାଣ ଅଧ୍ୟାପକ ।

ଅଧ୍ୟାପିକା ହେମ୍ପି ଶାତ ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତିଏ । ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନାବେଳେ ତାଙ୍କର ମା' ମନଟି ଅଧ୍ୟକ ଜୈମନି ହୋଇଥାଏ ।

ଏ ରୂପେ ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ସେ ସମୟର ବାଣୀବିହାରର ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ସର୍ବପ ଦିଶିଯାଏ । ଏ ପ୍ରେକ୍ଷାପତ୍ରରେ ତହୁକି ଅଧ୍ୟାପନାର ସର୍ବପକୁ ବି କବି ହୁଏ । ତେବେ ଏଇଠି କହି ରଖିବାକୁ ତାହେଁ ଯେ ଏହି ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଞ୍ଚିତିର ଅଭାବ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ନିଜ ପରିଧି ଭିତରେ 'ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ' ଗଠନରେ ପ୍ରଯୋଗ । 'ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ' ପରେ ଯେ ସାରସ୍ଵତ ଚେତନାର ବୈକୁଣ୍ଠ ବିରାଜିତ, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିମ୍ବରି ଯାଉଥିଲେ ।

ଏ ସମସ୍ତ ଦେଖି ଦେଖି ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣତ ଜଳଧାରା ପରି ତୁରବର୍ଷ ପରେ ମୁଁ ମୋର ଯୋଗ୍ରା ଧରାରେ ପୁଣି ବସବାସ କରି ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ କଷ୍ଟ ବାଣୀବିହାରକୁ ମନେ ପଢାଇଛନ୍ତି । ପୁରାଣ କହେ- ଜୀବାମ୍ବା ପୁଣ୍ୟ କରିଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ ବନାମ ପିତୃଲୋକ ତେଇଁ ସର୍ବଲୋକରେ ପହଞ୍ଚେ । ନଚେତ ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକରୁ ଜଳଧାରା ହୋଇ ମର୍ଯ୍ୟକୁ ଖସିପଡ଼େ । ମୁଁ ବି ଏବେ ବାଣୀବିହାର ବଦଳରେ ଯୋଗ୍ରାରେ ମହାନଦୀର ଜଳବେଣୀର ବିହାର ଦେଖି

ଦେଖି ସମୟ ବିଚାରନ୍ତି । ଏଠି ନୀଳ ପଣୀ ପରି ବେଶୀ ବିହାରର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ନାହିଁ; ଯାହାକି ଦିନେ ନେତ୍ରାତିଥି ହେଉଥିଲା । ବର୍ଷମାନ ଜୀବନ ନଈର ଜନ ବେଶୀ କୁଳକୁଳ
ନାଦରେ କିପରି ବହିତାଳିଛି, ତାହାକୁ ହିଁ ନିରେଖି ଦିନ ବିଚେଇବାକୁ ହେବ ।

ଏଣିକି ପକ୍ଷାପକ୍ଷିଣୀ ପରି ନୀଢ଼ରେ ରହି କାଳ କାଟିବାର ବେଳ ଆସିଛି । ତେବେ
ଚକ୍ରମାନ ବଜାହକର ଛାଇ ବହୁତା ନଈରେ ନ ପଡ଼ିବ ବୋଲି କିଏ ବହିବ ?

ଗୋଧୂଳି ବେଳାର କେତୋଟି ଅଛୁଲା ସ୍ମୃତି

ସ୍ମୃତି ବିସ୍ମୃତିର ଖେଳ ତ ଆମର ଏଇ ଜୀବନ । ବ୍ୟକ୍ତିର ନିତିଦିନିଆ କାହାଣୀ ବି ତ ଆମୁଲିପି । ହଜିଲା କଥାର ଖୋଜିଲା ପ୍ରସାଦ ଏଥରେ ରହିଥାଏ । ଆମେରିକାୟ କବି ରବର୍ଟ ପ୍ରସ କହୁଛି-

The woods are lovely dark and deep.

I have miles to go before I sleep.

And miles to go before I sleep.

ତାର ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ ରୂପାତ୍ମର କରାଯାଇଛି-

“ସୁନ୍ଦର ଯେତିବି ଅନ୍ଧାର ସେତିବି

ଏଇଯେ ଗହନ ବନ

ତେଣୁ ତୁ ଆପଣା ସଂକଷେ ଅଟକ

ଅଟକ ରହରେ ମନ,

ଆଗରେ ପଡ଼ିଛି ପଥ ବନ୍ଦୁଦୂର

ଆଉରି କେତେ ଯେ ବାକି

ଚାଲିବି ଚାଲିବି ନ ପଡ଼ିବି ଥକି

ମୁଦିବା ଆଗରୁ ଆଖି ।” (ମାନସିଂହ)

ଜୀବନଟା ଏକ ଗହନବନ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବେଶ ମନୋରମ । ଯାତ୍ରାପଥରେ ମୁଣ୍ଡା
ମୁଣ୍ଡା ଅନ୍ଧାର; ମଣିଷଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଅଟକ ମହାମେନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ତାର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ
ହୁଏ । ଚିରଚାଞ୍ଚଳ୍ୟ ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ବସିଲେ ବି ଦୃଢ଼ ସଂକ୍ଷପ ପାଖରେ ତାହା
ହାର ମାନେ । ଏଣୁ ଜୀବନର ଯାତ୍ରାପଥ ମୟୁଣ ନ ହୋଇ ବନ୍ଦ ସମୟରେ ବନ୍ଦୁର
ହୋଇଥାଏ । ଅଛୁକୁଟି ଓ ଅଭିଷ୍ଠତାକୁ ପୁଣି କରି ଜୀବନପଥରେ ଆଗେଇ ଚାଲିବା ହଁ
ମଣିଷର ଭବିତବ୍ୟ । ତେବେ ବନ୍ଦ ସମୟରେ ସ୍ମୃତିକୁ ହେଜିଲେ ବିସ୍ମୃତି ଆସେ । ଗୋଧୁଳିକୁ
ହେରିଲେ ସକାଳ ଦିଶେ; ଦିପ୍ରହରର ଉଦ୍‌ଘଦିଆ ଖରା ମନେପଡ଼େ । ତେବେ ଗୋଧୁଳିରେ
ହଜି ହଜି ଯାଉଥିବା ଖଲମଳ ଆକୁଥ ହଁ ମନକୁ ବେଶି ଥରେଇ ଦେଇଥାଏ । ବିସ୍ମୃତିର
ଦିଗନ୍ତରେ ସ୍ମୃତିର ତାରାଏ ଉଥେନ୍ତି । ଅନ୍ଧାର ମାତ୍ର ଆସୁଥିବାର ସଂକେତ ମିଳିଲେ ହଁ
ସ୍ମୃତିକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ରଖିବାକୁ ଜାଲା ହୁଏ ।

ବାପା ଏବେ ମନେପଡ଼ି; ପେକୁଆ ପେକୁଆ ଆଖିରେ ସେ ନାଟି ନାହଣୀ, ଅଶନାଟି ପଣନାଟିକୁ ନୀରଚ ନିଷଳ ଜ୍ଞାନରେ ଚାହିଁବାକୁ ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ୧୦୦୪ ରହିଲା ପୂନେଇଁରେ ସେ ଆଖି ବୁଝିଲେ । ବୋଉତ ଦଶବର୍ଷ ଆଗରୁ ଯାଇଥିଲା । ସେ ତ ନକ୍ଷତ୍ର ଲୋକ ବନାମ ପିଢ଼ିଲୋକରେ ଦିକ୍ଷିକ ଆହୁଅ ଜାଳି ହୁଏତ ବାପାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲା । ଦଶବର୍ଷର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ପରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚଯକୁ ଭେଟିଥିବେ ଅବଶ୍ୟ । ଆମେରିକା ପ୍ରବାସୀ ପ୍ରତ୍ରବଧୁ ନିପିକା ବି ବାପାଙ୍କ ବଷେ ପରେ ହୃଦାବାପାଙ୍କୁ ଭେଟିବ ବୋଲି ଆମକୁ ଛାଡ଼ି ଚନ୍ଦ୍ରଲୋକ ପଥର ଯାଏନ୍ତି ହେଲା । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ପିଢ଼ିଲୋକଙ୍କୁ ଯିବ ବୋଲି ଆମେ ଭାବି ନଥିଲୁ । ଏଇମିଟି କେତେ ସ୍ମୃତି, କେତେ କଥା ମନରେ ସଂଚରି ଯାଏ । ବାପା ବୋଉଙ୍କ ପାଇଁ ପିଣ୍ଡ ବହାୟାଏ । ପିଢ଼ିପକ୍ଷରେ ତର୍ପଣ କରାୟାଏ । ନିପିକା କଥା ଭାବ ଆଖିରୁ ଲୁହ ରହେ । ସବୁ ବିସ୍ମୃତିକୁ ସ୍ମୃତିର ଆକାଶରେ ଧରି ରଖିବାର ପିଣ୍ଡଦାନ ଏକ ପ୍ରୟାସ ସିନା । ଏହିପରି ଭିତରେ ଦେଉ ପରେ ଦେଉ ଆସେ । ତ୍ରିବେଣୀରେ ସ୍ଥାନ, ପିଢ଼ି ପୁରୁଷଙ୍କ ଅସି ବିସର୍ଜନ, ରଘାରେ ପିଣ୍ଡଦାନ, ମହୋଦଧିରେ ତର୍ପଣ ଜନିତ ଅବବୋଧବେଳେ ପରଲୋକର ଅମ୍ବୀୟସୁଜଳକ ମୁହଁଟେମାନ ମନେପଡ଼େ, ଆଖି ଜକେଇ ଉଠେ ।

ବିଶ୍ଵତ ଦିନର କଥା ମନେପଡ଼େ; ନବେବର୍ଷ ଦୟପରେ ବି ବାପାଙ୍କର ପଣନାହୁଣୀଙ୍କୁ ଭେଟିବାର ଉପୁକତା । ମୋ ଝିଅର ଦୁଇ ଝିଅ ଶିଶୁ ବିଦିଶା ଓ ସ୍ଥାତୀ ଶାଶ୍ଵତଙ୍କୁ କାଷେଇ ହୁଇବାର ଆସ୍ରମ୍ଭ ତାଙ୍କର କମି ନଥିଲା । ସେ ଥରଥର ହାତରେ ବି ପିଲାଙ୍କୁ କୋନେଇ କାଷେଇବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଆମ ଘରେ ହୁଆ ଅତିଥିଏ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ବାପାଙ୍କ ଆନନ୍ଦର ସୀମା ରହୁ ନଥିଲା । ମଞ୍ଚିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀହର୍ଷର ଝିଅ ଶୁଇଁ (ମିହିକା) ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆଖିଷ ଖେପଦ୍ରଥିଲା; ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବେ ଦେଖିବେ ହେଉଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେ ଆମେରିକାରୁ କଟକ ଆସିଲାବେଳକୁ ବାପା ଭବରଙ୍ଗ ଲୀନା ସାରି ତାଲିଯାଇଥିଲେ । ସେ ଜାବିତ ଥିଲାବେଳେ ବଢ଼ିଯୁଥର ଝିଅ ସଂପ୍ରୀତା ଓ ରେଫ୍ ପୁଢ଼ାଙ୍କୁ କୋକରେ ଧରିଥିଲେ । ତାର ଠିକ୍ ‘୦’ ବର୍କ୍ ମୁହଁ ଦେଖି ତା’ର ନାମ ରଖିଥିଲେ ମୁନ(ଜହୁ) । ଆମେ ତା’ର କୁହିଲା କୁହିଲା ତେହେରା ଦେଖି ତାଙ୍କ ତାଙ୍କଥିରୁ ‘କୁହଳ’ । ସାନପୁଅ ସ୍ବର୍ବତର ସତାନ ସତତିର ନାମ ସୁନ୍ଦର (ସାରୁ) ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ (ଆଖି) । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସାରୁଙ୍କୁ ବାପା ଦେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦେଖି ବାପା ଆନନ୍ଦରେ କୁରୁନି ଉଠିଥିଲେ । ତା’ର ସୁନ୍ଦର ନାମଟାଙ୍କୁ ତାରିଏ କରି କହିଥିଲେ ଜୀବନରେ ତ ପିଲା ଦିନେ ପ୍ରାର୍ଥନା କାରାଲାବେଳେ ‘ସତ୍ୟପଥେ, ଧର୍ମପଥେ ଯେନିଯାଅ ମୋତେ’ ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା କାରାରୁ । କେବୁ ହୁ ଯାହାହେଉ ପୁଅର ନାମ ସ୍ମୃତ (ସତ୍ୟ) ରଖିଛୁ । କିନ୍ତୁ ‘ସାରୁ’ ନାଁର ଅର୍ଥ କ’ଣ ? ତା’ର ଉଚିତରେ ପୁଅ କହିଥିଲା-କୁହାବାପା ଗୁଜରାଟରେ ‘ସାରୁ’ ର ଅର୍ଥ ଚିକିପିଲା । ଏହାଶୁଣି ବାପା କହିଥିଲେ-‘ଗୁଜୁରାଟୀ ଭାଷାରେ ‘ସାରୁ’ ଶବ୍ଦି ‘ସାନ’ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥବାତୀ, ତୁହେଁ କି ?

ଏସବୁ କହିବାର ଅର୍ଥ ଅତିକ୍ରମ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ମୋ ବାପାଙ୍କର ସ୍ଵୀଚ୍ଛା କିନ୍ତୁ ଯଦି ନଥିଲା । ସେ ମୋର ଜୀମାତା ତାଙ୍କର ଦୟାନିଧିଙ୍କୁ ପଚାରୁଥିଲେ- ମୁଁ ଶହେ ତେଣୁବିତ ? ଦୟାନିଧି କହୁଥିଲେ, ଦେଖ, ବୁଦ୍ଧାବାପା, ଆପଣ ଏବେତ ଶହେ ପାଖାପାଖୁ ହେଲେଣି । ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରୋଷ୍ଠେର ସମସ୍ୟାଟା ପାଇଁ ତ ଉଷ୍ଣଧ ଖାଉଛନ୍ତି । ଶହେ ନ ତେଣୁଲେ ଆପଣଙ୍କ ଛାଡ଼ିବ କିଏ ?

ଏହିପରି କେତେ ଆଜାପ, ଏହିପରି ଅନେକ ଅଲୋଚା କଥା ଏବେ ମନ ଭିତରେ ଦେଉ ଭାଗୀ ଭାଗୀ ଆସେ । ମୁଁ ଚଟ୍ଟମ୍ଭ ହୋଇ ସଂଜ ଆବାଶକୁ ତାହେଁ । ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ପରିସ୍ଥିତି ଘରୋଇ ଜୀବନ ନିଜ ଘର ଓ ଆପଣାର ପାରିବାରିକ ଉଦ୍ୟାନ ନିଜର ବିଷୟରେ ଗୁଣିତୁଥେ, ଉରର ବୟସରେ ସଞ୍ଚାରନ କରିବସେ ।

ବୁଢା ବୟସରେ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପଦେ ‘ମୁଁ ଖୋଜା’ରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ମୋ ଘର, ମୋ ସମ୍ପାଦ, ମୋ ଦେହ ଓ ନିଜ ଇଳାକାରେ ପ୍ରଜାପତି ପରି ଉତ୍ତିଶ୍ଵରିବାରେ କିଏ ବା ସଶ୍ରଦ୍ଧ ନ ହୁଏ ? ଆମେ ତ ସବୁବେଳେ ପ୍ରସାଦପୂରୁଷଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛି କରୁ- “ହେ ଉତ୍ତିଶ୍ଵର / ଦିଅ ମୋତେ / ‘ମୁଁ’ର ସଂପାଦ, ମୁଁ କର ଫୁଲବନେ / କର ମୋତେ ମହୁମାଛି, ଦିଅ ମୋତେ ଟିକେ ମୁଁ / ପ୍ରଜାପତିଟିର ।” ଏହାର୍ତ୍ତ ତ ପ୍ରତି ମଣିଷର ଅଭାସସା । ମଣିଷମାତ୍ରେ ନିଜ ସରା ଓ ସକୀୟ ବିଶେଷତା ନେଇ ବଞ୍ଚେ । ଆମେ କେବଳ ସାଧାରଣୀ କରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ସାହୁଶ୍ୟ ଦେଖିଥାଉଁ । ତେବେ ଏହି ସହାବସାନ, ସମଧର୍ମରା ଓ ସହନଶୀଳତା ନଥିଲେ ମଣିଷ ଗୋଠନବ୍ରା ହୋଇଥାଏ ।

ଅନେକ ବୟସ ମଣିଷ ସମବାଳୀନ ଜୀବନ ସହ ଖାପ ଖୁଆଇ ଚାଲିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆନ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତର୍ମଧ୍ୟ ତଥା ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ଫଳରେ ପାଇଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବଢ଼ିଚାଲିଛି । ଚଳଣି, ଜୀବନଧାରା, ରାତିନୀତି ବଦଳୁଛି । ପୂର୍ବେ ଶହେ ତୁଳନାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ଯାହା ବଦଳୁ ନଥିଲା ବର୍ଷମାନ ଦଶପଦର ବର୍ଷରେ ତାହା ବଦଳି ଯାଉଛି । ସମାଜ ଜୀବନର ଏହି ହୃଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ତାକ ଦେଇ ନପାରିଲେ ବୟସ ମଣିଷଟି ଏବାକା ହୋଇପଡ଼ିବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏସବୁ କଥାକୁ ହେବି ବାପା ମୋ ପିଲାଏ ଯେତେବେଳେ ଅଗନ୍ତିଆ ପରିବାରର ନିଜନିଜର ଜୀବନସାଥୀ ବାଲିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାକୁ ସୀବୁଟି ଦେବାରେ କୁଷାବୋଧ କରିନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଧାର ଦୃଷ୍ଟି ଓ ବିଚାରବୋଧ ହେତୁ ମୋରି ସେହି ବୋହୁଏ ତ ଉତ୍ତିଶ୍ଵା ଜୀବନଧାରା ସଂସ୍କରି ଓ ଜାପାକୁ ବି ଆପଣେଇ ନେଇ ପୁରାପୁରି ଓଡ଼ିଆ ଘରର ବୋହୁ ବନ୍ଦିଯାଇଛନ୍ତି । ବାପା ବିଶ୍ଵବର୍ଷ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ପରି ହୁଏତ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ-

“ହେ ମୋର ଚିର ଜାଗରେ ବାରେ
ମହାମାନବର ସାରର ତୀରେ ।”

ଆଜି ଜୀବନର ଛାଇ କେଉଠାଣିବେଳେ ବାପାଙ୍କ କଥା ବାରମ୍ବାର ଉଦ୍‌ଗାସିତ ହୁଏ । ମୁଁ ନିର୍ମନେଷ ନୟନରେ ସଂଜ ଆବାଶକୁ ନିରେଖା ରହେ ।

ନିଜରେ ନିଜ, ସେଇତ ନିଜ

ଏଣିକି ସଂଜ ଆକାଶକୁ ଅନାଇବାର ବେଳ । ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକ ହୃଦିଆଁରେ କେମିଟି ଯୁଲ
ଫୁଲୁଛି, ମାରୀ ସଂଜରେ କାକର କେମିଟି ପଦ୍ମିଷ୍ଟି, ଆକାଶରେ ଜଙ୍ଗ ଓ ତାରାଏ କିପରି ବିଜେଇ
ହୋଇପଦ୍ମିଷ୍ଟି, ତାର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ର ହେଜିବାକୁ ମନ ଡାକୁଷ୍ଟି । ମୋ ଘରର ଅନତି ହୁରରେ
ମହାନଦୀ ପ୍ରବହମାନ । ରତ୍ନରେଦରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୋତର ତାରତମ୍ୟ ଧରାଦିଏ ।

ସମୟ ବି ନିଜପରି । ଆବର୍ତ୍ତ ହେବା ତାର ଧର୍ମ । ସମୟ କୋଳରେ ମଣିଷ ବି
କ୍ରୀଡ଼ନକଟିଏ । ବାଲ୍ୟରେ ସମୟର କନକନ ଚେହେରା, କୈଶୋରରେ ତାର ଚପଳ
ଷ୍ଠି, ଯୌବନରେ ସମୟର ବେପରୁଆ ଦସ, ପ୍ରୋଡ଼ରେ ନିରୋଜ ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବାର୍ଷକ୍ୟରେ
ଉପା ଉପା ସ୍ଵର ମଣିଷକୁ ନିର୍ବାକ କରିଦିଏ । ମଣିଷ ଜୀବନକାଳ ଭିତରେ ସମୟର
ଭଲିକି ଭଲି ଅବତାରକୁ ଭେଟେ । ଅଳକ୍ଷିତରେ ତାର ନିରାଜନା କରିଚାଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୟ
କାହାରି କଥା ମାନେନା । ସେ ଚିର କିଶୋର । ସେ ଲୋକକଥାର ଅବୋଲକରାଟିଏ ।

କାବ୍ୟ ରାଷ୍ଟାରେ କହିଲେ-

“ଚିର କିଶୋର ସେ
ହସି ହୁହୁଥାଏ
ମାନେ ନାହିଁ କାହା କଥା,
କେଡ଼େ ଅଖଣ୍ଡିଆ
ଅବୋଲକରା ସେ
ପକାଏ ବମଳ
ପୋଡ଼େ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଜୁତା ।”

ଅଥବା ଘୂରି ହୁଲିବାରେ ତାର ଆନନ୍ଦ । ହାତରେ ତାର ଦର୍ପଣ । ପ୍ରତି ମଣିଷ
ନିରୋକ୍ତା ବେଳାରେ ଅବା ଜୀବନର ସଂଜ ପ୍ରହରରେ ସେଇ ଅବୋଲକରାର ଦର୍ପଣକୁ
ତାହିଁବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣେ; ଏପରିକି ବାଧ୍ୟ ହୁଏ ।

ମୁଁ ବି ଆଜି ଜୀବନର ସାଯାହରେ ସମୟ-ଦର୍ପଣକୁ ହେଲୁଛି । ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାକୁ
କରୁଛି । ମନ ଆକାଶରେ ଢୁପି ଅଢୁପିର ଅସୁମାରୀ ଝଡ଼କୁ ତ ନିରେଖୁଛି । ଚିର ଚେତନାରେ
ସମୟର ଅଞ୍ଚପଣର ଦୃଶ୍ୟପତ୍ରକୁ ସୁରଣ କରି କାକୁସ ନ ହେଉଛି, ତାହା ହୁହେଁ ।

ଏବେ ସଂଜ ସକାଳେ ମହାନଦୀକୁଳକୁ ଆସୁଛି । ମହାନଦୀ ହୋଇପଡ଼ିଛି ମୋର ଅତରଖ ଦୋସର । ଏହାକୁ ନ ରେଟିଲେ ମନଷା ଗୋଲେଇ ଘାଣ୍ଡି ହୁଏ । ମୋ ମନର ନଦୀ ସୋହାରୀ-ଉସକୁ ଖୋଜିଲେ ରେଟେ ଭାଲୁକାକୁ; ସ୍ଵରେ ଅରତେଇ ନଈର ମହିଷାପାତ୍ରକୁ; ହେଜେ ବୈଚରଣୀ ଟଟକୁ; କଳେ ଲିଙ୍ଗରାର ଛାଇ ଛଟକୁ । ମନେପକାଏ ମହାନଦୀର ହୀରାକୁଦ ବନ୍ଧତଳର ଉପନ ଶଯ୍ୟାକୁ । ଦିନେ ମୋ ଗାଁ ପାଖର ଭାଲୁକା ନାଳ (ଛୋଟ ନଈ) ଥିଲା ବାଲ୍ୟର ସାଥ । ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ବୈଚରଣୀ କୁଳିଆ ପବନ ମୋ କିଶୋର ମନକୁ ଉଲ୍ଲୟିତ କରୁଥିଲା । କେହୁଙ୍କରର ରିବସନ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ନଈ ନଥିଲା । ତେବେ କେହୁଙ୍କରଗଡ଼ର ପୁରୁଣ ଉଆସର ଅନତିତୁରରେ ରିରି ଟଟିନୀ ମାଛକାହଣାର ଉଦ୍ଦୟୋଗ ହିଁ ହୁଲ୍ୟ ଅଜହାସ ସହିତ ପାହାଡ଼ କୁରୁରୁ ତଳକୁ ଡେଇଁବାର ଦୁଶ୍ୟ ମନରେ ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଭାବୁଥିଲି ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଯୌବନ ଠିକ୍ ଏଇପରି ଉଦ୍ବେଳିତ ହୋଇ ଆସେ । ବାତ ବନ୍ଧନ ମାନେନା । ‘ଘାଗରା ପ୍ରପାତ’ ପରି ଡେଇଁ ଡେଇଁ ଛୁଟି ଚାଲେ । ଅମଣିଆ ପଣ ହିଁ ତାର ନିଯତି । ତାରୁଣ୍ୟ ତ ଯୌବନର ଗୋଟାଏ ପାହାଚ । ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳେ କୌଶୋର ଡେଇଁ ତାରୁଣ୍ୟର ପାବଳୁରେ ପାଦଦେଇ ସାରିଥିଲି । ତାରୁଣ୍ୟର ଫୁଲ ସର୍ପରେ ଏଇ ମାଛକାହଣା ଏବଂ ତା’ର ଘାଗରା ଜଳ ପ୍ରପାତ ମୋତେ ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ କରିବାର ମହିରେ ପ୍ରଥମେ ମନ୍ତ୍ରିତ କରିଦେଇଥିଲା । ସେହିଦିନ୍ଦ୍ରି ନଦୀ ହେଲା ମୋର ଜୀଜାସାଥୀ । ଅନ୍ୟରାଷ୍ଟାରେ କହିଲେ ବନ୍ଧିଗଲା ଆଦ୍ୟଯୌବନର ଜିର୍ବରି ଦୋଷ୍ଟ । ଏହି ଜିର୍ବରି ଦୋଷ୍ଟର ଚୋରା ଚାହାଣିକୁ ଜୀବନସାରା ଏହି ପାରିନାହଁ କି କୁଳି ବି ପାରିନାହଁ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପୁଣି ନଦୀ ହୋଇଗଲା ନାରୀ । ନାରୀ ବନ୍ଧିଗଲା ନଦୀ । ‘ନଦୀ ନାରୀ ବାରି ନୋହିଲେ ।’ ଉଭୟ କେତେବେଳେ ନକ୍ଷତ୍ର ହୋଇଯାଏ ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ଜୀବନରେ ନଦୀ ନାରୀ ନକ୍ଷତ୍ର ଏକାଜାର ମନେହୁଅଟି । ଏସକୁ ବିଷୟ ଜୀବନର ସାହାହରେ ରାଜିକି ରାଜି ପରୁଆରରେ ଆସନ୍ତି । ନଦୀ କେତେବେଳେ ବୋଉ ପରି ଦିଶେ । କେତେବେଳେ ମୋ ପଚୀ କ୍ଷୀରୋହ୍ମାପରି ପାଖ ଛାଡ଼େନା । କେବେ ବା ଅଭିମାନୀ ଜ୍ଞାବ୍ୟବିନୋଦିନୀ ପ୍ରିୟାଟି ପରି ଗେହ୍ନେଇ ହୁଏ । କେତେବେଳେ ଅବା ଚର୍ଯ୍ୟାକାରିଣୀ ତନ୍ୟାଟି ପରି ମୋର ପାଦ ଧୋଇଦିଏ ଓ ମୋତେ ଆଉଁସି ଶୁଆଇ ପକାଏ । ପୁଣି ସତେଜି ପରିଶତ ବୟସରେ ଚର୍ଯ୍ୟାରତା ସେବିକା ବା ଧାଇ ମାଆ ବନ୍ଧିଯାଏ । ଆଜି ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା ଦାୟରେ ରେତିଥିବା ଜିନ ଜିନ ନଈକ କଥା ମନେପଡ଼େ ।

ବାଲ୍ୟ, କୈଶୋର ଓ ତାରୁଣ୍ୟର ସାଥୀ ବନ୍ଧିଥିବା ନଈକ କଥା ତ କହିଛି । ଯୌବନରେ ମୁଁ ରେତିଥିଲି କାଠ୍ୟୋଡ଼ୀ ଓ ମହାନଦୀକୁ । ଦୁଇଟି ନଈର ସହର କଟକ ଥିଲା ମୋର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ଦୀକ୍ଷାକ୍ଷାନ୍ୟ । ସେହିନ କାଠ୍ୟୋଡ଼ିକୁ ନେଇ କବିତା

ନେଣ୍ଠିଥିଲି । ତାର ଜନ ଆଉ ନୀଳ ଚଉଚରାପୁର ଠାଣିରେ ଆଷାଡ଼ର ଭସାମେଘ ସହ ବସତର କଞ୍ଚକ ଡାକରା ଶୁଣିଥିଲି । କାଠଯୋଡ଼ି ମୋତେ ଜୀବନର ଚଉପଦୀ ଶୁଣେଇ କହିଥିଲା, ବାଲିଘର ଗାଁଖିବାର କାହାଣୀ । ସେ ମୋତେ ସୁଚେଳ ଦେଇଥିଲା ସମୟ ବି ଗୋଟିଏ ଡରରା; ଯେତେ ଦୌଡ଼ିଲେ ବି ହରିଣ ଧରା ଦିବେନା । ଦୌଡ଼ିବା ହିଁ ସାର ହୁଁ । ବସ୍ତୁତଃ କହିଥିଲି—“ଦଉଡ଼ନା ବଡ଼ ଖରା/ ମନରେ ବଉଦ କେତେ/ ପିଚି ହୋଇଯାଏ;/ କେତେ ବାଲିଘର ପୁଣି ଆଜି ରାଁଖିଯାଏ; / କାଠ ଯୋଡ଼ି ସବୁ କହେ/ ସବୁ କହେ, ସମୟ ଡରରା/ ହରିଣ ମୋ ଦିବ ନାହିଁ ଧରା ।” ବସ୍ତୁତଃ ସେବିନ କାଠଯୋଡ଼ି ମୋତେ ଦେଶ ଆନମନା କରିଦେଇଥିଲା । ଉଠାଣି ଗଡ଼ାଣି ଜୀବନର ଚୌହଦୀ ଆଜି ହୋଇଯାଉଥିଲା ।

ମହାନଦୀ ସେବିନ ମୋ ଆଖିରେ ଯୋଜନଗନ୍ଧା, ନଗରପୂରନରୀ ଓ ମାନସ ରାଧାର ‘ବା’ ନେଇ ଉଚା ହୋଇଥିଲା । କଟକ ହୋଇଯାଉଥିଲା ସୁଟିର ବିଦିଶା ଓ ଧୃତିର ସହର ବି ପାଇଟି ଯାଇଥିଲା । ମହାନଦୀପଠାର କାଶତଣ୍ଡୀ ବଣ ସମୟର କହୁକ ଫିଙ୍ଗି ମୋତେ ବିହୁଳ କହୁଥିଲା । ଏଣୁ ନଦୀଏ ଥିଲେ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା ପାଇଁ ଦିଶାରା । ମୋ ଜୀବନର ପାଥୟ ସଜ କରିଦେବାର ପରମ ଧାତ୍ରୀ ସ୍ଵରୂପିଣୀ ।

ଯୌବନର ଆଦ୍ୟଭାଗରେ ଯେତେବେଳେ ଜୀବିକା ଦାୟରେ ଅତୁରୋତ୍ତ ବିଜ୍ଞାନ ବଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେଲି, ଲିଙ୍ଗରାର ଅନନ୍ତିତୁରରେ ଘରଟିଏ ପାଇ ରହିଲି ମଦନମୋହନ ପଡ଼ାରେ । ପାଖରେ ରଞ୍ଜାସାଗର ପୁଷ୍ପିଣୀ ଓ ସୁନାଶଗଡ଼ ନାମକ ତୁଙ୍ଗ ପ୍ରସର ମୁଣ୍ଡିଆ । ତାର ପାଦ ଦେଶରେ ମଦନମୋହନ ଠାକୁର ଓ ତୁର୍ତ୍ତୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ମନ୍ଦିର । ପୁଣି ମଦନମୋହନ ପଡ଼ାର ଅନନ୍ତି ତୁରରେ ଲିଙ୍ଗରା ନଈ । ତା’ର ତରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ଚାହାଣି, ଧାରେ ଜନ ଯେମିତି କିଶୋରୀଟିର ଧାରେ ଚଳାପାଞ୍ଚ ଥବା ତୁରଙ୍ଗୀ ବିକାର । ଏହି ନୀଳ ନୀରା ଲିଙ୍ଗରା ମୋରି ସୁବମାନସରେ ଦିନେ କମ୍ ଜାବାତର ସ୍ଵତ୍ତ କରୁନଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଅତୁରୋକରେ ବି ନଦୀର ଡାକ ଶୁଣିଛି । ବର୍ଷକୁ ଥରେ ତୁରଥର ସାତକୋଣିଆ ଗଣ୍ଠର ଆରମ୍ଭଜ ଟିକରପଡ଼ାରେ ଶ୍ଵାପଦଶକୁଳା ମହାନଦୀର ଉରାଜ ଅଥଚ ବୁଝଗମୀର ରୂପ ଦେଖି ବିସ୍ମୟ ବିରୋଧ ହୋଇଛି ।

ଚାକିରୀ ଜୀବନର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ତ ପୁଣି କୁର୍ଳାରେ ମଣିଷ ହାତରେ ବହିନୀ ମହାନଦୀକୁ ହାରାକୁନ୍ଦ ବନ୍ଧର ପରିସରରେ ରେଣ୍ଟିଛି । ଏଣୁ ଜୀବନରେ ନଦୀର ବିଭିନ୍ନ ରୂପ, ରଜିକି ରଜି ଠାଣି ଓ କିସମ କିସମ ଚାହାଣି ନିରେଣ୍ଣ ନିଜକୁ କୁତାର୍ଥ ମଣିଛି ।

ନଦୀର ଜନନୀ ରୂପ ମୋ ଆଖିରେ ସୁମୁଣ୍ଡ ଆଣି ଦେଇଛି । ଜାଯା ରୂପ ମୋ କାଯାରେ ମାୟା ଉରିଦେଇଛି । ତାର ପ୍ରେୟସୀ ରୂପ ମୋତେ ବିହୁଳ କରିଛି । ତାର ଭରିନୀ ରୂପକୁ ରେଣ୍ଟିଛି ସହକର୍ମୀଙ୍କ ଓ ସହଚାରିଣୀଙ୍କ ଆକାପ ଆଲୋଚନାରେ । ତପକ

ଛଦା ଓ ହାସ୍ୟାଳୁନା ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ରିତରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି ଗିରିଖରର ଉଦାମତାକୁ । ବନ୍ଧୁତଃ ମୁଁ ବନ୍ଦୁ ସମୟରେ ଅତ୍ରଭବ କରେ ନଦୀ ହଁ ଜୀବନ ଓ ଜୀବନ ହଁ ନଦୀ ।

ଜୀବନ ନଈ ତ ବହି ଚାଲିଛି । ତଳକୁ ତଳ ବହିଯିବା ତ ନଈର ଧର୍ମ । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଂଗେ ସଂଗେ କେତେ ଅତ୍ରଭବ, କେତେ ହସ କାହର ମୁହଁର୍ଭକୁ ରେଟିଛି । କୁଳ ପ୍ରାବିନୀ ନଈଟି ପରି ଯୌବନରେ ଉତ୍ସମ୍ମିତ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ତତ୍ତ୍ଵମିକ୍ତ ଉତ୍ସର କରିଛି ନା ବାବୁଭର କରିଛି, ତାହା ସମୟ ଲେଖି ରଖିଛି ହୃଦୟର କର୍ତ୍ତା । ମୋରି ପ୍ରଭାବରେ ଛାତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କନ କେତେତୁର ନିଜ ନିଜର ମନୋକୁମିକୁ କିପରି ଶ୍ୟାମାୟିତ କରିଛନ୍ତି, କେତେ ପରିମାଣରେ ଶୟାମାମଳା ହୋଇ ପରିପୁଣି ଲଭିଛନ୍ତି, ତାର ହିସାବ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ । ନଈଟିଏ ଶେଷଯାଏ ପ୍ରେତସ୍ଥିନୀ ହୋଇ ବହିଯିବାରେ ହଁ ନିଜର ସିତିକୁ ଜାହିର କରିଥାଏ । ସେଇମିତି ମୋର ଜୀବନ-ନଈଟି ଏ ଯାବଦ ବାଲି ଗର୍ଜରେ ପ୍ରେତେରା ହୋଇ ନାହିଁ । ସାଗର ସଂଗମ ଲାଜସୀ ହୋଇ ବହି ଚାଲିଛି ।

ମୁଣ୍ଡକ ଉପନିଷଦ କହୁଟି—

“ୟଥା ନଦ୍ୟା ସ୍ୟଦମାନାଃ ସମୁଦ୍ର—

ହସଂ ରହୁନ୍ତି ନାମ ରୂପେ ବିହାୟ

ତଥା ବିହାନାମ ରୂପାଦିମୁକାଃ

ପରସରଂ ପୁରୁଷମୁପେତି ଦିବ୍ୟମ ।”

ରାଷ୍ଟ୍ରକବିଙ୍କ ଏହି ବାଣୀଟି ଏବେ ଦାହୀଙ୍କ ବାରଯାର ଧୂନିତ ହୋଉଛି । ମଣିଷର ଜୀବନ ନଈ କ’ଣ ବିଶ୍ୱପରାରେ ସମୀକୃତ ହୁଏ ? ଆଜି ଅବସର ଜୀବନରେ ସେହିକଥା ମହାନଦୀକୁଳରେ ତୁଳିଲାବେଳେ ଅଳକ୍ଷିତରେ ଅତ୍ରଭଣିତ ହୁଏ । ପର ମୁହଁର୍ଭରେ ମୋ ଅଗଣାରେ ଫୁରୁଥୁବା ଲାଲ ଚହଚହ ମହାର ଫୁଲ ରହଣରେ ହେନା ଲାତିକାଟିର ଚିକିଟିକି ଧକାଫୁଲ ଓ ତାର ମହକ ମୋର ନାଭିରକ୍ଷକୁ ଥରାଇଦିଏ । ଏତିକିବେଳେ ତାରା ଖାତି ଆକାଶ ତଳେ ସୁରୁସୁଲିଆ ପବନରେ ଛାତ ଉପରେ ନିଜକୁ ନିଜେ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାର ଲାଲ ମହାର ନା ସାହିତ୍ୟ-ଲାତାର ଚିକ ଚିକ ହେଲୁର ମହକ ? କେଉଁଟି କାମ୍ୟ ? କେଉଁଟି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ? ଆଖିରେ ଛାଇ ନିଦ ଘୋଟି ଆସେ । ମୁଁ ପଚପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଶରତକୁ ପଛରେ ପକାଇ ଆରାମ ଚୌକିରେ ଦକ୍ଷି ପଦ୍ମଥାଏ; ଆଖିରେ ଛାଇ ଛାଇ ନିଦ ।

ପରିଶିଳ୍ପ

(କ) ଜୀବନପଞ୍ଜୀ

ଜନ୍ମ	୩.୫.୧୯୩୪, ଚୋଇବନନ୍ଦା, ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ, ବେହୁଙ୍ଗର
ପିତା	ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ପ୍ରଧାନ
ମାତା	ତମାବତୀ ଦେବୀ
ଶିକ୍ଷା	ରେଲେକ୍ସ୍‌ବ୍ୟାକ୍, କଲେଜ, ବରକ ୱିମ୍‌ଏ. (୧୯୪୯), ଡି.ଲ୍ଲିବ୍‌ (୧୯୭୭)
	ବୃତ୍ତି
ଅଧ୍ୟାପନା	ବେହୁଙ୍ଗର ବିଷ୍ଣୁଆନ କଲେଜ (୧ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୪୯-ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୪୯), ଅନ୍ତର୍ଗୋଳ କଲେଜ (୨୪ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୪୯-ଜୁଲାଇ ୧୯୭୭), ଦେକାନାଳ କଲେଜ (ଜୁଲାଇ ୧୯୭୭-ଜୁନ ୧୯୭୧)
	ରେଲେକ୍ସ୍‌ବ୍ୟାକ୍- ଜୁଲାଇ ୧୯୭୪-ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୮୧ ଅନ୍ତର୍ଗୋଳ କଲେଜ- ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୮୧-ସ୍ପ୍ରିନ୍ଗ ୧୯୮୨ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ- ମେ ୧୯୮୨-ମେ ୧୯୯୪ ପରିଦର୍ଶକ ପ୍ରଫେସର- ୨୦୦୦-୨୦୦୨ (ରହିବିଦ୍ୟାଳୟ)
ରାଷ୍ଟ୍ର ବିଶେଷଜ୍ଞ	ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶନ ଓ ପ୍ରବାଣନ ସଂସା : ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଜୁନ ୧୯୭୧-ଜୁଲାଇ ୧୯୭୪
	ସାରବ୍ୟତ ବୃତ୍ତି
କବିତା	ନଈ ଆଉ ମାଛ, ହଂସ ଓ ଧୀରପ; (୧୯୭୩), ଉତ୍ୟେଶ୍ୱରା (୧୯୮୧), ଅନ୍ତିରପାଦ (୧୯୮୭), ଯୟାତି (୧୯୯୧), ଅଭ୍ୟରଯ (୧୯୯୪), ବନ୍ଦିଶ ସିଂହାସନ, (୧୯୯୮), ବର୍ଷିତାର ଦୁଷ୍ଟ୍ୟ (୨୦୦୧), ନୀଳାର ନିମନ୍ତ୍ରଣ (୨୦୦୪), ବୃକ୍ଷୋଦର, (୨୦୦୭), ଉତ୍ୟେଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ର (୨୦୦୯), ଶରତ ସଂଭାର (ପ୍ରଥମ ପର୍ବ) (୨୦୦୭)

ସମାଜୋଚନା	କାବ୍ୟଧାରା ଓ କବିମାନସ (୧୯୭୭), ମଧୁସୃଷ୍ଟି : ଅମୂର୍ତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି (୧୯୭୯), ସାହିତ୍ୟ ସଂଗମ(୧୯୮୧), ସାହିତ୍ୟାବର୍ଷ (୧୯୮୭), ସାଂପ୍ରତିକ କବିତାର କୁଳ ଓ ଶୀଳ(୨୦୦୭), ବାହମୟ ପରିଧି: ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପରିକ୍ରମା (୨୦୦୮) ।
ଅନୁବାଦ	ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ସବ (୧୯୭୫), ପ୍ରାଯୋଗିକ ରାଷ୍ଟ୍ରା ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗବିଦ୍ୟ (୧୯୮୧)
ସଂପାଦନା	ବ୍ରଜ ବିହାରୀ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ (୧୯୮୭), ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବିତା (୨୦୦୪), ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, କୁବନେଶ୍ୱର । ନୀଳକଷ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରନାୟିକା (୨୦୦୭), କେତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ନୂଆ ଦିଲ୍ଲୀ ।
ଓଡ଼ିଆ ରାଷ୍ଟ୍ରାକୋଷ :	୮ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ, ଆଉ ୨ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶ ଅପେକ୍ଷାରେ ।
ଆମୁଚରିତ	ସାହିତ୍ୟର ସେବାୟତ

ଗବେଷଣା ଓ ଦିଗଦର୍ଶନ

(ବ) କବି ପ୍ରଧାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଗବେଷଣା-

ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ରକ ସାରବ୍ରତ ସୃଷ୍ଟି ଓ କାବ୍ୟଦୃଷ୍ଟି ସଂପର୍କରେ କେତେକ ଗବେଷକ ନିବନ୍ଧ ରଚନା କରି ପିଏବ.ଡି ଡିଗ୍ରୀ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସେବୁଡ଼ିକ ସଂପର୍କରେ ବିଯତ ସୁଚନା ।

- ସମବାଜୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଓ କବି ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ ଯାର ପୃଷ୍ଠକ ରୂପ ହେଉଛି ‘ଶରତ କାବ୍ୟମାନସ’ : ସଲୀନା ପଢନାଯବ
 - ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟ ପରିଚୟ୍ୟା (ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର କବିତାରେ ମିଥ୍ ବିଚାର : ଦିଗମର ରିରି (ପ୍ରକାଶିତ)
 - ସାଧାନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଓ କବି ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କ କବିତା-ଲୋକନାଥ ସେ୦୧
 - ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନଙ୍କ କାବ୍ୟମାନସ- ଅଭିନନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ
- (ଘ) ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ଉତ୍ସାହାନରେ ବନ୍ଦୁ ଗବେଷକ ଗବେଷଣା କରି କୃତିତ୍ୱ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସେ ସବୁର ସୁଚନା ।

ଟି.ଲିଟ୍ :

ଶିରୀଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର

- ଆଧୁନିକ କବିତା ଓ ମିଥ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ
(ସମ୍ବନ୍ଧସାନରେ ମିଥର ବିଚାର)

ପ୍ରକାଶ ରଥ

- ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ କବିତାରେ ରୂପାହୁତବ

ପିଥବୀ.ତ୍ଥ. :

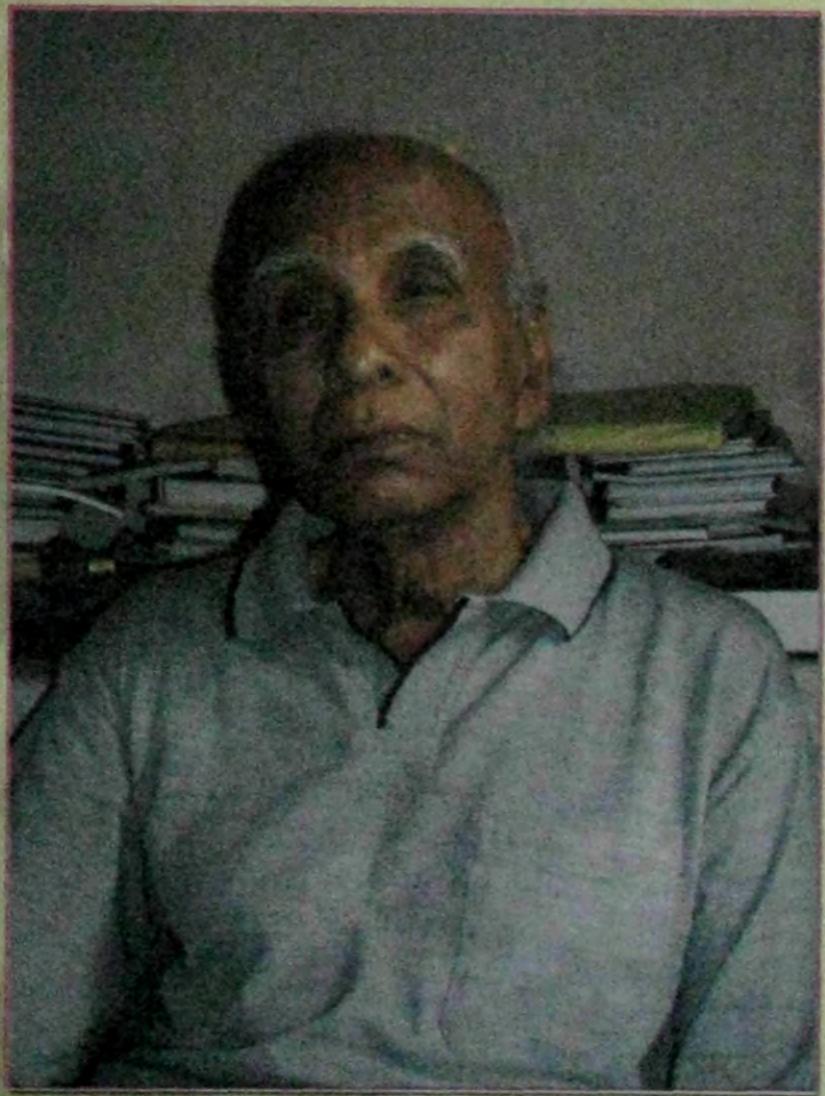
- ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା କୁମାର ପ୍ରହରାକ
- ଅଜିତ କୁମାର ଦାସ
- କନ୍ତକ ସାହୁ
- ସୁବୋଧ କୁମାର ଚାଟାର୍ଜୀ
- ସତ୍ୟବାଦୀ ପଞ୍ଜନାୟକ
- ବାବଜୀ ଚରଣ ପଞ୍ଜନାୟକ
- ସୁଲୋଚନା ଦାସ
- ଭାଗୀରଥ ଜେନା
- ପ୍ରଭାକର ରାଉତ
- ଅଶୋକ କୁମାର ମହାପାତ୍ର
- ବନ୍ଦୁବାହନ ମହାପାତ୍ର
- ଉପେତ୍ର ମହାପାତ୍ର
- ବିଦ୍ୟୁତସ୍ଵରା ରଥ
- ପ୍ରଶାନ୍ତ କୁମାର ରଥ
- ମଞ୍ଜୁପ୍ରଭା ମହାପାତ୍ର
- ବନବିହାରୀ ରଥ
- ବାସତୀ ରାୟ
- ପଲ୍ଲୀଶ୍ଵରୀ ପଞ୍ଜନାୟକ
- ସନ୍ଦର୍ଭ କୁମାର ମିଶ୍ର
- କୁକମଣି ନାୟକ
- ପଦ୍ମିନୀ ଯୋଷୀ
- ରଣଜିତ କୁମାର ପରିଦୀ
- ଦଖିବାମନ ପ୍ରଧାନ
- ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ
- ପ୍ରଭାତୀ ରଥ
- ଉଡ଼ିଆ ଗାଆ ବାବ୍ୟ
- ଉଡ଼ିଆ ଲୋକନାଟକ ଓ ବୈଷ୍ଣବ ପାଣି
- ସାରଜା ମହାଭାରତରେ ଧର୍ମଧାରୀ
- ଜଗନ୍ନାଥନ ରାମାୟଣ ଓ କୃତ୍ତିବାସ ରାମାୟଣର ତୁଳନାମୂଳ ଅଧ୍ୟୟନ
- ଉଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ପୁଷ୍ଟ ସଂପୁର୍ଣ୍ଣ
- ଉଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକବିତାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସଙ୍ଗ
- ଉଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା
- ଉଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ପରମରା ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର
- ଚିତ୍ତମଣି ମହାତିକ ବଥାକୃତି ଓ କୃତିତ୍ତ
- ରୋମାଣ୍ଡିକ ଭାବ୍ୟାକୁଳବ ଓ କବି ବିଜୋଦ ନାୟକ
- ଉଡ଼ିଆ କବିତାରେ ନାରୀ
- ଅର୍ଣ୍ଣନୀକୁମାରଙ୍କ ନାର୍ତ୍ତକରେ ନାରୀ
- ଉଡ଼ିଆ କାବ୍ୟନାଟିକା
- ଗଜାଧର କୃତିରେ ରାମାୟଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ
- କାନ୍ଦୁଚରଣଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ଆରୋହଣ ଓ ଅବରୋହଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ
- ଉଡ଼ିଆ କବିତା ଓ କବି ପଦ୍ମଚରଣ ପଞ୍ଜନାୟକ
- ଉଡ଼ିଆ କବିତାରେ ରତ୍ନ
- ଉଡ଼ିଆ କାବ୍ୟକବିତାରେ ବର୍ଷା
- ଉଡ଼ିଆ କବିତାରେ ମୁଛ୍ୟଚେତନା (ମହାବାହର ସାକ୍ଷର)
- ଉଡ଼ିଆ କାବ୍ୟରେ ନିସର୍ଗ ଚେତନା ଓ କବିବର ରାଧାନାଥ
- ସାରଜା ମହାଭାରତରେ ହରଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ
- ରୋମାଣ୍ଡିକ ଭାବ୍ୟଚେତନା ଓ କବି ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ
- ସାରଜା ସାହିତ୍ୟରେ ନାମବିଧାନ ପ୍ରସଙ୍ଗ
- ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଦରେ ଧର୍ମୀୟ ଚେତନା ଓ ଉଡ଼ିଆ କବିତା
- ରୂପାଦେଶୀ କବି ମାନସିଂ୍ହ

ପ୍ରକାଳର ପ୍ରଧାନ	- ସାମ୍ୟବାଦୀ କାବ୍ୟଚେତନା ଓ କବି ଅନ୍ତର
ପତ୍ରକାରୀ
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ	- କେନ୍ଦ୍ରର ଲୋକନାଟକ
ଅଶ୍ୱ କୁମାର ମହାପାତ୍ର	- ଫବୀର ମୋହନ ଓ ତଥା କବିତା
କୁହାନନ୍ଦ ସାଙ୍କୁ	- ଶଶିକୁଷଣ ରାୟଙ୍କ ଗଦ୍ୟବୃତ୍ତି ଏବଂ ଅନୁଶୀଳନ
ପୁନୀଇ କୁମାର ରଥ	- ରାଧାନାଥ କାବ୍ୟରେ ପୁଷ୍ଟଚେତନା
ଶର୍ମିଷ୍ଠାରାଣୀ ମହାତି	- ସତି ରାଜତରାୟଙ୍କ କାବ୍ୟକୌଣସି
ଅସିଦ୍ଧ କୁମାର ଜ୍ଞାନମଣି	- ଓଡ଼ିଆ ଗାଥା କବିତା ଓ କବି ଗଢନାୟକ
ପ୍ରକାଳର ପଣ୍ଡା	- ଓଡ଼ିଆ କବିତାରେ ପରୀଚେତନା

ସନ୍ଧାନ ଓ ପୂର୍ବଧାର

- (୧) ଖୋର ପୂର୍ବଧାର (ପ୍ରବନ୍ଧ) - ୧୯୭୭ ଏବଂ ୧୯୮୧
- (୨) ସହକାର କବିତା ସନ୍ଧାନ - ୧୯୮୭
- (୩) ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୂର୍ବଧାର - ୧୯୯୪
- (୪) ଉଚ୍ଚତ ଉପତ୍ତି ସନ୍ଧାନ, ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗ, ଭାବୁଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ - ୧୯୯୭
- (୫) ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଉପତ୍ତି ସମାରୋହ ସନ୍ଧାନ, ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗ, ରେଭେର୍ବା କଲେଜ - ୧୯୯୭
- (୬) ଅନୁଗ୍ରାହ ସରବାରୀ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାନକୋରର ବିଭାଗ ସନ୍ଧାନ - ୧୯୯୭
- (୭) ଆଦିକବି ସାହିତ୍ୟ ସନ୍ଧାନ, ଟିର୍ପୋଇ - ୧୯୯୯
- (୮) ଅଟିବହୀ ଉଚ୍ଚନାଥ ଦାସ ସନ୍ଧାନ, ପୂରୀ - ୨୦୦୦
- (୯) ଗଜାଧର ମେହେର କବିତା ସନ୍ଧାନ, ଭାବୁଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ - ୨୦୦୧
- (୧୦) ପ୍ରାଣୀ ସନ୍ଧାନ, ଆନନ୍ଦପୁର - ୨୦୦୧
- (୧୧) ଜନସ୍ୱାଧୀନ କବିତା ସନ୍ଧାନ - ୨୦୦୨
- (୧୨) ବିଶ୍ୱବ ପୂର୍ବଧାର - ୨୦୦୨
- (୧୩) ବ୍ୟାସଦେବ ସନ୍ଧାନ - ୨୦୦୩
- (୧୪) ଜ୍ଞାନଦା କବିତା ସନ୍ଧାନ - ୨୦୦୩
- (୧୫) ଅନାଦି ଅନ୍ତର ମୂଳ କବିତା ପୂର୍ବଧାର, ପୁନର୍ଜନନ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ - ୨୦୦୩
- (୧୬) ଉଚ୍ଚତ ଉପତ୍ତି ଉଚ୍ଚବ ସନ୍ଧାନ, ବିଶ୍ୱଭାରତୀ, ଶାନ୍ତିନିକେତନ - ୨୦୦୩
- (୧୭) ପ୍ରେସ୍‌ସମ୍ପିଳ ପୋରମ୍ ସନ୍ଧାନ, ନୂଆ ଦିଲ୍ଲୀ - ୨୦୦୮
- (୧୮) ସାରସ୍ଵତ ପ୍ରତିକା ସନ୍ଧାନ, ଅନ୍ତର ବନିଆ ପ୍ରକ୍ଷେ - ୨୦୦୮
- (୧୯) ବେଦବ୍ୟାସ କବିତା ସନ୍ଧାନ, ରାଜରକେଳା - ୨୦୦୯
- (୨୦) ଭାବୁଳ ପାଠକ ସଂସଦ ସନ୍ଧାନ - ୨୦୧୯

(ଖ) ଜୀବନ ସମ୍ବଲିତ ଫାଟୋ

କବି ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

କବି ପ୍ରଧାନଙ୍କ ପିତା ଓ ମାତା

ପୁଅ ଓ ଭିଆଙ୍କ ଗହଣରେ ଜବିଦମ୍ଭତ

କଟକର ଯୋଗ୍ରା ବାସଭବନରେ

ଡିଆ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଓ କ୍ଷାଲ୍ ଦୟାନିଧୀ

ବସିଛନ୍ତି : ବାମରୁ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନ, ସମ୍ମୁଦ୍ରାଣୀ ଶକ୍ତା ଖା (କୋଳରେ ନାରୁଣୀ ମହିଳା)
ଓ ସମୁଦ୍ର ନୃପେନ୍ଦ୍ର ଖା

ପଛରେ ଅଛନ୍ତି : ବାମରୁ ମର୍ତ୍ତିଆ ପୁଅ ଶ୍ରୀହର୍ଷ-ବୋହୁ ଲିପିକା,
ବଡ଼ ବୋହୁ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା ଓ ବଡ଼ ପୁଅ ସିଙ୍ଗାର୍ଥ

ଜବିଜ୍ଞ ଚନ୍ଦ୍ର ପୁଅ ସିଙ୍ଗାର୍ଥ, ବୋହୁ ପୁଣ୍ୟପ୍ରଭା ଓ ନାରୁଣୀ ସଂପ୍ରୀତା

ବଡ଼ ଟେଅର ଦୁଇ ଟେଅକ ଗହଣରେ ଅଜା ଓ ଆଜି

ଶ୍ରୀ ସନ୍ଧାନଙ୍କ ସାର ଧୂଆ ସକ୍ତି ଓ ତା' ପରିକାର

୧୯୯୪ରେ ଚଉକାଳାନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀହୃଦ ଜାନଙ୍କା ବଲୁର ପଞ୍ଜନାୟକଠାରୁ
ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର ଗ୍ରହଣ ଅବସରରେ

୨୦୦୨ରେ ବିଶ୍ୱବ ପୁରସ୍କାର ଗ୍ରହଣ ଅବସରରେ
ପ୍ରକ୍ଷ୍ୟାକ ଲେଖକ ଶ୍ରୀମତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଗୋଦାମା,
ପ୍ରାଚ୍ଛନ ମୁଖ୍ୟ ନ୍ୟାୟାଧୀଶ ରଜନାଥ ମିଶ୍ର ଓ ସାଂସକ ଉତ୍ସୁକ ମହତାବ

୨୦୦୭ ମସିହାରେ ବିଶ୍ୱଭାରତୀ, ଶାନ୍ତିନିକେତନର ହୀରକ ଜୟନ୍ତୀ ସମାବେଶରେ
ସାରମୁଦ୍ରସେବୀମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନ

୨୦୦୯ରେ ରାଜରକେଳାଠାରେ ବେଦବ୍ୟାସ ସମ୍ମାନ ଗ୍ରହଣ ଅବସରରେ
ବନ୍ଦିଷ୍ଠ ଜନ୍ମ ରମାକାନ୍ତ ରଥଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନ

ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ସହିତ ଜଥାକାର ଶ୍ରୀ ଚରୁଣ କୁମାର ସାହୁ ଓ
ସମୀକ୍ଷକ ଉଚ୍ଚର ପ୍ରକାଶ କୁମାର ପରିତ୍ରା

ବାଣୀପୀଠ ଶ୍ରୀଗାନ୍ଧାର୍ତ୍ତ ରାଜନାରେ ‘ମନ ଗହନ ବନ’ ପ୍ରସକର
ଲୋକପଥ ଉପକରେ ମୁଖ୍ୟ ଅଭିଧ୍ୟ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଧାନ

ଆପଣା କୀବନକୁ ମିତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ
ଦେଖୁଦେଖୁ କବିର
ସହୃଦୟତାରେ ସିନ୍ଧ କରି
ଅଭିଭାଷଣ ଅନୁବୂପ
ପରିବେଷଣ ରାତିରେ ଯେଉଁ
କୀବନ ଚରିତଟି ଆପେଆପେ
ମୂରଁ ହୋଇଯାଏ, ତାହା
'ସାହିତ୍ୟର ସେବାଯତ'
ଶିରୋନାମରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲେଖକଙ୍କ ନମ୍ବୁ
ପ୍ରବେଶ ଓ ସ୍ଵକୀୟ ବିଭାଗ
ଉପସ୍ଥାପନଗତ କମ୍ପ୍ରେସନ
ବହନ କରିଥିବା ଏହି କୃତିଟି
ଆନ୍ତରିକଭାବେ ଜଣେ ରକ୍ଷିକତା
ଶିକ୍ଷକ ଓ ମଧୁସ୍ତରା କବିର
ଆବୁଦ୍ଧରିତ ପୁଣି ଆବୁଦ୍ଧିତ୍ରିର
ରମ୍ୟ ଉପହାର ।

ଜଣେ ମର୍ଯ୍ୟମଣିଷର
କୀବନାଯନର ନିଳୁକ
ପରିପ୍ରକାଶ 'ସାହିତ୍ୟର
ସେବାଯତ' ଓଡ଼ିଆ
ଆବୁଦ୍ଧକୀବନୀ ଚରିତ ଧାରାରେ
ଏକ ବିରଳ ସଂଘୋଜନ ।

ପାଦିତ୍ୟତ ପ୍ରସାଦକ

ISBN 81-89881-76-0

9 788189 881764